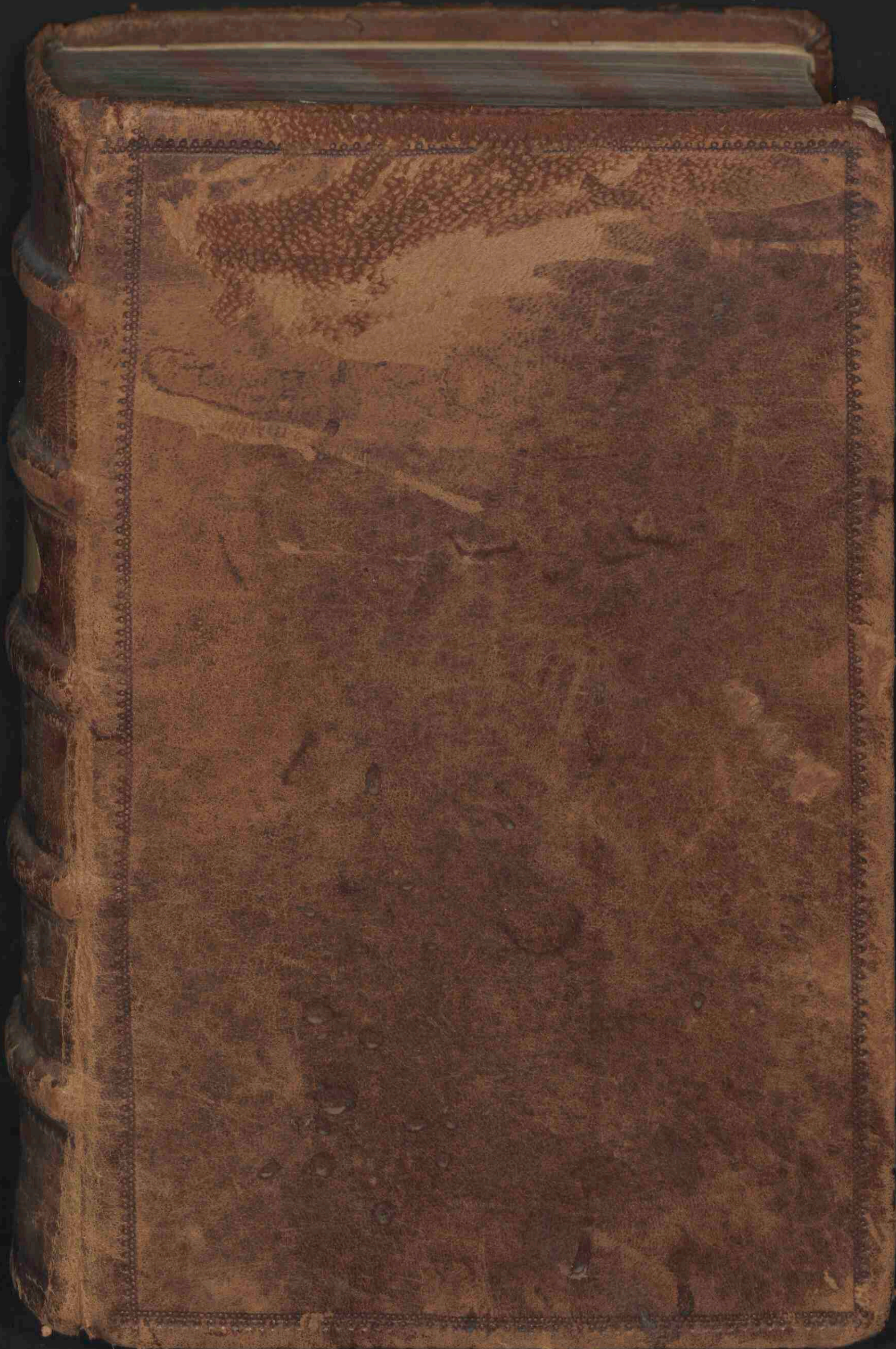

Rerum Scoticarum historia

<https://hdl.handle.net/1874/389236>

Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell

Huybert van Buchell (1513-1599)

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

This book is part of the Van Buchell Collection

Huybert van Buchell (1513-1599)

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

S. fol.

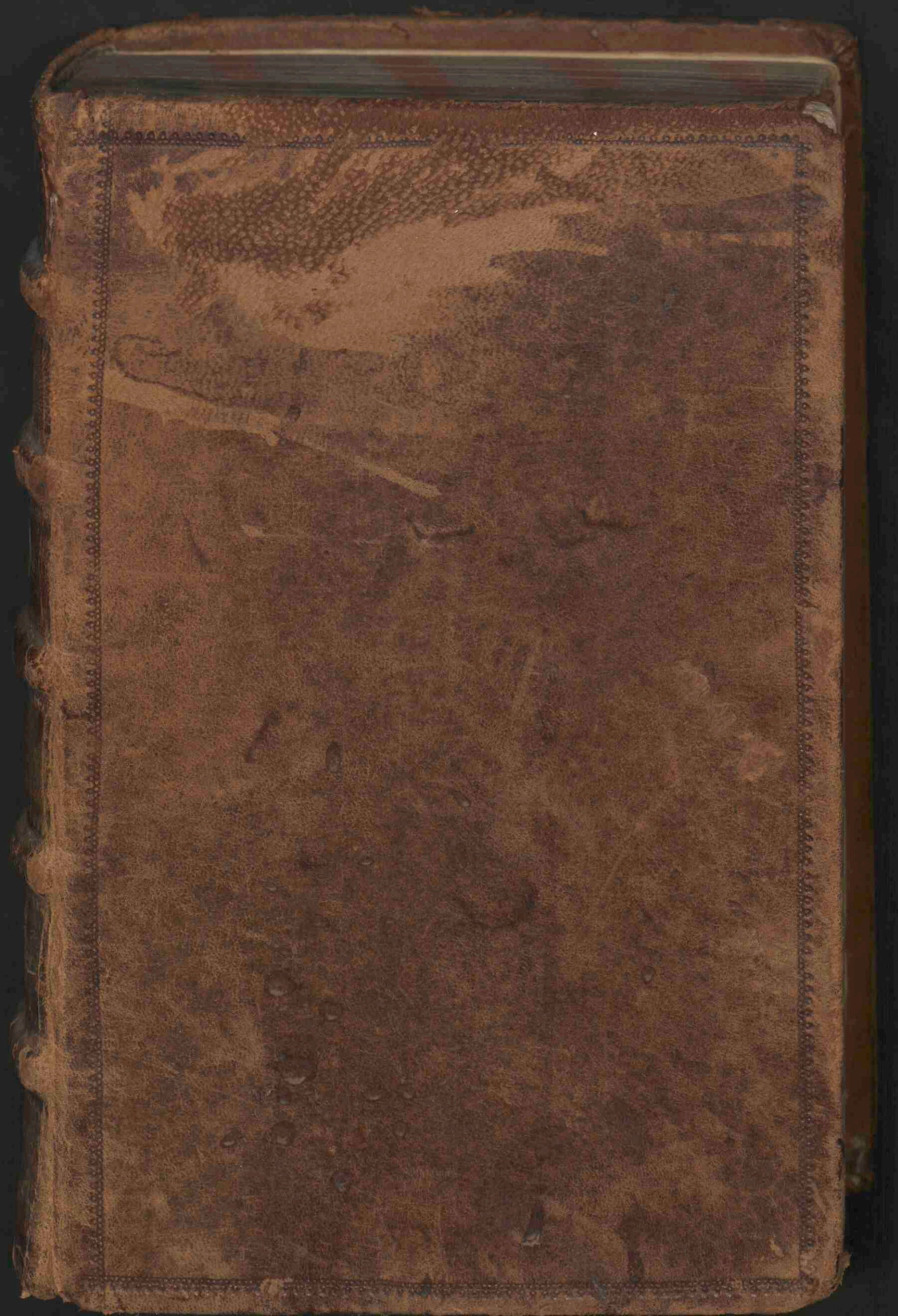
170

Scoria

115.

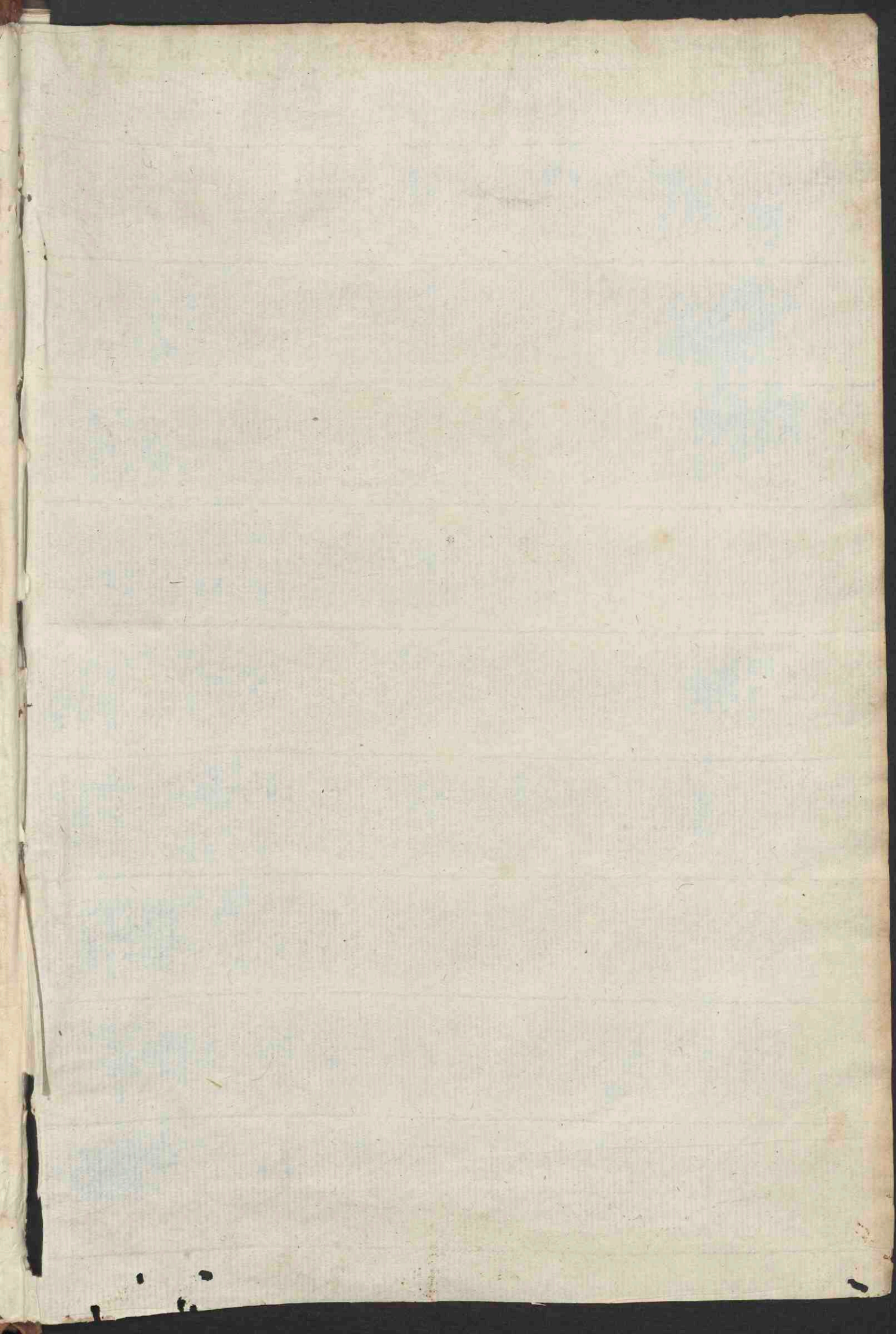

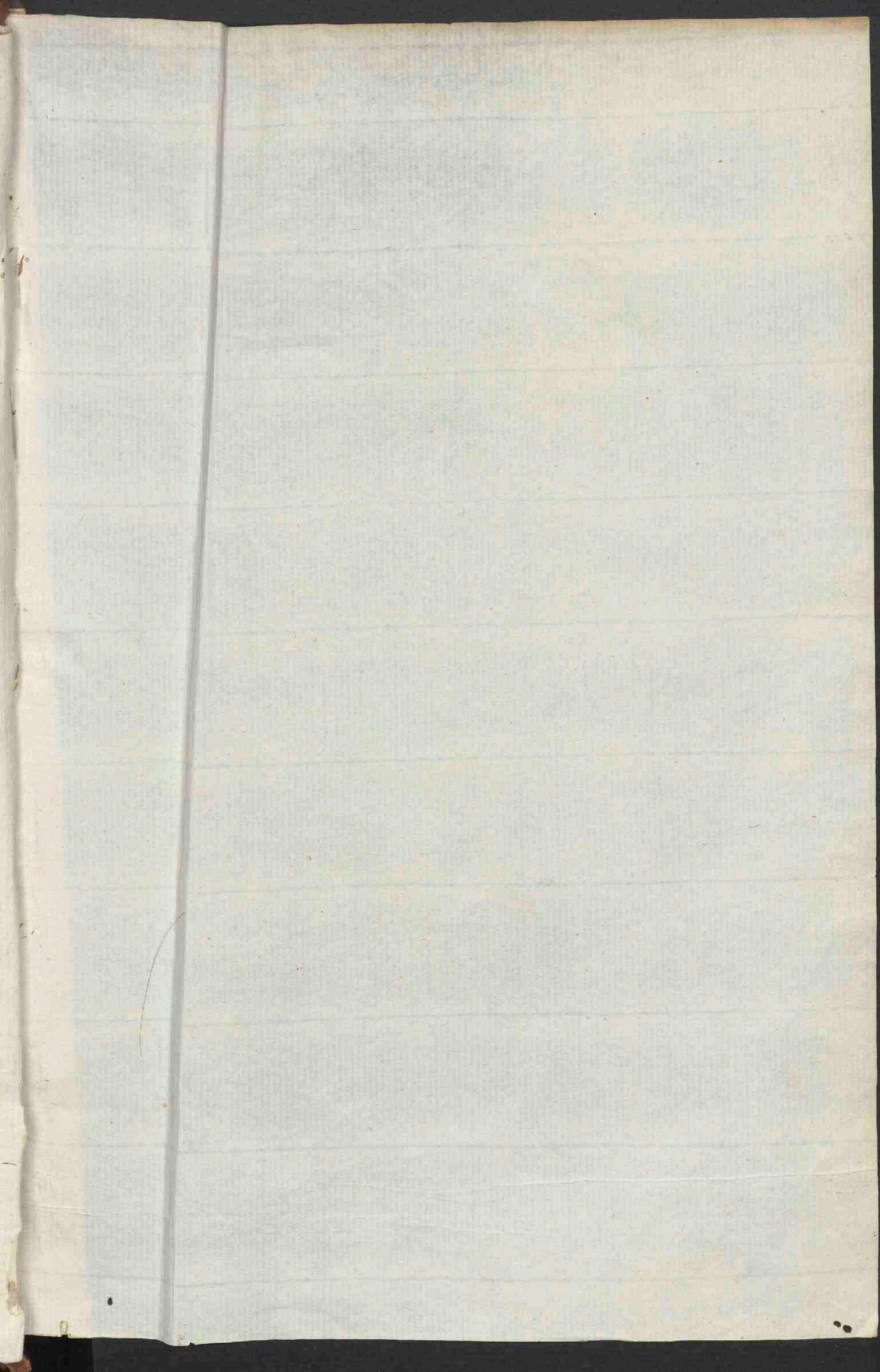

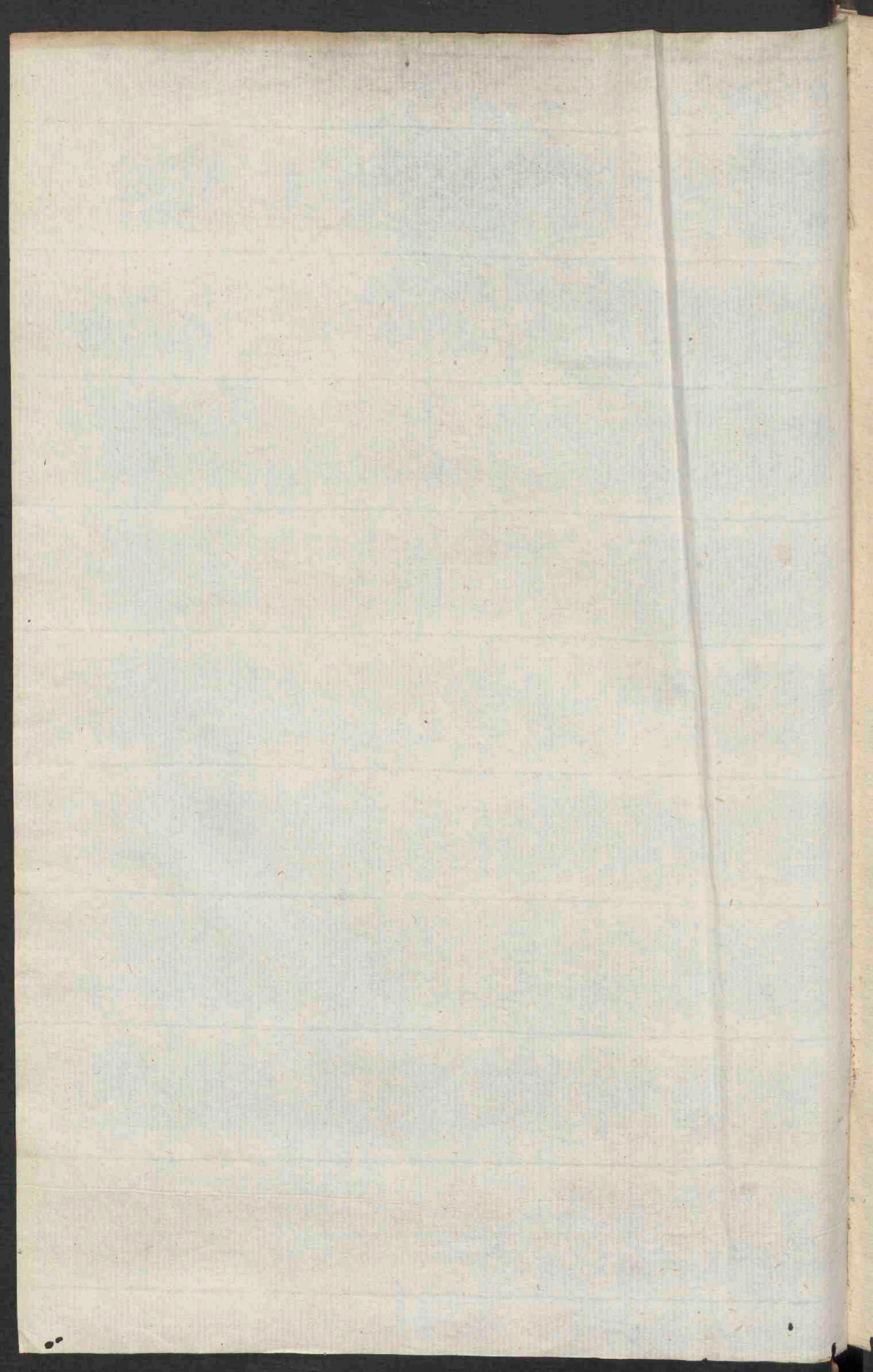
Historia Gentium

Folia n°. 170.

Niet uitleenen

RERVM SCOTICA.
RVM HISTORIA

AVCTORE

Georgio Buchanano

Scoto.

Ex domo Budothii

EDIMBVRGI

Apud Alexandrum Arbuthnetum Typographum Regium

Anno M. D. LXXXII.

CVM PRIVILEGIO REGALI.

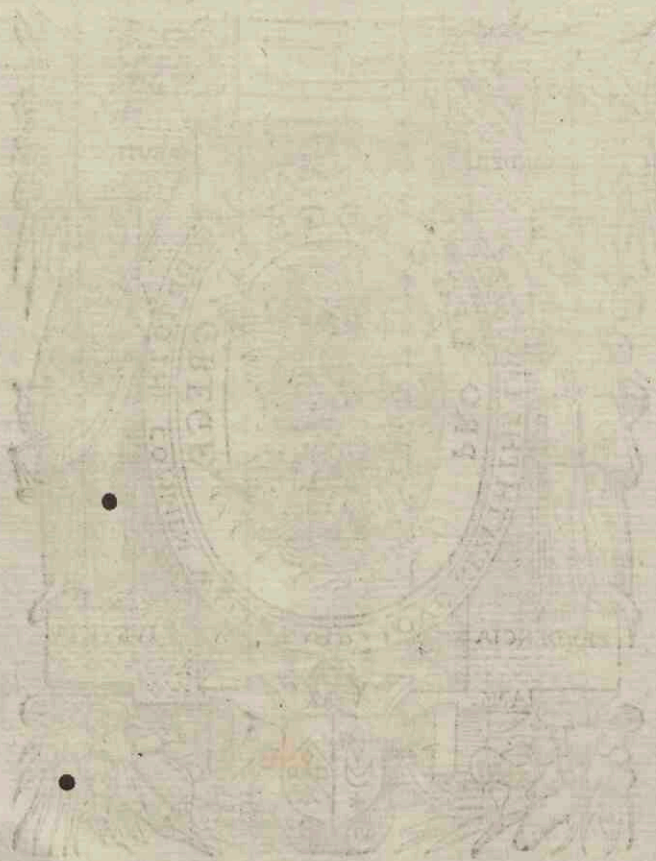
1512

RETVM SCOTIAE

RAM HISTORIA

Georgio Buchanano

1610

EDIMBURGI

Apud Alastairum Alastairum, Typographum Regium

Anno M. DC. LXXII.

CVM PRIVILEGIO REGALI.

GEORGIUS BVCHA-

nanus Iacobo Sexto Scotorum Regi

S. P. D.

VM post viginti quatuor annorum peregrinationem tandem in patriam redissem, nihil prius habui, quã vt schedas meas malignitate superiorum temporũ dissectas, & multis modis male habitas recolligerem: partim enim nimio amicorum erga me studio, dum immaturã adhuc editionem præcipitant, partim librariorum in alienis operib^{us} immodica licentia, cum censorum personã induissent, multa pro cuiusque libidine plerumque immutata, nonnulla foede

corrupta competio. His ego cum incommodis mederi conarer, subitã amicorum preces omnes meas rationes conturbarunt. Omnes enim, velut conspiratione facti, hortabantur, vt ab leuioris operis libellis, qui magis aures oblectarent, quam animum erudirent, me ad historiam nostrã gentis conscribendam conferrem. Id enim & ætate, & ciuium de me expectatione dignum esse: neque aliud esse argumẽtum aut vberius ad laudem, aut firmitus ad memoriã conferuandam diuturnitatẽ. Ceteras autem rationes vt omittam, cum Britannia nostra vna sit totius orbis insula celeberrima, eiusque historia res in omnes partes maxime complectatur memorabiles, vix in omnis æui cursu reperies, qui rem tantam suscipere sit ausus, aut susceptam sustinere potuerit. Non mediocriter etiam me illud impellebat, quod meã sic operam tibi nec indebitam, nec ingratham fore existinares. Absurdum enim, ac pudendum videbatur, te, qui in ista ætatula omnium prope nationum res gestas perlegeris, plurimas memoriã teneas, domi quodam modo peregrinari. Præterea cum partes ingenij tui excolendas mihi commissas per valetudinem incurabilem obire non possem, proximum existimaui, id genus scriptionis esse, quã ad animum comparata est, quo hanc cessationis culpam, quoad possem, delerem, statui fidos ex historia monitores ad te mittere, quorum consilio in deliberationibus vti, & in re gerenda imitari virtutem queas. Sunt enim inter maiores tuos in omni laudis genere viri præstantes, & quorum nullam vnquam posteritatem pigebit. Et vt ceteros omittam, neminem in vllis rerum reperias monumentis, quem cum Davide nostro conferas. Quod si illi non modo miserrimis, sed etiam flagitiosissimis temporibus diuina benignitas est elargita, (vt ait vates Regius) vt matribus tu quosque mensura fias voti, quoties bene precatur liberis, iure poterimus sperare,

hanc potestatem in omnium rerum exitium, & ruinam prope-

rantem posse interim etiam sufflaminari, donec ad ea

tempora veniatur, cum ex æterno res humanã

consecuta decretum certum suum

finem sint habiturã. Edim-

burgi 4. Cal.

Sept.

(*) . ij.

In G. Buchanani dialogum de iure regni apud Scotos,
& rerum Scoticarum historiam ab eodem conscriptam, Andreae Meluini

Epigramma.

QVI Regi pia iura, & legum frēna Tyranno,
Lege & naturę, & numinis imposuit,
Ut regerent iustē Reges, ut vincla Tyranni
Horrent sęui, vel fera fata truces;
Nunc Reges miti ingenio, crudosque Tyrannos
Æterna pingit doctius in tabula,
Ut laude exornet Reges, ut labe Tyrannos
Adspergat latē postera fama volans.
Quos æquo obstrinxit, nunc soluit legibus æui:
Et facit æternos, quos dedit ante neci.

¶ EIVSDEM AD REGEM.

DVM tu, magne puer, patribus das iura vocatis,
Et populi pensas crimina lance pari;
Iura tibi, tuus ille Solon, tuus ille Lycurgus,
Quæ recti è puris fontibus hausta dedit,
Nobilium Regum exemplis obsignat auitis,
Hic, vbi quid fugias, quidve sequaris, habes.
Felix, si fugias fugienda, sequenda sequaris!
Felix cum populo tuque, patresque tuo,

¶ ALIVD EIVSDEM AD G. BVCHANA
NVM.

SI Regi placuisse est displicuisse Tyranno,
Cui, quicquid Regi displicet, vsque placet,
Nunc odijs sęuit tantum VIS EFFERA, quantum
Officio gestit Rex, Buchanane, tuo.

¶ AD EVNDEM.

QVI in Latium Solymam, in patriam Latium omne tui,
Orbi infers, patrię resque ducesque tuæ.
Quo Solyma, ac Latio maior stat maximus orbis,
Hoc maior tu te es, se quoque nunc patri.

¶ AD EVNDEM.

MVLTVM oro Phœbi numen, doctasque sorores,
Dent mihi, dem quæ te carmina digna tibi.
At Phœbus nequicquam audit, matresque sorores:
Et concreta rigent mollia corda gelu.
Nil Phœbus sine te, sine te nil turba sororum:
Vnus tu des te carmina digna tibi.

¶ DE

DE VERA CAUSA, ET VSV HISTORIÆ,

Roberti Roloci carmen.

MVLTA Deus fragili vitæ documenta beate
Mortali indulget. siue intus semina spargat
Notitia fœcunda suæ, ni pectoris obstet
Asperitas: siue ingenti spectacula mundi
Fulta manu, Regisque sui testantia nūmen
Obtendat: regimenve duplex aut ordine certo
Naturæ constans, aut cœco tramite flexens
Res hominum, monstret. Sic se mortalibus infert
Ille opifex rerum: sic olim ab origine mundi
Noscendum dederat. Verum hæc in limine primo
Deficiunt, subit error iners, obliuio mentem
Occupat immemorem. Nam mens sentina malorum est.
Sed Deus instaurat vires, dat tempore natum
Certo illum Christum populi peccata luentem.
Utque tot acta Dei, nunquam peritura, manerent,
Scriptorum obsignat claustris, geminumque volumen
Porrigit in dexteras hominum: scripta altera sacrum
(Quæ violare nefas) Iouæ spirantia cultum.
Hic credenda tibi videas de numine sola,
Sola tenenda tibi, ne te vagus auferat error.
Altera sunt (absit libris iniuria sanctis)
Scripta quidem (sed dona Dei) producta cerebro
Humano. Nullum hîc videas prope numinis experti
Quod si non pleno ore, tamen vestigia stringit
Mirandorum operum, naturæ aut abdita rimans,
Aut mores hominum, aut etiam diuina penetrans
Vertice sublimè exerto. Sed in agmine tanto
Humani fœtus, aliàs non certius offert
Consilium Iouæ æternum se contemplandum
Humanis oculis, vario moderamine mundi,
Quem virtute sua nunc huc, nunc diuidit illuc;
Quam tabulis rerum gestarum. Credidit illas
Fortunæ mœnimenta vagæ totidem impius error.
Hic pietas, tanquam in speculo, certissima Iouæ
Consilia aduertit, dum nunc iustissimus edit
Exemplum sceleris domiti, cohibetque tyrannos,
Nunc reficit miseros bônus, atque attollit in altum.
Interea (mirum) bônitas se fundit in omnes.
Hinc pietas surgit duplici discrimine secta,
Vltorisque metu, ac reuerendo patris amoris
His aptata Deo genuinos faciat honores:
Discit & exemplis, varios se scindere in actus,
Disparibus, fugiendo malum, & meliora sequendo.

(*)*) iij.

Felix

Felix posteritas, cui viuunt facta parentum
 In tabulis, viuoque & vero picta colore.
 Felix is regni custos, quicumque magistrum
 Historiam vitæ sequitur. Nam propria Regum est
 Historia. Et felix tu tanto Scotia dono:
 Felix ô regni custos hoc munere tanto.
 Ecce tibi Buchananus adest: tuus ille magister,
 Qui teneros finxit, maturos imbuit annos.
 Quod corpus senij fessum grauitate negabat,
 Non negat ingenium melior pars. Illud ad omne
 Officium vitæ præsto comitatur euntem,
 Siue animo pietas diuinum suadet honorem:
 Siue regis populos hac, qua te lege refrænas:
 Siue paras aciem, quam dulci pace resoluas.
 Ingenij pignus te tanto principe dignum.
 Ne pigeat monitoris, habes quem maximus orbis
 Suspicit, & quo te (Rex) præceptore beatum
 Clamat, & hanc patriam tam pulchro germine faustam.

Eiusdem epigramma ad Regem.

CERNE (ô Rex) da audere, pius quem concitat ardor,
 Interrogat, vter est, putas, amicitior?
 Illene, qui imperium, quod ferret, suadet? an ille,
 Qui regna, quorum ne ipse perferret iugum?
 Illene, qui imperium, quod longum duret? an ille,
 Qui regna suadet, Rex quibus suis ruat?
 Multa licet teneram crepet assentator in aurem,
 Crede mihi Buchananus tuus fauet tibi.
 Quæ modo de regno ombrauit, nunc viuida cernens:
 Loquentur hæc aui tui longo ordine.
 Ecce illos coram, facies non omnibus vna:
 Hic lege gaudet, luget hic tyrannidem.
 Disce manere eadem quoque te, vel præmia iusti,
 Vel pœnam iniqui. Namque manet idem Deus.
 En tibi imago viri, dum pingit imagine patres:
 Arcesset hæc te, si quid egeris male.
 Ergone iam moriens Regi modulabere carmen
 Buchananæ cygneum? canescne & mortuus?

Aliud eiusdem ad Buchananum.

CREDO, nouem veteres olim finxere Camœnas:
 Quod, qui calleret singula, nullus erat.
 Vixisses Buchananæ foret tantum vna Camœna,
 Quod, qui calleres singula, solus eras.

Maluitat nobis per te Deus vnicus, vnum
Esse boni fontem dicere. Musa vale.

Patria alloquitur Regem suum.

SCOTIA luminibus cerno duo scepra duobus,
Rursus in vnum abeunt, lumina scepra duo.
Altera scepra Deo cedunt, tibi cetera Regi,
Corporis hæc oculus, pectoris illa videt.
Jamne videns patria ipsa videt, ciuesque videntes,
Et Regem. At proavis non fuit ante datum.
Vno vixque oculo (quid enim nisi iuncta valebunt
Lumina) vix vidi ciuica iura prius.
At nunc pura Dei cernentem numina solem
Fronte gero, lucem hinc, altera luna capit.
Ergo beata tuo Rex scepro patria, tuque
Christi. Teque & me, maior vtroque, regit.
Credin? volue tibi Buchananum: narrat auorum
Deuia, qui ante tibi, nunc quoque monstrat iter.

IN G. BVCHANANI HISTORIAM, IOANNIS
LINDESII EPIGRAMMA.

PARNASSO nuper duce te (Buchanane) relicto
Venit ad extremos musa Caledonios.
Nunc ad dis laudem historiarum: rediuiuaque per te
Gesta patrum, & patriarum splendet origo tuarum.
Quamque olim mendax ausa est miscere vetustas,
Ægypti, & Scotorum fabula tota ruit.
Dum generi antiquo nos reddis, origine Celtas,
Qua foecunda virum Gallia terra patet.
Iure igitur patriarumque parens, & conditor alter,
Fergusijs magnis par tibi surgit honos.

RERVM SCOTICARVM HISTORIA

Auctore

GEORGIO BVCHANANO
SCOTO.

LIBER PRIMVS;

VM res gestas maiorum nostrorū à fabularum vanitate liberare, & ab obliuionis iniuria vindicare statuissem, non ab re mihi facturus videbar, si à primordio vsque repeterem, quantum in tanto interuallo temporum, & literarū primū egestate, deinde calamitate fieri posset, qui regionum situs, quod soli, cælique sit ingenium, quæ vetusta nomina, & mores, qui primi cultores fuerint insularum, quæ veteribus

Britanniæ vocantur, quæque inter Hispanias, & Germaniam magno terrarum spatio Galliæ præceduntur, earum reliquas magnitudine duæ longè præcellunt Albiū, & Hibernia. De his primū dicam: deinde, vt commodum erit, cæterarum situm, & nomina explicabo.

Prima magnitudine est Albiū, quæ nunc sola nomen Britanniæ retinet, quod antea omnibus erat commune. De eius longitudine, ac latitudine cæteri fere scriptores cum Cæsare consentiunt: esse videlicet longam à septentrionibus in meridiē octingenta millia porrectam: qua vero latissima est (vt quidam sentiunt) qua Galliam spectat, aut (vt alijs visum est) à Meneuiæ angulo ad Iari fluminis ostium fere ducta millia patere: inde paulatim in angustum cogitur, donec ad Scotiæ limitem sit peruentum. Romani, quibus vltiora nondum satis erant nota, totam insulam triquetram crediderunt. Verū paulatim vltius progressi cognouerunt vltra vallum Adriani eam se latius sensim diffundere, & ad orientem æstiuum procurrere.

Hæc in summa de eius magnitudine dicta sint. Cælum gallico temperatius, vt ait Cæsar: verū vtroq; mitius est Hibernicum. Aër raro serenus, sed caligine densa plerūq; obscurus, ac hieme satis miti magis pluuius, quā niuosus. Terra benignè fruges gignit, ac præter fruges etiā omnis generis metalla. Pecore tota fecundissima. Qui partes insulæ extremas, ac magis frigore infestas habitant, auenaceo pane vtuntur, vinū è frugibus corruptis conficiunt: plerūq; serum lactis excoquunt, ac in dolijs cōplures menses defodiunt: isque multis potus nō solum salubriter, sed etiā iucundè bibitur. De nomine Britanniæ nulla inter veteres controuersia fuit, nisi quod Græci Brettanian, Latini Britāniam eam nominabant. Cæteræ gentes aut hos, aut illos pro suo quisq; arbitrio imitabantur. Nuper emerferunt homines nō tam veritatis cupidi, quam contentionis, qui ex hominum clarissimorum suggillatione clarescere se posse sperarent. Neque enim fieri posse existimarunt, vt non in magna eruditionis opinione vulgo essent, qui cum tota antiquitate certamen sibi proposuissent: & quanquam de re non admodum magna lis esset, tamen quia de nomine ipso patriæ ageretur, tanquam pro aris, & focus, omniq; totius gentis veteris gloriæ

Rerum Scoticarum

gloria sibi contendendum putarent . Tria vetusta insulæ, vt ipsi volunt, nomina diuersos habet assertores Prudania, Prytancia, & Britania. Pro Prudania totis ingenij viribus Luddus: pro Prytancia Thomas Æliotus eques Britannus, sed modestis studijs contendit : Britanniam cæteræ fere gentes retinere conantur . Pro Prudania vtitur Luddus fragmenti cuiusdam veteris ea auctoritate, quam situs, & caries & temporis longinquitas pene sacrosanctam facit. Eam tamen per se firmam, tamen & Etymologia, & Bardorum carminibus, & patrij sermonis consuetudine, & vetustatis veneranda quadam rubigine confirmat. Fragmentum quidem illud, in quo causæ columen, & firmamentum, est positum ante omnia interrogo vnde: quando: aut quo patre natum prodijt: aut quid tandem ait, quod pro causa faciat? De loco, de tempore, de auctore forsitan inquires . Hæc omnia, quod incerta sunt vetustatem eius probant. Præclara sanè probatio. Ex ignorantia, ignobilitate, & obscuritate certitudo, fides, & auctoritas testimoniorum pendet: et quod ad rem controuersam explicandam assumitur plus habet obscuritatis, plus infirmitatis, quam causâ ad quam probandam affertur. Quis testimonium hic dicit? nescio. Quid pro testimonio dicit? ne id quidem scio. Illud autem audiui in illo fragmento Prudanium nominari. Quid ista Prudania? monsne an fluuius? vicus, an oppidum? vir, an mulier est? nescio: sed Britanniam hoc nomine significari puto. Age verò Prudania Britanniam significet. Quid tandem pro te facit hic tuum fragmentum? Illud scire velim, verumne nomen insulæ Prudanium esse affirmet: an eorum inscitiam coarguat, qui falsum hoc nomen insulæ tribuunt? Ne hoc quidem scio: sed sonum Britannicum hic quidem agnosco, visque sermonis Britannici in ipsa vocis Etymologia se ostendit. Est enim Prudania, quasi Prudcania, hoc est excellens pulchritudo: a (Pryd,) quod est forma, & (Cam) quod est candidum, emollit paulum asperitate vocis. At ista ratione non Prudanium, sed Prudanium factam oportuit: quam vocem in patrio sermone Prudam Bardis pronuntiant. Omitto hic quâ sit leuis, fallax, & plerumque ridicula tota hæc originis vocum quærendi ratio. Omitto M. Varronem, aliosque excellenti doctrina viros, qui in hoc genere sæpenumero ridentur. Totum Platonis Cratylum taceo. Hoc tantum affirmo, facilius quis auribus me probaturum Cambros esse canibus & brutis esse factos, quam tu Prudanium esse Prudcanium coaluisse persuadebis. Isto enim modo quilibet est quolibet licebit effingere . Sed quam parum sit in his omnibus firmamenti indicat Luddus, qui istis præsidij parum cõfusus accersit in auxilium Bardos, sane peruetustum genus hominum, sed quos veteres nihil scripsisse asseuerent. Sed de eis alias nobis plura erit dicendum. Ad vltimum Luddi per fugium veniamus. CÆSAR (ait) qui primus Romanorum huius insulæ nomen latinis literis cõmendauit, eam Britanniam appellauit, quem omnes fere latini scriptores secuti idem nomen haud mutauerunt. Hic ab illustri mendacio Luddo visum est ordini, quod videlicet Cæsar primus Latinorum Britanniam nominauit. Nã ante Cæsarem natum Britanniæ Lucretius meminit, Aristoteles longè prius apud Græcos, & nõ multo post Cæsarem Propertius, cum ait, Cogor & in tabula pictos ediscere mûdos, indicat sua ætate mundi descriptionem parietibus affigi solitam. Te ipsum rogo, credisne Cæsarem illum in omni liberali disciplina eruditum descriptionem orbis nunquam vidisse: aut visam non legisse: aut cum reliquus orbis describeretur, Britanniam insulam vnã totius orbis maximam iam tunc latinis, & graijs monumentis tam illustrè in tabulis illis omissam fuisse: credisne illum, qui de rebus Britanicis tam diligenter sibi inquirendum putauit, qui homines eam regionem & tunc, & iam

olim habitarent: quæ stirpium, quæ animantium genera in ea nascerentur, quibus legibus & moribus viveretur: eum, inquam, credis cum de his tam fuisset sollicitus, in vniuersæ regionis nomine tam fuisse negligentem: aut qui tanta fide, & diligentiâ sua Gallorum urbibus nomina reddidit, Britannos antiqua sua gloria fuisse fraudatorum? Vetus autem (quoniam in hac maximè parte se Luddus iactat) cur nomen Prudaniæ existimet, nihil video: nisi fortè è putris chartæ situ etiam verba senectutè cõtraxerint. Hæc satis ad Luddū in præsentia: qui testib⁹ domo productis, suisq; insomnijs aduersus omnium, qui vsquam sunt, aut fuerunt doctorum hominum consensum certandum sibi putauit. Cum Ælioto minus erit negotij. Is non modò coniecturis verisimilibus, sed non obscuris etiam auctoribus inductus credit aliquando eam regionem Prytaneiam fuisse appellatam. Non enim incommodè existimauit insulam omnium rerum, quæ ad vitam instruendam vel ornandam sunt necessaria, copia redundantem sic dici posse. Hic si causas nominum expendere oporteat, Sicilia Prytancia potius dici debebat, nonnullæque aliæ tanto Britannia fertiliores, quanto terrarum spatio sunt minores. Præterea apud auctores, quorum testimonio nomen Prytancia confirmatur facillè apparet scripturam esse vitiatam. In Stephano quidem summa inconstantia est. In voce ALBION, inquit, eam esse insulam Brettanicam secutus, vt ipse ait, Martianum. In vocibus Iuernia, & Iuerna Prætunica scribitur. Alibi inquit esse in Oceano insulas Brettanicas, quarum cultores Brettani dicantur. Sed Martianum, & Ptolemæum in ijs vocibus P literam primam facere. Quos locos si quis conferat, comperiet procul dubio scripturam esse corruptam: Stephanumq; ipsum sentire Brettaniam per B primam, & duo TT scribi debere. Hæc Æliotus cū opinor non ignoraret, quæ homines gloriæ famelici ad ostentationem eruditionis vndiq; conuerrunt, admonuisse quantum satis est contentus, suum lectori iudicium relinquit. Luddus vero, vt hic ingenium noscas, è tribus nominibus insulæ maximè id maximè probauit, quòd paucissimos habuit assertores nempe Prudaniam. Proximè Prytaneiam amplectitur. Britanniam verò, quod nomen iam per omnes nationes erat illustre, quod (vt ait Plinius) græcis, & latinis monumentis erat celebratū velut corruptum reijcit, & serò tandè, idq; à C. Iulio Cæsare ait corruptum, quem falso existimat (vti dictum est) nomen Britannia latinis literis cõmendasse primum, ceterosq; secum in eundem errorem traxisse. Ego verò antiquitatem vocis huius BRITANNIA multis, & quidè locupletissimis testibus probare possem, si res in controuerso esset: & à Cæsare non vitiatâ, sed per manus à maioribus, & quidem puram fuisse traditam, nisi quòd veteres geminū TT scribere soliti videntur. Hinc factum opinor, vt Lucretius istius nominis primâ syllabam fecerit longam. Nunc autem alterum T solet omitti Latinis, quod in voce Britto perpetuò retinetur. Græci qui Brettaniam scribunt, proximè ad patrij sermonis prolationem accedunt: quam & ipsi Britanni, & omnes vicini adhuc retinent. Nam & Galli propiores Brettas appellant omnes foeminas Britannicas, & Bretter Britannicè loqui, & promontoriū Aquitaniæ vulgo Capbretton dicitur, & vtrique Scoti, hoc est Albientes, & Hibernenses sic loquuntur. Id tantum interest, quòd qui Germanica dialecto gaudent, interdum transpositione literarum vtuntur, ac Bertò pro Breton proferunt. Dionysius autem Afer in illo versu.

(¶ Oceanu cechytai psychros rhoos entha Bretanoi.)

In altero T. reijciendo vsus est licentia poëtica quemadmodū idem in (Sarmatai) pro (Sarmatai) fecit. Hic tot nationum pene ab initijs vsque rerum consensus

Rerum Scoticarum

& inter se, & cum vetustissimis Græcorum, & Latinorum plaris apud me erit, quam omnia Luddi rhacomata è luto ad ludibrium collecta, ad ignominiam seruata, & ad falsum testimonium aduersus antiquitatē dicendum quamlibet impudentē habeant patronum, tamen nondum egredi ausa. Proferat ille, si potest, qui ante Aristotelem scripserit Prudaniam. Id autem vt in omnia se verat, nunquam efficiet: cum certum sit post Aristotelem aliquot sæculis, Bardos nihil scripto cōmisisse. Faceat illa gloriosa dicam, an stolidi iactatio antiquitatis, cuius nullum argumentum, nullum vestigium imò ne vestigij fragmentum reperiri potest. Inter has variarum opinionum discordias, diuersasque loquendi consuetudines Luddus putat consultissimum, vetustatem, & patrium loquendi morem velut Cynosuram quandam semper spectare, atque inde omnis sermonis cursum dirigere. Ab eo ego non magnoperè dissentirem: siquidem quod in veteri consuetudine positum est, & ideo certum existimatur, id semper teneri posset. Sed pluribus de causis id fieri non posse animaduerto. Primum, quòd in omni sermone vetustissima inueniri sit difficillimum: autiusque sit hic sequi doctiorum consuetudinē, quam retrò semper origines, velut Nilifontes vano & ridiculo labore perquirere: præsertim cum, vocabulorum initia non à sapientiorum iudicio pendeant, sed à vulgi maximè rudis, & inculti arbitrio cuius consilium anxie inquirere, superuacaneæ cuiusdam est diligentia, & vbi inuenieris, non magnum feceris operæ precium. Nam vt in reliquarum omnium rerū generatione quæ sponte naturæ proueniunt, aut ab hominibus ad vsus vitæ excogitantur primi fetus quodam modo imperfectiores, & non solum ad vsus commodi, sed aspectu minus iucundi exeunt. Cultu deinde mansuolent, & tractando paulatim leuigantur. Eadem certè est in sermone ratio, qui primum ab hominibus crassus, & rudibus editus asper plerunq; & insuauis, & impolitus est exortus, mox tractando sensim genitalem horrorem exiit, & mansuetius, & iucundius ad aures accidebat, & multo facilius in animos hominum influebat. Itaque in hac parte, vt si qua alia, consuetudini politiorum hominum aliquid indulgendum censeo: & voluptatem minimè illam illiberalem, & inhumanam, quatenus moribus est innoxia, minimè abominandam. Quòd si quis ita Musis iratis est natus, vt Catonis, & Ennij sermonem potius amet, quam Ciceronis, & Terentij, & inuentis frugibus glâdibus tamen vesci malit, iubeamus miserū esse libenter, quatenus id facit. Sed hæc nostra disputatio non est de puritate, & elegantia sermonis Latini. Ad hanc enim nihil interest quo sono Britanni olim literas efferrent. Hæc enim tota contentio eò tēdit, vt Latini Britannicum, non Britanni Latinum sonum discant. Quod ad me attinet malim ignorare veterem illam, & anilem priscorum Britannorum balbutiem, quam dediscere quodcūque hoc est sermonis latini, quod magno cum labore puer didici. Neque aliud est cur minus molestè feram priscam Scotorum linguam paulatim in terram, quam quòd libenter sentiam barbaros illos sonos paulatim euanescere, & in illorum locum Latinarum vocum amoenitatem succedere. Quòd si in hac transmigratione in alienam linguam necesse est alteros alteris cōcedere, nos a rusticitate & barbaria ad cultum & humanitatem transcamus: & quod nascendi infelicitate nobis euenit, voluntate, & iudicio exuamus. Aut si quid opera, & industria possimus, id omne eò conferamus vt linguā Græcam, & latinam, quas orbis pars melior tanquam publicas recepit, pro viribus expoliamus, et si quis ex contagio barbari sermonis adhæsit situs, & squalor, quoad fieri possit extergeamus. Quid? quòd hæc nimis anxia diligentia in nominib; peregrinis præsertim in alienā linguā transferendis nec

dis nec seruari potest, nec si posset, expedit. Quæ enim non literas & sonos habet, quæ alterius sermonis characteribus omnino exprimi non possunt? Quæ natio præter Germanos W literam proferre potest? Quis Latinis literis cum sonum reddet, quem Hispani, Brittones, et Scotorum pars in literis D. G. P. T. X. & Z. efferunt? Ob hanc opinor soni absurditatem Plinius enumerans Hispaniæ oppida quædam negat latiali sermone dictu facilia. Alia vocat ignobilia, & barbaræ appellationis: alia citra fastidium nominari posse negat. Quid hic rogo faceret Luddus, si ei latine sit scribenda historia Britannica? Ipsa genuina Brittonum nomina quomodo enunciaret, cum tota sua barbarica rubigne opinor non haberet. Nam cum tam anxie se torquet, quomodo Luddum scribat, Lhuydumne, an Llundum, an verò Luddum, quorum nullum nec Latinis literis exprimi, nec ore latiali efferri, nec ab auribus latinis sine fastidio audiri potest. Si verum sonum retineat, non Latinam sed semibarbaram faciet orationem. Sin ad genuinum latini sermonis sonum inuestet voces peregrinas, non minus flagitiose peccabit, quam Cæsar in verbo Britannus fecisse dicitur. Quid igitur Luddo faciemus? ut hominem & molestum, et morosum placemus? Prudamiam dicemus, potius quam Britanniam? Hoc nec Luddus tam seuerus aliorum censor exiget? Permittet enim ut è Prudam Prudaniâ declinemus. Quod si quis Britanniam, aut Brettaniam ausit dicere, quid aliud quam sacrosactæ vetustatis violatæ, et sermonis antiqui, sinceriq; cõtaminati, et è robusto illo & masculino sono in muliebrem mollitiem fracti reum peraget? Nihilne ergo ex horroris vetusti squalore mutare nobis fas erit? aut si non mutare, saltem malè tornata perpolire vocabula? & ab inculta illa immanitate paulatim ita inflectere, ut saltem vox hominem sonet? & quod maiores nostri in Morinis, & Moremarusa, et Armoricis fecisse videmus: ut si has voces donare ciuitate latina non possimus, certe in eis amictum, & incessum latinum imitemur? Sed per Luddum (ut video) nõ licet. Ad augustam illam nos reuocat Prudanorum vetustatē: & à Bardis, & Senecionib⁹ vetat vsquam diuertere. At vetustissimos Græcorum, & Latinorum nunquã hæc religio tenuit. Neq; postquã sermonis antiqui rigor se remittere cœpit, quisquã fuit, qui famul, & volup retinere maluerit, quam quæ in eorū locū successerunt recipere, et in transferendis è græco latinis, aut e latino græcis sūma libertas fuit. Quis vnquã latinis vitio vertit, q̄ Polydeucen in Pollucem, quod Heraclea in Herculem, q̄ Asclepien in Æsculapiū verterint? Aut Græcis, q̄ pro Catulo Catlū, pro Remo Romū dixerit? Quid in Barbaris ad se transferendis? nõ Græci dubitarūt AL, Punicū in vltimis dictionū syllabis in AS cōuertere? nõ si quis Annibas, pro Annibal dixit omnē historiæ maiestatem proculcauit, veritatē corrupit, aut Pœnorū linguæ maculam vllam inussit? Videte quantum veterum Saxonum, & Danorum, qui posterius immigrarunt in Britanniam humanitatis & cultus studium ab hac Luddi immanitate & squaloris affectatione dissident. Illi inculti, & omnis eruditionis ignari, cum venissent ad homines barbaros, et balbutientes, non solū eorum stribligine se passim non sunt infici, sed gustata semel Græci, & Latini sermonis suauitate multum ex eo, quem ipsi inuexerant horrore, absterferunt: quædam vocabula asperiora leuigarunt ita, ut sine vlla aurium offensione tolerari possint, qualia sunt Oxonia, & Rossa, pro Oxonfordia, & Raufchestria, et plæraq; alia ne repugnante quidem Luddo. Sed nec ipse quidem in hoc genere parum sibi permittit, qui in vno Britannia nomine cum tam duræ seueritatis est exactor, in tot alijs sibi tantam assumit licentiam. Nunc contra veterem omnium gentium consuetudinem pro nouo, obscuro, et incerto

Rerum Scoticarum

Vocabulo tam pertinaciter nititur : nimirum ne regium illud nomen Luddi è Cimbrorum prosapia ductum, & velut palladium in hunc vsq; diem seruatum in obliuionem veniret. Idne fieret, Luddus aduersus multitudinis consensum, temporis verustatem, atq; adeo ipsam veritatem sibi certamen instituit. Est & in vocabulo **BRI-TANNIA** illa adhuc obseruatio, quod apud exteros scriptores id insulae totius est nomen. Brittones autem & Angli qui res Britannicas literis mandarunt nunc cum exteris consentiunt : nunc tantum Britannie nomine censent eam insule partem quae prouincia Romana fuit : idq; variè, prout belli euentus limites mutauit : interim enim Adriani, interim Seueri vallum finem imperio faciebant : reliquos, qui extra vallum erant, nunc Barbaros, nunc Transmarinos appellabant. Beda libri primi initio sic scribit. **IT A Q V E** petentes Britanniam Picti habitare per septentrionales insulae partes coeperunt. Nam austrina Brittones occupauerunt. Idem cap. 24. Aidanus Rex Scotorum qui Britanniam habitant, et Libro 4. Cap. 4. dum reditum Colmani ex Anglia in Scotiam scribit, ait, Interea Colmanus, qui de Scotia erat, relinquens Britanniam. Et alibi, Exinde coeperunt per plures dies de Scotorum regione venire in Britanniam. Item occisus est Osualdus iuxta murum, quo Romani ob arcendos Barbarorum impetus totam a mari vsque ad mare precinxerant Britanniam. Eadem loquendi forma est apud eundem Lib. 2. Cap. 9. Hanc peculiarem Britannis loquendi formam non videtur ignorasse Claudianus, cum scribit legionem Romanam, quae Scoto dat fræna truci prætentam fuisse Britannis, hoc est oppositam Scotis, vt eorum furorem à Britannis propelleret, in extrema quidem Britannia ac Scotiae limite. Frequèntissimè hoc genere sermonis vtuntur Gulielmus Malmesburiensis, & Galfridus Monumetensis non obscuri inter britannicarum rerum scriptores, apud quos facillè cuius erit animaduertere Britanniae vocabulo nominari, quod intra Seueri vallum tantum continetur. Id apud eos etsi adeo perspicuum est, vt neminem latere possit: tamen magnos apud ætatis proxime scriptores peperit errores, qui Aluredum, & Athelstanum, aliosq; nonnullos Saxonum Reges totius insule aliquando potitos scriptum reliquerunt, cum tamen Seueri vallum nunquam transcenderint. Nam cum legerent eos totius Britanniae tenuisse imperium totam insulam ab eis possessam existimabant. Nec dissimilis interim obseruatio est in horum nominum vsu (Britannus,) & (Britto.) Veteres enim omnes totam insulam Græci, & Latini scriptores Britanniam, incolas autè eius omnes sine discrimine Britannos vocabant. Primus quod sciam Romanorum Brittones nominauit Martialis in illo versu, **Q V A M** veteres brachæ Brittonis pauperis. Brittones ferè vulgus appellat peninsule Gallicae habitatores: quâquâ & ipsam Britanniam, & incolas Britanno. Gregorius Turonensis semper vocet. Romani suos prouinciales constanter Britannos dicunt : quanquam ipsi prouinciales sese Brittones appellari gaudeant. Vtriusque verò nominis vna radix, & origo est, Britannia. Et sicut vtrunque nomen ab vno fonte promanat, ita res eadem prorsus utroque indicatur. Id autem maximè perspicuè ostendit Aufonij poëte carmen.

Siluius ille bonus, qui carmina nostra lacessit:

Nostra magis meruit disticha Britto bonus:

Siluius hic bonus est. Quis Siluius? Iste Britannus.

Aut Britto hic non est Siluius, aut malus est,

Siluius esse bonus Britto, ferturque Britannus.

Quis credat ciuem degenerasse bonum!

Nemo

Nemo bonus Britto est: si simplex Siluius esse

Incipiat, simplex desinet esse bonus.

Siluius hic bonus est: sed Britto est Siluius idem.

Simplicior res est dicere Britto malus.

Silui Britto bonus, quamuis homo non bonus esse

Ferris, nec se quit iungere Britto et homo.

¶ Qui Britannos Gallorum colonos esse contendunt, hi Herculem è Celto puella Gallica Britannum filium genuisse produnt: à quo gentem Britannam propagatā. Hanc nationem Plinius vicinam Morinis, Atrebatibus, Gessoriacis collocat. Qui è Græcis hæc confirmant non desunt Grammatici, Soujdas, & qui Etymologicon magnum scripsit. In eadem sententia mihi fuisse videntur C Iulius Cæsar, & P Cornelius Tacitus, alijque scriptores latini non indocti: non incelebres tamen. Itē sacra, sermo, instituta, gentiumque quarundam ad mare Gallicum habitantiū mores id cōfirmant, è quibus mihi Britanni transmigrationibus exhausti, Morini paulatim consumpti videntur. Morinus quidem à More [id vetere Gallorum lingua mare significat] suam mihi originē testari videtur. Venta Belgarum, & ab Icio dictū Icenū etiam in alienum solum secum cognominis loco patriam vocem extulisse fit verisimile: atque in ipso statim aditu occurrentes Britannos, velut progeniem agnoscētes, domum suam tanquam in hospitium deducere velle. Morinus enim Gallis veterib' marinum, et Moremarusa mare mortuum significat: quanquam hæc postrema duo nomina Gorropius, dum suos Aduaticos nimis ābitiosè vult excolere, pene nobis surripuit: nec Armorici, aut Armōrici se nostri generis negare possunt. Habemus enim maiores & propinquos penes nos obsides. Nam Ar vel Are vetus est præpositio linguæ Gallicæ, quod ad vel super indicat, quasi dicas ad mare, vel super mare hoc est, maritimū. Moremarusa verò à (More,) hoc est (mare) declinat vltima syllaba producta in morē participij græci. Armōrica quidem, seu Armōrica [qui statim auditum non agnouerit, is veterem linguam Gallicam prorsus ignorat,] & ipsum quoque (maritimū) significat, vel Strabone interprete, qui græcè pro eo nobis semper reddit (Apoceanitas.) Cæsar de Armōricis hæc Lib. 5. Magnas Gallorū copias earum ciuitatum, quæ Armōricæ appellantur, oppugnandi sui causā conuenisse. & Lib. 7. Vniuersis ciuitatibus, quæ Oceanum attingunt, quæq; eorum consuetudine Armōricæ appellantur. & Lib. 8. Cæteraque ciuitates positæ in vltimis Galliæ finibus, Oceanoque coniunctæ, quæ Armōricæ appellantur. Cæsar quoties harum ciuitatum meminit, semper adijcere solet QVÆ APPELLANTVR: sed ita adijcere, vt non nomen propriū esse intelligas, sed aut epithetō, aut loci cognomē, sed nec apud quenquam alium idoneum scriptorem id ciuitatis nomen fuisse reperitur, eū tamen latissimè in illa ora vox illa vagaretur, ab Hispaniā videlicet ad Rhenū: interque tot scriptores vnum Plinium reperiam, qui genuinam nominis vim non videatur intellexisse. Omnem nanque Aquitaniam ita putat aliquando fuisse appellatam. Sed hæc in præsentia. Nam plura nobis de sermone Gallico disputandū erit.

¶ Antiquissimum insulæ nomen creditur fuisse Albion: aut vt Aristoteles, vel potius Theophrastus in libro, qui De Mundo inscribitur, recenset Albium. Sed hoc nomen magis è libris eruitur, quam in communi sermone vsurpatur, nisi præsertim apud Scotos, qui se Albinich, suam regionem Albin adhuc vocant. Multi nomen inditum inde putant, quod appellētibus è Gallia albæ rupes primæ occurrant. Mihi verò absurdum imprimis videtur Britannici nominis originē è latino sermone

Liber Primus.

repetere, tam raro tum inter feras gentes commercio. Sunt qui ab Albione Neptuni filio id nomen inditum putent, quem aliquando Britannię fuisse Regē comminiscuntur: audaci profus mendacio & nullo penitus antiquitatis testimonio nixi. Super hoc tamen tam inualido cognati nominis fundamento, regnum extruere eos non puduit. Nullam enim aliam huius commenti ex historijs occasionem datam video. Meminerunt enim Albionis, & Bergionis è Græcis quidem Diodorus Siculus, & Strabo: è Latinis Cato, Hyginus, & Mela: è quibus id fere colligi potest Albionē, et Bergiona Neptuni filios Ligures ex agro Albicorum itinera, quæ in Italiam ferrent, latrocinijs infesta habuisse. Hi, cum Herculem ex Hispania Gerione victo redeuntem præda exuere tentassent, tam atroci prælio eum exceperunt, vt pene desperatis reb' Iouis auxiliū implorare sit coactus: eum, vt filio laboranti opē ferret, imbrem lapideum cælo demisisse. Eius pugnæ indicium ad posteros mansisse campum lapideum. Neque ego tamen ab albo & insulam, & latronem nomen accepisse. Verum album contendo plurimarum gentium commune fuisse vocabulū, apudque eos non modò coloris, sed altitudinis nomen fuisse. Et Festus quidem Pompeius quæ Latinis Alba dicuntur, ea Sabinis Alpa vocari asserit, indeque Alpibus nomen inditum, quòd perpetuis niuib' albescant. Ego quidem (vt de altero assentior) Album, & Alpum pro eodem à veteribus fuisse dicta, non Festi solum, sed etiam Strabonis auctoritate fictus: ita Alpes potius ab altitudine, quam à candore nominatas arbitror. Primū quòd cum Alba multarum sit in Italia, Gallia, Hispania vrbium nomē, omnes in collibus, aut prope colles sint sitæ. Deinde quòd Strabo absque discrimine hæc nomina Alba, Alpa, Alpia, Albionia, Albici in significatione altitudinis velut ab eadem radice declinata agnoscat: ideoque has voces vsurpari maxime ostendat, vbi Alpes se attollere incipiunt. Hinc in Liguria Albinganum, & Albium Intimelium. In Iapodibus autem iugum est editissimum, vbi Alpes desinunt. Sunt & alia loca, quæ ab altitudine nominata possunt videri. In Italia quidem Albula fluuius ex Ethruriæ, Albulæ aquæ è Tiburtinis montibus effusæ: in Gallia Narbonensi Albici populi montani: in Germania Albi fluuius in Boëmorum montibus natus: in Asia Albanus fluuius è Caucaſo defluit: & Albani populi, velut eisdem montibus infusi. Ex his opinor non abhorret à vero Album non vnus, sed multarum gentium fuisse vocabulum, cumque omnibus quos nominavi locis altitudo perpetuò, & immutabiliter albescere vix paucis mensibus, nec omnibus semper accidat. Faciunt ad hanc quoque coniecturam et ipsa Gigantum Ligurum nomina Albion, & Bergion vtrunque (vt opinor) à proceritate corporis impositum: ac de albo iam quid veteres senserint diximus. Germanis verò Berg pro alto dici notius est, quam vt pluribus indicandum sit. Et Gallis olim eodem intellectu dictum fuisse ostendit locus Plinij libro tertio, quem ita legendum contendo. Vnde Bergomates Cato dixit ortos, etiam nomine prodentes se altius, quàm feliciter sitos. Albion igitur, & Bergion homines, vt videtur, cæteris vicinis corporū proceritate præstantes, & fiducia virium in ea Ligurum ora latrocinium exercentes: quos Hercules cum illac iter haberet armis compeſcuit. In Britannia autem regnasse nemo veterum eos prodit, & rem omnino dissimilem veri facit rerum, qui tum erat gallicarum status. Nec verisimile britannicum multo fuisse tràquilliorē: qua in terra regnum maximum magnus ille Albion reliquit, vt domi latrocinaretur. Nos verò etsi non multum ab eorum opinione discedimus, qui Albionem ab albo dictam fuisse scripserunt, ita non colorem, sed altitudinem montium occasionem nomini

nomini imponendo dedisse arbitramur. Qui autem hoc nomen imposuerunt, puto
 nonnihil impulsos comparatione Angliæ cum Hibernia, inter quas angusto mari
 nauigatur. Nam cum alterum litus totum in montes consergere viderent, alterum
 depressum, & humile in campos æquales explicari, illam ab altitudine Albionem
 dixerunt: huic autem ab humilitate an nomen aliquod dederint, longinquitas tem-
 poris, & incolarum negligentia in memoria rerum vetustarum prodenda fecit incer-
 tum. Huic præterea meæ sententiæ etiam illud suffragari videtur, quod nomen istud
 insulæ ab albo ductum, siue Albion, siue Albiū sit, adhuc in Scotia, velut natali
 solo pertinaciter hæret: neque inter tot mutationes habitatorum, regnorum, lingua-
 rum, aliarumque rerum vicissitudines vnquam extirpari potuit. Hæc etsi nobis
 aut vera, aut veris proxima videntur, tamen si quis afferet meliora faciliè in eius sen-
 tentiam transibimus. Hactenus de vetustis insulæ nominibus: proximum esse vide-
 tur, vt terrarum situm exequamur. Ac Angli quidem domestici scriptores satis di-
 fertè, atq; explicatè singulas regiones tradiderunt. Hæctor autem Boethius in Scotiæ
 descriptione quedam parum verè prodidit, et alios in errorem induxit, dum ipse,
 quibus ea inquirendi dedit negotium, nimis credulus eorum sententiam temere vul-
 gavit: nos, quæ comperta erunt nobis leuiter, & persunctoriè attingemus: quæ aut
 obscurè, aut minus verè prodita videbuntur, quoad poterimus corrigemus. Angliam
 commodissimè, quod ad nostrum institutum spectat, diuidunt quatuor flumina, duo
 in mare Hibernicum decurrentia Deua, & Sabrina: totidem in mare Germanicum
 Tamesis, & Humber. Inter Deuam, & Sabrinam triplex regionibus distincta inclu-
 ditur Vallia: inter Sabrinam, & Tamesim totum illud latus Angliæ, quod Galliam
 spectat: inter Tamesim, & Humbro interiectæ regiones tertiam portionem consti-
 tuunt: quartam, quicquid terrarum ab Humbro, & Deua ad Scotiam pertinet. Diri-
 mitur autem Scotia ab Anglis primùm Tueda fluuio, Zeuiota monte altissimo, &
 qua mons deficit, vallo non adeo pridem facto, ac deinde Esca, & Soluæo flumi-
 bus. Citra hos limites a mari Scotico ad Hibernicum regiones hoc ordine iacent.
 Marcia, in qua Beruicum oppidum nunc Angli tenent, sinistrum Tuedæ latus attingit:
 ad orientem Forthæ esuario, ad meridiem Anglia clauditur. Ad occidentem ad-
 vtrunq; Tuedæ latus est Teuiotia, a Teuioto amne nomen adepta, Zeuiota monte
 dirimitur ab Anglia. Post hunc regiones non magnæ Lidalia, Euia, & Escia a tri-
 bus fluminibus cognati nominis Lidalo, Euo, & Esca nominatæ. Vltima Annan-
 dia, & ipsa ab Annando amne prope mediam diuidente appellata, secundum Sol-
 uæum in mare Hibernicum decurrit. Iam vtriusus ad Fortham redeamus, is ab
 ortu Lothianam claudit: Cocburni saltus, & Lamyrij montes eam a Marcia sepa-
 rant. Contingit deinde paulùm ad occasum inflexa Lauderiam, & Tuediam: alter-
 ram à Laudero oppido, alteram ab amne Tueda mediam secante. Tuediam ad me-
 ridiem, & occidentem contingunt Lidalia, Nithia, Glottiana. Nithiæ Nithus amnis
 nomen dedit per eam in mare Hibernicum labens. Lothiana a Lotho Pictorum Rege
 nominata. Ab oriente æstiuo finitur Fortha, siue mari Scotico, Vallem Glottianam
 spectat ab occidentem hiberno. Hæc regio humanitatis cultu, & rerum necessariatum ad-
 vsum vitæ copia ceteras longè præcellit. Quinq; annib; irrigatur, Tina, vtroq; Esca,
 (qui ante quàm in mare cadat in vnum alueum coeunt) Letha, & Almone. Hi partim
 è Lamyrijs, partim Picilandicis montib; in Fortham defluunt. Oppida habet Dum-
 bay, Hadinã, vulgò Hadintonam, Dalkethum, Edimburgū, Letham, Limnuchum,
 Magis ad occidentem iacet Glottiana, vtrunq; Glottæ fluminis ripam complexa

Rerum Scoticarum

quæ ob longitudinem in duas præfecturas diuiditur. In superiore præfectura collis est non admodum editus, è quo in tria diuersa maria flumina effunduntur, Tueda in mareoticum, Annandus in Hibernicum, in Deuceledonium Glotta. In ea vrbes insigniores sunt Lanarcum, & Glascua. Hanc ab occidente hiberno Coila contingit. 50
Ultra Coilam est Gallouidia. Ea separatur a Nithia Cludano amne, tota fere in meridiè vergens, ac ab litore eius reliquū illud Scotiæ latus tegitur. Vniuersa pecoris, quæ frumenti fertilior. Amnes habet in Hibernicum mare decurrentes Vrum, Deuam, Kennum, Cream, & Luffum. Nusquam fere in montes attollitur, sed collibus tantum frequentibus intumescit. In conuallibus inter eos aqua restagnans innumeros prope lacus efficit, è quibus primis ante æquinoctium autumnale imbricariui augmentur, vnde multitudo incredibilis anguillarum descendit, quas accolæ nassifis vimineis exceptas sale condiūt, ac non modicum inde quæstum faciunt. Extremū lateris est Nonantum promontorium, sub quo in ostio Luffi fluminis sinus est, qui Ptolemæo Rerigonius vocatur. Ei ex aduerso influit ex estuario Glottæ sinus vulgo 60
Iacus Rianus, Ptolemæo Vidogara: quòd inter hos sinus terræ procurrit, incolæ Rinū, hoc est Gallouidiæ aciem appellant. Ab eisdem Nonantum Mula, hoc est rostrū, siue rictus nominatur. Tota autem regio Gallouidia (nam Gallouid præcorum Scotorum lingua Gallum significat) appellatur. Infra Vidogaram a tergo Gallouidiæ Ieuiter declinat ad Glottæ estuarium Caricta. Eam duo amnes interfecant Stinsiarus, & Greuanus: vterque multis amoenis villis cingitur. Inter amnes qua in modicos colles tumet pascuis fecunda, nec infelix frumento est. Tota terrestribus, maritimisq; copijs non modò sibi sufficiens, sed vicinis multa suppeditans. Dunus amnis eam a Coila separat, ortus ex eiusdem nominis lacu, qui insulam completitur modicæ arcis capacem. Sequitur Coila, quæ à meridiè Gallouidia claudit, ab 70
ortu æstiuo Glottianam attingit: ab occasu Iruino fluuio a Cunigamia distinguitur: mediam Aera amnis diuidit. Ad eum sita est Aera emporium non ignobile. In vniuersum regio est feracior virorum fortium, quam frugum, aut pecorum, tota quippe tenui, & arenoso solo: quæ res hominum industriam acuit, & parsimonia vices animi, & corporis confirmat. Cunigamia post hanc ad septentriones procurrit, & Glottam submouet, ac prope ad iusti amnis modum coërcet. Nomen regioni Danicum est, quod eorū lingua Regis domicilium significat: quæ res indicio est, eam Danos aliquando tenuisse. Proximè ad orientalem eius plagam sita est Renfroana, ab oppidulo in quo conuētus eius celebrari solent, appellata: vulgò Baroniam dicta. Mediam eam secant duo amnes, quib' vtrisque Carthus est nomen. Post Baroniam est 80
Glottiana, ad vtranque Glottæ ripam protensa, & ipsa in plures iurisdictiones ob magnitudinem diuisa. Amnes nobiliores fundit: a læua Auennum, & Duglassum, qui in Glottam decurrunt: item a dextra alterum Auennum, qui Lothianam ab agro Sterlinensi dirimit. Hi duo fluuij communem amnium appellationem loco proprii nominis acceperunt: quemadmodum in Vallia diuersa dialecto is, quem Auonem vocant. Sterlinensem agrum a meridiè separat a Lothiana Auennus, ab ortu æstuarium Forthæ, donec paulatim seipso minor ad iustam fluminis magnitudinem redactus prope Sterlinum pontem patitur. Secat regionem fluuius vnus, qui memoratu sit dignus Carrò: iuxta quæ aliquot vetusta sunt monumenta. Ad læuam Carrò 90
tis duo terreni sunt tumuli hominū opera (vt res indicat) ædificati: vulgò Duni patris appellantur. Inferius autem ad eundem amnem ad duo fere millia passuum est edificium rotundum sine calce, sed saxi asperis ita conformatis, vt superioris lapidis pars

pars in inferiorem se inferat: ita vt totum opus mutuo complexu, & saxorum ponde-
 re se sustineat, paulatim ab imo ad summum in arctum se colligens. Summa pars
 aperta est. Vulgus alium atque alium vsum, & auctorem eius ædificij pro suo
 quisq; ingenio comminiscitur. Ego certè aliquando coniectura fui inductus, vt
 crederem templum Termini fuisse, quod (vt accepimus) rotundum, & superne a-
 pertum ædificari solitum erat. Nonnihil etiam coniecturam nostram iuuare vide-
 bantur Duni pacis propinqui: quasi facta ibi pace, cuius monumentum hi colles es-
 sent, quòd illic terminum suæ ditionis Romani statuissent. Neque alia res me ab hac
 opinione deduxisset, nisi rescissem ex hominibus fide dignis in insula quadam com-
 10 pluria esse ædificia: cetera quidem ædiculæ, cuius meminimus, similia, nisi quòd ma-
 iusecula, & laxiora essent. Duo item in Rossia simili forma sunt sacella. Ea res sus-
 pendere sententiam me coëgit, ac iudicare monumenta rerum gestarum hæc esse, ac
 potissimū trophæa, ac pæne extra orbem terrarum, vt tuta ab iniuria hostium essent,
 constituta. Sed certè siue hæc trophæa sunt, siue (quod quidam suspicantur) clavo-
 rum virorum sepulcra, fuisse credo monumenta ad æternitatem memoriæ perpetuan-
 dam consecrata, sed ab hominibus indoctis, incultisque ad similitudinem illius æ-
 dicule, quæ est ad Carrontem constructa. A dextero Carrontis latere ager fere cæ-
 20 tera planus in collem paulum prominet, medio fere spatio inter Dunos pacis, & æ-
 diculam: in eo ad ipsum anguli flexum modicæ vrbs vestigium adhuc apparet. Sed
 murorum fundamenta, & vicorum descriptio partim cultu rustico, partim ciuicis
 ad propinquas ditiorum villas construendas lapidibus quadratis confusa est. Hunc
 locum disertè Beda Anglus Guidi vocat, atque in ipso valli Seueri angulo collocat.
 Multi præclari scriptores Ro. eius valli meminerunt: multa vestigia extant, multi
 lapides inscripti eruuntur, quibus aut testimonia salutis per Tribunos, et Centuri-
 ones acceptæ, aut sepulcrorum inscriptiones continentur. Et cum ab Adriani val-
 lo (vt vtriusque vestigia indicant) raro minus centum millibus passuum distat hoc
 vallum Seueri ab eo, quem antè Adrianus construxerat, aut magna inscitia fuit eo-
 rum, qui res Anglicas scripserunt, si Latinos qui hæc tradiderunt non intellexerunt:
 aut incuria, qui dilucidè tradita tam confusè reddiderunt. Vtrumcunque sit autem,
 30 res mihi digna est visa si non reprehensione, saltè leui admonitione: præsertim cum
 ex monumentis iam dictis, & Bedæ Angli historia satis constet, ibi aliquando inter
 Brittones, & Scotos limitem fuisse. Qui verò hic Camelodunum fuisse fabulantur,
 iidem contendunt quam diximus ædiculam Claudij Cæsaris fuisse templum: vanis-
 simo in vtroque mendacio, cum & Camelodunum colonia Romanorum ultra tre-
 centa millia passuum ab eo loco absit, si Ptolemæo, & Antonini itinerario fides ha-
 benda sit. Cornelius Tacitus hunc eorum errorem apertissimè ostendit cum reli-
 qua tota narratione, tum maximè quòd Romanos amissa Cameloduno in templum
 Claudij Cæsaris confugisse salutis tuendæ causa scribit. Ædicula autè illa, siue tem-
 plum Termini, siue alterius rei monumentum fuerit, sine foribus quarum nullum
 40 habet vestigium, & superne ad iactus lapidum patens, ne decem quidem milites non
 modo tegere, sed vix quidem cōtinere potuerit. Quid? quòd quadragesimo fere an-
 no post Claudij Cæsaris expeditionem Iulius Agricola Romanorum primus in eas
 partes penetrauit? quòd quinquagesimo post Agricolam anno Adrianus limitem
 prouinciæ inter Tinam, & Escam vallo ducto statuit? cuius adhuc multis in locis ve-
 stigia supersunt. Septimius autem Seuerus circa annum a Christo nato ducentesi-
 mum decimum Britanniam ingressus, ultra limitem ab Adriano factum centum

Rerum Scoticarum

millia passuum ab estuario Glottæ ad confluentem Forthæ, & Auenni vallum duxit, cuius adhuc plurima, & perspicua remanent indicia. Accedit ad hæc, quod in antiquis monumentis nusquam comperimus summam rei Picticæ non Cameloduni fuisse, sed Abrenethij & regiam, & primatis Episcopi sedem, quæ postea ad Fanum Andreae translata est. Quod si quæretur, quid Romanos impulerit, ut coloniam illuc deducerent, & quomodo eam in agro tam sterili, & tum (ut res erant) siluestri, & inculto, & hostium ferocissimorum obnoxiam quotidianis iniurijs aluerint, respō debunt opinor (nam non video quid aliud respondere possint) copijs maritimis eam fuisse sustentatam, quando aduerso Carronte tum naues ad vrbis vsque portas appellere solerent. Id siquidem verum fuit, necesse esset agros ad vtranque ripam Forthæ iacentes tum inundationibus Oceani obrutos, ac perinde steriles fuisse, quos tamen in illo tractu solos frumentarios esse oportebat. Illa prope difficilior occurrit quæstio, quod cum vtrunque circa Fortham loca aquæ marinæ obtinerent, cur illic Romani non potius vallum finirent, quam superuacuo labore vterius per multa millia passuum producerent? Ultra Sterlinensem agrum est Leuinia, à Renfroana præfectura Glotta, à Glascuensi Keluino amne diuisus, ab agro Sterlinensi montibus, à Taichia Fortha dirimitur: tandem in montem Grampium desinit, ad cuius radices per vallem cauã Lominius lacus se explicat, viginti quatuor millia passuum longus, octo latus. Supra viginti quatuor insulas complectitur. Præter multitudinẽ aliorũ pisciũ habet & sui generis esu nõ insuaues: Pollacas vocant. Tandẽ erumpens meridiẽ versus Leuinum amnem, qui regioni nomen dedit, effundit: qui prope Britannodunum arcem, & eodem nomine oppidum in Glottam ingreditur. Leuiniaẽ partem extremam Grampij montis vltimi colles attollunt, sinu maris exiguo, quem Gerlochum a breuitate appellant, intercisi. Ultra hunc est sinus multo amplior, quẽ Longum vocant, a Longo qui in eum cadit fluuio. Is limes est inter Leuiniam, & Coualiam. Ipsa Coualia, Argathelia, seu potius Ergahelia, & Cnapdalia multis sinibus angustis ex estuario Glottæ infusis, in multas partes dirimuntur. Vnus inter cetera insignis lacus Finis vocatur, a Fino fluuio, quem recipit. Is vltra sexaginta millia passuum in longitudinem porrigitur. Est & in Cnapdalia lacus Auus, in quo est insula exigua, & arx munita. Ex eo fluuius Auus effunditur: qui vnus in illis regionibus in mare Deucaledoniũ exit. Ultra Cnapdaliã ad occidentem hibernũ excurrit Cantiera, hoc est regionis caput, Hiberniæ occurrens, a quo modico freto dirimitur, ipsa longior quam latior, adeo arctis faucibus Cnapdaliæ coniungitur, ut vix mille passus expleant, idque spatium nihil aliud quam arena sit, adeo humilis, ut per eam nauiculis traductis nauæ plerunque nauigandi compendium quærant. Hanc attingit Lorna Argatheliæ adiacens, & vsque ad Abriam pertinens: regio plana, nec infœcunda. Qua Grampius mons humilior est, & magis peruius Braid Albin regio vocatur, hoc est quasi altissimam Scotiæ partem dicas, ac vbi maxima pars illa attollitur Drum Albin, id est Scotiæ dorsum vocatur, nec omnino sine causa. Ex eo enim dorso flumina in vtranque mare decurrunt, alia in septentrionem, alia in meridiem. Ex Ierno enim lacu Iernam fluuium in orientem hibernum fundit: qui in Taum illabitur ad tria millia passuum infra Perthum. Ab hoc fluuio cognomen accepit ad vtranque ripam affusa vetere Scotorum lingua Strathierna dicta. Strat enim regionem ad fluminum decursum iacentem appellare solent. Inter montes eius regionis, & Fortham porrigitur Taichia, a Taicho fluuio qui medium secat, nomen adeptã. Excipiunt eam Ocelli montes, ipsi quidem magna ex parte, atque ager

ager ad eorū radices adiacens in Iernenſi præfectura cenſentur. Verū reliquum a-
 gri ad Fortham vſque ambitio in varias præfecturas diſſecuit, Clacmananam, Col-
 loſſianam, & Kinroſſianam. Ab his, & Ocellis montibus quicquid agri a lateribus
 Fortha, & Taus claudunt, in orientem anguſtè cuneatur ad mare. Ea vno nomine
 vocatur Fiſa, omnibus rebus ad vſum vitæ neceſſarijs ſibi ſufficiens: qua lacus Leui-
 nus eam ſcindit, latiffima: inde vtrinque ſe colligens in anguſtū vſque ad Caraliam
 oppidum. Annem vnum, qui memoratu ſit dignus Leuinum fundit. Totum litus
 frequentibus oppidulis præcingitur: è quibus maxime eſt memorabile propter bo-
 narum artiū ſtudia Fanum Andree, quod priſci Scoti Fanum Reguli appellant: In-
 terius in media fere regione eſt Cuprum, quo reliqui Fiſani ad ius accipiendum
 conueniunt. Qua Ierniam contingit, eſt Abrenethium vetus Piætorum regia. Hic
 in Taum inſluit Ierna. Ipſe autem Taus elacu Tao, qui eſt in Braid Albi viginti
 quatuor millia longo erumpit, ſtumorum Scotiæ facile maximus. Is ſe ad Grampii
 montem inſectens, Atholiam attingit regionem fertilem in ipſis Grampij ſalibus
 collocatam. Eius partem ſub radicibus montis in planitiem explicatam Blaram vo-
 cant, quæ vox liberum arboribus ſolum ſignificat. Infra Atholiam ad dexteram Tai
 ripam ſita eſt Caledonia oppidum, vetus tantum nomē retinens, vulgò Duncaldē,
 hoc eſt ramulus corilis conſitus. Corilus enim cū per inculta ſe latiffime funderet,
 & ſiluarum opacitate agros tegetet, & oppido & genti nomen dabat. Caledones e-
 nim, aut Caledonij gens olim inter Britannorum clariffimas alteram partem regni
 Piætorū faciebant, quos Ammianus Marcellinus in Caledones, & Veſturiones di-
 uidit, quorum nunc vix nominis veſtigium aliquod ſuper eſt. Infra Caledoniam ad
 duodecim millia paſſuum in eadē dextra ripa eſt Perthum. Ad ſiniſtram ripam ſub
 Atholia ad orientem ſpectans eſt Gorea frumentarijs campis nobilis. Et ſub hac ite-
 rum inter Taum, & Eſcam porrecta Anguſtia, ſiue, vt priſci Scoti loquuntur, Æneia.
 Sunt qui Horeſtiam, aut iuxta dialectum Anglorum Foreſtiam dictam putent. In
 ea ſunt vrbes Cuprum, & quod Boëthius patrię ſuę gratulans ambitioſe Deidonum
 vocat. Vetus enim nomen Taodunum fuiſſe reor, a Duno, id eſt colle, ad Taum ſito,
 ſub cuius radicibus oppidum eſt extractum. Extra Taum ad 14 millia paſſuum re-
 ſto litore occurrit Abrenethea, alio nomine Abrinca. Deinde Rubrum promonto-
 rium ſatis longe conſpicuum. Eſca ſtuitus cognomento Auſtralis mediam ſecat:
 alter Eſca Septentrionalis eam a Mernia diuidit. Ea ex magna parte ſolo eſt campe-
 ſtri, & plano, donec vltra Fordunum, & Dunotrum Comitum Martialis arcem occur-
 rat Grampius paulatim ſe demittens, & in mare ſubſidens. Vltra eam ad ſepten-
 triones eſt Deuæ, vulgò Deæ fluminis oſtium: & plus minus mille paſſus vterius
 Dona. Ad alterum Abredonia eſt ſalmonum piſcatu nobilis, ad alterum
 Epilcopi ſedes, & ſcholæ publicę omnium ingenuarum artium ſtudijs florentes.
 Hanc citeriorum inuenio veſtiſtis monumentis Abredeam appellatam. Nunc
 vtrunque oppidum Abredonia Veteris & Nouæ cognominibus diſtinctum voca-
 tur. Ab hac tam anguſta fronte inter hæc flumina incipit Marria, ac ſeſe paulatim
 dilatans ad ſexaginta in longitudinem milia ſe protendit Badenacham vſque. Ea
 regio perpetuo dorſo continetur, & in vtrunque mare flumina euergit. Bade-
 nachę confinis eſt Abria, ad mare Deucaledonium modice prona, regio (vt inter
 Scotos) imprimis copioſa maritimis, & terreſtribus commodis. Eſt enim
 & frumentis, & pascuis imprimis felix, & præterea nemorum vmbriſ, & ri-
 uulorum fontiumque amœnitate iucunda. Piſcium vero prouentu adeo fertiliſ,

Rerum Scoticarum

vt nulli prope Scotiæ regioni cedat. Nam præter fluuiatiliū copiam quam tot
riui sufficiunt, mare longo canali per planum solum infusum penetrat: ibique terræ
paulo altiore margine coercitum se latius diffundit, ac speciem stagni, aut verius
lacus præbet: vnde Abriam, id est stationem, patrio sermone appellant. Idem quo- 50
que nomen regioni circum circa vicinæ dant. Qui Anglice locuntur vtranque, hoc
est & sinum illum maris, & regionem perperam, & absurdè Lochabriam vocant. He
tres regiones Abria, Badenacha, & Marria latitudinem Scotiæ inter duo maria com
plectuntur. Ad plagam septentrionalem proxima Marriæ est Buchania, Dona flu
uio ab ea diuisa. Ea omnium Scotiæ regionum longissimè se in mare Germanicum
exporrigit. Pascuis, ouiumque prouentu admodum felix, cæterisque commodis
ad vitam necessariis sibi sufficiens. Fluuij eius cum salmonibus abundant, Rattram
amnem tamen id genus piscis non ingreditur. Est in eius littore spelunca, cuius
natura pretereunda non videtur. Aqua è naturali fornice guttatim destillans statim
in lapidum pyramidas vertitur, ac nisi opera hominum antrum subinde purgaretur, 60
spatium vsque ad fornicem breui completeretur. Lapis autem qui ita gignitur velut
mediam naturam inter glaciem, & saxum obtinet: est enim friabilis, neque ad mar
moris duritiem vnquam consolidescit. Nos cum Tolosæ essemus circiter annum
salutis 1544. accepimus ex hominibus fide dignis similem per omnia huic spelun
cam esse in proximo Pyrenæo. Ultra Buchaniam ad septentriones duæ sunt regi
unculæ Boina, & Ainia, quæ vsque ad Spæam flumen pertinet, qui separat eas à Mo
rauia. Oritur autem Spæa a dorso Badenachæ, cuius meminimus: nec longè ab eius
fonte lacus est, vnde erumpit Lutea, ac se in occidentum mare deuoluit. Ad ostium
eius ferunt oppidum nobile fuisse, à fluuio Ennerluteam nuncupatum. Certè siue
terræ vicinæ spectes ingenium, siue nauigationis, & subuectionis maritimæ commo- 70
ditatem, locus est admodum emporio aptus. Prisci quoque Reges has oportunitates
secuti aliquot sæculis ibi habitauerunt in Euonia arce, quam nunc multis falsò per
suasum est esse Stephanodunum. Eius enim arcis rudera, & vestigium adhuc in
Lorna monstrantur. Sunt regiunculæ aliquot exiguæ inter Buchaniam, & mare oc
ciduum interiectæ: sed cum nihil habeant insigne, ac narratu admodum memorabi
le, non est quod in eis explicandis immoremur. Ultra Spæam vsque ad Nessum
sequitur Morauia, olim (vt creditur) Varar dicta. Inter eos annes Oceanus Germa
nicus velut retro in occidentem terram agens, sinu vasto eius laxitatè castigat. Tota
quanta est hæc regio frugibus, & pascuis foecunda, amoenitate verò, & fructiferarum
arborum prouentu totius regni facilè prima. Duo memoratu digna habet oppida, 80
Elginam ad Loxiam amnem, qui nomen antiquum adhuc retinet, & Nessum ad
cognominem fluuium. Nessus à lacu Nesso longo viginti quatuor millia effluit.
Aqua semper fere tepida, nec vnquam ita frigida, vt congelet. Quin & asperrima hi
eme fragmina glaciæ in eum inuicta tepore aquarum breui soluuntur. Ultra Nes
sum lacum occidentem versus octo milia continentis terræ protenduntur. Tantil
lum sanè est, quod obstat, quo minus maria cocant, & quod reliquum est Scotiæ in
fulam reddant. Nam quod spatij ab ijs faucibus ad mare Deucaledonium interij
citur, ferè sinubus maris in terram irrumpentis est intercisum. Quod ultra Nessum,
et fauces illas angustas est interiectum in quatuor provincias solet diuidi, Nauer
niam, seu vt vulgò Stranauerniã, a flumine Nauerno dictam. Ultra ostium Nessi, qua 90
mari Germanico immergitur est Rossia, in mare promontorijs altioribus excurrens:
quod & nomen ipsum indicat. Ros enim Scotis promontoriū significat. Ea tota lon
gior est

gior est, quam latior. Nam a mari Germanico ad Deucaledonium porrigitur, qua in montes attollitur aspera, & inculta: qua se in campos explicat frugū fertilitate nulli prope Scotiæ agro inferior. Valles habet amœnas piscosis amnibus irriguas: lacus piscosos complures, sed maximum omnium Lubrum. A mari Deucaledonio litus paulatim se castigat, & in orientem æstiuum reflectit. Ab altero littore mare Germanicum inter rupium excelsarum scopulos iter sibi pandens interius in sinum se spatiosum explicat aduersus omnes tempestates portum salutiferum, ac certum per fugium. Est enim ingredientibus non difficilis aditus, intus verò aduersus omnes cœli, marisque iniurias tutissima statio quantumlibet magnis classibus. Proxima Rossia extremæ septentrionem versus est Nauernia, a Nauerno amne appellata: quam vulgo proprietatem sermonis patrij secuti Stranauerniam appellant. Eam a meridie Rossia claudit, ab occasu & septentrione mare Deucaledonium eam alluit, ab oriente Cathanesiam contingit. Sutherlandia his omnibus ita interiecta est, vti omnibus sit finitima, atque ab aliqua regione cœli eas contingat. Nam ab occidente Stranauerniã, a meridie & oriente Rossiam, a septentrione Cathanesiam habet obiectam. Cultores magis ex natura regionis pascuo, quam aruo dediti. Nihil in ea quod sciam singulare, nisi quòd montes candidi marmoris habet, rarum in regionibus frigidis miraculum, & prope in nullos vsus comparatum, quòd nondum eius affectatrix luxuria eo immigrarit. Cathanesia vltima ad septentrionem Scotiæ regio est: qua in plaga ei Nauernia occurrit: hæque duæ regiones Scotiæ latitudinem in frontem angustam contrahunt. In ea fronte tria attolluntur promontoria. Altissimum in Nauernia, quod Ptolemæo est Orcas, siue Taruedum: reliqua duo nequaquam eque sublimia in Cathanesia sunt, Veruedrum, nunc Hoia, & Berubium, saltò Hæctori Boethio Dume appellatum, nunc Dunis Bei vulgò dicitur, alij Dun-cans Bei vocant. Ex hoc nomine aliquot literis exēptis vox Dunis Bei facta videtur. Ad radicem collis sinus est permodicus, quo portu nauiculæ ab insulis Orcadibus appulsæ veniunt. Sinus autem maris vulgò Bei vocatur. Hic igitur sinus cum Dun-cani, vel Donachi sinus a vicinis appellaretur, ex his vocabulis vtunque coniunctis sermo popularis Dunis Bei effinxit. In hoc tractu Ptolemæus collocat Cornauos, cuius nominis adhuc vestigia quædam restant. Arcem enim Comitum Cathanesiæ vulgò Gernico vocant. Nam qui Ptolemæo, & exteris Cornauij sunt, Britānis Kernici fuisse videntur. Nam cum non in hoc tractu modò, sed in diuersissima insulæ parte, nempe in Cornouallia Cornauos ponat eosdem, qui vetustum sermonē Britannicum retinent adhuc Kernicos vocant. Ac fortasse non absurde iudicabit, si quis Cornouallos pro Kernicouallis, id est Kernicis Gallis dictos existimauerit. Videntur & in media insula obscura quidem illa, sed huius tamen nominis vestigia remansisse. Valli enim Seueri initium scribit Beda non procul abesse a Cœnobio Kebercurnig, & monasterij quidem illic nullum indicium in illis locis est relictum. Manet autem non procul illinc semidiruta Duglassiorum arx Abrecornum nomine. Horum autem vocabulorum vtrunque, an alterum sit a Kernico corruptum lectori diiudicandum relinquo. Restat nunc vt de insulis aliquid dicamus (quæ pars historię Britanniæ maximis erroribus est implicata.) Sed omissis vetustioribus, a quibus nihil certi nobis est traditum, quæ ab hominibus nostri temporis & verius, & apertius sunt prodita prosequemur. Insularum omnium, quæ Scotiam veluti coronant, tres fecerunt vel classes, vel ordines Occidentales, Orcadas, & Zelandicas. Occidentales appellant, quæ ab Hibernia pene ad Orcades, in mari Deucaledonio lateri Scotiæ occidentali

Rerum Scoticarum

ñe Occidentali prætenduntur. Eas, qui nunc aut patrum ætate aliquid de rebus Bri-
 tannicis scripto euulgarunt Hebridæ appellant, nomine certe nouo, & cuius nullã
 originem, aut vestigium e scriptoribus priuicis ostendunt. In illo enim maris tractu
 alij Æbudas, vel Æmodas collocarunt: sed tanta inter se inconstantia, vt vix vnquã
 in numero, situ, aut nominibus conueniant. Straboni (vt ab antiquissimo incipiã) 50
 fortasse venia danda sit, quòd ea parte orbis nondum satis explicata famam incer-
 tam secutus videri possit. Mela Hemodas septem, totidem Martianus Capella Ac-
 modas, Ptolemæus & Solinus quinque Æbudas, Plinius septem Acmodas, & tri-
 ginta Æbudas numerat. Nos in nominibus frequentissima antiquis retinebimus:
 Æbudasque omnes Occidentales insulas appellabimus. Situm, & singulorum na-
 turas, commoditatesque ex auctoribus vt recentioribus, ita multo certioribus re-
 censebimus. In primis autem Donaldum Monroum sequemur, hominẽ & pium,
 & diligentem, qui eas omnes & ipse peragrauit, & oculis perlustrauit. Hæ vero
 in mari Deuceledonio sparset iacent, numero supra trecentas, & Ab
 ultimis vsque temporibus omnes Scotorum Reges eas tenuerunt vsque ad Donal- 60
 dum Milcolumbi Tertij fratrem: qui eas Regi Noruegiæ cessit, vt eius opera in reg-
 no Scotorum aduersus ius, fasque occupandum adiuuaretur. Tenuere eas Dani, &
 Noruegi circiter annos centum sexaginta, donec ab Alexandro Tertio Scotorum
 Rege ingenti prælio victi eis cesserunt. Tentarunt interdum & viribus freti, & seditioni-
 bus adducti se in libertatem vindicare, & sibi Reges creare. Regium enim nomen
 cum alij, tum non adeo pridem Ioannes e Donaldina familia vsurpauit. In victu,
 vestitu, totaq; rei domesticæ ratione antiqua vtuntur parsimonia. Opsonatio illis est 70
 venatus, & piscatio. Carnem aqua in omasum, aut cæsi pecoris pellem infusa co-
 quant: in venationibus interim sanguine expresso cruda vescuntur. Pro potu est
 ius carniũ elixarum. Serum lactis aliquot annos seruatum in conuiujs etiam au-
 de bibunt. Id potionis genus Blandium appellant. Maior pars aqua sitim sedat. Pa-
 nem ex auena, & hordeo (quæ sola frugum genera in illis regionibus proueniunt)
 conficere non iniucundum ex diuturno vsu peritia quadam adhibita cõsueuerunt.
 Mane ex eo paulum degustant, eoque contenti venantur: aut si quid aliunde operis
 est obiectum, vsque ad vesperum cibo abstinent. Veste gaudent varia, ac maxime
 virgata: colores amant maxime purpureum, ac ceruleum. Maiores sagis versicolo-
 ribus plurifariam distinctis vtentur, vt adhuc plerisque mos est. Verum plures
 nunc magis fuscas, & ericæ frondes proxime imitantes, ne in ericetis cubantes luce
 florida vestis agnosci possint, ferunt. His inuoluti potius, quam tecti sæuissimas tem- 80
 pestates sub die tolerant: ac interdum niuibus obruti somnum capiunt. Domi etiam
 suæ humi cubant. Substernunt filices, aut ericam: sed hanc radicibus deorsum, fron-
 dibus sursum versis: deoque scite hac ratione lectos concinnant, vt mollicie cum
 pluuia certent, salubritate longe superent. Erica enim naturali siccandi vi prædita
 superuacuos humores exhaurit, neruisque eorum molestia liberatis suum vigorem
 restituit: ita, vt qui vespere lægidi, & lalli decubuerunt, mane vegeti, & alacres resur-
 gant. Omnibus non negligentia modò in culcitrīs, & stragula veste, sed affectatio
 inculti horroris, & duritiæ summa est. Si quando vsus, aut necessitas eos in pere-
 grinum solum trahit, culcitrās, & hospitiũ stragula humi prouoluunt, ac suis vesti-
 bus inuoluti se quieti componunt: solliciti videlicet, ne barbara illa (vt ipsi vocant) 90
 mollicies patriam, & ingenuam diuitiam contamine. In bello autem quibus cor-
 pora tegant arma sunt cassis ferrea, & lorica ferreis annulis confecta plerunque ad
 talos

talos vsque demissa. Tela aduersus hostem arcus, & sagitte maxima ex parte hamatae
 ferreis vtrinq̄e barbulis eminentibus: quæ nisi vulnere late patefacto e corpore ex-
 trahi non possunt. Sunt qui ensibus latis, aut securibus pugnent. Loco tubæ tibia
 vtuntur vtriculari. Musica maximè delectantur: sed sui generis fidibus: quarum a-
 lijs chordæ sunt æneæ, alijs e nervis factæ, quas vel vnguibus prælongis, vel plectris
 pulsant. Vnica autem illis ambitio est, vt fides multo argento exornent, & gemmis.
 Tenuiores pro gemmis cristallum adhibent. Accinunt autem carmen non incon-
 cinne factum, quod fere laudes fortium virorum contineat: nec aliud fere argumē-
 tum eorum Bardi tractant. Vetere Gallorum sermone paulum vtuntur. Insula
 10 circa Scotiam, quæ prisca vtuntur lingua, quæque Occidentales vocantur ita fere se
 habent. Prima omnium est Mana, falso quibusdam dicta Mona: ab antiquioribus
 Eubonia: à Paulo Orofio Meuania, aut potius Mænauia. Prisca enim lingua Manim
 dicitur. Superior ætas oppidum in ea Sodoram appellabat: in qua Insulanorum Epif-
 copus sedem habebat. Æquo fere spatio ab Hibernia, Gallouidia Scotiæ, & Cum-
 bria Angliæ prouincia sita est. Viginti quatuor millia passuum in longum, octo in la-
 tum protenditur. Proxima in estuario Glottæ surgit Alifa, rupes ardua vndique
 præter vnum aditum præceps. Toto fere anno humano cultu vacua, nisi quod statis
 temporibus nauicularum ingens numerus ad asellos piscandos eò conueniat. Fre-
 20 quens est cuniculis, auib̄usque marinis, eoque maximè genere anserum, quas Sola-
 nas vocamus. Ex æquo fere spectat ad orientem hibernum Carietam, ad occidentē
 hibernum Hiberniam, ad occidentem æstiuum Kinteram. Ad viginti quatuor mil-
 lia ab hac sita est Arania, fere in septentriones vergens: longa viginti quatuor millia,
 sedecim lata. Tota in altissimos, atque asperrimos montes assurgit. Sola maritima
 ora colitur. Mare qua humilior est, irrumpens in ea sinum satis magnum facit: cu-
 ius aditū claudit insula Molas. Itaque montibus vndique se attollentibus, ac ven-
 torum impetum frangentibus portus nauibus intus est tutissimus: & in aquis perpe-
 tuo tranquillis piscatio adeo copiosa, vt si quid vltra, quàm quod in vnum diem sit
 satis capiatur, accole in mare, tanquam in piscinam id proijciant. Nec longe ab Ara-
 niæ litore iacet insula exigua Flada cuniculorum feracissima. Bota octo millia passuū
 30 longa, quatuor lata interius in estuario Glottæ sita est, ab Arania (vti dictum est)
 octo millia passuum ad orientem æstiuum distans. Ab occidente æstiuo abest ab
 Argathelia plus minus quingentos passus, ad orientem à Cunigamia sex millia P.
 Tota fere humilis est, & frugibus, & pascuis satis commoda. Vnam habet insulæ cog-
 nominem vrbem, & in ea veterem arcem Rosaiam. Aliam habet arcem ad sinum, quæ
 sermone patrio Cames, hoc est [Kampsos] vocatur. Ad occidentem hibernum est
 insula Mernoca humilis, & pro magnitudine fertilis, & culta: mille P. longa, quin-
 gentos lata. Interius in æstuario Glottæ sunt Cumbra maior, & minor modico spa-
 tio diremptæ: maior frugum, minor platyceroton ferax. A promontorio Cantera
 paulo plus mille passus abest Auona, id est portuosa: id cognomen adepta ab statio-
 40 ne nauium: quod cum Dani insulas tenebant, ad eam classes eorum cursus dirige-
 bant. Ab eodem promontorio ad occidentem hibernum contra Hiberniæ litus
 porrecta est Raclinda. Et à Kintera quatuor M. exigua insula Caraia: nec longe ab
 ea sita est Gigaia sex millia longa, mille & quingentos lata. Ab hac quatuor & vi-
 ginti in longū porrecta abest Iura. Duodecim autē millia distat à Gigaia. Maritima
 cultu satis frequentia sunt: interiora siluis operta ceruorum varij generis copia abū-
 dant. Sunt qui existiment eam antiquitus Deram fuisse nominatam: quod nomen

Rerum Scoticarum

ceruum Gothico sermone significat. Ab hac duo millia abest Scarba, ab oriente in occidentem quatuor millia passuum in longitudinem excurrens, mille lata: raris in locis ab hominibus culta. Æstus maris inter eam, & Iuram tam violens est, ut nec velis, nec remis, nisi certis tempestatibus superari possit. Post hanc multæ ignobiles 50 insule deinde sparguntur, Bellach, aut Genistaria, Geurastilla, Longaia, ytraq; Fiola. Tres item Garuæ cognominibus distinctæ, Culbrenina, Dumchonel, Luparia, Belnahua, Vikerana, Vitulina, Luinga, Seila, Seuna. Hæ tres proximæ pecore, & frugibus satis fœcundæ Argatheliæ Comitibus parent. Proxima his Sclata, quod è rupe eius tegulæ, quas Sclatas vocant, exciduntur. Deinde Naguisfoga, & Eisdalsa, ac Skennia, & quæ vocatur Thiana, ab herba frugibus noxia non dissimili Lutæ, nisi quod magis diluto sit colore, & Vderga, & insula Regia, mox Duffa, hoc est nigra, atque insula Ecclesiæ, & Triaracha. Deinde insula Ardua, Humilis, & Viridis, & Ericæ. Item Arboraria, Capraria, Cunicularia, & quæ Ocioforum dicitur, & Abridica. Item Lismora, in qua olim sedes Episcopalis Argatheliæ fuerat, longa octo 60 millia P. lata duo. In ea præter communia cum cæteris commoda, metalla inveniuntur. Deinde Ouilia, & Siuna, insula Traiectus, insula Ouicu'aris. Item Flada, & insula Saxi, & Gressa, & insula Magna, & Ardicscara, & Musadilla, & Bernera, olim sacrosanctum asyllum dicta, Silva taxi nobilis, Molochasgir, Drinacha spinis, sambuco & magnarum ædium ruinis operata. Insula Vici fabricorum siluæ fertilis. Item Ransa, & Keruera. Maxima post Iuram ad occidentem est Ila, longa viginti quatuor millia, sedecim lata: a meridie in septentrionem porrecta: pecorum, frumenti, ceruorum, item plumbi fertilis. Amnem aquæ dulcis habet nomine Laiam, item aquæ marinæ sinum, in quo insule variæ. Præterea aquæ dulcis lacum, in quo est insula Fa- 70 langama dicta, olim omnium Insularum regia, in qua insularum Regulus assumpto nomine regio solebat habitare. Huic propinqua, sed minor est insula Rotunda: cui etiam a consilio nomen est inditum. In ea enim curia erat, in qua quatuordecim è primoribus ius assidue dicebant, ac de summa rerum etiam agitabant consilia: quorum summa equitas, & moderatio pacem domi, forisque præstitit, & pacis comitem rerum omnium affluentiam. Inter Iam, & Iuram sita est insula parua a cumulo lapidum cognominata. Ad australe latus Ilae iacent hæc deinceps insule Columna, Mulmoris, Ofrina, Brigidana, Coriskera, insula Humilis, Imerfga, Beathia, Texa, Ouicularia, Naosiga, Rinarda, Cana, Tarischeria, Achuarra, insula Magna, insula figuræ humanæ, insula Ioannis, Stacbadis. Ad occidentalem Ilae angulum Ouerfa. Ibi quoque fretum torrentissimum nisi certis horis impermeabile est nauibus. Insula 80 Mercatoris: & ad occidentem æstiuum spectans Vfabrasta, & Tanasta, & Nefa, & insula Textoris, & ad octo millia ab Ila magis in septentriones versa Oruanfa, & ei proxima Porcaria & quingentos passus ab Oruanfa Coluanfa. Ultra Coluanfam ad septentriones iacet Mulla, duodecim millia passuum distans ab Ila. Hæc insula quatuor & viginti millia in longum, totidem in latum porrigitur: aspera quidem illa, sed frugum non infœcunda. Habet siluas frequentes, magnosque ceruorum greges portumque satis tutum. Ex aduerso insulæ Columbi habet duos amnes salmonum fœcundos: alios item minores non omnino steriles: duos item lacus, & in singulis singulas insulas, suasque in eis arces. Mare diuersis in locis irrumpens quatuor facit sinus, omnes hæc cum abundantes. Ad occidentem hibernum sita est Columbaria, 90 siue insula columbarum: ad orientem æstiuum Era: vtraque pecori, & frumentis, & piscatui commoda. Ab iis duo millia passuum abest insula D. Columbi, longa duo millia

duo millia passuum, supra mille lata: fertilis quidem omnium, quæ ea cœli plagâ
 gignere solet, & veteribus, vt in ea gente, monumentis illustris: sed D. Columbi
 vera disciplina, & sanctitate clarior. Erant in ea duo monasteria, alterum Mona-
 chorum, alterum Monacharum: curia vna, siue (vt nunc locuntur) parochialis ec-
 clesia, multa que sacella ex munificentia Regum Scotorum, & Regulorum Insularum
 rum. In Cœnobio veteri D. Columbi insularum Episcopi sedem statuerunt, veterè
 domicilio, quod erat in Eubonia, ab Anglis capto. Remanet adhuc inter veteres
 ruinas sepulcretum, siue cœmeterium commune omnium nobilium familiarum,
 quæ in occidentalibus insulis habitabant. Eminent inter cæteros tumuli tres mo-
 10 dicis interuallis distantes tribus impositis domunculis in orientem versis. In occi-
 dentali cuiusque parte lapis inscriptus quorum tumuli sint, indicat. Qui medius est
 titulum habet TVMVLVS REGVM SCOTIÆ. Ferunt enim quadra-
 ginta octo Reges Scotorum ibi fuisse humatos. In dextro incisus est titulus TV-
 MVLVS REGVM HIBERNIÆ. Quatuor enim Reges Hiberniæ illic
 conditi fuisse dicuntur. Qui est in sinistra parte inscribitur TVMVLVS RE-
 GVM NORVEGIÆ. Huius enim gentis octo Reges illic fuisse sepultos fa-
 ma est. In reliquo cœmeterio seorsum claræ Insularum familiæ habent sua condi-
 toria. Circa eam sex proximæ insulæ exiguæ, nec tamen infœcundæ ab antiquis Re-
 20 gibus, & Insularum Regulis Cœnobio Columbæ donatæ fuerunt. Soacisi ou-
 bus commoda habet pascua, maior tamen proventus est ex auium marinarum incu-
 batu, & maxime ex ouis. Proxima est Mulierum insula, ac deinde Rudana, mox Re-
 ringa. Post eam Skennia quingentos passus a Mulla distans. Habet suum parochi-
 sed parochiani magna ex parte in Mulla habitant. Litora cuniculis abundat. Ab hæ-
 mille passus abest Eorfa. Hæ omnes Cœnobij Columbi Monachis parent. Ab E-
 orfa duo millia abest Vlva, quinque millia P. longa, frumento, & pascuis pro mag-
 nitudine fœcunda. Habet stationem nauibus longis commodam. Australi eius
 lateri prætenditur Coluansa: agrum habet non infœcundum, ac siluam columnam.
 Ab hac fere trecentos passus sita est Gomatra, duo millia longa, mille passus
 30 meridie in septentrionem excurrent. Deinde a Gomatra quatuor millia passuum
 meridiem versus Stafa, vtraque portuosa. Quatuor ab hac millia P. ad occidentem
 aestiuum recedunt duæ Kerniburgæ, maior, & minor rupium ita circumvallatæ præ-
 cipitijs, & æstu torrentissimo, vt naturali munimento industria adiute sint plane inex-
 pugnabiles. Ab his mille passus distat insula, cuius terra fere tota est nigra ex pu-
 tribus vetustate siluis, & mosco concreta. Eius glebas ad vsum ignis desiccant: in-
 de dicta insula Monadum: nam ita genus illud terræ vocant, quæ Anglico sermone
 Mossa dicitur. Deinde Lunga, duo M. in longitudinē porrecta: dimidio minor Baca.
 Ab hac ad occidentem sex millia recedit Tireia, octo millia longa, tria lata, omnium
 insularum omnibus ad vitam rebus necessarijs longe copiosissima. Nam & pecore
 & frumento, piscatu, & marinarum auium foetu abundat. In ipsa est lacus aquæ dul-
 40 cis, & in ea vetus arx: habet & portum longis nauibus non incommodum. Hinc duo
 millia abest Gunna: & a Gunna pari spatio Colla duodecim millia longa, duo lata,
 imprimis fertilis. Nec procul hinc est Calfa, tota prope siluis operta. Post duæ in-
 sulæ cognominatæ Virides, maior, & minor. Item totidem eisdem cognominibus ex-
 aduerso promontorij Mulla. Iacent non longe ab ea duæ insulæ cognominatæ Glas-
 sg, hoc est ceruleæ. Deinde Ardan ridir, id est alta insula equitis Deinde Luparia, si-
 ue insula luporū. Post eam insula Magna. A Colla insula septentrionē versus pro-
 50

Rerum Scoticarum

tenditur ab oriente in occidentē sedecim millia longa, sex lata montibus arduis, & siluosis assurgens Ruma, & quia raris in locis habitata est, aues marinę passim in cāpis oua ponunt, quorū quantum libet quiuis vere adulto colliget. In rupib' excelsis marini anseres (de quibus ante à nobis dictum est) abunde capiuntur. Ab ea quatuor millia ad orientem hibernum est insula Equorum: & ab ea quingentos passus Porcaria, pro magnitudine rerum necessariarum abundans. Nidificat in ea falco: habet & portum satis commodum. Non longe ab hac sunt Cana, & Egga modicę insule satis fœcundę, posterior etiam anseribus marinis, quas Solanas vocant. Deinde Soabretilla, venatui quam alijs vitę commodis aptior. Hinc a septentrione in meridiem porrigitur Skia omnium insularum circa Scotiam maxima: quadraginta duo millia passuum longa, alibi octo, alibi duodecim lata, in montes pluribus locis se attollens, ipsi siluis, siluę pascuis abundant, campi frugum & pecorum fertiles: in his præter alia pecora greges equarum. Quinque amnes habet maiores salmonum fœcundos: multos etiam minores, nec eos salmonum steriles. Mare ab omni parte in terram penetrans multos aquę salis sinus facit, tres præcipuos, tredecim, itē alios, omnes hęcū fœcundos. Habet & lacū aquę dulcis, & quinque arces. Insula prisorum Scotorum sermone Skianacha, hoc est alata vocatur, quod promontoria, inter quę mare se infundit, velut alę se obtendunt. Vfus tamen obtinuit, vt Skia, id est Ala vulgo diceretur. Circa hanc sparsę iacent insule minores Oransa frugibus & pecore, Cunicularia nemoribus & cuniculis abundans. Pabalatrocinijs infamis, quod in eius siluis prædones transeuntibus insidias locant. Inde Scalpa octo millia ad æstiuum occidentem sita. Præter alia commoda magnos ceruorum greges in siluis alit. Inter ostium Caronis sinus, & Raarsam iacet Crulinga statio nauibus tuta. Et a Scalpa duo millia in septentriones porrigitur Raarsa septem millia longa, duo lata: siluas habet Betuleas, & in eis ceruos. Quingentos ab ea passus est Rona siluis & erica operta. Portum in intimo sinu habet latrocinijs infestum prætereuntibus, insidijs tegendis aptum: & in sinus (qui a breuitate Gerloch vocatur) ore est eiusdem nominis insula. Et a Rona sex millia septentrionem versus Flada, & a Flada duo millia Tuilmena, & ad australe Skię latus Oransa, & mille passus ab ea Buia parua, deinde Buia maior, ac deinceps quinque paruę insule ignobiles: post quas Isa fertilis frugum: & iuxta eam Ouia, deinde Askerma, & Lindilla, & ad octoginta millia a Skia ad occidentem æstiuum proiecta Linga, & Gigarmena, & Bernera, & Megala, & Paba, & Flada, & Scarpa veruecum, & Sandera, & Vaterfa, quę præter alia commoda plurima stationem habet multarum, & magnarum nauium capacem, in quã ex omnibus circumiacentibus regionibus stas temporibus magna piscatorum frequentia conuenire solet. Hęc nouem postremę insule sub dominio sunt Episcopi insularum. A Vaterfa duo millia abest Barra septem millia longa, ab occidente hiberno se ad orientem æstiuum exporrigen: frugum non infœcunda: piscatu asellorum maximè insignis. In hanc sinus maris angustis faucibus infunditur: interius latius rotundatur. Insulam habet vnã, & in ea arcem munitionissimã. In septentrionali plaga Barre assurgit collis, ab imo ad summum herbidos: e summo ebullit fons aquę dulcis, e quo riuus qui defluit, secum in mare vicinum defert velut minuta quędam, sed adhuc informia animalia, quę aliqua ex parte, sed obscure speciem conchularum, quas vulgo vocamus Cochleas præferre videantur. Hanc litoris partem in quam deferuntur accolę magnas arenas appellant, quod ibi recedente maris æstu ultra mille passus arena nudetur: illinc magnę conchæ

conchæ effodiuntur, quas vicini credunt ex illo velut seminio, quod riuus è fonte
 defert aut nasci, aut certe in mari incrementum sumere. Inter Barram, & Vistum ia-
 cent hæc deinceps exiles insulæ, Orbanfa, Ouia, Hakerfata, Garulanga, Flada, Buya
 maior, Buya minor, Haia, Hellisaia, Gigaia, Lingaia, Feraia, Fudaia, Eriscaia. Ab his
 in septentriones excurrit Vistus, longa triginta quatuor, lata sex millia. Hæc insula
 influente duobus in locis maris estu trium velut insularum speciem præbet: rursus
 nudatis aestu recedente arenis in vnâ coit. In ea plurimi sunt lacus aquæ dulcis: sed
 vnus præcipua magnitudine tria millia passuum longus. Ad hunc exesa terra mare
 viam sibi patefecit, nec ab incolis obiecto sexaginta pedum aggere excludi potuit,
 quo riuus inter ingentia saxa male coagmentata se insinuet, & marinos pisciculos
 persæpe relinquat. In eo piscis capitur cætera salmoni similis, nisi quod ventre albo,
 dorso nigro sit, & sine squamis instar salmonis. Item in eo prope innumeri sunt
 aquæ dulcis lacus. Speluncas habet erica tectas latronum latibula: in ea sunt quin-
 que ad sacrorum usum Curia. Inde octo millia occidentem versus iacet Helseer Ve-
 tularum, ita reor cognominata, quod ad Monachas Ionæ insulæ spectet. Deinde
 paulo longius ad septentriones se attollit Hauestera, in quam certo anni tempore
 vituli marini frequentes appellant, & capiuntur. Sexaginta fere ultra hanc millia ad
 occidentem estiuum recedit Hirra, frugum, pecorum, ac maxime ouium ferax, pro-
 cerioresque gignit, quâ vlla aliarum insularum. Incolæ prope omnium artium, ac max-
 ime religionum rudes. Eo post solstitiû aestiuû dominus insulæ procuratorem suum
 ad vestigalia colligenda mittit, & vna cum eo sacerdotem, qui pueros proximo anno
 natos baptizet: is autem si forte desit, suos quisque baptizat. Domino pendunt cer-
 tum numerum vitulorum marinorum, & sole duratorum veruecum, & vitium mari-
 narum. Tota insula non superat longitudinem mille passuum, toudem prope lata,
 nec ab vlla aliarum insularum videri pars eius vlla potest, præter tres montes in li-
 tore se attollentes, qui ex locis editioribus cernuntur. In ijs montibus sunt oues ex-
 imiæ pulchritudinis: sed ob violentiam a flus marini vix cuiquam est ad eos aditus.
 Iam vt ad Vistum redeamus, a promontorio eius septentrionali sita est insula Vala-
 ia mille passus lata, duplo longior. Inter promontorium, & Haream insulam hæc fere
 sunt interiectæ exiguæ quidem, sed non infirugiferae Soa, Stroma, Pabaia, Berneraia,
 Enisaia, Keligira, Saga parua, Saga magna, Hermodraia, Scaruaia, Gria, Linga, Gil-
 linsa, Hea, Hoia, Ferelaia, Soa parua, Soa magna, Isa, Seuna parua, Seuna magna, Ta-
 ranfa, Slegana, Tuemen, & supra Haream Scarpa, & ad occidentem æquinoctialem
 supra Leogum quinquaginta millia absunt septem insulæ, quas alij Flauanas, alij So-
 cras, Asyla vocant, in montes herbidos consurgentes, sed ab omni humano cultu
 deserta: neque quadrupedem fere vllum præter oues feras habent, quæ quidem a
 venatoribus capiuntur, sed ad nullum victus usum. Carnis enim loco aruinam ha-
 bent: aut si quid sit carnis, id adeo insuaue est, vt nemo attingat, nisi in extremo fa-
 mis periculo. Deinde prope eodem tractu propius septentrionem iacent Garuellan-
 id est aspera insula, & Lamba, & Flada, & Kellasa, & Bernera parua, Bernera magna,
 & Kirta, & Buya parua, & Buya magna, & Vexaia, & Pabaia, & Sigrana magna, Cu-
 nicularia ab eius animalis tæcunditate vocata, & Sigrana parua, & Pygmeorum in-
 sula. In hac sanum est, in quo credunt vicini populi olim Pygmeos fuisse humato-
 ua, & rotunda, aliarumque corporis humani partium officula, nihil famæ vetustæ de-
 rogantia. In eo litore Leogi insulæ, quod in orientem hibernum spectat duo sunt

Rerum Scoticarum

maris in terram irrumpunt, quorum alterum lacum Meridionalem, alterum Septentrionalem vocant. Vterque toto anno pisces abunde captantibus suppetat. Ex eodem litore Leogi magis ad meridiem vergit Fabilla: deinde Adami insula: deinde insula Agnorum. Item Hulmena, & Viccoilla, & Hauerera, & Laxa, & Era, & insula ⁵⁰ Colombi, & Tora, & Ifsurta, & Scalpa, & Flada, & Scuta. Ad orientale latus huius insule iter est subterraneum, superne fornicatum, longum ultra iactum sagittæ, sub quam cryptam nauiculæ minores velis, aut remis agi solent, dum fugiunt violentiæ æstus, qui ad propinquum promontorium magno cum fragore, & nauigantium periculo sæuit. Magis ad orientem iacet insula, quam Vetustum Castellum appellant, locus naturali munimeto tutus, & frugum, & piscium copia, & ouis ibi nidificantium volucrum marinarum abunde commeatum incolis sufficiens. Ad litus ubi sinus Briennus terras aperit insula Eu sita est, tota fere siluis umbrosa, ac latronibus tantum, qui prætereuntibus insidiantur, accommoda. Magis ad septentriones iacet insula Gruinorta, & ipsa itidem siluis opaca, & latronibus infesta. Et in eandem coeli plagam ⁶⁰ spectans insula Sacerdotum vocata, præter pabula ouis volucrum marinarum abundans. Proxima huic est Afulla. Deinde ei propinqua Habrera magna, post eam Habrera parua, iuxta eam insula Equorum, iuxta eam rursus insula Mertaika. Hæ octo proximæ insulæ ante ostium sitæ sunt sinus, quem vulgo lacum Briennum vocant. Ab his insulis, quæ sinum Briennum præcingunt absunt Haraia, & Leogus septentrionem versus excurrentes. In longum patent sexaginta milia, in latum sedecim. Hæ quidem vnâ faciunt insulam, non enim maris infasi estuarijs, sed limitibus agrorum, & dominorum ditionibus definiuntur. Pars autem ad meridiem exposita solet Haraia vocari. In ea fuerat monasterium Roadilla dictum a Macclodio Haraieni conditum: ager frugum satis fertilis, sed quæ magis ex fodiendo, quam arando illis proueniunt. Pascua sunt in ea ouium pasturæ commoda, præsertim mons præaltus ad summum vsque fastigium gramine virens. Narrat Donaldus Monrous homo doctus, & pius se, cum illic esset, vidisse oues admodum annosas, vt in eo pecoris genere, sine certis dominis vagas, quarum prouentum illic auget, quod ibi nusquam cernatur vulpes, lupus, aut serpens, quanquam inter hanc partem, & Leogum magnæ in ericetis sunt siluæ, quæ cervos alant frequentes, sed humiles, & mole corporis minus conspicuos. In hac insulæ parte fluuius est salmonum ferax. In parte ad septentriones proiecta est Leogus, secundum litus satis frequenter culta. Quatuor habet ⁷⁰ Curias, arcem vnâ, septem annes masculos, ac duodecim præterea minores, omnes pro cuiusque magnitudine salmonum foecundos: plurimis in locis mare in terras penetraat, in sinusque se diffundit omnes hæc copia abundantes. Magnus ibi prouentus ouium, quæ in ericetis, ac saltibus liberè vagantur. Eas in locum angustum, ac velut caulas singulis annis coactas incolæ antiquo more vellunt. Soli campestris magna pars ericetis constat: in quibus terra superne est nigra ex musco, & siluis putrescentibus multis sæculis coalita ad altitudinem circiter pedalem. Hæc velut superior crusta in cespites oblongos, & tenues conscissa, & ad solem disiccata in vsum igni colligitur, & lignorum vice vritur. Proximo post anno nudum solum alga marina stercoreatum seritur ordeo. In hac insula tanta plerunque balenarum capitur copia, vt aliquando (vti seniores narrant) viginti septem partim prægrandes, partim minusculæ decimarum nomine sacerdotibus sint exhibitæ. Est & in hac insula spelunca ingens, in qua recedente æstu aqua duas orgyas alta manet: ubi verò redijt æstus, supra quatuor est profunda. Ibi in rupibus sedens omnis generis sexus, & ætatis multitudi- ⁸⁰

titudo: hamis, & lino magnam vim piscium promiscuè ducit. Ad orientem estiuunt sexaginta fere millia P. a Leogo sita est insula parua solo humili, ac plano, & satis frequenter culto. Nomen est Rona. Cultores homines rudes, ac prope omnis religionis expertes. Dominus eius, qui eam colant certum familiarum numerum finit, & que maiorum, & minorum pecorum assignat quantum satis videtur, vnde & ipsi commodè viuant, & vectigalia soluant. Quod vltra victum prouenit, ad Leogum singulis annis agri sui dominum mittunt. Hac ferè vectigalis nomine pendunt: magnam vim farinæ ordeaceæ in pellibus ouium insuram: (apud eos enim hoc genus frugum copiosè nascitur.) carnis ouillæ, & marinarum auium solo duratarum, quantum ex annuo prouentu superat. Ac si quando multitudo capitum abundat, supernumerarios quoque domino annumerant. Atque ita soli, vt opinor, in vniuerso orbe sunt, quibus nihil vnquam deest, omnia ad satietatem redundant. Iuxta luxus, & auaritiæ ignari: quique innocentiam, & animi tranquillitatem, quæ alijs magnis laboribus ex institutis, & præceptis sapientiæ petunt, ex ignoratione vitiorum comparatam habent: nec aliud quicquam, præterquam quod suæ conditionis commoditatem non intelligant, ad summam felicitatem deesse videatur. Est in hac insula sacellum D. Ronano sacrum. In eo (vt maiores natu ferunt) ligo perpetuo relinquitur: quo cum quis moritur sepulcri locum inueniunt designatum. In hac insula præter aliam piscationem plurimæ balenæ capiuntur. Ab hac millia passuum sedecim occidentem versus iacet insula Suilskeraia, mille passus longa: sed quæ nullam herbam, ac ne criticam quidem gignat. Rupes tantum nigras attollit, quarum quaedam musco nigro teguntur. Volucres marinæ passim ibi oua ponunt, & excludunt. Ad eas nondum ad auolandum maturas proximi è Leogo insula adnauigant, ac plus minus octo dies eis legendis tribuunt, donec earum carne vento durata, plus minusque nauiculas onerent. In hac insula rarum, & alijs regionibus ignotum genus auis conspicitur. Colcam vocant, magnitudine paulo infra anserem. Ea vere singulis annis eò aduentat, pullosque exclusos eoultque educat, dum ipsi sibi prospicere possint. Ad id fere tempus plumæ sponte defluentes è toto corpore nudam despiruunt: ac tum demum ad mare se recipit, nec ante proximum ver vsquam conspicitur. Illud quoque eis est singulare, quod earum pennæ caulem non habent, sed leui, & cui nihil prorsus duri adest, pluma totum corpus velut lanugine vestiunt. Sequuntur Orcades in mari partim Deucaledonio, partim Germanico ad septentrionalem Scotiæ partem sparset. Harum de nomine inter scriptores veteres, & recentiores satis conuenit. Rationem autem nominis nemo (quod adhuc sciam) explicauit. Sed neque, qui eas primi tenuerint satis constat. Omnes Germanicæ originis eos fuisse tradunt. At è qua natione Germanorum aduenerint, id non proditur. Si e sermone coniecturam faciemus, & olim, & nunc quoque veterem Gothica lingua vtuntur. Sunt qui Pictos eos fuisse arbitrentur, hoc maxime argumento, quod fretum eos a Cathanisia diuidens Picticum cognominatur: Pictosque ipsos generis Saxonici fuisse existimarint, Claudiani carmine maxime freti è septima Panegyrica.

Maduerunt Saxone fuso

Orcades, incaluit Pictorum sanguine Thule:

Scotorum cumulos fleuit glacialis Ierne.

Sed eorum refutari facile error potest, partim ex Bedæ Anglosaxone, qui cum quinque diuersis linguis à Britannis Dei laudes cani asseueret, vnam ex eo numero Picticam esse ait. Quod si tum Saxonice Picti locuti fuissent, eam a Saxonica, (qua tum

Rerum Scoticarum

Angli incorrupta utebantur) non separasset : partim quòd in illis versibus Claudianus dilerte Pictos a Saxonibus alios esse ostēdat: cum alteris Orcadas, alteris Thulen patriā esse affirmet: sed vñdecunq; sunt oriundi, nostra adhuc ætate lingua a Scotis, & Anglis diuersa vtuntur: & quæ a Gothica non multum discrepet. In conuictu quotidiano multum e vetusta parsimonia adhuc vulgus retinet. Itaque perpetua corporis, & animi sanitate fere omnes fruuntur. Rari morbis, plerique omnes senio tolluntur: plusq; apud eos deliciarum ignorantia, quam apud alios medicorum ars, & diligentia ad salutē tuendam prodest. Eadem parsimonia & ad formæ elegantiam, & ad staturæ proceritatem plurimum facit: siugum proventus eis exiguus est, præterquam auenæ, & ordeï, ex quibus eis & panis, & vinum suppetit. Ex gregalibus animantibus oues, boues, & capræ non infrequentes, vñde multus eis lactis, casei, & butiri est vsus, aues marinæ innumeræ: ex his fere, & piscibus victus eorum magna ex parte constat. Nullum ibi venenatum animal, ac ne deforme quidem aspectu apparet. Sunt eis equulei, specie quidem contemptibiles, sed ad omnes vsus supra quam credi potest strenui. Nulla vsquam arbor, ac ne frutex quidem præter ericam, nec id tam coeli, aut soli vitio, quam incolētium ignauia, quod facile ostenditur ex arborum radicibus, quæ pluribus in locis eruuntur. Quoties exotica vina nauibus inuehuntur, auide se ingurgitant. Cyphum habent antiquum, quem (vt maior crapulæ sit autoritas) diui Magni, qui primus ad eos Christi doctrinam attulit, fuisse prædicant. Is cum ita superet communium poculorum amplitudinē, vt e Lapitharum conuiuio reseruatus videri possit, eo suos Episcopos initio ad se aduentantes explorant: qui plenum vno haustu ebiberit, (quod admodum raro euenit) miris cum laudibus profsequuntur: atque hinc velut læto augurio sequentium annorum prouentum animis præcipiunt. Vñde facilis coniectura est, illam quæ dixi parsimoniā non tam a ratione, & studio, quam penuria ortam esse: eadem que, quæ eam initio pepererat, diu apud posteros conseruauit necessitas: donec vicinis nationibus inualecente luxuria corruptis, paulatim disciplina vetere labefactata, blandientibus quoque delitijs ipsi sese dedidere. Multum etiam præcipitantem temperantiā impulere piratarum commercia: qui regiones continentis habitatoribus frequentes adire non ausi ex insulis aquantur: & vina, mercesque alias aut com meatibus mutāt, aut vili precio distrahunt: & Insulani, & pauci numero, & inermes, & in mari procelloso ita sparsi, vt mutuis auxilijs se tueri non possint, infirmitatis suę conscij non omnino inuiti securitatem cum lucro coniunctam ad blandiente etiam voluptate vel receperūt, vel non reiecerunt. Sed hæc morum labes in potentiores fere, & sacerdotēs incubuit. Apud vulgus multa pristinæ moderationis adhuc vestigia restāt. Mare illis non solum ventorum violentia, & siderum positu sæuum, & rēpestuosum est, sed æstibus cōtrarijs ex Oceano occidentali incitatis, & inter angustias terrarum configētibus nulla vi remorum, aut velorum freti ex aduerso recurrentes, & in se contorti vortices superari possunt. Si qui propius accedere audent, aut impetu violento rursus in mare rapiuntur, aut fluctuantis æquoris rapiditate abrepti in rupes, & scopalos compelluntur, aut in se conuolutis aquarum cumulis absorbentur. Duæ sunt tempestates, quibus hæc angustia sunt superabiles, aut eum æstuum relapsu cessante vñdarum conflictu mare tranquillatur: aut vbi plenus alueo æquor ad summum incrementi peruenit languescente vtrinque vi illa, quæ vñdas concitabat velut receptui canente Oceano procellis, & vorticosis pelagi commoti molibus se velut in sua castra recipientibus. De numero quoque Orcadam inter scriptores non

non conuenit. Plinio sunt insulæ quadraginta, ceteris fere triginta. Proximè ad verù accessit Paulus Orosius, qui triginta tres prodit, e quibus tredecim habitentur, ceteræ desertæ, & pecori pascendo relictæ. Sunt enim pleræq; humiles, & ita spatijs angustis, vt vix colonum vnum aut alterù si colerentur alerent. Aliæ nudis scopulis, aut opertis musco squalentes. Orcadū maxima multis veterum Pomona vocatur. Hodie continentem appellant, quòd longe alias magnitudine præcedat. Patet enim in longum triginta millia passuum. Hæc satis frequenter habitatur. Habet enim duodecim siue Curias, seu parochias rusticas. Præterea oppidum vnum, quod Danis quorum in ditione Orcades diu fuerunt, Cracouiacam appellabant: nunc nomine corrupto Kircua Scotis dicitur. In hoc duæ sunt velut modicæ arces propinquæ, altera Regis, altera Episcopi. Inter eas situm est templum, vt in locis illis satis magnificentum. Inter templū, & arces vtrinque sunt non infrequentia ædificia, quas duas vrbes incolæ appellant: alteram Regiam, alteram Episcopalem. Tota insula excurrit in promontoria: inter quæ sinus maris infusi stationes nauibus tutas, & interim portus faciunt. Sex diuersis in locis huius insulæ metalla sunt plumbi albi, & nigri tam probè quam vsquam in Britannia reperiatur. Hæc insula a Cathanesia circiter viginti quatuor M. abest interiecto freto Piclico, de cuius natura iam diximus. In eo freto sparguntur insulæ complures, e quibus Stroma quatuor a Cathanesia M. abest, non infœcunda pro magnitudine. Sed hanc ob propinquitatem terræ Britannia, & quòd
20 Cathanesia Comites eam semper tenuerint, inter Orcadas non numerant. Ab hac ad septentriones nauiganti prima Orcadum occurrit Ranalsa australis, quæ a sinu Duncani, aut verius Dunachi abest sedecim millia: quod spatium duabus horis æstu secundo etiam cessantibus ventis nauiculæ conficiunt. Tanta huius freti est violentia. Hæc quinque millia passuum longa est, habetque portum satis commodum a D. Margarita cognominatum. Ab ea paulum in orientem proiectæ sunt insulæ duæ exiguæ, & incultæ pecori pascendo relictæ. Holmas illi gentili vocabulo eas appellant, hoc est planicies herbidas, aquis assitas. Ad septentrionem est Burra insula, & duæ inter eam, & Pomonam Holmæ. A Burra occidentem versus ordine tres insulæ iacent, Suna, Flata, & Fara: & vltra eas Hoia, & Valis, quas alij duas, alij vnã insulam
30 vocant: quòd circa æquinoctia (quo tempore maria violentissime incitantur, ac feruēt) æstu recedente nudantibus se arenis angustis faucibus cohærent, vnãq; insulã faciunt: redeunte æstu rursus interiecto mari duarum insularum speciem præbēt. In hac insula omnium, quas Orcades habent, altissimi sunt montes, Hoia, & Valis decem milia in longū porriguntur: ab Ranalsa absunt octo: a Fano Donati in Cathanesia, supra viginti M. P. a septentrione est insula Granisa in freto admodum angusto sita. Abest enim Hoia a proximo continentis, id est Pomonæ promontorio duo modò millia. Hæc fere inter Pomonam, & Cathanesiam sunt insulæ in ipso freto sitæ. Latus continentis occidentale mare apertum spectat, nullis in eo nec insulis, nec scopulis
40 apparentibus. Ab orientali eius promontorio paulū procurrit. Cobesa a Borea eam velut tegit. Litori propior Siapinsa paulum se in orientem inflectens ex aduerso Cracouiacæ duo millia sita, ipsa sex millia longa. Ab occidentali parte Pomonæ iacet Rusa sex M. longa. Ab ea propius orientem sita est Eglisa, vbi Diuum Magnum fama est esse sepultum. Hinc ad meridiem adiacent Vera, Gerfa: nec longè illinc Vestra, a qua Hethlandia abest millia P. 80. Papa, Stronza distat ab Hethlandia 80. M. P. In hoc medio fere cursu iacet Fara, hoc est bella insula, vtrisque & Orcadibus & Hethlandiæ conspicua. Assurgit enim in tria altissima promontoria rupibus ex-

Rerum Scoticarum

cellis præcineta, & vndique inaccessa, nisi quòd ad orientem æstiuum paulum sese demittens stationem tutam nauiculis præbet. Incolas habet longè pauperrimos.

Piscatores enim, qui ex Anglia, Hollandia, ceterisque propinquis Oceano regionibus, quæ piscatum in illa maria singulis annis præternauigant, omnia pro arbitrio rapiunt, & ferunt. Proxima post illam est insula Hethlandicarum maxima, quam ob eam causam incolæ continentem appellant, sexaginta millia passuum longa, lata alicubi sedecim, in plurima parua se promontoria spargens. Duo tantum sunt, quæ nominare non pigeat: alterum longum, sed angustum in septentriones excurrit: alterum latius in orientem hibernum. Maritima fere habitantur. Interiora nullum animal præter volucres adit. Superioribus annis incolæ latius quam maiores eorum solebant, excolere tentarunt: sed nullo prope successu. Diuitiæ eis sunt a mari, ab omni parte summa piscandi commoditate obiecta. Ab ea ad decem millia septentrionem versus est Zeal sita supra viginti millia longa, octo lata, adeo fera, vt nullum animal nisi illic natum, ferat. In hac habitare dicitur Bremensis mercator, qui omnes merces exoticas, quarum illic vsus abunde omnibus suppeditet, apportet.

Inter hanc, & continentem iacent insule minores Linga, Orna, Bigga, Sanctferri. Ultra hanc circiter nouem millia ad septentrionem iacet Vusta, supra viginti millia in longum porrecta, in latum sex. Plana, & alioqui non inamœna aspectu, nisi quòd longè sæuissimo mari ambiatur. Inter hanc, & Zeal sunt interiectæ Via, Vra, Linga.

Extra eam ad occidentem respiciunt Skeniæ duæ, Burra: ad orientem Balta, Honnega, Fotlara septem millia longa, ab Vusta septem distans, octo a Zeale: et obiecta freto, quod Vustam a Zeale diuidit. Multæ deinceps insule ignobiles prætenduntur orientali continentis lateri Mecla, Skeniæ orientales tres, Chullalla, Nostruada, Brasa, & Musa. Latus occidentale cingunt Skeniæ occidentales, Rottia, Papa parua, Vonnedæ, Papa maior, Valla, Trondra, Burra, Haura maior, Haura minor, & inter eas totidem fere Holmæ intersparset. Victus ratio Hethlandicis eadem, quæ Orcadensibus: nisi quòd iuxta copias domesticas paulo asperior. Vestiuntur Germanico ritu, sed iuxta facultates non indecore.

Prouentus illis est ex panno sui generis crasso, quem Noruegis vendunt: ex oleo & piscium intestinis confectis, è butiro, è piscatu. Piscantur nauiculis duorum scalmorum, quos factos è Noruegis coëmunt. Quos ceperint pisces partim sale condunt partim vento siccant. Ex ijs fere rebus diuenditis pecuniâ conficiunt, vnde vestigalia soluunt: domos in quibus habitent, suppellectilè vniuersam, ac magnâ victus partem parant. In domestico instrumento qui elegantia student, non nihil argenti habent. Mensuris, numeris, ac pondere ad morem Germanicum vtuntur. Germanicus etiam, aut pene verus Gothicus est illis sermo. Ebrietatem ignorant, nisi quòd singulis mensibus se mutuo inuitant: eosque dies hilare, & simpliciter sine rixis, & cæteris, quæ fert ebrietas, vitijs transigunt: eamque consuetudinem ad

mutuam amicitiam retinendam facere sibi persuadent. Salubritatis firmitudo in Laurentio quodam nostra ætate apparuit, qui post centesimum annum vxorem duxit. Centesimum quadragesimum annum agens seuisimo mari in sua nauicula piscatum prodibat: ac nuper nulla vi grauioris morbi labefactatus, sed senio solutus decessit.

(*) (*)
(*) (*)
(*) (*)

REPERVM SCOTICARVM HISTORIA

Auctore

GEORGIO BVCHANANO
SCOTO.

LIBER SECVNDVS.

REPE^{TENTI} mihi rerum Britannicarum memoria^m supra duo millia annorum, cum multa se impedimenta obijciunt, tum illud in primis, quod in eis regionibus, unde nostræ originis eruenda est cognitio, diu literæ nullæ fuerunt: & cum sero tandem aduenissent, in ipso prope ortu interierunt. Omnes enim nationes, quæ in Britannia sedes ad hunc usque diem collocarunt, iure mihi videor affirmare posse

20 è Gallijs, Hispanijs, & Germania in hanc insulam commigrasse. Galli primum characteres literarum a Massiliensibus Græcis acceperunt, quibus uterentur ad rationes conficiendas, & literas inter se missitandas: Græcis quidem figuris elementorum, sed sermone Gallico. Leges autem, & sacrorum ritus ne Iulij quidem Cæsaris ætate literis committebant: res vero gestas multo minus, quas tamen verisimile est fuisse multo maximas. Quæ in Italia, Germania, Thracia, Macedonia, Græcia, & Asia vel fecerunt, vel passi sunt, in eadem fuissent apud posteros obliuione, nisi ceteri scriptores ea memoria prodidissent. In Hispania vero Græcis, & ante eos Phœnicibus, qui internimarum occupauerant litora, & vnus e Barbaris (ut Strabo scribit) Turdetanis fuit quidem literarum usus: sed veteris memoria scriptor, quod adhuc sciam, extitit nemo. Varro enim, & Plinius, & si qui alij Latinorum de primis Hispaniarum cultoribus obiter aliquid attigerunt, coniecturis magis, quam 30 scriptorum testimonijs in hac parte fidem suarum opinionum confirmant. In ea parte Britannia, quam Cæsar attigit, nulla profus vetustarum rerum erat memoria. Apud interiores vero, qui longe incultius agebant, longe minus: adeo ut cum illos de gentis origine, & veterrimis insulae cultoribus rogaret, nihil certi se comperisse scribat.

Post Cæsarem Cornelius Tacitus non minore fide, quam diligentia scriptor iam perlustrata Romanis classibus Britannia, intimisque latebris eius excussis, ne ipse quidem quicquam certi, quod posteritati proderet, inuenit. Gildas quoque, qui supra quadringentos annos post Tacitum vixit, se non è monumentis, quæ nulla erant, sed ex transmarina relatione, quæ scribit tradere affirmat. Germania vero 40 postrema omnium literis fuit exposita. Sed illa pro reliqua sua ingenuitate cum nihil haberet, quod ex antiquis monumentis pro vero afferret, nihil monstri noui ipsa sibi confinxit. Igitur qui de veteribus annalibus Britannorum originem afferre se asseuerant, reddenda opinor illis erit ratio, quis primus ista tradiderit, ubi tandiu laeterint, quomodo ad nos tot post sæculis incorrupta peruenerint. Quod autem ad Bardos, & Seneciones veteris memoriae custodes quidam confugiunt, profus perridicule faciunt. Id autem multo magis intelligetur, si explicauero quale fuerit id genus hominum, cui de tantis

Rerum Scoticarum

rebus, tam obscuris, & a memoria nostra tam procul remotis fidem haberi volunt. Primum Bardi qui fuerint olim, & nunc sint luculenter a Strabone, & Ammiano exprimitur: sed breuiter & dilucide quod ad præsens institutum sit satis a Lucano
his versibus,

Vos quoque qui fortes animas, belloque peremptas
Laudibus in longum vates diffunditis æuum
Plurima securi fudistis carmina Bardi.

¶ Sed horum antiquissimi literarum profus erant ignari, & qui nulla de reb' vetustis reliquerunt monumenta. Alterū genus est Senecionum, vt ipsi vocant, & quibus veterum familiarum principes, & præterea plerique opibus præstantes aliquem alunt, qui patroni sui maiores a primis vsque rerum initijs recitent memoriter. Sed & hi cum literas profus ignorent, expendat apud se quisque quantum eis fidei sit habendum hominibus, quorum omnis res, & spes ex adulatione pendeat. Deinde vt maximè vera sint, quæ afferunt, non magnopere scriptorem historie iuuare possunt. Postremo etiam illud cogitemus quoties in manifesto errore deprehendantur scriptores rerū gestarū: quoties nutent, dubitent, æstuent: quantum non modo alij ab alijs dissentiat, sed & ipsi sibi sepe non consent. Hæc si contingunt ijs, qui magno labore in studium veritatis incumbunt, quid ab illis sperandum est, qui sine literarum auxilio (quod qui temere labuntur possint erigi, & de industria mentientes redargui) soli confidunt memoriae? Vt omittā quod ea incultu soleat imminui, & ætate debilitari, & morbo penitus extinguī. Ad hæc si accedat (vt fit plærunque) patronis adulandi studium, aut discedat obsequendi voluntas, aut interueniat ira, odium, inuidia, quæ animi iudicium solent peruertere, quis audeat ex horum auctoritate quicquā pro vero affirmare, aut ceu falsum refellere? aut quis pro certo tradet, quod à tam incertis auctoribus acceperit? In tanto igitur scriptorū veterum silentio rerum antiquarum, & suæ plærunque ætatis ignorantia, vbi nihil comperti, nihil sinceri esse potest, modestius esse reor quæ nescias silendo pudori seruire, quam falsa cōminiscendo tuam impudentiam prodere, & aliorum iudicia contemnere. Apud omnes igitur Britannorum nationes tanta fuit scriptorum penuria, vt ante Romanorum illuc aduentum omnia silentij vastis tenebris consépulta iacuerint, ac ne res quidem a Romanis ibi gestas aliunde, quam è Græcis, Latinisque monumentis colligere possimus: & quæ aduentum eorum præcesserunt, de his magis eorum coniecturis, quam nostris sit credendum commentis. Nam quæ nostri scriptores de suæ quisque gentis origine prodiderunt, adeo sunt absurda, vt non existimarem refellenda esse diligentius, nisi essent, qui illis commentis, velut serijs oblectarentur, & alienis plumis ornati sibi magnifice placerent. Nec minimam in hoc negotio difficultatē affert recentiorum scriptorum diuersa radeatium tanta inter se discordia, vt non facile sit iudicare quæ potissimum sequamur: tanta vero absurditas, vt omnes propemodum iure optimo videantur repudiandi. Neque ego tam demiror veterum in re tam obscura silentiū, aut recentiorum in fingendo discordiam, quam paucorum concordem impudentiam. De illis enim temporibus, quibus omnia erant instabilia, & incerta tam constanter omnia affirmant, vt aurium potius vanam oblectationem, quam narrationis fidem spectasse videantur. Primis enim illis temporibus cum Britannis perinde ac pluri-
mis alijs nationibus rarus foret agri colendi vsus, diuitiæque omnes in pecore essent, homines nulla rerum suarum, quæ prope nullæ erant, caritate imbuti, dum vel a potentioribus pellerentur, vel infirmiores ipsi pellerent, vel vberiora in locis vastis, & incultis

incultis pascua sequerentur facile sedes mutabant: facile etiam cum nouis dominis locorum nomina mutabantur. Multam etiam attulit difficultatis opulentiorum illa ambitio, qui, uti sui memoriam posteris commendarent, nationes, prouincias, & oppida in suum nomen adoptabant. Omnibus fere urbibus Hispaniæ bina erant nomina, omnium in eadem cultores, & cum cultoribus urbium, & regionum nomina sæpe fuerunt mutata. Ut autem Ægyptum, Græciam, & longinquiora omittamus, nonne

¶ Sæpius & nomen posuit Saturnia tellus?

10 ¶ Accedit quòd eisdem gentibus in eadem terra de gentibus non eadem semper nomina soleant esse. Nam quæ Romanis est Hispania, Græcis Iberia, poetis Hesperia, Diuo Paulo in epistolis, Theodoro, & Sozomeno in historia Spania vocatur. Græcorum tam celebratum Latinis, omnibusque Europæ gentibus nomen Græcis ipsis est obscurius. Hebræi, & Arabes omnibus fere nationibus uetustas 20 seruant uocabula, ne fando quidem audita ceteris populis. Scotus, & Anglus uulgata gentium Britannicarum nomina sunt, quæ hodie quoque præcis Scotis, & Britannis prope sunt ignota. Alteros enim Albinos, alteros Saxones appellant. Quare nemini mirum uideri debet, si in tanta rerum humanarum inconstantia de nominibus hominum, locorumue non semper conueniat inter scriptores diuersis temporibus natos, magnis terrarum interuallis distitos, lingua, & moribus dissidentes. Hæc cum retro gentium repetentibus originēs magnas pariant difficultates, recentiorum quidam praua ambitione impulsī densissimis omnia tenebris inuoluerunt. Nam dum suæ quisque gentis originem è longinquo petunt, & se fabulosis commentis frustra nobilitare nituntur, nimia fingendi licentia hoc tantum proficiunt, ut quas illustrare res debuerant, eas obscurent: & si quando uera dixerint, toties, tamque in- 30 epte mentiendo ipsi sibi fidē derogent: ac tantum abest, ut quam sperarāt, assequantur gratiam, ut mendacijs in lucem proditis ab eis ipsis, quorum assensionem captabant, rideantur. Primum omnium ut ab antiquissima gente, ita ab impudentissimo exordiar mendacio. Qui ueterum Britannorum nouam commentū sunt historiam interpolata Danaïdum fabula Regem quendam Syriæ Diocletianum fingunt ex uxore Labana triginta tres genuisse filias, quæ in ipsis nuptijs occisis maritis a patre in nauem sine gubernatore, & remigibus impositæ in Britanniam tum desertam peruen- 30 nerunt: solæque in regione frigida, fructuumque sponte nascentium parum fecunda non modo uixere, sed è malorum Dæmonum compressu Gigantes genere, quorum genus usque ad Bruti aduentum perseuerauit. Insulam aiunt ab Albine Albionem fuisse appellatam. Is autem Brutus dicitur fuisse Æneæ Troiani pro- nepos, Æneæ Siluij filius. Ab hoc Bruto cum temere missō telo pater fuisset occi- 30 sus, factum quidem cunctis infelix, ac miserabile est uisum: sed quia lædendi uoluntas aberat, mortis poenam remissam, exilium uel indictum, uel sponte susceptum affirmant. Interemptorem igitur consulto Dianæ oraculo varia fortuna usum per tot maria, atque terras decimo tandem anno in Britanniam appulisse cum magno co- mitum numero, multisque congressibus Gigantum immanitate sublata totius insulæ imperium tenuisse. Ei uero tres fuisse filios Locrinum, Albanactum, & Cambrium: ijs insulam diuisam. Ab Albanacto Albanis, qui Scoti postea fuerunt, ab Cambro Cambris, qui nunc sunt Valli, imperatum. Eos suorum quæque regnorum impe- 30 rium ita tenuisse, ut summa rerum penes Locrinum esset, qui reliquis Britannis præfectus Locgriam suæ parti nomen dederit. Adijciunt posteriores, ut & ipsi fabu- 40 losum

Rerum Scoticarum

losum illud imperium pro virili propagarent, Lo crino successisse Vendolinam filiam, Vendolinæ Madanum, Madano Menpricium, ei deinde Ebrancum: qui è viginti v^o oribus totidem genuerit filios. Ex his vnde viginti in Germaniam migrasse: eamq; regionem adiutos Albe Siluij propinqui sui copijs armis sibi parasse: ab eis fra-⁵⁰ tribus Germaniæ nomen fuisse impositum. Hæc sunt fere quæ Brittones, & post eos quidam Anglorum de primis Britanniæ cultoribus tradunt. Eorum autem nobis hic subit mirari consilium: quod cum facile possent, ac sine inuidia imitari Athenienses, & Arcadas, aliasque gentes in primis illustres, seseque dicere indigenas, neque dedecori sibi existimare eam originem, quam prope nobilissima, & prudentissima totius orbis ciuitas gloriæ ducebat, præsertim cum ea opinio non posset è scriptoribus antiquis refelli, atque etiam non ignobiles haberet assertores, maluerunt tamen ex omnium gentiû colluue sibi maiores affingere, quos & ipsa narrandi series vulgo etiam imperito posset facere suspectos, nec vetustiorum quisquam vel tenui suspitione confirmaret. Deinde si id minus placuisset, cū eis fuisset liberum, vt ⁶⁰ quidā poetarum scripsere, honestos maiores è quocunq; vellēt sumere libro, miror quid eis in mentem venerit, vt eos potissimum eligerent, quorum omnem posteritatem semper puderet. Quanta enim illa est stultitia nihil existimare magnificum, vel illustre, quod a magno scelere, vel flagitio est alienum: nec desunt tamen, qui talibus nugis sese imperitis venditent. Ac Ioanni Annio homini non indocto ignoscendum puto: cum sciamus poetis esse concessum, vt familiarum, & nationum originis fabularum figmentis ornare conentur. Qui vero ex professo scripserunt historiam, nescio an æquum sit hanc veniam concedi. Vt igitur ab vltimis repetam, quid magis obhorret a fide, quam puellas paucas absque virorū auxilio e Syria vsque per tot maria (quæ nauigatio classe firma, omnibus rebus ornata in tanta nauigandi sci-⁷⁰ entia, & vsu hodie rei naualis peritis esset formidabilis) extra orbem terrarum delatas in desertam insulam: ibique nullis frugibus, nullis arborum fructibus victitasse: foeminasque Regij generis sub frigido coelo rerum omnium inopes non modo durasse, sed Gigantes etiam genuisse: ac ne parum digno potirentur matrimonio, a Cademonibus compressas? Diocletianus autem iste quo tempore, qua in parte Syriæ regnauit: quo pacto fiat, vt nulla de eo apud rerum scriptores sit mentio: præsertim cum nullius gentis res gestæ diligentius, quam Syrorum proditæ sint posteris. Vnde accepit nomen Diocletiani: quod supra mille annos post eum inter Barbaros sit natum, & ab origine Græca ad formam Latini sermonis sit declinatum. Proxima deinde nobilitatis accessio Brutus parricida, ne videlicet in hac parte Romulo ⁸⁰ esset inferior. Brutus autem iste quicumque fuit, quem & gentis, & nominis authorem Brittones edunt, quibus opibus: quo linguæ commercio illis præsertim temporibus eo penetrauit, quò Romana arma florentissimo statu reip. reliquo fere terrarum orbe perdomito vix tandem peruenire potuerunt? Nam & ante Romam conditam, quam res Italarum fuerint tenues, quam ipsi ab omni longinqua peregrinatione abhorretes superuacuum est differere. Nec illud habeo necesse querere terra an mari venerit, Alpibus ad eum vsq; diem vni Herculi peruijs, & Gallis ob insitam feritatem adhuc ab exterorum commercio alienis. Oceanum vero nauibus ingredi vix sero, & florentibus domi rebus ausi sunt Carthaginenses, & Græci, qui Massilianos incolebant: ac ne tum quidem dominandi, sed speculandi causa: nedum Albanos ⁹⁰ pastores semiagreste genus hominum tam audax facinus aggressuros fuisse credamus. Præter hæc nemini qui Latinas literas non ignorat ignotum esse potest, Bruti ⁹⁰ nomenq;

nomen anno post commentitium istum Brutum fere quingentesimo sub Tarquinio demum Superbo celebrari esse coeptum, cum L. Iunius homo nobilis contemptu sui Regiam effugere vellet crudelitatem, simulatione stulticia: nouum illud sibi cognomen peperisset, atque ad posteros transmisisset, Sed Monachus ille huius Brutinae fabulae poeta, & artifex videre visus est commenti absurditatem. Verum obiecta specie religionis omnium ora se posse obstruere existimauit: ac Dianae oraculo eos paruiffe videri voluit. Non scrutabor hic diligentius cur hoc Dianae oraculum posteris tam ignotum fuerit, cum Fauni, Sibyllae oracula, ac Praenestinae etiam sortes in tanta celebritate tum essent. Illud tantum quaero, qua lingua Diana respondit. Si Latinae dicant, illud rogabo, qui Brutus intelligere potuit sermonem nongentos circiter annos post se natum. Nam cum Horatius homo doctissimus carmen Saliare Numae Pompilio regnante compositum fateatur ingenue se non intelligere, quomodo Brutus iste tot annos ante Salios institutos mortuus potuit intelligere carmina diu post Horatium, vt orationis tenor indicat, facta? Item quomodo Bruti posteris sermonis Latini ita sunt penitus obliti, vt ne tenue quidem vestigium eius apud eos remaneat: & vnde cum, quo nunc vtuntur, sunt nati? Aut si Britannicè & Dij, & homines tum in Italia sunt locuti, certe non hoc, quo nunc Brittones vtuntur: quippe qui ex vicinarum gentium linguis ita sit conferruminatus, vt multae nationes in eo sua vocabula agnoscant. Sin veteres illos Latinos locutos affirment Britannicè, vnde Monachus ille tam veterem dictionem bis mille annos ante datam intellexit? Sed quid ista minutius persequimur, cum pluribus alijs argumentis appareat eundem Monachum & historiam totam fabricasse, & Brutum istum qui nunquam fuit genuisse, & responsum Dianae confinxisse. Quin carmen ipsum apponemus, vt male calidorum hominum se facilius prodat vanitas.

BRVTVS CONSVLIT.

¶ Diua potens nemorum terror siluestribus apris,

Cui licet anfractus ire per aethereos,

Infernaeque domos, terrestria iura resolue;

Et dic quas terras nos habitare velis.

Dic certam sedem, qua te veneremur in aeuum:

Qua tibi virgineis templa dicabo choris.

¶ Respondit autem Diana verbis eiusdem generis, vt & ab eodem poeta facti videntur, non illis quidem obliquis, ambiguis & flexiloquis, sed perspicuis, quibus quod nunquam data erat, promittit: imperium videlicet orbis terrarum.

¶ Brute sub occasum solis trans Gallica regna

Insula in Oceano est vndique cincta mari.

Insula in Oceano est habitata Gigantibus olim,

Nunc deserta quidem, gentibus apta tuis.

Hanc pete: nanque tibi sedes erit illa perennis.

Hec fiet natis altera Troia tuis.

Hic de prole tua Reges nascentur, & illis

Totius terrae subditus orbis erit.

¶ Ex hoc opinor carmine cum ipsorum historijs collato reliquum commentum deprehendi potest: nec id obscure quidem. Nam praeter vanitatem vtrinque promissorum, et iam insulam non tum habitari, sed habitatam aliquando fuisse, nunc vero desertam esse carmen asseruat. Vbi ergo hominum illa potentia Gogmagog, & **Tentagol**

Rerum Scoticarum

Tentagol, aliaque vastiora nomina ad terrorem dicam, an ludibrium conficta? Vbi præclara illa certamina Corinæi, aliorumque Bruti sociorum aduersus non terrigenas, sed Dæmonigenas Gigantes. Hæc de Bruto, eique data dictione. Horum adeo mendaciorum neque pœnitet, neque pudet posteros, vt ante paucos annos non vltimi nominis apud eos scriptor impudenter confinxerit Troianos Britannicè locutos. Huius sententiæ impudentem vanitatem facile refellunt Homerus, & Dionysius Halicarnassius, quorum ille omnibus Troianis nomina dat Græca: alter longa, & serua disputatione contendit Troianos ab vltimis vsque primordijs genere Græcos fuisse. Illud vero prætereo, quod cum in Angliam appulisset cum non magno comitatu, quomodo intra viginti annorum spatium tria regna condiderit, & qui vniuersi in primo aduentu vix vnius modicæ coloniæ numerû explere poterant, tam breui insulam orbis maximam non pagis modo & vrbibus, sed tribus regnis amplissimis occuparint: quique paulo post abundante multitudine, nec Britannia (vt videtur) eam capiente Germaniam regionem tam late fusam ceperint, incolasque victos in suum non Britannicum, sed Latinum nomen transire coegerint: atque ab vnde viginti illis fratribus, qui ne ipsi quidem Germani erant (nam singulis fere singulas matres erant) Germaniam dici. Hoc nos commentum tam ex omni parte absurdum non adduximus in medium, vt confutarem, sed vt Germanis irridendum proponeremus. Hæc in vniuersû de commentis Brittonum dicta sint. Consilium autem fingentium non adeo mihi obscurum videtur. Illa enim de Dæmonum cum puellis concubitu monstrosa fabula illuc mihi pertinere videtur, vt Brutum suum cum duabus vicinarum gentium maximis vel cognatione iungeret, vel de nobilitate cum eis decertaret. Gallienim Cæsare, & Germani Tacito authoribus a Dite patre se oriundos ferebant. Similis quoque videtur fuisse causa fabulæ de Bruto fingendæ. Nam cum in Epiro Buthrotij, in Sicilia aliquot populi, in Italia Romani, Campani, Sulmonenses, in Gallia Aruerni, Hedui, Sequani, & posterius Franci Troianorum necio quos conditores laudarent, Britannicarum rerum scriptores ad suæ gentis nobilitatem exornandam non parum sibi collaturi videbantur, si ex antiquitatis arcanis eius peterent primordia: idque potissimum a Troianis, vel ob vrbis claritatem omnium gentium literis celebratam, vel ob cognationem cum tot nationibus, quæ ex eodem illo velut naufragio prodijssè dicerentur. Neque arrogans id mendacium visum iri existimabant, si illius cum tot gentibus communicatæ nobilitatis ipsi in parte aliqua hærent. Hinc opinor illud de Bruto commentum, aliaque antiquiora non minus stultè recepta, quam impudenter ficta: quarum omnium rerum vt vanitas argueretur, satis fortasse fuisset admonere vetustis scriptoribus ignota fuisse, literis florentibus in lucem prodire non ausa, emorientibus demum nata, ab adulatoribus indoctis prodita, ab hominibus crassis, & nimium credulis, qui fingentium fraudem non intelligerent recepta. Impostorum enim istorum qui non ex historiæ veritate communem vtilitatem, sed ex adulatione priuatum aliquem fructum petunt huiusmodi est ingenium, vt cum vehementissime videntur laudare, tum maxime irideant. Quid enim aliud isti faciunt, qui quorum ornare se simulant nobilitatem, cum vt clarius splendescat, de totius naturæ colluuiatione petunt? & ea generis claritate homines creduli dicam, an stolidi sibi placent, quam nulli finitimorum eis invident. Qui Scotorum res literis prodiderunt, honestiorem, vt ipsis visum, originem ediderunt: sed nihilo Brittonum nobilitate minus fabulosam. Non enim è Troianorum profugis reliquijs: sed e Graijs illis heroibus, quorum posterij Troiam euerterunt, maiores

iores nobis adoptarunt. Nam cum Græcorum priscis illis temporibus duo maxi-
 me genera celebrarentur, Doræ, & Ionæ, ac Dorici generis principes essent Argiui,
 Ionici vero Athenienses, Scoti principem suæ gentis conditorem Gathelum quen-
 dam faciunt: quem Argi, an Cecropis esse filium mallent, incertum reliquerunt. Ac
 ne Romanorum in hac parte cederent claritati, validam ei latronum adiecerunt ma-
 num, cum qua profectus in Ægyptum præclaras res gessisse dicitur, copiisque Re-
 gijs post Molis discessum fuisse præfectus. Deinde cum vxore Scota Regis Ægyptij
 filia totum Europæ litus ad mare internum pertinens circumnavigasse: ac præteri-
 tis tot regionibus illa ætate desertis, aut certe raris in locis, & a paucis habitatis Græ-
 cia, Italia, Gallia, totoque Africæ litore, (vt omittam interim tot maris interni insu-
 las) alij eum ad Iberiæ amnis ostium exponunt, eoque agro, quem tenere non pote-
 rat relicto in Galaciâ regionem multò steriliorem traducunt. Alij Oceanum pri-
 mum, vt arbitror, mortalium classe ingredi ausum ad Durij fluminis ostium exponit,
 eoque in loco celebre oppidū condidisse volunt, quod de nomine eius Portus Ga-
 theli nunc vocetur: vnde vniuersæ regioni, quæ a Luso, & Lusa Bacchi filijs diu Lu-
 sitania fuerat appellata, Portugalliam dici cœpisse. Deinde coactum illinc in Galæ-
 ciam penitus abire Brigantiâ ibi extruxisse, quæ nunc Compostella vocetur. Bra-
 caram item ab eo ad Mundæ amnis ostium conditam. Hæc de origine suæ gentis
 fabulose tradunt Scoti: in quibus fingendis quam nostri parum circumspiciti fu-
 erint vel hinc æstimare licet, quod Græco illi Gathelo scriptorib⁹ Græcis ignoto ne
 Græcum quidē nomen dederint: quod vbi a se condite Latinum à portu nomen po-
 tius quam Græcum dederint, præsertim illa ætate, qua Græcorum paucissimis
 Latium ipsum fuit cognitum, quod dubitant Argi, an Cecropis fuerit filius, cum
 Cecropem Argus prope centum annis ante cesserit: quod is, qui inter homines om-
 nium ingeniosissimos tantum prudentia præstitisset, vt secundum à Rege locum te-
 reret, vt Mosi profugo sufficeretur, vt peregrinus Regijs honoraretur nuptijs, relicta
 regione totius orbis fertilissima, tot præteructus dextra, læuaque continentis vtrius-
 que terras, tot insulas prouentu frugum omnes, æris temperie plerasque insignes
 Cretam, Siciliam, Corsicam, Sardiniam, quæ illa ætate ab agresti hominum genere
 tenebantur verius, quam colebantur, in Oceanum etiam ipso nomine formidabilem
 eruperit, præsertim cum homines adhuc non magnum rei nauticæ vsum haberent,
 Portugalliam, seu Portum Gatheli urbem condiderit ad Durium: cuius vrbis nomen
 nusquam reperitur ante Saracenorum in Lusitania dominatum: Bracaram etiam æ-
 dificarit ad Mundæ fluminis ostium, cum inter Bracaram, & Mundam intersint mul-
 ta passuum millia, interiectis etiam duobus claris amnibus Durio, & Vaca: Bracara-
 que omnino maritima non sit. Subit & illud quærere, qui fiat, vt Gathelus homo
 Græcus, & illustri loco natus, & rebus gestis clarus cum e gente esset ambitiosissima
 in sui nominis memoria prodenda posteris, magnoque comitatu in extremas orbis
 totius oras, & vt tum res erant, prope incultas, & barbaras vectus oppida condiderit,
 nulli tamen eorum non modo suum, sed ne Græcum quidem nomen imposuerit.
 Portugalliæ enim nomē, aut (vt illi malūt) Portus Gatheli tot vetustis scriptorib⁹, qui
 ex professo terrarum, & locorum nomina sibi scribenda sumpserunt, ignotum ante
 quadringentos annos celebrari cœptum est. Neque minus de istius Gatheli aduen-
 tu in Hispaniam suspecta est omnium Græcorum, & Latinorum taciturnitas, præ-
 sertim cum Phœnicum, Persarum, Pœnorum, Iberorum, Gallorum, & comitum
 Hercules, & Bacchi qui in Hispaniam aduenerint frequens, & illustris mentio sit

Rerum Scoticarum

apud veteres. Sed nostri fabulatores opinor monumenta veterū non legerunt: alii qui enī quādo illis ē Græcia conditorē gentis & suæ nobilitatis authorē educere viderat, nunquam cōmiserunt, vt hominē potius ignobilem sibi cōmiserentur, quā ad Hercule, & Bacchum omnīū gentiū monumentis celeberrimos suū genus referrent. 80

¶ Hæc fere de origine suæ gentis a nostris traduntur: quæ si cui pluribus quam res poscat, profectus esse videar, is velim ex aduerso consideret quam pertinaciter quidam hæc tanquam Palladium cælo demissum propugnent. Id si tegerit, non dubito, quin aduersariorum pernicacia sit eum nobis minus iniquū redditura. De reliquis gentibus, quæ in hanc insulā posterius venerunt, & domicilio locum ceperunt, Pictis, Saxonibus, Danis, Normanis, quoniam eorum historia nihil monstri continet, posterius commodiore loco dicemus. Hæc vero duæ nationes (quarum meminimus) ē Gallijs mihi videntur oriundæ. Id cur ita esse existimem adijciam, si pauca prius de antiquis Gallorum institutis dicam. Gallia omnis quamquam est frugum ferax, tamen & est, & fuisse dicitur hominum feracior: adeo vt Strabone teste Celtarum, quæ tertia pars est Galliæ, inuenta sunt trecenta millia eorum duntaxat, qui arma ferre possent. Itaque cum in agro quamuis fertili, multitudine tamen laborarent sua, ad eam minuendam permissum fuisse creditur, vt puerorum amoribus indulgerent. Hactamen ratione cum non satis prouisum aduersus inopiam agri videretur, prægrauante adhuc turba liberorum capitum, sæpe decreto publico, interdum priuatis consilijs ad exhauriendam domi multitudinem in omnes circum circa regiones frequentes colonias emiserunt. In Hispaniam autem, vt inde incipiam, tam frequentes, vt Ephorus teste Strabone Galliæ longitudinem ad Gades vsque porrexit, & certe totum latus Hispaniæ ad septentriones versus populorum, & gentium nominibus diu Gallicam testata est originem, Primi autem nobis occurrunt Celtiberi, profugique a gente vetusta 70

Gallorum Celtæ miscentes nomen Iberis.

¶ Hi tam late suos fines propagauerunt, vt quamuis asperam regionem, nec alioqui frugiferam incolerent, tamen M. Marcellus sexcenta talenta tributi nomine ab eis exegerit. Sunt etiam a Celtis, aut Celtiberis oriundi Celtici ad Anam fluiuium, Prolemæo Betici cognominati, & Celtici alteri in Lusitania Anæ propinqui: & si Pomponio Melæ homini Hispano credimus, à Durij fluminis ostio ad promontorium vsque, quod siue Celticum, siue Nerium vocant, Celtici colunt cognominibus distincti, nempe Gronij, Præfamarci, Tamarici, Nerij: ac cæteros quoque Gallicos à Gallica origine non abhorreere nomen gentis indicat. Ab altera parte transferunt ē Gallijs in Italiam Ligures, Libui, Salassi, Insubres, Cenomani, Boij, Senones, & (si nonnullis scriptoribus antiquis credimus) Veneti. Hæc gentes quam late dominatæ sint in Italia cum nemini paulum modo in historiarum lectione versato sit ignotum, non habeo necesse explicare. Sed nec inquiram diligentius quantæ Gallorū manus vel in Thracia confederint, vel ex ea egressæ Macedonia, Græciaque proculcata in Bithyniā transferint, regnaq; Gallogræcorū in Asia condiderint: quando ad nostrum institutū ea res non magnopere pertinet. Ad Germaniam festinat oratio, ac de colonijs in ea Gallicis locupletissimos habeo authores C. Iuliū Cæsare, & C. Cornelium Tacitum. Ille enim in cōmentarijs belli Galliei scribit, quodā tempore Gallos Germanis habitos fuisse fortiores. Itaque Tectosages fertilissimam Germaniæ partē circa Herciniā siluā tenuisse, & Boëmi, vt alter affirmat, ipso nomine conditores suos Boios indicant. Et propiora inter Menū, & Rhenū amnes aliquando Heluetij tenuerūt: 80

tenuerunt: & Gallicæ originis etiam fuere Decumates trans Rhentim; & ad Dannu
 bium Gothini, quos Claudianus Gothunnos vocat, Arrianus in vita Alexandri Ge
 tinos, Flavius Vopiscus in Probo Gautunnos appellat. Sed & Gothunnos inter Ge
 tas Claudianus recenset, & Stephanus putat Getas ab Arriano Getinos dici: ut for
 tasse ne Getæ quidem ipsi a Gallica gente alieni fuerint; quandoquidem certum est
 multas gentes Gallicas in Thraciam profectas esse, atque etiam resedisse in ea parte;
 quam Getæ tenuisse dicuntur. Gothinos quoque ætate sua Tacitus ait sermone Gal
 lico fuisse vsos. Cimbri quoq; teste Philemone, & (si Tacito credimus) Æstiones ad
 mare Suxuicum vbi succinum legitur, habitantes tum locuti sunt Britannice, qui ser
 mo erat idem cum Gallico, aut non multum ab eo diuersus. Sunt & alia plurima Gal
 licarum per Germaniã coloniarum vestigia, quæ non grauate persequerer, nisi que
 dicta iam sunt, abunde ad nostrum institutũ facerent: nempe ut ostendam quã late
 Gallia circa Britanniã suas diffuderit colonias. Quid ergo Britanniã, quæ nec mag
 nitudine, nec viribus, nec rei militaris peritia nationes illas æquabat: eãne tam vici
 na Gallorũ fortissimis, nec aeris clementia, aut soli fecunditate propinquis regionis
 bus inferior nullos externos colonos accæpit: imo, ut Cæsar, & Tacitus asseuerant,
 complures: ut autem ego contendo, veteres cultores vniuersos. Tres enim antiqui
 tus gentes, ut satis constat, totam insulã tenuerunt, Brittones, Picti, & Scoti: de quib
 deinceps dicemus. Atque ut a Brittonibus, qui latissime in Albio regnarunt exordiar,
 primus (quod sciam) C. Julius Cæsar aliquid certi de eis prodidit. Is interiores in
 colas indigenas putat: ideo credo, quòd diligētius perquirendo nihil de primo eorũ
 aduentu compererat: nec vlla tum erant apud eos monumenta literarum vnde id dis
 ci posset. Maritima insulæ ait teneri a Belgis, quos spes prædæ illexerat, agri fecundi
 tas, & cœli clementia detinuerat. Eius rei argumentũ putat, quòd plæriq;, ciuitatum
 vnde venerant, nomina retinebant: quòd ædificia Gallicis essent similia. Addit Cor
 nelius Tacitus auctor grauissimus mores non esse dissimiles: parẽ & in periculis de
 poscendis audaciam, & in defugiendis formidinẽ: magnas vtrinq; factiones, magnas
 clientelas fuisse. Deniq; sua ætate talem esse Britanniã, qualis ante aduentũ Roma
 norũ fuerat Gallia. Adijcit præterea Pomponius Mela in bello Britannos equitatu,
 bigis, curribus Gallico armatu dimicare. Beda quoque omnibus, qui fabulosa de
 Britannorum origine scripserunt & ætate maior, & autoritate prior primos insulæ
 cultores ex Armorico tractu venisse affirmat. Ab his non dissentiunt quidam Græ
 corum Grammatici, qui Britannos a Britanno Celtus filio nomen accepisse tradũt.
 In eo certe censentiunt, quòd è Gallia eos intelligi voluerũt oriundos. E recentiori
 bus huic sententiæ subscribunt Robertus Cænalis, & in vita Diocletiani Pomponi
 us Letus minime spernendus auctor: vterq; opinor vi veritatis coactus. In hoc tamẽ
 vterq; mihi videtur errare, quòd eos è Brittonũ peninsula ad Ligerim quæ nunc Bri
 tanniã vulgo vocatur, educat: præsertim cum maritimæ Britannorum coloniæ ipsis, ut
 Cæsar ait, nominibus testentur vnde demigrauerint. Sequitur ut de Gallicis colonijs
 in Hiberniã missis agamus. Iam ante ostendimus totum latus Hispaniæ quod ad sep
 tentriones exporrigitur Gallicis colonis occupatũ fuisse. Ex Hispania verò causas in
 Hiberniã cõmigrandi video complures fuisse: nam vel in Hiberniã eos pertraxisse
 videri potest facilis e propinquo traiectus, vel domo expulisse immoderata imperia
 Persarum, Phœnicum, & Græcorum in Hispanos bello superatos, & propter infirmi
 tatem eis obnoxios. Itẽ inter Hispanos ipsos è multis nationibus homines inter se
 male coalescentes, & studiũ libertatis, & fuga seruitutis inter motus civiles, & nouas

Rerum Scoticarum

rerum perturbationes ingente belli auida subinde exorientes. Has migrationum causas qui expendet, non mirabitur opinor si plerique fortunam quamvis tenuem foris, modo cum libertate coniunctam domesticæ, & quidem acerbæ seruituti prætulerint. Retinuit autem illuc aduectos turbulentior in dies rerum Hispanicarum status, nunc Carthaginensibus, nunc Romanis omnia seruitutis mala in bello superatos exercentibus, & multos præterea ad eandem malorum fugam cõpulis: præsertim cum Hispani tum nullam aliam vicinam regionem haberent, in quam aut rebus domi florentibus exuberantem multitudinem emitterent, aut vnde rebus aduersis calamitatũ perfrugium peterent. Retinuit & aëris clementia. Est enim, vt ait Cæsar, cœlum Britannicum Gallico temperatius: Hibernicum autẽ solum amœnitate, & cœlum temperamenti æquabilitate longe Britannicũ superat. Præterea hominẽs in solo aspero nati, & educati, ocio, vt sunt omnes Hispani dediti, ad pascua fere totius Europæ vberrima traducti sese libẽter à domesticis tumultibus in sinũ externæ pacis recondebant. Sed nec gentis cuiusq; de suis maioribus opinionẽ quæ verisimilibus cõiecturis innititur, & testimonio vetusto confirmatur repudiandã existimo. Nam Cornelius Tacitus occidentale latus Britannia, siue Albij a posteris Hispanorum colicerta, vt ipsi videtur, coniectura affirmat. Verisimile autem non est Hispanos relicta a tergo Hibernia terra propiore, & cœli, & soli mitioris in Albium primum descendisse, sed primum in Hiberniam appulisse, atque inde in Britannia colonos missos: quod & Scotis contigisse omnes eorũ annales affirmãt, & Beda lib. primo testatur. Scoti enĩ omnes Hibernia habitatores initio vocabãtur, vt indicat Orosius. Nec semel Scotorum ex Hibernia transitum in Albium factum nostri annales referũt: sed primum duce Fergusio Ferchardi filio: deinde post aliquot ætates domo pulsos in Hiberniam rediisse, atque denuo duce Reutharo in Britanniam reuersos. Post etiã regnante Fergusio Secundo magna auxilia Scotorum Hibernicorum missa, quibus sedes in Gallouidia sint data. Et Claudianus ætate sua auxilia illis aduersus Romanos transmissa indicat: ait enim

Mouit, & infesto spumauit remige Tethys.

Et alio loco:

Scotorum cumulos fleuit glacialis Ierne.

Principio autem cum vtrique, id est Hibernia incolæ, & colonorum in Albium missi Scoti appellarentur, vt discrimine aliquo alteri ab alteris distinguerentur, initio cœpere alteri Scoti Ierni, alteri Scoti Albini vocari: ac paulatim vtrinque cognomina loco nominis vsurpata effecerunt, vt vetus nomen Scotorum prope obliuioni daretur: ac non ex vsu loquendi, sed annalium memoria repeteretur. Quod ad nomen Pictorum attinet, non patrium, & vetus id eis fuisse arbitror, sed a Ro. ex re datum, q̃ corpora cicatricibus haberent inscripta: quod & versus Claudiani indicat,

Ille leues Mauros, nec falso nomine Pictos

Edomuit, Scotumque vago mucrone secutus

Fregit Hyperboreas remis audacibus vndas.

Item alibi,

Venit & extremis legio prætenta Britannis,

Quæ Scoto dat fræna truci, ferroque notatas

Perlegit exanimes Picto moriente figuras.

Herodianus quoque de eadem gente, sed nomine tacito loquens hanc pingentem rationẽ, nisi quod ferri non meminit, dilucide exprimit. Neque (ait) vestis vsus cognoscunt: sed ventrẽ, atq; ceruicẽ ferro incingũt, ornãmẽtũ id esse, ac diuitiarũ argumẽtũ existimãtes: perinde vt aurũ ceteri barbari. Quin ipsa notat corpora pictura varia, & omniq;

& omnifariam formis animalium, quocirca ne induuntur quidem, videlicet picturæ corporis ne adoperiant. Quo vero nomine sese ipsi nuncuparēt in re tam vetusta difficile dictu est. Vicinæ certe nationes in eorum nomine parum secum consentiunt. Nam Brittones Pichtiades, Angli Pichtos, Scoti prisici Peachtos eos appellant. Locorum vero quorundam nomina quæ quondam Picticæ ditionis fuerant, nunc vero a Scotis tenentur, diuersam ab omnibus appellationem ostendere videntur. Nam Pentlandici montes, & fretum Pentlandicum a Pentho, non a Picto composita videri possunt. Sed hæc nomina posterioribus temporibus ab Anglis, aut certe Scotis Anglicum sermonem vsurpantibus indita fuisse crediderim, Eorum enim apud prisicos Scotos nec intellectus, nec vsus est vllus. De nomine vero Pictorum utcumque serres habet, siue Ro. vocabulum barbarū in propinquam vocem Latinam transtulerint, siue Barbari Latinam ad sui quisque sermonis sonum, & declinationem proxime accommodauerint, ego certe in magno non ponam discrimine. Sed quando de nomine constat, & ab orientali cœli plaga, alij è Scythia, alij è Germania eos in Britanniam appulisse rerum scriptores fatentur, restat vt vestigia persequentes coniecturis, si fieri potest, ad veritatem perueniamus. Neque aliud certius vestigandi initium video, quam a corporis illa pictura. Pingebāt autē Britanni, Arii in Germania, & Agathyrsi corpora: sed, vt in bello terribiliores hosti apparent, succis modo herbarum se inficiebant. Sed cum Picti ferro cutem variarent, ac diuersorum animalium figuris inscriberent verius erit quærere quæ gentes vel in Scythia, vel Germania, regionibusque vicinis certo illo pingendi corpora instituto non ad terrorem, sed ad decorem vterentur obseruare. Occurrūt autē in Thracia, vt Vergilio placet, Geloni, de quibus Claudi-
 10
 20
 30
 40

dianus libro primo aduersus Rufinū: Membraque, qui ferro gaudet pinxisse Gelonus.

Occurrunt apud eundem poetam in Thracia Getæ.

Crinigeri sedere patres pelita Getarum

Curia, quos plagis decorat numerosa cicatrix.

Igitur cū Geloni Vergilio sint Getis vicini, & vel Gothunni, vel Getini iuxta Arrianum Getis annumerentur, quid vetat cum iuxta Tacitū Gothunni Gallice loquerentur, hinc credere Pictos oriundos: verum è quacunque natione Germanica aduen-
 30
 40

Rerum Scoticarum

Item a Cæsare in exordio cōmentariorum belli Gallici. Tres enim Galliā partes linguīs, moribusq; diuersis esse vsas ait. At Strabo, vt Aquitanos a cæteris lingua discretos esse confitetur: ita reliquos Gallos eadem lingua, sed paulū variata vti. Sed nec Scotos a Brittonibus toto sermone, sed dialecto potius discrepasse arbitror, vt posterius dicam, cum nunc etiam tam in sermone consentiant, vt eodem aliquando vti fuisse videntur, minusque inter se differant, quam quædam Gallicæ nationes, quæ omnes Gallice loqui dicuntur. Itaque cæteri scriptores, ne diuersi quidem sermonis vllam suspicionem faciunt: & ipsi, quandiu regnum vtrunq; stetit, velut vnus gentis homines matrimonia semper inter se cōtraxerunt: ac initio mixti, deinde vicini, ac sapius amici fuerunt, vsque ad Pictorum excidium. Sed nec eorum reliquæ (quas extinctæ militari etate multas fuisse oportet) vlla ex parte Scotorum linguam corruperint: ac ne in eis, quas reliquerunt sedibus vllum peregrini sermonis vestigium remansit. Omnes enim Pictorum regiones, ac singula etiã loca Scoticas appellationes hodie retinent, præter admodum pauca, in quibus præualecente supra patriam Saxonica lingua Germanicæ originis nomina sunt imposita. Nec illud omittendum, quod ante Saxonum in Britanniam aduentum nunquam vllas Britannicas nationes inter se interpretibus vsas legamus. Igitur cum vno consensu Scoti, Angli, & Germani scriptores Pictos è Germania oriundos ferant, constetque Gothinnos, siue Getinos Galorum fuisse colonos, & Gallice locutos, & Æstios ad mare Suevicum Britannice, vnde potius existimem Pictos prodijisse: aut quò sedibus eiectos, nisi ad cognatos contendisse: aut vnde potius connubia impetraturos, quam a populo, sanguine, lingua, moribus sibi coniuncto. Quòd si Pictos a Gothinnis, aut Æstijs, aut Getis neget aliquis oriundos, propter earum regionum longinquitatem, is secum cogitet quot, & quantæ migrationes in omnes partes factæ sint illis temporibus, in quæ Pictorum aduentus in Britanniam est coniectus, ac deinceps multis sæculis: intelliget opinor nihil horum non modo fieri, sed etiam facile fieri potuisse. Galli Hispaniæ, Italiæ, Germaniæ, & Britanniā bonam, magnaque partem colonijs occuparunt: ad Mæotida & Cimmericum Bosporum populatio sunt progressi, Thraciam, Macedoniam, & Græciam peruastantes in Asia confederunt. Cimbri, Ambrones, & Teutones Galliam deprædati in Italiam penetrarunt. Geloni, qui Vergilio in Thracia collocantur, apud cæteros sere scriptores vicini in Scythia sunt Agathyrsis. Gothi obscura diu natio diluuij instar breui tempore Europam, Asiam, Africam inundarunt. Multis igitur deinceps sæculis dum ferociores finitimorum sibi sedes vendicabant, infirmiores potentiorum iniurijs obnoxij, patriam, quam retinere nequibant, linquunt, si homines diu cum fortuna colluctati, atque incertis sedibus per varios errores iactati, se in longinquas regiones tandem aliquando contulerunt, nihil opinor apud rerum peritos admirationis res habere debet. Duas præterea nationes vetustas a scriptoribus Romanis collocari videmus intra eos limites, quibus regna Scotorum, & Pictorum aliquando clauderentur, Maiatas, & Attacottas. Ex his Maiatas, quos Dion vnus (quod sciam) nominat Picticæ gentis fuisse, reor: quando eos in agris Caledonijs proximis constituit: quos agros certum est Pictos tenuisse, Attacottas ex Marcellinò apparet fuisse ex eis, qui aliquando vallo Adriani exclusi postea prolatis imperij finibus ad Severi vallum vsque intra prouinciam sint comprehensi: quoniam in libello de castrensibus officijs Romanorum per prouincias inter externa auxilia reperio cohortes aliquot Attacottorum, sicut & Brittonum: quo magis miror audaciam dicam, an stuporem Luddi: audaciã, qui Attocattas fuisse Scotos, sed nullo profus auctore, aut coniectura veresimili

ra verisimili affirmet: stuporem, quòd in loco Marcellini a se citato Scotos ab Attacot-
 tis separari non videat. Inquit enim Marcellinus, Picti, & Saxones, Scoti, & Attacotti
 Britannos grumnis vexauere continuis. Pari stupore ab eo factum est, vt contendat
 Caledonios è Brittonum gente fuisse, qui planissime Picti fuerunt: quod perspi-
 cue Luddus testimonio ex Panegyrico, qui dictus fuit Constantino aduersus se
 prolato demonstrat. Inquit enim orationis auctor Caledonum, & aliorum Pictorum
 filuas. Id testimonium ille qua stulticia est, pro se produxit: & quo stupore est, non
 contra se facere animaduertit. Quòd si vocem inspiciamus, ea linguæ Scotticæ est.
 Calden enim Scotis ea arbor est, quæ latinis corilus dicitur: vnde & Caledoniæ
 10 filuæ nomen reor inditum, & Caledoniorum oppidum ad Taum annè situm Dun-
 calden adhuc vocatur, hoc est corilorum tumulus. Et si aduersus consensum omni-
 um Prolemæi codicū mihi aliquid permittere auderem, pro mari Deucaledonio scri-
 berem Duncaledonium: & apud Marcellinum pro Dicaledones, Duncaledones, &
 mari, & gente a Duncaledonio oppido cognominatis. Hæc quæ scripsimus et si
 abunde satisfacere possint lectori non iniquo nihilominus adijciemus & alia, quæ C
 Plinius manifesta originum indicia existimauit: nempe sacra, linguam, oppidorum
 vocabula. Primūm satis constat maximum amicitia vinculum, & cognationis argu-
 mentum habitam fuisse similitudinem religionis, & eandem de Dijs opinionem.
 Apud Britannos autē & Gallos idem plane Deorum erat cultus, idem apud vtrosq;
 20 & nusquam alibi Druidum sacerdotium, quorum superstio adeo vtriusque gentis
 animos peruaserat, vt multi dubitarent vtri ab vtris eam philosophiam didicissent.
 Item eadem sacra ex superstitionis persuasione deprehendi ait Tacitus. Nec ab
 eo ritu fuisse immunes Hispanos, vt quorum bona pars è Gallijs originē ducebat,
 indicat tumulus prope Carthaginem nouam qui Mercurius Teutates appellabatur,
 vti scriptū est a Liuiō. Idem quoq; genus vatū apud Gallos, & Britannos in summo
 fuit honore, quos vtriq; Bardos vocabant. Horū & functio, & nomē adhuc pseuerat
 apud omnes nationes, quæ vetere Britannorum lingua vtuntur, tantusque eis honos
 multis in locis habetur, vt & ipsi sacrosancti, & eorum domus pro asylo sint: & inter
 infestissimos hostes vbi crudelissime & bellum geritur, & victoria exercetur perpe-
 30 tua sit eis, eorum quæ comitibus vltro citroque commeandi potestas. Nobiles
 eos ad se ventitantes & honorifice suscipiunt, & munifice dimittunt. Carmina
 autem non inculta fundunt, quæ Rhapsodi proceribus, aut vulgo audiendi cupido
 recitant, aut ad mulicos organorum modos canunt. Plurima ex veteribus in-
 stitutis adhuc manent: nec quicquam fere in Hibernia, nisi in ceremonijs, & re-
 ligionis ritibus est mutatum. Hæc de sacris in præsentia dicta sint. Superest, vt de
 lingua veteri, ac oppidorum, & gentium vocabulis agamus. Hæc autem partes plæ-
 runque nobis erunt promiscuè tractandæ, quòd altera alteri sæpenumero velut fun-
 damento innititur: præcipue cum nomen propriū aut originatione, aut declinatione
 40 patriam asseret. At quæ hæc quidem etsi mutua conspiratione sese confirmant, tamen
 quoad fieri potest, ea nos docendi gratia separabimus. Primūm igitur Tacitus
 in vita soceri sui affirmat, non multo Gallicam a lingua Britannica esse diuersam: ex
 quo facio coniecturam aliquando eandem fuisse, ac paulatim vel externarum gen-
 tium commercio, vel ignotarum ante rerum inuentione, vel nouarum artium in-
 uentione, & frequenti formæ vestium, armorum, supellestilisque reliquæ mutati-
 one sermonem facile sequacem multis in partibus interim auctum, interim adulte-
 ratum, ac multa noua vocabula genita, multa vetusta vitiata.

Rerum Scoticarum

Cogitet apud se quisque quantum populi inconstantia sibi in hac parte sumat: quantum ei semper & fuerit, & sit presentium fastidium, & innouandi studium, comperiet profecto illud optimi poetæ, & vnici censoris iudicium esse verissimum.

Vt filuæ folijs pronos mutantur in annos,
Prima cadunt, ita verborum vetus interit ætas,
Et iuuenum ritu florent in modò nata, vigentque. Et paulo infra.
Multa renascentur, quæ iam cecidere, cadentque.
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet vsus,
Quem penes arbitrium est, & ius, & norma loquendi.

¶ Hæc quidem ille de Romano sermone scripsit, qui magna ciuium cura incorruptus seruabatur: quem omnes nationes, quæ intra tam latos imperij fines continebantur diligenter addiscebant. Ne admiremur igitur linguam ante colonias Gallijs in omnes partes emissas iam domi discordem, & deinde diuersarum nationum commistione pollutam, & ab initio barbaram, & suis quodam modo neglectam, ac postquam ab externo solo rursus in Britanniam se recepit in tegna exteris plerumque obnoxia diuisam sibi non semper constare. Nam & initio Celtæ, & Belgæ diuersa utebantur, vt Strabo censet, dialecto. Deinde cum Celtæ magnas colonias in Hispaniam emisissent, vt Celtiberorum, & Celticorum indicant nomina, & Belgæ Britanniam maritimam, vt intelligi potest ex Ventæ Belgarum, ex Atrebatum, & Icenorum nominibus, occupassent, non potest fieri, vt non hinc Hispani, inde Romani, Angli, Dani, Normani non multa peregrina vocabula secum aduexerint, patria corruerint. Quin illud potius mirandum censeo, quod nunc etiam tanto post tempore tot gentium aduentu adulteratis, & magna ex parte mutatis vicinarum nationum linguis adhuc Britanni non tam sermone toto, quam proprietate, & dialecto inter se discrepant: ac si quis ex eis alterius nationis Britannicè hominem audiat loquentem, sonum tamen suæ linguæ agnoscat, & plurima verba capiet, quanquam sermonem vniuersum non intelligat. Nec si non eadem semper apud omnes earundem rerum inuenientur vocabula nouum debet videri, reputantibus quantum in singularum gentium sermone quotidie mutant vicinorum commercia, quantum assidua consuetudo, quot noua aduehantur, quot vetusta intereant, quot adiectis literis vel syllabis protrahantur, ablati decurrantur, transpositis aut mutatis interpolentur. Non quæram quantum, & quam breui sermo Ionicus ab Attico degenerauerit, quantum ab vtrisque reliqui Greci diffideant, obseruemus nobilissimarum in Europa gentium sermonem. Gallica, Italica, Hispanica lingua ab eisdem radicibus ortæ, quæ cito a puritate linguæ Latinæ desciverint, nec inter se interim minus discrepant, quam Scotica prisca, & Britanica. Imo si singulas Gallicæ prouincias (cas dico, quæ Gallicè loqui existimantur) dispiciamus, quantum discrimen inter Galliam Narbonensis incolas comperiemus, & Vascones: quantumque ab vtrisque recedunt vtrisque finitimi Lemouices, Petragorici, & Aruerni: quantum ab his omnibus reliquæ Galliarum prouinciæ. Atque vt prioribus vtamur exemplis, leges Anglorum quingentos abhinc annos a Gulielmo Normano Gallicè editas nemo Gallorum sine interprete nunc intelliget. Imo si qui longituscule vixerunt senes, in memoriâ reuocent quot vocabula ipsis pueris vsu protrita nunc profus obsolete sint: quot autem proavis nostris inaudita in eorum locum successerint, minime mirabuntur eandem ab initio linguam apud gentes longe distitas, & sepius bello diffidentes ita sensim longinquitate temporis immutari, vt propemodum tota diuersa videatur.

sa videatur. Contra vero cum non tot annis, sed sæculis in sermone Britannico vide-
 am eam concordiam inter nationes vel spatio terrarum longe separatas, vel mutuis odijs la-
 borantes, quanta non est inter multos Gallorum populos, qui sub eisdem Regibus,
 & legibus diu vixerunt. Cum talem igitur in loquendo concordiam mecum recogito,
 quæ & veterem cognationem & non obscuras eiusdem originis notas adhuc seruet, fa-
 cile adducor, ut ante Saxonum aduentum omnibus Britannis non multum diuersam
 fuisse linguam credam: ac proximas Gallico litori nationes verisimile est Belgica
 10 quos fuisse: è quorum finibus bona pars vicinorum Galliarum Britannorum (ut legere est
 apud Cæsarem) transmigrauerat. At Hiberni, & coloniarum ab eis missæ a Celtis Hispanie
 habitatoribus oriundi, vti credibile est, Celtica utebantur. Hæ gentes cum velut
 longinqua peregrinatione reuersæ vicinas occupassent sedes, ac prope in vnum po-
 pulum commistæ fuissent, rursus prope confusis idiotismis sermonis quandam per-
 20 mixturem factam reor, ut neutri linguæ vel Celticæ, vel Belgicæ omnino similem,
 ita neutri penitus dissimilem: qualè animaduertere licet in eis nationibus, quæ Ger-
 manicè loqui putantur, & tamen a vetusto sermone multum descivisse constat. Intel-
 ligo Danos, Saxones maritimos, Frisios, Flandros, & Anglos, in quibus omnibus fa-
 cile erit deprehendere quasdam literas, sonos, & inflexiones vni Germanis propri-
 as, & cum nulla alia gente communes. Ex hoc opinor literarum sono, & familiari sin-
 30 gularum gentium in certis literis pronunciandis ratione, & aurium iudicio, item ex
 compositione, & declinatione vocum certiora sumi posse indicia cognati sermonis,
 quam è singulorum verborum significatione. Huius rei exempla sunt, in literis W.
 Germanicum, in compositione Moremarusa, & Armoricus de quibus dictum est.
 In declinatione ea, quæ apud Gallos in AC exeunt, quorum prope infinitus est nume-
 rus: quæ forma apud Scotos est (hypocoristica) & apud veteres Gallos fuit. Apud
 Scotos a Dris, quod veprem significat, declinatur Drissac, id est vepicula, & a Brix,
 quod rupturam indicat, Brixac: quod nunc Galli pronunciant Brissac. Quod enim
 Brix Scotis dicitur, id Galli adhuc Bresche appellant nullo discrimine in vocum sig-
 40 nificatione. Scriptura ut discrepet in causa est, quod veteres Scoti, & adhuc vniuersi
 Hispani X. litera pro duplici X, utebantur. Itaque veteres Galli a Brix Carnomanorum
 oppidum Brixiam nominarunt, & a Brixia rursus Brixiacum, quod vulgo Brissacum.
 Simili prope forma ab Aurelia Aureliacum factum est, & ab Eburæ, quæ Cetealis,
 vel Eboræ, quæ felicitas Iulia Hispanis cognominatur Eboracum, ab Hispanis oriun-
 50 di Brigantes declinauerunt, Gallici sermonis proprietatem in declinando exprimē-
 tes. Quin & præter ea, quæ nobis commemorata sunt totum illud Britanniarum latum,
 quod ad occidentem hibernum porrigitur manifesta & Gallici sermonis, & originis
 impressa retinet vestigia, eaque etiam perspicuo gentium exterarum testimonio com-
 probata. Prima in eolatre occurrit, quam multi Cornualliam, Cornauiam veteres,
 vulgus Kernico vocant: quemadmodum & apud Scotos Cornauij, qui in vltima fe-
 60 re septentrionis plaga statuuntur a Ptolemæo, vulgo Kernic appellantur. A Kernico
 igitur, & Vallis Cornuallia deducta est, quasi dicas Kernicogallos. Vallia etiam in e-
 odè latere altera peninsula & nomine, & sermone maiores suos asserit. Id eius nomē
 qui ad Germanici sermonis sonum propius accedunt per W. propriam vni Ger-
 manis literam efferunt: quam literam reliqui vicini, qui vtuntur sermone prisco, nul-
 lo modo pronunciare possunt. Imo ne tormētis quidē a Kernicovallo, Hiberno, aut
 prisco Scoto exprimes, ut eam proferat. Gallis verò qui Valliam nominare volunt, G
 70 scilicet prima est litera, nec in hoc nomine solo id obseruare licet, sed in alijs multis
 quæ

Rerum Scoticarum

quæ a litera G. habent initium. Gallicum enim sermonē qui ex propinquitate regionum germaniffant, Wallum vocant: & in alijs prope infinitis hac permutatione literarū vtuntur. Contra vero quæ regio est Anglis Wales, & Northwales, ea Gallis est Gales, & Norgales pertinaciter adhuc in vestigijs antiqui sermonis hærentibus. At Polydorus Vergilius velut nouo cōmento sibi placet, quòd rem nulli sermonis Germanici mediocriter perito ignotam se vnum animaduertisse putat, nempe quòd vox illa Walsch peregrinum significet, atque inde Vallos, seu peregrinos ab eis fuisse nuncupatos. Hac in re mihi præter æquum sibi placere videtur. Nam si a peregrinitate nomen illud ductū fuisset, rectius opinor in Anglos aduentitios cōpeteret, quā in eos, qui propter antiquitatē indigenæ multis veterū sunt crediti. Aut si ab Anglis eis impositum fuit, cur Scotis, & Pictis id nomē non dederunt, qui rectius quā Brittones ita vocari poterant, vt quibuscum rariora cōmercia, & minorē vsum habebant: aut si Angli tam contumelioso nomine Vallos notassent, num etiā ipsi Brittones tot sæculis Anglorum hostes infestissimi, & nunc etiam magis obnoxij, quā auici id nomen agnoscerent? quod quidē non inuiti faciunt, cum ipsi sua lingua se Cumbros appellent. Quid, quòd vox Walsch non simpliciter Germanis peregrinū significet, aut barbarum: sed etiā priore, & proprio magis intellectu Gallū. Itaq; vox Vallia, vt ego quidem sentio, à verbo Gallia est immutata ab Anglis consentientibus quidē de nomine cum cæteris vicinis nationib; sed obseruata tamen proprietate lingue Germanicæ in prima litera enuncianda Wallia. Veteres certe eius peninsulæ incolas Silures appellabant, vt apparet ex Plinio: quod nomen in parte quadā Valliæ diu apud posteros resedit. Lelandus autē genere Britannus in suæ gentis antiquioribus monumētis proferendis homo apprime diligens affirmat Valliæ partem aliquādo Rossiam fuisse vocatam: quæ vox Scotis peninsulam indicat. Verum nationes propinquæ videntur nomen in loquendo potius vsurpasse, quod gentis originē, quā quod regionis situm, & formam demonstraret. Idem quoque in Scotorum nomine est factum. Nam cum ipsi se Albinos nomine ab Albio declinato vocent, vicini tamen Scotos eos nuncupant, quo nomine origo eorum ab Hibernis declaratur. Sequitur in eodem latere, & litore occidentali Gallouidia: quam vocē & Scotis, & Vallis Gallum significare est perspicuū, vt cui alteri a Gallo, alteri a Vallo nomen dedere. Valli enī Wallowithiā eā appellant. Ea magna ex parte patrio sermone adhuc vtitur. Hæ autē tres nationes totū Britanniæ latus, quod ad Hiberniā vergit, tenent: nec leuia indicia, sed penitus iustas notas Gallici sermonis, & cognationis adhuc seruant. Illud autē in primis, qd Scoti præter ceteras omnes nationes, quæ Britannia incolunt, in duo genera partiuntur: alteros Gael, & alteros Galle, siue Gald appellant: hoc est (vt ego quidē interpretor) Galæcos, & Gallos. Porro Galæci vocabulo, id est Gael ipsi sibi placēt: suāq; (vt dixi) linguā Galæcā vocant, eaq; velut magis culta, & elegāte gloriantur: reliquos, hoc est Gallos, velut barbaros præ se contēnūt, & quanquā ab initio Scoti Brittones, hoc est vetustissimos insulæ cultores Gallos appellarent, tamē consuetudo loquendi paulatim obtinuit, vt omnes nationes, quæ posterius sedes in Britannia collocarunt contumelioso potius, quā gentilitio nomine ita compellent. Vox enim Galle, aut Gald non est minus apud eos significans quam apud Græcos & Latinos Barbarus, apud Germanos Walsch. Iam tandē eò ventū est, vt ex oppidorum, fluminū, regionū, & alijs id genus nominibus lingue inter Gallos, & Britanos cōmunionē, atq; ex ea veterem cognationem demōstramus. Lubricus sane locus, & diligēter examināndus. Nam & superius differuimus quā multis de causis sermo publico immutetur. Quanquā enim nō penitus ac semel innouetur

inouetur, tamen in perpetuo fluxu est, & mutantium inconstantiam sua quadam natu-
 ræ flexibilitate facile sequitur. Id autem præcipue apparet in eo rerum genere, quæ
 non modò temporum momentis, sed vnius etiam cuiusq; arbitrio sunt obnoxia: qua-
 lia sunt singularum rerum, quæ ad vsum vitæ quotidianum sunt inuenta, quarum no-
 mina leuibus de causis obsolescunt, inouantur, & interpolantur. At in ijs quæ sunt
 æterna, vt coelum, mare, terra, ignis, montes, regiones, flumina, item in illis quæ diu-
 rnitate sua quoad naturæ patitur infirmitas æterna illa, & incorrupta quadã tenus
 imitantur, qualia sunt oppida quæ tanquam sempiterna futura conduntur, diuersa
 longè ratio est. Gentium enim, & vrbiũ non facile quibus aut noua nomina fingit,
 aut vetusta immutat: quippe quæ non temere, sed fere consilio, & consensu populari
 dantur ab initio a conditoribus, quos vetustas plerunque diuinis honoribus profe-
 quebatur, & quoad poterat immortalitate donabat. Merito igitur hæc nomina per-
 ennant, nec sine magna rerum omnium perturbatione loco cedunt: ac reliquo ser-
 mone prorsus mutato tamen illa pertinaciter hærent, & non nisi inuita discedunt.
 Multum etiam ad eorum durationem facit causa nominis imponendi. Nam in dem-
 grationibus qui vel pulsi sedes antiquas linquebant, vel sponte nouas quærebant,
 amissa patria tamen nomen retinebant, & sono auribus iucundissimo libenter fruebã-
 tur, & hac qualicumque nominis vmbra soli natalis desiderium leniebant: nec omni-
 no sibi exulare, & procul domo agere videbantur. Sed nec deerant, qui superstitione
 quadam tacti sanctiorem aliquam, & augustiorem speciem in animis concipiebant,
 quam quæ in parietibus, & testis conspici possent, ac non solum charitate patria simu-
 lacrum illud, & suauissimum prioris patriæ pignus amplectebantur. Certius igitur
 ex hoc verborum genere cognationis argumentum sumetur, quam ex illis, quæ le-
 uissimis, ac sæpe nullis de causis rebus momentaneis & dantur, & adimuntur. Nam
 vt casus efficere potest, vt idem vocabulum in diuersis regionibus vsurpetur: non ta-
 men credibile est tot gentes, tam longe, lateque fusas eisdem in nominibus dandis
 toties fortuito consensisse. Proximo loco sunt ea, quæ ex primis deflecta sunt, aut com-
 posita. Sæpenumero enim declinationis, & compositionis similitudo propius indi-
 cat sermonis communionem, quam vocabula prima: quod hæc fortuito sæpe impo-
 nuntur, illa vna, ac certa ratione declinantur, & ad certum quoddã exemplum dirigun-
 tur, quod Græci (Analogian) vocant. Hæc igitur certa, & perpetua ratio cognationis
 (vt Varro loquitur) nominalis nos quodam modo ad generis cognationem, & vete-
 rem sermonis communionem ducit. Est & quædam in singulis verbis primogenijs
 obseruatio, vnde quadã tenus quæ sint inquilina, quæ patria dignosci possit. Nam
 & Philosophia, & Geometria, & Dialectica quauis sæpe vsurpentur a Latinis scrip-
 toribus, vix vllum tamẽ habent in lingua Latina cognatum vocabulum, aut ex sese proge-
 nitum, aut vnde ipsa trahere originẽ posse videantur. Contra Paradisus, & Gaza in vsu
 sunt Græcis, & tamen esse inquilina vel illinc facile apparet, quæ nec maiores, nec pro-
 geniem in Græcam ciuitatem ascriptam possint ostendere. Eadem obseruatio in re-
 liquis etiam linguis ad dijudicandum, quæ domestica, quæ aliunde accersita sint pro-
 ficiet. Hæc de vniuerso genere dicta sint: nunc è singulis partibus proponamus ex-
 pla: ac prima nobis occurrunt, quæ in Bria, Briga, & Brica finiuntur. Bria Strabo li. 7.
 & cum eo consentiens Stephanus ait urbem significare. Id vt confirmet, hæc nomi-
 na inde facta proferunt, Pultobria, Brutobria, Mesimbria, & Selimbria. Sed quæ illis
 est Brutobria, alijs est Brutobrica, & quæ Ptolemæo finiuntur in Briga Plinio exeunt
 in Brica, vt verisimile sit Briam, Brigam, & Bricam idem significare. Verum originem
 omnibus

Rerum Scoticarum

omnibus è Gallia esse vel hinc apparet, quòd Galli antiquitus in Thraciam, & Hispaniam, non autem illi in Galliam colonos misisse dicantur. Igitur apud scriptores idoneos hæc fere huius generis leguntur.

- ¶ Abobrica Plinio in conuentu Bracarenfi.
- ¶ Amalobrica in Itinerario Antonini.
- ¶ Arabrica Plin. conuen. Braca.
- ¶ Arabrica altera Ptolemæo in Lusitania.
- ¶ Arcobrica Ptol. in Celtiberis.
- ¶ Arcobrica alt. Ptol. in Celticis Lusitanis.
- ¶ Arcobrica tertia Plin. in conuent. Cæsaraugustano.
- ¶ Artobrica Ptol. in Vindelicis.
- ¶ Augustobrica Pli. & Ptol. in Lusitania.
- ¶ Augustobrica alia Ptol. in Vectonibus.
- ¶ Augustobrica 3. Ptol. in Pelendonibus.
- ¶ Axabrica Plin. in Lusit.
- ¶ Bodobrica It. Ant. & lib. de noticia imperij Romani in Germania prima.
- ¶ Brige It. Ant. in Britannia.
- ¶ Brige vicus Straboni ad Cottias alpes.
- ¶ Brutobrica Stephano inter Betim, & Turdulos.
- ¶ Cæliobrica Ptol. Celerinorum.
- ¶ Cæsarobrica Pli. in Lusitania.
- ¶ Catobrica in Turdulis It. Ant.
- ¶ Corimbrica Pli. in Lusit. sed nisi fallor corrupte pro Conimbrica, cuius meminit It. Ant. & quæ suum vetus nomen adhuc seruat ad Mundam amnem,
- ¶ Cotteobrica Ptol. in Vectonib.
- ¶ Deobrica Ptol. in Vecton.
- ¶ Deobrica alt. Ptol. in Autrigonib.
- ¶ Deobricula Ptol. Morbogorum.
- ¶ Dessobrica non longe à Lacobrica It. Ant.
- ¶ Flauiobrica Pli. ad Amanum portum. Ptol. in Autrigonib. Magnum vocat: ac nescio an apud Plin. Magnum scribi debeat.
- ¶ Gerabrica in conuent. Scalabitano, quæ in eodem Ierabrica.
- ¶ Iuliobrica Pli. & It. Ant. in Cantabris, olim Brigantia.
- ¶ Lacobrica in Vaccæis Pli. & Ptol. & Festo Pompeio.
- ¶ Lacobrica in sacro promontorio Melæ.
- ¶ Lancobrica in Celticis Lusit. Ptol.
- ¶ Latobrigi vicini Heluetijs Cæsari.
- ¶ Medubrica cognomento Plumbaria Pli. in Lusit. Hæc ni fallor in Itinerario Ant. vocatur Mundobrica.
- ¶ Merobrica cognomento Celtica in Lusit. Pli. & Ptol.
- ¶ Mirobrica in Oretanis Ptol.
- ¶ Mirobrica alt. in Beturia, siue Turdetanis Beticis Pli. & Ptol.
- ¶ Nemetobrica in Celticis Lusit. Ptol.
- ¶ Nertobrica in Turdulis Beticæ Ptol.
- ¶ Nertobrica alt. in Celtibe. Ptol. in It. Ant. Nitobrica.
- ¶ Segobrica in Celtiberis. Plin. Ptol. vero Celtiberiæ caput.

Talabrica

- ¶ Talabrica in Lus. Pli. & Ptol.
- ¶ Turobrica in Celticis Beticæ Pli.
- ¶ Tuntobrica inter Bracares Galæcos Ptol.
- ¶ Vertobrica cognomento concordia Iulia Pli. in Celticis Bëtitis.
- ¶ Volobrica Nemetum Ptol.

¶ Ad hanc formam pertinere videntur plurima oppidorum, & gentium nomina in omnibus prouincijs, in quas Galli colonias deduxerunt. Nam vt a Burgo Burgundus, & Burgundio, ita a Briga Brigantes deduci videntur. Rectus autem casus huius vocis apud Stephanū est Brigas, vnde inflectimus Brigantes, vt à Gigas Gigantes. Sunt autem Brigantes Straboni ad Cottias Alpes: & in eodem tractu Brige vicus: & Brigiani in Trophæo Augusti inter Alpinas gentes recēsentur: & Brigantiū oppidum est Alpinum: & Brigantij in Vindelicis Strab. & Brigantia in It. Ant. & Brigamons Ptol. prope fontes Rodani, & Dannubij: & Brigantium in Rhætis Ptol. oppidū opinor, quod in lib. de notitia prouinciarum Po. Ro. est Brecātia, & lacus Brigantinus, & in Hibernia Brigantes populi Ptol. & in Albio Brigantes Ptol. Tacito & Senecæ, & Brige oppidum, & Isobrigantium It. Ant. & Brigantiū oppidum Orofio ad Celticum promontorium, & Flauibrigantium Ptol. in magno portu, & recentior Brigantia nunc in regno Lusitaniæ. Est & alia nominum forma vel a Duno incoantium, vel in eam vocem exeuntiu, quam Gallicam fuisse ostendunt cumuli illi areæ in litore Morinorum, qui Duni adhuc appellantur, & in mari cumuli aduersus Anglicum litus, quibus idem est nomen, & Plutarchus, (is dico, qui de fluminibus libellum scripsit) qui exponens Lugduni originem Dunum pro vocabulo Gallico agnoscit. In nominibus autem vicorum, & oppidorum exprimendis non est fere alia vox frequentior apud nationes, quæ veterem Gallicam linguam prope integram seruant. Intellego Brittones in Gallia Celtica, & priscos Scotos in Hibernia & Albio: & Vallos, & Kernicouallos in Anglia. Neque enim quisquam est harum gentium, qui id vocabulum pro suo non agnoscat. Id modò interest, quòd Galli veteres compositas inde voces in Dunum finiebant: Scoti plarumque in principio verborum eam collocant: Huius generis in Gallia hæc reperiuntur:

Augustodunum in Æduis.	Vxellodunum Cæs.
Castellodunum agri Carnotensis.	Iuliodunum in Pictonib.
Melodunum ad Sequanam.	Ifodunum, & Regiodunum in Biturigib.
Lugdunum, ad confluentem Araris, & Rodani.	Laodunum agri Remensis.
Augustodunum in Aruernis Ptol.	Cæsarodunum in Turonib. Ptol.
Lugdunum in Conuenis Ptol.	Segodunum in Rutenis Ptol.
Novidunum in Tribocis Ptol.	Velannodunum Cæs. •

¶ IN HISPANIA.

Caladunum Ptol. Brac.	Sebendunum Ptolemæo.

¶ IN BRITANNIA.

Camulodunum in Brig. Ptol.	Rigodunum in Brigant. Ptol.
Camulodunum colonia Ro. Tacit.	Cambodunum It. Ant.
Dunum opp. Durotrigum Ptol.	Margidunum It. Ant.
Maridunū Demetarū Pto. & It. Ant.	Soruiodunum, vel Sorbiiodunum It. Ant.
	Segodunum

Rerum Scoticarum

Segodunum, & Axelodunum lib. de noticia Imp.

¶ RECENTIORA IN ANGLIA.

Venantodunum,

Dunelmum.

¶ IN SCOTIA.

Duncaledon, quæ & Caledonia.

Nouiodunum, vel Dunū nouum
in Coualia.

Deidunum, aut verius Taodunum ad
Taurannem.

Britannodunum ad confluentem
Glottæ, & Leuini.

Edinodunum, quam vocem præfci Scoti
adhuc retinent: at qui germaniffant
Edimburgum malunt.

Sunt autem hoc tempore innume-
ra nomina arcium, aut vicorū, aut
collium hinc composita.

Dunum Hiberniæ oppidum.

¶ IN GERMANIA apud Ptol. leguntur.

Lugdunum, Segodunum, Tarodunum, Robodunum, Carrodunum.

¶ IN ALPIBUS

Ebrodunum, & Sedunum.

¶ IN VINDELICIS, Rhetia, & Norico.

Cambodunum, Corrodunum, Gefodunum, Idunum, & Nouiodunum, & in lib. de
noticia imperij Rom. Parrodunum.

¶ IN SARMATIA, & Dacia Ptol.

Corrodunum, Singindunum ad Dannubium, Nouiodunum ad ostium Dannubijs
item Nouiodunum alterum. Sunt & in eisdem prouincijs non pauca a Dur de-
clinata, quæ vox veteribus Gallis, & Britannis aquam significabat, & apud quosdam
in eodem intellectu adhuc perseverat.

¶ IN GALLIA.

¶ Durocotorum in Remis Ptol. legitur & Durocortū meminit & Cæf. Diuodu-
rum Mediomatricorum Tacit. Diuodurum prope Luteciam It. Ant. Batauodurum
in Batavis Ptol. & Tacit. Breuiodurum It. Ant. Ganodurum prope Renum Ptol.
Gannodurum in Heluctijs Ptol. Octodurum, vel Octodorus in Veragris, Cæf.

¶ IN RHÆTIA, Vindelicis, & Norico.

¶ Bragodurum, Carrodurum, Ebodurum, Gannodurum, & Octodurum Ptol. Ve-
maxamodurum, & Boiodurum lib. de noticia prouinciarum.

¶ IN HISPANIA.

¶ Octodurum, & Ocellodurum Ptol. Durius amnis in Oceanum, Duria in mare in-
ternum fluens, & in Hibernia Dur fluius Ptol.

¶ IN BRITANNIA.

Durocobriuz, Duroprouz, Durolenum, Durouernum, Durolipons, Durotriges,
Durocornouium, Durolitum, Duronouaria, Laetodurum. Ad hanc fortasse pertinet
originem Doria maior, & minor alpina flumina, alter per Salassos, alter per Tauri-
nos in Padum influentes. Item Issidorus, & Altissidorus vrbes Galliæ a situ (vt reor)
prope flumina dictæ. Huc etiam pertinet Dureta, quæ vox Hispanis solium ligneū
significabat, vt in Aug. scribit Suetonius. Huc pertinet apud Cæsarē proprium viri
nomen Domnacus, quod mihi ex Dunaco corruptum videtur. Dunach enim Du-
nanum, & Dunensem significare potest, vt Romach Romanū. Dunacus, siue potius
Dunachus adhuc inter propria virorum nomina vsurpatur, quod nomen vtriusque
linguz Latinz, & Britannicæ ignari perperam nunc Duncanum, nunc Donatum
vertunt. Magus item vox antiqua in omnibus prouincijs, in quibus publicus
fuit

fuit vsus Gallici sermonis in nominibus urbium exprimendis admodum frequens: quæ res Gallicam eam fuisse indicat. Verum è declinatis ab ea magis suspicari possumus, quam pro certo affirmare domicilium, urbem, aut edificium ea indicari solitum. In lib. de notitia imp. Po. Ro. legitur, Præfectum numerorum Pacensium in præsidio Magis: item in eodem lib. Tribunum cohortis secundæ Magnis collocatū. Magnos item in It. Ant. inuenimus: vnumne oppidum, an diuersa sint non ausim pro certo affirmare. Verum magis inclinatur animus, vt credam diuersa. In Magus autem exeuntia hæc fere legimus. Ex Ptol. Nouiomagus in Santonibus, Nouiomagus Lexouiorum, Nouiomagus in Vadecassijs, Nouiomagus Nemetum, Nouiomagus in Tricastinis, Nouiomagus Biturigum, Iuliomagus in Andegauis, Rotomagus in Venclocassijs, Cæsaromagus Bellouacorum, Rotomagus Neruiorū, Borberomagus Vangionū in Germ. prima, Vindomagus in Volcis Arecomicis. Item ex It. Ant. Argantomagus, & in Germ. prima Nouiomagus: ex lib. de notitia Imp. Ro. Nouiomagus Belgicæ secundæ. In Rhatia Drusomagus Ptol. In Britannia ex It. Ant. Cæsaromagus, Sitomagus, Nouiomagus in Regnis, Vacomagi, Magiouiunium. Vico magi pars Pictorum Ptol. Sunt & alia locorum nomina pluribus harum gentium communia, sed nõ tam frequenter vsurpata, nec tam late sparsa, quàm superiora, qualia sunt, Hibernia Romanis insulæ nomen, Pomponio Melæ, Ptol. & Iuuenali Iuerna, Straboni, Claudiano, & incolis Ierna. Quod alijs Nerium promontorium est, Straboni Ierne. Iernus fluuius Galæciæ Melæ est Ierna. Iernus Hiberniæ fluuius Ptol. Iernus Scotiæ fluuius in Taum cadens. Alter eodem nomine per Morauiam labitur. Regio vtrique vicina Ierna vocatur. Ptol. Mediolanum oppidum Insubrum, alterum in Santonis, aliud in Aulercis Eburacis, aliud ad Ligerim, aliud ad Sequanam, quod nunc opinor dicitur Meulan, aliud in Germania magna prope Asciburgum, aliud ad Dannubium, aliud in Britannia, cuius etiam meminit It. Ant. Item Marcolica Hispaniæ oppidum: Macolica Hiberniæ. Vaga Lusitaniæ fluuius, & alter Valliæ in Anglia. Auo Melæ, Auo Ptol. Galæciæ fluuius nomen adhuc retinet. In Argathelia eiusdem nominis fluuius ex Auo lacu defluens. Sacrum promontorium alterum Hispaniæ, alterum Hiberniæ. Ocellum promontorium Britanniæ. Ocellum Galæciæ in conuentu Lucensi. Ocelli montes in Scotia. Ocellum vltimum Galliæ togatæ oppidum Cas. Vxellum oppidum Britanniæ, forte pro Ocello. Nam & Marlianus in antiquis urbium Galliæ nominibus explicandis id se nomen varie scriptum inuenisse testatur, Ocellum, & Oscela, & Oscellium. Atque hinc fortasse Vxellodunum, quod & Vxellodurum solet scribi. Item Tamarus fluuius Galæciæ Ptol. Tamaris Melæ, Tamarici populus Galæciæ Pli. Tamarus fluuius, & Tamara oppidum Britanniæ Ptol. Sars Galæciæ fluuius Melæ, Sarcus Scotorum, Eborac oppidum Lusitaniæ, dicta liberalitas Iulia Plin. & Ptol. Eburac, quæ Cerealis in Betica Pli. Eborac Ptol. Aulerci Eburacici in Gallia Celtica Ptol. Eboracum in Brigantibus Britannis. Deua, nunc Dea Angliæ fluuius, & Scotiæ vnus in Gallia, alter in Angusia, tertius diuidit Merniam a Marria. Cornauij in Anglia ad vltimum occasum, in Scotia ad vltimum septentrionem. Vtrique nunc Kernici vocantur. Videntur & tertij Kernici in Scotia fuisse ad ostium Auenni fluminis, qui limes est inter Lothianam, & agrum Sterlinensem. Nam Beda ad finem valli Seueri statuit Monasterium Aberkernie: vbi nunc ruinae Abercorni arcis ostenduntur. Auennus fluuius sæpius in Scotia, & Anglia. Auen autem Scotiæ, & Auon Vallis fluuium significat.

Rerum Scotticarum

Et tribus gentibus, quæ insulam primæ tenuerunt post Cæsaris aduentum Brittones paulo minus quingentis annis sub imp. Po. Ro. Scoti, & Picti sub suis Regibus fuere. Tandem cum Ro. vniuersis circum circa nationibus in exitium eorum cõiuratis exercitus omnes è longinquiorebus prouincijs ad patriæ salutem tuendam reuocassent, Brittones destituti externis auxilijs, atque a Scotis & Pictis miserum in modum vexati Saxones tum piratica classe mare infestantes conduxerunt. Sed id consilium illis male vertit. Nam Saxones repressis Pictis, & Scotis ipsi & regionis vbertate, & incolarum infirmitate perspecta ad occupandum insulæ imperium animum adiecerunt. Igitur post variam belli fortunam, cum vi aperta quod intenderant peruenire non possent, fraude Brittones aggredi statuunt: cuius hæc ratio fuit. Cum ad colloquium vtriusque partis procures loco, & die stato conuenissent, Saxones ab Hengisto suo duce signo accepto omnem Brittonum nobilitatem trucidarunt, reliquum vulgus in loca montana, & aspera compulerunt. Planitiem omnem, ac longe fertilissimos insulæ campos ipsi inter se in septem regna dispertiti sunt. Hic fuit status rerum in Britannia circiter annum salutis nostræ 464. Cum autem ab initio tres nationes Germanicæ expeditionem in Britanniam suscepissent, reliquæ duæ paulatim in nomen Anglorum concesserunt. Sed neque cum Brittonibus, nec ipsis inter se Anglis vquam satis fida pacem post 317 fere annum Dani maris potentes primum piraticis incursionibus Angliam ingressi cum acriter fuissent repulsi tricesimo sexto fere post anno maioribus copijs aucti exercitum iustum in terram exposuerunt. Ac primo congressu victores, vario Marte cum Anglis diu contenderunt, donec ad annum salutis 1012 Sueno deuictis penitus Anglis publico eorum consensu regnū est adeptus, quod tamen paucos annos in eius familia remansit. Saxones enim iterum suæ gentis Regibus creatis post vicesimum quartum fere annum a Gulielmo Normano victi nobilitate maxima ex parte extincta, agris inter Normandos diuisis vulgus in misera seruitute fuit, vsque ad Henricum Septimum, qui parte oneris leuata paulo commodiorem plebeiorum conditionem fecit. At qui in honore apud Regem sunt, aut nobilitate illustres videri volunt, vniuersi suum genus ad Normanos referunt. Hæc sunt quæ ex antiquis monumentis, alijsque non obscuris indicijs detrium vetustissimarum in Britannia nationum origine, institutis, & sermone potuimus eruere: quæque mihi faciunt fidem veteres Brittones, cæterosque Britannicæ incolas è Gallijs oriundos, Gallicoque sermone ab initio vsos fuisse. Quarum rerum multa, & manifesta vestigia tam in Gallia, quam Britannia adhuc remanent. Nec mirum videri debet si in sermone, qui ad singula vitæ momenta mutatur, pleræque res alijs alibi nominibus in tanta longinquitate temporis vocentur. Imo illud potius admirandum reor, quod idem (vt ita loquar) sermonis fundamentum eadem declinandi ratio in populis magno interuallo distitis, tam raro in reliqua vitæ ratione concordibus, sæpe etiam capitali odio dissidentibus adhuc perseueret. De reliquis tribus gentibus, Anglis videlicet, Danis, & Normanis non erat quod anxie disquireremus, cum aduentus eorum tempora, causæque sint pene omnibus perspicuæ. Hic autem labor a nobis est susceptus, vt nos maioribus, ac maiores nobis redderemus. Id si præstiterimus, non est quod nos pœniteat quantulicunq; in re non maxima laboris: sin minus, etiam qui sententiæ nostræ non accedent, voluntatem tamen opinor non improbaturos. Ego verò tantum abest vt hæc refelli moleste feram, vt si quis certiora doceat, ac de errore me deducat, ei maximam gratiam sim habiturus. Statueram huic disputationi, quæ est de origine Britannicarum gentium hic finem imponere.

imponere, nisi Luddus me inuitum retraxisset, dum Scotos, Pictosque non ita pridē in Albium venisse contendit. Eius etsi leuissimam vanitatem cum impetitia coniu-ctam sine vllō piaculo contemnere potuissem: tamen ne indoctorum factio nimium tibi hoc patrono placeret, paucis vltum est hominis procatitatem retundere, ac potissimum ex argumentis, & testibus, quos aduersus nos ipse producit. Ac primum de genere argumentandi, post de re ipsa dicam. Iulius (inquit) Cæsar, & Cornelius Tacitus tāta diligentia scriptores: item Suetonius, Herodianus, ceterique Romani, qui de rebus Britannicis scripserunt, nusquam Scotorum, & Pictorum meminerunt, igitur ea ætate sedes in Britannia nullas habuerunt. Visne Ludde istam conditionem recipere, vt cuius gentis nemo veterum scriptorum nomen protulerit, ea nusquam fuerit: hanc conditionem si accipis, vide quot vno & altero versu gentes a suis aris & focis exigas: quantam proscriptionis tabulam proponas: quos etiam viros proscribas, Brutum, Albanactum, & Cambrum: quas gentes e rerum natura tollas, Loegros Cambros, & Albanos, sicuti tu postulas non modo in historia, sed etiam in Grammatica tyrannus, qui Albanos ab Albanacto declines. Quod si ista, quæ tibi offertur conditio non satis videtur æqua,

quia tu gallinæ filius albæ,

¶ Nos viles pulli nati infelicibus ouis,

aliam tibi proponā, eamque quā recusare nec debeas, nec opinor audeas. Est quoddam probationis genus ē fragmentis, vnde, si paulum frontem perfricueris, nihil est, quod non queas probare. Eo autem vt vtar mihi potissimum venit in mentem, quod id tu videaris maxime amplecti, vt qui e fragmento tibi opinor vni noto Cimbrorū illam infinitam multitudinem ad delendum imperium Ro. emiseras, ē fragmento in quā tibi ostendā Scotos & Pictos ante Vespasiani ætatem (quod tu negas) in Britaniā fuisse. In libello tuo, cui tu Fragmentū Britanicæ descriptionis nomē dedisti, hanc maxime ob causam opinor, quod existimasses te satis probasse, ē duorum fragmentorum altero Prytaniam potius, quam Britanniam dicendum, ex altero multitudinē Cimbrorum quantā Britannia tota tum conficere non potuit, euomuisse. Hanc ob causam, arbitratus es tuo fragmento satis fidei solo illo nomine conciliaturum. In eo libro scribis Scotorum & Pictorum nomen vna cum Francis, & Anglis orbi Romano innotuisse. Huius sententiæ testem laudas sane idoneum Mamertinū in Panegyrico quem dixit Maximiano: qui testis, si ego eum recte intelligo, contra Luddum facit. Nam cum Mamertinus de primo Iul. Cæs. aduentu in Britanniam scribit, his verbis vtitur. AD hoc natio & tum rudis, & soli Britanni Pictis modo, & Hibernis affueta hostibus adhuc seminudis, facile Romanis armis, & signis cesserunt. Videte, quæso, quid ex hoc testimonio colligat Luddus: primum solos tum Brittones insulam incoluisse: deinde, qui ibi dicuntur Hiberni postea Scotos fuisse appellatos. At horum neutrum author Panegyrici dicit. Brittones enim affirmat ante Cæsaris aduentum dimicasse aduersus Scotos, & Pictos soli Britanni, id est in solo Britanno habitantes hostes: vt soli Britanni non rectus, sed gignendi sit casus: alterū sibi falso assumit. Arbitror enim me satis dilucide ostendisse ex Paulo Orosio Hispano, & Beda Anglo omnes Hiberniæ incolas ab antiquissimis vsque temporibus dictos fuisse Scotos, ac tum demum cum in Albium colonos miserunt nomē Scotorum domi prope extinctum foris celebrari cœpisse alio loco contendit Caledonios fuisse Brittones, non alio argumento, quam quod eos Britannos vocari reperit, quod nomen commune est omnibus eandem insulam colentibus.

¶ At nos superius ē loco Panegyrici ab ipso citati ostendimus Caledonios Pictos fuisse.

Rerum Scoticarum

fuisse. Idem confirmat Marcellinus, qui duo esse Pictorum genera inquit, Dicaledones (sive ut ego legendum censeo Duncaledones) & Vecturiones. At Caledonij, sive Caledones ante Vespasiani imperium in Britannia habitabant, nec ignoti Romanis erant: ut perspicue indicat Lucanus, qui Nerone principe decessit.

Aut vaga cum Tethys, Rutupinaque litora feruent

Vnda Caledonios fallit turbata Britannos.

¶ Sed quorsum externis testibus conquirendis laboramus, cum domesticum, eumque luculentum admodum habeamus. Beda enim historiae Ecclesiasticae gentis Anglorum scriptor ordinem, & prope momenta temporum notat, quibus peregrinae gentes in Britanniam immigrarunt. Haec sunt verba eius e Lib. primo. IMPRIMIS autem insula Brittones, a quibus nomen accepit, incolas habuit: qui de tractu Armorico, ut fertur, in Britanniam aduecti australes sibi partes illius vendicarunt: & cum plurimam insulae partem incipientes ab Austro possedissent, contigit gentem Pictorum de Scythia (ut perhibent) longis nauibus non multis Oceanum ingressam circumagente flatu ventorum extra fines omnes Britanniae in Hiberniam peruenisse. Et paulo post. Itaque petentes Britanniam Picti habitare per septentrionales partes insulae coeperunt: nam austrina Brittones occupauerant. Tandem post paucos versus adijcit: Procedente hoc tempore Britannia post Brittones, & Pictos tertiam Scotorum nationem in Pictorum parte recepit. Deinde post multos versus addit: Verum eadem Britannia Romanis usque ad C. Iul. Caesarem inaccessa, atque incognita fuit. Quae so te, quicumque haec leges hic animaduerte vnde, quo tempore, quo ordine scriptor Luddo multo antiquior, & grauior has nationes Britanniam ingressas affirmet. Nempe Brittones ex Armorico tractu tempore incognito externorum ordine primos: Pictos e Scythia in Britanniae partem adhuc habitatorum vacuam, nec adeo diu post aduentum Brittonum, qui nondum in tantam multitudinem creuerant, ut totam insulam occupare possent. Quid ergo Scoti? quando in Britanniam venerunt? procedente inquit tempore: nempe concedentibus in sua parte sedes vacuas Pictis ad priores ultimi accesserunt. Brittones igitur teste Beda ex Armorica Gallica, nec adeo diu post Picti e Scythia, vtrique autem in vacua venerunt: tandem insula inter eos diuisa Scoti non vi ingressi, sed in forte Pictorum recepti fuerunt: idque diu ante quam Romanis esset cognita Britannia. Hic quid Luddo facies qui testes sui mendacij Gildam, & Bedam facit: nempe quod Scoti & Picti imperante Romae Honorio primum in Britannia coeperit sedes anno a Christo 420 quorum Gildas nihil pro Luddo facit, Beda eum mendacij coarguit. Tu vero lector nec Luddo, nec mihi, sed tuis oculis crede, & vtriusque scriptoris locos diligenter expende. At vero Dion (inquit) Caledonios vocat Britanos: vocat sane & Lucanus, ut ante dictum est, & Martialis in illo versu. ¶ Quinte Caledonios Ouidi visure Britanos. Sed nullus eorum propterea Pictos eos fuisse negat: sed iure tamen optimo Britanos vocant. Nam quemadmodum tota insula Britannia vocatur, ita vniuersi eius incolae Britani merito vocabuntur. Verum quemadmodum insulae Siciliae habitatores a Romanis vniuersi vocantur Siculi sine vlllo discrimine, ipsi vero se alij (Sicelus, vel Sicelioras) appellabant, ita Britanniae totius incolae Britanni exteris appellantur: ipsi vero antiquos habitatores sapissime Brittones, reliquas vero gentes in ea degentes plerumque priuatis nationum nominibus, interim vero communi Britannorum vocabulo nunciant. Igitur Caledonij, Picti, Scoti interim suo quaeque gens nomine, interim communi Britannorum vocabulo nec adeo raro censentur. At Brittones eos quantum memini nemo adhuc vocauit. Est & aliud discrimen apud eos animaduertendum in voce

voce Britannia, quale est apud Græcos & Latinos in voce Asia. Est enim Asia interdum tertia pars terræ habitabilis, interim maioris illius Asiæ pars, quæ citra Taurum montem, & minor Asia appellari solet. Ita Britannia modò nomen est insulæ vniuersæ: modò partis eius, quæ Romanis fascibus parebat: eaque pars nunc Humbro fluvio, nunc Adriani, nunc Seueri vallo finiebatur. Eius autem partis habitatores sæpius à Britannis scriptoribus Brittones, quam Britanni nominantur: cæteros verò insulæ habitatores, nempe Scotos, & Pictos interim Britannos, interim peregrinos, & transmarinos Beda vocat. Idem quoque discrimen apud Monumetensem Monachum, & Gulielmum Malmeſburiensem obseruare est. Quomobrè Caledonij nihil magis erunt Brittones si a Dione, Martiali, Lucano, aut alio probò scriptore Britanni dicantur, quam Brutij sicut Romani, etiam si vtrique sint Itali. Hæc si animaduertisset Luddus nunquam in tantas tenebras se induisset, & de re non satis cognita tã temere & inconsiderate pronunciaſset, Caledoniosque, quia vocentur a Dione Britanni, Pictos fuisse negaret. Nec est quod miretur Luddus, quòd cum Scoti, & Picti tot non dico annos, sed sæcula in Britannia habitauerint, nemo tamè paulo vetustior scriptor eorum meminerit, ante Ammianum Marcellinum, & Claudianum. Nam vt omittam Vallos, Cambros, Loegros nuper nota mundo nomina, possum & ego eum rogare cum tot Græci & Latini res Græcorum mandarint memoriæ, cur nemo Græcus Græcos, aut Romanus Hellenas nominet? cur tam serò nomina nationum, quarum modò memini, in historiã Britannicam irrepperint, quæ Cambrobritannus iste vult videri vetusta. Item si quem Anglum roges cuias sit, nemo Saxonem se profitebitur, cum Scoti, Picti, Hiberni, vtrique Brittones, & qui Britanniam, & qui Galliam incolunt vno consensu perpetuo Saxones eos vocent? cur prisca Scoti ne nunc quidem Scotorum nomen agnoscant? non debet igitur nobis absurdum videri, si Romanis captiuos rogantibus cuius gentis essent, alius Mæatam, alius Attacottum, alius Caledonium se esse diceret, & quæ ab eis acceperint exteræ gentes ea nomina retinuerint, & in sermone publico vsurpauerint, nec erit opinor incredibile alia nomina historicis & peregrinis, alia popularibus esse notiora. Et si satis ex his liquet Scotorum, & Pictorum in Britanniam aduentum non modò antiquiorem, quam contendat Luddus, sed nõ adeo diu Brittonum aduentum posteriorem fuisse, adijciam & alias non spernandas coniecturas. Brigantes magna & valida natio trans Humbrum, nempe circa Eboracum habitabant, ac totius insulæ latitudinem inter duo maria obtinebant. Hos non e proximo Galliæ tractu, in quo nulli Brigantes habitasse dicantur, sed ex Hispania in Hiberniam, ex Hibernia in Britanniam propinquã immigrasse est verisimile: nec a coniectura Cornelij Taciti, quam de antiquis insulæ cultoribus facit, abhorrens. Si ab Hibernia Brigantes aduenere, Scotici profecto generis, vti & reliqui omnes Hiberniæ habitatores fuere. Hanc nostram sententiam videtur etiam Seneca confirmare in elegantissima illa de morte Claudij satyra his verbis.

Ille Britannos vltra noti litora ponti,
 Et ceruleos Scutabrigantes dare Romuleis
 Colla cathenis iussit, & ipsum noua Romanæ
 Iura securis tremere Oceanum.

In his verbis pro Scutabrigantes Iosephus Scaliger Iulij filius legendum censet Scoto-
 brigantes. Is iuuenis quanta sit eruditione, & iudicio, quaque in vetustis scriptis conferre
 dis industria, & abstrusis sensibus eruendis acumine monumeta ab eo edita restatur.

Rerum Scoticarum

In præsentia autem cum res Britanicas illustrandas suscepissem eius iudicium non censui omittendum. Id autem cur verum existimem paucis exponam. Etenim cum legamus apud Cæsare, aliosque scriptores non minus diligentia quàm eruditione præstantes Britannos glasto solitos inficere corpora: ac iuxta Herodianum scutis angustis (qualia Livijs Gallis Asiaticis tribuit) nec in armis insigni villo vfos ornamento; absurdum videbatur corporis, quod pingebatur mentione omissa, scuti quod non pingebatur, meminisse. Pingebantur autem veteres Britanni non ad decorem, vt aliæ non paucæ nationes: sed vt cæruleus color terribiliorem pugnantium speciem in acie hostibus offerret. Is vero color quomodo in angusto scuto terribilis videri posset, non intelligo. Itaque verisimile est ab homine doctissimo, & Britannicarum rerum perito, vt qui totam insulam iuxta Dionem vsuris oppressam teneret, Scotobrigates scriptum fuisse: vt diuersi ab Hispanis, & Gallis Brigantibus intelligerentur. Eodem quoque pertinet illud, quod eodem carmine Britannos, & Brigantes separauit velut diuersas nationes: quod a nonnullis Britannicis scriptoribus est factum, qui Britanniam finem Humbrum faciunt. Atque hæc res parum animaduersa Hectorem Boethium opinor fefellit, qui cum Silures, & Brigantes alicubi legisset Scotos appellari, vtpote ex Hibernia oriundos, eos in parte regni Scotorum in Albio collocaret: eius error etsi alios iure offenderet, non tamen ita erat a Luddo exagitandus, cum ipse non leuius in eodem genere impegerit, qui Cumbros (aut vt ipsi se vocant Cumros) ad spoliandum orbem terrarum è Britannia angulo emisit. Cimbros enim, & Britannos ex vno, & altero vocabulo, quod vtrisque commune fuit, eiusdem gentis fuisse colligit. Ea sunt Moremarusa, & Trimarchia: vbi operæ precium est videre hominis in disputando acumen, & colligendo subtilitatem. Hoc inquit vocabulum Moremarusa Britannicum est, Cimbricum erat, nec vllius præterea, quæ ad mare Balthicum habitet gentis. At cum nostri ea voce vrantur, eodemque nomine censentur cum alteris illis Cimbris, eiusdem igitur gentis, eiusdem nationis erant vtrique. Primum hic partim falsa pro veris, partim incerta pro certis sumit. Nam vtroque Cimbros vocari manifestum est mendacium vel ipso Luddo teste, qui suos ciues Cambros a Rege Cambro dictos scribit, & se Cambro Britannum appellat, possem idem omnium ciuium tuorum testimonio falsum conuincere, qui se non Cimbros, sed Cumros vocant. Vt hoc autem falsum, ita illud incertum est, an alij ad mare Balthicum accolentes populi ea voce, quam tu Cimbris vnus tribuis, vterentur: præsertim cum ex Tacito constet plures gentes in eo Germaniæ tractu Gallicè locutas, & superius a nobis ostensum sit eam vocem Gallicam fuisse. Sed fuerit vtrunque horum verum. Quid? tu id satis existimas ad istam conclusionem colligendam? Legistine aliquando Gn. Pompeij milites, cum ipse res in Asia gereret, ab Albanis in monte Caucaſo habitantibus fratres fuisse saluatos propter comune nomē Albanorum. Neque dubito, si quis vtriusque gentis linguam obseruasset, quin vnum aut alterum vocabulum eandem significans inuenisset. Sed deerat illis Ludus, qui quod vterque populus quedam vocabula communia haberent, vtroque gentis eiusdem esse ostenderet. Quid? quod conclusionis vitium cæculus ille visus est animaduertisse, cum adijcit Cimbros a Germanis Æstiones vocari. Id vt confirmaret, explicandum ei erat, quando, & cur Cimbri in Æstiones, aut Æstiones iterum in Cimbros fuerint transformati. Horum ille nihil, nisi quod Britannicam historiam ex Milesijs Gallorum fabulis collectam, ac fragmentum quoddam citat, vnde iste non iam antiquarius, sed vel veteramentarius, vel scrutarius, & (si ita loqui liceat) fragmentarius noua regna, nouasque gentes

cum tamen obuium ei esset (nisi forte id cum refugerat) Cimbrici nominis com-
 municati cum Vallis causas inuenire. Plutarchus enim non nationis, sed studij no-
 men id esse putat: eoque Germanis latrones intelligi. In eodem intellectu Suidas
 non ignobilis inter Græcos Grammaticus eandem vocem agnoscit, & apud Latinos
 Festus Pompeius scribit Cimbro a Gallis dici latrones. Horum sententiam si se-
 quamur, non erit difficile repertu unde Cimbrī, quos Luddus in Britannia collocat,
 id nomen acceperint: præsertim cum vicini Angli hoc etiam sæculo eorum ab eo stu-
 dio mores non abhorreere affirmant. Liuius certe seruum illum ad Marium in carcere
 Minturnensium occidendum missum Gallum, Lucanus Cimbrum, nemo scriptor
 illustrior Britannum appellat. Hæc si Luddus animaduertisset, aut si animaduersum
 tenere maluisset, quam noua monstra sibi consingere, non fuisset ei necesse omnem
 Britanniam vno momēto, aut verius vno mendacio omni militari iuuentute exhau-
 sta, sexcentis millibus capitum e ductis propemodum desertam relinquere: nō vacat
 hic minutatim exquirere, quibus pueris Valli Cimbricorum Regum dare nomina
 soleant: id enim etiam homo diligens pro argumento generis nobis affert. Ea autem
 nomina (nisi fallor) pauca præ Latinis, Germanis, & Syris comperiet. Quod si è
 proprijs virorum nominibus, quæ plærunque aut temere a parentibus dantur, aut
 ambitiose ex historia aliqua adoptantur solidum argumentum peti posset, hac rati-
 one Luddus ciues suos Iudæos, Romanos, aut Germanos facilius, quam Cimbro
 esse persuaderet: aut si suos admonere voluisset, vt in baptismo pueris ex historijs e-
 rura nomina darent, intra non adeo multos annos gentem suam in quam vellet na-
 tionem transformandam curaret. De nominibus autem Regum Cimbrorum, quæ
 pueris ait dari solita illud libenter hominē rogarem, è quo illa oraculo accæperit, nisi
 scirem nunquam illi defuturum fragmentum aliquod unde quidvis probet. Illum
 autem mirari subit de Cimbrica ista expeditione, quomodo omni militari ætate emi-
 ssa intra quadraginta annos (tantū fere spatium fuit a bello Cimbrico vsque ad C. Cæ-
 saris aduentum in Britanniam) tam cito tantas vires Vallia vestra recuperauerit: præ-
 sertim cum rebus Britannicis multo florentioribus a Maximo longè paucioribus e-
 ductis nunquam deinde Brittones caput extulerint, donec in acerbissimam seruitu-
 tem a Saxonibus fuerint pertracti. Aut quomodo Cæsar, qui per ætatem belli Cim-
 brici meminisse poterat, cum in Britanniam venisset homo doctus, & Marianarum
 partium studiosus nihil de Cimbrica ista expeditione percunctando compererit. De-
 mum illud scire cupio, ludens, an serio Luddus adiecerit, è pari auri, & argenti con-
 temptu colligi vtroque Cimbrorum cognationem. Hic libenter ex eo quærerem
 parcōsne, & frugi serio vocet illos Cimbro, qui Gallijs, & Hispaniæ parte non dico
 vexatis, aut spoliatis, sed proculcatis, & pene ad vastitatem reductis, tamen ad prædā
 magis opimā in Italiam properabant: quorum opulentiam ex latrocinijs collectam æ-
 mulati Heluctij, & ipsi latrones euaserint, vt est apud Strabonem lib. 7. Hos tu homi-
 nes frugi, & temperantes vocare audes: ac ne parum vere Cimbricum nomen vobis
 conueniat, tuos ciues studiorum, quibus illi assueuerant, vis emulos fuisse: teque
 ipsum in primis, qui ad hoc quantulumcunque gloriæ latrocinium per omnes na-
 tiones grassaris: nec contentus res gestas Cimbrorum tuis vendicare, nisi æque
 impudenti figmento Sicambros vestri generis fuisse contendas: & quia in vtriuf-
 que gentis nomine quædam similitudo literarum inest, ex ea verborum cogna-
 tione sanguinis coniunctionem es commentus. Deinde è Sicambrijs Franci,
 & nati natorum vobis erunt cognati, ac multis demum contabulatis mendaciorum
 ordinibus

Rerum Scoticarum

ordinibus pontem ad retrahendos Brennos illos fugaces struis, quorum alter qui Romam cepit, cum alterum, qui Delphos obsedit circiter centū annis præcesserit, tu vtrumque in vnum corpus coagmentas, vt nouum ex homine viuo, & mortuo nobis monstrum conficias. Quasi vero difficile esset alioqui probare, in ea, quæ te genuit terra monstra nasci. At duos inquit Luddus Brennos nemo præter Polydorum Vergiliū tradit. Fugit te Ludde ratio, aut certe non legisti quartum Strabonis librum, vbi scribit alterum Brennum, qui Delphos oppugnauit à quibusdam Prausum existimari.

Imo non Strabo solus, sed quicumque Romam a Brenno captam, & supra centum annos posterior Delphos a Brenno obsessos credit, is duos Brennos facit: cum vtrumque horum ab vno geri non potuerit. Quòd si Monacho historiæ Britannicæ architecto credimus, Brennus Belini frater hos ambos Brennos trecentis annis præcessit: qui si in Italiā duxisset, non cum Po. Ro. libero, sed cum Numa Rege, aut Tullo Hostilio congregari debebat. Sed his omiſſis videamus vnde nouus hic Dialecticus colligat Brennum fuisse Britannum: ex vno videlicet vocabulo Trimarchia, quod certe vocabulum Scotis, & Gallis erat cum Vallis commune. Pausanias certe, quem tu truncatum citas, vt ad rem tuam faciat, Brennum, comitesq; eius Gallos appellat: & vocem illam pro Gallica agnoscit. Tu vero, quæ tua est impudentia, Brennum aduersus omnium scriptorum fidem, qui Græcè, & Latine scripserunt historias, vnus non modò Minerua, sed Musis omnibus inuitis Britannum esse contendis. Hæc nos fortasse paulo pluribus, quam aut rerum obscuritas desiderabat, aut Luddi imperitia & inconstantia merebatur persecuti sumus, non studio reprehendendi (quod a nobis procul abest) sed vt hominis loquaciter maledici infulsam procacitatem paulum retunderem, & a rabe, qua in omnes fere scriptores grassatur, aliquando ad sua eū errata recognoscenda reuocarem. Ac vt ceteros omittam in præsentia, in Hectorem Boëthium non solum artium liberalium cognitione, supra quam illa ferebant tempora insignem, sed humanitate, & comitate singulari præditū incurrit scurriliter: sed ita incurrit, vt nihil in eo reprehendat, quin ipse in eodem genere turpius errarit. Hector in Gallouidia Brigantes collocauit: falso quidem ille, neq; enim errata eius defendere est animus. Luddus ingentes Cimbrorum copias è Britannicæ angulo educit: quam recte, penes doctos esto iudicium. Hector res ab alijs in Britannia contra Romanos gestas Scotis suis attribuit. Luddus captam Romam, vexatam Macedoniam, afflictam Græciam, nobilissimum orbis terrarum oraculum sacrilegio violatum, Asiam coactam paucis errabundis tributum pendere impudenter Brittonibus suis ascribit. Hectori vitio dat, & quidem falso, quòd Gildonem, qui maximum in Africa motum conciuuit Scotum faciat: nec ipse dubitat eundem Gildonem, qui Maurus erat, Gothum affirmare. At Gildus, & Gildo propinqua sunt nomina: an magis, quàm Luddus, Lydus, & Ludio. Certe Gildus vetus est in Scotia nomē: vt vetus Makgildorum, siue Makgillorum gens indicat: è cuius posteris honestæ adhuc in Scotia, & Anglia sunt familiæ.

Sed cum ea linguæ intemperantia sit Luddus, vt modo male dicat nihil pensi habeat quid dicat, nos eo relicto finē faciamus, hoc tantū admonentes, vt Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus.

RERVM SCOTICA- RVM HISTORIA

Auctore

GEORGIO BVCHANANO
SCOTO.

LIBER TERTIVS

QUAM superioribus libris satis demonstra-
se videtur, quam non modò fabulosa, sed
portentosa sint, quæ rerum Britannicarum scriptores de ma-
ioribus suis tradiderunt, ac certissimis indicijs ostendimus ve-
teres Britanos è Gallijs fuisse oriundos: tamè, quia rem no-
bis esse videbamus potius cum hominibus pertinaciter in ma-
nifesto herentibus mendacio, quam temere per ignorantiam
lapsis, opere precium me facturum existimaui, si ex scriptorib;

quorum summa apud omnes doctos esset auctoritas, hominum male feriatorem re-
tunderem audaciam, & viris bonis, ac veri studiosis ad cohibendam eorum impudè-
tiam arma suppeditarem. Hoc in genere C. Iulio Cæsari iure principatum tri-
buendum existimaui, vel ob diligentiam in indagando, vel cognitionis certitudinem,
vel explicandi sinceritatem. Is in quinto commentariorum belli Gallici de Bri-
tannia hoc habet.

BRITANNIÆ pars interior ab ijs incolitur, quos nato in insula ipsi memoria
proditum dicunt. Maritima pars ab ijs, qui, prædæ ac belli inferendi causa, ex Belgio
transierant, qui omnes fere his nominibus ciuitatū appellantur, quib; orti ciuitatib;
eò peruenerunt, & bello illato ibi remanserunt, atque agros colere cœperunt. Ho-
minum est infinita multitudo, creberrimæque ædificia, fere Gallicis consimilia: peco-
ris magnus numerus: vtuntur autem nummo æreo, aut anulis ferreis, ad certum pò-
tionibus, in maritimis ferrum, sed eius exigua est copia: ære vtuntur importato.
Materia cuiusque generis, vt in Gallia, est, præter fagum, atque arietem. Leporem,
& gallinam, & anserem gustare, fas non putant: hæc tamen alunt, animi voluptatisque
causa. Loca sunt temperatiora, quam in Gallia, remissioribus frigoribus. Insu-
la natura triquetra, cuius vnum latus est contra Galliam. Huius lateris alter an-
gulus, qui est ad Cantium, quò fere omnes ex Gallia naues appellantur, ad orientè
solem, inferior ad meridiem spectat. Huius latus tenet circiter M. passuum D. alter
vergit ad Hispaniam, atque occidentem solem, qua ex parte est Hibernia, dimidio
minor, vt existimatur, quam Britannia: sed pari spatio transmissus, atque ex Gallia
est in Britanniam. In hoc medio cursu est insula, quæ appellatur Mona: complu-
res præterea minores obiectæ insulæ existimantur, de quibus insulis nonnulli scrip-

Rerum Scoticarum

scripserunt, dies continuos XXX sub bruma esse noctem. Nos nihil de eo percun-
stationibus reperiebamus, nisi quod certis ex aqua mensuris breuiores esse noctes,
quam in continente videbamus. Huius est longitudo lateris, vt fert illorum opinio
DCC millium passuum. Tertium est contra septentrionem. Cui parti nulla est ob-
iecta terra: sed eius angulus lateris maximè ad Germaniam spectat. Hoc millia pas-
suum DCCC in longitudinè esse arbitrantur. Ita omnis insula est in circuitu vices
centena millia passuum. Ex his omnibus longè sunt humanissimi, qui Cantium inco-
lunt, quæ regio est maritima omnis, neque multum à Gallica differunt cõsuetudine.
Interiores plerique frumenta non serunt: sed lacte, & carnè viuunt: pellibusque sunt
vestiti: omnes vero se Britanni luteo inficiunt, quod caruleum efficit colorem, atque
hoc horribiliore sunt in pugna aspectu: capilloque sunt promisso, atque omni
parte corporis rafa, præter caput, & labrum superius. Vxores habent deni, duode-
nique inter se communes, & maximè fratres cum fratribus, & parentes cum liberis.
Sed, si qui sunt ex his nati, eorum habentur liberi, à quibus primum virgines quæq;
ductæ sunt.

¶ ET INFRA.

¶ Ab his cognoscit, non longè ab eo loco oppidum Cassiuellauni abesse, siluis, pa-
ludibusque munitum: quò satis magnus hominum, pecorisque numerus conuene-
rit. Oppidum autem Britanni vocant, cum siluas impeditas vallo, atque fossa muni-
erunt: quò incursionis hostium vitandæ causa, conuenire consueuerunt. Eò profi-
ciscitur cum legionibus: locum reperit egregiè natura, atque opere munitum: tamen
hunc duabus ex partibus oppugnare contendit. Hostes, paulisper morati, mili-
tum nostrorum impetum non tulerunt, seseque ex alia parte oppidi eiecerunt.
Magnus ibi numerus pecorum repertus: multique in pugna sunt comprehensi
atque interfecti.

¶ DE IULII AGRICOLÆ VITA TACITVS

¶ Britannia situm, populosque multis scriptoribus memoratos, non in compara-
tionem curæ, ingenijve referam: sed quia tum primum perdomita est. Itaque quæ
priors nondum comperta eloquentia percoluere, rerum fide tradentur. Britannia
insularum, quas Romana notitia complectitur maxima, spatio, & coelo in orientem
Germaniæ, in occidentem Hispaniæ obtenditur: Gallis in meridiem etiam inspicitur.
Septentrionalia eius, nullis contra terras, vasto atque aperto mari pulsantur. For-
mam totius Britannia Liuius veterum, Fabius Rusticus recentium, eloquentissimi
auctores, oblongæ scutulæ vel bipenni assimilauerunt: & est ea facies citra Caledoni-
am, vnde & in vniuersum fama est transgressa: sed immensum, & enorme spatiū pro-
currentium extremo iam litore terrarum velut in cuneum tenuatur. Hanc oram no-
uissimi maris tunc primum Romana classis circumuecta, insulam esse Britanniam af-
firmavit, ac simul incognitas ad id tempus insulas, quas Orcadas vocant, inuenit, do-
muitque. Despecta est & Thyle, quam hætenus nix, & hiems abdebat: sed mare pi-
grum, & graue remigantibus perhibent. Ne ventis quidem proinde attolli: cre-
do quòd rariores terræ, montesque, causa, & materia tempestatum, & profunda mo-
les continui maris, tardius impellitur. Naturam Oceani, atque æstus neque quere-
re huius operis est, ac multiretulere. Vnum addiderim, nusquam latius dominari
mare, multum fluminum huc, atque illuc ferre: nec litori tenus accrescere, aut resor-
beri, sed influere penitus atque ambire, etiam iugis, atque montibus inseri velut in
lino. Cæterum Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenæ, aut aduecti,
vt inter

vt inter Barbaros, parum compertum. Habitus corporum varij: atque ex eo
 argumenta. Nanque rutile Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Ger-
 manicam originem asseuerant. Silurum colorati vultus, & torti plarunque cri-
 nes, & positi contra Hispaniam, Iberos veteres traiecisse, easque sedes occupasse fi-
 dem faciunt. Proximi Gallis, & similes sunt: seu durante originis vi: seu procurren-
 tibus in diuersa terris, positio cœli corporibus habitum dedit. In vniuersum tamen
 æstimanti, Gallos vicinum solum occupasse, credibile est. Eorum sacra depre-
 hendas superstitionum persuasione. Sermo haud multum diuersus. In depof-
 cendis periculis eadem audacia, & vbi aduenere, in detractandis eadem formido.
 10 Plus tamen ferociæ Britanni præferunt, vt quos nondum longa pax emollierit.
 Nam Gallos quoque in bellis floruisse accepimus. Mox segnitia cum otio intrauit,
 amissa virtute pariter ac libertate. Quod Britannorum olim victis euenit, cæteri
 manent quales Galli fuerunt. In pedite robur, quædam nationes & curru præli-
 antur: honestior auriga, clientes propugnant. Olim Regibus parebant, nunc per
 principes factionibus & studijs trahuntur. Nec aliud aduersus validissimas gentes
 pro nobis vtilius, quam quod in commne non consulunt. Rarus duabus tribusque
 ciuitatibus, ad propulsandum commune periculum conuentus: ita dum singuli
 pugnant, vniuersi vincuntur. Cœlum crebris imbribus, ac nebulis fœdum.
 20 Asperitas frigoribus abest. Dierum spatia vltra nostri orbis mensuram, & nox clara,
 & extrema Britannia parte breuis, vt finem, atque initium lucis exiguo discrimine
 internoscas. Quod si nubes non officiant, aspici per noctem solis fulgorem, nec
 occidere & exurgere, sed transire affirmant: scilicet extrema et plana terrarum
 humili vmbra non erigunt tenebras, infraque cœlum & sidera nox cadit. Solum
 præter oleam, vitemque, & cætera calidioribus terris oriri sueta, patiens frugum,
 fœcundum.
 Tarde mitescunt, cito proueniunt. Eademque vtriusque rei causa, multus humor
 terrarum, cœlique. Fert Britannia aurum, & argentum, & alia metalla, pre-
 tium victoriæ. Gignit & Oceanus Margarita, sed subfusca, & liuentia. Quidam
 artem abesse legentibus arbitrantur. Nam in rubro mari viuâ, ac spirâtia saxis auelli,
 30 in Britannia prout expulsa sint colligi. Ego facilius crediderim naturam margaritis
 deesse, quam nobis avaritiam. Ipsi Britanni dilectum, ac tributa, & iniuncta im-
 perij munera impigre obeunt, si iniuriæ absint: has egrè tolerant, iam domiti vt pa-
 teant, nondum vt seruiant. Igitur primus omnium Romanorum D. Iulius cum
 exercitu Britanniam ingressus, quanquam prospera pugna terruerit incolas, ac litore
 potitus sit, potest videri ostendisse posteris non tradidisse. Mox bella ciuilia, &
 in rem publicam versa principum arma, ac longa obliuio Britannia etiam in pace.
 Consilium id D. Augustus vocabat, Tiberius præcipuè. Agitasse C.
 Cæsarem de intranda Britannia satis constat, ni velox ingenio, mobilis pœniten-
 tia, & ingentes aduersus Germaniam conatus frustra fuissent. Diuus Clau-
 dius auctor operis, transuectis legionibus auxiliisque, & assumpto in partem re-
 rum Vespasiano. Quod initium venturæ mox fortunæ fuit, domitæ gentes, capti
 40 Reges, & monstratus satis Vespasianus. Consularium primus Aulus Plau-
 tius præpositus, ac subinde Ostorius Scapula, vterque bello egregius: redacta
 que paulatim in formam prouinciæ proxima pars Britannia: addita insuper ve-
 teranorum colonia. Quædam ciuitates Cogiduno Regi donatæ.
 Is ad nostram vsque memoriam fidissimus mansit, vetere ac iam pridem recepta po-
 F. j. Ro/

Rerum Scoticarum

Ro. consuetudine, vt haberet instrumenta seruitutis, & Reges. Mox Didius Gallus parta a prioribus continuit, paucis admodum castellis in vltiora promotis, per quæ fama aucti officij quæreretur. Didium Veranius excepit, isque intra annum extinctus est.

Suetonius hinc Paulinus biennio prosperas res habuit, subactis nationibus, firmatisque præsijs: quorum fiducia Monam insulam vt vires rebellibus ministrantem aggressus, terga occasione patefecit. Nanque absentia legati remoto metu, Britanni agitare inter se mala seruitutis, conferre iniurias, & interpretando accedere: nihil profici patientia, nisi vt grauiora tanquam ex facili tolerantibus impèrentur: singulos sibi olim Reges fuisse, nunc binos imponi, è quibus legatus in sanguinem, procurator in bona sæuiret: æque discordiam præpositorum, æque concordiam subiectis exitiosam: alterius manus centuriones, alterius vim, & contumelias miscere: nihil iam cupiditati, nihil libidini exceptum: in prælio fortiorem esse qui spoliet, nunc ab ignavis plærunque, et imbellibus eripi domos, abstrahiliberos, iniungi dilectus, tanquam mori tantum pro patria nescientibus: quantum enim transisse militum, si sese Britanni numerent: sic Germanias excussisse iugum, & flumine non Oceano defendi: sibi patriam, coniuges, parentes: illis auariciam, et luxuriam causas belli esse: recessuros, vt Diuus Iulius recessisset, modò virtutes maiorum suorum æmulerentur: neque prælij vnus aut alterius eventu pauescerent: plus impetus, maiorem constantiam penes miseros esse: iam Britannorum etiam Deos misereri, qui Romanum ducem absentem, qui relegatum in alia insula exercitum detinerent: iam ipsos, quod difficillimum fuerit, deliberare: porro in eiusmodi consilijs periculosius esse deprehendi, quam aude-
 re. His atque talibus invicem instincti Voadica generis Regij foemina ducem, neque enim sexum in imperijs discernunt, sumpserunt vniuersi bellum: ac sparfos per castella milites consecrati, expugnatis præsijs, ipsam coloniam invasere, vt sedem seruitutis: nec vllum in barbaris sæuitiæ genus omisit ira, & victoria. Quòd nisi Paulinus, eo cognito prouinciæ motu, properè subuenisset, amissa Britannia foret: quam vnus prælij fortuna veteri patientiæ restituit, tenentibus arma plærisque quos conscientia defectionis, & proprius ex legato timor agitabat. Hic cum egregius cætera, arroganter in deditos, & vt suæ quoque iniuriæ vltor, durius consulere, missus Petronius Turpilianus tanquam exorabilior, & delictis hostium nouus, eoque poenientiæ mitior, compositis prioribus nihil vltra ausus, Trebellio Maximo prouinciam tradidit. Trebellius segnior, & nullis castrorum experimentis, comitate quadam curandi prouinciam tenuit. Didicere iam barbari quoque ignoscere vitijs blandientibus, & interuentus ciuilium armorum præbuit iustam segnitæ excusationem. Sed discordia laboratum, cum assuetus expeditionibus miles otio lasciuiret. Trebellius fuga ac latebris vitata exercitus ira, indecorus, atque humilis, precario mox præfuit: ac velut pacti, exercitus licentiam, dux salutem. Hæc seditio sine sanguine stetit. Nec Vestius Bolanus manentibus adhuc ciuilibus bellis agitauit Britanniam disciplina. Eadem inertia erga hostes, similis petulantia castrorum: nisi quòd innocens Bolanus, & nullis delictis inuisus caritatem parauerat loco auctoritatis. Sed vbi cum cætero orbe Vespasianus & Britanniam reciperavit, magni duces, egregij exercitus, minuta hostium spes: & terrorem statim intulit Petilius Cerialis, Brigantum ciuitatem, quæ numerosissima rotius prouinciæ perhibetur, aggressus. Multa prælia, & aliquando non incruenta: magnamque Brigantū

Brigantum partem aut victoria amplexus, aut bello. Et cum Cerialis quidem alterius successoris curam, famamque obruisset, sustinuit quoque molem Iulius Frontinus vir magnus quantum licebat, validamque et pugnacem Silurum gentem armis subegit, super virtutem hostium locorum quoque difficultates eluctatus.

¶ CICERO ad Trebatium lib. 7. epist. fam.

IN BRITANNIA nihil audio neque auri, neque argenti. Id si ita est, essedum aliquod capias suadeo, & ad nos quamprimum recurras. Sin autem (sine Britannia tamen) id assequi, quod volumus, possimus, perfice, ut sis in familiaribus.

¶ PAVLVS OROSIUS de Hibernia loquens.

¶ HÆC propior Britannia, spatio terrarum angustior, coeli, solisque temperie magis utilis à Scotorum gentibus colitur. Huic etiam Meuania insula proxima est, & ipsa spatio non parua, solo commoda, æque à Scotorum gentibus habitatur.

¶ IDEM.

¶ SEVERVS victor in Britanniam defectu pene omnium sociorum trahitur. Vir magnis, grauibque prælijs gestis receptam partem insulae a cæteris indomitis gentibus vallo distinguendam putavit. Itaque magnam fossam, firmissimumque vallum crebris desuper turribus communitum per centum, & triginta millia passuum a mari ad mare duxit.

¶ Eadem pene ad verbum habet Ado Archiepiscopus Vlennensis. Vtrinque error in numeris est corrigendus: nam pro 132. scribendum est 32.

¶ E SOLINI Cap. 35.

¶ MVLTIS insulis, nec ignobilibus circumdatur, quarum Hibernia ei proxima magnitudine. Inhumana est ritu incolarum asperitas: alias ita pabulosa, ut pecuaria, nisi interdum æstate a pastibus arceantur, in periculum agat satias. Illic nullus anguis, avis rara, gens inhospita, & bellicosa. Sanguine interemptorum hausto, prius victores vultus suos oblinunt. Fas ac nefas eodem animo ducunt. Puerpera si quando marem edidit, primos cibos gladio imponit mariti, inque os paruulissimo mucrone auspiciam alimentorum leuiter infert, & gentilibus votis optat, non aliter quam in bello, & inter arma mortem oppetat. Qui student cultui, dentibus marinantium belluarum insignant ensium capulos: candicant enim ad eburneam claritatem. Nam præcipua viris gloria est in armorum nitela. Apis nusquam. Ad vectum inde puluerem, seu lapillos si quis sparserit inter alucaria, examina fauos deserunt. Mare, quod Hiberniam, & Britanniam interluit, vndosum, & inquietum, toto in anno, non nisi æstiuis pauculis diebus est nauigabile. Nauigant autem vimineis aluceis, quos circumdant ambitione tergorum bubulorum. Quanto cunque tem-pore cursus tenebit, nauigantes escis abstinent. Freti latitudinem in centum viginti millia passuum diffundi, qui fidem ad verum ratiocinati sunt, æstimant.

Silurum quoque insulas ab ora quam gēs Britannia detinet, turbidum fretum

Rerum Scoticarum

fretum distinguit: cuius homines etiam nunc custodiunt morē vetustum. Nundinas ac nūmum refutant, dant res, & accipiunt. Mutationib, necessaria potius, quam præcijs parant. Deos percolunt. Scientiam futurorum pariter viri ac foeminae ostentant. Thanatos insula alluitur freto Gallico a Britanniae continenti estuario tenui separata, frumentarijs campis felix, & gleba vberi, nec tantum sibi soli, verum & alijs salubris locis. Nam cum ipsa nullo serpatur angue, asportata inde terra quoquò gentium inuecta sit, angues necat.

¶ **EX LIBRO 3.** Herodiani Politiano interprete.

¶ **AT** Sæuerus moras de industria neccens, ne vacuo sibi Romam adeundum foret, cupidus victoriae, cognominisque Britannici, legatos quidem re infecta domū dimittit, ipse quæ bello vsui forent, magna solertia comparabat. Sed in primis tamen curæ habuit pontibus occupare paludes, vt stare in tuto milites possent, atque in solido præliari. Siquidem Britanniae pleraque loca frequentibus Oceani alluionibus paludescunt. Per eas igitur paludes barbari ipsi natant, excursantque ad illa vsque demersi, ac pleraque corporis nudi coenum contemnunt. Neque enim vestis usum cognorunt, sed ventrem, atque cervicem ferro incingunt, ornamentum id esse, ac diuitiarum argumentum existimantes, perinde vt aurum cæteri barbari. Quin ipsa notant corpora pictura varia, & omnifariam formis animalium, quocirca ne induuntur quidem, videlicet picturam corporis ne adoperiant. Sunt autem bellicosissima gens, atque audivissima cædis, tantum scuto angusto, lanceaque contenti. Præterea gladio nudis corporibus dependente, loricae, ac galeæ penitus ignorant vsu, impedimentum id esse transgrediendis paludibus arbitantes, quarum vaporibus, æstuque coelum ibi semper caliginosum.

¶ **EX AMMIANI** Marcellini libro 20.

¶ Hæc per Illyricum, perque Orientem rerum series fuit. Consulatu verò Constantij decies, tæque Iuliani, in Britannijs cum Scotorū, Pictorumque gentium ferarum excursu, rupta quiete, condicta loca limitibus vicina vastarentur, & implicaret formido prouincias præteritarum cladum congerie fessas, hiemem agens apud Parisios Cæsar, distractusque in sollicitudines varias, verebatur ire subsidio transmarinis, vt retulimus ante fecisse Constantium, ne rectore vacuas relinqueret Gallias, Alemānis ad sæuitiam etiam tum incitatis, & bella. Mittere igitur ad hæc loca ad rationes componendas Lupicinum placuit, ea tempestate magistrum armorum, bellicosum sanè, & castrensium rei peritum, sed supercilia erigentem vt cornua, & de tragico, quod aiunt, cothurno strepentem: super quo diu ambigebatur, auarus esset potius, an crudelis. Moto ergo velitari auxilio, Herulis scilicet & Batauis, numerisque Moesicorum pluribus, adulta hieme, dux antedictus Bononiam venit: quasitisque nauigijs, & omni imposito milite, obseruato flatu secūdo ventorum, ad Rutupias litas ex aduerso defertur: petitque Lundinium: vt exinde suscepto pro rei qualitate consilio, festinet ocyus ad procinctum.

¶ **EX EIVSDEM** libro 26.

¶ **PICTI**, Saxones, & Scoti, & Attacotti Britannos ærumnis vexauere continuis.

¶ **EX EIVSDEM** libro 27.

Illud tamen sufficere dicitur, quod eo tempore Picti in duas gentes diuisi Dicalidonas, & Vecturiones, itidemque Attacotti bellicosa hominum natio, et Scoti per diuersas

diuersas vagantes multa populabantur. Gallicos tractus Franci & Saxones iisdem confines, quo quisque erumpere potuit terra vel mari, prædis acerbis incendijsque, & captiuorum funeribus hominum violabant. Ad hæc prohibenda si copiam dedisset fortuna prosperior, orbis extrema dux efficacissimus potens, cum venisset ad Bononiæ litus, quod a spatio controuerso terrarum angustijs reciproci distinguitur maris, attolli horrendis æstibus adsueti, rursusque sine vlla nauigantium noxa in speciem complanari camporum, exinde transmeato lentius freto defertur Ruti-
 10 pias stationem ex aduerso tranquillam. Vnde cum consecuti Batavi venissent & Heruli, Iouijque & victores fidentes viribus numeri, egressus tendensque ad Lundo-
 20 nium vetus oppidum quod Augustâ posteritas appellauit, diuisis plurifariam globis, adortus est vagantes hostium vastatorias manus, graues onere sarcinarum. Et prope-
 30 usis qui vinctos homines agebant & pecora, prædam excussit, quam tributarij per-
 dere miserrimi. Denique restituta omni, præter partem exiguam impensam mi-
 litibus fessis,mersam difficultatibus suis antehac ciuitatem, sed subito quoniam salus
 sperari potuit recreatam, in ouantis speciem lætissimus introijt. Vbi ad audenda
 maiora prospero successu elatus, tutaque scrutando consilia, futuri morabatur ambi-
 guus, diffusam variarum gentium plebem & ferocientem immaniter non nisi per do-
 los occultiores, & improuisos excursus superari posse, captiuorum confessionibus, &
 40 transfugarum indijs doctus. Denique edictis propositis, impunitateque promissa,
 desertores ad prociñctum vocabat, & multos per diuersa libero comœatu dispersos.
 Quo monitu vt redire plerique, in centiuo percitus, retētusq; anxij curis, Ciuilem
 nomine rectorū Britanias pro præfectis ad se poposcerat mitti, virū acrioris ingenij,
 sed iusti tenacem & recti: itidemq; Dulcitiū ducem scientia rei militaris insignem.

¶ EX DIONIS libro 39.

¶ CÆSAR igitur Renum primus Ro. cum transisset, & in Britanniam postea
 Pompeio & Crasso Coss. trāsmisit. Ipsa vero regio habet ultra Morinos 450. mi-
 nimum stadia, Prætenditur vero ultra reliquam Galliam, ac totam propemodū His-
 paniam in mare se porrigēs: et quidem Græcorum, & Ro. antiquissimis ignota. Po-
 10 steris vero continens, an insula esset dubitatum est, & a multis vera quidem ignorantibus,
 vt qui nec ipsi quidē ea vidissent, nec ab incolis sando accepissent, sed cōiecturas
 sequerentur, pro vtriusque partis, aut otio, aut studio literis mandata fuerunt. Pro-
 cedente verò tempore primū Agricola præfecto: deinde Seuerō imperatore insu-
 lam esse dilucide deprehensum est. In hanc igitur tum Cæsar reliquis in
 20 Gallia rebus compositis, adiectisque Morinis transire cupiebat, & qua commo-
 distimum erat cum pedite traiecit, non tamen vbi oportuit, appulit. Au-
 dita enim fama aduentis eius Britanni omnes aditus continentis præoccupā-
 rant. Rupem autem prominentem circumuectus alibi descendit: ac victis qui
 descensum impediabant prius in terram suos exposuit: eaque potitus est antequam
 30 plures hostibus se coniungerent: ac deinde subsidia ipsa expulit. Barbarorum autem
 non multi cadebant, qui cum è curribus & equis præliarentur, facile Romanos, qui
 pe quibus nondum equitatus esset, eludebāt. Attoniti verò ad ea quæ de eis ex con-
 40 inenti nunciabantur. Et q; omnino transmittere ausi essent, & exscendere omnino
 potuerint, mittunt ad Cæsarē quosdā è gente Morinorū amicos suos qui legationē
 perferrent. Ac primum quidem obsides petenti promiserunt. Verum cum nauales
 Ro. copiaz, & quæ aderant, & quæ aduentabant tempestate vexarentur sententiam
 quidem mutarunt: nec tamen aperte sunt eos aggressi [castra enim valido præsidio
 F. iij. AC statim

Rerum Scotiarum

tenebantur] quosdam verò nacti velut in pacatū ad rerum necessariorum conuectio
 ne missos pene omnes interemerunt: (Cæsar enim reliquis celeriter subsidio venit)
 ac statim ipsa in castra impetū fecerunt: atque ibi nulla re perpetrata turpiter fuerunt
 reiecti: non tamen ad condiciones venerunt, antequā sæpe male accepti fuissent: ac
 ne Cæsari quidē alioqui cum illis erat in animo pacisci. Cum verò & hiems adesset,
 nec satis haberet copiarum ad bellum tum gerendum, & quas aduexerat, essent immi-
 nute, & Galli per eius absentiam res novas moliti essent, de pace cum eis inuitus egit
 pluribus tum petitis obsidibus, paucis vero acceptis. Et ille quidem in continentem
 reuectus res turbatas composuit, nullo neque priuati, neque publice ex Britannia o-
 peræ precio perpetrato, nisi quòd bello eam petisse videatur. Ob hoc enim & ipse si-
 bi vehementer placebat: & qui Romæ erant mirifice prædicabant. Nam cum vide-
 rent quæ prius ignota fuerant in lucem prolata, & quæ ante ne fando quidem erant
 audita, iam sibi patefacta spem ex his consecuturam velut re exhibitam amplectebā-
 tur, & quæcunque spe amplexi erant tanquam voti iam compotes gestiebant: atque ob
 has res supplicationes in vigesimum diem decreuerunt.

¶ EX BEDÆ libri primi Cap. i.

¶ V. gentium linguis vnā, eandemque summæ veritatis, & veræ sublimitatis sci-
 entiam scrutatur, & confitetur: Anglorum videlicet, Brittonum, Scotorum, Pictorū,
 & Latinorum: quæ meditatione scripturarum cæteris omnibus est facta communis.
 In primis autem insula Brittones solum, a quibus nomen accepit incolas habuit: qui
 de tractu Armorico, vt fertur, Britannia aduecti australes sibi partes vendicarunt. Et
 cum plurimæ insulæ partē incipientes ab Austro possedisset, cōtiguit gentem Pictorū
 de Scythia, vt perhibent, longis nauibus non multis Oceanum ingressam circuma-
 gente flatu ventorū extra fines omnes Britannia Hibernia peruenisse, & vsq; septen-
 trionales oras intrasse: atque inuenta ibi gente Scotorum sibi quoque in partib;
 illius sedes petisse, nec impetrare potuisse.

¶ EX EIVSDEM libri i. cap. 5.

¶ SEVERVS genere Afer Tripolitanus ab oppido Lepti 14. ab Augusto imperiū
 adeptus decem & septem annis tenuit. Hic natura sæuus multis semper bellis lacef-
 situs fortissime quidem rem publicam, sed laboriosissime rexit. Victor ergo civilium
 bellorum, quæ & grauissima occurrerant in Britannias defectu pene omnium sociorū
 trahitur: vbi magnis, grauibusque prælijs sæpe gestis receptam partem insulæ, ac cæ-
 teris indomitis gentibus non muro, vt quidam estimāt: sed vallo distinguendam pu-
 tauit. Murus etenim de lapidibus: vallum enim quo ad repellendam vim hostium ca-
 stramuniuntur, fit de cespitibus quidem circumcisus à terra velut murus extruitur al-
 tus super terram: ita vt in ante sit fossa de qua leuati sunt cespites: supra quam sudes
 de lignis fortissimis præfiguntur. Itaque Seuerus magnam fossam, firmissimumque
 vallum crebris desuper turribus communitum a mari ad mare duxit: ibique apud
 Eboracum oppidum morbo abiit. EX EIVSDEM libri primi cap. 12.

¶ EXIN Britannia omni armato milite, militaribus copiis vniuersis, tota florida in-
 uentus alacritate spoliata, tyrannorum temeritate abducta, nunquam ultra domum
 rediit, prædæ tamen patuit: vtpote omnis bellici vsus prorsus ignara. Denique subi-
 to duabus gentibus transmarinis vehementer sæuis: Scotorum a Circio, Pictorum
 que ab Aquilone multos stupet: gemitque per annos. Transmarinas dicimus ad gē-
 tes, non quòd extra Britannia essent positæ, sed quòd a parte Brittonū erant remotæ,
 & duobus sinibus maris interiacentibus: quorum vnus ab orientali mari, alter ab oc-
 cidentali

10 occidentali Britanniae terras longe lateque irrupit, quantum ad se invicem pertingere
 non possint. Orientalis habet in medio sui urbem Guidi: occidentalis supra se, hoc
 est, ad dexteram sui habet urbem Alcluth, quod lingua eorum significat petram. Cluth
 est enim iuxta fluuium nominis illius. Ob harum autem infestationem gentium Brittones
 legatos Romam cum epistolis mittentes lacrimosis precibus auxilia flagitabant,
 subiectionemque continuam, dummodo hostis imminens longius arceretur promit-
 20 tebant, quibus mox legio destinatur armata: quae ubi insulam aduectae, & congressa
 est cum hostibus magnam eorum multitudinem sternens ceteros sociorum finibus ex-
 pulit: eosque interim a dirissima depressione liberatos hortata est instruere inter duo
 maria trans insulam murum, qui arcendis hostibus posset esse praesidio: sicque domum
 cum triumpho magno reuersa est. Ad insulam murum quem iussi erant non tam
 lapidibus, quam caespitibus construentes, utpote nullum tanti operis artificem
 habentes ad nihil utilem statuunt. Fecerunt autem cum inter duo freta, vel sinus (de
 quibus diximus) maris per milia passuum plurima: ut ubi aquarum munitio deerat,
 ibi praesidio valli sine suis ab hostium irruptione defenderent: cuius operis ibi-
 dem facti, id est valli altissimi usque hodie certissima vestigia cernere licet. Incipit fe-
 30 re milium spatio a monasterio Cebercurnig ad occidentem in loco qui sermone Pi-
 ctorum Panuachel, lingua autem Anglorum Penultima appellatur, & tendens contra
 occidentem terminatur iuxta urbem Alcluth. Verum priores inimici ultro ut Roma-
 num militem abesse conspexerant, mox aduecti nauibus irrupunt terminos, ceduntque
 omnia, & quasi maturam segetem obuia quaeque metunt, calcant, transeunt. Unde
 rursum mittuntur Romam legati flebili voce auxilium implorantes, ne penitus mise-
 40 ra patria deleteretur: ne nomen Romanae provinciae, quod apud eos tam diu claruerat
 exterarum gentium importunitate obrutum vilesceret. Rursum mittitur le-
 gio, quae imperata tempore autumnu adueniens magnas hostium strages dedit:
 eosque qui euadere poterant omnes trans maria fugauit: qui prius anniuersarium pre-
 das trans maria nullo obsistente cogere solebant. Tunc Romani nunciare Brittoni-
 bus non se ultra ob eorum defensionem cum laboriosis expeditionibus posse fatigari:
 50 ipsos potius monent arma corripere, & certandi cum hostibus studium subire, quod
 non ob aliam causam, quam si ipsi inertia soluerentur, eis possent esse fortiores.
 Quinetiam qui & hoc socijs, quos derelinquere cogebantur aliquid commodi alla-
 turum putabant murum a mari ad mare recto tramite inter vrbes, quae ibidem ob me-
 tum hostium factae fuerant, ubi & Severus quondam vallum fecerat, firmo de lapide
 locarunt. Quem videlicet murum hactenus famosum, atque conspicuum sumptu
 publico, privatoque adiuncta secum Britannorum manu construebant. Octo pedes
 60 larum, & duodecim altum, recta ab oriente in occasum linea. Utrosque hodie intuen-
 tibus clarum est: quo mox condito dant fortia regni populo monita: praebent insti-
 tuendorum exempla armorum. Sed in litore Oceani ad meridiem, quo naues eorum ha-
 bebantur: quia & inde Barbarorum irruptio timebatur turres per intervalla ad prospe-
 70 ctum maris collocant, & valedicunt socijs tanquam ultra non reuersuri.

ET PAVLO POST.

QUID plura relictis ciuitatibus, ac muro fugiunt, disperguntur, insequitur ho-
 stis, ac celerantur strages cunctis crudeliores prionibus. Sicut enim agni a feris, ita
 80 miseri ciues discerpuntur ab hostibus: unde a mansionibus, ac possessionibus suis
 iuncti imminens sibi famis periculum latrocinio, ac rapacitate mutua temperabant:

Rerum Scoticarum

augentes externas domesticis motibus clades, donec omnis regio totius cibi sustentaculo excepto venandi solatio vacuaretur.

EX EPISTOLA GILDÆ.

¶ Quos iussit construere inter duo maria trans insulam murum, ut esset arcendis hostibus a turba instructus terrori, ciuibusque tutamini.

ET INFRA:

¶ Igitur rursum miseræ mittentes epistolas reliquæ ad Aetium Romanæ potestatis virum hoc modo loquentes: Actio ter Consuli gemitus Britannorum. Et post pauca querentes: repellunt Barbari ad mare, repellit mare ad Barbaros. Inter hæc duo genera funerum aut sugulamur, aut mergimur, nec pro eis quicquam adiutorij habent.*

RERVM SCOTICA

RVM HISTORIA

Auctore

GEORGIO BVCHANANO
SCOTO.

LIBER QVARTVS.

VM nostrę gentis historiã scribere aggredemur, quod reliqua magis aperta legentib' essent, pauca visum est supra repetere: sed ea potissimum quę a fabularum vanitate abessent, & a vetustis rerum scriptoribus non dissentirent. Primum omnium constans fama est, quam plurima etiam indicia confirmant, Hispanorum multitudinem siue a potentioribus domo pulsam, siue abundante sobole ulro profectam, in Hiberniam transmisisse: eiusque insule loca proxima tenuisse. Deinde cum & aeris salubritas, & pabuli fecunditas inuitaret, paulatim complures & propter seditiones domi, & exterorum iniurias (quibus Hispania semper fuit obnoxia) quietioris vite spes, & cupiditas eodem traxit: eoque facilius, quod ad insulam iam a popularium suorum multitudine occupatam tanquam ad alteram patriam se proficisci sibi persuaderent. Stirps autem illa tanta sobole in terra hominum fecundissima refioruit, ut iam non Hiberniæ finibus contenti in proximas etiam insulas minores frequenter emigrarent. Interea Scotis (id enim vniuersę genti nomen erat) per Æbudas insulas fines propagantibus, sed sine Rege, ac certo imperio per cognationes tributum sparsis, appulit ad Hiberniæ litus classis Germanica, vel (vt scribit Beda) Scythica, eorum reiecta tempestatibus, (vt credibile est) quod nec liberos, nec vxores secum extulissent. Hi omnium rerum egeni, cum è longinqua nauigatione nihil eis, præter arma superesset, à Scotisque missis legatis sedes peterent: responsum fuit, se exiguas, & infœcundas insulas ob agri penuriam occupare coactos, quas ne vniuersas quidem si eis cedere possent suffecturas tantę multitudini. Communis verò sortis miseros, hominibus sauitia fortunę afflicti, nec genere, (vt è sermone, & institutis apparebat) alienis, consilium, & ad efficiendum quanta possent auxilia daturos. Consilium autem erat, vt propinquam insulam Albium & amplam, & fecundam, & multis in locis adhuc incultam, & propter incolarum, sicubi essent, ingenia, qui multis tum Regibus inter se inimicis parebant, infirmam peterent. In illis discordijs ciuilibus facile fore infirmiores fouendo regionem amplissimam occupare. Sua ad id auxilia non defutura. Cum Æbudarum angustia, & res, vt tum erant, tenues facerent fidem Germani (qui postea Picti a Romanis, & vicinis genibus sunt appellati) oram Germanico ma

ad historiã sandi?

20

30

40

manico ma

Rerum Scoticarum

manico mari vicinā ingressi pulsus incolis, qui & rari, & inter se discordes erant, magnam eius orę partem in suam ditionem redegerunt: breuique prima illa cum Scotis amicitiaē auspiciā sequuti coniugibus ab eis acceptis in vnam prope gentem coaluerunt. Ita enim effectum est, vt frequenti vltro, citroque comœatu magna Scotorum multitudo vel ab affinibus adhuc infirmis retenta, vel domesticarum rerum penuria impulsā, vel charitate suorum inter Pictos locum domicilio caperet. Picti primo affinium aduentulati cum augete paulatim multitudinem cernerent, formidare cœperunt ne cum primum spem vires Scotis facerent, ipsi eis obnoxij redderentur, primo secretis coitionib⁹, deinde palam in consilijs fremere cœperunt, providendum, ne peregrini secum post miscerentur: rationemque ineudam, vt quę adesset multitudo minueretur. Iactatus etiam vulgo rumor est diuinitus Pictis ditionem esse datam, fore, vt aliquando tota gens a Scotis deleteretur. Hęc suspiciones in causa fuerunt, vt nationes ante amicissimę seorsum habitarent: Scotique montanis in locis, & agriculturę minus aptis (vt qui pecori pascendo, & venationibus magis dediti essent) se continerent: Picti agris fertilioribus secundum mare Germanicū colendis asuescerent: ac paulatim tot ante officijs necessitudo cōtracta breui in festum prope civile bellum vertit. Leuib⁹ enim de causis primum iurgijs, deinde iniurijs inter homines feroces ortis gratissimorum odiorum semina iacta videbantur. Hanc occasionem Brittones vtriusque gentis inimici cum essent nacti, discordiarum faces admouerunt, & Pictis non poscentibus auxilium aduersus Scotos offerunt. Id Scoti cum tractari sentirent, & ipsi aduersus imminens discrimen non modo auxilium, sed Regem etiam peregrinum asciscunt. Insulanorum duces cum pene pari dignitate essent, nec alter alteri cedere in animum induceret, accersitur cū copijs ex Hibernia Fergusius Ferchardi filius, omnium Scotorum & consilio, & manu primus habitus: & magno populi consensu Rex declaratur: atque exercitum ad aleam pugnaē, si sit opus, subeundā parare iubetur. Eodem prope momento rumor ad Scotos, Pictosque promanarat Brittones ambigua consilia vtrique genti iuxta principiose agitare, vt victos pariter, victoresque bello aggredierentur: & vtriusque vel ad internecionem cæsis, vel Albio expulsis, ipsi totius insulae potirentur imperio. Ea res vtriusque gentis copias consilij incertas aliquot dies in castris continuit. Tandem in colloquium ventum, & detecta Brittonum occulta fraude de pace agi cœptum: eaq; renouata tres exercitus diuersi domum concesserunt. Britto conatu priore deiectus, alia fraude rem aggreditur. Immissis clam latronibus pecora Pictorum abigit. Res repetentibus respondet, iustius a Scotis furtis, & latrocinijs assuetis eas, quam a se repeti. Ita elusa legatione re infecta fœciales dimissi. Enimvero ea iam aperta ludificatione videri. Itaque cum fraudulenta consilia se magis, magisque aperirent, recens contumelia vehementius, quam ex priore conatu ira residua vtriusque populi animos inflammavit. Igitur exercitū quantum poterant coacto duo Reges bifariam Brittonum fines ingressi, agris ferro, flammaque late deformatis, cum ingenti praeda domum reuertuntur. Ad eam iniuriam vindicandam Britto Scotorum fines ingressus, ad Dunum vsque amnem penetrauit, & minore longe damno quam terrore ea loca peruagatus, in ripa fluminis confedit. Fergusius enim missis in montes, locaq; exercitibus inaccessa liberis, & coniugibus, rebusque alijs, quę agi, aut asportari poterant, ipse aditus omnes obseruabat vsque ad Pictorum aduentum. Castris tandem cum eis coniunctis, cōmunicatoque consilio statuunt bellum ducere, & in regione hostili incursione prope vasta hostem conficere. At Coilus (id Brittonum Regi nomen

nomen erat) per speculatores causa cunctationis intellecta quinque millia hominum in loca editiora, ut ibi in insidijs essent, præmittit: ipse reliquum exercitum recta in hostem ducere decreuit. Id quoque cum Picti rescissent, inito rursus cum Scotis consilio, anteuertendum rati, statuunt Brittonum castra de nocte aggredi. Igitur eductis copijs Scoti a fronte, Picti a tergo inuasuri, ad hostem ante lucem perueniunt. Ibi Brittones fiducia incautos, & qui ob superiorum dierum cunctationem hostes timere desierant, adhuc semisomnes obtruncant. Cecidit cum parte maiore suorum in eo tumultu Coilus ipse, regionemque in qua pugnatum est, de suo nomine celebrè fecit. Fergusio victore domum reuerso Scoti ei, posterisque eius regnum iurando confirmarunt. Ipse deinde rebus in Scotia pacatis ad comprimendas auctoritate sua seditiones in Hiberniam transit: rebusque ibi compositis in reditu non procul euectus è portu, cui Rupes Fergusij nomen est, coorta repente tempestate interijt anno regni sui vicesimo quinto. Aduentum eius in ea tempora conijciunt, quibus Alexander Macedo Babylonem cepit. Recentissimo tricesimo fere anno ante Christum natum.

II. REX.

FERGVSIO defuncto, duo filij, sed nondum regni potentes restabant, Ferlegus, & Mainus. Eò factum est, ut Phylarchis ad prodendum Regem coeuntibus, magna contentione res transigeretur, alijs iusiurandum iactantibus, quo adacti erant regnum stirpi Fergusianæ se conseruatos: alijs quanta domi, forisque Rege puero instarent pericula commemorantibus. Tandem post longam disceptationem ratio inita est, qua nec puer ætate nondum regno matura imperaret, nec iurijurando fraus fieret: ut videlicet regnum liberis nondum adultis propinquorum, qui maxime videretur regno idoneus, is rerum summæ præficeretur. Eo mortuo regni successio ad Regis superioris liberos perueniret. Hæc postea perpetuo lex valuit per annos fere 1025. vsque ad Kennethum Tertium, de quo suo loco dicemus. Hac lege Feritharis Fergusij frater regnum est adeptus: atque annos quindecim eum honorem gessit tanta æquitate & modestia, ut & ciues iustum Regem, & pupilli tutorem optimum eum experirentur. His artibus cum pacem foris, domi charitatem ciuium comparasset, propinquorum tamen ambitionem placare non potuit. Ferlegus enim regnandi cupiditate iamdudum inflammatus, communicata re prius cum turbulentissimo quoque iuuentutis, ac rerum nouarum auidissimo patruum adit, & regnum paternum reposcit, quod ille non ut suum, sed ut fiduciarium tenebat. Feritharis adeo illo adolescentis importuno consilio non est perturbatus, ut concione aduocata regnum eierare paratum se esse ostenderet: multa que etiam de adolescentis laude adiecit. Regno autem sibi credito, quod mors propinqua esset ablatura, malle sponte cedere, & voluntate potius, quam necessitate pietatem erga propinquos colere. Sed tantum omnium fuit erga Feritharem studium, tantaque charitas, ut hanc præproperam in Ferlego regni cupiditatem non modò vultu, sed increpationibus, atque adeo clara totius concionis acclamatione sint auersati. Patefacta verò per indices aduersus patruum coniuratione cum consilij detestabilis auctor supplicio grauissimo dignus haberetur, valuit tamen in Ferlego patris memoria, & patris præsentis gratia, & preces, quo minus grauissimi sceleris cogitati morte poenas lueret. Custodes tantum adhibiti, qui facta, dictaque eius omnia specularentur. Sed ille quamlibet breuis moræ ad spem animo conceptam impatiens, deceptis custodibus, cum paucis consilij primùm ad Pictos, deinde cum ibi nullam rerum nouandarum materiam inueniret,

Rerum Scotticarum

regno se abdicauit.

VIII. R.

¶ **THEREVS** ei successus primis quidem sex annis ita regnum gessit, ut Reutha de eo recte vaticinatus fuisse videretur. Deinde non sensim, sed repente ita in omnia flagitia præceptus abiit, ut nobilissimo quoque per calumniam sublato facinorosi homines, amoto metu, totum regnum breui latrocinijs infestum fecerint.

Phylarchi, deplorato statu publico, cum in eum animaduertere statuisset, ille tempesta coniuratione ad Brittones confugit: ibique reditu desperato in summo contemptu, & ignominia consenuit. Interea Conanus homo prudens, ac seuerus, Prorex electus, ab illo labefactata, & concussa restituit: latrocinia compescuit: ac rebus, quoad potuit compositis, in conuentu publico, accepto nuncio de Therei morte, magistratu se abdicauit, duodecimo ferme anno, quam Thereus regnum inierat.

IX. R.

¶ **IOSINA** proximi Regis frater rerum gubernaculo ad motus nihil in vllam partem gessisse memorabile fertur, nisi quod medicos in honore summo habuit: quod cum exularet in Hibernia cum patre, eis maxime familiariter fuisse usus. Breui reliqua nobilitate in Regis mores eunte factum est, ut multis sæculis nemo esset in Scotia illustriore loco natus, qui vulnerum curationem non teneret. Reliquarum enim partium medicinae rarus erat tum usus apud homines in summa parsimonia, educatos, & magnis laboribus exercitatos. Decessit autem matura senectute, cum viginti quatuor annos regnum tenuisset.

X. R.

¶ **HVIC** successit filius Finnanus, qui paternis insistens vestigijs nihil magis laborauit, quam ut ciuili, & moderato imperio suos assuesceret: & beneuolentia magis quam armis auctoritatem Regiam tueretur. Ut autem radices tyrannidis recideret, decretum fecit, ne quid Reges quod maioris esset momenti, nisi de publico consilij auctoritate iuberent. Cum triginta annos regnum tenuisset, ciuibus & peregrinis iuxta carus decessit.

XI. R.

¶ **NEC** vlla tamen res equè desiderium eius auxit ac Dursti filij, qui ei successit, vltia in omnia vitia proiecta. Paternos primū amicos, ut molestos voluptatum suarū interpellatores a se ablegauit, & corruptissimum quenque è iuuetute in familiarē consuetudinem asciuit: ac tum demum se totum epulis, & Veneri dedit.

Vxorem Regis Brittonum filiam comitibus prostitutam abegit. Tandem facta contra eum nobilitatis coniuratione velut è somno experrectus cum neque domi quicquam tutum, nec foris exilio locum fidum prospiceret, quod peregrinis, & ciuibus iuxta inuisus esset, optimum factu ratus prioris vitæ simulare poenitentiam. Ita enim de se imperium retenturum, & de inimicis in tempore poenas expetiturum. Igitur primum reuocata vxore Brittones reconciliare conatus est. Ciuium primores ad se vocat. Grauiissimo sacramento interposito prætitorum obliuionem sancit. Flagitiosissimum quenque velut ad supplicium seruatum in carceres conijcit: ac sanctè pollicetur se nihil in posterum nisi de primatum consilio acturum. His rebus vbi animi sinceri fidem fecit concordia ludis, conuiujs, alijsq, quæ publica fert læticia celebrat: ac iam gaudio solutis omnium animis nobilitatem frequentem ad coenam vocat: eos vbi incautos, & inermes in vnum locū conclusisset, immixtis percussoribus omnes

omnes ad vnum occidit. Ea calamitas non tam reliquorum animos metu repressit, quam iram languentem nouis facibus accendit. Igitur coacto magno exercitu curiētis ad inuisum portentum tollendum coniurantibus Durstus omni alia spe præcisâ cum paucis flagitiosis, quos metus communis poenæ ob superioris vitæ scelera aggregauerat prælij fortuna tentata occisus est: postquam nouem annos regnasset. In omnium ordinum tam iusto aduersus eum odio tamen hoc Regio nomini, & maiorum memoria tributum est, vt defuncti corpus in monumenta maiorum inferretur.

XII. R.

¶ IN comitijs Regijs magna fuit inter proceres contentio alijs censentib⁹ iuxta sacramentū Fergusio præstitum veterem esse morem seruandum, alijs metuentibus, ne si quem è Dursti propinquis facerent Regem, vel similitudo morum eum ad flagitia, vel sanguinis propinquitas ad vltionem impelleret. Tandem Euenus Dursti frater patruelis & vitæ superioris commendatione, & insigni aduersus tyrannum viuū odio commendatus, è Pictis, vbi Durstum perosus sponte exulabat ad regnum magno consensu vocatus est. Is primus creditur ciues in suum nomen sacramento adægisse: qui mos a Phylarchis nunc quoque seruatur. Euenus omnium primum vt mores a superiore Rege corruptos formaret, adolentes ad antiquam in victu, vestitu, & in consuetudine quotidiana persimoniâ reuocauit. Ita firmiores ad militiâ & minus domi turbulentos ratus futuros. Omnes regni sui partes diligenter perlustrauit: ius cum summa moderatione dixit: & fontes pro modo delictorum puniuit. Pictorum Regem aduersus Brittones auxilijs iuuuit: inter quos pugnam longè pertinacissimam nox diremit adeo incerta victoria, vt pari clade, ac perinde metu vterque exercitus affectus discesserit, Brittones domū, Scoti & Picti in montes proximis: qui postridie e superiore loco animaduersa hostium fuga spolia lgerunt: ac se pro victoribus gerentes exercitus domum reduxerunt. Hostibus repressis Euenus iterum ad pacis opera se conuertit: ac ne molestum esset Regibus toties regiones omnes (vt tum mos erat) ad ius dicendum obire, iudices ordinarios regno in conuentus diuiso iuri dicundo præfecit. Delatores item instituit, qui noxios deferrent. Id minus vitio deprehensio incertum legēne sit abrogatum, an sponte abolitum. Decimo nono regni sui anno mortem obiit, Gillo filio notho, eodemque vafro, & regni cupido post se relicto.

XIII. R.

¶ SVPERERANT e legitima Regum stirpe proximi Dochamus, & Dorgallus Dursti filij, iidemq; gemini. Inter eos cum discrimen ætas non faceret, scedum de regno certamen ortum, Gilli etiam fraude vehementius accensum est. Cum res ad arbitrium propinquorum relata esset, ibi præ pertinaci factionū studio nihil decerni potuit. Gillus, qui auctor vtrique fuerat, vt alter alterum tolleret, cum occulta consilia parum procederent, procerum, & propinquorum primis, vt controuersias finirent in vnum locum coactis per homines idoneos seditione subito excitata vtrunq; interimendum curat. Deinde velut ipse petitus foret insidijs, implorata omnium, qui aderant fide in Euonium locum ab Eueno communitum profugit. Eo præsidio cum parte nobilitatis & hominibus sui sceleris conscijs occupato, e superiore loco multa de fratrum temeritate & pertinacia ad populam frequentē concionatus, multa aduersus cædis auctores locutus tandem subiecit, se ab Eueno non modò rerū domesticarum, sed etiam regni donec nouus Rex eligeretur curatorem relictum. Hæc qui audiebant, etsi falsa rebantur, tamen cum eum firmis præsidijs munitum viderent, metu grauioris periculi sacramēto incunctanter adacti eum Regē dixerunt.

Rerum Scoticarum

Ille etiam consensu populi utcumque expresso regnum sibi confirmaverat, tamen superstitibus Dursti posteris nunquam se tutum ratus animum ad nepotes eius tollendos adiecit. Erant autem Lismorus, Gormacus, & Ederus à Dochamo Dursti filio geniti. Hi cum in Manna insula educarètur, Gillus ipse ad eos reducendos profectus duos maiores natu omni honoris & humanitatis specie profectus, in Albium secum abduxit: ut apud se (quemadmodum simulabat) Regij pueri Regio cultui assuescerent. Cum Edero, qui minimus erat, milites praesidij obtentu reliquit, quibus occulta dederat mandata, ut stato die puerum interficerent. Sed, cum Gilli ingenium omnibus esset notum, nutrix fraudem suspicata, alumnum clam sublatum nocte in Argatheliam transmisit: ac nequicquam ad caedem eum quaerere Gillo aliquot annos occulte in spelunca educavit. Ille non modo fratres pueri natu maiores, sed milites etiam custodes occidit. Ipsum vero Ederum cum falsus rumor in Hiberniam delatum peruulgasset, quaerere desit. Sed nec nepotum Dursti caede perpetrata satis tutum adhuc se arbitratus quoadiu quisquam è Regia stirpe superesset, omnes propinquos, familiaresque interimendos curavit. Proceres, qui moleste praesentem rerum statum ferebant, & peiora metuebant, coniuratione clam facta tanto silentio rem texerunt, ut Gillus prius geri, quam parari bellum senserit. Cum exercitum contra rebelles cogeret, sensit, quam fluxa fides hominum erga sceleratos esset. Nam & pauci ad eum conveniunt, & hi fere, qui propter superioris vitae flagitia pacem timebant. Itaque suis diffusis relicto exercitu piscatoria navicula in Hiberniam fugit. Scoti ne legitimo carerent imperio, Caduallum coniurandi principem copiis hostium in fidem receptis Proregem creant. Is cum Gillum facinorosos undique cogentem bellum renouare velle intelligeret, eum, antequam copias maiores colligeret, persequi, quocumque fugeret, decrevit. Primum in Æbudas insulas navigavit. Ibi Ederum unum è Dursti progenie superstitem ad se adductum liberaliter instituendum dedit. Gillus audito eius adventu rursus in Hiberniam abiit: proceribus eius gentis magna spe praemiorum sollicitatis in primis si se reducerent Æbudas ijs se donaturum. His pollicitationibus magnum exercitum confecit. Caduallus cum rebus omnibus ad traiectionem paratus esset, prope de cursu revocatus est, ut se suspitione regni falsa liberaret.

XIII. R.

PRIMUM omnium Euenum praecleara famavirum Douallo Finnani Regis fratre genitum populi suffragijs Regem creandum curat. Is accepto magistratu loca hostibus opportuna, ac maxime maritima firmis praesidijs communit, ne subiti hostes possent impune exsensionem facere. Gillus id cum rescisset, & ipse mutato consilio in Illam insulam navigavit. Ibi cum omnia late ferro, flammaque vastasset, in Hiberniam rediit. Euenus, ut belli fontem exhauriret, magnum eò exercitum duce Caduallo mittit. Nec Gillus certamen detrectat. Sed a suis magis praedam, quam ducem secutis destitutus, veste mutata in propinquum nemus fugit paucis e tanto numero eum comitantibus. Reliquus exercitus a sociis, & duce proditus se Caduallo dedit. Gillus post praedium diu quaesitus tandem in antro obscuro repertus trucidatur tertio quam regnum occupaverat anno. Caput relatum ad Caduallum. Eum rebus feliciter gestis ex Hibernia redeuntem non eadem fortuna excepit. Maiorem enim exercitus partem cum omni praeda foeda tempestate vexatus amisit. Unde tantum concepit moerorem ut non adeo diu post egritudine animi confectus interierit: Rege frustra consolante, ac res praecclare bello gestas laudante, aduersa in fortunae sequitiam conferente.

Rex nouus hoc rerum successu clarus, pacem cum Pic̄tis renouauit: & Gethi tertij Pictorum Regis filia in matrimonium accepta eam confirmauit. Sed hanc publicam lætitiã subito Orcadensium in Albium exscensus interpellauit. Eos repente Rex aggressus ex agris ad montes, è montibus ad mare compulit. Ibi trepidantes, & in conscendendo turbatos adortus pene ad vnum concidit. Belus eorum Rex desperata salute sibi manum intulit. Euenus bello defunctus ad pacis opera conuersus duo emporia locis commodis instituit: vtrique ab omnibus præterfluentibus indita nomina, Ennerlothæ, & Ennernessa. Enner enim prisca Scoti vocant locum, quo naves appellere possunt. Æbudas longa bellorum licentia tumultuantes sublatis inter incolas discordijs pacauit. Breui deinde post, cum septemdecim regnasset annis mortem obiit.

XV. R.

¶ **SUFPECTVS** ei Rex est Ederus Dochami filius. Is cum pace domi, forsque parta frueretur, ac venationibus ex vetere gentis consuetudine indulgeret, subito affertur Bredium insulanum Gilli tyranni propinquum magna cum classe appulisse, ac late prædas agere. Aduersus hunc tumultuario repente exercitu ducto noctu hostium castris quanto potuit cum silentio præteritis statione nauium aggressus, paruo negotio necopinantes in suam potestatem redegit: custodibus occisis classem incendit. Mane in hostes duxit: ac pari negligentia ibi inuenta primo tumultu in compositos fudit. Multi inter cunctationem pugne, ac fugæ cæsi: reliqui ad mare propinquum interclusa fuga capti, & laqueis strangulati. Præda dominis agnoscensibus reddita. Similem tumultum ex eisdem insulis post aliquot annos eiusdem Gilli alius propinquus excitauit, qui similem quoque habuit exitum deleto exercitu, classe incensa, præda recuperata, ac dominis reddita. Ita pace vbique parta, senex octauo & quadragesimo imperij anno morbo est extinctus.

XVI. R.

¶ **HVIC** successit Euenus tertius indignus optimo patre filius: qui non contentus centum e nobilitate concubinis, ni suam spurcitiem latis legibus in vulgus proderet, tulit. Tulit enim, vt cuius liceret pro opibus quot alere posset vxores ducere: vt Rex ante nuptias sponсарum nobilium, nobiles plebeiarum prælibarent pudicitia: vt plebeiorum vxores cum nobilitate communes essent. Hanc flagitiosam eius nequitiam secutæ sunt (vt fere solent) comites luxuria, crudelitas, auaritia. Nam cum ad sumptus opes non suppeterent, opulentiores confictis causis rapiebantur ad supplicium, & commercio Regi cum furibus inito furandi summa erat impunitas. Ita quam gratiam ab adolescentia corrupta ex promiscuæ libidinis permissione sperarat, eam truculentia & rapacitate amisit: & coniuratione nobilitatis facta sensit, quam infida malorum esset societas. Nam cum primum in aciem ventum est, a suis destitutus, viuis in hostium manus venit, ac in custodiam publicam coniectus est. Cadallano qui pro Rege ei suspectus erat, rogante de pœna eius, in perpetua vincula est damnatus. Ibi quidam ex inimicis priorum offensarum memor e carcere Regis vel procerum gratiam, vel saltem impunitatem sperans, cum noctu in carcere strangulauit, cum iam septem annos regnasset. Eius facinoris auctor fracta gula pœnas luit.

XVII. R.

¶ **SECVTVS** est Metellanus Ederi propinquus, non minus ob virtutes egregias omnibus carus, quam Euenus fuerat ob vitam flagitiose actam iniustus.

Rerum Scoticarum

Ha res tantam ei apud omnes peperit auctoritatem, vt eo imperante perpetua fuerit foris pax, & domi tranquillitas. Hoc vnum ad summam felicitatem ei defuit, quòd nobilitatis in libidinē procliuis pertinacia impeditus leges Eueni spurcas abrogare non potuerit. Obijt mortem anno regni sui tricesimo.

XVIII. R.

¶ EO sine liberis defuncto regnum delatum est ad Caratacum Cadallani filium generis Regij iuuenem. Is inito statim regno Æbudas a morte proximi Regis tumultuantes non sine labore compescuit: nec temere tamen crediderim, quòd nostri scriptores Orosium, Eutropium, & Bedam secuti tradunt, Orcadas eo imperante a Claudio Cæsare superatas: non quòd difficile existimem paucas insulas in sauisimo mari dissectas, a paucis incolis, & inermibus habitatas, singulas aggredi, & cum mutuis auxilijs se tueri non possent, omnes vincere. Nec quòd incredibile putem in eam expeditionem classē a Claudio missam, homine (vt inquit Orosius) qui bellum vbique, & victoriam vndecunque quæreret: sed quòd Tacitus affirmet ante Iulij Agricolæ aduentum eam Britannia partem Romanis omnino incognitā fuisse. Caratacus regnum annos viginti tenuit.

XIX. R.

¶ EI successit Corbredus frater. Is quoque Insulanos qui omnibus ferme interregnis spem nouarum rerum secuti nouos motus ciebant, multis expeditionib⁹ attriuit: latrones in plebem grassantes extinxit: & pace ibi constituta in Albium reuersus, totamque Scotiam peruagatus labefactata bello restituit, ac decimo octauo regni anno decessit.

XX. R.

¶ CONVENTVS procerum præterito ob immaturam ætatē Corbredi filio Dardannum Metellani nepotem regnare iussit. Nemo ante hunc maiore cum expectatione regnum iniit: nemo spem de se conceptam vehementius sefellit. Ante susceptum magistratū multa liberalitatis, temperantiæ, & fortitudinis dedit exempla: initio imperij medium se Regem gessit: triennio vix exacto in omnia vitiorum genera præceps abiit. Probos, & prudentes viros, qui patri à consilijs fuerant quòd eius aduersarentur nequitie ex aula expulit. Adulatores, & nouarum voluptatum inventores in præcipuo habebat honore. Cardorum propinquum suum, qui iuri, & æquitati administrandæ præfectus fuerat sub Rege superiore molestum suarū voluptatum interpellatorem occidit. Atque intra paucos dies plerique alij diuitijs aut virtute præstantes alius alia fraude circumuenti periere. Tandem vt metum successoris sibi demeret Corbredum Galdum genere propinquum, fratresq; eius in spem regni liberaliter educatos tollere decreuit. Negotium eos necandi datur Cormoraco cuidam ex intimis familiaribus. Is magnis muneribus donatus, & promissis oneratus ad scelus perpetrandum dimissus: sed rem incautius aggressus a Galdi comitibus strictam sicam tenens est comprehensus: ac in ius ductus tormentis adhibitis auctorem, totiusque coniurationis seriem confessus statim occiditur. Hoc facinore vulgato magno consensu in Regem coniuratur: cæsisque statim turpium voluptatū, quos nancisci poterant ministris, ad ipsum mali caput viam affectant. Interea Conanus vnus ex assentatorum grege obscuro quidem loco natus, sed cui omnium rerū apud Regem maxima erat fides, & auctoritas, collecta manu proceribus obuiam ire ausus a suis deseritur, & captus vitam laqueo finit. Multitudo iam Galdum ducem nata Dardannum latebras spectantem, & interprendendum manum sibi inferre conantem

conantem ad eum perducit. Ibi statim mori iussus. Capite defuncti ad ludibrium
proposito corpus in cloacam proiectum, cum regnasset annos quatuor.

XXI, R.

HVIC successit Corbredus secundus cognomento Galdus & suarum vir-
tutum tirocinio, & patris optimi memoria, & indole præclara proceribus, ac plebi iux-
ta carus. Sunt qui hunc Galgacum a Tacito appellari existiment. A Scotis cogno-
men ei Galdi est additum, quod apud Brittones educatus fuisset. Scoti enim vetere
consuetudine aduenas Galdos vel Gallos, velut Germani Wals appellare solent: qua
de re alibi plura diximus. Hic maximam de se spem conceptam auxit, Profectus ad
insulas Sciam, & Leogum, non minore prudētia, quam seueritate motus iam pridem
ortos, & ignauia Dardanni auctos compescuit. Latronum duces interemit: cæteris
poenæ metu vel sibi consciscere exilium, vel ad opera rustica redire coactis. Hic o-
pinor primus Regum Scotorum signa cum Romanis contulit, imperio eorum pau-
latim se ad fines ipsius propagante. Nam Petilius Cerialis primus Brigantium vi-
res fregit: & eius successor Iulius Frontinus Silures vicit. Ad has gentes non adeo
longe a Scotorum, & Pictorum finibus positas non abhorret a vero missa fuisse auxi-
lia. Successit superioribus Iulius Agricola: qui superatis Ordouicibus, Monaque in-
sula in potestatem redacta cum ad angustissimā Britannia partem venisset, ratus non
magnum sibi ad insulae finem spatium superesse, animum ad totam perdomandam
adiexit. Tertio igitur imperij anno proximas Pictorum, & Scotorum regiones po-
pulando percurrit donec ad Taum annem peruenit: quanuis afflicto tempestatibus
exercitu, spatium tamen ponendis idoneo loco castellis habuit: quæ res & con-
silia hostium vana reddidit, & vires fregit. Antea enim homines ad omnium ma-
lorum patientiam indurati quæ æstate amiserant, hieme legionibus per hiberna dis-
persis recuperabant: ac plerunque castella non satis munita expugnabant. Tum ve-
ro solertia Agricola in castellis ponendis, & diligentia in muniendis, annuis copijs
in singula coniectis artes eorum frustrabantur. Quarto imperij anno perspecto quæ
breui spatio Bodotriæ, & Glottæ estuaria dirimantur, ac loco præsidij firmato regio-
nes in Hibernicum mare versas depopulatus est. Quinto anno classe in Oceanum im-
missa multis in locis excensiones fecit, ac populationibus maritimam oram infestauit,
litoraque Hiberniam spectantia præsidij muniuit, non modo in vsum præsen-
tem, sed etiam vt in Hiberniam illinc facilius traiceret. Hac Agricola prudentia
Scoti & Picti in angustum angulum conclusi, & a Brittonum commercio seclusi ad
vltimum sese periculum comparabant. Nec segnius Agricola classe circumire iussa
ad extrema insulae exploranda, & ipse trans Bodotriam ducto exercitu in Caledoni-
os tetendit. Ibi iam hostes vt in vltimum discrimen parati castella quædam Roma-
norum oppugnare aggressi tantum intulerunt terroris, vt plariq; & multitudinem
& ex desperatione pertinaciam timētes consulerent cum exercitu retro in pacatiora
loca reuertendum. Verum dux propositi certus cum hostes pluribus agmini-
bus aduentare audisset, & ipse tripartito aduersus eos duxit: quæ res ei pene exitio
fuit. Hostes enim eius intellectu consilio vniuersi vnâ legionē de nocte oppugnare
aggressi caesis vigilibus paulum absfuit quin castra caperent. Sed aduentu reliquarum
regionum impediti cum vsque ad lucem acriter dimicassent, tandem victi in loca im-
pedita refugerunt. Hæc fere septimo expeditionum anno gesta. In proximam statem

Rerum Scoticarum

utrique se ad ultimam dimicationem parabant: Romanis in ea victoria spem finienti belli collocantibus: hostibus de libertate, de vita, de omnibus, quæ chara, & sancta solent esse hominibus, decertaturis. Ac superioribus prælijs se rati arte potius, quam virtute victos ad Grampij montis radices loco paulum editiore Romanorum aduentum opperiantur. Ibi cruento prælio congressi cum diu incerto Marte pugnassent, tandem Caledoniorum fortissimo quoque cæso victa pertinacia in loca tutiora secesserunt. Neque quisquam dubitabat, quin Agricola totam Britanniam armis pacaturus esset, nisi à Domitiano non ad honorem ostentatum, sed ad necem reuocatus fuisset. Sub discessum eius Romana castra seditione laborarunt: & Scoti, Pictique paulum hac occasione recreati è latebris prodire cœperunt: & cum nec patrem ducem, nec eandem disciplinam apud Romanos sensissent, legatis passim dimissis non modo popularium animos, sed etiam Brittonum tentare sunt aggressi. Ac primùm leuibus prælijs resumpta audacia iam præsidia oppugnare, & acie structa certaminis aleam experiri non dubitabant. Hac ratione Romani ex agris eorum expulsi cum Brittonibus de veteri prouincia Marte ambiguo decertabant. Galdus ab armis occisus nactus regiones diligenter obeundo, veteres dominos in agros bello vastatos reduxit: in vacua milites misit: & latrocinij cohibitis dissidia cum Pictis orientia composuit. Tandem non minore apud hostes, quam ciues gloria clarus decessit anno quam regnum suscepit tricesimo quinto.

XXII. R.

¶ **PATRI** optimo susceptus Luctacus filius flagitiosissimus: qui spreto maiorum consilio se totum vino, & scortis dedit. Nullam ab eius libidine vel propinqua cum ipso cognatio, vel reuerentia legum, vel maiorum, aut maritorum respectus vendicabat. Accessere ad hæc inhumana crudelitas, & inexplibilis auaritia. Iuuentus quoque in peiora procliuis facile in Regios mores degenerauit. Igitur cum passim omnia stupris, rapinis, & cædibus contaminaret, nec vnus quispiam eius impotentiae obuiam ire auderet, tandem conuentu primorum facto cum liberius cogatur, & principes tanquam seditiosos ad supplicium rapi iuberet, concursu multitudinis vna cum scelerum administris fuit occisus, vix finito tertio regni anno. Datum autem honori patris, vt in sepulcrum maiorum cadauer inferretur. Cæterorum corpora insepulta proiecta.

XXIII. R.

¶ **MOGALDVS** deinde Rex electus Galdi ex filia nepos, initio imperij optimis Regibus par: senior facile vitiorum contagio in auiculi mores abiit. Principio vt vitiosis superioris Regis institutis mores publicos scædatis facilius mederetur, pacem cum vicinis coluit: ceremonias veteres incuria neglectas restituit: ministros flagitiorum ex aula expulit: atque ad consilia seniorum omnia more prisco reuocauit: quæ res ei & omnium popularium amorem, & apud vicinas nationes peperit reuerentiam. Rebus domi compositis Rex ad studia belli conuersus Romanos regni sui finibus prohibuit, & Pictos auxilijs ab eorum iniuria defendit: & eorum auctoritate aliquot secundis prælijs apud Brittones ita iminuit, vt et ipsi spe libertatis recuperandæ erecti acrem, & rei militaris peritum e Britannia in Syriam ad componendos Iudæorum motus transtulerat. Igitur Adrianus tumultu magis ac magis gliscete è Gallijs in Britanniam transijt, Sed vt erat pacis, quam belli studiosior, magisque tueri parta quam limites

limites imperij proferre cupiebat, cum Eboracum venisset, agrosque ultiores omni belli clade vastatos comperisset, ut rem propius inspiceret, ad Tinam amnem castra movit. Ibi a senioribus, qui Agricola secuti prope ad ultimos Britanniae fines penetraverant edoctus in reliqua insula perdomanda plus laboris, quam emolumentum fore, vallo, & fossa inter Tinæ & Escæ fluminum aestuaria per octoginta millia passuum ducto Scotos, & Pictos a provincialibus exclusit: ac statu provinciae ordinato in continentem rediit. Huius valli cum adhuc pluribus in locis extent vestigia, miror à Beda mentionem penitus omissam, praesertim cum e Latinis Aelius Spartianus in Adriano, e Graecis Herodianus in Severo meminerit. Nec enim mihi persuadere possum in eo fuisse Bedam errore, qui plerumque adhuc tenet, hoc vallum non ab Adriano, sed a Severo fuisse factum. Hac ratione Romana provincia pacata, & vicinorum excursionibus cohibitis diu pax utrinque fuit: Britannis otium libenter amplectentibus, & Scotis, Pictisque agrum vicinum velut praedam oblatam inter se diudentibus. Sed eadem pax praeterquam quod desidiam, & otio vires corporis fregit, etiam voluptatum blandientibus iam tum illecebris animi robur emolliit. Itaque aduersus arma hucusque inuictus Mogaldus auitae gloriae oblitus in vitia praecipuus abiit: ac praeter alia facinora foeda, & publice perniciose, legem iniquissimam condidit, ut damnatorum bona fisco addicerentur, nullam in partem liberis & vxoribus admissis. Eam legem etsi omnibus iniquam, & inhumanam & tum intelligerent, & nunc intelligant, tamen a fisci procuratoribus qui Regum cupiditatibus lenocinantur hac etiam aetate defenditur. Mogaldus suis vitiis nobilitati, & vulgo iuxta inuisus cum eorum coniurationi par esse non posset, cum vno & altero comite latebras, & fugam circumspiciens deprehensus interficitur postquam triginta sex annos regnasset, circiter Ant. Pii annum c.

XXIII. R.

HVNC secutus est filius Conarus, qui ab scelesto initio exorsus regnum flagitiosissimum infelici exitu clausit. Nam non modo conscius, sed etiam particeps coniurationis in patrem fuit. Sed ad occultanda initia vitia bellum commode ei incidisse videbatur. Vallo enim Adriani superato Brittones magnam hominum pecorumque vim abstulerant. Consilio igitur communicato, & exercitum cum Pictis iuncto pluribus locis vallum transcendunt: Brittonumque agros late populantur: ac demum cum hoste congressi magno & cruento praelio cum Romanis & Brittonibus configunt. Utrinque prope par clades pacem in proximum annum praestitit. Romanus quia non vicerat, sibi pro victo videri. Igitur suis copiis attritis, & Brittonibus, quos ex ipsius calamitate in spem libertatis videbat erectos, non satis confidens, supplementum ab Antonino Pio petit: culpam violatae pacis in Scotos, & Pictos, acceptae cladis in Brittones confert. Missus ab Imperatore legatus Lollius Urbicus hostes magno praelio victos submovit, ac vallum denuo instauravit. Deinde per annos complures velut tacitis inducijs ab armis est cessatum. Romanus enim satis habebat castris in propinquo positus hostem populatione prohibere: & Conarus, qui nihil in bello praeter licentiam amabat, domum, ut se totum voluptatibus per otium immergeret, properabat. Ibi statim vitia, quae ad hominum studia concilianda celauerat, se prodiderunt. Hac arte regnum sibi conciliatum ratus a maioribus magno labore parta luxu & libidinibus ita profudit, ut breui ad extremam redigeretur inopiam. Igitur conuentu habito multa de magnificentia Regibus necessaria locutus, & de inopia publica conquestus, splendoris, & elegantiae honestis nominibus vitia sua regens vehementer petere instituit, ut censu habito pro rei familiaris

Rerum Scoticarum

familiaris modo tributum indiceretur. Ea oratio cum ad omnium aures ingrata accideret, responsum est, rem esse maioris momenti, quã vt in præsentia expediri posset.

Brevi tempore ad consultandum impetrato, cum singulorum sententias exquefissent, intellectum est nouum hoc infinitæ pecuniæ aucupium non a primoribus, sed ab adulatione aulica fuisse inuentum. Statuunt Regem, vt parum ad regendum idoneum, in custodia habendum, donec eo regnum eierante alium substituunt. Postridie reuocatis, qui primus rogatus est sententiam asperere in priorem Regis vitam inuectus longa oratione docuit, non lenones, parasitos, symphonicos, & meretricum greges instrumentum esse regni: quippe in bello inutiles, in pace molestos, sumptuosos, infamiæ & dedecoris plenos. Falsam esse querelam Regias opes sumptibus esse impares. Quippe quibus tot superiores Reges bello clari, & formidabiles hostibus in pace honeste, & splendide vixerint: quod si cui patrimonium publicum angustius videatur, non e ciuiũ direptione, sed e parsimonia domestica quod deest supplendũ. Sumptuũ cuique modum non ad cupiditates, quæ infinitæ sunt, sed ad census mensuram & necessitates naturæ componendũ. Itaque se censere nebulones illos in quos collatũ erat patrimonium publicum, & quorum causa Rex tot homines honestos afflixerit, bonis exuerit, trucidarit, cogendos, vt quæ per iniuriam aliorũ adulando pararint, iure nec sine cruciatu rependant. Regem in custodia interim habendũ, dum alium sufficient, qui non modo assuescat ipse, sed alios exemplo doceat more patrio parce, & duriter viuere: & disciplinam a maioribus acceptã ad posteros transmittere. Hæc oratio vt erat aspera, auribus liberam audire vocẽ insolentibus visa est asperior. Itaq; Rex non leuiter animos commotos inflectere, & sedare annixus est, sed ferocibus minis vehementius inflammavit, & pene efferauit: interq; altercationem, & iurgia orto tumultu Rex iniecta ab astantibus manu in cellam cum paucis includitur. Aulici prauorum consiliorum auctores statim ad supplicium ducuntur, & ne maior aliquis motus oriretur in populo vinculis imperij soluto Argadus homo nobilis fit Prorex, dum populus ad nouum Regem prodẽdum coeat. Is quanquam initio statũ publicum æquitate summa rem administrando composuisset, & magnam hac moderatione laudem esset assecutus, tamen corrupto rebus prosperis animo breui prope omnem vitæ superioris existimationem amisit. Intestinas enim seditiones fouendo, & externis viribus auctoritatem suam confirmando, iunctoq; cum primoribus Pictorum hospitio, vt vxore inde sumpta, filiabusque ibi elocatis, facile apparebat eum viam ad regnum præstruere. Hæc cum ei in conuentu obijceẽ ut, grauiterque increparetur, quod tam cito degenerasset, atq; ille, quæ obijciebantur cum vera esse cognosceret, totus pudore confusus in lachrimas prorupisset: ac vbi primum loqui potuit, cum obiecta crimina purgare non posset, ad misericordiam conuersus pœnam deprecatur.

¶ Id si impetret, se breui curaturum, vt quod per errorem peccasset, virtute, & industria corrigeret. Hæc humi proiectus cum suppliciter oraret, ira in misericordiam versa proceres eum attollunt, & in imperio perseuerare iubent: ab eoque petunt, vt ipse sibi pœnæ moderator esset: satis enim illis sumptum videri supplicij, si vere, & ex animo superiorum eum pœniteret. Ex illo die Argadus hominibus prudentissimis conuocatis nihil nisi de eorum consilio transigebat, multa in suo magistratu vtiliter in publicũ cõstituit. Illud autẽ in primis, quod iudicũ prouincialium licentiã cohibuit: vetuitq; ne sine discrimine de quouis delicto pronunciarẽt. Facinoro-

Facinorosis sublatis, aut coercitis mores diuturna licentia corruptos non modò po-
nis legum, sed vitæ quoque suæ exemplo emendauit. Inter hæc Conarus decimo
quarto regni anno partim mœore confectus, partim aduersa valetudine afflictus in
custodia impuram vitam finiuit.

XXV. R.

¶ IN eius locum surrogatus Ethodius ex Mogaldi sorore natus ilico in con-
uentu Argadum magnis laudibus ornauit, honoribus prosecutus est, & amplis præ-
mijs donauit, summamque rerum omnium potestatem secum ei detulit. Cum de
more omnes regni sui regiones perlustraret, in Æbudas traiecit. Missus ad pacis tur-
batores Argadus breui comprehensos ad Regem perduxit. His motibus compositis
cum in Albium redisset, Insulani præsentī metu liberati, & falsis de bello externo ru-
morib' inducti, & supplicio noxiorum magis irritati, quam suppressi iterū tumultu-
ari cœperunt. Adeos coercendos misso rursus Argado, cum hic Pictorum, illi Hi-
bernensium auxilijs freti essent, nulla mora pugnae facta est: in qua Argadus circum-
uentus insidijs interijt. Ea calamitas cæteris rebus omīssis illò Regem traxit: qui le-
uibus per occasiones prælijs, & assiduis incursionibus ita Insulanos afflixit, vt (quum
viribus minus possent) quò loci comoditate tutiores essent, in vallem rupibus præ-
ruptis vndique cinctam, in quam vnus angustus ferebat aditus se coniecerint. Etho-
dius loci vitio perspecto custodijs ad idoneos exitus dispositis, fossam, & vallum an-
te fauces obiecit: atque ita ad extremam omnium rerum penuriam eos perduxit, vt
malis coacti tandem sui arbitrium Regi permitterent. Data nihil recusantibus con-
ditiones, vt ducenti, quos Rex ederet, vna cum duce dederentur: reliqui traditis ar-
mis ad sua quisque remearent. Deditorum, quod statim representatum est suppliciu
prope nouam seditionem concitauit. Vulgus enim adeo indignitate spectaculi tant
foedi exarsit, vt cum armis carerent, lapidum temere obiacentium iactu Regios inces-
ferent. Is quoque tumultus non sine multa cede compressus est. Ethodius pace
vbiq; parta dum iuris dicendi causa omnes regni fines obit, & ociū venationibus ob-
lectat, multas venaticas leges fecit, quartum magnā pars adhuc seruatur. Cum de mo-
re procerum Scotorum fidicinem ex Hibernia in cubiculo suo p̄noctantem habe-
ret, ab eo noctu occisus fuit, in vltionem cuiusdā propinqui sui, quem a Rege into-
remptum causabatur. Is dum ad supplicium duceretur auerso a tormentis
animo speciem gaudentis præbuit, tanquam qui suo munere probe functus fuisset.

XXVI. R.

¶ ETHODIO cum triginta tres annos regnasset extincto, filioque nondum
ad regendum maturo, electus est frater eius Satrael. Hic, cum callido prauoque esset
ingenio, ac regnum stabilire in sua domo extinctis Ethodij liberis statueret, primum
proceres, vt quisque superiori Regi carus fuerat varijs calumnijs aggressus est. De-
inde vulgus (vt rebatur) primatum cede attonitum spoliare cœpit, quæ res breui
odiu eius auxit, & auctoritatem imminuit: & seditiones excitauit. Ad eas
reprimendas odij publici non ignarus cum prodire non auderet, a suis noctu domū
strangulatus est: cum præuisset annos quatuor.

XXVII. R.

¶ ASSUMPTVS est in locum eius alter Ethodij frater Donaldus: qui Satra-
elis vitia magnis virtutibus æquauit: vel etiam superauit. Quas virtutes gratiores
reddebat cum studio æquitatis cōiuncta clementia. Is & auctoritatis pondere,
& poena

Rerum Scoticarum

& pœnarum representatione sublatis intestinis discordijs, iuuenturem partim ocio lasciuientem, partim luxu fractam itineribus & labore salubriorem, & ad vim hostiũ arcendam paratiorem fore ratus delectum habuit, & militem exercendo ita assuefecit, vt breui tirones veteranorum æquarent virtutem. Huic consilio pax foris non nihil opitulata est. Nam cum ante paucos annos milites Romani in Britannia tumultuantes quemlibet alium, quã Commodum imperatorem deposceret, ac præcipue Ælium Pertinacem, qui ad eos pacandos erat missus, Scotis, & Pictis omnis omnem vim belli in semetipsos conuerterunt. Profuit etiam ad pacem colendam, quod Donaldus Regum Scotorum primus Christianos ritus receperat. Nec tamen ipse, nec proximi aliquot Reges, etsi magna nobilitatis parte conatibus eorum fauente, prisca sacrorum ceremonias penitus exigere potuerunt. Verum cum incidisset in eius regnum Seueri Imperatoris expeditio, omnes omniũ rationes & publicas, & priuatas, ea immutauit. Seuerus enim homo rei militaris peritissimus in spem totius insulæ perdomandæ tantas in Britanniam copias, quantas nemo antea Romanorum duxit. Suberant & aliæ huius expeditionis causæ: filiorũ vita vrbis delitijs corrupta, & exercitus ocio, & ignauia mollitus: quibus rebus ex labore militari perendum esse remedium existimabat. Eius aduentu iam iam erupturi motus sunt compressi. Et Scoti, Pictique relictis proximis agris in loca impeditiora se receperunt. Seuerus, vt aliquando finem bellis Britannicis imponeret, per vasta omnia, & a culgionis asperitate plurimum ei laboris fuit, dum siluas excindit, editiora complanat, congesta in paludes terra viam sternit, & amnes pontibus iungit. Interea hostes non ausi aduersus tantam multitudinem aciem struere, pecorum prædã alijs atque alijs locis obijciebant: vt ea illecebra Romanos longius ab exercitu digressos conficeret: qui præterquam quod sparsi insidijs excipiebantur, etiam insolitis affligebantur imbribus: & itineribus fessi cum sequi non possent, a familiaribus ne in hostium potestatem venirent, passim occidebantur. Neque tamen desideratis quinquaginta militibus (vt scribit Dion) prius ab incæpto distiterunt, quam ad finem insulæ penetrasset. Seuerus ipse quanquam aduersa valetudine fere tota hac expeditione lectica lecta sit circumlatus, tamen perseverantia illa incredibili coegit hostes ad conditiones pacis venire, atque agri parte non exigua cedere. Finem Romani imperij vallum treuerat. Id vallum, qua Carrontem amnem attingit, præsidium habuit eo situ, & viarum descriptione, vt modicæ vrbis instar esset, quam nostrorum quidam falso Camelodunum fuisse existimarunt. Propius vero est hanc esse urbem, quam Beda Guidi vocat. Paucis antequam hæc scriberemus annis vestigia fossarum, & murorum, item vicorum apparebant, nec adhuc muri diruti omnino ita confusa sunt indicia, vt non interim se multis in locis prodant: terraque leuiter effossa quadrati lapides eruuntur, quibus vicini agrorum domini ad ædium suarum substructiones vtuntur. Indicant autem inscripti lapides, qui interim inueniuntur id opus Romanorum fuisse. Magnitudinem molitionis eius ostendunt hæc Ælij Spartiani verba, BRITANNIAM (quod maximũ eius imperij decus est) muro per transuersam insulam ducto vtrinque ad finem Oceani muniuit. Quibus verbis mihi indicare videtur non vallum, quod Beda vult, sed murum fuisse: præsertim cum opus, quod vallo Adriani plusquam dimidio breuius sit, tali elogio prosequatur. Distat autem vbi minimum hæc munitio plus octoginta millibus passuum a vallo Adriani

Adriani. Extant & alia (nisi fallor) eius pacis indicia. Est enim paulo infra id quod diximus praesidiū in aduersa Carrontis ripa, aedificium rotundum, ē saxi quadratis nulla calce aut cemento coagmentatis: non maius modico columbari, superne a-pertum, caetera illesum, nisi quod ostij superum lumen, in quo nomen auctoris, & o-peris inscriptum fuisse creditur ab Eduardo primo Anglorum Rege est ablatum: ea-dem inuidia qua reliqua omnia vetera Scotorum monumenta, quod in ipso erat, de-leuit. Id opus nonnulli falso prodiderunt templum Claudij Caesaris fuisse. Nos quantum coniectura possumus assequi adem Termini fuisse credimus. Erant item in eiusdē fluminis ripa sinistra duo tumuli terreni in modica planitie, manu (vt satis apparet) cōgesti. Minoris qui magis ad occasum vergit, bona pars alluione amnis est ablata. Dunos pacis adhuc eos accolē vocant. Pace igitur ex hac insulę diuisio-ne iterum parta, ac rebus vt cunq̄ue compositis, Donaldus, cum vnum & viginti rei Scotica praefuisset annos, decessit. XXVIII. R.

¶ EI suffectus est Ethodius secundus superioris Ethodij filius: homo prope stupidus: certe languidiore ingenio, quam cui tam ferocis populi moderatio conue-niret. Quo animaduerso primores collecti erga genus Fergulij ea sunt vsi reueren-tia, vt homini quantumuis ignaui, nullius tamen sceleris comperto, nomen quidē Regium relinquerent, praefectos autem singulis regionibus darent, qui ius dicerent. Eorum moderatione, & equitate factum est, vt nunquam Scotica res fuerit tranquil-lor. Neque enim tantum delicta puniebant, sed Regis auaritiam immodicam po-pulo reddiderunt innoxiam. Rex vicesimo primo magistratus anno familiarum tu-multu occisus est.

XXIX. R.

¶ NATHIRCO eius filius cum ingenij maius, quam pro etate specimen da-ret, Rex creatur. Nam equitando, iaculando, militaribusque studijs cum aequalibus contendendo, praeterea beneficentia, & humanitate omnium sibi amorem concilia-uerat. Verum cum etate in vitia descedens profunda auaritia, iracundia, luxuria, inertia, omnium bonorum studia breui ab se auertit: & quo iuuentus flagitijs eius magis consentiebat, eo vehementius eorum patres offendebat. Tandem per Na-thalocum hominem apprime nobilem, cuius filias a se constupratas, et flagris cesas colluioni scedorum hominum, quam circa se habebat, prostituerat, coniuratione nobilitatis facta frustra se vi tueri conatus, a suis etiam turpium flagitiorū odio deser-tus manum sibi intulit, duodecimo quam regnare coeperat anno, Rege extincto Dō-rus vel quia frater, vel quod scelerum minister ei fuisset, metuens proceres, ne, vt in recēti inuidia erant animo inflāmato, in totum genus Regium saurent, cum sua-tesellit opinio. Nathalocus enim, qui singulari erat affectus iniuria non con-terent. Hi ad Pictos profecti (nam eum locum exilio Regij pueri delegerant) insidiatores decepti staturā, et faciei similitudine alium pro Dōro clam nasti-obtruncant.

XXX. R.

¶ NATHALOCVS, quem maxime suis rationibus aduersum metuebat, sublatum ratus, primus ambitiose regnum apud Scotos petisse dicitur: ac magna nobilitatis parte aduersa, ab ijs, quos pollicitationibus, & donis conuenerat, Rex actus est: nec male partum imperium melius gessit. Suspecta enim nobilitate, H. j. e. quam

Rerum Scoticarum

quam in comitijs regni sibi aduersam fuerat expertus per homines plebeios, quos egestas, & audacia facile ad quoduis facinus impellere poterat, omnia administrabat. Accessit ad has suspitiones alia grauior, deprehensis literis ad principes nobilitatis, è quibus intellectum est Dòmum Athirconisque liberos viuere, ac in regni spem apud Pictos educari: hoc igitur periculum vt auerteret, quos maxime suspectos è primoribus habebat, ad se vocat, tanquam de commodis publicis cum eis consulturus. Comprehensos vniuersos in carcerem coniecit, ac proxima nocte strangulandos curauit. Verum quod suo timori sperauerat remedium, id velut fax coniurationis fuit. Nam cæсорum amici non minus sibi metuentes, quam propinquorum, & necessariorum calamitate dolentes, vndique in eum arma comparant. Quorum conatibus vt obuiam iret, dum exercitum cogit, a quodam suorum familiarium occiditur, prope duodecimo regni anno. Adijciunt hic quidam nostrorum fabulam magis concinne fictam quam verisimilem; illum ipsum a quo Rex cæsus fuit, ad diuinos missum, vt de victoria, de vita Regis, ac regno eius percuntaretur, responsum a quadam anu accepisse Regem non diu victurum: nec periculum ei ab hoste, sed a familiaribus instare. Cum ille vrgeret a quorundam a te, subiecisse. Ille mulierem execratus cum domum rediret, subiit animum illa cogitatio, nec responsum cælari posse, nec edere tutum esse: ne se apud Regem hominem prauum, & suo timori indulgentem suspectum redderet. Itaque tutius visum est tyrannum cum multorum gratia interficere, quam cum grauissimo proriprij capitis discrimine incolumem seruare. Statim vbi domum redijt, impetrato ad responsa diuinorum exponenda secreto, cæсо Rege duodecimum imperij annum ingresso patriam seruitio, & se periculo exemit.

XXXI. R.

¶ EIVS morte diuulgata liberi Athirconis reuocantur. Findochus præter genus multis naturæ blandimentis, corporis viribus, forma, proceritate, ætatis flore, adhæc periculis commendatus Rex eligitur: neque spem de se conceptam sefellit. Erat enim in consuetudine quotidiana summa humanitate, in iure dicundo æquitate, in promissis fide. Verum Donaldus Insulanus pacis impatiens cum numerosa manu suorum in Albium traiecit: & ingenti clade villarum quacunque pergebat edita magnam prædam domum abegit. Causa belli prætexebatur, ylio mortis Nathaloci Regis. Findochus exercitu statim collecto in Ilam insulam transmisit, & Donaldum prælio victum ad naues fugere cogit. Multi in acie ceciderunt: multi dum cum tumultu naues conscendunt submersi. Donaldus ipse dum in scapham receptus fugam meditatatur: ea multitudinis irrumpentis pondere depressa periit. Insulani animis nihil ea clade fractis dilcedente Rege accitis ex Hibernia auxilijs bellum renouant: & Donaldum prioris Donaldi filio duce iterum exscensionem faciunt: magnamque prædam abigunt. Findochus iterum cum copijs in Æbudas traiecit: omnesque insulas perlustrando seuerè in latrones animaduertit: munitionibusque in quas confugere consueuerant euersis tantum prædaram abegit, tantamque cædè fecit vt multas insularum prope desertas relinqueret. Ad eius reditum Donaldus ex Hibernia, quò perfugerat reuersus, dum exercitum reparare conatur, ita vires iminutas sensit, vt necessario belli appertè gerendi consilij ommissis ad dolos animu conuerteret. Nam cum non auderet Regi fidem publicam interponendi se committere, duos è suis iuxta callidos, & audaces in aulam cū secretis mandatis misit. Hi cum

Hi cum & genus suū iactarent, & de Donaldi iniurijs grauius conquererentur, Regi quidem fidem non fecerunt. Itaq; ad fratrem eius Carantium hominem leuē, & ambitiosum se contulerunt. Ab eo in intimum familiaritatis locum recepti, & per eum ad consilia de rebus maximis admissi, cum eius ingenium explorandō cognouissent, non dubitarunt secreta mandata de Rege tollendo cum eo communicare.

Ille regnum alieno scelere, & periculo partum velut iam certum amplexus omnigenere fauoris eos est profecutus. Igitur omnibus ad præcogitatum scelus comparatis captato tempore dum Rex, cæteris ad spectaculum inuisitata magnitudine feræ accurrentibus, alterum eorum sua fortunæ multiplicem euentum narrantem audit, ab altero venabulo in pectus adacto interimitur. Concurso facto ad atrox facientis alij troribundum Regem excipiunt, alij percussores sequuntur. Comprehensi, & ad supplicium ducti, expresso pius tormentorum vi Donaldi consilio, & scelere Carantij, qui tum dissimulandæ rei causa procul aberat, ipsi quidem iustas poenas luerunt. Carantius autem primum ad Brittones fugit. Sed ibi vulgata exilij causâ eum hospitibus esset detestabilis, ad Romana castra se contulit.

XXXII. R.

¶ OPTIMO & viro, & Regi scelere detestabili fratris occiso vndecimo regni anno susceptus est minimus trium fratrum Donaldus. Is cum ad vltionē necis fratris se pararet, audit Donaldum Insulanum Morauiam ingressum non iam prolatrone, sed pro Rege omnia gerere. Igitur edicto vt reliqui sequerentur, ipse cum paucis, qui forte aderant, recta ad hostem progreditur. Donaldus Insulanus certior per exploratores quam exiguæ Regi essent copiæ, diem, noctemque continuato itinere famam sui aduentus præuenit. Rex inopinata re percussus cum certamen fugere non posset congressus, maius quam pro numero prælium fecit. Tandem superante hostium multitudine victus, & grauius vulneratus ipse cum triginta e primoribus nobilitatis in manus venit. Cæsa ad tria millia, duo capta. Rex intra triduum seu moerore ob rem male gestam, seu dolore vulnerum decessit, vix circumacto primo anno regni sui.

XXXIII. R.

¶ EO defuncto Donaldus Insulanus, qui nomen Regiū antea nullo auctore sumpserat, iam pro legitimo Rege se gerebat, fretus maxime timore procerū: qui ne propinqui sui captiui occidantur (nam id Donaldus assidue comminabatur) nihil in ouere ausi sunt. Tyrannus cum in omnes debaccharetur, non contentus edicto prohibere, ne quis præter ipsius ministros arma ferret, aut nobilitatem passim ad cædem rapere, in cuius exitio firmamentum sui regni constituebatur, inter suæ crudelitatis superstites discordias ferebat: nec vllum pulchrius existimabat spectaculum, quam mutuum civium cædem. Eam enim cladem lucro sibi ponebat: tot inimicis leuari putabat, quot ex vtraque acie perissent: neque quicquam magis, quam civium concordiam metuebat. Itaque domi fere se continebat: & suarum in omnes iniuriarum sibi conscius omnes formidans, omnibusque formidabilis raro in publicum prodibat. Duodecimo tandem anno in iis miseris transfacto vix publicorum malorum vindex est inuentus Crathilinthus Findoci Regis filius. Is occulte apud nutricium delitescens diu perisse est creditus. Verum cum iam paucos viribus, & solertia pares haberet, genus, & nomen dissimulans prius in aulam, deinde in Regis familiaritatem receptus dexteritate ingenii breuiter

Rerum Scoticarum

perfectit, ut primum gratiæ locum apud eum obtineret. Tandem rebus omnibus ex animi sententia succedentibus cum indicato paucis quis esset, & quid pararet, idoneam facinori patrando manum ad se collegisset, Donaldum iniuriæ opportunum nactus occidit: & cum suis clam discessit.

XXXIII. R.

¶ TYRANNI morte divulgata & res, & auctor summa omnium cum læticia excipitur. Crathilinthus generis indicijs, testibusque prolatis quanto nemmo antea studio Rex est declaratus, ut qui non modo libertatis, sed salutis omnium auctor esset. Primum magno omnium consensu tyranni liberos, & propinquos, ut velut radicitus tyrannidem extirparet, necandos curavit: deinde partes omnes regi ad ius de more dicendum perlustravit: labefactataque a Donaldlo quanta potuit cura confirmavit: ac pace domi forisque parta ocium gentis more venationibus oblectare statuit. Eius rei studio cum in monte Grampio iuxta Pictorum fines ageret, iuventutem Picticam ad se venientem honorifice habuit. Nec ea contentus amicitia quæ ex antiquis necessitudinibus, & publica pace nata erat, etiam eos familiari consuetudine complecti studuit. Sed ea Regis comitas prope in perniciem vertit. Nam cum Picti canem insignem, quæ Scotorum Rex in delicijs habebat, clā apud se cælasset, indicio ad custodem canis perlato, ad locum, ubi cælabatur profectus dū canem retrahere conatur, interimitur. Ad eius cædem clamore facto cum utrinque magna multitudo concurrisset, acri pugna edita, ac multis occisis, in ijsque non paucis ex utriusque gentis nobili iuventute, iactum est crudelissimi belli seminarium. Nam ex eo die cum utraque gens alteram omnibus bellorum incommodis vexaret, non ante cessatum est, quam iustis exercitijs sit concursum. Neque pax, etsi Regibus utrinque accipientibus ullis conditionibus coire potuit. Quanquā enim non ignorabant, Romanis & Brittonibus semper infestis quanto cum periculo dissiderent, mutua tamen ultionis cupiditas ita eos efferauerat, ut dum priuatas quisque persequitur iniurias, calamitatem communiter omnibus impendentem contemnerent. Ac nisi Carausius exul Romanus obscuro quidem loco natus, at militia clarus interuenisset, ad alterius gentis internecionem pugnatum fuisset. Is enim a Diocletiano missus Bononiam maritimam, ut Belgicam Armoricam ab incursionibus Francorum, & Saxonum tueretur, cum multis barbaris sæpe captis prædam integram nec provincialibus redderet, nec ad imperatorem mitteret, suspitio est orta consulto ab eo barbaros admitti, ut redeuntes cum præda exciperet, atque hac se occasione diraret. Igitur a Maximiano iussus occidi purpuram sumpsit, & Britannias occupavit: utque opes aduersus Bassianum legatum Romanum firmaret, discordijs inter Scotos, & Pictos pacatis cum utrisque fœdus fecit, & societatem iniit. Romanis multa aduersus hominem rei militaris peritum frustra expertis, & Scotis, & Pictis in veterem, quos aliquando tenuerant agrorum possessionem restituitis postquam septem annos imperium gessisset, ab Allecto socio est occisus. Allecto cum triennio rebus præfuisset, ab Afclepiodoto interempto Britannia decimo quam defecerat anno Romanis est restituta. Sed nec Afclepiodotus, nec qui ei successit Constantinus Chlorus quicquā in Britannia memoratu dignum gessit, nisi quod ex Helena concubina Constantinū, qui postea rerum potitus est, genuit. Inter hæc decessit Crathilinthus, postquam rei Scoticæ præfuisset annos viginti quatuor.

XXXV. R.

¶ FINCORMACHVS frater eius patruelis post cum regno Scotorum potitus,

secunda praelia aduersus Romanos adiunctis Brittonibus, & Pictis, quædam absque externis auxilijs fecit. Tandem viribus Romanorum domi bellis ciuilibus, & foris assiduis contentionibus attritis, quietioribus rebus Scoti quoque libenter pacem sunt amplexi. Liberati curis externis nihil prius habuerunt, quam vt religionem christianam promouerent, occasione illinc orta, quod multi ex Brittonibus christiani seuitiam Diocletiani timentes ad eos confugerant: e quibus complures doctrina, & vitæ integritate clari in Scotia subsisterunt, vitamque solitariam tantâ sanctitatis opinione apud omnes vixerunt, vt vita functorum cellæ in templa commutarentur. Hoc genus consuetudo mansit apud posteros, vt prisca Scoti templa cellas vocent. Hoc genus monachorum Culdeos appellabant: mansitque nomen, & institutum donec monachorum genus recentius in plures diuisum sectas eos expulit: tanto doctrina, & pietate illis inferius, quanto diuitijs, & ceremonijs, cæteroque cultu externo, quibus oculos capiunt, & animos infatuant sunt superiores. Fincormachus igitur Scotorum rebus æquitate summa compositis, & ciuibus ad mansuetioris vitæ cultum reductis, decessit quadragesimo septimo regni sui anno.

XXXVI. R.

¶ EO defuncto grauissima de regno contentio est exorta inter tres fratres patruales è tribus Crathilinthi fratribus genitos, Romachum, Fethelmachum, & Angusianum, seu verius Æneanum. Romachum commendabat, quod è tribus Crathilinthi fratribus pater eius ætate maximus, quod mater è Regio Pictorum sanguine esset, quod ipse ingenio foret acris, & ad parandas amicitias flexili. Pro Angusiano faciebat ætas, & experientia rerum, & mores amabiles, atque inde fauor populi, & antea omnia qui initio fuerat competitor, tum suffragator Fethelmachus. Propter eorum seditiones cum res ad arma spectaret, primis comitijs nihil peragi poterat: & soluto conuentu cum totum regnum in duas factiones diuersas iret Romachus fauore populi inferior, aduocata iuuentute Pictica se externis auxilijs firmat. Ab ijs cum Angusianus rescisset sibi insidias parari, potius existimauit vitam semel fortunæ committere, quam in perpetuo timore sollicitam agere. Igitur cõactis amicis cum Romacho praelio congressus, victusque in Æbudas cum Fethelmacho profugit. Ibi cum intelligeret, se factionum principibus ob virtutem formidabilem, & apud populum naturam venalem, & Romachi pollicitationibus corruptum parum fore tutum, in Hiberniam cum suis discessit. Romachus autem vi magis, quam populi voluntate regnum affectus æmulo submoto in aduersarios crudeliter exercuit inimicitias: ac ne vi magis, quam iure grassari videretur, dum regiones oblit ad conuentus habendos, ac non adhibito de more consilio solus ad suum arbitrium causas capitales reuocat, magna cum cæde grassatus maximum timorem in omnes bonos diffudit. Tandem omnibus præsentem rerum statum exosis, repentina coniuratione nobilitatis antequam vires tyrannis colligere posset oppressus e fuga, quam ad Pictos intenderat, retractus poenas luit tertio sui regni anno, caput pilo affixum lætum populo spectaculum circumlatum est.

XXXVII. R.

¶ ANGVSIANVS ingenti omnium consensu ad regnum capiendum est reuocatus. Primum, qui Romacho crudelitatis, & avaritiæ ministri fuerant, sub

Rerum Scoticarum

sub Rege iusto sibi timentes Pictorum Regem Nechtanum in ultionem propinqui sui ad arma commouerunt. Angufianus pacis cupidus per legatos sæpe Pictos admonuit, quanto cum periculo vtriusque regni pugnaturi essent Brittonibus in armorum exitium intentis. Verum vbi eos vel fiducia virium, vel iracundia perturbatos a pacificis consilijs auersos vidit, educto exercitu post acerrimum conflictum victoria est potitus. Rex Pictorum cum paucis euasit. Verum postquam metus recessit, ira, & pudore inflammatus agre a suis impetrat, vt nouum sibi exercitum decernant: eo coacto in Caledoniam ducit. Angufianus iterum frustra tentata pace cum suis copijs ad hostem tendit. Pugnatum est vtrinque pari obstinatione, alteris partem laudem tueri, alteris ignominiam acceptam delere conantibus. Demum Scoti Angufiano caeso solutis ordinibus in fugam versi. Nec Pictis læta fuit victoria Rege suo, ac præstantissimo quoque bellatore in acie interempto. Prope par vtrinque damnum acceptum pacem ad breue tempus præstitit. Præfuit rei Scoticæ Angufianus paulum supra annum.

XXXVIII. R.

¶ FETHELMACHVS Angufiano Rex est successus. Cum vix biennium in regno compleisset exercitu coacto Pictorum agros foedis populationibus vastauit. Vbi primum hostis occurrit, concursum est cum vtriusque gentis magna strage. Mam Pictorum acies media cornibus nudata prope tota circumventa est: nec tamen inulta cecidit. Rex Pictorum tertio post die è vulnere decessit. Scoti victoria vsi, late nullo exercitu obuio Pictorum agros vastant. Picti enim tanta clade accepta nunquam totis viribus ausi se fortunæ committere, leues procurfantium manus in populatores locis, & temporibus opportunis immittentes latius eos euagari prohibebant. Interea Hergustus homo callidus accepto in suos imperio quatenus viribus impar erat, ad fraudem conuersus duos Pictici generis viros immisit, qui se Scotos simulant, Regi perniciem molirentur. Hi cum fidicine quodam de cede Regis transegerunt. Hoc enim hominum genus ad somnos conciliandos, & vigilias oblectandas in cubiculis nobilium pernoctabant: qui mos etiam adhuc in omnibus insulis Britannicis apud præscos Scotos obseruatur. Igitur statuto die Picti, vt conuentum erat, a fidicine intromissi Regem quam maxime possunt occulte iugulant. Nec tamen ita rem coelare potuerunt, quin ad morientis gemitum ministri excitati facinoris auctores sunt persecuti: & cum vltius fugere nõ possent è prærupto saxo lapidibus propugnantes ministri Regij affecuti ad poenas eos retraxerunt.

XXXIX. R.

¶ FETHELMACHO regni sui anno tertio extincto successit Eugenius, seu potius Euenus Fincormachi filius. Sub id tempus Maximus legatus in spem totius insule potiundæ erectus si vtranque gentem deleret, primum cum Pictis, vt tum res erant, infirmioribus, atque ideo ad paciscendum promptioribus amicitiam simulat: eos vanis promissis implet, si in societate Romana perseuerent, præter innumera alia commoda totum Scotorum agrum se eis concessurum. Audiuerunt libenter ea Picti, & ira cæci, & vindictæ cupidi, & promissis delentii, & in futurum improvidi. Igitur cum Romanis coniuncti Scotorum agros popularentur primus eis conflictus fuit ad Cream Gallouidiæ annæ. Scoti pauciores a pluribus circumuerti dum

dum in omnes partes fugiunt, Romani velut certâ victoria potiti sine ordine fugien-
 tibus instant. Interea Argathelii, & vltiores aliquot populi, qui nondum se
 cum reliquis copijs coniunxerant, in dissipatos Romanos densis agminibus inuecti
 magnam stragem ediderunt. Eugenius collectis, quos e fuga retrahere po-
 tuit, habito super summa rerum consilio, cum præsentis copiae nullam spem reno-
 uandi belli facerent, retro in Caristam abiit. Maximum vero quo minus victo-
 ria vteretur prohibuit trepidus nuncius omnia in interiore Britannia bello ardere.
 Scoti eius discessu maiore hostium parte leuati quanquam vix ad sua tuenda suffice-
 rent, ira tamen, ac spe se ante exactam ætatem hostes vicinos insigni aliqua clade re-
 pressuros, quicquid virium, aut odij supererat in Pictos effuderunt. Quacun-
 que obuijs absque discrimine trucidatis ferro & flamma late vastitatem faci-
 ebant. Maximus quanquam minis, & verborum contumelia Scotos persequeba-
 tur, vtriusque tamen clade gentis pariter lætus vbi primum ei commodum fuit,
 tanquam damna Pictis illata vlturus in Scotos mouit. Illi tum non de gloria,
 imperio, aut præda dimicaturi: sed de patria, fortunis, vita, cæterisque, quæ ho-
 ris, sed etiam gentili consuetudine mulieribus in vltimum se discrimen parant: &
 castris non procula Dunno amne positis non longe ab hostibus constiterunt. Acie
 vtrinque instructa primi concurrerunt cum Scotis Romanorum auxilia. Ibi alteris
 spe, alteris desperatione incitatis certamen acrius, quam longius fuit. Picti, &
 Brittones magna cum cæde repulsi: ac nisi subsidium in tempore a Romanis venis-
 set, fugam circumspiciant. Verum Maximo legiones admovente Scoti &
 multitudine, & genere armorum, & disciplina inferiores ruinæ modo retroa-
 cti. Cecidit ibi Rex Eugenius, dum suis non vult superesse: ac maior proce-
 rum pars ne Regem prodidisse videretur. At Maximus tanta victoria citius, quam
 sperarat, potitus, cum vix haberet in quem odium exerceret, misericordia ad pri-
 uatam clementiam reuocatus, multis Scotorum regionibus perlustratis dedentes
 sese recæpit, agrosque colere iussit: & vt suis contenti, vicinis molesti ne essent
 imperat. Picti hanc eius clementiam ægetime ferentes contendebant nunquam
 Romanos, eorumque socios solidam & sinceram pacem habituros incolumi gen-
 te Scotorum semper inquieta, semper ad omnem prædæ occasionem intenta: nun-
 quam terram Britanniam securam fore, dum in ea quicquam illius sanguinis super-
 esset: cum feris belluis rem esse, quæ nullis officijs prouocata mansuescant,
 nullis damnis fractæ conuiescant: eundem, qui ei genti esset, bello finem futu-
 rum. Cum Maximus contra multa differeret de vetere populi Ro. instituto, a quo
 in orbe terrarum fere perdomito gentem vllam penitus excisâ: se curasse, vt Rege cum
 omni iuuentute cæso non metuendos vicinis, sed potius miserandos hostes relin-
 queret: nec se Pictorum aduersus eos odio cedere: sed rem vere æstimantibus multo
 lætius esse spectaculum e viuentium miserijs, quam cruore occisorum: grauiorem
 que pœnam esse viuendo semper mortem optare, quam semel moriendo malis omni-
 bus defungi. Hæc quidem ille differabat non tam vlla erga Scotos beneuolentia,
 quam Picticæ crudelitatis odio: simul in futurum prospiciens quam periculosum
 esset prouinciæ Romanæ si vires Pictorum deletis penitus Scotis duplicarentur. Picti
 vero nec queælis, nec precibus, nec donis abstinuere prius quàm edictum impetrarēt,
 vt Scoti omnes ante certum diem Britannia excederent: qui secus fecisset, ei fore
 capitale.

Rerum Scoticarum

capitale. Ager eorū inter Pictos, & Brittones diuisus. Scoti superstites quō quenque fors tulit per Hiberniam, Æbudas, Scandiam, & Cherronesum Cimbricam dispersi ab incolis satis humaniter fuerunt recepti. Sed nec a sacerdotibus & monachis, qui tum in summo erant honore Picti, etsi publice Christianis institutis imbuti, iniuriam abstinerunt. Illi vero profugi cum in omnes circum circa regiones dispergerentur, multi in Ionam Æbudarum vnam deuenere: atque ibi in cœnobium collecti magnam suæ sanctitatis, & eruditionis famam ad posteros transmiserunt. Cæteris Scotis ita bello afflictis; patria pulsis, & de reditu desperantibus Æbudarū cultores ingenio feroces, & inquieti, & ob desidiā inopes, & hominum multitudine, & rerum necessariorum superante penuria aliquid per se audendum rati classe longarum nauium coacta duce Gillone in Argatheliam transmittunt. Ibi dum ad prædam, vt in regione prope vacua habitatoribus vagi discurrent, a Pictis eō ad præsidium missis circumuenti, ac a nauibus exclusi ad vnum perire. Classis capta, & ad vsū belli aduersus Insulanos reseruata. Nec ita multo post, qui in Hiberniam confugerant, partim veteris cognationis commemoratione, partim fortunæ commiseratione gentem ad bella, prædasque suo pte ingenio procliuem facile mouerunt, vt auxilium ad patriam, pristinumque statum recuperandum decernerent. Data decem millia. Hi in latus Scotiæ aduersum Hiberniæ transpositi magnum sui aduentus terrorem late fuderunt. Hoc primo successu læti cum de reliquo bello consultarent, Scoti Albinigari virium Romanarum, & quantum reliquas nationes peritia rei militaris anteirent, auctores erant, vt præsentē victoria contenti cum præda domos redirent, nec expectarent, dum totius Britanniæ vires eos adorirentur. Et quando nec vniuersæ Hibernorum copiæ si adessent, pares esse queant aduersus eorum exercitus, quorum consilio, & armis terrarum orbis esset perdomitus, cum eis non vi aperta, sed astu certandum: occasiones captandas: & quos nec numero, nec opibus, nec bellandi peritia æquare possent, laboribus, & malorum patientia fatigandos. Hanc vnam esse huius belligerendi rationem. Hiberni Scoti contra Albinos increpare, quorum pristina animi vis adeo elanguerit, vt cum posteri essent eorum, qui Romanos exercitus prope delessent, ipsi nec aspectum quidem illorum sustinere possent. Nec deerant etiam ex ipsis Scotis Albinis, qui contenderent bellationem a ciuibus suis propositam plane inanem esse: vt quæ ad hostem tantum vexandum, non ad patriam recuperandam faceret. Quamobrem fortunæ instandum: eam reditus ducem sequendam. Id si faciant, non esse dubitandum quin Deus, qui tam prospera belli initia dederit, aut nouo Brittonum motu, aut reuocatis ad bella propiora legionibus hostium vires sit imminuturus.

Occasionem oblatam potius amplectendam, quam in presentia neglectam posterius frustra quærendam. Hæc sententia cum in consilio vicisset, læti ad prædas discurrent: ac dum in spem amissa recuperandi audacius quam prudentius suæ cupiditati indulgent, maioribus repente copijs oppressi maiorem suorum partem amiserunt.

Hæc clades in Hiberniam renunciata Scotis omnem spem reditus præcidit, & Hibernos de sua libertate retinenda sollicitos reddidit. Multis igitur consilijs tentatis cum alius exitus non appareret, visum est Scotis Hibernensibus legatos in Britanniam esse mittendos, ac pacem quam in maxime commodis possent conditionibus cum Romanis faciendam. Eos Maximus primum grauiter increpat, quod nullis prouocati iniurijs vltro arma Romana laceffissent. Legatis excusant

10
 20
 30
 40
 50
 60
 70
 80
 90
 100
 110
 120
 130
 140
 150
 160
 170
 180
 190
 200
 210
 220
 230
 240
 250
 260
 270
 280
 290
 300
 310
 320
 330
 340
 350
 360
 370
 380
 390
 400
 410
 420
 430
 440
 450
 460
 470
 480
 490
 500
 510
 520
 530
 540
 550
 560
 570
 580
 590
 600
 610
 620
 630
 640
 650
 660
 670
 680
 690
 700
 710
 720
 730
 740
 750
 760
 770
 780
 790
 800
 810
 820
 830
 840
 850
 860
 870
 880
 890
 900
 910
 920
 930
 940
 950
 960
 970
 980
 990
 1000

tis excusantibus, & culpam in imperitam multitudinem conferentibus data venia.
 Pax ijs legibus facta, ne hostes Romanorum post eum diem Hiberni reciperent, ab
 eorumque socijs omnem vim abstinerent, eomiter imperij maiestatem colerent. Hi
 berna equiores quam sperarant conditiones laeti domum retulerunt. Maximum au-
 tem ad pacificandum non metus ab Hibernis (vt qui non magnum in eorum mo-
 mentum poneret) flexit: sed quod in maiorum rerum spem intentus non
 modo quietam, sed etiam beneuolam sibi volebat relinquere Britannia. Nam cum
 tot caelis exercitibus imperij Romani vires bellorum civilium tempestatibus debi-
 litas videret, imperatoresque non a senatu, populo ve legi, sed militari fauore assu-
 mi, cumque perdomita (quod nulli alteri contigisset) Britannia magnum in remilitari
 nomen, exercitumque pro multitudine satis firmum haberet, in eo rerum statu de-
 creuerat, si se occasio imperij occupandi offerret, fortunę non deesse. In hanc
 spem pronus milites plurima comitate, & omni largitionis genere complecte-
 batur. De rebus grauissimis cum Britannorum maioribus consultabat: Picti
 orum iuuentute exercitum supplebat: eisque praesidia pluribus in locis provin-
 ciae committebat custodienda: diuiso inter eos, & Brittones Scotorum agro
 Pictis quidem veterem ditionem liberam reliquit: sed vestigalia modica ex attri-
 buto eis vltimo regni Scotorum angulo exegit. Indicium quidem, vt ipse pra-
 dicabat Britanniam vniuersam partim a se perdomitam, partim pacatam. Atque his
 quidem artibus vulgus mirum in modum sibi conciliabat. Itaque omnibus ad spem
 conceptam paratis velut a militibus coactus, purpuram sumpsit. Post eum Constanti-
 nus ex infimo militię ordine sola nominis commendatione a Brittonibus dux est e-
 lectus: atq; eo rursus interempto Gratianus homo Britannici sanguinis insule impe-
 rium inuasit. Verum Maximo in Italia, Gratiano in Britannia caeso missus est Roma-
 ni vellet auctum, Pictis in provinciae formam reductis, legibus Ro. eos vt iussit, gra-
 ui poena ni pareatur indicta: ac Hergusto eorum Rege inter hac mortuo, vetuit ne
 nouum crearent, neve magistratum alium nisi a pop. Ro. datum haberent. Id vero
 Pictis mera seruitus videri: ac iam sero, & frustra queri gentem & amicam, & cognata-
 tam, ac licet interim molestam, tamen aduersum externum hostem omnium pericu-
 lorum sociam a se foede & crudeliter proditam. Eo se hec iure pati, qui non auxilio
 solum, sed misericordia se priuarint. Quis enim eorum calamitatibus indolere posset,
 qui meminerit, ad quantam omnium rerum inopia veteres amicos redegissent: huc
 nimirum pertinere vetus illud oraculum, quod Pictos olim a Scotis delendos praeci-
 puerat. Ob Scotos enim a se proditos nunc poenas luere, ac miserius quam illos pe-
 rire: nisi forte quis intolerabilius exilium, quam seruitutem putet. Illos enim in qua-
 licunque fortuna tamen liberos esse: se vero in extremis malis versari, coque graui-
 oribus, quod suo merito in ea incidissent. Itaque vt haberent ad quem conuenirent,
 vt in medium de remedio calamitatum suarum consulerent, Durstum Hergulli filium
 Regem creant. Apud hunc primores congregati dum remedia circumspiciunt serui-
 tutis asperitatem querelae expresserunt. Iam non imaginaria se, sed vera seruitute pre-
 mi. Inclusos intra vallum Scueri velut feras bestias ab omni humano commercio
 se iunctos: inde iuuentutem omnem splendido militiae nomine ad lanienam
 educi. Praeter vicinarum gentium odium accedere monachorum acerbissimas
 increpationes: qui occlamarent merito eorum preces a Deo contemni, qui Dei
 ministros, suosque fratres eorundem sacrorum participes tanta sauitia
 essent.

Rerum Scoticarum

essent persecuti, ut ne monachos quidem, per quos Deus exorari posset eodem se-
cum coelo frui fuissent. Hæc cum grauer eos vrerent, subeunte in rebus aduer-
sis animos religione, tandem nonnihil à perpeffione malorum laxamenti dato, vna
ad libertatem restituendam via est visa, si Scotis placandis, Deum etiam suæ per-
fidia infensum placare possent. Se intelligere Fergusium Regij generis iuue-
nem in Scandia exulare: eo reuocato cæteros eius auctoritate facile
posse adduci, ut redirent. Ad eius animum tentandum
occulta metu Romanorum legatio decreta est.

RERVM SCOTICA RVM HISTORIA

Auctore

GEORGIO BVCHANANO
SCOTO.

LIBER QVINTVS.

AESO vti retulimus a Romanis Eugenio, ac gesta
te vniversa patria pulsa Regis frater, siue
ille Echadius, siue Ethodius fuit metu insidiarum a Pictis, ac re-
rum suarum incertus, conducto nauigio, non magis ventis
quam fortunæ vela committens, in Scandiam appulit vna cū
filio Ertho, & nepote Fergusio. Ibi cum in aulam venisset,
Rex illius oræ edoctus qui, & vnde esset, quaque fortunæ vio-
lencia exercitus fuisset, cum præter vectorum sermones habi-

20
30
40
tus, formaque viri facile dictis fidem faceret, breui eum in familiarium numerum admi-
fit. Fergusius ibi patre, & auo mortuis cum adoleuisset, & se totum studijs militari-
bus dedit, multæ simul aduersus imperium Ro. expeditiones à populis ad septem-
trionem spectantibus sunt susceptæ. Alijs in Pannoniam, alijs in Galliam nationibus
irrupentibus, Fergusius pariter & armorum studio, & Romanorum odio Francos
in bellum aduersus Gallos est secutus. Sed cum ea expeditio parum prospere ces-
sisset, maiore gloria quam re parta in Scandiam redijt. Cum verò non ibi tantum, sed
per vicinas quoque gentes nomen eius celebraretur, ea viri fama ad Scotos, & Pictos
perlata spem fecit Scotis patriam, Pictis libertatem recuperandi, si antiquis odijs de-
manans hoc duce aduersus Romanos fortunam tentarent. Et erat ea tempestate Ro-
mæ res adeo afflictæ finitimorum armis, vt ipsa occasio veteres inimicos ad vindi-
ctam superiorum iniuriarum excitaret. Nam imperatores ciuilibus bellis attriti
Gothis, & Vandalis, & Francis, & Afris in proximas cuique prouincias irrupenti-
bus ita vndique vexabantur, vt ad Italiam, & Ro. imperij sedem tuendam ommissa
rerum exterarum cura exercitus reuocarentur. Inter eos motus, qui Britannicis le-
gionibus præerant rem Ro. habentes pro deplorata sibi quisque priuatim consulen-
tes, alius alio tempore tyrannidem stabilire conabantur: nec contenti Insulanos
omni genere crudelitatis & auaritiæ vexare etiam ipso mutuis incursionibus sese con-
ficiabant: ita decrecente quotidie legionariorum numero crescente prouincialium
odio magis deerant Britannis vniuersis vires, quam animus ad rebellandum. Sed su-
pra clades alias maxime omnium affixit insulam vltimus exercitus imperator Con-
stantinus, qui sumpta purpura non modo militem Romanum, sed quicquid in Brita-
nia erat

Rerum Scoticarum

abduxit, & insulam exarmatam, & si quem externum hostem habuisset, ad omnem iniuriam reliquerat expositam. Quæ potissimum occasio Scotorum mirum in modum conspirationem maturavit. In hoc igitur statu rerum inita concordia per secreta cum Pictis colloquia per vtriusque gentis legatos Fergusius ad regnum auitu suscipiendum reuocatur. Ille vt homo militaris, & gloriæ cupidus, & præsentium rerum tædio affectus, & futurarum spe erectus facile conditionem accepit. Ad famam eius profectio non modo Scoti exules, sed Danorum multi familiari vsu, & comilitio conciliati in eandem cum eo spem domo profecti in Argatheliam appulerunt. Illuc ad eum antea de eius aduentu præmoniti, qui in Hibernia, & circumiectis insulis exulabant celeriter conuenerunt: & ipsi secum hospitem, & amicorum, iuuentutis item nouarum rerum auidè satis magnum numerum trahentes.

XL. R.

¶ His auxilijs Fergusius fretus more patrio quadragesimus Scotorum Rex effectus. Liber Pasletensis reditum eius conijcit in annu Honoriij & Arcadij Imp. sextu. Alij in octauu, hoc est, iuxta Mariani Scoti supputatione 403. iuxta Functionum 404. a Christo nato, qui fuit, a morte Eugenij aui circiter 27. Qui ex Beda contendent hunc primum fuisse Scotorum in Britanniam aduentum, eos eius historia manifesti mendacij coarguit. Comitij igitur peractis homo in bello natus, & educatus, & qui fortunæ benignitate, & hominum alacritate vtendum, & famam sui aduentus preueniendam censeret, præsidia proxima, cum non satis militum haberet ad ea obrinenda diruit: & regno recuperato cum primum per anni tempestatè posset, diligenter aduersus hostes expeditionem apparat. Brittones interea in duas factiones erant diuisi. Alteri libertatis cupidi & externæ dominationis pertæsi eorum aduentu gaudebant: alteri præsens ocium cum maximis incommodis coniunctum incertæ libertati, & certo bello præferebant. Itaque & periculi imminentis metuentes, & suæ infirmitatis conscij duplicem legationem decernunt: alteram ad Pictos, quæ eos sollicitaret, ne relicta Romanorum, & Britannorum amicitia ad veteres suos inimicos, homines sine re, sine spe, sine viribus deficerent. Addunt admonitiones, pollicitationes, & ni pareatur, graues minas a Romanis, quibus nec integri ambo vquam resistere potuerunt, nedum nunc alteri delectibus exhausti, alteri omni genere malorum attriti pares esse possent. Legationis ad Romanos summa hæc erat, vt in tempore, dum aliquid ab hostium immanium crudelitate superesset, quod desereretur auxilia mitterent. Id si facerent, Britanniam in eorum perpetua fide constanter permansuram: sin minus, satius fore patriam relinquere, quam gentium ferarum morte grauiorem seruitutem tolerare. Romani etsi vndique ipsis instarent bella, tamen legionem vnã ad prouinciam protegendam è Gallijs mittunt. Sed rebus ibi pro tempore compositis reuerti iussam. Iis copijs Brittones freti repentino aduentu manus prædatorias incautus vagantes magna cum cæde repulerunt. Socij Reges instructo exercitu cum ad vallum Seueri venissent ad Carrontem amnem hostium copijs occurrerunt. Ibi atrox commissum prælium. Magna vtrinque cæde edita Romani superiores qui breui in Gallias erant redituri, contenti hostes repressisse vallum Seueri pluribus locis dirutum restituunt: eoque instaurato, ac Brittonum præsidij firmato discedunt: et socij Reges etsi celeritate, & laborum tolerantia superiores, multitudine tamen, & opibus hosti impares, decreuerant præliis abstinere, crebris incursionibus hostem vexare, summam rei nondum adultis viribus in discrimen vnus certaminis non committere. Verum vbi Romanos è Britannia ab-

scessisse

abcessisse nunciatum est, mutata sententia totis viribus in vnum collectis vallum
 militari tantum opere constructum, & segniter a Brittonib⁹ custoditum diruunt. In-
 de liberiore iam populatione agrum vltra vallum, quem ob hominum inopiam te-
 nere non poterant, ad multa millia Brittonibus inutilem reddiderunt. Principem
 in munitione diruenda Grænum quendam fuisse dicunt: qui milite nauibus trans
 vallum exposito custodes incautos oppressit, ac suis aditum patefecit. Hic Scotusne,
 an Britto fuerit scriptores in ambiguo relinquunt. Maior pars Brittonem fuisse è fa-
 milia Fulgentiana imprimis in illa gente nobili oriundum, eundemque Fergusij so-
 cerum contendit. Eos vt sequar magis inclinat animus. Vallo igitur diruto cum
 Scoti & Picti inhumana crudelitate in Brittones, (vt tum res erant) armorum desue-
 tudine imbelles sine discrimine sexus, & ætatis grassarentur, illi miserabilem legati-
 onem Romam mittunt, quæ ineffabilem gentis calamitatem indicaret, & suppliciter
 auxilium posceret. Quod si Brittonum cladem, & provinciæ nuper tam splendide
 negligenter interitum, tamen ad dignitatem Po. Ro. pertinere, ne nomen eorum a-
 pud barbariam illam incultam vilesceret. Rursus igitur missa legio, quæ (vt ait Be-
 da) inopinatò tempore autumnu adueniens magnam hostium stragem dedit. Ad hos
 reprimendos socij Reges quantum possunt exercitum cogunt: & freti superiorum
 temporum successu, & Dionethi Brittonis amicitia ad hostem ducunt. Erat autem
 Dionethus honesto loco apud suos natus: & quia semper aliàs omnibus suis auctor
 fuerat, vt è seruitute Romana se eximerent, ac tum maxime tanta opportunitate ob-
 lata, totis imperij viribus in alia bella conuersis, ideo suis, ob nouarum rerù studium
 suspectus, Romanis inuisus, Scotis, & Pictis amicus erat. Hi cum initum scirent ab
 hostibus consilium, vt hunc primum velut propius malum, & in ipsis inhærens vita-
 libus opprimerent, id ne fieret magnis itineribus ad hostem contendunt: & coniuncti
 cum Dionetho castris, acrique aduersus Romanos consiliu inito eos a fronte
 aique a tergo multitudine freti circumveniunt. Cum solutis ordinibus legionarij
 cederent, socij Reges acrius inuecti a reliqua parte Romani exercitus, quæ in subsi-
 dijs collocata sub signis manserat excepti cum magna strage repelluntur: ac nisi Ro-
 mani suæ paucitatis conscij fugientes insequi longius ausi non fuissent, insignem eo-
 rum accepissent cladem. Verùm quia damnum amissi militis in paucitate magis sen-
 tiebatur, minor ex victoria fuit lætitia. Maximianus (ita qui legioni præerat a no-
 stris vocatur) hac offensione perculsus in intimam se recepit provinciam. Reges
 diuersi ad sua quisque reuertuntur. Dionethus more Romano sumpta purpura se
 Regem Brittonum edit. Romanus vbi dispersos hostes intellexit, collectis quantas
 poterat viribus Brittonù auxilijs suas copias auget, ac in Dionethù propinqua sibi
 provinciæ loca infestantem ducit: eum, vnde propius erat periculum, ante sociorum
 aduentù ratus posse opprimi: sed tres Reges celerius eius opinione coniuncti castra
 castris contulere, ac suos pro tempore exhortati in aciem produxerunt: nec mora præ-
 lio facta est. Romanus Britannos in prima acie collocavit: suos in subsidijs tenuit.
 Commisso acri prælio cum prima acies loca nota esset Maximianus promotæ legi-
 one Brittones prope circumspicantes fugam retinuit. Deinde circummissis, quæ
 in orbem pugnando se defenderent, maiore hostium parte in eos versa ipsi quidem
 vniuersi occisione occisi: sed eorum calamitas cæteris ad dilabendù spatium dedit.
 Ceciderunt in ea pugna Fergusius Scotorum, Durstus Pictorum Reges: Dionethus
 laucius agre per suos raptus ad mare nauicula domum est auectus. Hæc victoria ita
 I. j. omnium

Rerum Scoticarum

77
 omnium animos perculit, vt superioris temporis ante oculos imaginem haberent: & plerique iam exilio locum circumspicerent. Decessit Fergusius postquam fedecim annos rei Scoticæ præfuisset: vir plane magni animi, & quem secundum regni Scotorum conditorem iure liceat appellare: atque in eo fortasse priori Fergusio anteferre, quòd ille in vacuos prope agros concedentibus etiam Pictis venit: nec ei res cum Romanorum inuictis copijs, sed cum Brittonibus, vt non multo belli apparatu superioribus, ita laborum patientia longe inferioribus. At hic Fergusius cæcis prope omnibus, qui arma ferre possent, in externo solo educatus, post vicesimū septimum demum exilij annum Rex ignotus ab ignotis sibi ciuibus ascitus, manu collecticia ex varijs gentibus aduersus Britannos interim Romanis opibus subnixos accersitus, nisi manifesta vis numinis eius conatibus affuisset, temerarium facinus, ac propius amentiaæ ausus videri poterat. Decedens tres reliquit filios adhuc impuberes Eugenium, Dongardum, & Constantium. Eis omnium magno assensu Græmus auus maternus tutor est datus: interim dum pueri adolescerent, pro Rege futurus. In eo tanta fuit virtus, vt temporib^o turbulentissimis in gente feroci, nec semper suis Regibus morigera nullus domi sub peregrino principe motus exiterit.

XLI. R.

¶ **EVGENIVS**, siue Euenus maximus natu filiorum Fergusij nomen Regium habebat: potestas penes Græmum erat. Is censu iuniorum per vniuersum regnum habito cum vires supra quàm crediderat superioribus prælijs attenuatas comperisset, nihil tunc conandum ratus, delectum remisit. Romana autem legio vti iussa erat, liberatis focijs in continentē reditura, quicquid terrarū hostilium intra vallū Severi erat depopulata cæcis incolis agros Brittonibus restituit, prædā sibi retinuit. Scotorum, ac Pictorum reliquie, quæ eam calamitatē euaserant, intra duo maris æstuaria rursus inclusæ. Rebus ad hunc statū reductis Romani Brittonibus exponūt, quot, & quā validis exercitibus in exitium rei Romanæ coniuratis ipsi obsideantur: imperiū nec laboribus, nec sumptibus tantis posse sufficere, vt longinqua tueatur. Quomobrem Brittones admonent, ne in posterum externa expectent auxilia, sed ipsi arma capeant, & ad militares labores sustinendos sese exerceant: & quod ignauia antea peccatum fuerat, industria, & malorum tolerantia cōpensent: neu se sinant hostibus, quibus ipsi & numero, & opibus præstent, ita esse contemptui, vt ex agro eorum annuas prædas non secus, ac si venatum exirent, abducant. Ipsi vero Romani etiam vt in posterum prodesse, magnū, & memorabile opus aggrediuntur. Collecta enim è tota prouincia maxima opificum manu Romanis ac Brittonibus certatim contendentibus, vbi vallum per triginta millia passuum a Severo fuerat ductum murum è lapidibus extruunt octo pedes latum, duodecim altum. Castellis eum distingunt, quorū nonnulla oppidorū speciem præferbant. Finiebatur ad occidentem ad locum, qui nunc Fanum Patricij dicitur. Ad orientem vero incipit a monasterio Aberkernico, vt scribit Beda: qua in regione ante 120. annos arx valida Duglassiorum fuit, Abercornū: monasterij vero nusquam vllū vestigium. Præterea ne hostes (vt aliās factū meminuerant) nauibus ultra murum in terram descenderent, frequentes toto litore speculas excitarunt in locis editioribus, vnde prospectus late in mare patebat. Appositæ vbi commodum visum est custodiæ: sed plane hominum ignauorum, & imbellicum, qui nec hostis armati aspectum sustinerent. His Romana legio prouinciales officijs profecuta fortibus etiam consilijs ad patriā proprijs armis potegendam hortantur: ac vetant auxilium Romanorum post eum diē sperare. In eo enim statu rem Romanam

Romanam esse, ut socijs longinquis nullam opem possit afferre. Scoti, & Picti ubi Romanos abiisse, nec denuo reuersuros per exploratores pro certo compererunt, totis viribus, ac multo quam ante acrius murum aggressi non modo telis missilibus propugnatores deiecerunt: sed vncinatis telis, inquit Beda, id est (ut ego interpretor) dorydrepans, aut falcibus muralibus e muro detrahebant: ac superiore munitione defensoribus nudata operis adhibitis fundamenta subruebant: & semel aditu patefacto hostem percussum cogebant relictis villis, atque urbibus quia cuique commodum erat fugam intendere. Scoti vero, & Picti tam auide vindictæ incubuerunt, ut superiores omnes calamitates præ malis præsentibus tolerabiles hostibus videri possent. Deinde ubi prædatores magis lassati, quam satiati miserijs hostium domum rediere, sera tandem subit illa cogitatio se non tam bona inimicorum, quàm victoriæ præmia corrupisse. Igitur cum in conuentu procerum disceptaretur, quomodo tanta victoria vtendum esset, primum omnium placuit agros hostibus ereptos ad sobolis propagationem nouis colonijs occupare. Et ut id consilium salutare videretur faciebat ingens multitudo fortium, sed inopum virorum, quibus veteres agri angusti erant futuri. Hoc autem rerum secundarum cursu per nationes vicinas diuulgato non solum exulum e Scotia, sed & peregrinorum domi inopum vis ingens velut ad prædam conuenerat, rati Gramum ætate, & rebus gestis florentem non prius finem belli gerendi facturum, quam totam Britanniam perdomuisset. Verum illi tot casibus iactato promior animus erat ad pacem cum se, & gloria amplectendam, quam ad certam felicitatem in periculum incertum conijciendum. Igitur pacem cum Brittonibus non modo volentibus, sed etiam cupidis his legibus fecit, ut vterque populus antiquis finibus contentus ab alteris abstineret iniuriam. Limes autem vtrisque esset Adriani vallum. Græmus ita pace confecta non modo Scotis, sed etiã peregrinis auspacia sua secutis agros diuisit. Regiones prope omnes, quod plerique nouorum incolarum peregrini, reliqui verò maiore ex parte in exilio nati essent vetera nomina commutarunt. Gallouidia Hiberniæ regio proxima Hibernis sorte data nomen id apud suos tum celebre creditur accepisse. Cathanesia quod môtana: Rossia, quod peninsula: Buchania, quod magnum e bubus vctigal penderet, dicta. Bogia, & Narnia, & Nauernia, & Speia, & Iernia, & Taichia a fluminibus: Abtia a lacu, aut verius æstuario maris nomē accepit. Plurimę ite cis Forthã regiones Letuina, Glottia, Teudioria, Lidalia, Escia, Euia, Nithia, Annandia, & Duglassia a fluminibus cognominatæ sunt. Multis nomē antiquum permansit integrum: quibusdam paulum immutatum est. Deinde ut rectis institutis licentiã diuturnitate belli luxuriantem compescerent, primũ operam dedit, ut monachi, doctoresque Christianorum institutorum reuocarentur: & ne graues populo inopi essent, annuos proventus ex agrorum fructibus attribuit: qui etsi exiles, ut illis temporibus erant, hominum tamen modestia, & temperantia fecit, ut ampli viderentur. Præsidia opportunis locis aduersus subitas hostium incursiones disposuit, partim quæ deiecta erant, restitutis, partim nouis institutis. Bellis ita per totã Britanniam restinctis Brittones velut è turbulentissima tempestate recepti tranquillitatis publicæ bonis fruebantur, ita incertum fecerunt bellum ne eis an pax plus incómodi attulerit. Dirutis enim urbibus, villis incensis, pecore, omniq; rustico instrumento amisso, qui hostium sæuitiam euaserant, cogebantur aut venando vitam inopem tolerare, aut latrocinandi licentiã ab hoste aduersum suos conuere: adeo ut è pace externa propè domesticum bellum nasceretur. Nec soli exterorum perpetui hostes, etsi ab aperto bello temperabant, subinde proxima populabantur.

Rerum Scoticarum

labantur: sed Hibernorum manus spe lucri inuitata maritimis incursionibus miseros, & extremis malis obseffos vexabant. Accessit omnium calamitatum extremū fames: quæ adeo feroces spiritus fregit, vt plurimi sese hosti sponte dederent.

Tandem pauci, qui in speluncis latebant, necessitate coacti prodeuntes vagas prædatorum manus disiecerunt: & Hibernos ad mare compulsos Albio discedere coegerunt. Ea peste vix abacta propius malum grauius virgere coepit. Scoti, & Picti perpetui hostes non contenti prædas clam abducere in occasionem rei maioris animum intenderant. Eugenius enim Fergusij filius, qui sub aliena tutela ad id tempus quieuerat, iam adultis longa pace viribus, ac multa sobole iuuentutis auctus, specimen sui ostendere cupiebat: et præter Brittonum infirmitatem accefferat priuata belli causa. Græmus auus eius maternus claro genere apud suos, vt diximus, ortus erat: sed ex eâ factione, quæ patriam eripere cupiebat e feruitute Romanorum. Eam ob causam ab altera factione validiore domo pulsus ad Scotos, quibuscum auitum ei hospitium, ac multæ aliæ necessitudines erant, se contulit. Eo defuncto Eugenius agros auitos, & fructuosos, qui intra Adriani vallum erant, per legatos repetebat: ac non obscure præ se ferebat, ni redderentur, bellum se illaturū. Cum legati mandata in consilio Brittonū exposuissent, inter ipsos tanta contentione animorum est certatum, vt prope ad manus venirent. Ferocissimus quisque clamat, Scotos non tam agros (quibus abundarent) quam bellum querere: nec insidiari tantum alienis calamitatibus, sed patientiam tentare.

Si agri negentur, bellum instare: si dentur, hostem immanissimum intra viscera accipi: nec tamen ira pacem habituros, nisi sperent eorum auaritiā paucorum agrorum concessione expletum iri, qui tot, tam amplis regionibus, quibus proximo bello demigratum sit, non sint contenti. Totis itaque viribus ab initio eorum immoderatæ, imo inexplebili libidini obuiam eundum esse: nec paruorum rerum concessione cupiditatem inflammandam, & augendam audaciam, sed ferro comprimendam licentiam. Erat in eò concilio Conanus vir apprine nobilitatis, & opinione prudentiæ inter suos clarus. Is cum multa grauius de hostium scuitia, deque præsentis Brittonum statu differuisset, iuuentutem fere omnem in transmarinas expeditiones abductam: accessisse & bellum foris, & domi seditiones, & ex inopia famem, quæ reliquias miserimas aut consumplerit, aut debilitarit. Romanas legiones ad domestica bella spe omni reditus prærepta abiisse: pacem cum hoste crudelissimo parum quidem honestam, sed certe necessariam esse. Id consilium nullo rerum suarum respectu a se datum, sed publica necessitate expressum: hoc esse indicio, quod quoad se tueri aduersus hostium immanitatem poterant, nulla vnquam pacis mentio a se fuisset facta: neque se ignorare hanc ipsam, quam suadeat non fore dæturnam, sed moram tantisper bello facturam, dum vires Brittonum tot casibus debilitatæ, ac prope fractæ breui quiete refocillari, ac recreari possint.

Hæc cum differentem clamor ab vniuersa concione sublatuſ conterruit. Occlamabat enim seditiosissimus quisque nullam vtilitatem publicam eum spectare: sed regnum sibi, fretum externis auxilijs velle parare. Cum ille e consilio discedens Deum testaretur se nulla priuati emolumentispe pacem suadere, exorto tumultu a multitudine confossus est. Eius calamitas effecit, ne prudentiorum quisquam, etsi patrie interitum aperte videret, vocem tamen auderet liberam mittere. Legati cum illinc domum re infecta redissent, Scoti, & Picti alijs curis omissis in belli apparatus erant intenti. Brittones quoque ita futurum rati, postquam impetus iræ paulum refederat legatos

legatos ad Scotos decernunt, qui simulatione pacis conficiendæ moram belli re-
 cernerent, pecuniamque offerrent: ac spem inijcerent plus quam bello pete-
 retur, posse tractando, atque cedendo impetrari. Belli casus esse dubios, et
 exitum incertum: virorum prudentium non esse, quæ ante oculos esset vilita-
 tem negligere, et certo periculo in spem incertam incumbere. Nihil impetra-
 tum. Eugenius enim per exploratores resciverat pacem foris simulari, domi bel-
 lum à Brittonibus intentissima cura parari. Igitur cum ob hanc causam, tum
 veteri odio Scoti, & Picti incensi, & Brittonum calamitatibus inuitati, & re-
 rum successu elati nihil, nisi omnia permittentibus concedebant. Exercitibus
 ergo ad vltimam dimicationem paratis, socij Reges per aliquot annos vincere
 soliti in spem victoriæ maioris erecti erant: Brittonesque, quicquid victis acci-
 dere ab hoste infensissimo posset, ante oculos habebant. In hoc rerum, atque
 animorum statu vbi primum vterque exercitus alteri in conspectum venit, præ-
 tantaque obstinatione animorum est pugnatum, vt vix post longam dimica-
 tionem Scotorum dextrum cornu inclinare inciperet. Id conspiciens Eugeni-
 us iam omnibus alijs subsidijs in pugnam promotis cohortem ad impedimentâ
 relictam in aciem duxit. Ab ijs, vt integris adhuc Brittones, qui ex aduerso
 stabant, loco moti: atque initium victoriæ fuit ab ea parte, vnde cladem, &
 perniciem formidauerant. Illius aciei fortunam ceteri Brittones secuti terga ver-
 terunt: cum autem in silvas, & paludes loco, vbi pugnatum fuerat propin-
 quas confugissent, eos palantes, & sparsos, & inermes calones hostium nacti
 magnam stragem ediderunt. Cecidere in ea pugna Brittonum ad quatuorde-
 cim millia: hostium vero quatuor. Secundum hanc pugnam Brittones amissa
 prope omni iuuentute militari legatos mittunt, qui nullas condiciones pacis
 recusent. Reges confœderati cum omnia sibi permessa viderent, paulum ad miseri-
 cordiam versi pacis condiciones etsi duras, non tamen vt in rebus afflictis iniqui-
 ssimas obtulerunt: vt Brittones nec Romanum, nec vllum exteræ gentis ex-
 ercitus accerserent, aut vltro aduenientem reciperent, aut per suos fines ite-
 præberent: vt commines cum Scotis, & Pictis amicos, inimicosque habe-
 ant: neu eorum iniussu foedus, aut bellum faciant, auxiliæue poscentibus mit-
 tant: vt finis eis esset Vmber fluuius: pecuniæ etiam adiecta summa, quam in
 milites diuidendam repræsentarent: quamque in singulos annos penderent:
 item centum darent obsides confœderatorum arbitrio. Has condiciones græ
 vt per aliquot annos seruarent fecit eadem, quæ eam peperit necessitas. Brit-
 tones autem per se infirmi, & ab exteris destituti, vt esset apud quem in com-
 mune consulerent, Regem sui generis creant Constantinum e Britannia Gallicâ
 accersitum hominem nobilem, & domi clarum. Is cum videret Brittonum
 vires foris bello, domi latrocinijs, & intestinis discordijs fractas, nihil attentandum
 ratus decem (quibus regnum tenuit) annis pacem cum vicinis coluit: demum
 insidijs Vortigerni hominis potentis, et ambitiosi occisus est. E tribus filijs
 duo adhuc impuberes erant: tertius, qui erat natu maximus, tanquam rebus
 administrandis parum idoneus in monasterium relegatus. Is tamen opera max-
 ime Vortigerni, qui sub alieni nominis inuidia sibi opes parabat, Rex creatur.
 Agris per pacem cultis post famem grauissimam successit tanta fructuum copia,
 I. iij. quantam

Rerum Scoticarum

quantam nulla memoria fuisse in Britannia est auditum. Inde pacis vitia longè omnibus bellorum damnis magis pernicioſa ſunt enata, luxuria, crudelitas, ſupra, ebrietas. Adeo nihil uſquam veri, & ſynceri, ut non ſolum apud vulgus, ſed et inter monachos, & ſanctioris vitæ profeſſores æquitas, promiſſorum fides, vitæ constantia pro ludibrio eſſent: de quibus luculenta eſt apud Bedam Angloſaxonem, & Gildam Britannum querela. Interea legati ab Actio reuerſi in eo nullam ſpè auxiliij eſſe renunciarunt. Scripſerant enim ad Actium Brittones literas, quarum paucos verſus a Beda recitatos libuit huc apponere: tum quòd miseriaſ gentis breuiter indicent, tum quòd oſtendant in ratione temporum exponenda quantus ſit apud plerofque ſcriptores error. Verba hæc ſunt, AETIO tertium Conſuli, Britannorum gemitus. Et paulo poſt: Repellunt Barbari ad mare, repellit mare ad Barbaros. Inter hæc duo genera funerum aut iugulamur, aut mergimur. Geſſit autem Actius tertium conſulatum cum Symmacho: qui fuit annus a Chriſto nato quadringentefimus quinquageſimus.

Neque tamen quicquam auxiliij ab eo eſt impetratum, tum præcipuè aduerſus Attilæ motus intento. Cæteris Brittonibus in hanc rerum deſperationem redactis, Vortigernus vnus malis publicis lætus, quod diu præcogitauerat ſcelus in hac omnium rerum perturbatione impune ſibi futurum ratus Regem per corporis cuſtodes à ſe adhibitos obruncandum curat. Deinde, ut tam foedi facinoris a ſe ſuſpicionem auerteret, velut iræ, & moræ in vindicta expetenda impatiens ipſos cuſtodes indiſta cauſa interemit. Ita regnum per ſummum neſas adeptus nihilo ſanctius geſſit. Nam cum ciuium ſuorum fidem erga ſe ſuſpectam haberet, & viribus utpote infirmis parum conſideret, Saxones, qui piraticam exercebant, & omnia litora infeſta late habebant, ſibi conciliat. Eorum duci Hengiſto cum valida manu tribus longis nauibus ad ſe aduecto agros attribuit, ut pro Britannia non iam ut peregrina terra, ſed ſuo domicilio, ſuiſque penatibus libenter dimicaret. Ad hanc famam tum tantę manus è tribus Germaniæ nationibus Iutis, Saxonibus, & Anglis affluxiſſe dicuntur, ut iam indigenis formidabiles eſſent. Primum circa annum a Chriſto nato 449. ijs auxiliis fretus Vortigernus manum cum Scotis, & Pictis conſeruit: victorque eos ultra Adriani vallum repulit. De Eugenio Scotorum Rege duplex eſt fama: alij in prælio trans Vmbrum interiſſe, alij morbo extinctum ſcribunt. De morte, ut res habet, ſatis conſtat ea æquitate rem Scoticam moderatum, ut iure inter optimos Reges connumerari debeat. Quanquam enim primam vitę partem pene a pueritia uſque totam bellis impertijt, tamen ſub aui diſciplinã ita proſecit, animumque confirmauit, ut nec licentia militaris (quod plerunque fieri ſolet) in vitia ſoluerit, aut in moribus ad pietatem conformandis negligentioſam fecerit, aut ſucceſſus rerum ſecundarum arrogantioſam reddiderit. Sed nec pacis ocium ingenij acrimoniam, & martios viri ſpiritus fregit: ſed ita vitam æquabili tenore temperauit, ut qui ſtudijs bonarum artium inſtructi ſe ad rerum gubernationem conſerunt, eos indole naturali fretus vel æquarit, vel ſuperarit.

XLII. R.

DE EUGENIO deſuncto eodem anno, qui fuit a Chriſto nato quadringentefimus

gentesimus quinquagesimus secundus successus est frater Dongardus, homo planè fraternorum morum: vt qui pace honesta libenter frueretur, & cum res posceret, bellum non reformidaret. Itaque in vtriusque temporis curam intentus dabat operam non modo vt omnia ingruente hoste haberet parata, sed etiam ne animi per otium nimis bonis debilitati languerent: iuuentutem labore, & parsimonia quoad poterat a vitijs continebat. Quò minus autem bello claruerit, seditiones domesticæ inter Brittones excitatæ in causa fuerunt. Hoc igitur metu liberatus ad cultus diuini curam se totum conuertit. Nam ecclesias adhuc turbabant hæresis Pelagianæ reliquiæ: ad quas refutandas missus erat a Celestino Pontifice Romano huius patre Eugenio regnante Palladius, a quo instituti plurimi doctrina, & vitæ sanctitate clari succreuerunt. In primis Patricius, Seruanus, Ninianus, Kentigerus. Creditur idem Palladius primus Episcopus in Scotia creasse.

Nam ad id vsque tempus ecclesiæ absque Episcopis per monachos regebantur minore quidem cum fastu, & externa pompa, sed maiore simplicitate, & sanctimonia. Ad hanc sacrorum repurgandorum curam Scoti tum intenti, & in animi cultu occupati eam tempestatem bellorum, quæ penè totum orbem affixerat intacti euasere. Eugenio secundum annum regnante Vortigerno deiecto, filius eius Vortimerus Rex a Brittonibus est electus. Is vt Saxonum vires facilius frangeret, cum Scotis, & Pictis antiquum foedus renouauit, quod tempore Carausij factum a tribus gentibus erat aduersus Romanos. Huic foederi Dongardus non diu superuixit. Decessit enim post quintum regni sui annum.

XLIII. R.

¶ **SUCCESSIT** ei frater natus minimus Constantinus: qui cum priuatis satis moderatè vixisset, statim regnum adeptus vitijs omnibus fræna soluit. Aduersus nobilitatem crudelis, & auarus: infimi generis hominibus familiaris. Cum in supra virginum, & matronarum, & immoderata conuiuia se totum daret, circa se symphonicos, & histriones, omnisque generis voluptatum ministros semper habebat. His vitijs offensi Scotorum proceres frequentes ad eum venerunt, ac sui eum officij admonuerunt. Eos ille ad se superbè contempsit, vt iuberet alia curare, sibi satis aliunde consilij esse: falsam illam spem deponerent, se posse consulendi obtentu Regem in ordinem cogere. Vt autem erat erga suos arrogans, ita aduersus hostes tam deiecto, & humili se animo præbebat, vt statim petentibus non modò pacem dederit, iniuriasque remiserit, sed arces alias reddiderit, alias dirui permiserit. Hi mores eius ita Scotos, & Pictos commouerunt, vt Scoti propemodum rebellarent: Picti, qui iam antea secreta consilia cum Saxonibus contulerant, per se rebus suis consulerent, & palam tandem foedus icerent. Sed apud Scotos Dugallus Gallouidianus, cuius adhibuit, fatendo quidem plæraque vera, quæ dicerent: iusta, quæ peterent. Sed si ad præsentiam mala ciuile bellum accederet, summæ rei periculū esse, cum iam regnū ab interitu vix posset fisci Pictis abalienatis, Brittonibus Vortimero extincto incertis amicis, Saxonibus (quibus maxime erant vires ad bellum, summa in victoria crudelitas, in commercijs nulla fides) in perniciem omnium vicinorum semper intentis: et populo quidem maiorum natu prudentia lenito cum Rex in magno apud

Rerum Scotiarum

omnes odio & contemptu tamen regnaret, tandem a nobili *Æbudenſi* ob ſtuprum per vim filie illatum caſus fuit anno quam regnare cœperat quintodecimo. Hæc vulgatioſ fama eſt. Verum ego *Ioanni Fordono* magis accedo, qui in *Scotiſ chronico* tradit eum viginti duos annos regnaſſe, ac tandem diuturno morbo conſumptum. Eo regnante venit in Britanniam hanc è minore *Aurelius Ambroſius* *Constantini*, qui ante complures annos regnum tenuerat, filius: ſed eo per fraudent caſo, ac fratre, qui poſt patrè regnum gesserat, à *Vortigerno* per dolū ſublato, duo reliqui *Constantini* filij per amicos paternos in Britanniam Gallicā fuerunt tranſuecti. Verior opinor hæc eſt *Aurelij Ambroſij* origo, quam quæ a quibuſdā alijs traditur in quibus etiam eſt *Beda*, qui cum Romani generis vltimum in Britannia rerum fuiſſe potitum tradunt. Hi fratres *Vortimero* noueræ fraude extincto, & *Vortigerno* *Regium* nomē ſine auctoritate, & potentia tenente iam adulti, & regni potentes cum fauore, & expectatione hominum in inſulam, ad repetendum regnum paternum reuerſi non ſpernenda *Brittonum* è *Gallia* ſecum auxilia attulere. Priuſquam aduenas iam commouerent, oppreſſo in *Vallia* *Vortigerno* legatos mittunt ad *Scotos*, & *Pictos* amicitiam, & arma ſocia aduerſus *Saxones* acerrimos nominis *Chriſtiani* hoſtes petentes. Et a *Scotis* quidem beneuole accepta legatione foedus cum *Constantino* prius iſtum renouatur: quod ab eo die perpetuo fere tenore manſit inuiolatum, donec regnum *Brittonū* ab *Anglis*, *Picticum* a *Scotis* fuit oppreſſum. A *Pictis* autem reſponſum eſt legatis *Brittonum*, ſe foedus habere cum *Saxonibus*, quod vt violarent, nullā adhuc interueniſſe cauſam: cum eis omnia ſibi proſpera, & aduerſa poſthac fore communia. Ita inſula tota rursus in duas factiones abiit, *Scotis* cum *Brittonibus* aduerſus *Pictos*, & *Saxones* aſſidue bellum gerentibus.

XLIIII. R.

¶ **CONSTANTINO** ſucceſſit *Congallus* è *Dongardo* *Constantini* fratre genitus. Vir ad bellum quidem pronior: ſed nihil dum committere auſus populo ſub imperio patruſ inter conuiuia, & ſupra fracto. Nec multorum ſententijs eius ingenio (vt apud Reges fieri ſolet) veliſcantibus, ad bellum faciendum induci potuit. Primū ſe morib⁹ publicis emendandis dedit: nec tantum prius quā creatis nouis magiſtratibus, & per eos litibus, furtis, & latrocinijſ cohibitiſ diſciplinam veterem reuocare eſt aggreſſus. Pace domi parata cæteros ſuo primum exemplo ad temperatiorem vitæ rationem inducere eſt conatus: deinde ſi quos in flagitijs pertinaciter hærentes animaduertiſſet, partim caſtigando leniter, partim tanquam nihili homines contemnendo breui omnia in priſtinum ſtatum redegit. Initio imperij cum (vt dictum eſt) totum ſe ſtudijs pacis dediſſet, *Brittones* *Aurelio Ambroſio* ſuadere cœperunt, vt *Veſtmariam* a *Scotis* iam multos annos occupatam repeteret. Verum cum legationibus vltro citroque fruſtra miſſis res ad arma ſpectare cœpiſſet, metus ab hoſte communi diſceptationi ſinem impoſuit. Foedus a *Constantino* factum renouatur. De *Veſtmaria* nihil mutatum. Toto tempore, quo regnauit *Congallus* bellū quidem cum *Saxonibus* erat, ſed lentum, & per fortuitos inter prædas agendum cōgreſſus, quo in genere *Scotus* leuis, & procurſator miles, & equitatuſ maxime ſidens ſe hoſti præſtare exiſtimabat. Nunquam ad vniuerſę rei periculum eſt deuentum. *Congallus* enim qui fortunę arbitrio quam pauciſſima committenda cenſebat partem ſuorum ad *Aurelium Ambroſium* auxilio mittebat, cum reliquis hoſtem fatigando diſtinebat: ac nocte dieque ſemper ſollicitum tenebat. In horum, & proximorum Regum

de merlino in
postore. in bar
B2

Regum tēpora inciderunt Merlin⁹, & Gildas ambo Brittones, magnū apud posteros ob diuinandi opinionem nomen consecuti. Sed Merlinus ætate paulo maior egregius impostor, ac veterator potius, quam vates habendus. Circumferuntur eius vaticinia, obscura quidem illa, & nihil certi continentia, quæ vel antè quam euentiant sperare, vel cum euenerint promissa, vera audeas affirmare. Præterea ita composita sunt, vt eadem ad multa diuersarum rerum euenta circumflectere, & accommodare possis. Ea cum quotidie interpolentur, & nouis accessionibus accrescant, tamen hominum credulorum tanta est insania, vt quæ non intelligant, quouis sacramento vera esse contendere non dubitent: nec in manifesto interim deprehensi mendacio se coargui patiantur. Posterior vero Gildas vir bonus, & doctus in magnâ veneratione habitus est & viuus, & mortuus ob egregiam doctrinam cum vitæ sanctitate coniunctam. Vaticinia, quæ nomine eius circumferuntur, ita & sententijs sunt ridicula, & verbis, totoque compositionis genere informia, & inculta, vt ea nemo sanus Gildæ esse sit crediturus. Contigit quoque vtrique pro moribus patronus. Merlino enim primo Vortigernus, deinde Vter, apud quem stupri interpret, & conciliator fuit. Gildæ Aurelius Ambrosius vir nihilo morum probitate, quam victorijs bellorum minus admirandus: quo mortuo Gildas in Aualloniæ secessu vixit, & decessit sanctissime. Eius meminerunt libri nostri de vita Aurelij Ambrosij: cui vita funesto successit è tribus Constantini filijs minimus Vter, anno salutis humanæ quingentesimo. Ac proximo post anno Congallus Scotorum Rex vicessimo secundo quam regnare cœperat anno decessit.

XLV. R.

ET huic successit Goranus frater: qui eius exemplo quantum per externa bella licuit summa pietate, & iusticia rem Scoticam gubernauit: neque somniaduertit: sed potentiores, quò minus in tenues, & imbecillos sibi obnoxios, grassarentur, adeo, vt accepta iniuria queri non auderent, deterruit, ne acerbius dominarētur, institutis exploratoribus, qui crimina tabulis inscripta ad se deferrent: remediū illis temporibus fortè necessarium: sed nunc certè anceps, & non mediocriter periculosum. Eius maximè studio, & auctoritate factum est, vt Picti relictæ Saxonum amicitia fœdus communiter cum Scotis, & Brittonibus inirent. Erat tum Pictorum Rex Lothus, omnibus corporis, & ingenij bonis omnium æqualium præstantissimus. Cum eo diligenter Goranus egit, vt se a societate hominum barbarorum segregaret, memor communis patriæ in qua natus esset, communium item sacrorum. Quòd si Scotis, & Brittonibus superatis fidam sibi cum Saxonibus pacem forte speret, eum vehementer decipi: quippe cum hominibus inhumana crudelitate, inexplebili auaritia. Eos documentum factis perspicuum dedisse, quàm nihil apud eos sanctum esset, cum Brittonum notricidarunt. A socero seruatum esse generum non ad calamitatis aliquod subsidium, sed ad hostis ludibrium. Fœderum sanctitas, quod apud alios amicitia firmissimum vinculum creditur, apud eos pro insidiantium laqueis, quibus viri simplices, & incauti capiuntur existimari. Quorsum at tuncbat tot subire pericula,

vise

Rerum Scoticarum

ut se a Romanorum dominatione liberarent, si Saxonibus in duriores, & longè ferociorem seruitutem sint sponte sese tradituri? hoc enim non esse conditionem, sed dominum mutare: & miti, & humano truculentum, & barbarum præferre. Quanta stultitiæ sit, aut potius dementiæ agros Scotis, & Brittonibus adimere, quos Germanis tradant? & homines nuper amicos, multisque vetustis officijs, & necessitatibus sibi iunctos dispoliare, ut piratas communes humani generis hostes ad suum exitium opibus augeant? Homini verò Christiano id longe omnium videri debet grauissimum in id foedus consentire, quò religio Christiana extinguatur, profani ritus reuocentur? & prope impijs tyrannis omnis humanitatis, & pietatis hostibus arma nefaria aduersus Deum, & eius legem induere? Hæc quidem Lothus vere dici intelligebat. Itaque Goratho rem integram committit. Ille Vterio facile persuadet, ut non in amicitiam tantum, sed affinitatem Pictus assumatur, data ei vxore Anna siue sorore, siue ex legitima vxore filia. Ego eis potius accedo qui sororem fuisse tradunt: atque errorem ex eo natum puto, quò Vterius aliam ex concubina Annam sustulisse dicatur. Hoc patratum trium Regum foedere multæ de Saxonibus partæ victoriæ: ac nomen Vterij magnum, & formidabile per totam Britanniam esse coeperat. Omnibus fere Saxonum ducibus occisis, & superstitum fracta potentia, rebusque prope apud eos desperatis Vterius inter maximos ætatis suæ Reges poterat recenseri, nisi flagitio foedo cum ingenti scelere coniuncto magnis virtutibus maculam aspersisset. Erat inter principes Britannorum Gorlois virtute, & potentia clarus. Eius vxorem Igernem forma præstantem Vterius adhuc priuatus deperibat. Sed cum omnia circa eam oblecta pudicitia libidini eius obstarent, tandem per Merlinum hominem audacem, & maleficum mulieris continentiam expugnat. Ex hac stupri consuetudine natus est eis filius Arcturus. Vterius legitima vxore mortua, liber a vinculis nuptialibus, & Rex factus (ut sibi persuadebat) solutus legibus cum Igerne desiderium ferre non possit, temerarium ex amore consilium capit. Crimine aduersus Gorloim confecto arcem eius obsessam capit. Ipsum interim Igernem vxorem ducit, & Arcturum filium agnoscit: atque omni indulgentia in spem regni educat. Ut autem vxoris infamia quando tegi non poterat, saltem eleuaretur fabulam confingunt non dissimilem ei, quæ de Ioue, & Alcmena in theatris sæpe actitata fuerat. Vterium scilicet arte Merlini in faciem Gorloidis versum primam cum Igerne habuisse consuetudinem. Et erat is Merlinus qui prauo potius, quam nullo facinore vellet nobilitari. Arcturus igitur ex hoc furtiuo congressu genitus ubi primum è pueris excessit non solum corporis lineamentis, sed animi etiam indole talis apparuit, ut & parentum, & reliquorum ciuium animos, oculosque in se conuerteret, & futuræ magnitudinis multa indicia exhiberet: eumque mortuo patre omnes Regem sibi destinarent. Et pater hoc velut populati omine lætus, vulgi cupiditatem ita omni arte fouebat, ut iam cuncti in certam spem venirent, se non alium regni heredem habituros. Vterio cum septemdecim regnasset annos vita functo statim ei successus fuit Arcturus, multum obnitente Lotho Rege Pictorum, qui suos liberos (binos enim habebat, Anna Arcturi amita natos, iam tum pueritiam egressos) grauer quererebatur regno fraudari, spuriumque ex adulterio genitum eis præferri. Contra Brittones versi pro Arcturo stabant: ac pro spurio habendum negabant: quòd Vterius matrem eius etsi eo iam nato, vxorem tamen duxisset, eisque nuptijs filium legitimum loco sibi recepisset: atque ex eo semper cum pro legitimo habuerit. Sed quanquam

de merlino

de arcturo

hunc

hunc iuris colorem prætenderent, plus tamen Arcturo profuit præclara indoles,
 & virtutum specimen sapiuscule exhibitum: & velut tacita quædam in omnium
 animos impressa diuinatio de eius claritate futura. Adeoque omnes in eius par-
 tes ierant præcipites, vt Lothus non solum illa iuris specie, quæ certe post id sem-
 per in Britannia valuit, sed studijs, & populari gratia superatus a regno petendo desti-
 terit: eoque facilius, quod liberos quibus regnū petebat, Brittonib⁹ infensis comitte-
 re non auderet. Mouerant etiam preces amicorum qui affirmabant nullum regnum
 tanti ei debere videri, vt ad euersionem religionis Christianæ societatem cum
 hominibus infidis coiret: qui nihilo sanctius amicitiam, & fœdera cum eo col-
 10 turi essent, quam cum Brittonibus ante coluissent. Mouit etiam & ipsius Arc-
 turi ingenium liberale, & supra ætatem animi magnitudo. Igitur fœdus a prio-
 ribus Regibus inter Scotos, Pictos, Brittonesq; factum denū est confirmatum: tā-
 taque ex eo secuta est familiaritas, vt Lothus Galuinum è duobus filijs minorem,
 vbi primum per ætatem labores ferre poterat, in aulam Brittonum se mis-
 surum sit pollicitus. Inijt regnum Arcturus decimo octauo ætatis anno non-
 dum expleto. Sed vt ei animus supra ætatem erat, ita animo ex celsis nun-
 quam successus defuit. Cum pater eius regnum certis finibus cum Saxonibus
 diuisisset, pacemque certis legibus confecisset; plus apud eos valuit occasio-
 nis ex adolescentia Regis blandimentum, quam fœderum sanctitas.
 20 Arcturus vt incendium in ortu ipso statim extingueret collecto citius omnium
 opinione exercitu, accitisque Pictorum, & Scotorum auxilijs duobus magnis præ-
 lijs hostem vicit: & ad tributum pendendum, legesque accipiendas compulit.
 Eodem impetu caput regni Saxonici Londinū capit, & rebus ibi compositis rec-
 ta Eboracum ducit. Sed auxiliorum e Germania aduenientium fama, & propin-
 qua hiems obsidionem soluere coegit. Proxima æstate Arcturus metu ingenti ex
 anni superioris repentino successu iniecto, vbi primum Eboracum aduenit, oppidū
 per deditionem recepit. Eò vndique vicinorum, & ciuium nobilitate adueniente
 cum ibi hiemaret, extremo decembri omnibus lætis, & potationi, cæterisque quæ
 30 ex ea nascuntur vitijs deditis renata est veterum Saturnaliorum imago, sed numero
 dierum duplicato, & apud potentiores triplicato: quibus diebus prope nefas ha-
 betur aliquid seruiæ rei agere. Munera mittuntur. Fit mu'ua, & prolixa inter ami-
 cos inuitatio. A ministrorum castigatione abstinetur. Nostri Iulia id festum vocant,
 Caesaris videlicet nomine pro Saturno substituto. Vulgo persuasum est natalem
 Christi ijs cæremonijs coli: quæ in re verius Bacchanaliorum lasciuia, quam Christi
 tum nati memoriam refert satis constat. Interea cum Saxones ad Vmbrum dice-
 rentur habere castra, Arcturus ad dubia adhuc signa veris ad eos ducit. Fracti volup-
 40 tatis Brittones cum segnius militiæ munera obirent, nec idē viderentur, qui tot præ-
 lijs Saxones fuderant, tantūque per ociū luxuriosum viderentur ad temeritatē adie-
 cisse, quantū de seueritate disciplinæ detraxissent, a senlorib⁹ orta mentio est de Sco-
 torum, & Pictorum auxilijs accersendis. Id facile per legatos impetratum: & quos
 vt opinione citius ab utroque Rege copiæ adessent. Lothus etiam vt animi recon-
 ciliati daret apertius testimonium Modredum, & Galuinum filios in castra secum
 adduxit. Galuinum etiam Arcturo comitem dedit: quem ille tanta humanitate cō-
 plexus est, vt post eum diem simul & vitam transegerint, & mortem obierint. Parato
 a tribus Regibus exercitu, castrisque coniunctis vt quemadmodum erat omnibus
 commune

Arcturus rex anglie & britannie
 Britanni & Brittones

Rerum Scoticarum

commune periculum, ita eadem periculi causa videretur, magno consensu ab universis constitutum, ut expulsis Saxonibus christiani ritus, & pietatis cultus ab eis profanatus restitueretur. Cum castra iam castris prope essent collata, Occa superioris Occæ filius, qui tum Saxonum erat imperator nullam pugnae moram fecit. In exercitu sociali cornua Scotis, & Pictis, acies media Arcturo commissa. Scoti primo statim congressu Childerico, qui ex adverso steterat hostium duce ex vulnere collapsus, cæteris eius casu territis, cornu disiecerunt. In altero Colgernus Saxo multa in Pictorum perfidiam iurgatus in Lothum habitu corporis, & armis conspicuum impetu facto cum ex equo deturbavit: ipse in medium ab hostibus acceptus a duobus Pictis vtrinque hastis transfigitur. Media acies, ubi acerrime pugnabatur cornibus nudata, tandem & ipsa cessit. Occa saucius ad mare delatus cum cæteris, quibus navium copia fuit in Germaniam transmisit. Ex ijs qui remanserunt, pertinaciores in errore suo morte multati: reliquos simulatio christiani ritus incolumes servavit.

Restabant adhuc in orientali Anglia, & Cantio validæ Saxonum copiae. In eos Arcturus ætate quæ secuta est movit, adiunctis ad suos denis Scotorum, & Pictorum millibus, quorum alteris Cōgallus Eugenij, alteris Modredus Lothi filius præerat, iuvenes magnæ spei, & qui sæpe fortitudinis, & prudentiæ specimen præbuisserunt. Is trium Regum exercitus, cum circiter quinque millia ab hostibus abesset, ternisque castris diuersi tenderent, Saxones per exploratores comperto apud Pictos (qui longiuscule à reliquis copijs tendebant) summam esse negligentiam, eos de nocte repente inuadunt. Modredus cum fortiter diu resistisset, tandem prope desperata salute cum Gallano focero in equum impositus ad Arcturum venit. Ille nihil Pictorum clade territus eum diem rebus, quæ turbatae erant componendis dedit. Itinere exercitui denunciato de tertia vigilia triplici acie in hostem ducit: ac prius quam Saxones quid ageretur scire possent ad castra peruenit. Illi dum trepidi concursant, nec temporis vel ad consilium capiendum, vel se armandum satis haberent passim a Brittonibus vallo superato trucidantur: ab iratis maxime Pictis in omnes sine discrimine factum. Quidam scriptores rerum Anglicarum tradunt Arcturum duodecies cum Saxonibus signis collatis dimicasse. Sed cum nihil præter nuda locorum nomina, in quibus pugnatum dicunt, ponant, id satis habui lectores admonere. De rebus eius gestis ut summam dicam, illud inter omnes constat, Saxonum viribus attritis, pacem ab eo Britannia partam: & dum ad res in minore Britannia componendas profectus abesset Modredo propinquo suo regnum commendasse, ut usque ad suum reditum pro Rege præesset: quas autem res in Gallia gesserit, nihil, quod pro certo scribam, habeo. Quæ verò Galfridus ab eo gesta refert nullam habent umbram, nec dicam similitudinem veritatis. Ea igitur ut impudenter ficta, & temere credita omitto. Igitur ut ad rem redeam, dum Arcturus rebus Gallicis componendis intentus abest, iacta sunt semina belli terræ Britannia longè perniciosissimi. Erat in comitatu Arcturi Constantinus quidam Cadoris filius: qui ob eximias corporis, & animi virtutes flagrantissima apud omnes gratia erat. Is cum occulte ambiret, ac populum paulatim suum faceret, proceres Regem aliquando vacuum a negotijs nacti sermonem de successore iniecerunt. Orant ut reliquis infinitis in patriam beneficijs hoc adjiciat, ne si ipse liberorum orbis moreretur, etiam Britanniam Rege orbatam relinquat, præsertim tantis bellorum procellis imminentibus. Sub hæc cum quidam nominasset Modredum genere maxime propinquum, ac iam bello, & pace rebus moderandis assuetum, & qui hac vicaria regni administratione specimen sui dedisset, quique

set, quique non paruum accessionem esset ad res Britannicas adiecturus: succlamatum est a multitudine Constantino fauentium, se peregrinum Regem nolle: neque Britanniam adeo viris effœtam esse, vt non sui populi rectorem ex sese possit edere. Stultum esse cuius domicopiam habeant, foris quærere. Senserat iam pridem Arcturus populi in Constantinum studia. Itaque homo alioqui ambitiosus facillè suorum voluntati acquieuit: ac ex eo die iuuenem non cessauit producere, & ad spem regni propius admouere. Hanc iniuriam cum amici Modredi ostenderent se molliè ferre, ac fœdere Arcturi cum Lotho cautum dicerent, ne in regni successione quisquam liberis Lothi anteferreretur, respondebatur fœdus id aduersus publicam totius gentis vtilitatem temporum necessitate expressum: neque Lotho auctore mortuo eo se teneri. Proinde rectè facturos Pictos, si finibus antiquis contenti alienis abstinerent. Britannorum regnum nunc Dei benignitate in eo statu esse, vt non modò nouas iniurias prohibere, sed veteres etiam vlcersi possit. Hæc ad Modredum perlata penitus animum eius ab Arcturo auerterunt, & ad dignitatem suam tuendam conuerterunt. Tantum bello moræ fuit, dum Scotorum animos experiretur. Eis ad causam adductis scribitur exercitus ex Pictis, Scotis, & frequentibus Brittonibus vel æquitate causæ, vel priuato in Arcturum odio, aut Modredum beneuolentia persuasis. Nec putatur Vanora vxor Arcturi nouo deretur habere. Exercitus vtrinque ad vmbrium castra contulere.

Cum iam in procinctu starent, tentata concordia est per vtriusque partis Episcopos: sed frustra, Constantini propinquis obnitentibus, omniaque prona Arcturi felicitati affirmantibus. Concursum est ingentibus vtrinque animis. Sed Modredo, & confœderatis duo potissimum fuere auxilio locus in medio paluster Brittonibus transitu difficilis, & in ipso pugnae ardore subornatus, qui Brittones moneret, vt Arcturo cæso rebus perditis suæ quisque salutem consuleret. Ea vox in fugam eos vertit: magna tamen cædes vtriusque partis facta. Victoria atque Arcturo letaliter vulnerato. Præda ingens capta. Non ignoro quæ de vita, & morte Arcturi à multis fabulose tradantur: sed indigna relatu sunt, & viri clarissimi rebus gestis tenebras offundunt. Nam dum tam asseueranter mendacia affirmantur, sepe veritas in dubium vocatur. Fuit certe vir magnus, & singulari fortitudine, & caritate in patriam, vel dum suos a seruitute liberat, vel cultum Dei sincerum reuocat, vel vitiatum restituit. Hæc nos de genere, vita, & morte eius pluribus, quam instituti operis ratio poscebat sumus prosecuti: vt quibus non vniuersas Britannorum res gestas complecti, sed partim ab oblivionis iniuria, partim a fabulosis male feriatorum hominum commentis res gestas nostræ gentis liberate fuit propositum. In Arcturi vero rebus longiusculè sumus immorati, quòd plerique eas partim per inuidiam nimis parce, partim per vanitatem nimis verbose persequantur. Mortuus est anno Christi 542, regnauit annos 24.

¶ VT ad res Scoticas redeamus Goranus Rex magno iam natu decesserat, postquam triginta quatuor annos præfuisset Scotis, suorum, (vt creditur) fraude extinctus. Erat quidam Toncetis supremus rerum capitalium quæstor, homo non minus crudelis, quam auarus. Is cum aduersus ditiores multa saua facinora pertrasset, facilem omnium sperabat apud Regem veniam, quòd hac ratione fisci com-

Rerum Scotticarum

moda non nihil auxisset. Populus, cui non facilis erat ad Regem lenio, & morbo inualidum aditus, nec si adire licuisset, aduersus hominem primarium, & gratiosum fides, Tunc etiam aggressi trucidant. Deinde postquam impetus iræ deserbuit, cum se cum cogitarent quantum facinus admisissent, nullumque veniæ impetrandæ locum prospicerent relictum, in ipsum Regem impetum, odiumque conuerterunt: ac incitante Donaldo Atholio in ædes intromissi cum interinunt.

XLVI. R.

¶ **E**I successit Eugenius Congalli filius. Hunc cum ad vlciscendam Gorani patrum necem quidam nobiliorum hortarentur, eorum orationem adeo negligenter accepit, ut ipse suspicionem sceleris non caruerit. Eam etiam opinionem auxit acceptus in amicitiam, & familiarem consuetudinem Donaldus Atholius. Gorani igitur vxor liberis paruis timens cum eis in Hiberniam secessit: Eugenius autem, ut se vita, moribusque purgaret, ita regnum gessit, ut nemo superiorum Regum iure ei præferri possit. Cum vicinis nullum per se bellum gessit. Modredum aduersus Saxones, atque etiam Arcturum auxilijs iuuit. Assiduis per varios duces excursionibus Anglorum fines infestos habuit. Nunquam iusto exercitu cum eis congressus, Regnum tenuit annos 23. decessit 558.

XLVII. R.

¶ **P**OST eum successit frater eius Congallus: qui decem annos regno in summa pace præfuit: vir ob egregias virtutes omnium sæculorum memoria dignus. Nam præter æquitatem in iure dicendo, & animum aduersus auaritiam inuidiam, certabat moderatione vitæ cum monachis, qui ea ætate seuerissima disciplina utebantur. Sacerdotes prædij, alijsque prouentibus ditauit, pio magis studio, quam felici successu. Iuuentutem declinantem ad molliem, & luxum, pacifque bonis abutentem magis vitæ exemplo, & auctoritate, quam legum seueritate continuit. Filios Gorani, qui metu Eugenij in Hiberniam secesserant, reuocauit. Sed ante reditum eorum ipse decessit anno a Christo nato 568. Rem bellicam non attigerat, nisi quatenus Brittones auxilijs iuuit aduersus Saxones, cum quibus varia fortuna sæpe pugnarunt.

XLVIII. R.

¶ **E**O defuncto, & fratre eius Kinnatello Rege designato Aidanus Gorani filius venit in Scotiam hortante viro sancto Columba, qui ante biennium ex Hibernia accesserat. Per eum ad Regem ductus præter et suam, & multorum spem humilissime accipitur: ac bono animo esse iubetur, ut qui breui regnaturus esset. Kinnatellus enim & morbo, & ætate confectus cum Regio muneri non sufficeret, ipse Aidano ad rerum gubernaculum admoto, quartodecimo, aut ut alij quintodecimo, quam regnare cœperat mense diem suum obiit. Sunt qui hoc omisso Aidanum statim Conuallo subijciant. Verum plures auctores inter eos Kinnatellum inserunt.

XLIX. R.

¶ **AIDANVS** Rex nominatus a Kinnatello, & a populo confirmatus a Columba Regia accepit insignia. Erat enim illis temporibus tanta eius viri auctoritas, ut nihil Reges, populusue absque eius consilio susciperet. Ac tum quidem cum satis longa oratione hortatus esset omnes, ut Rex erga populum æquitate, populus

pulus erga Regem obseruantia vteretur, vniuersos vehementer rogauit, vt in puro
 Dei cultu persisterent: ita enim fore, vt vniuersis omnia prosperè succederent: sin
 aliter facerent, dignum male patris expectarent exitium. His ita peractis ad su-
 os discessit. Prima Aidani expeditio fuit aduersus latrones Gallouidiam infestan-
 tes. Eò profectus ducibus eorum supplicio affectis ceteros metu compescuit:
 sed eum inde reuersum maior tempestas excipit. Nam postquam tribus conuen-
 tibus in Gallouidia, Abria, & Cathanesia habitis omnia pacatâ existimasset, inter-
 uenandum oborta seditione, ac eadē atroci patrata ministri Regij, qui noxios in-
 ius vocabant pulsati: auctores pœnarum metu in Lothianam ad Brudeum Picto-
 rum Regem perfugerunt. Ab eo cum per legatos ex fœdere petiti non redderen-
 tur, bellum graue inter Scotos, & Pictos exarsit: sed id breui opera Columba,
 cuius apud utrosq; merito plurimū valebat auctoritas, extinctum. Interea Anglia
 iterum in septē regna diuisa, & Brittonib; in peninsulam Vallā compulsis Saxones
 non contenti tam latè patentibus agris nouum bellū inter Scotos, & Pictos suscitāt.
 Eius auctor, & fax fuit Ethelfrid; Northūbrīæ Rex homo auarus, & ob regni augen-
 di cupiditatē pacis impatiens. Is Pictis egrē consensuētē Brudeo persuasit, vt prædas
 abigēdo ex agro Scotico semina belli iacerēt. Aidanus quoq; fraude Saxonis intel-
 lecta vt & ipse peregrinis auxilijs se firmaret, cum Malgone Brittone fœdus antiquū
 renouauit. Filium Grifinum, & sororis filium Brendinum Euboniæ, quæ nunc
 est Manna, Regulum, hominem militarem cum copijs misit. Hi castris cum Brit-
 tonibus coniunctis Northumbriam ingressi tertio die ad hostem perueniunt: sed
 Angli noua expectantes auxilia, quæ non procul abesse dicebantur, pugnam de-
 trectabant. Adueniebat enim Ceulinus orientalium Saxonum Rex vir bell. colissi-
 mus cum magnis copijs. Hunc Scoti, & Brittones in itinere adorti primam eius
 aciem, quæ satis longè ceteros antebat, integram cum Cutha filio occisione oc-
 ciderunt: reliquos, quo minus aggredierentur, fecit timor, ne ab Ethelfrido, qui
 non longè aberat circumuenerentur. Coniunctis igitur duobus Saxonum Regibus
 rursus congressi multa vtriusque eadē edita victi sunt, & fugati Scoti, & Brittones.
 Cæsi è Scotorum primoribus Grifinus, & Brendinus: ex acie aduersa Ethelfri-
 dus altero oculo orbat;: Brudeus laucius è pugna clatus cum magna trepi-
 datione suorum. Ethelfridus proxima aestate Pictorum copijs ad suas adiun-
 ctis in Gallouidiam duxit, ratus ex superioris anni infelici prælio se plena for-
 midinis omnia inuenturum. Verum Aidanus cum illuc citius hostium opinione
 venisset, palantes prædatores aggressus in castra tripide eos coegit. Ita temeritate
 castigata quietiores fore ratus nocte proxima præteritis eorum castris se Brittonibus
 coniunxit. Ambo exercitus viribus in vnum coactis cum in valle angusta Annandie
 consedissent, hostes obsessis faucibus eorum exitio imminebant. At illi com-
 munitis castris, vt manentium speciem præberent, nocte recedente maris aestu
 per nota inter instabiles arenas vada in Cumbriam, ac deinde Northumbriam
 duxerunt, fœda populatione quacunq; ierant facta. Hostes eorum vestigia
 secuti. Statim vbi in mutuum conspectum venēre, vtriusque se ad pugnam expe-
 diunt. Scoti & Brittones vt pluribus ducibus vulgus temerarium regetetur, ad
 priores dūces quatuor homines nobiles bellicarum rerum experientes adiuuunt:
 e Brittonibus Constantinum, & Mencinum: è Scotis Calenum, & Murdacom.
 Horum ductu, & hortatu tanto impetu milites irruerunt in hostem, vt statim im-
 pulsus fugam capefferet. Hanc victoriam fama est eadem hora, qua res gesta
 fuit

Rerum Scoticarum

suit, Columbam in Iona insula suis sodalibus renunciaſſe. Caſi è primoribus Saxo-
num Cialius, & Vitellius genere, & factis illuſtres. Anno fere poſt hanc victori-
am vndecimo Saxonibus, & Pictis vicinos agros infeſtantibus dies dicta eſt, qua die
Brittones, & Scoti coniunctis viribus Saxones inuaderent. Ad diem, & locum
deſtinatum Aidanus quanuis natu grandior cum veniſſet, dum Brittones fruſtra
expectat, ac predaſ interim ex hoſtico agit, Ethelfridus oppoſunitatem rei bene ge-
rendæ naſtus Scotos palabũdos aſſecutus magnã eorum cædẽ fecit. Aidanus com-
pluribus ſuorũ caſis fugit: nec Saxones tamen incruentam reulere victoriam, ami-
ſſo Ethelfridi fratre Theobaldo, & aliquot, quæ eum ſequebantur cohortibus pene
ad internecionem caſis. Aidanus ad hanc cladem accedente morte hominis ſanc-
tiſſimi, & ſibi vnice cari Columbæ cum proſpiceret quanta hoſtiũ crudelitati reli-
quia Chriſtianorum eſſent expoſitæ a tate pariter, & in cœrore confeſtus non diu ſu-
peruixit. Regnauit annos 34. deceſſit anno parte ſalutis 604. Eo regnante ve-
nit in Britanniam a Gregorio Romano Pontifice miſſus Auguſtinus quidam mona-
chus: qui ſua ambitione dum nouam religionem docet, veterem vehementeſ tur-
bavit. Nam non tam Chriſtianam diſciplinam, quam ceremonias Ro. docebat.
Superiores enim Britanni Chriſtianiſmum ex Ioannis Euangelisſe diſcipulis edoſti
a monachis, quos etas illa adhuc eruditos, & pios habebat, inſtituebantur. Ille dum
ad vnius Epicoſpi Ro. dominatum omnia reuocat, ac ſe vnum totiũs Britanniæ Ar-
chiepiſcopum edit, & diſputationem de die celebrandi paſcha nec neceſſariam,
nec vtilem introducit, magnopere turbavit eccleſias: ac diſciplinam iam in ſuperſti-
tionem prolabentem ita ceremonijs nouis, fictiſque miraculis oppreſſit, vt ſyncere
pietatis vix relinqueret veſtigium.

L. R.

¶ POST Aidanum Rex electus Kennethus nil memoria dignum geſſit.
Quarto, vel (vt alij ſcribunt) duodecimo menſe poſt initam regnum expleto deceſſit.

LI. R.

¶ PROXIME poſt hunc Rex pronunciatuſ Eugenius Aidani filius an-
no a natali Chriſti 605. Hic (vt in libro Paſſetenſi ſcriptum eſt) a Columba pie, &
honeſtè educatus, ac literis etiã luculenteſ eruditus in hoc ab eius inſtitutis deſlexit,
quod belli, quam pacis ſtudijs magis ſe addiceret. Aſſiduũ enim expeditionibus
Saxones, & Pictos exercuit. Vir imperij planè ſeueri, & aſperi: & qui ſuperbos, &
contumaces libentius ferro compeſceret, quam conditionibus adiungeret: ſed ve-
niam petentibus, ac ſe vltro deditibus maximè clemens, & facilis: & in victoria mi-
nimè inſolens. Hæc ille de Eugenio. Boethius contra eum in ſumma pace reg-
num tenuiſſe prodidit: eamque pacem ei contigiſſe non tam externis foederibus,
quam hoſtium, qui ciuili inter ſe bello diſſidebant diſcordijs. Interiores enim Angli
iam nomen Chriſti profeſſi, dum illatas vleiſcuntur iniurias Ethelfridum Regem
Northumbrię potentiſſimum vita pariter, & regno exuerunt. Ei cum ſucceſſiſſet
Eduinus, propinqui Ethelfridi in Scotiam profugerunt: interque eos ſeptem eius fi-
lij, & filia vnica cum iam decimum annum rebus Scoticis præuiſſet Eugenius. Is
aduenas Saxones, etſi ſuos, & Chriſtiani nominis hoſtes infeſtiſſimos ſumma cũ hu-
manitate, & liberalitate quoad vixit, apud ſe habuit: ac doctrina Chriſtianiã diligẽter
inſtituendos

instituentos curauit. Ipse decimo sexto regni anno decedens magnum sui apud omnes desiderium reliquit.

LII. R.

¶ **E I** surrogatus fuit Ferchardus filius anno à Christo nato 622. qui fuit 622
Heraclio Imp. 13. Is cum esset homo sceleratè callidus, ac legitimum regnum in tyrannidem mutare vellet, factiones nobilium inter ipsos alebat: ira nefarie a se perpetrata impune fore ratus. Sed proceres animaduersa eius malitia clam eo diffidia composuerunt: deinde conuentu indicto eum ad concionem vocant. Renuentem arce, in qua tum se continebat expugnata inuitum in ius pertrahunt. Multa, & graua crimina ei sunt obiecta. In his etiam heresis Pelagiana, & contemptus baptismi, & aliorum sacrorum rituum. Horum cum nullum satis purgaret, in vincula coniectus, ne diutius ad ludibrium superesset, ipse sibi mortem consciuit, decimo quarto regni sui anno.

LIII. R.

¶ **S V F F E C T V S** ei frater Donaldus, siue Doneualdus, qui et patris laudibus, & fratris exitu admonitus nihil maiori studio egit, quam vt verum Dei cultum tueretur: neque domi solum, sed etiam foris quacunque poterat ratione eum amplificare studuit. Nam extincto Eduino, liberos, & propinquos Ethelfridi, qui multos iam annos in Scotia exularant, redeuntes domum viatico iuuit, & muneribus est profecutus, copijsque suis reduxit, & liberam commeandi quoties res eorum poscerent, potestatem fecit. Cæsus autem fuerat Eduinus à Kedualla, vt Beda vocat, Brittonum, & Penda Merciorum Rege: quorum alter vetere gentis, alter nouo Christianismi odio, vterque æmulatione potentia ei infensus erat. Nec alia crudelior fuisse memoratur victoria. Nam dum Penda Christianos, Kedualla Saxones delere contendunt, nulli neque sexui, nec ætati furor eorum pepercit. Post Eduinum Northumbria in duo regna fuit diuisa. Deirorum Rex creatur Osficus Eduini frater patruelis, Berniciorum qui Eanfridus Bedæ, nostris Andefridus appellatur, Ethelfridi filiorum maximus. Hi repudiata Christianorum disciplina, in qua diligenter institutionem reuerfi breui per Pendam & vitam, & regnum amiserant. Vtrique successit Osualdus Ethelfridi filius: qui doctrinam Christianam magno studio promouit. Ad eum doctores e Scotia per legatos petentem misit Donaldus viros sanctitate, & doctrina claros, quos ille magna humanitate accepit, & beneficentia est profecutus: neque Regio munere inferius existimauit in concione populo peregrinum Scotorum sermonem non capienti concionis sententias interpretari: quæ omnia luculenter a Beda sunt scripta. Donaldus decessit 14. regni sui anno, præclara virtutum suarum memoria post se relicta.

LIIII. R.

¶ **S V C C E S S I T** ei Ferchardus ex Ferchardo eius fratre natus, vir in omni scelerum genere inquinatissimus: vinique ac pecuniæ inexplebilis: immani in homines crudelitate, & in Deum impietate. Cum in alienos passim seuitia, & rapinis grassatus fuisset, tandem in suos furorem vertit, iugulata vxore, & supratris

Rerum Scoticarum

568
 filiabus. Ob hæc scelera communione Christianorum fuit exclusus. Proceres autem ad eum puniendum coire volentes inhibuit Sanctus Episcopus Colmannus: coramque eum admonuit breui diuinam vindictam instare. Nec fides dicto absuit: nam inter venandum post dies paucos cum a lupo vulneratus in febrim incidisset, nec a solita intemperantia abstineret, morbo tandem pediculari corpus exedente exclamasse fertur merito sibi hæc cuenire, qui bene monentem Colmannum non audisset: ac tum demum agnito errore Colmanno consolante, ac spem veniæ ostendente si modo resipisceret, in publicum se vili veste indutum in lectica proferri iussit, ac palam sua scelera confessus interiit, anno redempti orbis 668. Octodecim annos hoc monstrum Scotia pertulit.

LV. R.

¶ **HVIC** Malduinus è Donaldogenitus est suffectus, qui vt labefactatas regni partes tyrânide Regis proximi confirmaret pacem cum omnibus vicinis fecit. Quietem ab hoste externo impetratam turbauit intestina seditio inter Argathelios, & Leuinianos orta. Eam Malduinus vt compefceret, profectus est aduersus authores, vt in eos sine incómodo plebis animaduerneret. Illi vt Regis iram vitarent, discordia primum sedata in Æbudas fugerunt. Insulani eos ad supplicium postulatos non ausi retinere dediderunt: eorum pœna cæteros in officio continuit. Circa hæc tempora cum Scoti monachi latè per Angliam Christi doctrinam disseminassent, ac iuuentutem Anglorum ita literis erudissent, vt ipsi satis luculenter suis Euangelium annunciare posse viderentur, creuit etiam cum doctrina aduersus doctores inuidia: Scotique eorum importunitate ad suos redire sunt coacti. Quæ contumelia vt regnum concordiam diremit, ita eorum qui iniuriam acceperant modestia vtranque gentem ab aperto bello continuit. Assiduis excursionibus sæpe, ac multis in locis pugnabatur. Incidit in eadem tempora per totam Europam pestis quantam nunquam fuisse seniores meminerant. Soli ab ea immunes Scoti, & Picti fuisse dicuntur. Ob frequentes vtrinque illatas iniurias, prædasque abactas cum res in apertum bellum eruptura videretur, interuenit Malduini mors postquam regnasset annos viginti. Vxor, quæ ob suspicionem de pellice eum strangulauerat quarto post die viua cremata est.

LVI. R.

¶ **REGNUM** autem iniit Eugenius quintus, Dongardi Regis filius. Eum Egfridus Northumbriæ Rex, (cum quo summopere pacificare contendebat) cum simulatis inducijs fallere conaretur, pari arte ipse petitus est. Vterque enim pacem verbis ostentabat, occultè vero bellum apparabat. Finitis inducijs Egfridus dissuadentibus amicis coniunctis Pictorum copijs Scotiam ingressus Gallouidiam populatur. Verum cessantibus in pugna Pictis ab Eugenio superatus amisso pene toto exercitu ipse saucius cum paucis euasit. Proximo anno æquè dissuadentibus amicis in Pictos duxit: ab eis fugam simulantibus in insidias tractus cum suis omnibus concisus est. Hanc tantam occasionem Picti arripientes latissimos agros superioribus bellis ademptos recuperant: & Brittones, qui ab Anglorum imperio suos

vindicabant, vna cum Scotis Northumbriam ingressi magna eam clade affixerunt: adeo vt nec vnquam in pristinum statum se erexit. Secuta statim est mors Eugenij quarto quam regnare cœperat anno.

LVII. R.

¶ **EVGENIO** quinto successit Eugenius sextus Ferchardi filius: Egfrido vero Northumbro frater Alfridus: vterque Rex literis, ac præcipue sacris, vt illa ferebant tempora eruditi, ac inter se communium studiorum societate conciliati. Itaque pax inter eos fida fuit. Hac tranquillitate fretus Alfridus regnum angustioribus, quam antea finibus quodam tenuis composuit. Cum Pictorum vero gente Scotis neque certa pax, nec bellum fuit: excursionibus vario euentu sæpe pugnatum est, frustra nitentibus Cutberecho Anglo, & Adamanno Scoto Episcopis vt rem componerent. Id autem perfecerunt, ne iustis vnquam exercitibus concurreretur. Eugenius interea inexpiabili odio aduersus Pictorum perfidiam inflammatus è medio rerum cursu est sublatus, cum decem regnasset annos. Hoc Rege septem dies per totam Britanniam sanguine pluuisse tradunt, conuerso etiam lacte, casco, & butiro in sanguinem.

LVIII R.

¶ **POST** hunc regnum adeptus est Amberkelethus Findani filius, Eugenij quinti nepos. Is cum initio temperantiam simulasset, ad veros mores breui redijt: & in omnia flagitia simul prorupit. Hac occasione arrepta Garnardus Pictorum Rex magno exercitu conflato Scotos inuasit. Amberkelethus tandem prope conuictijs excitatus cum arma sumpisset, noctu dum ad necessaria naturæ cum duobus famulis egreditur sagitta, incertum a quo missa occiditur, cum nondum regni plenum expleffet biennium. Sunt qui dum hostes in silua densa vrgeret, sagitta vulnerratum decimo post die extinctum tradant.

LIX. R.

¶ **NE** exercitus solueretur, aut sine imperio esset militari suffragio in casibus designatus Rex Eugenius septimus prioris Regis frater. Is cum parum spei in exercitu ab inerti Rege collecto reponeret, bellum inducijs distulit: atque accepta vxore Spondana Garnardi filia nuptijs finiuit. Ea non adeo multo post a duobus Atholijs in caput Regis coniuratis in lectulo confossa perijt. Rex falso criminis insimulatus, & in ius ductus ante causam dictam deprehensis cædis patribus liberatus est. Noxij exquisito supplicio puniti. Rebus foris compositis Rex ad pacis opera conuersus ocium quidem venatione oblectabat. Religiosis in primis curam habuit. Eius institutum fuit, vt in cœnobijs res gestæ Regum memoriæ mandarentur. Pace perpetua per septemdecem annos cum omnibus vicinis continuata Abrenethi diem obiit.

LX. R.

¶ **EVGENIUS** paulo ante mortē Mordacum Amberkelethi filium proce-
ribus
K, iij.

Rerum Scoticarum

ribus commendauit. Eo regnante pax per vniuersam Britanniam fuit: cuius Beda sub finem historiæ suæ meminit: nec in pace modo colenda, sed monasterijs etiam iuuandis Eugenij æmulus fuit. Candidæ casæ coenobium dirutum restituit. Ineunte decimosexto regni anno decessit.

LXI. R.

730
¶ ANNO post Christi aduentum 730. Etfinus Eugenij septimi filius regnum suscepit: & is proximorum Regum æmulus per annos triginta vnum, quibus regno præfuit, in summa tranquillitate suos continuit. Iam senior, cum per se non posset Regis munus obire quatuor præfectos dedit, qui ius populo dicerent. Iis remoticam regentibus facinorosi resumpta licentia vel magistratum negligentia, vel (vt quidam crediderunt) culpa omnia miscere cœperunt. Sed aliorum scelera obscura fecit Donaldi crudelitas, & superbia: qui per Gallouidiam grassatus agrestes vel sibi tributa pendere cogebat, vel spoliatos ad summam redigebat inopiam.

LXII. R.

¶ INTER hos tumultus Regi mortuo successus est Eugenius octauus Mordaci filius, qui nihil prius egit, quam Donaldum aliquot cruentis fractum prælijs cepit, ac supplicium ceu lætum spectaculum representauit.

Murdacum Gallouidiæ præfectum socium Donaldini sceleris conuictum mortis coegit: reliquos præfectos pecunia multauit. Populo spoliato de bonis eorum satisfecit. Harum poenarum formidine malis perterritis, summa tranquillitate post turbulentissimam tempestatem restituta, cum vicinis Regibus foedera ante facta confirmauit. Verum ipse, cuius in rebus turbidis gloria creuerat, pace facta in omnia flagitia præceptus abiit, & cum nec amicorum, nec sacerdotum admonitionibus quicquam moueretur, post tertium regni sui annum in cœtu procerum omnibus in eius exitium consentientibus confossus periit.

Socij scelerum, & flagitiorum in crucem acti, & ipsi gratum populo spectaculum præbuerunt.

LXIII. R.

¶ SVCCCESSIT ei Fergusius tertius Etfini filius, qui pari simulatione virtutis, & vitiorum foeditate vsus pari prope fato defunctus, pari etiam spatio, id est triennio regnum tenuit: periit autem veneno ab vxore dato. Alii scribunt, cum vxor sæpe exprobrasset ei matrimonij contemptum, & pellicum greges, neque quicquam profecisset, tandem noctu dormientem ab ea strangulatum. Quæstione de morte eius habita cum amicorum plurimi insimularentur, nec quinquam ne in grauissimis quidem tormentis quicquam fateretur, mulier alioqui ferox tot innoxiorum capitum miserta in medium processit: ac e superiore loco cædem a se factam confessa, ne ad ludibrium superesset, pectus cultro transfodit: quod eius factum variè pro cuiusque ingenio est acceptum: ac perinde sermonibus celebratum.

Sequitur

LXIII. R.

SEQUITUR Rex Soluathius Eugenij octavi filius: qui nisi tertio regni an-
 no e frigore podagram contraxisset, iure inter optimos Reges annumerari potuisset:
 nihil tamen minus tumultus per præfectos consilio, & prudentia sedauit. Primus
 velut de Rege ob infirmitatem pedum securus Donaldus Banus (hoc est albus) oc-
 cupatis omnibus insulis occidentalibus Regem se Ebudarum vocat. Deinde in continen-
 te ingressus dum vndiq; prædas agit, à Cullano Argatheliorum, & Duchalo Atholiorum
 præfectis in salutem, qui vnum modo exitum habebat, compulsum cum suis frustra erum-
 pere tentantibus perijt nullo superstite relicto. Eadem spe & audacia Gilcolumbus
 Gallouidiam à patre vexatam aggressus, ab eisdem præfectis victus pœnas luit.
 Pax interea ab Anglis, & Pictis rebus eorum domi turbatis fuit. Soluathius cum
 viginii annis præfuisset cum summa laude moritur, anno a christo nato 787.

787

LXV. R.

HVIC successit Achaius filius Etfini. Hic pace ab Anglis, & Pictis pa-
 ta cum ab Hibernia bellum instare intelligeret, non modo labore, sed etiam
 liberali aere seditiones domi iam iam erupturas composuit. Causa belli Hibernici
 hæc fuit. Superiore Rege ad expeditiones obeuntidas inualido Hiberni, & Insu-
 lani spe prædæ, & impunitatis eodem tempore cum magnis exercitibus in Can-
 teriam peninsulam proximam exscenderant. Contracto autem inter latrones
 certamine Insulanorum multi, Hiberni vniuersi periere. Hanc cladem Hiberni
 vt vlciscerentur magnam classem ornabant ad trajciendum in Ebudas. Achaius
 cum per legatos ostenderet nullam iustam belli causam esse, quod latrones de
 præda pugnantes mutuis vulneribus ceciderint, neque quod multi perierint,
 sed quod quisquam euaserit in damno ponendum esse. Regem, & consilium
 publicum adeo ab inferenda Hibernis iniuria abesse, vt cædis nuper factæ auc-
 tores omnes ad vnum sustulerint. Cum in hanc sententiam multa legati disse-
 rerent, adeo ferociter ab Hibernis sunt reiecti, vt ante discessum eorum classem
 aduersus Scotos Albinos miserint. Ea in altum euecta tempestate vniuersa
 perijt. Res Hibernis in religionem versa effecit, vt pacem, quam superbè re-
 cusauerant, suppliciter peterent. Ab Achaiio primum inter Scotos, & Francos
 inita est amicitia, hac maxime de causa, quod non modo Saxones Germanique
 cultores, sed qui in Britannia quoque ceperant sedes, Gallias piraticis incur-
 sionibus infestabant. Deinde etiam a Carolo magno, qui Galliam non minus
 literis, quam armis illustrare cupiebat, accessit e Scotia qui philosophiam Lu-
 teciæ Græcè, & latinè docerent. Apud Scotos enim adhuc multi erant mo-
 nachii veteri disciplina nondum extincta literis, & pietate insignes. Quo
 numero erat Ioannes cognomento Scotus, siue Albinus, quod idem valet, (Scotus
 enim se Albinos sua lingua vocant) Caroli præceptor, qui plurima ingenij
 sui monumenta reliquit: e quibus nos rhetorica præcepta vidimus cum inscriptio-
 ne Ioannis Albini. Clementis quoque Scoti, qui eodem tempore Luteciæ litera-
 rum insignis professor erat, quædam scripta adhuc supersunt. Commigra-
 runt etiam in Gallias complures monachi Scoti studio pietatis ducti, qui po-
 pulis circa Renum Christianam doctrinam prædicabant: tanto successu, vt mo-
 nasteria plurimis in locis condiderint.

Rerum Scotiearum

Eorum memoria id Germani dederunt, ut usque ad nostram ætatem semper Scotos eis præficerent. Achaium pacis cupidum res Pictica in bellum traxit. Nam cum Athelstanus Anglus vastasset proximos Pictorum agros, Hungus eorum Rex ab Achaiio Anglis iam antè infenso decem Scotorum millia impetrauit. Eis filium Alpinum, qui ex Hungi sorore natus erat, præfecit: quibus fretus auxilijs maximam è Northumbria prædam abduxit. Athelstanus homo ferox prope vestigijs inhærens eum non procul ab Hadina oppido assequitur. Picti inopinato hostium aduentu consternati ad arma currunt, & ad noctem usque se suis diuinent locis. Sub noctem vigilijs dispositis Hungus cæteris rebus inferior ad diuinum auxilium conuersus totum se precibus dedit. Tandem corpore laboribus fesso, & animo cogitationibus ægro cum in somnum incidisset, visus est sibi per quietem videre Andream Apostolum astantem, & victoriam pollicentem. Hoc viso Pictis narrato spei bonæ pleni ad confictum, quem alioqui fugere non poterant, se alacrius comparant: postero die per leues velitationes consumpto, tertio demum ad manus ventum est. Adijciunt & aliud ostentum, crucem decussatam cum pugnaretur in cælo visam: quæ res Anglos adeo conterruit, ut primum Pictorum impetum agrè sustinuerint. Ibi casus Athelstanus loco nomen dedisse dicitur, qui adhuc Athelstani vadum appellatur. Hungus Andream victoriam acceptam retulit: eique præter alia munera decimam partem prædictorum Regionum donauit. Hic opinor fuit Athelstanus Danicæ gentis imperator, cui Angli affirmant Northumbriam ab Aluredo concessam. Decessit Achaius ab initio regno tricesimo secundo anno, à Christo nato 809.

LXVI. R.

¶ HVIC successit Congallus patruelis: qui cum summa domi, & foris concordia quinquennium regnavit.

LXVII. R.

¶ EXCÆPIT hunc Dongallus Soluathij filius: cuius severitatem cum iuventus ferre non posset, collecti ad Alpinum Achaij filium, quoniam ei persuadere non poterant, ut regnum susciperet, vi, & minis eum in sua verba iritare cogunt. Is cum exercitu confecto se omnia ex eorum sententia gesturum simulasset, frustratus eos ad Dongallum venit. Id factum eius quam Regi gratum, tam rebellibus molestum fuit: ideoque tanquam ipsi Alpini suasu rebellarent, cum apud Regem accusant. Rex eorum calumnia intellecta exercitum subito parato rumorem sui aduentus præuenit. De comprehensis poenas sumpsit. Decessit interea Hungus: & filius eius natu maior Dorstologus fratris Egannum fraude perit: nec cedis auctor diu fratri superstit. Ita stirpe virili Hungi extincta sororis eius filius Alpinus & vetere lege, & cognationis iure proximus hæres regnum Pictorum petit. Eum cum Picti ut peregrinum aspernarentur, Dugallus ex parte de re legatos ad eos mittit. Picti cum nondum auditos intra quartum diem exire iussissent, Dugallus in eos summa vi bellum molitur. Sed in ipso apparatu submersa nauicula in transitu Speiæ amnis rapidissimi extinctus est postquam Scotorum regnum tenuisset annos sex: alij septem.

LXVIII. R.

¶ ALPINVS Achaij filius exercitum a Dongallo confectum aduersus Ferederthum

Feredethum, qui sibi Pictorum arrogauerat regnum, ducit. Congressi ad Restenon Angulæ pagum cruentissima pugna usque ad noctem incerta victoria confixerunt. Mors Feredethi fecit, ut Scoti victores viderentur. Is enim cum suorum animos in pugna labare videret, cum globo nobilium iuuenum mediam Scotorum aciem perripit: sed exclusus a suis cum flore nobilitatis vna interiit. Substitutus in locum eius Brudus homo ignauus, nec ad rem militarem aptus. Eo regnante cum Scoti nullo resistente prædas ex hostico agerent, Picti ex composito inter se tumultuantes Brudum ante annum in imperio exactum interficiunt. Ei Kennethum alterum Feredethi filium substituunt, nec fratre in bello fortiolem, nec exitu feliciorum. Nam cum exercitu confecto in hostium conspectu ventum fuisset, Kennethus clã se subducens a rustico ignaro quis esset, sed turpem ei fugam exprobrante interficitur. Picti amisso Rege antequam hostes id persentiscerent domum reuersi alterum Brudum hominem genere, factisque nobilem Regem faciunt. Is statim accepto regno primum populatores vagos aggressus ingenti cæde temeritatem eorum comperuit: deinde ut vires affectas auxilijs externis firmaret, legatos cum magnis muneribus ad proximos Anglorum misit. Illi munera quidem acceperunt, & auxilia promiserunt satis impigre: sed flagrantibus Pictis nihil præstiterunt, causatis domi turbatis. Picti illa spe deieci omnibus, qui arma ferre possent contractis ad vltimum discrimen se comparant, ac recta ad hostem ducunt, qui castra nocte procul a Taoduno habebant. Vbi in conspectum alij aliorum venerunt, tanto impetu concursus est, quantum vetus odium, ita racens, multæ cædes mutæ, & vltro citroque damna sæpius illata poterant efficere. Cum diu anceps fuisset certamen, tandem gentum equites Pictorum ex insidijs surgunt: qui ut numerus maior videretur, calonibus in oneraria iumenta impositis, cum se in collibus proximis ostentassent, cîteumagique viderentur, ut pugnantium terga inuaderent, ea specie tantum Scotis iniecerunt terroris, ut illico sparsi in siluas proximas fugerent. *Ex maiori parti salutis fuerunt: pauci in prælio, plurimi a calonibus expeditis in fuga occisi.* Alpinus Rex, multique procerum capti: omnes crudeliter cæsi. Regis caput conto affixum, ac per exercitum circumlatum in conspectissimo loco maximè apud eos oppidi (id tum Abrenethium erat) ad spectaculum propositum. *Locus ubi cæsus fuit Alpinus ab eo adhuc Bas Alpin, id est Alpini mors vocatur.*

LXIX. R.

¶ *Et post tertium regni annum interempto successit filius Kennethus. Proxima est: Picti in spē adducti si paulum adniterentur, Scotos, ut antea factum fuerat Britannis posse expelli, auxilio conductis aliquot Anglorum cohortibus copias, quantas possunt maximas cogunt. Sed cum seditio inter ipsos orta esset repentina & adeo vehementis, ut per Brudum Regem componi non posset, solutus est exercitus. Brudus ipse micore magis, quam morbo post tertium fere mensem decessit. Successit ei frater ipsius Druskenus: qui dum componendis domi rebus frustra vacat, Scoti iuuenes aliquot Alpini caput nocte detractum ex eo, ubi Picti id fixerant loco ad Kennethum reuerterunt. Ea res iuuenibus non modo fuit honori, sed agris quotæque sunt locupletari. Kennethus conuentu habito cum de bello in Pictos consultaret, quanquam Rex, & ferocissimus quisque iuuentum a perfidis iustam expectandam vindictam suaderent: tamen maior pars, ac potissimum seniores censebant expectandum dum vires superioribus bellis attrita reficerentur: a Pictis interea nec*

Rerum Scoticarum

pacem petendam, nec bellum gerendum, donec aliqua maior se offerret aut pacificandi necessitas, aut belligerendi opportunitas. Hęc sententia cum victis, consensu tacito vtriusque gentis triennium proximum pax fuit.

Quarto anno Kennethus belli cupidus cum paucos in conuentu suę sententia fautores inuenisset, primores gentis ad cœnam vocat: & cum in multam noctem conuiuium fuisset extractum, in aula omnes pernoctant, quod eò facilius eis fuit, quòd maiorum instituto humi cubarent, in spatiosa domo vt quisque poterant compositi substratis tantum frondibus, aut herba. Ibi iuuenem sibi propinquum Rex subornat, vt piscium exuuijs (maximè generis asellorum) a siccatissimo vento piscibus detractis indutus noctu ingressus voce per longum canalem emissis, vt longius ad aures perferretur, velut cœlitus demissus eos ad bellum horreret. Ad hanc vocem humana (vt tum ipsis visum est) augustiorem proceres subito expergesti, plarique etiam vino graues attoniti cum fulgor argentæus e pelibus piscium in semisomnes oculos incurreret, aciemque hebetaret stupore vehementissimo capti sunt vniuersi: cum & oculos species insolita, & animos occultam quadam religio percelleret.

Illud etiam admirationem non modicè auxit, quòd nuncius persona, reliquoque ornatu detracto cum se per exitum occultum momento temporis e conspectu subduxisset, euanuisse est vitus.

Mane cum rumor ad Regem permanasset, multique omnia (vt fit) in maids auerent, nec ipse dissimularet similem sibi speciem per quietem obseruatam omnium decreto bellum, tanquam Deo auctore gerendum decernitur. Exercitibus eductis vbi primum alteri alteris visi sunt non expectato ductum imperio qua cuique proximum fuit in hostem procursum. Nec minus atrociter pugnatum, quam cupidè commissum est certamen. Tandem ad Scotos iuclinavit victoria. Pictis, in quo plurimum habebant fiducia, id ipsum fuit exitio.

Cohortes enim Anglorum cum nullo ordine, sed temerario impetu rem gerentes viderent, velut spectatores alieni periculi in proximum tumultum se subduxerunt. Pictorum maxima cædes fuit, Scotis non solum superiorum temporum odio indulgentibus, sed recentis crudelitatis aduersus Alpinum, & cæteros captiuos memoria inflammatis. Maximè animos accendit vox velut tessera inter Scotos circumlata, vt memores essent Alpini. Ex eo nec ætati, nec conditioni parsum est. Anglos abeuntes colles texere: & a persequendo Scotos pertinax ira in vindicta exercenda retinuit. Hac victoria Pictorum rebus vehementer afflictis, ac pene deploratis pax vt coiret ab eis tentatum, sed frustra, Scotis nullas condiciones audientibus nisi regnum daretur. Proximo anno iam deditis omnibus, qui vltra Fortham ad septentriones vergunt, ac præsijs impositis, dum Kennethus in citeriores ducit, accepto nuncio cesa esse quædam ab eo relicta præsidia, reducto aduersus rebelles exercitu nemini mortalium Pictici generis pepercit. Omnia ferro, & flamma vestata. Druskenus ea crudelitate Pictis pene efferatis (cum non de regno, sed de vita sua, & suorum sibi decertandum cerneret) quicquid supererant virium vnum in locum cogit: ac Fortham transgressus ad Sconam oppidum in ripa Tais amnis Scotos opperitur. Ibi pacificatio frustra iterum tentata est, Pictis aegro trans Fortham cedentibus, Scotis nihil, nisi omnia permitterentur, audientibus. Prelium, vt in extrema necessitate, fuit atrox. Tandem fracta Pictorum perniciosa fugientibus Tais fluius fuit exitio. Ibi Druskenus, cum transire non posset, cum omni fere nobilitate cæsus est. Nec dissimilis fuit aliorum fortuna: qui cum temere

temere diuersis congregassent se locis fugam impediēte flumine omnes ad vnum
 perire. Hinc factum esse arbitror, vt nostri vno die septies cum pictis pugnarunt
 fuisse tradiderint. Hac clade vires Pictorum penitus fractæ sunt: & Kenne-
 thus ne se reparare iterum possent, Lothianam, proximasque regiones si-
 militer ac transforthanam vastat. Præsidia metu se dederunt,
 Qui cladi superfuerunt, pauci in Angliam omnium rerum
 inopes fugerunt.

L I B E R S E X T U S

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

L. 5

OPERA RERVM SCOTICARVM HISTORIA

Auctore

GEORGIO BVCHANANO
SCOTO.

LIBER SEXTVS.

VFERGVSIVM primum, ac deinde secundum iure optimo regni Scotorum conditores superius nominavimus, ita nunc non iniuria Kennethum Alpini filium tertium in eum numerum referemus. Prior enim Fergusius ex modicis initijs Scotos ad opes vicinis inuidiosas prouexit: secundus extorres, & in longinquas nationes dispersos, & inimicorum opinione penitus extinctos velut in vitam reuocauit, & intra paucos annos in pristinum splendorem restituit. At vero Kenne-

tho in rebus prope deploratis accepto regno, cum alij vix reliquias miseris defendi, & contineri posse sperarent, tantum animi superfuit, vt hostem externis auxilijs fretum, & recenti victoria exultantem multis, & asperis, sed tamen secundis prelijs fregit, fractumque ex omni Britannia exegerit, nomenque Regium semel ereptum nunquam ex eo die sit passus eum resumere. Hæc quamquam magna sunt, tamen operum eius non sunt maxima. Regnum enim in duplâ magnitudinẽ a se auctũ ita legibus nouis temperauit, & disciplina vetere roborauit, vt nec è bello nate licetie, nec è victoria insolentia, nec flagitiorum, quæ luxuriã, & ocium comitari solent, vllum vestigium eo viuo apparuerit: ac legibus eius, quas Macalpinanas posteritas dixit, multis deinceps sæculis non minus, quam armis Scotica res stare visa est. Sed his omiffis nos res eius gestas, vt incepimus, prosequemur. Pictis igitur exactis Kennethus agros pro virtute cuiusque suis diuisit: quorum ambitio multis locis, & regionibus noua nomina veteribus oblitteratis imposuit. Horestiam duobus fratribus Æneæ, & Mernæ partitus est. Altera pars priscorum Scotorum sermone adhuc Æneia dicitur: (qui Anglicè loquuntur, Angusiam nominare maluerunt) altera Mernia appellatur. Proximam regionem a Tao vsque ad Fortham apparet veteribus dictam fuisse Rossiam, hoc est peninsulam: cuius nominis indicia adhuc restant, Culrossia oppidum, quod est velut dorsum, aut posterior pars Rossia: & Kinrossia, quod Rossia caput. Eam regionem nunc Fifam vocant, a Fiso viro egregio, cui cognomen Duffo fuisse aiunt. Barodunum oppidum in Lothiana, vel iuxta aliam dialectum Dumbarum a viro strenuo, cui Bar erat nomen, appellatum creditur. Lothiana non ita pridem a Lotho Rege Pictorum nomen habebat. Cunigamia vox est prorsus Danica, quam post

*scripsi uir. tam nob
profligati in regni
Scotorum dicitur*

post Kennethum vsurpatam fuisse reor a Danis: qui eam regionem pulsus extra vallum Seueri Scotis aliquot annos tenuerunt. Significat autem vox Cunigham Regiam habitationem, vel domiciliū Danorum sermone. Marciam, quod limes duorum regnorum diu fuerit credibile est a Danis etiam ita dictam. Edimburgum quorundam vel crassa ignorantia, vel peruersa diligentia, qui nunc vallem dolorosam, nunc castrum puellarum appellant eam arcem, nomen non adeo per se obscurum prope tenebris immerfit. Nomina enim hæc è fabellis Gallicis intra trecentos annos proximos confictis sunt mutuati. Certè prisci Scoti Dunedinum, recentiores Edimburgum patriam in fingendis nominibus consuetudinem secuti eam arcem nominant: quæ rectius opinor media inter vtrunque nomen appellatione Edinum diceretur. Hactenus de regionum priscis, & nouis vocabulis: de quibus alio loco plura diximus. Vt ad Kennethum reuertar, regno (vti scripsimus) armis amplificato, & legibus composito in rebus vsque ad superstitionem leuibus auctoritatem Regum confirmare laborans saxum marmoreum quod ex Hispania in Hiberniam transtulisse dicitur Simo Breccus, in Scotiam Albinensem Fergusius Ferchardi filius, atque in Argathelia collocasse: ex Argathelia Sconam ad Taum amnem transtatum Kennethus, & in cathedram ligneam inclusum ibi posuit. Ea in sede Reges Scotorum & nomen, & Regum insignia accipere solebant vsque ad Eduardum primum Anglum, de quo suo loco dicemus. Sedem Episcopalem quam Picti Abrenethij collocarant, ad Fanum Reguli transtulit, quod posteritas Fanum Andreæ dici maluit. Scotorum autem veteres Episcopi è monasterijs electi, cum adhuc non honoris, & loci, sed sanctitatis, & doctrinæ certamè inter eos esset, sine inuidia, & æmulatione passim vbi cuique obuenerat occasio suam munus obibant, nullis adhuc regionibus definitis: cum nondum fundatio muneris ecclesiastici esset quæstuarium. His artibus Kennethus imperio viginti annos præfuit. Quinto ineunte regni sui anno Pictos profligauit, vt est in libro Pasletensi. Reliquos 16. annos post sublatum imperium Pictorum quietissime vixit, domi iusticia, foris armis pace parta, ac promotis finibus ab Orcadum insulis vsque ad vallum Adriani 854.

LXX. R.

¶ DONALDVS eius frater proximè Rex electus totam secum disciplinam publicam circumegit. Nam cum viuo Alpino temperantiæ studium simulasset, ac seniorum sibi animos conciliasset, eo mortuo velut metu, & magistro liberatum se voluptatibus dedit. Ac velut iam de hoste securus militaribus studiis neglectis venatores, aucupes, & nouarum libidinum inuentores circa se prope solos habebat. In hos publicum patrimonium profundebar. Iuuentus ad voluptates expleudas prona Regem, vt elegantem, & liberalem laudibus ad coelum ferebat: parsimoniam superiorum temporum vt incultam, & illiberalem ridebat. Seniores cum omnia breui in præceptis ruitura cernerent, ad Regem collecti sui eum officij, præsentium flagitiorum, & instantis periculi admonent. Cum ille nihilo minus in ignavia perstaret, Pictorum reliquiæ velut classico è summa desperatione excitæ Osbertum, & Ellam qui inter Anglorum Reges (nam tum in plura regna diuisi erant) auctoritate, & potentia præcellebant, ad eum: suam fortunam conqueruntur: auxilium petunt: se post victoriam, quam Donaldi inertia facile spondebat, perpetuo cum omni posteritate in Anglorum ditione futuros pollicentur. Angli facile persuasi

Rerum Scoticarum

compositis domi rebus educto exercitu in Marcia confedere: ac per foeciales a Donaldo petunt, ut quos per vim Pictis amicis suis Scoti ademissent agros restituat. Id ni faciat, se nuper amicos, nunc etiam deditos non neglecturos. Donaldus ex maiorum sententia, quos inuitus imminente periculo conuocauerat, habito delectu ad Ieddam Teuotiae amnem hosti occurrit: & commissio praelio victor Osbrethum ad proximos vsque montes fugat. Inde secundum Tuedam ad mare profectus Beruicum ab Anglis captum, ac deinde metu ex aduersa pugna conterritis desertum ingressus nauibus in ostio amnis deprehensus omni hostium comiteatu potitur. Ibi voluptatis interpellata instrumentum naetus, tanquam inimicis prorsus profligatis cupide se delitijs immergit. Angli, qui superiore praelio magis sparsi, quam concili fuerant, per speculatores cognita Scotorum ignauia, & negligentia aduocatis auxilijs e propinquis agris noctu somno, & vino grauatos adoriuntur: & magna caede in caeteros grassati Regem semisomnem capiunt. Inde victoriae cussum secuti ut latius popularentur in hosticum bipartito ducunt. Eorum pars cum ad Fortham venisset coactis nauigijs traicere in Fifam parant: sed multis naufragio amissis, ceteris vi tempestatis in litus, vnde soluerant reiectis, Sterlinum ducunt: & cum reliquo exercitu coniuncti Fortham ponte transeunt. Scoti ed ex fuga collecti magis speciem, quam robur exercitus ostentantes legatos de pace mittunt: quam Angli & pugna ad Ieddam aduersa, & naufragio viribus imminutis non recusandam censebant.

Durae conditiones propositae, quas tamen praesens rerum status tolerabiles faciebat videri: ut omni agro, qui intra vallum Seueri esset, Scoti cederent: ut limites essent intra Sterlinum Fortham, infra Britannodunum Glotta, inter duos amnes vallum Seueri. In tam dura pace Scotis non minus letum, quam inopinatum accidit, quod nulla mentio de reducendis Pictis facta esset. Angli enim, & Britones agros relictos inter se partiti sunt, Glotta eos dirimente. Sunt qui putent monetam argenteam, quam adhuc Sterlinam vocat vulgus ibi tum exculam. Agris ita diuisis Picti, qui sua se recuperaturos crediderant elusi, ac spe frustrati ad Cimbro, & Scandianos, id est, ut nunc loquimur, in Daniam, & Noruegiam transfugerunt. Pauci, qui apud Anglos remanserant, velut res novas per externa auxilia molituri ad vnum ab eis caesi. Donaldus post pacem factam ad suos reuerso maiorum memoriae, ac spei resipiscentiae datum, ut honorifice reciperetur. Sed cum ille in pristina perseveraret ignauia, proceres veriti ne homo foedus, & deses, qui nec consilijs amicorum, nec suis calamitatibus emendaretur, quod reliquum regni supererat, amitteret, eum in carcerem conijciunt.

Ibi vel praedolore inhibitorum voluptatum, vel metu publici ludibrij sibi manum intulit, sexto quam regnum iniit anno. Hunc Donaldum alij tradunt domitorisque rem egregie gessisse, & fato suo Sconae decessisse 858.

LXXI. R.

¶ POST eum Constantinus Keniethi filius Sconae regnum suscepit vir magni animi, ac virtutis eximia. Is cum acceptam sub Donaldus ignominiam delere, atque ad fines a patre relictos regnum promouere cuperet, a senioribus inhibitus, quod iuuentutis magna pars sub Donaldus extincta, & reliqua ita corrupta fuerat, ut arma publice ei committenda non viderentur. Igitur primum ad disciplinae publicae emendationem Rex conuersus sacerdotum ordinem iam relicto

predicandi Euangelij munere luxu corruptum, & venationibus, aucupijs, aulicæque pompæ deditum ad veterem parsimoniam legibus feueriffimè latis reduxit.

Iuuentutem delitijs effœminatam humi cubare, ac semel quotidie cibum sumere iussit. Ebriosos capitali supplicio multauit. Lusus prohibuit, nisi qui ad militiam corpus, animumque firmarent. His legibus adolescentia ad meliorem futuram conuersa, extitit repente insulanus quidam Euenus, quem ipse Abriæ præfecerat, homo inquietus, & regnandi cupidus: qui gnarus quam ægreiuentus legum nouarum asperitatem ferret, primum inter paucos, ac deinde pluribus adhibitis de præsentis rerum statu conquestus vbi suam orationem secundis auribus accipi vidit, facile persuasit ad coniurandum de Constantino tollendo.

Sed dum diligentius, quam cautius factioni vires adiiciunt, a suis proditi antequam in se copias comparari intelligerent, oppressi fuerunt. Euenus coniurandi princeps laqueo strangulatus. Circa hæc tempora Dani tum omnium Germanorum opibus florentissimi a Pictis aduersus Scotos, item à Buerno, (vel vt alij scribunt, Verba, cuius vxori Osbrethus per vim stuprum intulerat) sollicitati abundante domi iuuentutis multitudine facile consenserunt, vt in Britanniam classe magna transmitterent. Primum in agrum Fisanum exscenderunt. Ibi obujs omnibus ob christiani nominis odium sine discrimine truncidatis, bifariam diuiso exercitu agros late vastarunt. Aduersus eos Constantinus profectus primum in eam incidit manum, cui Hubba Regis Danorum frater præerat. Hi subito Leuini amnis incremento prohibiti cum suis vires coniungere facile victi, omnesque cæsi præter paucos, qui nandi periti flumen transiere, atque ad Humbrum alterum ducem peruenere.

Ad hos fluuio iam permeabili Constantinus tanquam ad prædam, non ad prælium ducens eos est assecutus non procul à Caralia oppido castris iam permudicas, & flexuosas rupes prope litus cumulis obiacentium passim saxorum, aggestis speciem valli obiecerunt. Ibi Constantinus eos adortus loci iniquitate Danorum desperationem iuuante multo cum subrum sanguine suæ temeritatis pœnas tractus occidit. Extant adhuc eius pugnae monumenta specus, & castrorum ambitus non æquis spatijs dimensus, sed ad rupium flexus circumductus. Rei male gestæ culpam quidam in Pictos conferunt, qui a Constantino in fidem recepti, ac in commilitium asciti fuerant. Ab eis initium fugæ factum magnam exercitus partem vna auertit. Dani spolijs collectis ad naues abierunt. Postridie Regis cadauer inuentum ad sepulchra maiorum in Ionam insulam defertur, (regnum autem tenuit Constantinus annos sedecim) anno 874.

LXXII. R.

¶ SVCCCESSIT Ethus frater a pedum celeritate Alipes cognominatus, nulla alia commendatione Rex electus, nisi quia reliquias exercitus à Danis proflicati reduxit. Inter ostenta numerantur pisces marini raro quidem, & per longa temporum interualla semper gregatim, sed nunquam sine magno mali prælagio vili. Vulgus alij monachos marinos, alij Bassinetos, quasi dicas galeatos, vocant. Ethus immemor fratris, & maiorum cum se omnibus vitijs pollueret, ac iuuentutem ad

Rerum Scoticarum

peiora procliuem secum traheret, coniuratione nobilitatis facta capitur: & oratione longa totius vitæ flagitijs populo expositis regnum eierare cogitur secundo quam regnare cœperat anno. In custodia tertio die mœrore perijt. Maximè viros militares offendebat eius segnities, quòd Danis aduersus Anglos cruento bello contententibus de recuperandis regionibus amissis nec ipse cogitaret, nec se admoneri pateretur. Sunt, qui non coactum cedere regno, sed ab æmulo regni Gregorio in quadam pugna vulneratum duos post menses interiisse scribant, 875.

LXXIII. R.

ETHO Gregorius Dongalli filius est suffectus, homo planè animo Regio, & cui nulla virtus abesset, quæ virum principem deceret. Primum omnium reconciliatis omnibus, quos in regno petendo habuit aduersarios, animum adiecit, ut procerum inter ipsos tolleret discordias. Seueritatem imperij ita comitate temperauit, ut plura caritate, quàm metu apud suos perficeret. Leges de immunitate ministrorum ecclesiæ (qui sub Pictis prope seruorum loco fuerant) vel veteres reuocauit, vel nouas condidit. Prima ei expeditio in Fifam aduersus Pictos illic a Danis relictos fuit, dum ipsi in Anglos arma transferunt. Eos non modò illinc, sed è Lothiana, & Marcia eiecit. Cum Beruicum venisset, Dani, si quid ipsis accidisset, Anglos etiam a tergo metuentes non ausi cum Gregorio Marte aperto congregi partem suarum copiarum trans fluuium in Northumbriam miserunt iussam cum noua manu popularium recens aduecta se coniungere, reliqui ut oppido essent præsidio Beruicum ingrediuntur. Verum Angli, qui Danis diuersæ religionis hominibus inuiti parebant, nocte Scotos in urbem receperunt. Dani in medio cæsi ad vnum interiire. Inde in Northumbriam Gregorius profectus cum Hardunto feliciter conflixit: tantamque Danorum cædem fecit, ut eorum vires toti nuper Britannia formidabiles partim a Gregorio Scoto, partim ab Aluredo Anglo prope confecta fuerint. Gregorius recepta Northumbria, Anglisque, qui abire vellent cum bona gratia dimissis, reliquis humaniter habitis sedes dedit. Maiorem eorum partem retinuit partim soli natalis amor, partim Regis beneficentia, & timor ab hostibus. Nam cum iam per aliquot annos tam incerta victoria, totque conflictibus cruentis cum Danis esset bellatum, multi Anglorum Scotis etsi antea inimicis, tamen Christianis parere malebant, quam vel in crudelium Danorum potestatem venire, vel incerta suorum auxilia sperare, præsertim rebus ita per totam insulam turbatis, ut fere semper Angli dubitare cogentur cui primum parti opem ferrent. Re aduersus Danos ita gesta, ut diuturnam ab eis quietem speraret, arma vertit in Brittones, qui partem agri Scotici adhuc tenebant. Cum his quoque pace facta, receptis agris, promissoque auxilio aduersus Danos si redirent, exercitum dimisit. Verum Brittones domum reuersos pacis inite poenituit. Igitur Scotiam hostiliter ingressi cum prædam ingentem asportarent, Gregorius eos ad lacum Mabanum ingenti prælio fudit, Constantino eorum Rege cæso. Cum hunc præui consilij fructum Brittones retulissent, Heberto Constantini fratre Rege creato cogitare cœperunt, quam seque res in præcipiti starent Scotis, & Danis inimicis, nec amicitia cum Anglis vniquam satis fida: decretum sit de pacificando cum Scotis. Missi ad id legati cum nihil transigerent, nisi Cumbria, & Vestmaria redditis, pax in eas leges

est facta. Accesserunt eodem fere tempore legati ab Aluredo Anglo, partim vt vic-
 toriam de Danis gratularentur, vt quę communiter omnibus Christianis iucunda
 esse debeat: partim vt nouo foedere se aduersus omnes Christianorum inimicos
 confirmarent. Pax his legibus est facta, vt peregrinum hostem communibus
 auxilijs propulsarent: vbicumque extenderent, cum viribus, quantis possent,
 vterque populus accutretet: quod agri de Danis Scoti cepissent, vt id sine con-
 trouersia in posterum tenerent. Ita pace armis vndique parta, & foederibus sta-
 bilita Gregorio reuerso nuncijs affertur, Hibernos in Gallouidiam irrupisse.
 10 ¹⁰ Causa bello prætebatur, quod Dublinensium (quę ciuitas est Hibernię)
 Gallouidiani naues aliquot longas ad suum litus appulas hostiliter diripuissent.
 Hiberni audito Gregorii aduentu trepidè cum præda se in naues coniecerunt.
 Gregorius coacta classe, ac firmo exercitu in Hiberniam, vbi primum ei commodū
 fuit, traiecit. Erat per id tempus Duncanus, siue Donatus, seu verius Dunachus eo-
 rum Rex adhuc puer. Brienus, & Cornelius secundum Regem potentissimi totam
 gentem in duas factiones distraxerant. Hi ad externi hostis aduentum inducjs fac-
 tis ad Bani fluminis ripam locis, vt videbatur, satis tutis bina castra communierant,
 eo consilio, vt impetum Gregorij mora eluderent, & inopia com meatum è solo pe-
 20 ²⁰ regrino, & peruastato eum abigerent. Et Gregorius id ipsum agi suspicatus partem
 exercitus noctu clam misit, qui tumultum editiorem supra Brieni caput occuparēt.
 Ex eo tumulo postridie cum inalesceret pugna, magnę saxorū moles deuoluta mul-
 tos in castris obtriuerunt: reliquis tantum iniecerunt pauoris, vt ordine nullo quod
 quisque poterat, diffugerent. Cornelius hoc euentu pugne audito suos integros
 in tutiora loca reduxit. Brienus in castris perijt: reliqui iubente Gregorio, quo-
 ad fieri potuit, incolumes seruati. Agrum sine noxa miles transiit. Ea re effectum
 est vt maior pars se Regis clementiæ permittere, quam vim experiri mallet. Oppida
 munitiona præsidij tenebantur. Gregorius Dundargo, & Ponto locis natura, & o-
 pere tutis in suam potestatem redactis Dublinum ducere statuit. Sed cum rescisset
 30 ³⁰ Cornelium omnibus Hibernorū copijs præfectum cum ingenti exercitu eodem ad-
 ventare in eum conuersus acie vicit: & fugientes Dublinum vsque secutus oppidum
 obsedit. Verum cum tantæ multitudini, quanta illuc confugerat com meatus non
 sufficerent, breui id oppidum dedente Cormacho loci Episcopo, sine cuiusquam de-
 trimento, aut iniuria ingressus Duncanum Regem propinquum suum inuisit: ac tes-
 tatus nulla se regni, vel opum cupiditate, sed iniuriæ vindicandæ causa illuc acces-
 sisse. Cura pueri educandi maiorib' nati, quos maxime fidos ei fore credebat com-
 missa, ipse tutoris nomine dum Rex adolesceret suscepto, ac præsidij in arces impo-
 sitis iusturandum à proceribus exegit, neminem se Anglum, Brittonem, aut Danum
 in insulam sine diplomate ipsius admissuros. Præfectos locis commodis imposuit,
 qui è legibus patrijs ius dicerent: ac sexaginta hæc ita fore obsidibus acceptis, domū
 40 ⁴⁰ magna cum laude redijt. Hæc fama iusticiæ pacem in reliquum tempus certio-
 rem, quam vllus armorum terror potuisset, præstitit. His rebus domi, forisque patris
 duodeuicesimo regni anno decessit, non minus iusticia, & temperantia, quam
 fortitudine clarus: vnde merito apud suos Magni cognomentum est adeptus, 892.

LXXIII. R.

Proximè Rex est factus Constantini secundi filius Donaldus eius nominis quintus;
 L. iij. ab ipso

Rerum Scoticarum

ab ipso Gregorio antequam decederet proceribus commendatus. Is iudicium de se viri prudentissimi non sefellit. Ita enim pacem coluit, ut semper ad bellum fuerit paratus. Et cum nemo dilaceraret, id operam dabat, ne iuniorum animi pacis bonis corrupti nimium luxuriarent: & quod antea sæpe acciderat, in foedissima vitia prolaberentur. Cum noua Danorum manus ad Northumbriæ litus appulisset, ac sine cuiusquam iniuria illic ad anchoras aliquot dies stetit, Donaldus confecto exercitu eò profectus in occasiones omnes intentus regioni præfedit. Tandem audito Danos in Anglorum agros exscendisse auxilia ad Aluredum Anglum misit. Is adeo truento prælio de hoste victoriam retulit, ut non recusaret eos in partem agri accipere, modo Christiani fierent. Ita pace composita, ac dimisso exercitu nouus Donaldum domi tumultus excepit. Inter Rossos, & Moruos ex paruis latrocinij subito tam magnum incendium est ortum, ut plures interdum tumultuarijs congressibus caederent, quam alias iusta acie. Eò Donaldus profectus ducibus factionum sublati pacem ceteris restituit. Ioannes Fordonus Scotichronici scriptor in hac expeditione Foreslæ eum decessisse affirmat, nec sine suspitione veneni. Boethius in Northumbriam reuersum, ut videret quò pax cum Danis, quam semper habuerat suspectam, vergeret: ibique post vndecimum regni annum fato suo functum, iuxta summis, & infimis carum, a Christo hato 903.

LXXV. R.

¶ EI successus est Ethi filius Constantinus tertius: homo non tam ingenio prauo, quam in bono parum constante. Dani, qui nullis pollicitationibus Gregorium, & Donaldum proximos Scotorum Reges potuerant flectere, ut arma aduersus Anglos tum Christianos sumerent, Constantinum facile muneribus, & vana spe finium proferendorum corruerunt, ut secum foedus iniret. Quod cum vix biennium durasset, Scotis relictis Dani cum Anglo foedus percussere. Eo quoque vix quatuor annos continuato Eduardus Anglus milite repente coacto Danorum agros longè lateque populatus eò desperationis eos reduxit, ut ad Scotos nuper a se relictos redirent: ac sanctissimè iurarent, se amicitiam perpetuo duraturam inituros. Hoc secundum foedus magna cæremonia fuisse factum memoratur, decimo quæ Constantinus regnare cœperat anno. Is eodè quoque anno Milcolumbo proximi Regis filio Cumbriam donauit: qui honor vel ut augurium, & argumentum erat eum proximè regnaturum. Ac deinceps in proximis aliquot Regibus id fuit obseruatum manifesta aduersus veterem comitorum rationem fraude, quæ omnem liberorum suffragiorum vim prope tolleret, non minus ac Coss. a Cæsaribus designatio. Orto igitur bello inter Eduardum Aluredi filium, & Danos Constantinus auxilia Danis Milcolumbo duce misit. Hi exercitibus iunctis inultitudine sua freti late proximos Anglorum agros populantur: & maximam quacunque eunt, vastitatem faciunt, eo scilicet consilio; ut Anglos longe numero inferiores ad prælium illicerent. Tantum enim sibi arrogabant, ut ne conspectum quidem suum hostem laturum existimarent: ac iam non de victoria, sed de spolijs partiendis cogitarent. Verum ut secundæ res animos interim prudentiorum occæcant, ita aduersa periculorum cogitatione infirmiores erudiunt. Angli quod viribus deerat, consilio supplent. Acie subdijs commodè firmata iussis primis cedentium speciem præbere, ac deinde solutis hostium ordinibus conferunt in persequentes redire, pugnam non morantur.

Præterit

Præerat omnibus Anglorum copijs Athelstanus Eduardi nothus, vt nostri scrip-
tores contendunt, assentiente etiam Graftono. Hunc quoque Athelstanum patri-
cidij infamem faciunt interfecto patre, ac duobus fratribus, qui iure patri proximè
succedere debuerant, Edredo scilicet, & Eduino. De patris morte violenta suspi-
tionem auget fama, quòd eum quidam Eduardum Martyrem appellat. Ob id facinus
inuisus suis vt illustri aliquo facto populi fauorem sibi acquireret, statuit propinquo-
rum manibus hostium sanguine parentare. Igitur cum satis acre prælium initio con-
seruisset, sensim primo, deinde trepidantius cedendo, cum iam verè fugæ speciem
præbuisset Dani, & Scoti sese victores rati, ne si longius sequerentur præda om-
nis penes ineritissimos esset, ad castra diripienda recurrunt. Tum dato signo ab A-
thelstano Angli ad signa collecti sparsos, & præda graues adorti velut pecora tru-
cidant. Perijt in ea pugna maior Scoticæ nobilitatis pars, dum moti potius eli-
gunt, quam ignominia velut sociorum desertores superesse. Milcolumbus multis
vulneribus faucibus in pacatum a suis reportatus tristem amissi exercitus ad Regem
Constantinum nuncium pertulit. Neque apud Danos lætiores res fuere. Athel-
stanus attonitis tanta clade hostibus, de Scotis Cumbriam, & Vestmariam, de Danis
Northumbriam cæpit. Constantinus habito procerum conuentu ad Abrenethium
cum neque virium satis nec ad belli, nec ad pacis munia sustinenda reliquum es-
set, eierato spontè magistratu ad Culdeos, hoc est dei cultores (ita enim illius ætatis
homines Monachos vocabant) se velut in portum recepit, ac reliquos vitæ annos
quinque inter eos ad Fanum Andree transegit. Decessit anno a regno inito qua-
dragesimo, a Christo nato 943. Hic Angli profusi in suas laudes tradunt Athel-
stanum totius Britannia vnicum fuisse Regem, cæteros, qui intra Albium Regium
nomen usurpant, precario regnasse, ac beneficiarios eius fuisse, eique sacramen-
tum ceu supremo domino solitos dicere. Testesq; eius sententiæ laudat multos scrip-
tores Anglos ignobiles, quib' vt facilius cederemus Marianum Scotum fama illustri
hominè adijciunt. Qua de re lectorem admonendum putavi nusquam in eo Mariani
codice, qui est in Germania editus vllam prorsus esse mentionem. Ipsi vero an alium
habeant ab eo qui publicè legitur Marianum aut interpolatum, aut à se confictum,
eum velim proferant. Quid, quod ne suos quidè scriptores, quippe homines magna
ex parte ineruditi satis alicubi intelligant, nec animaduertunt apud Bedam, Guliel-
mum Malmesburiensem, & Galfridum Monumetensem Britanniam plerunque vo-
cari eam partem, cui Brittones imperarant: hoc est, quæ est intra vallum Adriani, aut
cum longius eius fines protendunt intra vallum Seneri: Scotos vero, & Pictos saepe
extra Britanniam censerit, & interim transmarinos populos dici. Quod igitur apud il-
los est, Anglos toti Britannia imperasse aliquando, id isti ita accipiunt, ac si dicere-
tur totam Britanniam, id est Albium, siue Albionem, cum illi breuioribus finibus
plerunque, vt dixi, Britanniam circumscribant. Sed de his alio loco latius disserua-
mus. Nunc ad res Scotorum redeamus.

LXXVI. R.

¶ CONSTANTINO in Monachorum secessu quietem amplexo Rex de-
claratur Milcolumbus Donaldi filius. Athelstano mortuo, ac regnante fratre eius
Edmundo Cumbria, & Vestmaria relictis Anglis ad assuetum imperium rediere: &
Dani, qui in Northumbria remanserant Aualassum Danum hominem Regij gene-
ris tum in Hibernia exulantem ad regnum accipiendū vocant. Edmundus prospici-
ens quanta belli moles instaret, Milcolumbū Cumbria, & Vestmaria donat, ea lege
vt qui

Rerum Scoticarum

vt qui proximè in regnum Scotorum successurus esset sacramentum Anglorum Regi ceu supremo eorum locorum domino diceret. Deinde Danos varijs calamitatibus afflictos facilè in suam ditionem redegit: nec ipse diu ei victoriæ superstes fuit. Angli in locum eius fratrem Edredum Regem creant. Aduersus hunc cum Dani, qui Northumbriam tenebant, nec vnquam bona fide pacem cum Anglis fecerant, rebellassent, multaque loca munita de eo in diuersa regni parte occupato cepissent: ac in primis Eboracum, decem milibus Scotorum in subsidium acceptis Anglus eos magna clade compescuit. Milcolumbus domum reuersus totum se pacis aribus dedit. Vt autem belli vulnera, ac potissimum licentiam, & luxum sanaret, vniuersos Scotorum conuentus iuridicos alternis fere annis inuisebat: & summa cum æquitate ius dicebat. Tandem decimo quinto regni anno dum acrius latrocinia punit, & luxuria disfluens iuniorum mores coercet, in Morauia noctu a coniuratis est extinctus. Facinoris conscij diligenter a proceribus questui, ac deprehensi vario suppliciorum genere pro cuiusque opera in scelere patrandò affecti.

LXXVII. R.

¶ **PROXIMÈ** regnauit Indulfus: qui rebus domi compositis proximum septennium in summa tranquillitate transegit. Octauo demum regni anno Dani ègrè ferentes amicitiam Anglorum suæ prælatam, foedusque perpetuum a duobus Regibus aduersus se factum classe quinquaginta nauium Scotis nihil minus expectantibus in estuarium Forthæ fluminis ingressi prope necopinantes oppresserunt. Igitur in re tam subita terroris, ac trepidationis plena fuerunt omnia, alijs bona sua in loca tutiora, ac mediterranea transferentibus, alijs ad mare concurrentibus, vt hostes exscendere prohiberent. Præerant classi Hago, & Helricus. Hi cum Lothianam, ac deinde Fifam frustra tentassent, Tai æstuarium adeunt. Illic quoque terra prohiberi cum reliquum litus legerent, Æneiam, siue Angusiam, Merniam, Marriam, Buchaniã prætervecti, nec vltquam admissi tanquã discessuri vela in altum dederunt. Deinde omnibus securis post aliquot dies reuecti in litore Boinæ ad Collini fluminis ostium nacti locum idoneum antequam edito tumultu accolæ accurrerent, nullo prohibente militem exponunt. Eorum aduentum cum rescisset Indulfus, penes famam sui præuenit: ac primum in sparsos populatores inuectus eos ad reliquum exercitum compulit, minore quidem cum cede, quòd Danorum castra non longè aberant. Vbi in mutuam conspectum est ventum, sine mora instructis aciebus paribus prope animis, & viribus est concursum. Cum acriter vtrinque pugnaretur subito Danos perturbarunt a tergo conspecti Gremus, & Dumbarus cum Lothianis cohortibus. Cum alij ad naues, alij quòd metus hostium agebat per loca ignota fugerent, maior pars in valle siluestri conglobati occasionem aut rei bene gerendæ, aut fortiter moriendi opperiebantur. Indulfus velut penitus hostibus profligatis cum patris obequitans casu in eos illatus occiditur ineunte decimo sui regni anno. Præfuit enim Scotis nouè annos, & tres menses. Sunt qui sagitta è naue missa interemptum prodant: dum exarmatus vt fugientibus vehementius instaret, in conscendentes acriter fuisse inuectus.

LXXVIII R.

¶ **EO** defuncto regnum adeptus est Duffus Milcolumbi filius. Is statim Culenum Indulfi Regis filium præfecit Cumbriæ, atque in Æbudas tumultuantes misit, vt eas a latrocinij purgaret. Iuuentus enim nobilis magno numero comitum ascito victigalem sibi plebem faciebat, præter victum gratuitum certa pecunia singulis familijs indicta. Nec in eos asperior fuit Culenus, quam in ipsos

insularum praefectos, qui genus id hominum coercere debuerant. Indictum eis, ut
 in posterum ipsi, quorum negligentia haec eueniebant damnum acceptum plebi, mul-
 tam Regi persoluerent. Haec denunciatio tantum ociosis illis nebulonibus terroris
 iniecit, ut in Hiberniam plurimi discederent, & ibi mercenaria opera victum quaere-
 rent. Quam haec res plebi fuit grata, tam proceres exulum propinquos, multosque
 iuuenum id genus ociosae vitae probantium offendit. Hi in omnibus stationibus, &
 conventiculis primum secretis, mox comprobantium multitudine freti, apertis cri-
 minationibus Regem lacerabant. Eum nobilitate contempta sacrificulorum confi-
 lijs abduci: homines honesto loco natos ad seruilium munera cogere: plebis ultimos
 ad summos honores prouehere: omnium rerum discrimina tollere, ac summa infi-
 mis miscere. Hic status rerum si perseveret, aut nobilitati aliud migrandum esse,
 aut alium Regem creandum, qui populum in maiorum institutis, quibus hoc reg-
 num ex tam paruis initijs in hanc magnitudinem sit progressum, contineat.
 Inter haec Rex nullis apparentibus causis morbo nouo, & inaudito affligi coepit. De Duffo n. 30. p. 10
 v. 1. f. 105. 5. affligit
 tandem alijs alia remedia frustra quaerentibus incertis auctoribus rumor est peruul-
 gatus eum maleficarum veneficij peti: siue ex indicijs orta suspitione: siue cum e per-
 petuo sudore corpus paulatim contabesceret, & vires deficeret, medicij; vndiq; ac-
 citi nihil salubre proferrent. Communibus morborum causis non se prodentibus
 ad occultam decursum est. Omnibus igitur in hoc vnum intentis tandem allatum
 est Forestae (quod est Moraviae oppidum) conuentus nocturnos in eius perniciem
 fieri. Id quia nihil aliud occurrebat, pro vero acceptum. Missi ad rem explorandam
 fidi homines ad Donaldum arcis praefectum, cui maximis de rebus Rex semper
 maximam habere fidem solebat. Is indicio cuiusdam meretriculae, cuius mater eius
 artis infamia laborabat, totam rem deprehendit, ac detexit. Puella enim quod de
 salute Regis, ac sine vitae proximis diebus quaedam temere effudisset, capta statim
 ostentatis tormentis quid in Regis exitium pararetur, indicauit. Missi milites puel-
 lae matrem cum aliquot mulierculis effigiem Regis ceream lento igne torrentes con-
 periunt. Id facinus eò tendebat, ut cara paulatim liquecente Rex in sudorem solu-
 tus sensim contabesceret: ea vero consumpta spiritu defectus moreretur. Fracta ce-
 rea imagine, ac punitis veneficis tradunt eodem momento Regem morbo leuatum.
 Haec ego ut a maioribus accipi tradenda censui. Quid de hoc genere veneficij sit
 sentiendum, legentium iudicio relinquo. Admonendum tamen existimaui lectorem
 apud vetustiores non inueniri. Inter haec obiecto Regis, quem breui moriturum
 sperarant, metu multae passim cedens, multa latrocinia fiebant. Duffus recuperatis
 viribus latrones per Morauiam, Rossiam, & Cathanesiam secutus multos varijs ca-
 sibus interemit. Principes eorum Forestam, ut conspectius fieret supplicium puni-
 endos reduxit. Ibi cum Donaldus arcis praefectus aliquot necessarios suos pœng-
 tus velut insigni contumelia affectus, in vindictae cogitatione erat. Tanti enim sua ex-
 beret. Vxor quoque Donaldi cum supplicium noxiorum ad aliquot ipsius propin-
 quos pertinuisset, agrum mariti animum non modò verborum acerbitate inflama-
 uit, sed consilio ad Regis necem arauit, affirmans Regiae arcis custodem vitam,
 mortemque eius in sua manu habere: eaque potestate praeditum non modò ut facinus
 patrare, sed etiam patratum occultare posset. Igitur cum Rex altiore somno post
 negotia esset oppressus, & ministri eius a Donaldis largius inuitati iacerent, immisissis
 p. 10

Rerum Scoticarum

percussoribus nemine prorsus sentiente curat iugulatum Regem per posticum effe-
rendum ita circumspicere, ut nulla sanguinis gutta facinus proderet, atque ad duo
millia passuum a Kinlossio cœnobio sub ponticulo quodam in loco obscuro sepeli-
endum cespite herbosa superinducta, ne quod terre effossæ vestigiū appareret. Hoc
mihi verissimilius videtur, quā quod alij tradunt, auerso amnis cursu in scrobem cor-
pus iniectum: deinde reuocato in suum alueum fluuio sepulchrum tectum. Mini-
stri quoque sceleris ablegati: quod opinio à maiōribus accepta nostrorum hominū
animos adhuc obtineat præsentis cædis auctore cruorem è vulneribus velut recente
facinore post aliquam multos dies manaturum. Postridie vulgato rumore Regem
nusquam comparere, lectum cruore esse conspersum, Donaldus re atroci, & subita
percussus in cubiculum aduolat: ministros, tanquam iræ impatiens iugulat: cuncta
circum circa diligenter peruestigat, si qua cadaveris indicia comparerent. Ceteri
tam nouo scelere attoniti cum sibi quoque metuerent, domum quisque discedunt.
Ita Rege optimo in ætatis flore per nefarium scelus postquam quatuor annos, & sex
menses regnasset, extincto, vbi primum commodum fuit, comitia nouo Regi cre-
ando sunt habita.

LXXIX. R.

¶ REGE in comitijs creato Culeno Indulsi filio nihil prius actum, quam
quæstio de Regis Duffi cæde decreta esset. Adigebant quoque uti id properarent
prodigia: vnum, quod propriè ad facinus pertinere videbatur. Accipiter a bubone
reciso gutture est interfectus. Alterum vulgi interpretatio eodem referebat. Per
sex totos post cædem menses crebri præter solitum ignes micabant, & aer ventis ve-
hementioribus agitur, & nubibus ita obductum fuit cœlum, ut neque sol, neque
luna vsquam in Scotia conspiceretur. Omnibus igitur in id vnum intentis, ut opti-
mi Regis mortem vlciscerentur Culenus in Morauiam properat: tanquam illic, vbi
scelus patratum fuit, certiora eius reperturus indicia. Donaldus ad hunc rumorem
cum sibi nefariæ crudelitatis esset conscius, & nimia, & prope insana eius in auctori-
bus vestigandis diligentia multis esset suspecta, nauem ad ostium Spæ fluminis na-
uus inscisi vxore, & propinquis eam cum paucis conscendit: veritus videlicet, ne
res ex ipso tormentis exquireretur. Hic quoque eius festinatio, & vultus perturba-
tus, & comitatus, & in conscendendo trepidatio, præsertim in nauiculam forte ob-
latam sine vllō apparatu ita vehementer in omnium, qui aderant animos impressit
spitionem, ut a nullo genere contumeliæ in eum temperarent, impium, sacrilegum,
parricidam, & si quid iræ grauius subiiciebat acclamantes: Etsi Regis aduentum execra-
tionibus, quas indignatio commotis animis offerebat, cum persecuti sunt, donec in
altum euectus è conspectu abiit. Nuncio tam trepidæ fugæ ad Culenum perlato iter
accelerat. Vxorem Donaldi, ac tres filios representatis tormentis cogit omnem
facinoris ordinem exponere. Item corpus quomodo, per quos, vbi sepultum. Ho-
rum omnium se marito non consciam, non comitem modo, sed auctorem fuisse.
Hæc audiente populo, (nam palam quæstio habita erat) vix a magistratibus persua-
deri poterat, ut manibus temperaret. Postridie Donaldus cum aliquot dies ventis
aduersis fuisset iactatus, tandem naufragio in litus eiectus ad Regem perductus vna
cum suis omnibus pœnas dedit. Qui eum ad Regem adduxerant liberaliter muneri-
bus donati. Arx omnibus, qui in ea erant cæsis cremata. Corpus Duffi honori-
ficè maiorum sepulchris illatum. Hæc ut bonorum animos vehementer Culeno

conciliarunt, ita reliquus vitæ cursus tantum ei peperit odium, quanto ante eum nemo Regum flagrauerat. Siue enim nature sponte inductus, siue metu (vt videri volebat) periculi tractus, disciplinam seueram sub Indulso, Duffoque cultam solui est passus: ac iuuentutem comestationibus intempestiuis, & peregrinis delitijs fractam permittit ad libidines legibus vetitas, deinde ad vim apertam, atrocinaque prorumpere. Eò cum maiorem adolescentium nobilium partem inclinare intellexisset, protinus et ipse eòdem deflexit: ac palam ita se flagitijs immerfit, vt nec a matronis honestis, nec sacris virginibus (quæ tum ob singulare pudicitie seruandæ studiũ erant in honore) nec a sororibus suis, nec a filiabus temperaret, cæterarumque virginum greges per conquisitores adductas velut in prostibulo contineret. Cum à viris prudentioribus admoneretur, partim iuuentutem ætatis excusatione defendebat, partim se, etiamsi quædam minus rectè fieri confiteretur, metu tamen ad ea toleranda cogi. Meminisse etiam quantã superioris Regis intempestiua seueritas attulerit non modo ipsi, sed toti regno calamitatem. In nobilitate firmamentum esse regnorum neque verum esse isto liberiore viuendi genere spiritus eorum martios frangi, & humiles, deiectosque reddi, ac studia belli sic in pace ab eis negligi ceu nunquam bellum fore sperent. Ætatis florentis luxuriam ita compescendam esse, ne effluat, & bonam ingeniorum frugem nimia læticia in herba strangulet: non autem omnino succidendam, ne simul virtutum seminaria tollantur. His auditis nobiles cum nihil apud Regem admonendo proficerent, sibi etiam ea libertate sermonis periculum crearent, ab aula secesserunt, ne non modo testes, sed interim participes fieri cogerentur carum rerum, quibus cernendis, audiendisque oculos, & aures conscelerare sese existimabant: & Rex tam molestis arbitris liberatus se totum conuiujs, Venerique detestandum inuenisset. Noctes, diesque aula lasciujs cantionibus, ebriosorumque clamoribus perstrepebat. Nec minor illic laus erat impudentiæ, & intemperantiæ, quam apud bonos, & honestos esse solet modestiæ, & pudoris. Nam quæ apud alios mortales etiam cum lege sunt permessa, cœlantur, ibi in propatulo absque verecundia fiebant. Iuuentus illecebris voluptatum delenita, & adulatorum, scurrarumque turba Regem in cœlum laudibus ferre: vt qui primus splendorem, magnificentiamque cum auctoritate coniunxerit, & seueritatem imperij comitate temperarit, & laesum opus esset, opulentiores confectis causis spoliabantur: plebeij homines non modo in prædam permitti, sed seruilibus etiam ministerijs attriti. Si cui præsentia non placerent, aut pro agresti, incultoque contemnebatur, aut si ferocioris animi videretur, delatorum calumnijs obiectus plerumque velut res nouas molitus petebatur. In hac omnium flagitiosorum licentia cum trienniũ iam peractum esset, hominibus aut metu, aut segnitia cessantibus ipsa luxuria pœnas exigere cœpit. Viribus enim venere immodica exhaustis, corporis deformitate ex epulis largioribus contracta, morbisque grassantibus, qui vtriusque vitij comites esse solent, restabat deformitas. Rege ad omnes vitæ functiones inutili, corporis, animique viribus intemperantiæ debilitatis, & aula in mores eius conuersa, audaciores spe prædæ, & impunitatis sollicitati cædes, & atrocina palam factitabant, plebeios, & aulicos iuxta contemnerent: quippe alteros per inopiam seruiliter deiectos, alteros nequitia sua imbelles, & effeminatos. Qui saniores erant è nobilitate duplici malo circumventi, ac de

Rerum Scoticarum

summa rerum consultare coacti, conuentum publicum Sconam indicunt. Tbi Rex adesse iussus, vt vna cum cæteris in tam præcipiti rerum statu salutis publicæ prospiceret. Hac admonitione ictus, & ex ignaua illa somnolentia velut experrectus ambigere cum suis vna cœpit, quid potissimum in tantis angustijs deprehenso factu optimum esset. Et cum neque resistendi, neque fugiendi ratio constaret, etsi animus nihil boni diuinabat, tamen ad conuentum ire decreuit. Atque vt miseri interdum in rebus aduersis sibi blandiri solent, non omnino desperabat se vel misericordia, vel patris optimi memoria aliquid effecturum, ne ex tanta fortuna subito in extremum miseriarum caderet. Igitur cum Sconam iret satis magno comitatu, sed inbelli, ac iam ad Methuanum vicum propinquum peruenisset, a Thano regionis obstuprum per vim filix illatum est occisus. Mors eius audita vt omnibus fuit grata, quod minore quam sperauerant labore tali monstro liberati essent, ita Rohardi, siue Radardi Thani facinus vehementer omnibus displicuit. Regnavit, quemadmodum & superior Rex, annis quatuor, mensibus sex.

LXXX. R.

¶ **CVLENO** suffectus fuit Kennethus Duffi frater, eius nominis tertius. Is vt ingenio, moribus, & totius vitæ instituto Regi superiori fuit dissimilis, ita pari studio in corrigendis adolescentium moribus, atque ille in corrumpendis elaborauit: eoque difficilius id ei certamen fuit, quanto maiore animi propensione homines in vitia præcipientes ruunt, quam ad virtutem per arduum, & velut difficilem cliuam enituntur. Quæ res potissimum in causa fuisse videtur, vt nonnulli, qui sapientiæ studio sese dediderunt, existimauerint homines ad voluptates fruentias à natura factos esse, ad virtutem violenter contra suum ingenium trahi. Falso quidem ytrunque: sed eius erroris inde fortasse fuit initium, quod cum in homine duplex naturæ sit vis, altera corporis, altera animi: corporis quidem vigor prius adulescere, animi vero tardius videatur. Ac velut stirpes prius caules, folia, floresque aspectu iucundos diffundunt, quam semen intra vaginas, & conceptacula formari incipiat: maturescence vero semine hæc omnia languescant, ac demum marcescant: ita corpora nostra cito adulescunt quidem, ante quam virtus animi adhuc infirmi suavis vires possit exerere: ac senescentibus paulatim membris robur mentis, & consilij magis, ac magis se profert. Itaque non secus ac in segetibus herbescentem luxuriosam messem compescimus vel pascendo, vel defecando, ita in adolescentibus indolentem se vehementius ostentare festinantem cura, & cultu cohibendam leges censent, donec adolescens ratio per se corporis iam infirmi impetus comprimat. Sed ad Kennethum redeamus. Is cum persuasum haberet vulgus fere ad Principum nutus circumagi, & studia eorum diligenter æmulari, primum familiæ suæ disciplinam formare instituit: vt quæ verbis præciperet, rebus exprimeret: atque vt suam vitam familiaribus, ita ipsorum mores cæteris exemplo esse voluit. Aula libidinum, & nequitix ministris purgata, vt idem in cæteris regni partibus præstaret. Ipse ad conuentus habendos singulas regiones obire statuit: vt furta, caedes, & latrocinia supplicij coercens, ac præmijs omnes ad labores perferendos inuitans, & commodis sermonibus ad concordiam adhortans veterem disciplinam paulatim reuocaret. Sed id experiundo sibi opinione inuenit, quod magna pars nobilitatis aut ipsa scelerum sibi conscia poenas

poenas timeret: aut cum facinorosis illigata propinquitatibus esset. Igitur cum pri-
 mus conuentus ad Lanericū Glotticę oppidum indictus esset, qui vocati in ius fuerāt
 admoniti a propinquis quanto cum periculo essent venturi, quidam in Æbudas, alij
 in alias latrocinij infames regiones fugere. Rex cum fraudem intelligeret, nec au-
 ctiores eius ignoraret, dissimulata ira soluit conuentum: & velut voti Diuo Niniano
 reus in Gallouidiam cum paucis familiaribus proficiscitur. Ibi per ocium, re cum
 ijs, quos fidos sibi rebatur, communicata optimum factu visum est, vt anno proxi-
 mo conuentum totius nobilitatis ad Sconam habeat, tanquam de rebus ad vniuer-
 sos pertinentibus acturus. Ibi capita factionum sine tumultu posse capi.
 Illos in custodiam abditos posse per amicos, & clientes curare, vt facino-
 rosi ad Regem adducantur: id consilium cum placuisset, paucis creditum,
 ac silentio tectum vsque ad conuentum Sconensem fuit. Tum per homines
 idoneos parato milite, atque intra regię proximas ædes occultato cum post-
 ridie frequens nobilitas in aulam venisset, atque a Rege fuisset & vultu, &
 verbis humanissimè accepta repente signo dato armati concilium circumstete-
 runt. Subito terrore ex insolita rerum facie oborto Rex eos leni oratione con-
 solatur. Rogat, vt si quam ex his, quos viderent, animo formidinem con-
 ciperent, eam omnino deponerent. Nemini enim a se viro bono, & innoxio
 periculum imminere: nec in eorum perniciem, sed præsidium hæc arma compa-
 rata. Neque obscurum id eis esse posse, quo sua studia omnia, ex quo regnum
 susceperit, pertinuerint: nempe vt sublatis scelerosis boni non modò patrimonio
 vel a maioribus relicto, vel virtute, & industria parto: sed Regia pro cuiusque meri-
 to, & dignitate munificentia frui possent. Hoc vero eorum studio, & opera se as-
 sequi posse. Superiore anno, cum noxiorum quosdam in ius vocasset, ne-
 minem ad diem affuisse. Crebris multorum sermonibus se intellexisse non tam id
 ab eis factum suarum virium, quam propinquorum, & amicorum fiducia. Hoc si qui-
 dem verum esset, & publicè calamitosum, & ipsis eorum amicis turpe esse. Nunc au-
 tem tempus venisse, quo sese crimine, & regnū latrocinij liberare possint. Rem autē
 facilem fore, si potentiores in sua quisq; ditione comprehendant scelestos, atque ad
 supplicium offerant. Hi qui sint nemini esse ignotum. Quòd si excusationes nesciāt,
 & cum summa sit facultas de patria bene merendi, voluntas tamen absit, Regem, cui
 omniū incolumitas sit cōmissa, excusari non posse, si ipsos dimittat, ante quā poena
 diuturnior in illa custodia mora videatur esse molesta, sibi ipsi eam imputet, cum
 in sua cuique potestate sit non modo libertas, sed laudes, honores, præmia, &
 omnium bonorum gratia. Ad hæc primores cum de communi consilio Regi re-
 spondissent, se malle suam innocentiam rebus, quam verbis ostendere, operam suam
 ei prolixè promittunt: invicemque eum orant, vt si quā de se suspicionē concepisset,
 eam deponeret. Id cum sanctè promisisset, nomina noxiorum edit. Proceres pera-
 micos diligenti conquisitione facta, facinorosos breui ad Regē perducendos curāt:
 quibus ex lege punitis nobiles dimissi, præmijs etiam donati, & pollicitationibus o-
 nerati, vulgi promiscua multitudo Regi, cæterisque omnib' omnia bona precante.
 Rebus ita domi compositis, cum Anglis foedus a superioribus aliquot Regibus iustū
 per Kennethum quandiu vixit sanctissimè est seruatum. Hanc totius Britannię pub-
 licam tranquillitatem interpellarunt Dani, quorū numerosam classē prope Rubrū
 promontorium (is locus est Æneia, siue Angusia) ad anchoras stare nunciatum est.

Tenuit eos ibi aliquot dies consultatio, vtrum in proximum litus descenderent, an in Angliam, quò eis cursus erat, deflecterēt. Multi enim censebant Angliam petendam regionem opulentā, quę & fructibus exercitum alere, & auxilijs augere posset. Multos enim ibi Danici generis esse adhuc superstites: multos vetere amicitia cū Danis coniuictos. Hos ónes ad primum eorum motum accursuros, quod semper antea ibi factitatum est. In Scotia gentē esse ingenio ferocem, & vt in duro, atque inopi solo duram, & laboris patientem: & quam nunquam sine clade insigni sint aggressi: quam si vincant, nullum operę præcium facturos: sin vincantur, extrema omnia passuros. Alij contra differebant, si in Angliã descenderent, cum vtraq; gente simul confligendum. Scotis autem prius deuictis facile bellum cum Anglo futurum externis auxilijs spoliato, & amicorum clade territo. Neque magni animi viros in prædam vnã intentos esse decere: sed potius meminisse debere propinquorum, & maiorū toties in Scotia crudeliter cęsorum. Nunc cum ab omnib; ad bellū reb; necessarijs parati tantum exercitum habeant, eam vindictam expetendam, quã & immanitatem Scotorum pro merito puniat, & terrorē Danici nominis ad omnes nationes circumiectas perferat. Hęc sententia cum in consilio vicisset, traducta classe ad Eskę fluminis ostium copias in terram exposuerunt. Oppidum proximum diripiunt: in direptum ferro, & igne seuiunt: arcē solo æquāt: ciues sine discrimine occidunt: nulli vel sexui, vel ætati parcunt. Eam vastitatē per Angustiam vsque ad Tai estuariū faciunt. Hęc per eos, qui fuga sauitiã hostium euaserant, etiam tumultuosiora, quam erāt, ad Regē Sterlinū perferuntur. Is consultis qui aderant ex primoribus, breuē propius habitantib; ad conueniendum diē dicit. Ad longinquiores scribit, vt cū auxilijs accelerent. Ipse cū præsentibus copijs ad speculandū ē propinquo res hostium, & populationes agrorum quoad posset, coercendas recta ad hostē ducit. Breui ingens multitudo in castra Regis, quę erāt ad confluentē Tai, & Iernæ fluminū accessit. Ibi dum contrahit copias, ad eum affertur hostes Tai transgressos Berthã oppidum obsidere. Loci tã propinqui periculo motus statim eò ducit. Vbi in conspectu Dani fuere, nulla per Scotos in vindictã præcipites mora pugnæ facta est. Itaq; statim acie æquo in loco structa contra hostes processere. Verū cum Dani in colle aduerso consisterent, neq; ad eos facilis esset sine ingēti periculo accessus sagittarij, & iaculatores eò missi cū descendere coegissent, ad radices collis acerrima pugna conseritur. Postquam incerta victoria diu multa cū cæde pugnatum est, Danorum duces per totam acie dant tesserã, nemini in castra, nisi victori reditū sperandum. Ad eam vocē renouato clamore, tanto impetu sunt inuenti, vt mediã Scotorum acie cornibus vtrinque nudarent, fugientesque acriter sequerentur. Fuiisset profecto illa dies longē Scotis funestissima, nisi velut diuinitus p vnū hominē in re prope desperata fuisset oblatum auxilium. Colebat forte agrū propinquū, per quē plurimi fugiebant, homo plebeius cognomento Haius cū duobus vna filijs: qui cū corporis, animiq; virib; magnis essent, nec minore in patriã caritate, pater iugo, filij quod cuiq; in prõpru fuit, pro armis accepto, vbi densissimum fugientū agmen conspexerunt, obuiã loco angusto profecti primum conuictijs, deinde minis fugientes sistere conantur. His vbi nihil proficiunt, proximos feriunt, se quoq; vociferantes aduersus fugientes, Danos futuros. Ad hęc timidiore cõsistunt: fortiores, qui non tã metu, quã turba suorum abrepti terga verterant, ad eos se aggregant, clamãtes auxilium adesse. Ita totum agmen in hostē conuertunt: & Danos nõ minus trepidos, quã ipsi venerant fuga retro ad suos cõpellunt. Ad hanc Danorum trepidationē agones, & imbellis agrestium turba sublato clamore speciem noui exercitus præbuerunt. Ea res

Ea res tantum animi Scotis, & formidinis Danis attulit, ut alteros de salute desperan-
 tes erexerit, alteris pro sperata victoria certam calamitatem attulerit. Hec est illa victo-
 ria ad Loncarte vicum parata, illo, & aliquot proximis diebus summa leticia, ad poste-
 ros perpetua fama celebrata. Cum spolia victores diuiderent, Haius in omnium ore
 erat. Multi homines honesti testificabantur se vidisse quacunque ille cum liberis im-
 pressionem fecisset, ibi nostrorum ordines restitutos, & hostilem aciem velut ruina im-
 pulsam. Omnes denique vno ore praedam, victoriam, famam, salutem se eis debere fate-
 bantur. Haius ad Regem perductus modeste de se locutus, splendidas vestes sibi, & filijs
 oblatas, ut conspectiores Bertham ingrederentur, renuit: ac tantum absterilo puluere,
 10 quotidiano amiculo indutus, iugumque, quo erat in praelio usus, ferens multis a Rege
 anteire, ac satis magno intervallo sequi iussis, multis ad noui generis spectaculum ac-
 currentibus vix bene ingreditur: omniumque ora, & oculos in se vnum conuertit: ac so-
 lus prope omnem illius diei celebritatem tulit. Post Danorum discessum ocio praeter spe-
 ram cito parato, in conuentu procerum, qui ad Sconam post paucos dies est habitus
 nihil prius, quam de Haij, filiorumque eius honoribus, & praemijs est actum. Ager eis
 20 datus, vnus prope totius Scotiae fertilissimus, quem adhuc eorum posterij tenent: nunc
 in multas opulentas familias propagati: ipsi e plebe in ordinem nobilium relati. In-
 signia ferenda, ut mos est nobilitati, data scutum argenteum, in cuius solo tria scuta
 rubricata insunt. Quae insignia hoc opinor indicant, salutem publicam trium hominum
 30 singulari in praelio virtute fuisse defensam. Hoc praelio pax in multos annos parata vi-
 debatur: quam domi foedarunt res turbulentissimae: ac Insulanorum quidem, qui per
 Rosiam vagi praedabantur, motus breui compressus est, multis latronum in praelio cae-
 sis, multis item in fuga captis, & ad supplicium ductis. Maiorem longe tumultum pra-
 ebuit Crathilinthus Fenelle, aut (ut alij vocant) Finabelle filius. Is Merniae tum longe
 princeps genere, & diuitijs erat. Cruthinetus eius auus maternus praefectus erat a Re-
 ge ei Angusiae agro, qui inter duos fluuios (Eika vtrique nomen est) iacet: vectigalia
 40 que inde Regia colligebat. Ad eum visendum cum nepos magno comitatu venisset,
 subito tumultu inter ministros eorum orto, duo e Crathilinthi familiaribus sunt occisi.
 Ille de iniuria apud auum questus, cum in eius comites seditionis culpa reijceretur, a se-
 50 ne graui oratione est increpitus, nec sine contumelijs a ministris, & familiaribus eius
 est dimissus. Igitur domum reuersus irarum plenus ad matrem querelam detulit. Illa tantum
 abfuit, ut egrum adolescentis animum commodis sermonibus mollire, & ad equitatem
 reducere sit aggressa, ut etiam ad parricidium prope conuictis mater filium aduersus suum
 patrem illius auum armauerit. Igitur non adeo diu post Crathilinthus cum armata homi-
 60 num multitudine, quos ad id facinus opportunos credebat, noctu in Angusiam ad auum
 arcam venit. Ibi cum paucis sine suspitione receptus reliquos comites e suis latebris
 euocatos intromittit. Nepos auum senem cum omni familia trucidat: nec arcam
 modo, sed vicinos etiam agros depopulatus tanquam re bene gesta cum ingenti pra-
 70 da in Merniam latus redijt. Nec diu eam cladem Angusiani inultam passi sunt. Nam
 agris vastitatem reddiderunt. Ab eo tempore cum vltro, citroque caedes, & rapinae
 per occasiones fierent, Kennethus re audita, ne pluribus ad factiones se aggreganti-
 bus maior aliquis motus existeret, vtriusque partis duces Sconam in ius decimo quinto die
 80 adesse iubet. Pauci tamen seuerissimi edicti minis permoti ad diem apparuerunt. Plu-
 res consilij quid commeriti essent Crathilintho auctore, quod cuique commodum e-
 rat, diffugerunt. Rex diligentem conquisitionem factam noxiorum, alios alibi, maximam
 vero

Rerum Scoticarum

vero partē eorum deprehēdit in Abria. Crathilinthus, & factionum principes morte, reliqui leuioribus pœnis pro delicti modo castigati: nōnulli qui leuissime errarāt, omnino pœna exempti. Hoc temperamentum apud malos metum, apud cæteros ingentem Regi amorē conciliauit: pacemque ei ad vigesimum alterū vsque regni annum peperit. Quōd si in cursu vitæ inchoato institisset, inter optimos principes iure censi potuisset. Belli enim, & pacis munera ita obierat, vt fortitudinis, constātia, & æquitatis maximam sibi laudē compararit. Sed superioris vitæ commendationē faciliore longe scelestissimo contaminauit: quod eo fœdius omnibus est visum, quāto incredibilius, ac minus expectatū ab eius ingenio fuerat, qui tam seuerē antea in facinorosos animaduertisset. Eius autē culpæ hæc fuit occasio. Rex iam ætate grandior Milcolumbum habebat filium indole quidē præclara, sed si quid ipsi humanitas accidisset, ad regendum tam ferocē populū ætate adhuc immaturum. Etiam quo minus post parentē proximē regnaret, obstabat mos maiorū, qui è propinquis Regū defunctorum non proximōs, sed maxime idoneos, modō a Fergusio primo Scotorum Rege essent oriundi, eligere consueuerant. Obstabat etiam nobilitatis fauor erga Milcolumbum Duffi Regis filium, qui tum facile in omni genere laudis Scoticæ iuuentutis princeps erat. Accedebat ad hæc, quōd Cumbriæ tum præfectus erat: quā regionem Scoti beneficio Regum Anglorum ita tenebant, vt Cumbriæ præfectura velut omē regni esset, atque ita iam per aliquot ætates obseruatum erat. Hunc igitur Milcolumbum ob has, quas diximus causas videbat spei, ac voto suo futurum impedimento: & quoniam palam non audebat, veneno tollendum curauit. Extincto cum omnium summo dolore iuuenē optimo, & iam summæ spei propinquo, signa quidē veneni in corpore apparuerunt: nulli tamen in mentem venit quicquam de Rege suspicari. Nec Rex etiam quicquam omittebat, quod ad suspicionem auertendam facere possit. Nam & mortuum fleuit, & quoties de eo sermo incidebat, memoriā eius honorifica mentionē prosequēbatur, & funus magna ambitione celebrandum curauit: nullis, quæ ad defunctorum honorem excogitari poterant ceremonijs ommissis. Sed nimia illa Regis diligentia, quam ille suspicionis amoliendæ causa adhibebat, cautiōribus esse suspecta cœpit: verum intra libertatem loquendi ob summam omnium de sanctitate eius opinionem. At cum Rex per eos dies spargeret sermones, animosque hominum tentaret, quo pacto latūri essent veteris legis abrogationē, & nouæ de Rege creando rogationem, vt videlicet plurimarum gentiū instituto Regibus morte sublatis liberi succederēt, immaturūque adhuc ad regēdum tutores darentur, ita, vt penes pueros nomen, penes tutores ius, & vis imperij esset. Quāquam pars magna, vt Rege gratificarentur hæc laudarent, tamē suspicio de morte Milcolumbi ad plures, metus a Rege ad nobilitatem, ac maxime Regij generis homines peruenit. Animis ita affectis, supervenerunt ab Anglia legati cōsolaturi Regē de morte propinqui, simul petituri, vt in subrogatione præfecti Cumbrorū meminere eum magistrarum esse pacis interpretem, & concordie vinculum inter vicina regna. Tale igitur sufficeret, qui ex vtriusq; gētis commodo antiquā amicitiam contineret, & novam, si quæ orirentur, suspensiones restingeret. Hanc legationem suis rationibus commodam Rex opinatus conuentum nobilitatis Sconam indixit. In eo cum multa graviter differuisset aduersus comitiorum Regionum veterem consuetudinem recitatio ab initio vsque seditionibus ea de causa factis, quantoque cum scelere in Regum superiorum liberos fuerit a propinquis sævitum, quot bella inde nata, rapinæ, cædes, exilia consecuta. Ex aduerso quanto minus turbulenta gentium aliarum essent comitia, quā

tia, quanto maior propinqui sanguinis reuerentia, cum citra ambitione filij parentibus
 succederent. Cum ea de re quid statuerent ad concilium retulisset, adiecit etiam pos-
 tulata Regis Anglorum: & vt animi ciuilibus maiora daret indicia, quod de Cumbriae
 praefecto creando suae potestatis iam Reges fecerant, suffragijs omnium permisit: simul
 ratus hac moderatione quod de regno petebat se facilius impetraturum, simul ne si filium
 praefectum nominaret, alteri rogationi prauidicasse videretur: quod vt dixi, praefectura
 Cumbriae velut Regis futuri designatio videretur. Qui vtrique rogationi maxime
 videbantur aduersaturus Constantinus Culeni filius, & Grimus ex Mogallo Duffi
 Regis fratre natus partim formidine periculi, partim ne nobilitatis maiori parti a
 Rege praecorruptae aduersarentur, primi omnium sententiam rogati penes Regem esse
 dixerunt, & leges publice incommodas corrigere, & praefectos, quos ei visum foret,
 constituere. Haec reliqui, etsi eos non ex animi sententia locutos intelligerent, tamen
 approbarunt. Ita Milcolumbus Regis filius immatura adhuc ad rerum administrati-
 onem aetate & Cumbriae praefectus, & princeps Scotorum est declaratus: quod nomen per-
 inde est Scotis, atque apud Gallos Delfinus, apud priores Romanos Caesar, apud po-
 steriores Rex Romanorum, quibus omnibus successor superiori magistratui dari intel-
 ligitur. Adiectae sunt & aliae leges, vt quemadmodum Regi maximus natus filius in reg-
 num succederet, ita filio ante patrem defuncto nepos avo subrogaretur. Vt Rege im-
 pubere tutor, qui pro Rege esset, interea eligeretur vir prudentia & opibus insignis,
 qui ad quartumdecimum usque annum Regis nomine rem administraret. Ad id aetatis
 vbi Rex peruenerit, ipse sibi curatores eligere posset. Multa praeterea de legitima haereditate
 redum successione constituta sunt, quae toti nobilitati cum Rege voluerunt esse com-
 munia. Ita Rex per scelus posteris, vt putabat, regno stabilito, animum tamen suum
 confirmare non potuit. Quanquam enim omne genus hominum summo studio, &
 ostentatione benevolentiae complecteretur, plurimos omni genere officiorum profe-
 queretur, & ita regnum gereret, vt nullum boni Regis munus in eo quisquam desidera-
 ret: tamen animus conscientia sceleris inquietus nullum solidum, & sincerum ei gaudium
 esse permittebat: sed intercurstantibus perocium cogitationibus sceleris foedissimi
 interdum vexabatur: & per somnum obuersantia visa horroris plena quietem inter-
 pellabant. Tandem siue verum, quod quidam tradunt, vox caelo edita est, siue turbatus
 animus eam sibi ipse speciem finxerat, quod sceleratis praerunque euenire solet, visus
 est sibi per somnum ita admoneri, Putasne Milcolumbe eadem hominis innoxia te per
 summum nefas clam patratam aut mihi esse ignotam, aut te diutius impune laturum:
 iam enim insidiae, quas tu effugere non potes, in caput tuum parantur: nec, vt tu pu-
 tas, stabile, & securum, sed tumultuosum, & procellarum plenum regnum tuis poste-
 ris relinques. Hac formidabili specie Rex conterritus summo mane ad Episcopos, &
 monachos confugit: animi sui confusionem, ac sceleris poenitentiam denarrat. Illi ve-
 ro non verum ei e Christi doctrina remedium (iam enim a veterum pietate, & erudi-
 tione deflexerant) praescripserunt: sed illa multo absurdissima iam dudum a malitiosis
 ad quaestum excogitata, ab incautis, & aequae indoctis temere accepta, vt loca sacra,
 templaque donarijs locupletata, & sepulcra sanctorum hominum inviseret, reliqui-
 as oscularetur, missis, & elemosynis peccata redimeret: monachos, & sacerdotes ma-
 iore, quam antea consueuerat honore, & reuerentia prosequeretur. Nec ille quicquam
 horum, ijs piaculis sanatum iri se credens, omittebat. Tandem cum in Merina
 ad Palladij sanctissimi hominis ossa venerabundus venisset, ad proximam arcem
 (Fethercarniam vocabant) tum, vt tradunt, aedificijs, & nemoribus amoenam, quorum
 nunc

nunc nulla prope vestigia restant, diuertit. Eius arcis domina erat Fenella, (cuius ante meminimus) non tantum ob filij Crathilinthi poenā erga Regem inimico animo, sed ob Constantinum, & Grimum suos propinquos noua illa lege regni hereditate exclusos. Ab ea iram dissimulante Rex liberaliter, & honorifice susceptus a prandio per ocium cum locorum amoenitatem, & arcis structuram diligentius inspiceret, Fenella eum in dietam seorsum ad statuā æneā arte singulari iusam ducit visendum: quā ita ingeniose confectam fuisse dicunt, vt ex occulto loco funiculo, qui intentus erat remisso sagittas eiacularetur: Regem autem dum intentius artificium admiraretur, sagitta ē machina emissa interemptum. Hac arte eadē patrā Ioannes Maior, & Hector Boethius scriptum reliquerunt: quod mihi non fit veri simile. Neque enim credibile est cum in Britannia vltima post interitum apud alias gentes elegantiorum artium statuam tam ingeniose factam fuisse, quanquam Ioannes Maior tradat Edmondum Eldredi filium hac ratione occisum. æque fabulose, vt arbitror. Nec facile mihi persuaderim tantum gemarum in tota Scotia tum fuisse, quantum Boethius vni illi foeminae tribuit. Ideo lubentius accedo ad aliorum sententiā, (in quibus est Vintonus) qui scribunt Regē ab equitibus locatis iussu Fenellæ in infidijs fuisse occisum. Obijt āno ab initio regni vicelimo quinto, vir plane cætera eximius, nisi Milcolūbi cædes, & nimium erga suos studium turpem præclaris rebus eius notam inuississet. Regnavit annos viginti quinque, decessit 994. LXXXI. R.

¶ Post Kennethum Constantinus Culeni filius cognomento Caluus tanta ambitione in regno petendo est vsus, quanta ad eum diem nemo. Is, cum omne genus hominum prensaret, querereturque se, aliosque Regij sanguinis viros fraude Kennethi circumventos, & a regni spe exclusos iniquissimæ legis obtentu, multa aduersus eam rogationē, cui ipse cum alijs propinquis meru cessisset, disputabat. Neque difficile esset vitium eius detegere. Quid enim stultius, quā rem vnam omnium maximā a prudentium censura, & suffragijs ad arbitrium fortunæ reuocare? & sese ipsos astringere, vt pullo forte nascendi oblato, & qui a muliercula aliqua regeretur, sese regendos committerent, & homines virtute præstantes interim a gubernaculo rerum arceant? Quid si Regum liberi corporis, aut animi vitio cur imperio exercendo parum sint idonei, laborarent? Quid si pueri regnum tenuissent illis temporibus, quibus cum Romanis, Brittonibus, Pictis, Anglis, & Danis non tam vtri imperarent, quam vtri essent toties est dimicatum? aut quid magis furiosum dici potest, quam quod Deus velut vltimam calamitatem contumacibus minetur, id nos lege accersamus? & minas diuinorum vaticiniorum vel contemnamus, vel in eas sponte incurramus? Nec verum esse, quod ab adulatoribus Kennethi iactari solet, hac ratione cædes, & avaritiam confanguineorum vitari, neque enim liberis Regijs nondum adultis minus tutorum fraudes tyranmetuendas, quam antea fuerant propinquorum? Quamobrem nunc oppresso tyranno, libertatem ab eo sublatam fortiter esse repetendam: legemque illam per vim latam, per metum acceptam, si modo lex est, ac non potius publicæ libertatis mancipatio, abrogandam, & ad pristina instituta, (quæ hoc regnum ex nihilo peperciderunt, & ex paruis inijs in tantam magnitudinem extulerunt, vt nulli vicinorum cedat, & toties deiectam erexerunt) dum licet restituenda. Quin & præsentem occasionem potius dum se offert, amplectimur, quam è manibus elapsam frustra posterius quæramus? Hæc circumeundo potentiores cum passim dissereret, magna multitudine persuasa, factione illa fretus Sconam venit: & duodecimo die a funere Kennethi Rex est appellatus. Milcolumbus interea, qui patris funus curabat, audito

audito Constantinum regnare, amicis conuocatis de summa rerum deliberat. Alij sentiebant procerum animos ante quam quicquam moueret, esse pertentandos, vt contra hominem popularem, & multis amicitijs, & factionibus implicitum profecturus vires expenderet: ac tum demum ex presenti copia consilium caperet. Hac iuniorum, & ferocissimus quisque velut lenta consilia aspernari, ac differere obuiam periculum eundum, & hostem ante, quam nouum regnum confirmaret, aggrediendum.

Hanc sententiam Rex adulescens velut magis speciosam secutus circiter decem milibus hominū coactis ad hostem pergit. Nec Constantinus sibi defuit. Tantum enim exercitum breui confecit, vt Milcolumbus ad famam aduentus eius suos dimiserit: ipse in Cumbriam abiit. Id vero Kennethus eius frater è pellice natus cum flagitiosum existimaret, aliquot virorum fortium cohortibus perluasis prope Sterlinum ad Fortham amnem, qui eis limes erat, hosti se obiecit. Ibi cum ad amnem præmalis ripis, ac raris in locis vadofum ociosi vtrunque desiderent, fame, & peste, quibus regno in duas factiones diuiso, plebs peste, fame, latrocinijs miserabiliter est afflicta.

Interea absente Milcolumbo, qui ex scedere Anglo aduersus Danos auxilium serabat, Constantinus occasionem se nactum ratus opprimendi factionē aduersam cum magnis copijs in Lothianam contendit. Kennethus a fratre relictus, vt ad omnes Constantini motus esset paratus, ad Almonis amnis ostium se venienti obiecit. Et quia inferior numero erat, rem consilio iuuit, ita acie structa, vt solem, & ventum a tergo haberet: latera quoad poterat flumine muniret. Ea res præcipuè ei victoriam dedit. Nam Constantiniani multitudine freti cum acriter in prælium ruisent, præter incommodū solis aduersi, procella statim coorta tantum pulueris in ora, oculosq; ingessit, vt Constantini milites vix attollere vultus in hostem possent. In vtroque exercitu strages ingens facta: & duces ipsi congressi mutuis vulneribus alter alterum confecerunt, post annum, & sex menses quam regnum inuaserat. **LXXXII. R.**

¶ G R Imus Duffi Regis filius, siue vt alij tradunt, ex Mogallo fratre eius natus ex tincto Constantino Rex a suæ factionis hominib; Sconam ductus appellatur. Hic suæ partis proceres cum alios iam corruptos, alios p; legatos a Milcolumbo sollicitari cōperisset, cōprehensos quosdā e Milcolumbi legatis, qui ad eos mittebātur in vincula coniecit. Id ille factū cum cōtra ius gentium videri vellet, grauiter offensus belū molitur apertum. Aduersus eum cum Grimus properaret, subitū rumor de magnitudine copiarū eius p; hostilē exercitū dispersus omnes rationes Milcolūbi turbauit: multi igitur quotidie dilabebantur: nōnulli alia, atq; alia causantes apertè missionē flagitabant. Is metus primum a mercatorib; ortus, qui suas rationes publicis vtilitatib; præferrebant, paulatim totum peruasit exercitum. Neq; deerant etiā, qui Grimus clam studebant: erant enim in eo multa, quæ vulgus conciliarent, staturæ proceritas, & cū forent dignitate coniuncta summa humanitas, & in omni actione cum decore comitas. Nec deerat in loco seueritas in animaduertendo, & in rebus gerendis celeritas cum prudentia. Itaq; multi sub eo regnum sibi cum dignitate quietum spondebāt. In hoc animorum motu Milcolumbus nihil ausus fortunæ temeritati cōmittere ex consilio amicorum maiore parte exercitus dimissa, cū selectis cohortib; statuit hostes Forthæ transitu prohibere. Interea Forhadus Episcopus magnarum apud ōnes ob sanctitatis opinionē auctoritate rē cōponere aggressus sæpe inter factiones cōmeando tandem profecit, vt inducijs in tres menses datis, Grimus in Angulsiā, Milcolumbus in Cumbriam scederet. Arbitri de vtriusq; consensu electi, qui statuerent de controuersijs.

Nec

Rerum Scoticarum

Nec cessauit Forhadus, donec per eos hæ pacis conditiones ederentur: vt Grimus quoad viueret, Regium nomen teneret. Eo defuncto regnum ad Milcolumbum rediret, ac in posterum lex Kennethi de regno Regum liberis stabiliendo sancta, & inuiolabilis esset. Interea communis vtrique limes esset vallum Seueri: quicquid intra vallum esset Milcolumbo, quod extra Grimo cederet. Hoc limite vterque contentus neuter alterum armis peteret, aut hostibus alterius auxilium ferret. Ita cum omnium summa lætitia pax est facta, quæ prope per octo annos summa fide seruata fuit. Eius violandæ causa a Grimo est profecta. Nam cum ab initio regni temporibus turbulentis boni Principis specimen dedisset, remissa per ocium industria totum se voluptatibus immerfit. Deinde crescente, vt solet, ex luxuria egestate, ex egestate auaritia, multos à ditioribus confectis causis afflixit. Hæc quanto cum periculo faceret, à maioribus admonitus tantum absuit, vt quicquam de prioris vitæ turpitudine remitteret, vt monitores, quanquam blande ad se vocatos, tamen in carcerem conijcere decreuerit, vt reliquos eorum poena deterritos ab huiusmodi libertate aduersus Reges compesceret. Illi autem cum ab amicis admoniti sese poenæ subtraxissent, Grimo adeo exarsit, vt collecta manu statim aduersus eos duceret: in agrosque eorum multo crudelius, quam vllus externus hostis sæuere. Non homini, non villis, non pecori, non agris parsum. Quicquid asportari non poterat, ne dominis post vsui esset, corruptum. Nihil sacrum, aut profanum ferro, flammave inuiolatum remansit. Milcolumbus, qui tum maximè operam Anglo aduersus Danos nauabat, suorum querelis domum reuocatus est. Neque solum earum rerum indignitate, quas homines clari, & innoxii patiebantur, erat commotus: sed multo magis, quod Grimo, velut e ditione inimicorum, quam ad alium breui transituram sciebat, nullo temporis futuri respectu presentis fructus colligebat. Ad Milcolumbi reditum cum concursus ingens fieret, Grimo, qui ad tempus ob raras corporis, & animi virtutes populo fuerat charissimus, etiam a maxima procerum parte desertus esset, cum quantis poterat copijs obuiam esset profectus. Cum iam castra castris contulissent, sub ascensionis diem gnarus quæ sanctæ Milcolumbus id festum obseruaret, decreuerat eum imparatum, ac nihil suspicantem aggredi. Sed Grimo consilium cum ad Milcolumbum perlatum esset, suos in armis paratos habuit: & quanquam de victoria in causa tam bona benè speraret, tamen misit obuiam hosti, qui eum hortarentur, ne homo Christianus memoriam diei tam celebris cruore ciuium pollueret. Ille nihilo secius aciem ad prelium paratam in hostem ducit. Inimici timorem, cui diei festi reuerentiam prætenderet, suis velut omni victoria indicat. Igitur cum infestis armis, animisque infensis esset acriter concursum, Grimo subito a suis desertus vulnerato capite capitur: mox oculis priuatus. Nec multo post animi mœrore accedente ad vulnera moritur, decimo quæ regnum inierat anno Milcolumbus Regio aduersus victos animo vsus Grimum sepulchro maiorum inferendum curauit. Factionem, quæ secuta eum fuerat, deposita omnium offensionum memoria in gratiam recepit. Deinde ad Regia comitia deconam profectus non prius imperium susceptum, quæ lex de Rege creanda a patre lata omnium suffragiis confirmaretur. LXXXIII. Restituenda est aggressus. Primum quemadmodum ipse omnibus offensas remisisset, ita curauit, vt inter omnes diuersarum factionum homines veteres discordiæ concopirentur. Deinde præsides à nobilitate viros iustos, & pios, qui latroces superiorum temporum licentia vagos compescerent, in omnes prouincias misit. Plebe quoque ab eisdem ad agriculturam coacta, annona fuit laxior, & commercia tutiora.

tutiora, & publicè secunda tranquillitas. Inter hæc Sueno Haraldi filius Dandri Rex
 homo profugus in Scotiã venit. Is sapius a Vandalis victus, captus, redemptus, cum
 ab Olauo Scandianorum, & Eduardo Anglorum Regibus frustra petisset auxilium,
 tandè a Scotis ex acerrimo Christiani nominis hoste Christianus factus acceptis mo-
 dicis copijs in regnum redijt: inde cum magno exercitu in Angliam transiuit. An-
 glos prius solos, deinde adiunctis cum eis Scotorum auxilijs vicit: multa Scotis pri-
 us comminatus, quòd relictis Anglis domum redire nollent. Nec minè frustra fu-
 ere. Olauus enim Scandianus, & Enecus summus Daniæ præfectus ab eo cum ex-
 ercitu valido in Scotiam immissi. Hi per Morauiam vagi caesis obuijs, factis, profa-
 nisque direptis, tandem in vnum collecti arces, & alia munitiora loca aggrediuntur.
 Hæc dum oppugnant, Milcolumbus è proximis regionibus milite collecto castra
 non longè ab eis locat. Postridie Scotos visa Danorum multitudine, & apparatus
 bellico ingens terror inuasit. Rex eos confirmare aggressus cum non multum profi-
 ceret, tandem clamor à paucis, qui minus timidi volebant videri exortus, & a reliquis
 exceptus, fecit, vt statim velut lymphati iniussu ducis in hostem proruerent: ac sese
 in stantium in procinctu Danorum tela induerent. Primis cadentibus reliqui citati-
 ore quam venerant gradu fugam intenderunt. Rex accepto in capite vulnere vix a
 suis in propinquum nemus ablatus, ac ibi equo impositus mortem euasit. Dani
 parta victoria Narnim arcem, custodibus euentu infelicis pugnae perterritis per dediti-
 onem accæperunt: in deditos tamen sequitur. Arx, quòd opportuno loco sita esset,
 valide munita ex peninsula, admissa per angustas fauces mari insula facta: ac Danico
 nomine Burgus appellata. Reliquæ arces, quæ Elginæ, & Foressæ erant metu crude-
 litatis Danorum desertæ. Dani rebus tam prosperè cedentibus in Morauia confidere
 statuunt. Naues domum vt liberos, & vxores aduehant, dimittunt: Nullum inte-
 rea seruitutis asperissimæ exemplum in captiuos prætermisum. Milcolumbus vt eo-
 rum conatibus obuiam iret, maiore, & firmiore exercitu, quam antea eis iam in Mar-
 riam progressis ad Murthilacum occurrit, non sine magno vtriusque partis timore, Sco-
 tis crudelitatem Danorum, Danis ignota loca procul a mari, & insidijs opportuna ma-
 gis, quàm hostes formidantibus. Scotis in congressu metum auxilium trium virorum fortium, Kenne-
 thi insularum, Grimi Ierniæ, & Dubarij Lothianæ Thanorum continuata cædes. Igitur lo-
 co moti in antiquum, quod a tergo erat præsidium pulsi. Ibi vallo, & fossa, & arborum con-
 cedibus circumdati in angusto loco æquata fronte hostibus resisterunt. Quosdã eo-
 rum velut parta victoria incautius inuectos circumuenerunt, cæso inter hos vno è du-
 ce Eneco. Ea res vt Danos ad pugnam sequire fecit, ita Scotis pene profligatis
 alacritatem addidit. Igitur pene momento temporis mutata fortuna Dani fugiunt,
 Scoti fugientibus instant. Olauus imperatorum alter nactus itineris duces cum pau-
 cis in Morauiam eanocte contendit. Id quanquam Milcolumbus non ignoraret,
 tamen promptissimo quoque in prælio casu, ac plurimis vulneratis ab hoste
 persequendo destitit. Fam cladem ad se in Angliam delatam magno animo
 tulit Sueno: ac partim è veteranis, partim è nouis subsidijs domo aduectis du-
 ce Camo ad veterem suppleendum exercitum misit. Is primum Forthæ a sua-
 scendere inuectus, cum ab accolis passim ad omnes eius motus occurrentibus de-
 scendere prohiberetur, ad Rubrum Angulæ promontorium vela fecit.
 Ibi militibus in terram expositis, ac locis aliquot frustra tentatis ad prædan-
 dum se convertit. Cum ad Balbridum, hoc est Brigidæ pagum haberet castra,
 didicit de exploratoribus, Scotorum copias vix duo millia passuum abesse.

Vterque

Rerum Scoticarum

Vterque pro tempore suos ad pugnam hortati sunt: ac postridie quoque eodem prope momento in procinctu steterunt. Pugnatum est tertio die tanta pertinacia, quantam & noua spes, & vetus odium efficere poterat. Tandem uincens Camus reliquias exercitus in montes, qua iter in Morauiam esse intellexerat subducere conatus, ante quam duo millia passuum esset progressus a sequentibus circumuentus cum suis omnibus periit. Huius uictoriae monumenta extant obeliscus, & vicus proximus adhuc memoriam nominis Cami retinens. Alia manus non procul a Brechino oppido interiit. Ibi quoque obeliscus alter erectus est. Reliqui pauci admodum numero tenebris propinque noctis protecti ad naues penetrare conati sunt. Hi cum uentis aduersis aliquot dies sequissimo mari iactati fuissent, tandem ad Buchaniae litus importuosum appulsi tandiu ibi aduersis tempestatibus detenti ad anchoras steterunt, donec pene omnium rerum inopes coacti sunt circiter quingentos a suis praedatum in propinquos agros mittere: quos Mernanus loci Thanus a mari exclusos in tumulum satis arduum coegit. Ibi cum diu loci commoditate adiuti se faxis defenderent, ac multos temere subeuntes affligerent, tandem Scoti alij alios cohortati diuersis partibus multitudine freti in collem subierunt. Dani ad unum caeli. Illic etiam, ut ad Balbridum vento arenas excitante ossa plerumque nudantur maiora, quam pro statura hominum huius aetatis. Nec hac calamitate Sueno fractus Canutum filium cum nouo delectu in Scotiam mittit. Aduersus hunc expositis militibus in Buchania praedas agentem Milcolumbus nondum ex superioribus praелиis suorum uiribus refectis cum exercitu uenit: ac nondum aequae fortunae rem committere ausus, optimum statuit hostem populatione prohibere, ac leuibus certaminibus fatigare, sperans fore ut breui in alieno agro cladibus belli vastato, ac iam pene deserto rerum omnium inopia laboraret. Id consilium cum per aliquot dies fuisset secutus, uenit, ut hoste cognito Scoti suis uiribus minus diffiderent, atque uerterque exercitus prope pari inopia premeretur. Igitur omnibus signum pugnae ferociter flagitantibus, ac ni daretur, praeseferentibus imperatorum iniussu pugnaturus, Milcolumbus suos in aciem educit. Commissa pugna ira, & desperatione ultima tam pertinaciter est certatum, ut neutra pars laeta discederet. Et quanquam uictoriae nomen apud Scotos esset, tamen magna nobilitatis parte caesa, caeteri ita laboribus fatigati, & animis fracti in castra redierunt, ut Danis liberam se recipiendi potestatem nemine persequente permitterent: postridie cum utriusque suos recenserent, tantam cladis magnitudinem compererunt, ut sacerdotes pacis interpretes utriusque libenter audirent. Ea in has leges facta est, ut Dani Morauia, Buchaniaque relictis discederent: neuter populus Milcolumbo, & Suenone uiuentibus alterum bello lacefferet: aut alterius hostibus aduersus alterum auxilium ferret: ager in quo pugnatum est, in sepulturam mortuorum consecraretur. Danis se recipientibus Milcolubus in praelio caesos curauit sepeliendos. Post haec indicto ad Sconam conuentu, ut bene meritis de patria gratiam referret, omnes agros Regios eis diuisit. Nobilitas contra Regi concessit, ut cum eorum aliquis moreretur, liberi ad uicesimum primum aetatis annum in tutela Regia essent: Rexque prouentus omnes, praeterquam quod in educationem liberorum impenderetur, acciperet. Praeterea ut puberum collocandorum potestas penes eum esset, ad eumque rediret. Hunc morem ab Anglis, & Danis potius acceptum credo: quod in tota Anglia, & parte Normaniae adhuc perseveret. Deinde Rex uersus ad detrimenta belli reparanda, multa loca sacra ab hostibus euersa restituit: arcesque per omnia oppida ablabefactas instaurauit, aut nouas condidit. Tum regnum a se magna uirtute pacifica-

tum legibus, & institutis ornare aggressus noua magistratum nomina credo a vicinis accepta magis ad vanam ambitionem, quam ad vllum vsum instituit. Nam superioribus seculis præter Thanos, hoc est præfectos regionum, siue nomarchas, & questorem rerum capitalium nullum honoris nomen equestri ordine altius fuerat: quod apud Danos obseruari adhuc audio. Nunc verò nec vllus in nouis honorum nominibus est modus: neque præter inanem titulum vllus nominum vsus. Ac Milcolumbus quidem bellis perfunctus aliquot annos magna cum gloria regnavit: sed in ætate decursu vitæ superioris splendorem auaritia scœdauit. Id ei vitium partim cum senio, vt solet, accreuit: partim enatum est ex inopia, quæ largitionum immodicarum semper est comes. Prædia temere nobilitati diuisa per scelus ad se retrahere conatus multos opulentiorum ita multauit, vt alios ad mortem, alios ad extremam egestatem redegerit. Igitur præsertim poena vtrunque interdum iusta superioris beneficentiæ gratiam superante, cum iniuria ad paucos, metus tamen ad multos pertineret, spoliatorum, ac cæsum necessarium in vltionem suorum, ac suam securitatem omnes cogitationes intenderunt. Tandem apud Glammum in Angusia, corruptis pecunia domesticis ministris nocte intromissi Regem trucidarunt. Facinore perpetrato, ministri vna cum patricidis cum in equos conscendissent, quos ad euentum rei stratos habebant, viarum delati, cedente oneri glacie nondum firma ad vnum aquis absorpti perierunt. Gelu deinde coeunte ad tempus coelata, ac tandem glacie resoluta, detecta corpora passim per vias publicas ad terrorem viuentium, ac mortuorum ludibrium contabuerunt. Hæc vulgatio est fama. Alij ex insidijs à propinquis Grimi, & Constantini superiorum Regum cruento prælio conseruo interceptum, alij a propinquis puella nobilis, cui vim intulerat, cæsum, omnes violenta morte periisse tradunt. Milcolumbus supra annos triginta regnum ita tenuit, vt nisi auaritia senilem animum corrupisset, inter optimos principes haberi posset. Annus quo mortuus est, prodigiosus fuit hieme fluminum, vere maris inundationibus: item paucis diebus post æstiuum solstitium vehementi gelu, & niuis casu: quod prodigium magna frugibus corruptis fames est consecuta.

N.E

Retum

REPERVM SCOTICARVM HISTORIA

Auctore

GEORGIO BVCHANANO
SCOTO.

LIBER SEPTIMVS.

QVAM pertinaci contentione Kennethus, & Milcolumbus eius filius elaborarint, vt Regum liberi per manus imperia parentum acciperent, superiore libro est a nobis explicatum: quo vero successu id fecerint, in sequentibus apparebit: certe quod publice regno, aut priuatim Regibus promittebatur ex lege noua commodum non est consecutum. Illa enim vniuersis ostentabatur utilitas ex hoc Regie successionis stabilimento, vt seditiones, cades, insidiae inter propinquos, ambitio inter proceres, malaque cetera, quae ex ijs nasci solent, praecauerentur. Contra vero mihi causas malorum publicorum perquirenti, & vetusta cum recentioribus conferenti, haec omnia, quae lege noua fugiebamus vitia non vetustae legis antiquatione videntur extincta, sed cum noua potius magnum accipisse incrementum. Vt enim omittam propinquorum in eos, qui regno potiuntur insidias, & regnantium aduersus eos, quos & natura, & lex voluit cuique esse carissimos, suspitiones nefarias, quas narrationis ordo explicabit, tot priorum saeculorum clades cum illis collatae calamitatibus, quae Alexandri tertij interitum sunt consecutae, leues praecipis, & tolerabiles videri possint. Omitto, quod ista lex eneruat vires consilij publici, sine quo nullus legitimus dominatus potest consistere: quod ea mala vltro accersit, quae alij rerum publicarum participes vnice deprecantur, vt Reges videlicet constituam, quibus alij rectores praeficiendi sint: & in eorum potestatem vniuersum tradamus populum, qui ipsi sui potestatem non habeant: & qui egre Regibus vsu rerum peritis, & prudentia praestantibus parent, poscimus, vt qualibuscunque Regum vmbrae patribus comminatur, nempe vt pueris, & puellis subijciamur, quos omnium gentium leges, & omnium legum parens natura in aliena potestate esse voluerunt. Quod autem priuatum ex hac lege petunt Reges emolumentum, vt generis, & nominis perpetuitatem inde sibi promittant, id quam sit vanum, & fallax, non modo veterum exempla, sed ipsa etiam natura poterat admonere, si secum cogitassent, quot legibus, & praemijs etiam familiarum suarum praecleara illa nomina Romani perpetuare sine sonati: quarum ne vnus quidem vestigium in toto terrarum orbe ab illis deivicto ad hunc

hunc vsque diem perseueret. Ac merito quidem id illis evenire arbitror, qui aduersus naturam rerū certamen sibi desumunt, & rem maximè fluxam, & fragilè, omniumque casuū momentis obnoxia aeternitate, quā ipsi nec habent, nec habere possunt, donare contendunt: & ea ratione contendunt, quæ maxime instituto eorū contraria videtur. Quid enim est ad diuturnitatem minus fidum, quam tyrannus? at ad eam hæc noua lex gradum struit. Est autem tyrannus velut scopus ad vniuersorum mortalium propositus odium: qui nec diu stare potest: & ubi cecidit, omnium suorum vna secum ruinam trahit. Hunc stultorum hominum conatum mihi numen videtur plerumque infringere leuius: interdum velut suæ potentia æmulum publico ludibrio exponere. Eius voluntatis diuinę nescio an vllum aptius, & apertius exemplum proponere possim, quam quod in præsentia tractamus. Milcolumbus enim, qui tantopere laboravit, vt legem a patre suo prope per vim latam de Regum liberis in parentum locum sufficiens, communibus totius populi suffragiis confirmaret, nullam de se stirpis virilis prolem reliquit. E duabus vero filiabus alteram Beatricem nomine homini nobili Crino insularum occidentalium Thanor, & reliquorum Thanorum præfecto, quem etas illa Abthantum vocabat: alteram Doacam Angulæ Thanor collocauit: vnde de genitus fuit Macbethus, siue Macbeda, de quo suo loco erit nobis decendum.

LXXXIII. R.

¶ CÆSO igitur (vt dictum est) Milcolumbo successit Donaldus nepos ex filia Beatrice, vir summa humanitate, ac maiore erga suos indulgentia, quā in Rege est opus. Erat enim natura lenior, ac iam inde ab adolescentia magnum popularitatis indicium dederat: nam temporibus difficillimis, cum ab auto præfectus Cumbriae fuisset, quanquam propter Danorum cohortes passim vagantes ad Regem penetrare non poterat vt in leges iuraret, tamen cum fide partium Anglicarum causam sustinuit, donec cetera Anglia dedita Canutus expeditionem in eum suscepisset: ac tum deum in fidem Danorum se dedit eisdem conditionibus, quibus antea Anglo parebat. Erat & illud in eo populare, quod cum summa æquitate ius dicebat: ac singulis annis ad inopum querelas audiendas perlustrabat prouincias: neque quenquam quod in ipso erat, potentiorum vi opprimi sinebat. Sed vt hæc virtutes bonorum studia ei conciliabant, ita auctoritatem apud seditionum cupidos minuebant, & ex eius erga bonos clementia creuit malorum audacia. Initium spernendi Imperij natum in Abria aduersus Banchonem eius regionis Thanum hominem acrem, & æquitatis vnicum cultorem: cuius in animaduertendo seueritatem cum non perferendam diuicerent mali, conspiratione aduersus eum facta, bonis diræptis vulneratum, ac semivivum expulerunt. Vbi primum per vulnera iactationem corporis ferre potuit, ad Regem querelam detulit. Missus a Rege minister publicus, qui facinoris auctores inius vocaret, omni contumeliarum genere affectus occiditur. Tantam eis securitatem dedit boni principis lenitas, quam illi ignauiam interpretabantur. Factionis, quæ eum motum conciuerat princeps Makdualdus desperata venia ad bellum se apertum comparat. Insulanos semper ad omnes motus paratos, & promptissimum quæque ex Hibernia spe prædæ aduocat. Docet sub Rege molli, ac deside, & qui aptior esset morum pacis claustris cohibiti proposito semel belli signo se in pristinam libertatem vendicarent. Accessit ad has hortationes ab initio successus, qui ferociam eorum auxit. Milcolumbus quidam e prima nobilitate cum copijs a Rege missus statim ab eis exercitum

Rerum Scoticarum

exercitu fuso victus, captus, ac demum capite multatus fuit. Hac clade Rex perturbatus conuocato consilio cum eis de remedio consultat. Alijs parum sententiam expectantibus Macbethus Regis consobrinus culpa rei male gestæ in ignauiam superioris temporis collata pollicetur, si sibi cum Banchone regionis perito mandetur imperium, omnia breui pacata redditurum. Erat enim Macbethus acri ingenio, animo prorsus excelso, & magnarū rerū cupido: cui si moderatio accessisset quamuis magno imperio dignus erat. In plectendis autem sceleratis ea seruitate, quæ soluta legū vinculis in crudelitatem facilè videretur eruptura. Decretum ei a Rege imperium adeo multos terruit, vt abiecta spe, quam de Regis ignauia concæperant, alij alio latebras petentes aufugerent. Insulani, atque Hiberni interclusa fuga in extremam desperationem acti, fortiter pugnando ad vnum prope interiere. Macdualdus cum paucis in turrim propinquam inclusus omni spe veniæ destitutus se, suosque voluntaria morte ab hostium ludibrio exemit. Macbethus ea pœna non contentus abscissum caput Bertham ad Regem mittit: corpus truncum in loco conspicuo suspendit. Quos insulanorum caput, carnifici strangulandos dedit. Domestica seditione pacata, terror Danicus maiorem longe sollicitudinem attulit. Sueno Danorum Rex potentissimus moriens tribus filijs tria reliquit regna, Angliam Haraldo, Noruegiam Suenoni, Daniam vero Canuto. Haraldo breui post mortuo ei successit Canutus in regnum Angliæ. Sueno Rex Noruegiæ fraternæ laudis æmulus magna cum classe in Fifam traiecit. Ad rumorē eius aduētus Macbethus ad delectū missus, Banchone, qui interim rei militari præset, cū Rege relicto. Duncan^o velut ex ignauie somno excitatus esset, hosti obuiā ire coact^o est. Prope Culrossiā pugnatum est tanta pertinacia, vt alteris adsequendū fugiētes anim^o deesset, vix alteris ad fugā vires suppetere. Scoti, qui iniquitate loci magis quam virtute superati sibi videbantur, postquam Bertham venerunt, ibi hostium consilia opperientes cum reliquijs victi exercitus confederunt. Sueno si paulum instaret totam Scotiam breui suæ ditionis fore ratus Bertham cum omnibus copijs ad Duncanum obsidendum contendit, classe circummissa, vt per Taum annem eodem appelleret. Duncanus etsi adueniente, ac iam propinquo cū nouis subsidijs Macbetho, satis præsentibus rebus confideret, tamē subijciente Banchone vt arte vires iuuaret, dimittit nuncios, alium ad Macbethum, vt subsisteret, alium ad Suenonem, qui de deditioe ageret. Scotus petebat, vt vrbe dedita sibi cum suis incolumibus abire liceret. Sueno ratus eam deditioem ab vltima desperatione profectam nihil, nisi omnibus sibi permissis audiebat. Missi alij nuncij cum liberis mandatis, qui in scribendis conditionibus tempus tererent. Hi, vt ampliorem beneficentiæ speciem adijcerent, Regem affirmant, dum leges pacis darentur earum rerū, quarum non magnam copiam apud Noruegos intelligeret esse affatim in castra missurum. Id vero munus non tam beneficentia Scotorum, & pœnuria Noruegorum fecit gratum, quam quod existimarent fractis ferocibus animis iam debellatum esse. Missa magna vis panis, & vini, tum e vite, tum ex ordeo confecti, ac succo infecti herbarum cuiusdam veneficæ, cuius magna copia passim in Scotia nascitur. Vulgo solanum somniferum vocant. Caulis ei maior bipedali in ramos superne diffunditur: folia lauiuscula acuminata exteriore parte, ac lægide virētia, acini prægrandes, ac nigri, cū maturuerunt, coloris, qui e caule sub axilla foliorum exeunt: sapor eis dulcis, & prope modum fatuus. Semen habent perexiguum velut fici grana, vis fructui, radici, ac maxime semini somnifera, & quæ in amentiam si largius sumantur, agat. Hac herba cum omnia infecta essent, qui comæatus in castra vehabant, ne qua doli subef-

set suspitio pręgustabant, Danosque magnis poculis inuitabant ad bibendum. Idem quoque Sueno ipse beneuolentię significandę causa, vt illis nationibus mos est, faciebat. Duncanus, qui futurum sciret, vt vis potionis vna cum somno visceribus cōciperetur, iam Macbethum cum suis per auersam ab hoste portam summo silentio in urbem recęperat: compertoque per exploratores somno, & vino graues iacere hostes, Banchonem itinerum, aditusq; in castra gnarum cęteris in insidijs collocatis cum parte maiore exercitus mituit. Is ingressus castra sublato clamore magno, opinione sua omnia negligentiora inuenit. Pauci tumultu excitati cum velut amentes temere discurrent, ab obuijs cęduntur. Reliquis fere mors cum somno continuata est. Rex per temulentiam velut mortuus a paucis, qui minus vinolenti erant, correptus cum non modo viribus, sed etiam sensu careret, instar oneris in iumentum forte oblatum iniectus ad naues est delatus. Nihilo ibi, quam in castris melior status rerum fuit. Nautis enim prope omnibus in terra cęsis, vix qui vnā nauem regerent collecti: eorum opera Rex domum reportatus est. Reliquę naues vi tempestatis obręta inter se collisę subsederunt: eumque arena, atque alijs, quę flumen temere fert aggestis cumulum nauigantibus periculosum fecerunt, quem vulgo Drumilaum vocant. Scotis post hanc victoriam sine sanguine paratam in lætitiā conuersis, afferretur classē Danicā ad Kingornum stare subsidio Suenonia Canuto missā. Vectores in terram expositos, ferre, agere nullo resistente Fisanorum bona: aduersus eos Bancho cum copijs missus primos adortus magna strage concidit. Hi fere primores gentis erant: reliqui facile ad naues compulsi. Bancho magna pecunia cęsorum sepulcuram vendidisse dicitur, quorum sepulchra aiunt adhuc in Æmona insula ostendi. Danos toties male tentatis in Scotiam expeditionibus iure iurando sanxisse ferunt se nunquam hostiliter eō redituros. Cum in Scotia rebus domi, forisque profpere succedentibus omnia pace florerent, Macbethus, qui cōsobrini ignauia se imperata regni spem occultam in animo alebat, creditur somnio quodam ad eam confirmatus. Quadā enim nocte cum longiuscule abesset a Rege, visus est sibi tres scēmiras forma augustiore quam humana vidisse: quarum vna Angulię Thanum, altera Morauię, tertia Regem cum salutasset. Hoc somnio animus cupiditate, & spe aeger vehementer incitatus omnes regnum adipiscendi vias secum voluebat, cum nō iniusta, vt ipsi videbatur, oblata est occasio. Duncanus e filia Sibardi Reguli Northūbrorum duos filios genuerat, Milcolumbum Cammorum, quasi dicas [Megaloccephalon] & Donaldū cognomento Banum: id est, album. Ex ijs Milcolumbum vix dum puberem Cumbrię pręfecit. Id factum eius Macbethus molestius, quam crediti poterat, tulit, eam videlicet moram sibi ratus iniectam, vt priores iam magistratū iuxta visum nocturnum adeptus aut omnino a regno excluderetur, aut eo tardius potiretur: cum pręfectura Cumbrię velut aditus ad supremum magistratum semper esset habitus. Animus etiam per se ferox prope quotidianis conuitijs vxoris (quę omnium consiliorum ei erat conscia) stimulabatur. Igitur re cum intimis amicorum, in quibus erat Bancho, communicata, Regem opportunum insidijs ad Ennernessum nactus septimum iam regnantem annum obtruncat: ac manu collecta Sconam profectus populari fauore fretus Regem se dicit. Liberi Duncanī tam repentino malo ieti, cum simul & patrem cęsum, & auctorem cędis regnantem audirent, & insidias passim a tyranno collocari, vt eorum cęde regnum confirmaret, latebras fugę subin- de mutando saluti aliquandiu consuluerunt. Verum cum neque quicquam aduersus potentiam eius satis tutum videretur, neque ab homine natura sæuo spes vlla cle-

Rerum Scoticarum

mentiae ostenderetur, diuersi, Milcolumbus in Cumbria, Donaldus ad propinquos patris in Ebudas diffugiunt.

LXXXV. R.

¶ **MACBETHVS**, vt regnum male partum stabiliret, potentiores magnis largitionibus sibi conciliat, securus de Regijs liberis ob ætatem, de vicinis Regibus ob mutuas similitudines. Potentioribus delentis populi fauorem æquitate parare, seueritate retinere decreuit. Igitur cum latrones punire statuisset, qui Duncan lenitate animos sustulerant, nec id posse fieri sine magno rerum motu videret, consilium iniit, vt per idoneos homines discordiarum semina inter eos spargerentur, & ex discordia prouocationes, & paucorum pari numero certamina in disiectissimis Scotia locis omnia eodem die fierent. Quem ad diem cum conuenissent frequentes, per homines fidos ad id commode dispositos omnes comprehensi. Eorum poena cæteris metus est iniectus. Præter Thanos Cathanesiæ, Rosiæ, Sutherlandiæ, & Narniæ nonnullos etiam è potentioribus, quorum intestinis discordijs plebs attrita erat, sustulit. Ad Ebudas profectus ius seuerissime dixit. Inde reuersus cum Macgillum, siue Macgildum Gallouidiæ longe potentissimum semel, atq; iterum in ius vocasset, isque magis Milcolumbiæ factionis inuidiam, quam obiecta crimina pertimescens adesse renueret, missis eò copijs prælio victum capitali supplicio affectit. Per hæc summa tranquillitate restituta ad leges scribendas, rem a superioribus Regibus prope neglectam animum adiecit: tulitque longe plurimas, atque vtilissimas, quæ nunc magno publico malo aut penitus ignotæ sunt, aut neglectæ iacent. Prorsusque per decennium ita regnum administravit, vt si vis in eo parando abfuisset, nemini superiorum Regum fuisset habitus inferior. Verum cum ita præsidijs, & fauore multitudinis se communiasset, vt a vi sibi metuendum non arbitraretur, Regiæ (vt creduibile est) cædis stimulis animum elatum in præceptis impellentibus imperium peridia partum in crudelissimam tyrannidem vertit. Primum suæ immanitatis impetum in Banchonem Regiæ cædis socium coniecit. De hoc vulgabatur fors per maleficos edita, fore vt eius posteritas aliquando regno potiretur. Igitur veritus ne homo potens, & industrius, & Regio iam sanguine imbutus exemplum ab ipso propositum imitaretur, eum cum filio ad coenam familiariter vocatum cutat redeuntem per insidias interimendum, veluti per tumultum repente ortum. Fleanchus filius per tenebras ignotus euasit insidias. Ab amicis autem admonitus patrem a Rege dolo cæsum, suam quoque vitam peti, occultus in Valliam profugit. Hac cæde tam crudeliter, & perfidiose patrata proceres sibi metuentes domum quisque suam secesserunt: ac rari & rari in aulam ventitabant. Igitur partim patefacta, partim vehementer omnibus suspecta crudelitate Regia ex mutuo timore inter eum, & proceres mutuum odium natum. Atque inde cum cœlari amplius non posset, res in apertam tyrannidem euasit: ac palam leuibus de causis, & plerumque consilijs potentiores occidebantur. Eorum tamen Rex vitam suam satis munitam ratus in colle Dunfinano, vnde late in omnes partes est prospectus arcem ædificare aggressus. Cum opus ob difficultatem vecturæ tardius procederet, Thanis omnibus per vniuersum regnum laborem per vices partitus, operas, & iumenta imperavit: ipsosque velut operi præfectos adesse iussit. Erat tum Macduffus Fifiæ Thanus longe potentissimus. Is vitam suam Regi committere non ausus, operas frequentes, & ex intimis amicorum, qui opus vrgeret, eò misit. Rex siue operis (quod simulabatur) inuisendi studio, siue (quod Macduffus meruebat) vt eum

cum cōprehenderet, cū advenisset, & forte iugū boum oneri impar per aduersum cli-
 tum subire non posset, Rex occasione succensendi libenter arrepta, minatus est se
 contumaciam Thani iam pridem sibi perspectam domitutum, ac iugum ipsius collo-
 impfirurum. Macduffus re ad se perlata nihil cunctatus commēdata vxori fami-
 lia, ac nauicula pro temporis angustia ornata in Lothianam transvectus, inde in An-
 gliam abiit. Fugę consilio audito Rex statim valida manu, si forte cum opprimere
 posset, in Fisam contendit. In arcem statim intronissus non inuento Thano, in vx-
 orem, & liberos, qui aderant omnem iram effudit. Bona in fiscum redacta, ipse per-
 duellis denunciatus, graui indicta pœna, si quis vel congregi cum eo ausit. In cate-
 ros quoque genere claros, aut opibus potentes sine discrimine sequitur. Ac iam ex
 eo contemptis proceribus, Rex domesticis consilijs regnum administrabat. Interea
 Macduffus in Angliam delatus Milcolumbum Regio cultū habitum apud Eduardū
 Regem inuenit. Eduardus enim fractis in Anglia Danorum opibus, in regnum ab
 exilio reuocatus multis de causis fauore prosequēbatur Milcolumbum ab auoma-
 terno Sibardo ad se adductum: vel quod pater, auusque cum præsente Cumbrię
 quatenus per tempora licuit, semper maioribus suis studuissent: vel quod cūentorum
 similitudo, & memoria periculorum eos conciliaret, quippe Regem vtrunque, &
 iniusto exilio a tyrannīs multatos: vel quod Regum afflictę res facile hominū etiā
 alienissimorum animos cōmouent. Thanus igitur vbi primum per ocium Milco-
 lumbum conuenire potuit, cū longo sermone suę fugę infelicem necessitatem,
 Macbethi in omnes ordines crudelitatem, & omnium contra eum odia exposuisset,
 accurata oratione ad regnum paternum repetendum filium est hortatus: præsertim
 cum neque sine summo scelere patris necem impiam in vltam relinquere, nec popu-
 lia Deo ipsi commissi miseras negligere, neque amicorum iusta petentium precibus
 deesse posset. Præterea non ei defuturum neque Eduardi Regis optimi erga amicū,
 & supplicem officium, neque populi studiū aduersus tyrannum, neque numinis
 fauorem pro bonis contra sceleratum, nisi ipse sibi deesse velit. Milcolumbus, qui
 saepe antea per homines a Macbetho summissos, vt eum per dolum ad se illiceret, so-
 licitatus fuerat de reditu, priusquam rem tantam fortunę committeret, Macduffi fidē
 tentare statuit. Ego vero, inquit, nihil horum, quæ a te sunt exposita ignoro: sed ve-
 reor ne tu me, quem ad regnum suscipiendum inuitas, penitus ignores. Eadem enim
 vitia, quæ iam nūtos Reges pessum dederunt libido, & auaritia in me quoque adsūt:
 sed quæ nunc priuata fortuna occulit, ea regni licētia soluet. Proinde vide ne me nō
 in regnum, sed in exitium votes. Cum Macduffus ad hæc subiecisset multorum li-
 bidinem liberali coniugio solui, & auaritiā pœnitentiæ metu amoto temperari: adie-
 cit Milcolumbus se malle nunc apud amicū ingenuè fateri, quam sero cum maxi-
 mo vtriusque malo in vitio deprehendi: nihil sibi veri, nihil sinceri in animo esse:
 nemini profusū fidere, & consilia ad omnes suspicionum auras mutare, & ex sui inge-
 nij inconstantia iudiciū de alijs facere. Ad hæc Macduffus, Apage, inquit, Regij
 sanguinis, ac nominis dehonēstamentū, & prodigium non ad regnum accerendū,
 sed in extremas orbis solitudines deportandū: & cū dicto iratus discedere para-
 bat. Tum Milcolumbus hominis manu apprehensa, causam simulationis ostendit,
 se toties Macbethi insidijs petiturū, vt non temere cuius audeat credere. At in Mac-
 duffi nec genere, nec moribus, nec fama, nec fortuna quicquam se scire, vnde fraudē
 extimelat. Igitur data, acceptaque fide de tyranni exitio consultant, amicis per se-
 cretos nuncios præmonitis, ab Eduardo Rege decem millia militum accipiunt: dūce

Rerum Scoticarum

15
1057

omnibus præfecto Sibardo Milcolumbi auo materno. Ad famam eius exercitus magni in Scotia motus facti: magni quotidie ad nouum Regem concursus. Macbethus prope desertus ab omnibus, cum in tam repentina defectione nihil melius occurreret, in arcem Dunfinanam se inclusit, missis in Æbudas, & Hiberniam amicis, ut pecunia illinc militem conducerent. Milcolumbus consilio eius audito recta ad eum ducit, populo quacunq; ibat bene precante, ac faustis acclamationibus eum prosequente. Hoc velut omine victoriæ læti milites frondes virentes galeis omnes apposuerunt, triumphantiumque magis quam ad pugnam progredientium specie agmen incedebat. Ea perterritus hostium fiducia Macbethus confestim in fugam se dedit: milites eius a duce deserti Milcolumbo se dediderunt. Multa hic fabulose quidam nostrorum affingunt: sed quia theatris, aut milesijs fabulis sunt aptiora, quam historiæ, ea omitto. Macbethus septemdecim annis rei Scoticæ præfuit. Decem primis optimi Regis officio est functus: septem supremis crudelitatem sæuissimorum tyrannorum facile æquauit.

LXXXI. R.

MILCOLV Mbus recuperato paterno regno Sconæ vicefimo quinto die Aprilis, anno a Christo nato 1057, Rex fuit declaratus. Statim regno suscepto conuentum Forfaram indixit. Primum omnium liberis eorum, qui a Macbetho erant occisi, bona paterna restituit. A nonnullis primus creditur noua, & peregrina nomina, quibus honoris gradus distinguntur a vicinis accepta, nec minus barbara, quæ erant priora introduxisse Duces, Marchiones, Comites, Barones, Ridaros, siue Equites. In primis Eifæ Thanus Macduffus Comes est appellatus: multiq; præterea pro suis erga rem Scoticam meritis nouis titulis honorati. Sunt, qui tradant tum primū conceptum, ut nobiliores ab agris cognomina sumerent, quod equidem falsum puto, cui ea consuetudo ne nunc quidem apud præscos Scotos sit recepta: totaque tum Scotia præscio sermone, & institutis vteretur. Loco vero cognominis more Græcorum patris nomen proprio subijciebant: aut ex euentu aliquo, notave corporis, aut animi vocabulum affingebant: eundemque tum fuisse morem Gallis indicant illa Regia cognomenta Crassi, Calui, Balbi: item multarum nobilium in Anglia familiarū cognomina, eorum maxime, qui circa eadem hæc tempora Gulielmum Normanum secuti in Anglia sedes posuerunt. Apud reliquos etiam Gallos sero mos cognomina ab agris ducendi recaptus videtur, ut ex Frossardi scriptoris minime contemnendi historia intelligi potest. Macduffo in præmium nauatæ operæ tria petenti præuilegia sunt concessa: ut posteri eius Regem coronandum in cathedra collocarent: ut in Regio exercitu primæ aciei præessent: ut ob eandem impremeditatam hominis generosi viginti quatuor, ob plebæi duodecim marcas argenti soluerent: quæ postrema lex usque ad ætatem patrum nostrorum, quandiu scilicet ex ea familia supersuit quisquæ, durauit. Hæc dum Forfaræ geruntur, qui supererant ex factione Macbethi filium eius Luthlacum (cui ex ingenio cognomen inditum erat fatuo) Sconam ductum Regem appellant. Hunc Milcolumbus in valle Bogiana affecutus tertio quam Regis nomen suscepit mense occidit. Generi tamen Regio tributum, ut mortuæ vna cum patris corpore in Regium sepulchrum in Iona inferretur. Ex eo in summa pace quatuor annis exactis, affertur validam latronum manum Cochburni saltum insidere, ac Lothianam, & Marciam cum magno agriculturalium damno infestare. Eos patricius Dumbarius non sine labore domuit, quadraginta e suis amissis tron

nonibus sexcenti in congressu perierunt: quadraginta capti laqueo strangulari. Ob
 id facinus Patricius Marcia Comes dictus. Regno ita confirmato, vt nulla vis aper-
 ta ei nocere posset, Rex occultis insidijs est peritus. Tota coniuratione ad eum de-
 lara, principem eius nihil ea de re suspicantem ad se vocat: ac longiore ser-
 mone familiariter instituto solus in vallem secretam alijs subsistere iussis homi-
 nem seducit. Ibi exprobratis ei superioribus beneficijs, & commemoratis insidijs
 in tuum caput struētis, Quin tu nunc, ait, armatus armatum, si tantum tibi animi est,
 aggredere, & quod per dolum petis virtute prēmium tibi para. Ille percussus re su-
 lta humi deiecit se supplex. ac veniam a Rege non minus clemente, quam forti ob-
 tinuit. Huius facinoris meminit Matthæus Paris. Interea Edgarus, cui secundum
 Eduardum regnum Angliæ debebatur, in Scotiam ventis aduersis actus cum tota fa-
 milia applicuit. De hoc viro, vt quæ sequuntur facilius intelligi possint, pauca supra
 repetam. Edmondo Rege Anglorum scelere suorum occiso, Canutus Danus, qui
 in parte insulæ regnabat, totam statim occupat. Filios Edmondi Eduardum, & Ed-
 mundum ad se adductos initio liberaliter habuit. Deinde praua ambitione impulsus
 eorum cede regnum confirmare suis posteris cupiens eos clam tollendos ad Valga-
 rum Sueciæ præfectum misit. Is audita puerorum nobilitate, inspecta ætate, & inno-
 centia, fortunæ etiam misertus, mentitus Canuto de cæde in Hungariam ad Solomo-
 nem Regē eos misit. Ibi cū Regio cultu educarentur, tāta indoles in Eduardo eluxit,
 vt ex omni iuuentute eum potissimum eligeret, cui Agatham filiā in matrimonium
 daret. Ex eo geniti Edgarus, Margarita, & Christiana. Interea Canuto mortuo suc-
 cessit Hardicanutus. Eo casu reuocatus est è Normania, vbi tum exulabat Eduar-
 dus cum fratre Aluredo, misso qui eos reduceret Goduino homine præpotente, An-
 glici quidem generis, sed qui Canuti filiam haberet coniugem. Is cupidus regni in-
 suam familiam transferendi Aluredum veneno sustulit. Eduardus magis numinis
 providentia, quam humano consilio seruatus regnum in Anglia sanctissime gessit.
 Liberis autem cum careret, nihil prius habuit, quam vt propinquos suos ex Hunga-
 ria ad id munus suscipiendum reuocaret: atque Edgardo reduci statim cedere voluit.
 Sed ille cum Regis pietate modestia certans eo viuo se regnaturum negauit. Tandē
 Eduardo Rege defuncto Haraldus Goduini filius regnum fraude quidem inuasit.
 Agatham tamen Hungarum cum liberis humanissime tractabat. Sed eo quoque
 a Guilielmo Normano iam profligato, Edgarus cum matre, & sororibus crudelitātē
 eius vitans cum in Hungariam redire statuisset, vi tempestatis in Scotiam appulit. Ibi
 factus. Milcolumbo receptus hospitaliter, accepta in vxorem Margarita sorore affinis etiā
 gligi, ac Danici generis nobiles sēuiebat. Certior autem factus, quæ in Scotia ge-
 rentur, ac veritus ne noua aliqua tempestas illinc oriretur, sociale mittit, qui Edga-
 rum deposceret, ac ni dederetur, bellum indiceret. Milcolumbus crudele, & nefariū
 ratur supplicem, hospitem, affinem, hominem denique, cui ne inimici quidem vllum
 pati deiecit. Ita que non Edgarum modo retinuit, sed & amicos eius maximo nu-
 mero domo profugos recepit: prædijsque donauit: quorum posterius in multas, atque
 opulentas familias propagati sunt. Bello inter Scotos, & Anglos ob has causas or-
 to, Sibardus Northumbriæ Regulus Edgardo fauens copias cum Scotis coniunxit.
 Normanus rebus prospere succedentibus tumidus tanquam leui momento bello
 Scotico defuncturus, Rogerum quendam suæ nationis hominem domi nobilē cum
 O. j. copijs

Rerum Scoticarum

copijs in Northumbriam misit. Eo victo, & profligato, ac demum a suis cæso Richardus Glocestriæ Comes maiore cum exercitu missus, a Patricio Dumbario leuib prælijs fatigatus, & latius prædari prohibitus cum nihil promoueret, multo maiores copias eò duxit Odo Gulielmi frater ex Episcopo Baiocensi Cantij Comes factus. Quem, cum late Northumbriam populatus fuisset, ac cæsis nonnullis, qui populatio- ne eum prohibere nitentur, redeuntem cum ingenti præda Milcolumbus, & Si- bardus adorti spolijs exuerunt, multis de eius exercitu interemptis, & captis. Ne- que Robertus Gulielmi filius suppleto exercitu eò missus vllum operæ precium fe- cit, nisi quòd ad Tinam amnem positis castris bellum propulit, magis quam intulit: atque interea Nouum castrum vetustate pene collapsum restituit. Gulielmus lon- go magis quam vtili, aut necessario bello fatigatus, tandem lenita paulum ferocia animũ ad studiũ pacis adiecit, Pax his legibus facta, vt in Stammoria, quasi dicas ei- ceto lapidoso, (id enim ex re nomen est loco) limes regnorũ describeretur. In limite crux lapidea statuta, quæ Regum statuas, & insignia vtrinque haberet. Ea quãdiu- stetit, Regia crux fuit appellata. Cumbriam Milcolumbus teneret, quo iure maio- res eius eam tenuissent. Edgarus a Gulielmo in gratiam receptus, ac prædijs amplius donatus, vt ab omni rerum nouandarum suspitione abesset, quãdiu vixit nunquam ab aula discessit. Voldiosus Sibardi filius receptis bonis paternis, in affinitatem etiam Regiam ascitus accepta vxore nepte Regis ex filia. Pacem externam inces- si tumultus sunt consecuti. Gallouidiani, & Æbudenses vicina omnia non sine cæde populabantur. Et Morauicum Rossianis, & Cathantijs, alijsque propinquis facta coniuratione, adiunctis etiam Insularum proximis maiore mole bellum cie- bant. Aduersus Gallouidianos Valterus Banchonis ex Fleancho filio nepos iam- dudũ a Rege in gratiã receptus, in reliquos rebelles Macduffus est missus, dum Rex cogeret copias maiores. Valterus cæso tumultus duce, ita cæteram multitudinem cõ- pressit, vt Rex eum reuersum ob rem bene gestam Stuartũ totius Scotiæ fecerit: quasi dicas œconomum. Hic magistratus cœnis omnes Regios colligit: iurisdictionem etiã qualẽ conuentuũ præfetti habet, ac pro his idẽ est cum eo, quẽ priores Thani appellabãt. Atque nunc sermone Anglico patrium superante, regionũ Thani plerisq; in locis Stuarti vocantur: & qui illis erat Abthanº, nunc Stuartus Scotiæ nominatur. Paucis in locis vetus Thani nomen adhuc manet. Ab hoc Valtero cæpit initium Stuartorum familia, quæ iam diu apud Scotos rerum potitur. Macduffus in regio- ne diuersa cum ad Martiæ fines venisset, Martianis pecuniam, ne fines eorum ingre- deretur, pollicentibus multitudinem hostium veritus rem simulatione transactionis conditionibus ferendis suspendit, donec Rex ipse maioribus cum copijs adue- nit. Cum ad Monimuscum vicum coniunctis castris fuisset ventum, Rex audita multitudine hostium sollicitus, Andræ Apostolo, quem velut deum tutelã- tem Scoti colebant, vicũ, in quo tendebat se donaturum vouit, si victor ex ea expe- ditione reuerteretur. Paucis inde castris ventum ad Spæam, omnium Scotiæ fluminum rapidissimum. Hostium ibi tantum numerum, quantum ex illis re- gionibus cogi posse nunquam credidisset, in vltiore ripa ad transitum prohiben- dum stare conspicatus, signifero cunctante flumen ingredi signum ei ablatum Alexandro Carroni equiti notæ fortitudinis dedit: posterisque eius is honos habitus, vt Regium in bello vexillum ferrent. Ei pro Carrone postea cognomen Scrimigero positum: quod magistrum tractandorum armorum multum sibi ex eo studio arrogantem ipse vera virtute fretus, artisque eius penitus imperitus vicisset. Regem

Stuartus est rex
ni noster habet
quædam

Thani nunc sunt
patrium nunc
familie nomen

Regem iam flumen ingredientem infulati sacerdotes sunt morati: qui eo peimittente ad hostem profecti bellum citra sanguinem finierunt. Nobiliores vita tantum impetrata se dederunt. Eorum, qui maxime inquieti, & seditionum autores fuisse cõperti sunt, bonis multati perpetuæ custodiæ mancipantur. Pace domi, forisq; magnis laboribus parta, ad mores publicos emendandos conuersus ipse & sanctissime vivebat, & alios exemplo ad modestiã, & æquitatẽ prouocabat. Creditũ est eum in hac re multum cõsilijs, & abhortationibus Reginæ lectissime, & singulari pietate fœminę adiutũ. Illa quidẽ in pauperes, & sacerdotes nullũ humanitatis officium omittebat: nec mater Agatha, & soror Christiana in vilo pietatis officio Reginæ cedebat. Nam quoniam tum monachatus inter præcipua pietatis instituta habebatur, vtraque relictis rerum humanarum molestijs in virginum monasteria sese incluserunt. Rex ad quatuor priores Episcopatus Fani Andreæ, Glasuæ, Candidæ casæ, & Murthlaci (qui Episcoporum inertia veterem disciplinam aut soluerant, aut abiecerant) adiecit Morauiensẽ, & Cathanesium, conquisitis hominibus, prout illa ferebant temeraria, doctis, & pijs. Luxum etiam iam tum non solum per frequentiam Anglorum, & gentium exterarum commercia, sed multis exulibus Anglici generis receptis, & per vniuersum regnum diffusis, ingrauescentem coercere prope frustra conatus est. Maximus ei labor fuit, dum ad veteris parsimoniæ modum reuocare studet proceres: qui admissio semel voluptatum delinimento non modo in peius facile promouebant, sed in præceps rapi se patiebantur, fœdissimumq; etiam vitium elegantia, & munditiarũ falso nomine dissimulare conabantur. Milcolumbus cum non modo religioni, sed etiam rei militari summã inde pernitiẽ impendere contpiceret, prius diligenter suam familiã expurgauit: deinde leges sumptuarias seuenissimas, grauè adiecta pœna aduersus violatores tulit. His autẽ remedijs cũ rem sisteret magis, quam curaret, nunquam tamen desistit, quoad vixit, omni conatu vigere. Vxoris eam precibus dedisse fertur, vt primam nouę nuptæ noctem, quæ procerib; per gradus quosdam lege Regis Eugenij debebatur, sponsus dimidiata argenti marca redimere posset: quam pensionem adhuc Marchetas mulierum vocant. Dum Milcolũ ei filius Gulielm; Rufus. Inter duos Reges tã discordi ingenio pax diuturna esse non poterat. Rex enim scotorum tum maxime alterum Dunelmi templum in Anglia, aliterum ad Dunum Fermelini in Scotia magnis sumptibus ædificabat, remque ecclesiasticam labantem confirmabat, Tutgotumque præfectum monachorum Dunelmensium ad Episcopatum Fani Andreę transfert: cum interea Rufus filius ad ferendam venationes includens, vt laxius spatium complecteretur, monasteria, vicosque diruebat. Anselmum Normanum Cantuariæ tum Archiepiscopum liberius admodum infula exegit. Causam belli aduersus Scotos serens Anneuici arcem castro præsidio, fraude intercept. Milcolumbus rebus frustra repetitis magno exercitu arcem obsedit. Custodes arcis pene ad omnium rerum penuriam redacti de deditio- ne collocuti, petunt vt Rex adesset, ad clauas recipiendas: Eas dum ad cuspidem lanceæ suspensas Rex incautus accipit, miles ferro in oculum adacto eum interimit. Filius quoque eius Eduardus dum salutis suæ negligentior vindictæ cupiditate in hostem incautius irruit, ex vulnere breui moritur. Scoti gemina clade ex duorum Regum morte turbati soluta obsidione domos abeunt, & Margarita mœrore conlecta non diu viro, & filio fuit superstes. Corpora Regum e Tinmutho, (quod ad ostium Tinæ cœnobium est) vbi primum fuerant sepulta Fermelinodunũ relata sunt.

Rerum Scoticarum

sunt. Regnum tenuit Milcolumbus annos triginta sex, nullo prorsus vitio notabilis: multis, & magnis virtutibus ad posteros insignis. Genuit ex Margarita sex filios: è quibus Eduardus in obsidione Annevici è vulnere mortem obiit. Edmondus, & Etheldredus exules in Angliam à Donaldò patruo pulsati interierunt. Tres reliqui Edgarus, Alexander, & David regnum deinceps tenuerunt. Duarum filiarum maior Matildis, cognomento Bona, Henrico Regi Anglorum, minor Maria Eustathio Bononiæ maritimæ Regulo nupsit. Inter prodigia hoc tempore numeratur maris Germanici tam insolita inundatio, ut non agros modo demerserit, & arenis obruerit, sed vicos, oppida, & arcès euerterit. Tonitrua etiam solito frequentiora, ac magis horrenda: pluresque, quam vnquam in Britannia memoria proditum fuerit, fulminibus exanimati.

LXXXVII. R.

¶ **MILCOLVMBO** rebus humanis sublato Donaldus Banus, hoc est albus, eius frater, qui Macbethi metu in Æbudas perfugerat, Magno Regi Norvegorum omnes insulas pollicitus, si eius auxilio regno Scotorum potiretur, nullo fere negotio Rex est declaratus, maxime ab ijs, qui superiorem Regem corruptæ maiori disciplinæ falso insimulabant: Anglosque domo pulsos in Scotorum agris collocatos dolebant, Edgarus in tam subita mutatione rerum, sororis liberis per ætatem adhuc infirmis metuens, eos in Angliam ad se transportandos curauit: sed ea viri optimi pietas calumnia non caruit. Nam ab Orgaro Anglo gratiam apud Gulielmum Rufum Regem aucupante accusatus est, quòd occulte iactaret, se, suosque propinquos legitimos regni hæredes. Id crimen cum delator nullis testibus confirmaret, certaminis aequi iudicium committitur. Tandem delator ab alio Anglo, qui pro Edgario iam seniore nec satis firma valitudine se ad certamen obtulerat, victus est. Donaldus, qui externis auxilijs cum sua factione coniunctis regnum inuaserat, cum boni omnes, apud quos sacrosancta erat Milcolumbi, & Margaritæ memoria, odissent, ipse id odium sua temeritate vehementer auxit, multa inter suos capiti nobilium minatus, qui sacramentum dicere abnuebant. Igitur Duncanum Milcolumbi nothum, qui apud Rufum diu honesto loco militauerat, aduersus Donaldum accersunt. Ad eius adventum multis deficientibus, Donaldus rebus suis diffidens, post sextum quam regnum inuaserat mensem in Æbudas profugit.

LXXXVIII. R.

¶ **NEC** Duncanus diu regnum tenuit: homo enim militaris, & artium pacis non admodum gnarus, cum imperiosius, quam civilis ratio exigebat, omnia tractaret, breui in maximum maioris partis odium incurrit. Id cum Donaldus exul ad omnes eius motus intentus rescisset, corrupto Macpendiro Merne Comite Duncanum in Taichia nocte curat obruncandum. Post annum & sex menses quam regnare coeperat, ipse, bonis eum inopia melioris magis tolerantibus, quam probantibus, plus minus triennio turbulentissimum regnum gessit: hinc Insulanis, hinc Anglis regnum infestantibus. Accessit & illa maior inuidia ex insulis occidentalibus per Magnum Noruegorum Regem occupatis: quas etsi ille velut per vim ingressus esset, tamen omnes intelligebant, fraudem subesse, non se commouente ad tantam contumeliam Donaldò. Ac tandem multo vehementius accensa est publica indignatio, secretæ eius factione in vulgus prolata.

LXXXIX. R.

¶ **IGITUR** occultis huncijs actum cum Edgato Milcolumbi filio, ut ad regnum capessendum se ducem præberet: non defutura, ubi primum ad limitem veniret, auxilia. Nec vana fuerunt promissa. Edgatus enim per Edgarū auunculum modicis auxilijs a Rufe impetratis vix Scotiā est ingressus, cū Donald⁹ a suis destitutus fugit: atq; e fuga retractus ad Edgarū adducitur: & in vincula cōiect⁹ non multo post mortuus est. Edgatus in regnum summo omnium ordinum cōsensu reductus, primum omnium pacem cum Gulielmo Anglo fecit: atque eo sine liberis defuncto, eandem cum Henrico eius fratre confirmavit. Ei Matildem sororem (cui ex moribus, ut dictum est, cognomen Bonæ datum fuit) uxorem dedit. Ex eo matrimonio geniti sunt Gulielmus, Richardus, Eufemia, & Matildis. Regnavit Edgatus in summa pace annos novem; & sex menses, bonis omnibus carus, & verendus: malis atq; terrore formidabilis, ut toto eius regni tempore nulli motus intestini, nullus ab hoste externo metus fuerit. Vnum operum civilium eius monumentum fuit Coldingamiæ cœnobium Diuę Ebbę virgini dicatum, septimo regni anno: posterius in Cutberti nomen translatum.

XC. R:

¶ **EDGARO** sine liberis defuncto, successit frater Alexander cognomento Acer. Hunc inuito statim regno iuuentus quietis impatiens rata pacatum (hoc est, ut ipsa interpretabatur, ignaum) futurum exemplo fratris, ut maiore cum licentia latrocinaetur, eum occulta fraude tollere decreuit. Ille patefacta coniuratione in vitam usque Rossiam fugere inolentes eos est secutus. Cum ad Spæam amnem constitissent, ac freti rapiditate fluminis transitu Regem prohibere conarentur, Rex a suis retentus; quod æstu maris allabente impermeabilis videretur amnis, ipse prius calcaribus equo subditis, cæteris, ne Regem in tanto periculo deferent, sequentibus, ad hostem ire pergit. Verum (ut dixi) a suis retentus Alexandro Carroni Alexandri, cuius supra meminimus, filio partem exercitus dedit, qui subito cum suis amnem ingressus audaciæ miraculo adeo conterruit hostes, ut passim in fugā statim se cōiicerent. Multi inter fugiendum cæsi: principes eorum vel in capti, vel postea ad Regem adducti laqueo strangulati. Hæc expeditio ex illo ad finem usque vitæ pacem ei præstitit. Redeunti per Merniā occurrit mulier paupercula grauer querens maritum suum a Comitis Merniæ filio, quem in ius ob æs alienum vocasset, locupletio facinoris auctor fuisse affectus. Ita demum ad Ennergoream, vel, ut alij scribunt, ad Baledgar, hoc est Edgari villam est reuersus. Ex his rebus ab eo gestis sunt, qui Acris nomē ei inditum putant. Alij magis tragicam cognominis causam afferunt, latrones scilicet a ministro cubiculari corrupto, Rege dormiente intromissos, Alexandrum vero forte expectatum, primum ministrum, a quo proditus erat, deinde sex alios latronibus interemisse. Ad hæc tumultu in aula concitato cæteros fugisse, Alexandri pacis opera conuersus Fanum Michaelis ad Sconam a fundamentis extruxit. Colingiam, quod ibi erat, sacerdotum in cœnobium Monachorum mutauit. In Amonæ insulam tempestate delatus ibi prope ad extremum periculum ex fame venit: cum nullum per aliquot dies nec ipse, neque comites victum habuissent, nisi quem apud solitariæ vitæ cultorem (eremitas vulgo appellant) inuenerunt. Ibi quoque Fanum

Rerum Scoticarum

in memoriã Diui Columbi extruxit, adiectis Canonicis, (vt vocant) & agris, qui eos alerent. Fanum quoque Andreae satis antea diues, non modo donarijs, sed etiam agris auxit. Ædem ad Fermelini Dunum a patre coeptam perfecit, & prouentibus locupletauit. His fere pace, belloque gestis, cum septemdecim annos rei Scotice præfuisset, decessit, nullis è Sibylla Gulielmi Normani filia relictis liberis.

CLI. R.

¶ DAVID ei frater successit anno a Christo nato 1124. Is, cum fratres eius, alter post alterum in Scotia rerum potirentur, in Anglia apud Matildem sororẽ hæsit. Ibi vxorem accepit Matildem propinquam suam forma, diuitijs, ac nobilitate florentem. Erat enim ei pater Voldiosus Northumbriæ Comes: mater Iuditha Gulielmi Normani neptis. Ex ea filium suscepit Henricum, in quo statim a pueritia & paterna, & materna indoles eluxit. Ex hoc matrimonio magnis prouentibus auctus, nempe Comitibus Northumbriæ, & Hundintoniæ, siue Venantoduni cum magna ciuium gratulatione ad regnum accipiendum in Scotiam venit. Nam etsi parentum memoria ad popularis gratiæ conciliationem magnum momentum haberet, propria tamen virtute effecit, vt aliena commendatione ad laudem nihil egeret. Erat enim cuius Regum in cæteris virtutibus par: audiendi vero causas tenuiorum facilitate longe superior. Potentiorum querelas ipse audiebat. Si quis iudicũ falsum iudicasset, res iudicatas non rescindebat: sed iudicẽ litis æstimationem cogebat victo pendere. Luxuriam latius proserpentem patris exemplo cocreuit. Artifices, & inuentores earum illecebrarum, quæ gulam irritant, regno eiecit. Parentum, ac propinquorum beneficentiam venia potius, quam laude dignam in augendis prouentibus ecclesiasticis longe superauit. Monasteria vel collapsa vetustate, vel bellorum iniurijs diruta instaurauit. Præterea noua a fundamentis multa extruxit. Ad sex Episcopatus priores quatuor adiecit Rossiensem, Brechinensem, Caledoniensem, & Dumblanensem. Hos vt prouentibus annuis ditaret, posteros Reges pene ad inopiã redegit, maxima Regionum agrorum parte ad Monachorum alimẽta cõsecrata. Ioannes Maior, qui in studio Theologiæ magnum nomen in puero habuit, cum reliqua huius Regis acta magnis laudibus prosequatur, hanc profusam eius in monasteria largitionem graui, atque vtinam minus vera oratione incessit. Hanc ego quoque immodicam publicæ pecuniæ, atque adeo patrimoniij profusionem eò magis demiror, quòd eisdem illis temporibus D. Bernardus acerbissimis concionibus sacerdotes, & monachos ob luxuriæ sumptus immoderatos vexat: qui tamen ad nostram etatem collati modici videri possent. Fructus autem, qui secuti sunt, harum donationum quale fuerit consilium ostendunt. Nam vt in corporibus sagina distentis vsus omnium membrorum perit: ita ingeniorum igniculi luxuria oppressi in cœnobijs ex eo elanguerunt: literarum studia sunt extincta, pietas in superstitionem degenerauit: & velut in agro inculcato vitiorum omnium semina suppullularunt. Vnum toto regni tempore civilem tumultum verius quam bellum sensit: sed is breui, Ænea Morauig Comite cum froni magna multitudine cæso, coquieuit. Milcolumb^{us} Macbethus cū nouã seditionẽ accedentibus, duplex superuenit molestia, aut verius calamitas. Altera ex vxoris, altera ex filij morte immatura. Vxore quidem Matilde summo genere, forma, moribus orbatu, quam & viuam vnice amauit, & in ætatis flore mortuam ita desiderauit, vt

plus viginti annis non modo cœlebs, sed expers etiam veneris superfuerit, nunquã tamẽ vis doloris ei fuerit impedimẽto, quo minus & pace, & bello publicis munerib⁹ fungeretur. De filio suo loco decemus. Cum David se totum studijs pacis dedidisset, res in Anglia turbata inuitum ad bellum pertraxerunt. Henrici enim Angli tota sobole præter Matildem filiam in traicctu a Gallijs submersa, Anglus cum casum adeo grauius tulit, vt nunquam deinde nrisse tradatur. Matildis, quæ sola tantæ cladi superstes fuerat, Henrico quarto Imperatori nupserat. Ea, marito sine liberis mortuo, ad patrem in Angliam redijt. Hanc illẽ (metuens & viduã, & oibã, si quid ipsi humanitus accidisset) vt in regno confirmaret, nobilitatem sacramento in verba eius adegit: & in spem nepotum Galfredo Plantageneto Andegauorum Comiti eã collocauit. Intra quinquenniũ post id matrimoniũ Robertus dux Normaniã, atque Henricus Rex decesserunt: & Galfredus Andegau⁹ graui morbo corrept⁹ lecto affix⁹ iacebat. Stephan⁹ interea Bononiẽ maritimẽ Comes per hãc Regiã stirpis solitudinẽ animũ adiecit ad regnum Angliẽ occupandum: neque rem fore difficilem arbitrabatur: cum ob aduersẽ partis infirmitatẽ, tum quòd a Regio genere non esset alienus. Erat enim ex filia Gulielmi Normani, quẽ Comiti Blœfensi nupserat, genitus. In matrimonio autem habebat Matildem superioris Bononiẽ Comitis filiã, Matildis autẽ Imperatricis consobrinam: ac e Davidis Regis Scotorum sorore Maria natã, Tot igitur propinquitatibus, & absentia Reginã Anglorũ, & Galfredi valetudine fretus facile se Anglia potiturũ sperabat. Vt autẽ ad eam spem aditus facilius esset, nihil reueritus fidem iuris iurandi, quod Reginã vna cum reliquis propinquis dederat, Episcopos Anglos eiusdem sacramenti socios ad eandem impietatem magnis pollicitationibus pellexit. In primis autem Gulielmum Eboracensem Archiepiscopum, qui princeps in verba Matildis iurauerat, & Rogerium Sarisburiensem Episcopum, qui non modo ipse iurarat, sed ceteris etiam proceribus verba præierat. Hac fiducia, Henrico auunculo nondum sepulto, regnum ingressus primum biennium cum vicinis arrogantius agere cœpit. Postquam Anglos omnes partim metu, partim pactationibus in verba adegisset, legatos ad Dauidem Scotorum Regem misit, qui eum vt idem faceret, ob Cumbriam, Northumbriam & Hundintoniam admo- 30 nerent. David respondit, se non ita pridem vna cum ipso Stephano, ac omnib⁹ Anglã proceribus Matildi legitimã Reginã sacramentum dixisse. Alterum autem ea viua nec velle, nec debere Regem agnoscere. Hoc responso ad Stephanum relato, initium belli statim factum est: Anglis in proximos Scotorum agros, ferro, & flamma sæuientibus, Scotisque damna illata pari clade rependentibus. Proximo anno ductu Comitum Marcie, Taichie, & Aneie Scotorum exercitus Angliam ingressus ad Allertonem vicum obuias habuit Anglo- 40 rum copias: quibus præerat Glocestriã Comes. Pugnatum est acerrime. Par vtrinq; fuit cædes, dum acies steterunt. Fufis Anglis multi in fuga perierunt: capti è nobilitate plurimi. In ijs Comes ipse Glocestriã. Hac plaga Stephanus ictus, ne captiuorum propinqui ab alienarentur, nullas pacis condiciones recusabat. Hẽ leges fuerunt, vt Anglus captiuos sine pecunia reciperet: ac ius omne, quod in Cumbriam, tanquam supremum dominũ habere se contendebat, remitteret. Sed Stephanus nihilo sanctius illic fidẽ coluit, quam in regno propinquẽ inuadendo prius facerat. Nam vix dimisso vtrinq; exercitu, & captiuis recaptis, aliquot Northumbriarum arces clam intercæpit: prædis è Scotorum agris abigendis bellum renouauit.

Scoti

*Henrico quinto
qui ab ipso sine p. 11*

Rerum Scoticarum

Scoti collecto è proximis regionibus exercitu, cum Anglos illo ipso victos a se anno contemnerent, temere prælio commisso ad Tesam amnem magna clade cõtempum hostis luerunt. Coacti præterea Northumbria decedere. Ad hanc ignominiam delendam David quam potuit maximo exercitu contracto venit Rosburgum. Eò Stephanus Eboracensium Archiepiscopus, vel (vt scribit Gulielmus Neobrigiensis) Trustinus ab Anglo ad pacificandum missus. Spe concordia iniecta, inducia in tres menses data, ea lege vt statim Northumbria Scotis redderetur. Hoc quoque promissum, quod soluen di exercitus causa factum a Stephano erat, cum vanum fuisset, Davidq; magnas prædas ex ea Northumbria parte, quæ Anglo parebat, abegisset, Stephanus coactis maximis copijs Rosburgum vsque penetrauit. Verum cum rescisset nobilitatem sibi aduersari, & queri se bello iniusto, & non necessario illigari, nulla re gesta retro in intimũ regnum se recepit: ac proximo anno sibi metuens a seditione intestina Matildem vxorẽ ad Davidem eius auunculum misit, quæ de pace ageret. Ea interprete factum, vt David e Nouo castro, vbi se ferme continebat, Stephanus e Dunelmio in Cestriam vicum in medio itinere positum, & ex æquo ab vtroque oppido distantem mitterent, qui de controuersijs disputarent. Missi a Davide Fani Andreas, & Glasce; ab Stephano Cantuariæ, & Eboraci Archiepiscopi. Eò facilius inter eos conuenit, quod Stephanus foris bellum, & domi seditionem metuebat: & Scoti grauius ferebant se belli alieni omnem tempestatem excipere, Matilde interim, cuius causa agebatur, cessante. Igitur pax in eas leges conuenit, vt Cumbria veteri iure Davidi, Northumbria vsque ad Tesam amnem (vt scribit Gulielmus Neobrigiensis Anglus) & Hundintonia Henrico Davidis filio maternæ videlicet hæreditatis nomine cederet: isque Stephani eo se nomine beneficiarium fateretur. Rebus ita compositis David in Cumbriam, Stephanus in Cantium se recepit. Hæc pax incidit in annum a Christo nato 1139. quo anno Matildis in Angliam reuersa filium suum Henricum, qui postea regnauit inter Anglos, misit Carleolum ad Davidem magni eius auunculum, vt ab eo potissimum quippe sine controuersia omnium ætatis suæ præstantissimo in militarem ordinem ascisceretur. Quæ res illis temporibus cum maxima ceremonia fieri solebat. Tanta autem tum rerum perturbatio ex domesticis discordijs erat, vt nihil ab intestino bello liberum esset in Anglia, præter eam partem, quam David Rex Scotorum tenebat. Sed ne ille solus à publica calamitate esset immunis, intra triennium filius eius vnicus tantarum opum, & felicitatis speratus hæres in ætatis flore decessit, liberis maribus ternis, ac totidem alterius sexus relictis, tantumque sui desiderium apud Scotos, & Anglos reliquit, vt præter publicam iacturam vnusquisq; maximo priuato incõmodo affectus esse videretur. Tanta enim sinceritas, & moderatio animi in ea ætate erat, quæ fere in licentiam effervescente solet, vt raros, & singulares fructus ex ea indole, si maturuisset, omnes expectarent. Acerbiorẽ eũ luctum patri fecit tenera nepotum ætas, & ingenium Stephani inquietum, & imperij auidum: & Stephano etiam sublato, Henrici filij Matildis, qui in regno successurus erat, elatus animus, & in ætatis feruore ferocia. Obuerlantibus igitur animo punitot molestiarum rerum cogitationibus, cum omnes eum dolori succubitorum putarent, tantum superfuit ei aduersus egritudines fortitudinis, vt nobilium amicorum primos, ne grauius (vt par videbatur) eum casum ferret sollicitos, ad cœnam vocaret, atque ita alloqueretur, vt propior consolanti, quam dolenti videri posset: neque enim sibi, neque filio quicquam accidisse noui. Nam se ex doctorum, & sanctorum virorum sermonibus didicisse, mundum dei prouidentia regi, cui obsistere vellent modo

modo stultum, sed etiam impium esset. Nec ignorare se, ea lege suum filium genitum fuisse, ut aliquando decederet: & æs alienum, quod nascendo acceperat, moriendo redderet. Id cum semper haberet in promptu, nihil nec ipsius, nec aliorum interesse, quo tempore à creditore appellaretur. Quod si mali tantum morentur, iure quidem in propinquorum obitu dolendum esse. Verum cum bonos etiam decedere videamus, & homini Christiano esse debeat tam persuasum, quam quod est certissimum, bonis neque viuis, neque mortuis quicquam mali evenire posse, quid est, cur hanc disjunctionem a propinquis præsertim tam breuam adeo moleste feram? cum non tam nos reliquerint, quam ad communem patriam præcesserint: quò nos eos, etiam si longissimum vitæ spatium transigamus, tamen breui sequemur. Filius autem sanctissimos prior videret, eorumque consuetudine prior frueretur, id si moleste feremus, providendum erit, ne potius illius inuidere felicitati, quam mala nostra lugere videamur. Vobis autem viri optimi cum ob alia plurima officia, tum ob hanc erga me caritatem, & illius piam, & iucundam memoriam vterque (ut pro filio etiam spondeam) plurimum debere profiteamur. Hæc magnitudo animi in Rege, ut multum ad pristinam venerationem adiecit, ita in omnium pectoribus filij desiderium auxit, cum recordarentur quali principe ipsi, liberi que sui orbatii essent. David autem, ut qua poterat, vna consolatione frueretur, nepotes ex filio ad se adducendos curat: atque aulica disciplina (quæ tum erat sanctissima) educandos, & quantum humanis consilij prospici poterat, securitati providit. Milcolumbum, qui e tribus erat natu maximus, toti nobilitati, peculiariter vero Macduffo Fife Comiti viro potenti, & in primis prudenti commendavit: & per eum curavit per vniuersum regnum circumducendum, & pro indubitato regni successore accipiendum. Gulielmum natu proximum Northumbriæ Comitem declarat: eumque iam tum in possessionem mittit. Tertium Davidem Hundintonij in Anglia, & Garriochæ in Scotia Comitem appellat. Hæc eò magis festinabat, quòd graui morbo iam implicitus vitæ suæ finem breui affore prospiciebat. Decessit autem anno a Christo nato 1153. nono Cal. Iunii, tanta omnium erga eum caritate, ut non Rege, sed parente optimo cuncti viderentur orbatii. Nã cum tota vita talis fuisset, qualem nullum in literarum monumentis fuisse legimus, paucis ante mortem annis totum se ita ad emigrationem animi comparauerat, ut venerationem superioris temporis vehementer apud omnes auxerit. Ut enim superiores Reges omni laudis genere præstantes belli artibus æquauerat, studijs patris antecierat: iam velut ommissa cum alijs de omnibus virtutis partibus contentione, secum sibi certamen proposuit: in eoque tantum profecit, ut summo ingenio homines doctissimi, qui boni Regis imaginem exprimere contenderunt, talem non potuerint animo cogitare, qualem se David toto vitæ cursu præstitit. Regnavit annos viginti nouem, menses duos, dies tres.

XCII. R.

DAVIDI successor fuit nepos ex filio Milcolumbus, qui quanquam adhuc impubes esset, magnam tamen de se spem omnibus præbuit. Ita enim a patre, & auo fuerat educatus, ut non magis corporis lineamentis, quam animi virtutibus eos reddere videretur. Initio statim regni sæuissima fames cum magna hominum, pecudumque strage per totam Scotiam grassata est. Erat per id tempus Argatheliæ Thanus Sumerledus, cui & fortuna supra genus, & supra fortunam

Rerum Scotticarum

animus erat. Is & Regis ætate, & calamitate præsentis in spem regni erectus magna manu suorum collecta vicinas regiones inuasit: & populatione late, latius etiam metu sui sparso facinorosis sponte accurrentibus, ac bonorum nonnullis vi se adiungere coactis, breui magnum confecit exercitum. Ad huius tumultus famam Donaldus Milcolumbi Macbethi filius excitus cum res novas tætare, prope Candidã casam in Gallouidia captus, & ad Regem missus, atque in eandem cum patre custodiam fuit inclusus: sed breui post placato Rege vterque dimissus. Aduersus Sumerledum Gilchristius Angusæ Comes cum exercitu missus, cæsis rebellibus ipsum profigit cum paucis in Hiberniam fugere coegit. Hæc victoria præter omnium spem tam cito parta domi tranquillitatem, foris inuidiam peperit. Henricus enim Rex Angliæ homo ambitiosus, & proferendarum finium cupidus crescentem Milcolumbi auctoritatem, & potentiam imminuere statuerat. Sed quò minus aperte bellum faceret, obstabat ei pactiois verecundia. Nam cum Carleoli à Rege Davide Milcolumbi auo militari baltheo, vt mos est, cingeretur, promiserat, & vt præscriptores nos- tros, Gulielmus Neobrigensis inquit, iure iurando cauerat se, nec ipsum Davidem, nec posterorum eius quenquam aliqua parte regionum, quas tum in Anglia David tenebat, spoliaturum. Hæc verecundia obstructus, vt colore aliquo calumniam tege- ret, primum in re leuiori patientiam Regis Anglus experitur. Cum Ioannes Episcopus Glascuensis per Cumbriam fama dedicaret, sacerdotes raderet, aliaque, quæ ad Episcopi munus pertinere tum credebantur, obiret, Henricus per Trustinum Eboracensem Archiepiscopum nouum in eam regionem misit Episcopum, quem Carleolensem dixit. Ea iniuria Ioannes grauiter permotus, cum nec in Rege, nec in lege satis præsidij videret, relicto suo Episcopatu se in monasterium Turonense in Gallia abdidit: nec prius inde redijt, quam rogatu Milcolumbi à Pontifice Ro. inuitus est retractus, & ad suos reuerti coactus. Hanc iniuriam cum Scotus leuius quam sperabatur, ferret, neq; satis causæ ad bellum esse existimaret, Cestriã profectus est, vt sedatis suspicionibus, discordiarum causas præcideret. Ibi fraude Angli illectus est, vt in verba eius iuraret: cum non Rex ipse, sed fratres eius, qui in Anglia agros habent, ex conuentu iam olim facto sacramentum dicere deberent. Sed hoc callide ab Anglo, ac malitiose excogitatum erat, qui semina discordiarum inter fratres spargebat: quod proximis annis multò apertius est declaratum, cum Northumbriam Gulielmi fratris patrimonium a Milcolumbo eblanditus est. Londinum enim eum accessit, vt maiorum exemplo se nomine terrarum, quas in Anglia tenebat, in conuentu publico beneficiarium eius fateretur. Ille non cunctanter eò accepta fide publica, profectus, nulla re cur venerat perfecta, cogitur Henricum inuitus in Galliam cum eo, quem tum ibi habebat itineris comitatu, sequi. Consilium Angli eò spectabat, partim ne quid a Scoto se absente turbaretur, partim vt hoc commento Ludouici Regis Francorum animum ab eo auerteret. Ita igitur Milcolumbus inuitus, sed metu prioris incommodi reluctari non ausus aduersus veterem amicum tractus non prius ad suos redire permissus est, quam Anglus bello in Gallia parum prospere gesto, domum est reuersus. Milcolumbus tum demum impetrata domum redeundi venia, cum nobilitate coacta suæ peregrinationis acta exponeret, magnæ partis animos vehementer infensos reperit, quòd cum inimico certo aduersus veteres, & certos amicos militasset, neque prospexisset, quibus artibus ab Henrico peteretur. Rex cum se inuitum, nec tamen ausum quicquam ei Regi negare, cuius in potestate erat, in Galliam tum profectum diceret, atque ideo non desperaret se facile Franco purgatum

in, ubi intelligeret eum circumuentū, ac sine domesticis copijs propere illuc pertra-
 cū seditionē iam iam erupturam in præsentia compefcuit. Sed nec Henricum in om-
 nia intentum fefellit, hunc tumultum magis tum cohibitum, quam popularium ani-
 mos erga eum placatos. Itaque iterum Milcolumbus ad conuentum Eboracē sem-
 adesse iubetur. Ibi conficō crimine accusatus, quōd eius maxime opera res in Gal-
 lia minus prosperæ Anglis fuissent. Ideo resarū ad consiliū de adimēdis ei regionib⁹,
 quas in Anglia tenebat. Ad hæc cum ille respondisset, seq; abunde purgasset, omnīū
 aures claufas inuenit: quippe vel timore, vel gratia sui Regis occupatas. Ita decretū
 in Henrici sententiam factum. Nec hac iniuria contentus per idoneos homines,
 20 qui Milcolumbum vltro, ac volentem tot regionibus cessisse dicerent, ciuium odium
 vehementer erga eū accendit: adeo vt domū reuersum Berthæ obsessum pene com-
 prehenderint. Sed interventu seniorū paululū ira sedata est. Cum nobilitatē edocu-
 isset, se non modo iniuste, sed fraudulēter etiā ab Henrico vetere patrimonio exutū,
 proceres ei auctores fuerunt, vt per vim ablata iusto, pioque bello repeteret. Ex hoc
 decreto bellum indictum, ac non sine magnis vtriusque gentis incommodis gestū.
 Tandē cum Reges non procul a Carleolo ad colloquū conuenissent, post multā dis-
 ceptionē Henricus Cūbria, & Hundintonia Milcolumbo relictis, Northumbriam
 ademit. Anglo nullū aliud ius cupiditati suæ prætendenti, nisi quōd tantā imperij sui
 30 diminutionē pati nō posset. Verū cum neq; iuris reuerentia, neque pacta, & cōuenta,
 neque iurisiurandi sanctitas Angli inexplebili auiditati obsisterent, homo pusilli ani-
 mi, & pacis nimis cupidus conditionem accēpit, aduersa, & reclamante nobilitate
 Scotica: quæ negabat ius esse Regi quicquam de finibus regni detrahere, nisi omni-
 bus ordinibus consentientibus. Ex eo Rex a suis contemni cōcepit, vt neque fortitu-
 dine, nec prudentia ad moderandum imperium idoneus: neque quicquam æque
 animos hominum ferociorum a tumultu cohibuit, ac maior metus ab Anglo, quem
 fretum simplicitate Milcolumbi, & potentia transmarina imperio totius insulæ po-
 40 tundi cupidum perspiciebant. Hic vniuersorum erga Regem affectus fecit, vt sin-
 guli reuerentiā imperij facilius abijcerent. Initiū rebellandi factum est ab Angusio,
 seu potius Ænea Gallouidiano, homine quidem potente, sed qui spei plus tamē in
 Regis ignauia, quam suis viribus collocaret. Aduersus hunc missus Gilchristus tri-
 bus prælijs victum in cœnobij Candidæ casæ asylum eum compulit. Vnde cum ab-
 strahendi ius uon esset, omnium rerum inopia ex diuturna obsidione ad paciscendū
 est coactus. Ipse agrorum parte est multatus, & filius obses datus. Hanc imminu-
 tionem prioris magnitudinis cum elatus animus non ferret, rarus in cœnobium E-
 50 dimburgo propinquum se a conspectu, & ludibrio hominum abdidit. Nec in di-
 uersa regni parte Morauientes homines inquieto semper ingenio se a rebus nouis
 continuervnt. Gildone enim, seu verius Gildomnico duce non modo regiones om-
 nes circumcirca depopulati sunt, sed fœciales ad se missos barbarica crudelitate in-
 60 terfecerunt. Aduersus hos quoque missus Gilchristus maiore quidē cum exercitu,
 sed dispare fortuna. Virtus enim aduersarij, quæ alijs terrori esse solet, homines sce-
 lestos, & quid commeruissent gnaros desparare de salute coegit. Igitur dum stu-
 dent, ne inulti cadant, hoste profligato superiores euadunt. Milcolumbus ubi cladē
 suorum resciuit, suppleto exercitu veteri in Morauiam duxit. Ad Spæi fluminis of-
 70 tium Morauientes etsi Regis copias auctas, & suas è superiore prælio imminutas
 non ignorarent, tamē loco freti, & parta nuper victoria feroces, eventum expectare
 constituerunt. Pugnatum est magna cum pertinacia, nec minore cōde. Neque

Rerum Scoticarum

1165
 enim prius cesserunt, quam fessis Regijs miles è subsidijs recens successit. Tum vero inclinata semel acie, non amplius pugna, sed cædes fuit. Nulli ætati, aut conditioni furor militaris pepercit. Hoc prælio veteres Morauiani pene ad internecionem sunt redacti: quæ pœna utcumque crudelis, tamen videri potest non immerentibus accidisse: grauitatemque vltionis gentis perfidiosæ aduersus alios immanitas excusat. Noui coloni in cæsorum agros missi. Nec Sumerledus inter tot tumultus sibi quiescendum duxit. Is, (vt antea dictum est) cum in Hiberniam ex infelici prælio euasisset, ab eoque tempore latrocinijs Scotiæ litora habuisset infesta, ratus inter tot cædes maiore parte militaris ætatis consumpta, aut e fugientibus aleam dimicationis opulentam prædam, aut è congregientibus fore non difficilem victoriam magna vndique facinorosorum manu coacta, æstuarium Glottæ amnis nauibus ingressus sinistra ripa exscensionem fecit, ac blandiente ab initio fortuna, Renfroam vsque penetrat. Ibi dum multum prædæ, parum incolumitati suorum intentus agit, a multo paucioribus circumventus suos prope omnes amisit. Ipse viuus ad pœnam, & ludibrium seruatus ad Regem perducitur. Alij eum vna cum filio in prælio cecidisse scribunt. Hæc circiter annum 1163, gesta sunt. Pacato vbique a tumultibus bellicis regno, conuentus omnium ordinum indictus. Ibi cum alia multa ad statum regni confirmandum decernerentur, communi consensu a Rege publice petierunt, vt, quoniam iam pridem matrimonio esset maturus, quippe qui vicefimum secundum vitæ annum excederet, de nuptijs cogitaret, & liberis creandis operam daret. Id eum & publice regno, & priuatim suæ familiæ debere: neque præsentis modo temporis, sed futuri etiam tranquillitati ei animo prospiciendum esse. Ad hæc ille respondit, se ab eo vsque tempore, quo vitæ suæ rationem inire, & cursum eius dirigere potuerit, continentiam ab huiusmodi cupiditatibus Deo sancte promississe. Quod suum votum se existimare ei non ingratum fuisse, qui & vires ad id præstandum dedisset, & hæredes ad succedendum præparasset: vt nec infirmitate animi, nec necessitate aliqua publica e proposito viuendi cursu deflectere cogeretur. Dimisso consilio cum foris pax esset, ad artes auertat, nempe sacrarum ædium extrucciones, & in monachos largitiones sese cõuertit.

Qua in re, si vita longior ei fuisset, maiores videbatur longe superaturus. Obijt enim mortē non multo post: nempe quinto idus Decembres, anno a Christo nato 1165. vitæ vicefimo quinto, regni paulo supra duodecimum. XCIII. R. ¶ SVCCCESSIT Milcolumbo frater eius Gulielmus, qui decimo quinto die post proximi Regis mortem regnum inijt. Is nullum fere nec publicum, nec priuatum negotium, quod maioris esse momenti videretur, prius atigit, quam Northumbriã ab Henrico Anglo repetisset. Anglus Gulielmum Londinũ venire iussit, vt ob Cumbriam, & Northumbriã se beneficiarium de more profiteretur. Id ille cum non grauate fecisset, nec tamen a Northumbria poscenda desisteret, Henricus ambiguo responso rem differebat. Nam cum Northumbria Milcolumbo adempta, ipsi adjudicata esset, se eam abalienare nisi procerum decreto, non posse. Ad proximum iconuentum adesset, atque ibi quod ius esset, expectaret. Gulielmus, etsi nihil æquis impetraturum sperabat, tamen ne calumniandi aduersario daret occasionem, in Angliã ad conuentum vsque expectauit, & Henricum proficiscentem ad bellum Gallicum licet inuitus, tamen est secutus. Ibi cum assidua flagitatione nihil impetraret, nec Rex breui in Angliam rediturus speraretur, ægre comæatu impetrato in Scotiam est reuersus. Post reditum, primum omnium regnum latronibus caligatis

nis repurgavit : deinde locis idoneis arces, & præsidia ad prohibendas repentinas
 incursiones imposuit : demum per legatos de Northumbria reddenda Anglum
 admonuit: ni redderet, bellum interminatus. Anglus Gallico bello impeditus Nor
 thumbriae parte, quam proauus Gulielmi tenuerat, ei cessit. Eam Scotus quidem
 accepit, testatus se nihil de suo in reliquam partem iure decedere. Id cum Anglus
 grauius ferret, & prædam de manibus lite non dirempta dimissam doleret, per incur
 siones in fines Scotorum noua belli semina iaciebat: hac occasione sperans reliqua,
 quæ controuersa videri volebat, se facile ablaturum. Cum res de more per limitum præ
 fectos repeterentur, Angli conquesti suos limites latrocinio Scotorum vexari, lega
 tos, nulla ob quam venerat re impetrata, prope sine responso abegerunt. Scoti, ut quod
 iure obtinere non poterant, vi assequerentur, exercitu confecto in proximos Anglo
 rum agros ferro, & igne sæuiunt. Angli iam instante messe contenti per absentiam Re
 gis sua quoque possent tutari, nullum quidem exercitum contrahunt. Hiems vero inte
 rea per mutuas incursiones fuit inquieta. Æstate proxima Gulielmus in hosti
 cum magno cum exercitu ingressus est. Ad eum Angli cum nullas adhuc satis
 firmas copias haberent conscriptas, legatos in castra mittunt. Inducias magnæ
 pecunia mercari contendunt. Id si impetrent, spem iniicere conantur, omnia
 ex sententia conuentura. Credit fallacibus eorum promissis homo minime
 malus, & qui pacem modo non iniquissimam quamvis iusto bello præferret.
 Angli sparium, quo ab armis cessabatur, totum in apparatu belli contumunt. Nec
 desinunt interim legatis missitandis promissa cumulare, ac pariter hostium cas
 tra speculari : in quibus cum omnia induciarum fiducia remissa, ac ne
 glecta cernerent, maioremque partem exercitus Regij ad com meatus petendos
 dilapsam, reuersi suis occasionem rei bene gerendæ ostendunt. Instant, ne eam
 e manibus elabi sinant. Igitur maiore copiarum suarum parte in insidijs collo
 cata, quadringenti fere equites expediti de tertia vigilia iter ingressi paucas horas
 ante solis ortum Alneuicum, vbi Scotorum castra erant, adueniunt. Ibi maiorem
 quam sperarant, bene gerendæ rei occasionem nacti, in Regem velut in summa pace
 obequitantes, cum sexaginta plus minus equitibus impetum faciunt: ac pene ante
 30 quâ discerni posset, amcine, an hostes essent (acceptis enim armis, & insignib^o Scoti
 cis facile pro Scotis se fellerunt) nono quam regnare cœperat anno eum capiunt. Cùm
 e castris tumultu exciti pauci, ac sparsi frustra sequerentur, nonnulli, ne Regem vide
 rentur deseruisse, in hostem vltro incurrentes capti fuere. Rex ad Anglum tum in
 Gallia militantem est perductus. Angli hoc insperato successu elati Cumbriam in
 vadunt: sine certamine se potituros ea rati. Sed à Gilchristio, & Rollando Scotis du
 cibus ita sunt repulsi acriter, ut inducijs factis contenti fuerint, quandiu Rex captiuus
 esset Northumbria potiri: Cumbriæ, & Hundintoniæ liberâ Scotis possessionem relin
 quere. Interea David Gulielmi frater Hundintoniæ, & Gariochæ Comes, qui tum
 apud Anglum militabat, accepto comœatu redijt in Scotiam: ac rebus pro tempore
 40 pacatis, legatos in Angliam de fratre liberando mittendos curauit: qui tum Falesij
 in Normania asseruabatur. Rex, traditis Anglo quindecim obsidibus, & quatuor ar
 cibus Rosburgi, Beruici, Edimburgi, & Sterlini, ad Cal. Februarias permissus est redi
 re ad suos. Ipse cum proceribus, & Episcopis euocatus ab Anglo Eboracum ad 18
 Cal. Septembres venit. Ibi cum suis omnibus, qui aderant, (aderant autem principes
 nobilitatis) in verba Henrici iurarunt: ac regnum Scotiæ in fidem, & clientelam eius
 dederunt. Has leges ut cunque duras Scoti cupidi Regis optimi non renuerunt, ve
 Angli

Rerum Scotticarum

1190

Angli scriptores tradunt. Thomas Volvinganius Anglus, & ipse hanc deditioem non Eboraci, sed in pago Constantiensi factam scribit. Sunt qui tradant conuentum inter Reges non de deditioe, sed certa pecunia per pensiones danda, arcesque tantisper Anglo traditas, dum ea persolueretur. Hanc vt opinionem verioem existimem facit foedus cum Richardo Henrici filio renouatum, de quo suo loco dicam.

Rex reuersus motus in Gallouidia se absente ortos per Gilchristium intra paucos menses compescuit. Ad quartum Cal. Februarij cum conuentus Noramam ad Tueda indictus esset, eoque Gulielmus venisset, Anglus vehementer contendere coepit, vt omnes Episcopi Scottorum Archiepiscopum Eboracensem pro metropolitano agnoscerent, instante vehementer, vt id fieret legato Ro. Pont. Post longam disceptationem responsum fuit a Scotis, paucos in presentia suorum adesse, nec eos posse cogere absentes, vt ab se decreta confirmarent. Hanc ob causam re in aliud tempus dilata paulo post missis Romam legatis, Episcopi Scoti Alexandro tertio suam causam probarunt: ac domum rediere laeti, quod eius decreto ab Anglorum iugo essent liberati. Non ita multo post Gilchristius (cuius saepe meminimus) vxorem suam, eandemque Regis sororem adulterij compertam occidit. Ei, cum in ius ad dictum non affuisset, aqua, & igni interdictum. Aedes diruta, bona in fiscum redacta. Eodem fere tempore arx Edimburgi reddita vna pensione soluta: & ad stabiliendum firmiter concordiam lata lex, ne alter alterius hoste ad se recaptaret. Hac lege Gilchristius Anglia exclusus redijt: ac mutatis saepe locis ignotus inter ignotos omnium prope rerum summa poenuria miseram vitam transigebat. Interea Gulielmus expeditionem adornabat in Morauiam aduersus latrones Aebudeses: quorum princeps Donaldus Baan (hoc est albus) genus suum ad Reges referebat: ac nomen etiam Regis assumpserat. Is e nauibus saepe, ac diuersis in locis exscendens non modo in maritimis locis solitudines faciebat, sed a mari etiam longe remota crescenter per impunitatem audacia, populabatur. Aduersus eum nauibus circummissis, qui classem incenderent, Rex terrestri itinere profectus pene omnes ad vnum interemit. In reditu cum non procul a Bertha abesset, tribus rusticis offensis, praeter pannos, & illuuiem nihil rusticum praese ferentibus, cum declinare viderentur multitudinis occursum, Rex adductos ad se diu contemplatus institit quare, qui mortales essent. Gilchristius senior adorato Rege miserabiliter de fortuna sua questus quis esset, indicat: adeoque memoria superioris vitae per summam dignitatem transactae, qui aderant omnes commouit, vt nemo lachrymis abstinere se potuerit. Rex hunc iurgere iussum in pristinum & dignitatis, & amicitiae gradum hominem restituit. Inciderunt haec in annu 1190, quo tempore Richardus, qui superiore anno patri successerat, expeditione in Syriam ornaret, Regi Scottoru arces reddidit, & obsides remisit: a quo eum, posterosq; eius absoluit ab omnibus pactis vel vi expressis, vel fraude obtentis, regnumq; Scotiae vtendum, fruendumq; eis finibus, eoq; iure ei permisit, quo Milcolumbus, Regesq; superiores id tenuerat. (Harum conditionum meminit Marthaeus Parisiensis) Ille contra vt Richardo se non ingratum ostenderet, ad bellum transmarinum proficiscenti decies mille marcas argenti dedit, Dauidemq; fratrem Comitis Hundintonie declaratu sequi eu in Syriam iussit. Is dum redit, classe repestatibus dissecata ab Aegyptijs captus, a Venetis redemptus, Constantinopoli demum ab Anglo mercatore agnitus post quartum tandem annum in Scotiam redijt: & magna omnium, sed fratris praecipua gratulatione est recaptus. Boethius credit ab hoc Dauide incolunt illuc exposito oppidum, quod Alectum ante vocabatur, appellatum fuisse Deidonu. Ego

Ego potius Taodunum composito nomine è Tao, & Duno vocatum existimo. Alec
 u nomen apud vnum Boethium inuenio. Nec adeo multo post Richardus varijs
 casibus iactatus ex eadem peregrinatione redijt. Ad eum reducem Gulielmus cum
 fratre gratulatum venit, ac duo millia marcarum argenti dono attulit, vel benignita-
 tis superioris erga se memor, vel præsentis inopiæ misertus. Nec vnquã nomẽ Scoti-
 cõ creditur Anglico fuisse coniunctius. Ibi cum Gulielmus in grauißimũ incidisset
 morbũ, rumor de morte eius allat' nouos in Scotia mot' excitauit. Harald' Orcadũ,
 & Cathanesia Comes Episcopo Cathanesi infensus, quod per eũ stetisse diceret,
 quò minus apud Regẽ quæ vellet, obtineret, eũ cõprehensum oculis, & lingua pri-
 uauit. Rex reuertus domũ Comitis Haraldi magna ex parte copias varijs congressi-
 bus deleuit. Ducem è fuga retractum oculis orbatum per carnificem strangulauit:
 totamque stirpem eius masculam emasculandam dedit: reliquos propinquos, &
 scelerum administrõs magna pecunia multauit. Hęc a Boethio sic narrantur, & vul-
 gari rithore confirmantur: collis que a testiculis nominatus memoriam rei gestę ser-
 uat: ac mihi veriora videntur, quam quæ ab alijs traduntur. Inciderunt hęc in annũ
 salutis 1199, quo anno Regi Alexander filius est natus: & Richardo Anglo defun-
 cto Ioannes frater successit. Rex Scotorũ in Angliam profectus est, vt sacramentum
 diceret ob agros, quos in Anglia tenebat. Sed eius aduentus non fuit initio noui
 regni magis iucundus, quam discessus ingratus: quod recusaret Anglum in expedi-
 tionem sequi aduersus Philippum Francum veterem amicum. Igitur reuersus è Gal-
 lijs Ioannes dum belli causas quarit, præsidium è regione Beruici ædificare cœpit.
 Gulielmus frustra per legatos ea de iniuria conquestus manu collecta, quod ædifica-
 tum erat, demolitus est. Exercitus vtrinque conscribuntur. Cum iam castra castris
 prope collata essent, per primates pax facta his legibus, vt duæ Gulielmi filię duobus
 Ioannis filijs, cum per ætatem nobiles forent, collocarentur. Dos ingens dicta. Præ-
 sidium ne ædificaretur, cautum. Obsides in hæc dati. Reuersus Gulielmus in peri-
 culum inexpectatum incidit. Berthæ oppidi pars maior inundatione Tai amnis no-
 cta diruta est. Nec ab hac calamitate Regia fuit immunis, filio Regis infante vna
 cum nutrice, & quatuordecim alijs extincto: reliqui ægre evasere. Multi è promiscua
 30 multitudine oppressi. Rex, cum aquæ magna ex parte solum vrbis obtinerent, nec
 vlla fere domus calamitatis esset expers, paulo infra ad eundem amnem nouam urbẽ
 commodiore loco exstruendam curat, & nomine non multum immutato Perthum
 appellat. Hunc honorem habitum credunt Pertho viro nobili, qui solum vrbis Re-
 gi donauit. Eodem fere tempore Rex ducem rebellium ad septentriones spectan-
 tium Gothredum Makulliam a suis proditum cæpit. Captus cibo constanter absti-
 nuit, metu (vt creditur) grauioris supplicij. Hoc fere vltimum operum memorabiliũ
 fuit Gulielmo, ob ipsius etiam ingrauescentem ætatem per duces gestum. Nam pau-
 lo post 74. annum agens vitę, regni 49. salutis humanę 1214. decessit. Non mul-
 40 to ante mortem Gulielmi prope singulis annis cum Ioanne Anglo fœdera sunt renou-
 uata. Ioannes enim homo late proferendi imperij cupidus, cum haberet foris eum
 Gallo, domi cum Romanensibus bellum, nec certam vnquam cum Vallis, & Hiber-
 nis pacem, non omisit tamen libidinem invadendi Scotiam, quę tum Regem habe-
 bat senẽ, & proximum ei heredem puerum. Ob hæc cũ colloquia frequenter sereret,
 in apertã suspitionẽ erupit. Ac post fœdera sæpe nouata, tandẽ Gulielm' ad Nouum
 castrũ ad Tinã evocat' venit. Ibi cum in morbũ grauißimũ incidisset, nulla re tráfecta
 redijt

Rerum Scoticarum

redijt. Deinde cum paulo ante mortē inuitatus esset Noramā ad Tuedā, nec per va-
letudinem adesse posset, rogatus vt mitteret filium, id quoque de consilij sententia
renuit. Fœdera illis congressibus sancita non libuit huc ascribere, vt quæ omnia e-
isdem pene verbis sunt composita: neque quicquam habent noui, præterquā quod
in vno cautum est, ne Reges Scotorum, sed eorum liberi iurent in posterum, aut se
in fidem Angli dent ob terras, quas in Anglia tenebant. Tota etiam harum rerum
mentio est a scriptoribus Anglis ob eandem, vt arbitror, causam prætermissa.

XCIII. R.

¶ **GVLIELMO** successit Alexander filius ex Emergarda propinqua
Regis Anglorum, Comitis Belli-montis filia. Sedecim erat annorum cum regnum
inijt. Isturbidis temporibus imperium adeptus, omnia prudentius, quam pro etate
composuit. Primum omnium indicto conuentu publico, patris viri prudentissimi,
iuxta ac optimi acta omnia ordinum decreto confirmauit. Prima ei expeditio
fuit in Angliam nulla priuata cupiditate, sed vt Ioannis tyrannidem compesceret, ab
ordine ecclesiastico (vt tum loquebantur) accersitus. Norama, quam obsidere cœ-
perat, certis conditionibus relicta, interiora ingressus Regiarū partium homines om-
ni belli clade persequitur. Eo domum reuerso Ioannes mox Scotiam inuadit.
Dumbarum, Hadinam, & omnem vicinam Lothianam fœda populatione vastat: &
quò latius bellum spargeret, alia via reuerti statuit. Alexander cupidus prælio de-
cernendi inter Piëticos montes, & Escam, qua venturus dicebatur, castra posuit. Io-
annes vt congressum vitaret, secundum mare ducens Coldingamiam cœnobium cre-
mat: Beruicum parum munitum capit, & incendit. Eum retro festinantem Alexan-
der qua potuit proxime secutus ferro, flammaque per Northumbriam grassatus Ri-
chemondam vsque peruenit. Sed eo se in interiorem Angliam magnis itineribus
recipiente, Scotus per Vestmariam rediens vasta omnia Carleolum vsque reddidit.
Vrbem vi capit, & communiuit. Proximo anno accersiti ab ijs, qui sacerdotum fa-
cti aduersus Regem fauebant, Ludouicus Philippi Franci filius, vt exauctorato
Ioanne regnum acciperet, & Alexander Scotus, vt amico ferret auxilium ea estate
Londinum venerunt. Ioannes vero & suorum studijs destitutus, & peregrinis armis
petitus magna pecunia in præsentia, & tributo perpetuo promisso, præterea iure reg-
ni in Pontificem translato, vt Reges Anglorum in posterum beneficiarij eius essent,
in gratiam redijt. Per Galonem Cardinalem notæ rapacitatis hominem literas Ro-
ma impetrat, quibus Scotus, & Gallus magnis minis a populo sacrosanctæ sedis vec-
tigali abstinere iubeantur. Ludouicus ob hanc rerum commutationem in Galliam,
Alexander in Scotiam redit: sed minus quam venerat agmine pacato. Nam cum
Angli extremum abeuntis agmen carperent, & vagos, ac moratores exciperent, &
Ioannes Trenti fluminis pontes frangeret, vada palis acutis infixis occluderet, na-
ues omnes auerteret, magnum redeunti obiectum videbatur impedimentū, & quod
sine certa pernicie non posset effugere. Sed interim Ioannes a monacho Anglo ac-
cepto veneno ad Nœurgum oppidum in ripa Trenti fluminis situm lectica delatus
intra biduum moritur. Is casus Alexandro iter aperuit. Tum suorum incuria casti-
gata, circumspēctius quidem agmen egit, sed non sine magno eorum incommodo,
per quos ducebat. Quicquid enim agi, ferrive poterat secum auferens cum ingenti
præda domum redijt. Galo legatus Ro. cum Henricum Ioannis filium in regno cō-
firmasset

a. m. d. c. lxx. viii.
17. i. c. lxx. viii.

firmasset, proceres Anglorum grandi pecunia multatos in gratiam recepit. Et ut hoc ^{1220 1222} damnum pari inimicorum calamitate solaretur, Ludouicum Gallum, & Alexandrum Scotum fulmine Romano in spem prædæ ferit. Omnibus Scotis sacris interdicit, ratus diras suas plus apud vulgus simplex, quam Reges valituras. Sed pace tandem inter Reges firmata, Scoti Carlolū, Angli Beruicum restituunt: finesque veteres ad Regiā crucem seruari iubent. Alexander cum suis per Episcopos Anglos, quibus ea potestas cōmissa erat, resecratur. Hic Galo fremens tantam sibi prædam e manibus ereptam in Episcopos, & reliquos Scotorum sacerdotes iram vertit, tanquam suam peculiarem turbam, & nihil ad Reges attinentem. Annevici eis conuentum indicit, ubi timidiore pecunia hominem placant: qui obstinatiores erant, Romam in ius vocati. Hi obiter a multis Anglorum Episcopis, & Cœnobiarchis, literis ad Pontificē de sordibus legati acceptis, hominem grauer accusant: eum facem omnium malorum fuisse, dum non publicæ vilitati, sed auaritię priuatę studet: & bellum, pacemq; inter principes suo arbitrio nundinatur. Galo, quod se non satis purgaret, multatus est a Pontifice pecunia, præda videlicet inter eos diuisa. Accusatores verbis bonis onerati, pecuniæ inanes domos dimittuntur. Paucis post annis Henticus Anglus ætate, & consilio maturior Eboracum venit. Ibi cum Alexandro præsentē legato Pontificis Pandulfo, conuentum est, data sorore Angli Ioanna ei in matrimonium: ex qua præmatura morte surrepta nullos liberos suscepit. Ab eo tempore vsque ad vitę finē pax inter Reges fuit. Ibi corā eodē Pandulfo Rex sancte iurauit duas Alexandri sorores pro loci, vnde erāt dignitate se collocaturum, vti antea pater eius promiserat. Verum altera elocata, altera innupta domum redijt. Proximo anno, qui fuit ¹²²⁰ ~~ve~~ nit in Britannia ad pecuniā in vsu sacri belli expiscandā Egidius Cardinalis. Is cū facis opimum quæstū in vtroque regno fecisset, quod per imposturā ab hominibus nimium credulis exegerat, per luxuriam in itinere profudit. Cū vacuus Romam redijisset, mentitus est se a latronibus fuisse spoliatum. Consecutus est statim alter legatus, sed homines iam bis fraude Romanensium spoliati publico decreto eum fines ingredi vetuerunt. Alexander cum domi vitia per licentiam bellorum enata tolleret, totumque regnum ius dicendo vna cum Regina obiret Rossiam Gilespicus in didem ciuis, vicinas regiones foede populabatur. Nessum amnem transgressus, Endernessum oppidum captum incendit. Recusantes in verba sua iurare crudeliter trucidabat. Aduersus eum Ioannes Cæminius Buchaniæ Comes missus latebras per devia mutantē cæpit, & cū duobus filiis capite multauit. Capita ad rei gestæ fidem ad Regem missa. Anno 1222 Cathanensenses Adami Episcopi sui cubiculum ingressi nocte monachum, quem de more comitem habebat (nam Mulrossensis Abbas ante fuerat) & ministrum cubicularium occiderunt. Ipsum grauer vulneratum in eulinam attractum vna cum domo cremarunt. Causam tantæ crudelitatis fuisse aiunt, quod Episcopus acerbius solito decimas exigeret. Hi diligenter conquisiti grauissimo supplicio fuerunt affecti. Comes Cathanensia quamquam in facinore patrandone non affuisset, suspitione tamen non caruit. Postea vero cum ad ferias natalis dominici, quę Scotorum Saturnalia sunt, clanculum ad Regem fuisset perductus veniam suppliciter petitam impetrauit. Circa hæc tempora decessit Alanus Gallouidianus Scotorum longe potentissimus. Decedens tres filias reliquit, de quibus posterius nobis erit sermo. Thomas filius eius nothus earum ætate, & sexu contempto, se dominum vocat: nec eo contentus coactis ad decem hominum millia, resistentes opprimat, prædas è vicinis agris latepopulabundus agit. Tandem misso a Rege exercitu,

Rerum Scoticarum

ceciderunt è rebellibus vna cum duce ad quinque millia. Eodem anno Alexander cum vxore in Angliam profectus est, vt tumultus aduersus Henricum orientes quo ad posset, sopiret, & nobilitatem cum eo in concordiam redigeret. Hæc dum ille curat Eboraci, vxor eius cum Regina Angliæ Cantuariam religionis ergo profecta, rediens inde ex morbo decessit, ac Londini sepulta est. Non adeo diu post eius mortē Rex, cum liberis careret, Mariā Ingelrami Cuciani Franci filiā accepit vxorē, anno a Christo nato 1239. Ex ea natus est Alexander, qui patri successit. Biennio proximo, anno scilicet 1242. cum Rex Angliam versus properaret, vt Anglum è Gallia reducem inuiseret, dum Hadinē in Lothiana se ludis equestribus oblectat, Patricij Gallouidiani Comitis Atholiæ hospitium vna cum ipso, ac duobus ministris arsit, late etiam in propinqua fuso incendio. Id minime creditum est fortuitum fuisse, propter nobiles inimicitias Patricij cum Bisetorum familia. Et quanquam Gulielmus familię princeps teste etiam Regina probaret se, ea nocte, qua facin' id patratum fuerat, Forfaræ fuisse vltra sexaginta millia passuum ab Hadina, ex aduerso propinqui Patricij arguebant, ea nocte ministros, & clientes eius complures Hadinæ viros: di- es Gulielmo dicitur. Ille quidem ad diem Edimburgum venit: sed ob aduersariorū potentiam (hi autem erant Cuminij) non ausus iudicio experiri, singulari certamine causam suam tueri cupiebat. Ea vero condicio cum non acciperetur, cum multis propinquorum exulatum in Hiberniā abiit: ac suę gentis familiam in ea claram reliquit. Exort' est alius in Argathelia tumultus duce Sumerledo Sumerledi superioris filio. Sed is intra paucos dies per Patricium Dumbariū victus se in potestatē Regis dedit, atque ab eo veniam præteritorum accepit. Rex non multo post morbo correptus decessit anno ætatis 51. regni 35. salutis humanæ 1249.

XCV. R.

¶ **E I V S** filius Alexander tertius eodem anno Sconæ coronatur, puer nondum annum octauum egressus. Omnium prope rerum potestas penes Cuminiorū factionem erat. Hi cum publicum patrimonium in suam rem verterent, imbecilliores opprimerent, nobilium quosdam suę libidini aduersos, ac liberius de statu regni loqui aulos confictis criminibus circumvenirent, ac bona damnatorum in fiscum redacta, ipsi a Rege, (cui tum imperabant potius quam parebant) accepta invaderent, conuentu ordinum habito, tractatum præcipue de Anglo placando, ne tam periculoso tempore aliquid attentaret. Id quo facilius fieret, affinitate coniungendum esse. Hæc ratio commodior Cuminiorum inimicis visa est ad eorum potentiam infringendam, quam si eos aperte oppugnarent. Legati ad Anglum missi libenter ab eo auditi, & munifice dimissi omnibus, cur ierant impetratis. Proximo anno, qui fuit 1251, Eboraci Reges conueniunt ad 8. Cal. Decemb. Ibi ipso dominici natalis die Scotus ad Anglo in equestrem ordinem est allectus, ac postridie de nuptijs cum Margarita Henrici filia conuentum. Pax item renouata, quæ quandiu vixit Henricus, firma, & inuiolata mansit. Quoniam vero Alexander adhuc impubes erat, ex amicorū consilio decretum, vt focii velut curatoris consilio vteretur in rebus grauioribus. Ex hoc decreto quidam primatum accusati se elam subdixerunt. Rege domum reuerso, accusatus Robertus Fermelinoduni Abbas regni Cancellarius, quod Alani Durouarti vxorem Alexandri secundi notham legitimæ prolis iure donauerit: vt hæc ratione si Rex absque liberis moreretur, ea velut hæres ei succederet. Cancellarius hoc metu iniecto, mox vbi domum redijt, magnum sigillum proceribus reddidit. Gamelinus, qui postea Fani Andreæ fuit Episcopus, in eius locum successit. Triennio

annio fere proximo, cum qui a consilijs Regi fuerant, singuli se prope pro Regib⁹ gererent, ac agerent, raperentque omnia, populus in medio relictus seruillem in modum premebatur. Rex Angliæ paterno plane erga Regem Scotorum animo certior factus ad Vercam, quæ arx est ad limitem Scotiæ sita, venit. Eoque generum cum primoribus accersit. Ibi multa ex eius consilio utiliter murata in ijs præcipue magistratibus, quorum culpa minus tranquillæ domires erant. Multa utiliter in futurum statuta. Rex cum vxore, ac præsidio Anglico, qui domum deducerent, reuersus Edimburgi in arce continere se decreuerat. Eam tenebat Valterus Cuminus Taichiæ Comes, ob immutationem status publici ab Anglo factam alienior. Tamen per Patricium Dumbarium Anglicis auxilijs fretum arcem coactus est dedere. Maior pars nobilitatis, & ecclesiastici ordinis, quorū potētia nouis statutis erat imminuta, offensior, ea calumniabantur, quasi iugum Anglicum, & seruitutis initium. Eoque contumacia eorum processit, vt in ius vocati, vt rationē rerum superioribus annis a se gestarum redderent, imperium contemnerent. Qui prius rerum turbandarum principes, iidem nunc non parendi auctores fuerunt. Hi fere Cuminiorum principes Valterus Taichiæ, Alexander Buchaniæ, Ioannes Arholiæ, Gulielmus Mariæ Comites, aliiq; eiusdem sectæ non obscuri homines. Hi non ausi ad causam dicendam venire, quippe multarum in tenues, ac Regem etiam iniuriarum sibi conscij periculum audacia discutere decreuerunt. Explorato enim Regem paucis comitatum negligenter, vt in pace ad Kinrossum agere, manu clientium subito collecta eum dormientē opprimunt, ac Sterlimum ducunt: ac tanquam non per vim irrupissent, sed iure fuissent electi, veteres ministros expellunt, nouos assumunt, omniaque pro sua libidine gerunt. Ac iam verterat terror in consultores priores. Sed hunc motum sedauit Valteri Cuminij mors ab Vxore Angla, vt creditum est, veneno extincti. Auxit suspitionem, quod cum a multis nobilibus ambiretur, ea amatori suo Ioanni Russelllo iuueni Anglo nupsit. Ipsa veneficij accusata, & in carcerem coniecta salutem pecunia reuertarijs coram legato Pontificis intendit. Ea res sine exitu fuit, quod veteri priuilegio Scoti negabant se posse ad causam dicendam extra regnum euocari. Rex suæ potestatis factus Cuminij suppliciter petentibus veniam dedit, tanquam per Valterinum mortem omnium scelere expiato. Sunt, qui profuisse eis credunt præter amplitudinem familiæ etiam ab hoste externo in rebus turbatis metum. Sed id bellum tardius omnium opinione geri coeptum est. Nam anno a Christo nato 1263 ad Cal. Augusti Acho Rex Noruegiæ cum centum sexaginta nauibus ad Aëram oppidum Coile maritime applicuit: ac viginti millia militum exposuit. Causa belli prætendebatur, quod maioribus suis a Macbetho aliquot insulæ promissæ nondum essent traditæ, Bota videlicet, & Arania, & vtraque Cumbra, quæ nunquam inter Hebudas adnumeratæ fuerant. Sed quærenti bellum satis erat, eas esse insulas, duas maximas earum direptas captis arcibus, antequam obuiam iri posset, Acho in suam potestatem redegerat. Hoc successu elatus in Cunigamiam proximam continētē ex aduerso Botæ descendit, eam in partem, quam Largas vocant. Ibi duplici infortunio eodem fere momento perculsus fuit. Primum cum Alexandro Stuarto edine Scotorum prope circumuentus trepide ad naues refugit. Deinde nauibus foedissima tempestate vexatis cum paucis, qui superfuerunt ægre ad Orcadas delatus est. Desiderata in eo prælio fuerunt de Noruegijs ad sedecem millia, de Scotis quinque.

Rerum Scoticarum

Sunt, qui Regem Alexandrum in hoc affuisse conflictu tradant. Verum & apud hos quoque Alexandri Stuarti honorifica fit mentio. Acho in cœore amissi exercitus, ac propinqui sui iuuenis fortissimi, cuius nomen non traditur, morte confectus diem obiit. Eius filius Magnus, qui nuper aduenerat, res magis quam ratus erat deperatas conspicatus, præsertim cum auxilia domo ante ver non speraret, ac præterea Insulanorum animos cernens alienatos, & a Scotis, quorum fiducia pater eius bellum susceperat, destitutum se intelligens, animum facile ad pacem flexit: neque magis prælium aduersum, quam ab Insulanis metus adolescentis ferociam in fregerat. Nam iam Alexander nauibus circummissis, Mannam insulam inter Scotiam, & Hiberniam medio fere cursu sitam recuperauerat, ea lege ut insulæ Regulus quoties opus esset, decem naues longas ad Regem mitteret: Rex vero eum ab hoste externo defenderet. Hanc inclinationem animorum cum reliquæ insulæ secuturæ viderentur, Magnus de pace legatos misit: quam cum Alexander nisi recaptis Æbudis recitaret, tandem pacificatoribus vltro citroque comitantibus conuenit, ut Æbudas Scotus teneret: in præsentia quatuor millia marcarum argenti, in singulos autem annos centum marcas numeraret. Præterea ut Margarita Alexandri filia quatuor annorum puella cum per gratiam commodum esset, Hanganano Magni filio nuberet. Circa hæc tempora cum ciuili bello Rex Anglorum distineretur, missa sunt ad eum quinque Scotorum millia ducibus Roberto Brussio, & Alexandro Cuminio. Hunc Ioannem scriptores Angli vocant. Eorum maxima pars in prælio cæsa fuit. Cuminius vna cum Rege Anglo, & filio, multisque procerum, qui pro Rege steterant, captus. Regem etiam Scotorum sollicitum habuit domi sacerdotum, & monachorum arrogantia, qui a superioribus Regibus ditati diuturna pace lasciuire cœperant: ac nobilitati, quam opibus anteibant, omnibus in rebus antecellere, aut saltem æquari velle. Id iuuentus indignum rata cum asperius eos acciperet, querelæ ad Regem sunt delatæ. Quas ille, siue quia iniurias non tantas esse credebat, quantas eas sacerdotes videri volebāt, siue quia haud immeritis credebat illatas cū nō magni faceret, continuo cū omnibus illi præterquam Regibus, sacris interdixissent, minabundi Romam ire instituunt. Sed Rex memor quantas in Anglia Thomas Beckethus ambitionis ecclesiasticæ signifer turbas nuper dedisset, profecturos prope itinere reuocauit: nec eorum auaritiæ modo, sed etiam arrogantia nobilitatē satisficere cœgit. Plurimum vero ad eos placandos profecit ecclesiasticorum patrocinii aduersus Romanensium auaritiā a Rege susceptum. Nam paulo ante Ottobonus Romani Pont. legatus in Angliam venerat, ut ciuiles discordias sedaret. Sed cum id, cur venerat, perficere non posset, ommissa cura publica ad priuatum se quæstum cœuertit: & concilium ecclesiasticum Anglis indixit, euocatis ad id Scotorum legatis. Interim a singulis paroccijs per totam Scotiam quatuor argenti marcas, a cathedralibus ecclesijs sex in sumptum suæ procurationis exigere tentauit. Vix hæc collatio reiecta est, cum allatum est alium legatum ad Scotos iam in Angliam appulisse prætextu pecuniæ ad bellum sacrum colligendæ: ac præter indulgentias, aliaque pecuniæ cogendæ aucupia, ab Episcopis, Cœnobiarchis, & parochis singulis, ut ab ijs quos proprie Pontificiæ ditionis putabat, decimam omnium prouentuum parentum exprimere decreuerat: ut Eduardus, & Edmondus filij Regis Angliæ comitatores ad bellum Syriacum proficiscerentur. Scoti cum eam collationem grauem, & iniuriā putarent, eo tum id eis erat molestius, quod Angli viderentur confessionem exprimere velle, Scotiam sui iuris esse: accedebat & ille timor, ne legatus pecuniā ad bellum

bellum collatam, per nequitiam (quod ante paucos annos factum meminerant) dis- 1285
 perderet. Quare eum fines suos ingredi vetant. Sese enim absque eius opera pecu-
 niam in expeditionem Syriacam coacturos, & militem eò missuros. Et milites qui-
 dem ducibus Carictæ, & Atholię Comitibus primæ nobilitatis hominibus ad Lu-
 douicum Regem Gallorum miserunt: ad pontificem vero, ne omnino spretus vide-
 retur, mille marcas argenti. Proximo anno mortuo Rege Anglorum Henrico suc-
 cessit Eduardus primus, cui coronando affuit Alexander cum vxore, quæ reuerſa
 breui post mortua est. Ac non longo interiecto tempore prope continuatis funeri-
 bus decesserunt, David Regis filius, ac deinde Alexander, iam vxore accæpta Co-
 mitis Flandriæ filia. Item Margarita quoque Regis filia, quæ ex Hanganano Rege
 Noruegiæ filiam reliquit. Alexander vxore, & omnibus liberis intra paucos annos
 orbatus Ioletam filiam Comitum Druidum coniugem accepit: & intra annum vertē-
 tem ipse ab equo lapsus excussus fractis certuicibus interiit, non procul a Kingorno,
 anno salutis nostræ 1285. 14. Cal. April. vixit annos 45. regnavit 37. Desiderium
 sui reliquit, quantum nullus vnquam Regum Scotorum: non tam quod omnibus
 corporis, & animi virtutibus præditus decessisset, quam quod homines iam tum ani-
 mis prospiciebant, quantæ calamitates in vniuersum regnum ex eius morte essent
 redundaturę. Leges saluberrimas ab eo conditas hominum negligentia, & tempo-
 ris longinquitas antiquauit. Vtiliter ab eo instituta magis fama celebrantur, quam
 consuetudine vsurpantur. Diuiso regno in quatuor partes, singulis prope annis totū
 obibat, ac ternos fere menses in singulis morabatur ad ius dicendum, & pauperum
 querimonias audiendas. Hoc toto spatio etiam tenuissimis ad eum aditus erat. Quo-
 ties iuridicos conuentus adiret, præfectos eorum cum lecta manu præsto aduenien-
 tem excipere iubebat, & abeuntem ad limitem suæ iurisdictionis deducere. Ibi a
 proximo præfecto excipiebatur. Hac ratione assequabatur, vt totam nobilitatem
 nosceret, & ab omnibus noscigaretur, nec populum, quæ ibat, turba aulicorum, quæ
 fere & rapax, & imperiosa est, grauaretur. Magistratib' imperabat, vt ociosos, qui nec
 artem scirent, nec patrimonium haberent, seuerè compellerent. Quod omnium sce-
 lerum, ac flagitiorum ex ocio velut fonte primordia dimanare existimaret. Comi-
 tatus equestris modum, qui sequeretur nobiles, ad certum numerum redegit: quod
 equorum multitudinem, quorum in bello nullus esset vsus annonæ grauem arbitra-
 retur. Cū vel nauigandi incitia, vel temere se mari committentium avaritia mul-
 ta fierent naufragia, & ad hæc accedente piratarum violentia, mercatorum ordo pro-
 pe ad inopiam redactus esset, quæstus causa suos nauigare vetuit. Id institutum cum
 prope annum durasset, ac multorum sermonibus tanquam publice noxium repre-
 henderetur, tandem peregrinarum mercium breui tanta vis inuenta est, vt non
 solum rerum copia, sed precij vilitas memoriam superiorum temporum su-
 peraret. Verum vt hic quoque mercatorum ordini consuleretur, ve-
 tuit quenquam a peregrinis inuenta emere, præter mercatores.
 Cæteros autem, quod cuique vsui esset, ab illis redimere.

RERVM SCOTICA- RVM HISTORIA

1285

AVCTORE

Georgio Buchanano
Scoto.

LIBER OCTAVVS.

LEXANDRO cum tota stirpe, præter vnã ex filia neptem extincto conuentus ordinum Sconam indicitur in quo de nouo Rege creando, & statu regni interim componendo ageretur. Eò cum frequens nobilitas venisset, primũ omnium lex creant, qui summæ rerum præessent: regionibus ita diuisis, vt Duncanus Macduffus Fifæ, Ioannes Cuminius Buchaniæ Comites, Gulielmus Fraferius Fani Andree Archiepiscopus partem regni, quæ ad septentriones

20
30
40
pertinet, regerent: meridiem spectantibus præessent Robertus Glascuensis Episcopus, alter item Ioannes Cuminius, & Ioannes Stuartus. Limes in medio Forneha annis esset. Eduardus Anglorũ Rex gnatus suæ sororis neptem, Regis Noruegiæ filiam vnã ex Alexandri posteris esse superstitem, eandemq; regni Scotorum legitimam heredem, legatos ad eam deposcendam filio suo vxorem in Scotiam misit. Hi cum in conuentu publico multa, de utilitate publica, quæ hoc matrimonium esset secutura differuissent, Scotorum animos ab ea affinitate non alienos inuenerunt. Erat enim Eduardus vir magni animi, magnæq; potentia: maioris etiam cupidus. Eiusque virtus patre viuo in bello sacro, & mortuo in subigenda Vallia enituerat. Nequẽ Scotorum nomen vnquam Anglo vnquam fuisse meminerant, quàm sub postremis Regibus. Nec odia vetusta vnquam commodius aboleri posse videbantur, quàm si vterq; populus honestis, & æquis conditionibus in vnum coiret. Igitur facile de matrimonio est consensus. Adiectæ tantum vtraque parte approbante conditiones, vt Scoti tantisper suis legibus, & magistratibus vteretur, donec ex eo matrimonio liberi nascerentur, qui regni potentes essent. Quòd si forte nulli procrearentur, aut nati ante legitimam regno ætatem decederent, tum regnum Scotorum ad proximè è Regia stirpe propinquos transfiret. Rebus ita compositis legati in Noruegiam missi Michael, aut vt alij habent, David Vemius, & Michael Scotus equites Fifani illustres, & summæ prudentia apud suos illis temporibus habiti. Hi, quòd Margaritha (sìd enim nomen erat puellæ) ante aduentum eorum diem obierat, moesti re infecta domum redierunt. Ex eius autem puellæ immatura morte orta de regno est controuersia, quæ Angliam vehementer concussit, Scotorum pene nomen deleuit. Competitores enim extiterunt homines summa potentia Ioannes Baliolus, & Robertus Brussius: è quibus Baliolus in Gallia, Brussius in Anglia, vter-

Rerum Scoticarum

que in Scotia magnas possessiones, multas propinquitates habebant. Sed antequam controuersias eorum attingam quo magis omnia sint perspicua pauca supra repetam. Scotorum tribus proximis Regibus Gulielmo, Alexandris item secundo, & tertio cum tota sobole extinctis supererant, qui regnum iure peterent Dauidis Comitis Hundintoniæ, aut Venantoduni posterum. Fuerat autem Dauid Gulielmi Regis frater, Alexandri autem tertij magnus patruus. Is accepta in Anglia vxore Matilde Comitis Cestriæ filia, tres ex ea genuit filias. Earum natu maxima Margarita Alano Gallouidiano homini inter Scotos præpotenti nupsit. Secunda Roberto Brussio cognomento Nobili Anglo genere, & opibus claro fuerat collocata. Tertiam accepit Henricus Hastings item Anglus, cuius posterum Comitatum Venantoduni adhuc magna cum laude tenent. Sed eo, quod à regni petitione se abstinuit, omisso, de Ballioli, & Brussij genere, maioribus, & causa orationem prosequamur. Gulielmo in Scotia rerum potente Fergusius Gallouidiæ Regulus duos reliquit filios Gilbertum, & Ethredum. Gulielmus, vt discordiarum inter fratres semina tolleret, paternam hereditatem æquis portionibus diuisit. Fami æquationem Gilbertus, qui maior natu erat indignè ferens fratrem vt æmulum, & Regem vt parum æquum iuxta oderat. Itaque Rege ab Anglis capto, liberatus metu legum, odium diu reconditum in vtrunq; exprompsit. Fratrem enim cum necopinantem cepisset, erutis oculis, & lingua excisa simplice morte non contentus grauitè, & diu cruciatum extinxit: & ipse ad Anglorum partes se adiunxit, prædasque ex agris finitimis velut ex hostico agens in ciues suos omni clade belli sauebat. Ae nihil Ethredi filius Rollandus, collecta ad se popularium, qui in fide Regis persistere manu, ei restitisset, regiones propinquas vel omnibus bonis spoliasset, vel in suas partes traxisset. Rollandus enim iuuenis acer, summis animi, corporisque viribus & patrum impetus retundebat, & cum Anglis dum vel populantes reptimè, vel agros eorum ipse populatur semper fortiter, saepe etiam feliciter conflixit. Rege tandem ad suos reuerso Gilbertus, deprecantibus amicis, venia donatus, promissa ob damna data pecunia, ac datis in id vadibus. Sed Gilberto paucis post diebus mortuo, qui sub eo sanguini, & prædæ assueuerant, cum se in Regis Angliæ fidem tradidissent, seu ingenij inconstantia, seu metu pœnæ ex conscientia antefactorum stimulati arma resumpserunt ducibus Gilpatricko, Henrico Kennedy, & Samuele, qui antea Gilberto flagitiorum auctores, & administri fuerant. Aduersus eos Rollandus cum exercitu missus graui prælio facto principes eorum magnamque promiscuæ plebis multitudinem occidit. Qui ex eo conflixerant supererant ad quendam Gilcolumbum fugerunt prædonum ducem, qui late populando Lothianam pervagatus multos nobilium, ac ditiorum afflixerat quosdam etiam occiderat. Inde in Gallouidiam profectus Gilberti causam ab alijs pro desperata relictam suscepit. Nec eius tantum agros sibi vendicauit sed pro Gallouidiæ totius domino se gerebat. Tandem inito cum Rollando conflictu ad Cal. Octob. tertio fere post Gilberti partes profligatas mense cum maxima parte suorum cecidit, paucis è Rollandi exercitu desideratis: & in ipsius fratre ipsius iuvene strenuo. Anglus cladem eorum, vt qui superiore anno in fide eius se dedidissent, moleste ferens Carleolum vsque cum exercitu progressus est. Ibi ad eum Gulielmi Regis opera sibi placatum Rollandus venit: & inimicorum calumnijs refutatis, ac demonstrato quàm nihil temere, nihil inuidè aduersus

Rerum Scoticarum

ciatetur, vlla tanta in Scoria esset potentia, quæ partes cogere posset, vt iudicato starent, prope omnium voluntate consensum est, vt Eduardo iudice res decideretur. Neque quisquam de fide eius dubitabat. Vt qui ex eo parte natus esset, quem superior Scotorum Rex fuisset expertus & socerum amantissimum, & tutorem æquissimum. Contra vero Anglus benevolentia Scotorum erga se recens, & illustre testimonium habebat; cum ei tam facile de matrimonio Reginae suæ consenserunt. Igitur Eduardus cum prius Beruicum venit eò rectores Scotiae, & ordinum legatos per literas euocat, protestatus se eos non tanquam subditos ad dominum, aut magistratum legitimum, sed amicos ad arbitrium ab ipsis electum accersisse. Primum omnium iusiurandum à competitoribus exegit, se decreto staturos. Deinde ab ordinum principibus, & legatis se ei, quem ipse iuratus Regem daret, parituros: ac super ea re publicum omnium ordinum diploma singularum sigillis appensis sibi dari poposcit. Deinde è singularum ordinum prudentioribus selegit duodecim Scotos, ac totidem Anglos eis adiunxit: à quibus etiam iusiurandum exegit, de eo, quod æquum, ac verum crederent, iudicando. Hac palam in speciem honesta, & popularia facta. Illud secrete, & inter paucos agitabatur, quomodo Scotiam suæ ditionis faceret. Id cum facile existimaretur regno in duas factiones diuiso, tamen quò res esset expeditior, & fraus occultior, præter Brussium, & Balliolum octo alios competitores excitauit: vt è maiore numero facilius esset vnus, aut etiam plures in suas partes traducere. Ac ne tanta res temere acta videretur, consultatio eis est proposita, cui in Gallia pietate, prudentia, & iuris scientia tum primi habebantur. Neque dubitabat, vt est id genus hominum nunquam inter se satis concors, aliquod se responsum quod in rem suam faceret relaturum. Et competitores quidem noui cum nihil in causa suscepta firmitatis viderent, sponte à petendo destiterunt. Iuris peritis vero ab Anglo, qui totius negotij apud eos auctor, & moderator erat, falsa species in hunc modum est proposita. Rex quidam nec coronari, nec inungi solitus, sed in sede quadam à suis collocari, ac Rex denunciari, neque tamen liberè Rex, vt non in clientela sit Regis alterius, cuius se beneficiarium fateatur sine liberis decessit. Duo propinqui è Sempronio magno Regis defuncti filio pro nato prognati hæreditatem petunt, Titius videlicet ex maiore Sempronij filio pronepos, Seius ex minore filia nepos: vter in hæreditate impartibili a deinde alteri præferendus? Hac consultatione his fere verbis proposita prope omnes responderunt si qua lex, vel consuetudo ea de re in regno quod petitur, esset ei standum: sin minus verum esse consuetudinem sequi eius, in cuius clientela sunt. Quod in feodis dijudicandis consuetudo descendat, non autem ascendat: hoc est consuetudo superioris inferiori pro lege habenda est, non contra. Longum esset omnium sententias sigillatim referre. Sed vt pauca colligam, prope vniuersi de iure litigantium incerta, & controuersa responderunt. Potestatem verò iudicandi summam iuxta falsam speciem propositam Eduardo tribuerunt. Ita re magis implicata, & involuta, quam prius erat, anno proximo conuenitur ad Noramam. Ibi Eduardus per homines idoneos leniter Scotorum animos pertentat, num sponte in ditionem eius vellent concedere: quod ab eorum maioribus sæpe factum fuisse contendebat. Id cum constaret

1285 t 1291

constanter omnes abnuerent, competitoribus regni, quos ipse excitauerat, conuocatis promissis ingentibus ab eis exprimit, vt ipsi in verba eius iurent: ceteris persuadet, vt conuentus Beruicum in locum magis idoneum transferatur, ibi viginti quatuor iudices illos selectos in templum sine a iudicibus inclusos de conuocata cognoscere iubet: verito interea ne quisquam ad eos propius accedat. Cum lentius res procederet, ipse solus identidem ingrediebatur, & alios, atque alios compellendo cum comperisset pluribus videti iure priorem esse Balliolum, gratia, & factione inferiorem, Brusio prius conueno, quem quod iure esset inferior, facilius suis rationibus assensurum putabat, regnum ei Scotorum pollicetur, si se in Regum Anglorum clientela, eorumque ditioni subditum profiteri vellet. Ad hæc cum Brusius ingenuè respondisset, se non ita statim regnandi, vt ea de causa libertatem à maioribus relictam imminueret, statim eo dimisso Balliolum acciri iubet. Is regni, quàm famæ honestæ auidior à morte Alexandri Ioannes Balliolus Rex Scotorum est declaratus: Scoti quidem ceteri tranquillitatis publicæ cupidi Ioannem Sconam de morte ductum coronarunt, ac vniuersi præter Brusium in verba eius iurarunt. Ille ab Anglo Rex pronunciat, à suis receptus, iam de regno securus, vt promissi fidem exolveret, ad Eduardum qui tum in Nouo castro ad Tinam agebat, venit, atque in verba eius iurauit. Idem quoque fecerunt, qui è proceribus cum secuti erant, non ausi aduersus duos Reges procul domo reniti. Id autem reliqua nobilitas vbi rescivit, factum quidem molestissimè tulit: sed infirmitatis suæ conscia iram dissimulabat. Eam vt declararent, non adeo diu post se obtulit occasio Macduffo Comite Fifano (qui tempore interregni fuerat è sex gubernatoribus) ab Abernethijs (quæ familia tum in Scotia florebat opibus, & auctoritate) cæso, ac fratre Comitum ab eisdem in ius ad conuentum ordinum tracto, Rex secundum Abernethios pronunciauit. Macduffus agro de quo lis erat abiudicato Regem, tum sibi raturus iniquiorem vt ante fratris interfecti non satis acrem vindicem, Anglum appellat: apud eum in ius Balliolum vocat. Causa Londinum delata forte Balliolus Eduardo Anglo in conuentu ordinum assidere: qui cum citatus per procuratorem respondere vellet, ipse coactus est surgere: & è loco inferiori causam dicere. Hanc contumeliam tum liberior agere non ausus, tacitus tulit. Sed cum primum se inde expedire potuit, ingentem irarum molem animo voluens domum rediit: in eaque cogitatione totus erat, quomodo suorum animos reconciliaret, & Anglum offenderet. Hæc meditationi commodum intervenit inter Francos, & Anglos nouum dissidium, quod in bellum statim erupit. Itaque ad conuentum in Scotia indictum aderant ab utroque Rege legati: Galli vt cum Rege nouo vetus fœdus renouarent, Angli vt ex recenti deditioe ad bellum susceptum auxilia acciperent. Vtraque legatione ad publicum concilium relata proceres ad rebellionem proni Gallos æquam, Anglos iniquam rem petere, iudicauerunt. Fœdus enim cum Gallis consensu vniuersorum ante quingentos annos factum, & propter æquitatem, & vtilitatem in hunc vsque diem perpetuo tenore, seruatum fuisse. Deditioem hanc recentem à Rege invito expressam: quam et si volens fecisset, ea tamen non teneti vel Regem, vel regnum: vt quæ à principe solo facta esset, non conuocatis ordinibus: quibus incon-

1291

XCVI.

R. Balliolus Rex

Rerum Scoticarum

sultis, aut aduersantibus nihil, quod ad totius regni statum attineret, Regi agere liceat. Decrerum igitur fit, ut legati in Galliam mittantur ad foedus antiquum renouandum: & Eduardo Balliolo Ioannis filio Regij generis uxorem deprecandam. Altera item in Angliam legatio missa, quae declaret Regem Scotorum quod per vim, ac nullo iure deditorem sui, ac regni Anglo fecisset, eam reuocare: ac renunciare amicitiam cum ob has causas, tum ob innumeratas iniurias sibi, ac suis factas: ac se in pristinam libertatem vindicare. Hanc renunciationem cum nemo paulo illustrior auderet ad hominem natura praeferoem, & fortunae indulgentia prope sui immemorem deserere. Monachus quidam, aut ut alij scribunt Abbas Abrebrothij per literas deuoluit: qui innumeris contumeliis affectus aegre incolumis ad suos redijt, magis contemptu sui quam reuerentia legationis turus. Interea Anglus, qui aliquot mensium inducias cum Gallo pactus erat, sperans ante exitum earum Scotum imparatum posse opprimi, classem in expeditionem Gallicam paratam in Scotiam mittit: quae prohiberet, ne commeatus Beruicum (quod audierat valido praesidio firmatum) inueheretur. Cum hac in ostio fluminis Scoti congressi octodecim naues expugnant, reliquas in fugam vertunt. Eduardi ferox animus hoc damno vehementius ad vindictam est irritatus. Balliolum semel atque iterum in ius ad se vocat. Ipse magno exercitu coacto ad Nouum castrum ad Tinam venit. Ibi edicto proposito Ioannem rursus, ut de criminibus obiectis se purget in ius vocat. Verum cum nec ille, nec quilibet quam eius nomine ad diem conuenisset, consilio ad vires adiecto Brussium ad se accersit. Regnum ei pollicetur, si in Balliolo exigendo fidelem operam nauerit. Ad quam rem perficiendam nec labore, nec impensis opus esse. Tantum ad amicos det literas, ut aut Regem deserant, aut in praelio cessent. Ipse magnis itineribus Beruicum contendit. In eo oppugnando cum nihil proficeretur, quod oppidum valido praesidio teneretur simulato discessu, velut expugnatione desperata per Scotos quosdam Brussianarum partium spargendos rumores curat Balliolum cum magnis copijs iam propinquum esse. Ad eum honorifice excipiendum cum illustrissimus quisque properarent, vrbeque seculis promiscue pedites, equitesque proiecissent, eques ab Eduardo immixtus obuios partim proculcat, partim a suis excludit: & occupata porta proxima urbem ingreditur. Secutus Rex cum peditum copijs miserabilem omnium generis caedem edit. Occisa feruntur Scotorum supra septem millia: flos Lothianae, & Fisanae nobilitatis. Cum nihil minus ab initio mihi fuisset propositum, quam ut a continente rerum explicatione diverticula quaedam rem, non potui mihi temperare quin Richardi Grafftonij, qui nuper historiam rerum Anglicarum edidit effrenem maledicendi libidinem ostendebundum. ut qui haec legent, hinc expendant, quantum ei scriptori fidei sit habebendum. Ait enim ab Hectore Boethio scriptum libro quattodecimo, capite secundo, tantum ibi sanguinis fufum, ut riuus eius per urbem decurrentes molam aquariam per biduum circumagere possent. Primum Boethius librum in capita non diuisit: deinde quod iste asseuerat, apud eum omnino scriptum non est: sed homine indocto, & impudentem mendace omisso ad Eduardum redeamus: qui abundante multitudinem partem exercitus ad obsidendum Dumbarum misit. Ipse paucos post

post dies arcem Beruici auxilium nusquam sperantem per deditorem accepit. Deinde iunctis ad Dumbarum omnibus copijs cum Scotorum exercitu, qui ad solvendum obsidionem venerat, magno prælio confligit: Victoria ad Anglos inclinante principes nobilitatis in arcem confugerunt: arx quoq; siue Richardi Suardi præfecti perfidia, siue comætu non sufficiente multitudini in aræo conclusæ dedita, in omnes captiuos crudeliter sæuitum. Sunt qui tantæ calamitatis causam in Robertum Brussium seniore reijciant: quod amicis eius in prælio cessantibus reliquis timor sit iniectus. Nostri præterea constanter tradunt, quod cum ab Eduardo Brussius operæ ibi nauatæ precium sibi promissum regnum Scotorum peteret, Anglum Gallice, quo sermone libenter utebatur, respondisse, nihil aliud scilicet est, quod agamus, quàm ut vobis regna paremus? Dumbaro, ac nonnullis alijs arcibus prope fines Anglorum captis, secuta est deditio Edimburgi, & Sterlini. Ibi Anglus Fortham transgressus iter Fortaram intendit, ybi tum se Baliolus continebat. Cùm nullo resistente ad Montem rosarum venisset, suadente Ioanne Cuminio Strabogiano ad Eduardum venit: ac se regnumque ei dedit. Eo in Angliam nauibus misso Beruicum Anglus reuersus graui edicto Scotorum proceres eò accersuit: qui venerunt, in verba eius iuræ coacti. Gulielmus Duglassius vir clarus genere, & factis cum obstinate recusaret, in carcerem coniectus: ibi post aliquot annos decessit. Ita rebus ex sententia gestis Ioanne Vareno Surræ Comite pro Rege, & Hugone Cressinghamio pro quæstore post se relicto Londinum redijt. Ibi Ioannem Baliolum in custodiam tradidit, post quartum, quam regnum inierat annum. Sed is paulo post deprecante Pontifice Romano, ac spondente nihil eum in Scotia moturum, in Galliam est remissus, Eduardo filio obside retento. Anglus omnibus rebus ad bellum Gallicum (quod propter Scotorum tumultus distulerat) paratis cum magnis copijs traiecit. Scoti per eius absentiam in spem libertatis erecti duodecim eligunt, qui summæ rerum præessent. Ex horum communi sententia Ioannes Cuminus Buchaniæ Comes cum manu satis valida in Angliam missus. Anglis, qui in Scotia per præsidia sparsi erant, senon ausis commouere libere Northumbriam, & Cumbriam populatur. Carleolum frustra obsedit. Hæc expeditio etsi Scotorum animos non nihil erexit, & Anglorum iniurias inhibuit, tamen parum ad summam belli ca profectum est, omnibus locis munitionibus ab hostium præsidijs infessis. Verum cum nobilitati nec virium, nec animi satis videretur ad maiora capessenda, repente exortus est Gulielmus Vallas, homo nobili, & antiqua familia, sed in re tenui natus, & educatus, ac nullis prope opibus fretus: qui tamen non modo supra omnium expectationem, sed etiam supra fidem res eo bello gessit. Is enim cum magna vi corporis, atque animi esset, adhuc adolescens nobilem iuuenem Anglum superbe sibi insultantem occidit. Ob id facinus profugus domo, & latitans, fugæ locum subinde mutando annos aliquot transiegit. Hac vitæ consuetudine corpus aduersus omnes fortunæ iniurias durauit, & animum sæpe subeundis periculis ad maiora audenda confirmauit. Tandem cum eius vitæ erraticæ tæderet, & aliquid vel cum periculo tentandum censeret, manu hominum collecta, quos par fortuna ei conciliauerat, non modò singulos excipiebat, sed plures sæpe cum paucioribus

aggres.

*balliolus p angl
capit in multis circumstantiis
a Ioan buring rex fr*

Rerum Scoticarum

aggressus varijs subinde in locis deprehensos trucidabat. Hæc cum pari celeritate, & audacia gereret, nec vnquam opportunum se hosti præberet, breui fama sui vtrunque patiter gentem impleuit. Igitur concurrentibus ad eum passim quos vel causæ similes, vel non dissimilis amor patriæ conciuerat, intra paucos menses non contemnendum exercitum confecit. Ab hac tumultuaria turba proceribus vel metu, vel ignauia segnius omnia gerentibus Vallas Prorex appellatur: & tanquam Balioli legatus omnia pro legitimo magistratu imperat. In nomen ille nulla ambitione, aut imperandi cupiditate, sed tantum ciuium suorum misericordia, & caritate susceptis. Hac manu primum vim apertam expertus Lanarci, conuentus eius præfectum clarum genere Anglum occidit. Multas deinde arces, aut parum munitas, aut præsijs non satis firmatas, aut negligentius custoditas cepit, & euertit: quibus leuioris operæ expeditionibus ita militum animos confirmauit, vt nullum eius ductu periculum defugerent: vt cuius nec audaciæ consilium, nec consilio vnquam euentus deesset. Harum rerum fama cum latè spargeretur, atque hominum fauore aucta plærunque maiora veto perferret, quicumque vel rem Scotticam saluam vellent, vel suæ timerent ad eum confluentibus instandum fortunæ ratus, quas Angli trans Fortham arces tenebant, etsi satis validas, & metu nominis eius munitas breui tamen in suam potestatem redegit. Taodunanam, Forfarensem, Brechinensem, ac montis rosarum arces captas diruit. Dunotrium inopinato euentu oppressum præsidio munit. Abredoniam metu sui aduentus ab hoste direptam, & adhuc ardentem incursu gressu quo minus arcem oppugnaret, rumor de adueniente exercitu Anglorum obstitit: quod eos ad Fortham opperiri constituerat: prælij enim aleam nisi in locis subire nolebat. Edvardus in Galliam (vt dictum est) discedens cum ceteris Scotia loca munita Anglicis præsijs obrineret, multosq; haberet Scotos sibi fidios, patriæ infidos, principes Scotticæ nobilitatis, quos aliquid ausuros suscipiebatur in intimam Angliam vsque ad suum reditum relegauit. In his locis nem Cuminium Badenacæ Regulum, & Alanum Loganum hominem magnæ & consilio promptum. Rebus in hunc modum constitutis nihil minus, quam nouos in Scotia motus formidans exercitum omnem abduxit. Tum verò factum rerum à Valla gestarum permotus maiore manu opus esse ratus ad eum committendum, nec tamen Rege dignam expeditionem esse ducens, quippe aduentum latronem vagum (ita enim hostem Angli vocabant) scribit ad Henricum Percium Northumbriæ Regulum: item ad Gulielmum Latimerum, vt copijs celeriter è propinquis locis confectis Cressinghamio, qui in Scotia restiterat, se coniungeret ac Scotos rebelles compescerent. Thomas Volsingamius Comitem Varem huius expeditioni præfecit. Vallas autem qui tum Cupri Ficensis arcem obsidebat, ne exercitus quem in aduentum Anglorum intentus auxerat interea ociosus esset, hostibus iam propius accedentibus recta Sterlinum ducit. Fortham nusquam ferme vadus illic quanquam & minoribus amnibus receptis, & maris æstu reciproco auctus ponte ligneo transiri poterat. Ibi Cressingham cum parte maiore exercitus transmissis pons siue (vt nostri prædicant) archiducum opera, qui non multo ante compagines trabium ita laxauerat, vt maiorem vim non posset sustinere, siue tot peditum, equitum, machinarumque pondere nulla adhibita fractus Anglorum iter interrupit. Scoti transpositos nondum explicatis ordinibus aggressi cæso duce reliquos in flumen retro agunt tanta celeritate

cæde, vt prope omnes vel ab hoste interempti, vel aquis obsorpti perierint. Vallas ab hac pugna ad arces oppugnandas reuersus adeo breui belli fortunam circum-
 egit, vt neminem Anglici generis præter capriuos in Scotia reliquerit. Hæc vi-
 ctoria, in qua è Scotis nemo illustrior, præter Andream Morauium, cuius filius ali-
 quot post annos pro Rege rem Scoticam administrauit perijt, ad Id. Sept. anni 1297
 parata est. Sunt, qui Vallam non ab arcis Cuprensis, sed Taodunanæ oppugna-
 tione reuocatum, eodemq; post prælium redijsse tradant: in quibus est Ioannes
 Maior, & aliquot cœnobiorum libri. Hanc stragem ex agrorum incultu conse-
 cuta est fames, & famem pestis, vnde maior, quàm è bello clades timebatur. Val-
 las, vt huic malo, quoad posset, mederetur, omnem militarem ætatem ad diem
 adesse iussam secum in Angliam duxit: rarus est corpora laboribus agitata salu-
 briora fore, & per hiemem in hostico viuendo com meatibus domesticis parci, &
 militem omnium rerum inopem aliquem belli fructum ex opulenta regione, &
 diuturna pace florente sensurum. Ibi nemine congregi auso à Calendis Nouem-
 bribus vsq; ad Cal. Feb. cum suos & hostium fructibus refecisset, & spoliis ditasset,
 parata ingenti gloria domum redijt. Hæc expeditio vt Vallæ famam, & aucto-
 ritatem auxit ad populum, ita nobiliorum inuidiam mirum in modum aduersus
 eum intendit. Eius enim laudes ipsis exprobrare videbantur vel ignauiam si non
 auderent, vel perfidiam si nollent viri summa nobilitate, & opibus attentare, quod
 homo tenuis omnibus fortunæ præsidij destitutus non magis fortiter susceperit,
 quàm gnauiter perfecit. Anglus quoque rem esse rarus maiorem, quàm vt ea
 per præfectos defungi posset, ipse rebus pro tempore compositis in Gallia domum
 redijt: & maximo exercitu, sed repentino delectu (nam veteranos è transmarinis
 prouincijs non deduxit) & è tyronibus fere conflato Scotiam versus pergijt cum la-
 tronum incomposita manu rem sibi futuram rarus. Verum cum in Stammoriz
 planicie quingenti fere passus inter acies instructas interessent, conspectio Vallæ ex-
 ercitu disciplinam, ordinem, & confidentiam hostium admiratus aduersus vete-
 ranum ducem, & militem omnibus malis induratum etsi multo maiores copias
 ipse haberet, tamen non ausus fortunæ rem committere conuersis signis sensim
 gradum retulit. Vallas quoque metu insidiarum abeuntem sequi non ausus suos
 in acie continuit. Hac victoria de potentissimo Rege sine sanguine relata ini-
 mici multo acrius eum adorti curarunt rumores disseminandos Vallam iam aperte
 tyrannidem affectare. Id vero primoribus indignum videri, ac præcipuè Bruffio
 & Cuminij Regiz stirpis hominibus. Nam si seruiendum esset, honestiorem sub
 Rege maximo, & potentissimo fore seruitutem, quàm sub homine nouo, cuius do-
 minatus non minus ipsis turpis, quàm periculosus esset futurus. Iraque statuunt
 omni ratione Vallæ auctoritatem labefactare. Hic animorum habitus cum Ed-
 uardum non lateret, magno ex Anglis, & Scotis, qui in fide ei data permanserant
 comparato exercitu æstate proxima ad Varium sacellum venit: qui vicus in ipsis
 valli Seueri vestigijs est inædificatus paulo plus sex millia passuum à Sterlino di-
 stat. Nec procul inde Scotorum exercitus confedit, satis quidem validus (erant
 enim ad triginta millia) si duces inter se concordessent. Duces autem erant
 Ioannes Cuminus, Ioannes Stuartus, & Gulielmus Vallas: priores genere & opi-
 bus, postremus rerum gestarum gloria longè Scotorum florentissimus. Cum in
 procinctu iam starent tres acies accessit ad pristinam inuidiam noua contentio,
 quis primam aciem in hostem duceret. Ac nemine alteri cedente contentionem

Rerum Scoticarum

Angli diremerunt, qui instructi sub signis magno gradu ad eos aduentabant. Cuminius non tentata pugna cum suis discessit. Stuartus à fronte, à tergo circumventus cum omnibus eum secutis occiditur. Vallas cum à fronte acriter premeretur, & Brussius circumuito colle à tergo immineret, ordinibus quoad in tali rerum statu poterat non perturbatis, retrò trans Carrontem amnem abiit. Ibi obiecto flumine cum & se tueretur, & sparsos è fuga recolligeret Brussio colloquium petenti non abnuit. Cum soli sine arbitris, qua flumen angustiore alueo præaltis ripis cogitur ex aduerso constitissent, tum Brussius prior mirari se ait, quid Vallæ in mentem venerit, ut præbeculæ incerto favore ablati contra Regem eius ætatis potentissimum, maximis etiam Scotorum auxilijs subnixum sese periculis assidue obijciat: idque nullo tantis laboribus operæ precio proposito. Neque enim si Eduardum vincat, Scotos vnquam ei regnum permitturos: neque si ipse vincatur, vllum superesse perfugium, nisi in misericordia inimici. Cui Vallas: Ego nunquam, inquit, istum laboris mei finem mihi proposui, vt regnum mihi pararem, quod nec mea fortuna capit, nec animus cupit: sed cum ciues meos vestra, ad quos regnum iure spectat, ignauia rectoribus desertos viderem hosti immanissimo non in seruitutem, sed lanienam obiectos, eorum vicem sum miseratus, & causam à vobis desertam suscepi: quorum libertatem, fortunas, & incolumitatem non prius deleeram, quàm vita me deserat. Vos, quibus potior est turpis cum securitate seruitus, quàm honesta cum periculo libertas, istam, quam magna æstimatis, fortunam amplectamini. Ego in patria sæpe defensa liber, & libens moriar: nec me prius eius caritas, quàm vita relinquet. Ita soluto colloquio vterque ad suos rediit. Hoc prælium incidit in vndecimum Cal. Aug. in quo ceciderunt e Scotis supra decem millia: in his è proceribus clarissimi Ioannes Stuartus, Macduffus Fifæ Comes, & ex acti Vallæ Ioannes Gramus secundum ipsum Vallam Scotorum longè fortissimus habitus. Ex Anglis Frerus Briangius in re militari apud suos magni nominis. Post infelicem pugnam Vallas cum Perthum venisset, dimisit exercitum: inuidiæ, cui se imparem sentiebat, cessit: neque post eum diem pro imperio quicquam gessit. Anglos tamen cum amicorum cohorte quæ abdicato magistratus nomine semper ei adhæsit, quoties rei bene gerendæ se offererebat occasio semper infestus premebat. Eduardus post agrum trans Fortham Perthum vsque omni clade belli vastatum recaptis in fidem, qui metu præsentis nihil mouere audebant, exercitum reduxit. E Scotis, qui patriæ libertati studebant, post hostis discessum paulum recreati Ioannem Cuminium iuniorum faciunt Proregem. Is de concilij sententia ad Philippum Valesium Galliarum Regem legatos misit, qui cum eo agerent, vt per sororem, quæ cum Eduardo erat desponsa saltem inducias obtineant. Eius opera in septem mensibus impetratæ: nec tamen bona fide seruatæ. Nam legatos ad Bonifacium octauum missos Angli retinuerunt, atque in carcerem coniecerunt. Scoti interea, qui nec tyrannidem Anglorum ferre, nec immanem Eduardi animum supplicij exatiare, nec pacem æquam impetrare poterant, obstinatis animis ad vltimam dimicationem citra spem veniæ se comparant. Primum omnes Eduardi præfectos, qui Anglicæ nationis erant, ex omnibus vrribus, & arcibus exigunt. Scotos Anglicæ factionis quacunque vi possunt, affligunt. Hic status rerum cum prope biennium durasset Eduardus Radulsum Confratium cum magnis copijs ad præ-

ad prædones (ita enim eos vocabat) domandos, & reliquias belli conficiendas misit. Hi nemine obuios latè prædas agentes ad Roslinum vsque (locus is Lothianæ est quinq; fere millia passuum ab Edimburgo distans) trifariam, vt latius popularentur, diuisa castra posuerunt. Ioannes Cuminius adiuncto sibi Ioanne Fraserio Tuediæ longè potentissimo collectis ad octo millia hominum ad hostem ducit, vt vel ab effusa populatione cohiberent, vel si qua rei bene gerendæ occasio se obtulisset fortunæ non deessent. Occasio maior quàm sperabatur est oblata. Nam cum Angli nihil minus, quàm hostis toties victi, tot malis fracti aduentum expectarent, ac solutius, quàm in hostico conueniebat, se gererent, 10 prima eorum castra subito aduentu Scotorum sunt oppressa magna cede facta: qui evaserunt, in proxima castra tumultum pertulere. Ibi ad arma trepidè elamatum, & pro se quisque alius alium hortari ad opem suis ferendam. Sed cum serum auxilium esse sensissent, ad vindictam se comparant. Atrox, vt inter feroces victoria, & cupiditate vltionis incensos fit conflictus, tandem fufis, fugatisque Anglis victoria quidem, nec incruenta tamen cessit Scotis. Interea 20 tertia acies, quæ longius tetenderat, adueniens trepidationem Scotis iniecit. Plurique enim vulnerati, ac maior pars duplicis pugnæ laboribus fatigati videbant in certamine manifestum periculum, in fuga certum exitium sibi imminere. Tandem ducum iussu cæsis captiuus, ne omnibus in hostem intentis à tergo insurgerent, ministros suos cæsorum spolijs armant, & maioris exercitus speciem hostibus præbent. Prælio inito acriter vtrinque certatur. Cum aliquandiu anceps pugna fuisset, Scoti adhortationibus ducum, duplicisque victoria memoria revocata, viribus resumtis tanto impetu incurrunt in hostem, vt Angli turbatis ordinibus terga verterent. Pugnatum est ad Roslinum sexto 30 Calendæ Martias, millesimi trecentissimi secundi anni. Hæc victoria tribus exercitibus eodem die ab vno victis quanto fuit clarior, tanto acrius Eduardus ad ignominiam delendam, & finem tandem aliquando diuturno bello imponendum animum intendit. Igitur exercitum, quantum nunquam antea conscribit, ac terra, marique Scotiam latè armis pervagatus est, ad extremos vsque 40 Rossia fines, nemine armato se tantis copijs obijcere auso. Solus Vallas cum suis nunc à fronte nunc à tergo, aut lateribus incurrendo temere prægressos, aut moratores, aut si qui cupiditati prædæ longius à suis discedebant, excipiebat: neque quenquam longius à signis progredi sinebat. Hunc Anglus magnis pollicitationibus frustra ad se sæpe traducere est conatus. Sed vna eius ad omnes erat oratio, se vitam, quam patriæ debebat, ei deuouisse: cui si aliam opem afferre non posset, pijs etga eam conatibus immorturum. Restabant aliquot arces Anglis nondum deditæ. Vrcharta in Morauia vi capta omnibus qui ineranant ad vnum extinctis: ceteræ metu se dediderunt. His rebus gestis Anglus cum Eduardo filio, quem Perthi reliquerat se coniunxit: ac Sterlinum 45 tribus mensibus obsessum deditibus sese ob omnium rerum penuriam præstidarijs, ac tantum vitam, & libertatem pactis, cæpit. Nihilominus Gulielmus Othuarus, qui arci præfectus erat aduersus pacta, & conuenta retentus est: & Londinum in custodiam missus. Tota Scotia recepta conventus ordinum ad Fanum Andree ab Eduardo est habitus: vbi omnes in eius fidem metu coacti præter vnum Vallam iurarunt. Is metuens ne Anglo sibi infestissimo à nobilitate non fatis æqua proderetur, cum paucis ad antiquas latebras secessit.

Rerum Scoticarum

85107
Eduardus praefectis & magistratibus per totam Scotiam ordinatis se in Angliam recepit. Quo in discessu singularem sui odij in omne nomenoticum significacionem reliquit. Non contentus enim sustulisse omnes, qui res novas moliri posse videbantur, adiecit animum ad omnem (si fieri posset) gentis memoriam abolendam. Leges enim veteres deleuit: ritus ecclesiasticos ad Anglicam consuetudinem traduxit: historias, foedera, monumentaque vetusta siue à Romanis relicta, siue à Scotis erecta destruenda curauit: libros omnes, literarumque doctores in Angliam transtulit. Lapidem marmoreum rudem, in quo fatum regni continci vulgo persuasum erat Londinum misit: neque quidquam omnino reliquit, quod spiritus generosos aut sui memoria ad pristinae fortunae recordationem excitare, aut ad veram animi magnitudinem erudire, & excolere posset. Ita non solum viribus, sed etiam animis (ut rebatur) fractis, & in sterilem humilitatem deiectis perpetuam sibi illinc pacem spondebat. Reliquit autem Odomarum Valentinum pro Rege, qui omnium nouarum rerum molimina, si qua emergerent, in ortu ipso extingueret. Verum bellum ei nonnum vnde minimè rebatur est exortum. Erant apud Eduardum Regem Scotici generis viri inter primos clari Robertus Brusius filius eius, qui cum Balliolo de regno contenderat, & Ioannes Cuminius à colore faciei Ruber dictus Ioannis Ballioli proximi Scotorum Regis consobrīnus. Hos Eduardus saepenumero seorsum conuentos vana regni spe diu frustratus erat: atque ita operarum in Scotia perdomanda vsus. Patefacta tandem ludificatione nihil magis vterque expetebat, quam occasionem qua Regis erga se perfidiam vinceretur. Sed ut amuli, mutua suspitione continebantur, ne consilia communicarent. Tandem Cuminius cum ea quae gererentur Brusio ingrata esse comperisset, ab initio malorum omnium exorsus apud eum patriae calamitatem vehementer deplorauit: & in perfidiam Regis Angli multum inuictus sese in primis, ac Brusium grauitè incensauit, quorum auxilio, & labore sui ciues in eas miseras incidissent. Ex hoc sermonis initio longius progressi cum vterque alteri de silentio fidem dedissent, demum inter eos ita conuenit, ut Brusius regnum obtineret, cedente ei Cuminio ius suum. Cuminius vero Brusii agros, quos in Scotia amplissimos, & fructuosissimos habebat, teneret: secundusque ei honor post Regem haberetur. Haec cum inter eos iurata, scripta, & consignata fuissent Brusius in opportunitatem rerum nouandarum intentus relictis in Scotia vxore, & fratribus in aulam Anglicam proficiscitur. Post eius discessum Cuminius siue poenitentia prioris consilij, siue quod fraude tollere de medio Brusium æmulum statuisset, atque hac via faciliorem sibi ad regnum aditum parare, secreta consilia dicitur Eduardo prodidisse: atque ad fidem faciendam conuentum ab utroque signatum ad eum misisse. Brusio dies dicitur ut perduellionis reo. Ipse ab aula vetitus discedere. Appositi etiam custodes occulti, ac iussi dicta factaque eius speculari. Cunctatio Regis in crimine manifesto eò spectabat, ut ante rumorem sumpti de eo supplicij fratres eius comprehendi possent. Brusius interea per Comitem Gomeriae autum amicum certior de repentino periculo factus: qui non ausus fugae consilium literis committere Brusii exemplo periculo nitus ad eum calcaria inaurata, nummosque aliquot aureos misit, tanquam superiore hac die mutuo ab eo accepisset. Robertus, ut in periculis homines sunt

ab anglo pro rege
scotia optinuit
Odomarus Valentinus

sunt sagaciores, non ignarus quid eo munere significaretur fabrum de nocte accersit. Trium equorum soleas inuerfas, ac præposteras equis affigere iubet, ne vestigia velut aduentium per niuem fugam proderent. Ipse eadem nocte duobus comitibus assumptis iter ingreditur, ac multum hominibus, equisque fatigatis septimo demum die ad arcem suam, quæ sita est ad lacum Mabanum venit. Ibi Davidem fratrem, & Robertum Flaminiuntinæ nactus, eis adjunctis, ac vix fugæ causâ indicata, in tabellarium incidit, qui literas à Cuminio ad Anglum ferebat: in quibus scriptum erat, vt Robertus quamprimum tolleretur: periculum enim in mora esse, ne quid homo nobilis & graciosus pari consilio, atque audacia nouæ turbæ excitaret. Perfidia Cuminij his etiam iudicijs comperta Robertus ira inflammatus Drumfrisum, vbi inimicum esse compererat, rectâ pergit: ac Ioannem in templo fratrum Franciscanorum nactus prolati literis coarguit: ac impudenter suas esse negantem impatiens iræ pugione in ventrem adacto iacentem pro mortuo reliquit. Cum equum esset conscensurus Iacobus Lindesius, ac Rogerius à cella Patricij, alter propinquus, alter vetus amicus è vultu animi perturbatione intellecta causam sciscitantur. Qua ille breuiter explicata cum subiecisset se putare Cuminium esse mortuum: quid, inquit Lindesius? tu ergo rem tam arduam in incerto reliquisti? & cum dicto ad eum ingressus non illum modò, sed & Robertum Cuminium opem propinquo ferre conantem conficit. Hæc cædes facta est anno millesimo trecentesimo quinto ad quartum Idus Februarij. Eodem prope tempore Vallas à Ioanne Mentetho familiari suo per Anglos pecuniâ corrupto in agro Glasuensi, vbi tum latebat, captus, & Londinum missus Eduardi iussu fœde lanatus interiit. Membra ad aliorum terrorem in locis celebrioribus Angliæ, & Scoriæ suspensa. Hunc finem vitæ habuit vir sui temporis longè præstantissimus, in suscipiendis periculis animi magnitudine, in rebus gerendis fortitudine, & consilio clarissimis veterum ducibus facile comparandus, caritate in patriam nemini secundus, qui seruentibus cæteris solus liber, neque præmijs adduci, neque metu cogi potuit, vt causam publicam semel susceptam desereret: cuius mors eò miserabilior est visa, quòd ab hoste inuictus, à quibus minime debuit, fuit proditus.

XCVII. R.

Brussius tantum moratus dum a Pont. Rom. veniam cædis in æde sacra factæ obrineret, proximo mense Aprili anno millesimo trecentesimo sexto Sconam profectus Rex coronatur. Primum gnarus quam potente cum hoste res sibi esset, copias vndeunque potest, comparat. Sed cum totam gentem Cuminiam, cuius familiæ potentiam nulla vnquam antè, neque postea in Scotia æquauit, haberet inimicam, multorum præterea animos offendisset, propter operam superioribus temporibus Anglo nauatam, maxima autem pars metu potentia Anglorum commarato Eduardi præfecto vincitur: eo minore cum cæde, quòd Brussiani suæ infirmitati post cum in Atholiam venisset, ac illinc in Argatheliam tenderet. Patefacto Cuminij eius consilio, in loco, qui Dalree vocatur, hoc est ager Regius ex itinere præli.

Brussius 797

Rerum Scoticarum

prælium inire coactus paucis amissis, reliquis quò cuique commodum erat dilabentibus pari ac prius eventu est usus. Post id tempus cum vno & altero fere comite tutiorem se in ea fortuna paucitate ratus per loca deserta vixit prope ferinam vitam egit. Nec si rursus fortunam tentare vellet, vili virium spes usquam erat. Vulgo enim ex hac duplici offensione cætera augurante ab omnibus destituitur. Duo soli ex veteribus amicis constanti erga eum fide perstiterunt, Milcolumbus Leuinius Leuinix Comes, & Gilbertus Haius. Angli eius miseris nondum satiati mittunt in omnes regni partes, qui propinquos eius comprehendant. Omnes præterea exulum uxores, & liberos iubent ante certum diem regno excedere. Vxor ipsius Roberti à Gulielmo Comite Rossix capta in Angliam mittitur. Nigelus eius frater Kildrumix arce per præfectum Anglis prodita cum vxore & liberis in hostium manus venit. Thomas quoque, & Alexander iidem eius fratres dum è Gallouidia Carictam petunt ad lacum Rianum, (qui Prolemao est sinus Rerigonius) comprehensi, in Angliamque missi. Hi tres alibi capite mutantur. Cæteri Brussianarum partium passim conquiriti. Ipsi cæsi, Bona direpta. Rex ipse cum vno plerunque comite, interrim solus per loca maximè inculta pererrabat: atque in dies, & horas latibula commutabat. Et cum ne sic quidem sibi tutus à civium perfidia, & hostium crudelitate videretur, in Ebudas ad veterem quendam amicum transmisit. Ibi cum aliquot menses latuisset, quia nusquam comparebat, perisse creditur quæri desijt. Hæc fama vt ad securitatem erat ei non inutilis, ita si diutius durasset, amicis omnem recuperandi regni spem ademptura videbatur. Aliquid igitur movendum ratus modicis ab amico vbi latebat copiis acceptis in Carictam nauigat. Ibi arcem sui quidem patrimonij, sed à valido Anglorum præsidio infestam inopinato aduentu opprimit: & Anglis ad vnum occisis ne ab hostium copiis intercluderetur transmissio Glottæ æstuario Ennessum arcem munitam ad Nessum flumen in tumulo satis edito sitam longè diuersa regione negligenter custoditam pari felicitate capit. Harum rerum fama diulgata magnum animorum motum per totam Scotiam fecit. Præter enim veteres amicos, qui passim è suis latebris ad eum accurrebant, multos etiam novos ei conciliauit Anglorum superbia, qui postquam extinctum arbitrati fuerant, magis auarè, & crudeliter imperarunt, quàm antea. Igitur auctus non penitendis copiis militum optimi generis, (vt quos vel indurauerant labores, vel desperatio ad vltima audenda impulerat) omnes vique arces per Scoria regionem in septentriones procurrentem, vt quæque capiebat, diruit: partim ne suas copias diuidendo infirmiores redderet partim ne hostes vllum receptum tutum illic haberent. Cum passim obuia vincendo in interiorem partem regni penetraret, Ioannes Cuminius Buchanix Comes certior factus cum ad saltum, per quem Esca fluuius in planam Mernix delabatur pervenisse, cum subitatio exercitu Scotorum, & Anglorum, omnibus qui militari essent ætate ad arma convocatis ad Glenescam (ita loco nomen est) eum assequitur. Brussius loci angustias suorum paucitati commodas ratus, paratus ad dimicandum hostem expectabat. Cuminius acie in longitudinem explicata terrore multitudinis Brussium perculsum ita arbitrabatur. Verùm vbi eum videt suis se locis tenere, conscius imbecillitatis

tratis suorum ; nec ausus in locum paulo iniquiorem aciem erigere de indu-
 ctijs, per quas de pace ageretur, missio præcone prior egit. Eas Cuminius cum
 obrinuisset, omiſſa mentione pacis, quibuscunque potest rationibus copias auget ;
 nec Scotis quos secum habebat, multorum fauore in Robertum inclinato, con-
 silij supplementum ab Anglis petit. Interea Brussius quoque ut contemptum
 sui demeret Anglis, & amicorum animos erigeret, semper hostium copijs inhæ-
 tens nunc hac, nunc illac carpere, & infirmiora præſidia aggredi, nec ipse vn-
 quam vllò in loco consistere diutius, aut hosti se opportunum præbere. Circa
 hæc tempora Simon Fraſerius, Valterus Loganus equites strenui, & summa in
 patriam caritate à factionis Cuminianæ hominibus capti, & Anglis traditi Lon-
 dini supplicio sunt affecti. Eodem fere tempore Iacobus Duglassius ad partes
 Brussianas se adiunxit. Erat is Gulielmi filius iuuenis omnium primarum arti-
 um facile princeps : qui cum Luteciæ literis operam daret, audito patrem in-
 carcerem ab Anglo coniectum, ac non adeo multò post mortuum domum re-
 didit, ut ex amicorum consilio reliquum vitæ cursum ordinaret : ac patrimonio
 Lambertum Fani Andreæ Episcopum se contulit : ab eo in familiam acceptus,
 atque ibi honestè habitus vsque ad Eduardi Regis pacata fere tota Scotia ad-
 uentum ad Sterlinum obsidendum. Eò ad Regem salutandum profectus
 Lambertus Duglassium secum duxit : Regemque opportunum nactus orauit
 ut patrimonio restituto iuuenem in fidem, clientelamque reciperet, eiusque
 forti, & fideli opera vteretur : atque adiecit, quæ pro tempore de laudibus eius
 dicenda videbantur. Rex vbi nomen, genusque eius intellexit de Gulielmò
 patris pertinacia asperè locutus neque se filio, nec opera eius vti velle respondit :
 nec patrimonium, si maximè vellet reddere posse, quod iam de se bene meritis
 gratificatus esset. Ita dimissus ab Anglo Iacobus apud Lambertum fuit, vsque
 ad Brussij in Merniam aduentum : tum ne quam Anglo (cuius animum erga se
 implacabilem abundè perspexerat) occasionem nocendi omitteret direptis non
 inſcio Lamberto eius equis, ac nonnulla pecunia ad Brussium venit : eiusque
 ille opera multis asperrimis tempeſtatibus est vsus. Non adeo multo post vter-
 que Rex eodem prope momento in grauem morbum incidit. Eduardus in
 belli apparatu aduersus Scotos occupatus paucis post diebus morbo ad Lanca-
 strum decessit, relicto hærede Eduardo secundo filio, qui à loco vbi natus erat
 Carnariuanus est dictus. Is à patre aucto exercitu in hosticum ingressurus præ-
 misit edictum Drumfrisium ut Scoti frequentes eò conuenirent. Verum è
 propinquis regionibus & pauci, & segniter affuerunt. Renunciato etiam res
 transmarinas turbari relicto præsidio quantum satis putabat ad Scoticos tumultus
 reprimendos reuersus, rebus domi pro tempore compositis in Galliam traiecit.
 Interea Robertus morte Angli nunciata nonnihil recreatus de rebus suis melius
 sperare cepit : ac viribus animi corpus infirmum sustentabat. Non ignarus
 autem quantum in vnius ducis industria ad victoriam esset momentum ita se
 comparabat ad extremam fortunæ aleam, ut hostem, & pugnam deposceret.
 Ex aduerso autem cum Anglus amicorum spe tardius adventaret Ioannes
 Cuminius auidus gloriæ belli per se finiti, cum speraret Robertum vel adiun-
 cto ad labores morbo grauissimo extinctum iri, vel per valetudinem impe-
 ditum in aciem non descensurum omnibus quas potuit copijs in vnum coactis

Rerum Scoticarum

1310
rectà ad hostem ducit. Ille contra ut suorum animos confirmaret, se imperatorem in equum iubet. Eius autem conspectus etsi duobus militibus eum sustinentibus harere vix posset, tantum animi omnibus adiecit, ut nunquam alacrius pugnam inierint. Cuminius, qui spem victoriæ in aduersa hostis valetudine collocabat, postquam neque hortando, neque castigando suos continere potuit vnicum eis fugam capessere est coactus. Multi in fuga capti: omnes humaniter habitati. Hæc victoria ad Ennerviam parva ut Regem morbo liberauit, ita rerum prosperè gerendarum ei fuit initium. Quicquid enim ab eo die attentauit, ei feliciter cessit. Post paucos deinde dies in Argatheliam duxit. Regionem depopulatus dominum eius Alexandrum ad deditionem compulit, qui cum familiaribus in Angliam profectus, ibi breui post in summa inopia miseram vitam finiuit. Eodem anno pridie Calendas Iulias Eduardus Brussius æquè prospero euentu ad Deam Gallouidiæ amnem pugnavit. Rollandus nobilis eques Gallouidianus in prælio cæsus. Donaldus Insulanus è fuga retractus. Gallouidia longè, latèque vastata. Hi tumultus Eduardum Anglum ocij cupidum inuitum ad bellum exciuerunt. Nam cum vbique res malè gereretur, ipse proximo anno cum magno suorum exercitu Scotiam ingressus numerosam manum Scotorum, qui ab Anglis nondum defecerant, sibi adiunxit. Cum ijs copijs ad Renfroam vsque progressus nulla re digna memoratu gesta redijt. Siue in causa fuit ipsius fegne ingenium: siue quòd præter inopiam, quæ tum omnem Scotiam affligebat, Robertus curarat, ut commeatus qua iturus erat exercitus inde in loca deuia transferrentur. Post eius discessum Scotus in arcibus recipiendis, quæ adhuc ab Anglis tenebantur, reliquum anni tempus consumpsit. Plurimæ desperato ab Anglis auxilio non expectata obsidione sese dederunt. Anno deinde proximo qui fuit à Christo nato 1310 Brussius ut clades acceptas hosti rependeret bis Angliam infesto exercitu est ingressus, & cum maxima præda sine certamine redijt. Sequenti deinde biennio præsidia munitiora, quæ in Anglorum potestate remanserant prope omnia recepit. Perthum vi captum Angli, Scotique præsidij promiscuè cæsi: quòd cæteri à simili pertinacia deterrerentur. Muri diruti. Fossa repleta. Huius exempli terror Drumfrissum, Lanarcum, Aëram, Botam oppida, aliaque multa minus firma loca deditionem facere coëgit. Veris initio Bacchanalibus ad Ieiunii Quadragenarij principium celebrari solitis, custodibus ad ludum lasciuiamque intentis Rosburgum à Iacobo Duglassio captum. Nec adeo diu post Thomas Randulfus Edimburgi arcem munitissimam cepit. Manna quoque insula dedita: arces vbique, ne iterum receptaculo essent hostibus diruta. Interea Eduardus Brussius Sterlini arcem in rupe, nisi vna, qua aditus parte vndique præcipiti sitam obsidione clauserat. Eam tenebat Philippus Maubraius homo impiger qui successu Brussianarum partium in Scotia animaduersa eam armis, commeatibusque aduersus obsidionem, quam iam tum animadmo prospiciebat egregiè munierat. Igitur cum dies multos Eduardus frustra in ea oppugnanda consumpsisset, neque spem potiundi per vim haberet, ne nulla re gesta repulsus inde videri posset, ad conditiones est ventum ealege, ut nederetur: præsidij quo vellent eum rebus suis se conferrent incolumes. Hæc conditiones vehementer displicuerunt Regi: eas tamen, ne fratris fidem eleuaret seruare decreuit. Verum cum non dubitaret Anglum ad diem affuturum, quic-

1310

quicquid in tanta rerum inopia potest, aduersus hostem potentissimum subiturus
 vltimum discrimen parat. Et Anglus qui à Scotis, quos pater ei victos, & fractos
 reliquerat, se non modò regno Scotorum exutum, sed de Anglia dimicare coa-
 ctum cerneret, gentem sæpe rebellem, semper inquietam, & infestam tollere cu-
 piebat. Id vt & perficeret exercitum non modò ex Anglis, & Scotis, qui Anglo-
 rum sectam sequebantur, sed è transmarina ditione, (quæ tum ei magna, & opu-
 lentra erat) quantum nullus vnquam Rex Anglorum habuisse dicitur coegit: cor-
 rogatis etiam à transmarinis amicis auxilijs, maximè à Flandris, & Hollandis, quos
 pater eius aduersus Philippum Gallorum Regem impensè adiuuerat. In eo exer-
 cito supra centum millia bellatorum fuisse dicuntur. Sequebatur etiam turba ca-
 lonum, & lixarum, eorumque qui commeatus terra marique subuehebant,
 vt in regionem non admodum frugum fœcundam, & per tot annos omnibus
 belli cladibus afflictam. Præterea eorum qui in colonias describendi, & agros
 accepturi vxores, & liberos secum trahebant ingens multitudo. Totæ autem
 vices opulentissimi regni, & iam diu florentis oculis, animisque subiectæ tan-
 tam omnibus fiduciam pariebant, vt non de bello gerendo, sed de præda di-
 uidenda omnis eorum esset sermo. Brussius tanto apparatu hostium audito
 & ipse suas copias parat, numero quidem aduersus tantam multitudinem exi-
 gas. Erant enim ad triginta millia hominum, sed belli vsu, & malis domesticis
 inguratorum, & qui vitæ, fortunarum, omniumque quæ sunt hominibus cara,
 spem in dextris gerebant. Cum hac manu sinistram ripam Bannoci fluminis
 tenebat. Est autem is amnis præaltis vtrinque ripis, paucosque & angustos habet
 transitus. A Sterlino circiter duo millia passuum abest. Infra colles, antequam in
 Forham influat per loca paulum æquiora transit, sed alicubi paludibus impedita.
 Hieme quidem plærunque rapidus, ac torrens fertur: tum vero vt medijs calori-
 bus modicis aquis & pluribus in locis peruius erat. Scotus quanto viribus inferior,
 tanto ad omnia circumspectior vt arte, & consilio transitum impeditiorem Anglis,
 qui dextram ripam occupauerant, redderet, locis æquioribus fossas præaltas duxit,
 in quibus palos acutos ita infixit, vt supernè integumentum è leui cespice frau-
 dem calaret. Murices item ferreos, vbi commodum videbatur, spargi iussit. Igi-
 tur cum castra castris modico amne dirempta in aduersis collibus prope collata
 essent, Anglus octingentos equites paulo longius à castris transmisit Sterlinum
 præmittit. Hos Robertus ad vicini agri prædam mitti ratus quingentos equites
 dat Thomæ Randulfo, cum quibus effusam agrorum populationem cohiberet: &
 si se occasio pugnandi daret, eam non omitteret. Eos Angli conspicati omisso,
 quo pergebant, itinere aciem convertunt. Pugnatum est diu acriter neutro
 inclinante victoria. Iacobus Duglassius suis, qui paticiores erant, vehementer
 metuens Brussium orat, vt liceret laborantibus opem ferre. Id cum ille perci-
 pisset negaret, in tumultum velut spectator subiectus, certus tamen si res posce-
 ret suis ire subsidio, vbi Anglorum aciem inclinantem, remque Scoticam me-
 cere loco esse animaduertit, ibi constitit, ne ex aliena laude quicquam velle de-
 fracti, & Scoti velut totius victoriæ omine recapro se in crastinum diem ad di-
 dicationem parant. Nox quamuis tum breuissima (ad Nonum enim Calen-
 das Iulias pugnatum est) pro ardore tamen vtriusque partis longa videbatur.
 Omnis Scotorum multitudo in tres acies erat diuisa. Rex mediam ducebat
 in dextro

Angli habent in Ex-
 centu supra centu
 milia bellatorum
 Scoti 30 millia

Rerum Scoticarum

in dextro cornu eius frater, in sinistro Randulfus imperabat. Angli præter magnum sagittariorum numerum, quos utrinque cornibus circumfuderant, cataphractos etiam e Gallijs habebant. Hi cum in Randulfum, qui locis humilioribus stabat, se concitassent, ut in latus obliquum incurrerent, subito in præparatas à Brussio fossas ruinæ modo cum magna hominum & equorum strage procciderunt. Primi suorum supra ruentium lapsu oppressi perierunt: & postremorum clade territi retrocesserunt. Is terror etiam pedestres copias non nihil tardauit, veritas ne & ipsa simili fraude caperentur. Accidit & aliud paruum quidem dictum: sed quod, ut in bello plerumque solet evenire, non leue attulit momentum ad summam rei. Robertum, qui ante suam aciem obequitabat, clauamque manu tenens primos ordines continebat, quidam Anglus agnoscens infestus in eum hastam dirigit. Rex ictu paulo evitato hostem equi impetu præteruectum claua ferit, ac exanimem solo prosternit. Vulgus militum periculosam Regis audaciam magnis laudibus prosequens non iam consilio Regi, sed impetu in hostem ferri tanto ardore animorum, ut aduersam aciem impulsuri viderentur, nisi sagittarij Anglorum in cornibus dispositi magno cum damno eos coercuissent. Brussius aliquot equitum turmis immisis eos quidem repressit: error tamen plusquam hostis Anglis nocuit. Turba enim castrensis calonibus in iumenta impositis, linteisque signorum instar explicatis cum impulso colle, vnde conspici possent, constitissent speciem noui exercitus aduentantis præbuerunt. Angli, qui proximi stabant duplici metu attoniti fugam capellunt, ac suo pauore reliquam aciem turbant. Vulgi in fuga ingens edita cædes. Quinquaginta Anglorum millia quidam nostrorum cæsa tradunt. Caxtonis scriptor Anglus ut numerum certum non ponit, ita stragis ingentis suspicionem facit. Ait enim innumerabilem casorum fuisse multitudinem. Nec fortassis iniuriæ in incerto reliquit, quod numerum inite non erat facile, fuga tam longe, lateque sparsa, in qua plures, quam in prælio perierunt. Tanta certe clades fuit, ut proximo, ac tertio post anno Angli quanquam pluribus incommodis prouocarentur, tamen non se commouerint. E nobilitate Anglica ceciderunt circiter ducenti: par prope numerus fuit captiuorum illustrium. Ex his cognitum est initium fugæ ab ipso Rege ortum, ac nisi à Comite Marcie in aciem Dumbari receptus fuisset, ac nauicula Beruicum missus, non euasisset manus Duglassij, qui cum quadringentis equitibus quadraginta millia passuum eum secutus erat. Inter captiuos deprehensus est monachus ex eorum factione, qui à Carmelo monte Syriæ sibi cognomen adoptarunt. Is, ut illis temporibus poetarum non spernendus fuit habitus: atque ad bellum adductus ut Anglorum victoriam versibus illustraret. Captus autem eorum cladem libertatis precium decantare est coactus: carmine plane rudi, & barbaro: sed quod illorum temporum auribus non displiceret. Nec incruenta Scotis fuit victoria. Ceciderunt enim ad quatuor millia: in quibus duo tantum equestris ordinis fuerunt. Sterlini arx, uti consueverat, dimisso præsidio recepta. Incidit in hæc tempora res ob fortunæ in exiguum curriculo varietatē non indigna relatu. Ioannes Mentethus, qui Vallam amicis Anglis prodidit, pro eo ac debuit Scotis inuisus, ab Anglis præter alia præmia acceptat præfecturam arcis Britannoduni. Ea reliquis munitionibus recuperatis prope sola, aut cum paucis ab Anglis tenebatur. Et quia natura erat inexpugnabilis cum Rex per propinquos, & amicos cum præfecto de ea redimenda tractaretur.

50 milia om
gloria cæsa et de
scotis & milia

Comita-

Comitatum Leuinia proditionis pretium petebat: nec aliam vllam conditionem ad aures admittere sustinebat. Hic Rex cum animo fluctuaret, quod arcem etsi maximè cupiebat, receptionem tamen eius non tanti aestimabat, vt ob eam Comitem Leuinia offenderet, in omnibus suis calamitatibus amicum certissimum ac prope vnicum. Eam Regis hæitationem Comes cum rescisset, auctor ei fuit ne conditionem recusaret. Igitur pactis ex sententia Ioannis confectis, ac sanctissimè confirmatis cum Rex ad arcem recipiendam veniret, in nemore Colchonio, quod prope iulle passus ab ea abest, faber quidam lignarius Rollandus nomine impetrato, vt de re magna Regem conuenire liceret, fraudem à præfecto intentam, ac paratam ei indicauit. Erat autem ea eiusmodi, qui cætera arce recepta Regem securum inter prandendum aut caperent, aut obruncarent. Igitur Rex à Ioanne in arcem acceptus cum cæteris omnibus satis exploratis ad epulas blandè inuitaretur negauit se pransurum donec cellam illam occultam introspiceret. Cum præfectus causaretur fabrum abesse, qui clauem cellæ haberet, sed mox affuturum ostio effracto dolus patuit. Angli armati educti, & seorsum interrogati rem ordine narrarunt: aliudque indicium addiderunt nauem armatam in æstuario proximo stare, quæ Regem in Angliam exportaret. Cæteris supplicio affectis Ioannes in carcerem coniectus asseruabatur: quod Rex propinquos eius, ac maximè generos offendere tam periculoso tempore nollet. Habebat enim filias complures egregia forma omnes, ac viris opulentis, & factiosis nuptas. Igitur imminente prælio in quo erat de incolumitate publica certandum, ne cuiusquam hominis potentis animus offensior ad malas artes impelleretur, ea lege è carcere est eductus, vt sponsionibus pro eo generis in acie prima locatus fortunæ iudicium experiretur. Tbi homo alioqui fraudulentus Regi fidem seruauit: atque ita fortiter se gessit, vt eius diei opera non modò veniam præteritorum, sed ampla etiam in posterum præmia promeruerit. Huius victoriæ fama per vniuersam Britanniam diuulgata non solum Anglorum ferociam repressit: sed Scotos etiam ex vltimâ desperatione erexit: nec eos pecunia solum, sed gloria, & armis, & apparatu bellico auxit. Neque suos modo, qui partim bello, partim per inducias capti erant, redemerunt, sed magnam ex captiuis pecuniam confecerunt. Ex sponsionibus autem plerique & superiorum temporum damna compensarunt, & magnas rerum suarum opes pararunt. Venerant enim Angli cum preciosissimis rebus bello feliciter gestis Rex hiemem, quæ secuta est statum regni diuturno bello labefactum confirmando, & præmia benè meritis persoluendo consumpsit. Proximo vere Beruicum de Anglis est captum, post vicesimum annum quam in eorum potestatem venerat. Proximè comitia ad Aëram Coisæ oppidum sunt indicta. Ibi frequenti conuentu omnium ordinum suffragijs Brusio regnum est confirmatum. Deinde quia vnicam ex priore vxore filiam habebat, optimates memores quantum malorum publice redundauerat ex ea controuersia, quæ superioribus temporibus de iure Regiæ successionis fuerat, decreuerunt, vt si nulla Regi stirpis virilis proles esset, Eduardus eius frater Rex crearetur: eiusque deinceps filij succederent. Quod si is quoque sine stirpe virili decederet tum Roberti filia Maria, posterique eius regnum

Rerum Scoticarum

tenerent, interea nobilitas virum, cui eum collocarent dignum puella Regia matrimonio, & regni successione eligerent. Multò enim æquius esse, ut puella maritus ab omnibus, quam a puella Rex omnibus eligeretur. Decretum quoque ibi ut Rege impubere Thomas Randolfus, aut si quid ei accidisset, Iacobus Duglassius Regis tutor, & regni gubernator esset. Fama rerum à Roberto domibellique gestarum ex Hibernia legatos exiit ad se, suaque omnia in fidem eius permittenda. Quòd si ipsum rerum suarum ratio detineret domi, orabant, ut Eduardum fratrem Regem sibi daret: ne fineret gentem cognatam sub crudeli & superba dominatione Anglorum intolerabili seruitute premi. Scripserunt idem Hiberni etiam ad Pont. Rom. ferè in eandem sententiam. Is cum frustra monuisset, ut ab Hibernis Anglus iniuriam absterneret, tandem Eduardus Brussius eò cum exercitu profectus magno vniuersorum consensu Rex est appellatus. Primo sui aduentus anno Vtoniam omnem eiectis Anglis suæ ditionis fecit: reliquamque totam insulam victore exercitu peragravit. Anno proximo nouo ex Anglia transmissis copiis cum belli maior moles instaret, Robertus quoque nouis copijs coactis ad fratrem festinavit. Multa ob inopiam commeatuum in ea expeditione passus, cum fere vnius diei itinere abesset, certior est factus fratrem cum omnibus cum securis tertio Non. Oct. casum fuisse. Fama est Eduardum nimia gloriæ cupiditate percitum rem præcipitasse, ne cum fratre victoriam communicaret. Rex Angliæ cum rescisset forem virium Scotiæ in Hibernia vna cum Brussio abesse domo procul commodissimam occasionem vliscendi damna superiorum temporu sibi datam ratus magnas copias sub lectissimis ducibus in Scotiam misit. Cum eis ter diuersis in locis Duglassius limitum præfectus congressus duces fere omnes, & militum partem maiorem occidit. Angli terrestribus copijs re magna classe, qua parte virium plus poterant, in Fortham inuecti excursionibus rora omnia infestant. Comes Fife equites quingentos ad prædones coercendos misit. Hi non ausi cum tanta multitudine congregari cum redirent, occurrit uertentibus Gulielmus Sinclarus Caledoniorum Episcopus sexaginta fere comitatus equitibus. Qui cum reditus causam audisset, grauitè increpita eorum impernauia exclamauit, Qui rem Scoticam saluam vultis me sequimini: & cum dicto correpta lancea cunctis cum alacriter sequentibus in populatores vagos impetu facto tam trepidè eos ad litus compulit, ut dum quisque naues conscendere periret, vna nauicula irruentis multitudinis pondere depressa cum vectoribus periret. Ccciderunt in eo tumultu plus minus quingentis ex Anglis. Id Sinclari factum adeo Regi gratum fuit, ut semper ab eo tempore suum illum appellaret Episcopum. Illa æstate cum ob annonæ penuriam, & vulgatos in omnia fere maniferis propinquæ pene incultæ iacerent, huic malo ut mederetur Anglus Eboracum venit: cumque ibi exercitum ob cultorum paucitatem conficere non possent, coacti sunt Londinenses, & eorum vicini, quanquam plerique vacationem haberent, militem dare. Ita tandem confectis copijs ad Beruicum obsidendum proficiscitur. Eò vixdum venerat, cum Thomas Randolfus diuersa regione Sueuico amne superato Angliam ingressus ferro, flammaque omnia vastat, nemine modo resistente, sed plerisque in locis vix quoquam obuiò. Nam lues superiorum anno tantam fecerat vastitatem, ut facies reru prope hostibus miserabilis occurreret. Cum vltra centum millia passuum Scoti progressi essent, omniaque incendita ac maxima

ac maximè circa Eboracū fœdarent, rei magis indignitas quàm virium fiducia Archiepiscopū arma sumere coëgit. Is satis numeroso quidem, sed imbelli exercitu collecto e promiscua multitudine sacrificulorū, & opificum, ac operarum rusticarum cum aduersus prædatores maiore audacia; quàm consilio duxisset, victus ac profligatus plurimis suorum in prælio amissis ipse cum paucis fugit. Tanta ibi sacerdotum strages fuit, vt ab Anglis diu illud fuerit prælium album cognominatum. Eduardus audita suorum clade metuens ne victor aliquid maius moliretur obsidione soluta Eboracum, deinde recipientibus se Scotis, in intimum regnum abiit. Anglo domesticis tumultibus occupato breues induciæ secutæ sunt Regibus magis bello fessis, quàm alioqui pacificandi cupidis. Hostibus igitur quiescentibus Robertus conventum indicit, omnem nobilitatem adesse iubet. Et quia belli diuturni vicissitudines iura possessionum confuderant, imperat, vt ibi quisque profertur, quo iure sua prædia teneret. Id cum veteribus, & nouis possessoribus iuxta molestum esset, quòd viri fortes optimo iure se arbitrarentur habere, quæ armis de hoste cæpissent: egrèque ferrent non operæ modo nauatæ, sed sanguinis precium in pace eripi. Veteres quoque possessores cum nulla pene domus belli clade intacta foret, cum reliquis bonis etiam si quod scriptum habuerant de iure prædiorum, id perdididerant: itaque consilium specie quidem forte, sed euentu audax, & temerarium ineunt. Rege enim in consilio iubente iura possessionum proferri vniuersi ferrum stringunt clamitantes se prædiorum iura in dextris ferre. Rex inopinato spectaculo repente ictus etsi factum indignissimè ferebat, iram tamen ingentem in tempus recondidit: neque diu eius promendi ei defuit occasio. Nobilium complures tam audacis facinoris sibi conscij metu pœnæ coniurant de regno Anglis prodendo. Id facinus per indicem prolatum, qui adeo certum et timentem attulit vt ordine, tempore, & loco indicato literæ deprehensæ sint. Re palam facta comprehensi omnes, & ad Regem perducti sine tumultu. Gulielmus Silius Beruici præfectus plurimum timebatur, ne in oppidum, & arcem Anglos reciperet. Rex nondum re vulgata velut aliud agens eò proficiscitur. Omnibus comprehensis conventus Perthum indicitur. Ibi prolatis literis agnito quisque suo signo sua confessione maiestatis convicti ad supplicium ducuntur. Principes eorum fuisse dicuntur David Brechinius, Gulielmus Silius supremi ordinis. Item Gilbertus Malarus, Ricardus Brunus, Ioannes Logius. Complures præterea omnium ordinum accusati, sed cum suspicionibus tantum vrgerentur, dimissi. Vnius Davidis Brechinij supplicium variè homines affectit: nam præterquam quòd erat è sorore Regis natus, omnium ætatis suæ iuuenum & belli, & pacis artibus longè primus habebatur. Dederat etiam suæ virtutis in Syria bello sacro præclarum specimen. Is ab coniurationis popularibus appellatus nunquam assenterat: tantum ei crimini dabatur, quòd in conscientiam rei tam fœdæ ascitus eam tacitam habuit. Rogeri Maubraj ante iudicium defuncti corpus ad omne genus ignominie damnatum est. Rex remissa pœna sepeliri iussit. Paucis mensibus ante hoc iudicium legati Pontificis Romani qui ad componenda regnorum dissidia rogati ab Anglo venerant, cum nihil perficerent, ne frustra operam Anglis viderentur locasse Scotos diris pontificijs terribili illis temporibus telo feriunt, ac sacris interdunt. Scotus, vt Angli intelligerent, quàm parum in causa iniusta Romanensium imprecationibus moueretur, collecto exercitu pene vestigia legati abeuntis insecutus Angliam inuasit: ac omnia ferro, & flamma fœdando ad cru-

Rerum Scoticarum

cem vsque Stammorianam processit . Anglus ne tantam ignominiam in-
ferret tam numerosum cogit exercitum , vt citra sanguinem facilem sibi victo-
riam promitteret . Robertus aduersus ingentem potentissimi Regis apparatus
periculosum ratus omnium fortunarum semel discrimen subire consilio magis
quàm manu rem decreuit tractare : Pecora igitur in montes exercitui difficili
aditu agi iussit . Reliqua , quæ hosti vsui esse possent aut in loca munita con-
ferre, aut corrumpi . Angli, qui in spem pugnae festinauerant, neque com meatum
parauerant ad expeditionem longinquam vastitate suorum agrorum conspici-
ra, odio, & cupiditate vindictæ accensi in mediam Scotiam penetrare statuerunt,
ac Regem e suis latibulis invitum in prælium trahere . Magnitudo enim cor-
piarum facile spem faciebat , aut ignominia acceptæ insigni victoria demenda,
aut damna proximè data latiore populatione rependendi . Hoc consilio cum
Edimburgum vsque raptim duxisset, locis quidem sacris tantum pepercit . Ve-
rum quanto vterius progrediebatur crescente rerum omnium inopia intra quin-
tum diem se recipere coactus est . In redeundo sacra iuxta ac prophana spoliata,
Monasteria Driburgum , & Mulrossia etiam cæsis monachis infirmioribus,
qui vel defectu vitium, vel senectutis fiducia soli remanserant, incensa . Brusius
vbi primum rescivit Anglum penuria com meatuum morbis in exercitu vulgatis
pluribus suorum amissis , quam si prælio infelicitè decertasset domum festinare,
eius prope vestigijs inhærens cum exercitu magis genere militum , quàm numero
præstante omnia Eboracum vsque omni belli clade fœdat . Regem ipsum ad
Bilandum cœnobium repentino aduentu pene oppressit , ac prælio tumultuario
victum fugauit , capta suppellectili, & pecunia Regia, omnique belli apparatu.
Præter innumeros inferiorum ordinum captiuos abductus est Ioannes Britan-
nus Richemondia Comes . . Ad huius infamis fugæ ignominiam delendam
Andreas Berkelaius Carleoli Comes breui post accusatus tanquam sem Angli-
cam pecunia corruptus prodidisset, alienæ ignauia pœnas capite luit . Proxi-
mo anno duplex legatio missa est : altera ad Pontificem Romanum, quæ eum
iam diu à Scotis alienatum Anglorum casum ijs placaret : altera, quæ verus
cum Gallis fœdus renouaret . Vtraque quod petijt facile impetravit . Nam
& Pontifex cum intellexisset nuper eam controversiam ex iniuria Eduardi primi
ortam, qui Scotorum Regem velut beneficiarium Anglorum Regibus parere de-
bere affirmabat : neque quicquam Anglos habere quo suum ius defenderent,
præter veteres fabulas, & recentes iniurias, semperque rebus secundis cum in ius
ad Pontificem vocarentur defugisse æquam disceptationem : rebus aduersis hu-
militer opem eius petijisse : Scotos contra semper postulasse, vt de causa cognosce-
retur, neq; vniquam legitimi iudicis cognitionem, aut bonorum virorum arbitrium
recusasse: præterea cum plurima superiorum Pontificum rescripta & pro se, & con-
tra aduersarios protulissent, Pontifex quando & Scoti ad diem adessent, & Angli
vt adessent admoniti abessent facile Scotis reconciliatus est: nec minus facile à Gal-
lo de renouando fœdere vetusto impetratum . Ad veteres condiciones adiectum,
vt si quando de successuro Rege apud Scotos ambigere tur, ea controuersia ab ordi-
num consilio decideretur . Qui illic legitimis suffragijs Rex esset declaratus,
cum auctoritate, & armis, si opus esset, Gallus tueretur . In hæc tempora nostri
conferunt Hamiltoniorum florentissimæ nunc familiae originem . Homo no-
bilis in aula Anglica cum honorificò de fortuna, & virtute Brusij loqueretur,
vbi

vnus è Spenferis minister cubicularius Regis siue contumeliosum Anglis eum
 sermonem ratus, siue vt hoc facinore ampliore locum gratiæ apud leuissimum
 quenque è nobilitate quæreret, sic educta in eum insiliens leui vulnere corpus
 perstrinxit. Vir magni animi contumelia magis, quàm damno motus cum in-
 tercursu multorum præsens vltio fuisset inhibita, postridie inimicum sibi oppor-
 tunum in eodem loco nactus eum conficit: ac statim & legum pænas, & Spense-
 rorum immodicam in aula potentiam formidans in Scotiam ad Robertum Re-
 gem profugit. Ab eo benignè acceptus agris ad Glottam fluuium est dona-
 tus. Eius posterii non multo post in procerum dignationem pervenerunt:
 opulentissimaque ab eo Hamiltoniorum familia est cognominata. Agro
 quoque quem à Rege accepit Hamiltoni nomen impositum. Nec adeo
 multò post Anglus turbatis domi rebus cum è primoribus multos affecisset sup-
 plicio, Spenferosque prauorum consiliorum auctores altius quàm propinqui
 eius ferre possent extulisset, ipse à filio, atque ab vxore modicis copijs trans-
 marinis freta comprehensus est, & in arctissimam custodiam coniectus fædo
 mortis genere interemptus est, transmissò in anum per fistulam corneam ferro
 calido, intestinisque ita adustis, vt nullo exterius indicio facinus immmanissi-
 mum proderetur. Neque filius, & vxor ab eo consilio alieni credebantur: vel
 quòd custodes tantam rem tam apertè sine magno auctore ausi non fuissent at-
 tentare: vel quòd nulla quæstio de tam nefario scelere est decreta. Res in
 Anglia turbata, & Regis subsecuta mors, & Brussio vergente in senium cor-
 poris infirmitas aliquot annos inter finitima regna pacem præstitit. Brussius
 enim & metu ab Anglo liberatus, & ætatis decursu adiuuente ad res domesti-
 cas stabiliendas conversus primum omnium regnum nondum satis ex superio-
 rum temporum motibus tranquillum filio vnico, & adhuc puero confirmare
 per conuentum ordinum festinat. Is vero si sine liberis moreretur Rober-
 tum Stuartum nepotem ex filia successorem destinat: & in verba decreti proce-
 res iureiurando adegit. Deinde veritus ne vetus de regno certamen cum Balliolo
 se mortuo renouaretur, præsertim hæredibus suis propter immaturam ætatem
 omnium iniuriæ opportunis misit in Galliam Iacobum Duglassium ad Ioan-
 nem Balliolum cum amplissimis muneribus, & promissis vt regno cederet:
 id autem non tam noui iuris acquirendi causa (quippe qui ex more Scotorum
 Rex decreto ordinum, penes quos est omnium rerum summa potestas factus
 esset) sed vt prauorum hominum calumnijs posteros liberaret, & seditio-
 num radices præcideret. Duglassius Balliolum iam extremæ senectutis mo-
 gestijs obsessum longè & sua, & aliorum opinione placabiliorem invenit. In-
 genuè enim confessus est sua culpa se in ordinem redactum, ac merito, velut
 regno inuilem exactum. Itaque se non modò facile pati imperium penes
 Robertum suum propinquum esse, cuius virture summa, singulari felicitate, &
 se gaudere, quòd per quos ipse deceptus fuerat, perfidiæ suæ præmio non
 fruerentur. Hæc cum Robertus ex sententia perfecisset, eodem anno, qui fuit
 millesimus trecentessimus vigesimus septimus nostri tradunt legatos ab Eduardo
 tertio ad pacificandum in Scotiam missos, quod insidiosè visi essent agere pro pace
 bellum domum retulisse, verum quæ fraus intentaretur non explicant. Et An-
 gli bellum apertè à Roberto indictum affirmant: sed nec vllam illi causam

nota de regis
 anglie morte

1527

Rerum Scoticarum

ascribunt: eam tamen magnam fuisse, ac iustam credibile est, quæ senem valetudinarianum, tranquillitate domi vix dum constituta, & quem non bellorum, sed victoriarum satietas capere potuisset ad arma tam cupidè resumenda excierit. Certe illud satis constat, Regem ætate invalidum bello gerendo non interfuisse. Milli ab eo sunt in Angliam Thomas Randolfus, & Iacobus Duglassius omnium illius ætatis ducum & fortitudine, & prudentia longè præstantissimi. Viginti millia equitum expeditorum habebant, sine ullis peditum copijs: quod eo consilio factum est, ut sine impedimentis latius discurrerent, nec vsquam consisterent, aut prælij casum inviti subirent adversus Anglum, quem cum longè numerosissimo exercitu progressurum in primam expeditionem non dubitabant: nec fefellerit eos opinio. Nam præter domesticas copias magna è Belgio equitum exciuerat auxilia. Verum orta inter eos & Anglos Eboraci seditione, Anglorum quidam scriptores eos domum remissos tradunt. At Frostardus Gallus æqualis illorum temporum scriptor tota ea expeditione secutos Anglum affirmat: ac non solum honoris causa, sed seditionis etiam metu proximum post Regiam cohortem in castris locum semper eis fuisse assignatum. Rex igitur omnibus copijs coniectis, (supra sexaginta hominum millia fuisse satis constabat) aduersus Scotos, quos iam Tinam esse transgressos intelligebat, movit. Ad Tinam enim duo erant oppida munita, alterum propius Valliam Carleolum, alterum circiter quinquaginta millia passuum inferius, Nouum castrum appellant. Verumque Anglus magnis præsijs, ut hostes transitu fluminis prohiberet, communierat. Illi tamen vadis notis ita sine vilo tumultu transierunt, ut vtraque præsidia fallerent. Angli in agrum Dunelmensem progressi cum ex locis editioribus incendia longè prospicerent, tum demum intelligere cœperunt, quam propinquus hostis esset: tumultuose ad arma clamant: & velut iam iam pugnaturi, quæ incendiorum fumi cernebantur, eò triplice acie instructi rectà ducunt, graui poena proposita si quis iniussu imperatoris acie excederet. Frustra omnibus fatigatis sub vesperum loco castris in silua prope fluuium quendam designato ibi impedimenta (quæ celeriter raptum agmen sequi non poterant) collocant. Postero die eodem ordine profecti iam inclinante in vesperum die ut iumenta, peditesque reficerent, coacti consistere castris pro loci commoditate positos proceres ad Regem eoeunt. Deliberatur quo pacto efficere possint, ut manum cum Scoto conferant. Maioris partis ea fuit opinio non posse fieri ut Angli pedites equitem Scorum expeditum assequerentur: nec si assequantur, posse vagos prædones cogi ad pugnandum, nisi suis locis. Verum quia iam omnibus pervastatis in hostico diu permanere non possint, optimum videri cum omnibus copijs Tinam transire, atque hostem domum redeuntem excipere. Regionem etiam trans Tinam planiorem esse, & commodiorem ad aciem explicandam, totisque simul viribus discernendum. Hæc sententia cum esset probata, edictum, ut corpora curent, atque vniuersi quanto cum silentio possent, agerent, ut imperia facilius capefferent, & sonum tubarum audire queant: ut relictis impedimentis singuli singulos panes secum ferrent, ut proxima luce cum hoste dimicaturi, quem cuique fortuna daret exitum opperirentur. Igitur à fatigatione superioris diei refectis corporibus paulo post mediam noctem arma capiunt, & instructi iter ineunt. Sed paludes, & colles qua ducebantur citò coegerunt ordines soluere, & quæ quisque poterat primi ducebant: alij præeuntium vestigia sequebantur. Tantogque cum tu-

cum tumultu iter faciebant, vt multi equi, multa item iumenta aut in luto palu-
 stri inhæserint, aut per decliua præcipitauerint: sæpenumeroque ad arma sit
 conclamarum, cunctis magna cum trepidatione, vnde clamor oriebatur, eò
 sine ordine concurrentibus. Cum vero ad primos ventum esset, audie-
 bant in causa esse ceruos, qui strepitu hominum excitati per ericeta, & aspectu
 hominum conterriti magnis agminibus inter cohortes discurrebant. Tan-
 dem circa vesperum ad vada Tinæ fluminis, per quæ Scoti transferant, qua-
 que eos Angli redituros sperabant, equites sine pedite pervenerant, ac sole
 occidente transferunt saxi rotundis, ac lubricis quæ fluuius voluit, equos mag-
 na molestia afficientibus. Accedebat ad alia incommoda, quòd rari ferra-
 menta quibus lignarentur, habebant. Itaque non tantum sine tentorijs,
 (nulla enim attulerant) sed sine tugurijs, sine palis, ad quos equos alligarent,
 penmensi viginti octo millia passuum ea nocte in solo nudo armati, equo-
 rumque franos altera manu tenentes decubuerunt. Primo mane cum di-
 luxisset, tanti imbres deciderunt, vt modici torrentes equis, hominibus-
 que essent imperuij: ex rusticis forte deprehensis intelligunt loca vicina latè
 sterilia, & inculta: neque vnde commeatus petatur quicquam propius quàm
 Nouum castrum, & Carleolum esse: quorum hoc viginti quatuor, illud tri-
 ginta millia passuum abesset. Igitur eo missis iumentis, & ministris, interea
 gladijs lignantur, palosque illigandis equis, fruticesque, & arbusculas ad ca-
 sulas extruendas congerunt, quorum frondibus equos pascunt: eamque noctem
 ibi ieiuni agunt. Tertia demum luce qui missi ad oppida erant paululum
 commeatus quisque suis attulit. Qui ex oppido lucri causa erant secuti panem
 quidem, & vinum, sed nec multum, nec probum apportarunt: eius enim
 tanta penuria erat, vt certaminis causas ipsis inter se præberet. Ad hanc
 rerum omnium inopiam accedente molestia ex imbris continuis cum septem
 dies egissent, ac ephippia madescerent, tergaque equorum vlcerarent, ipsique
 in vestibis vuidis, ac plærique armati dies, noctisque agerent, nec ignes è ma-
 teria viridi, & ab aqua pluuia madente accendi possent, octauo demum die
 decretum, vt septem millia passuum superius commodiore vado flumen rursus
 transirent: sed & ibi amne imbris aucto pluribus in transeundo vexatis,
 nonnullis amissis, vbi primum constiterunt, edictum vt qui certum nuncium vbi
 locorum essent Scoti attulisset, magna præmia referret: biduo proximo cum iter
 per loca vasta, & recentibus incendijs foedata esset pabuli satis, sed aliorum com-
 meatuum non adeo multum reperiunt. Quarto demum die vnus è quindecim
 passuum ab exercitu Anglorum abesse, ac proximis octo diebus æquè incer-
 tos fuisse quid Angli agerent, atque illi de rebus ipsorum. Hoc se pro certo
 afferre, vt qui captus à Scotis fuisset, ac sine precio dimissus ea lege, vt sine
 mora Regi nunciaret eos eius adventum illic expectaturos: nec minore cupi-
 ditate pugnandi, quàm illum teneri. Hoc nuncio accepto signa consistere
 Rex iubet, equorum, virorumque corpora curari, & ad vltimum certamen
 arma animosque parare: deinde triplice acie lento gradu hostem versus pro-
 greditur. Vbi alteri alteris conspicui fuere Scoti tres acies seorsum in cliuo ita
 struxere, vt dexteram, & sinistram rupes præcipientes clauderent, vnde hostes
 subeuntes lapidibus obrui possent. Ad radices collis obiectus erat Anglis

Rerum Scoticarum

rapidus torrens prægrandibus saxis, & rotundis ita impeditus, ut neque transire ad hostem, nec ubi transissent, se recipere sine certa pernicie possent. Angli cum perspicerent sine insigni damno aditum ad hostem non esse castris positis præconem mittunt, qui iubeat in æquam planiciem descendere, & vera virtute de gloria, & imperio certare. Scoti respondent se non hostis arbitrio, sed suo pugnatos, se enim vitum illatas iniurias in Angliam venisse, si quid fecerint quod eis doleat, summam expetendæ vindictæ copiam esse. Illic se quandiu sibi commodum videretur expectaturos, si quis laceraret, operam duros ne id impune faciat. Triduo proximo collatis castris, stationibusque ad vada collocatis leuia per occasionem certamina facta. Quarto die prima luce vigiles retulerunt, collem in quo Scoti confederant, nudum esse. Speculatores emissi, qui certiora referrent, & abeuntium vestigia persequerentur, renunciant Scotos in alio colle multo tutiore ad eundem fluvium castra posuisse iuxta siluam, quæ eis tutos exitus, & reditus daret. Angli, qui sperarant, se Scotos prælium detrectantes in alieno solo fame domituros, ea spe deieci eos sequuntur, & in aduerso colle castrametantur. Ibi postquam aliquot dies confederunt, animaduersum est nocturnas vigiliis negligentius ab eis haberi, siue contemptu paucitatis Scotorum, siue quod nihil nisi de fuga cogitare eos existimarent. Duglassius ne occasione deesset, aliquid audendum ratus cum ducentis equitibus selectis transmissis flumine castra hostium, quæ maximè neglectam custodiam intellexerat, ingressus ad tentorium pene Regis penetrauit: ac duobus ibi funiculis incisis orto tumultu trecentis fere Anglis in reditu peremptis suos incolumes reduxit. Post id nihil memoria dignum est actum, nisi quod Angli suo damno moniti intentiores vigiliis locis idoneis disposuerunt. Tandem ex captiuo Scoto rescitum est, edictum in castris fuisse, ut de tertia vigilia omnes, quod Duglassius duceret, sequerentur. Is nuncius tantam trepidationem Anglis iniecit, ut tribus aciebus modico intervallo separatis totam eam noctem in armis egerint: equosque instratos, & in eventum paratos ministri in tentorijs haberent: stationesque firmiores ad omnia vada fluminis ponerent. Tandem sub lucem duo tubicines Scoti ad Regem perducti exponunt, se nunciare iussos Scotos domum reverti: si Angli damna accepta velint vicisci, sequi iubent. Angli re ad consilium relata decernunt satius esse in præsentia reducere exercitum, quàm cum hominum, & equorum vexatione frustra prædones vagos sequi: præsertim cum in hac expeditione plures fame, ac morbis perierint, quàm prærunque iusto prælio pereant. Decreto reditu multorum Anglorum vel spe prædæ in nocturna trepidatione relicta, vel noscendi res hostium studio in castra profecti hæc fere compererunt, feras circiter quingentas ceruini generis, ac maximè platycerotas castas, quod genus Angli non modò Reges, sed privati multi alunt: vitres item ingentes e crudis pellibus in quibus carnes coquebant, ac peronum ad decem millia inventa. Duo item Angli contractis cruribus adhuc viuentes. Hæc fere omnia cum ingentem paupertatis, & laboris patientiam indicarent, fecerunt, ut facile probaretur eorum consilium, qui de reducendo exercitu sententias dixerant. Hoc anno decesserunt Valterus Stuartus, & Elizabetha Regina, hic gener, hæc vxor Regis: obsellæ item à Scotis arces Noramæ, & Annevici: sed frustra Prædæ

Prædæ de Northumbriis actæ. Mense Martio legati ab Anglo missi, qui de pace perpetua agerent. Induciæ in tres annos factæ. Anno proximo, qui fuit millesimus trecentessimus vigesimus octauus ad octauum Calendas Iulias conuentus Anglorum est habitus ad Hamptonam cognomento Septentrionalem: quo in conuentu ex ordinum decreto confecta pax est cum Scotis in has leges, vt Anglus omni iure, quod ipse, maioresue eius in regnum Scotorum sibi arrogauerant, cederet: idque regnum tam liberum relinquerent, quàm fuerat moriente Alexandro tertio: nullique seruituti externæ in posterum obnoxium: vt Scoti pariter remitterent Anglis, quicquid terrarum aliquando tenuerant in Anglia bene sicij nomine: finesque Scotis essent Cumbria, & Northumbria Stammoria tenus: vt Dauid Roberti filius Ioannam Henrici sororem vxorem duceret: vt Angli pacta, conuenta, syngraphas, aut si qua alia seruitutis monumenta haberent, ea Scotis bona fide redderent: irritaque in posterum esse iuberent: vti Scoti pro damnis nuper illatis Anglo, proque agris, quos in Scotia pater, auusque eius suis donauerant, triginta millia mercarum argenti repræsenterent. Erant suæ vtrique Regi causæ cur in has condiciones tam facile conuenirent. Anglus enim proxima expeditione ærario penitus exhausto, & ignominioso reditu apud suos, hostemque vilior meruebat, ne se ciuili motu impedito lateri hostis bellicosus adhærens rebus nuper prosperè gestis elatus insigni aliquo damno regnum afficeret. Et Robertus senio, laboribus, & morbo, (nam paulò ante mortem in elephantiam inciderat) fractus, & vtriusque fortunæ diu eventis exercitus statuerat non solum sese, si fieri posset, in quietem dedere, sed hæredum quoque ob infirmitatem ætatis tranquillitati prospicere: itaque pace foris parta totum se ad res domi ordinandas conuertit. Nuptijs filij magnificè celebratis Rex finem vitæ sibi adesse prospiciens ipse in priuati prope habitum se componens (nam aliquot antè annis omnium maiorum rerum administratio penes Thomam Randolfum, & Iacobum Duglassium erat) in modicis ædibus ad Cardrosiam (qui locus à Britannoduno Leuino amne dirimitur) se continens, congressu vulgi, nisi si quando necesse erat, abstinebat. Eò paulò ante exitum convocatis amicis testamentum fecit. Hæredes eosdem, qui in conuentu publico declarati erant, confirmat: primum Dauidem filium octauum ætatis annum agentem: proximè Robertum Stuartum ex filia nepotem: eos proceribus, & in primis Thomæ Randolfo sororis filio, & Iacobo Duglassio commendauit. Dispositis deinde rebus domesticis omnes ad concordiam inter se affirmavit. Tria præterea seu præcepta, siue consilia adiccisse fertur: ne quenquam vnus Æbudarum insularum dominum facerent: ne totis viribus, si vnquam cum Anglis de omnibus fortunis vno prælio contenderent: ne multa differuit de numero, de magnitudine, & potentia insularum, de incommodis multitudine, & ferocia, ac malorum omnium patientia. Hi cum homines prope à re maritima alienos se coniungunt, posse plurimum incommodi afferre, modicis contra damnis affici. Eò igitur annuos præfectos iuris Secundum eò pertinere consilium, quod Angli, qui meliorem quàm Scoti

Rerum Scoticarum

1330
agrū colant, hominum numero, pecunia, omni denique belli apparatu præsentē,
& ob hæc commoda ocio magis assueſcant, eoque minus ſunt laborum patientes:
Scoti vero in duriore ſolo educati ob parſimoniam, aſſiduasque exercitationes
temperamento corporis ſunt ſalubriore, & ad omnem militarem patientiam
ipſo educationis genere aſſuefacti. Propterea aptiores eſſe ad tumultuarios
congreſſus, hoſtemque paulatim carpendum, ac malis frangendum, quàm
ad ſtatariam pugnam. Tertij conſilij hanc eſſe rationem, quòd longior pax
Scotos, (qui nullum præter Anglos, hoſtem habeant, vbi belli artes exercent)
ſi ad ocium ſe contulerint, irrepente luxuria facilè duceret ad ſegnitiem, & il-
lecebris mollitos imbelles efficeret. Anglos autem etſi pax eis cum Scoto
ſit, habere tamen Galliam propinquam, quæ in militari ſtudio eos continet.
Itaque ſi rerum bellicarum periti cum Scoto rudi militiæ, & eo deſide manum
conferant, iure optimo certam victoriam ſperare debeant. Commendavit
item Iacobo Duglaſſio votum ſuum tranſmarinum. Vouerat enim in Syriam
proficiſci, ac belli ſacri aduerſus omnium Chriſtianorum communes hoſtes
partem capeſſere. Sed quoniam ipſe vel rerum domi perturbatione im-
peditus, vel ſenio, & morbo fractus ſe voto ſoluere non poſſet, orare impenſe,
vt Duglaſſius cor ipſo deſuncto Hieroſolymam ferret, ibique ſepeliendum
curaret. Id minus ille honorificum, & illuſtre amoris Regij erga ſe argu-
mentum interpretatus proximo poſt Regis mortem anno cum firma cohorte
iuuenum nobilium profectionem adornat. Sed dum litus Hiſpaniæ legiti-
audito graue bellum ibi Regi Arragonum eſſe aduerſus eundem hoſtem, cum
quo in Syria dimicandum eſſet, nihil intereſſe ratus quo in loco rem Chriſti-
nam iuuaret, ſe cum Hiſpanis coniungit: ac poſt aliquot proſperas pugnas cum
hoſtem vt fugacem, & imbellem contemneret, aliquid cum ſuis ſeorſum ad-
dendum ratus in Sarracenorum aciem incautiſſe incurrit, ac protractus in in-
fidias cum parte maiore ſuorum interemptus fuit. Pericrunt ex amicis
præcipui Gulielmus Sinclairus, & Robertus Loganus. Hæc inciderunt in
annum proximum poſt Regis mortem, qui fuit 1330. Vt multa paucis com-
prehendam, fuit certè Robertus Bruſſius vir vndiquaque clariffimus: & cui ab
heroicis vſque temporibus paucos in omni virtutis genere pares inuenimus.
Erat enim vt in bello fortiffimus, ita in pace ſumma temperantia, & acquitate
& quanquam inſperati ſucceſſus, & poſtquam eius malis fortuna ſatiata, au-
potius laſſata fuit, perpetuus victoriarum curſus eum vehementer nobilitaret,
tamen admirabiliſſi mihi longè in rebus aduerſis videtur. Cuius enim ani-
mi robur fuit tot malis vno tempore ingruentibus ſi non frangi, certè ne de-
bilitari quidem? cuius conſtantiam non labefactaſſet captiua vxor, quatuor
fratres viri fortiffimi crudeliter trucidati? amici omni genere calamitatis vno
tempore vexati? qui mortem effugere poterant amiſſis bonis profugi: ipſe
non ampliffimo tantum patrimonio, ſed regno exutus à potentiffimo illo-
rum temporum principe, & manu, & conſilio promptiffimo? omnibus
his malis vno tempore obſeſſus, & ad extremam inopiam reductus, nec de re-
cuperando regno vnquam dubitauit, nec animo Regio indignum quicquam
vnquam aut fecit, aut duxit. Nec vt Cato poſterior, & Marcus Brutus ſibi
vim intulit: nec vt Marius calamitatibus efferatus odio aduerſus inimicos indol-
ſit. Recuperato enim ſtatu priſtino ita cum ijs vixit, qui maximis exercuerant
eum.

Liber Octauus. fol. 87.

cum laboribus, vt non tam se inimicum aliquando fuisse, quam Regem esse
videretur meminisse. Sub exitum etiam morbo grauissimo ad senectutis mo-
lestias accedente adeo sibi non defuit, vt presentem regni statum confirmaret,
& posteritatis tranquillitati prospexerit: vti iure optimo defunctum omnes
non modò vt iusto Rege, sed pio parente orbat luxerint. Decessit
septimo Idus Iulias, anno à Christo nato millesimo tre-
centesimo vigesimo nono, regni vige-
simoquarto.

1329

(*)

RERVM SCOTICARVM HISTORIA

AVCTORE

Georgio Buchanano
Scoto.

¶ LIBER NONVS.

1350

SCOTORVM proceres funebri officio erga Regem defuncti comitia in primum diem commodum indicunt Proregi eligendo. Ibi in Thomam Randolfum Moraviae Comitem, (qui Rege viuo iam aliquot annos eum gesserat magistratum, & à moriente testamento erat populo commendatus) publicus fauor apparuit.

XCVIII. R.

¶ **CORONATIO** Regis in octauum Calendas Decembris anni sequentis diflat est: vt Rom. Pont. permisso invgeretur, ac noua illa ceremonia apud Scotos augustior videretur. Prorex creatus primum omnium pacem cum Anglis conseruat: deinde ad eam stabiliendam domi conuersus, vt aperta latrocinia conpremeret, validam cohortem iuuenum armatorum circa se semper habebat in omnibus occasionibus intentus. Igitur cum Vietonem (quod Gallouidiæ est oppidum) proficiscenti allatum esset, manum latronum satis validam in illa regione visum obsidere, ac viatores spoliare statim ex itinere missa in eos cohorte sua captiuos ad vnum supplicio affecit. In cædis auctores erat profus inexorabilis: adeo vt quendam Roma reuersum, & quod per diploma Pont. veniam obtinuisset lecturum, comprehendi iusserit, culpæ condonationem ad Pont. corporis pœnam ad Regem affirmans pertinere. Furta vero ex reliqua belli contagione adhuc frequentia vt compesceret legem tulit, vt rustici instrumenta ruri colendo conparata in agris relinquerent: neue noctu domos, aut stabula clauderent. Damni dati si quod esset, precium damni à præfectis iuridicis peterent: præfecti à Rege repeterent: Rege ex bonis latronum deprehensorum satisfieret. Inter hæc rusticus paulo ad rem audior cum eam cautionem pro vana haberet, sui aratri ferre mēta sublata abscondit, ac tanquam furto periissent à præfecto precium flagitavit: & is quidem statim fide bona persoluit: sed cum diligentius inquireret compertum rusticum ipsum furti auctorem fuisse, eum laqueo strangulari iussit: bona fisco adpositis compressit. Si quis viatori, aut alij ministro publico iure agenti resistisset, eum

eum occidere impunè licebat. Itaque cum aliquando ad Halidonem vicinam
 triginta fuissent à comitibus ministri publici occisi, eadem iure factam pronun-
 ciauit. Nec ob hanc seueritatem domi magis erat facinorosis, quàm foris
 hostibus ob fortitudinem formidabilis. Igitur Angli, qui sublato Rege Roberto
 in spem vindictæ erant in omnes occasiones intenti, cum nihil vi aperta Randolpho
 viuo audent attentare, ad fraudem occultam animum conferunt. Via breuissima
 tollendi inimici veneno visa est: nec defuit id molientibus minister idoneus mo-
 nachus ex eo genere, qui in ocio educati penuria magistrorum, qui recta doceant,
 bona plerunque ingenia ad malas artes applicant. In eo cum duæ coniunctæ
 essent professiones monachatus, & medicinæ, altera visa est ad parandum aditum,
 altera ad patrandum scelus idonea. Igitur cum in Scotiam venisset, seque
 iactaret passim cum omnis medicinæ, tum curandi calculi peritum facilem sibi
 aditum ad Protegem fecit. Adhibitus ad eum curandum medicinæ lentum
 venenum admiscuit: deinde velut ad pharmaca comparanda accepto pau-
 corum dierum comeatu in Angliam se recepit. Ibi apud Eduardum graui
 eum asseueratione iactat Randolphum ante certum diem mortem obiturum. Rex
 in eam spem ingenti exercitu comparato eum ad limitem regnorum venisset,
 audito Scotorum magnas copias non procul à suis castris abesse, caduceatorem,
 velut ad res repetendas mittit, iussum explorare quis eis copijs imperaret. Ran-
 dolfus, qui morbo ingrauescente, ac non reuerso ad diem monacho peiora omnia
 suspicaretur, dissimulato quoad potuit dolore in sella ante tabernaculum sedens,
 ac veste splendida indutus ad fœcialis postulata tanquam sanus ac valens quæ visa
 erant respondit. Is cum ad Regem visa, & audita retulisset, monacho velut
 mendace punito retro signa convertit, relicto ad limites adversus excursiones
 præsidio: & Randolphus quò minus progredèretur morbi violentia impeditus
 cum dimisso exercitu rediret, ad Muscelburgum quatuor fere millia passuum ab
 Edimburgo decessit anno salutis millesimo trecentesimo trigesimo primo, decimo
 tertio Cal. Aug. postquam biennium à morte Regis Roberti imperasset, vir forti-
 tudine, & rei militaris peritia nulli Regum Scotorum inferior: pacis verò artibus
 longè omnibus superior, Reliquit duos filios Thomam, & Ioannem planè tanto
 patre dignos. Mortuo Randolpho regni custode (ita tum eos vocabant) electus est
 Duncanus Marriæ Comes ad quartum Nonas Aug. Rege decimū annum agen-
 te: quo die trepidus allatus est nuncius Eduardum Balliolum Prid. Cal. in æstu-
 rio Forthæ cum numerosa classe fuisse conspectum. De eius aduentu vt omnia
 fiant magis illustria res paulo altius est repetenda. Mortuo Rege Roberto erat
 quidam Laurentius Tuina (ex eis Anglis qui acceptis in militia præmium agris
 in Scotia refederant) genere quidem honesto, sed vita flagitiosa. Is spe maioris
 licentiæ concepta ex alterius Regis morte, alterius immatūra ætate multo quàm
 antea liberius voluptatibus inhonestis indulgebat. Igitur cum in adulterio sepe
 ab Episcopi Glasuensis officiali (ita eum magistratum vocant) tandem ei sacris
 & communionem Christiana est interdictum. Ille velut iniuria affectus iudicem
 se captiuum, donec impensa pecunia se liberaret. Ob id facinus Tuina
 eum sciret Iacobum Duglassum sibi grauer infensum, seque ad supplicium
 quæri, eius potentiam veritus in Gallias profugit. Ibi ad Eduardum Balliolum
 Ioannis

dand reg 10 annos
 during regis

Rerum Scoticarum

Ioannis (qui regnum aliquot annos in Scotia tenuerat) filium se contulit: ei cum statum rerum Scoticarum indicasset hortatus est ne tantam occasionem regni paterni recuperandi omitteret. Regem enim puerum esse, pluresque prope inimicos, & odij erga patrem vindices, quam amicos habere. Aliorum patres in conuentu publico apud Perthum trucidatos, alios exules bonis amissis, multis agrorum bonam partem multæ nomine ademptam; complures præterea genere Anglos prædijs à patre ipsius donatos priuatos expeditionis comites libenter futuros. Nec defuturos ex utroque regno homines egentes, & facinorosos vel spe lucri, vel iudiciorum metu nouarum rerum cupidos, quibus nihil præter quem sequantur ducem ad omnia miscenda desit. Ad hæc Iacobo Duglassio in Hispania extincto, Randolpho per aduersam valetudinem ad res gerendas inuili neminem præterea sustulamcunque manum satis fore, ut vel rem paratam, & se offerentem arripiat, vel impulsam, & labefactatam euertat. Hæc cum magna ex parte vera Balliolus non ignoraret, & magnas ab Eduardo Anglo copias in Scotiam duci audiret facile callidus veterator homini imperij, & gloriæ cupido persuasit, ut contractis pro præfenti copia nauibus expeditionis eius partem susciperet. Verum sub adventum Ballioli in Angliam Eduardus exercitum dimiserat. Nihilo tamen minus Scotis exulibus, atque Anglis agris in Scotia expulsis ad eum confluentibus manum non contemnendam effecit. Sunt qui sexcentis tantum comitibus rem tantam eum scribant aggressum: quod mihi non fit verisimile. Propior vero eorum videtur oratio, qui sex millia peditum ei ab Anglo data ferunt. Alacriores multò ad hæc expeditionem vniuersos fecit, illis ipsis, quibus hæc agitabantur diebus mors Randolphi nunciata: ac velut lætæ omen rerum gerendarum omnium animos erexit. Cum hac igitur classe Kingornum vecta Cal. Aug. nauales copias exposuit. Terrestres autem duxerunt David Cuminius olim Atholix Comes, Maubraius & Bellomontius. Ex Anglis Talbotius. Ad classis appulsæ famam Alexander Settonius homo nobilis, qui tum forte in illis locis diuerlabatur, occurrit, sperans in descendentiū trepidatione occasionem rei bene gerendæ non defuturam. Non multis autem è vicinia se adiungentibus cum hoste congressus cum bona parte fuerum est casus. Balliolus paucis diebus suis ad se ex vexatione itineris reficiendodatis Perthum rectà contendit, cum ad molas aquarias non procul ab Ierna castrametatus fuisset, Prorexque ultra, Patricius Dumbarus citra amnem vterque cum magnis copijs binis castris quinq; millia distantibus consedissent. Balliolus enim multis ad famam rerum secundarum se aggregantibus supra decem millia hominum haberet, tamen eum inter duos hostiles exercitus tenderet, veritus ne in medio opprimeretur, optimum factu est ratus seorsum, & ex insperato eos aggrediret, eò negligentius omnia acturum. Nactus igitur Andream Morauium Tiliabardinum ducem est, qui non ausus palam se Anglis coniungere palam in medio amnis, quæ permeabilis erat nocte infixit, qui Balliolanis iter indicaret. Illi enim recti siluis, quæ vteriolem ripam vestiebant propius ad hostem accessissent, intellegunt eum raris vigilijs, & stationibus oppositis velut in pacato noctem agere. Hæc eorum negligentia freti præter castra summo cum silentio ducunt: & in auersam partem maiorem se ibi solitudinem rati inventuros imperum faciunt. Sed in ea parte, qua summam negligentiam fore sperauerant forte vigilabant Thomas Randolphus

1332
 Thomas Randolfus Moraviae, Robertus Brussius Carictae, Mordacus Taichiae Co-
 mites, & Alexander Fraferius. Hi cum amicorum validis turmis primam hostium
 impressionem fortiter sustinuerunt super labrum fossae, quam decursus aquae pluviae
 fecerat: interea totis castris clamor, & tumultus arma capiendum, & properantium
 ad conflictum fuit. Cumque temere sine ordine, sine signis festinarent, primum
 suorum, qui irruentes Balliolanos sustinebant, ordines turbarunt: deinde ultimis
 priores impellentibus eos in fossam deiecerunt, ac ipsi ruinae modo super primos pro-
 ciderunt. Ibi multi ab hoste caesi, plures hominum, equorumque ruina oppressi,
 multo maxima pars ita debilitata ut nec ad fugam, nec ad praelium satis virium su-
 peresset. Ceciderunt e Scotis ad tria millia, fugientium plurimi Perthum contem-
 derunt: sed hi ferè sine armis, sine ductoribus vrbe Anglis sequentibus facile ces-
 serunt. Postridie Dumbarius cum de alterius exercitus clade, Perthoq; capto, &
 Anglorum paucitate rescisset, recta ad oppidum tendit, eo consilio, ut obsidendo
 hostem omnium rerum inopia conficeret. Re ad primores relata cum aliud aliud
 excusaret, infecto negotio discessum est. Balliolus tot, tantisque rebus praeter spem
 tam brevi tempore confectis animum adiecit ad reliquos Scotos vel conciliandos
 officijs, vel bello perdomandos: ac brevi quidem tantus concursus ad eum est
 factus, ut maturum videretur se Regem profiteri. Id consilium ei ed tutius fuit,
 quod maxima pars cladis in familias Pertho vicinas inciderat. Caesi enim erant
 in acie praeter Proregem Robertus Kethus cum magno propinquorum, & clientium
 numero: e Lindesiorum familia octoginta, cum principe gentis Alexandro.
 Maiorum nomen ad interitum fuisset deletum, nisi Gulielmus familiae princeps do-
 mi gravidam reliquisset uxorem. Praeterea Thomas Randolfus, Robertus Brus-
 sius, & Mordacus Taichiae Comes, Gulielmus Sinclarus Caledoniorum Episco-
 pus, & Duncanus Macduffus Fifensis Comes apud hostem captivi rebus despera-
 tis in eius verba iurare sunt coacti.

XCIX. R.

30
 40
 Igitur Balliolus praesenti fortunae satis confusus ad Sconam propinquum
 cenobium profectus regnum iniit, anno 1332, ad Oct. Cal. Sept. Hoc vulnere
 potentia Davidis Brussij, etsi valde labefactata fuit, tamen amici eius rebus adver-
 sis minimè fracti Regem nondum regni potentem, ut extra periculum armorum
 esset, vna cum vxore ad amicum paternum Philippum Regem Galliarum mittunt:
 ipsi ad omnes casus se comparant, certi vel morte honesta defungi, vel patriam in
 antiquum statum restituere. Primum omnium in locum Duncani Proregis An-
 dreas Moravium ex Roberti Brussij sorore genitum virum illustrem substituunt:
 deinde in omnes partes nuncios mittunt, partim ut vereres amicos confirmet,
 partim ut segniores in vltionem iniuriarum accendant. Primi omnium ad quos
 recentissimus dolor pertinebat parentibus, & propinquis ad Duplinum caesis arma
 sumptissimus dolor pertinebat parentibus, & propinquis ad Duplinum caesis arma
 autumnale Perthum obsidione claudunt: & cum oppugnatio diutius ac spera-
 verant eos tenuisset, post tertium demum mensem capiunt. Macduffus Fifae Co-
 mes, qui oppidum Ballioli nomine tenuerat cum vxore, & liberis ad Kildrumiam
 Marriae arcem in custodiam missus: Andreas Moravius Tilibardinus, qui vadum
 Iernae annis Anglis commonstrauerat, supplicio affectus. Passlerensis liber oppidi
 muros affirmat solo aequatos, Id mihi veri similius videtur, quàm quod alij scribunt,
 praesidij

Rerum Scoticarum

præsidio imposito custodiri iussu, in tanta præsertim fidelium amicorum, & hominum militarium penuria, Eodem fere tempore Balliolus Annandiam erat, recipiendis propinquare regionum proceribus intentus: quos ita subita mutatio rerum concusserat, ut etiam Alexander Brussius Carictæ, & Gallouidiæ dominus desperatis Davidis propinqui sui rebus, ei se dederet. Hunc rerum secundarum successum secutus est hostium contemptus, & ex contemptu negligentia. Id cum per exploratores Prorex rescisset eo misit Arcibaldum Duglassium Jacobi, qui in Hispania perijt fratrem, ut si qua se offerret occasio ei ne deesset. Ille secum assumptis Gulielmo Duglassio Lidaliæ Regulo, Ioanne Thomæ Randolfi filio, & Simone Fraserio mille comitatus equitibus Maufetum venit. Inde omnibus satis exploratis de nocte mouens Balliolum sopitum tanto cum tumultu, & trepidatione hostium invadit, ut ipse seminudus in equo nec strato, nec strato fugere sit coactus. Complures ex intimis eius amicis occisi. Alexander Brussius captus per Ioannem Randolfum propinquum veniam impetrauit. Henricus Balliolus eo die magnam fortitudinis laudem apud utrosque est assecutus: qui in tam trepida fuga dum suos ab instantibus tueretur, multos hostium vulneravit, nonnullos interemit: tandem fortissime pugnans occidit. Cecidere præterea factionis Anglicæ viri illustres Ioannes Maubraius, Valterus Cuminus, & Richardus Kirchius. Hæc gesta sunt ad 8 Cal. Ian. anno 1332. His successibus Brussianæ partis homines non nihil recreantur, cuncti frequenter ad Proregem Andream Moravium, ut de summa rerum consulant, nemini omnium erat dubium, quin Balliolus non sibi, sed Anglo regnum pararet omniaque ex eius præscripto faceret. Itaque eum sibi hostem destinant: eoque diligentius omnia, quæ in bello usui esse possent, ut adversus potentiorum adversarium comparant. Beruicum, unde Anglum belli initium opinabantur facturum valido præsidio muniunt. Urbi Alexandrum Setonium equitem illustrem præficiunt. Patricium Dumbarium arcem tueri, ac vicino limiti præesse iubent: Gulielmus Duglassius Lidaliæ Regulus, de quo illis temporibus summa erat, & fortitudinis, & prudentiæ opinio Annandiam ad limitem occidentalem tuendum missus. Andreas Moravius Rosburgum, ubi se Balliolus tunc continebat, proficiscitur. Ita distributis imperijs domi, mittitur in Franciam Ioannes Randolfus, ut Davidem Regem inviseret, ac Philippum Francum de statu rerum Scoticarum certiorum faceret: ab eoque aliquid virium adversus communem hostem impetraret. Moravius, qui Rosburgum ierat, acre prælium cum Balliolo ad pontem extra urbem conferuit: dumque Anglis per pontem retro in oppidum se recipientibus instat pertinacius, à suis exclusus in hostium potestatem venit: victoriamque iam partam e manibus extracto cum Anglis certamine cum ipse vulneratus in potestatem hostium venisset, suorum animos eo casu turbavit, ac turbatos in fugam avertit. Hæc variantis fortunæ incôstantia Scotiam iterum in duas factiones distraxit, prout amor, odium, spes, metus, & rerum privatarum quæque ratio impellebat. Eius interea occupandæ Anglus per has dissensiones commodam occasionem nactus Balliolum infirmiorum, quam ut suis viribus se tueri posset, in fidem recepit: & sacramento in sua verba adiecit: ac nihil reveritus ius cum Brussio affinitatis, foederum sanctitatem, & iurisiurandi religionem dum immoderatam cupiditatem suam expleret, bellum Scotis Rege destitutis, & inter se discordibus simul indicit, & facit. Id autem bellum ut in speciem iustum videri posset, legationem misit ad Beruicum repetendum, quod oppi-

oppidum pater suus, atq; auus multos annos tenuisset, ac ipse cum exercitu statim est secutus. Legatis responsum, Beruicum semper Scotorum fuisse, donec Eduardus auus eius id per summam iniuriam occupasset. Tandem Robertum Brissum proximum Regem reliqua Scotia recuperata, id quoq; oppidum Eduardo, eius qui nunc id reddi postuler patri, ademisse, atq; in veterem iuris formulam restituisse. Nec adeo dudum ipsum Eduardum ex omnium ordinum decreto renunciaisse omni iuri, quod ipse, maioresue eius in totam Scotiam, ac singula oppida, locaue eius habuissent dicerentur. Ex eo tempore se nullius commissi ad verus foedera sancte iurata, & matrimonio confirmata conscios, cur iterum iam paucis annis & occulta fraude, & aperto bello peterentur. Hæc cum ita se habeant, se legatos orare, vt sui Regis animum ad aequitatis respectum inflectant, ne Regem absentem, acate innoxium, & sororis maritum captato tempore spoliare conetur: se quidem nullas condiciones, modo honestas recusare. Sin iniusta vis intentetur, pro commissa sibi Regis tutela potius honestam mortem obituros, quam in pacem regno, sibiq; turpem consensuros. Hæc à consilio Scotorum responsa. Sed Anglus, qui non pacem, sed victoriam cupiebat, magno suorum exercitu externis etiam auxilijs aucto Beruicum terra mariq; oppugnare coepit: neq; quicquam quod ad urbium expugnationem faceret omittebat: ac multitudine hominum fretus nec die, nec nocte vllum obsessis vacuum dimicatione tempus dabat: nec minus ferociter obsessi assiduis eruptionibus Anglos infestabant. Classem in flumine stantem iniectis ignibus magna ex parte incenderunt. Perijt in eo prælio Gulielmus Setonius præfecti urbis notus multum apud suos desideratus ob singularem fortitudinem. Is dum in Anglicam nauem insilire conatur, sua naue vndarum impulsu longius reiecta in mare decidit: neq; ei in tanta omnium trepidatione succurri potuit. Alter quoq; Alexandri filius ex legitima vxore natus in quadam eruptione auiditate pugnandi longius progressus, & à suis exclusus ab Anglis fuit captus. Sed cum obsidio incoata ad Id. Apriliam in tertium mensem durasset, atq; obsessi præter labores, & vigilias accedente omnium rerum pœnuria diutius vim hostium non videretur laturo cum Anglo paciscuntur, ni ante 3. Cal. Aug. auxilia à suis missa obsidionem soluerent, urbem Anglo se dedituros. Datus in id obses Thomas filiorum Alexandri natu maximus. Hæc dum ad Beruicum geruntur, Scoti conventu indicto de summa rerum consultant. Prorege ad Rosburgum capto ne sine duce essent, Arcibaldum Duglassium eligunt. Ei exercitum decernunt, quem in Angliam duceret, ac regiones proximas populando Regem Anglorum ab obsidione abduceret. Ex hoc decreto Duglassius dum in Angliam ducit, aucta pactione Alexandri consiliū mutat, ac prudētioribus suorum multum adversantibus recta ad Anglum ducit: ac pridie Magdalenes ab hostibus pariter, & amicis est conspectus. Anglus etsi dies nondum advenisset, quo die convenerat, vt oppidum dederetur, tamen cum Scotorum copias tam vicinas videret, misit fœciale ad præfectum præsidij, qui denunciaret, nisi oppidum statim dederet, se animadverturum in fidem datam attestante. Ibi cum caritas, misericordia, metus, & officium erga patrem variè animum paternum versaret, propiorem terrorem Anglus admouendum ratus, crucem in loco, ad quem prospectus ex oppido patebat, erigi iubet, & duos præfecti filios alterum obsidem, alterum bello captum eò ad supplicium producit. Ad hoc tam miserabile spectaculum cum patris animus fluctuaret, vxor eius, eademq; iuuenum mater virilis fortitudinis mulier varia oratione eum confirmavit, proposita

in præf. arcibal
 de Duglass

Rerum Scoticarum

1333

ante oculos fide erga Regem, caritate in patriam, dignitate nobilissimæ familie. Liberos alios illis extinctis superesse, necdum suam illiusq; ætatem alijs gignendis præterisse. Illos etiam si nunc mortem evaserint, brevi tamen vel morte fortuita, vel temporis maturitate fato suo functuros: at si qua famæ macula in gente Scotonia in hæserit, eam in omnem posteritatem permanaturam, ac immerenti etiam soboli aspersuram infamiam: sese non semel è sapientissimorum hominû sermonibus audisse laudes eorum, qui se, qui liberos suos ad sacrificium pro incolumitate patriæ obtulissent. Illum vero si urbem sibi commissam dedat, prodere patriam: neq; certum etiam de salute liberorum fore. Qui enim sperare posset tyrannum, qui nunc fidem violaret, promissis posterius staturum? orabat igitur ne commodum incertum, etsi contingat, momentaneum certa & perpetua redimeret ignominia. Hac oratione cum viri animû paulo tranquilliorum sensisset, ne supplicij sceditatem oculi perferre non possent, eum in diversam partem vnde conspici nequibat, avertit. Anglus secundum supplicium etiam plarisq; suorum ingratum in Halidonem collem Beruico propinquum castra transfert, atque ibi hostem opperitur. Duglasius quem ante seniores flectere non poterant, vt agros Anglorum populando in se obsidentes averteret, tum ira æstuans, ac veritus etiam, ne si post tam nefandû facinus penè sub oculis suis patratum abcederet sine pugna hostem timuisse videretur, certus dimicandi recta ad eum duxit. Cùm acie instructa satis diu steterit, Anglusq; se suis locis teneret, nec in equum descenderet, totam Scotus aciem in adversum collem erexit. Id eius temerarium consilium similem habuit eventum. Hostes enim per clium ægrè obnitentes ingenti faxorum, & iaculorum vim missa antequam ad manus veniretur confauciant: deinde in appropinquantes ita conglobati irruerunt, vt ruinæ modo depullos deiecerent. Ceciderunt supra decem millia. Sût qui ad quatuordecim desiderata prodant: e primoribus penè cuncti, qui infelici ad Duplinum prælio superfuerant, perire. Ex ijs clarissimi memorie produntur dux ipse Arcibaldus, Iacobus, Ioannes, & Alanus Stuarti, Roberti qui proximè post Brusios regnavit patru, Hugo Rossæ, Kennethus Sutherlandia, Alexander Brussius Carietæ Comites, Andreas, Ioannes, & Simon Fratres fratres. Incidit hæc Scotorum clades in diem D. Magdalene sacrum anno 1333. Secundum hunc conflictum desperatis alijs subsidijs Alexander Scotus vrbem Patricius Dumbarius arcem Anglo dedunt, pacti vt incolumes sua sibi haberent. Vterque in verba Angli iurare coactus est. Dumbario præterea imperatum, vt arcem Dumbarum quam diruerat, ne receptaculum Anglis esset, suo sumptibus denuo instauraret. Eduardus ibi paucos moratus dies vrbem, & belli reliquias Balliolo commendavit. Ipse in suum regnum se recepit, relicto in Scotia Eduardo Talboto homine nobili, ac raræ prudentiæ cum non multis Anglorum cohortibus, qui Balliolum in reliquis regionibus perdomandis adiuraret. Nec id quidem nobilitate penè tota extincta perdifficile videbatur, ex ijs qui supererant alijs ad victorem concurrentibus, alijs in loca munita, aut inculca fugientibus. Sed præsidia admodum pauca erant, quæ in fide Davidis permanferant: citra Fortham insula in lacu, vnde amnis Dunus fluit vix ad modicam arcem sustinendâ patens: & Britannodunum ultra Fortham arx in lacu Leuino sita: item Kildrumia, & Vrcharta. Proximo anno legati à Pontifice Romano, & Philippo Rege Francorum venerunt ad sedandas Regum Britannia controversias: eos Anglus rerum prospere succedentium cursu elatus ne in conspectum quidem admit-

admittere voluit: ita enim animos, & vires Scotorum fractas existimabat, vt iterum rebellare nec auderent, nec possent. Verum ex occasione leuissima vnde minimè expectabatur, orta inter ipsos Anglos Perchi discordia summam tranquillitatem in bellum grauissimum commutauit. Ioannes Maubraius agros in Scotia ab Eduardo primo suis maioribus datos, deinde varietate temporum amissos, rursus Eduardo Balliolo Scotiam tenente recuperauerat. Eo sine virili stirpe liberum defuncto de prædijs aduersus eius filias Alexander earum patruus litem intentauerat. Puellarum causam tutabantur Anglicæ factionis homines Henricus Bellomontius, qui vnam earum in matrimonio habebat: Richardus item Talbotus, & David Cuminus Atholiæ Comes. Balliolus Alexandro fauebat, ac lite secundum eum iudicata aduersarios adeo offendit, vt palam de iniquitate decreti quererentur: & vbi nihil se querelis proficere viderunt, ab aula quisq; ad sua secederent. Talbotus dum in Angliam proficiscitur captus Britannodunum ducitur. Bellomontius Dundargum Buchaniæ arcem validam præsidio firmat: ac non solum eum, de quo lis erat, sed vicinum omnem agrum suæ ditionis facit. Cuminus in Atholiam abiit, & locis commodis permunitis aduersus vim, si quis intenter, se comparat. Hanc tam potentium virorum conspirationem Balliolus metuens mutat sententiam, ac Bellomontij agro, de quo lis erat, concessit, Cuminum plurimis, & fructuosis prædijs Roberti Stuardi mox regnaturi donatis reconciliat. Alexander hac iniuria ictus se cum Andrea Morauio Prorege Scotorum (qui se nuper ab Anglis magna pecunia redemerat) coniungit. Hæc diuersis temporibus gesta coniunximus, ne sæpius narrationis cursus rumpetur. Interea Balliolus in regione diuersa omnes munitiones circa Renfroam partim capit, partim evertit. Ibi rebus suo arbitrio compositis in Botam insulam nauigat: Rotefaium arcem communit. Eam Alano Lilio, quem præfectum iuridicundo ante fecerat, tradit custodiendam. Robertum Stuardum Roberti Brussij ex filia nepotem diligenter ad necem conquirat: sed ille opera Gulielmi Herioti, & Ioannis Gilberti nauicula in continentem aduersam vectus, atq; equos aduenientem expectantes nactus Britannodunum ad Milcolumbum Flaminium arcis præfectum delatus est. Balliolus cum Botæ res ordinasset in continente propinqua Dunum nouum, siue Nouiodunum arcem in Conalia sitam cepit: quo metu vicina nobilitas perculsa prope tota se ei dedit. Inde reuersus vere proximo ad lacus Leuini arcem obsidendam omnem curam iniecit. Sed cum res opinione lentior videretur, è sua factione Ioannem Sterlino equitem præpotentem adiunctis ei Michaeli Arnoto, Dauide Vemio, & Richar do Malauillano cum parte exercitus ad arcem oppugnandam reliquit. Illi ædificatio ex aduerso præsidio, qua breuissimus est traiectus, cum vt vi arcem caperent, omnia frustra fuissent experti impigrè propugnantibus Alano à veteri ponte, & Iacobo Lambino ciuibus Andreanis, eam exitu amnis clauso aquis submergere tentante: exit enim amnis Leuinus è lacu angustis faucibus patefacta rupe. Hunc locum congesto è saxis, & cespitibus aggere obstruere conatur. Sed ea res tardius procedebat, quòd vt æstas molietibus erat commoda, ita torretibus, qui in lacum influebant pene tum siccis, aqua longè lateq; porrecta modicis incrementis augetur. Hoc modo obsidione ducta in mensem Iulium, in què incidit dies D. Margaritæ quondam Regine Scotorum festus, quo die frequens mercatorum conuentus Fermelinodunum, vbi eius corpus est sepultum fieri solet, Ioannes Sterlinus cum maiore parte suorum, alij ad mercatum, alij religionis ergo eò proficiscuntur, castris cum non magno præsidio ad

Rerum Scoticarum

aggerem relictis, nempe de hoste securi, cum neminem aduersæ factionis, præter paucos in arce inclusos esse in propinquis regionibus scirent. Obsessi verò de absentia Sterlini, & solitudine castrorum certiores apparatu ad aggerem perforandum antea excogitato primo vespere in nauiculas imposito, septis vigiliis pluribus simul locis eum perforant. Aqua vero tenues aliquot nacla exitus breui latiores sibi ipsa patefecit meatus, ac tanta vi tandem erupit, vt quicquid erat obuiū deuoluens plana omnia circum inundaret, ac tertia, cafasq; & plerosq; homines semisomes ac iumeta magno cū fragore secū in mare deferret. Qui in nauiculis erant egressi, & cum ingenti clamore in attonitos irruentes huic tumultui tam inopinato alium adiecerunt: tantusq; pauor cepit vniuersos, vt nullius, nisi salutis memores rebus suis hosti relictis, qua quisq; poterat, in fugā se coniecerint. Alanus per ociū non spolia modo, sed cōmeatus ad longam obsidionē paratos è castris in arce comportauit. Altera etiā eruptione cū præfidiarijs, qui Kinrossia erāt, æquē feliciter certatū. Præsidium captum, ac dirutū, obsidio soluta. Eodem fere tēpore, quo hæc in Fisa gerantur, Angli magnis terrestribus, naualibusq; copijs Scotiā intrarunt. Naues cum Fortham subirēt, prætoria tēpestate ad scopulos afflicta, reliquis vehemēter vexati maiore cū dāno quā præda domū redierunt. Terrestris copiaz Glascuam vsq; penetrarunt. Ibi Anglus habito conuentu procerū suæ factionis cū intelligeret nullū neq; ducē, neq; exercitū aduersarū partiū superesse, nec suam præsentia amplius fore necessariā, ipse Balliolo, cuius ingenio non multum fidebat secum ducto, Dauide Cuminio Atholiz Comite, qui rei Scoticæ præfesset, relicto in Angliā abiit. Is primum omnium Stuartorum prædia longē amplissima, vt quæ Botan, Araniam, & Renfroanos agros, bonamque Coile, & Cunigamiaz partem continebant, occupauit. Botanæ præfectū iuridicundo, quem alij Serifum, alij Vicecomitem vocant, Alanus Liliū confirmat: vicinis etiā regionibus ei parere iussis. Ipse in diuersam regionem profectus Buchaniam, & Morauiam suæ ditionis facit: & quæquam sup priuati hominis modum suas opes auxisset, tamen diplomata omnia, & quæcumque publice mandabat, nomine vtriusque Regis Eduardi Angli, & Ballioli coniciebat. Ea tempestate quanquā nemo in Scotia præter pueros ludentes Brussiam Regem profiteri audebat, tamen Robertus Stuartus, qui tum Britannoduni latibat aliquid per absentiam Cuminij audendum ratus Cambellos familiam in Atholiam potentem sui cōsiliij certiores facit. Eorum princeps Calenus circiter quadringentis coactis ad Nouiodunum arce Coualiaz ei occurrit: eam statim occupauit. Ad eum rumorem Botani exiguo mari dirempti populariter consurgunt, atque veteres dominos properant. Eorum iter vt impediret Alanus Lilius cum quibus potuit armatis occurrit. Vulgus magna ex parte inerme, & quædam impetu magis quā consilio coierat, re subita perterritū in proximū collem confugit. Ibi magis lapidum missiliū copia reperta armatos ex contēptu temere subcuntes velut gradine obruunt: maiorē partem antequā ad manus ventum esset affligunt, ac recedentes impellunt ita, vt cæso Lilio cum fortissimo quoque Ioannem Gilbertum Botanæ arcis præfectum viuum cæperint, & suorum plurimos armari cæserunt spolijs. Hanc victoriam non incruentam secuta est arcis Botanæ deditio. Ad hunc rumorem diuulgatum Thomas Brussius Carictæ Comes cum popularibus, & vicinis è Coila, & Cunigamia, item Gulielmus Carruderus Annandianus, qui semper Anglorum imperium recusauerat, cum amicis, & propinquis è latibus suis prodiens ad Stuartum venit. Item Ioannes Randolfus Morauiz Comes è Gallis reuertus

reuersus spem externorum auxiliorum attulit. Igitur animis ad maiora suscipien-
 da erectis exercitu confecto, ac iuuante conatus eorum Gotofrido Rossio præfecto
 iuridico Aërensi breui totam Carictam, Coilam, & Cunigamiam in suas partes tra-
 xerunt. Renfroani quoq; ad Stuartos veteres dominos libenter accesserunt. Eorum
 exemplum secuti Andree Morauie clientes reliquos Glottianos partim volentes,
 partim inuitos ad causam coniunxerunt. Ab his tam lætis initijs aucta fiducia, vt
 status publici esset aliqua imago collectis suarum partiũ principibus Proreges creant
 Robertum Stuartum etiam adolescentem, tamen qui expeditiones has leuiores ani-
 mi sui obfides erga patriam dedisset: & Ioannem Randolfum patre, ac fratre viris
 clarissimis dignum. Is cum satis valida manu ad regiones in septentriones versas
 missus concurrentibus ad eum quos immoderati Anglorum impetij pertæsum
 erat, Dauidem Cuminium subita animorum inclinatione illa perterritum in A-
 briam vsque persequitur. Ibi in angustijs locorum deprehensum, & omnium te-
 rum pœnuria circumventum ad deditiõnem compulit: & in verba Brussij coa-
 ctum iurare dimisit: adeoque pollicitationibus eius fidem habuit, vt discedens
 vicarium eum pro se reliquerit. Nec ille segniter Brussianarum partiũ studium
 simulabat. Interea Randolfus in Lothianam reuersus cum veteri amico Gu-
 lielmo Duglassio, qui nuper ex Anglia reuersus squalorem diuturnum carceris
 magnis hostium cladibus vlciscebatur, se coniunxit. Andreas Morauius, qui ad
 Rosburgum captus fuerat itidem redijt. Igitur cum ducum abunde esset, Pro-
 reges conuentum indixerunt Perthum in Calendas Aprilis. Eò cum frequens
 nobilitas conuenisset, nihil tamen confici potuit, propter simultatem nobilem,
 quæ erat inter Gulielmum Duglassium, & Dauidem Cuminium. Causa præ-
 tendebatur, quòd Cuminij opera Duglassius factum argueret, quòd tardius ab
 Anglis esset dimissus. Cuminio fauebat Stuartus: Duglassio cæteri fere om-
 nes. Cuminius vero quòd comitator ad conuentum venisset, eas inimicitias
 causabatur: adduxerat enim tantum amicorum, & clientium numerum, vt cæ-
 teris omnibus formidolosus esset: augebat suspitiones ingenium eius varium,
 & mutabile: animus vastus, & certi rumores de adventu Anglorum, cum quibus
 nemo fere dubitabat, quin se Atholius coniungeret. Nec multò post Anglus
 Balliolum secum ducens magnis copijs terra marique Scotiam inuasit: classis
 centum, & sexaginta nauium Fortham subiit. Ipse terrestri itinere Perthum
 vsque progressus vicinos agros latè populando ibi Cuminium expectat. Inter
 ea cum Randolfus Ioannem, qui Æbudas sibi vendicauerat, conuenisset, nec
 eum ad suas partes adiungere posset, induciis in aliquot menses in rebus tam
 perturbatis contentus Robertum alterum Proregem inde rediens graui mor-
 bo implicitum deprehendit. Igitur alienissimo tempore onere in se vnum
 inclinato, cum Anglo non ausus congregi vires diuisit, per partes eum vt carpe-
 ret. Audito autem Geldrorum validum exercitum per Angliam aduentare,
 vt se cum Anglo iungeret, ad limitem Angliæ properat. Venienti occurrerunt
 Patricius Marcie Comes, Gulielmus Duglassius Lidalianus, & Alexander Ra-
 mitæus tum in re militari nemini secundus existimatus. Hi Geldros in campis
 Edimburgo proximis opperiantur. Vbi primum in conspectu fuere sine mora
 concurrunt. Post acerrimum conflictum Geldri victi in propinquum collem, vbi
 semirutata arx erat, refugerunt. Postridie cum omnium rerum pœnuria laborarent,

Rerum Scoticarum

vitam modò pacti se dediderunt. Randolfus in gratiam Philippi Valeſij, quem ſibi amiciffimū prædicabant, non contentus incolumes, & comœatu auctos dimittere, ipſe deducendos ſuſcepit: eo in itinere ab Anglicæ factionis inſidijs excæptus ad Regem deducitur: qui tum Perthum valido exercitu obſidebat. Eodem tempore David Cuminius, cuius omnia conſilia ex inclinatione fortunæ pendebr̄, lætus inimici calamitate ad Anglum venit: ei pollicetur ſe brevi è regno Bruſſianos, exacturum: nec ſegnius fecit quàm erat pollicitus. Nam Pertho dedito, & muris nudato Rex in Angliam redire parabat: quòd comœatus malignè ſuppeditabantur, Scotis omnibus ſub eius adventū admonitis, vt pecora in montes agerent, Alia omnia in loca munita, aut longinqua conueherent, quæ aſportare non poſſent, corrumpere. Neq; classiſ in qua ei ſpes rei frumentariæ erat, cum magnopere iuuit. Primum Fortham ſubiens cœnobio monachorum in Æmona inſula vaſtato cum in aperto mari ad anchoras ſtaret, fœda tempeſtate vexata magnam fecit iactuſuram. Pars nauium Ketham inſulam propinquam, ſed deſertam agrè tenuit. Alia longius ventorum vi ablata, vbi ſe primum recaperunt caulam tempeſtatis in iram D. Columbæ conferentes ob ſpoliatum auarè, & crudeliter eius cœnobium: igitur quidquid è præda comparebat, eo diligenter reportandum cum piaculis curant: neque quicquam eo anno memoria dignum à claſſe geſtum eſt. Hæ cauſæ quam vehementer Anglum mouebant, magis tamen ei reditum feſtinavit cogitatio de bello Gallico, quod tum maximè meditabatur. Itaque velut planè confecto bello Scotico exercitum reduxit, ac Eduardum Balliolum ſecum abduxit. Cuminium ad reliqua perficienda Proregem reliquit. Ille vt operâ, & ſtadium partium Regibus probaret, & hoſtes vlciceretur, nihil ad ſummam crudelitè reliqui ſibi fecit, quæ acerbitas eò viſa eſt indignior, quòd illi ante paucos meſes ad extremam inopiam redacto tam facilis ad veniã portus fuerat. Tres fere ex omni procerum Scororum numero ſupererant, qui nullis neq; pollicitationibus, neq; periculis cogi poterant, vt in Anglorum ditione veniret, Patricius Marcia Comes, Andreas Morauus, & Gulielmus Duglaſſius. Hi Kildrumiã oppugnante Cuminio coniuncti viribus eò pergunt, & ad Kilblaniam ſiluam acre cum eo prælium conferunt. Sed cum Cuminus numero præſtaret, & pauci à pluribus prope circumvenirentur, aduentus trecentorum militum recentium cum Ioanne Crago arcis præfecto prælium diremit, ac victoriam certam Bruſſianis dedit. Fortiſſimus quiſq; Cuminianorum aut in prælio, aut fuga caſus. Multis fuit ſaluti Camerona arx Roberti Meneſij propinqua. Sed cum tantæ multitudini in arcto ſtipatæ comœatus deſſent, poſtſtridie fuit dedita, ac iurantibus in verba omnibus venia data. Cecidere præter ducè ex intimis eius amicis Robertus Bradus, & Valterus Cuminus. Thomas eius frater captus poſtſtridie capite multatus. Hæc victoria fecit, vt Randolfo capto, agente Stuarro, confirmaretur militari ſuffragio Andree Morauio Proregis nomen, & imperium. Nam cum literæ à Rege Francorum de inducijs veniſſent, proceres Bruſſiani ad eas accipiendas coacti, vnanimi cõſenſu honorè priſtinū, quem calamitas ademerat Morauio reſtituerunt. Is paucorū meſiū inducijs finitis Lochindoream arcem obſedit. Eam tenebat Davidis Cuminij vxor. Ea, quod evenit, futurū præſpiciens ab Anglo petiuerat auxiliū. Mox Angli copijs in Morauia expoſitis obſeſſos liberant. Elginum vſq; (quod eſt oppidū ad Loxiam amnem ſitū) penetrant, obuia ferro, & flāma vaſtantes. Dum Perthum tendunt Abredoniam ciemant: arces per Merniam Dunotrium, Kinofum, & Loreſtoniū præſidijs occupant: ſex monaſteria proxima

proximis imperant, ut muros Perthi dirutos instaurent. Acrebus Scoticis iterum
 Eduardo Balliolo reverso commendatis in Angliam abeunt. Discendentibus An-
 glis, & Scotorum viribus fractis Henricus Bellomontius tempus adesse ratus ex-
 petendæ vindictæ de cæde generi sui Comitis Atholix, quoscunque deprehendit,
 qui in prælio Kilblanenû fuissent, sine discrimine omnes crudeliter occidit.
 Eum Andreas Moravius in Dundargo obsessum ad deditionem compulit, & iu-
 rejurando accepto nunquam hostiliter in Scotiam rediturum incolumem dimisit:
 atque vno continuo victoriæ cursu omnes trans Fortham munitiones, præter Cu-
 pri arcem, & Perthum oppidum eiectis præsidijs captas demolitus est. Deinde
 20 Angliã cum exercitu ingressus inde magnas prædas egit: & militem domi inopia
 confectum nonnihil recreavit. Tota enim Scotia eo anno agris belli initura incultis,
 aut incurisionibus assiduis vtriusque partis vastatis, ita fame laboratum est, ut Angli
 arcem Cupri munitissimam vacuum ob commeatus inopiam reliquerint. Præ-
 sidiarios nauta Scotus ab eis malè multatus, dum in Lothianam noctu transpor-
 tat, in cumulum arenæ maris æstu recedente nudatum exposuit. Illi cum in
 continentem se esse putarent, paulum progressi, atque iterum mari reperto frustra
 nauam inclamantes ad vnum periere. Proximo anno, qui fuit 1337. Angli
 arcem Dumbari obsederunt: eam tenebat Agnes Comitis Mattiani vxor, cui
 30 Sarisburiensis, & Arundellius. Ea obsidio cum spe omnium diutius protrahere-
 tur duo diversa agmina in subsidium Balliolo missa Scotiam intrarunt. Alte-
 rum ducebat Monfortius, alterum Richardus Talbotus. Cum Monfortio con-
 gressus Laurentius Prestonius exercitum duce cæso grauitè concidit: ipse paulo
 post è vulnere decessit: amissi ducis iram miles inhumana captiuorum cæde sa-
 40 uit obsidio Dumbari. Mari ab Anglis intercluso commeatum pœnuria pene
 obsessos afflixit: ac procul dubio dedita fuisset arx, ni Alexander Ramisæus au-
 in triremibus Genuensium maritimum latus obseruabant, nauem ad arcem appli-
 50 cuit: & quadraginta selectos viros, commeatusq; magnam vim exposuit. Deinde
 præsidij parte ad suos adiuncta silentio noctis cum ingenti tumultu in vigiles An-
 glorum irruit: ac magna cæde hominum nihil minus, quàm eruptionem à prope
 demum mensè Anglos fatigatos, ac frustra omnia expertos revocante ad bellum Gal-
 licum Rege Dumbari obsidio soluta est. Andreas Moravius patria prope peregrino
 milite liberata primum Sterlinum, deinde Edimburgum oppugnare ast aggressus,
 sed vtrinq; re infecta discessit: pacata tamen Lothiana, & in fidem Regis recepta. In-
 60 terica animo paulum à laboribus relaxato, dum sua transmontana prædia interuisit
 morbo graui correptus decessit: atq; ad Rosmarchiam sepultus summum apud omnes
 bonos desiderium sui reliquit. Tantas enim res biennio ac semestri, quibus in magi-
 stratu fuit, gessit, ut suffecturæ cuiuslibet magni ducis ætati viderentur. Post eum
 Stuartus Prorex fuit, vsq; ad Davidis è Gallia reditum, Adolescens adhuc multis præ-
 70 lijs leuibus eo anno eius auspicijs per Gulielmum Duglassium gestis victor evasit, nec
 sine maximo Duglassij discrimine, & crebris vulneribus. Nam Anglos è Teuio-
 tia expulit: & in Lidalia Heremitagium cepit, magnisq; comeatibus de hoste ad
 Mulrossiam captis comuniuit. Cum Berclaio adeo acre, ac pertinax certamè iniit,
 VI VIX

Rerum Scoticarum

1539

ut vix ipse cum tribus comitibus, idque beneficio noctis euaserit. Ioannis Sterlini copias quanquam graui praelio devicisset, tamen ab eodem breui post prope curiam cumventus fuit. Verum ex inopinato tumultu se colligens post acerrimam pugnam Sterlinum victum fugavit: triginta comitum eius interemit: quadraginta viuos cepit. Gulielmo Abernethio, à quo quinquies vno die fugatus fuerat, ita infligit, ut ante noctem caesis omnibus eius comitibus ipsum secum captivum abduxerit. Nec minore felicitate Laurentium Vansium hominem strenuum devicit. Tandem ad Dauidem Regem in Galliam abiit, ut eum de statu rerum edoceret. Proximo anno, qui fuit 1339, Stuartus fortunæ ratus instandum coacto exercitu Perthum oppugnare aggreditur quadrifariam divisus viribus: sed Anglis acriter oppidum defendentibus non sine vulneribus reiectus fuit. Tertio demum obsecrationis mense prope desperantibus de successu Duglassius supervenit quinque piraticis nauibus conductis, quæ machinas, atque aliquid militum adduxerunt. Exposita igitur parte militum reliqui in nauibus Tai amnis ostium asseruare iussit. Duglassius ipse ad arcem Cuprentem recuperandam mittitur: eam ab Anglis desertam Scoti occupauerant, quibus erat præfectus Gulielmus Bullocus sacerdos Anglus, idemque quaestor. Cum eo Duglassius transegit, ut acceptis in Scotia prædijs in suas partes transfirer. Id eo facilius ei persuatum, quod nec ab Anglis subsidium sperabat, nec Scotis, qui secum in præsidio erant admodum fidebat: eius opera forti, & fideli sæpe postea Scoti sunt usi. Obsidio Perthi iam in quartum mensem protracta diutius videbatur duratura, nisi Rossæ Comes per cuniculos quam è fossa deriuasset, atq; ad murum vsque cum suis penetrasset: tum demum deiectis propugnatoribus telorum vi potissimum è machinis emissorum facta est ea lege, ut Angli incolumes quo vellent, sua omnia exportarent. Intra paucos dies Sterlinum quoq; oppugnatum & eadem lege deditum. Mauricius Moravius Andreæ filius arci est præfectus. Hac tam subita mutatione rerum Balholius territus è Gallovidia, ubi se plurimum continebat, in Angliam abiit. Breui post arx Edimburgi non vi expugnata, sed arte capta est. Valterus Currius mercator, qui tum forte nauem com meatibus onustam in æstuario Tai ad Taodunum habebat accersitus à Gulielmo Duglassio in Fortham venit. Ibi communicato cum Bulloco consilio Currius Anglum se simulat, ac duos vini optimi vases aliaq; nonnulla munuscula ad præfectum arcis attulit: orauitq; ut ibi reliquos com meatus distrahere sine periculo per eum liceret. Si quare ei, præsidioe opus esset, com moneret, se libenter eis quoad posset gratificaturum. Præfectus ei ut aliquod dolia veni, certumq; numerum panis nautici afferret, imperat. Aditum ei cum vellet pollicetur. Ille, quod bene vertat, metu Scotorum, qui sæpe incurSIONES in loca vicina facerent, summo mane se adventurum ostendit. Ea nocte Duglassius, duodecimq; comites homines lectissimi nautico vestitu super arma iniecto committit ad arcem porrant. Suos quam proximè possunt in insidijs collocatos expectare signa iubent. Progressi paulum Duglassius, & Simon Fraferius, ceteros modico intervallo sequi iubent. Intromissi à Ianitore intra munitionem è trabibus ante portam arcis structam cum animadvertissent clauas ostiorum e brachio Ianitoris suspensas ipsam iugulant: & sine strepitu portam arcis aperiunt. Deinde suis, ut comites venerat cornu inflato signum dant: eodem sono & qui erant in insidijs, & ceteros des arcis admonentur, alteri ab amicis alteri ab inimicis arcem teneri: utrisque properantibus Scoti onera in ipso portæ aditu deiiciunt, ne ante suorum qui portam difficilem

*Guilhelmus Duglassius
ad regem Davidem*

difficilem clium lentius vadebant, adventum valvæ obijci, ac ipsi occludi possent. Acri confictu edito, ac cæde vtrinque patrata tandem præfidiarij cesserunt, cæteris præter præfectum, ac sex comites occisis. Alij in hunc annum, alij in superiorem conijciunt expeditionem Alexandri Ramisæi (qui omnes illius ætatis Scotos rei militaris gloria ancebat) in Angliam. Erat enim ea tum de virtute eius opinio, ut qui non prodijisset ex illius velut schola militiæ non satis peritus haberetur. Itaque iuventus ad eum, velut vnicum bellandi magistrum frequens ventitabat. Is cum non paucas ante expeditiones in hosticum cum parua manu prospero eventu fecisset, rebus eorum tum in Scotia afflictis aliquid maius audendum ratus collecta magna clientium, & amicorum manu Northumbriam latè populatus est: eum revertentem Angli ex omnibus agris, & castellis longè maioribus copijs consequitur. Eorum congressum cum Alexander vitare non posset, & suorum animos ob multitudinem hostium nonnihil debilitatis sentiret, præmissa præda pedites in insidijs locat. Equites latè effusos simulare fugam iubet: deinde vbi locum insidiarum præterissent ad signum buccinæ rursus in vnum coire. Eam equitum fugam Angli veram rati æquè effusi, & ipsi sequuntur, ad quos Scoti signo revocati cum se momento temporis obvertissent, peditesq; vndiq; ex insidijs profiliissent versus est in Anglos ex re inopinata terror, ac non paulo concitatore cursu, quàm antea secuti erant, fugerunt. Multi occisi: complures capti. Præda incolumis domum abducta. Inter captiuos fuit præfectus Rosburgi: cum eum præfidiū fere omne secutū fuisset, Alexander oppidum pene vacuum aggressus primo impetu cepit. Inferiorem quoq; arcis partem cum suæ potestatis fecisset, qui restabant in turrim validam confugerunt. Sed cum pertinacissimè oppugnarentur, nec subsidium à suis vllum sperarent, se dediderunt. Sunt qui Sarisburij Comitem ibi captum tradant, & cum Ioanne Randolpho permutatum. Sed magis inclinatus animus, ut plures scriptores sentiant, qui Sarisburium à Gallis, atq; in Gallia captum prodant. Randolphus in Annandiam profectus arcem suam ad lacum Mabanū de Anglis cepit: ac tres limitū præfecti Alexander Ramisæus orientalis, Gulielmus Duglassius medij, Randolphus occidentalis, vltra veteres fines, qui Alexandro tertio regnante fuerant, Anglos expulerunt: neq; quicquam in solo Scotico præter Beruicū tenebant. Sunt, qui Rosburgum à Ramisæo sopitis vigilibus de nocte scalis admotis captum tradant anno 1342, die Martij 30, cum quibus facit liber Pasletensis. Eodem anno 4. Non. Iulij David Brusius cū vxore ad Ennerberuium applicuit, anno quàm discesserat nono: cuius adventus eò fuit omnibus grator, quò minore in spe tum res Scotorū erant. Nam Eduardus factis cū Philippo Rege Gallorū ad Tornacum trium annorū indutijs, atq; ita bello Gallico vacuus decreuerat totis viribus Scotiā aggredi. Habebat tum in exercitu quadraginta peditū, sex equitū millia: ac aduersus annonæ angustiam magnam classem ornauerat, quæ com meatu terrestribus copijs suppeditaret. Ea cum Nouembri mense soluisset tempestate sæua iactata, atq; in Belgicū præsentis belli vsu fuit. Interea Eduardus cum terrestribus copijs circa Norwicū castrum ad Tinam in maxima com meatuum penuria se continebat. Ad hunc legati è Scotia missi quatuor mensium inducias ea conditione fecerunt, ni David Rex ante calendas Iunias domum rediret, ut Scoti omnes in Eduardum ditionem concederent. Verum David audito Angli apparatu ante legatorum ad se adventum soluerat. Ad Regem ita (vti dixi) reversum inter

gratu-

1342

David rex e gallia
1342

Rerum Scoticarum

gratulantes, qui ab omnibus regni partibus frequentes aderant, venit Alexander Ramisæus cum omni vita superiore splendide acta, tum recenti militari gloria clarus. Is singulari favore acceptus, & præter custodiam Rosburgi, etiam totius Teuotia præfectura iudiciaria donatus. Hoc in honore sibi cum prælatum Gulielmus Duglassius ægerimè tulit. Nam cum Teuotia pene tota Anglos expulisset, conuentibus agendis quanquam iniussu Regis aliquot annos præfederat, meritis enim in patriam, & nobilitate generis, & familiæ opibus fretus neminem in eo magistratu sperabat sibi competitorem futurum. Iraque totus in ultionem intentus iram in præsentia suppressit. Tandem vero post tres menses in ultionem conuentum habentem in templo Hauici nactus, cum nihil minus expectantem cæsis tribus comitibus auxilium ferre conantibus faucium iumento imposuit: atque in Heremitagio mori fame coëgit. Eodem fere tempore eodem genere mortis per Davidem Barclaium extinctus est Gulielmus Bullocus homo singulari erga Regem fide. Hæc duo crudelitatis inhumanæ facinora totam pene Scotiam in factiones distractam seditionibus repleuerunt. Hæc res Regem adolescentem, & nondum militaribus ingenijs assuetum vehementer exercuerunt: & quamquam summam diligentiam in perquirendo ad supplicium Duglassio adhiberet, is tamen per amicos (plurimos enim ob res præclare gestas pro libertate conciliauerat) ac in primis per Robertum Stuartum Regis è sorore natum veniam obtinuit. Maxime valuit magnifica quidem, sed vera commemoratio rerum ab eo gestarum, & ratio temporis, quo pace foris incerta, nec rebus domi quietis militares homines retinendi, atque etiam omni favore amplectendi essent. Igitur non solum venia Duglassius, sed præfectura Rosburgi, & Teuotia donatus est, clementia fortasse in præsentia non inuili, sed exemplo in posterum pessimo. David rebus eundemque domi compositis expeditionem in Anglos denunciat, magna nobilitatis parte ob comæatum, qua laborabatur, pænuriam dissuadente. Colles & osatis magno exercitu Ioannem Randolfum ei præficit. Ipse occultus diffimularo nomine Regio cum eo proficiscitur. Hæc manus per duos prope menses paucos circumlata Northumbriam cum ingenti præda domum redijt. Iterum intra paucos dies Rex se ducem exercitus professus hosticum intrauit. Angli viribus inferiori certaminis alexæ rem committere absente in Gallia Rege suo recusabant: sed magno equitatu ab omni parte assultantes à libera populatione Scotos arcebant: quinque primæ nobilitatis equites nuper à Dauide in eum ordinem ascitos temere longius a suis progressos cæsis aut fugatis eorum comitibus hostes capiunt. Rex ne tantus illic frustra tereretur, reduxit exercitum. Tertia expeditione coactis quam potuit occulte copijs ut hostes necopinantes magna clade afficeret, cum Angliam præcipiti autumno fuisset ingressus, largis imbribus exiguos torrentes ita augentibus, ut agrum omnem non modò imperuium redderent, sed comæatum ad uisionem prohiberent, paucis arcibus, ne nihil tanto conatu videretur egisse deiecit domum redijt. Non adeo diu post legatis ultro, citroque missis actum de inducijs biennium, in quas Scotus ea lege consensit, modo eas ratas Philippus Gallorum Rex haberet. Nam in fœdere inter Scotos, & Gallos ita cautum erat, ut neuter gens sine altera pacem, aut inducias cum Anglo faceret: hæc quietam inter Scotiam tenere. Quarto fere post reditum Davidis anno Gallis magno prælii victis, obseffo ab Anglis Calisio Morinorum oppido, Philippo per legatos instanti, ut Scoti Angliam ingressi partem virium Anglicarum in se deriuarent, exercitum

exercitus Perthum conuenire iussus est: eò cum frequentes coissent, David Comes ¹³⁴⁶
 Rossia Reginaldum Ebdarum Regulum veterem inimicū, septemq; comitum
 eius nobilissimos noctu ex insidijs aggressus interemit. Ea cades valde exercitum
 imminuit: cum non solum vtriusque partis amici, & clientes, sed multi etiam vicinorum
 ciuile bellum inter familias potentissimas metuentes domos discederent.
 Igitur Gulielmus Duglassius Lidalianus Regi maximopere suadebat, vt omissa in
 presentia expeditione res domi componeret. Hoc consilio contempto Rex amicitia
 superante caritatem patriæ in Angliam ducit: ac ferro, & flamma omnia quæ
 ibat prosternens sextodecimo demum die in agrum Dunelmensem venit: Angli
 partim à Percio collecti, partim ab exercitu qui Calisium obsidebat remissi cum
 frequentes conuenissent, se Scotis multo celerius eorum opinione acie instructa
 ostenderunt. David qui nihil minus quàm hostis adventum metuebat, & Gu-
 lielmum Duglassium ad agrum vicinum depopulandum emiserat, suis signum
 pugnae proponit. Duglassius cum in hostem necopinus incidisset, trepida fuga
 quingentis viris fortissimis amissis in castra redijt. Nec infelix rei incipiendæ au-
 spicium felicior conflictus est secutus. Pugna acriter iniita in prima acie cæsus est,
 profligatis prius suis Ioannes Randolfus. Mediam, in qua Rex erat, duæ Anglo-
 rum acies, altera victrix, altera integra aggressa obstinatum mori cum eo nobilita-
 temoticam pene ad internecionem ceciderunt. Rex ipse à Ioanne Coplando, ^{David rex 1347}
 cui telis ereptis duos pugno dentes excusserat captus, sed iam duabus sagittis
 grauiter saucius. Tertia cui Robertus Stuartus, & Patricius Dumbarus præerant
 acies visa suorum clade prope incolumis se subduxit. Post hanc pugnam ita pro-
 fligata nobilitate statim Rosburgum, Heremitagium, aliaque complures arces
 Anglis deditæ. Scoti coacti præter quos in Anglia tenebant agros etiam Marcia,
 Teuotia, Lidalia, & Lauderia cedere. Limites Anglorum ad saltum, quem ^{Batholy}
 Cœburni vocant, & Soltram prolati Balliolus non contentus ditionem maiorum
 suorum in Gallouidia recuperasse, Annandiam, & Nitiam, & quicquid agrorum
 ad Glottam adiacet, cæde, & incendio peruagatus est. Lothianam quoq; adiuncto
 sibi Percio Anglo simili clade affecit: nec per aliquot annos in Scotia iustus ex-
 ercitus confici potuit. Accessit ad hæc mala pestis grauissima, quæ partem fere
 tertiam populi absumpsit: nec in rebus tam afflictis à domesticis malis cessatum
 est. David Barclaius eques nobilis, qui Bullocum ante occiderat, hoc quoque
 tempore in cæde Ioannis Duglassij Dalkethij affuerat. Eum Gulielmus Duglas-
 sius Lidalianus, qui in prælio ad Dunelmum captus ab Anglis nondum redierat,
 per suos clientes curauit interficiendum: nec ipse in Scotiam reversus diu ei su- ^{Sui huius Duglas}
 perstes fuit. Nam à Gulielmo Duglassio Archibaldi filio nuper è Gallia reuerso ^{filius Archibaldi filij}
 inter venandum in silua Attrica in vltionem cædis Alexandri Ramisæi est inreffe-
 sus. Nec priscorum Scotorum tribus homines quietis impatientes à mutuis in-
 iurijs temperarunt. Inter hæc mala vndique præmentia Gulielmus Duglassius
 collecta propinquorum, & clientium manu primum Duglassiam maiorum suo-
 rum patrimonium eiectis Anglis recuperauit: deinde è paruo successu crescente
 ciuium erga eum fauore magnam Teuotia partem recepit. Interea Ioannes
 Francorum Rex, qui patri Philippo, & regni, & belli fuit hæres, veritus ne Scoti tot
 malis fracti tam potenti hosti succumberent, misit ad eos Eugenium Garente-
 rium quadraginta viris fortibus comitatum petiit ab eis ne vllam cum Anglo
 pacem se inconsulto facerent. Is quadraginta scutorum millia ad militem
 X. j. condu-

Rerum Scoticarum

conducendum attulit . Præterea magnificis promissis nobilitatem in suam sententiam traduxit . Illi acceptam pecuniam inter se partiti nullo milite conducto bellum per excursiones frequentes more suo administrarunt . Id ubi ad Anglum est perlatum Lothianam iam antea male habitam prope ad vastitatem redegit . Hæc, ut vlciscerentur Patricius Dumbarius, & Gulielmus Duglassius collecta quàm potuerunt occultissime magna manu Gulielmum Ramisæum Dal-lusium virum fortem, & notæ in bello industriæ ad Noramam pagum in ripa Tuedæ frequentem incendendum cum parte exercitus mittunt . Ipsi in insidijs consistunt . Cum quod quæsitum erat Ramisæus foret assecutus perducti ad insidijs hostes, ac circumventi caduntur . Tandem multitudini impares deditio-nem faciunt : pars maior capitur . Hoc successu crevere Scotis animi : itaq; iisdem ducibus coniunctis Thomas Stuartus Angulæ Comes Beruicum tentare statuit . Id occulte, ut conficeretur, conductis vndecunque poterat nauibus, scalisque, & reliquo oppugnandarum vrbiũ apparatus imposito Patricium de suo adventu fa-cit certiozem . Cum ad horam constitutam quàm minimo poterant tumultu ad muros accederent, vigiles tamen non fefellerunt : quibus post acrem pugnam re-pulsis Scoti tandem vrbe non sine damno suorum potiuntur . Arcem ab Anglis retentam magna vi, sed frustra adoriuntur . Anglus audito rerum Scoticarum statu coacto exercitu copioso magnis itineribus eò contendit . Scoti audito eius adventu nulla re ad longam obsidionem fatis prouisa, vrbe spoliata, & incensa ad sua redierunt . Eduardus omni genere artificum adhibito corrupta sanis instaurat : interea ipse Rosburgi manet . Eò Balliolus venit, Scotiæ regno ei ce-dit : oratque vehementer, ne sibi à Scotis illatas iniurias negligat . Anglus velut ei obsecundans Lothianam terra, marique invadit : & quicquid supererat supe-riori vastationi corrumpit . Decreuerat illa expeditione Anglus totam Scotiam sic affligere, ut nullas in posterum vires ad rebellandum recolligere posset . Verum id consilium discussit fœda tempestas, quæ classem, in qua subvehebatur com-meatus ita dissipauit, lacerauit, & afflixit, ut pauca naues iterum in vnum portum coire potuerint . Ita Eduardus redire ob com-meatus inopiam coactus iram suam in Edimburgum, Hadinam, reliquaue Lothianæ oppida effudit : eorum exercitu in Angliam reuerso Gulielmus Duglassius Gallouidiam, Regius à cella Patricij Nithiam, Ioannes Stuartus Proregis filius Annandiam Scotis hoste expulso restituerunt . Eodem fere tempore Ioannes Rex Francorum in Picta-nibus magno prælio ab Anglis victus capitur . Eduardus cum duobus Regibus captiuis hiemem ageret in summa inter amicorum gratulationes læticia, Scoti animum eius gloria satiatur . rati tum ad æquitatem facilius flecti posse, cum eo per legatos de Rege suo liberando egerunt . Brussius, ut facilius sui eum conuenire possent, Beruicum est missus : cum de conditionibus non conueniret, iterum Londinum est reversus . Nec adeo diu post per legatos Pontificios, qui de pace inter Anglos, & Francos summo studio agebant, cum Scotis etiam est transactum, promissis Anglo, ut nostri scribunt, centum, ut Frossardus quingentis millibus mercarum Anglicæ monetæ : cuius pecuniæ pars representaretur, reli-quum per pensiones solueretur . Ea summa quo facilius conficeretur, Pontifex Romanus sacerdotiorum decimas in tres annos donauit : induciæ interea factæ . Obsides dati nobilissimi adolescentes, qui pene omnes in Anglia peste interie-runt . David igitur vndecimo quàm captus fuerat anno domum reversus, pri-mum

num omnium, qui fugæ principes è Dunelmensi prælio fuerant, multauit :
 Patricio Dumbario partem agri abstulit : Robertum Stuartum sororis maioris
 filium à spe succedendi in regnum remouit : atque in eius locum substituit
 Alexandrum Sutherlandiæ Comitis filium è secunda sorore genitum ; & in eius
 nomen proceres sacramento adegit . Huius adolescentis pater , vt procerum
 voluntates filio conciliaret arctius, latos, & fructuosos agros vitis potentibus do-
 nauit . Sed Alexandro breui post mortuo David Stuardo placatus est , & in or-
 dinum frequenti conuentu suus ei locus est omnium decreto restitutus . Sed
 id aliquot annis posterius est factum . Proximos fere quinque annos in pacan-
 dis discordijs ciuilibus Rex consumpsit . Quo in tempore duæ clades incide-
 runt : altera ad paucos pertinens ex inundatione aquarum . Tantum enim
 aquæ pluuiæ de cælo deiectum est , vt torrentibus , & fluuijs per Lothianam in
 agros effusis non pontes modò, & molas aquarias, sed plerasque rusticas domos
 cum pecore , & dominis vis aquarum in mare detulerit , arbores radicitus euul-
 serit , oppida quoque prope fluminum ripas pene delerit . Hanc calamitatem
 secuta pestis multos omnium ordinum , atque ætatum consumpsit . Pacatio-
 ribus iam rebus anno millesimo trecentesimo sexagesimo tertio in conuentu
 ordinum Rex ad apolectos retulit , de Anglo aut eius filio , si quid sibi humanitus
 evenisset , ad regnum capiendum in Scoriam accersendo . Id , siue rædio bel-
 lorum vtriusque gentis commodis prospiciens , siue (quod alij putant) ab Anglo
 iurare coactus fecerit , oratio eius fuit adeo omnibus ingrata , & molesta , vt non
 expectato dum ordine sententiæ rogarentur , omnes clamore confuso vocem
 abominarentur : ac nihil propius fuit , quàm vt qui liberrimè vociferati fuerant
 iram eius metuentes defectionem circumspicerent . Quorum vbi timorem
 rescivit , remissa ira eos in gratiam recepit . Cæteris vbi que pacatis montani
 in armis perstabant : nec solum inter se scæda , atque inhumana crudelitate sæ-
 uiebant , sed vicina etiam late populabantur . Hos Rex cum ad concordiam
 nulla ratione posset adducere , per homines callidos discordias augendas cura-
 uit , donec ferocioribus mutua cæde consumptis cæteri tractabiles , & mansueti
 redderentur . His domi , forisque editis in arce Edimburgensi decessit , anno
 vitæ quadragesimo septimo , regni prope tricesimo nono , salutis humanæ mil-
 lesimo trecentesimo septuagesimo , septimo die mensis Maij : vir sane in omni
 virtutum genere , ac in primis iusticia , & clementia memorabilis : & cui in bonis ,
 malisque rebus exercito semper magis fortuna , quàm industria defuisse videatur.

C. R.

DAVIDE vita functo cum proceres frequentes ad Limnuchum præsto
 fuissent , vt Roberto ab auunculo iam pridem Regi designato incuntem regnum
 gratularentur , ambitio Gulielmi Comitis Duglassij prope in seditionem rem
 adduxit . Petebat enim iure hæreditario regnum sibi decerni , vt qui à Balli-
 olo , & Cuminijs esset oriundus . Sed cum deprehendisset suam petitionem om-
 nibus esse ingratam , ac in primis amicorum suorum intimis Georgio , &
 Ioanni Dumbarijs fratribus , quorum alter Comes esset Marciz , alter Morauiz :
 & Roberto Areskino trium arcium firmissimarum , Britannoduni , Sterlini ,
 & Edim.

1363

1370

1370

Robertus Stuartus
104 reg.

Rerum Scoticarum

& Edimburgi prefecto, petere destitit: & se Regi Roberto professus est obtemperaturum: & Rex ut eum arctiore vinculo amicitiae complecteretur filiam suam Gulielmi Comitis filio despondit. Hoc anno induciae in quatuordecim annos factae, sunt per Anglos violatae. Cum ad frequentem mercatum, quo ad tertium Idus Augusti ex locis etiam longinquis utriusque regni magna multitudo solebat convenire, praeterea Mariani adessent, familiaribus Georgij Dumbarij quidam est interemptus. Huius caedis auctores cum Georgius ex iure, quod inter limitaneos observatur per foeciales peteret, ut vel sibi dederent, vel ipsi in eos animaduverterent, tandem cum aequitatem vinci gratia cerneret, iniuriam dissimulat, ac proximum in diem nundinis solennem occulte manum parat, oppidumque ex improviso adortus omnes puberes occidit: caesa incendit, & cum ingenti praedam domum redijt. Angli ut eam cladem vlciferentur, pari crudelitate Ioannis Gordonij equitis illustris agros pervagati sunt. Nec multo post Gordonius Angliam ingressus cum ingenti hominum pecudumque praeda coacta rediret, Ioannes Liburnus longè maiore manu collecta redeunti sit obuiam. Ibi infestissimis utrinque animis pugna conferta cum aliquandiu vario Marte certatum esset, victoria penes Scotos fuit. Ductor Anglorum cum multis propinquis, & clientibus captus. Henricus Percius Comes Northumbriae vir magni animi, qui tum limitis orientalis erat praefectus, indignissimè ferens has suorum clades coactis amplius septem millibus hominum, ad vicum Dunsum Ioanne Scoto, qui Subtilis cognominatur, magis quam vlla alia re insignem castra posuit. Ibi rustici, & pastores nullis alijs armis freti quam crepitaculis, quibus cervos, & pecora, quae illi passim sine custodibus vagantur, absterrent, nocte colles Lamyriorum montium vico proximis insederunt: eius crepitaculi haec forma est. In summo hastili satis longo infixi costis ligneis in semicirculum curvatis super eas pellem circumtendunt, ad eam maxime formam, qua sunt laternae, quas vulgus Luteciae falloras appellat. Huic lapillos paucos, sed durissimos indunt, quibus agitatis cum ingenti sonitu feras a segetibus absterrent. Hoc genere crepitaculorum ingenti strepitu in imminentibus Dunso collibus edito equi Anglorum perterriti vincula rumpunt, ac passim per arma clamatum est: & cum hostes adesse crederent, illam noctem insomnem duraverunt. Mane intellecto ludibrio multis iumentis vna cum equis amissis sex milia passuum (tantum enim is vicus ab Anglia abest) relictis impedimentis prope fugientium modo transierunt. Eodem die, quo Percius à Dunso recessit, Thomas Musgrauus Beruici praefectus cum aliquot cohortibus, ut se Percio coniungeret, egressus, in insidias à Ioanne Gordonio de itinere eius praemonito collegatus incidit. Ibi circumventus cum suis maiorem hostium manum ratus in fugam se coniecit, sed retractus est vna cum suis. Nec ad occidentalem limitem Ioannes Ionstonius expertus & praedae & gloriae fuit. Paruis enim, sed crebris incursionibus ita finitimos exercuit, ut non minus damni, quam magni exercitus soleant eis dederit. Rebus ita primo biennio feliciter succedentibus, tertio ab inito regno anno Eufemia Regina Hugonis Comitis Rossiae filia moritur. Ex ea Rex reynos liberos genuerat, Valterum posterius Ierniae, & Dauidem Atholiae Comites, & Eufemiam, quam Iacobo Duglassio nupsisse à nobis ante commemoratum est. Robertus non tam impatientia coelibatus, quam amore filiorum ex Elizabetha Mortara prius genitorum ipsam uxorem duxit. Hanc enim eleganti forma Adami

Mori illustris equitis filiam adhuc adolescens vehementer amarat : ex eaque tres
 filios, ac duas filias susceperat: eamque Gifardo viro nobili in Lothiana curauerat
 collocandam. Verum sub idem fere tempus Eufemia Regina, & Gifardo Elizabethæ
 marito defunctis, Rex siue consuetudine veterē Moræ inductus, siue (quod à
 multis traditur) vt filios, quos ex ea genuerat, legitimos faceret, matrem eorum sibi
 matrimonio iunxit : filios statim diuitijs, & honoribus auxit. Ioannes natus maxi-
 mus Carictæ, Robertus Taichia, Alexander Buchania Comites sunt facti, adiecta
 etiam Badenacha. Nec hac munificentia contentus, comitijs ad Sconam indictis
 obtinuit, vt præteritis Eufemiæ liberis in Rege creando gradus ætatis obseruaren-
 tur: quæ res postea tam numerosam familiam prope extinxit. Biennio fere proxi-
 mo cum nec certa pax, nec bellum esset, leuibus incurfionibus, ac prope latrocinijs
 vtrinque certatum est. Interea decessit Eduardus tertius. Ei successit Richardus
 secundus nepos ex Eduardo filio Burdegalæ natus : regnum inijt vñ decimo ætatis
 anno: quo tempore legati Caroli quinti Francorum Regis in Scotiam venerunt.
 Causa aduentus eorum fuit, vt vetus fœdus cum Roberto renouarent, eumq; hor-
 tarentur, vt Angliam aggressus Franciam aliqua ex parte bello leuaret. Interim
 dum conuentus eis exhibetur Alexander Ramisæus, vt Angli ex Frossardo narrant,
 quadraginta selectis iuuenibus comitatus nocte intēpesta sopitis vigilibus Beruici
 arcem cepit, omnibus qui eam tenebāt aut cæsis, aut captis. Oppidani inopinato
 malo isti accito Percio, cum decem millibus armatorum arcem vndiq; oblidione
 clausam acriter oppugnant. Harum rerum nuncio ad conuentum Scotorum per-
 lato Arcibaldus Duglassius de periculo propinqui sui sollicitus quingentis tantum
 equitibus comitatus eò aduolat : sed intercluso ad obfessos omni aditu, nulla re-
 gesta discessit. Arx postquam per dies aliquot validè fuisset defensa, tandem vi ca-
 pitur : in omnes præter vnum Alexandrum sæuitum est. Hæc illi. Nostri opera
 sex hominum plabeiorum è Marcia arcem captam, ac deinde cum eam tenere non
 possent, relictam tradunt. Non adeo diu post conuentum Iacobus primus Du-
 glassiæ Comes, coactis viginti millibus hominum Angliam ingressus Pennerum
 oppidum frequentibus nundinis ex improviso cepit, diripuit, incendit : exer-
 citumque spolijs oneratum incolumem reduxit : & cum præda pestilentiam do-
 30 num retulit : quæ quanta nunquam aliàs vi biennio per totum regnum sæuijt.
 Angli, vt parem cladem Scotis rependerent, Soluæo transmissis Scotiam ingressi.
 Talbotus dux acerrimus quindecim millia militum ducebat. Hoc numero fre-
 tus longè, lateq; populando vastitatem faciebat. Cum exercitum præda gra-
 40 tum reduceret, non longè à finibus Angliæ in valle angusta castra posuerat.
 In eas angustias Scoti plus minus quingenti noctu ingressi in securos, & impa-
 ratos, & magna ex parte inermes irruerunt : ac primo impetu obvijs trucidatis,
 tumultu vero, & pauore latius fuso, totum exercitum in fugam vertunt. Multi
 ibi occisi: ad ducentos, & quadraginta capti : plurimi, vt in subita trepidatio-
 ne temere flumen ingressi periere : reliqui præda exuti, qua cuique proximum
 fuit domos redire. Cum interea bellum terra, marique maximis viribus
 cum Gallis ab Anglo gereretur, ac præterea pars virium Anglicarum in Lusita-
 niam mitteretur, ex conuentus publici decreto missus est in Scotiam Ioannes
 Lancastræ dux Regis Angli patruus, qui de pace ageret, vt tot bellis vn-
 dique circumstrepentibus ab eo latere, quod maximè patebat, saltem quies es-
 set. Missi à Scotis iam de eius aduentu per fœciale certioribus, qui cum
 X. iij. eo trans.

Rerum Scoticarum

eo transigerent, Iacobus Duglassia, & Ioannes Dumbarius Moravia Comites. Induciae in triennium factae. Sed dum ibi de pace agitur, civile bellum in Anglia longè grauissimum exarsit. Primus auctor fuisse dicitur Ioannes cognomento Ballus sacrificulus. Is cum plebis animos ob quatuor nummos Anglicos in capita singulorum imperatos vehementer offendi videret, primura in confessionibus, & secretis conuenticulis obliquè, mox vbi sermonem suum non ingratum auribus sensit, apertè cepit vulgus aduersus proceres inflammate. Accedebat ad recentem causam alia vetustior, quòd magna rusticae plebis pars propemodum seruilis conditionis erat. Ad hos cum se adiunxisset magna opificum manus, & aliorum, qui nec in re, nec in fama, quod perderent haberent, tantum iniecere tumultum, vt in magnum summæ rei periculum fuerit deuentum. Hæc cum in concilio legatorum nunciata essent, tamen vtrique rem tam diu dissimularunt, donec de pace transigissent. Tum Duglassius Lancastrio inquit, se quo in statu res Anglorum sint, iam ab initio vsque scisse. Tamen tantum abesse, vt momenta temporum, vel ad bellum gerendum, vel ad pacem commodius conficiendam captarent, vt etiam nunciis opus esset, quoad tumultus cessaret, tutum ei sit hospitium: vel vt tutius rediret, quin gentes equites, qui eum deducerent, dare sint parati. Lancastrius, etsi neutra conditione vt vteretur, sibi in presentia opus fore speraret, tamen prolixè gratias egit. Verum cum domum rediens Beruico ab vrbis præfecto excluderetur, ac capta fide publica in Scotiam ingressus, ibi dum seditio popularis conquisceret, se continuit. Inducijs triennialibus finitis, anno millesimo trecentesimo octuagesimo quarto, mense Ianuario, Arcibaldus Duglassius Gallesiduanus adiuncto sibi Iacobo Duglassia, & Georgio Marcia Comitibus, obsedit Mabanum arcem ad lacum eiusdem nominis sitam, vnde prope quotidiana excursions in agros propinquos fiebant. Præfectus arcis repentino malo ictus cum hoste pepigit, ni intra octauum diem auxilia sibi aduenirent, se eam dediturum. Deinde cum ad nonum vsque diem cum summa molestia propter Hibernas procellas, & continuos imbres Scoti ibi persistissent, quarto die Februarij ex pacto arx dedita est. Qui proximè Rosburgum accolebant mteruentes, ne & illa arx similiter opprimeretur, curant Grastocum hominem nobilem, & copiosum, & qui in re militari apud suos magnum nomen habebat, ei arci præficiendum. Is cum non modo comæatus amplos, sed omnem domesticam supellestem illò mitteret, ratus nec alibi eam commodius ad suos vsus, neque tutius ab hoste seruari posse. Dumbarius cum & iter, & diem per exploratores rescisset, insidijs commodè locatis longum agmen, & confusum ex militibus, plaustrarijs, & vulgo promiscuo invadit, ac sine pugna magna præda cum ipso domino potitus statim se recepit. Anglus, vt damna accepta vlcisceretur, & incursions reprimeret memorabili aliqua calamitate, Lancastrium cum ingenti terrestri, navalique apparatu in Scotiam mittit. Lancastrius ipse per Marciam, & Lothianam Edimburgum vsque venit. Classis ad Fife maritima pervastanda missa. Militibus Edimburgum volentibus incendere, dux memor ante paucos annos illic se à suis exclusum benigne, & hospitaliter fuisse tractatum, ignem tectis arcuit. Non fuit eadem humanitas in copijs navalibus. Nam Emonam insulam ingressi cœnobium monachorum, & quæ excenderunt: donec à Nicolao, & Thoma Areskinis, Alexandro Lindesio, & Gulio

& Gulielmo Cunigamio, multis casis, quibusdam captis adeo trepida fuga in
 naues fuerant compulsi, vt præter alia damna in ea festinatione accepta, qua-
 draginta suorum fune nautico, in quo pendeat caso, submergi ante oculos
 suos permiserint. Vix Lancastrius domum se recæperat, cum Gulielmus Du-
 glassius prope vestigijs eius insistens arcibus, quæ Angli in Scotia post Du-
 nelmense prælium tenuerant, partim captis, partim dirutis Teuiotiam om-
 nem, præter Rosburgum, Scotis restituit: ac latrocinia per licentiam bellorum
 grassantia compefcuit: nec ipse diu his rebus superfuit, febre in arce Du-
 glassiæ extinctus. Successit ei Gulielmus Duglassius filius omni virtutis ge-
 nere tanto patre dignus. Interea cum annuæ induciæ prope Bononiam Bel-
 gicam fuissent factæ inter Francos, Anglos, & Scotos, Francique, quibus erat
 mandatum, vt ea de re Scotos facerent certiores, negligentius se gessissent.
 Proceres Anglorum Scotis finitimi locum sibi datum rati, vt magna aliqua clade
 hostem ex improviso afficerent, nec ante induciarum denunciationem spatium
 vsciscendi ei relinquerent, cogunt ad decem equitum, sex sagittariorum millia:
 ac Scotiam ingressi ducentibus Northumbriæ, & Notingamiæ Comitibus late-
 fusa populatione omnia vastant: sed præcipue Duglassiorum, & Lindesiorum
 agros. Scoti, qui rumoribus acceptis de inducijs omnem belli cogitationem
 abiecerant, vehementer & suæ negligentia, & hostium perfidia irati, quam
 primum possent, vtrum ire statuunt. Rumor interim incursionis Anglorum
 Francos, qui renunciate iussi erant inducias, suæ tarditatis admonuit. Hi cum
 fera festinatione superiorem cessationem corrigere contenderent, ac in ipso in-
 cursionis ardore Londinum venissent, ibi benigne, & hospitaliter excepti, ac
 blandis, & amicis invitationibus retenti, donec rescitum est Anglos ex ho-
 stico reversos esse: tum demum dimissi cum in Scotiam venissent, ac
 mandata exposuissent, pleraque omnis nobilitas, ac maximè, qui recentissi-
 mæ cladis damna senserant, fremere, eamque ludificationem Anglorum non
 ferendam clamare. Eos cum Rex frustra placare conaretur, ac inducijs om-
 nino staturus videretur, illi rem disceptando prolatant, donec clam per a-
 micos quindecim fere millibus equitum collectis, stato die Duglassius, &
 Lindesius, ac Dumbarius clam ex aula secedunt, & cum suis coniunctis
 Angliam infesto exercitu ingrediuntur: & vastato Northumbriæ ad Nouum
 castrum vsque agro, per Comitum Notingamiæ, & Maubraiorum ditionem
 reversi quicquid ferro, flammaque scædari potuit, corrumpunt, ac diruunt.
 Tum demum cum ingenti hominum, pecorumque præda se domum con-
 ferunt, ac statim inducias publicandas curant.
 Sub earum finem anno millesimo trecentesimo octuagesimo quinto venit à
 Rege Gallorum missus Ioannes Viennensis classis Gallicæ præfectus cum au-
 xiliatorum circiter duobus millibus: è quibus centum erant equites cata-
 phracti: ducenti, qui scorpionibus (quos posterior ætas maluit arcubali-
 stas appellare) tela mitterent. Cæteri pedites promiscui generis erant, &
 Attulerant & pecuniam in sex mensium stipendia. Præterea munera, &
 in ijs quadringentas panoplias, quæ viris fortibus diuiderentur.
 Is conuento Rege Northumbriam vna cum Iacobo Duglassio ingressus
 tribus arcibus dirutis, cum vltius progredi vellent, largioribus per autum-
 num fufis imbribus redire coguntur. Acceleravit etiam eorum reditum
 certus

Rerum Scoticarum

certus de Richardo Anglo rumor . Maiore enim, quàm vnquam aliàs ita in
Scotos incensus , quòd non modo ipsi regnum eius omni belli clade infestarent,
sed peregrinos etiam accersissent: & eo tempore potissimum , quo Gallus in
Angliam cum infinita multitudine hominum transmittere parabat . Anglus
igitur maximo exercitu coacto , in quo scriptores eorum sexaginta millia pe-
ditum , octo equitum fuisse tradunt, statuerat ita Scotorum vires frangere,
vt in multos post annos exercitum conficere non possent . Magnam præter
ea classem cum comitatibus Fortham subire iubet : quòd sciret eam Sco-
tiæ partem , quam ingressurus erat , bellis continuis per multos annos ex-
haustam : & , si quid reliqui esset , incolas id in regiones proximas compor-
turos . Securus præterea de Gallo erat , quem sciebat Hibernis tempesti-
bus se non commissurum . Cum illis copijs Scotiam ingressus nulli loco
neque sacro , neque profano , nulli homini , qui modò militari esset arate,
parcebat . Interea Ioannes Viennensis , qui magis quid Rex suus discedere
mandasset , quàm quid Scotorum res poscerent , meminisset , cum Duglassio
assidue agebat , vt prælio decerneret . Ille cum sæpe respondisset , Scotos
non ob animi aliquam erga Gallos alienationem , sed ob infirmitatis suæ con-
scientiam prælium detrectare , eum tandem in locum arduum , vnde tutè
speculari posset hostium agmen , subduxit . Ibi cum longo ordine transe-
untes Anglorum copias oculis perlustrasset , facile in Duglassij sententiam
descendit . Proximum eis vitum est , vt qua sola ratione hosti nocere pos-
sent , ipsi pro tempore confectis copijs Angliam adorirentur . Ingressi diuce-
fissimo à Regis exercitu itinere Cumbriam , regionesque ei propinquas longe-
lateque populantur . Angli Lothiana omnibus malis afflictæ (nam ne com-
meatibus deficerentur , non audebant longius à sua classe discedere) cum iam
instante hieme de reditu consultarent , erant , qui Scotorum vestigijs insisten-
dum , & in reditu ad certamen velint , nolint pertrahendos existimarent . Viarum
periti ex aduerso ostendunt itinerum per palustria , & montosa difficultate-
tem , & plerunque angustias , omnium que rerum tantam inopiam , vt vix trans-
itus esset paucis , & expeditis , qui secum com meatus in aliquot modo dies com-
portarent : deinde superatis viarum difficultatibus proximam quæ eos exciperet
regionem non admodum natura fertilem , & ab hostibus vastatam : & ubi
his malis perfuncti fuerint , eum hoste leui , & præcursatore rem futuram , quæ
difficilius esset invenire , quàm , si prælio se committat , vincere : eique inveni-
tus , nisi suis locis cogi ad pugnandum non posset . Eius rei periculum ab Eduar-
do tertio eius auo factum cum Anglorum maximo , nullo Scotorum in certamine
modo . His auditis , & omnium animo obversantibus alijs , quæ tertio hieme
solo frigido malis , & subeunte , quæ cuique domi sunt cara pignorum memo-
ria facile de sententia discesserunt : & qua venerant , recta domos pergunt .
Ita vtrique libere in hostico prædati nusquam hoste conspecto ad sua sunt reversi .
Scoti cum pro certo haberent Anglos vique ad proximam a statem in expeditio-
nem non prodituros Rosburgum aggredi decreuerunt , oppidum propinquum
& longè proximis regionibus infestissimum . Eò cum frequentes conuenirent
sent , de oppido nondum expugnato dissidium inter Scotos , & Francos est or-
tum . Galli enim cum in oppugnationibus vrbium Scotis essent ex multo
vsu bellorum domesticorum peritiores , magnosque sumptus in id bellum
impe-

Impendissent, oppidum, si caperetur, æquum censebant sui iuris, & Gallicæ ditio-
 nis esse. Scoti contra iniquum esse contendebant, ut præmium vniuersi belli penes
 auxilios esset: quos autem sumptus fecerint, eos non Scotis, sed sibi Gallum
 impendisse, ut hostium vires distraheret, & partem belli auerteret à Gallia: quod
 si ad calculos placeret revocare amicorum officia iustius Scotos à Gallis totius
 belli impensas posse reperere, quàm eos auxilij lati præmia postulare, ac eius-
 modi præmia, quæ nulla memoria vel data, vel petita ab amicis vel audieri-
 mus, vel legerimus. Postulationis autem iniquitatem vel inde facile appa-
 10 re, quod Scotis integrum fuisset per Anglos in pace conquiescere, ac Re-
 gum potentissimorum inter se bellantium sese spectatores præbere. Gallis non
 idem licitum fuisse, nisi bona Galliæ parte cedere voluissent: nec se videre cui
 vsui eius oppidi possessio Gallis esse posset, nisi ut velut fræno iniecto pacis, belli-
 que arbitrium penes se esse vellent. Quod si id eorum consilium esset, non solum
 vtilius, sed etiam honestius Scotorum Regibus esse eo carere, quàm tam leui de
 causa in seruitutem se voluntariam dedere. Sin tam iniqua petitione Galli redi-
 tum ad suos, quem iam pridem moliuntur, excusare conentur, nihil hac excusatio-
 ne opus fuisse: nam ut vitro advenerunt, ita suo eis arbitrio semper licuisse disce-
 dere. Neque quenquam morari, quo minus abeant, quando eorum, si inviti man-
 20 serint, operam invtilem fore prospiciant. Ita reditum est à Rosburgo re infe-
 cta: & cum antea sæpe graues querimoniarum vtrique fuissent, tum si diutius
 res in eo statu permansissent, aperte inde inimicitiarum videbantur orituræ. Origo
 autem dissensionum ex diversa vtriusque in bello vivendi consuetudine pro-
 cessit. Scoti enim, & Angli non minus verecundè, & continenter in bello,
 quàm in pace apud cives suos agunt, & bona fide ab hospitibus accepta sol-
 uunt. Franci vero quasi publicè permisso latrocinio quacunque transeunt,
 prædas agunt: & qui à pueritia huic vivendi rationi assuetuerunt, quod semper
 factum viderunt iure fieri putant. Itaque ante id tempus cum nec Franci à
 30 solita rapacitate se continere, nec Scoti insolitam seruitutem suscipere possent,
 sæpe rixæ, atque interdum pugnarum alijs aliena rapientibus, alijs sua tuentibus con-
 serebantur. Tum post hanc ad Rosburgum alienationem cum Gallorum pabu-
 latores tanquam breui discessuri maiore quàm antea licentia raperent, & rustici
 indignati se paucis, & peregrinis prædæ esse, iumenta sæpe abstraherent: ministros pa-
 bulatorum missos, & milites vagos vulnerabant, atque interdum occidebant. Querimo-
 nijs ad consilium relatis vno omnium agricolarum consensu responderetur, se gra-
 tari à Gallis, qui se dicerent amicos, quàm ab Anglis ex professo inimicis expi-
 40 nec ab hac pertinacia à Duglassijs hominibus maxime popularibus deduci po-
 set per solutum. Remisso igitur exercitu dux in Scotia retentus, donec omnibus es-
 laboribus bellicis superioris anni fatigati, siue præda tot secundis expeditionibus
 satiati, ea quidem hieme quieverunt. Proximo vere Gulielmus Duglassius
 Arcibaldi Reguli Gallouidiani filius in Hiberniam nauigavit, ut crebras Hiber-
 nonum excensiones in Gallouidiam factas & in præsentia vlcisceretur, & in-
 posterum prohiberet. Erat is Gulielmus Scoticæ iuventutis omnibus cor-
 poris, & animi virtutibus longe primus. Ingens corpus, & perinde vires, formaque
 (quod in tam vasta magnitudine raro solet evenire) cum virili dignitate grata.

Accessit.

Rerum Scoticarum

Accesserant ad hæc belli decora sæpe cum paucis longe plures hostium aggressus victor euaserat: nec in vlla fuit expeditione, in qua virtus eius non enituerit. Atque hæc bona quæ in plerisque solent esse inuidiosa, comitas, & modestia omnibus vt grata essent, efficiebat. His eius virtutibus Rex, etsi nothum eum esse non ignoraret, tamen impulsus Aegidiam filiam raræ in illa ætate pulchritudinis exemplum, & à multis nobilissimis iuuenibus expetitam ei collocavit: Nithiamque Gallouidiæ proximam regionem dotis nomine ei contulit. Igitur cum ad Kerlinfordam oppidum, vt in ea gente opulentum suos expolisset, res improuisa magnum oppidanis terrorem attulit: adeo vt statim ad eum miserint, qui de conditionibus agerent. Nec Duglassius abnuuit: interea de hoste securus Robertum Stuartum Durisderanum cum ducentis militibus militibus ad commeatus in naues importandum. Oppidani tempus ad consultandum nacti auxilia à Dundalco accersunt. Missi quingenti equites: eo subsidio oppidanis aucti, & ipsi bipartito in hostem ducunt: vt omnibus videlicet cæsis (quæ multitudine freti perfacile factu putabant) etiam nauibus potirentur. Sed vtroque victi, oppidum captum, direptum, & incensum. Quindecim nauibus, quæ in portu stabant spolijs vrbs oneratis, atque obiter Manna insulam spoliata ad lacum Rianum, qui partem Gallouidiæ à Caricta dirimit, appulerunt. Ibi statim Duglassius cum rescisset patrem suum in expeditionem ad versus Anglos profectum, eò & ipse quantum potest, festinat. Fuerat autem ea expeditio hac maxime de causa suscipienda. Richardus Anglus cum Scotiam superiore anno fuisset ingressus, nec quicquam sacri, aut profani inuictatum omisisset domum reuersus in maximam seditionem incurrit, quæ omnem rebus regni statum immutauit. Huic malo, vt mederetur cum magistratibus præfecturas prouinciarum, & minorum rerum curationes (vt in hoc genere fieri solet) ab alijs in alios transfulisset, ea ratione odiorum incendia non tantum fuerunt extincta, quàm tecta, & in tempore mox eruptura. Scotia contra tranquillitate summa fruebatur, sed incerta: nam & iuuenum robore florebat: nec alia ætas imperatorum feracior erat. Nobilitas igitur belli auida in omnibus cœtibus fremebat, tantam vlciscendi veteres Anglorum iniurias opportunitatem negligi, quam illi nequaquam rebus nostris perturbatis præterituri essent. Robertus autem Rex homo natura quietior, & ob ingrauescentem ætatem bella suscipienda tardior publicis iniurijs non satis permoueri videbatur. Iamnes eius filius natu maximus ingenio segnis, & equi percussu claudus ad labores castrenses perferendos parum credebatur idoneus: ad Robertum Fife Comitem natu proximum fit procerum concursus. Ibi prope deplorato statu publico facile inter omnes conuenit vlciscendam esse cladem nuper acceptam: in id cum quisque alacriter operam suam offerret, delectus indicitur in proximis Non. Aug. sed occultus, vt vtrunque Regem & Scotum, & Anglum iuxta latebras ueniendi comperissent, & ipsi contra simili dolo capere hostes conantur. Proceres enim ceteros admonet, vt suos quisque paratos habeat, non in certum quidem diem sed quodcumque opus esset, vt ad signa conuenirent. His ita compositis cum iam audirent, non procul a limite in Teuiotia Scotorum ad triginta, aut vt vult Froissardus, quadraginta millia conuenisse, decreuerunt, quoniam cum tanta multitudinem congregari non audent, nihil ante hostis adventum esse conandum: & vt in certum

commodius cœlarent consilium, domi quisque suæ se continerent dum animaduverterent in quam tandem regionem tanta se effunderet procella: ac tum demum ad eorum motus consilia sua accommodarent: & quod autumno superiore ab hoste factum obseruarant, diuersam tum Scotiæ regionem ingressi clade cladem rependerent. Interea mittunt exploratorem, qui de hoste pro-pinquo certiora omnia renunciaret: quod referre putarent plurimum non modo instituta, sed facta, dictaque postrema cognosci, qui missus erat cum sermone, cultu, armatu nihil à cæteris differret, facile pro Scoto scellit. Omnibus vero quæ scire intererat, satis compertis ad equum, quem arbori alligarat, rediens cum furto sibi ablatum esse deprehendit. Igitur ocreatus, penulatus, calcaria indurus, totoque habitu equestri cum se pedes ad iter dedisset, cœpit res esse suspecta: eoque cum longiusculè abesset, missis equitibus velut è fuga retraheret responderet, ad duces exercitus productus metu grauioris pœnæ iniecto Anglorum consilia eis aperuit. Scoti ergo his compertis, & ipsi rei agendæ ordinem mutant: exercitum diuidunt ita, vt maior pars Carleolum versus iter incenderet, eique præessent duo Regis filij Fifix, & Ierniæ Comites: præterea Ar-cibaldu Duglassius Gallouidianus, Comitesque Marriæ, & Sutherlandiæ: alteram quæ Northumbriam ingrederetur, ducerent Iacobus Duglassiæ, & duo fratres Dumbarij Georgius & Ioannes, hic Moraviæ, ille Marciæ Comites. Ijs attributi trecenti equites, & duo millia peditum præter equitum ministros, singulos enim equites sequuntur minimum singuli robusti ministri, qui leuiter armati equorum prope cursum adæquant, & cum res poscit manum cum hoste conferunt. Dispertitis ita copijs, qui in Cumbriam, & Carleolum versus iter intenderant cum exercitu valido cuncta ferrent, agerentque hoc eadem fortuna non habuerunt. Duglassio in diuersa parte omnia vastanti non quam magna fuit. Expeditionis enim suæ rationem ita instituerat, vt iret, ac tum demum populationi se daret. Id ab eis tantâ cum celeritate, & silentio factum est, vt primum vbi essent hostes ex incendiolorum fumo intelligerent Angli. Percius senior in Northumbria, & vicinis regionibus auctoritate & opibus longè princeps erat: re ad eum delata duos filios iuuenes impigerrimos, Henricum & Rodolfum ad Nouum castrum præmittit, cæteris eò conuenire iussis, eo maximè consilio, vt Scotos reditu ad suos intercluderet. Illi vero agro Dunelmensi longè fertilissimo omni belli clade affecto præda ingenti potiti Tinam iterum transeunt ad tria fere millia passuum supra Nouum castrum. Ibi homines domi nobiles, & gloriæ cupidi, & hoc qualibus successu elati turpe sibi ducebant, si rusticis tantum, ac non etiam vt comminati contumelijs hostem elicere tentant. Cum biduum ibi restitissent, ac leuia plærunque vario eventu certamina conseruissent, vnum tamen, ac postremum posteriore die sub vesperum omnium ora, oculosque in se conuertit. Ipsi enim duces genere, opibus, atate, atque animis pene pares de-corum existimabant se ab vtroque exercitu spectari pugnantes. Igitur cum ex provocatione processissent in medium Iacobus Duglassius, & Henricus Percius, atque infectis hastis concurrissent, Percius equo deijcitur.

Anglis

Rerum Scoticarum

Anglis ad auxilium concurrentibus cum Duglassius hostem attingere non posse
hastam eius potitur: atque eam quatiens exclamat, ut facile exaudiri posset, se spo-
lia eius in Scotiam laturum. Ita dirempta pugna Scoti, ut prope urbem civibus
frequentem, & hostium plenam intentius egere vigilias. Postridie Scotiam ven-
sus iter capebant, sed lente: graues enim spolijs erant. Præda dum paulum pro-
cedit, arcem hostium propinquam expugnant, & diruunt: atque inde iterum iter
ingressi ad Otterburnum perueniunt: qui locus à Nouo castro octo ferme milibus
abest. Ibi de reliquo itinere consilium ineunt. Pluribus videtur Carleolum ven-
sus ad alterum exercitum eundem: neque (quod ab initio conuenerat) certamen
cum quoquam contrahendum, priusquam omnes copiae se coniungerent: contra
Duglassius auctor erat biduo, aut triduo ibi manendum, ut rebus confutarent Perci-
magniloquentiam, qui affirmabat eos non laturos in Scotiam suam lanceam: in
terea ne ociosi essent, arcem propinquam oppugnari posse. Hæc sententia locum
pluribus minus utilis videretur, tamè in Duglassij gratiam ab omnibus est recepta:
communitis igitur pro tempore castris, quæ ab vna parte paludibus erant satis tuta
ad arcis oppugnationem animum intendunt. At Percius uti erat ingenio ferocis, &
acceptam deleret ignominiam statim abeuntes sequi cum præsentibus copijs cre-
piebat: sed à senioribus metu insidiarum est retentus. Neque enim verissime
credebant Scotos tam paucos urbem validam aggredi ausuros, nisi maiores viros
alicubi in propinquo latentes haberent. Eo die, & proximo rebus magis exploratis
comperiunt à maiore exercitu nihil timendum, ut qui longissimè à Duglassio
abesset. Igitur Percius cum decem millibus fortissimorum virorum se in via
dedit, non expectato Dunelmense Archiepiscopo, qui canocte aduenturus die
batur, satis virium se ratus habere, ad debellandos hostes, qui plus minus di-
pauciores erant. Cum iam primi Anglorum conspicerentur, alijs Scotorum con-
nantibus, alijs ab oppugnatione arcis propinquæ defatigatis, & ad quietem con-
sitis subito ad arma clamatur: dum reliqui armantur peditum pars maior, & equi
plures ex equitum ministris freti qualicunque illa munitione castrorum imper-
Anglorum sustinent: equites multum iuuat res prius animaduersa. Nam cum
inter se disputarent de exercitu hostium excipiendo (venturos enim expectabant)
collem vicinum magno vsui sibi fore vident: eum igitur circumvecti dum Ang-
aditum castrorum oppugnant in latus obliquum eorum inuerti late stragem, locum
etiam tumultum fecerunt. Sed Anglus abundante numero subsidiarijs in acie
inductis facile ordines restituit. Hic tamen tumultus hoc Scotis profuit, quod
segnior e interim pro castris pugna spatium eis fuit egrediendi, & suam aciem
plicandi. Interim nox utrosque oppressit: sed admodum breuis, ut mensis
& locis ad septentriones expositis: & forte cælo sereno luna prope pernox
diurnæ vsu præbebat: pugnatur igitur acerrimè, ut inter homines vtrinque
biles, & de gloria magis quam de vita sollicitos. Percius ignominiam delere, &
glassius partum decus nouo facinore illustrare contendebat. Ita vtrinque im-
quidem numero, sed pari animorum contentione in multam noctem pugna-
est. Ibi obducta lunæ nubes cum discrimen hostis an amicus esset sustulit
paulum intermissa pugna: luna vero nubibus liberata inferentibus se vehementer
Anglis Scoti pedem referentes non nihil loco cessere: ac Duglassij vexillum
amifere: cum ab altero cornu duo Patricij Hepburnij pater & filius, ab altero
glassius per suorum ordines penetrantes in primam aciem, ubi plurimum
discer-

discriminis peruolant, tamque atrox prælium cient, ut multis vulneribus illatis, &
 acceptis suos in locum, unde pulsi erant, restituerent. Nec Duglassius eo con-
 tentus cum duobus comitibus Roberto Harto, & Simone Glendunino propinquo
 suo in medios hostes irrumpeus, vires animi robore corporis æquans, quacun-
 que obijciebat, circa stragem ingentem edebat. Amici quanquam acriter conten-
 derent, antequam ad eum penetrare possent, tribus lethalibus plagis faucium, at-
 que humi deiectum comperiunt. Iuxta eum iacebat multis plagis perfoffus Har-
 tus. Sacerdos autem, qui per omnia discrimina ei semper adhæserat, corpus Du-
 glassij viribus defectum securi ab iniuria tuebatur. In hoc statu propinqui eius
 20 Ioannes Lindesius, Ioannes, & Valterus Sinclari de eo cum rogassent, ecquid va-
 leret, Ego, inquit, rectè valeo: morior enim non in lecto segnifato: sed quem-
 admodum omnes prope mei maiores. Illa vero à vobis postrema peto: primum,
 ut mortem meam & nostros, & hostes cœletis: deinde, ne vexillum meum deiectum
 finatis: demum, ut meam cædem vlciscamini. Hæc si sperem ita fore, cætera
 æquo animo feram. Illi ante omnia corpus amiculo, ne cognosceretur, regunt:
 deinde erecto vexillo Duglassij nomen, (ut mos est) quantum possunt, in-
 clamant. Ad eam vocem tantus est factus concursus, tanta alacritate in hostem incursum,
 ut eum continuo ultra locum pugnae longè propulerint. Nam ad nomen Du-
 glassium non solum vulgus, sed Ioannes Moraviae Comes accurrerat, ab ea parte
 30 rem laborare credens. Iam enim adversam sibi aciem capto minore Percio mul-
 tis vulneribus faucio, & in castra ut curaretur misso, vehementer perculerat. Ita-
 que languidiore in alijs partibus pugna Duglassiani, qui ad vexillum conuenerant
 Anglos & viæ diurno labore, & nocturna pugna fessos dissipant: & eodem impetu
 Henricum Percium ducem hostium capiunt. Eo amisso cæteri sine ordine se in
 fugam conijciunt. Cæsi fuerunt in illo prælio ex Anglis 1840, vulnerati circiter
 mille, capti ad mille quadraginta. E Scotis cæsi centum, capti in fuga, dum pauci
 plures Anglos sequuntur, ducenti. Iacobus Lindesius Matthæum Redmannum
 Beruici præfectum, inter effusè fugientes ex armorum pulchritudine vnum è po-
 30 tentioribus ratus in eum cursum intendit: ille cum tria millia passuum fugisset,
 equoque iam lasso se cursu non speraret euasurum, statim se in pedes coniecit.
 Lindesius sine mora idem facit. Tandem post conflictum satis longum Anglus
 genere armorum inferior Scotose dedit. Ab eo domum dimittitur iuratus in-
 tra vicesimum diem se rediturum. Hæc tum erat inter finitimas nationes ad-
 versum captiuos humanitas, quæ & hodie inter limitum accolæ optima fide per-
 durat. Si quis ad diem dictum non redeat, hæc pœna est. In congressibus, quæ
 ob res repetendas fieri solent, qui deceptum se queritur, manus effigiem, aut chi-
 rotocam in hasta oblonga omnibus conspicuam circumfert. Ea summa apud
 ipsos infamia habetur: adeo, ut qui fidem violauere amicis, propinquisque fiant
 detestabiles: nec paulo honestior eos convictu, sermone, aut domo sua dignetur.
 40 Lindesius captiuo hac lege dimisso, magnam armatorum multitudinem conspiciens
 ad eos rectè proficiscitur, nec prius hostes esse cognouit, quàm tam prope ad equi-
 tasset, ut se recipere non posset. Erant autem Episcopi Dunelmensis copiarum, qui
 cum ad Nouum castrum tardius venisset, quàm ut Percium assequi posset, nec
 ante proximum diem eum cum hoste congressurum putaret, suos per ocium cœ-
 nare iussit; ac paulo post cœnam iter ingreditur. Sed priusquam procul ab oppi-
 do abesset, cum ex fugientibus de aduerso prælio rescisset, in oppidum reversus,

Rerum Scoticarum

cum amicis de Scotis persequendis consultat. Decretum ut sub solis ortum omnes in armis preesto essent, mane ad decem millia equitum, peditumque, promiscui generis ex propinquis locis aderant. Hi animum Episcopo fecerunt, ut confestim ad hostes quam proxime poterat, duceret, & euentum pugnarentaret. Eos enim & superioris pugnae, & diei, qui eam praecesserat, labore, & plerosque vulneribus fessos, & ob secundum praelium negligentiores deprehensurum ratus non difficilem sibi promittebat victoriam. Eius adventu per exploratores comperto Comes Moraviae, quem omnes mortuo Duglassio vnum intuebantur, conuocatis illustrioribus de captiuis consultat, quos semel in fidem receptos trucidare crudele videbatur, & seruare turbam hostium prope suis aequalem, periculosum. Consensum est, ut iurati, dum confingeretur nihil moturos, & etiam si a suis vindicati forent, capientes tamen permanens in castris cum leui custodia relinquerentur, quae praesentem poenam, si quid quis attentaret, de omnibus expeteret. His ita dispositis, est superiore victoria pleni animorum in aciem procedunt, muniti retro paludibus, dextra, leuaque concedibus: illud etiam imperatum, ut simul ac hostis appropinquaret, singuli buccina, quam e cornu bubulo suspensam a collo gerebant, quam possunt maximum clangorem ederent: qui sonus cum per se terribilis esset, etiam repercussu collium multiplicatus longem maioris multitudinis speciem reddebat. Angli qui magno gradu venerant inter stragem suorum pugnaturi, & horribili illo sono, & alacritate hostium in acie ex aduerso stantium attoniti, cum neque dux militi subitario, neque miles duci imperito satis fideret, statim retro, unde venerant signa conuertunt. Interea cum Lindesius, uti dictum est, captus, & in Nouo castro relictus a Redmanno conspectus, & agnitus esset, cum summa humanitate habitus domum liber dimittitur. Hoc tam repentino tumultu Scoti leuiter defuncti domum redire statuunt. Radolfum Percium, quod grauius vulneratus iactationem itineris ferre non posset, rogantem ut ad Nouum castrum ad curandas plagas ire liceret, ac pollicentem cum primum in aequo laborem vix ferre posset, quocumque a Comite Moraviae vocaretur, se venturum, fide (ut mos est) de reditu accepta dimittunt. Eius exemplum sexcenti captiui secuti venia impetrata ad suos redierunt. Multis praeterea tenuioribus, ut ex quibus plus oneris, quam emolumentum sperabatur, sine precio dimissi: e nobilioribus Henricus, & cum eo prope quadringenti retenti, & in Scotiam abducti. Verum breui fere omnes quod ipse bellum, sed belligerantes de libertate, & gloria homines decertabant. Duglassii ac virorum illustriorum corpora tertio die ad Mulrossiam delata pompa militum sepulta sunt. Haec uti gesta sunt ad alterum, qui Cumbriam populabatur, exercitum nunciata gratulationem de victoria turbant: ac prope omnem e secunda fortunaticiam in acerbissimum luctum commutarunt. Ita enim desiderium Duglassii militares homines affecit, ut non modo qui ipsum erant secuti, sed alter exercitus taciturnus, ac mcestus, non secus, ac si victus fuisset, domum se receperit. Accedebat etiam ad publicam commiserationem, quod in aetate flore, quod sine liberis decederat, ac prope solus a se partae victoriae fructu caruerit. Patrimonium defuncti ad Arcibaldum Gallouidiae Regulum cognomento Austerum deuenit, & ipsum quoque gloria belli florentem. Haec est illa ad Otterburnum pugna memorabilis, non solum militum, ducumque in pugnando magnanimitate, perseverantia, laborum tolerantia, & in victoria modestia, sed vario maxime euentu, quod victor in summa glo-

ma gloria expectatione morte preventus sui laboris fructu potiri non potuit. 1388
 Victus, etsi tum profligato exercitu captivus, multos tamen annos ei pugnae cum
 laude superfuit. Pugnatum est ad 12 Cal. Aug. anno salutis nostrae 1388. Hac
 victoria paulo tranquilliore domi, forisque statu publico, cum Rex per aetatem re-
 bus gerendis non sufficeret, atque eam de se opinionem ex proxima expeditione,
 quam eo inconsulto susceperant, intelligeret, Ioannesque eius filius natus maximus
 ingenio esset segni, & magis ad ocium compositus, quam ad res arduas obeundas,
 habito conventu publico Robertum Fife Comitem vicarium regni fecit: & Gu-
 bernatorem appellavit. Nam qui ante eum magistratum gesserant, fere custodes
 10 vocabantur. Henrico Percio genere, & factis claro apud Scotos captivo in locum
 eius est successus Comes Martialis, quem vulgo Marefcallum vocant, homo verbis
 quam armis ferocior. Is cum Scotorum in pugna Otterburnensi virtutem ele-
 varet, & Anglorum ignaviam graviter increparet, utriusque gentis odium adver-
 sum se concivit. Certè Robertus Scotorum Prorex adeo illa eius iactantia fuit
 offensus, ut iustam causam duxerit, ut expeditionem adversus eum susciperet, in-
 gressus in hosticum vna cum Arcibaldo Duglassio tum Duglassiae Comite recta
 ad hostem, qui magno cum exercitu prestolari dicebatur, duxit: atque vbi eò per-
 venit, statim pugnandi copiam fecit: ad morantem caduceatorem misit, qui eum
 ad aequam certaminis aleam provocaret. Sed cum Martialis locis turis, & accessu
 20 difficilibus se teneret, nec responsum caduceatori daret, Robertus postquam ali-
 quor horas aciem suorum ostentasset, exercitum in agros circumiacentes praedatum
 mittit: atque ea maxime loca, in quibus Martialis diuersari solebat, populatus suos
 praeda graues sine certamine reduxit. Hac expeditio etsi nimis leui de causa
 fuisset suscepta, tamen non minus Angli quam Scoti gaudebant hominis vanita-
 tem ita fuisse refutatam. Ille autem, quoties ea de re mentio fiebat, caritate
 civium, quos in discrimen sine causa nollet exponere, id à se factum excusabat.
 Hoc ipso tempore cum ex inducijs in spem pacis inter Francos, & Anglos per
 Pontificem, & vicinos Principes ventum esset, ea lege, ut utrorumque amici ascri-
 30 berentur, Anglorum videlicet Lusitani, Francorum Scoti, & Hispani Castellanen-
 ses. Robertus Rex omnibus suis repugnantibus vnus frustra assentiebat: neque
 enim ipse pacem, vel inducias facere poterat, nisi ex sententia publici conventus,
 neque firmas polliceri sine publico decreto: nec nobilitas dolorem suum tacitum
 adversus Gallum continere poterat, ex quo illum modo usum caperent, ut cum
 esset bellandum cum hoste arma de manibus detraheret, & fructum superioris vi-
 ctoriae, spemque futurae auferret. Tandem post longam altercationem legatus qui
 à Gallo venerat, vix impetrauit, ut ea de re Scoti in Galliam legatos mitterent, cum
 ijs actum ne sua pertinacia spem pacis propinqua impedirent. Nec Robertus Rex
 diu superfuit. Nam in arce sua, quam Dunum Donaldi vocant, decessit, anno 1390
 1390 ad 13 Cal. Maij, vixit annos 74, regnum tenuit 19, ac dies viginti quatuor.
 40 Hic Rex per legatos bella fere semper optimo successu gessit: paucis ipse praelijs
 interfuit. Quod factum alij aetati, alij ignaviae tribuunt. Id vero omnes vno ore
 consentiunt virum fuisse optimum, pacisque artibus cuilibet bonorum Regum
 facile comparandum. Ius enim diligenter, atque aequabiliter dicebat: latrocinia
 seuerè coercerat: in factis summa constantia, in verbis fides inerat: regnum
 quod temporibus turbulentis acciperat, domi iusticia, & aequitate sedatis discor-
 dijs pacavit: & ab hostibus ita recuperavit, ut tres tantum arces reliquas haberent.

Rerum Scoticarum

888
201.101
Eo defuncto initium rerum turbandarum, unde minimè expectabatur, est exortum, Alexander Buchanix Comes liberorum Regis ex Elizabetha Mora natu minimus, ob leuem causam Episcopo Morauienti erat intensus. . . . Cum ipsum ad eadem nancisci non posset, iram in sacram Elgini ædem, omnium, quæ tum in Scotia erant pulcherrimam conuertit, eamque incendio deleuit. . . . Eodem anno Gulielmus Duglassius Nithix Regulus (quem diximus virtutis ergo generum à Rege asecutum) Dantisci ad Vistulam occisus fuit, percussoribus à Cliffordo Anglo in eum submissis. Duglassius enim rebus domi tranquillis, ne in ocio languesceret, in Borussia ad bellum sacrum profectus tale specimen virtutis dedit, ut vnuerse classi, quæ maxima, & ornatissima erat, præficeretur. . . . Orta vero altercatione cum Anglo ex antiqua æmulatione cum honorem molestè ferente, ad certamen singulare ab eo fuit prouocatus. Prouocator secum cogitans, in quam ancipitem Martis aleam se demissurus esset, hominem per sicarios tollendum curat.

RERVM SCOTICA- RVM HISTORIA

AVCTORE

Georgio Buchanano
Scoto.

LIBER DECIMVS.

CI. R.

ROBERTO secundo successit Ioannes filius natus maximus, Id. Aug. anno salutis humanæ 1390. Hic cum ad eum usque diem Ioannes vocatus fuisset, de ordinum sententia mutato nomine Robertus est appellatus. Idne factum sit propter duorum Regum, alterius Franci, alterius Angli, quibus id nomen fuerat, calamitatem, an ob duorum Robertorum, qui nuper in Scotia regnum tenuerant, in pace, & bello virtutem, & felicitatem, quâdo ea de re nihil certi traditur, ego quoque

1390
rex iohannes roberti
regis filii
p. y. novitq. roberti

pro incerto relinquo. Igitur Robertus tertius cum vitis magis careret, quam virtutibus esset illustris, penes eum Regium nomen, penes Robertum eius fratrem gubernaculum permansit. Initio regni foris quies fuit inducijs triennalibus cum Anglo factis: ac paulo post in quatuor annos præterea prorogatis. Domi-
30 motus principium factum a Duncano, seu Dunacho Stuardo. Is ex fratre Regis Alexandro Buchaniæ Comite natus, patre feroci ferocior filius, auo mortuo ratus locum rapinis, alijsque iniurijs fore, manu valida prædonum cinctus in Angusiam descendit, & velut ex hostico prædas agere cœpit. Huic Valterus Ogilivius cum Valtero Lichtonio fratre dum obsistere conantur, cum sexaginta suorum cæsi fuerunt. Hoc successu latrones elati cum longè vehementius plebem affligerent, audito adventu Comitæ Crafordiæ, quem Rex ad comprimendam eorum insolentiam miserat, expeditiores fuga celeri in latebras suas se receperunt. E tardioribus multi cæsi, multi comprehensi, & ad supplicium ducti. Verum hominum in-
40 quictorum nequitia, quo minus in plana, & regiones campestris erumperet, cohibita, domi inter ipsos vehementius exarsit. Duæ autem potissimum familiæ insigni-
nes inimicitias insigni crudelitate exercebant. Hi, cum neq; iure de controuersijs disceptare, nec amicorum arbitrio eas committere vellent, missi à Rege ad eos pacandos duo Comites Thomas Dumbarius Moraviæ, & Iacobus Lindesius patre defuncto Crafordiæ, cum animaduertissent gentem ferocem, neque voluptatis modo, sed etiam mortis contemptricem non posse domari, siue magna bonorum vitorum ex aduerso cæde, rem astu tractare instituunt. Igitur seorsum principes eorum allocuti ante oculos ponunt, quantum vniuersis periculum ex mutua inter
Y. iij. ipsos

Rerum Scoticarum

iplos eade impenderet: nec si altera familia alteram penitus extinxerit, id sine gra-
uissimo vincendum damno posse evenire: nec si posset, ibi certaminum finem fore:
quippe cum victori multis congressibus debilitato bellandum adversus Regem fore:
qui quam infestus esset utrisque, vel ex eo intelligi posse, quod ad utrosque adhuc in-
columnes delendos ipsi cum copijs missi sint. Verum se salutis, quam sanguinis co-
rum cupidiores si audire vellent, rationem inuituros, ut nec inhonestè, nec inulti,
nec invito Rege pacificari possint. Id cum audire cuperent, conditio proponitur,
ut ex utrisque triceni ensibus modo armati coram Rege decerent. Victis impu-
nitate preteritorum fore: victoribus decus, auctoritatem, Regis etiam, & proce-
rum gratiam. Cum ea conditio satis utrisque placuisset, dies certamini dictus est,
quo die cum principes familiarum cum suis in aulam convenissent, campi ad sep-
tentrionale visus Perthi latus pars fossis prealtis à reliquo seclusa eis ad congre-
sum assignatur, structis circa spectaculis. Cum multitudo ingens hominum sibi
consecidisset, mora pugna paululum facta est, quod ex alteris tricenis vnus metu la-
tuisset, nec pauciores adversus plures decerere vellent: nec referiretur, qui in
absentis locum succederet: nec ex adversa factione quisquam eximi se numero
pugnatorum pateretur, ne velut à propinquis contemptus, ac reiectus videretur.
Tandem sellularius opifex prodijt, ac se in absentis locum successurum esse pro-
fessus, si aurei scutati Gallici dimidium representaretur sibi victori, ac in posterum
donec viveret, de victu caueretur. Ita rursus æquato numero certamen inicitur,
ac tanta corporum, animorumque contentione pugnatur, quantum efficere po-
terat odium veteris novis detrimentis inflammatum in hominum ferocissimorum
crudelitati assuetis ingenijs: & victori res, decusque, victo mors, & ignominia pro-
posita. Nec minor spectantes horror, quam pugnantibus furor tenebat, deforum
corporum laniatus, detruncatosque artus, & in hominis effigie rabiem ferarum
detestantes. Illud autem in primis ab omnibus est animaduersum, quod neminem
se omnium fortius gereret, quam suppositivus ille, & mercenarius bellator, cuius o-
pera maximè victoriam partam existimant. Superfuerunt enim certamini ex ea
cui se ille addixerat parte præter ipsum decem: sed omnes magnis vulneribus gra-
viter faucij. Ex altera factione restabat vnus, qui cum corpus adhuc ferro hante-
ret intactum, iniquamque certaminis fortunam sibi videret obiectam, in Tatum
flumen propinquum se coniecit, ac adversarijs, quo minus eum sequerentur, ob
vulnera tardatis, in adversam ripam evasit. Hac ratione ferocissimo quoque caele-
multitudo sine ducibus relicta, in multos post id annos à tumultuando recessit ad
agriculturam redijt. Hæc pugna incidit in annum salutis 1396. Biennio fere post
in conventu ordinum Perthi Rex Davidem filium octodecim annos natum Ro-
thesiaie, Robertum fratrem Taichie, ac Fife iamdudum Comitem Albinie ducem
vocat. Hic vani honoris titulus tum primum inter Scotos magno ambitionis
nullo virtutis incremento est celebratus: nec cuiquam postea feliciter cessit.
Comitem etiam Duglassie Rex voluit eodem titulo afficere: sed ille, ut erat seve-
rus, constanter speciem supervacui honoris recusavit: & si quis hoc ei nomen omi-
naretur, gravissime increpabat. Sunt qui Gubernatoris titulum à patre datum Ro-
berto Regis fratri hoc anno à Rege confirmatum, & Lindesiorum familiarum titulum
Comitum Crafordie auctam tradant. Sed nec illud constat inter eos Thomase
an David vocaretur, qui primus ex ea gente Comes fuit appellatus. Proximo
anno Richardus secundus Anglorum Rex coactus se regno abdicare. In eius
locum successit Henricus quartus. Initio regni eius nondum finitis inda-

ejs nova belli semina cum Scotis iacta sunt. Georgius Dumbarius Marciae
 Comes Elizabetham filiam Dauidi filio Regis desponderat, ac bonam dotis par-
 tem iam dependerat. Arcibaldus Duglassiae Comes agrè ferens hominem po-
 tentem, & æmulum sibi prælatum, causatus ordinum consensum (quod in nullis
 ante Regum nuptijs quisquam factum meminerat) neglectum, filiam suam Ma-
 riam cum ampliore dote obtulit: perque fratrem Regis Robertum, qui tum om-
 nia poterat, effecit, vt à Rege acciperetur conditio, & nuptiæ ex ordinum decreto
 conferent. Hac iniuria, simul & ignominia ictus Georgius grauiter cum Rege
 expostulat: & cum facta infecta fieri nequeant, saltem dotem filiae repetit. Ea
 tam iusta postulatione repulsa, cum nihil æqui se impetraturum cerneret, præoc-
 cupatis cunctorum ab æmulo animis, & auribus, ab aula non solum iratus, sed eri-
 am minabundus discessit: & arce Dumbari sororis filio Roberto Metellano tradi-
 ta, in Angliam abiit. Robertus arcem fœciali à Rege misso, statim tradidit. In
 eam Duglassius cum præsidio recæptus Georgium domum reuersum exclusit. Ille
 recepta vxore, liberis, & amicorum intimis, in Angham redijt. Ibi cum homo
 domi potens, & foris etiam clarus, & iniuriæ impatiens cum Percio Duglassij
 nominis hoste infestissimo consilia contulisset, fretus amore erga se finitimorum
 Scotorum, è quibus plurimi aut clientes, aut propinqui, aut alioqui beneficijs
 ei deuincti erant, totam Marciam excursionibus, ac prædis è Duglassiorum præ-
 dijs agendis breui infestam reddidit. Scorus primum Georgium hostem pub-
 licum omnibus bonis eius fisco adiudicatis, denunciat. Deinde fœcialem ad
 Anglum mittit, qui transfugam ex fœdere reposceret, & de violatis inducijs
 conquereretur. Ad ea postulata impudenter ab Anglo responsum est, se fi-
 dem publicam Georgio dedisse, nec Regium promissum violari deberi: tan-
 quam sanctius esset obseruandum, quod priuatim transfugæ esset cautum, quàm
 quod publice per legatos, & fœciales esset confirmatum. Induciarum enim,
 quæ cum Richardo factæ fuerant, nondum exierat dies. Interea Henricus
 Percius iunior, quem Plexippum diximus cognominatum, & Georgius Dum-
 barius non cessabant excursionibus vicinos Scotorum agros vexare. Id cum
 aliquoties ab eis impune factum fuisset, è successu creuit audacia: ac duobus
 millibus hominum coactis Lothianam ingressi, circa Hadinam latè populati,
 Halim arcem frustra oppugnarunt. Cum ad Lintonem (is vicus est ad Ti-
 nam Lothianæ amnem situs) consedisent, subito adventu Duglassij pertur-
 bati, relicta non modo præda, sed impedimentis quoque se in fugam con-
 iecerunt, adeo trepidè, vt nusquam consisterent, donec Beruicum esset per-
 ventum. Hæc circa initium Februarij, anno 1400 gesta sunt: quo anno
 reuerso domum fœciali bellum Anglis est indictum: & Arcibaldus Duglassius
 cognomento Austerus, vir nulli maiorum in quouis genere laudis inferior morbo
 decessit, alienissimo patriæ tempore tot nuper imperatoribus diuersis casibus a-
 missis. Successit ei eodem nomine filius. Ad Id. Aug. Anglus contractis maximis
 copijs Scotiam est ingressus. Cum Hadinam venisset, triduū ibi moratus Letham
 duxit. Ibi quoq; cum totidem dies fuisset, arcem Edimburgi obsedit. Aduersus
 hunc Gubernator magnum exercitum ita lentè ducebat, vt facile appareret cum
 non molestè laturum, si arx ab Anglo, & cum arce David Regis filius caperetur.
 Iam enim non obscure praua eius ambitio se prodebat. Fratre enim velut
 imbellem contempto, liberis eius, quò regnum ad se traduceret, quibus poterat mo-

Rerum Scoticarum

dis perniciem moliebatur: : eorumque calamitates pro lucro sibi deputabat. Ad
Anglus contra velut terrorem belli ostentando pacem quæreret, inimicitias ele-
menter exercebat. Leuiter enim oppugnatione arcis tentata obsidionem soluit
ac sine magna qua transibat noxa domum redijt, magnam clementiæ, & moderatæ
animi laudem & veniens, & abiens adeptus: nam & deditos humaniter habuit,
& à locis sacris vim omnem abstinuit. Erga pluresque etiam ob hospitij paterni
memoriam munificentia vsus: quæ res vt illi beneuolentiam, ita Gubernatori odi-
um conflauit: quòd neque bellum, vt aduersus inimicum acriter gereret, nec Re-
gem tam facilem, & beneficum sibi amicũ facere studeret. Post Henrici reditum
in Angliam Georgius Dumbarius magis frequentibus, quàm magnis incurisioni-
bus fines Scotorum infestabat. Ad eum reprimendum, quoniam assidua magis
quàm numerosa manu erat opus, Duglassius diuisis in mediocres manus regionu-
tim copijs, suos singulis duces, qui per vices vel hostium incurisiones prohiberent,
vel ipsi eos infestarent, dedit. Prima fors Thomæ Haliburtonis Dirlitonij fuit
qui satis vberem ex hoste prædam ex agris Bamburgo proximis retulit. Non
fuit idem successus Patricio Hepburno, qui maiore manu latius discurrerat.
Nam cum numero suorum fretus incautius cum præda rediret, ab Anglis op-
pressus periit, & cum eo flos Lothianæ iuuentutis, Arcibaldus Duglassius, vt suo-
rum cladem vlisceretur, consentiente Gubernatore supra decem hominum milia
coegit. Cum eo clarissimi procerum vna profecti: & in ijs Mordacus Guber-
natoris filius. Cum Northumbriam vsque ad Nouum castrum ad Tinam Percin-
curissent, & ferro, ac igne latè stragem dedissent, congressi cum Henrico Percin-
nino, & Georgio Dumbario magno prælio vincuntur. Complures homines no-
biles cæsi: captus Duglassius oculorum altero omisso, Mordacus Fitz, Thomæ
Morauiz, Georgius Angusiæ Comites, alijque permulti genere, & opibus clari.
Nec à multis retro annis alia pugna æquè vires Scotorum attriuit. Pugnam
est ad Homeldonum Northumbriæ vicum anno 1401 ad Nonas Maij. Per-
cius hac victoria tam insigni potitus statuit imperio Anglorum subijcere que-
quid terrarum inter Northumbriam, & Fortham est interiectum. Nec in eo
magnum sibi laborem proponebat: quòd omnem eorum regionum nobilitatem
aut in prælio interemerat, aut captiuam detineret. Igitur à Cocloa arce Teutoniz
exorsus cum præfecto arcis pactus est, nisi intra quinquagesimum diem Scoti ob-
sidionem soluerent, ipse arcem dederet. His conditionibus ad Regem, deinde
Gubernatorem relatis, non detuerunt, qui dedendam Anglis arcem censerent.
Tanti enim eam non esse, vt vires regni postremo prælio tam attenuatæ in disci-
men iterum conicerentur. Hanc animorum deiectionem non tam ab hoste me-
tus, quàm imminentis regno Gubernatoris perfidia attulerat. Ille contra, vt om-
nem à se amoliretur suspicionem, verbis magnificè, & confidender diserebat,
hanc imbecillitatis, & timoris publici confessionem, plus quàm aduersum præli-
um audaciam hostium auduram. Quòd si quispiam existimet vnus aucto-
concessione contentos fore Anglos, cum vehementer falli. Velut enim ignis
leui asperione aquæ magis accenditur, ita cupiditas prima quæque pene-
restinguitur, sed inflammatur: & quicquid concesseris initio, ad vterius pene-
trandum fit gradus. Quòd si vniuersi ad arcem liberandam recusatis progredi-
ego vel solus proficiscar: neq; viuis, & videns tantum nomini Scotico dedecus in-
uam. Hæc locuto Gubernatore ceteri vel restincta, vel dissimulata suspitione
se cony

se conclamarunt secuturos . Verum fortuna id periculum discussit , Percio ad bellum civile revocato, atque arce sine vi liberata . Hæc dum foris cum hoste geruntur, nihilo felicius res domi est administrata . Nam breui post mortem Arcibaldi Duglassij anno superiore prope continuatis funeribus decesserunt Annabella Regina, & Valterus Tralius Fani Andrea Archiepiscopus, omnium prope animis magnam rerum mutationem præfagentibus . Nam ut per Duglassium rei militaris splendor, per Tralium ecclesiastica auctoritas, & veteris disciplinæ qualiscunque imago stetit, ita ab Regina incolumi aulæ dignitas est sustentata: quod ex eius morte & rebus, quæ eam sunt secutæ, palam est intellectum . Regis enim filius David adolescens erat natura ferocior, & ingenio ad libidinem procliu . Ea vitia cum auergeret indulgentia patris, in quo non satis erat auctoritatis ad reuerentiam sui retinendam, tamen & admonitionibus eorum, qui infirmitati ætatis regendæ erant appositi, & multo magis materna diligentia, & consilio imperus eius retundebantur, ea vero defuncta libido frænis libera ad veros mores redijt: ac metu, & pudore seposito, alienas vxores, & honesto loco natas virgines, quibus flagitium persuadere non poterat, per vim rapiebat ad stuprum . Si quis eius inhibere libidinem vellet, malè multatus discedebat . De hac eius impotentia cum multæ querelæ ad patrem fuissent delatæ, is ad fratrem suum Governatorem scripsit, ut adolescentem apud se retineret, donec deferuescente lasciuia ad meliorem frugem rediret . Governator quam iam diu expetebat occasionem stirpis fraternæ delendæ nactus, Davidem obuium sibi ad tria ferme milliaria à Fano Andrea secum ad arcem Andreanam, quâ Archiepiscopo nuper mortuo per specië custodiæ tenebat, ducit . Inde paulo post in arcem suam Falcolandiam traducit: ibi moriturum fame in arcem carcerem inclusit . Sed quem patris crudelitas ad mortem in paucis dies prorogavit: altera quidem virgo erat, cuius pater & arci, & custodiæ præerat, Ea panem auenaceum ita tenuit (ut in Scotia vulgo fieri solet) extentum, ut complicari posset, sub lineo velo, quod capiti adversus solem negligenter iniiciebat, quoties adeundi hortos carceri propinquos erat copia, per tenuem rimulam, veriùs quam fenestram immittebat . Altera nutrix rustica lac è mammillis expressum, per canalem in os eius immulgebat . Hoc miserabili victu, quo magis famem accenderet, quàm leuaret, cum aliquot dies vitam simul, & pœnam ei produxissent, custodibus diligentius obseruantibus deprehensæ ad supplicium protrahuntur, patre perfidiam filix vehementer execrante, dum erga infidum Governatorem suam fidem ostentare conatur . Adolescens omni humano destitutus auxilio, postquâ victus inopia etiam sua membra lacerasset, non simplice morte defungitur . Mors eius diu patrem latuit, nemine tam tristem nuncium rei, quam cunctis sciebant, ad eum perferre auso . Sed ut ad res Anglicas quatenus nostris immixtæ sunt, revertamur, cum Percius magna coniuratione nobilitatis facta bellum adversus Regem suum medicaretur, cum Duglassio, (quem in prælio Homeldonensi captum adhuc secum habebat) paciscitur, si operam suam adversus Regem æquè fortiter, & fideliter sibi impendat, ac adversum se foret usus, eum se liberum domum dimissurum . Duglassius, qui nullam operæ nauandæ adversus Anglum conditionem esset recusaturus, libenter promisit: & paucis ex clientibus, & amicis conuocatis ad futuram se dimicationem parat: nec segnius in prælio se gessit, quàm Percio promiserat . Nam contempta multitudine in vnum Regem

animum

Rerum Scoticarum I

animum, oculosq; intentos tenebat: & cū plures paludamento Regio essent amici
(siue vt hostes eius capiti imminentes deciperentur, siue vt omnibus in locis milites
presentem suæ virtutis, & ignauitæ eum se testem habere crederent) Duglassius in
vnum eorum armis conspicuū totis viribus inuectus eum ex equo deiecit: qui cum
à circumstantibus exemptus fuisset periculo, iterum Duglassius alterū, ac deinde
tertium (vt præter nostros etiam affirmat Eduardus Hallus Anglus) armorum splen
dore, & paludamento deceptus deiecit. Neq; tam suo periculo commotus, quàm
vnde tot Reges venissent, miratus. Tandem post cruentissimum conflictum veritatis
fortuna, ac victore Rege Duglassius multis vulneribus saucius inter captiuos fide eius
nitus, multis in eius exitum imminētibus à Rege est seruatus, non solum fide eius
erga amicū laudata, sed fortitudine muneribus honestata: ac vulneribus curata
cum aliquot menses apud Anglum fuisset, magna pecunia persoluta vix tandem
dimissus. Interea de Dauide Scoti primogenito scelere patris occiso rumor ad mi
serum parentem permanat: auctōr q; occultis rumoribus (nam palā nemo audebat
hominem tam potentem accusare) designabatur. Rex fratre ad se accito, grauiter
cum eo exostulat. Ille de morte adolescentis iam ante paratam fabulam exorsus
crimen in alios transfert, se, suosq; quando, & vbi Rex velit ad causam dicendam af
fuituros promittit. E cædis autem patris quosdā se penes in vinculis esse: reli
quos diligenter perquisiturū. Questione constituta ipse sceleris auctōr cogit con
cilium, accusatores instruit, & Rege presente, tanquā noxius accusatus pro innoxio
dimittitur Rex vindictā cœlitus, & grauissimas diras eis, eorumq; posteris impreca
tus, qui tā nefariū facinus patrauerāt, curis, infirmitateq; corporis æger in Borā vnde
venerat, est reversus, aucta suspitione de patricidio à fratre commisso: sed potens
erat, quàm vt ab eo pœna exigi posset. Ille verò vt re strenuè dissimularet, supplic
titios sceleris auctōres è carcere producit, & facinorosos quidē illos, sed cuius in
mulabatur criminis expertes graui supplicio afficit. Rex interea de Iacobo minore
filio sollicitus, quem apud Valterū Vardilaum Fani Andree Archiepiscopū hominem
probum, & sibi fidum deposuerat custodiendum, cum amicis consultat. Illi aut
quam cum in Scotia tutū fore rati auctōres fuerūt, vt ad Carolum sextum Galliarum
Regem veterem socium, & Scotici nominis vnice amicū eum transmittat. Nisi
quam neq; tutius, neq; honestius eū educari posse. Hærebat enim in animis recentis
exemplum Dauidis Brussij, qui dubijs domi temporibus aliquot annos ibi honor
ficè transegerat. Igitur parata naue ad Bassam scopulum verius, quàm insulam ad
hibito rectore Henrico Sinclaro Comite Orcadam conscēdit: ac dum litris legu
paululum recrearet, descendit, ab Anglisq; tetētus, & à Rege consulto, quid euen
velit in aulam accersitus. Ibi nec ius induciarum, quæ paulo ante in octo annos
fuerant factæ, neque literæ patris supplices ei profuerunt, quod minus iure captiuus
decerneretur. Pater enim discedenti literas ad Anglum (si forte illuc appulisset)
dederat: in quibus multa de sua, multa de communi hominum fortuna humanarum
mentabiliter scripta. Verum apud Regem, etsi inconstantia rerum humanarum
non expertem, tamen plus valuerunt veteres gentis offensæ, quàm vel ætatis in
noxia respectus, vel miseri patris lachrimæ, vel Regij nominis dignitas, vel indu
ciarum fides. Nam cum Anglus ad concilium retulisset, quomodo Scoti Regi
filio in ditionem suam appulso vteretur: quibus æquitatis erat studium, & diuturni
ni belli tædium, ad mitiorem sententiam inclinabant: ac censebant Regij generi
adolescentis

adolescente crudelitatem suorum fugiente, & supplice hospitaliter, & amice esse
 utendum: & gentem ferocē tot sæculis bello indomitam beneficijs conciliandam.
 Hanc victoriam firmam, & solidā debere existimari, in qua non per iniuriā libertas
 adimitur, sed animus amicitiae vinculo insolubili coniungitur. Alij contra disse-
 rebant, iure captum videri, vel quod è primoribus gentis auxilia in motu Perciano
 contra Regem in acie steterint, vel quod pater eius Percium seniore perduel-
 lionis in Anglia damnatum apud se haberet, & exilium eius suis opibus susten-
 taret. Hæc sententia, vt plerumque deteriora solent, in concilio vicit: quan-
 quam qui aderant non ignorarent, qui in prælio adversus Anglum dimicassent,
 non publicè à Rege missos, sed Duglassij priuata gratia, cum & ipse tum in Percij
 potestate esset, adductos, ac meminisse possent, quid ante paucos annos Henricus
 ipse Scotis Georgium Dumbarium reposcentibus respondisset. In hanc senten-
 tiam itum est, vt fere in aulis principum emolumentum falsa species honestis confi-
 est præponderat. In captum tamen à Rege Anglo hoc vnum liberaliter, & Regiè
 est consultum, quod literis, & honesta disciplina eum instituendum curauit. Ca-
 lamitate filij ad patrem cœnantem perlata tanta doloris vi fuit oppressus, vt pene
 finit: ac tertio post die inedia, & mœrore extinctus est. Rotefax, quod oppidum
 in Bora insula est, anno ab inito regno sextodecimo, Cal. Apr. anno Christi 1406, 1406
 sepultus Pasileti. Fuit Robertus & proceritate, & totius corporis forma, & com-
 positione nulli fere suorum æqualium secundus: summa vitæ innocentia, & in
 quo nullam hominis priuati virtutem desiderares: vt verè de illo dici posset me-
 liorem virum, quam Regem eum fuisse.

¶ REGÈ mortuo regni administratio Roberto eius fratri per omnes ordi-
 nes confirmata est, qui vt cupiditate imperandi cœcus pessimis rationibus eò pro-
 perabat, ita si vnum illud demas, multa in eo tanto magistratu digna inerant. Nam
 & bello fortis, & consilio prudens erat, & æquitate summa lites dijudicabat: & li-
 beralitate proceres conciliabat, nec tributis plebem exhauriebat. Eodem anno
 Percius senior iterum in Regem suum coniurauit: vt fratris, & duorum filiorū cœso-
 num vltionem ab eo expeteret: sed detecta coniuratione, & plurimis consciorum
 captis, & supplicio affectis, in Scotiā sibi metuens fugit, vt inde in Flandriam, & Fran-
 ciam nauigaret, & auxilia ad bellum renouandū conquireret. Interea Angli filius
 Henricus magnas in Scotorū agros excursionem terra, mariq; fecit. Is cum præda in-
 genti parta domū redisset, arx Iedburgi, quam hostes à prælio Dunelmensi ad eum
 rem tenuerant, per plebem Teuotia capta, & spoliata, ac deinde per Gubernato-
 rem solo æquata est, & Georgius Marcia Comes cum ab Anglis, quorū in gratiam
 multa damna suis dederat, neq; ad sua recuperanda auxilium, neq; vitæ honestè de-
 gēdæ subsidium impetraret, per amicos placato Gubernatore domum redijt: parte
 tamen patrimonij, nempe arce ad Mabanum lacum, & Annandia multatus, quæ
 in summa cum vicinis concordia, ac fide erga Regem reliquam ætatem transegit.
 Proximo anno Percius frustra pervagatus Franciam, ac Flandriam in Scotiam ad
 Comitem Marcianum veterem amicū est reversus: & ab eo humanissimè habitus,
 & pro copijs cultus. Ibi cum de reditu in patriam per occultos nuncios frequenter
 ageret, ad quendā vetustū amicū, & vt putabat, fidum Rodolfum Rokelbiū scripsit,
 sibi è Scotis, atq; Anglis nō defore copias, quibus fretus patrimonij se recuperaturū
 non

*alibi Robertus & reges
 fratres regis designantur*

Rerum Scoticarum I

non desperabat, si opera ipsius adiuuaretur. Erat autem tum Rodolfus in agro Eboracensi Vicecomes, ut vocant, hoc est conuentibus iuridicis agendis prefectus. Is cum falsa spe auxilij Percium illuc attraxisset, coniuratione Regi indicata militem suum amicum in insidias illexit: caputque occisi Londinum ad Regem misit. Erat autem eodem tempore in Scotia quidam Anglus, qui se Richardum secundu[m] diceret: sed falso, ut reor. Nam cum senior Percius sepe, ac vehementer colloquium eius expeteret, nunquam tamen inducere in animum cuiusquam oratione poterat, ut cum eo sermonem conferret. Credo metuens ne impostura prehenderetur ab homine, qui optimè suum Regem nouerat. Is tamen tanquam Regij sanguinis vnus aliquot annos cultus, & quò securius ageret, ab omni rebus cupiditate se alienissimum simulans, tandem mortuus in æde fratrum dominorum Sterlini fuit sepultus, ascripto titulo Regis Angliæ. Nec multo post Castellum arx Marcia longè munitissima (uti nomen indicat) de Anglis captum per Patricium Dumbarium Georgij filium. Captus quoque Thomas Huldensis arcis prefectus, qui Lothianæ loca propinqua latrocinij assidue infestabat. Et Teuotia quoque à Gulielmo Duglassio, & Galuino Dumbario minore Comitis Marciani filio pons Rosburgi fractus, oppidum incensum fuit: arcem non sine aggressi, quòd ab omnibus rebus ad oppugnationem necessarijs imparati venerant. Altero vero post anno, qui fuit à Christo 1411, Donaldus Insulanus Æbudarum dominus cum Rossiam iuris calumnia per Gubernatorem sibi ablatam, velut proximus hæres (uti erat) repeteret, ac nihil æqui impetraret, collectis insulano militem decem milibus in continentem descendit: ac Rossiam facillè occupauit, cum libenter ad iusti domini imperium redeuntibus. Sed ea Rossianorum parcitas animum prædæ auidum ad maiora audenda impulit. In Morauiam transgressus eam præsidio destitutam statim in suam potestatem redegit. Deinde in Angliam prædabundus transiit: & iam Abredoniæ imminebat. Aduersus huiusmodi subitum, & inexpectatum hostem Gubernator copias parabat: sed cum magnitudo, & propinquitas periculi auxilia longinqua expectare non sineret, Alexander Marria Comes ex Alexandro Gubernatoris fratre genitus cum tota ferme nobilitate trans Taum ad Harlaum vicum ei se obiecit. Fit prælium inter pauca certamentum, & memorabile: nobilium hominum virtute de omnibus fortunis, de gloria aduersus immanem feritatem decertante. Nox eos diremit magis persequendo lassos, quàm in alteram partem re inclinata adeoque incertus fuit eius periculi exitus, ut utrique cum recensuissent, quos viros amisissent, sese pro victis gererent. Hoc enim prælio tot homines genere, factisque clari desiderati sunt, quos vix vllus aduersus externos conflictus per multos annos absumpsisse memorant. Itaque vicus ante obscurus ex eo ad posteritatem nobilitatus est. Hoc quoque anno publicæ scholæ ad Fanum Andriæ aperiri cœperunt, magis hominum electorum consensu ad professionem literarum se offerentium, quàm vllò publico aut priuato accedente auxilio. Proximis decem annis nihil fere memoria dignum inter Scotos, & Anglos est gestum: siue induciæ in causa fuerint, quod tamen à Rege mine proditum inuenio: siue Henrico quarto ad 12. Cal. Apr. mortuo, & filio Henrico quinto statim substituto, per omnem reliquam vitam in res Gallicas intentum Angli ab iniuria Scotis inferenda abstinuerint: siue Gubernator Scotorum nobilem mouere sit ausus, metu ne Rex Angliæ verum Scotici regni hæredem remitteret, cui non dubitabat ex commiseratione fortunæ gratiam apud suos non defutura.

Igitur si quæ fuerunt ea tempestate excursiones factæ, latrocinio, quàm bello pro-
 piores erant. Nam & Pennerum in Anglia per Arcibaldum Duglassium, &
 Drumfrisium in Scotia per Anglos est crematum: & permutatio captiuorum est
 facta, reddito Scotis Mordaco Gubernatoris filio, qui ad Hamildonum captus fue-
 rat, & Anglis Percio, qui ab auo victis partibus ex Anglia adductus in Scotiâ apud
 Gubernatorem relictus fuerat: ac tum à nouo Rege maiorum dignitati restitutus.
 Is quanquam iure belli captiuus non esset, tamen iniusta detentio Iacobi filij
 Regis Scotorum fecit, ne Angli de iniuria queri possent. Ipse certe Percius adeo
 non est offensus, vt dum vixit Scotorum erga se humanitatem sit omni officiorum
 genere testatus. Eodem quoque anno altera legatio venit à concilio Constanti-
 ensi, cuius princeps erat Abbas Pontiniaci: altera à Petro Luna, qui Papatum
 semel arreptum pertinaciter retinebat. Is per Henricum Hardinum Anglum
 Franciscanum in suam sententiam traxerat Gubernatorem: sed frustra: cum vni-
 versus sacerdotum ordo contra niteretur. Qui Constantiensi concilio assensu,
 electioni Martini quinti subscriperunt. Interea Rex Francorum cum ex morbo
 parum sui compos esset, ac per Monachos curam eius professos id malum auctum
 fuisset, Gallia in duas factiones abiit: alterius princeps erat dux Burgundiæ, qui
 cælo Regis fratre ipsum in partes Anglorum trahebat: alterius caput erat Regis fi-
 lius: qui à patre deliro exhæredatus, per ludibrium ab inimicis Rex Biturigum ap-
 pellabatur: quòd Auarici Biturigum se continebat. Is à maiore parte suorum, & om-
 nibus externis amicis destitutus anno 1419 Comitem Vindocinensem legatum
 ad Scotos misit, qui ex fœdere auxilium peteret. Ei in conuentu ordinum septem
 virorum millia decreta: neque tum iuuentute per longam ab Anglis pacem mul-
 tiplicata difficile fuit eam voluntariorum manum conficere. Omnibus copijs
 præfectus est Ioannes Buchaniæ Comes Gubernatoris filius. Eum multi genere
 clari sunt secuti: sed longè supra ceteros eminebat Arcibaldus Victoriæ Comes,
 Arcibaldi secundi Duglassiorum Comitis filius. Hi cum in Galliam venissent,
 à Delfino (quo nomine Reges Gallorum filios primogenitos appellant) in agrum
 Turonensem missi regionem omnium rerum copia in primis abundantem, &
 hosti vicinam. Angli enim frater dux Clarentiæ, qui in Gallia tum pro Rege
 erat, Andegauensium qui in Regis Gallorum fide permanserant, agros populaba-
 tur: ac ad Baugium vicum venturus credebatur. Hæc biduum ante Pascha ge-
 rebantur. Igitur Scoti vel ducè rati (vt moris erat) illis paucis diebus ab omni vio-
 lentia belli cessaturum, & ceremonijs tantum ecclesiasticis vacaturû, vel (vt alij tra-
 dunt) inducijs octo dierum factis negligentius agebant. Id siue Clarentius per
 Andream Fregosum Italum, an per Scotos pabulatores ab equitibus suis inter-
 ceptos rescierit, occasione rei (vti putabat) benè gerendæ lætus à prandio statim
 surgens equitibus modo arma capere iussis, recta ad hostè ducit: ipse præter arma,
 reliquumque ornatum insignis diademate aureo multis gemmis distincto. Pro-
 ximi hostibus pauci Galli in vico, cui Baugius minor est nomen, eius adventu re-
 pentino territi in turrim templi vicini fugerunt. Hi dum oppugnantur, clamore
 ad reliquum exercitum perlato, subito ad arma cum trepitatione magna discurre-
 tur. Comes Buchaniæ, dum ceteri se expediunt, triginta sagittarios misit ad pon-
 tæ, per quem vnum torrens propinquus transiri poterat, occupandum. Ibi con-
 serra pugna Hugo Kennedus è templo propinquo, vbi diuersabatur, cum centum
 comitibus accurrit, suis, vt in re tam subita, semierimibus. Hi cum sagittis equos

*Iacoby filij regis
 mortui in anglia
 Percius*

Rerum Scoticarum

transitu arcerent; Clarentius cum suorum primis ex equo descendens pedestrem pugnam ciet: ac valida impressione facta, Scotos partim inermes, partim leuiter armatos è ponte reiecit, ac iter suis aperit. Interea dum Clarentius equum descendit, ac reliqui pontem angustum rari transeunt, Comes Buchaniæ cum ducentis equitibus adest, & statim, vt inter cupidos periculum sui facere, pugnatur acerrimè paribus animis, atque odijs. Nam & Scoti gaudebant locum se natos, vbi primum specimen suæ virtutis ostendere possent: & Gallorum conuicia refutare: qui eos vt vini, & cibi auidiores traducebant: quo probro Galli Britannos, Hispani Gallos, Afri Hispanos incessere solent. Et Angli indignabantur se non solum domi, sed trans mare ab hoste implacabili peri. Neque quisquam acrius, quàm Clarentius ipse pugnabat. In eum insignem armis Ioannes Swintonius inuictus lancea in facie grauitè eum vulnerauit: & Buchaniæ Comes claua percussus de equo deiecit. Eo prostrato passim Angli fugere, & cædi cœpere vsque ad noctem. Pugnatum pridie Paschatis; diebus, vt in regione frigida, paulo post equinoctium vernum breuioribus. Cecidere in eo conficti ex Anglis circiter bis mille, inter quos viri insignes viginti sex. Capti complures homines domi clari, ac maximè propinqui ducis. E Scotis, & Gallis pauci, fere omnes ignobiles. Hæc, quam modò posui vulgatiore est de morte Clarentij fama. Verum liber Pluscartensis interemptum tradit ab Alexandro Ioanne caltelano equite Leuiniano, qui diadema, cuius memini ei detractum Ioanni Stuarro Dernilæo mille angelatis vendidit: quod ille rursus Roberto Hustonio, cui quinque millia angelatorum debebat, pignori opposuit. Et hanc tum vulgatiorem fuisse famam inquit. Cum huius victoriae laus præcipua etiam inuictis non repugnantibus penes Scotos esset, Carolus Delfinus Comitem Buchaniæ magistrum equitum, seu stabuli Comitem creat: qui summus post Regem Gallis magistratus. Cæteri duces pro quibusque loco, & virtute ornati. Hæc dum anno millesimo quadringentesimo vigesimo in Gallia geruntur Robertus Gubernator Scotiæ eodem anno moritur ad tertium Nonas Septembres, decimo quinto post Roberti tertij Regis mortem anno.

¶ SVFFICITVR in locum eius Mordacus filius ingenio segnis, ac non modo ad rem publicam, sed ne ad domesticam quidem regendam satis idoneus. Itaque siue seordia, seu nimia erga suos indulgentia, liberos (tres autem habebat filios) ita corripit, vt & se, & illos breui post in maximam calamitatem, ac demum exitium præcipitauerit. Hæc domesticarum rerum mutatio revocauit è Gallia Buchaniæ, Victoriæque Comites, & complures eorum propinquos: sed breui compositis domi rebus, reuocante Delfino Comes Buchaniæ, & focer eius Ardebaldus cum Iacobo filio, & magna iuuentutis nobilissimæ manu in Galliam nauigant, relicto altero filio Victoriæ Comite, qui graui morbo implicatus sequi non potuit. Hic cum expositis ad Rupellam militum quinque millibus Pictauum ad Delfinum aduenissent cum maxima gratulatione accepti, ac Duglassus Dux Turonensis appellatus. Henricus Anglus audita Clarentij morte, Ioannem alterum fratrem Bedfordiæ ducem in eius locum substituit: eumque ipse mox venturus in Galliam præmisit cum quatuor equitum, decem peditum millibus. Mox ipse secutus Iacobum Scotorum Regem secum in expeditionem duxit, vt per eum Scotos in Gallia militantes vel sibi conciliaret, vel à Gallo, vsu spectos auerteret: sed neutrum ei ex sententia successit: ac ne illud quidem tenuit, vt rogatu

ut rogatu sui Regis domum redirent, ac se belli spectatores præberent. Nam cum præsidia, quæ à Scotis tenebantur adisset, ferme ab omnibus vnum responsum retulit, se, qui in aliena potestate esset, eum pro Rege non agnoscere. Hac eorum constantia Henricus offensus cum vi Meldensium oppidum cepisset viginti Scotos ibi repertos laqueo strangulandos dedit, causatus, quòd adversus Regem suum militarent. Mox ipse, & Carolus sextus Gallorum Rex prope continuatis funeribus decesserunt. Biennium fere post Anglis ad Vernolium victoribus cæsi fuerunt è primoribus Comites Buchaniæ, & Duglassiæ, hic dux Turonensis, ille magister equitum Gallorum. Item Iacobus Duglassij filius, Alexander Lindenius, Robertus Stuartus, Thomas Suintonius, ac e vulgo militum supra duomillia. Post hanc fere triennio altera clades insignis Scotorum auxilia graviter affixit: cum comitum Aureliam portantes Anglos in itinere aggressi in Belsia infeliciter pugnarunt. Qua in pugna cæsi sunt è Scotis viri clari Gulielmus Stuartus cum fratre, ac Duglassiæ gentis duo equites insignes, quorum posterius alterius in Nithia Drumlanricum, alterius in Fisa arcem lacus Leuinij, opulentosque circa agros adhuc tenent. Hæc fere à Scotis in Galha paucis annis gesta leuiter percurramus, vt externa: & quorum fusior explicatio ex annalibus Gallorum peti potest. Quæ, etsi ab historia Scotorum non sunt aliena penitentiæ, tamen ad ea non diuertissem, nisi quorundam scriptorum Anglicorum obtractatio eò me coegisset. Maledicendi enim studio vellicare conantur, quæ gesta fuisse negare non audeant: quæ, si etiam historia taceret, tamen & Regum munificentia, & ciuitatum decreta, & honorifica Aureliæ, & Turonis monumenta satis ea prædicarent. Quid ergo hic vitio vertunt? Scotos aiunt pauperiores esse, quàm vt tantas copias in externo solo alere possent. Paupertatem si vitium putant, agrum est, non gentis vitium. Nec ego id pro conuicio accipissem, nisi scripta eorum conuiciandi animo dictum fuisse ostenderent. Quibus hoc tantum respondebo, pauperes istos, & (vt isti volunt) omnium rerum inopes Scotos de opulentis Anglis multas, & præclaras retulisse victorias: id si mihi non credunt, historijs à se scriptis credant: quibus si ipsi fidem detrahant, ne postulent, vt nos eas pro veris accipiamus. Sed ad res Scotorum redeamus. Suffecto, vt diximus, in locum patris Mordaco soluta domi disciplina, cum liberius eius (erant autem Valterus, Alexander, & Iacobus) inferiores contemnerent, ac proinde multis iniurijs opprimerent, adolescentiamque eisdem, quibus ipsi dediti erant flagitijs contaminarent, nec pater eorum comprimere licentiam, tandem ad ipsum prauæ institutionis pœna proserpsit. Habebat senex in delitijs auem ex eo genere aquilarum, quod vulgus falcones appellat. Eam cum à patre sepe numero Valterus petisset, nec assequi tamen posset, è senis manu abreptam obtorto collo extinxit. Cui pater, Quoniam tu, inquit, animo tuo impetare non potes, vt mihi pareas, ego alium accersam, cui obtemperare ambo cogemur. Atque ex eò ad Iacobum patruem restituendum omnem animi commotionem conuertit, Caleno Cambello viro claro, atque inter Argathelios primario, & quem Valterus antea contumelijs affecerat, id consilium & probante, & iuuante. Conuocatis igitur omnium ordinum selectis Perthum, cum de reuocando Rege consulti essent, vel fauore erga legitimum regni heredem, vel presentium rerum tædio, cuncti libenter decreuerunt legationem ad eum repetendum. Missi è primoribus legati, proniores, quàm sperauerant, Anglos inuenere. Dux enim

(13) reuocatus captiuus
 in Angliam

Rerum Scoticarum

1423

enim Glocestræ, qui tum Rege puero rem Anglicam administrabat, advocato consilio facile persuasit, ut Jacobus Regis Scotorum filius suis petentibus donum remitteretur, quando nec ea esset apud suos auctoritate, ut vel auxilia Scotorum à Gallia reuocaret, vel aliquam regni partem ad Anglorum amicitiam attraheret. Alia igitur ratione fructum ex eo capiendum esse, ut non modo firmus amicus, sed etiam perpetuo in Anglorum potestate esset. Nam Ioannam Comitissæ Somerseti filiam omnium aequalium longè formosissimam (quam iam tum ille vehementer deperibat) si uxorem acciperet, per eam fœdus Gallicum facile benefactari posse sibi persuadebat: & ipsum liberatum, vel eo beneficio conciliatum iri, vel dum propinquorum adversum se iniurias vicisceretur, patriam graui, & intestino bello illigaturum. Hac ratione futurum, ut vel amico parato firmiores, vel inimicis inter se dissidentibus expeditiores ad externa bella Angli fierent. Hæc quidem minime stultè excogitata videbantur, nisi animi pusilli angustia ipsi suum beneficium corrupissent. Nam cum ob eum redimendum maiorem pecuniam summam poposcissent, quàm Scoti, ut tum res erant, vel promittere auderent, vel soluere possent, ab eis inita ratio est, ut pro dimidio dos uxoris retineretur, pro altero filij nobiliorum obsides darentur. Jacobus igitur ita liberatus domum redijt decimo octauo quam captus fuit anno: à Christi adventu 1423. Cum ad Regem suum visendum maximus concursus omnium ordinum factus fuisset, gratulationes vniuersorum excipere statim querele eorum, qui post Regis proximi mortem partim negligentia, partim culpa gubernatorum omni genere iniuriarum se affectos vociferabantur. Valterus Mordaci filius, Milcolumbus Flaminius, & Thomas Bodius grauissimè accusabantur. Hi, ut vulgus in præsentia placaretur, alij in aliarum custodias inclusi, vsque ad conuentum proximum, qui in sextum Calendas Ianuarias erat indictus. Sed Flaminius, & Bodius damnis aut persolutis, aut compensatis, & multa pecunia multæ nomine in fiscum collata, dimissi.

CII. R.

Jacobus primus

¶ REX interea ad vndecimum Calendas Maij vnà cum Regina coronatus. Ipse in sede Regia à Mordaco patruele (quod id ius Comitum Fisanorum esset) collocatus. Proximis diebus multæ leges in publicum vtiles lætæ: sed potissimum ad latrocinia compescenda, quæ superiorum aliquot annorum licentia tantum increuerant, ut contemptis legibus, & magistratibus ius in armis esset. Agitarum deinde de pensione Anglo ob redimendum Regem soluenda, ut aliqua ratio intratur. Nam cum patrimonium publicum tot bellis, & bella secutis seditionibus domesticis à gubernatoribus partim condonatum esset scelerum administris, partim de regno bene meritis, interim accepta pecunia pignori oppositum, Rex cum de suo soluere non posset, ciuium implorauit auxilium. Proceres, qui liberos detulerant obsides, facile perfecerunt, ut decretum fieret: verum in pecunia præstanta non eadem facilitate obtemperatum. Nam cum aestimatione rerum mobiliarum cuiuscunque generis facta, vicesima imperaretur in magna pecuniæ penuria, rerumque aliarum summa copia, ac proinde vilitate hominibus tributorum insolentibus, & exemplum in posterum magis quàm præsens detrimentum merenti- bus res visa est intolerabilis. Nec potentiores calumnia in vulgus carere, vel inclinato ab ipsis in pauperiores onere. Maxime autem plebem grauabat breuis solutio

1433 Jacoby
primy etc

tioni dies statutus . Nam intra decimum quintum diem dependere tributum iu-
 bebantur : & si quis non soluisset, pecus eius ad dominum fundi, vel iuridicum cu-
 iusque conuentus prefectum trahebatur . Nec æris alieni, aut census, quem pro
 pensione quisq; domino fundi soluebat, exceptio quicquam ad imminuendum tri-
 butum valebat . Nec minimum malum in acerbitate coactorum erat qui non so-
 lum plebem vexabant, sed aut falsis rationibus, aut non ine impensarum magnam
 eius pecuniæ, quæ in publicum vsu colligebatur, partem auertebant . Eò etiam
 grauius erat presens tributum, quòd laxiore imperio sub gubernatoribus habiti-
 rant qui omnibus in rebus animum populi sibi conciliare studebant, ne iusti Regis
 Roberto aliquando caperentur . Ob eamque causam cum conuentus tributum
 Roberto Regis patruo exigere permisissent ille, vt benevolentiam popularem col-
 ligeret, quò minus decerneretur, obstitit: seque affirmavit potius de suo eam pecu-
 niam soluturum, quàm vt quisquam eo nomine grauaretur . Rex autem primam
 pensionem, eamque maligne contributam cum exegisset, idque cum pessima ple-
 bis gratia, præter belli laborem querentis hæc noua onera sibi imposita, reli-
 quam exactionem remisit . Capti in hoc conuentu, & in custodias diuisi Morda-
 cus Dux Albinæ, filij eius Valterus, & Alexander, & socer Dunachus Comes Le-
 unia, & Robertus Gramus, is, qui post aliquot annos Regem trucidauit : item
 20 viginti quatuor primæ nobilitatis viri . Sed reliqui non adeo diu post dimissi,
 Mordaco cum filio, & socero retentis . Eodem quoque die, quo captus fuerat
 Mordacus, Rex eius arces in suam potestatem redigendas curauit, in rifa Falco-
 landiam, in Taichia Dunum . Ex hac vxor eius educta ad Tentallonem Lothianæ
 arcem missa . Iacobus filiorum minimus audita clade familiæ, collecta manu Bri-
 tannodunum oppidum cremauit, & Ioannem Stuartum Rufum Regis patrum,
 & cum eo triginta duos trucidauit . Ipse in Hiberniam profugit; ibiq; paulo post
 decessit . Ibidem quoque mortuus est, qui cum eo fugerat Finelaus Lismorensis
 Episcopus, vir ordinis Dominicani, qui Iacobo erat auctor omnium consiliorum .
 Fugerat etiam in Hiberniam Valteri vxor cum duobus filijs Andrea, Alexandro,
 & Arcturo notho : qui Iacobo tertio Rege domum reuersi magnis honoribus sunt
 30 perfuncti . Eodem anno conuocatis Sterlinum proceribus, producti è custodijs
 ad causam dicendam Mordacus cum duobus filijs, & socero . Iudicium patrio mo-
 re constitutum . Mos autem hic est . Eligitur qui præsit vir singulari prudentia, &
 auctoritate: ei dantur minimû duodecim assessores, qui crimina obiecta audiant, &
 iurati de reo pronuncient . Hi fere eiusdem cû reo sunt ordinis, aut proximi, quoad
 fieri potest . Reo iudicium reiectio datur, vbi iustus numerus, id est duodenarius
 est confectus, aut vt sit plurimum, eo maior, expensis criminibus, quod plures iudi-
 carint, ei sententiæ statuitur . Hoc more tum selectis iudicibus, quorum non est operæ
 præcium nomina referre (erant certe omnes homines clari, & cum reis pleriq; pro-
 poqua cegnatione iuncti) rei sunt perduellionis dånati . Eo ipso die duo iuuenes,
 40 postridie pater eorum, & auus maternus capitali supplicio affecti in colle qui assur-
 git contra arcem Sterlini . Fama quidem constans est etsi à nemine scriptum repe-
 riam, Regem ad Isabellam patruelis vxoré misisse patris, mariti, & filiorû capita ten-
 tandi gratia, an mulier terox ex doloris impatientia (vt sit plerunque) animi secreta
 reuelaret . Illam vero, etsi inopinato aspectu turbaretur, nihil tamen immodera-
 tius locutam: tantum respondisse, siquidem vera fuerint obiecta crimina, Regem
 recte, & iure fecisse . Finito conuentu missi à Rege Ioannes Mongomerius, & Vm-
 fridus

Rerum Scoticarum

1426
fridus Cunigamius ad oppugnandam arcem, quæ in Marini insula in lacu Lom-
nio nomine Iacobi Stuarti profugi tenebatur, eam ad deditionem compulerunt.
Nec adeo multo post Ioannes Stuartus Dornelius (qui cæteris fere Scotorum duci-
bus in Gallia varijs casibus absumptis, equitum inter eos præfectus erat) vnà cum
Archiepiscopo Remensi in Scotiam venit, ad vetustum cum Gallis foedus renou-
uandum, ac matrimonium contrahendum inter Ludouicum Caroli septimi filium,
& Margaritam Iacobi filiam, vtrosque adhuc impuberes. Quibus rebus perfectis
omni Scotia intra montem Grampium Rex animum adiecit ad vltiora perdo-
manda. Ac primum omnium Ennernessæ arcem opportuno loco in vltimis Mo-
rauiæ finibus sitam refici iubet. Eò cum biennio post venisset ad ius dicendum, la-
trociniaque comprimenda, omnium familiarum principes ad se accersit, præter-
tim eos, qui cum magnis cateruis soliti erant è locis vicinis prædas agere, pacata
tributa imperare, ac vulgus ad victum ociosis suppeditandum cogere. Horum
alij mille, alij duo millia, nonnulli etiam plures latrones sibi dicto audientes ha-
bebant, ac bonos periculi metu tenebant obnoxios, malos, quibus apud eos per-
fugium certum erat, ad scelera patranda reddebant audaciores. Horum cum
Rex alios minis, alios blanditijs illexisset, circiter quadraginta ex eorum ducibus
in custodias inclusit: quorum causa cognita, duo maxime facinorosi Alexander
Macrorius, Ioannes Macarcturius laqueo strangulati. Iacobus Cambellus ob ce-
dem Ioannis Insulani viri clari inter suos capite luit: reliqui per custodias diu-
alij postea supplicio affecti, alij liberi domos dimissi. Ita principibus diuisi-
num vel cæsis, vel carceribus coercitis, plebem ducibus orbatam nihil ausuram cu-
tus benignè, & clementer admonuit ceteros, vt æquitatem colerent, neque ce-
torem spem salutis vlla in re, quàm in vitæ innocentia collocarent. Id si facere vo-
luerint, apud se honorem, & præmia semper eis parata fore: si
minus, ex aliorum exitu exempla sumerent: & quid ipsis foret expectandum
discerent. Cæteris rebus ita compositis, adhuc habebat apud se Alexandrum
Insulanum, vnum post Regem longe potentissimum. Imperabat enim omnibus
Æbudis, ac Rossia præterea fertilissima regione per matrem, Valteri Lelsij Rossia-
sis nuper Comitis filiam auctus erat. Is cum multa flagitiosè, multa crudeliter
perpetrasset, atque in maximo metu versaretur: tamen per amicos Regem exorabat
lem est expertus. Benigne igitur appellatus & præteritorum gratia facta, & in posse-
rum spe ampla proposita, si legibus, & humanitati assuesceret, domum remittitur.
Ille vero tantum absuit, vt ob veniam, ac deinde libertatem à Rege acceptam gra-
tiam habuerit, vt maximam sibi factam iniuriam existimauerit, quòd in custodia
dies aliquot fuerit habitus. Igitur vbi primum ad suos redijt, collecta manu ho-
minum rapto vivere assuetorum, Ennernessam ingressus agmine pacato, hospitali-
terque acceptus oppidum in prædam suis permisit. Deinde ex pilatis adibus ig-
nem iniecit: arcem frustra obsessam cum in se rescisset parari, expeditionem relin-
quens in Abriam prope discessit. Ibi cum eo, quem habebat exercitu (habebat
autè ad decem millia virorum in armis induratum) opportunitate locorum fretus
fortunam prælij experiri decreuerat. Verum audito apparatu Regio, ex ijs, qui alia-
criter ad prædandum secuti fuerant, duæ tribus cum deseruerunt. Catanei nem-
pe, & Cameronij, quos illi suo more Clanchatan, & Clanchameron vocant.
Hac parte viuium destitutus, nec de cæterorum erga se animo certus iterum citè
cum spij

eum spicere latebras cœpit : ac dimisso exercitu cum paucis in Æbudas profugit :
 atque ibi cum suis de fuga in Hiberniam consultat . Sed cum nec illic à Regis ira
 se fore tutum speraret , vltimum perfugium experiendum esse ratus ad Regis ante
 respectam clementiam . In eo quoque consilio cum inter spem, metumq; dubius
 reputaret, quid scelerum prima defectione patraffet, quàm liberalem, & indulgen-
 tem Regis animum expertus esset, quanta perfidia, & crudelitate iterum grassatus
 spem secundæ veniæ sibi præcidisset, Regis erga se iræ tam iustæ fortunas omnes, &
 salutem committere formidabat . Medium igitur inter fugam, & deditiōem
 consilium exequi decreuit : ac deprecatores in aulam misit , per quos animum
 20 Regis ad lenitatem inflecteret. Ad id munus quanquam delegerat homines quie-
 tos, & à contagione sui sceleris alienos, ideoq; principi non ingratos, tamen illi
 responsum aliud exprimere non potuerunt, quàm Regem eum non alioqui audi-
 turum, nisi fidei suæ commissum : cum absente nihil transacturum . Alexander
 omnibus periculis circumspectis, cum nihil aduersus iram Regis tutum sibi prospici-
 eret, tempore, & loco ad id electo se ei permittere statuit. Ita enim supplicem vio-
 landi verecundiam se ei iniecurum. Itaque occultus Edimburgum, vbi tum Rex
 agebat, venit: ac lineo tantum amiculo tectus magis, quàm vestitus eo die, quo me-
 moria resurrectionis dominicæ magna ceremonia celebrabatur, ad genua Regis
 20 supplicem se deiecit: ac oratione ad misericordiam composita, se salutemq; suam ei
 credidit. Mouit circumstantes habitus, locusque, & tempus, ac tanta & tam subita
 fortune mutatio. Regina, proceresq; qui aderant, pro eo Regem deprecari hæcenus
 mouerunt, vt iuberentur sacrorum finem expectare . Interea Rex omnia secum
 perpendens, cum nec tutum existimaret, hominem potentem, factiosum, & perfidum
 impune dimittere incolumem, aliquidq; tribuere Reginæ precibus vellet, op-
 timum factu ratus, vt viuum in custodia firma retineret . Ita fore, vt & sibi opinio-
 nem clementia pareret, & illi potestatem noui sceleris patrandi aufertet, & plebis
 prospiceret securitati, & exemplo licentiam aliorum reprimeret . Illum in Ten-
 tallonem mittit, matrem mulierem ferocem in Æmonam insulam relegat, vt quæ
 filium subinde ad noua scelera impulisse credebatur. Ita inhibita Alexandri licen-
 30 tia, nondum tamen in regionibus ad septentriones porrectis res omnino tranquillæ
 fuerunt . Nam & Catanei, & Cameronij, qui superioribus annis Alexandrum de-
 seruerant, orto inter ipsos dissidio, tanta contentione animorum, & virium pugna-
 runt, vt multis Cataneorum trucidatis, Cameronij pene omnes extincti fuerint.
 In Æbudis quoque, quæ relegatione Alexandri quieturæ videbantur, nouum exci-
 tavit motum Donaldus Balochus Alexandri frater patruelis, velut iniuriam pro-
 pinquo illatam vlturus. Ad hunc tumultum comprimendum Alexander, & Ala-
 nus Stuarti, hic Cathanesiæ, ille Marriæ Comes, coacta popularium manu obuiam
 Donaldus in Abriam (vbi exscensurum fama erat) profecti aduentum eius prestola-
 40 bantur. Ille, cum eos incõpositos, sine castris, sine excubijs agere cõperisset, de quarta
 vigilia suis sine tumultu expositis necopinantes, & semisomnes aggressus magnam
 stragem edidit. Perijt ibi Alanus cum suis fere omnibus. Alexander trepida fuga
 cum paucis euasit. Hoc successu Donaldus ferocior totam Abriam nullo resistere
 auso, ferro, flammaque latè pervastauit. Sed audito Regem maiore in se apparatu
 venire, præda amplissima in naues congesta, in Æbudas redijt. Rex ad Stephanodu-
 num progressus populationis fœdissimæ vestigia conspicatus, ingentemque irarum
 molem in animo versans, cum iam traiecurus in insulas foret, familiarum princi-

Rerum Scoticarum

pes ad eum supplices venerunt, negantes quicquam consilio publico actum, cul-
 pam in Alexandrum, hominesque egentes, & facinorosos conferebant. Rex ita
 demum se hanc purgationem admitturum respondit, si sceleratos comprehensas
 sibi ad supplicium traderent. Ad id cum suam operam pollicerentur, partem eo-
 rum ad latrones conquirendos dimisit: reliquos obsidum loco apud se retinuit.
 Qui remissi domos erant, multos à latronibus occiderunt: trecentos ad Regem
 victos adduxerunt. Nam Donaldus ipse metu pœnæ profugerat: omnibus
 laqueo gula fracta. Hoc latronum supplicium etsi in Æbudis, proximisque re-
 gionibus omnia paulo fecit pacatiora ad tempus, tamen inquieta sceleratorum
 ingenia non sunt passa eam tranquillitatem esse diuturnam. Emiserat Rex è cu-
 stodij nobilium precibus exoratus duos Angulos Dufum, & Moravium latro-
 num duces. Hi furore in se verso, pari ferè numero congressi (alebat enim è ple-
 bis rapinis latrones quisq; ad mille ducentos) adeo pertinaciter confixerunt, ut vis-
 ex utrisq; superessent cladis nuncij. Alij enim duodecim, alij novem ei prælio su-
 perstites fuisse prodiderunt: Regi certe utrisque pariter infenso vix reliquerunt,
 unde pœnas expeteret. Nec tamen horum calamitas Macdonaldum retardavit
 à solita immanitate. Erat is insignis latro in Rossia natus: qui impunitate superio-
 rum temporum pravam ingenium incitante diu in vicinos grassatus fuerat. Vnum
 præter alia insigniter crudele facinus eius narratur. Cum vidua mulier ab eo spo-
 liata vehementer quiritaretur, atq; identidem clamaret se ad Regem querimoni-
 am delaturam, & tu, inquit, quo minore molestia illuc pervenias, ego quoq; te iuva-
 bo: advocatoq; fabro soleas equinas plantis eius clavis ferreis affigi curat: nec hæc
 iniuria contentus, etiam verborum contumelias adiecit, eam adversus asperitates
 viarum sic munitiorem fore: ac per ludibriū prætereuntibus ita confixam ostenta-
 bat. Mulier ferox contumelias magis accensa, quàm deterrita, ubi primum iter to-
 lerare poterat, ad Regem profecta rem ordine denarrat. Rex, qui & ex alijs idem
 audierat, & auctorem facinoris in vinculis habebat, mulierem cõsolatus brevi eius
 sceleris pœnam in inventorem redundaturâ promisit: prolatoq; è carcere Macdo-
 naldo cū duodecim focijs clavis ferreis confixos triduo per urbem circumduci iubeo,
 novi supplicij causa per præconem populo indicata. Deinde ducis corpus capite
 truncū, duodecimq; socios laqueo strangulatos in cruces propter vias attolli iussit.
 Hęc nova eorū scelera, quos impetrata semel venia non reprefferat, Regem acriorē
 in Donaldò Insulano perquirendo fecit. Igitur eum cū rescisset apud Regulū quen-
 dam in Hibernia latere, per legatos ad supplicium reposcit. Regulus veritus, ne si
 tanto terræ, marisq; spatio vivum transmitteret, elaberetur, idq; malucoli sua fraude
 factum calumniarentur, occisi caput legato deferendum dedit. Latrocinij tollere
 tis hac diligentia cohibitis, Rex occultiora crimina, & pravas consuetudines tollere
 aggressus, viros claros, prudentia, & sanctitate commendatos ad id munus elegit
 eisque potestatem dedit, ut lustrato regno querimonias omnium audirent, & cri-
 mina, si qua ad eos deferrentur, de quibus ordinarij iudices vel per metum non
 auderent: vel per odium favoremve non deberent, aut nollent, de ijs ipsi cognosce-
 cerent. Addidit & ponderum, & mensurarum correctorem, rem maxime neces-
 sariam: cum non solum in singulis urbibus, sed etiam prope domibus diversis
 mēsuræ essent: & in conuentu leges ea de re saluberrimas fecit: & mēsuras ferreas
 certis in locis custodiri iussit: & qui ad eam publicam formā ceteras conformaret,
 per omnia fora, & cõciliabula misit, graui pœna indicta, si quis alia mēsurâ, quàm
 publicè

Rerum Scoticarum

D. Canonian
cum hlyg

1430

psalmodum penso, quod in singulos dies imperabatur, emurmurando colluderent
& nunc alternis versibus contendentes, nunc choros inter actus adhibentes tra-
gœdiæ speciem exhibebant, quæ Christi morte imaginaria clauderetur. Fra-
tres quoque eorum mercenarij nec audebant conductores suos offendere, à qui-
bus omnino pendebant: nec insolentiam cum avaritia coniunctam ferre pote-
rant. Itaque velut media quadam via inita, ut facilius ad persolvendam pensio-
nem eos cogerent in luxum, & libidinem eorum populo secundo saepe accre-
declamabant: & cum ad illos metu continendos, & vulgus conciliandum saepe
debauchati essent, sibi quoque cum in gente sacerdotum essent, in tempore
prospiciebant: docendo utcumque alia essent, ordinem tamen sacrosanctum
esse, nec profano magistratui ullam in eos esse animadversionem. Deo soli, &
Pontifici Romano (cui par quodam modo cum Deo esset potestas) eos permit-
tendos. Et quia simul cum luxu crescente avaritia, non satis magnum ab illis
quæstum sperare poterant, novam sibi fratres tyrannidem pepererunt concione
conversa ad operum merita. Inde natum purgatorium, & animarum, quibus
ibi visum erat Pontifici detinere lustrationes per missæ sacrificium, per aquarum be-
nedictæ aspersiones, per eleemosynas, stipes oblatas, indulgentias, peregrina-
tiones, reliquiarum venerationes. Hæ nundinationes cum per fratres exci-
cerentur, brevi sibi imperium in vivos, & mortuos vendicarunt. Hoc in statu
Jacobus primus cum in Scotia rem ecclesiasticam reperisset, hanc disciplinam ve-
teris instaurandæ compendiarium viam existimavit, si viri boni, & docti sacer-
dotijs honorarentur. Ut autem æmulationem literas discipulorum accendit
pæfectos gymnasiorum admonuit, ut quoniam ipse curis publicis impeditus
singulos cognoscere non posset, iuvenes virtute, & eruditione præstantes sibi
commendarent, quos ad honores ecclesiasticos promoveret. Qui non solum
doctrina, & exemplo plebi utiles esse possent, sed tenuiores etiam suis opibus in-
viare, & paupertatem eorum hæcenus subleuare possent, ne bona ingenia per
inopiam cogerentur literis relictis ad sordidas artes se conferre. Ut autem bonam
alacrius animum ad bonas artes intenderent, & ignavi unam ad honores viam
per virtutem esse intelligerent, studiorum gradus distinxit, ut sciretur, qui quibus
sacerdotijs potirentur. Quam rationem, si qui secuti sunt, Reges tenuerunt
sunt, certe ad hæc tempora perventum non fuisset, quibus nec populus sacerdotum
vitia, nec sacerdotes vitiorum remedia pati possent. Nec Rex ignorabat
ecclesiam in gravissima, quibus tum laborabat vitia, ob immodicam opulentiam
fuisse prolapsam: nec profusionem pecuniæ in monasterijs ditandis, & æratio
exhausti in superioribus Regibus probavit: Davidemque alioqui Regem
optimum saepe illa sua pietate multum à multis laudata, regno damnosum fuisse
prædicabat: ipse tamen velut æstu quodam consuetudinis abreptus non se potuit
abstinere, quo minus ordini Carthusiano cœnobium prope Perthum ædificaret
& magnis proventibus locupletaret. Illud in eo nescio an maximè fuit admiran-
dum quod inter rerum maximarum curas, ne infima quidem sua diligentia mi-
nora putaret, è quibus aliqua in publicum redundaret utilitas. Nam cum per
assidua bella, quæ post Alexandri tertij mortem prope centum quinquaginta
annos Scotiam exercuerunt, toties spoliatis, atque incensis urbibus, iuventutem
ad studia armorum conversa, ceteræ artes negligenter, opifices omnis generis
è Flandria præmijs, & immunitatibus propositis exciuit, urbesque prope vacuas
(quod

Jacobus primus

(quod nobilitas veteri instituto in agris se contineret) hoc genere hominum replevit: neque speciem tantum, & frequentiam antiquam oppidis ita restituit: sed magnam ociosorum turbam ab inertia ad laborem traduxit: effecitque, ne quod paruo sumptu domi confici posset, magno precio foris pararetur. Cum omnes regni partes labefactatas ita commodis remedijs confirmaret, incurrit tamen in grauem suorum indignationem ob duas maximè causas. Altera quidem in speciem erat leuior, sed vnde omnibus fere populis omnium fere calamitatum oritur initium. Nam pace vndique parata ocium, luxus, & libido primum se, deinde cætera perdendi est consecuta. Hinc sumptuosa conuiuia, & nocturnæ, diurnæque comotationes, & personatæ saltationes, & peregrinarum vestium delitiæ, & laxitas ædium non ad vsum necessarium, sed ad oculorum voluptatem comparata, & corruptelæ morum elegantia nomine commendatæ, & omnibus in rebus ritus patrij contemptus: nec quicquam satis honestum, & decorum, nisi nouum, & insolitum. Harum omnium rerum culpam in Anglos, qui Regem secuti in aula versabantur, vulgus libenter à se transferebat: neque tamen verbis flagitia vehementius damnabat, quàm voluptates studiosè amplectebatur. Sed huic pesti Rex quantum poterat, & legibus latis, & exemplo domestico resistebat. Ipse enim non modo cultu corporis, & frugalitate intra priuati copiosioris modum se continebat. Sed si quid immoderatum vlla in vitæ parte apud quenquam conspicabatur, vultu, & plærunque verbis id sibi ingratum esse ostendebat. Ita cohibitus est latè grassantis luxuriæ cursus, magis quàm noua inreperantia extincta, & vetus parsimonia reducta. Alterum crimen primum Regis patruus Robertus, & patruelis Mordacus, penes quos regimen ciuium multos annos fuerat, cum ipsi regnum appetere, nec Iacobum è medio tollere possent, quod proximum erat, hominum animos ita sibi conciliare studebant, vt Rege desiderium non adeo magnum potentioribus relinquerent: tantaque moderatione fere omnibus in rebus vsi erant, vt eorum imperium admodum tolerabile multis, ac prope optandum videretur, si Valterus Mordaci filius populariter, & moderatè se gessisset. Potentiores enim ita munificentia specie amplectebantur, vt agros Regios ab alijs occupari permiserint, alijs ipsi donauerint: & in gratiam quorundam res iudicatas resciderint, & exules restituerint. Inter eos autem qui exul patriæ damna plurima, & grauissima intulerat: quibus rationibus contentos sperabant nunquam de Rege accersendo acturos. Iacobo autem sine liberis defuncto regnum ad se sine æmulo peruenturum, aut si forte ille ab exilio redisset, suam factionem tam potentem fore, vt à vi, etiam sub principe parum æquo securi essent. Verum Rege reuerso, & vetere patruj gratia nouis Valterum iniurijs, & flagitijs prope restincta, satis apparuit nihil esse popularius iusticia. Igitur populo non modo patiente, sed etiam fauente Mordaco patre cum duobus filijs extinctis, tertio exulante non eorum modo bonis Rex auctus, sed iohannis Comitis Buchania, qui sine liberis in Gallia decessit, & Alexandri Comitis Matritæ, qui & orbis, & nothus domi mortè obiit, de quo pauca obiter dicenda videntur. Alexander igitur ex Alexandro Roberti Regis filio natus in adolescentia malis perditorum hominum consilij vsus ductorem se latronibus præbuerat: verum cum ad virilem pervenisset ætatem mores adeo mutauerat, vt alius planè videretur,

Igitur

Rerum Scoticarum

Igitur vitijs paulatim decreſcentibus, & accedente conſilio, ita ſe domi, forſique geſſerat, vt præclaram ſui memoriam ad poſteros tranſmiſerit. Nam & domi ad Harlaum Inſulanorum imperum magna cum cede reſpreſſit: & bellum periculoſiſſimū in ipſo ortu extinxit: & cum multis opibus benè partis, prædijsq; fructuoſiſſis coëmptis vicinos anteiret, non tamen ocio, & voluptari ſe dedit: ſed in Flandriam cum firma popularium cohorte profectus Carolum Burgundum aduerſus Leodienses ſecutus, ex eo bello rem, & laudem retulit: opulentis etiam nuptijs in Hollandia Batauorum inſula auctus eſt. Sed cum peregrini hominis imperium Bataui non ferrent, inde reuerſus claſſem comparauit ingenti quidem ſumptu, nec magno tamen emolumento, vt aduerſus homines terreſtribus, & naualibus copijs inſtruitiſſimos. Tandem numeroſam eorum claſſem Dantiſco redeuntem adortus, ea capta, & ſpoliata, nautis cæſis, ac nauibus ſuccenſis, damnum acceptum hoſti multiplex reddidit: atque ita ferociam eorum fregit, vt centum annorum induciæ poſtulariat, & accæperint. Idem quoque gregem nobilium equarum hoſti multuſque adducendum in Scotiam curauit: cuius ſoboles in multos poſt annos durauit. His igitur Comitibus longè ditiffimis ſine prole deſunctis Buchania, & Marcia eorum patrimonia, ad Regem iure pervenerunt: ita trium, qui Roberto ſecundo Regi ex vxore poſteriore nati erant fratrum ſolus ipſe bonis potitus eſt: ſed nec ſine hominum nobilium largitionibus aſſuetorum indignatione, quod Rex eſt tam opulenta præda nihil ipſis decideret. Acceſſit ad hanc & altera cauſa recenſenda, quod quaſdam à Roberto, & Mordaco poſtremis gubernatoribus largitiones factas, tanquam iniuſtas reuocauerat. In his duæ erant inſignes: Georgius Dumbartiſius hoſtis publicus denunciatus, deinde parte bonorum reſtituta, reuocatus à Roberto fuerat. Ei ſucceſſerat filius Georgius, multis gaudentibus antiquam, & nobilem, & ſæpe de patria benè meritam familiam in priſtinam dignitatem rediſſe. Sed Regi, dum in ius ſiſci diligentius, ne dicam acerbius inquit, viſum eſt poteſtatem ignominiam demendæ, exules reuocandi, & bona ob crimen perduellionis in ſiſci loco reſtituendi maiorem eſſe, quàm vt eam alieni vicarius imperij, & qui tuorum loco eligatur, uſurpare debeat: quando etiam largitiones in Regum ætate manuſcripta factæ poſſint ex veteri Scotorum inſtituto reuocari, niſi à Regibus ætate manuſcriptis confirmentur. Igitur Iacobus, vt Marcianos homines bellicoſos, Angliæ vicinos in ſuam poteſtatem ſine tumultu reuocaret, Georgium apud ſe retinet. Litteras ad arcis Dumbari præfectum ſcribit: imperat, vt eis perlectis arcem Gulielmi Duglaſſio Anguſtæ Regulo, & Adamo Hepburno Halenſi, ad eam recipiendam miſſis, ſtatim traderet. Georgius, cum quereretur ſe nullo iure patrimonio ſpoliatus ob crimen alienum, cuius etiam ab eo, qui ſummæ rerum præerat, venia fuiſſet impetrata. Rex, vt eius animum placaret, & clementiam apud vulgus oſtendat, eum Buchania donauit. Hoc Regis factum cum pro cuiuſque ingenio, & ſtudio variè celebraretur, incidit alterum quoque, quod vehementer morti ei accelerauit, altius mihi ab initio repetendum. Dictum eſt à nobis Roberto ſecundo Regi tres ex concubina filios natos: quos ille, quanquam ex Eufemia vxore Valterii & Dauidem, alterum Atholiæ, alterum Ierniæ Comitem haberet, tamen eorum matre mortua concubinam vxorem duxit, vt eius filios per matrimonium illud legitimos factos regni hæredes relinqueret: ac moriens etiam penes natu maximuſque regnum reliquit: penes ſecundum præter opes maximas etiam regni procuratoruſque fuit: tertium aliquot regionum conſtituit Regulum. In hac parte, cſi alteruſque vxoris

vxoris liberi se affectos iniuria putabant, tamen quia & ætate, & opibus erant infe-
 riores, iram in præsentia tacitam continebant. Eorum quoque potentiam immi-
 nuit Comitis Ierniæ mors, qui vnica relicta filia decesserat. Ea Patricio Gramo ado-
 lescenti nobili e familia illa ætate potentissima vxor data Melissum Gramum ex-
 egnuit. Nec parentes diu superstites fuere: & puer paucis post annis adhuc
 adolescens in Angliam erat missus obses, dum pecunia Regi redimendo promissa
 solueretur. Atholius autem, etsi rebus omnibus aduersæ factioni inferior, nun-
 quam tamen studium tollendi propinquos omisit: neque spem recuperandi regni
 abiecit: & quia ad vim apertam erat impar, callidè discordias eorum fouebat: &
 10 periculis insidiabatur: donec eius maximè consilio amplissima familia ad paucos
 fuit redacta. Multi enim crediderunt eo auctore Davidem Roberti Regis filium
 fuisse sublatum. Nec Iacobus eius insidias fugisset, nisi procul domo in Anglia
 bonam vitæ partem transeisset. Auctor enim erat Fifiæ Comiti, vt fratre ignauo
 è medio sublato, regnum occuparet. Cùm Rex liberorum orbis, & fraternæ li-
 bideri obnoxius ex mœrore subito discessisset, vnus erat regni gubernator cum
 20 tate, in vulgus item gratia, & liberis florens. Ea res cum eius consilium non nihil
 remoraretur, Roberto quidem morte naturali, ac Ioanne filio eius in prælio ad Ver-
 nolium sublato, ad pristinas cogitationes animum multo acrius intendit; atque
 omnes ingenij neruos in id vnum contulit, vt Iacobum liberaret, & eum cum Mor-
 daco, liberisque eius committeret. Hi cum pariter incolumes stare non possent,
 vtercunque cecidisset, se vno gradu propius ad motam ad spem regni prospiciebat.
 Iacobo demum reverso in patriam, ipse omnes machinas admouebat, vt Mordaco
 exitium maturaret: per homines idoneos crimina aduersus eum subministrabat.
 Ipse iudex in eum, filiosque eius federat. Ijs quoque extinctis, supererat vnus
 Iacobus cum vnico filiolo puero nondum sextum annum ingresso. Eo quoque
 30 conspiratione procerum interempto, non dubitabat, quin ipse, qui solus è stirpe
 Regia reliquus erat, ad rerum gubernacula admoueretur. Atholius igitur dies
 noctesque his cogitationibus sollicitus tamen suas cupiditates occultas continebat:
 ac per simulationem fauoris erga Regem in propinquis tollendis operam ostenta-
 bat: idque vnum agebat maximè, vt alieno scelere suas opes augetet, aduersario-
 rum imminueret. Interea Melissus Gramus (quem diximus obsidem Anglis da-
 tum) à Rege, dum in publicum patrimonium diligentius inquirat, Iernia est spolia-
 tus, quod eam comperisset auo eius materno ea lege datam, vt deficiente stirpe mas-
 cula ad Regem rediret: feudumque esset masculinum, vt interpretes iuris nunc lo-
 quuntur. Ea adolescentis innoxij, & absentis, & obsidis calamitas multos ad com-
 40 miserationem, Robertum vero eius tutorem pene ad insaniam redegit. Is enim
 ceteris impatientius propinqui sui casum ferens Regem non cessabat palam iniusti-
 cia accusare. Cum autem in ius ad causam dicendam vocatus non affuisset, ei
 aqua, & igni interdictum est. Ob hæc ferociore animo, velut noua iniuria laces-
 sito ad vindictam pronus cum eis consilia secreta coquebat, qui vel multati bonis fue-
 rant, vel amicorum supplicia quantum vis iusta, tamen iniquo animo ferebant, vel
 Regem avaritiæ insimulabant, quodd ad rem attentior ipsos parum pro expectatio-
 ne fuerat remuneratus. Ad hæc non solum ad interitum redactas nobiles fami-
 lias deplorabant, sed & tutelas adolescentium nobilium, quæ præmia virorum for-
 tum solebant esse, penes Regem esse. Ad vnum omnes regni opes congeri: ceteros

Rerum Scoticarum

sub ingrato laborum aestimatore in miseris, & inopia contabescere. Hoc autem quod de tutelis exprobrabat, huiusmodi est. In Scotia, & Anglia, & nonnullis Gallicæ regionibus mos est, ut mortuis parentibus pueri nobiles ad viceſimum primum usque annum in eorum tutela maneat, quorum sunt beneficiarij: fructusque omnes agrorum (præter sumptus ad pupillum alendum necessarios) & præterea dotes ab vxoribus pupillis datæ ad huiusmodi tutores redeant. Hæ autem tutelæ, vel (ut vulgo appellantur) custodiæ, cum aut modica pecunia propinquis vendi, aut bene meritis plærunque donari solerent, qui inde ex emptione lucrum, vel ex donatione præmium sperabant, angebatur eas ad Regem vnum pervenire: neque tacitum suum dolorem ferebant. Huius generis querelæ cum ad Regem perlatæ essent, id factum velut necessarium excusavit. Patrimonium enim publicum ita per superiores Reges, & gubernatores extenuatum, ut nec familia principe digna, nec comitatus honestus haberi, nec magnificentia erga legatos exteros exerceri posset: nec hanc diligentiam Regis in pecunia honestis rationibus paranda esse inutilem nobilitati, cui nihil magis adversum sit quàm inopia publica, dum Reges quo carere non possunt, id per vim à ditioribus extorquere conantur, aut plebem coguntur exigendis tributis vexare. Multoque minus in publicum obesse Regum parsimoniam, quæ modum donationibus immodicis imponit, quàm profusionem, quæ suis consumptis sine modo in aliorum bona debacchatur. Hoc responso Rex æquioribus satisfecit: iniquiores vero, qui magis conquerendi causam, quàm criminum iustâ expurgationem quærebant, vehementius ad maledicendum excitavit. Hoc statu rerum in Scotia, legatio à Gallia advenit, quæ petebat, ut Margaritha Jacobi filia Ludouico Caroli septimi filio iam dudum desponsa ad sponsum mitteret. Ea aliam Anglorum legationem exciuit, Angli enim ab alienato ab eorum amicitia Burgundo, & defectionem moliente, Lutecia, cæterisque provincijs transmarinis tumultuantibus, ne cunctis regni viribus in bellum Francicum inclinatis, Scoti ab adversa parte eos adorirentur, & fœderis cum Gallis renouationem, & nuptias impendere nitebantur: atque ad fœdus perpetuum cum ipsis, qui in eadem insula nasci eiusdem linguæ participes essent, feriendum adhortarentur. Id si facerent, seseque iurarent eisdem, quos Angli, amicos, inimicosque habituros, pollicebantur suum Regem Beruico, Rosburgo, cæterisque omnibus locis, & agris, qui iuris controversi habebantur, cessurum. Scotus eam petitionem cum ad omnes omnium ordine num, qui Perthierant congregati, retulisset, post longam ea sed re diceptionem ordine ecclesiastico in duas factiones diviso, iucclamatum est à nobilitate se fraudem Anglorum agnoscere, qui nouo isto fœdere veterem cum Gallis amicitiam soluere conentur, ut Scotos antiquis amicis spoliatos sibi facilius obnoxios redderent, dum alijs curis liberi in id bellum totis viribus incumbere possent, eo spectate tam benignam Anglorum pollicitationem. Se vero antiquo fœderi staturos, nec à fide semel promissa discessuros. Hac parte repulsi Angli à precibus ad minas transeunt: & amicitiam renuentibus bellum denunciant: filiamque si Rex inimico Anglorum desponsam in Galliam transmitteret, se iter, quoad possent, impedituros, illamque, & comites eius in suam potestatem redacturos: classem enim iam se ad id paratam habere. Hæc legatorum comminatio adeo Regem non deteruit, ut ornata classe, magnoque comitatu nobilium virorum, ac fœminarum impedito, celerius quàm constituerat, filiam soluere cogeret, ut Angli consilia præueniret. Verum quò minus in manum hostium devenirent, magis numine propitiâ quam

quàm humana prouidentia factum videri potest . Nam cum non longè ab eo loco abessent , vbi in insidijs collocati Angli Scotorum adventum prestolabantur, ecce repente classis Belgica apparuit, quæ vinum è Rupella in Flandriam portabat. In eam (quod Burgundus non adeo pridem Gallo reconciliatus hostes eius totis viribus oppugnabat) magno impetu Angli feruntur : ac breui naues expeditæ onerarias assequuntur : & prope nullo negotio armati inermes capiunt . Verum antequam in portum captas pertraherent , Hispani incompósitos adorti prædam auferunt : & incolumes Flandros dimittunt . In hac tam varia trium nationum fortuna Scoti hoste non conspecto Rupellam applicant . Eò missis obviam multis ex aula Gallica viris claris, Turonas deducuntur . Ibi magno cum gaudio , & vtriusque gentis mutua gratulatione nuptiæ sunt celebratæ . Hoc loco scriptores Angli & in primis Eduardus Hallus, & eius supplicator Graftonus in Iacobum plebis velis invehuntur, tanquam ingratum, & perfidum , citoque beneficiorum acceptorum immemorem, quòd tam humaniter , tot annos ab Anglis habitus, quòd Regijs nuptijs honoratus , quòd ampla dote auctus, quòd è diuturna seruitute in libertatem restitutus, tot, tantaque beneficia oblitus Gallicam amicitiam Anglicè prætulerit . Sed eorum maledicentiam res ipsa facile refellit . Nam quòd in suum litus appulsum præter fœdera , præter ius gentium detinuerunt, primum iniuria est, non beneficium . Quòd non occiderunt, ac pecuniam potius acciperent, quàm inuidioso non hostis, sed hospitis sanguine se polluere voluerint, non eorum amor erga se, & misericordiæ, sed magis auaritiæ vitam debet : & si quod in eo beneficium est, quod aliud id existimari potest, quam latronum? qui vitam, quibus non eripuerunt, dedisse videri volunt : & si quid ob id Anglis debebat, quod suo lucro consuluerunt, certe priuatim, non publicè id debebat . Quòd autem adolescentem ætate innoxium, fortuna supplicem, nascendi conditione Regem, per summum nefas retentum honestè instituendum curarunt, habet res humanitatis quandam speciem, quam si neglexissent, extra reprehensionem non erant futuri : & quæ beneficij nomine commendari poterat, nisi gratia eius antecederet iniuria, & auaritia consecuta, fuisset corrupta: nisi forte, si quem vltro vulnere, à curato gratiam repossas: & magni damni leuem compensationem beneficij loco ponendam existimes : aut quia tui partem aliquam feceris officij, alteri dum collati in alterum beneficij expetas præmium : & quod tibi præstitisti, alteri expensum ferri velis . Nam qui seruum hominem curat erudiendum, vel suæ oblectationis causa, vel vt pluri eum revendat, etsi ad eum qui eruditur, aliqua tedit utilitas, tamen dominus non serui, sed suum emolumentum in erudiendo spectat . At vxorem ei coniunxerunt sui Regis propinquam, & iuuenem Regium Regijs nuptijs honorarunt. Quid si ea affinitas non minus honorifica fuit locero, quam genero? quam enim priuato alicui collocaturus erat, Reginam fecit : & in eam familiam nuptum dedit, in quam Regum Anglicorum clarissimi sepe antè suos liberos collocauerant : & vnde tot superiores Reges oriundi fuerant . At dotem adiecerunt per amplam. Cui verò dos ista data est? nempe ipsi Anglis, qui eam antequam numeraretur, eripuerunt; & marito tantum verbis ostentatam in suum vsum retinuerunt . Itaque dicta, non data dos est : & ita dicta, vt à iuvene plurimis, & maximis alioqui iniurijs affecto multum sibi deberi velint, quòd indotatam vxorem domum reduxerit . At liberum eum domum remiserunt : certe, vt qui à piratis liberantur, precio persoluto, Sed quo pacto liberum?

Rerum Scoticarum

liberum? si ipsorum scriptoribus credamus, iurare coactum, ut Anglo tanquam domino semper obtemperaret; & regnum, cuius nondum compos erat, in libertatem perpetuam addiceret: & quod etiam si haberet, alienare non possent: antequam acciperet, alteri manciparet. Non igitur eum liberum, sed laxiore in specie conditione vincitum remiserunt, non quidem Regem, sed alieni regni procuratorem, aut potius vicarium. Omitto dicere, quod hominem captivum, & adhuc alieni iuris cogunt promittere: & id quidem promittere, quod prestare non poterat, nec ad prestandum eorum in potestate id erat, cogere. Hæc est illa præclara liberalitas, cuius eum in scribendo modi, & modestiæ oblitus, ut æmolumenta accepta in beneficiis datis annumerent, quantam illam existimabimus vel mentiendi licentiam, vel malevolentiam (nihil enim in mores homines aliequi tam impudentes audebant confingere) marito scribunt fuisse ingrati. At Monstreletus illorum temporum scriptor æqualis & probam fuisse, & formosam, memoria prodidit: & qui liberum Pluscartensem scripsit, eique Reginae & naviganti, & morienti fuit Comes scriptum reliquit, eam dum vixit, egregie curam locero, socii, & marito fuisse, epitaphiumque carmen omni laude plenum Gallicis versibus Catalauni ad Mauro nam (quo in oppido decessit) fuisse publicatum, quod in Scoticum sermonem versum plerique nostrorum adhuc habent. Sed omissis hominibus alienæ famæ calumniatoribus, & suæ tam negligentibus, ut nihil pensi habeant, quid vel ipsi de alijs dicant, vel alij de ipsis sentiant, ad rem veniamus. Cum Rex ob sumptum in classe ornanda factum tributum à populo exigere tentasset, maiorque pars aperte recusasset quicquam pendere, pauci & parvi, & malignè dedissent, Rex coactores iussit à reliquo exigendo desistere: & quod exactum erat, restituere. Nec tamen ita populi sermones effugit: malevolis, & ob incommoda privata iratis novarum rerum cupidos adversus eum assidue incitantibus. Eodem tempore Angli terra, marique e Scotia prædas agere cœperunt duce Percio Northumbriae Regulo. Adversus eos missus Gulielmus Duglassius Angulæ Comes cum pari fere numero: erant enim circiter quaterna utrinque millia. Cecidit à Scotia Alexander Ionstonus Lothianus vir nobilis, & spectatæ virtutis. Ex utraque acie alij ducentos, alij quadraginta tantum cætos affirmant. Ex Anglis capti ad mille quingentos. Rex iam bis ab Anglo provocatus, primum insidijs ad filiam intercipiendam collocatis, deinde recentibus agrorum populationibus, aperto bello eum aggredi statuit. Confecto igitur quam maximo potuit exercitu, Rosburgum acriter adortus: cumque brevi deditioem expectaret, Regina quantis potuit itineribus ad eum vecta trepidum in castra nuncium affert, sequissimam in caput eius coniurationem parari: ac nisi diligenter prospiciat, naturum exitum imminere. Rex tam inexpectato malo ictus dimisso exercitu domum revertitur, pessimo in vulgus rumore. In ipso enim articulo rei perficiendæ ad nutum sceminae maximis sumptibus, & vexatione totius regni nihil aliud, quam dedecus quaesitum videri. Reversus Rex in Cenobium dominicanorum, quod iuxta monasterium Perthi erat, diuertit: ut ibi quàm maximè posset occultè, de coniuratione quaereret. Sed res non latuit homines in omnem patranda sceleris occasionem intentos. Unus enim è domesticis ministris, qui in coniuratione erat (Ioannem scriptores appellant, cognomen non edunt) perlato ad socios quod in Regia agi scelerat, fecit,

ad rem historiam

rex in periculo

ut res

ut res maturaretur, prius quàm occulta consilia proferrentur, ac remedia adhiberi
 possent. Valterus quidem Atholius Regis patruus etsi princeps auctor facinoris
 obeundi erat, tamen quantum fieri poterat, suspitiones omnes à se segregabat.
 Is propinquum suum Robertum Gramum (cujus ante meminimus) hominem
 manu promptum, consilio præcipitem, & Regi antea infensum cum ob incarcerationem,
 & exilium ante indictum, tum ob fratris filium, cui ipse tutor erat, Iernia
 spoliatum, eum Atholius ad se vocat: ei adiungit suum ex filio nepotem Rober-
 tum iuuenem impigrum: docet quid fieri velit: facinore peracto, se in summa po-
 testate futurum: ibi saluti quoque illorum prospecturum. Illi operam libenter
 promittunt, ac facinus aggredi festinant, ante, quàm tota coniurationis ratio pa-
 refacta Regi esset. Igitur manu occultè collecta, ut Regem, quem cum paucis in
 Cœnobio dominicanorum diuertere sciebant, incautum minimo cum tumultu
 opprimerent. Ioannem ministrum Regium iam antè ab eis in partes tractum adhor-
 tantur, ut promissam operam præstet. Is coniuratos in Regiam introductos nocte
 concubia prope Regium cubiculum occultos collocat. Ostendit ostium pessulo
 abs se ablato facile confringi posse. Alij à Roberto Comitis Atholij nepote pu-
 tant in Regiam acceptos. Interim dum intenti illic expectant, quòd in mora
 futurum videbatur, nempe ut cubiculi fores perfringerent, absque eorum opera
 fortuna expediuit. Valterus enim Stratonius, qui vinum paulo ante intulerat,
 egrediens cum cerneret armatos, intro se proripere conatus, quanta potuit con-
 tentione vocis proditores adesse clamat. Hunc dum sicarij conficiunt, adoles-
 centula nobilis è gente Duglassia, ut plures tradunt (alij Louelliam edunt) cum
 obiecta valua pessulum fraude ministri ablatum non inueniret, brachium in fora-
 men loco pessuli inseruit: sed eo celeriter contracto, intramissi sicarij in Regem
 irruunt. Eum Regina suo corpore obiecto, cum protegere conaretur, ac prostrato
 se superfundisset, duobus vulneribus acceptis, vix abstrahi potuit. Tum ipsum ab
 omnibus relictum viginti octo plagis confossum, aliquot recta in cor directis truci-
 dat. Hunc finem vitæ habuit Rex longe optimus à sceleratissimis latronibus mor-
 te crudelissima, & omnibus bonis maximè iuduosa affectus. Diulgato ex com-
 ploratione, & tumultu eius interitu, magnus vndique in Regiam fit concursus:
 reliquumque noctis (quoniam parricidæ per tenebras euaserant) querimonij, &
 lamentationibus est transactum. Ibi variè pro cuiusque ingenio vel acerbè ad
 parricidarum inuidiam, vel miserabiliter ad amicorum dolorem auger dum quæ-
 cunque ei vel secunda, vel aduersa euenerant, commemorabantur. Pueritia patris
 insidijs exposita, quas dum vitat, ipse in hostium potestatem præcipitatus: patris
 deinde mors consecuta, & reliqua adolescentia in exilio inter hostes acta: deinde
 vertente fortuna reditus insperatus, & post reditum paucis annis res turbulentissi-
 mæ in summam tranquillitatem commutata. Ac rursus subita rerum commu-
 tatione, cui hostes foris pepercerant, propinquorum fraude circumventus in ætatis
 vigore, & regni legibus, & moribus constituendi medio cursu. Corporis præterea,
 & animi virtutes extincta erga mortuum inuidia, veris laudibus ornabantur.
 Nam licet statura fuerit infra iustam, corpore tamen erat adeo robusto, & firmo,
 ut æquales omnes in omni genere exercitationis, vbi vires, & agilitas spectari solet,
 facile superaret. Tanta ingenij celeritas, & vigor in eo fuisse dicitur, ut nullam ho-
 mine ingenuo dignam artem ignorauerit. Carmina Latina, ut illud erat seculum,
 rudia ex tempore fundebat. Anglico quidem sermone poemata ab eo conscripta

Valterus atholius
 autor rebus
 sig. p. scann
 fark?

rex a bryue
 pendulum orator

1437

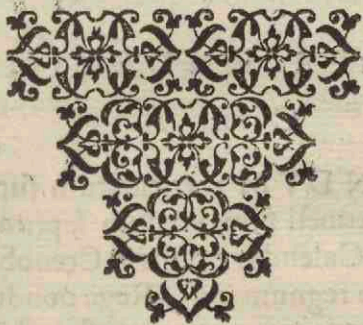
Rerum Scoticarum

nonnulla adhuc extant : in quibus ingenij præstantia elucet ; expolitior doctrina fortasse requiratur . In musicis curiosius erat instructus, quàm Regem vel deceat, vel expediat . Nullum enim organum erat ad psallendi vsum comparatum, quod non ille tam scite modulabatur, vt cum summis illius ætatis magistris contendere-
ret. Sed hæc fortasse studiorum flores verius, quàm fructus quispiam existimabit, quæque vitam magis ornent, quàm instruant, & ad res gerendas confirment. Philosophiæ cum alias partes, tum eam, quæ de moribus, & republica regenda est, diligenter didicerat . Virtutes certe ciuiles quantæ, & quàm in eo matura fuerint, testatur ordo rerum ab eo gestarum, & leges latæ, quibus non suo tantum sæculo, sed posteritati etiam vehementer profuit. Mors vero eius declarauit nihil iusticia esse popularius . Nam qui viuo detrectare soliti erant, mortuum flagrantissimo desiderio sunt persecuti. Procures enim nuncio cædis accepto ex omnibus regionibus sponte conuenerunt : ac nondum quæstione decreta, in omnes partes vltro emiserunt, qui percussores comprehenderent, & in ius ducerent. Com-
frangulati sunt . Principes in facinore consciscendo numerabantur Valterus Atholiæ Comes, & nepos ex filio Robertus, & eorum propinquus Robertus Gramus. Valteri supplicium (quia totius facinoris perpetrandi auctor erat) in triduum diuisum fuit. Primo die vehiculo, in quo Ciconia erecta erat, impositus funibus petrochleas transmissis in altum attollebatur, ac subito iisdem funibus remissis committebatur, donec pene terram attingeret, cum grauissimo per omnes corporis com-
pages dolore: deinde in Columellam elato, vt omnibus esset conspicuus, terrea corona candens imposita est, cum hoc elogio, vt proditorum omnium Rex appellaretur. Huius supplicij causam fuisse ferunt, quod Valterus aliquando ex malefici-
bitate Regem coronatum iri: idque vaticinium ita vel impletum, vel elusum esset: ac certe tales prædictiones frequenter huiusmodi sortiuntur eventus . Postridie super cratem alligatus, & ad caudam equi per vicum maximum Edimburgi tractus est. Tertio die super tabulam extento in loco cõspicuo viuenti intestina detracta, & in ignem iniecta ipso spectante cremata sunt. Demum cor euulsam in eosdem ignes inijcitur. Caput præfectum in spectatissimo vrbis loco conto confixum ad spectatissimas in locis celebrioribus suspendendum mittitur . Secundum eum nepos luit: sed vt leuiore pœna defungeretur, valuit in eo respectus ætatis, & quod non auctor, sed alieni sceleris comes auo paruerat . Igitur in cruce suffocatus, & membratim dissectus fuit . Robertus vero Gramus, qui manu facinus peregerat, in curru per urbem traductus dextera ad patibulum in ipso curru erectum at-
& corporis partes, quæ longius à vitalibus absunt, assidue confoderent: eodem deinde, quo priores modo dissectus est . Hoc maximè pacto mors Iacobi crudelis quidem illa, sed certe vltra humanitatis modum crudeliter vindicata est. Huius enim generis supplicia vulgi animos non tam à sæuitia metu avocant, quam ad quidvis agendum, & patiendum efferant: nec acerbitate tam prauos deterrent, quàm assuetudine spectandi terrorem pœnarum imminuunt: præsertim si facinorosorum animi aduersus vim doloris induruerint: apud vulgus enim imperitum confidentia pertinax constantis fiducia plerunque laudem accipit. Obijc

Liber Decimus. fol. 116.

Obijt Iacobus initio anni millesimi quadingentesimi trigesimi septimi, ad vicesi- 1437
mum diem Februarij, cum regnasset annos tredecim, vixit annos quadraginta
quatuor. In eius morte vlciscenda tanta adhibita est diligentia, vt om-
nes coniurati intra quadagesimum diem penas luerint. Reli-
quit filium vnum, posteriorem è geminis, cui faciei
dimidium velut sanguine suffu-
sum rubebat.

(**)

RERVM SCOTICA- RVM HISTORIA

AVCTORE

Georgio Buchanano
Scoto.

¶ LIBER VNDECIMVS.
CIII. R.

Yacobus Janb

1437

etate septimo

ECVNDVM parricidarum supplicium Iacobus vnicus Regis extincti filius vixdum septimum ingressus annum ad sextum Calendas Aprilis in Cœnobio sanctę crucis ad Edimburgum regnum inijt. Rege nondum rebus administrandis idoneo, magna certatum est ambitione inter proceres de Prorege eligendo. Omnes ea ætate Scotos diuitijs, & potentia longè anteibat Arcibaldus Duglassię Comes: auctoritate vero, & opinione prudentiæ multis officijs sub Rege superiore collecta, præstabant Alexander Leuistonius, & Gulielmus Crichtonius uterque familia. Ad hos autem magis procerum consensus inclinavit, quod Duglassij suspectam haberent etiam Regibus grauem potentiam. Igitur Alexander Leuistonius rerum administrationi præficitur. Gulielmus Cancellarius est creatus, quem sub Rege superiore magistratum gesserat. Ab eo conuentu nobilitate vix digressa, factionibus est laboratum. Cum enim Cancellarius cum Rege in arce Edimburgensi, Prorex cum Regina se Sterlini contineret, Duglassius præteritum se proximis comitijs indignatus, & incertus vtram factionem magis odisset, omnia misceri non molestè ferebat. Itaq; eo magis non impediente, quàm consentiente Annandiani homines latrocinijs, & furtis assueti palam velut ex hostico agere, rapere, omnes regiones vicinas infestas habere cœperunt. Ijs de rebus cum adeo, qui summæ rei præerant, querelæ fuissent delatæ, ipsiq; per literas Duglassium (cuius in potestate erant Annandiani) sui officij admonuissent, deinde acrius cum eo exposulassent, ille tantum absuit, vt præterita puniret, vt impunitate gliscens malum aleret: atque ediceret, ne quis suorum Regijs ministris in ius vocantibus, aut quidvis pro magistratu agentibus obtemperaret: se enim id priuilegium (ius Regale vulgo appellant) à Regibus habere superioribus. Id qui imminuere tentasset, capite pœnas daturum. Hunc rerum statum cum Prorex, & Cancellarius magis deplorare, quàm mutare possent, ea pestis ad proxima queq; proserpens, quicquid Scotię intra Forthâ est, velut tabes breui peruasit. Reliquæ duę factiones etiã inter se discordes per præcones in omnibus oppidis, ac prope vicis edicunt: Alexander, ne quis Cancellario, Cancellari, ne quis Alexandro obtæperet: si quis ad suas calamitates deplorandas ad alterum venisset, a diuersæ factionis hominibus in reditu male accipiebatur: interdum

interdum villis incendio corruptis omnibus exuebatur fortunis . Ita mutuis
 cladibus diuersarum partium homines odio plusquam hostili sese conficiebant.
 Viri autem boni, qui ad nullam se factionem adiunxerāt, rerum suarum incerti, pub-
 lica salute deplorata mœsti, atque taciti se domi continebant . Ita interea dum ad
 se quisque vires contrahit, publica vtilitas ab omnibus in medio relicta destituitur.
 Regina, quæ eum Protege se Sterlini continebat, ne nullam suis partibus accessio-
 nem facere videretur, virilis animi facinus aggreditur . Edimburgum enim velut
 ad visendum filium profecta in arcem à Cancellario recipitur. Ibi benignè habita-
 cum post primos congressus conuertisset sermonem ad præsentem regni statum
 deplorandum, copioseque disseruisset, quot, & quanta publicè mala ex hac discor-
 dia velut fonte redundarent, suum semper animum eò spectasse, vt diffidijs ex vti-
 litate publica compositis, si non tranquillum, tamen aliquem regni statum habe-
 rent . Nunc quando nec auctoritate, neque consilio in publicum prodesset, pri-
 uatim quoad posset profuturam : omnemque operam in eo collocaturam, vt filius
 in spem regni ita honestè, ac piè educaretur, vti malis quotidie gliscentibus reme-
 dium aliquando posset afferre . Eam curationem sibi à natura datam minime in-
 uidiosam cuiquam videri debere . Ceteras administrationis publicæ partes vsur-
 parent, qui tanto se oneri existimarent non impares: sed ita vsurparent, vt aliquan-
 do Regi adulto rationem se reddituros cogitent . Ad hæc cum ita vultum com-
 posuisset, vt facile Cancellario sinceri animi fidem faceret, neque in comitatu eius
 quicquam esset, vnde vis, aut fraus timeri deberet, potestatem ei fecit, vt filium,
 quoties vellet sine arbitris conueniret, & in arce interdum cum eo pernoctaret.
 Interea mulier callida serendo plærunque sermones de tollenda inter partes dis-
 cordia, quosdam etiam diuersarum partium in colloquium evocando eo familiari-
 tatis hominem illexit, vt de rebus prope omnibus consilia cum ea conferret.
 Cancellario ita delenito, puero facile persuadet, vt ex hoc carcere sese libertatis au-
 ctorem sequeretur : homini que nefario, qui sceleribus suis Regium nomen præ-
 tendere, omniaque regni munia in se vnum traheret, & neglecta salute pub-
 lica rem priuatam auget, se eriperet . Id vt faceret, animo tantum non abhor-
 rente à rectis amicorum consilijs ei opus esse : cetera curæ ipsius relinqueret.
 Huius generis orationibus facile mater filium, & callida mulier puerum incau-
 tum proposita liberius viuendi spe ita in suam traxit sententiam, vt in eius pote-
 state Rex futurum se diceret . Omnibus igitur ad fugam satis paratis Cancellari-
 um adit : se obligatam voto pro salute filij suscepto in arce ait pernoctaturam:
 summo mane ad Album fanum (id loco nomen est) profecturam . Interea dum
 rediret, filij salutem ei se commendare . Ille nullam subesse verbis fraudem ratus,
 felicem precatus & profectionem, & reditum, eam dimittit . Igitur (vti ante
 conuenerat) in arcula, in qua solita erat mundum muliebrem recondere, ex arce
 per ministros fidos Rex postridie exportatus Letham ad mare defertur .
 Regina cum paucis, quò res minus esset suspecta, subsequitur . Omnes in pa-
 ratam ad portum nauiculam ingressi secundo æstu Sterlinum petunt . Ac dum
 Regij ministri expectant in multum diem, donec Rex expergiscatur, antequam
 fraudes detecta esset, iam nauis extra periculum euaserat, ventoque adeo se-
 cundo vsa est, vt sub vespere Sterlinum appelleret . Ibi Reges à Protege,
 omni que promiscua multitudine populariter effusa, summo cum gaudio, faustif-
 que acclamationibus excipiuntur, Regine æstus omnium sermone celebratur .
 Cancellari-

*Can. Henry Smith
 Aug. 17. 17. 17. 17. 17.
 Edimburgi
 prorege Alcyonide
 in regna in Britanni*

Rerum Scoticarum

Cancellarij inueterata prudentiæ opinio infimis etiam ludibrio habetur. Hæc res biduum (vt solet) vulgi immoderata læticia iactata est : atque in omnium ore versata . Tertio die, qui Alexandri factioni se dediderant, plerique etiam spes nouas, nonnulli Regij nominis auctoritatem secuti conuenere : quibus rei, vt gestæ erat, ordine exposito, Reginae animus in re suscipienda, in gerenda consilium, in euentu felicitas immodicis laudibus in cœlum fertur. Cancellarij auaritia, & crudelitas in omnes, in Reginam, & Protegem ingratitude grauer inculatur. Eum omnium discordiarum, & proinde omnium, quæ ex discordia civili oriuntur, malorum vnum auctorem esse: cum vectigalia publica in priuatam domum auertisse: priuatorum bona, quæ poterat, diripuisse, quæ non potuerit diripere, contempnisset. Apud vnum opes, honores, diuitias esse: apud ceteros ignominiam, solitudinem, egestatem. Hæc quanquam acerba sint, grauiora omnibus expectandis fuisse, nisi diuino plane consilio non minus fortiter, quam feliciter Regem in custodia tenuisset, quid priuatis foret timendum, nemini esse obscurum. Quæ spes reconciliandi aduersarijs cum eo relicta foret, qui amicos tam perfide circumueneret? quod subsidium ab eo tenuioribus esset sperandum, cuius inexplebili auaritiæ omnium bona non sufficerent? itaque cum ope diuina primum, deinde Reginae solertia ab eius impotentia sint in libertatem vindicati, prospiciendum omnino ratione, vt hæc læticia eis sit perpetua. Vnam ad id viam restare, si ab illa tyrannidum arce hominem extrahant: & aut opprimant, aut ita exarment, vt ne quid ab eo in posterum sit metuendum. Quanquam id ipsum parum tutum esse: imbutam enim cædibus, & rapinis belluam nunquam conquieturam, dum spiritus, & vires ei suppeterent. Hæc in concilio cum Alexander magno cum audientium assensu disseruisset, fit decretum, vt domum reversi, quantum quisque militum possint, adducant. Arcem enim Edimburgensem obsidendam, nec ante rem confectam inde discedendum. Id quod facilius fieret, Regina magnum frumentum numerum è suis horreis, quæ in Fisa erant, eò se aduecturam pollicetur. Celeritate opus esse, dum consilia adhuc occulta sunt, necdum ab hoste prouisa forent, quæ obsidioni toleranda essent commoda. Nec ab Duglassio interim quicquam temerandum: quem in Cancellarium odio implacabili esse scirent. Penes se virum, & pecuniæ satis, penes se Regij nominis auctoritatem esse, qua semel hosti adempta nullam spem amplius, nisi in ipsorum clementia superesse. Ita conuentu adempta breui rebus omnibus ad expeditionem comparatis, arx obsidione arduissima clauditur. Interea Cancellarius, qui hostium conatus exploratos habebat, summam spem salutis, & dignitatis tuendæ in eo ponebat, si Duglassium secum coniungeret. Missi igitur, qui suppliciter, & demissè cum eo agerent, Cancellariumque in fidem eius traderent, si in præsentia auxilium ferret. Falli enim Duglassium, si Cancellario extincto, per quem ad ipsius exitium gradum faciant, ibi existimaret libidinem eorum, & crudelitatem staturam, Ad ea Duglassius magis liberè, quam vellet respondit, Alexandrum, & Gulielmum pari esse perfidia, & auaritia: non de virtute, & bono publico, sed de priuatis aut commodis, aut simultatibus certamine inter eos esse: quo in certamine vter alterum vinceret, nihil interesse. Si vterque occidisset, magno id totius regni emolumento futurum. Nec vllum vicio bono lætius posse dari spectaculum, quam si tale par gladiatorum commissum cerneret. Id responsum cum iam obsessa arce apud vtrosque diuulgatum esset, effecit,

effecit, vt omnium spe celerius de pace conueniret. Inducijs in biduum datis,
 Alexander, & Gulielmus inter se collocuti intellexerunt, quãta non solum publica,
 sed priuata vtriusque pernicie dimicaturi essent, si in odio pertinaciter perstarent.
 Duglassium enim velut in specula intentum in eius certaminis eventum stare, vt
 integer victorem adoriretur; & omnes regni vires aut altero sublato, aut vtroque
 fracto, & debilitato in se vnum traheret: nullam alterutri spem salutis, nisi in com-
 muni concordia fore. Itaque homines alioqui prudentes presens periculum fa-
 cile conciliauit. Gulielmus clauibus, vt conuenerat, Regi oblati, se, arcem que in
 eius potestate esse profiteretur: neque alium vnquam suum animum fuisse, quam vt
 Regi voluntati obsequeretur: magnoque omnium, qui aderant assensu in gratiam
 receptus est. Rex ea nocte in arce sibi dedita cœnauit: postridie arcis prefectura
 Gulielmo, regni administratio Alexandro permessa est. Ita post odium exitiabile
 inter eos in posterum, vt sperabatur mutui emolumenti spes, & ab hoste communi
 timor arctissimam amicitiam confirmarat. Per hos ciuiles motus factionum, pre-
 ter latrocinia, & ignobilium hominum cedes, quæ passim fiebant impune, residua
 quedam inter illustres familias odia recruduerunt. Altero post Regis mortem an-
 no, 11 Calend. Octob. Thomas Bodius a Cella Marnoci Alanum Stuartum Derne-
 lium obuium sibi inter Limnuchum, & Varium sacellum per inducias interemit.
 Proximo post anno ad 7 Id. Iul. Alexander Alani frater multis vtrinque cæsis iusto
 prope prelio Thomam victum occidit. Opportune in hæc tempora incidere visa
 est mors Arcibaldi Duglassij, cuius vini potentia omnibus formidolosa fuerat.
 Decessit febre altero ab Iacobi primi morte anno. Ei successit Gulielmus filius
 sextus in hac familia Comes: quartumdecimum is agebat annum, adolescens
 maxime quidem spei, si tanta indole digna accessisset educatio. Sed ætatem ad-
 prectura libertate insolescentem perpetua magnarum domuum
 stultitia quæstui est, paternam laudando magnificentiam, diuitias, opesque supra Re-
 gias eo impulerunt simplex, & incautum aduersus hæc mala ingenium, vt ingentem
 aleret familiam, magno semper comitatu etiam supra priuati sortem prodiret in
 publicum: veteres clientelas officiis retineret: nouas largitionibus ascisceret: equi-
 tus crearet, & senatores: ordinesque distingueret, per quos regni publicos conuen-
 ter imitaretur: nihilque prorsus ommitteret, quo principis maiestatem æquare pos-
 set. Hæc cum essent per se inuidiosa, illud quoque bonorum indignationem non
 mediocriter augebat, quod cum plerunque duobus millibus equitum stiparetur:
 in ijs homines facinorosos, latrocinij infames, & plerosque capitalia auctores in au-
 lam, & Regis conspectum adduceret: vt non solum potentiam ostentare, sed om-
 nibus bonis per hæc timorem incutere velle videretur. Hæc eius insolentia etiam ex
 eo aucta est, quod missis in Galliam legatis hominibus claris Milcolumbo Flami-
 nio, & Ioanne Laudero, commemoratis in Reges Galliarum maiorum meritis, facile
 obtinuit, vt Turonum Dux appellaretur: quem honorẽ auus eius à Carolo septimo
 ob res in bello præclare gestas acceperat: paterque ad eum diè tenerat. Hac virium
 accessione elatus Proregẽ, & Cancellariũ paternos, vt ipse dictabat, inimicos cõtem-
 nebat: neque Regem magnopere metuebat. Duglassiorum igitur opes cum ob hæc iam pri-
 dem nimiam viderentur, accessit & noua suspicionis causa. In Lorna Gulielmus
 Stuartus amplum habebat patrimoniũ. Eius frater Iacobus cum defuncto Rege au-
 sus esset nuptijs Reginae, ac liberos iam ex ea suscepisset, indignabatur se ad nullam
 munerum

1438

1439

Rerum Scoticarum

numerum publicorum partem admitti : is, quò facilius quod concupierat adipisci
& conceptum dolorem vlcisci posset, visus est à Duglassij factione non alienus, nec
Regina eius consilij ignara credebatur, indignata maximè, quòd sua merita non
perinde ac ipsa sperabat, Prorex expenderet. Has ob suspitiones Regina cum ma-
rito, & mariti fratre ad quartum Non. Aug. anno in custodiam sunt traditi:
ipsa quidem in cubiculo alioqui angusto arctè, & diligenter asseruata: reliqui com-
pedibus vincti in carcerem coniecti, nec prius dimissi, quàm in conuentu proce-
rum prid. Cal. Sept. Regina se à nouorum consiliorum conscientia purgasset. Ia-
cobus cum fratre p̄dibus cauisset, se neque aduersus Proregem quicquam ac-
tentaturos: neque vllam publici muneris partem eo inuito aggressuros. In hac
rerum inconstantia Æbudani exscensione in continentem facta, longè, larè ferro
flammaque vastantes absq; sexus, & ætatis discrimine nullum crudelitatis, aut a-
ritiz exemplum sibi reliquum fecerunt: neque contenti in maritima grassari, in
Leuinia etiam è Marini insula, quæ est in lacu Lominio Ioannem Colchonium
hominem nobilem fide data ad colloquium evocatum interemerunt 23 die Sept.
Huius generis cum fœda passim ederentur facinora partim agrorum incultu, par-
tim cœli intemperie secuta est ingens annoræ caritas. Pestilentia etiam labora-
tum prope per biennium tanta morbi sæuitia, vt correpti intra vnus diei spatium
exanimarentur. Causas horum malorum vulgus in Alexandrum Proregem con-
ferebat. Is enim rebus ex sententia procedentibus, Cancellario, illiusque factori-
nis optimatibus contemptis, omnem rerum administrationem in se vnus trabe-
bat, cum enim querebantur homines nobilitate insignes, & opibus ob leuissimas
nouarum rerum suspitiones vinculis coërcere, grauissimoque afficere supplicio, eos
ex sua vnus sententia impunitate donare, cum Duglassio clam communicare con-
silia. Hæc Cancellarius cum neque tacitus ferre, neque vi prohibere posset, statim
suppressa ad tempus ira, ab aula secedere. Igitur vbi primum visa est occasio, re-
ac Prorege Sterlini relictis, cum ingenti clientium manu Edimburgum venit: ibi
que in arce munitissima in omnia mutandarum rerum momenta intentus con-
dit. Ea res audita & Proregi ob potentiam creauit inuidiam, & Cancellario ex lo-
litudine fauorem. Neque huic animorum motui Gulielmus defuit. Audaci e-
nim facinore & aduersarij insolentiam compescere, & sui contemptum demere
decreuit. Igitur cum per exploratores comperisset Regem, dum quotidie vena-
tum proficiscitur negligentius custodiri, obseruata Alexandri absentia, regionum gi-
commoditate, & temporibus, stipatorumque numero satis explorato, locum non
longè à Sterlino designauit, in quem fidissimi amicorum, cum quantis possent co-
pijs conuenirent, ipsum que præstolarentur, Ipse ante lucem cum equitatu modico
in siluis arci propinquis Regis adventum opperitur: nec fortuna tam audax inceptum
tum fefellit. Rex enim summo mane cum exiguo, eoque inermi comitatu modico
ingressus in Cancellarij turmam incidit armatam. Hi cum de more salutem
Regem, ac bono animo esse iubentes confirmassent, Cancellarius pro tempore
eum paucis hortatur, vt sibi, ac regno suo prospiciat, seseque ex Alexandri carcere
eripiat, ac Regio more in posterum, & libere viuat: nec aliorum libidini, & auaritia
parere assuescat, sed alijs ipse quæ iusta, & æqua sunt, imperet, ciuesque vnus
presentibus malis leuet, quæ rectorum ambitione, & cupiditate adeo inualuerunt,
vt nullis omnino, nisi princeps ipse capefferat imperium, sibi remedijs possint. Id ve-
stra periculum, ac laborem etiam conficiatur se prouidisse. Magnam enim in
propinquo

propinquo manum esse equitum, qui eum quocunque aut vellet, aut opus esset, comitarentur. Hæc cum vultu Rex siue quòd ita sentiret, siue vt timorem dissimularet, approbare videretur, freno arrepto Cancellarius eum ducere pergit ad suos. Qui cum Rege erant & pauci, & inermes aduersus plures, & armatos ad vim impares retro mœsti abeunt. Rex quatuor stipatus armatorum millibus ingentia lœticia vulgi Edimburgi excipitur. Prorex hæc vti acta erant, vbi comperit, animo ira, & pudore confuso Sterlinum reversus, quid optimum factu sit expendit. Angebat ingentis animi virum, se sua negligentia ita pueriliter fuisse delusum: interim suorum fraude factum credere: diu incertus cui fideret, quem timeret, putare secum occœpit, & ira inter se certantibus: tandem animo paulum sedato cogitare presentibus malis inueniret remedium. Suas enim vires aduersus Cancellarium hominem iuxta consilio bonum, ac manu strenuum: populi præterea fauore, & Regia auctoritate subnixum parum firmas existimabat. Reginam in custodia duriter habitam, ita offenderat, vt eius placandæ vix vlla spes, in placata præsidij parum esset. Duglassio virium satis, consilij parum, ætatem teneram, infirmum animum, assentationibus etiam corruptum alieno circummagi arbitrio: & vt in huiusmodi fortuna esse solet, pessimum quenque plurimum apud eum posse, in ea etiam hominum colluione non esse suæ dignitatis versari. Cancellarium, etsi alieno esset erga se animo, hominem tamen esse prudentem: eius & ætati, & ingenio tutius esse credi: neque tantas cum eo causas offensionum esse, vt non veteribus officijs superentur. Maximam autem ad reconciliationem habere vim periculorum similitudinem, & animorum in publica salute tuenda consensionem: eius præterea inimicitiam sibi potissimum esse formidandam, à quo, si ad alias factiones se adiungat, ipse in ordinem cogi, vel in exilium prorudi posset. Hæc per aliquot dies cum intimis amicorum, & viris bonis, & publicæ salutis amantibus cum agitata essent, Alexander de consilio eorum cum familiari comitatu Edimburgum proficiscitur. Forte tum aderant Abredonia, & Morauia Episcopi, homines, vt illa ferebant tempora, doctrina, & virtute præditi. Ijs interpretibus Prorex, & Cancellarius vsi in ædem Egidio facram cum paucis amicorum conuenere. Prior Prorex verba facit. Nihil, inquit, in præsentia necesse arbitror, vt aut longiore oratione, quæ omnibus plus laris nota sunt, deplem, aut mala commemorem, quæ ex intestina discordia, bonæ, quæ ex concordia redundant. Vtinam ea potius externis exemplis, quàm domesticis experimentis nobis cognita essent. Ad ea veniam, quæ ad salutem omnium ciuium pertinent, sed nos tamen proximè omnium attingunt. Hæc animorum inter nos dissensio quanquam neque ab avaritia, nec dominandi libidine sit profecta, sed quòd in summa rerum administranda, quas vterque nostrum saluas esse vult, aliter ego atque tu sentiam: magnopere tamen providendum, ne illa nostra discordia publicè regno, priuatim nobis afferat perniciem. Omnium enim in nos oculi coniecti sunt: scelerati omnium rerum licentiam, ambitiosi honores, opes, & crescendi copiam in nostrum duorum interitu sibi proponunt. Inuidientium tanta multitudo est, quantam homines novos in summo gradu collocatos habere necesse est. Hi omnes vti successibus nostris dolent, & res prosperas calumniantur, ita aduersas libenter accipiunt, & exitium nostrum sperant, & optant. Quo magis operæ precium est, vt & nostræ incolumitati, quæ cum publica coniuncta est, consulamus, & inimicos cum summa nostra gloria

Rerum Scoticarum

vlciscamur. Vna ad id ratio est, si priuatas obliuiscamur iniurias: omnia nostra consilia, & cogitationes conferamus ad publicam vtilitatem. Meminerimus Regis incolumitatem nostræ fidei commissam, regni salutem ita nobis creditam, vt rationibus obnoxij simus. Igitur veluti antea prauo studio certauimus, vt nostrum honoribus, & auctoritate auctior esset, ita in posterum contendamus, vt moderatione, & iustitia alterum antecedar. Ita demum efficiemus, vt plebs, quæ nunc aduersa est, & nobis calamitates imputat suas, nos amet, & reuereatur: nobilitas, quæ nostris discordijs freta in effrænem prorupit licentiam, ad modestiam reuocetur: potentiores, qui dissidentium contemnunt infirmitatem, metu consentientium ad sanitatem reuertantur. Quod ad me attinet, Regis tenellam ætatem, quam pater viuens tibi regendam tradidit, libenter permitto. Eam enim functionem quoties mecum diligentius expendo, non me honore spoliatum, sed ornere leuatum existimo. Priuatim si quam abs te accepi iniuriam, eam publicæ salutis causa libenter condono: si quam feci, bonorum virorum arbitrato satisfaciendam. Neque committam posthac, vt mea vel damna, vel emolumenta publicam vtilitatem remorentur. Idem si tibi videbitur, securius in præsentia vterque agemus, & memoriam nostri iucundiorè posteritati relinquemus. Sin aliter sentis, omnes homines & præsentis, & futuros testes facio, per me non stetisse, quo minus, quibus nunc laboramus, mala vel sanentur, vel aliqua saltem ex parte leuentur. Ad ea respondit Cancellarius. Ego, vt inuitus ad hoc certamen descendi, ita honestæ concordiæ mentionem non inuitus audio: & quemadmodum arma non nisi iniuria laceffitus indui, ita modestia prouocatus non committam, vt mea pertinacia commodis publicis obstare videatur. Video enim hac nostra discordia optimum quenquæ prauorum iniurijs expositum, seditiosorum animos in spem nouarum rerum erectos, patriam in medio prædæ relictam, Regiam dignitatem imminui, salutem prodi, auctoritatem infimo cuique esse ludibrio; neque dum communem perturbandarum rerum cupidis quæstui sumus, & inimicis iucundissimum præbemus spectaculum (vtrunque enim oderunt ex æquo): & quantum cunquæ alter utri decedat, tantam ad suas opes accessionem fieri arbitrantur. Itaque non reperam alius simultatum causas, ne retractando antiqua recrudescant vulnera: illud breuiter profitebor, mea me omnia priuata incommoda, & iniurias patriæ remittere: cuius incolumitate nihil vnquam aut fuit, aut erit mihi antiquius. Hac qui aderant laudantibus, ac de vtriusque consensu delectis ad componendas controversas arbitris, magna cum omnium læticia veterum discordiarum accisis radicibus, & nouis amicitia iactis fundamentis rursus cõmuni consilio regni procuracionem suscipiunt. Secundum hanc concordiam conuentus omnium ordinum indictus est Edimburgum. Eò non pauci (vt aliàs fieri solet) sed totæ prope suis sedibus excitate regiones conquestum de iniurijs confluebant: eius turbæ tam miserabilis erat facies, vt non sine ingenti motu animorum conspiceretur, cum pro se quisque patres liberis, liberi parentibus, viduæ maritis, omnes omnibus foriunis à latronibus se spoliatos quererentur. Deinde, vt fit, ex commiseratione inuidia aduersus latronum duces orta, quorum essent tam nefaria scelera, vt tolerari nequirent, tam latè fusa factio, vt nemo prorsus vitam, fortunæque tueri posset, qui non eorum factioni se addiceret, tantæ opes, vt in magistratum auctoritate parum præsidij infirmioribus aduersus vim esset. Prudentioribus cum vi insuperabilem

esse eorum potentiam appareret, visum est arte paulatim carpendam. Comitem
 Duglassia: etsi caput esse mali omnes intelligebant, nominare tamen palam nemo
 eum audebat. Igitur Prorex odio in tempus dissimulato, persuadet vniuerso con-
 uentui, Duglassium eum esse virum, quem placare, quàm suspicionibus irritari
 magis è re esset: quippe cui tantæ opes essent, vt is vnus, si in sententia perstaret,
 decreta ordinum impedire: sin optimatibus se coniungat, malis præsentibus me-
 deriqueat. Fit decretum, vt communi nomine literæ ad eum honorificè mittan-
 tur, quæ admoncant, vt memor loci, quem teneret, memor maiorum, quorum plu-
 rima, & maximè illustria in rem Scoticam extarent beneficia ad conuentum pub-
 licum, qui commodè absque eo, amicisq; eius haberi non posset, veniret. Si qua
 de re queri vellent, sese ei, quoad liceret satisfacturos: si quid secus ab eo, amicisq; e-
 eius commissum sit, nobilissimæ, optimeq; de patria semper meritæ gentis me-
 mores, multa temporibus, multa ætati, multa ipsi, summæque de eo conceptæ spei
 remissuros. Veniret itaque, & quam vellent publicæ administrationis partem ca-
 pefferet: remque Scoticam sepe antea e summis periculis Duglassiorum armis e-
 ceptam, nunc intestinis malis laborantem sua præsentia erigeret, & confirmaret.
 His cum adolescens & natura, & ætate gloriæ cupidus commoueretur, accesserunt
 amicorum adhortationes, quos sua quenque spes occæcauerat, vt aduersis à me-
 moria periculorum animis, de priuatis modò vtilitatibus cogitarent. Cancellari-
 us vbi eum rescuiuit aduentare, obviam ad multa millia passuum ei est profectus:
 & in arcem suam viæ propinquam (Crichtonium vocant) amicè inuitat, & magni-
 ficè excipit. Ibi per biduum comiter habito cum plurima ostendisset amici animi
 indicia, vt adolescentem improuidum facilius circumveniret, omnemq; alienatæ
 mentis aboleret suspicionem, cœpit familiariter suadere, vt memor dignitatis Re-
 giæ, ac sui pariter officij, quem nascendi sors, & patriæ leges, ordinumque consen-
 sus ad rerum gubernacula admouissent, eum ipse pro domino haberet, & agnosce-
 ret. Patrimonium longè amplissimum virtute, & sanguine maiorum partum
 ad posterum ita, vt accipit, transmitteret: Duglassiæq; gentis nomen non minus
 fide, quàm factis illustre, nõ modo à scæda proditionis macula, sed ab omni suspitio-
 nis nota liberaret: ab iniurijs aduersus imbellem plebem se, suosque contineret:
 segregaret à se latrones: in posterum ita iusticiæ tuendæ se daret, vt si quid antè of-
 fis infirmitate pœnitentiam pro innocentia posse accipi. His, & similibus sermo-
 nibus cum beneuoli animi fidem fecisset, adolescentem Edimburgum pellexit,
 vñ cum Dauide fratre omnium dictorum, factorumque conscio. Comitibus eius
 in itinere nonnullam suspicionis fraudem iniecerant crebræ ab Alexandro Pro-
 rege missitationes, & ad singula prope momenta intercurfantes nuncij, blandiorq;
 quàm pro more, & loco, quem tenebat Cancellarij oratio. Hæc cum secreto mur-
 mure totū prope agmen streperet, nonnullique Comitem liberius admonuissent,
 vt si ipse in proposito perstaret, saltem Dauidem fratrem remitteret: neve totam
 familiam (quod & pater moriens admonuerat) sub vnum fortunæ ictum daret.
 Incauta ætas amicis irata per vocales homines, velut præconio per totum agmen
 edito, clandestinos susurros compescuit: amicisq; respondit, se satis scire magna-
 rum familiarum communem hanc esse pestem, vt semper habeant homines ocij
 impatientes, quibus lucro sint patronorum pericula, & miseræ: eos, quia in pace
 legum vinculis constringantur, seditionū esse auctores, quò turbatis rebus liberius

Rerum Scoticarum

grassentur : se magis fidere Cancellarij, & Proregis spectatæ prudentiæ, quam seditionis temeritati, & recordiæ credere. Hæc cum dixisset, ut sermonibus huiusmodi occasionem præcideret, properantius, quam pro itinere cum fratre, & paucis amicorum principibus recta in arcem pergit : & velut fato trahente in insidias inimicorum sese præcipitat. In ipso temporis articulo Prorex, uti conuenienter, affuit : ut communi consensu res ageretur, ne in vnum tantæ moles inuidiæ incumberet. Duglassius liberaliter, & amicè acceptus, & mensæ Regiæ adhibitus fuit. Verum procedente conuiuio, armati inermem circumstant : & taurinum caput (ea illis temporibus tessera cædis erat) ei apponunt. Eo viso turbatus adolefcens cum exurgere conaretur, ab armatis comprehensus, & in arcem propinquam eductus graues intemperantis adolescentiæ pœnas capite luit, vna cum Davide fratre, & Mileolumbo Flaminio, cui maxima secundum fratrem apud eum erat fides. Eorum cædi Regem iam adolescentiam ingressum illacrymasse ferunt, Cancellario grauitè increpante eius intemperatum in morte hostili fletum, quo hoste viuuo nulla tranquillitatis publicæ spes fuisset. Gulielmo sine liberis defuncto successit in ius Comitatus (secundum enim, ut iuris periti loquuntur, masculinum erat) Jacobus Crassus ex re cognominatus. In reliquum patrimonium, quod erat immensum soror vnica Beatrix, forma inter æquales eximia. Fuit hic Jacobus Crassus, et si vir minimè malus, nihilo minus, quàm superiores inuis vulgo, & Regibus spectus, quòd homines latrocinij assuetos sub Duglassiæ superioribus Comitibus, cui non aleret, non tamen satis acriter reprimeret : sed mors intra biennium subtraxit eum inuidiæ. Huic è septem filiis Gulielmus natus maximus successit, Isac vitæ potentæ æmulus, ut familiam in pristinum restitueret splendore, patri filiarum multarum regionum hæredem ducere instituit. Id matrimonium plerique ex propinquis partim ut insolitum, ac proinde non legitimum : partim ob nimias opes vulgo inuidiosum, Regibus formidolosum, non comprobabant. Rumor etiam exerat, nec is temere sparsus, Regem nihil omisurum, quod ad rem impediendam faceret. Ea fuit Gulielmo causa maturandi connubij interdicto nuptijs tempore, ut Reges videlicet conatus præueniret. Secuta nimias opes insolentia, insolentiam inuidia grassantibus passim latronum gregibus, quorum duces à Duglassij consilijs non alieni credebantur. In ijs erat Ioannes Gormacus Atholius, qui cum omnia latrocinij infesta circa se reddidisset, Gulielmum Ruuenium Perthi Vicecomitem, quòd latronem Atholium ad supplicium duceret, aggressus prope iugum eorum proelio confligit. Tandem Gormaco duce cum triginta socijs cæso, reliqui fugam se receperunt in montes. Incidit hæc pugna in annum à Christo nato 1444. Non adeo multis post diebus Britannodunum arx viribus inexpugnabilis intra paucos dies bis capta fuit. Præerat arci inferiori Robertus Semplius, superiori Patricius Galbrethus, ita partiti imperium, ut peculiarem quisq; aditum in suam partem habentes : nec hi quidem à factionibus liberi. Patricius enim occultè Duglassianis fauere credebatur. Hunc Semplius, cum superiorem arcem occupare negligentiùs ab eo custodiri animaduertisset, ex ea expulsus res suas exportare instituit. Postridie Patricius cum quatuor comitibus inermibus ad suppellectilem exportandam ingressus, primùm ianitorem, cum solum nactus, deinde arreptis armis ceteros ex arce superiore deiecit. Mox accitis ex oppido propinquo auxilijs, etiam ex inferiore exclusit, totamq; arcem in suam potestatem redegit. Plerèq; etiam id tempus ignobilium hominũ cædes factæ, quæ partim à Duglassianis patrabantur, partim

partim ab inimicis ad eos referebantur. Rege igitur iam adulto, & rebus gerendis adhibito, Duglassius inuidiæ nobilitatis, & plebis de se querelis impar, statuit mutatis moribus populo satisfacere, & quibuscunq; posset rationibus, Regem sibi aversum conciliare. Magno itaque comitatu Sterlinum venit. Regem cum per aulicos largiendo sibi venales placatum rescisset, tum demum ipse adiit: ac se, suasque fortunas ei permisit. Superioris vitæ crimina partim purgat, partim (quoniam id placabilius videbatur) ingenuè faterur. Quamcunq; posthac habiturus esset fortunâ, eam se Regis clementiæ, non suæ innocentæ debiturum. Quod si Rex officijs, & obsequio sibi satisfieri patiatur, se curaturum, ut fide, observantia, & studio erga eum à nemine vincatur. In coercendis, & puniendis latronibus, quorum scelera inimici in ipsum conferrent, nullum neq; acriorem, neque diligentem futurum. Se ea familia ortum, quæ non iniurijs in imbecilliores, sed armis protegenda plebe Scotica creuisset. Hac oratione Comitum, aulicorumq; secreta cõmendatione Rex adeo mutatus est, ut omnium superioris vitæ criminum gratia facta, in familiarium numero eum haberet, secretaq; cum eo consilia communicaret. Comes autè obsequio Regem liberalitate ministros, comitate, & modestia cunctos breui ita sibi deuinxit, ut vulgo mansueti animi spem, prudentioribus metum faceret, quo tam repentina morum euaderet mutatio. In primis Alexander Leuistonius, & Gulielmus Crichtonius omnia eius consilia in suam spectare peritiam rati, procuratione publicorum munerum deposita diuersi abeunt, Alexander in sua prædia, Gulielmus in arcem Edimburgensem, velut Duglassianæ simulationis eventum speculaturi. Nec sefellit homines perspicaces præcepta opinio. Nam Duglassius Regem, & ob ætatis infirmitatem adhuc incautum, & seniorum consilio destitutum nactus, tempus adesse ratus vlciscendi mortem patriuelium, facile Regi persuadet, ut Gulielmum Crichtonium, & Alexandrum Leuistonium cum duobus eius filijs Alexandro, & Iacobo in ius ad se vocet, ut rationem suæ administrationis redderent. Eò spectabant eius consilia, ut si accederent ad aulam, suæ factionis opibus eos operiret: sin venire abruerent, hostes publicos declaratos Regij nominis auctoritate suis opibus prætexta, eos facile omnibus bonis everteret. Citati per literas responderunt, se nihil vnquam Regis, regniq; salute habuisse antiquius: magistratus ita gessisse, ut nihil optabilius ipsi scire posset, quàm ut rationes redderent apud æquos iudices. Verum in præsentia cum omnium, qui iudicaturi forent, animi sint inimicorum gratia, & largitionibus præoccupati, omnes aditus armatis obsepti, veniam sibi dandam, non quòd iudicium defugerent, sed hostium capitalium violentiæ se subtraherent, ac melioribus temporibus vitam suam reseruant, dum pulsus à latere principis latronum ducibus, quod sæpe dubijs temporibus antea fecissent, suam innocentiam Regi, omnibusque bonis approbarent. Hec responso accepto, Duglassius conuentu, qui ad Sterlinum in quartum diem Nouembrii indictus erat, habito curat, ut illi hostes publici denunciarentur, bonaque publicentur. Ioannem Frostarium Cristorfinianum suum clientem ad eorum agros depopulandos, bonaque in fiscum redigenda cum copijs mittit. Is atres per deditorem receptas partim demolitur partim nouis præfidijs occupat. Populatione latè fusa cum nemo resisteret, ingentem prædam aufert. Vix Duglassiani se receperant, cum Crichtonius ex amicis, & clientibus omnium spe celerius confecto exercitu Frostarij, Duglassianorumque agros percurrit, ad Cristorfinum, Strabrocumque, & Abercornum, Blacnessumque ædificia incendit, frumenta corrumpit, & quàm maximam

Rerum Scoticarum

potuit omnis generis prædam, in ea nobilium equarum gregem abegit: ac multo maiora quàm acceperat, hosti damna rependit. Duglassius gnarus Crichtonium alienis magis, quàm proprijs viribus fretum, in amicos eius iram vertit, à quibus clam (nam palam pauci audebant) missa fenserat auxilia. Præcipui erant Iacobus Kennedus Fani Andreæ Archiepiscopus, Georgius Angusiæ Comes, & Ioannes Mortonij, vterque Duglassiæ gentis: sed alter ex amita Regis, eademque Iacobi Kennedi matre natus, alter sororem Regis habebat in matrimonio. Hi potiore charitate familiæ salutem publicam, & officium semper habuerunt. Sed Kennedus & ætate, & consilio, ac proinde auctoritate ceteros anteibat. In eum potissimum ira est versa, Crafordiæ Comes, & Alexander Ogiluius constato satis magno exercitu, agros eius in Fisa latè populati, dum prædam magis, quàm causam sequuntur, omni genere cladis in vicina etiam prædia grassari, nemine congregi auso pleni prædarum in Angusiam revertuntur. Kennedus ad sua arma conuersus Comitem Crafordiæ disceptationem iuris fugientem diris ecclesiasticis est prosectus: quas cum pro solita contumacia ille spreuisset, iuris diuini, & humani neglecti breui pœnas dedit. Eodem enim quo hæc gesta sunt anno, Collegium Benedictinorum Aberbrothij (quoniam monachis de ciuium causis statuere religio est) iuridicundo præfecerat Alexandrum Lindesium Comitis Crafordiæ filium natu maximum. Ipsi eum magistratum Baliuum vocant. Is cum numerosa comitum turba Cœnobio grauis esset, ac pro præfæcto iuridico dominum segereret, à Cœnobiarchis magistratu eiectus est, surrogato in eius locum Alexandro Ogiluius. Lindesius cum hanc (vt ipse rebatur) iniuriam iniquo ferret animo, vterque velut indicto bello copias vndecunque potest, cogit. Cum vtrinque iam in procinctu starent acies, Comes Crafordiæ certior factus, quanta potuit celeritate aduectus equo inter duas acies sola maiestate nominis tutum se arbitratus processit: & dum inhibito filij impetu Ogiluium ad colloquium vocat, à milite quis esset, aut quid peteret ignaro, hasta in os iniecta moribundus concidit. Hac cæde velut classico vtraque acies mota est, & post aciem confictum, multis vtrinque vultu neribus acceptis, victoria penes Lindesios fuit. Causam eius hanc maxime fuisse ferunt, quòd cum vtrinque rectis hastis speciem siluarum præbentibus starent, quidam exclamasse dicitur, Quid stimulos istos, tanquàm aduersus boues res esset, assertis? quin ijs abiectis comminus gladijs, & vera virtute, vt viros decet, nobiscum contendite. Ad hanc vocem vtrinque hastas abiecerunt, ceteri, præter centum Glottianos, qui à Duglassio Lindesijs auxilio missi erant. Hi cuspides manibus tenentes, hastas à tergo trahebant: quas cum ad manus ventum esset præ se denso vallo pratenderunt: & inopinata specie territis, qui ex aduerso stabant, aciem hostium perruperunt. Desiderati ex victoribus centum: ex aduersa acie supra quingentos: & in his multi viri clari. Alexander Ogiluius ab hostibus captus, paucis post diebus vulnerum dolore, & animi mœrore confectus interiit. Gordonius Huntilex Comes in equum ab amicis sublatus evasit. Multoquæ maior cædes fuisset, nisi nox fugientes texisset. Concursum est enim ad nonas calendas februarias, paucis horis ante noctem. Victoriæ Lindesiani domibus direptis, & everfis, agrisque depopulatis crudeliter exercuerunt. Nec segnius in regione diversa bellum inter factiones gerebatur. Duglassius Gulielmum Crichtonium in arce Edimburgensi iam aliquot menses clausum tenebat. Ea vt arctius obsideretur, conuentus, qui in Idus Iulias indictus erat, ac exceptus haberi Perthi, Edimburgum est transfatus.

Tandem post nonum mensem obsessis, & obsidentibus pariter fessis, deditio facta est in has condiciones, vt Gulielmus venia omnium, quæ in Regem cõmissæ dicebatur, accepta incolumis cum suis abiret. In omni enim certamine qui potentior est, etiam innocentior studet videri. Nec adeo diu post Chrichtonius in gratiam receptus à Rege iterum fit Cancellarius magno omnium consensu. Verum ille non modo aula, sed publicis etiam negotijs, quatenus per magistratum licebat, abstulit. Duglassius Chrichtonio magis percusso, quàm euerso, reliquã iram in Lewistonios conuertit. Sed antequam ad eam partem veniam, cædes nobilium virorum, (nam omnium infinitum esset) per ea tempora attingam. Iacobus Stuartus nobilis eques ab Alexandro Lilio, & Roberto Bodio ad Fanum Patricij, quod duo millia à Britannoduno abest, fuit cæsus. Nec eorũ crudelitas eius morte contenta vxorem eius grauidam, ac prope iam parturientem in suam potestatem redigere contendunt. Id vt perficerent, sacrificulum ad eam mittunt, qui tumultuosè nunciaret, equites, peditesq; omnes vias obsidere, nec eam aliter tam presens periculum euadere posse, quàm si nauicula Britannodunum ad Robertum Bodium deuehatur: qui sanctè promittebat, se eam domum saluam remissurum. Mulier credula, & quæ ignorabat Robertum in cæde perpetranda affuisse, è Cardrosia in arcem vecta, se fraude inimicorum vndique circumuentam cernens, doloris, metus, & indignitatis magnitudine victa foetum abortiuum edidit, qui vnà cum ipsa intra paucas horas interijt. Eisdem fere diebus Patricius Hepburnus Halensis Regulus Dumbari arcem tenebat: ac Ioannam Iacobi primi vxorem, quæ fugiens tumultus illuc se receperat, ibi secum habebat. Arcibaldus Dumbarius hanc iræ iustam causam ratus Halim Hepburni arcem noctu aggressus, primo impetu presidio interempto cepit: paucisque post diebus timore percussus Comiti Duglassiæ eam restituit, pactus, vt incolumis inde cum suis dimitteretur. Nec diu post Ioanna Regina decessit, relictis è posteriore viro liberis Ioanne Comite Atholiæ, Iacobo Buchaniæ, & Andrea posteriore Morauensium Episcopo. Ea defuncta, Hepburnus arcem Dumbari vacuam Regi tradidit. In Angusia Alexander Crafordiæ Comes Ioannem Lecntè ad magnas cæpes, & honores, ac Regiam etiã affinitatè à patre suo prouectum velut ingratum, & beneficiorum immemorè Taoduni in foro capitali supplicio affecit. Annandiani agros propinquos omni calamitatis genere inter has discordias scædabant. Omnium autè causæ malorũ in Comitem Duglassiæ referantur: qui tamen sedulo hæc à suæ factionis popularibus fieri dissimulabat: etsi potentia, vt acta eius reprehendere capitale esset. Iacobum Stuartũ Regis vitricum de regni statu liberius locutum solum vertere coegit: qui à Flãdris capta naue non diu supervixit. Iam maturum ratus Lewistonios aggredi Edimburgum ad conueniendum vocandos curat Alexandrum familiæ principem, eiusq; filium Iacobum. Item Robertum Regium quastorè, & Dauidem. Ex amicis vero Robertum Brunsum, Iacobum, & Robertum Dundassios. Ex his Alexander, & duo Dundassij bonis publicatis in custodiam Britannodunum sunt relegati: ceteri capitibus lueporum non proditur. Nec ego in re tam à memoria nostrã remota meas interponam coniecturas: tantum quod fama accepi, referam. Iacobum Lewistonium, quem ad locum supplicij venisset, grauiter, & disertè aiunt de fortunæ inconstantia conquestum patrem suum imperio Regibus proximo nuper auctum cecisse libenter in-

Rerum Scoticarum

ter inuidioso Proregis titulo: in sua prædia procul ab aula, & ab inimicorum oculis abiisse: quorum cum nullis eius miseris exatiaretur crudelitas, arma, sed contra salutis tuendæ causa sumpsisse, Regisque iussu deposuisse. Ea in re, si qua fuerit culpa, iam pridem veniam impetrasse. Post id tempus etiam ab omni suspitione se vitam procul egisse. Eius rei satis perspicuum esse argumentum, conscientiam nobilitatis, quæ tam sollicitè supplicia eorū deprecaretur. Plus tamen inimicorum potuisse sauitiam, quàm superiora officia suæ familiæ, quàm à Rege impetratam veniam, quàm nobilitatis preces. Itaque se omnes, qui adessent, rogare, ut prælatos imperij, magistratusque titulos nihil aliud esse existiment, quàm sauituræ aspectus fortunæ blandimenta, & funerum decora, potius quàm vitæ præsidia: præsertim cum semper plus possint improbi ad bonorum perniciem, quàm consensio bonorum ad salutem tuendam. Hæc cum dixisset, cum ingenti omnium atrocitate ceruices carnifici subiecit. Inter hos motus missus est in Galliam Crichtonius, præter antiqui fœderis reuocationem, etiam Iacobo Regi peteret Regij generis uxorem. Nec Duglassius molestè ferebat absentiam, etiam honorificam hominis iuxta prudentis, ac strenui, & ex reliquijs veterum discordiarum sibi non satis æquum. In tam perturbato regni statu idem, qui in ceteros vulgatus erat morbus, ecclesiasticum ordinem suo contagio affecit. Ioannes Cameronus Glasuæ Episcopus eius ditionis (quæ in primis ampla est) agricolas multa crudelitatis, & avaritiæ exemplis ipse ediderat: multa per eos, quorum in manu summa rerum erat, prodenda cœrauerat: ut dominis iniquo iudicio circumuentis, bona ad eum redirent: omniumque, quæ populariter fiebant malorum aut auctor, aut fautor credebatur. Eius vitæ dignum vita nefarie acta fuisse tradunt exitium. Pridie natalem Christi cum in villa quadam sua ad septem millia passuum à Glasua distantem quiesceret, vocem ingentem audire visus, se ad tribunal Christi, ut causam diceret, vocantis. Ex ea repentina perturbatione somno excussus famulos excitat, illatoque lumine assistens iubet. Ipse librum in manum sumpto, cum legere occœpisset, eadem iterum audita vox omnium animos stupore defixit. Deinde cum longè vehementius, atque horribilius insœnuisset, Episcopus ingenti gemitu edito, lingua exerta, mortuus in lectulo est inventus. Hoc tam perspicuum diuinæ ultionis exemplum, ut neque tenuerit affirmare, nec refellere est animus: ita cum ab alijs sit predictum, & constanti rumore pervulgatum, omittere visum non est. Eodem tempore Iacobus Kennedus viros, & moribus longè diuersis, ut qui omnia sua consilia ad salutem publicam referret, cum neque auctoritate, aut consilio nouis quotidie malis ingruentibus resistere possent, Regiamque vires adversus improborum conspirationem videret infirmas, fortunis omnibus in prædam relictis ipse suam salutem tuebatur: nec in his trahis domesticis res foris quietiores erant. Finitis cum Anglo inducijs Scoti in Angliam, Angli in Scotiam incursiones fecere, quacunque ibant, omnia ferro flammaque vastantes. In Angliam Annevicus ab Iacobo Comitibus Duglassiæ fratre, in Scotia Drumtrissum à Comite Sarisburie, Dumbaram à Comite Northubriæ direptum, & incensum est. Magnæ utringue prædæ hominum, atque pecudum abactæ sunt. Inter duces conuentum, ut captiuorum fieret permutatio. Erant enim fere numero, & genere pares. His incursiones cum agri pene ad solitudinem redigerentur, nihil autem ad summam belli proficeretur tursus in septem annos pacti sunt inducias. In hoc statu rerum Iacobus Dumbarius Moruicæ Comes moritur. Is cum duas filias reliquisset heredes, maior natu à patre ante mortem Iacobo Crichtonio collocata fuerat. Minor

patre defuncto Arcibaldo Comitum Duglassiæ fratri nupsit. Is contra leges, insti-
 tutaque maiorum Comes Moraviæ nuncupatur. Tanta tum erat in aula Duglassij
 potentia. Nec hoc incremento contentus, quòd latius familiæ nomen propagare-
 tur, Georgium fratrem curat Ormundiæ Comitem creari: Ioannem multis, fru-
 ctuosisque prædijs donatum Baluaniz Baronem vocat, multis amicorum nimiam
 iam antea, & formidolosam Regibus familiæ potentiam suspectam habentibus.
 Immoderata enim hæc fortunæ incrementa non diuturna fore augurabantur. Ini-
 mici vero, quàm inuidiosissimè poterant, insectabantur illam inexplebilem cupidi-
 tatem. Quam enim posthac vitam fore sub hominis impotentis tyrannide, cuius
 avaritiæ nihil esset satis: adversus cuius potentiam nihil esset tutum: qui per fas,
 nefasque procerum inuaderet patrimonia, tenuiores clientibus suis in prædâ re-
 linqueret: adversantes libidini per latrones, & sicarios aut bonis euerteret, aut è vi-
 ta tolleret: novos homines ad summos honores eveheret, quos in veterum familiarum
 ruinis collocaret. In vnam domum omnes opes regni congestas: præter tot equi-
 tes, & Barones, quinque opulentissimos vnius gentis Comites: Regem ipsum iam
 precario regnare. Sub Duglassijs extrema omnia in misera seruitute patiendâ: qui
 vocem libertatis memorem emisisset, animam simul emittendam. Hæc, atque huius
 generis pleraque; vera, pleraque; ad invidiam creandam supra verum aucta cum passim spar-
 gerentur, qui extra factiones erant, omnia publici emolumenti cura, suis negotijs ani-
 mû intendebant. Prudentiores inimicorum læti accipiebant, hominẽ tantis opibus, vt
 adversus eas nullę vires satis firmę viderentur, sua sponte præcipitem ruere: nec ea
 divinatio falsos habuit. Animus enim per se insolens tantis successibus quò crevit
 impotentia, vt amicorum liberis admonitionibus aures haberet clausas. Ac ne silen-
 tio quidem dissimulare, quæ probare non poterant, plerisque; satis tutum fuit, adula-
 toribus omnium non verba modò sed vultus quoque obseruantibus. Veteres inimici
 in ius rapiabantur ad eundem aduersarium, & iudicem: multi bonis, quidam vita
 spoliari, plures iniquum fugientes iudicium solum vertebant. Duglassiæ factionis
 homines nullo iudiciorum metu (nemo enim iure experiri cum quoquam eorum
 audebat) in omnem licentiam effusi sacra, profana agere, rapere, obnoxios cedere,
 neque sceleribus modum facere. Interdum nullis peccandi suppetentibus causis,
 gratuita edebant facinora, ne per desuetudinem scelerum honestæ cogitationes ani-
 mum subeuntes mollirent, ac à feritate illa mansuefacerent: quanto quisque; contu-
 meliosior in plebem esset, tanto se nobiliorẽ existimabat. Tot malis in omnes regni
 partes diffusis, Scotia oneri succubisset, nisi eisdem temporibus non minor civilium
 tempestatum vis in Angliam incubisset. Qua tandẽ aliqua ex parte sopita, indu-
 ciarum fide violata, Angli incursionem in Scotorum agrum fecere, ac latè fusa po-
 pulatione cum ingenti villarum strage grassati, vi magna pecorum abacta domum re-
 diere. Nec Scotus hanc iniuriam diu tulit invltam. Satis enim ampla manu An-
 gliam ingressus maiorem quàm acceperat, hosti cladem reddidit. Ita vtrinque ani-
 mis populatione irritatis, magnæ vastitates in vtriusque gentis agris factæ: sed cala-
 mitatis maior pars in Cumbriam, vnde initium iniuriæ ortum erat, incubuit. Hæc Londinũ perla-
 ta fecere, vt exercitus longè maximus decerneretur in Scotos: quibus copijs regio-
 nem inopẽ domi intestinis malis laborantem facile in suam potestatem se redactu-
 ros arbitrabantur. Igitur delectu militum optimi generis habito, ducem præficiunt
 Northumbriæ Comitem ob regionum noticiam, & quòd magnum eius erat no-
 men,

Rerum Scoticarum

men, magna auctoritas in illis gentibus. Ei addunt Magnum quendam, eques-
tidem familia, sed qui multos annos in Gallia cum industria, & fortitudinis lau-
de meruisset. Is cum præcipuo adversus Scotos odio flagraret, transgressus cum
Rege fertur, ut quantum agri pulsus, aut casis habitatoribus de Scotis caperet, ipse
posteriq; eius post se tenerent. Contra Scoti audito apparatu hostium, & ipsi sunt
ex adverso copias comparant. Omnibus præficitur Georgius Ormundia Comes
qui statim in Annandiam, quod venturum hostem intelligebat, ducit. Occupant
priors Angli in hosticum ingredi, Superato Soluæ, & Annando amnis ad Sar-
cam flumen castra locant: atque in omnes partes dimissis cohortibus longè lateq;
populantur. Demum adventu Scotorum cognito suos per tubicines revocant
omnesque in vnum vires contrahunt. Vbi primum vtrinque instructi apparere,
nullam dimicandi moram faciunt. In dextro cornu Anglorum Magnus præse-
ius. In sinistra Ioannes Ponentionius eques. Ei attributi Valli è veterum Briton-
um stirpe reliquæ. Mediam aciem Comes regebat. Georgius Douglasius ad-
versus Magnum Vallam Cragia Comarchum, adversus Ponentionium ad-
Maxuallium, & Ionstonium cum suis quæque tribulibus locat. Ipse in media
acie curat, ac suos breviter est hortatus, ut bonam de victoria spem haberent, ut qui
hostiù iniurijs laceßiti arma induissent. Iustiori causæ prosperi eventum non defu-
rum. Hostium superbiâ si semel insigni clade retuderint, brevis laboris diuturnum
fructum habituros. Angli qui sagittariorum numero abundabant, cum Scotos eminus
missilibus fauciarent, Valla, qui sinistro cornu præerat, exclamat, ut à suis omnibus
audiri posset, quid ita eludentes velitarentur? se secuti cum hoste manum conferrent,
ubi vera virtus spectari posset. Id demum virorum certamen esse. Hæc locutus totum
secum cornu commovit. Ac statim prælongis hastis, quas Scoti pediti, atq; equiti iuxta
habiles ferunt, hostem impellunt, impulsam fundunt, fugantq;. Magnus inclinatum
suam aciem cernens vitæ superioris honestè actæ magis, quam periculi memor in Val-
lam magno impetu fertur, ut vel audacia prælium restitueret, vel extremum saltem spe-
ritum præclari facinoris gloria illustraret. Sed dum incautius ruit, à suis exclusus cum pa-
ucis eum secutis occiditur. Huius cædis fama per vtrumq; exercitum vulgata, Scotiq;
ideo se alacrius inferentibus, reliquus Anglorum exercitus non diu stetit. Cum effusa
fuga domum properarent, maior abeuntium, quam præliantium cædes facta est. Maxima
vero in Soluæ ripa, cum æstus maris tum forte in amnem refluxus fugientes retinere.
Periere Anglorum in eo prælio circiter tria millia, Scotorum sexcenti. Captivorum
magnus fuit numerus: è quibus clarissimi Ioannes Ponentionius, & Robertus Har-
rentonius. Comitibus Northumbriæ filius cum evadere posset, dum patrem in e-
quum imponit, ipse in manus hostium venit. Capta præda, quantam nullo ante
prælio meminerant. Angli enim & numero militum, & genere, & Scotorum dis-
cordia freti adeo securi èd venerant, ut non ad bellum, sed ad pompam proficisci
viderentur. Tanta sui fiducia, hostisque contemptus inerat. Valla sauciis domum
lectica delatus post tertium mensem decessit. Ormundia Comes victor captivos
recensuit. Primores in arcem ad lacum Mabanum custodiendos dedit: ipse in an-
tam profectus effusis omnibus obviam omni genere honoris excipitur. Res belli
gestas Rex magnis laudibus prosecutus, cum vna cum fratre monuit, ut quæ ad mo-
dum sepe foris specimen fortitudinis ostendissent, remque Scoticam suo labore, &
virtute periculosis temporibus defendissent, ita domi modestiæ affuescerent, ab
infirmiorum iniuria ipsi se abstinere, suosque continere. Potentiam, quam
multis

1448

Jacobus Scrinus

multis maiorum in Regem, ciuesque suos meritis collectam haberent, in latronibus
 coercendis potius, quam fouendis ostenderent, id vnum eis ad absolutam laudem
 deesse: quod si pergerent facere, intellecturos nihil se commodis Duglassiæ gen-
 nis prius habiturum. Ad ea benignè cum respondissent, à Rege dimissi læti do-
 fuit paciore. Post hoc ad Sarcam prælium, vt limes Scotiæ ab exterorum iniurijs
 deiecit. Consilio de bello in Scotos habito, nouus delectus ad ignominiam delen-
 dam decernitur. Omnibus in id vnum intentis, ciuiles repente motus exorti, vali-
 daque aduersus Regem plebis conspiratio belli externi consilia discussit. Legati
 in Scotiam de pace missi: quorum adventus eò gratior fuit, quòd ne ipsis quidem
 satis certæ res domi erant. Cum de pace non conuenirent, legati in triennium indu-
 cias pacti retro domum redierunt. Hæc gesta sunt anno Christi millesimo quadrin-
gesimo quadagesimo octauo. Auxit hanc publicam læticiam breui post nun-
 cio contrahendo. Eius opera desponsa est Iacobo Maria Arnoldi Ducis Geldriæ
 filia per matrem Burgundi sororem Regium genus contingens. Ea anno proximo
 magni virorum nobilium comitatu in Scotiam venit: ac mense Iulio in Fano San-
 ctæ crucis ad Edimburgum coronata est. Hanc tam multiplicem læticiam de
 victoria, de pace, de nuptijs non nihil turbauit Richardi Coluillij equitis non ob-
 scuri mors, non tam ipsa fortassis immerita, quam pessimo in publicum exemplo
 perpetrata. Richardus enim Ioannem Achleccum Duglassij necessarium, de quo
 sepe post multas, magnasque acceptas iniurias conquestus erat, cum aliquot co-
 rate nullum præsidium videret, aut speraret, pugna odortus ipsum, cum aliquot co-
 miribus interemit. Hanc cædem adeo moleste tulit Duglassius, vt grauissimo sa-
 cramento se astringeret, non prius quieturum, quam Coluillij cæde eam expiaret.
 Nec vanæ fuere minæ. Expugnata enim Richardi arce, ac spoliata, quicunque pu-
 dum, non deerant tamen qui excusarent, & propemodum laudarent, tanquam ab
 iustitia generoso homine digna profectum: & vt fieri solet rebus in præceptis euntibus,
 opulentia perpetua comes assentatio extrema flagitia nominibus honestis induc-
 bat. Duglassium elatum fortunæ in exitium eius imminentis blandicijs praua
 angusto vnus insulæ theatro splendor tantæ familiæ coarctaretur. Occasio Ro-
 mam petendi erat ambitio, prætendebatur religio. Veteris Iudæorum ritus eccle-
 siæ Romana sibi ascuerat exemplum, vt quemadmodum illi quinquagesimo quo-
 que anno suis ciuibus debita cuiuscunque generis remittebant, oppignerata gratis
 reddebant, seruos Hebræi generis libertate donabant, ita Rom. Pont. omnium
 seculi factorum condonationem, velut Dei in terris vicarius arrogabat: quam alijs
 temporibus minutatim cauponabatur, quinquagesimo quoque anno apertis
 misericordia suæ horreis, nullius mensuræ parcitate cohibitam omnibus publicè,
 nec tamen omnino gratis effundebat. Duglassius igitur magna nobilitatis fre-
 quentia partim nouitatis auidæ, partim spe præmiorum illectæ stipatus in Flan-
 driam traiecit. Inde Luteciam terrestri itinere profectus assumpsit fratrem Ca-
 ledoniæ destinatum Episcopum: deinde cum liberis Comes careret, Regis permis-
 su in spem Duglassiæ substitutum. In Gallia cum ob foedus publicum cum Scoto-
 rum gente, tum ob auitorum in rem Gallicam beneficiorum memoriam liberaliter,
 & amicè

Maria filia ducis
 Sclur regi nupta

Rerum Scoticarum

& amicè habitus Romam sui adventus expectatione implevit . Post alterum fere ab eius profectioe mensem, qui metu præsentis continebantur inimici, & æmul paulatim emergere cœperunt, & de iniurijs pridem illatis queri . Cum faciles ad Regem aditus, nec difficiles ad audiendas querimonias aures esse fama divulgatum foret, quotidie fortunam lamentantium suam turba crescebat: omnesque complebat aditus ad Regiam ferentes . Rex, qui neque rejicere miserorum querelas, neque Comitem absentem indicta causa damnare poterat, medio responso importunos turbæ clamores ad tempus sedavit: se enim procuratorem Comitis adesse iussurum, vt eo præsentem de criminibus obiectis cognosceretur . Is cum vocatus non paruisset, missi è ministerio Regio, qui reuentem vi cogerent . Eo in aulam perducto non desuere, qui vociferarentur extemplo spreto imperij potestatem ab eo expetendas: nimia patientia Regiam auctoritatem vilescere, ac infimo cuiuslibet ludibrio esse . Specie illa lenitatis improborum audaciam crescere, & peccantium impunitate sceleribus nouis aditum patefieri . Nihil his commotus Rex in lenientia sua perstitit, vt magis incommodorum compensatione accusatoribus satisfieri, quàm animos vindictæ avidos sanguine expleri vellet . Itaque procuratorem Comitis custodia eductum in ius venire iubet . Si quid ad obiecta crimina respondere posset, licere præfatus, vt id liberè, ac citra timorem faceret, hortatur . Multa indignicia parum prosperè experto cum Rex iudicatum modo soluere iussisset, procurator in Comitis adventum, quem intra paucos menses expectabat, se rem integram seruaturum respondit: id quæ fecisse credebatur auctoribus Ormundo, & Morauio Comitis fratribus . Re, vt erat ad Regem delata, mittitur Gulielmus Sinclairus Orcadam Comes per id tempus Cancellarius, primum in Gallouidiam, deinde in Duglassiam . Is coactores creauit, qui reditus prædiorum Duglassij colligerent, rem quæ iudicatam cum fide exoluerent . Sed cum ad negotium conficiendum non satis virium Sinclairo esset, alijs eludentibus, alijs non sine contumelia eum excipientibus, re infecta domum redijt . Rex hoc suæ auctoritatis contemptum irritatus iubet vniversos Duglassiæ factionis fautores in ius venire: detrectantem imperium publicos hostes denunciat . Conscripto aduersus eos exercitu, in Gallouidiam ducit . Primo adventu ducibus in arces compulsis pars exigua Regiarum copiarum, dum reliquos per aspera loca vitabundos persequitur, non sine ignominia retro ad Regem venit . Rex indignatus tantum vagos prædones ausos, vt contemptum sui demeret, receptacula eorum aggressus Mabanum arcem non magno labore capit . Duglassiam vero magna cum fatigatione militum in potestatem reductam solo æquauit: agrorum cultores, qui se suasque fortunas sibi commiserant suis quæstoribus agrorum fructus pendere iussit, donec è Duglassij bonis iudicatum solueretur . His fere gestis exercitum soluit, magnam lenitatis, & modestie famam etiam apud hostes consecutus . Hæc vti gesta sunt Romam relata commouenter Comitis animum commouerunt . Iam quæ etiam vilior suis à magna Comitum parte desertus cum paucis iter ingreditur . Cum per Angliam in loca Scotia vicina venisset, Iacobum fratrem præmisit, qui Regis erga se animum exploraret . Quem vbi placabilem comperit, domum regressus, humaniter receptus tantum admonetur, vt latrones segregatos à se compesceret, præsertim Annandianos, qui per eius absentiam multa crudeliter, & auarè perpetrassent . Id cum iureiurandum Duglassius ita futurum recepisset, non modò in pristinum gratiæ locum est restitutus: sed Prorex etiam omnibus eius imperio parere iussis, per totam Scotiam declarauit .

declaratus. Sed vastus animus sublimia semper, & immoderata cupiēs hoc honore,
 qui maximus ei sub Rege poterat contingere, non contentus suspicionum nouas
 causas temeritate sua principi subiecit. Clam enim in Angliam profectus eius gen-
 tis Regem conuenit. Ipse res repetitas, ac non redditas causam itineris videri vole-
 bat. Ea quò leuior, & minus verisimilis erat, eo acriores in animo Regis iam pridem
 infenso suspicionum aculeos infixit: cumquē iram non dissimularet, vt qui altius
 aliquid sub eo colloquio latere interpretaretur, Duglassius iterum supplex ad ex-
 pertam sepe Regis clementiam confugit. Ibi Regina, multisquē primorum depre-
 cantibus, cum sanctè iurasset, se nihil in posterum commissurum, quod merito Re-
 gem offenderet, noxa liberatus est, magistratu tantum adempto. Admoti iterum
 ad rerum gubernaculum Orcadam Comes, & Gulielmus Crichtonius, qui perpe-
 tuo in fide permanserant. Ob hanc tantam (vt ipse videri volebat) contumeliam
 Duglassius omnibus aulicis erat iratus: sed præcipuē Gulielmo Crichtonio, cuius
 potissimum prudentia suos conatus omnes impediri putabat. Hunc igitur si pos-
 set, insidijs: sin id minus procederet, quouis modò e medio tollere statuit. Id quò
 minore hominum indignatione faceret, subornatur quidam e Duglassij amicis, qui
 diceret se Crichtonium audisse asseuerantem, nunquam rem Scoticam fore quie-
 tam incolumi Duglassiorum familia. In eo Regis, regniquē salutem, & ordinum
 concordiam, & pacem publicam esse positam, si homo natura turbulentus, multis,
 validisquē propinquitatibus subnixus, quando nullis beneficijs placari, nullis hono-
 ribus satari posset, tolleretur: eiusquē morte tranquillitas publica stabiliretur. Hæc
 fabula passim diuulgata, & quia verisimilia dicebantur, plarisquē credita magnam
 Crichtonio conflauit inuidiam. Duglassius comperto per exploratores eum Edim-
 burgo discessurum, insidias in via de multa nocte, quàm potest occultissimè locat.
 Ad eas cum ventum esset, qui occultè subfederat, magno cum clamore exorti sunt:
 qui deprehensi erant, improviso primum attonitis malo dexteræ, mentesquē; obtor-
 puerant, Gulielmus vir magni animi, & consilij, vbi se à trepidatione collegit, vno ex
 vulneribus aliquot acceptis, erupit. In arce Crichtono, quò perfugerat, cum dies
 aliquot curandis plagis dedisset, magna clientium, & amicorum manu, quanto po-
 tuit cum silentio collecta Edimburgum proficiscitur: adeoque celeritate famam
 sui aduentus præuenit, vt inimicum necopinantem pene oppresserit. Duglassius
 insperato ereptus periculo incertum ira, an pudore magis anxius, cum aduersæ fa-
 ctionis opes non inuito populo crescere videret, vt suas etiam ipse partes accessione
 virium firmaret, Crafordiæ, & Rossiæ Comites, secundum nomen Duglassium, ma-
 ximè cum fama, & opibus florentes scedere sibi coniungit, iureiurando inter ipsos
 dato, quod eorum quilibet ceterorum scederatorum clientibus, & amicis aduersus
 omnes auxilio foret. Qua conspiratione confisi, non modò diuersarum partium
 vires, sed Regias etiam præ suis contemnebant. Hæc cum per se Rex indignanter
 ferret, accesserunt & recentes iræ causæ, quæ imminens exitium Duglassio matura-
 ret. Ioannes Heresius eques nobilis Gallouidianus, quòd à Duglassiorum sceleri-
 bus abhorreret, seque domi fere contineret, immisis Annandianis, prædonum inui-
 peteret remedium, vim vi vlcisci decreuit. Igitur collecta manu amicorum, Annan-
 diam ingressus à latronibus cum suis omnibus captus, ad Duglassium deducitur:
 ac Rege multum per literas deprecante, suspensio tanquam latro extinguitur.

Rerum Scoticarum

Ea res cum atrox, ut erat, omnibus videretur, passim ferebantur sermones Duglassium non obscure pessimis artibus regnum affectare: nihil enim iam aliud superesse, quod tam vasta cupiditas expleri posset: quam opinionem intra paucos dies alterum æquè fœdum facinus auxit. Erat in Gallouidia Maclelana familia genere, & opibus facile primaria. Eius familiæ princeps tutor cum è Duglassianis quendam aliis iniurijs sibi faciendis molestum occidisset, unà cum fratre captus, à Duglassio in carcerem erat coniectus. Rex per captivi amicos certior factus, ac vehementer rogatus, ne hominem nobilem, & alioqui virum bonum sineret non ad iudicium, sed ad certum exitum ad eundem iudicem, & capitalem inimicum in ius trahi, cui non tam præsens crimen foret nociturum, quàm quod meliorum partium semper fuisset. Illuc igitur Rex Patricium Graium Maclelani auunculum equitem nobilem, ac Duglassij etiam propinquum mittit, qui iuberet, ut captiuo in aulam missi tibi iure cum eo experiretur. Comes Graium humaniter accipit. Captiuum eum curasset interea supplicio afficiendum tanquàm à facinoris, quod se invito à suis perpetratum erat, consilio alienus Graium rogat, ut se Regi excuset. Ille vero se aperte ludibrio habitum cernens adeo exarsit, ut Comiti propinquitatem, amicitiam, & quo præterea necessitudinis vinculo teneretur, ex eo die renunciaret: professusque se quibuscunq; rebus posset, inimicum perpetuo futurum. Nuncio in aulam perlato adeo indignum omnibus facinus est visum, ut iam palam tremere unum priuati modum supergressum, quod diu meditabatur, se palam pro Rege petrasse. Eò haud dubie pertinere tot Comitum Crafordiæ, Rossæ, Morauiz, Ormundiæ cum eo conspirationem. Illuc spectare occulta cum Anglo colloquia, cedes bonorum, diripiendæ plebis permissam licentiam, iam innocentiam pro ignavia cœcitate fidem aduersus Regem pro perfidia puniri. Nimia Regis indulgentia publicos hostes insolescere. Enimvero capefferet ipse aliquando imperium, ac pro magistratu agat. Ita demum appariturum, qui hostes, qui amici essent: aut si id minus speraret propter quorundam potentiam auerteret, perfidiam suis opprimeret artibus: in id id quidè auerteret, quid aliud superesse, nisi ut qui ad eum diem in fide persistissent aliquando tandem sibi consulerent. His sermonibus quanquam & vita Duglassianorum, & prona in suspicionem Regum credulitas fidem facerent, Rex, siue ingenua quadam lenitate, siue iam facinore destinato Duglassium ad se accersit. Isot facinorum sibi conscius, memor toties veniam impetratam, etiam non ignarus quàm nouum cum Crafordio fœdus esset inuidiosum, etsi in Regis clementia magnam speraret, tamen procliuior in timorem reuoluit in aulam venire, in quatuor, tam quæ potentes haberet inimicos: quosdam etiã nuper suo capiti insidiosos. Hunc timorem ut discuterent multi homines nobiles, qui cum Rege aderant, mittunt ad eum diplomata omnium chirographis, & sigillis appositis, sacramento interposito polliciti se etiam si Rex quicquam aduersus Comitis salutem moliri velit, incolumem tamen emissuros. Duglassius toties expertus Regis clementiam, præter fidem publicam nobilium virorum pollicitationibus confirmatus Sterlinum venit magna cum clamore acta, Rex in cubiculum secretius cum paucis eum introducit. Cœna hilariter perbitis, cum quibus omnia consilia comunicare consueuerat. Ibi sermonem altius exorsus de maiorum eius fide, & fortitudine, suaque in omnem familiam indulgentiam, prius tim etiam in ipsum. Facinoribus enim ab eo perpetratis, vel ætatis infirmitate, vel improborum consilio, veniam se facile dedisse. Semper sperasse vel sua in eum auma.

humanitate, & clemētia, vel ætatis maturitate in melius profecturum. Ac ne nunc
 quidem aliter sperare: neq; quandiu eum impiè patratorum pœniteret, aditum ad
 humanitatem fore interclusum. Hoc quidem postremum, inquit, cum Crafordio,
 & Rossensi fœdus, neque tibi honestum, & mihi ignominiosum, etsi permolestè
 fero, tamen eius dirimendi tibi adhuc facie potestatem. Id quanquā meo iure pos-
 sum imperare tamen suadere malo: vt, quando omnium oculi in te sunt intenti, cri-
 minum suspensiones abs te eò diligentius semoueas. Duglassius ad cetera satis de-
 misse respondit. Cum ad fœderis mentionem est ventum, paulo perplexius agebat:
 neq; liquidè expediebat quid esset acturus, se enim cum socijs collocaturum. Nec
 satis videre, cur in presentia Rex id tantopere vrgeat: cum in eo fœdere nihil conti-
 neat, quod eius animum debeat offendere. Rex siue deliberato iam facinore, siue
 responsu (vt videri volebant aulici) contumacia offensus, Si tu, inquit, non vis, ego
 dirimam. Et cum dicto pugionem ei in pectus defixit. Ad strepitum qui ad ostium
 stabant, ingressi, multis eum vulneribus conficiunt. Sunt qui proximè post Regem
 à Parricio Graio, cuius ante meminimus, securi in caput adacta, eum exanimatum
 ferant. Deinde reliquos, qui aderant, vt studiū in Regem ostēderent. suam quenq;
 plagam infixisse. Hæc cedes incidit in mensem Februarium, anni 1452, iuxta
 supputationem Romanam. Erant tum Sterlini quatuor fratres eius, magnusq; eos
 sectantis nobilitatis numerus. Hi re comperta: (vt in repentino motu fieri solet)
 magna cum trepidatione ad arma concurrentes omnia clamoribus miscuerunt.
 Deinde sedato per primores tumultu, iussi, in hospitia se quisq; sua recepere. Postri-
 die conuocato consilio, primum omnium Iacobum fratris defuncti loco Comitem
 appellant. Is in Regem, aulicorumq; perfidiam inuictus hortatur, vt qui aderant,
 arcem obsidione cingant, copiasq; vndequaq; conuocent: extrahant ab illis latibu-
 lis homines ad solam perfidiam fortes, dum adhuc scelerū conscientia perturbati
 trepidant. Qui aderant Iacobi pietatem, & animi magnitudinem laudare. Verum
 ab obsidionis consilio abhorreere, vt quibus nihil ad rem tantam suscipiendam parati
 esset. Domos interea discedunt: ac re cum præcipuis amicorum comunicata ad
 6 Cal. April. reversi, assula ad caudam equi alligata, diploma Regium, ac procerum,
 de fide publica ad eum affigunt: ac nulla verborum contumelia aduersus Regem,
 eiusq; consilium abstinentes, per vicos trahunt. Vbi in forum ventum est, quin-
 disragos, periuros, omniumque bonorū hostes denunciant. Oppidum, immerenti
 etiam loco irati diripiunt: eoque egressi per Iacobum Hamiltonium retro missum
 incendunt. Deinde eodem furore proximis diebus perciti ad agros omnium, qui in
 fide Regis permanserant, diripiendos discurrunt. Dalkethi arcem obsident: iure-
 iurando se obstringētes, nisi ea capta nō discessuros. Ioanni enim eius loci domino
 maxime erant infensi, quod ille, cum Comite Angusie à reliqua Duglassiorū gente
 consilia separassent. Tenuit expectatione diutius obsidio Parricio Cocburno præ-
 40 sidij præfecto, ad omnes hostium conatus strenuè occurrentē. Itaque multis vul-
 neribus acceptis, labore, & vigilijs confecti obsidionem soluerunt. Rex interea col-
 lecto exercitu, vt suis laborantibus ferret opē, cum se Duglassianorū copijs videret
 imparē, decreuit opperiri Alexandrum Gordoniū, qui cū magnis auxilijs à septen-
 trionibus vltimis vsque collectis aduētare dicebatur. Verum per Angusiam ducēti
 Comes Crafordiæ ad Brechinum cum valida manu se obiecit. Commissa acri
 pugna, cum Regiorum acies media iam loco moueri cœpta, vix Angusianorum
 sustine-

Duglassig ab ipso
 rege occiditur.

Rerum Scoticarum

sustineret impressionem Ioannes Colestius, qui sinistra præerat ala, Crafordio, cui erat infensus deserto mediam aciem nudavit: quo terrore perculsi, qui pene victores erant, terga verterunt. Gordonius præter spem victoria multo tamen cum suorum sanguine potitus est, duobus fratribus cum magno gentium, & clientium numero cæsus. Cecidere ex Angustianis non pauci viri illustres. In ijs Ioannes Lindesius Comitis frater. Ipse ira ab hostibus in desertores versa, arces eorum diruit, & gros ferro, flammaque vastavit. Hæc ut liberius faceret, Gordonij repentino ad suos reditu effectum est, audito Moravia Comite in suos agros Bogianos omni crudelitatis genere sæuissse. Itaque cum victore exercitu reversus, non modò cladem acceptam hosti reddidit, sed eum Moravia sinibus expulit. Hæc præcipiti vere adesto. Interea Rex ex Iacobi Kennedi maximè consilio, conuentu Edimburgum in dicto Duglassia Comitem, quiq; eius sectam sequebantur, proceres per scœcilem adesse iussit. Is tantum abfuit, ut paruerit, ut proxima nocte libellum templi valuis agendum curaret, se salutem suam nec Regi commissurum, nec ei omnino in posterum pariturum, qui patruales suos Edimburgum, fratrem Sterlinum ad se fide publica illectos tam perfidè indicta causa trucidarit. Comitis proximè occisi quatuor fratres Iacobus, Arcibaldus, Georgius, & Ioannes, ac Beatrix nuper Comitis vxor, item Alexander Comes Crafordia in hoc cõuentu hostes publici denunciati. Multi etiam in supremum ordinem illecti. Plarisque ex rebellium bonis præmia decreta. Exercitus ad hostes persequendos contractus: agri vastati: pecora abacta: frumeta in horreis igne corrupta: hieme deinde, cum sub dio haberi miles non posset, dimissus. Expeditio in ver indicta, Iacobus Duglassius interea, ne familiae opes quæ ex locuplete matrimonio in immensum excrueuerant, ad alienos transirent, Beatricem antea fratri nuptam vxorem accepit. Cum Pont. Rom. agit, ut id matrimonium confirmaret. Id inceptum Rege per literas impediente frustra ei fuit. Hoc anno, duobusq; sequentibus, agrorum direptionibus, arciumq; eueisionibus inter factiones certatum est. Nunquam ad summæ rei alesm est ventum. Magna eius cladis pars in Annandiam, Forestiamq;, & vicinos Duglassianorum agros incubuit. Vastitatem agrorum fames, famem pestis consecuta est. Interea prudentiores amicorum cum sepe numero cum Duglassio egissent, ut se, suaq; omnia Regis clementia, quam antea frequenter maiores eius experti fuerant, permitteret: cum præsertim Regem haberet natura facilem, & per amicos execrabilem: nec sua pertinacia familiam clarissimam extingueret: totq; virorum illustrium, qui sectam eius sequebantur, salutem proderet, aut eò necessitatis eos adduceret, ut calamitatibus fracti sibi consulere cogerentur, facilem ei fore pacificationem rebus florentibus deserto ab amicis nullam spem venia superesse. Iuuenis ætate, & ingenio ferociter respondit, nunquã eorum potestati se permissurum qui nec pudoris, nec diuini, aut humani iuris vinculis vllis cõtinerentur: qui suos patruales, fratremq; blandè pollicendo ad se adductos tam perfidiosè, & crudeliter trucidarint: omnia potius expectrema passurum, quàm ut eorum se fidei crederet. Hæc pro ingenio quisque probat, aut reprehendebat. Ferociores, aut quibus mala publica quæstui erant, animi magnitudinem laudare: prudentiores suadere, ne ad extremum desertibus amicis occasionem pacificandi sero quereretur omissam: qui fere exitus stultis consiliis esse solet. At Crafordia Comes longinqui belli pertæsus, & causa, quam sustinebat iniquitatem, communisque rerum commutationes secum reputans, gnarusque veniam præoccupanti principis gratiam fore facilem, perseveranti in armis dilectis

Duglassius in
regi rebelles
hostes denuntiat

cilem, simul ab amicorum parte desertus, reliquorum fide suspecta, Regem per Angu-
 guisiam iter facientem, habitu maxime ad misericordiam composito, capite, pedi-
 busque nudatis supplex adiit: ingenueque temporum superiorum offensas confes-
 sus, se, suaque in fidem Regis tradidit, commemorata prius in Reges maiorum suo-
 rum obseruantia, & officijs. Scire sua culpa, se omnia extrema meritum. Quicquid
 vitæ, fortunarumque sit in posterum habiturus, id se Regiæ debitum clementiæ.
 Hæc, pluraque huius generis non sine lachrimis locutus commouerat vehementer
 omnes, qui aderant. In primis quosdam est nobilitate Angusiana: qui, etsi superio-
 ribus temporibus Regem secuti fuerant, tamen familiam tam vetustam, & claram
 cupiebant ab interitu vindicatam. Functus est ibi Iacobus Kennedus & boni Epi-
 scopi, & ciuis officio: qui plurimis, & grauissimis Comitibus offensis remissis, salutem
 cuius Regi accuratè commendauit: id enim quod erat, rebatur, Regis viribus tanta
 accessione auctis, hostem in posterum indies debiliorem futurum, multis tam clari
 hominis exemplum secuturis. Rex etiam cum arbitratus fracta pristina ferocia ex
 animo præteritorum poenituisse, non difficilem se præbuit: veniaque data, & bonis,
 honoreque pristino restituto monuit, vt in officio permaneret. Crafordius quoque
 lenitate Regis, & facilitate provocatus omni genere officiorum cum postea deme-
 reri studuit: & in vltimas regni oras proficiscentem cum suis copijs est comitatus:
 rebusque ibi pro tempore compositis, reuersum domi suæ liberaliter accepit.
 Eunti ad reliquias belli ciuilibus conficiendas, quantas conficere posset, copias polli-
 cetur: adeoque omnem vitæ rationem commutauit, vt pristina ferocia deposita
 mansueret, & comiter cum nobilitate vicina vixerit: eoque interitus eius breui con-
 secutus maiorem Regi, populoque vniuerso dolorem attulerit. Carpente paulatim
 Rege vires Duglassianorum, reliqua spes erat in Anglo, si quid inde auxiliij impetrari
 posset. Missus Hamiltonius Londinũ, responsum ab Anglo retulit, se nulla alia con-
 ditione bellum aduersus Scotos suscepturum, nisi Duglassius se, suaque omnia ei de-
 deret, ciuemque se Anglum profiteretur. Hac spe incisa, cum ab altera parte Rex
 edictis, proscriptionibus, & armis vrgeret, atque omnibus, quæ bellum fert, malis re-
 belles vexaret, Hamiltonius Comitem hortatur, ne Regem sinat singula carpendo
 vniuersa labefactare, ac demum evertere: quin potius in aciem prodeat: rem for-
 tunæ committat: aut honestè vincendum, aut ibi fortiter cadendum. Id demum
 nomine Duglassiano dignum: in eoque vnicum ærumnarum finem esse positum.
 His vocibus excitatus, cum per amicos, & clientes, quantum potuit exercitum co-
 egisset, ad soluendam Abrecorni obsidionem ducit. Rex enim multis arcibus Du-
 glassianorum deiectis, Abrecornum longe munitissimum præsidium, medio fere
 inter Sterlinum, & Edimburgum itinere situm, obsessum tenebat. Duglassius cum
 eò venisset, vt & hostes conspiceret, & ab eis conspici posset, amicique hortarentur,
 vt vel egregia victoria perpetuam laudem pararet, vel honesta morte se à contume-
 lijs, & miserijs vindicaret, ceteris omnibus ad decernendũ paratis, sua cunctatione
 omnium animos fregit. Exercitu enim in castra reducto, bellũ ducere decreuit. Id
 eius factum cum homines militares damnassent, Hamiltonius pertæsus eius igna-
 uiam, desperatoque partium successu, ea nocte ad Regem transiit. Rex veniam
 quidem dedit: sed homini alioqui astuto non satis fidens eum Rosselinum, quæ arx
 Comitum Orcadum erat, relegauit: ac postea deprecantibus amicis custodia libe-
 rarum in amicorum numerum recepit, incruenta ei potissimum imputata victoria.
 Ceteri fere Duglassiani exemplum Hamiltonij secuti, qua cuique cõmodum fuit
 dilapsi,

Rerum Scoticarum

1455

dilapsi. Arx multis vulneribus vtrinque acceptis tandem capitur, caesoque praesidio semidiruta in victoriae monumentum relicta est. Duglassius pene ab omnibus desertus cum paucis familiarium in Angliam profugit. Inde non multo post Annandiam, quae Regijs praesidijs tenebatur, cum parua manu ingressus, praesidio commisso inferior fuga cum Ioanne fratre elapsus Arcibaldus Moraviae Comes caesus: Georgius grauius vulneratus in manus hostium venit: curatisque vulneribus ad Regem adductus, capite luit. Conuentu ordinum Edimburgum indicto in nonas Iunij, anni millesimi quadringentesimi quinquagesimi quinti, iterum Iacobo, Ioanni, & Beatrici Duglassijs aqua, & igni interdictum. Beatricem hanc acta publica matrem horum faciunt: quod mihi tamen non sic verisimile, nisi forte per adoptionem facti sint eius filij. Iacobus Comes fratribus amissis, ab amicis desertus, Anglis diffidens, vt nihil inexpertum relinqueret, Donaldum Ebudarum tyrannum, eundemque Rossiae Comitem ad Stephanodunum conuenit, hominem suoapte ingenio, sceleratum facile ad bellum impellit. In proximos Regis agros primum sauitur, nullo texu atque discrimine. Nihil ab iniuria fuit imminere, quod ferro, flammaque violari poterat. Pari crudelitate in Argatheliam, & Araniam vsus, domum praeda onustus redijt. Inde Abria, Moraviaque vastatis Ennernessum diuertit. Arce capta oppidum direptum incendit. Nec Anglus interea quieuit: sed temporibus insidiarum incursiones in Marciam fecit: caesisque hominibus aliquot illustribus, qui furem late grassantem compescere annixi erant, plenus praedarum, vt e regione opulenta domum sine damno redijt. Proximo post hunc anno, Beatrix superioris Comitum Duglassiae vxor, & fratri eius Iacobo aliquot annos habita vxoris loco ad Regem profugit. Superioris temporis crimina in Iacobum reijcit: se & fecundam, & auxilio destitutam, ad sceleratas nuptias vi coactam, ad primata occasione Iacobo absente, ab ea seruitute profugisse. Regiae fidei se, suaque omnia permittere: quicquid de ipsa, eiusque patrimonio statuerit, eius decreto libenter pariteram. Eam Rex in fidem receptam, Baluaniaeque agris donatam, fratri suo ex eadem matre Atholiae Comiti collocauit. Eius exemplum secuta est Donaldi Insularum vxor. Ea erat Iacobi Leuistonij filia, ab auctore Prorege, suadente etiam Rege, Donaldo collocata: vt ferum hominis barbari molliret ingenium, eumque in partibus factionis Regiae retineret. Sed tum propinquis suis in pristinum locum gratiae restitutus, ac marito ad Duglassianas partes adiuncto, cum vilior, & contemptior apud eum quotidie fieret, aduersus barbaram eius crudelitatem Regis opem implorabat. Ei nulla se purgandi aderat necessitas apud Regem, qui auctor ipse eius matrimonij fuisset. Igitur liberaliter, & humane recepta, praedijs amplis donatur, quo subsidio reliquum aetatis honorifice degeret. Eodem fere tempore Patricius Thoringtonius occulte quidem Duglassianae factionis, sed Regiam aulam diu secutus Ioannem Sandelandium Caldareum adolescentem circiter viginti annorum, & Alanum Stuartum homines nobiles, & conspicua in Regem fide ad Britannodunum nactus sibi opportunos occidit. Ipse deinde ab aduersa factione breui post comprehensus poenas luit. Fuit insignis hic annus multorum illustrium virorum morte: sed maxime Gulielmi Crichtonij. Is quanquam equestri loco natus esset: tamen ob summam prudentiam, & fortitudinem, fidemque singularem erga Regem ad ultimum vsque vitae diem constanter cultum maximum, bonis omnibus desiderium sui reliquit. Proximo anno, Angli superiorum iniuriarum impunitate illecti

Henrico

Rerum Scoticarum

ingressurus esset, fit ei obuiam Anglus impostor ab Henrico missus. Is, ut qui diu Romæ fuisset, Italarumque mores, & sermonem didicisset, cultu omni, comitaturque peregrino, literisque Pontificis confidens, se facile hominibus minime callidis pro legato Romano probat: & quod minus suspecta fraus esset, monachus in partem fabulæ assumitur, cuius simulata sanctitate fides facilius accederet imposturis. Hi ad Regem perducti Pont. Rom. nomine verant, ne ulterius progredieretur: diras comminati, ni pareret, Pontifex enim, quod commodius commune bellum in contumunem Christianorum hostem geratur, per totam Europam compositis diffidijs, in id vnum intendere animum: se quidem præmissos, qui hæc præmonerent, Ampliorem legationem prope diem venturam, quæ discordias Anglorum ciuiles finiret, & Scotis de acceptis iniurijs satisfieri curaret, Eam se credere legationem in Gallia iam esse. Rex, ut qui fraudem nullam subesse suspicaretur orationi: qui que rebus adhuc domi non omnino tranquillis, honestam pacem etiam cuperet, legato paruit, atque exercitum dimisit. Vix eo dimisso ab Anglis quibusdam de legati supposititij fraude admonitus, iterum copias contrahit. Et quia cum Eboracensi se coniungere non poterat, ut Regias vires aliqua ex parte distineret, & suas etiam vlcisceretur iniurias, Rosburgum recta ducit. Oppidum primo adventu capiti, ac diruit. Arcem longè munitissimam dum oppugnat, legati ab Eboracensi, sociisque veniunt, qui Regem suum victum, bellumque confectum in Anglia nunciant: gratias agunt Iacobo pro eius beneuolentia, & studio in ipsorum dignitate, & salute tuenda. Eius beneficij se memores in tempore fore promittunt. Verum in præsentia orare, ut ab obsidione arcis recedat, omni que alio maleficio in Anglos abstineat, neu ipsos rerum earum grauet inuidia apud populum, qui vix victoriam potuit, quin confestim exercitum in Scotos decerneret. Ad ea Iacobus victoriam gratulatus, rogat legatos, ecquid Eboracensis, & socij de promissis exoluendis mandassent? Cum nihil sibi mandatum respondissent, Ego, inquit, prius quam prior ad me legatio venisset, arcem istam in agro meo ædificaram evertere decreueram: neque post id tempus villo sum isti factioni beneficio obstructus, cur intermittere rem affectam, & pene confectam debeam, De minis istis siue ipsorum, siue populi ipsi viderint. Vos nunciate me non verbis, sed armis hinc submotum iri. Ita legatis re infecta dimissis, dum Rex obsessos omnibus, quæ bellum fert malis, vrgeret, Donaldus Insulanus cum magna popularium manu in castra venit. Is, ut facinororum superiore vita admissorum faciliorem obtineret veniam, Regemque sibi penitus placatum mille passus antecessurum: & asperiora quæque pericula principem exceperum. Iuxta Regem tendere iussus, cohortes aliquot ad populandos agros emittit. Eisdem forte diebus Alexander Gordonius Huntileæ Comes nouas copias adduxit. Fecit ea virium accessio, ut quanquam arx strenuè defenderetur, Rex in oppugnando pertinacior esset: & cum antea magis obsidio, quam oppugnatio esset, abundante multitudine alijs, atque alijs in stationes deinceps succedentibus præsidarij, quorum iam multi ceciderant, plures vulneribus saucij inutiles, reliqui laboribus assiduis, & vigilijs fatigati erant, paulatim ad pericula segnius accurrerent: quibus ut maior terror admoneretur, pars muri Bombardis ferreis, quorum tum magnus & vsus, & metus erat, quati iussa. Ibi dum Rex propius ut arbiter, & exactor laboris instat, vnà è machinis violentia ignis internè furentis excussos cuneo ligneo, ceteris illæsis Regem in terram deiectum statim exanimat.

Exaulicij

ex aulicis, qui proximè astiterant, etsi inopinato casu perculsi erant: tamen, ne Regis morte palam facta, vulgus dilaberetur, corpus velant. Regina, quæ eo ipso die in castra venerat, haud quaquam muliebri animo deiecta in luctus, p̄oceres conuocat. Hortatur vt animo bono sint: neu vnus hominis casu tot viri fortes deterriti rem pene ad exitum deductam turpiter deserant. Se in locum defuncti Regem alium breui adducturam. Interea omni apparatus belli hostem vrgendum, ne morte imperatoris intellecta ferocior efficiatur, & in vnus hominis morte tot virorũ fortium simul virtutem extinctam existimet. Pudebat viros animi magnitudine à femina superari. Arcem igitur adorti sunt tanta vi oppugnare, vt neutra pars Regem abesse salutarit. Interea Regis filius Iacobus septem annorum puer in castra adductus Rex & vigilijs confecti arcem nouo Regi dederunt, p̄acti vt incolumes sua secum exportarent. Arx ne iterum causa belli foret, solo æquatur. Hunc finem vitæ habuit Iacobus secundus, anno à Christo nato 1460, non multis ante æquinoctium autumnni diebus: ætatis anno 29. postquam regnare cœperat 23. Semper à pueritia bella domestica, & externa eum exercuerunt. Ea moderatione animi res aduersas, & prosperas tulerat: ea fuerat in hostes fortitudine, in deditos clementia, vt maximum sui desiderium apud omnes ordines reliquerit. Eoque est visa mors acerbior, quòd in iuuentute flore tot malis defunctus, cum summa de virtutibus eius esset expectatio, repente decessit. Auxit eius desiderium filij rebus gerendis ætas immatura reputantibus, quantum superioribus viginti annis malorum pertulissent; quorum incendijs nondum plane restitit, ex præteriti temporis recollectione, sequentis diuinitate posse statum sibi videbantur.

(**)

mors Iacobi
secundi regis

1460

RERVM SCOTICA- RVM HISTORIA

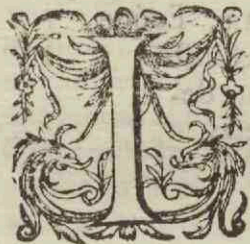
AVCTORE

Georgio Buchanano
Scoto.

LIBER DVODECIMVS.

CIIII. R.

ACOBO secundo, ut retulimus, in castris extinto, ne quo de regni iure (ut aliàs acciderat) oriretur controversia, eius filius Iacobus è geminis minor fratri superstes puer septem annorum in oppido Calsone regnum iniit. Deinde cum proceres de more in verba eius iurassent, octavo ab inito regno die exercitu relicto domum redijt, in arce Edimburgensi sub tutela matris futurus, interea, dum conventus ordinum haberi posset, in quo de summa rerum statueretur. Is paulo tardius est indictus: quòd rebus in Anglia turbatis, domi satis quietis, primores nihil bello prævertendum censerent: ut & veteres vlciscerentur iniurias, & hostem semper insidiantem alienis malis damno insigni compererent. In hœsico nullis obvijs in agros Anglorum est sequitum, Multæ arces, unde hostes reper tinas facere excursions soliti erant, deictæ. In his præcipua Verca in ripa Tuedæ armis sita, ob propinquitatem Marcianorum agris maximè infesta. Exercitus quoad per anni tempus licuit, hostilem agrum pervagatus præ ætate hieme domum reducitur. Hoc anno Henricus Anglus ab Eboracensi Regulo captus, & Londinum abductus fuit. Ibi formula pacis Henrico nihil abnuere auso scribitur, ut ipse dum viveret, nomen Regium, & insignia teneret, administratio rerum penes Eboracensem esset, sub nomine protectoris. Henrico mortuo, etiam Regium nomen ad Eduardum, eiusque posteros transfiret. Dum hæc Londini geruntur, Regina nunciatur adven- tare cum magnis copijs, ut Regem è custodia liberaret. Adversus eam Eboracensis cum Henrico Rege Richardo Varuicensi relicto, circiter quinque millia secum ducens obviam in agrum vsque Eboracensem processit: & ne, qui toties in Gallia nunquam se mœnibus, sed semper armis adversus magnos exercitus defendisset, certamen adversus mulierem defugere videretur, cum longè maioribus copijs congressus, ipse cum minore filio, ac magno procerum numero cæsus fuit. Principum capita super portam Eboraci affixa spectaculo proponuntur. Regina victrix, cum ad Regem liberandum iterintenderet, Dux Varuici obviam ei progreditur, Regem secum ducens, velut eius auspicijs pacis paulo ante de regno inito defenturus. Ad Fanum Albani, quod Verolamiũ fuisse creditur, hostibus occurrit Regina

Jacobus
Terminus
septimus
1460

Regina iterum victrix ducibus hostium caesis, marito recuperato recta Londinum
 tendebat. Verum comperto Pembroci Comitem ab ipsa, Eboracensis filium à
 10 patre ad auxilia contrahenda missos ex itinere confluisse, ac Eduardum inimici
 sui filium victorem, ipsa gnara odij Londinensium erga se Northumbriam versus
 (quod ea pars Angliæ velut seminarium sibi virium esset) contendit. Ibi quoque
 cruentissima pugna (vt in qua ex vtraque parte cecidisse tradantur supra triginta
 sex millia virorum fortium) superata cum hostis instans spatium recolligendis viri-
 bus nullum daret, cum marito, & filio in Scotiam profugit. Victor se Regem An-
 gliæ Eduardum quartum edit. Henricus cum opem rebus suis afflictis postularet,
 20 Iacobo Kennedo Fani Andree Archiepiscopo, qui tum auctoritate, & opinione
 prudentiæ ceteros Scotos anteibat, maximè annitente acceptus est humanissimè, &
 omni genere officiorum ita cultus, vt in spem prioris fortunæ recuperandæ erige-
 retur. Quam spem, vt mutuis, quibus poterat, officijs tueretur, Beruicum oppidū
 (quod ab Eduardi primi vsque tempore Angli tenuerant) Scotis restituit. Qui co-
 munere deuincti omnibus rebus Henrici factionem subleuabant, non modò reli-
 quias naufragij eius colligendo, sed auxilium etiam ad cetera in tempore recupe-
 30 randa pollicendo: & vt amicitia ià incoata firmiter coalesceret, duæ Regina, vtraq;
 genere Gallica tractare cœperunt de affinitate confirmanda, Iacobi sorore Henrici
 filio, quem Valliæ principem nominabant, desponsa: quanquam neuter eorum ad-
 huc septimum annum expleuisset. Has nuptias Philippus Burgundus Regina Scot-
 40 orū auunculus, sed Anglorū Regina capitalis inimicus maximopere impedire est
 conatus, misso Gruthusio homine nobili ad id legato. Ita enim acerbè Philippus cū
 Renato puellæ auo materno exercebat inimicitias, vt omnem vndecunq; occasione
 crescendi stirpi eius inuideret: itaque tum in eius gratiam res magis dilata, quam
 omnia est: sed exitum, quem metuebat Burgundus, Henrici fortuna discussit. Be-
 50 neuolentia enim erga se Scotorum, & literis ex Anglia amicorum nonnihil confir-
 matus, vxorē in Gallias ad Renatum patrem misit, vt ab amicis trāsmarinis, quanta
 posset auxilia, accerferet. Illa apud Gallos hæcenus profecit, vt suæ factionis homi-
 nibus tutum ibi receptum pararet, & aduersarios excluderet. Præterea duo millia
 60 militum duce Varenno, vt Monstreletus prodidit, vt nostri, & Angli, quibus facilius
 accedo, quingentos duce Petro Briseo, aut Braceo Brittone, vt alijs placet, itineris
 comites, verius, quam aduersus hostem auxilium impetrat, cum hac manu in Sco-
 70 tiam reversa, atque aliquid mouendum rata, nihil dubitans ad famam externi mi-
 litis populares suæ factionis couenturos, ad ostium Tinæ exscensionem fecit. Sed
 ea manus exigua ad famam aduentantis hostis territa, nulla re memorabili gesta
 ad naues redijt. Ibi quoque velut vbique conatibus eorum aduersante fortuna,
 80 sceda tempestate iactari. Maior pars secuta Reginam in Scotiam Beruicum ap-
 pulit. Pauci in Lindisfarnen insulam ciecti, & ab hostibus circumventi periire:
 sed virilis animi mulier nihil hoc infortunio deterrita, ad suos valida Scotorum
 90 adiuncta manu rursus fortunam experiri decreuit. Igitur filio Beruici relicto,
 ipsa cum viro Northumbriam ingressa proximos agros ferro, flammaque latè
 deuastat. Ad hanc famam noui exercitus ex primoribus dux Somerseti, &
 Radolfus Percius, multi præterea ex Henrici veteribus amicis, qui Eduardo
 Regi metu temporum sese dediderant, sed longè plures ex propinquis Angliæ
 100 regionibus latrocinio semper assueti, spe prædæ accurrerunt. Ad hunc tumul-
 tum sedandum Eduardus magnum belli apparatus terra, marique instruit.
 Monta.

Jacobus Kenning et alii
 7. no 1468 etc

Rerum Scoticarum

Montacuti Regulum cum bona nobilitatis parte ad hostem ducere iubet. Mox ipse cum reliquo exercitu sequitur. Cum in campis non procul ab Examo utriusque castra posuissent, turba, quæ prædandi studio conuenerat, dilabente, Henricus, quod in rebus desperatis honestissimum videbatur, conflagrare statuit, commisso prælio victus principibus amicorum ab hoste aut captis, aut cæsis ipse magnis itineribus Beruicum peruenit. Captiuorum alij statim, alij paucis post diebus securi percussi. Edwardus ita per duces suarum copiarum victoria parta ipse Dunelmum venit: & y Scotorum incursiones terrore propinqui exercitus coerceret & si quis domi tumultus oriretur, præsentia sua motus compesceret: ac dum ibi cum parte copiarum sedet, loca ab inimicis occupata per duces aggreditur. Anneuici arcem multo ceteris maiorem, & munitiorem, quàm reliquis aut vi captis, aut per conditiones receptis, præsidium Gallorum tenebat, acriter oppugnat. Nec minus fortiter prædiarum spe auxilij propinqui è Scotia eam tuebantur. Sed cum nuper in Angliam male gesta tam breui, quàm præsens flagitabat periculum exercitus cogi non possent, qui obsidionem solueret, alijs cunctantibus, nec suam sententiam explicantibus, Georgius Comes Angusiæ rem audaciæ, & periculi plenam suscepit. Collectis ex amicis, & clientibus, ac proximo limite, cuius præfectus erat, circiter decem milibus equitum ad arcem accessit: & Gallis, qui in præsidio erant, in eos impositis, quos sine sessoribus equos adduxerat, incolumes ad vnum omnes in Scotiam reducit. Anglis siue audaciæ miraculo stupentibus, siue subsidia Duglassio in propinquo delitescere ratis, siue potius arbitratis arcem sine certamine recipere, quàm cum paucis illis, attamen delectis rem vniuersam fortunæ ancipiti committere. Edwardus dispositis ad omnia loca opportuna custodibus, ne qua manus rebellium vltro citroque commearet, velut vniuerso regno pacato Londinum abiit. Henricus interea exul vel spe ab amicis iniecta, vel exilij tædio compulsus statuit in Angliam ad suos occultus redire. Sed eadem fortunæ ad extremum durante violentia agitur, captus, & Londinum ductus, in arcem conditur. Margarita vxor rebus diffusis præsentibus cum filio, & paucis comitibus è Scotia soluens, ad Renatum patrem in Galliam nauigauit. Iam (vt ad res Scoticas revertar) conuentus, qui fuerat indictus Edimburgum, dies advenerat. Ad eum cum frequentes sese contulissent, multitudo in duas factiones secessit. Pars enim procerum Reginam sequebatur, & longè plures Iacobum Kennedum, & Georgium Duglassium Angusiæ Comitem, alterius factionis principes. Regina diversabatur in arce, Episcopus, & Comes in Cœnobio Sanctæ crucis, in suburbio extremo ad orientem verso. Causa dissensionis erat, quòd Regina tutelam Regis se penes esse æquum existimabat. Contra pars altera ex vniuersis ad eam curam eligendum, maxime idoneum: alteris matrem nomen, & propinquitatem: alteris vetustam legem perpetua consuetudine confirmatam iactantibus. Post tertium conuentus diem Regina cum suis ex arce descendit: atque à sua factione se tutricem Regis, & regni procuratricem decerni curat: atque in arcem redit. Id cum rescisset Kennedus, cum sua factione in forum advolat, & multitudini, quæ frequens accurrerat, declarat longa oratione se, suosque nihil aliud, quàm publicum emolumentum, & veterem institutionum obseruationem spectare. Contra aduersarios priuatis cuiusque commodis ductum. Id se perspicuè ostensurum, si quando liber disceptandi locus sibi detur. Hæc vbi locutus est, in diuersorium cum suis se recipere cœpit, ac non longè à foro aberat, cum alteram factionem audit armatam descendere. Id vero intolerandum ratus Duglassius,

Duglassius, vt minis paucorum fortiores cederent, ac fugæ instar esset receptus, vix à Kennedo retineri poterat, quin portam vrbis proximam inuaderet, atque inermis cum armatis congregaretur: ac nisi tres Episcopi, Glascoensis, Gallouidianus, & Dumblanensis tumultu excitati intervenissent, vix indignatio listi poterat, quin ad manus ventum foret. Episcopis interpretibus res ita tum composita est, vt in mentem essent induciæ. Ducibus vtunque sedatis, multitudo tamen nullo imperio cohiberi poterat, quo minus iram, & indignationem verborum asperitate exproceret. Reginae postulationem regno esse turpem, nec ipsi satis decoram. Eónne recidissimæ veterum Scotorum virtutem, vt in tot virorum millibus nemo inueniatur dignior, quàm scœmina, qui rem Scoticam administraret? qui ei genti imperet? qui maiorem vitæ partem in armis transigat? quam spem tandem fore, qui Regibus paraturus? in huncne finem tot labores exantlatos, tantum sanguinis per tot annos terra, marique fufum, vt homines in armis nati, & educati se in muliebrem seruitutem sponte dedant? quid futurum, si Angli, quod sepe alias fecerunt, vltum accepta detrimenta cum magnis exercitibus veniant? quem signum pugnae propositurum? quem in aciem ducturum? quem leges belli, pacisque daturum, & accepturum? Hæc inter se in omnibus stationibus passim vulgus hominum liberè iactabat. Verum mense exacto paulum pacatioribus animis, cum finitis inducijs iterum esset conuentum, Regina pro sua causa hæc fere afferebat: cum superioris anni administrationem non ipsa vi vsurpasset, aut in eum locum repugnante nobilitate intrupisset, sed omnium concordia assensu iure suo fuerit vsa, se molestè ferre, nullo preterito crimine de gradu deijci. Cæterum si, quod solet, in tutelis propinquitas spectetur, neminem matre propinquiorem. Si Regis incolumitas, neminem fidelitatem redundaturum. Sin vtilitatis publicæ ratio ducatur, se peregrinam esse, nullis amicitijs, inimicitij sue illigatam: quod in ijs, qui rem publicam capefferent, in primis esset spectandum. Quod non modo procul à vitijs eorum vita debeat esse, sed etiam quam paucissimas earum libidinum causas habere, quæ animum in iudicando transuersum agere soleant. Alijs parentum, propinquorum, affinium esse opes quorum præsidio freti vel delicti excusationem, vel faciliorem veniam sperare possint. Interdum etiam cogi, vt ad eorum libidinem suas actiones accommodarent: sibi vero in sola innocentia spem defensionis fore. Vnum enim esse filium, quem spectaret: cuius omnia emolumenta cū suis vtilitatibus essent coniuncta. Hæc nisi respiceret, se priuatam cum omnium gratia libentius, & feliciter etiam victuram, quam in corrigendis delictis omnium malorum subituram inimicitias, & in bonorum offensiones interdum incursum. Neque nouum videri debere, si scœmina alieni regni procurationem petat: cum non modo in Britannia, sed in maximis etiam, & potentissimis continentis regionibus scœminæ regnarint: & ita regnarint, vt administrationis earum ciues non pœnituerit. Hæc cum dixisset, multorum secutus est assensus, partim eorum, qui futuræ gratiæ locum apud eam præmuniebant, partim, qui a ienæ inuidiæ fructum ad se peruenturum sperabant. Neque deerant, qui praua libidine, si electio ex omnibus fieret, ne velut parum idonei præterirentur, malebant Regnam omnibus, quàm alios eiusdem secum, aut superioris ordinis præferri. Nobilitatis vero pars incorruptior cū & vultu, & verbis orationem Reginae aspernarentur, omnem cœtum vehementer mouit Iacobi Kennedi Archiepiscopi Fani

Rerum Scoticarum

Andree auctoritas, & oratio, quem in hunc modum locutum accepimus. **MAXIME**
 vellem proceres clarissimi, ut qui de omnium salute verba facere instituerunt, sine sin-
 gulorum offensione liberè ex animi sententia loqui & possent, & vellent. Nunc ve-
 ro, cum, quæ ad publicam vniuersorum dicuntur vtilitatem, ad priuam rapiantur,
 contumeliam, difficile est ita modum inter diuersa studia, & pugnantis sententias
 tenere, ut non in alterius partis offensionem incurras. Quod ad me attinet, ita mo-
 derabor orationi meæ, ut nemo de me queri possit, nisi tuum prius flagitium fatea-
 tur. Libertate vero à maioribus accepta ita modeste vtar, ut nec cupide quenquam
 laedere voluisse, nec per timorem, aut ambitionem, quæ ad præsentem faciunt con-
 sultationem, præterisse videat. Duas omnino sententias esse video, quæ concordiam
 nostram remorentur. Altera censet in re, quæ ad omnium vtilitatem pertinet, ex
 omnibus electionem fieri debere: & quemadmodum omnes ad terenda suffragia
 de re, quæ totius regni salutem complectitur, coimus; ita neminem à spe honoris
 æquum esse excludi, qui virtute, & honestis artibus eò contendat. Altera Regina
 clarissimæ principi, & lectissimæ fœminæ iniuriam fieri putat, nisi in filij salute tute-
 la, & regno administrando cæteris omnibus præferatur. Harum sententiarum cui
 priorem magis probem, dicam postèrius. Aliorum tamen consilium hætenus probem,
 quod parum è dignitate Reginae putant, ut quisquam alius cum ea in contentionem
 de honore veniat, ne auctoritas eius, quæ ut est, ita omnibus eximia haberi debet,
 cum inferioribus collata imminui videatur. Quod si de honore vnus, & non de
 omnium salute hic esset disceptatio, ego quoque facile, ac lubens ad eorum senten-
 tiam accederem. Verùm cum de eo statuendum sit hodie, quod omnium priuato-
 rum vitam, & fortunas, quod totius regni incolumitatem complectitur, huic vni-
 cogitationi omnes singulorum rationes concedere oportet. Quare eos etiam, ad
 que etiam moneo, ut ita Reginae studeant dignitati, ne legum, ne veterum institutio-
 rum, ne salutis omnium interea obliuiscantur. Nam si ostendere poterunt, ac
 legibus licere, & publicè expedire, ut Regis tutela, & rerum administratio penes
 Reginae sit, me quoque suæ sententiæ astipulatorem habebunt. Sin vero eorum
 oratio sit publice perniciosa, & ad legum omnium interitum, & Reginae contume-
 liam spectet, hanc mihi veniam primum à Regina, deinde ab omnibus bonis da-
 tum iri spero, ut salua, & sacrosancta (quoad per leges, & instituta maiorum licet)
 Reginae auctoritate, non cœlem, quid sentiam: aut potius ut id libere dicam, quod
 sine summo scelere tacere non possum. Atque ut à legibus incipiam, lex est à Ken-
 netho Rege non minus prudentia, & consilio, quàm belli gloria claro ante quingenta
 annos amplius annos lata, & ab omnibus regni ordinibus accepta, & vsu tot annorum
 ad hunc vsque diem probata, ut Rege pupillo coeant ordines, virumque prudentem
 & opibus primum eligant, qui Regis tutelam gerat, eoque nondum regni po-
 tente res administret. Hæc lex etsi ad Kennethum velut auctorem referatur, mihi
 tamen non tam primus eam tulisse videtur, quàm vetustam Scotorum consuetudinem
 noua sanctione confirmasse. Maiores enim nostri adeo erant à cura publica
 mulieribus mandanda alieni, ut si omnia rerum vocabula excutias, ne muliebris
 quidem imperij nomen apud eos inuenias. Quorsum enim ei rei nomen imponi
 fuissent, cuius ipsi nullum penitus usum habuissent, nec in posterum vllum fore
 sperabant? Quas enim Reginae alij suo quisque sermone, nos Regum uxores ap-
 pellamus: nec altioris fastigij nomen vllum in eis agnoscimus. Voluerunt etiam
 opinor, viri prudentes, ut illæ, quoties mentionem sui fieri audirent, ex adiur. & omni-
 nc min.

Janob 9 King
1450

nomine se viris obnoxias esse meminissent. Itaque ad hunc usque diem nullum muliebri imperium, nulla publica procuratio fuit. In minoribus quoque magistratibus & mandandis, & exercendis eundem plane morem constantissime observarunt. Nam multi honores, atque in his iurisdictiones propter ingentia erga patriam merita, etsi ad plerasque iure hæreditario pervenerint, ac sæpe fœminis dotales cesserint, nunquam tamen ad memoriam usque nostram proditum est, fœminam aut in publico consilio præsedisse, aut ius dixisse, aut eorum quæ propter virorum creduntur, vllum munus usurpasse. Quod institutum cum maiores nostri nullis obstructi legibus tam constanter observarint, naturæ tantum in sanctu impulsu, si nos eorum posteris adversus legem omnium suffragijs acceptam, & tam longo usu probatam in manifestum periculum statum publicum præcipitemus, quis, non à temeritatis dico, sed insanix nos infamia vindicabit? præsertim cum exemplis propinquis admoneamur. Saxones enim ob vnius Ethelburgæ scelus lege cauerunt, ne vlla deinceps Regis vxor Regina vocaretur: aut in sede honoris in publico Regi assideret. Quæro igitur diligenter expendite, quantum ab eorum prudentia degenerent, qui adversus legem tam vetustam, tam fœminis vtilem, quàm viris honorificam clauum reipublicæ eis cõmittant, quibus maiores nostri nunquam nomen Regium indulserunt: vicini etiam honoris illius vocabulum ademerunt. Aliæ nationes aliter censuerunt. Quo successu dicam potest, modò prius eis respondeam, qui hanc legem non audent publicè calumniari, in mulierum autem conuenticulis tanquam iniquam arguunt. Verum quisquis est, qui eam reprehendit, non ille sanctionem aliquam hominum modò suffragijs comprobata, sed naturam ipsam, hoc est legem illam primariam à Deo in animos nostros incisam velle reprehendere videtur. Naturam inquam, quam noster legislator in hac roganda ducem, & consiliorum suorum reatricem habuit. Natura enim ab initio non modò viros à fœminis animi, corporisquæ viribus differuit, sed sua cuique sexui munia, suas virtutes genere quidem easdem, gradu vero longè diuersas attribuit: nam qui minus indecorum est fœminis ius dicere, delectum habere, exercitum ducere, signum pugnx propinere, quàm viro lanam, colum, telam, ceteraque muliebris infirmitatis tractare ministeria. Quæ in viris liberalitas, fortitudo, seueritas, in muliere profusio, vesania, crudelitas habetur: contra quod in fœminâ elegans, come, venustum, in viris fractum, elumbe, putidum iudicatur. Hæc naturæ sponte distincta qui permiscere, & confundere conantur, nonne vobis videntur omnem regni statum legibus, & institutis optimè formatum non perturbare, sed omnino evertere? cum muliebri imperio nobis probare contendunt, cuius ne nomen quidem vllum nostri maiores habebant. Huius enim (vt dixi) legislator non tam in ea condenda nouum ius attulisse videtur, quàm perpetuam maiorum consuetudinem literis ad posteritatis memoriam consignasse. Et quod in Rege creando natura duce semper fuerat usurpatum, id in Rege creando publica auctoritate obseruandum consecrasset. Hanc qui labefactare conantur, quid aliud moliuntur, quàm vt omnes leges, ritus, consuetudines maiorum vna lege violanda semel evertant. Neque ego (ne quis id calumniatur) leges omnes, velut in æternum latas arbitror immutabiles. Alia aliarum est ratio, alia vis, alia conditio. Quæ enim ad temporum vicissitudines accommodantur, eæ fortunæ inconstantix sunt obnoxix: tam diu durare solent, quandiu manet, quæ eas imposuit necessitas: & quæ per vim

Rerum Scoticarum

tyrannorum obruduntur, cum suis auctoribus ferè vna tolluntur. *At natura vim illam, quæ viua quodam modo lex est, & à Deo condita, in animosque hominum incisa, & penitus impressa, nullius multitudinis consensus, nulla hominum decreta abolere possunt. Non enim (vt egregium pœtam dixisse ferunt) heri, aut hodie nata est, sed cum ipsa rerum natura vna viget, consenescit, & interit. Quod è genere cum hæc nostra imprimis lex sit, non oppugnat Reginae dignitatem, qui cupit, vt ipsa vltro sibi præscribat metas, quas natura statuit, sexus postulat, consuetudo affirmat, & omnium pene gentium consensu latæ leges approbant: sed qui sui eam obliuisci iubent, & omnia iuris vincula perumpere, ordinemque rerum a Deo institutum, vltu receptum, & in omnibus bene moratis ciuitatibus probatum perturbare suadent. Eum ordinem quicumque negliget, graues non hominibus, sed Deo suarum legum vindicti exoluet pœnas. Nam si mortem non hominum minatur viro muliebrem, aut mulieri virilem vestem induenti, quod supplicium satis pro magnitudine sceleris graue eis interrogabitur, qui adulatione præpostera totam naturæ vim, & perpetuam Dei constitutionem evertant? vultis intelligere, quàm isti assentatores non ex animi sententia loquantur? in conuentu publico dicere sententiam, iuri dicundo præesse, leges rogare, aut abrogare? Hæc singula esse per se ampla sunt, quantula tamen portio sunt administrationis publicæ? cur ergo eorum vxores hic nobiscum non consultant? iudicijs præsidant? leges suadent, aut dissuadent? cur non domi suæ ipsi rem familiarem præcurant? & vxores in castra mittunt? Quod si, quibus rem familiarem committere vix audent, nedum minime negotij publici parti pares esse existiment, eas nostris imponere volunt ceruicibus, videte quàm sibi constent: sin ipsi infirmitatis suæ sibi conscij idem sentiunt, quod loquuntur, sed pudore, magis quàm iudicio cohibentur, desinant malè sperare de alijs, qui sua, hoc est virorum officia implere & volunt, & possunt. Sin (quod magis reor) hoc assentationis genere se Reginae gratificaturos putent, eos ad inuentionem adeo rerum ignaram credant, vt quod alijs foeminis esset turpissimum, in eo suæ dignitatis aut incrementum vllum, aut ornamentum inesse arbitretur. Inuitus in hanc orationem ingredior. Itaque cum princeps illustrissima de vniuerso regno ita sit pronerita, vt nihil audire debeat, quod animum eius, aut aures offensus posset, omitam, quæ in sexus contumeliam ab improbis iactati audio, & virtutum, quæ Reginae sunt propriæ potius vsurpabo memoriam. Hæc enim cum plurimum sint, & in primis illustres, nulla tamen maiorem ei apud omnes commendationem, & laudem conciliauit, quàm modestia. Ea enim istius sexus ita propria estimatur, vt in priuata plærunque vita alia aliarum vitia vel omnino texerit, vel terrè obscurarit. In principe vero nostra, cuius ob fortunæ, generisque claritatem nullum dictum, factumue in obscuro esse potest, ita hæc præluceat, vt eius commendatione ceteræ virtutes gratiores fieri videantur. Cum ea igitur mihi longa oratione non est opus: sed tantum vt admoneam, & horter, vt quam semel ad decus & gloriam ingressa est viam, eam constanter teneat: neu cuiusquam assentationibus iter ad laudem, & immortalitatem insistere, quàm per ancipitia, & incerta cum mihi omnis disceptatio, qui vel invidia erga meliores, quos ne vobis anteponantur, timetis: vel praua ambitione apud bonam principem futuræ gratiæ funda-*

fundamenta iacitis. Dicam igitur, Regina clarissima, fretus tua prudentia, quod
 sentio, & liberè dicam. Isti non te, sed tuam fortunam alloquuntur: & dum Re-
 gnam cogitant, eandem quoque sceminam esse obliuisci videntur. Cum scemi-
 nam dico (ne quis contumeliosè id dictū interpretetur) hominè dico, cui natura
 cum plurima dederit blandimenta, & indulgentiæ suæ munera, nonnulla etiam
 admiscuit (vt pulcherrimis quoque, & preciosissimis rebus solita est) infirmitatis
 incommoda: ideoque non sui protegendi satis potentem in aliena voluit esse cu-
 stodia. Adeoque in alios imperium non dedit, vt leges naturam imitata in perpe-
 tuam parentum, fratrum, maritorum tutela sceminas esse iusserint. Neque hoc ad
 eorum est excogitatum ignominiam, sed infirmitati inventum remedium. Nam
 cum eas negotijs, quibus sunt impares, arceat, beneficium est consulenti pudori,
 non honori detrectantis contumelia. Non commemorabo, quàm ægrè cohibeat
 eas maritorū diligentia, & parentum auctoritas. Non recensebo, quo soluta vincu-
 lis quarundam licentia proruperit. Ea tantum dicam, nō quæ causa præsens offert,
 sed quæ exigit: & quæ sine fraude publica tacere non possum. Si qua in eo sexu
 sunt priuatim noxia, ea maritis, & propinquis curæ sint: quæ publicè obesse possunt,
 ea leuiter attingam. Nunquam ab hoc sexu animi magnitudo postulata est. Ha-
 bent certè sceminæ suas virtutes. Sed hæc, de qua loquor, inter viriles, non mulie-
 res semper connumerata est: deinde quò magis ob naturæ imbecillitatem ani-
 morum motibus sunt obnoxia, eò quoties legum frænos licentia pertraxerit, longius
 progrediuntur, difficilius revocantur, ad modestiam vix vnquam redeunt: quippe
 morborum, & remediorum iuxta impatientes. Quòd si quæ inter eas fortiores vi-
 dentur, eò sunt magis periculosa, quòd vehementiores habeant impetus: & quæ
 radio sexus sceminam semel exuerunt, etiam vltra curas viriles licentiam extende-
 re volunt. Nam vbi modum, finemque à natura positum semel transieris, quic-
 quid vltra est, infinitū est, nullo cupiendi, aut audendi tibi relicto termino. Ad hanc
 etiam naturæ infirmitatem accedit, quòd quanto quisque sui minorem habet fidu-
 ciam, tanto facilius aliorum dicta, & facta ad suam contumeliam accipit: vehemen-
 tius irascitur: ægrius pacatur: immoderatus vindictam exercet, & velut contemp-
 tum sui vlciscitur. Hæc omnia quàm sint magistratum gerentibus aduersa, nemo
 vestrum opinor ignorat. Ista si quis à me confingi putat, apud animum suum repu-
 ter, quanta cum rerum perturbatione Ioanna Neapolitana non ita pridem impera-
 uerit. Reuoluite prisorum temporum historias. Non commemorabo Assyriam
 Semiramidem, non Cappadocem Laodicem: monstra sunt ista, non sceminæ. Pal-
 myrena illa Zenobia omnium ore celebrata Parthorum victrix, Imper. Rom. pro-
 pugnatrix, tandè victa, capta, triumphata, se, regnumque suum ab Odenato marito
 auctum, & illustratum vno momento evertit. Sed nec illud quidem præterire
 licet sumum, cuius in alienæ rei procuracione in primis ratio ducenda est, ne videli-
 cet summum imperium ei hominum generi committamus, à quo malè obiti ne-
 gotij ratio exigi non potest. Nihil ego neque Reginæ ingenio, neque fidei, neque
 industriæ detraho. Sed si quid (quod plærunque accidere solet) aliena etiam frau-
 de gestum fuerit secus ac publica utilitas, aut quem tenebit loci dignitas postulet,
 quàm multam à Regis matre exigemus? aut quam expetemus pœnam? apud quos
 rerum gestarum ratio reposcetur? apud muliebri concilium in gynæceo de summa
 rerum consultabitur? Vos ibi decretis aut singuli subscribetis, aut vniuersi aucto-
 reseritis: & quam vix inermem, legibus, & moribus vobis obnoxiam cohibere

Rerum Scoticarum

nunc potestis, auctoritate vestra semel armata mulierem impotentiam sustinebitis. Neque hoc est à me dictum existimate, quod quicquam tale à fortuna leuissima, & omnium longe modestissima metua: sed quod nobis, quibus omnia adhuc in manu aliena, turpe ducam, spe vestra incolumitatis, quam nobis ipsis debere possumus in aliena potestate collocare: presertim cum pro nobis faciant diuina, & humanae leges, & non modò maiorum nostrorum consuetudo, sed omnium, qui ubique terrarum sunt gentium consensus. Tulerunt quidem in summo honoris gradu nationes quaedam feminas, non illas quidem iudicio, & suffragiis electas, sed sorte nascendi oblatas. Nullus tamen vnquam populus, cum libera essent suffragia, cum virorum quantulacumque esset copia, sibi feminas praefecit. Quapropter viri clarissimi suadeo, vosque vehementer adhortor, iuxta leges patrias & maiorum instituta vnum, aut plures etiam si ita videbitur, ex optimis scilicet optimos eligatis, qui interim regnum administrant, cum Rex co-roboretur & animi, & corporis, ut ipse ad rerum gubernacula admoueri possit. Quod faxit Deum opt. max. fortunare & volo, & opto. Hec cum Kentedus cum haud dubia maioris partis assensione dixisset, ceteri ne frustra contra nisi videretur, in eorum sententiam concesserunt. Res autem hoc maxime modo est composita, ut neutra partium cessasse videretur. Bini è singulis factionibus ad Regis custodiam, qui publica negotia cum fide tractaret, vestigalia Regia colligeret, ac dispensaret, familiarisque Regis curam gererent. E factione Reginae Gulielmus Gramus, & Robertus Bodius tum Cancellarius, Alterius factionis Robertus Orcadum Comes, & Ioannes Kenedus, omnes familiarum suarum principes, Adiuncti his duo Episcopi Glasuensis, & Calcedoniensis. Reginae permixtum, ut educationi Regis adesset, modò ne qua parte curae publicae attingeret. Reliquorum vero liberorum (erat autem quaterni, Alexander Dux Albinus, Ioannes Comes Maritima, ac dux puellae) ipsa educationi praefecti. Rebus domesticis ita constitutis, legati Anglorum auditi: petentibus inducitur in annos quindecim data. Proximo anno qui fuit 1463. Regis mater decessit parum secunda pudicitia facta. Eodem anno Alexander Regis frater, dum ab avo materno è Gallijs redit, ab Anglis captus, breuique liberatur, Scotis nisi redderetur, ob violatas inducias bellum comminantibus. Pace forsata, domi ab intestinis motibus non diu cessatum. Nam controuersae procerum de statu publico ordinando rumoribus in maius aucta, & atque Regis immatura rebus gerendis, & superiorum temporum licentiae recens memoria hominibus natura inquietis hae reditatis eius potius cupidi in vinculis captiuum tenebat: viuum seruaturus, quoad odio nefarii sceleris senescere, res ex sententia transigeret. Id facinus Calenus Cabellus fratre in carcerem coniecit, hominem alioqui multis atrocibus infamem in aula ad supplicium ducturus. Verum ille, incertum fortuita, an voluntaria morte supplicium praevenerit. In diuersa regione Donaldus Insulanus ut auctor potentior, ita res turbare maiore mole est aggressus. Is enim Rege mortuo metu solutus in eo turbulento rerum statu locum iniuriae adversus infirmiores, & augendae potentiae occasionem sibi data rapuit, Enernessum cum non adeo magno comitatu venit: & à praefecto arcis, ut quod rededit: Insulanorumque copiis undique coactis, se Regem insularum pronunciat. Per propinquas regiones edicit, ut vestigalium vni sibi ciues pendant: neque alium Regem, aut dominum agnoscant: graui poena, qui secus fecisset indicta. Ad hanc famam infamiosius ad eum undique conuentibus, satis magno exercitu confecto Atholiam ingredi-

finis
omnes

1463

moes regitur
moria regis

creditur tanta celeritate, ut Comitem, qui Regis erat patruus, cum vxore nihil tale
 suspicatos carperit. Is enim ad repentini tumultus rumorem Blaro arci diffusus in
 vicinam Brigide ædem se religione loci defensurus secessit. Multi item popularium
 oppressi subito malo preciosissima quæque rerum suarum ed congregere. Ea ades
 quanquam in illis locis magna ceremonia veneraretur, & ad eum diem inviolata
 mansisset ob sanctitatis eximie famam, plus tamẽ valuit apud animum immanem,
 & auarum præda, quàm religio. Comite cum vxore, magnoque captiuorum numero
 illinc abducto, ædi rebus omnibus spoliata ignem iniecit. Sacerdotes verbis à sa-
 crilegio detertere conatos alios interfecit, alios male multatos dimisit. Circumie-
 ctis deinde locis ferro, & flamma longè, lateque vastatis, dum cum ingenti præda do-
 mum redit, suborta repente tempestate, magna parte nauium amissa, reliquis graui-
 ter afflictis, ipse cum paucis in Ilam insulam eiectus est verius, quàm expositus. Id
 vero, qui è tanta calamitate euaserant, rati manifesta numinis ira evenisse nudis pe-
 dibus, ac lineis modo vestimentis recti supplices cum muneribus ad Fanum Bri-
 gidæ, cui ante paucos dies tam contumeliose illuserant, accesserunt. Dux vero
 Donaldus siue dolore amissi cum præda exercitus, siue animum quamlibet imma-
 nem subeunte scelerum conscientia, & spretæ religionis memoria, ex eo die pa-
 rum compos fuisse mentis dicitur. Hic ducis casus propinquos eius mouit, ut A-
 tholiz Comitem cum suis liberos dimitterent, ac Brigidam propitiatum cum pia-
 culis, amplisque muneribus venirent. Rerum ita gestarum fama in aulam perlata
 omnem expeditionis aduersus Insulanos apparatus soluit. Primis tumultibus ita
 sedatis, tanta cum æquitate, & tranquillitate res Scotorum administratæ sunt, ut
 nunquam altiore securitatem, sincerioreque pacem seniores affirmarent se me-
 minisse. Ea erat in Iacobo Kennedo (cuius aula tum maximè nitebatur auctori-
 te) prudentia, & grauitas, ea in reliqua nobilitate, qui prudentioribus parere non
 recusabant, modestia. Tantam enim Kennedus existimationem multis erga rem
 Scoticam meritis, erga superiorem Regem officijs collegerat, tantam ob morum e-
 legantiam, & propinquam cum Regibus cognationem comparauerat in rebus om-
 nibus fidem, ut ceteri pueritæ Regiæ curatores, qui per ordinem bini in orbem si-
 bi succedebant, cum quoties in aulam excurreret, velut diligentis exactorem, &
 probatorem facile ferrent. Itaque hac eorum concordia in summa tranquillitate
 ita Rex educabatur, ut accedente ad rectorum diligentiam optima pueri indole
 magnâ omnium concitatis expectationem. Hæc fere ad sextum vsq; regni annum
 acta fuere. Erat tum in aula Robertus Bodius familiæ suæ princeps: qui præter
 magnas opes, familias tum plurimas, & clarissimas propinquitatibus, & affinitatibus
 erat complexus. Florebat etiam tum egregia stirpe domus. Habebat enim præter
 Thomam, & Robertum filios Alexandrum fratrem omnium primarum artium
 principem: qui reliquis pueritæ Regiæ rectoribus non inuitus, etiam cupiente lo-
 ane Kennedo propinquo (qui per ingrauescentem ætatem adolescentiæ laboribus
 impar erat) ad Regem est admotus, ut militarium exercitationum rudimentis eum
 imbueret, quibus tum inter æquales facile primus habebatur. His opibus freti,
 nec loco, quanuis honorifico, quem in aula tenebant, contenti, nec auctoritate,
 quæ erat eis præcipua, omne robur publicum in suam transferre familiam decre-
 uerant. Id ut conficerent, Alexandro negotium datur, ut Regis quoque animum
 adiungeret. Is Regem iam puberem in ætatis flexu nactus, ita comitate, & blanditijs
 animum infirmum cepit, ut summa sibi fides omnium rerum esset. In hanc tam

Rerum Scoticarum

1466

Reg. & Robertum
13 annorum

familialem consuetudinem admissus sermones frequenter apud adolescentem se-
rebat, eum iam regni potentem esse: iam tempus adesse, ut è senum prope seruitio
emancipatus aetatem circa se habeat militarem, eaque studia mature capebat, in
quibus velit nolit ei agenda sit aetas. Huius generis orationes ab adolescente re-
rum imperito, & in aetatis lubrico ad licentiam prono facile accipiebantur: ac pau-
latim rectoribus contumacior multa illis inconsultis, nonnulla adversantibus ten-
tate, atque occasione querere, ut à seniorum severitate velut è vinculis euaderet. Igi-
tur cum è Limnucho Rex ignorante Kennedo, cuius tum vices erant, in agros ve-
natum prodiret, senex certior factus non procul ab oppido eum assequitur: & cum
apprehensis habenis remoraretur, ac reducere conatetur, quod nec tempus com-
modum, nec idoneum comitatum causaretur, Alexander accurrens seni optime de
se merito arcu, quem manu tenebat, vulnus in caput infixit. Ita abactò Kennedo
velut arbitro molesto, quò cœperant ire, pergunt. Kennedus saucius in oppidum
redit. Nec Robertus in aulam reversus fratris factum improbauit. Inde odio-
rum semina cum gravissimo regni damno, alterius autem factionis exitio sunt orta.
Initium fuit promendæ discordiæ, cum Bodij Edimburgum, Kennedi Sterlinum
Regem inde transferre vellent. Bodij, qui plus in aula tum poterant, sine consensu
publico eum Edimburgum ducunt, ut ibi regnum iniret. Comites fuere itineris
præter Bodios Adamus Hepburnus, Ioannes Someruallius, & Andreas Carus fami-
liarum suarum principes. Hæc acta sunt circiter decimū Iulij diem, anni 1466.
Kennedi in ea contentione inferiores diversi domos abeunt, Ioannes in Carictam,
Iacobus in Fifam tumētibus ira animis, nec vitioni, sicubi possent, defuturi. Bodij
superiores iniuria non contenti, ad Ioannem Simiam miserunt, quicum domi collu-
deret, ac se oblectaret, delirationem seni exprobrantes. Nec multo post Iacobus
Kennedus decessit, maturè quidē ille, si ratio aetatis habeatur: verum eius mors om-
nibus bonis adeo fuit luctuosa, ut parente publico viderentur orbi. Erant enim
in eo viro præter virtutes ante commemoratas summa domi frugalitas, & continen-
tia: foris splendor, & magnificentia. Omnes superiores, & qui cum usque ad hunc
diē secuti sunt, Episcopos liberalitate in publicū superavit: cū interea non magnos
ecclesiasticos proventus teneret: neq; enim adhuc ad Scotos pervenerat cōsuetudo
sacerdotia sacerdotijs cumulādi, & malè per avaritiā quæsitā peius per luxuriā pro-
fundēdi. Vnum reliquit suæ liberalitatis monumentū egregiū, scholas publicas ad
Fanū Andree maximis sumptibus ædificatas, & magnis proventibus ex ecclesiasti-
cis tamen fructibus locupletatas. In eis sepulchrum sibi magnificè extruendū cu-
rauit. Quod tamē ei privatim de pluribus, publicè de omnibus optimè merito ma-
lignitas hominū invidit: quòd dicerent nimis vanitatis esse in re ad nullum usum
comparata tantos sumptus facere. Mors virtutes eius fecit illustriores, & desiderū
auxit. Eo enim velut perpetuo censore morum de medio sublato, disciplina publi-
ca paulatim labefactata: deinde penitus corrupta, secum omnia pene in exitū tra-
xit. Bodij ad domesticæ potentiae incrementum, & inimicorū vires imminuendas
sub legum prætextu animum adijciunt: è quibus maximè opportunus est visus Pa-
tricius Gramus Iacobi Kennedi ex eadem matre frater, Roberti quoque Bodij con-
sobrinus. Is, uti tum mos erat, per Canonicos electus Episcopus in locū Iacobi fra-
tris nuper defuncti, sed per factionē aulicam impeditus, quò minus cū Regis bona
venia Romam adiret sine cōmeatu ad Pontificē profectus facile cum eo transiret,
ut in demortui locum sufficeretur. Nam præter generis nobilitatē, & maximarum
virtu-

hominem dy in archie
piscopo pp. qui habuit
ad lora oroniz

virtutum commendationem, erat, ut illis temporibus liberaliter erudirus. Itaque dum Romæ aduersæ factionis opes metuens desidet, vetus controuersia de libertate ecclesiæ Scotorum agitari cœpta est. Nam Eboracensis Episcopus ius (quod Scotorum Episcopus contendebat sibi subditos) per licentiam bellorum usurpatum etiam in pace retinere studebat. Verum decreto Romæ secundum Scotos dato, Gramus non modo Scotiæ primas iudicatur, sed etiam à Pontifice legatione in triennium, ut sacerdotum prolapsos mores, & disciplinam ecclesiasticam præcipitantem in pristinum statum restitueret, est ordinatus: nec tamen vir tantus, tot animi, fortunæque bonis illustratus, ac summi Pontificis tali prærogatiua subnixus domum redire ausus est, usque ad inclinatam Bodiorum potentiam. Bodij, cum non tantus ad eos nobilitatis cõkursus fieret, quantum sperauerant, ut inimicorum criminationes amolirentur, & securitati suæ in posterum prospicerent, conuentum publicum indicendum curant in tertiumdecimum mensis Octobris. Ibi coram Rege, & apolectis Robertus Bodius senior in genua procidens conquestus est, suum erga Regem obsequium, quod in eo Edimburgum deducendo præstitisset, malignis inimicorum sermonibus traduci, & in peiorem partem rapi, ac minari illius consilij auctores pœnas aliquando duros. Quamobrem Regem orare, ut siquam ob id factum iram, aut offensam animo cõcepisset id palam declararet, & maleuolentium calumnias compesceret. Rex ubi paulum cum apolectis collocutus fuisset, respondit Robertum non auctorem eius itineris, sed comitem fuisse, neque obsequij pœna, sed potius officij in se collati præmio dignum existimare: idque se, ut inuidorum sermonibus obviam eatur, publico conuentus decreto declaraturum: atque eodem decreto caturum, nec ea res Bodio, comitibusque eius aliquando fraudi esse possit. Hoc decretum cum Bodius petisset in acta conuentus redigi: idemque diplomate Regio, cui magnum sigillum appenderetur, confirmari: decretum quidem statim in acta relatum: diploma paulo post, nempe vicesimo quinto eiusdem mensis die ei traditum. Eodem quoque die adijcitur & aliud diploma ex consilij sententiâ, quo Bodium Proregem creat: suamque salutem, fratres, sorores, arces, & oppida, omnemque iurisdictionem in ciues ei Rex cõmittit, donec ipse vicesimum annum expleret: egitque cum proceribus, qui tum aderant, ut sese sanctè promitterent omnium actionum publicarum Bodijs adiutores fore. pœnisque, nisi id summa cõpe, & fide fecissent, obnoxios futuros. Huic promisso Rex ipse quoque subscripsit. His rationibus Rege sibi coniuncto, & parte nobilitatis priuata scedere connexa, ac totius regni administratione in se traducta, securitati in longum tempus prouisum esse existimarunt, fundamenta potentiae etiã in posterum iacentes perfecerunt, ut Regis soror nati maxima Thomæ Bodio Roberti filio nuberet. Id matrimoniũ ut opulentum, & velut potentiae stabilimentum videbatur, ita inimicorum odia intedit, & vulgo variã sermonum materiã præbuit. Et si enim hac via omnes aditus ad Regem obseptos credebant, solique dictorum, & factorum arbitri erant, non tamen aulica gratia magis florebant, quam flagrabat odio publico, quod quadriennio prope totum in exitium totius familiae tandem erupit: nec aduersæ factionis prudentissimus quisque tam subitum eorum incrementum inuitus audiebat: ut cui arrogantiam (ut fieri solet) comitem speraret, quæ superiores ferre nequeat, & quales contemnat, & inferiores deprimat. Vbi autem priuati excessit modum, Reges æmulationis intolerantes in sui exitum accedat. Fama vero discordiæ inter factiones tam potentes populari quoque licentiæ frenâ soluit. Nam nationes atrocissimi assuetæ veterem rapacitatem ex intervallo auidius repetebant.

1406 3

Bodius prorege factus est etiam 1406 21

Rerum Scoticarum

bant: & odiorum semina ad tempus suppressa vehementius gliscebant: & seditioni turbandarum rerum occasiones libenter amplectebantur: omnes denique omnia spe impunitatis iniecta liberius audebant. Nec deerant occasione Kennedi, qui partim spargendis rumoribus plebis iram inflammarent, & omnium malorum causas in Bodios, ut seditionum auctores conferrent. Partim etiam (ut nonnulli rebantur) à tumultuosorum hominum consilijs non abhorrebant, & nequitia faeces occultè subdebant. Illud certè ex eorum vultibus elucebat, hunc turbidum rerum statum non admodum eis ingratum esse. Vnum restare videbatur ad florentem inimicorum potentiam subuerendam, ut Regis animum ad sua consilia traducerent. Satis enim, superque sibi virium esse: & vulgus nouarum rerum studiosum, & omnia alia magis quàm presentia semper cupiens facilè ad partes accessurum: Itaque per homines callidos, qui studium Bodianarum partium pre se ferrent, Regis animum perturbare insti tuunt. Interea legati in Daniam directi, ut Margaritam Dani Regis filiam Iacobo peterent vxorem: utque prospicerent, quoad fieri posset, ut vetus controuersia de Orcadibus, & Schetlandicis insulis, magnis vtriusque gentis cladibus exercita tolleretur. Princeps eius legationis fuit Andreas Stuartus Valteri filius, idemque Scotiæ Cancellarius. De nuptijs facile cum Dano transactum omni iure, quod in omnes circa Scotiam insulas maiores eius sibi arrogarant, dotis nomine remisso: tantum ut priuatis agrorum possessoribus caueretur, ut agros, quos ibi haberent, vti ante possederant, ita tenerent. Sunt qui pignori oppositos, donec dos solueretur, scribant: sed postea Iacobo nepoti ex filia recens nato Danum omne ius suum in perpetuum cessione. Cum à Cancellario Rex certior esset factus, omnia ex sententia esse confecta, proxima immittendo: ibi fraude inimicorum, & amicis parum prospicientibus Thomas Bodius Roberti filius Araniæ Comes, laudata supra modum etiam ab inuidis, & invidiosius a quibus eius virtute, & splendore, opibusque ad quamuis magnificentiam superpetentibus legatus deligitur. Ille domi omnia patre Prorege tuta ratus libens profectionem suscepit, ac iam ineunte autumno cum familiarium, & amicorum comitatu conscendit naues. Kennedi interea labefactato Regis animo, & amicorum, quibus Bodij eius voluntatem se retenturos credebant, nempe voluptates, & à curis publicis ocium trahendo in crimen, eorumque opes, quæ iam erant maximæ, velut Regi formidolosæ in maius extollendo, ac nomine pecularis prædam ex eorum ruina ostendendo animum infirmum, & suspicionibus, atque avaritiæ opportunum variè versabant. Bodij vero etsi obsequio, & malorum publicorum dissimulatione à molestis cogitationibus Regem auertere conarentur, tamen & vulgi querimoniæ, & aulæ solitudo, utraque ab inimicis auctæ de industria regi non poterant: nec deerant, qui Regem solitarium nascentem de publicis calamitatibus, & eorum remedijs liberius admonerent: & Rex ipse velut ad curas viriles assurgens, quæ vulgo fierent, nonnunquam ingrata sibi esse monstrabat. Nec Bodij, quanquam eum sibi paulatim minus obtemperantem, & pariter inuidiam popularem increfcere sentiebant, quicquam tamen e superiore licentia omittebant, consilijs & pristina eius facilitate, & venia præteritorum accepta. Igitur aduersa factio iam Rege clam in suas partes abducto, & Thoma Comite Araniæ in Daniam ablegato, vnde propter Oceani Septentrionalis sæuitiam magna anni parte navigationibus imperuij, reditus ante ver-

*regis arripit in hunc
deceit margaritam
filiam regis Daniæ*

adultum

adultū non pateret. Senes & ætate, & morbis inualidos, & raro propterea in aulam
 ventitantes, & præsidio multorum amicorum, qui in legationem erant profecti,
 destitutos maturum aggredi arbitrati, primum conuentum publicum iam diu à
 multis flagitatum in vicesimum secundum diem mensis Nouembris, anni millesi-
 mi quadringentesimi sexagesimi noni Edimburgum per Regem indicendum cu-
 rant. Eò Bodijs fratribus adesse iussis, variè res pro cuiusque odio, aut favore erga
 eos est celebrata. Ipsi certè tam inopinato casu perculsi, nullo auxilio aduersus im-
 minens malū ante parato, fractis animis non tam factionis aduersæ potentia, quam
 subita Regis alienatione perturbati Robertus omni spe incolumitatis abiecta, in
 Angliam profugit. Alexander, quem aduersa valetudo à fuga cohibuit, in ius ven-
 nit. Crimini fratribus communiter datum, quòd in Regem iniecta manu priuato
 consilio eum Edimburgum duxissent. Cum Alexander affirmaret eius culpæ ven-
 niam in conuentu publico impetratam, supplexque peteret, vt eius veniæ ex actis
 publicis Rex exemplum describi pateretur, id ei negatum. Quid aduersus id de-
 cretum ab accusatoribus obiectum sit, ab illius temporis scriptoribus non prodit-
 ur. Ego quoque, quanquam coniectura difficilis non sit, malo cogitationibus le-
 gentium rem totam relinquere, quàm incerta pro certo affirmare. In eo iudicio
 Alexander damnatus capite luit. Robertus paucis post annis Annevici in Anglia
 exilij tædio ad prægrauem ætatem adiuncto, decessit. Filius eius absens, inauditus,
 & negotium publicum gerens hostis publicus iudicatus. Omnium bona publica-
 ta. Hæc quidem ita gesta sunt. Quæ autem ex viris bonis, & illorum temporum
 non ignaris accepi, non existimaui dissimulanda. Aiunt enim decretum, quo
 Bodij ante auctorum venia fuit data, in actis extate in hanc fere sententiam, vt
 Rex omnem offensionem, & (vt tum loquebantur) animi rancorem remitteret.
 Quod quidem, qui Regi gratificari volebant iuxta remissionis de culpa, & pœna
 distinctionem, quæ tum inter Theologos celebrabatur, interpretarentur: his vi-
 delicet verbis intelligi noxam quidem, & ex animi nequitia cõceptam labem ab-
 oleri: cæterum legum pœnis reos non eximi. Proximo vere Danica classis Re-
 ginam aduexit. Thomas Bodius audita calamitate totius familiz, quanquam
 non deessent, qui in publica omnium læticia spem veniæ ei ostentarent, non est au-
 sus tamen descendere: verum ab vxore, quæ ad rumorem Danicæ classis aduola-
 uerat, edoctus nullum reditum ad Regis gratiam patere, omni aditu ab inimicis
 præcluso, statim in Daniam, vnde venerat, reuectus est: & peragrata Germania, in
 Galliam venit. Ibi multa frustra conatus, vt Ludouico vndecimo (qui regnum
 legitimum Francorum in tyrannidem conuerterat) deprecatore vteretur, ad Caro-
 lum Burgundum profectus fortem, & fidelem ei in bello nauauit operam: ac
 multis ab eo inuicem donis, & honoribus affectus fuit. Ibi dum priuatam, sed ho-
 norificam vitam ducit, vxor ei Iacobum filium, & Græcinam filiam peperit, de qui-
 bus suo loco dicemus. Nuptiæ Iacobitertij, & Margaritæ Reginæ magno nobili-
 tatis concursu celebratæ decimo die mensis Iulij, anni 1470. Ex eo matrimonio
 tertio post anno natus est Iacobus, qui patri in regnum successit, mense Martio, die
 sacro Diuo Patricio. Rex interea nondum satiatus Bodiorum calamitatibus scribit
 in Flandriam, ac sororem domum revocat. Sed cum ob insignem erga maritum
 amorem non facile ei de reditu persuaderi posse existimaret, curat ex aliorum lite-
 ris spem ei iniici, Regis ira spatio temporis lenita non desperandum, quin soror
 apud fratrem plurimum perficere posset ad mariti calamitatem subleuandam.
 Multum

1469

1470
 Iacobus g. quatuor
 natus ad 1471

Rerum Scoticarum

Multum interesse præsens, ne tuam causam agas, an alijs agendam mandes. Illa ea spe illecta cum redisset, statim de diuortio cum ea Rex agit: & affixis libellis publice, ac multis adscitis testibus, Kilmernoci (quod ante res afflictas Bodiorum princeps erat domicilium) iubetur Thomas intra sexagesimum diem adesse, quem sciebant omnes vix fide publica data, reverti ausurum. Cum diem non obisset, priores nuptiæ decernuntur illegitimæ: ac diuortio cum absente, & inaudito transacto, Maria Regis soror invita Iacobo Hamiltonio homini prope nouo, ac multum dignitate, & opibus, quàm prior maritus, inferiori nubere cogitur. Peperit autem ei Iacobum, & Margaritam filiam. Revocati quoque ex altero viro à Rege liberi: nec ille diu superstes fuit. Cum Antuerpiæ diem obisset, nec propinquum ibi haberet, qui hæreditatem adiret, Carolus magnificum ei sepulcrum pecunia satis ampla, quam ipse munificè eum donauerat in æde construendum cum inscriptione honorificacurauit. Ita Bodiorum, quæ tum erat in Scotia florentissima, familia intra paucos annos & creuit, & corruit, magno posteris documento, quam sint lubricæ Regum adolescentium amicitia: nec ea modò ruina obstupescit amicos, sed inimicos etiam terruit: nullo postea ad eum, vnde illi deiecti erant, gradum contendere auso, partim dum rerum humanarum casus instabiles expendunt, partim dum Regis tam subito in beneficijs pœnitentiam, & in odio tantam pertinaciam in mentem reuocant. Multum certe eos, qui ex ea mutatione status publici in maximam spem erant erecti, sua fefellit opinio. Nam Rex, qui superioribus annis assueuerat octo domestico, ac raro prodibat in publicum, iam nouus etiam maritus domesticis voluptatibus magnam temporis partem impertiebat: atque exclusa nobilitate, in paucorum ministrorum potestate totus erat. Cùm esset enim ingenio acri, & præferuido, non facile ferebat sententiam suam à consultoribus reprehendi: ita cum procerum in censendo refugeret libertatem, tales circa se habebat, qui non corrigerent, sed approbarent sua decreta, & repugnandi offensione vitata obsequendo gratiam pararet. Inter hos aulae mores ordo ecclesiasticus nihilo sanctius agebat. Quauis enim luxu, & auaritia iam multos annos ecclesiæ ministri laborassent, remanserat tam è adhuc species quedam antiquæ gravitatis, quæ & stimulos literas discuntibus adderet, & qui in discendo profecissent spem emolumenti eis inijceret. Eligebantur enim Episcopi à collegijs Canonicorū, & Cœnobiarchæ à suis sodalibus: tum autem aulicos, qui Regis animum, & aures oblederant, lucri ostentata magnitudo, & eorum, quibus cum certamen esset, infirmitas eò facile perduxit, vt Regi suaderent, ne rem tanti emolumenti penes homines ignauissimos, & ad nullam rei publicæ partem capeffendâ idoneos esse sineret: sed potestatem designandi quos veller, ad se revocaret. Inde enim non defuturum, vnde & contumaces reprimeret, & dubios retineret, & benè meritis gratiam referret. Nunc autem penes vulgi fecem honores, & opes esse, non minus in publicis necessitatibus parcos, quam in domesticis voluptatibus profusos. Vnum Regem esse oportere, in quem omnium oculi sint intenti: penes quem sit & puniendi, & ignoscendi, & remunerandi facultas. Cùm his, & similibus blandimentis Regis animum ætate infirmum, nec satis aduersus pecuniam firmum, & praua consuetudine labefactatum, & à natura pronum ad licentiam in suam sententiâ pertraxissent, continuo noua rerū facies per totū regnū oritur, rebus omnibus tam sacris quàm profanis in aulam velut ad publicâ nundinationē propositis. Patricius autē Gramus, qui præcipitantē ecclesiā vnus velut sufflaminabat, cùm inimicus omnia domi tenentibus, Romæ aliquot annos subsedisset, certior per amicos factus, quo in

Rerum Scoticarum

uolum ingrati viderentur, summam pecuniae grandem, quam tenuioribus sacer-
 dotibus gravatè extorserant, ad eum attulerunt. Rex hac præda potitus velut pa-
 tricij miserius cœpit cum eo mitius agere, ac missis ad eum Abbate Sanctæ crucis,
 & Seuessio, Episcopus Regi, & Episcopo Seuessius reconciliatur: sed pecunia ante
 ab amicis collata, & ad Regem perlata. Igitur Patricius velut omnibus molestis
 liberatus, cum ad villam suam Monimialium diuertisset, atque ad ea, quæ sui mu-
 neris erant, priuatim, & publicè obeunda se compararet, mensarij Romanenses ab
 inimicis in eum immissi, ob nondum solutam pro diplomate Pontificio (bullas ipsi
 vocant) pecuniam, ei sacris interdunt, Erat autem ille ad extremam inopiam iam
 adductus. Nam & ante, & post reditum census eius maiore ex parte à procurato-
 re Regio erant in fiscum relati: & quod ab amicis potuit confici, Regi, & aulicis da-
 tum. Ministris autem Regijs iterum in possessionem missis, ipse in arce sua adhi-
 bitis a Rege custodibus, ac domesticis ministris ablegatis seruari iussus, etiam ad
 inopiam consilij est redactus. Gulielmus Seuessius capitalis inimicus, velut men-
 tis parum compoti à Rege primum adiutor (vt vocant) est datus, deinde à Romano
 Pontifice approbatus. Mox idem Seuessius per factionis aduersæ potentiam quæ-
 stor electus, qui de vita, & moribus eius anquireret. Multa ei leuia, multa ridi-
 cula, quædam etiam incredibilia obiecta: inter quæ quòd interim vno die ter-
 missaret, idque ea ætate, qua vix reperiebatur Episcopus, qui ternis mensibus semel
 id munus obiret. Ibi inimico iudice, conductis testibus episcopatum eierare co-
 actus est. Seuessius, qui decretum ad Pontificem pertulerat, in eius locum susse-
 ditus. Nec inimici hac hominis clade contenti, cum omnes cum contumelias
 magno animo ferre conspicerent, curarunt, vt in cœnobium aliquod deuotum
 quatuor adhibitis custodibus includeretur, Electa est Æmœna scopulus verius,
 quàm insula: inde exorto bello metu Anglicæ classis post triennium est transfatus
 Fermelinodunum: illinc rursus in arcem, quæ est in lacu Leuino: atque ibi tan-
 dem ætate, & miserijs confectus decessit. Vir nullius sceleris compertus, doctrina
 & virtute nemini sui temporis inferior. Reliqui viri boni calamitate eius deterri-
 spe abiecta instaurandæ ecclesiasticæ disciplinæ, sese ad sua priuata quisque negoti-
 tia contulerunt. In aula sacerdotia aut vendebantur, aut adulatoribus, & turpium
 voluptatum ministris in præmium cedebant. Hæc, ne rerem series sæpius in-
 terrumperetur, quanquam diuersis temporibus gesta in vnum locum contulimus,
 vt memorabili exemplo miseriam illius temporis ante oculos exponeremus. Fa-
 cilis enim huic coniectura est, quibus in malis inferiorum ordinum homines
 versarentur, cum omni virtutis genere vir clarus, & idem Regia, magnarumque
 familiarum propinquitate subnixus, à paucis infimæ sortis nebulonibus fuerit in-
 micorum ludibrio, & crudelitati expositus. Nunc ad alia, quæ per ea tempora
 euenerunt, redeamus. Anno millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto
 cum ex decreto publico aduersus Ioannem insularum Regulum, qui aliquot iam
 prouincias occupauerat, & maritimas continentis regiones latè populabatur, Rex
 ipse terrestri itinere proficisci statuisset, & Crafordiæ Comitum tum maris præ-
 fectum cum classe esset missurus, Regulus tantis apparatibus impar, suadente
 Atholio Regis patruo venit in aulam supplex, ac se Regi permisit. Ademptæ ei
 quas per vim ceperat prouinciæ Rossia, Kintera, & Cnapdalia. Insularum imperium
 relictum. Eodem anno controuersia cum Angliis iam in bellum eruptura
 finem habuit. Nauem Scoticam ab Iacobo Kennedo ædificatam, qua maiorem
 ad eum

ad eum diem in Oceano visam non meminerant, vis tempestatum in litus Anglicum
 inpegerat. Bona ab Anglis direpta, ac sæpe frustra repetita. Hæc per aliquot an-
 nos cum his animos distinuisset, legatione tandem honorifica in Scotiam missa,
 cuius principes erant Episcopus Dunelmensis, & Scrupus homo nobilis. Ab ijs,
 cum Eduardus fortunæ inconstantia iactatus, pecunijs tam diuturno bello ex-
 haustus requiem ab armis libenter amplecteretur, facile renouatæ sunt induciæ,
 eis legibus, vt naues direptæ, & bonorum, quæ inerant precium per viros bonos
 aestimaretur, ac bona fide redderetur. Eodem anno legati ad Carolum Burgun-
 dum ad sedandas mercatorum querelas missi, cum in Flandriam appulissent, ibi
 comiter accepti. Ab eis aliquando forte fortuna inuitatus, vt vna cœnaret Andreas
 quidam medicinæ professor, & qui magnam astrologiarum prædictionum ha-
 bere putabatur peritiam. Is audita eorum adventus causa, seductos occultè ad-
 monuit, non esse, cur magnopere festinarent. Intra paucos enim dies certum de
 duce nuncium affuturum. Nec prædictioni defuit eventus. Nam intra triduum est
 renunciatum, ducem exercitu profligato ad Nancæum Lotharingiæ oppidum ab
 Heluetijs esse interfectum. Ita illi rebus, ob quas profecti erant, infectis reversi,
 cum apud Regem Andream de rebus futuris præscientiam mirè laudassent, ani-
 mum eius in eas artes procliuem impulerunt, vt magnis pollicitationibus homi-
 nem ad se accerferet, ac non ita diu post ea aduenientem beneuolè exciperet, & o-
 pulento sacerdotio, alijsq; muneribus donaret. Ab hoc autem cum Rex accepisset
 (vti fama est) sibi à suis exitium imminere, eaq; dictio cum maleficarum mulie-
 rum (quibus immodicè deditus erat) responsis consentiret, quæ prædixerant fore,
 vt leo à catulis suis extingueretur, è principe ab initio indolis optimæ, & summæ
 spei ac ne tum quidem penitus deprauato in immanem tyrannum degenerauit.
 Suspitionibus enim animo semel occupato sanguine proximos, & fere optimum
 quemque è nobilitate pro inimico habebat. Proceres autem cum ob hanc ipsam
 cum hoc malefico genere hominum consuetudinem Regi erant infensi, tum lon-
 gè magis ob aulicos quosdam infimæ sortis homines, quibus nobilitate contempta
 solis consultoribus utebatur. Eorum hi principes erant, Thomas Præstonus ho-
 nesto loco natus, sed qui Regi omnibus in rebus obsequi in animum induxerat.
 Robertus Cocheranus homo magnis corporis viribus, ac pari audacia: qui cum è
 certamine quodam singulari cognitus Regi fuisset, statim ex architecto aulicus fa-
 ctus, & ad spem vitæ liberalioris erectus, breui diligenter obeundis leuioribus ne-
 gotijs, & Regis moribus obsequendo perfecit, vt ad intima de rebus magnis con-
 silia adhiberetur: ac gener à Præstono eligeretur. Tertius erat Gulielmus Rogerus
 Anglus cantor, qui cū Regis Angli legatis in Scotiam ingressus, postquam semel,
 iterum Regi auditus placuit, ab eo retentus, & diuitijs auctus breui in eque-
 strum ordinem est ascriptus. Ceteri è contemptissimo genere hominum vilissi-
 marum artium opifices, & sola improbitate, & audacia commendati. De aula ab
 hoc hominum genere purganda cum nobilitatis conuocatio fieret, Ioannes minimus
 duobus Regis fratribus, eiusque paulatim prodirent indicia, Ioannes minimus
 natu fratrum ceteris incautior, cum temere de statu regni liberius locutus fuisset,
 ab aulicis arreptus, & in carcerem coniectus à domestico Regis concilio condem-
 natus, ac vena rescissa mori est coactus. Causa mortis in vulgus edita est, quod
 cum foeminis veneficis clam consilia conferret in Regis caput. Id crimen verum,
 vt videretur, decreta aduersus veneficas quæstione ad duodecim earum, quarum
 Ec. ij. vilissima

Rerum Scoticarum

vilissima erant capita, cremata. Mors Ioannis coniurationem iamiam (vt videbatur) erupturam magis repressit, quam discussit. Alexander vt genere, ita periculo proximus, quamuis omnes à se quoad potuit, suspiciones amoueret, tamen per ministros Regios, qui nunquam eo viuo, sibi satis consultum credebant, subito in arcem Edimburgensem raptus est. Ibi cum diligenter asseruaretur ab eis, qui eius potentiam sibi exitiabilem rebantur, nec per necessarios animum Regis placare posset, consilium clam, quando aliter non poterat, euadendi cœpit consilio cubiculari tantum ministro, quem vnum è suis sibi relictum habebat: per eum nauiculam conduxit, quam in statione proxima paratam esse iussit. Deinde crebris ex aula nuncijs comitantibus, qui coram custodibus (nam secreto colloqui non licebat) fingerent Regem placabiliorem fieri, ac breui spem libertatis ostentarent. Cum destinatus ad euadendum dies appeteret, vultu quantum in illa fortuna potuit, ad hilaritatem composito, simulat se plane nuncijs credere Regem sibi conciliatum esse, nec diu se sperare in ea custodia futurum, lauram custodibus cœnaniam dedit: & ad multam noctem vnà cum eis bibit: illis discedentibus, & vino copiosiore in somnum solutis solitudinem nactus, è linteis lectuli sui stragulis funem concinnauit, pro altitudine, vt rebatur, muri satis longum. Ac primum, vt periculum faceret, ministrum demisit, è cuius casu breuiorem iusto eum esse intellexit. Aucto igitur pro præsentis copia fune ipse secutus ministrum, qui in descensu crus fregerat, in humeros sublatum circiter mille passus ad mare tulit, ac ventum secundum nactus Dumbarum nauigauit: arceque aduersus vim satis communita, cum paucis in Franciam abiit. Eo absente Andreas Stuartus Cancellarius cum exercitu ad arcem capiendam missus, eam cum aliquot menses fortiter à præsidio defensam oppugnasset, tandem qui intus erant omnibus necessitatibus circumventi, nauiculas nacti, noctu clam in Angliam discesserunt. Postridie arx vacua recepta est. Cæsi ex obsidentibus aliquot equites clari. Circa hæc tēpora Regibus Scotorū, & Anglorum malis domesticis fatigatis, pacis cupido incessit. Missa ad eam conficiendam legatio ab Anglis beneuolenter excipitur, nec de modo conuentum, sed ad eam confirmandam adiecta affinitas, vt Cæcilia Eduardi filia Iacobi Scoti filio cum primum nubendo maturuissent, nuberet. Pars etiam dotis repræsentata, ea lege, vt si vtrisque puberibus nuptiæ non sequerentur, dos Anglo redderetur. Dati prædes aliquot oppidorum ciues. Sed ea pax non diuturna fuit. Nam ex odio vetusto, & residua è superioribus bellis ira incursionibus vtrinque factis, abactisque prædis, & villarum incendijs, ita vtrinque animi sunt inflammati, vt ex mutuis iniurijs res in apertum bellum erumperet. Erant & præter has suæ vtrisque causæ. Anglum incitabant Duglassius quidam vetus, Alexander autem Regis frater nouus exul. Nam Alexander in Galliam, vt diximus, profectus vxorem accepit filiam Comitis Bononiæ maritimæ. Sed cum à Ludouico vndecimo, qui tum imperitabat, impetrare nõ posset ad sua recuperanda copias, in Angliam transfectus, ibi se sperans aliquid moturū. Iacobum autē Scotorū Regem ad bellū incitabat Ludouicus Gallus Roberto Irlando Scototo doctore, Sorbonico cum duobus equitibus Gallis ad id missis. Igitur violata pace, quanquam res Scotica vastatis aliquot regionibus peiore in loco erat, decreto etiam in Anglia magno exercitu, qui ductu Glocestrij Scotiam inuaderet. Rex tamen, & qui circa eum erant, inuiti exercitum indicunt. Homines enim nuptiæ regi, & qui ex aliorum calamitatibus creuerant, Regique impotentium consilio-

rum auctores fuerant, nihil magis metuebant, quàm nobilitatis infensæ frequen-
 tem conuentum. Cum Lauderam ventum esset, oppidum & Martianis, & Teuto-
 nicis finibus vicinum, quæ regiones aut ab hoste vastatæ, aut per vim parere coactæ
 fuerant, Rex nihil de superiorum temporum ratione omittebat: nobilitate enim
 diffusus, omnia per domesticum consilium transigebat. Proceres eam indigni-
 tatem non tolerandam diutius rati, in templum oppido de tertia vigilia coëruunt.
 Concilio iam satis frequenti Arcibaldus Duglassius Angustæ Comes cōueniendæ
 causam ita explicasse dicitur. **N O N** arbitror necesse, viri clarissimi, vt statum
 rerum Scoticarum pluribus declarem: partim enim ipsi meministis, partim ante
 oculos videtis. Principes nobilitatis in exilium pulsi aut pati intoleranda, aut ne-
 faria facere coguntur. Vos autem, in quibus omne regni est robur sine capite
 relictæ, velut naus sine gubernatore omnibus fortunæ procellis, & tempestatibus
 estis obiecti. Ager noster vritur, fortunæ diripiuntur: agricolæ aut cædibus ex-
 hausti, aut quia nullum in tot malis aliud prospiciunt alleuamētum, hostibus de-
 diti. Rex vero, si compos esset, homo & animi generosi, & raræ prudentiæ malis
 venenis expugnatus, non ad procerum cœtum, sed ad infimæ sortis homines de
 pace, de bello, de salute publica refert. Illi ariolos consulunt, & maleficorum re-
 sponsa ad animum ægrum, & prauis superstitionibus captum adhibent: & de no-
 strum omnium incolumitate decreta istis auctoribus fiunt, qui, quod omnibus
 iure se inuisos intelligunt, omnes oderunt: nec vestram auctoritatem imminue-
 re, sed vniuersos omnibus artibus extinguere contendunt. Partim iam vestrum
 morte, partim exilio sustulerunt: neque, vt homines noui solent, gradatim ad
 summa nituntur: sed in Regio sanguine tyrocinium crudelitatis, & avaritiæ ex-
 ercent: alterum è Regis fratribus trucidarunt immanissimè, alterum patriæ me-
 tu mortis abstulerunt: & hostibus nostris ducem dederunt: Illis iam è medio
 sublatis, reliquæ nobilitati imminet, & suæ humilitatis conscij nihil eminens,
 aut excelsum superesse volunt. Quicumque habent aut diuitias ad eorum avari-
 tiam explendam, aut potentiam ad audaciæ resistendum, hunc pro hoste sibi nu-
 merant: & nos interea castra aduersus Anglos habemus, vt hosti publico resis-
 tamus: tanquam vllus sit hostis capitalior eo, qui nec bonis vestris cupiditatem,
 nec sanguine crudelitatem explere potest. Vt autem intelligatis, quàm hæc pe-
 nis intestina sæuior, quàm illa externa sit, fingite Anglum (quod Deus avertat)
 victorem veterum offensarum memorem, & felicitate præsentis elatum. Quem
 tandem odiorum suorum finem, aut quod præmium victoriæ statuet? Regisne
 inimici mortem, an vestram? ego certè neutrum existimo. Non enim de vita,
 sed gloria, & imperio nobis est certamen: & generosus animus, vt aduersus resis-
 tentes vehemens est, & concitatus, ita precibus, obsequio, ipsa denique instabili-
 tatis humanæ recordatione mitigatur, & ad lenitatem inflectitur. Sed demus
 hostem iratum sanguinem Regium, & cædem querere. Vter tandem mitius con-
 sulere videtur? Isne, qui vnà cum vita omnium malorum sensum adimeret? an
 qui, quem secundum Deum amare, & obseruare debent, ad quotidianam carni-
 ficinam reseruant? qui animum veneficijs obsessum in exitium propinquorum
 armant? qui Regem inimicorum armis prope circumventum velut captiuum
 detinent, neque permittunt, vt suorum vultus aliquando aspiciat, beneuolentiam
 intelligat, operam, & studium experiatur? non tam hostes existimandi sunt, qui
 castris ex aduerso positis odium suum palam profitentur, quàm qui domi ex in-

Rerum Scoticarum

Adiis vestrae salutis imminet, Regem alienatum ab amicis inimicis produnt, vos duce destitutos hostilibus armis obijciunt: à quibus, si victi mortem effugeritis, tamen in servitutem, & ignominiam incidetis. Sin vinceritis, non quierem vobis, opes patriæ, Regi gloriam comparabitis: sed inimicis vestris grassandi licentiam in præsentia, in futurum securitatem, vobis ipsis pestem, ac perniciem, Regi ætiorum servitutem conciliabitis. Nec vincendo mala fugiemus externa, sed domestica augebimus. Mea igitur sententia, ut paucis comprehendam, hæc est, ut prius domesticum servitutis iugum exuamus, quàm cum exteris manum conferamus. Alioqui enim paucorum libidini omnes serviemus, hostium opes augebimus, & publicam salutem prodemus. Vos quod faxitis, Deum velim fortunare.

Secundum Duglassij orationem non iam consultatio erat, sed murmur confusum totius fuit concionis arma in hostem publicum poscentium. Ita enim inflammati erant omnium, qui affuerant animi, ut ni ducerentur, exemplo erupturi in Regiam viderentur. Verùm qui ætate, honoribus, & auctoritate principes erant, sedato tumultu, quod metuebant, ne in temerario forte plebis impetu Rex violaretur, censent, ut primores assumpto quisque familiarium, quantus esset satis numero, sine maiore motu exercitus in prætorium proficiscerentur. Noxios, penes quos summa rerum erat, comprehenderent: eos in iudicium ad exercitum producerent; ac pœnas secundum leges expeterent. Interea dum hæc geruntur, rumor in aulam promanat, proceres ante lucem coactos in templo consultare, incertum qua de re: sed magnam sane videri, quæ Rege, eiusque consiliarijs ignorantibus, tales viros coegerit. Rex trepidè è somno experrectus, & ipse, quid optimum factu videatur, è suis quaerit. Interim Cocheranum præmittit, qui quid agatur, obseruet, & omnia certiora referat. Is dum paucis comitatus ad templum proficiscitur, occurrit primoribus nobilitatis in aulam venientibus. Ei statim Duglassius manum iniicit, ac torque aureo magni ponderis, quod gestabat apprehenso, gula paulum constricta dat custodiendum. Ipse rectè ad Regis cubiculum pergit. Qui ibi aderant vel repentino eius accessu attoniti, vel maiestatem hominis reueriti, sese continuerunt. Ibi cæteris, qui Regem pravis consilijs corrumpere credebantur, arreptis vnum adolescentem se amplexum, ut sibi condonarent, Rex oravit. Is erat Ioannes Ramiszus honesto loconatus, quem excusatione ætatis facile accepta dimiserunt. Cæteri cum in ius ducerentur, exortus est cum clamore totius exercitus tumultus omnibus vociferantibus, malos malè perdendos. Statim igitur ad supplicium rapti vitam suspendio finierunt: idque tanto vniuersorum studio in eorum exitium, ut cum funes in te subita deessent, singuli lora iumentorum, & frænorum habenas eum in usum offerrent: ac vehementer contenderent, quis potissimum hoc honore potiretur. Plurimis adversus privatos iniurijs hæc aulica factio premebatur. In publicum his maximè, quod nouæ monetæ æneæ fuissent auctores cudendæ, quam inuidioso nomine vulgus nigram appellabat. Hinc primum orta erat omnium rerum caritas: deinde etiam fames, dum venditores potius frumenta domi corripserent, quàm venditionis prætextu emptoribus condonarent. Sed, ne omnino commercia inter ciues cessarent, vnum contrahentibus inuentum est remedium, ut in contractibus adijcerent, quo genere monetæ solutio fieret. Cuderant & id genus numismatis aliquot superiorum Regum, sed magis ad usum necessarium pauperiorum, quàm ad suum quaestum: ac legibus etiam cauerant ultra, quàm sua-

mam venditores non cogerentur accipere, Ita rerum tenuium hinc erat empto-
 ribus comoditas, & ne ditionibus permutatio fraudem afferret, satis prouifum vide-
 batur. Dabatur etiam crimini Regis animus à nobilitate aversus; & ad magicam
 insaniam conuersus, atq; in propinquorum cædem impulsus. Sed Cocherano ma-
 ximè inuidiosus fuit titulus Comitatus Marris: quam regionem Rex extincto mi-
 nore fratre vel ei donauerat, vel regendam cõmiserat. Præuis consultoribus è me-
 dio sublatis cum nec Rex militi, nec miles Regi cõsideret, soluto exercitu domum
 est reditum. Rex etsi in præsentia irâ supprimeret, ac multa, & præclara nobilitati
 polliceretur, nihil aliud tamen in animo, quàm vindictam, cædem, & sanguinem co-
 quebat. Itaq; ubi primû sui potens sibi visus est, se in arcem Edimburgensem cum
 paucis abdidit. Nobilitas in eventum suspensa, sua seorsum concilia habebat, An-
 gulus suadente maximè Alexandro, qui simul ac Scotiâ attigisset, magna equitû, pe-
 ditumq; auxilia conuentura, & nobilitatè cû Rege discordem suam fore polliceba-
 tur, fratrem suum Ricardum Glocestriæ ducem copijs per hiemè coactis, præficit; atq;
 in Scotiam ducere iubet. Is adulta iam ætate, iter ingressus intellecto, quo in statu
 res Scotorû essent, Beruicum diuertit. Admissus statim in urbem quatuor millibus
 ad obsidendum arcem relictis, cum cæteris copijs Edimburgum rectâ ducit: fœdè
 vastatis, per quæ ierat locis. At ducente Alexandro sine maleficio urbem ingressus
 iacobum (quoniâ alloquendi spes nulla erat) edicto palam in foro proposito admo-
 nuit, primum vt quæ cum Eduardo pepigisset, seruaret: deinde vt ante Cal. Sept.
 proximas de damno dato, & iniurijs aduersus Anglos perpetratis satisfaceret: id nã
 fiat, Ricardum Glocestriæ ducem eum, regnumq; eius ferro, flammaq; persecutu-
 rum. Ad hæc iacobus, cum videret se neque in præsentia, quæ postularentur posse
 perficere, neque vires habere, quibus hostium vim propelleret, nihil profus neque
 scripto, neque per nuncios respondit. Scotorum autem primores à suo Rege desti-
 tuti, ne tamen omnino salutem publicæ deessent, coactis iterum copijs ad Hadinam
 castra posuerunt: atque vt imminentem calamitatem saltem leuarent, & victoriæ
 cursum sisterent, legatos ad Glocestriam Ducem miserunt, qui peterent, vt nuptiæ
 iam pridem promissæ conficerentur: ostenderent per Scotos non staturum,
 quo minus, in quæ conuentum fuerat, optima fide præstarentur. Angulus, qui
 satis sciebat Scotos alex pugnæ rem non commissuros, cum & pars virium ipso-
 rum eum Alexandro homine vulgo gratioso apud se esset, & reliquos factioni-
 bus distrahi non ignoraret, respondit, non sibi satis compertum esse, quid Rex
 Anglus eo de matrimonio decreuisset: interim pecuniam, quæ iacobo dotis no-
 mine erat representata, æquum sibi statim reddi censebat. Pacem vero si vellent,
 promitterent se arcem Beruici reddituros: aut si id minus possent, sanctè iura-
 rent, se nec obsessis vllam opem, nec obsidentibus molestiam allaturos, donec aut
 incapta, aut conditionibus dedita arx foret. Ad ea Scoti per legatos responde-
 runt, matrimonium nondum confectum esse nulla sua culpa, sed ob immaturam
 sponsæ, sponsæq; ætatem. Pecuniam, cuius soluendæ dies nondum aduenisset, non-
 dum deberi. De soluenda, si non satis cautum videretur, amplius cauturos. Ber-
 uici arcem in solo Scotico à Scotis ædificatam suæ ditionis esse, ac per multa sæ-
 cula fuisse. Eam si aliquando Angli intercæperint, aut per vim tenuerint, nihil ea
 iniuria ius vetus imminutum fuisse. Glocestrius, qui superior viribus erat, in sen-
 tentia persistabat, neq; iuris disceptationem vllam audiebat. Eodè die Calenus Cam-
 bellus Argatheliæ Comes, & Andreas Stuartus Cancellarius, duo item Episcopi

Rerum Scoticarum

1482
Fani Andreæ, & Dumblani miserunt ad Alexandrum, qui in castris Anglorum ad Lethintonum erat, suis diploma sigillis, & chirographis confirmatum, si Regi dicto audiens esset, se curaturos, ut in proximo conuentu publico bonis fide inter omnium anteaكتورum impunitate donaretur: hæc omnia ita futura fide interposita. Alexander re cum Glocestrio communicata, ab eo beneuolè dimissus ad suos redijt. Coacto consilio summa imperij ad eum omnium consensu deferretur. Statim ad eosdem relatum de obsidione Beruici soluenda. Prudentioribus visum est tam periculoso tempore, cum omnia seditionibus domesticis essent adæpturbata, ut vix quietis hostibus fortunæ sauiantis impetus sisti posset, pacem quauis conditione faciendam. Videbant enim perspicuè, si hostem tam potentem vincerent, se magis eum irritaturos, quàm absterrituros. Sin ipsi vincerentur, incertum esse, quemadmodum hostis natura ferox, & rebus secundis insolentia factus victoria esset vsurus. Hæc, etsi nonnulli ferociores, quàm pro tempore clamarent, sententia in consilio vicit. Post alias, atque alias condiciones frustrata, tandem ad septimum Calend. Septemb. anni millesimi quadringentesimi octuagesimi secundi, conuentum, ut arx Beruici dederetur, ac induciæ in paucos menses darentur, donec de pace per ocium tractari posset. Ita Beruicum vicesimo vno anno, postquam ad Scotos redierat, redditum fuit Anglis. Glocestrius re foris bene gesta, cum summa gratulatione ad suos est reversus. Eduardus de consilij sententia censuit, quæ de nuptijs pactus erat irrita fieri magis è re Anglica esset, quòd in tantis intestinis dissidijs metueret, ne Iacobi posteritas regno pellerentur, atque in Alexandrum, quem si Regem fecisset, tanto beneficio sibi obnoxium perpetuo in amicitia permansurum sperabat, pronior erat. Fœcialis Edimburgum emissus, qui affinitatem renunciaret, & dotem reposceret. Is ad octauum Calend. Nouembris cum sui adventus causam publicè declarasset, ciues impertrato ad solutionem die, bona fide pecuniam reddiderunt: datis fœciali, qui Beruicum vsque eum prosequerentur. Alexander, ut si qua essent residua fratris erga se odia, ea mitigaret, & nouo beneficio nouam iniret gratiam, eum ex arca deductum in liberam regni possessionem restituit. Sed plus apud animum imdebant ad priores suspitiones calumnix inimicorum Alexandri, qui nimiam eius popularitatem assiduè criminabantur: idque nõ dubium affectati regni argumentum esse asseuerabant. Ille admonitus per amicos consilia aduersus suum caput in aula agitari, clam in Angliam secessit, arcemque Dumbarum Eduardo tradidit. Alexander absens damnatus est. Crimini ei datum, quòd in Angliam primum frequentes nuncios misisset. Deinde non impetrato à Rege comiteatu, illuc ipse transisset: cum Anglo aduersus patriam, Regisque caput consilia coisset. Ceteris omnibus earum rerum conscijs venia data, & in ijs Gulielmo Crichtonio, quem non modò consiliorum omnium aduersus patriam socium, sed etiam auctorem, & impulsorem fuisse arguebant. Verum post veniam præteritorum semel impetratam iterum accusatus, quòd literis assiduis Alexandrum iam damnatū confirmaret, consilioque instrueret: idque per Thomam Dicsonum sacrificulum: quòd arcem Crichtonium curasset aduersus Regem muniendam, eamque non dedendi præfidiarijs auctor fuisse. In ius adesse iussus ad 16. Cal. Martias, anni millesimi quadringentesimi octuagesimi quarti. Quo die cum non affuisset, ipsi aqua, & igni interdicitur: bona in fiscum redacta. Hæc quidem in acta publica causæ sunt redactæ. Verum

Verum odium Regis ob causam priuatam conceptum plus ei nocuisse creditur. Erat
 Gulielmo vxor è nobili Dumbarorum familia nata, atque insigni pulchritudine.
 Eam cum à Rege maritus corruptam comperisset, cõsilium temerarium quidem,
 sed ab animo amore ægro, & iniuria irritato non alienum suscepit. Minorem
 enim è Regis sororibus, & ipsam quoque forma egregia, & consuetudine fratris
 infamem compressit: & ex ea Margaritam Crichtoniam, quæ non adeo pridem
 decessit, genuit. Interim domi vxor Crichtonij moritur. Soror vero, quam à
 Rege compressam diximus, adeo impotenti Gulielmi desiderio flagrabat, vt in-
 terim velut mente alienata delirare videretur. Rex partim ab amicis Guliel-
 mi exoratus, partim & iniuriæ ei factæ memor, & cupidus matrimonij prætextu
 sororis infamiam leuare, Gulielmo reditum permisit, ea lege, vt eam duceret. Gu-
 lielmus ab amicis persuasus, & melioris consilij inopia coactus, præsertim Ricardo
 Anglo extincto Ennernessum venit, ac Regem ibi non adeo diu ante vtriusque
 mortem est allocutus, atque in spem reditus erectus. Ibi sepulchrum eius adhuc
 ostenditur. Hæc diuersis temporibus gesta, ne cursus historiæ nobis esset abrum-
 pendus, in vnum locum sunt congesta. Nunc omissa reperamus. Eduardus An-
 glus proximo post Dumbarum receptum mense Aprili decessit millesimo qua-
 dringentesimo octuagesimo tertio, relicto filijs tutore Ricardo fratre. Is primum
 Gubernatoris nomine contentus duos menses Anglis præfuit. Deinde magna no-
 bilitatis, ac plebis parte varijs artibus conciliata, duobus fratris filijs in custodiam
 coniectis, Regina cum totidem filiabus in asylum sanctissimum prope Londinum
 inclusa, mense Iunio proximo Regium nomen, & insignia usurpauit. Alexander
 Albinus, & Iacobus Duglassius cupidi experiri, qui esset ciuium erga se animus, co-
 mitati quingentis equitibus selectis, ad lacum Mabanum veniunt, quod ibi frequens
 cõsecutus die Diuæ Magdalene sacro fieri soleret. Ibi subito irritatis animis pugna
 cõseritur, vario sepe successu, prout auxilia his, aut illis è vicinis regionibus sese ag-
 gregabant. Pugnatum est incerto eventu fere à meridie vsque ad noctem.
 Tandem victoria cruenta quidem illa multis suorum amissis, ad Scotos inclinauit.
 Captus ibi fuit Duglassius, & à Rege relegatus in Cœnobium Lindorim. Ale-
 xander in equum impositus fugit, nec diu post in Anglia mansit. Multæ interea
 incursiones factæ, sed maiore Anglorum damno, quam Scotorum commodo.
 Ricardus domi rerum exitu adhuc incerto, & metu externo impendente, à Co-
 mite Richemondia, cui tum apud Gallos exulanti multi Anglorum fauebant, &
 ad regnum capessendum vocabant, magna animi solitudine afficiebatur. Nec
 minus scelerum suorum velut stimulis vexatus statuit, quoniam seditiones do-
 mesticas non adeo cito sedatum iri sperabat, quibuscunque posset conditionibus
 ceteros complecti, & eorum auctoritate, & opibus se domi tutiorem, & inimi-
 cis magis formidabilem reddere. Igitur missis in Scotiam legatis, qui vel pacem,
 vel saltem aliquot annorum inducias impetrarent, omnia opinione sua multo
 faciliora inuenit. Iacobus enim, qui ob multa non dissimilia scelera maximo
 apud suos odio laborabat, legatos libenter audiuit. Pace enim cum Anglis
 facta, sperabat, se per ocium ciuiles iniurias clauso inimicis perfugio vlcisci posse.
 His maximè de causis missis ad regnorum fines ex intimis vtriusque Regis fami-
 liaribus, post multas, & diuturnas de rebus repetundis disceptationes, cum ob re-
 pentium res multitudinem, & probationum infirmitatem pax confici non
 posset, de inducijs in triennium conuenit, & quia ob difficultates, quas dixi,
 & tem-

Rerum Scoticarum

& temporis angustiam tum res reddi non poterant, dati utrinque legati, qui vna cum limitum præfectis id ex æquo, & bono curarent. Vna conditio in eis inducijs perplexè scripta erat, de Dumbaro Scotis restituendo, per quam Anglus eam tenere, Scotus oppugnare posse saluis inducijs interpretabatur. Scotus cum post sex menses præscriptos arcem per legatos repeteret, Richardus de sua voluntate per literas satis prolixè pollicebatur: sed alia, atque alia causando, eam vsque ad vici suæ finem (qui breui secutus est) retinuit. Eo autem à suis interempto, ac Henrici septimi regno nõdum stabilito, Iacobus arcem asperrima hieme obsedit. Qui in præsidio erant, nullum ob res domi turbatas auxilium expectantes, eam dediderunt. Henricus autem multis agitated procellis, vt externorum bellorum causas præcideret, & veterum odiorum incendia restingeret, ad Nouum castrum ad Tinam venit. Inde legatos in Scotiam misit, qui vel fœdus perpetuum, vel certas inducias diuturnas facerent. Homo enim singulari prudentia, & multas rerum vicissitudines expertus, in primis ad regnum suum stabiliendum vtile existimabat, cum vicinis omnibus, ac maximè cum Scotis pacem habere, quòd ferè hæc duo regna semper alterum alterius rebus insidiarentur aduersis: & rebelles tum ingros fouendo, tum extorres recipiendo spe vel auxiliij, vel refugij seditiones arbitrio pœnas expetere posset. Itaq; legatos humaniter acceptos monuit, se quidem nihil magis, quàm pacem cupere. Verum existimare à suis impetrari nõ posse, vt vel perpetuam pacem, vel diuturniores facerent inducias: partim, quòd id præ lege vetitum esset, ne metu amoto animi per ocium relanguescerent, & nervos industria remitterent: partim quòd ferociam ex longo armorum vsu collectam nõ tam cito possent omnino deponere. Quòd si ed adduci possent, vt sex, aut septem annorum inducijs faciendis consentirent, non esse respuendum. Quòd autem ad se attinet, dum viueret, pacem sibi sanctam, & inuiolatam cum Henrico fore curaturum etiam, vt induciæ antequam dies earum exiret, renouarentur. Verum se maximopere rogare legatos, ne quicquam eorum, quæ secreto cum ipsis egisset, in vulgus efferrent, ne proceres ad pacificandum tardiores essent, si studium eius in eam partem persentiscerent. Hæc Anglo relata cum sciret, quàm turbido in statu res Scotorum essent, quàmq; Regi pacem esse expediret, eum sincerè, & ex animo loqui ratus, inducijs in septem annos factis retro Eboracum se recepit. Interea mortitur Scotorum Regina mulier singulari formæ gratia, & probitate, quæq; viri effectus natos imperus plerumq; moderari credebatur. Moritur item in Gallia Alexander Regis frater duobus filijs relictis, Alexandro ex vxore priore Comitis Orcadum filia, & e secunda Ioanne, qui postea Protex in Scotia aliquot annos fuit. Iacobus autem confirmata foris pace, & domi consiliorum suorum duobus molestis interpellatoribus liberatus ad ingenium redijt: & exclusa fere omni nobilitate, homines novos circa se habebat, quos & aulicis honoribus, & ministerijs præficiet, homines iecta in eos cura publica, & pecuniæ vndique conquirendæ rationibus ipse eorum se voluptatibus immerfit. Princeps aulicæ factionis erat Ioannes Ramisæus, qui ad Lauderam seruatus à Rege supplicium euaserat. Is in tantam elatus est superbiam, vt cum domus magister (is honor apud Scotos præclarus habetur) à Rege esset electus, multisq; prædijs opulentis donatus, non tamen ea fortuna contentus impetrauit edictum, ne quis præter se, suosq; comites in eis locis, in quibus Rex diuersaretur, arma ferret. Vt scilicet hac ratione se, suamq; factionem aduersus

adversus nobilitatem communiret : quæ & frequentes seorsum coitiones faciebat, & armorum terrore stipata obambulabat : sed id edictum longè Ramisæo plus odij, quàm terroris conciliauit : & iam manifestæ seruitutis imago omnium oculis obversabatur . Rex interea nihil aliud moliebatur , quàm vt animum extirperet eorum sanguine, qui rebellandi auctores credebantur. Id cum vi aperta obtinere non posset, eos arte capere contendit, cum alijs atque alijs se reconciliatum simulans comiter, ac paulo etiam blandius, quàm principem deceret, accipiebat. Alios, quorum potentia eminebat, præmijs, & honoribus prosequatur . Dauidem Lindesium Crafordiæ Comitem ducem Montis rosarû appellat, hominem magnis opibus præpotentem sibi adiungere studens . Georgium Angusiæ Comitem apud se frequentem habebat, & cum eo velut penitus in gratiâ recepto secreta consilia cõmunicabat. Nec tamen præmijs, nec blanditijs cuiquam sinceri animi benevolentia simulationem, vel vt seorsum alios, ac deinde alios comprehenderet, vel proceres inter se committeret: quod utiq; nobilitatis principes Edimburgi nactus magis perspicuû fecit. Duglassio enim in arcem ad se vocato, demonstrauit egregiam sibi in præsentia oblatam sumendæ vltionis occasionem. Comprehenfis enim factionis ducibus, ac supplicio affectis cæteros conquieturos. Hanc opportunitatem vltro se offerentem si omittat, similem postea se nunquam sperare. Duglassius, qui animum Regis nihilo sibi, quàm reliquis placatiorem sciebat, cõsiliu tam crudele, & præcept callidè discussit, ratiocinatus quàm turpe, & flagitiosum id facinus omnes iudicaturi essent, si indicta causa tot homines claros, quibus promissa præteritorum venia conciliatus esset, non ita pridem, nunc fide publica accepta securos repente ad supplicium raperet . Non enim feroces hostium animos inturritu paucorum fractum iri, sed violata semel fide spem omnem concordia sublationem, & Regiæ auctoritatis, & vitæ propriae contemptum secuturum . Mihi vero si credis, inquit, rationem inibo, qua salua Regia dignitate etiam vindictæ prospiciatur . Ego enim conuocatis amicis, & clientibus de die, & palam iniecta manu, quo voles, in ius traham, & legum pœnas experiam. Id non honestius modo, sed & tutius erit, quàm si clam de nocte velut à latronibus oppressi trucidentur . Rex Comitem ex animo loqui credens (non enim ignorabat, quæ polliceretur posse præstare) gratijs ei actis, multis promissis oneratum dimittit . Ille admotis proceribus, vt imminenti periculo se subtraherent, ipse quoque se statim subduxit . Ab eo die Rex post occulta consilia patefacta, nemini deinde fidens cum ad tempus in arce Edimburgensi se continuisset, naue in regiones transorthanas, quæ adhuc ei parebant, vectus breui firmas copias confecit : & proceres, qui antea emendatum, non extinctum Regem volebant, desperata concordia consilia sua omnia in exitium eius conferebant . Illa difficultas eos habebat sollicitos, quem sibi ducem nominarent, qui Rege in ordinem coacto, Vicarium regni esset populo non ingratus, & obtentu nominis illustris factionem minimè grauaret inuidia, multa circumspicientibus in Regis filium est ab omnibus consensum . Is à custodibus suis, & ætatis infirmioris rectoribus corruptus hoc maximè meru, ne si ille recusaret, ad Anglos hostes familiae suæ perpetuos imperium deferretur. Iam Rex Fortham transierat, & ad Blacnessum arcecm habebat castra, & filij exercitus dimicationi paratus non longè aberat .

Verum

Rerum Scoticarum

Verum interventu Comitum Atholiarum patrum Regis res composita fuit. Ipse Atholius pacis pignus Adamo Hepburno Bothueliarum Comiti datus apud eum usque ad Regis mortem permanfit. Verum concordia, ut inter suspectos inuicem non diuturna fuit. Legatis interea comitantibus à nobilitate responsum est, cum Rex nihil sincere agat, certum bellum infida pace sibi potius videri: unam spem esse concordiam, si Rex filio sibi successore regno se abdicaret: alioqui nihil esse, quod colloquijs sese inuicem frustrarentur. Hoc responsum Rex legatis, quos ad Anglos, & Francos mittebat, ostendit: eosque summo opere rogauit, ut auctoritate sua, aut, si opus esset, auxilio paucorum rebellium furorē infringere: eosque ad lenitatem reducerent: communemque eam fortunam existimarent, & quæ suo contagio facile ad propinquas gentes serperet. Missi etiam ad Eugenium octauum Pontificem Romanum, qui orarent, ut pro sua paterna in Scoticum nomen caritate legatum in Scotiam mitteret, qui rebelles pro iure sacrosanctæ potestatis cogere, ut armis positis Regi suo parerent. Pontifex cum tum maxime haberet in Anglia Adrianum Castellensem, hominem singulari eruditione, & prudentia, ad eum scripsit, ut rebusoticis componendis operam daret. Sed hæc sera fuerunt auxilia. Procures enim, qui hæc agi non ignorabant, & Regem erga se implacabilem sciebant, ante quam maiores copiam ad eum conuenirent, decernere armis decreuerant: & quanquam Regis filium apud se haberent, simul ad auctoritatem ad vulgus comparandam, simul ut ostenderent se non patriæ, sed pernicioso Regi infensos esse, tamen ne legatorum externorum adventu plebis animi debilitarentur, dies noctesque solliciti erant, quomodo rem ultimo discrimini committerent. Obstant eorum festinationi Regis timor: qui, quonia fatis firmas acciuerat copias è regni partibus ad septentriones spectantibus, in arce Edimburgensi se continebat, dum ea auxilia conuenirent. Ab hoc consilio, quod ei visum fuerat tutissimum, fraude, aut certe inscitia suorum est deductus. Propter enim frequentia æstuaria, quæ moram, & periculum conuenturis afferre poterant, suaserunt, ut Sterlinum peteret, locum unum totius regni commodissimum ad auxilia ex omnibus regni partibus excipienda. Ibi quoque non minus tuto, quam in arce Edimburgi eum fore posse, cum hostes ab omnibus rebus ad expugnandas arces necessarijs imparati essent: simul classem, quam ad omnes casus instruxerat, in propinquo stare posse. Hoc quidem consilium & fidele videbatur, & satis erat tutum, nisi præfectus arcis Iacobus Siaus ab aduersa factione corruptus venientem exclusisset. Itaque cum hostes prope vestigijs eius institissent, neque quod se reciperet, haberet, coactus est cum eis, quas habebat copias aleam certaminis experiri. Initio cum satis acriter pugnaretur, procerumque prima acies loco cederet, Annandiani, & eorum vicini, qui ad occidentalem Scotiæ limitem accolunt, acriter gradum promouerunt. Hi cum longioribus uterentur hastis, quam qui ex aduerso stabant, statim Regis mediam aciem fuderunt. Ipse equi casu debilitatus in molas aquarias non longe à loco ubi pugnatum erat, se recepit, eo (ut videbatur) consilio, ut naues, quæ non longe aberant, conscenderet. Ibi cum paucis deprehensus occiditur. Tres eum fugientes proximè secuti Patricius Graius familiæ suæ princeps, Sterlinus Ke- rius, & sacrificulus cognomento Borthicus: incertum à quo eorum percussus. Eius ædis fama licet incerta per utrumque exercitum diuulgata, fecit, ut victoribus minus acriter instantibus fugientium multo pauciores cederentur. Cum Rege enim, non cum ciuibus procures bellum susceptum videri volebant. Cæsus est Regis Alexander

Liber Duodecimus. fol.143.

Alexander Cunigamus Glencarniæ Comes cum paucis clientibus, & propinquis: ex utraque parte complures vulnerati. Hunc finem vitæ habuit Iacobus tertius, vir non tam ingenio prauo natus, quàm praua consuetudine corruptus. Nam cum initio magnæ, & præclaræ indolis, animiq; verè Regij specimen dedisset, per Bodios primum, sed paulatim in licentiam est effusus. Ijs è medio sublati, ab hominibus infimæ sortis in omnia simul vitia est præceptus datus: tempora etiam corrupta, & vicinorum Regum exempla non parum ad eum evertendum iuuerunt. Nam & Eduardus quartus in Anglia, Carolus in Burgundia, Ludouicus undecimus in Gallia, Ioannes secundus in Lusitania tyrannidis fundamenta iecerunt. Ricardus tertius in Anglia immanissimè eam exercuit. Morti etiam Iacobi illa iniusta est ignominia, vt in proximo conuentu omnium ordinum decreto iure cæsus iudicaretur. Cautumq; sit diligenter omnibus, qui aduersus eum arma tulerant, ne ea res ipsis, eorumve posteris fraudi esset. Obijt anno a Christo nato millesimo quadringentesimo octuagesimo octauo, regni vicesimo octauo, ætatis tricesimo quinto.

mons Jacobi 1274
1488

que sequuntur 2393 ad
finem p Burgundiam
sunt rō hūmāna

Ff. j.

RERVM

RERVM SCOTICA- RVM HISTORIA

AVCTORE

Georgio Buchanano
Scoto.

Jacobus quintus 14 annorum rex.

1488

LIBER DECIMVSTERTIUS.

*hucusque hucus
in appiudic hys
sua ghuua m*

DACOB O tertio ad Iunij prope Sterlinum cesso, qui
sectam adversam sequebantur, de exitu Regis adhuc incerta
retro Limnuchum castra mouerunt. Ibi ad eos delatum
scaphas à classe ad terram commicare, ac saucios in naues
comportare. Inde suspitio est orta Regem à classe receprum
fuisse: itaque motis Letham castris missi à Principe (ita enim
Scoti filium Regis natum maximum appellant) præfectum clas-
sis evocant. Is erat Andreas Vodius, siue quis malit interpre-
tari, Siluius, eques & beneficiorum sui Regis memor, & summa erga defunctum be-
neuolentiæ constantia: qui cum negaret se in terram egressurum, nisi acceptis ob-
sidibus, dati è supremo ordine Seronius, & Flaminius. Rogatus à consilio Regis ce-
quid sciret, ubi Rex esset, & quinam essent, qui post prælium scaphis ad naues uen-
fuissent. De Rege se quicquã scire negauit: scaphis autem se cù fratribus descendisse
ut vna cum alijs bonis ciuibus salutem sui Regis tuerentur: sed cum frustra vitæ con-
opitulari essent conati, in classem rediisse: eiq; si uiueret, vni se parituros, si ex-
ctus esset, ad mortis ultionem paratos. Cum multa præterea aduersus rebelles iace-
ret conuicia, metu tamen ne obsides violarentur, incolumis ad naues est remissus.
Receptis obsidibus ciues Lethenses ad conciliũ vocati, ac magnis pollicitationibus
sollicitati, ut conscensis nauibus Andream Siluium oppugnarent. Responsum est
ab vniuersis vno cõsensu eum duas habere naues, ita omnibus rebus ad bellũ iur-
scientiã, ut ne decem quidem naues in Scotia essent, quæ cum duabus illis auderent
cõgredi. Ea igitur consultatione dilata, Edimburgum eunt. Ibi certiores de morte
Regis facti, funus ei amplissimũ faciendũ curant ad Cammiskenethum Cænobii
Sterlino vicinum ad vicefimum quintum diem mensis Iunij.

C V. R.

INTEREA comitia nouo Regi creãdo in certũ diem indicunt. Pauci ad id mo-
nus, & fere coniurationis aduersus superiorẽ Regem populares cõuenere. Regno sub-
cepto, statim nouus Rex ad præfectũ arcis Edimburgensis fœcialẽ misit, qui ad ded-
tionem eũ sollicitaret. Ea recepta Sterlinũ est profectus: atq; à præsidio dedita est
potitus. Rumore in Angliam de rebus in Scotia turbatis perlato, quinque naues
Anglicæ è classe Regia delectæ Forthæ æstuarium ingressæ passim prædando mercatoribus

toribus iter elauerunt, & multis excensionibus in vtrunque litus factis loca ma-
 ritima vehementer infestabant, Maior etiam rerum motus a terrestribus ciuium
 copijs expectabatur. Nam cum inimicorum vires magis dissipatae, quam fractae
 superiore praelio fuissent, quippe quae nec vniuersae affuerant, nec ex ijs, quae ade-
 rant, adeo multi cecidissent, ab animis adhuc odio, & invidia inflammatis, & fidu-
 cia sui elatis, maior tempestas imminere videbatur. Augebat indignationem, quod
 non in Regiam, sed paucorum potestatem tot viri genere, & opibus clari tam facile
 recidissent. Titulum enim, & nomen Regium penes adolescentem quindecim
 annorum, qui non regeret, sed à patris interfectores regeretur. Vim autem im-
 perij penes Duglassium, Heburnum, & Humium esse: quibus fiduciam au-
 gebant, quod omnia litora duabus classibus Anglica, & Scotica essent infesta.
 His difficultatibus vt mederetur, nouus Rex primum omnium statuit copias ma-
 ritimas reconciliare: ne aut illae aliquid turbarent, ipso in longinquas regni oras
 ad statum earum regionum ordinandum profecto, aut in interiora regni aditum
 darent Anglis ad mediterranea loca expilanda. Igitur Andream Siluium Regis
 morte iam passim diuulgata, minus in causa fore obstinatum ratus, eum fide pub-
 lica in litus evocat: & periculo publico, & infamia gentis vniuersae, quam paucae
 partes Anglicae ita superbè contemnerent, ante oculos exposita, non solum in suas
 partes Andream traducit, sed etiam aduersus Anglos armat, multisque suaden-
 duabus contentum respondens, cum primum tempestas comoda incidit, rectè ad-
 versus Anglos, qui ante Dumbarum oppidum stabant, vela fecit: & asperissimo
 praelio conferto Latham omnes captas perduxit: ac praefectos earum Regi ob-
 tulit. Andreas à Rege munifice donatus, eiusque in re militari peritia, & mili-
 tum virtus singulari laude honorata. Nec deerant ex eo genere hominum, qui
 Regum qualescunque res gestas admirantur, ac magnas etiam in maius extollant,
 qui eam victoriam longè maioris mox securitatis manifestum esse omen praesagi-
 rent. Interea procerum pars aduersa legationibus in omnes regni partes missis,
 mutuo se cohortantur, ne praesentem rerum statum ferant: neu tot viri fortes
 patricidas publicos, qui alterum Regem occidissent, alterum in seruitute tene-
 rent, sibi tam superbè paterentur illudere: ac Regiae salutis defensores per-
 duellionis arcessere, ipsos omnis diuini, & humani iuris violatores pro vindicibus
 decoris publici se venditare, ac liberatorum patriae nomen usurpare, apud quos
 ne Rex quidem ipse liber esset: quippe qui coactus sit in patrem, eundemque
 Regem arma sumere, & eo nefariè cælo paternos amicos, & capitis defensores im-
 pio bello persequi. Multa huius generis cum vulgo iactarentur, ad maiorem
 odij flammam excitandam Alexander Forbosius clarissimae familiae princeps Re-
 giam interulam sanguine foedatam, & vulnerum vestigijs laceram ex hastili lon-
 go pendente per Abredoniam, & illustriora vicinarum gentium oppida cir-
 cumtulit, & velut edicto publico per praekonem omnes ad foedissimi facinoris
 vltionem conciebat. Nec minus impigre in regionibus Cifforthanis Matthæus
 Stuartus Leuiniae Comes homo genere, & opibus clarus, & popularitate quadam
 honesta summis, infimisque iuxta carus vicinis sibi regulos accendebat: ac iam
 satis valida manu comparata, cum per pontem Sterlini Regijs oppidum tenenti-
 bus, penetrare non posset, per vadum non procul à fluminis ortu ad Grampij
 montis radices contendit, vt socijs se coniungeret. Id consilium cum Ioanni

Rerum Scoticarum

Dromundo per Alexandrum Macalpinum ipsius clientem, qui hostibus se com-
iunxerat, esset indicatum, ac palam factum in castris rebellium, omnia adeo se-
cura ac neglecta esse, ut quo quisque loco esset, sparsi tenderent, nec vigiles suis
locis dispositos haberent, nec vllum rei militaris munus vserparent. Dromun-
dus cum aulicis, ac paucis voluntariis, qui operæ nauandæ studio se ad eos ag-
gregarant, sopitos invadit. Multis cum somno mors fuit continuata. Cæteri
inermes retro vnde venerant, præcipiti fuga ruunt. Plures capti: sed à notis a-
micis pars dimissa. In eos tacitum sævitum, qui contumeliosius scripserant,
aut locuti fuerant. Auxit huius victoriæ læticiam nuncius allatus, eisdem die-
bus de prospera pugna navali Andreæ Siluij, adversus Stephanum Bullum. An-
glus enim audito quinque suorum naues à duabus Scoticis longe etiam minori-
bus superatas & captas fuisse, cum & ignominiam delectam cuperet, nec iustam
belli causam obtendere posse videretur. Convocatis ducibus rei maritimæ est,
ritis, oblatisque nauibus selectis, & navali apparatu quantum vellent hortatus est,
ut hanc nominis Anglici maculam tollerent: magnis ostentatis præmijs, si ip-
sum Silium aut vivum, aut mortuum ad se adducerent. Sed cæteris, qui virtu-
tem hostis cum felicitate coniunctam nouerant, cunctantibus Stephanus Bul-
lus eques notæ fortitudinis expeditionem suscepit: & rei benè gerendæ occasio
videbatur oblata, quòd Silium è Flandria propediem reversurum sciebat, cum-
que in reditu incautum, non magno negotio posse opprimi sperabat. Igitur
tribus è Regia classe nauibus electis, ac breui instructis, litus Angliæ legens ad
Maium insulam in æstuario Forthæ desertam constitit, loci maxime natu-
ram secutus, quòd ab omni parte intula stationes habeat tutas adversus omnes
ventorum procellas: & mare ibi se in angustum cogat, ut nulla nauicula pe-
teriens latere posset. Interim e scaphis piscatorijs, qui rei maritimæ præ-
ritiores haberentur retentis, eorum aliquot continenter in speculis habet, ut
naues hostium agnitas sibi commonstrent. Cum ibi non multos dies ad an-
choras restitissent, Siluij naues plenis velis advenientes simul visæ, & agnitæ
sunt: & Bullus sublatis anchoris præcepta iam animo victoria ad pugnam se
comparat. Silius tantum moratus dum sui arma expediunt, suas naues
in hostes concitat. Congrediuntur duo fortissimi duces magnorum exer-
citiuum animos gerentes, ac tam obstinati pugnarunt, ut incerta victoria
nox prælium dirimeret. Postridie mane relictis viribus duces exhortati v-
trinque suos, certamen renouant: ac manibus ferreis (harpagonas vocant),
hostium naues iniectis, velut pedestri ac stabili acie comminus decertant,
tanta pertinacia, ut æstum relabentem neutri sentirent, donec ad cumu-
los arenæ in ostio Tai amnis delati essent. Ibi minus alto mari naues An-
glorum, cum ob magnitudinem regi minus facile possent, se dedere fue-
runt coactæ. Inde aduerso Tao Taodunum tractæ ibi manserunt, donec
sepultis mortuis vulnerati medicis ad curandum distribuerentur. Hoc præ-
lium incidit in decimum diem mensis Augusti, anno redempti generis hu-
mani millesimo quadringentesimo, nonagesimo. Paucis post diebus Silius
ad Regem præfectus Stephanum Bullum, nauiumque præfectos, & è cæte-
ris honoratissimum quemque Regi obtulit: ac inuicem ab eo laudatus, &
muneribus est donatus. Rex captiuos cum suis nauibus vna Regi Anglo
collaudata militum fortitudine munifice reddidit: ut qui non de præda, sed
de gloria

de gloria certamen inissent, virtutemque etiam in hoste apud se honoratam esse ostendit. Henricus etsi suorum infelicem pugnam agrè ferret, tamen Regi Scotorum gratias egit: & munificentiam eius, & animi magnitudinem se libenter amplecti est professus. Circa hæc tempora monstrum noui generis in Scotia natum est, inferiote quidem corporis partè specie maris, nec quicquam à communi hominum forma discrepans. Umbilicum vero supra trunco corporis, ac reliquis omnibus membris geminis, & ad vsum, & speciem discretis. Id Rex diligenter & educandum, & erudiendum curavit: ac maximè in musicis, qua in re mirabiliter profecit. Quin & varias linguas edidicit, & varijs voluntatibus duo corpora secum discordia discutiabant, ac interim litigabant, cum aliud alij placeret. Interim velut in commune consultabant. Illud etiam in eo memorabile fuit, quòd cum infernè crura, lumbive offenderentur, vtrunque corpus communiter dolorem sentiret: cum vero superne pungeretur, aut alioqui læderetur, ad alterum corpus tantum doloris sensus perveniret. Quod discrimen etiam in morte fuit magis perspicuum. Nam cum alterum corpus complures ante alterum dies extinctum fuisset, quod superstes fuit dimidio sui computescente paulatim contabuit. Vixit id monstrum annos viginti octo: ac decessit administrante rege Scoticam Ioanne Prorege. Hac de re scribimus eò confidentius, quòd adhuc supersunt homines honesti complures, qui hæc viderint. Victoriæ navalis fama ad septentrionales perlata, & ipsi omissis belli consilijs domos suas abierunt. Hoc tumultu ita leui momento compresso Rex ad seditiones non modo in præsentia sedandas, sed in posterum omnino tollendas animum adiecit. Primum conventum, qui indictus erat in sextum Nouembris diem, Edimburgi habuit. In eo multa salubriter ad concordiam publicam stabiliendam sunt decreta. In primis, vt animi facilius ad pacem coalescerent, culpa in patios collata, poenæ magna ex parte leuata, aut omnino remissa. Cum de iure belli disceptaretur, Ioannes Leon Regulus Glammius capita quædam a proceribus ad Regem de pacificando misit protulit, quibus Iacobus tertius sæpe assenserat, ac subscripserat etiam: ac plane legibus illis concordiam cum proceribus confirmasset, nisi a prauis consultoribus animus eius fuisset alienatus, atque eò perductus, vt hostem veterem aduersus ciues suos pugnaturum in regnum introducere persuasus esset. Hanc ob consiliorum inconstantiam Comites Huntizus, Arellius, & Martialis cum ipso Glammiio, & plerisque alijs viris nobilibus eum tum deseruerunt, atque eius filium Iacobum quartum ob animum eius publicæ utilitatis, & tranquillitatis amanti, sunt secuti. Post satis longam disceptationem tandem ab vniuersis est decretum, qui in prælio Sterlinensi cecidissent, eos sua culpa cæcos videri: iureque eam cædem fuisse factam. Eos vero, qui aduersus publicæ salutis hostes fraudi occultæ honesta nomina prætexentes arma cæperunt, nec culpæ, nec crimini esse obnoxios. Huic decreto, quibus in conventu publico sententiæ dictio est, subscripserunt, vt exterarum nationum legatis, quos aduentare rumor erat, sui facti rationem redderent. Multa alia ibi decreta sunt facta, quæ & pauperioribus ablata redderent, & potentiores leuiter multarent, & verique parti cauerent, ne arma tum sumpta ipsis, posterisve co-

Rerum Scoticarum

rum fraudi essent. Hanc in adolescente quindecim annorum & victore, & in summa potestate collocato moderationem adornabat magnopere benignitas, & promissorum fides, & (quod in primis vulgus admiratur) corporis dignitas, ac virtutum, & alacre ingenium. Itaque cum nec auare, nec crudeliter victoria exerceretur, & delicta bona fide condonarentur, breui summa concordia inter factiones, & quale partis utriusque studium, & amor erga Regem coaluit. Pauci, qui pertinaciter fuerant, modica pecunia, aut exigua parte agrorum multati, nemo fortunis omnibus exutus. Et multa non in fiscum, sed in precium operæ nauarum cedebant. Huic Regiæ clementiæ gratiam adijciebat, quod homines adhuc recenti memoria tenebant, quam leuibus de causis sub Rege superiore viri clarissimi omnibus bonis excidissent, quamque dispares, in eorum successissent locum. Principes quoque factionis aduersæ quo fidelioribus eis vteretur, affinitate sibi coniunxit. Duas enim amice ex diuersis maritis filias Græcinam Bodiam Alexandro Forboso, Margaritam Hamiltoniam Matthæo Stuarto dedit uxores, ita breui conciliatis omnium animis, tam iucunda pax, tanta tranquillitas, & velut ancillante fortuna Regis virtutibus, tantus omnium frugum, & fructuum proventus est secutus, ut e sæculo plusquam ferreo verum aureum tenatum fuisse videretur. Rex autem latrocinia armis, cetera vitia iudiciorum sæueritate cum compressisset, ne in alios acer vindex, in seipsum indulgentior crederetur, ut omnibus palam esset, patre se invito fuisse interemptum, cathena ferrea quoad vixit, se cingebat, cui singulis annis annulum unum adijciebat. Id quanquam cædis auctoribus formidolosum esse posset tamen vel miti Regis ingenio, vel factionis opibus confisi omni motu publico abstinerunt. In hac communi vniuersorum, ac priuata singulorum læticia, septimo fere ab initio regno anno Petrus Varbecus in Scotiam appulit. Sed ante quam causam eius adventus explicem, pauca mihi supra sunt repetenda. Margarita Henrici quarti Regis Anglorum soror cum Carolo Burgundo nupsisset, ea Henricum septimum factionis aduersæ ducem quibuscunque posset rationibus, si non exequere, saltem exequere statuit. Id autem ut facilius efficeret, Petrum quendam Varbecum regni æmulum ei excitauit. Erat autem is adolescens Tornaci (quod est Nerniorum oppidum) humili loco natus, sed ea forma, ingenio, statura corporis, atque oris dignitate, ut facile Regi generis fidem faceret. Verum cum ira diu propter inopiam peregre vixisset, ut vix a suorum paucis agnosci posset, multarum nationum linguas addidicerat, atque ad summam impudentiam & os, & animum affirmauerat. Hunc Margarita, (quæ ad omnes occasiones turbandi rem Anglicam intenta ad vigilabat) cum esset nacta, aliquandiu apud se occulte habuit, donec eum edoceret, quibus factionibus Anglia laboraret: quos amicos, inimicosque illic haberet: perficeretque, ut omnem Regi generis feriem, quæ item singulis prospera, vel aduersa evenissent, teneret. His ita comparatis, cum iam maturum prideretur fortunam experiri, hominem occulte curat cum honesto comitatu primum in Lusitaniam, deinde in Hiberniam mittendum. Ibi magno concursu, & vulgi applausu velut Eduardi Regis filius receptus, siue suoapte ingenio ad similitudinem composito, atque arte etiam adiuto, siue barbarorum hominum credulitate fretus magnum breui motum excitaturus videbatur. Cum bello repente inter Gallos, & Anglos exorto, a Carolo octauo magnis pollicitationibus ex Hibernia vocatus, Luteciam venit, illic honorifice, ac Regio cultu, adiectis etiam satellitibus habitus, & ab Anglis exulibus, qui tum ibi frequentes agitabant, in

de anglis et petro
varbeco impetore

Liber Decimustertius. fol.146.

spem certā regni adductus est. Sed eo tumultu cōditionibus sopito, clam ex aula Gallica metu ne dederetur in Flandriā se contulit: atq; a Margarita cœu tum primum ab ea visus magno studio cultus, & aulicis ostentatus, & sepe multis præsenti- bus omnem fortunæ suæ fabulā iterare iussus. Margarita velut eam tum primū audisset, ad singulos tum prosperos, tum adversos evētus ita simulatis affectibus orationi eius subseruiebat, vt omnibus faceret fidem, se pro veris, quæ audisset accipere. Post vnum, & alterū diem Petrus Regio cultu procedere iussus adhibitis triginta stipatoribus, ac nomine albæ rosæ (quod insigne factionis Eboracensis apud Anglos est) cōmendatus verus, & indubitatus Anglici regni hæres prædicatur. Hæc vbi fuerunt primum per Flandriam, deinde per Angliam diuulgata, ita populi animos crexerant, vt magna ad eum cōcurreret frequen- nō eorum modo, qui legū formidine in asyis, alijsq; locis latitabant, sed hominū etiā nobilium, quibus aut suæ res non satis placebant, aut nouarum rerum erat cupiditas. Sed cūm lōgior mora, quam Petrus vires nouas adiecturam sperabat, præsentes emergente in lucem mendacio paulatim imminueret, statuit belli fortunæ rem cōmittere. Itaque comparata modica manu paucis suorū in litus expositis Cantianorum erga se voluntatem frustra tentauit. Omnibus, qui in terram descenderant, circumventis in Hiberniam cursum flexit. Nec ibi quoq; pro spe acceptus in Scotiam nauigat, gnarus raram, nec vnquam fere diuturnam inter Scotos, Angloſque esse concordiam. Hic cum ad Regem admissus Eboracensis familiæ ruinam, suæq; calamitates, quā maxime potuit, miserabiliter deplorasset, eumq; vehementer obtestatus esset, vt Regium sanguinē ab hac contumelia vindicaret, Rex eum bene sperate iubet, polliceturq; se effecturum, ne frustra eius auxilium Petrus suis afflictis postulasse existimeretur. Paucis post diebus convocato concilio Petrus introductus lamentabiliter de sua fortuna disseruit: se cum e Rege florentissimo suæ ætatis ad summam spem natus esset, præmatura morte patris destitutum in Ricardi patruī tyrannidem pene prius incidisse, quam calamitatis eius seruis ad se pervenire posset. Fratrem maiore crudeliter extincto, se a paternis amicis substractum, in eo regno, cuius hæres iure esset, ne in summa quidem inopia precatiam vitam ducere ausum. Apud exterarum gentes ita vixisse, vt fratris extincti, qui ex illis miserijs fuisset ereptus, repentina morte conditionem, præ ijs, quæ ipse ferret, felicem duceret. Se enim ad fortunæ ludibrium seruatum ne hoc quidem reliquum habuisse, vt calamitatem suam apud exteros; quod eos ad misericordiam adduceret, deplorare auderet. Postquam autem quis esset profiteri cœpisset, omnibus aduersæ fortunæ telis petitū esse. Ad priores enim miseras quodam hospitijs mercante, nunc ciues clanculum sollicitante, qui simulata amici- tia secreta rimarentur, veros amicos corrumperent, latentes detegerent, & falsis criminibus genus infamarent apud vulgus. Margaritā amitam, nobilesq; Anglos, qui ipsum agnoscerent, cōuicijs proscinderēt. Eam tamē cōscientia sua aduersus maledicentiā inimicorū fretam, & misericordia erga suū sanguinē permotā eius inopiam suis fortunis sustentasse. Tandem cum in muliere & vidua id ætatis non satis præsidij videret, se vicinos Reges, & nationes circumisse, rogantem, vt commones casus respicerent, neu Regium sanguinem violentia tyrannidis oppressum in luctu, miserijs, & formidine sinerent contabescere. Se vero etsi in gravissimis malis versetur, non ita animo esse deiectum, vt nō speret aliquando fore,

Alba rosa insigne
Eboracensis belgiorum

Janus & rex

Rerum Scoticarum

vt amicorum, (quos plurimos adhuc habeat in Anglia, & Hibernia) auxilio restitutus, pro merito cuique gratiam referre posset, præsertim adiunctis ad suam sectam Scotorum viribus: per quos si in regnum redeat, breui futurum, vt intelligant firmissimum amicum sibi paratum: & eo tempore paratum, quo veri amici conciliari soleant. Tanti autem beneficii se, suosque posteros ita perpetuo memores fore, vt omnem melioris fortunæ accessionem debere se eis libenter faterentur. Addidit præterea multa de Regis laudibus partim vera, partim qualia præsens fortuna exprimebat. Post hæc dicta cum Petro reticuisset, Rex cum se vocatum bono animo esse iussit: se de postulatis eius ad concilium relaturum. Eorum sententiam, etsi sibi sit necesse in rebus grauioribus sequi, tamen vtunque illi decernerent, se effecturum spondet, ne eum aliquando ad se confugisse pœniteat. Petro egresso cum sententiæ rogarentur, prudentiores, & quibus maior erat rerum vsus rem integram reijciendâ cepebant: siue quòd vana quæ prætenderentur, existimarent: siue quòd plus e bello prospicerent periculi, quam e victoria etiam, si certa esset, emolumenti expectarent. At maior pars, vel ob imperitiam rerum, & animorum inconstantiam, vel vt Regi gratificarentur, nunc de causa Petri differenda, vt quæ esset iustissima, fortunam hominis commiserabantur. Nunc rebus in Anglia turbatis, animisque ex ciuili discordia adhuc fluctuantibus occasionem arripientiam, & quod Angli semper facere consueuerunt, id se aliquando experiri debere, vt inimicorum aduersa tempora ad suum usum traherent. Victoriarumque iam sibi ante classicum augurabantur, præsertim adiunctis magnis Anglorum copijs: quæ si spe hominum infrequentiores conuenirent, tamen e duobus alterum sponte secuturum, vt vel victores tanto beneficio Regem sibi obnoxium in Regiam sedem collocarent: ab eoque quæ vellent, omnia impetrarent: vel si absque certamine rem transigere possent, Henricum sedentis motibus domesticis nondum regno confirmato, in quas vellent condictiones pertracturos. Quod si facere cunctatur, bello semel moto permulta, quæ nunc laterent, sponte se oblatura. Hæc cum maior pars censuisset, Rex nouarum rerum cupidus in eam sententiam inclinauit, ac cæteros seque Eboracensem appellando populo ostentare. Nec hac beneficentia contentus Catharinam Gordoniam Comitis Huntillæ filiam, ac præter splendorem generis forma commendatam ei vxorem dedit, hac affinitate in spem fortunæ melioris cum confirmaturus. Interea ex consilij decreto Rex comparato exercitu in Angliam ducit, primùm circumspicere, & agmine ad prælium, si qua repentina vis ingrueret, parato. Deinde, vt per equites missos exploratum cognouit nullum exercitum, nullam hostium manum vsquam coisse, dimissis ad prædandum cohortibus breui pene totam Northumbriam late in omnibusque Anglorum quisquam ad Petrum deficeret, & nunciatum Regi esset, per vicinas regiones exercitum conscribi, periculosum ratus suos præda graues expeditionis, & recentibus Anglorum copijs obijci, statuit in Scotiam redire, ac deposita præda, cum primum per anni tempus liceret nouam expeditionem parare. Neque metuebat, ne Angli abeuntem sequerentur, vt qui non ignoraret, neque subitarium militem diu in castris posse contineri, neque per inopem, & nuper vastatam

vastatam regionem posse, nullis ante preparatis comitatibus sequi. Et Petrus contra quam sperauerat, nullis Anglorum auxilijs ad se coeuntibus, veritus ne, si diutius in hostico morarentur, commenta sua palam fierent, velut & ipse sententiam Regis probaret, cum adit: & compositis vultu, & oratione ad misericordiae habitum rogat suppliciter, ne in regnum sibi debitum, & ciuium suorum cruorem tam hostiliter sauiretur. Tanti sibi nullum esse dominatum, vt suum sanguinem ita profundi, & solum patrium ferro flammaque sic miserabiliter vastari cereret. Et Rex prope iam intellecto, quo intempestiua hominis illa clementia spectaret, respondit se vereri, ne regnum illud, in quo nemo cum non modo Regem, sed nec ciuem agnosceret, non sibi, sed hosti suo capitali seruet: ita de communi sententia domum reditur, & exercitus dimittitur. Rex Anglus de motu & reditu Scotorum certior factus expeditione aduersus eos in proximum annum decreta validum exercitum conscribi iubet. Ipse interea, ne hiems iners esset ordinum conventum habet. Ibi concilio eius de bello Scotico comprobato in subsidium leue tributum populo indicitur: sed quod grauius domi bellum excitauit, quam cui restinguendo foris erat destinatum. Querebatur enim vulgus tot bellis intra paucos annos gestis iuuentutem delectibus esse absumptam: rem familiarem valde attenuatam, proceres, & consultores Regios, non modo ijs calamitatibus non commoueri, sed in pace noua bella querere. Noua rerum omnium egentibus tributa imponere, vt quos ferrum non absumpserit, hi inopia, & miserijs concisciantur. Haec querimoniae cum publicae fere essent, Cornauij longe praecateis indignabantur, quippe cum agrum magna ex parte sterilem colerent, bellum eis magis quaestuofum, quam sumptuosum esse consueuerat. Igitur homines bellicosi, qui rem familiarem magis peculio castrensi augere, quam tributis minuere solebant, primum coactores & ministros Regios occidunt. Deinde tam audacis facinoris, vnde receptus ad misericordiam non erat, sibi conscij multitudinem ad arma indies affluentius properante Londinum versus iter capefunt. Sed de his motibus, quos longius prosequi animus non est, satis ad meum institutum arbitror dicere, quod totum eum annum Cornauij Regem Anglum ita exerceuerint, vt arma copiasque ad bellumoticum paratas in rebelles vertere sit coactus. Interea Scotus, qui animo praeceperat hostem superiora damna non passurum inulta, & per exploratores cognouerat, ingentes in se copias parari, & ipse ex aduerso cogit exercitum eo consilio, vt si Angli priores cum inuaderent, ipse sua tueretur: sin minus expeditione in hosticum facta vicina suis finibus loca ita deuastaret, vt non modo militem, sed ne ad cultores agrorum alendos solum alioqui tenue, necessaria suppeditaret. Verum nuncio de Cornauiorum tumultu allato statim Angliam cum magnis copijs ingressus bifariam suos diuisit. Partim ad Dunelmenses agros populandos missis, cum reliquis ipse Noramam arcem validam ad Tuedam in colle praeralto sitam oppugnare aggreditur. Sed nec hac, nec illac magnum operae pretium factum. Nam Ricardus Foxius Dunelmensis Episcopus vir summa prudentia, e statu rei Anglicae turbato suspicatus Scotum tantam rei bene gerendae occasionem non omisurum, arces aliquot validis praesidijs communiuit. Pecora quaeque a lia ferri agiue poterant in loca aut natura tuta, aut amnibus, & paludibus impedita transferenda curauit. Comitumque Surrium, qui magnas in agro

Rerum Scoticarum

Eboracensi copias habebat, accersit. Igitur incendijs in agros modo scuitum est. Norama valide a presidio est defensa. Ita nulla re memorabili gesta, Scoti domum redierunt. Angli eos breui secuti Atonam arcem modicam prope in ipso limite sitam everterunt. Deinde & ipsi quoque nullo operæ precio facto ex hostico excesserunt. Inter hos motus externos, & ciuiles venit in Angliam Petrus Hialas, vir prudentiæ singularis, & vt illa ferebant tempora, non indoctus, a Ferdinando & Isabella Regibus Hispaniarum missus. Eius legationis summa erat, vt Catharina eorum filia Arduo Henrici filio collocata, noua affinitas, & ex ea necessitudo contraheretur. Eum cum de affinitate Anglus libenter audisset, cuperetque etiam eo interprete cum Scoto (a quo ipse parum e dignitate sua putabat, vt pacem peteret) bellum finire, Petrus libens negotium suscepit: ac profectus in Scotiam, cum varie versando Iacobi animum tandem ad quietiora consilia eum flexisset, scripsit ad Anglum, se sperare pacem non difficulter coire posse, si ipse aliquem e suis hominem prudentem ad statuendum de conditionibus mitteret. Anglus, vt homo fortunæ inconstantiam sæpe expertus suorum animis e domestico tumultu adhuc feroeibus, nec tam clade fractis, quam irritatis iubet Ricardum Foxium, qui in arce sua Norama se continebat, consilia cum Hiala communicare. Hi cum Iedburgi cum Scotorum legatis per aliquot dies disceptassent, multis vltro citroque iactatis conditionibus nihil certi statuere potuerunt. Pax quod minus coiret, maxime impediabat Henrici postulatio, qui æquum censebat Petrum Varbecum hominem fraudulentum, & multarum turbarum auctorem sibi dedi. Id cum Iacobus obstinate negaret, neque enim honestum sibi esse, hominem Regij generis primum supplicem, mox affinem violata fide hostium ludibrio tradere, infecta re e colloquio discessum est. Spe tamen non penitus abiecta induciæ in aliquot menses factæ, dum Iacobus Varbecum salua fide ab se dimitteret. Cum iam ex colloquio cū Anglis, magnisque alijs iudicijs falsa illa de genere, & fortuna Petri fabula dilucere cœpisset, Rex eo ad se vocato, beneficia in ipsum collata, singularemque suam benevolentiam, cuius ipse optimus esset testis, commemorauit. In primis quod eius causa bellum cum opulentissimo Rege suscepisset, ac iam alterum annum gessisset magno cum hostium incommodo, & ciuium vexatione. Se pacem honorificam vltro si eum dederet, oblatam recusasse. Ea in re cum ciuium, & hostium animos iuxta offenderet, se nec velle, nec posse consensui eorum amplius resistere. Petit ab eo, vt circumspiciat siue bellum, seu pax placeat commodiorem exilio locum: sibi decretum pacem cum Anglo facere, factamque sanctè colere, & quicquid eam perturbare posset a se procul segregare. Nec Petrum queri posse, se prius a Scotis, quam ab Anglis, quorum fiducia bellum Scoti mouerunt destitutum. Vtunque autem hæc se haberent, se cum viatico, rebusque ad nauigandum necessarijs profecturum. Varbecus, etsi præter spem discessu angebatur, nihil tamen remittens de simulata animi magnitudine paucis post diebus cum vxore, & familia in Hiberniam nauigauit: atque inde breui in Angliam, & cum reliquijs Cornuaniæ coniurationis sese coniunxit. Ibi cum multa attentasset, neque quicquam succederet, tandem captus, & vitæ superioris ludibria fassus laqueo vitam finiuit. Seminario belli inter Scotos, & Anglos prope extincto, rebusque ad pacem spectantibus, e leui occasione subito animis irritatis sæuissimum bellum prope exarsit. Iuuenes aliquot Scoti cum (vt in pace fieri solet) in oppidum Noramam arci propinquum sæpiuscule conuenissent,

ac per

1500

Jacobus 4us Britannie
Henricus 7us Anglie
rex

ac per ludum, & lasciviam tam familiariter cum vicinis, ac fluvio tantum, nec eo quidem lato diremptis commessarentur, quam si domi fuissent, custodes arcis ex residuo superioris belli odio animis infensis, & per iurgia irritatis, cum velut speculatores Scotos arguerent, a rixa ad manus ventum est. Multis vulneribus vtrinque acceptis, Scoti numero inferiores aliquot suorum amissis domum redeunt. Re sæpius in conventibus inter limitum præfectos agitata, Iacobus vehementer iratus fœciale ad Henricum mittit, questum de violatis inducijs, & Anglorum inconstantia in pactis servandis: ac nisi satisfiat ex legibus, quæ ex vtriusq; populi consensu de rebus repetundis sanctæ essent, bellum denunciare iussit. Anglus fortunæ violentia à primis vsque incunabulis exercitus, & ad pacem pronior respondit, quidquid huius patratum esset, se quidem invito, atque etiam ignaro factum. Si quid temeritate præfidiarj militis secus commissum esset, se salvis fœderibus curaturum, vt ea de re quæstio habeatur, ac de noxijs pœna expetatur. Verum cum ea res lentius ageretur, id responsum eò visum est tendere, vt dilata pœna spatio temporis invidia evanesceret, ideoque animum Iacobi magis accendit, quam leniit. Ricardus Foxius Dunelmi Episcopus, qui arcis erat dominus, cum ferret molestè causam soluendi fœderis a suis ortâ, id ne fieret literis officij, & humanitatis plenis subinde missis, homo summa prudentia, & dicendi peritia Iacobi animû ita flexit, vt rescriberet libenter se cum eo collocaturû non modò de recenti iniuria, sed de alijs negotijs, quæ ex vsu gentis vtriusq; fotent. Is cõsulto, ac assentiente primûm suo Rege ad Milrossium, vbi tum Iacobus erat, venit. Ibi post vehemètem querelam de iniuria ad Noramam accepta prudète, & graui Foxij oratione delentus offensam quidem concordia causa, cuius se cupidissimum esse ostendebat, remisit. Cætera sine arbitris acta: quorum hæc, vt postea cognitum est, summa fuit: se semper non modò pacem, sed quò arctius ea coalesceret, etiam affinitatem cum Henrico cupiisse: ac nunc etiam cupere. Quòd si Henricus induceret in animum Margaritam filiam despondere, sese sperare eam rem in vtriusque regni emolumentum cessuram. Foxius verò, cuius auctoritatem iure maximam esse domi sciret, si ad eam affinitatem conciliandam suum studium adiungere vellet, se non dubitare facillè omnia conuentura. Ille suam operam libenter est pollicitus: atque in aulam Anglicam profectus, re cum Rege communicata spem Scotorum legatis fecit, concordiam Reges inter facillè coituram. Ita demum tertio post anno, qui fuit millesimus quingentesimus, iisdem ferè diebus Margarita Henrici natu maior filia Iacobò quarto, & Catharina Ferdinandi Hispani filia Arturo Henrici primogenito desponsa fuit. Nuptiæ altero post anno magno apparatu celebratæ fuerunt. Secundum nuptias rebus tranquillis, aulaque a studio armorum ad lusus, & lasciviam conuersa, nihil aliud, quàm spectacula, pompæ, & conuiuia, & saltationes conspiciabantur: ac veluti perpetui quidam ludi, & ludorum causa dies feriatu agitabantur. Edebantur & certamina equestria frequenter, maximè ad morem Gallicum. Intercurrebant etiam velut tragici actus provocationes hominum latrocinio viuere assuetorum, Rege ad ea spectacula se facillè præbente, vt qui eadem eorum in lucro ponendam existimaret. Horum ludorum fama cum ad exteras gentes permanasset, multi peregrini, ac potissimum e Gallia virtutis ostentandæ cupidim quotidie adventabant: & a Rege beneuolè, & liberaliter excipiebantur, & dimittebantur. Nec in has modo ludicras exercitationes, sed etiam ædificationes

et postea seu
hispanna heri
ru vix vix

Sterlini,

Rerum Scoticarum

Sterlini, Falcolandiæ, alijsq; diuersis in locis, atque in monasteriorum substructiones magnos sumptus fecit: ad nauium autem fabricaciones longe maximos. Tres enim eximia magnitudine naues ædificauit, multasq; mediocres. Sed omnium admiratione & sumptus, & apparatus vna longe superauit, qua nullam hominum memoria in Oceano maiorem viderat. Cuius ut præteream descriptiones a nostris hominibus proditas, & mensuram aliquot locis seruatam, illud satis perspicue magnitudinem eius indicat, quod Franciscus Rex Galliarum, & Henricus octauus Rex Anglorum æmulatione stimulati, cum vterque paulo capaciorem nauem extruere conati essent, & iam vtraque perfecta, & omnibus rebus ad navigationem ornata, ac in mare deducta, magnitudine sua immobiles, & ad omnem usum incommodæ essent. In hæc igitur opera, quæ diximus, cum magnos sumptus fecisset: & exhausto iam ærario, nouas conficiendæ pecuniæ rationes cõminisci fuisset coactus, inter alias auctore, ut creditur, Gulielmo Elfinstonio Episcopo Abredoniensi, rem est aggressus vniuersæ nobilitati valde molestantem. Inter agrorum apud Scotos iura vnum genus, quod dominus vel empta, vel donata prædia ea lege obtinet, ut, si possessor moriens pupillum relinquat hæredem, tutela eius ad Regem, vel alium quemcumque dominum superiorem pertineat: omnisq; fructus vsq; ad ætatis annum vicesimum primum expletum. Est & alia seruitus huic generi agrorum adiuncta, ut si possessor sine assensu superioris domini supra dimidium agri vendat, totus ager ad supremum dominum redeat.

Hæc lex ut parum æqua, & ab adulatoribus aulicis, qui fisci cõmoda promouere contendunt, introducta, cum diu iacuisset, Rex admonitus aliquid pecuniæ ab eius violatoribus corradi posse, legem exercere iussit. Eam quæstionem recognitionem vocarunt. Hæc pecuniæ cõficiendæ ratio, quanquam nemo bonis omnibus evertetur, prope vulgo molestior erat, quam patris avaritia. Iniuria enim ad plurimos, atque honestissimum quenque pertinebat: quod sub duobus proximis Regibus per bella non solum externa, sed etiã ciuilia memoria eius legis prope erat abolita: ideoque cogebantur suos agros a procuratoribus fisci redimere, aut eorum parte aliqua cedere. Tantus tamen amor ciuium, ad quos id pertinebat incommodum ob alias virtutes, tantaq; erga principem reuerentia erat, ut ea hominum indignatio citra motum confiterit. Sed cum nec Rex modum faceret sumptibus, nec deesset perpetuum aulam malum, adultores, qui id vitium sub honestis nominibus splendoris, & magnificentialerent, in animum induxit in Syriam proficisci, ut immanem illum luxum, quæ nec sustinere sine pernicie, nec omittere posse saluo pudore videbatur, per absentiam imminuere assuesceret. Prætendebatur profectio honestum velum, ut expiaret illam culpam, quod aduersus patrem suum in acie steterisset armatus. Huius autem siue ostentatæ pœnitentiæ, quæ in omni sermone præferebat, dederat, ut ante cõmemorari, ab initio statim regni significationem. In hanc profectioem classem iam ornauerat, & comitum principes descriperat: ac Reges vicinos per legationes fecerat certiores. Multi quoque velut eodem voto se obstrinxissent, barbam, & capillos promittebant: breuique soluturus credebatur, nisi in id maxime intento obiecta fuissent impedimenta. Iam enim futuri belli suspitio inter Gallum, & Anglum gliscebatur. Nam & Anglus non satis æquo animo successus Gallorum in Italia ferebatur, & a Iulio secundo Pontifice, & Ferdinando Hispano socero in societate sollicitabatur, & Venetis, & Helueticis ad hos adiunctis, & Maximiliano (etsi plerumque sua consilia ex rerum eventu moderaretur) accessuro cõiuratio tot gentium tam firma cunctis apparebat, ut Gallia tot copijs vndique erumpentibus, opprimi posse videretur.

Rex An.

Rex Angliæ & ætate, & regni florentis opibus tumidus, & rerum gerendarum cupidus cõiungere se eis auebat: sed honestam, quam bello prætexeret, causam quærebat. Cum autem vterque alterius consilia per exploratores cognosceret, neque Franco persuaderi posset, ne adversus Pont. Rom. Henrici amicum arma ferret, tandẽ socialis in Galliam missus, qui Normaniam, Aquitaniam, Andegavos veterem Anglorum in Gallia ditionem reposceret. Sed cum nec his minis bellum in Italia intermitteretur, Anglus bello Gallis indicto exercitum in Cantabros, vt se Ferdinando socero coniungeret, mittit: & ipse expeditionem in Gallum adornat. Iacobus autem Scotus quanquam neutri adesse decreuisset, tamẽ in Gallum prior, classẽ, cuius antea meminimus, mittere statuit, dono Annæ Reginæ Francorum, vt magis amicitie pignus, quam ad rem gerendam subsidium videri posset. Ecclesiasticus quoque ordo largitionibus Gallicis assuetus suum studiũ Ludouico volebat ostentare. Sed cum id aperte non auderent, ab Anglo sui Regis alienandi causas circumspiciebant. Missus est ex eorum factione, qui Gallo studebat, in Angliã Andreas Formanus tum Episcopus Morauiensis, vt ab Henrico peteret magnum pondus auri, argentiq; facti, cuius maior pars in mundo muliebri erat. Hæc pecunia legata dicebatur ab Arcturo maiore Henrici fratre Margaritæ sorori, quã Scoto nupsisse ante ostendimus. Henricus autem (vt credibile est) causam belli quæri ratus, benigne respondit: non modo, si quid deberetur, sed si quo alio Iacobus egeret, nulla in re se ei defuturum. Hoc responso accepto Iacobus cõstituerat Gallum, si qua in re alioqui posset, iuuare, sed prorsus ab Angliã inuadenda abstinere: eundemq; Formanum in Galliam misit, qui hæc Ludouico annunciaret. Interea quoniam audierat magnos belli maritimi apparatus vtrinq; fieri, classẽ, de qua diximus, statim ad Annam mittere decreuit, vt ante belli initium, si fieri posset, illuc appelleret. Ei præfecit Iacobum Hamiltonium Aranix Comitem, & cùm primum cõmodum fuit, vela facere coëgit. Sed Hamiltonius vir minime malus, verum pacis, quam belli artibus instructor siue periculi metu, siue naturali inertia omisso in Galliam itinere ad rupem Fergusij oppidum Hiberniæ adversus Gallovidiam situm appulit. Urbem spoliatam incendit, atque inde tanquã re bene gesta, in Scotiam ad Aeram portum Coilæ vela fecit. Rex de eius reditu certior factus, ac supra quam dici posset, iratus nec minis, nec cõuitijs adversus eum sibi temperare potuit: iram etiã eius incendebant e Gallia literæ Annæ Reginæ blanditijs ad bellum Anglicum illicientes, & alterę Andree Formani promissionẽ de classe mittenda, velut vanam omnium sermonibus exprobrari significantes. Rex, vt huic malo mederetur, quoad posset, ex consilij sententia Hamiltoniũ, qui cursu, quem tenere iussus erat, omisso urbem nunquam Scotis inimicam, & tum Regum fœdere cõtractam crudeliter vastasset, bellumque non indictum amicis intulisset, abrogata classis præfectura ad se venire iussit: successoremque ei destinauerat Arcibaldum Duglassium Angusiæ Comitem, misso cum eo Andrea Siluio, qui classẽ recipere. Sed Hamiltonius ante adventum eorum per amicos de Regis erga se voluntate certior factus, statim vela in altum fecit, ac fortunæ incertæ potius, quam irato Regi se committere elegit. Dum autem Galliam petit, diu adversis ventis, ac fœterum tempestatibus iactatus, dissipata, ac multũ vexata classe sero, ac maritimarum tanto cura apud Gallos deposita, in Britanniam minorem appulit. Ibi nauis illa truit. Interea domi aliæ discordiarum causæ subortæ sunt, quæ Scotum ab Anglo

Rerum Scoticarum

penitus alienarunt, regnante adhuc Henrico septimo, Robertus Carus eques nobilis ob egregias virtutes Iacobo ita acceptus erat, ut eundem & pincernam sibi principem, & machinarum bellicarum, & medij limitis præfectum crearet. Is cum acer latrociniorum vindex esset, non maiorem Regis gratiam, quam limitaneorum odium sibi conciliauit. Igitur cum & Angli & Scoti, quorum licentiam iudiciorum srueritate comprimebat, si qua daretur occasio, iuxta eius exitio imminerent, tandem in conuentu solenni, qui inter Anglos, & Scotos rerum repetendarum causa solet agitari, orta altercatione, tres Angli homines audacissimi Ioannes Heron, Lilburnus, & Starhedus aggressi, vnus lancea auersum transiit, reliquias faucium confecerunt. Cum res ad bellum spectare videretur Henricus Rex vir alioqui iustus, nec minus facinori turpissimo, quam Iacobus infensus perfecit, ut Ioannes Heron Ioannis frater Furdi Comarchus, & Angli limitis præfectus cum Lilburno (nam duo reliqui fuga vitæ consuluerunt) Scotis dederentur. Quibus acceptis, & in Falcastellum arcem inclusis, Lilburnus ibi decessit. Illud quoque in manifesti criminis expiationem statutum est, ut in conuentibus Angli priores fidei publicæ solum Scoticum ingressi peterent, ibique conuentus haberent: & legati Anglorum multa verborum, & decretorum honorificentia crimen a conscientia publica remouerent. Duo reliqui percussores in Anglia interiore latuerunt, vsque ad Henrici octauum regnum, nec tamen pœnas effugerunt. Nam cum Regem adolescētem opibus ferocem, suasque vires ostentandi cupidum cernerent, e latribus prodierunt: & Heron quidem propinquorum potētia fretus palam domi versabatur, & occulte latrones in Scotiam submittebat ad pacem turbandam. Bello semel moto veterum iniuriarum obliuionem, & nouatum impunitatem sperans. Starhedus vero prope nonaginta millia passuum a limite domicilio constituto, se longinquitate tutum putabat. Andreas autem Carus Roberti filius, qui odiorum semina mox in bellum eruptura iam tum iaci videbat, veritus ne armis semel publice susceptis vindicta cedis paternæ sibi periret, duobus suis clientibus e familia Tatorum persuaderet, ut dissimulato habitu Starhedo perniciem moliantur. Illi facinore suscepto domum eius, quod tam procul a limite habitaret, securi noctu ingressi dominum trucidant, & caput abscissum ad Andream apportant. Ille in vindictæ experitæ testimonium Edimburgum id mittit, & in loco maxime celebri affigendum curat. De Herone suo loco dicemus. Excepit hanc veterem iniuriam nouum facinus, quod sopitam Scoti Regis iram verius, quam extinctam resuscitauit. Erat ea tentate mercator Scotus Andreas cognomento Britannus: eius pater cum spoliata nauæ cesus crudeliter a Lusitanis fuisset, causa ab Andrea filio in Flandria (quod cedes ibi facta fuisset) acta, damnati Lusitani cum iudicatum non seluerent, nec Rex eorum per fœciale a Rege Scotorum admonitus, cines suos cogeret de cede, & latrocinio satisfacere, Andreas a Rege suo ad omnes Principes, & ciuitates Oceanum accolentes diploma impetrauit, ne si Lusitanos iuris publici violatores vi, & aperto bello persequeretur, pro pirata, aut latrone haberetur: intra paucos menses magnis eos damnis affecit. Eorum autem legati iam bello Gallico aduersus Iulium secundum flagrante, & cum Anglis in Iulij partes ascitis mox futuro Henricum adeunt. Andream hominem impigrum, & audacem, & a quo ipsi Anglorum veteres amici maximo damno essent affecti, certum ei aduersus Gallos rem gerenti hostem futurum: nunc facile securum opprimi posse: ac facti, si qua esset inuidia, nominis piratici obtentu posse regi. Id si faciat, & suorum ciuium commodis prospiciat.

Henricus & an
sua rex

prospecturum, & Regi affini, & amico gratificaturum. Hac oratione Lusitanus Anglo facile persuadet, ut Andree insidias collocari iubeat. Missus ad id a Rege Thomas Hauartus maritimarum rerum præfectus, duas e classe Regia naues summimas ornat, & ad Dunos (ita cumulos arenarum recedente æstu eminentes vocant) eum e Flandria domum redeuntem expectant: ac mox in naue modica, minore etiam comitatum cernunt, & inuadunt. Andream Hauartus ipse aggreditur; & acri pugna conferta, licet rebus omnibus esset superior, vix tandem domino cum suorum plurimis interempto nauem capit. In ipso certe Andrea tantum animi in rebus deploratis superfuit, ut aliquot plagis saucius, crure etiam altero globo ferreo confracto arripiens tympanum, donec spiritus cum vita eum defecisset, bellicum sonuerit, & suos ad fortiter dimicandum sit hortatus. Minor naus, quæ se imparem hosti cernens in fugam dederat, minore cum certamine dedita. Qui ex vtraque cædi superfuerunt, in carcerem Londini conditi. Inde ad Regem producti, cum, ut edocti ab Anglis fuerant, suppliciter vitam precarentur, ille superba misericordiæ ostentatione inopes, & innoxios incolumes dimisit. Missis in Angliam a Scoto legatis, qui de nauibus in pace captis, & vectoribus cæsis conquererentur: responsum, fœdera piratarum cæde non violari, nec eam satis honestam belli causam fore. Hoc responsum contemptum purgantis manifestæ cædis crimen, cum velut belli quærentis esse videretur, Angli, qui limites accolunt ex rebus, quæ gerebantur, animum sui Regis interpretati homines sepe in pace maxime tranquilla belli semina spargere soliti, & ipsi rebus nouis intenti prædas e proximis Scotorum agris agebant. Erat ea tempestate Alexander Humius omnibus Scotia limitibus, qui in tres prouincias diuidi solebant, vnus præfectus, Iacobo quidem Regi vehementer carus, sed ferocioso, & de accepta per incursiones ignominia delenda sollicito pollicetur se, cum propinquis, & clientibus breui effecturum, ut Angli, si quod ex re bene gesta gaudium accepissent, magno damno, & dedecore id luant. Hæc ut præstaret tribus fere milibus equitum collectis, Angliam ingressus, septem proximos pagos antequam succurri posset, spoliauit. Sed dum revertitur cum ingenti omnis generis præda, homines latrocinij assueti moræ impatientes in hostico eam diuidunt: & qua cuique proximum erat, domos contendunt. Alexander cum paucis agmen cogebar, ac prospiciebat, ne qua in abeuntes incursio fieret. Sed cum neminem sequi videret, dum incautius agit, incidit in trecentos Anglos in insidijs collocatos: qui captato tempore eum adorti iniecta ingenti trepidatione in quos inciderint, eos fundunt, legantque. In eo tumultu e Scotis complures occisi, ducenti capti. In ijs Georgius Humius Alexandri frater, quem Angli accepto Comarcho Herone Furdio, qui ob prædem Roberti Cari complures annos in Scotia retentus fuerat, dimiserunt. Præda omnis, quia qui eam agebant, iter præceperant, in Scotiam incolumis venit. Hæc animo Regis ob ea, quæ retulimus, ægro obiecta offensio cum eum quod cupiditas agebat, præcipitem impelleret, conventum ordinum ad consulendum de bello habuit. Ibi multas prudentiorum contra nitentibus, legato vero Gallo Lamota precibus, promissisque instante, & literis crebris Andree Formani eodem vrgentibus, Rege quoque non dissimulante quid vellet, multisque ei gratificari studentibus, ceteris, qui pauciores erant, ne frustra pugnando principis indignationem in se accederent, assentientibus bellum terra, marique aduersus Anglos incertum

Rerum Scoticarum

peiore consilio, an eventu decernitur: dies exercitui ad conueniendum indictus. Fœcialis in Galliam ad Henricum tum obsidentem Tornacum est missus, qui bellum ei denunciaret. Causæ armorum capiendorum recensebantur, res repetitæ, & non redditæ. Roberti Cari interemptorem Ioannem Heronem palam se ostentare, Andreas Britannus præter fœderis leges spoliatus, & interemptus Regis ipsius iussu. Has etiam iniurias vt dissimularet, se non posse æquo animo fœderationem hostiliter omnibus belli calamitatibus evasari: quibus rebus nisi desistatur, se bellum ei denunciare. Henrico & ætatis vigor, & florentissimi regniopes, & prope totius Europæ consentiens, adversus vnum Gallum conspiratio in animo gloriæ militaris auido belli cupiditatem accendebat. Igitur etiam, quam pro ætate ferocius fœciali respondit: se nihil ex eo aliud audire, quam quod iam dudum a Rege diuini, & humani iuris violatore expectabat. Proinde ageret, vt sibi videretur, se bellum tam prospere cœptum ob eius minas non omisurum: nec se morari eius amicitiam, cuius iam sit expertus leuitatem. Hac belli denunciatione in Scotiam perlata, dum ad exercitum proficiscens Rex Limnuchi vespertinas in æde sacra cantiones (vt tum moris erat) audit senex quidam ingressus capillo in rufo flauescente, ac in humeros promisso fronte in caluiciem glabro, capite nudo, veste longiuscula cyanei coloris amictus, ac linteo cinctus, cetero aspectu venerabilis, Is Regem quærens per turbam obstantiū penetrat. Vbi ad eum accessit rustica quadam simplicitate super folium, in quo Rex sedebat innixus, Rex, inquit, Ego ad te sum missus, vt te admoneam, ne quod instituisti, progrediaris. Quam admonitionem si neglexeris, non erit e te tua, nec eorum, qui te comitabuntur. Præterea præmonere sum iussus, ne mulierum familiaritate, consuetudine, aut consilio utaris. Secus vero si facies, & damno, & ignominia tibi res erit. Hæc locutus turbæ sese immiscuit: nec cum precibus finitis Rex eum requireret, vt quam comparuit: quod eò magis mirum est visum, quod eorum, qui propius affiterant, atque eum obseruabant, auidi multa ex eo sciscitandi nemo eius discessum senserat. In ijs fuit David Lindesius Montanus homo spectata fidei, & probitatis, nec a literarum studijs alienus, & cuius totus vitæ tenor longissime a mendacioso aberat: a quo nisi ego hæc vti tradidi, pro certis accepissem, vt vulgarem vanis rumoribus fabulam omisurus eram, Rex quod intenderat, profectus prope Etdimburgum recensuit exercitum. Inde paucis post diebus Angliam ingressus Northumbriam, Vercam, Etellam, Furdumque, & alias quasdam limiti Scotorum propinquas arces vi cepit, ac diruit, & finitimam Northumbriam late populatus est. Interea Regem amore nobilis captivæ (ea erat Heronis Furdij vxor) irretitum cum rem militarem negligeret, & ociofo exercitui in agro nõ valde copioso com meatus deficeret: nec e longinquo facilis esset comportatio, maior exercitus pars dilapsa signa infrequentia reliquit. Proceres soli cum propinquis, & clientium paucis, ijsque etiam subiratis in castris erant. Maior enim pars suadebat, ne in regione bello vastata, & alioqui inopi se, suosque diutius conficeret. Sed Beruicum a tergo relictum aggredierentur: in quo vno maius esset operæ precium, quam in omnibus circum circa pagis, & arcibus. Nec eius expugnationem difficilem fore, quod certum esset & urbem, & arcem omnibus ad resistendum rebus imparatam esse. Rex suis armis nihil arduum ratus, præsertim occupatis bello Gallico Anglis, aulicis adulatoribus eius vanitatem fomentibus in reditu se ea potiturum facile arbitrabatur.

Henry 138

Authoris b. h. p.
ratio p. h. h. m. n.
1513

trabatur . Dum ad Furdum ita desideretur , fœciales Anglorum eum adierunt ,
 petentes , vt diem , locumque constitueret , vbi prælio decerneretur . Consilio
 super ea re coacto , maior pars in ea fuit sententia , vt domum rediret , neu cum
 tam paucis vniuersi regni statum in discrimen committeret , præsertim cum &
 famæ , & gloriæ , & amicitia abunde sit satisfactum . Nec vllam videri iustam
 causam , cur suos tam paucos , & tot arces oppugnantes fatigatos tantæ Anglo-
 rum multitudini recenti , & nouis subsidijs auctæ obijceret . (nam illis ipsis die-
 bus dicebatur Thomas Hauartus in castra venisse cum sex millibus fortissimo-
 rum militum e Gallia remissis) Accedere præterea , vt si discedat ipse , necesse sit
 Anglorum exercitum solutum iri : nec iterum eo anno , quod militem e longin-
 quo collectum habeat , cogi posse . Quod si maxime acie decernere velit , in so-
 lo patrio dimicanti & loca , & tempora , & com meatum magis in sua potestate
 fore . Sed cum orator Gallus , & quidam Gallicis donis culti contra tenderent ,
 facile Regi pugnandi auido fuit persuasum , vt ibi hostem opperiretur . Interea
 cum Angli ad diem fœciali dictum non affuissent , Scotorum proceres eam oc-
 casionem arripientes , iterum Regem adeunt . Ostendunt fraude hostium fieri ,
 vt de die in diem res protraheretur , dum ipsorum vires crescant , Scotorum im-
 minuantur . Itaque pari arte aduersus eos vtendum . Nam cum illi tempus a se
 designatum non obeant , nulla verecundia obstrictos eis esse Scotos , quominus
 discedere domum sine prælio , aut suis locis depugnare possint . Horum prius
 consilium multis de causis tutius esse : id si minus placeat , alterius capiendi
 summam occasionem dari . Nam cum Tillus amnis ripis præaltis , ac nusquam
 fere vadofus nullam intra aliquot millia passuum , nisi per vnum pontem ex-
 ercitu transire daturus esset , paucos ibi tantæ multitudini posse obistere .
 Possè etiam parte Anglorum transmissa machinis commode locatis , pontem in-
 tersecindi , primosque transgressos deleri , antequam ab aduersa ripa subueniri
 posset . Rex neutro consilio probato responderet , etiam si centum essent Anglo-
 rum millia ex aduerso , se cum eis dimicaturum . Vniuersa nobilitas cum respon-
 so tam temerario offenderetur , Arcibaldus Duglassius Angustæ Comes , qui cete-
 ros ætate , & auctoritate longe antebat , leni oratione Regis animum inflectere
 conatus , vtriusque consilij superioris rationem explicare aggreditur . Ostendit
 enim Regem satisfecisse Gallorum amicitia , qui maiorem hostilis exercitus par-
 tem a Gallis in se avertisset : atq; effecisset , ne magnæ illæ copiarum aut Galliam (quod
 sperarant) obtererent , aut Scotis damno esse possent , vt quæ non diu conti-
 neri castris valeant in locis præfrigidis , & solo cunctis belli calamitatibus vexato ,
 nec alioqui frugum fertili . Hiemem etiam imminere , quæ in regionibus illis ad
 septentriones porrectis præmatura esse soleat . Quod autem Regis Gallorum
 legatus tantopere ad dimicandû nos impellat , neque nouum , neque mirum reor
 videri oportere , si homo peregrinus , qui non communem factionis , sed priuatam
 suæ nationis vtilitatem respiciat , tam sit alieni sanguinis prodigus . Est præterea po-
 stulatio eius admodum impudens . A Scotis enim petit , quod ne pro suo quidem
 regno , & dignitate Rex Gallorum homo summa prudentia præditus sibi facien-
 dum iudicat . Nec huius exercitus amissio leuius eò damnum videri debeat ,
 quod pauci numero sumus . Quicquid enim aut virtute , aut auctoritate , aut confi-
 lio in regno Scotia excellit , hic est . His amissis reliquum vulgus præda victoris
 erit . Quid ? quod bellum ducere & in præsentia tutius est , & ad totius periculi

1513
 i. robi quæ h. regis
 de conflictu animi
 1513
 1513

Rerum Scoticarum

summam vtilius? Nam si Ludouicus existimat Anglos aut sumptibus exhausti-
riendos, aut mora fatigandos esse, quid accommodatius ad præsentem rerum
statum fieri potest, quam vt hostem copias diuidere cogamus, vt alteram sui
exercitus partem aduersus nos velut semper incursum intentam, & sollicitam
teneamus: & metu huic iniecto belli molem Gallis labore nostro leuemus.
Gloriæ etiam, & splendori (quæ homines vereor ne magis verbis, quam factis
feroces suæ temeritati prætentant) satis factum arbitror. Quid enim Regi splen-
didius accidere potest, quam tot arcibus deiectis, agris ferro flammaq; vastatis, ex-
tam effusa populatione tantum prædæ abactum, vt ne multorū quidē annorū pace
Regio tot cladibus deformata in pristinā faciem redire queat? Quod autē e bello
maius expectaremus emolumentum, quā vt in tanto armorū tumultu cū summa
nostra laude, & decore, hostiū ignominia, & dedecore nostro militi reficiēdo quie-
tem cum re, & gloria coniunctā habeamus? Id autem genus victoriæ, quod magis
consilio, quā armis paratur, maxime hominis, maxime etiā ducis est proprium: vt
cuius nullā omnino partē sibi miles vendicare possit. His quanquā omnes qui ad-
erant vultu assentirētur, tamen Rex, qui se cum Anglis dimicaturū sancte iurauerat,
totā orationē aduersis auribus accepit: & domū, siquidē formidine caperetur,
Duglassium abire iussit. Ille, qui rebus præcipitantibus Regiæ temeritatis exitum
iam animo prospiciebat, statim in lachrimas prorupit. Vt primum autē loqui po-
tuit, pauca est locutus: si mea, inquit, vita superior non me vindicat a timiditatis
opinionē, nescio quibus alijs rationibus me purgem. Certe, dum corpus hoc suffi-
ciebat laborib⁹ ferendis, nunquā ei in salute patriæ, & Regum gloria tuēda peperci.
Nunc vero cū meis consilijs, quibus vnus vtilis esse possum, aures oclusas video,
duos filios, qui mihi secundū patriā sunt carissimi, ceterosq; propinquos, & amicos
hic relinquo, certissimū erga te, salutemq; cōmunem pignus mei animi. Deum au-
tem precor, vt hunc meum timorē falsum esse velit: atq; potius ego falsus dicar va-
tes, quam quæ timeo, ac videre videor eveniant. Hæc locutus accepto cōmeau
discessit. Reliqui proceres, quoniā Regem in suam sententiā traducere nō pote-
rant, quod proximū erat, tenuerunt, vt quādo numero erant inferiores (nam in ex-
ercitu Anglorū viginti sex millia arma ferentium per exploratores esse cōpertum
erat) locorum opportunitate se cōmunicarent. castrisq; collem propinquum occu-
parēt. Erat is locus, vbi Zeuioira mons sensim in planiciē se demittit, modicus qui-
dē, & aditu angusto leuiter decliuus. Eum æneis machinis velut prævallant. A tergo
erant montes, a quorū radice oriens continens palus sinistrum latus claudebat ad
dexterū fluebat Tillus amnis ripis præaltis, aditum per pontē non procul a castris
præbens. Angli cū per exploratores didicissent, castra Scotorū sine certa pernicie
adiri non posse, a fluuio iter auerterunt: ac speciē dederunt, tanquā hoste omisso
Beruicum, atq; inde recta in proximā Scotiæ regionē longe fertilissimā tenderent,
maiorē quam acceperant cladem relaturi. Auxit eā suspitionē rumor superioribus
diebus siue temere sparsus, siue de industria ab Anglis cōfictus, vt hostes e locis su-
periorib⁹ in planū protraherent. Id vero Scotus non ferendū ratus, & ipse incendio
in stramenta, casulasq; cōiecto castra mouet: quæ res fumo late fluuium operiente
prospectum eis Anglorū ademit. Ita Scotis per aperta loca proxime fluuiū, Anglis
prope de alteris incerti pervenerunt. Ibi cū solo æquiore iā se in planiciē expli-
cante fluuius per pontem ad Tuifilum, & vadum ad Milfordiā trāsmcabilis esset,
Angli

Angli primū agmen iubēt machinas æneas per pontē traducere, ceteros vado trans-
mittere, vt acie instructa pro loci cōmoditate, velut reditū hostib⁹ præclusuri se ob-
scurant: ac superante multitudine, velut duos exercitus inter se discretos ita struxe-
runt, vt vtrius pars prope Scotorū vniversas copias æquarent. In primo exercitu
mediā aciem ducebat Thomas Hauartus rei maritimæ præfectus, qui paucis ante
dieb⁹ cū classarijs ad patrē advenerat. Dexterum cornu Edmund⁹ Hauartus, sini-
strū Marmaduc⁹ Constablī agebat. Ceteri post eos velut in subsidijs locati, & ipsi
tripartito instructi steterunt. Dextro cornui Dacri⁹, sinistro Eduard⁹ Stanlæus, me-
diæ aciei Surriæ Comes omnium copiarū dux præerat. Scoti cum in totidē partes
suos diuidere ob militum paucitatē nō possent, nisi frontem extenuarent, quatuor
acies ad versas modico intervallo distantes struxerunt, e quib⁹ tres cū Anglis ex ad-
verso stantibus concurrerent, quarta in subsidijs esset. Mediā acie Rex ducebat. In
dextero cornu imperabat Alexāder Gordonius, cui Alexāder Humius, & Martia-
cus Cābellus Argatheliæ, Adamus Heburnus cū propiſquis, & cetera Lothiana no-
bilitate in subsidijs erat. Gordonij acies acri pugna inita breui profligavit sinistrum
Anglorū cornu. Sed a persequēdis fugientib⁹ reversa reliquas suorū acies pene pro-
fligatas reperit. Nā alterū cornu, in quo Levinus, & Argathelius erat suorū successu
alacriores facti solutis ordinib⁹ temere in hostē ferebātur, signis a tergo relictis, mul-
tum Lamora legato Gallo reclamāte, ac præcipites in suā perniciē remorari conato.
Hi non modo ab ex ad verso structis excepti, sed ab alia quoq; Anglorū manu a ter-
go circūventi, pene omnes occidione occisi fuere. Acies Regia, atq; Heburnus cum
Lothianis pertinacissime pugnaverunt. Vtinq; cedes ingens edita, donec fessis v-
triusq; certamen in noctem protractum est. Cecidere ex acie Regia viri illustres com-
plures. Qui numerum cætorum nominib⁹ singulorum per diceceses exceptis inie-
runt, tradunt in ea pugna Scotorum supra quinq; millia cecidisse: sed fere nobilif-
simum quēq; ac manu prōptissimum, qui maluerunt in vestigio mori, quam suo-
rum cædi superesse. Ex Anglis non minorem numerum desideratum ferunt: sed
cum gregariorum fuisse. Hæc est illa nobilis ad Fluidonem pugna, inter paucas
Scotorum clades memorabilis, non tam cætorum numero (nam pluribus alijs præ-
lis duplo plures perierunt) quam Rege, & procerum principibus amissis, & paucis
superstitibus, qui multitudinem natura ferocem, & spe impunitatis infranem re-
gere possent. Duo genera hominum accessionem e ceterorum calamitate sense-
runt. Nam & sacerdotum opulentiorum eo crevit insolentia, vt non contenti sua
functione omnia regni munia ad se trahere niterentur. Et fratres mendicantes (id
monachorum genus erat maxime superstitiosum) cum depositam eorum,
qui in bello ceciderant pecuniam sine testibus ad custodiendum acceptam retinu-
erant, ex ea præda opulentiores facti veteris disciplinæ seueritatem soluerunt. Nec
probarant inter eos, qui id genus quæstus, velut sanctam quandam, ac piam fraudem
decerant: nec eam pecuniam melius collocari posse contenderent, quam cum san-
ctis hominibus data sit, qui suis precibus animas defunctorum supplicijs horrendis
liberarent. Cū tanta fuisset in pugna animorum obstinatio, vt sub noctem vtriusq;
pars fessa, ac prope suæ conditionis incerta secessisset, Alexandri Humij milites, qui
integri remanserant, magnam spoliiorum partem per ocium legerunt. Postridie ma-
ne Dacri⁹ cum equitatu speculatum missus, cum ad locum pugne venisset, & ænea
Scotorum tormenta incustodita reperisset, maioremq; mortuorū partem in spolia-
tam,

monis, Juro
bi quarri

5000 milia scoto
cum pacto corripit

de epistola

Rerum Scoticarum

tam, tum demum Havartum accersuit, & spolijs per ocium lectis magna letitia victoriam celebrant. De Rege Scotorum duplex fama est. Angli in pugna caelum contendunt. Scoti contra affirmant, complures eo die paludamento, ceteroque habitu Regio vsos, partim ne hostes unum aliquem sibi precipuum hostem designarent, a cuius morte victoria, ac summa belli penderet, partim ne cetero Rege civium animu desponderent, nec eum amissum crederent, quamdiu aliquem Regio armatu, & cetero apparatu in acie versari conspicerent, eumque etiam semper presentem bene, ac secus factoru testem conspicerent. Ex his unum fuisse Alexandrum Elfinstoniu, qui & vultu, & statura Regi persimilis esset. Cu eo induto paludamento Regio florem nobilitatis Regem sequi se ratos, idcoque mori obstinatos cecidisse. Ipsum vero Regem Tuedam fluvium transisse, & prope Calsonem oppidum a clientibus Humij interfectum, incertum an eo iubente, an cedis ministris cupiditate patroni sui servientibus, quod homines novarum reru cupidi eo sublato seruum omnium impunitate sperabant. Vivo autem cessationis in pugna poenas metuebant. Addunt & alias coniecturas. Eadem nocte, quae pugnam illam infelicem secuta est, Coenobiu Calsonem a Caro Humij familiari fuisse Coenobiarcha cecidisse occupatum: quod verisimile non erat cum ausurum, nisi Regem occisum scisset. David quoque Galbrethus, & ipse ex Humij familia aliquot post annos cum Ioannes Prorex Humijs esset molestus, dicitur ignaviam aequalium graviter incusasse, qui peregrinum illum sine modo furentem perferrent, cum ipse sextus e priuatis Regis insolentia apud Calsonem coepescuisset. Sed haec ira incerta sunt habitata, verum notho Regis Iacobo Moraviae Comite in iudicio capitis Humio obiecta non multum nocuerint. Verum utcumque res habet, reticendum non existimaui, quod ipse Laurentio Taliferreo viro & probro, & docto non semel audiui, quod ipse cum vnus tum e pueris Regijs pugnae spectator erat aiebat re inclinata Regem in equo impositum vidisse Tuedam transeuntem. Idem complures cum confirmassent, fama multos annos tenuit Regem viuere, atque in tempore affuturu, persoluto scilicet voto, quo se obstrinxerat, Hierosolima religionis ergo se petituru. Sed is rumor equum vanus est deprehensus, atque ille, qui olim sparsus erat a Brittonibus de Arcturo, & ante paucos annos a Burgundionibus de Carolo. Illud constat Anglos siue Regis Iacobi, siue Alexandri Elfinstonij corpus requisitu, & in magna cadauerum strage repertum in Angliam internam coportasse, & in expiabili odio aduersus mortuum adhuc manente in capsula plumbea incertu barbara magis, an stulta crudelitate insepultu seruasse, quod scilicet arma sacrilega aduersus Iulium secundu, cui tum se Angli venditabat, tulisset: aut, ut alij affirmant, quod homo periurus contra foederis leges bellu Henrico octauo intulisset: quoru neutru ei exprobrari debuerat, nec ab hoc Rege, qui dum vixit, nulla vnquam stabilem de doctrina Christiana persuasio ne habuisset, nec ab hoc populo, qui toties aduersus Episcopos Ro. bella gesserant. Omitto interim tot Reges Anglorum periuros testibus eorum scriptoribus:

Gulielmum Rufum,	teste Polydoro, & Graftono.
Henricum 1.	Thoma Volsingam. Hypodigmate Normaniz.
Stephanum.	Neobrigi. Graftono, Polydoro.
Henricum 2.	Neobrig. Graft. Polyd.
Ricardum 1.	Hypodigmate Normaniz.
Henricum 3.	Hypod. Norma. Grafto, Tho. Volsing.
Eduardum 1.	Tho. Volsingamio,

*Jacobus quartus ab
Humij clivibus oritur
no penes 1512*

Hos paucos exempli gratia selegimus, non è primis illis Saxonici generis Regibus, quorum magna suppeditabat copia, sed e Normanorum familia, & quorum posterius adhuc regnum tenent: & quorum dominatus in ea incidit tempora, quibus Anglia longe fuit florentissima, ut eos admoneam, qui tanta indulgentia suorum periuria pariuntur, ne in exteros ita sint acerbi: præsertim cum criminis, quod obijcitur penes ipsos culpa fuerit, qui priores violarunt inducias. Sed ut ad rem redeam, magnam ex illa pugna contra Scotos Thomas Hauartus Surtia Comes gloriam reportauerat, si moderate suam fortunam tulisset. Sed homo secundarum rerum successu quasi ebrius, & instabilitatis humanæ parum memor suis domesticis ministris (ut mos est Anglis) notam, qua agnoscerentur, in sinistris brachijs ferendam dedit leonem album (quo ipse insigni utebatur) qui rubrum superincumbens vnguibus discerperet. Hanc eius insolentem insultationem, velut numine plectente, nemo fere posterorum eius alerutius sensit sine insigni ignominia, vel clade decessit. Rex autem Iacobus, ut vivus omnibus fuit carissimus, ita eius amissi tantum remansit apud superstites desiderium, tam iucunda in omnium animis hæsit recordatio, quantum nullius fuisse Regis aut meminimus, aut legimus. Quod evenisse credibile est, simul comparatione malorum, quæ vel eius regnum præcesserunt, vel statim secutura videbantur: simul virtutum expressarum, ac vitiorum etiam popularium, quæ virtutum affinitate quadam vulgi animos facile decipiunt. Erat enim corpore firmo, statura iusta, oris dignitate summa, ingenio quidem acri, sed vitio temporis ab literis inculto. Vnum e vetusta gentis consuetudine hausit auide, ut vulnera scientissime tractaret. Cuius rei peritia toti Scotorum nobilitati, ut hominibus in armis assidue viuentibus, fuerat prisca temporibus communis. Erat ei in adiendo facilitas, in responsis lenitas, in iure dicendo æquitas, in supplicijs expectendis moderatio, ut ad ea inuitum cegi omnes facile animadverterent. Adversus maleuolorum sermones, & amicorum admonitiones tanta animi altitudo ex optimæ conscientie tranquillitate, & suæ innocentie fiducia enata, ut non tantum non excandesceret, sed nec asperiore verbo unquam uteretur. Inter has virtutes quædam obrepserunt nimio popularitatis studio vitia. Nam dum famam auaritiæ paternæ conaretur effugere, & vulgi gratiam substructionibus sumptuosus, conuiuiorum, & spectaculorum apparatu, & immodicis donationibus captare conatur, in eam incidit inopiam, quæ si diutius vixisset, videbatur superiorum temporum gratiâ odio nouorum tributorum extinctura, ut mors ei magis comode, quam immature accidisse possit existimari.

CVI. R.

¶ EXTINCTO Iacobo quarto Margarita vxor cū duobus filijs relicta est, quorū maior biennium non expleuerat. Eum conuentus procerū Sterlini habitus lexto Cal. Mar. more patrio Regem declarat. Deinde ad statum publicū ordinandū conuersi, tum demū intelligere cœperūt suæ calamitatis magnitudinem. Cæsis enim primoribus, in quibus aliquid auctoritatis, & consilij inerat, qui supererant, pars maior per atatem, & animi infirmitatē ad res magnas tēpore tam turbulento tractandas parū erant idonei. Qui autē e potentioribus restabāt, in quibus aliquid esset ingenij ob ambitionē, & auaritiā a quietis abhorrebant cōsilijs, Alexander Humius omnium limitum præfectus magnum nomen, magnasq; opes Rege viuo, & in

Anno 1514 Jaro
by quindy w pue
duora amora

Janus quindy
w duora amora
1514

Rerum Scoticarum

& in regionibus ad Angliam pertinentibus eo mortuo pene Regiam obtinebat auctoritatem. Is prava ambitione cum latrocinia non inhiberet, ut homines audaces & facinorosos magis haberet obnoxios, via ad maiores opes pernicioso consilio, & infelici exitu muniebat. Ei imperium datum in regiones citra Fortham, vltiora Alexandro Gordonio commissa, ut nationes illic seditiosas in officio contineret. Nomen summi imperij penes Reginam erat. Nam ex testamento Regis, quod profecturus ad bellum fecerat, decretum erat, ut ea, quamdiu cœlebs maneret, summæ rerum præficeret. Id etsi præter morem patrium, & primū imperij muliebris exemplū apud Scotos fuit, tamen inopia virorum fecit, ut tolerabile plerisque, ac maxime pacis cupidis videretur. Is magistratus ei diuturnus non fuit. (nam ante veris exitum Archibaldo Duglassio Comiti Angusæ adolescenti genere, forma, omnibus denique bonis artibus Scotice iuuetutis primario nupsit.) Discordiarum enim semina ante finem illius anni sunt iacta. Earum initium ab ordine Ecclesiastico est ortum. Extinctis enim precibus, cum in omnibus publicis conuentibus maior pars ex eo genere hominum esset, in calamitatibus publicis multi suum agentes negotium tantas opes compararunt, ut nulla res eos magis precipitauerit, quam intoleranda, qua postea arroganter, & immodice sunt vsi potentia. Cæso ad Fluidonem Alexandro Stuardo Fani Andreæ Archiepiscopo, tres ad id sacerdotium diuersis artibus contendebant. Galuinus Duglassius familiaris splendore, & sua virtute, & doctrina fretus, a Regina etiam nominatus, arcem Andreanam occupat. Ioannes Hepburnus Cœnobiarum archidiaconus, Archiepiscopo nondum suffecto velut sequester proventus colligebat: homoque potens, factiosus, & callidus a suis monachis (penes quos ius eligendi antiquo more esse contendebat) in locum demortui suffectus, Galuinum ministris pulsus arcem valido præsidio communiit. Andreas Formanus cum Romæ, & in aula Gallica e superiorum temporum officijs magnam gratiam collegisset, præter Morauiensensem, quem in Scotia iam ab initio tenuerat Episcopatum, ab Ludouico duodecimo Gallorum Rege acciperat Archiepiscopatum Bituricensensem. Iulius vero Pontifex Romanus etiam honoribus, & sacerdotijs cumulatum a se dimisit: nam & Archiepiscopatu Fani Andreæ, Fermelinoduno, & Aberbrothia Cœnobijs lōgè opulentissimis cum donauit: & præterea legationem (ut vocant) à latere adiecit. Sed tantæ tum Hepburni opes erant, Humijs adhuc cum ea familia concordibus, ut nemo profusus inueniretur, qui diploma Pontificis Romani de Formani electione promulgare auderet; donec Alexander Damius magnis pollicitationibus, & præter alia munera Cœnobio Coldingamiam Damius minimo eius fratri donato, ad causam in speciem honestam adductus (quod Formanorum familia in clientela Humiorum esset, resque non iniqua peti videretur) diploma Edimburgi curaret promulgandum. Eares magnorum, quæ postea acciderunt, malorum fuit initium. Hepburnus enim elati animi vir ab eo tempore dies, noctesque exitium Humijs semper est machinatus. Regina in summo magistratu id vnum memoria dignum gessit, quod ad fratrem scripsit, ut sui, & liberorum suorum ætatis memor bello abstineret. Ne propinqui sui regnum in tot factiones sponte diuisum externis præterea armis infestaret: sed potius ætatis, & cognitionis memor aduersus aliorum iniurias tueretur. Henricus animo magno, & verè Regio respondit, tibi cum Scotis pacatis pacem, cum bellantibus bellum fore. Cum Regina per nuptias a magistratu excidisset, nobilitas aperte in duas factiones secessit. Duglassiana penes Reginam summam potestatem esse cupiebat, atque

Regina cum Henrico
octavo filio regis
fuit archidiaconus

Hepburnus cœnobii
archidiaconus
Fani 1533.
ad fratrem suum
Henricum octavum

æque ita deum pacem cum Anglis (quæ non utilis modo, sed etiam necessaria
 erat) fore spondebat . Altera pars, cuius princeps fuit Humius , publicæ utilitatis
 quandam umbram, & veterem regni in Proregibus eligendis consuetudinem præ-
 tendebat . Quod ad Reginam attinet, se eius honori, quantum per leges, & publi-
 cum commodum possent, fauere. Eius rei argumentum esse, quod contra maio-
 rum consuetudinem eius imperium non legibus coacti, sed beneuolentia addu-
 cti hæcenus tulerint : ac nunc quidem, si quid æqui, & honesti prætexeretur, latur-
 os . Verum cum ipsa nubendo se sua sponte exuerit imperio, nihil esse, quod in-
 dignetur, si alius in locum ab ea desertum substituat : quem veteres ei leges etiam
 adimebat : quæ ne rebus quidem tranquillis fœminis permittant imperium, ne-
 dum his temporibus tam inquietis, ut ægre viri maxime prudentis consilio, & au-
 thoritate, tot vndique malis ingruentibus obfisti possent . Dum de Prorege eligen-
 do magna vtriusque factionis pertinacia certatur, ac vel praua ambitione, vel oc-
 culta inuidia præteritis, qui aderam in Ioannem Ducem Albinum tum in Gallia
 fama secunda degentem suffragia multorum inclinarent, dicitur Gulielmus
 Elinstonius Abredonensis Episcopus publicam fortunam multis cum lachrymis
 deplorasse : ac maxime animos commouisse, cum recenseret, qui viri proximo præ-
 lo erepti fuissent : quam dispares illis reliqui forent, quorum nemo dignus esset, ut
 ad rerum gubernacula posset admoueri : quam tenue publicum patrimoniū : quam a
 proximo Rege imminutum : quanta eius portio Reginæ esset decidenda : quantum
 in educationem Regis necesse esset impendere : quam exigua pars restaret ad au-
 thoritatem publicam sustinendam . Et quanquam nemo esset in præsentia, qui
 commodius eum locum sustinere posset, quam Regina, se, quando aliter concordia
 fisci nequeat, in eorum sententiam concedere, qui Ioannem Ducem Albinum è
 Gallijs evocandum censerent : etsi damna publica hoc remedio magis differri,
 quam sanari existimaret . In hanc partem Alexander Humius adeo propensus
 erat, ut in conventu sit ausus profiteri, etiam si reliqui omnes recusarent, se priua-
 tim Ioannem ad imperium accipiendum in Scotiam adducturum . Id autem fe-
 cisse creditur, nullo neque patriæ, neque privati alicuius commodi, alioue respectu,
 quam quod homo ambitiosus cum opibus magis, quam caritate se apud ciues posse
 cognosceret, eum ipse honorem desperabat : metuebatque, ne si penes Reginam
 vis impetij esset, Duglassiorum opes vicinæ nimium inualescerent, ac suæ minue-
 rentur, iam Lidalianis, & Annandianis se subtrahentibus, & ad veterem Duglas-
 siorum clientelam se paulatim recipientibus . Accedebat eò, quod Regina
 Anglorum auxilia omnes eius conatus posset reprimere . Cum in Ioan-
 nem plurima suffragia convenirent, decernuntur legati : (cuius legationis
 princeps fuit ea ætate clarus eques Andreas Siluius Largous) qui eum ad re-
 gnum Scoticarum regimen accerferent, non solum ob virtutem, sed propin-
 quam cum Rege sanguinis coniunctionem . Genitus enim erat ex Alexandro
 dum Rex Gallorum Franciscus eius honorem commodum suis rationibus ra-
 tus, proficiscentem pecunia, & comitibus ornauit . Ante eius adventum, cum ne-
 potentes auctoritate præcipua polleret, passim cedes, & rapinæ fiebant : & dum
 omni genere miseriarum affligebatur . Inter prædones illius temporis fuit
 Macrobertus Struanus, qui per Atholiam, & vicina loca octingentis præterque
 latronibus,

1519

Ioan. Albinus dux prorege
 genitus erat ex Alexandro
 Macroberti King fratris

Rerum Scoticarum

latronibus, ac interim pluribus comitatus omnia pro arbitrio populabatur. Tandem cum esset apud auunculum Ioannem Crichtonium, per insidias captus interejt. Maior vero moles imminere videbatur ex Andrea Formani, & Ioannis Hepburni discordijs. Verum vtriusque natura, & mores, magis quam animi discordes, quod imminere videbatur, malum in tempus distulit. Erat enim in Ioanne profunda non minus avaritia, quam in Andrea pecuniae contemptus, & profusa largitio. Alterius aperta, & omnibus exposita erant consilia: neque erat, quod ea magis noperere coelaret: ut cuius vulgo vitia pro virtutibus haberentur: & naturae simplicitas, non minus fauoris assequeretur, quam Hepburni occulta calliditas, & malitiosa dissimulatio, atque offensarum implacabilis memoria, & vlciscendi cupiditas. Igitur Formanus, cum nihil certi adhuc de adventu Ducis Albini haberet, nec per Humium posset in possessionem mitti cum Hepburnus in regione longiora, & procul ab eis locis, in quibus Humiorum potentia posset esse formidolosa, arcem, & coenobium firmis praesidijs infedisset, statuit per amicos experiri, quomodo avaritiam hominis, si non pecunia explere, saltem frangere aliqua ex parte valeret. Tandem his legibus convenit, ut Formanus Hepburno proximorum

annorum proventus, quos ille tanquam sequester collegerat, condonaret: Episcopatu Moraviensi ei cederet, tria millia scutorum

Francicorum annua ex proventibus ecclesiasticis in

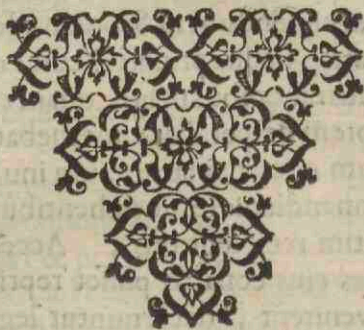
amicos diuidenda praeberet. Ita paululum

represso implacabilis hominis

odio, res in ea parte

compositae.

(***)

RERVM SCOTICA- RVM HISTORIA

1515

AVCTORE

Georgio Buchanano
Scoto.

Jacobus d'Hy

LIBER DECIMVS QVARTVS.

Dux albing prorege

IC erat in Scotia rerum status, cum Ioannes Dux Albinus decimo tertio calendas Iunij, anno millesimo quingentesimo ¹⁵¹⁵ decimoquinto, Britannodunum appulit, summa cum omnium bonorum gratulatione: quippe qui in eius magistratu res tranquilliores, & iuris æquabilitatem sperabant. Ac frequenti nobilitate de eius imperio latum ex ordinum decreto patrimonium ei redditum. Dux Albinus, & Marciæ Comes declaratur, & Prorex vsque ad maturam Regis ætatem crea-

tur. Iacobus item proximi Regis nothus Moraviæ Comes vocatur, iuuenis, qui summam de se spem conceptam sua virtute longe superavit. Spem de Prorege præceptam vehementer confirmavit, in ipsis prope comitijs Petri Maufacti supplicium. Erat is latro insignis, qui post multa crudeliter, & nefarie perpetrata per licentiam superioris biennij eo proventus erat audaciæ, ut in aula quoque Regia palam versaretur. Eius pœna inexpectata adeo rerum statum subito mutavit, ut facinorosi fugam, & latebras spectarent: boni autem animos erigerent: ac repente rerum facies, velut e turbida tempestate cœpit in summam tranquillitatem converti. Ioannes Heburnus interea in aures, atque animum Proregis per amicos eius, quos muneribus occulte coluerat, obrepit: & delationibus, & simulatione quadam intelligentiæ moris patrij apud hominem rerum Scotticarum ignorantum ita se insinuavit, ut prope soli de rebus maioribus haberetur fides. Is autem Prorege per Scotiam vniuersam, ut de delictis eorum, qui vulgus oppressum prope seruorum tenebant loco, inquireret, hac sibi maxime ratione parauit fidem. Priusquam, quæ essent in singulis regionibus aut nouæ discordiæ, aut veteres inimiciæ ostendebat. Quæ factiones item, & qui principes eorum essent: & hæc quidem satis vere (ut quæ omnibus nota forent) narrabantur. In Humium vero proventus occasio se dabat, qui de eius impotentia quererentur, excitabat: & partim veris, partim confictis criminibus aures aduersus omnem purgationem ocludebat. Caterum toto fere regno perlustrato, cum explicasset diserte singularem inter se familiarum cognationes, affinitates, & fœdera, persuasissetque neminem honestiore loco natum, quantumvis sceleratum sine multorum offensione posse opprimi: ^{inquit id tam ob}

H h. j.

ob inimi-

Rerum Scoticarum

neque id tam ob inimicitias, & propinquorum conspirationes, quam quod delictorum poena ad paucos, exemplum ad innumeros pertineret, quos ex inimicitiae culpa similitudo, & par metus poenae plerumque redderet amicos. In tantas autem, & tam late sparsas factiones, viribus domesticis non posse animaduerti. Rogandum esse Regem Gallorum, ut maiores copias ad hanc frangendam concumaciam mitteret. Eam quoque rem non magis ex usu terrae Scoticae, quam rei Gallicae esse. Interim vero factionum capita aut deprimenda, aut (si fieri posset) esse tollenda: idque ea prudentia, ne plures sese peti opinentur. Capita vero in praesentia tria praecipua esse. Eorum Arcibaldum Duglassium in flagrantissimo apud vulgus gratia esse. Ob multa enim maiorum merita erga remoticam no-
men eius gentis maxime esse populare. Praeterea & iuuentutis flore, & Anglica affinitate subnixum maiores privato spiritus gerere. Humium vero sua potentia grauem, ac longinquitate temporis confirmatum magis esse formidabilem. Ibi non contentus, quae adversus Proregis patrem, & patrum facta ab Humijs essent invidiosè commemorare, quorum omnium cum Heburni essent participes, tamen invidiam in solos Humios conferebat: & cessatio in praelio proximo adversus Anglos, & rumores invidiosi de morte Regis magna cum assueveratione, & Norannae instauratione eo dissimulante saepe repetuntur. Formanus neque propinquus, aut generis claritate erat per se metuendus, in quancunq; tam è partem se inclinasset, magnam accessionem facturum videbatur, cunctis regni opibus in unam domum congestis. Eum enim posse vel praesentem partium inopiam pecunia subleuare, vel pollicitatione (quia omnia in eius potestate tum essent) multos ad consiliorum communionem allicere. De Formano leuiorem Heburni auctoritatem reddebant nobiles inter eos inimicitiae, nec eius opes invidiosae erant, quas magis gaudebat largiendo profundere, quam apud se seruare. Nec genus vllum hominum aequè muneribus colebat, ac Proregis comites Gallos: nec tam vlli se factioni adiungere studebat, quàm vniversos benevolentia cõplecti. Ceterum altius in animum Proregis penetrauit de praefecto limitum suspitio, quam eius ab Humio adversa voluntas, & in cõgressibus vultus minus, quàm antea familiaris quodam modo prodebat. Itaque post paucos menses Alexander Humius non pro sua spe a Prorege acceptus coepit cum Regina, eiusq; marito secretas coitiones facere: in quibus Humius fortunam publicam grauius deplorabat, quod Rex in ea aetate, quae sua mala intelligere non poterat, incidisset in manus hominis exulis in exilio nati, & educatione cuius pater praua ambitione regnum fratri maiori praeripere tentasset. Hic cum proximus haeres regni sit, quis non videat id tantum cum spectare, ut ordinatis pro arbitrio rebus alijs, puerum innoxium e medio tollat, ac regnum in se transferat: & quod pater eiº impie meditatus fuerat, ipse per summum scelus perficiat. Vna esse periculi vitandi rationem, si Regina cum filio in Angliam discedat, sese, suaque omnia fratris fidei committat. Haec ad Proregem delata cum facile crederetur, homo natura acerrimus, & qui in rebus conficiendis celeritate summa vteretur, praesentibus tantum copijs fretus eorum conatus praeventit. Arcem Sterlini, & cum ea Regnam in potestatem suam redegit. Regi sacramentum palam dixit. Submota Regina, & Duglassijs ex procerum decreto praeter Ioannem Arkelinum arcis praefectum, tres supremi ordinis viros summa fide, & integritate, qui Regis educationi praesent, adhibuit, ut sibi per vices succederent, addita etiam adversus vim, & fraudes custodia. Sub hac Humius cum fratre Gulielmo in Angliam fecerit.

Her Arcibaldus habebat
vidua regina in 1702

Formanus archiepiscopus
Auctor et inuenerit

fecerit, Duglassius cum vxore tantum morati, dum Henrici voluntatē scirent, eos
 cōsequuntur, atq; apud Harbotillā in Northumbria subsistere iubetur, donec pro-
 xius eis de sua voluntate significaret. Ioānes interea grauiter de eorum discessu
 cōmotus statim legatos in Angliā misit, qui se Hērico purgarēt, nihil cōmissum cur
 aut Regina sibi ab eo metueret, aut alieniore erga eum esset animo: neq; cæteris e-
 ius fugæ comitibus quicquā a se factum, quo minus & patria libertate, suisq; bonis
 frui possent. Hæc publicè ad Regē. Nec interea Humijs, & Duglassio per ipsorum
 amicos reditū suadere, fidē interponere, omnia liberalissimè polliceri desijt, donec
 eos in suā sententiā pertraxisset. Cæteris igitur domum reuocatis, Regina tum maxi-
 mē grauida, & instāte partu ibi necessariò relicta, filiā Margaritā peperit, de qua suo
 loco nobis erit dicendū, cum autē itineris laborē pati posse visa est, supellectile Re-
 gia, & comitatu ab aula ad eam misso, Londinum est profecta: ibique ab Henrico
 fratre, & Maria sorore (quæ defuncto marito Ludouico Frāco non ita pridem ad
 suos redierat) honorificè, & amāter est recepta. Nec suspitiones tamen in Scotia iā-
 dudum orræ, aut Reginæ discessu, aut comitum eius reditu magnoperè fuerunt
 leuata. Nā Galuinus Duglassius Comitis Angusię patruus, & Patricius Panitarius,
 qui superiori Regi fuerat ab epistolis, & Ioannes Dromundus, siue Drumenius suæ
 familię princeps, alius alio fuerunt relegati. Alexander autem Humius in ius ad
 conuentum publicum duodecimo die mensis Iulij, anni 1516 vocatus, cum non
 paruisset damnatus, bonaque eius fisco adiudicata. Ille ea (vt rebatur) contumelia
 ferocior factus, vt metu merum discuteret, vel immisissis latronibus, vel excurrere
 permisissis, vicinos magnis calamitatibus affecit. Adversus hos conatus decem equi-
 tum, peditumq; millia Proregi decreta, vt eum aut caperet, aut regno pelleret. Sed
 antequam ad manus veniret, Humius amicorum suasu in Proregis fidem se de-
 dit: ac Edimburgum ductus Comiti Araniæ Iacobo Hamiltonio suæ sororis mari-
 to datus est custodiendus, pœna perduellionis denunciata, si eum dimitteret. Sed
 ea res præter omnium expectationem cessit. Nam Humius Hamiltonio persuasit,
 vt secum vnā discederet, & facta coniuratione rerum administrationem ipse susci-
 peret, vt qui proximus post superioris Regis liberos esset hæres, nēpe e Iacobi tertij
 sorore genitus: equiusque esse, vt ille proximum a Rege locum teneret, quam Ioan-
 nes e fratre quidem, sed exule natus, & cætera plane peregrinus: cum quo ne lin-
 guæ quidem cōmercium esset. Hæc Prorex cum rescisset, ad Hamiltonum arcem
 adiuendam profectus admotis machinis intra biduum eam ditione recepit. Hu-
 gari oppidi magnam partem ferro, flammaque vastauit. Hæc fere eo anno gesta
 sunt. Veris initio accessit ad factionem rebellantium Ioannes Stuartus Leuinia
 Comes ex Hamiltonij sorore genitus, ingensque manus amicorum, & clientium
 eius. Hi capta arce Glascuensi, vna cum Hamiltonio Proregis adventum ibi præsto-
 lantur. Prorex consilio procerum suarum partium Edimburgi habito, subitarium
 que recipit. In vnum Bombardarium Gallum tanquam desertorem est animad-
 versum. Cæteris, deprecante Formano tum pacis interprete, venia est data.
 Comes Leuinia post paucos dies in gratiam est receptus: ac ex eo die summa fide,
 & obseruantia semper erga Proregem est vsus. Nec adeo diu post, primum Ha-
 miltonius, ac non multo posterius Humius in aulam redierunt. Eis quoque præ-
 teritorum gratia facta: sed Humio, quia sepius rebellauerat, egrius venia impetrata:

1516

Regina et Duglassio prope
 et Margarita fuit

1516

Hamiltonio proregis
 sorore

1517

Comes Stuartus Leuinie
 comes

Rerum Scoticarum

1516 1517

lege etiam adiecta, si quid post id tempus offenderet, veterum quoque facinororum memoriam renouatum iri. Ita pace vndique stabilita Prorex ad Falcolandiam secessit. Illic cum se menses aliquot continuisset, magnis suspicionibus adversus Humium coortis, inde Edimburgum redijt. Conuentu Procerum ad octauum Cal. Octob. habito, Humium magnis pollicitationibus in aulam protrahere per amicos est conatus. Verum dissuadētibus pluribus, aut si ipsi decretum esset eō proficisci, vt Gulielmum fratrem (cui ob fortitudinem & munificētiā prope maior, quam ipsi erat auctoritas) domi relinqueret consulentibus. Proregem enim fratre incompluri nihil durius in ipsum consulturum. Ille tamen velut fatali necessitate preceps raptus spretis amicorum admonitionibus cum fratre Gulielmo, & Andrea Caro Farnhestio in aulam venit: ac statim diuersi in custodias dati ex consilij sententia, paucos post dies ad causam patrio more dicendam producti. Nec vllum tamen nouum facinus obiectum. Accusauit princeps Iacobus Morauix Comes de eēde patris, quem compertum erat multorum testimonijs, praelio viuum excessisse. Sed cum hoc crimen acriter obiectum parum perspicuis argumentis confirmaretur, tandem ad priuata facinora recursum, & renouata superiorum motuum ciuiliū memoria, quorum omnium aut auctor, aut particeps Alexander fuisset. Opera etiam ad Fluidonem parum fideliter nauata, crimini datur. De iudicium sententia Humij damnati, Alexander quinto Id. Octobres, frater postridie capite luerunt. Duorum fratrum capita publice in loco maxime conspicuo ad terrorem fixa, bona publicata. Hic finis fuit Alexandri Humij omnium sui tēporis Scotorū potentissimū qui quanquā in vita multorum odia, & æmulationē aduersum se instāauerat, bonū tamen eius mors inuidia senescente multorum sermonib' varie celebrata fuit: eoque potentissimū, quod nullo nouo crimine, sed Ioannis Heburni Cœnobiarchæ calumnijs concidisse credebatur. Homo enim factiosus, & vindictæ auid' implacabili odio aduersus Humium arserat, quod eius vnus opera Archiepiscopatu Fani Andree exclusus fuisset. Ideoq; odium vetus in tēpus recondens Proregi iam dudū ob suspicionē Humijs infenso durioris cōsilij auctor fuisse existimatus, ostenso quātum Regi, & vniuersæ rei Scoticæ periculū immineret, si discedens ipse in Galliam tantam acrem inimicum incolumem relinqueret. Quid enim eo absente ausurus nō esset, qui presentis auctoritatem toties contempisset? eius hominis contumaciā, que nec præmijs, nec honoribus, nec venia toties oblata leniri posset, ferro frangendā, si rem Scoticam saluam esse velit. Hæc, atque huiuscemodi cū per speciem consulendi saluti cōmuni in animum sua spēte ægrum paulatim irreperent, plus putant ad mortem Humiorū, quam crimina valuisse. Extinctis fratribus Humijs Andreas Carus impetrata vnus noctis mora, vt de animę salute cogitaret, per amicos, ac maxime per Gallum, apud quē asseruabatur, non sine pecuniæ repræsentatæ suspicionē supplicium effugit. Alexandro tres fratres erāt superstitēs, qui omnes varijs casibus per ea tempora conflictati fuerunt. Georgius ob eādem exul in Anglia apud hospites latebat. Ioānes Iedburgi Abbas ultra Taum relegatus erat. David natu minimus, qui erat Coldingamię Prior, biennio fere post eādem fratrum ab Iacobo Heburno sororis marito per speciem colloquij evocatus, & in paratas insidias præcipitatus interijt, magna hominū cōmiseratione, quod adolescens innoxius, ac summa in dolum tam turpiter, a quo minime debuit, proditus esset. Cū hoc pacto pœna totā Humij domum peruagata fuisset, vertit invidia in eos: si inimicos ac potissimū in Ioannem Heburnum tam acerbum vltionis iniuste exactorem. Ex vnus autem familiaris tam

Humij in fratre
decessit

Ioann Heburni
moderata

Liber Decimusquartus. fol. 157.

potentis calamitate cæteris metus iniectus res ad tempus tràquilliores fecit. Decē-
 bri proximo, Prorex Regem Sterlino Edimburgum traduxit: & à proceribus Scotis
 veniam redeundi in Galliam petijt. Eius postulationi prope cunctis refragantibus,
 aliquot menses remansit: ac præcipiti iam vere sese, si maior aliquis motus, qui præ-
 sentiâ ipsius reposceret, oriretur, rediturû pollicitus naues conscendit, reliquis qui
 summæ rei præessent Angusiæ, Araniæ, Argatheliæ, Huntilæ Comitibus, Archie-
 piscopis Fani Andreæ, & Glascoæ: quibus adiunctus est Antonius Darsius Gallus, *dux archiepiscopi in
 no Sandæ ystorie*
 qui Dumbo præerat: cui mandauerat etiâ, vt de rebus omnib⁹ certiorē se faceret.
 Ne qua vero ex ambitione discordia inter homines claros in pari potestate consti-
 tutos oriretur, suas singulis regiones attribuit. Gallo, cæteris non grauate conce-
 dentib⁹, princeps inter eos locus est datus, ac Marcia, & Lothiana, cui præesser. Cæ-
 teræ pro cuiusq; cōmoditate prouincię distributę. Interea Regina post annum fere
 quâ in Angliam venerat, extremo mēse Maio in Scotiâ redijt, ac Beruico per ma-
 ritû est deducta. Verum nequaquâ pari atq; antea cōcordia vixerunt. Prorex quan-
 quam discedēs, ne motuum femina se absente suppūllularēt, nobilissimarum fami-
 liarum aut principes ipsos, aut eorū filios, propinquosue per speciē honoris obli-
 secū duxisset, multosq; in diuersa loca relegatos in libera custodia reliquisset, arcib⁹
 Dumbo, Britannoduno, & Garuię custodes Gallos imposuisset, tamē e re parua,
 & vnde minime metus erat, tumultus origo suborta est. Antonius Darsius in suo
 magistratu magnū æquitatis, & prudētia; specimē, ac maxime in cōpescendis latro-
 cinijs exhibuerat. Primū in eius prouincia motū fecit, qui ad bellū spectaret Guli-
 elmus Cocaburnus Comarchi Lanctonij patruus: qui curatoribus pupilli exclusis,
 arcē Lanctoniâ tenebat, fretus maxime potentia Davidis Humij Vederburnij, cui⁹
 sororē Cocaburnus in matrimonio habebat. Eo cū Gall⁹ satis firmo comitatu ve-
 nisset, arcemq; qui intus erant, dedere recusarēt, cum raris equitib⁹ expeditis ade-
 quitans David Humius Alexandri sui propinqui cædē nefariâ exprobrabat. Gallus
 partim suis diffusus, partim equo perniciosissimo, cui insidebat, confusus, se Dumbo
 versus in fugâ coniecit. Ibi lapsu equi impeditū inimici affecuti eum trucidarunt:
 caputq; abscissum supra Humium arcē loco conspicuo affixerunt. Incidit ea cædes
 in 12. Cal. Octob. anni 1517. Cæteri gubernatores cōgressi, cū ex hoc initio maio-
 rē morū formidarent, Comitē Araniæ principē rectorē delegerunt. Georgiū Du-
 glassiū Angusiæ Comitis fratrem cædis nuper factæ suspectū in Garuiâ custodien-
 tē dederunt: atq; in Galliâ ad Proregem miserunt, qui eū in Scotiam quamprimū
 reuocarēt. Sub idem ferè tēpus femina discordiarū iacta sunt inter Comitē Angu-
 siæ, & Andream Carum Farnhestium ob iurisdictionem agri quidem Comitis,
 sed in quo ius conuentuum habendorum Andreas sibi esse affirmaret. Reliqua
 Carorum familia Comiti, Andreæ vero Hamiltonij fauebant, magis ob Du-
 glassij odium, quam quodd certum ius esse Caro arbitrarentur. Igitur cum sub
 diem conuentus in maioris, quàm pro re, de qua contendebatur, aleam certami-
 nis sese vtrique pararent, Ioannes Someruallius Duglassianæ factionis iuuenis no-
 bilis, & magni animi Iacobum Araniæ Comitis filium nothum in itinere aggressus
 Edimburgum conuentus esset indictus in tertium calendas Maias, anni millesi-
 mi quingentesimi vigesimi: Hamiltonijque dicerent, se Archibaldo Duglassio
 Edimburgum conuentus esset indictus in tertium calendas Maias, anni millesi-
 mi quingentesimi vigesimi: Hamiltonijque dicerent, se Archibaldo Duglassio
 præfecto non satis in ea vrbe tutos futuros, ille ne in mora publicis negotijs ef-
 fer, sub finem mensis Martij se magistratu sponte abdicauit. Suffectus ei
 Hh, iij, indidem

*dux archiepiscopi in
 no Sandæ ystorie*

1517

1520

Rerum Scoticarum

indidem civis Robertus Loganus, Scotorum occidentalium proceres, qui frequen-
 tes conuenerant, in ædes Iacobi Betonij Cancellarij cōuocari consilium ineunt de
 Comite Angusiæ comprehendendo. Eius enim opes nimias, & publice formido-
 las causabantur, neque illo libero quicquam libere decerni posse. Occasio quoq;
 videbatur eorum cupiditati subseruire, quod propinquis nondum coactis ipse,
 cum paucis clientium facile posset opprimi, antequam amicorum auxilia coirent.
 Id ille cum agitari sensisset, patrum suum Galuinum Caledoniorum Episcopum
 ad eos misit, qui animos eorū nulla provocatos iniuria leniret: peteretq; vt sine ar-
 mis, & vi disceptaretur. Si quid de se queri iure vellent, se paratum ex æquo & bo-
 no satisfacere. Sed oratio habebatur apud homines numero feroces, & viribus fre-
 tos, & vitiosis cupidos. Itaque Galuinus cum nihil æqui impetraret, declarata An-
 gusio inimicorum superbia familiam suam Comitem sequi iussit. Ipse vt sacerdos,
 & inuadit ætate in hospitium secessit. Alij id ab eo factum interpretabantur, vt
 Cancellario intempestiuam ostentationem exprobraret: qui cum maxime pacis
 auctor esse debuisset, vt lut seditionis fax volitaret armatus. Duglassius spe concor-
 diae abscissa suos adhortatus, vt cum laude potius morerentur, quam per ignauiam
 se abderent in hospitia, vnde paulo post ad supplicium protraherentur. Nam ini-
 micorum opera iam portas, omnesq; aditus præclusos, Omnibus, qui aderant assen-
 tientibus, armatus cum suis latissimum oppidi vicum occupat. Erant autem ei Co-
 mites circiter octoginta, sed omnes viri fortes, & virtutis expertæ, hi pro loci ratio-
 ne diuisi hostes per angustias pluribus simul locis prodeuntes exce-
 perunt, & primis interemptis reliquis ruinæ modo per prona retro compulerunt.
 Comes Araniæ Dux multitudinis cum Iacobo filio vadum nactus, per lacum sep-
 tentionalem eualit: reliqui fere per diuersam vrbis partem ad Dominicanos profu-
 gerunt. Hæc dum ingenti cum tumultu per totam vrbe geruntur, Gulielmus
 Angusij frater cum magna clientium manu ingreditur. Ea multitudine Duglassius
 fretus, licet multiplex hostium numerus in vrbe esset, per tubicinem tamen edicit,
 ne quis in publico præter suos amicos, & clientes armatus appareret. Cæteris pe-
 ragmine præter eos, qui fugam præceperant equites plus minus octingenti maiore
 cum ignominia, quam damno. Ceciderant enim non amplius septuaginta duo-
 fuerunt pridie Cal. Maij, anno millesimo quingentesimo vicefimo. Hanc contra-
 meliam, vt vlciscerentur Hamiltonij Cellam Marnoci (ea Cunigamiæ arx est) Job-
 federunt. Eam tenebat Robertus Bodius Duglassianorum cliens. Sed illinc breui
 re infecta recessum. Proximo anno Duglassius ad 13 Cal. Aug. assumptis Humijs
 exulibus venit Edimburgum, atque Alexandri, & Gulielmi Humiorum capita e
 publico, vbi affixa erant, detraxit. Hoc totum fere quinquennium a Proregis dis-
 cessu vsque ad eius reditum, tumultuose actum: nec cædibus, & rapinis vsquam
 temperatum. Redijt autem ad tertium calendas Nouemb, anni millesimi quin-
 gentesimi vicefimi primi, vt motus per absentiam suam coortos facilius sedaret, sta-
 tuit Duglassiorum imminuere potentiam. Angusiæ Comitem familiæ clarissimæ
 principem in Galliam relegauit. Eius patrum Episcopum Caledoniorum Ro-
 mam per Pont. euocandum, ad causam dicendam curauit. Is proximo anno dum
 nos desiderio relicto. Præter enim natalium splendorem, & corporis dignitatem,
 erant

Galuinus Epus
 pro Comite An-
 gusij

1520

1521

rant in eo multæ, vt illis temporibus literæ, summa temperantia & singularis ani-
 mi moderatio, atque in rebus turbulentis inter aduersas factiones perpetua fides,
 & auctoritas. Reliquit & ingenij & doctrinæ non vulgaria monumenta sermone
 patrio conscripta. Proximo post reditum Proregis anno conuentu ordinum habi- 1522
 to, exercitus ad Edimburgum stato die adesse iussus, satis frequens conuenit: qui
 cum in campis Roselino proximis castra posuisset omnibus incertis quo ducerentur,
 per præcones denunciatum est, vt Annandiam versus pergerent, graui poena
 in abnuentes proposita. Ad Soluæum Scotiæ limitem, satis quidem obedienter a cæ-
 teris est ventum. Vnus Alexander Gordonius, & qui cum sequebantur ad tria fer-
 me millia longius ab Anglia substiterunt. Id cum Proregi esset nunciatum, postri-
 die retro ad eum venit, & ad sua castra perduxit. Ibi conuocatis proceribus cū plu-
 rimis & grauissimis rationibus ostendisset, cur eam potissimum partem Angliæ ag-
 gredi statuisset, magna pars nobilitatis maxime auctore Gordonio, qui cæteros opi-
 bus, & ætate anteibat, ingredi omnino Angliam reuenerunt, siue praua erga Prore-
 gem inuidia, siue (quod maxime præ se ferebant) quia tum rei Scoticæ id expedire
 putabant. Causæ iactabantur in speciem, vulgo non ingrata. Nam si ea opera
 Gallis nauaretur, ne Anglus in eos totis viribus incumberet, satis ad id videri bel-
 lum ostentare. Sin rerum domesticarum ratio habeatur, statu publico domi turba-
 ro, ac Rege adhuc puero suas existimare partes fines veteres tueri, & regnum inco-
 lome seruare. Sin porro ne pergerent, fortuitarum etiam offensionum ipsis cul-
 pam esse subeundam: ac rei male gestæ rationem intra paucos annos esse reddend-
 dam. Postremo si maxime vellent, & commune periculum aduersus hostem negli-
 gere, & suarum domi rationum obliuisci, se tamen vereri, ne in hostico Scoti impe-
 rio satis audientes forent: ac maximopere cauendum, ne vel æmulatione, vel inui-
 dia, vel recentibus adhuc odijs ignominia accipiatur, Prorex, qui aduersando se ni-
 hil acturum videbat, consensit. Ne tamen nihil tanto conatu ducto ad Soluæum
 exercitu actum videretur, per hominem idoneum, qui in Anglia negotiari consue-
 uerat, Dacrium Anglici limitis præfectum admonendum curat, posse aliquid tran-
 sigi, si ad colloquiū veniretur. Ille, vt cui omnia imparata erant, (neq; enim Scotos
 aut omnino, aut saltem per eū limitē irrupturos expectauerat) libenter id audiuit,
 & misso caduceatore obtinuit, vt fide publica venire in castra posset. Postridie vi-
 ginti equitibus, in quib; maxime insignes Thomas Dacrius, & Thomas Musgrauus
 erant, comitatus ad tentoriū ducis venit, ac cæteris submotis soli cum singulis inter-
 pretibus sunt congressi. Igitur cum & Dacrius rebus imparatis deprehensus a quie-
 us consilijs non abhorreret, & Prorex inuito exercitu rem gerere non posset, pactis
 inducijs, & spe pacis iniecta discessum Scotorum, qui rebus gerendis maxime fue-
 rant impedimento, vt culpā a se auerterent sparserunt rumores ob pacem obtinen-
 dam Proregi ab Dacrio pecuniam partim repræsentatam, partim promissam, æ
 nunquam solutam. Atque in vulgus his profeminatis rumoribus colloquium in-
 famare sunt conati. Prorex cum octauo Calen. Nouemb. discederet in Galliam, 1523
 pollicitus est se ante calendas Aug. rediturum. Eum diem cum obire non posset,
 quod magnam Anglorum classem ad se excipiendum ornatam sciret, proximo
 mense Iunio quingentos pedites Gallos præmisit: qui spe reditus propinqui inter-
 ea Scotos confirmarent. Hi nusquā toto itinere hoste viso prope Maiam insulam
 in æstuario Forthæ sitā, in Anglicas naues freti angustias obsidentes inciderunt. Ac
 magno edito prælio Galli in hostiū naues ingressi, suū quidē Nauarchū amiserunt.

Rerum Scoticarum

Eo cæso cum neq; socij nauales peditum ducibus parerent, nec milites, quippe rei nauticę ignari, nautis imperare scirent, ingēti Anglorū cęde facta, vix in suas naues cogi potuerūt. Per Scoti Proregis absentia Thomas Hauartus Surrię Comes ab Anglo immissus, ac Scotos inter se discordes sine lūmo magistratu, sine certo imperio nactus eum decē millibus mercenariorū, ac amplis auxilijs Marciam, & Teuiotiam pervagatus, vtriusque prouincię arces cum maximo potentiorū, nec leuiore plebis (quę aduersus subitas incursiones hęc habebant propugnacula, in quib⁹ se, suaque seruare soliti erāt) damno. Et Scotia tum ita intestinis laborabat seditionibus, vt vicinorum ealamitates nemo ad se pertinere existimaret. Angli per aliquot menses qua libuit sine prælio grassati cum soluissent exercitum, Scoti finitimi, vt aliqua ex parte accepta damna vlciscerentur, cum assiduis incursionib⁹ è Northumbria prædas agerent, missus iterum aduersus eos Hauartus Iedburgum oppidum etſi (vt mos fert Scotorum) immunitum magno cum labore, nec sine suorum vulneribus cepit. Dum hęc in Teuiotia geruntur, tantus, incertum qua de causa, equos Anglorum terror de nocte inuasit, vt prope quingenti abruptis vinculis in castra illati obuios deiecerint, quosdam obtriuerint, ac inde velut furentes egressi, & per agros dispersi passim prædę Scotis fuerint. Trepidatio ingens in castris, atque ad arma clamatum: neque ante lucem potuit tumultus sedari. Eo, quod consecutum est, triduo nulla re præterea gesta, Anglorum exercitus est dimissus. Dux Albinus cum omnes portus Gallici litoris obsessos ab Anglis, qui reditum eius in Scotiam obseruare iussi erant, sciret, quibus impar viribus erat, arte statuit eludere: classem suam nullum in vnum locum contraxit, sed per varios portus ita sparsam tenebat, vt nullam bellici apparatus speciem præferret, milites in locis mediterraneis ita collocarat, vt nihil minus, quam de nauigando cogitare videretur. Anglicę classis præfectus, qui ad eum excipiendum vsque ad Idus Augusti frustra toto mari volitauerat, per exploratores certior factus neque classem, neque exercitum toto litorale Gallico parari, ratus eum nihil ante ver proximum moturum naues subduxit. Dux Albinus hostium discessu cognito repente quinquaginta nauium classe contracta, ac tribus millibus peditum, centumque cataphractis impositis post æquinoctium autumnale Gallia soluit: ac octauo Calen. Octob. Araniam insulam tenuit: eodem forte die, quo Iedburgum ab Anglis est crematum. Ostendimus, quam miserabilis ætate superiore fuerit rerum Scoticarum status, proceribus inter se dissidentibus, Anglo proxima sibi omni belli elade devastante, ac mari obfesso, spe omni externi auxilij sublata. Hostis autē consilium eò spectabat, vt feroces Scotorum animos malis fractos ad paciscendum secū cogeret. Nec segnius etiam Scoti factionis Gallis aduersę laborabant, vt perpetuum cum Anglo fœdus iniretur, Regina principe. Nam cum Humius morte sublatus, Duglassius relegatus esset, ceterique magis idonei comites, quam ad res suscipiendas duces haberentur, quicunque alieno aduersus Gallos erant animo, se ad Reginam applicarant. Illa pariter vt fratri gratificaretur, & imperij vim ad se traheret, dissimulata cupiditate priuata hortabatur, vt filium iam prope puberem e peregrinorum manibus, & se ab externo iugo liberarent. Prospiciebat etiam Regina aduersus maritum, quem iam dudum cœperat odisse, præsidia. Anglus etiam frequentibus ad proceres Scotorum litens, & pollicitationibus consilium sororis promouebat. Per se enim non stetit, quo minus æterna inter vicina regna esset amicitia. Idque se cum alias, tum nunc maxime cupere nullo rerum suarum respectu, sed vt

manus f. 154
glass. 154

1524

sed ut omnes intelligerent se sororis filium amplecti, tueri, & quibus posset cōmodis amplificare velle. Quòd si Scoti in animū inducerent, soluto cū Gallis fœdere, sese Anglis cōiungere, breui cognituros, quàm nec ambitioni, nec potentia, sed vni concordia studeret, Maria filia vnica Iacobo collocata: quo matrimonio non Scoti Anglorum, sed Angli Scotorum imperio accederent. Odiâ non minora inter alias gentes inrecessisse, quæ & affinitatibus, & rerum necessariorum cōmercijs, & mutuis beneficijs extincta, & prorsus abolita fuerint. Cōmemorantur ab alijs cōmoda, & incōmoda, quæ ex vtraq; amicitia redundare possent. Alterâ esse gētem in eadē terra natam, sub eodē cœli tractu educatâ, lingua, moribus, legibus, institutis, vultu, colore, lineamentis corporis adeo similem, vt magis vna, quam diuersæ nationes videantur. Alteram non magis cœlo, & solo, quâ omni vitæ cultu differentem. Præterea quæ nec magnum, si hostis esset detrimentum, Scotis posset afferre, nec si esset amica, emolumentum. Anglum in propinquo, Gallica auxilia longinqua esse. Iter vnum per mare, quod & ab hostibus occludi, & tempestatibus impediti posset. Considerarent itaque, quàm ad momenta rerum gerendarum esset incōmodum, & ad salutem tuendam intutum, spem omnem salutis a vento suspensam habere: & in elementi inconstantissimi arbitrio sui status incolumitatem collocare. Quantum auxiliij in amicis absentibus aduersus præsentia pericula esset, si vnquam alias, certe hac ipsa ætate non modo intelligi, sed oculis spectari potuisse, cum Anglus hinc nos ab amicis desertos ferret, ageret: totisq; viribus in perniciē nostram incumberet, illinc auxilia sæpe promissa, ac diu sperata teneret classibus suis obsessa. Hæc cum pro fœdere Anglico disputarentur, ac non pauci in eam sententiam ituri essent, multi contra diserebant. Erant enim in eo conuentu plerique Gallicis largitionibus præoccupati, nonnulli etiam, qui quòd e publicis detrimentis sua comparabant emolumenta, omnino a pace abhorrerent. Nec deerant, quibus Angli in pollicendo facilitas esset suspecta, præsertim cum res Anglica tum potissimum penderet ex arbitrio Thomæ Vollæi Cardinalis viri prauis, & ambitiosis, & qui consilia omnia ad suam priuatim auctoritatem, & dignitatem ampliandam referret: ideoque ea ad omnem fortunæ statum accommodaret. Hi tum omnes diuersis rationibus adducti, sed pari studio tamen Gallicum fœdus tuebatur: negabaturque repentinam illam hostis liberalitatem esse gratuitam. Nec nunc primum Anglos illis artibus ad incautos homines decipiendos vri. Eduardum primum iuratum, & omnibus legum vinculis constrictum ad litem dirimendam arbitrum electum, sese per summam iniuriam Regem Scotorum creasse. Nuper etiam Eduardum quartum Cæciliam filiam Iacobi tertij filio despondisse. Cùm autē puella nubendo maturuisset, nuptias prope paratas occasione belli ex nostris domesticis dissidijs arrepta, dissoluisset. Neq; nunc aliud Anglum querere, quàm vt iniecta spe vana dominatus, nos in verâ seruitutē rapiat, ac destitutos externis auxilijs toto virium suarum molimine incautos opprimat. Nec illud quidem, in quo exultat eorū oratio, verum tutiorem esse propinquam, quam lōginquā amicitia: dissentionū enim causas inter vicinos nunquā defuturas. Quas sæpenumero casus gignat, & potentiores non raro leui occasione oblata serant. Concordia leges, qui superior in armorum erit certamine, pro suo arbitrio præscribet. Neque vnquā inter finitima regna tam sanctum fuisse amicitia vinculū, quod non vel oblati occasionibus, vel quæsitis causis sæpissime violaretur. Neque sperandum Anglos nunc magis a nobis violandis temperatos, quam a tot sui sanguinis Regibus abstinerint. Fœderum enim sanctitas, & iuris-

tu anglie rex erat henricus septimus

Rerum Scoticarum

& iurifurandi religio, & pactorum, & conventorum fides inter bonos firmissima sunt vincula, inter malos oblata commoditate ad fallendum retia. Hac autem commoditas in finium propinquitate, & linguæ commercio, & vitæ cultu non dissimili vel maxime sita est. Quod si hæc omnia longe secus haberent, duo tamen nobis providenda sunt, alterum, ne veteres amicos sæpe de nobis bene meritos invidiosos rejiciamus: alterum, ne frustra altercando tempus hic teramus, ea præferimus de re, de qua nihil nisi in omnium ordinum conventu constitui potest. Hoc maxime pacto Gallicæ factionis homines tenuerunt, ne quicquam ante certos de Gallorum auxilijs nuncios decerneretur. Adventus Proregis divulgatus amicos magna læticia affectit, dubios confirmavit, & multos ad fœdus Anglicum procliveret retinuit. Ille apparatu belli adverso flumine Glotta Glascuam misso recensuit ibi exercitum, ac præmissis edicto, ut nobilitas Edimburgi præsto esset, luculenta oratione apud eos habita, laudat eorum constantiam in antiquo fœdere conservando, & adversus Anglorum perfidiosas pollicitationes providentiam. Multa magnificentate commemorat de Francisci Regis erga Scotorum gentem animo, studio, & liberalitate. Hortatur, ut simultatibus depositis, dum externa adiunt auxilia, acceptas vitæ ciscatur iniurias, & insigni damno insolentiâ hostis reprimant. Per hos dies refectio milite, & Scotorum copijs adiunctis ad limitem pervenit ad vndecimum Cal. Novemb. Sed cum iam Angliam ingressurus ponte ligneo, qui est ad Mulroliam, copiarum partem maiorem traduxisset, Scotis eadem causantibus, quæ superiore expeditione ad Solvatum prætenderant, ac Angliam ingredi renuentibus, transgressos amnem eadem via reduxit: atque paulo infra ad sinistram Tuedæ ripam positus castris Veream arcem ad dextram ex adverso sitam oppugnare est aggressus. Equites interea trans amnem missi aditus omnes obsidebant, ne qua inclusis auxilia introuerentur, vicinum agrum ferro flammaque vastabāt. Arcis hæc forma est. Terris munitissima in intima area in magnâ assurgit altitudinem: eam duplex murus ambit exterior latum amplexus spatium, in quod belli tempore rustici solebant confugere, ac pecora, fructusque agrorum conferre. Interior multo angustior, sed fossis circumductis, & turribus excitatis munitior. Exteriorem ambitum cum Galli cepissent per vim, Angli immisso in horrea, atque stramenta, quæ in eis erant, igne, flamma, fumoque eos exegerunt. Biduo deinde proximo interiore muro tormentis cõuerberato, postquã satis facilis aditus patefactus videbatur, iterum Galli rem aggressi per ruinas quidẽ strenue transcenderunt: sed cùm ex arce intima adhuc integra omnigenere telorum ipsi ad omnes ictus expositi peterentur, paucis suorum amissis, eicci ad exercitum trans flumen redierunt. Prorex cum & Scotorum animos a rebus gerendis videret averfos, & pro certo cõperisset copias Anglorum numerosissimas, nempe in quibus ipsi scribant quadraginta millia armatorum fuisse, ac præter ea millia sex ad Beruici oppidi propinqui custodiam relicta, tertio Id. Novemb. castra movit ad Cœnobium monacharum (Ecclesiam vocant) ad sex ab eo, ubi cõfederat loco passuum millia. Inde de tertia vigilia Lauderam profectus itinere nocturno propter subitum nivis casum hominibus, & iumentis vehementer afflictus. Eadem vis tempestatis effecit, ut Angli nulla re gesta soluto exercitu domos discederent. Hicem reliquum prope quietum fuit. Adulto iam vere, Prorex in conventu nobilitatis causas explicavit, cur sibi in Galliam redeundum esset. Verum ante calendas Septembris se rediturum pollicebatur. Ab eis vicissim petijt, ut interea Rex se Stellini contineret: nec pacem, aut inducias ante suum reditum cum Anglis faceret neque

Franciscus primus
rex gallicus qui
no 1525 capto fuit
ab hispanis

1524

21000 millia in
gloria in exercitu

1525

1575

neque quicquam in administratione regni innovaret. Id cum sancte ei promissum fuisset, ad 13. Cal. Jun. cum suis e Scotia soluit, Absente Prorege cum omnes omnia nō modo impune dicerent, sed facerent, agerent, ferrent, raperent, Rex adhuc impubes matre, Comitibus Araniæ, Leuinæ, Crafordiæ, compluribusque alijs supremi ordinis nobilibus auctoribus Sterlino Edimburgum venit ad quartum Cal. Aug. primoribus in Regiam ad Sanctæ crucis coactis, de consilio eorum regni administrationem Rex suscepit: ac postridie omnes nouo sacramento in suum nomen adegit. Qui publicam functionem, aut procurationem habebant, vniuersos iuris vsurpandi causa exauctorauit: ac paucis post diebus omnes in pristinum, vnde deiecti erant, locum restituit: Magno procerum numero ad vicissimum Aug. diem conuocato, vt imperium, quod ipse iam vsurpauerat, Protegi abrogaret, cum splendida (vt moris est) pompa in publicum vrbis pratorium processit. Fani Andreæ, & Abredoniæ Episcopi, qui soli dissentiebant, & Calen. Sept. expectandas censebant, in custodiam dati. Illi, vt suis se armis vlcerentur, omnibus per suas iurisdictiones sacrorum vsu interdicitur. Verum post alterum fere mensem Rege placato, in pristinum gratiæ locum restituti fuerunt. Circa idem fere tempus Arcibaldus Duglassius (quem in Galliam relegatum diximus) præmissis Simone Pennango homine acri, & cui plurimum fidebat, egit cum Rege Anglorum, vt per eius ditionem tuto redire domum liceret. Anglus, qui Ducis Albinii hominis impigri auctoritatem imminui non moleste ferebat, ac rerum Scoticarum mutationem libens audiebat, Comitem aduenientem beneuole accepit, & liberaliter dimisit. Eius autem reditus Scotorum animos varie affecit. Nam cum ad Reginæ, & Comitibus Araniæ arbitrium negotia publica gererentur, magna nobiliorum pars, cuius principes erant Ioannes Stuartus Leuinæ, & Calenus Cambellus Argatheliæ Comites se ad nullam curæ publicæ partem recipi iniquo animo ferentes, cum ingēti gratulatione Duglassium receperunt: vt cuius auxilio vel potentiam factionis aduersæ ad se traducerent, vel certe fastum reprimere. Contra, Regina, quæ (vti dictum est) animum a marito auerterat, eius adventu commota omnibus machinis cum oppugnare instituit. Hamiltonius quoq; ex residuo odio ei non modo infensus, sed etiam metuens, ne a Duglassio, quem secundo loco non fore contentum sciebat, in ordinem redigeretur, aduerse Edimburgensi se continerent, nec ignorarent multos procerum rerum nouatum esse cupidos, tamē & loco munitissimo, & Regis quālibet inermi auctoritate confisi, a vi sibi tuti videbātur. Pars aduersa coacto maiore nobilitatis numero, tres eius eligunt Regis, & regni custodes, Arcibaldum Duglassium Angusiæ, Ioannē Stuartum Leuinæ, & Calenum Cambellum Argatheliæ Comites. Hi celeritate summa vsu primum trāsmisso Fortha Iacobum Betonem summa prudētia virum perspectis factionis opibus recusare non ausum sibi adiungunt. Inde Sterlinū proburgum nullis præsidij munitum sine vi ingrediuntur. Arcē leui aggere circumiecto obsident. Qui intus erant, nulla re ad obsidionem tolerandā satis prouisa, & illam, & sese dedunt. Ceteris præter Regem dimissis, omne curæ publicæ pondus in tres, quos diximus, Comites transferunt, ea lege, vt singuli per ordinem quaternos menses apud Regem essent. Sed ea societas nec fida, nec diuturna fuit. Duglassius primis mensibus ad aulam regendam adhibitus Regem in ædes

Regi iunioris arripit Administrationem

ab Arcibaldo Duglassio cum marito auerterat fuit cum oppugnant.

Archi-

Rerum Scoticarum

Archiepiscopi Fani Andreæ induxit : & supellectili eius, & re familiari profusa (nam ab eis iam defecerat) usus est. Et quò magis animum Regis sibi devinciret, omnibus voluptatum illecebris eum imbui permisit : nec tamen propositum tenuit; ministris domesticis Regis ab adversa factione, cuius principes erant Regina, & Hamiltonius, corruptis. Prima animorum in aula alienatio fuit ob sacerdotiorum diuisionem Duglassijs omnia ad se trahentibus. Georgio Crichtonio ad Episcopatum Caledoniæ translato, Cœnobium Sanctæ crucis subvrbicum ab eo relictum Duglassius Gulielmo fratri donauit, qui Coldingamiam ad sex a Beruico millia passuum iam quintum annum a cæde Roberti Blacateri postremi Abbatibus per vim tenuerat. Nam a Pon. Ro. id Cœnobium consentiente Ioanne Prorege accæperat Patricius Blacaterus Roberti frater Patruelis, Is etiam litem intenderat Ioanni Humio familiari Comitis Angusæ, & sororis filix marito de veteri Blacaterorum patrimonio vniuerso. Igitur Patricius opibus Duglassianorum impar sua adversarijs esse prædæ patiebatur. Sese vero procul ab regionibus eorum factioni obnoxijis apud materni generis propinquos melioribus temporibus reseruabat. Duglassiani etsi Patricium facile contemnebant, tamen cum rerum gubernaculum tenerent, vt maculam illam aliena violenter obtinendi cluerent, eum per amicos aliqua ratione placare contendunt. Cumque ille non alienum a concordia se ostenderet, ac multum de suo iure paratus esset remittere accepta fide publica per diploma missum a Duglassio cum Edimburgum cum paucis & inermibus veniret, non procul ab vrbis porta a Ioanne Humio ex insidijs erumpente est interemptus. Eius facinoris fama cum vrbem peruasisset, multi consensu equis, vt percussores comprehenderent, aliquot millia passuum secuti animaduerso Georgium Duglassium Comitis fratrem in suo cœtu esse, ac multos præterea Duglassianos, & Humij propinquos, incerti quo animo illi exissent, verum vt caperent, an vt tuerentur, cædis auctores sequi vltierius desierunt. Aduersi passim de Duglassio rumores ferebantur. Iam Calenus Cambellus se ab illo velut triumviratu subtraxerat: & Leuinianus etsi Regem sequebatur, Duglassijs tamen munera publica, & emolumenta ad se trahentibus, animi ab eis alienandi multa indicia dabat. Verum illi opibus suis freti rumores, & indignationes aliorum parui faciebant. Rex inter hæc etsi indulgentius, quam decebat, haberetur, vt ea licentia infirmus adhuc animus teneretur, tamen paulatim & eorum imperij pertæsus, & ministris domesticis partim vere, partim falso Duglassiorum acta vellicantibus, & dubia in peius interpretantibus alienatus inter familiares, quibus audebat consilia secretiora credere, de se vendicando in libertatem occulte differebat. Vnus e proceribus Ioannes Leuinix Comes erat, cui aperite intimas cogitationes non timeret: erat enim præter alias animi, & corporis virtutes ore probo, & naturali quadam suauitate morum ad homines conciliandos egregie compositus. Eo igitur in conscientiam assumpto, dum de tempore, loco, & ratione rei perficiendæ consultatur, Duglassijs multis expeditionibus ad latrocinia coërcenda, sed non magno successu factis, tandem circa finem Iulij Regem in Teuiotiam ducere statuit, eius præsentiam ad terrorem injiciendum aliquid profuturam ratus, ledburgi conventu habito principes familiarum ex omni circa regione ad se vocatos Rex iubet suæ quenque gentis facinorosos, quorum nomina eis edidit, exhibere: quibus gnauiter parentibus, multi latronum duces supplicio affecti: multis in spem vitæ in melius mutandæ venia data. Ibi in læticiam

1526

leritiam solutis omnium animis, qui Regem Duglassijs eripere conabantur eis oportu-
 num visum est, ut conatu perficerent: quod Valterus Scotus, qui non longe
 a ledburga habitabat, magnas in regionibus propinquis clientelas habebat. Rei ge-
 rendæ ratio sic inita erat, ut Valterus Regem domum suam inuiteret, ibique non
 inuitum detineret, dum maiores ad rei famam copiæ convenirent. Id consilium
 siue forte fortuna, siue alicunde emanante indicio discussum videbatur, Rege re-
 tro ad Multrossiam ducto. Verum Valterus nihil ea re segnior recta ad Regem ire
 pergit. Cum iam non longe abesset, trepidus ad Duglassios nuncius affertur Val-
 terum cum ingenti armorum manu ipsum armatum advenire. Nec dubium
 esse quin homo factiosus, ac manu promptus aliquid mali machinaretur. Ibi sta-
 tim magno cum tumultu ad arma concursus, Duglassius etsi numero esset infe-
 rior, tamen cum e suis delectos circa se haberet, reliquos vero ex Humiorum, &
 Carorum familia cum principibus suis Georgio Humio, & Andrea Caro viros
 fortes, pugnae fortunam experiri statuit. In ipso temporis articulo pene in mora
 fuit Georgius Humius, qui Duglassio iubente, ut ex equo descenderet, & partem
 pugnae capefceret, se si Rex iuberet, descensurum respondit. Concursum est mag-
 nis utrinque animis, ut quibus Rex præmium certaminis spectator esset. Ioannes
 Stuartus prope Regem ociosus, pugnae arbiter stetit. Post acrem conflictum vul-
 nerato Valtero eius clientes loco cesserunt. Quo minus ex ea victoria solida lati-
 tia Duglassiani fruerebantur, fecit mors Andreae Cari, propter virtutes utriusque par-
 tum vehementer desiderati. Ex eius cæde diuturnum odium inter Carorum, &
 Scororum familias est ortum, nec sine sanguine restinctum. Ex eo Ioannes Stuar-
 tus, qui se in conflictu ambiguum gesserat, Duglassijs ante suspectus, iam vero ma-
 nifestus hostis habitus ex aula discessit. Hæc gesta sunt ad octavam calendæ Au-
 gusti, anno millesimo quingentesimo vicesimosexto. Duglassiani multorum se
 obnoxios invidia cernentes, ut factionem suam nova virium accessione confirma-
 rent, Hamiltoniorum gentem & opibus, & multitudine gentilium longe floren-
 tissimam, sed ab aula iam diu remotam compositis ex veteri odio diffidijs, in par-
 tem curæ publicæ asciscunt. Ex adverso Ioannes Stuartus multorum impensio-
 nis erga se favore fretus, ac Regijs etiam literis occulte impetratis ad principes nobi-
 litatis, quos rem silentio tecturos sperabat, suas partes magnis accessionibus auget.
 Igitur cum Sterlini suæ factionis hominum conventum haberet, præsentem Iacobo
 Betonio cum nonnullis Episcopis, ac multis nobiliorum familiarum principibus
 iam palam ad consilium refert, de Rege in libertatem vindicando. Id cum magno
 consensu decretum esset, quamquæ dies a Levinio dictus ad conveniendum non-
 dum advenerat, tamen quia Limnuchi Hamiltonios ad iter impediendum con-
 vocatos audierat, consultissimum visum est eos, antequam Duglassijs iungeren-
 tur aggredi, cum ea, quam habebat manu, recta illuc iter intendit. Cæterum Ha-
 miltonij cum rescissent Ioannem summo mane, eo die Sterlino moturum Du-
 glassios Edimburgo evocauerant. Illos vero præter alia impedimenta Rex etiam
 non nihil retinebat, qui simulata valetudine adversa & tardius lecto surrexerat, &
 lentius progrediebatur, & per viam velut aluo soluta, ut ad necessaria naturæ diuer-
 teret, quascunque poterat moras noctebat. Georgius Duglassius cum blandiendo
 ad iter accelerandum nihil proficeret, potius inquit, quam te hostes nobis eripient,
 altera discerpti corporis pars penes nos manebit. Id verbum altius, quam pro ætate
 in Regis animum descendit. Itaque Duglassijs exulibus post multos annos, cum erga

1526

Nota Duglassijs
 regi arceba dicta

Rerum Scoticarum

ceteros non admodum esset iniquus, de reconciliatione cum Georgio neminem unquam audire voluit. Hamiltonij inter metum hostium imminenti, & spei aduentantis auxilij ad Auenni fluminis pontem (qui circiter mille passus ab Linnucho abest) sese instruxerant. Et pontem quidem leui præsidio obtinebant. Reliquos in supercilio collium, qua hostem venturum sciebant, obiecerunt. Leuinus præcluso per pontem transitu, paulo supra cum ad monacharumfamiliam (Manuelem vocant) modicis aquis fluentem amnem suos transire iubet, & Hamiltonios e collibus deicere, priusquam Duglassij advenirent. Leuiniani cum æqua, & iniqua ad hostem contendissent, ac lapidibus e superiore loco deiecerunt: atque vna ipsi de itinere in aciem accurrentes, prælij fortunam non dubiam fecerunt. Leuiniani cum multis vulneribus in fugam compulsi. Hamiltonij præter ceteros: Iacobus nothus, crudeliter victoriam exercuerunt. Guelmarius Cunigamius Comes Glencarniæ filius, multis plagis saucijs a Duglassijs propinquis suis est servatus. Ioannem Stuartum occisum Comes Araniæ eius auunculus, multis lachrimis, & Duglassius luctu, & mœstitia, sed longe supra alios Rex esse profecutus: qui conflictu ex clamore & tumultu cognito, præmiserat Andream Siluium Largoum familiarem suum, sed serum re peracta auxilium, ut vitæ Leuinij Comitis, si qua ratione posset, prospiceret. Post hanc victoriam factio Duglassianorum, ut metu inlecto æmulos perpetuo sibi obnoxios haberet, quæstionem de pecunia cum eis deciderunt: nonnulli in clientelam partim Duglassiorum, partim Hamiltoniorum se tradiderunt. Pertinaciores in ius vocabantur. Ex eo numero Gilbertus Casilix Comes, cum ab Iacobo Hamiltonio notho premeretur, ut se in clientelam Hamiltoniorum dederet, vir magni animi respondit: veteris amicitiaæ fœdus ab utriusque auis factum, quo in fœdere suus auus velut honorator, semper prior nominatur. Neque se nunc adeo decoris familiaris oblitum, aut a maioribus degenerem, videri velle, ut in eorum clientelam, hoc est, proximū seruituti gradum sponte concedat, quorum princeps in æquo societatis fœdere faciendo, secundo fuerit loco contentus. Igitur cum die dicta Gilbertus ad causam dicendam adesse iuberetur, Hugo Kennedus eius propinquus respondit eum non contra Regem, sed a Rege missum, eo in prælio affuisse: ac multum frementibus aduersus eius audaciã Hamiltonijs, Regias, si sit opus, se literas prolaturū affirmavit. Rex enim cum ad alios cõplures, tum ad Gilbertum domū abeuntem scripserat, ut Ioanni Stuarto se coniungeret. Ille cum iam certamen videret instare, nec spacium sibi relinquere ad amicos, & clientes conuocandos ex itinere cum familia, quæ tum aderat, Sterlinum diuertit. Igitur impotentia Hamiltoniorum in eo iudicio paulum repressa, Iacobus Nothus grauissimo in Kennedum odio incitatus, cum intra paucos dies per Hugonem Cambellum Aerenis diocœsis præfectum, in reditu tollendum curauit. Hugo, ut sceleris, quod clientibus commiserat, conscientiam dissimulare, quo die cædes facta fuerat, apud Ioannem Arelkinum, cuius vxor soror erat vxoris Gilberti Kennedi, fuit. Ea statim facinore audito, multis verbis acerbe ei scelus exprobrauit. Ita nobilissima Kennedorum familia prope ad interitum redacta est. Comitis occisi filius adhuc impubes ad propinquum suum Arcibaldum Duglassium, tum quæstorem Regium confugit: suamque & familiaris salutem ei commendauit: benigneque ab eo receptus, ob altam indolem gener est destinatus. Hugo Cambellus

Cambellus in ius vocatus, cum sceleris manifesti teneretur, solum vertit. Nec minus acriter Duglassij suam in Jacobum Betonium exercuerunt iram. Copysenim ad Fanum Andree ductis arcem Episcopi, quem omnium consiliorum auctore Comiti Levinio fuisse arguebant, expugnarunt, ac diripuerunt. Ipse quoniam nemo palam eum tueri audebat, murando saepe latebras periculum effugit. Pari quoque dissimulatione Regina, ne in mariti, quem oderat, manum veniret, solitudinem sese tegebat. Proximo vere ineunte Duglassius expeditionem in Lidaliam fecit: multos latrones in calulis inopinantes oppressit: ac antequam se colligere possent, occidit. Captorum duodecim suspendio peremit: toridem obfidem loco retinuit: in quos paucis post mensibus cum eorum propinqui latrocinij non abstinerent, animadvertit. Accidit in eius expeditionis initio res in primis memorabilis, quam ob facinoris novitatem non censui praetereundam. Fuerat in stabulo Ioannis Stuardi homo humili loco natus, ac ministerio perinde humili ad curandos equos adhibitus. Is cum occiso ab Hamiltonijs patrono aliquandiu vagus, & incertus consilij oberrasset, tandem animo confirmato maius, quam pro fortuna, & loco vnde erat, facinus patrare decrevit. Nam Edimburgum ad destinationem patroni morruum ultionem profectus forte occurrit eiusdem fortunae, & familiaris homini: rogat, vidissetne Iacobum Hamiltonium nothum in urbe. Cum ille fassus esset, vidisti, inquit, hominē ingratiſſime, & non peremisti sceleratum illum, qui optimum nostrum patronum trucidavit? abi quo dignus es in maximam malam crucem: ac tantum locutus se quo iter intenderat, proripiens recta in aulam perrexit. Erant ibi in area ampla, quae ante palatium suburbanum est, ad duo milia hominum armata ex Duglassiorum, & Hamiltoniorum clientibus ad eam, de qua diximus, expeditionem parata. Hic ille patroni vindex ceteris neglectis in vnum Hamiltonium oculis, animoque intentis, tum sine armis penulatum ex area egredientem, cōspicatus in fornice oblongo, & paulo obscuriore, qui portae est impositus, in eum inuolat, ac sex vulnera (quorū quaedam prope ad vitalia penetrabant, alia Iacobus flexu corporis, & obiecta penula pene effugerat) infligit, statimque sese in turbam retro conijcit. Repente orto tumultu cum Hamiltoniorum quidam suspicarentur a Duglassianis veteris odij nondum oblitis, tam atrox facinus patratum nihil propius factū est, quam ut hae factiones inter se confingerent. Tandem compressa paulum trepidatione, iussi omnes, qui aderant ad parietes areae circumlectos ordine simplice secedere, percussor ibi cruentum ferrum adhuc tenens, est deprehensus. Interrogatus vnde esset, & cur illuc venisset, cum non satis constanter responderet, ad carcerem tractus, representatis tormentis statim fassus est in vnum cedere patroni facinus a se susceptum. Hoc autem vnum se dolere, quod frustra tam praclarus conatus cecidisset. Diu tormentis excarnificatus nullum conscientium edidit. Tandem damnatus, ac per urbem circumductus, cum nudi corporis totius singulae partes ferro ignito tentarentur, nullum nec sermone, nec oris merito eam plecti dixit, quae animo tam forti non fuisset obsecuta. Eo quoque anno Patricius Hamiltonius e Ioannis Ducis Albini sorore, & fratre Comitis Araniae natus iuuenis ingenio summo, & eruditione singulari coniuratione sacerdotum oppressus, ad Fanum Andree viuis est crematus. Non adeo diu post eius supplicium animos hominū conterruit Alexandri Cambelli mors. Is erat e sodalitia Dominicanorum, & ipse magno ingenio iuuenis, & eorum, qui Thomae Aquinatis sectam

*facinus facinorosi y herco
suo vnderado*

1526

*ob religionem
pater hujus Hamiltonij
synth a pap qha
vlt q hujus no 1530*

Rerum Scoticarum

Imitantur inter eruditiores habitus. Cum eo Patricius de scripturæ sacræ interpretatione sermones sæpe contulerat: ac differendo eò perduxit, ut omnia propria capita, quæ tum habebantur paradoxa, vera fateretur. Nihilominus Alexander vitæ, quam veri cupidior, a suis persuasus eum publice accusavit. Patricius vi eius natura vehementior, hanc hominis ambitiosi pravam gloriæ captationem ferre non potuit: sed palam exclamavit, Ego te, hominum nequissime, qui quæ nunc dænas, ea vera esse scis, & paucis ante diebus apud me es confessus, ad tribunal Dei vivi in ius voco. Qua voce Alexander perturbatus nunquam ex eo die compos mentis fuit. At non multo post insania conflictatus mortem obiit. Hoc toto spatio, ac magnam anni proximi partem Duglassiorum alij in aliam partem intentis de Regis ab se secessione securi erant. Quod & blandimentis, & immodica licentia satis conciliatum eius animum crederent: nec si secus erga eos animatus esset, vlla erat factio adversus ipsorum opes satis firma, nec locus vllus munitus, quo reciperet præter vnam Sterlini arcem, quæ sedes Regiæ ad habitandum attributa fuerat. Sed tum a Regiæ ministris, cum ipsa se metu Duglassiorum occultaret, ad tempus deserta: ac tumultu paulatim residente in speciem magis, quam adversus vim instructa. Rex quantumcunque laxamento accepto, quod id vnum sibi per fugium relictum cernebat, cum matre clam transegit, arcemque, & circumiectos agros cum alijs prædijs non minus illi commodis commutavit. Deinde rebus alijs quatenus occulte poterat comparatis, & Duglassijs in custodiendo minus intentis, noctu cum paucis e Falcolandia Sterlinum se contulit: ac brevi multis procerum ad se accersitis, alijs ad rei famam sponte accurrentibus, iam satis adversus vim tutus erat. Ex horum sententia Rex edixit, ut Duglassij ab omni administratione publica abstinerent. Item ne quis propinquorum assinium, aut clientium eorum propius duodecim millia passuum ad aulam accederet: si quis secus fecisset, ei capitale fore. Id edictum cum Duglassijs Sterlinum venientibus oblatum fuisset, multis consentibus progrediendum Comes cum fratre Georgio auctores fuerunt edicto parendi. Ita retro Limnuchū concesserunt, ibi mansuri, dum certior nuncius ab aula afferretur. Interea Rex summa diligentia missis etiã ad longinquas regni partes viatoribus proceres, quibus in comitijs publicis sententiæ dicendæ est ius, imperat, ut Edimburgi tertio Non. Sept. ad sint. Ipse Sterlini, Duglassij Edimburgi copias contrahunt: vterque magis sui tuendi causa, quam ut alterum inuaderet. Tandem postridie Calen. Jul. Duglassij urbe discesserunt, ac Rex sub signis ingressus est. Ibi amicis apud Regem de precâibus conditiones Duglassijs oblatæ, ut Angusiæ Comes trans Spæam relegaretur, Georgius eius frater, & Arcibaldus patruus in arce Edimburgensi custodirentur. Huic decreto si parerent, Regiæ clementiæ spes facta. Hac conditione reiecta, per fœciale iussu ad comitia Edimburgi tertio Non. Sept. adesse. Interea publicis functionibus eis ademptis pro Comite Cancellarius est factus Galvinus Dumbarrus nuper Regis præceptor, vir bonus, & doctus: sed in quo nonnulli civilem prudentiam desiderabant. Pro Arcibaldo quæstor Robertus Carnierucius a pecunia, quam virtute notior. Duglassij prope ad ultimam spem redacti, Edimburgum discessu Regis vacuum missis cum Arcibaldo illuc aliquot equitum turmis occupare conantur, eo consilio, ut excluso illinc Rege conuentum soluerent. Verum sept. Cal. Sept. Robertus Macsuallius cum clientibus, & amicis, magnoque promiscuo vulgi numero iussu Regis præuenientes eos excluderunt: ac stationibus, & excubijs diligenter

200. 15

1527

Liber Decimusquartus. fol. 163.

diligenter dispositis ad comitorum vsq; tempus summam ibi tranquillitatē ser-
 uarunt. Duglassius hac spe deiectus ad Tentallonem arcem suam ad 14. M. Pass.
 ab vrbe secessit. Rex quo die Sterlino mouit, tanta vis imbrum de cœlo deiecta
 est, vt torrentibus auctis comites eius in multas partes distracti, ac diu vexati mul-
 ta nocte Edimburgum sint ingressi, ita vehementer violentia tempestatis afflicti, Arcibaldus rex in Edimburgum
 aqua et igni in arce deiecit
 vt a paucis equitibus maximo damno facile affici possent. In comitijs aqua, & igni
 interdictum fuit Comiti Angusiano, Georgio fratri, Arcibaldo patruo, præterea
 Alexandro Drumanio Carnocensi eorum intimo amico: bona eorum fisco adiu-
 dicata. Adiectum eorum condemnationi edictum, quo qui eos tecto recepisset,
 aqua, igni, aliaue ope iuisset, eidem pœnz obnoxij iudicantur. Maxime ad eos
 damnandos homines commoti putantur, quod Rex iureiurandó affirmauit, se,
 quandiu apud Duglassios fuit, semper vitæ suæ timuisse: eumque timorem post
 Georgij minas vehementius auctum asseuerauit. Vnus in hoc consilio Ioannes
 Bannatinus est inuentus Duglassiorum cliens, qui publice protestari auderet, ni-
 hil eorum, quæ tum agerentur Comiti fraudi esse debere: cum iusti ei metus cau-
 sa esset cur ad dictum diem non adueniret. Paucis post diebus alter Comitis fra-
 ter Gulielmus Abbas Cœnobij Sanctæ crucis morbo simul, & animi anxietate, &
 rerum præsentium tædio est extinctus. Sacerdotium eius Robertus Carnicrucius
 homo humili loco natus, sed pecuniosus a Rege tum a pecunijs inopi redemit,
 nouo genere fraudis elusa lege ambitus, quæ sacerdotia venire vetat: sponsione
 scilicet victus, qua magna pecunia deposita contenderat Regem non eum proxi-
 mo sacerdotio vacuo donaturum. Duglassij tum demum omni veniæ impetran-
 dæ spe abiecta ad vim apertam, & vindictæ solatium ex inimicorum calamitate
 conuersi, prædia eorum omni genere molestiæ vexabant. Coslandiam, & Cran-
 stonum vicos cremarunt: & quotidie portis Edimburgi ita obequitabant, vt vrbs
 prope obfessa videretur: atque delicta potentiorum vulgus innoxium lueret. In-
 ter hæc ad vndecimum Calen. Decemb. Martina nauigium ea ætate nobile præ-
 ciosis mercibus onusta ad Enneruicum vi tempestatis in litus impexit. Mercium
 pars a Duglassianis equitibus in ea regione vagis est direpta. Reliquum etsi rusti-
 ci sustulissent tanta ignoratione precij, vt cinamomum tanquam vilis cortex ad
 ignis vsum distractum esset: tota tamen inuidia in Duglassianos versa est. Hæ-
 rerum commutatione facta latrones, qui iam diu metu a maleficijs contineban-
 tur, e latebris suis prodeuntes omnes regiones vicinas incursionibus infestas habe-
 bant: & quanuis a multis varia facinora passim ederentur, omnia omnium furta,
 & cædes ab aulicis, qui se Regi hac re gratificaturos existimabant, in Duglassios re-
 tribuebantur, vt nomen alioqui populare ad vulgus inuidiosum esset. Ineunte iam
 huiusmodi Rex, ne quis esset exulibus receptus, ad Tentallonem arcem Duglassio-
 rum maritimam obsidendam proficiscitur. Id quo minore labore, & impendio
 faceret, machinas æneas, & puluerem e Dumbaro accepit. Ea arx a Tentallone
 sex millia passuum distans adhuc præsidio Ioannis nuper Proregis, quod ipseus pa-
 trimonij pars esset, tenebatur. Ibi per aliquot dies obsidione frustra tentata, cum
 ex obfessis nemo, ex obsidentibus aliquot cæsi, vulnerati, ac ignito puluere afflati
 essent, re infecta discessum est. Inter redeundum David Falconarius, qui cum
 pedite mercenario ad machinas reportandas erat relictus, ab equitibus Duglassia-
 nis ad eam pendum extremum agmen, & moratores excipiendos missis interfici-
 tur. Quæ res adolescentem Regem vitro infensum adeo commouit, vt per iram

Rerum Scoticarum

sancte iuraret, se vno nullum Duglassijs postliminiū fore: ac statim, vt Edinburgum venit, vt eos arctius premeret, statuit de consilij sententia ad Coldingamiam manum assiduam magis, quam magnam continere: quæ agricolas a populationibus tueretur. Id munus Bothuelius auctoritate, & opibus Lothianæ facile princeps ad se ab Rege delatum recusauit: siue Duglassianorum potentiam, cui tota reliqua Scotia nuper videbatur impar, metuens, siue clarissimæ familiz interitum adolescentem acrem, & suopte ingenio paulo violentiorem imbui ad crudelitatem nollet. Cum Rex Hamiltonijs, vt hostium amicis non satis fideret, & ob eedem Ioannis Stuarti Leuiniani eis infensus esset, nec in alio quoquam nobilitatis vicinæ satis auctoritatis, aut virium esset, tandem eod decursum est, vt Calenum Cambellum in vltimis quidem regni oris habitantem, sed prudentia clarum, & perspectæ in bello virtutis, & ob iustitiam vulgo carū Rex cum imperio aduersus rebelles mitteret. Duglassiani, Hamiltonijs, & ceteris amicis deficientibus ad summas angustias redacti a Caleno, & Georgio gentis Humiz principe coguntur in Angliam exulatum abire. Missi mense Octo, ab Anglo duo equites clari, qui quanquam vtroque Rege pacem vehementer cupiente, vix eius incundæ rationem comminisci potuerunt. Henricus enim cum aduersus Carolum Cæsarem bellum pararet, omnia a tergo pacata relinquere volebat: atque eadem opera Duglassijs reditum ad suos parare. Iacobus Tentallonem arcem maximopere cupiebat recipere: sed a Duglassijs restituendis abhorrebat animus. Igitur cum ob hanc causam dies aliquot esset disceptatum, neque pax tamen coiret, tandem eodeuentū est, vt induciæ in quinquennium fierent. Ab Duglassijs Tentallone arce tradita, Rex suo syngrapho seorsum de ceteris eorum postulatis caueret. Arce tradita, cetera tamen non sincerè seruata sunt, nisi quod Alexandro Drumano Roberti Britanni gratia redeundi data est venia. Nam superioribus mensibus cum Iacobus Coluillius, & Robertus Carnicrucius fauoris erga Duglassios suspecti aula fuissent remoti, eorum munia ad Robertum Britannum aulicæ gratia tum florentem, alijsque multis ministerijs præfectum fuerant delata. Post hæc rebus non plane foris pacatis, (nam Angli nõdum reuersis domū legatis Armen Teuotiz vicum cremarant) ab armis reliquis annus fuit quietior: sed latronum audacia nondum plane erat compressa. Itaque Rex, vt metum ceteris inijceret, Guilielmum Cocburnum Henderlandium, & Adamum Scotum latrones insignes Edimburgi deprehensos, capitali supplicio affecit. Proximo anno, mense Martio Rex Iacobum Morauiz Comitem Vicarium regni fecit: & ad limitem misit, vt Comitem Northumbriæ conueniret, & cum eo de pace, & rebus repetendis reddundisque ageret. Sed id colloquium orta inter eos contentio diremit, altero nõtente, vt in Scotia iuxta leges de expianda cede Roberti Cari factas, altera, vt in Anglia conueniendi locus esset. Interea missi, qui vtrunque Regem ea de re consulerent. Ad 17 Cal. Maij habito procerum conuentu post longam disceptationem ad vesperum vsque productam Rex Comitem Bothueliz, Robertum Maxuallium, Valterum Scotum, & Marcum Carum in arcem Edimburgensem custodiendos dedit. Marciz, & Teuotiz fere principes alium aliò relegauit, ratus eos belli semina clam aduersus Anglos spargere. Ipse mense Iulio circiter octo millibus hominum coactis, expeditionem ad reprimenda latrocinia suscepit: & magnaceleritate eod profectus castra ad Euum flumen posuit. Non procul inde habitabat Ioannes Armistrangius princeps vnus factionis latronum. Is tantum sui nebatum vicinis incusserat, vt etiam Angli ad multa passuum millja penderent ei vestri

Bothuelius

Duglassiani in anglia
vnt exulati

Gal:ae Maxuallius etiam eius potentiam reformidaret, omnibusque rationibus ei exitum intentaret. Ioannes a Regijs ministris illectus neglecto fidei publicę diplomate, cum circiter quinquaginta equitibus comitatus inermis ad Regem veniret, incidit in exploratores, qui eum velut a se captum ad eum perduxerunt. Ibi cum maiore comitum parte fracta gula periit. Qui cędis auctores fuerant, vulgo serebant, se pollicitum fuisse facturum, vt agri Scotici propinqui aliquot millia passuum Anglis parerent, si ea res sibi honori, emolumentoque foret: cum Angli contra fuerint eius morte vehementer lætati; vt qui graui hoste liberati essent. Sex, qui superfuerunt comitum eius, obsidum loco retentis, cum nihil apud eos Rex hoc metu proficeret, post paucos menses pœnas luerunt. Ab eis qui domi superfuerant, nouos obsides exegit. Lidaliani relictis domibus in Angliam populariter commigrarunt: & prope quotidianis incursionibus vicinas regiones infestabant. Paucis post diebus Rex proceres relegatos libertati restituit, acceptis ab eis obsidibus. Ex his Valterus Scotus Roberto Ionstono notæ crudelitatis latrone, vt Regi gratificaretur, interfecto capitales cum ea familia suscepit inimicitias, ac magnis vtriusq; gētis damnis exercuit. Proximo anno, qui fuit 1531, res accidit nouitate quidem admirabilis, & cuius admirationi nihil aut auctoris obscuritas, aut tēporis omnia diligenter explorantis curiositas detraxit: Ioannes Scotus homo nec literis ex politus, nec vsu magno rerū peritus, nec ingenij subtilitate ad fraudem appositus, cum in lite quadā succubisset, nec iudicatū solueret, in Asylo Cœnobij S. crucis aliquam multos dies sine cibo, & potu se continuit. Res diuulgata, & ad Regem tandē perlata est. Eius iussu veste mutata, & diligēter excussa, in arcē Edimburgensem seorsū ab omniū cōmercio sepositus pane, & aqua quotidie appositis, triginta duos dies omni cibo humano spē abstinuit. Inde tanquā re satis explorata, e ductus nud⁹ in publicū prodijt: & ad plebis cōcursum frequentē satis diu ineptissima oratione habita, nihil in ea memoria dignū est locut⁹, nisi quoddam dixit Marię virginis auxilio fretū perferre quandiu luberet ieiuniū. Hęc cū stultitiā magis, quā fraudē præferrent, dimissus, Romā profectus, & a Pon. Clemente in custodiā datus, donec ieiunādo miraculi fidē fecisset. Illinc veste, qua induti sacri-
 20 fculi missantur donatus, testimonioq; cōfirmato sigillo plumbeo, quod apud Romanentes maximam fidem habet, Venetias venit: ac ieiunandi fide apud eos confirmata, cum se votireum diceret, ad viaticum itineris Hierosolymitani quinquaginta nummos aureos (quos Ducatos vocant) accepit. Inde reuersus folia aliquot palmariū, ac sacculū lapidibus plenū attulit, quos videri volebat e lapidibus colum-
 30 nę, cui Christus alligatus vapulauit. Cum domū reuerteretur, Londino transiens de diuortio Regis Angli cum Regina, de defectione a secta Rom. Pon. cōcionatus verbis quidē asperrimis, & per iugulum redituris, si paulū prudētię in eo repertum fuisset, Conditus ibi in carcerē cū prope quinquaginta dies continuos victu absti-
 40 nuisset, inde incolumis fuit dimissus. In Scotiā reuersus cū Thoma Duchtio se cōiungere voluit, qui circa ea tēpora ex Italia advenerat, adēq; Marię virginis e stipe vulgo collata ædificarat: magnūq; e fictis miraculis quæstū faciebat. Sed Thomę Nemo tamē palā redarguere ob metū Episcoporū audebat, qui hoc nouo Atlan-
 50 te suum iam caducum purgatorium fulcire conabantur: & ille, vt vicissim gratiam eis referret, quoties ex opulētiorib⁹ sacrificiis eò quispiā missatū veniebat, mendicū aliquem

1531

1531

de quibus cibo abstinentia

Rerum Scoticarum

aliquem debilitate mentis, aut corporis simulata in promptu habebat, qui illo mis-
 tante sanaretur. Ab hoc Thoma, qui in societatem lucri neminem admittebat, Jo-
 annes Scotus reiectus cœnaculum subobscurum in suburbio Edimburgensi con-
 duxit: & altari pro opibus erecto, & ornato filiam impuberem, sed singulari crisi
 elegantia cereis circa accensis in eo pro virgine Maria adorandam statuit. Sed
 cum is quæstus opinioni non responderet, ad pristinam vitæ rationem est reuer-
 sus, postquam in simulatione sanctitatis præposteræ hoc tantum profecerat, ut om-
 nes intelligerent, non voluntatem ei, sed ingenium ad impietatem comminiscen-
 dam defuisse. Initio sequentis anni, qui fuit 1532. Bothueliæ Comes quoddam clam
 in Angliam profectus sermones occultos cum Northumbriæ Comite habuisse di-
 ceretur, in arce Edimburgensi ad 16. Cal. Feb. custodiri iussus est. Iacobus Sande-
 landius eques ob summam prudentiam, & fidem, & maiorem, quam pro ordine
 & loco apud omnes bonos auctoritatem missus est ad Heremiragium (ea arx est
 Lidaliæ) ad latronum incursiones inhibendas. Cum ab antiquis natis vsq; tempo-
 ribus nulli essent in Scotia statim dies, aut certus locus ad iudicandum de pecuniis
 inter ciues litibus Ioannes Dux Albinus a Pon. Ro. impetrauit, ut summa pecunie
 annua, quanta satis esset ad paucorum iudicum salarium soluendum imperaretur
 Ecclesiastico ordini vniuerso, a singulisq; pro modo census exigeretur. Galuinus
 Dumbarius Abredonensis Episcopus suo, & aliorum sacerdotum nomine Pontifi-
 cem appellauit. Ea controuersia tenuit a quinto Id. Mar. vsq; ad oct. Cal. Martii,
 quo die collegium iudicum Edimburgi constitutum est. Ab ijs cum ab initio mul-
 ta vtiliter essent excogitata, ut ius æquabile diceretur, tamē qui sperabatur euen-
 tus non est consecutus. Nam cum in Scotia nullæ pene sint leges præter cōuen-
 tum decreta, eaq; plæraq; non in perpetuum, sed in tempus facta, iudicesq;, quod
 in se est, lationem legum impediunt, omnium ciuium bona quindecim hominum
 arbitrio sunt commissa, quibus & perpetua est potestas, & imperium plane tyran-
 nicum: quippe quorum arbitria sola sunt pro legibus. In gratiam Ro. Po. quæstio-
 ficaretur, sacerdotiorum decimas ei in proximum triennium dedit. Hoc anno
 cum Angli statum rei Scoticæ tranquilliorē indies fieri cernerent, sed externis
 auxilijs existimarent nudatos, quod ipsi se cum Gallo aduersus Carolum Imper-
 coniuuissent, vndiq; cautas belli quærebant. Mense enim Aprili e Beruico præ-
 ditione facta Coldingamiam, & Dunglassum, multosq; pagos vicinos abacta præ-
 da ferro flammaque fœdarunt, nullis apparentibus causis irritati, nec inimicitia
 denunciata. Quam enim cupide id bellum susceperit Anglus, ipsius edictum non
 multo post vulgatum demonstrat. Ait enim præsidarios Beruici licentia inferta
 nullam contumeliam habent. Hæc causa cum ne ipsis quidē satis iusta videretur
 Canaben viculū ignobilem cum paupere Cœnobio ad limitē situm, de quo nulla
 vnquā controuersia fuerat tanquā sui iuris repetunt, & Dunglassios exules restitui
 petunt. Anglus enim cū suam tum operā Gallo adeo necessariā videret, ut ea nullo
 pacto carere posset, eumq; fœdere, in quo Scotis non caueretur, obstrictū habere
 non existimabat fore difficile ad quælibet conditiones eos protrahere. Accedebat
 quoddam alienato per pacē Gallicam, & diuortium cum amita sua Cæsare, ac Ro. Po.
 bellum apud omnes Reges Christianos ciente, magnā domi rebus nouandis relin-
 queret occasionē: & Scotus, ne aduersus hostis minas esset imparatus, fratrem suum
 Morauiz.

In Lutheranos est
 insi. t. m. m. g. m. s. s.

Liber Decimusquartus. fol. 165.

1532

Moranæ Comitem edicto per vniuersum regnum misso, Vicarium suum pronuntia: & quia limitum accolæ per se Anglis magno mercenariorum præsidio fretis peres esse non poterant, regno in quatuor partes diuiso, singulas per vices iussit potentiores cum suis familijs mittere, & quadragenos illic dies morari. His copijs sibi in orbem succedentibus, magna strages villarum, & arcium agro late pervasato facta est. Anglus sua expectatione frustratus, cum præter opinionem bellum duci videret, & alia sibi præuertenda existimaret, pacem libèter cupiebat, sed eam a se peti volebat: cum e dignitate sua non crederet illam aut offerre, aut petere. Commodissimum visum est, vt per Gallum communem amicum res conficeretur. Is Stephanum Aquicum legatum in Scotiam misit, qui dispiceret, vtrius culpa bellum id inter vicinos Reges ortum esset. Rex de belli causa diligenter se purgat: conqueritur de suis legatis diu sine responso in Gallia retentis: legato discedenti dat literas, quibus petit a Gallo, vt maneat in fœdere antiquo, & a Ioanne Prorege Rothomagi renouato. Simul in Galliam Dauidem Betonium mittit, qui Anglorum calumnijs responderet: item qui de fœdere antiquo seruandum, & noua affinitate iungenda ageret. Dat eidem literas ad Senatum Parisiensem acerbas: & querelarum plenas de ijs, quæ Rothomagi pacta, & transacta erant inter Franciscum Regem Gallorum, & Ioannem Scotorum Proregem. Vetera officia, conuenta, pacta, fœdera negligi in gratiam hostium quondam comunium. Has literas iussus erat legatus, si, quæ ei mandata erant in Gallia minus succederent, concilio iudicum dare, ac se statim in Flandriam proripere, eo (vt verisimile est) animo, vt & amicitiam, & fœdus, & affinitatem instrueret cum Cæsare. In Britannia interea & bellum gerebatur, & ad Nouum castrum de iure belli certabatur. Cum inter vtriusque gentis ad pacificandum missos legatos non conueniret, missus est a Gallo Vido Florens ad res componendas. Ei Scotus respondit, se quacunque posset in te Gallo gratificaturum, simul de re coniugali (de qua qui transigerent, legatos præsidijs a limite vtrinque deductis induciæ factæ, quas mox consecuta pax est. Pace parta, Rex quâquâ proximis aliquot annis cum Gallo, & Carolo Cæsare per legatos egisset, nunc tamen ocio ab alijs curis impetrato de eo vehementius, quàm alias cogitandum sibi existimauit. Ac præter comunes causas affinitate potente se muniendi, & familiaræ, quæ ab vno pendebat per sobolem firmandæ, etiâ de proximorum hæredum improba spe curæ animû eius alioqui suspicacem anxium habebant. Multa enim eorum animos ad regni expectationem erigebant. Opes domesticæ, solitudo Regis, & incauta ætas, animusque periculorum contemptor, quæ non modo fortiter adibat, sed etiâ sedulo prouocabat, vt qui sepe cum paucis aduersus ferocissimos labores proficiscens, frequenter eos numero superiores vel celeritate præuertos capiebat: vel Regij nominis reuerentia attonitos in ditionem accipiebat: diemque, & noctem in equo sedens continuabat, victuque temere oblato, ac semper parco vteretur. Hæc cum Hamiltonios in spem prope certam erigerent, longum tamè videbatur fortuitos, aut naturæ sponte casus imminentes expectare, nisi insidijs mortem ei maturarent. Ei rei dabant occasionem eius nocturnæ ad amicas itiones, ad quas plerumque vnum, aut alterum comitem assumebat. Sed cum hæc omnia præter eorum expectationem acciderent, statuerunt spem legitimæ prolis nuptias, quoad fieri poterat, impediendo tollere. Quanquam Ioannes Dux Albinus, cum Prorex esset, huic incommodo satis prospexisse videbatur: qui cum Rothomagi vetus inter Gallos

handwritten notes:
 mandatum n. r. r. r.
 iacobus quintus.
 p. n. r. r. r. r. r. r. r.
 p. r. r. r. r. r. r. r.

Rerum Scoticarum

Gallos, & Scotos foedus renouaret, etiã cauerat, vt Franci filia natu maxima Scoto locaretur. Sed hoc foedus duo impedimenta obiecta prope diremerunt. Nam Gallus studio maxime, & diligẽtia Angli in libertatem ex Hispanorum manibus restitutus foedus adeo amplum cum eis fecit, vt multum Scotico foederi derogaretur: & filia Francisci natu maxima iamdudum decesserat. Perebat igitur Scotus natu proximam Magdalenam. Cum ad eam deprecendam legatos misisset, pater puellæ valetudinem excusabat: eamq; adeo infirmam, vt nulla non modo spes liberum, sed ne diuturnæ quidem vitæ esse posset. Sub idem tempus de affinitate cum Carolo Cæsare iungenda per legatos agitatum, tandem 24 April. anno millesimo quingentesimo tricesimo quarto Cæsar Godscalcum Erycum, quod res esset occultior Toletu per Hiberniam ad Scotum misit. Is cum exposuisset mandata sibi a Cæsare de iniurijs Catharinæ amitæ, filiaque eius ab Anglo factis. De vniuersali concilio conuocando, De Hæresi Lutherana expugnanda, de affinitate contrahenda. Ibi Cæsar per literas optionem Regi dabat de tribus Marijs propinquis suis: hæ autem erant Maria Caroli soror vidua cæso a Turcis eius marito Ludouico Vngaro, Maria Lusitana ex Leonora sorore, Maria Angla ex Catharina amita nata. Et quia prouocem in has nuptias Carolus Regem fore sciebat, in eam magis partem incumbere, vt Scotum a Gallicæ amicitia respectu abduceret, & eum Anglo eadem opera committeret. Rex ad ea respondit, matrimonium cum Angla multis quidem modis, si confieri posset, utile fore, verum rem esse spei incertæ, maioris periculi & laboris, ac diuturnioris moræ, quam solitudo ipsius, qui vnicus in sua familia esset, ferre posset. Ex omnibus Cæsar propinquis maxime commodam suis rationibus Christiæ Daniæ Regis filiam ex Isabella Caroli sorore genitam. Ad id paulo post cum Carolus Madrico respondisset, eam alteri iam promissam, quanquam Cæsar conditionibus oblati magis ducere promissis Regem, quam quicquam velle transigere videretur, tamen hæc actio non fuit omnino deposita. Tranquillis domi rebus Rex Scotiam nauibus circumire statuit, & feroces Insularum spiritus ad imperata facienda cogere. Primum ad Orcadas appulit. Ibi turbas exortas composuit, paucis e nobilitate captis, & in custodiam datis. Duas arcas, alteram Regis, alteram Episcopi præsidij communi. Deinde ceteras insulas obeundo principes earum ad se accersijt: renuentes vi cepit: impositis vectigalibus, acceptisque obsidibus, ac turbandarum rerum auctoribus secum abductis, præsidijque e suo comitatu in arcas impositis, alios e ducibus Edimburgum, alios Dumbarum misit. Nam Dumbari arcem circa hæc tempora Regi Ioannes Dux Albinus reddidit, quam ad eum diem præsidio Francorum detinuerat. Proximo mense Augusto acriter in Lutheranos inquisitum. Quidam coacti publice recantare; nonnulli quod citati non adessent, exules pronunciat: duo cremati: quorum alter Dauid Strato eius criminis omnino purus erat. Sed cum in decimis publicano soluẽdis paulo pertinacius ageret, Lutheranismi accusatus, pœnas cõmenticij criminis luit. In conuentu, quem Rex ad latrocinij dampnanda vicina Iedburgi habendum curauerat, Valterus Scotus per duellionis damnatus, in arcem Edimburgensem est inclusus, ibique quandiu Rex vixit valetudine fit. Eodem Aug. mense cum Gallus excusata (vti dictum est) filia valetudine Scoto, quanuis alia Regij sanguinis puellã obtulisset, missi in Gallia legati Iacobus Morauia Comes regni Vicarius, & Gulielm' Stuartus Abredoniæ Episcopus maritus Ioannes autem Areskinus terra. Quoniam mandata quædam ad Anglum ferebat, additus

1534

Lutherani

Additus est eis quartus, Robertus Reidus vir bonus, ac non vulgari prudentia. Ibi Regij sanguinis puella Maria Borbonia Caroli Ducis Vindocinensis filia eis oblata est, quæ Regi collocaretur, Ac cætera quidem facile conuenerant: tamen legati veriti, ne ex animo Regi hæ nuptiæ forent, sponsalia eo inconsutio facere non audebant. Interea Anglus, vt rem tantum non transactam turbaret, misit in Scotiam S. Davidis siue Meneuensem Episcopum mense Nouemb. qui libellos Anglico sermone scriptos religionis Christianæ dogmata continentes offerret, Regemque rogaret, vt eos perlegeret, ac diligenter, quod in eis scriptum esset, expendere. Is aulicis quibusdam sacerdotum ordini addictissimis, eos dedit inspiciendos. At illi vix inspectos hæreseos damnarunt, & Regi sunt gratulati, quod oculos in tam pestiferis scriptis intuendis, non conscclerasset. Hęc legationis causa vulgo est seminata. Sunt qui secretiora mandata fuisse ad Regem allata credant. Deinde idem Episcopus cum Gulielmo Hauarto Ducis Norfolciæ fratre Sterlinum adeo inexpectatus venit, vt Regem prope ante tumorem sui adventus oppresserit. Petebat Anglus, vt diem Scotus diceret, quo die de rebus magnis, & magnopere ad vtriusque gentis salutem pertinentibus secum colloqueretur: magna spe, si cætera conuenissent, fore, vt ei filiam collocaret: ac totius eum Britannia Regem post se relinqueret: & quo firmiter promissis crederet, cum in præsentia Ducem Eboracensem, ac regni Anglici Vicarium pronunciaret, Cum Iacobus tam magnis promissis libenter fuisset assensus, ac de die conuenisset, duæ factiones protectionem Regis in Angliam impediendam susceperunt. Hamiltonij occulte, quod proximi essent hæredes, id laborabant, ne Rex vxorem duceret, liberosque relinqueret, qui eos a successione regni excluderet. Sacerdotes ipsi frequētes cõtendebant. Causæ in speciem honestæ prætendebantur, primum pericula, si in potestatem veteris inimici, Rex cum paucis sese daret, vbi ei velit nolit, alienæ voluntati obtemperandum foret. Recitabantur maiorum exempla, qui vel credulitate sua, vel hostis perfidia in extremam necessitatem deducti, ex amicis pollicitationibus, damnum, & ignominiam domum tetulerunt. Iactabatur Iacobi primi infelix error, qui per inducias in terram (vt rebatur) amicam delatus, per annos octodecim captiuus detentus, tandem expressis ab eo conditionibus, quas nec debuit, nec potuit accipere, auare suis est venditus. Proferebatur Milcolumbus primum, deinde frater eius Gulielmus Scotorum Reges illecti Londinum per Henricum secundum, atq; inde in Galliam protracti, vt speciem belli gerendi aduersus Gallum vetusto fœdere sibi coniunctum præberent. At nihil horum Henricus octauus faciet. Primum qui istud sciemus? deinde cuius imprudentiæ est fortunæ omnes, vitæ, decusq; quæ in tua manu sunt, alienæ potestati permittere? demû sacerdotes, qui pro aris ac focis sibi certandum videbant, Iacobum Betonium Fani Andree Archiepiscopum, & Georgium Crichtonium Caledoniæ Episcopum, senes inualidos ad aulam pertraxerāt, fremere religionē, hoc congressu prodi, quæ tot sæculis a maioribus seruata, custodes suos seruauerit: cuius ruinā mox regni interitus esset secuturus, Eam leuissimis de causis deserere hoc præsertim tempore, cum vniversus orbis pro eius incolumitate vora faciat, & arma induat, non dico quāto cum periculo in præsentia, & in posterū infamia, sed quanto cum scelere & impietate sit cõiunctum. His velut machinis admotis cum Regis animū superstitionibus obnoxium labefactassent, tum corruptis, qui plurimum poterant aulicis, magnam per eos Regi pecuniæ vim polliciti penitus, cum a colloquio averterunt. Anglus pro eo ac debuit rem indigne tulit: ita discor

*angly mittit scoto
libros & hęc vtriusque*

*angly offert scoto
p̄ sua fœdera exigunt
angly.*

*Hamiltonij pro primis
hæredes regni scoto*

Rerum Scoticarum

ita discordiarum semina iterum iacta . Interea Rex diuturnum cœlibatum æger-
 rime ferens , non magis legationibus externis , quam domesticis aulicorum dissen-
 sionibus in diuersa distrahebatur , omnibus vtilitatem publicam præferentibus ,
 multis tamen e publico negotio priuatum emolumentum spectantibus , & quan-
 quam plerique rebus Caroli florentibus affinitatem cum eo vtilem existimarent ,
 Rex ipse tamen pronior in Gallicam amicitiam erat . Itaque cum per legatos res
 non conficeretur , ipse in Galliam nauigare statuit , & classe pro temporis breuitate
 ornata , septimo Calen. Aug. portu Lethæ soluit , omnibus quo pergeret ignaris .
 Nam plurimi rebantur Angliam petere , vt auunculum conueniret , pœnitentia vi-
 delicet ductum , quod superiore anno cum eo congressus non esset . Sed cum ortu
 tempestate ventis contrarijs iactaretur , sciscitanti nauis gubernatori , quem cursum
 teneri vellent , in quamlibet , inquit , si necesse est terram appelle præter vnã Angliã ,
 tum demum eius consilium est intellectum . Igitur quanquam domum reuerti
 posset , maluit tamen Scotiam circumuectus , iter per Oceanum occidentalem ex-
 periri . Ibi quoque vento parum secundo vsus , ex consilio paucorum dormiens
 retro uectus est . Eam rem experrectus adeo ægre tulit , vt Iacobum Hamiltonium ,
 iam inde a cæso Comite Leuinix inuisum , ex eo implacabili prosequeretur odio :
 neque cæteris eius consilij auctoribus vnquam satis æquus fuerit . Neque deerant ,
 qui vt iræ regiæ obsecundarent , Hamiltonium simulatione officij , reuera vt cona-
 tus eius impediret , fuisse secutum insimularent . Iterum nauigationem tentatu-
 rus , multis e procerum numero prosequentibus , calendis Septemb. soluit , ac
 decimo post die Diepam Normanniæ portum appulit . Inde vt famam sui ad-
 ventus præueniret , occultans quis esset , ad Vindocinensis oppidum , vbi tum di-
 uersabatur , magna celeritate se contulit . Cuius filia cum ei visa non placuisset ,
 ad aulam recta contendit . Et cum ad Regem Franciscum præter eius aliorumq[ue]
 expectationem venisset , ab eo amantissime est acceptus : qui suam ei filiam Magda-
 lenam prope inuitus sexto Calen. Decemb. despondit . Pater enim , vti ante dictum
 est , qui filiam natu maiorem ob valetudinis infirmitatem ad liberos procreandos in-
 habilem rebatur , filiam minorem , aut aliam quamlibet e nobilitate Gallica vxor-
 em offerebat . Sed Iacobus , & Magdalena iam ante per nuncios amore inter se
 coalito , & ex mutuo aspectu , congressu , & colloquio confirmato de sententia de-
 duci non poterant . Nuptiæ Calen. Ianuar. factæ , anni millesimi quingentesimi
 appulerunt ad quintum calendas Iunij . Nec diu illa superstes fuit febre Hæctica
 consumpta . Decessit Nonas Iulij cum ingenti omnium , præterquam sacerdotum
 mœrore , quod ea viua (quam scirent sub amicitia Regiæ Nauarræ disciplina educa-
 tam) formidabant luxui suo , ac libidini modum impositum iri . Cæteris eius mors
 tantum dolorem attulit , vt tum primum (vt opinor) apud Scotos vestis lugubris
 vsus occeperit : quæ , ne nunc quidem quadragesimo post anno quanquam mores
 publici in peius fere proficiunt , admodum est frequens . Legati in Galliam sta-
 tim David Betonius Cardinalis , & Robertus Mascuallius missi , qui Mariam Gu-
 sianam Longovillani Ducis viduam accerferēt . Nam Rex id quod evenit de exitu
 vxoris veritus in illam oculos coniecerat . Hoc anno Bothuelius , quod in Angliam
 clam commearet , & cum Anglis etiam in Scotia clam consilia conferret secreta ,
 extra Scotiam , Angliam , & Galliam fuit relegatus . Circa idem tempus complu-
 res perduellionis fuerant insimulati , Ioannes Forbosius iuuenis acer , & magnæ
 familiaris

maria q[ue] Boetiana

1537

fr[anciscus] g[regorius] et
 cardinalis lotaringu-
 socer

de comi & Forbosio

1538

maria Guisiana
fuit hunc Junii 24

familia, & factionis princeps ab Huntileo æmulo creditur oppressus. Erat enim quidam Strachanus homo ad quoduis flagitium promptus, multos annos Forbosio valde familiaris, & omnium ei nequiter patratorum aut cōsciis, aut particeps, aut auctor. Is parum (vt rebatur) ab eo pro merito cultus ad inimicum eius Huntileum se confert: & crimen capitale vel ad eum detulit, vel (vt plurimi putant) vna cum eo confixit: quod Forbosius videlicet ante annos complures de Rege occidendo consilium inisset. Id crimen quanquam nec satis firmis argumentis, nec idoneis testibus fuisset probatum, & studia inimicorum in iudicio neminem laterent, decimo tertio die Iulij a iudicibus magna ex parte ab Huntileo condempnatus capite luit. Sed eius supplicium vulgo minus triste fuit, quod etiam criminis, ob quod pœnas dederat, expertem homines crederent, tamen ob superioris vitæ facinora morte non indignum existimarent. Strachanus in dē, quod tantum crimen tam diu cœlasset, extra Scotiam relegatus complures annos Lutecia vixit, adeo fœde, & nequiter, vt nullum in eo crimen incredibile esset. Rex non adeo multo post velut pœnitentia ductus, Forbosij alterum fratrem in familiam suam recepit, alteri claris nuptijs aucto bona in fiscum redacta restituit. Post paucos dies aliud secutum est iudicium & reorum genere, & sceleris novitate, & atrocitate supplicij maxime miserabile. Ioanna Duglassia Comitis Angulæ soror Ioannis Leontis Reguli Glammisij vxor, item filius eius & posterior maritus Gilespicus Cambellus, Ioannes Leon prioris mariti propinquus, & senex sacrificulus insimulati, quod Regem veneno tollere voluisse dicerentur. Hi omnes quanquam ruri assidue procul ab aula vitam agerent, nec quicquam, quod eos lederet a propinquis, & ministris foret expressum, tormentis tamen damnati, & in arcem Edimburgensem conditi. Duglassia quinto post Forbosij supplicium die igni cremata cum maxima spectantium commiseratione. Mouebat enim homines & ipsius, & mariti nobilitas, & in iuuentæ vigore formæ inter paucas egregiæ commendatio, & inter ipsum supplicium virilis in fœmina animi fortitudo: sed omnium maxime, quod fratris exilis odium plus quam crimen suum ei obesse crederetur. Maritus eius cum ex arce Edimburgensi euadere conaretur per decasum funem, sed forte breuiorem, quam vt radices rupis attingeret, fractis eo quam prope totius corporis ossibus, fuit extinctus. Filius adolescens simplicior, quam vt suspitio tanti facinoris in eum caderet, in arcem inclusus, & Rege de Leon propinquus, Is postquam familiæ nobilissimæ interitum e sua calumnia interimere vidit, sera pœnitentia ductus suum scelus Regi est confessus: nec tamen pœnam reorum leuauit, aut efficere potuit, quod minus bona fisco addicerentur. Proximo qui hunc secutus est anno postridie Idus Iun. Maria Guisiana ad Balcomium villam Iacobi Lermonthij appulit. Inde terrestri itinere ad Fanum Andree veda magna frequentia nobilitatis illuc collecta, Regi nupsit. Initio anni proximi, qui fuit 1539 Lutheranismi suspecti complures capti sunt. Sub finem Februarij quinq; cremati: nouem recantarunt: complures exilio damnati. In his fuit Georgius Buchananus, qui sopitis custodibus per cubiculi fenestrâ euaserat. Hoc anno Regina filium peperit ad Fanum Andree. Item proximo anno alterum ibidem. Hoc anno, atque item superiore magis quietæ, quam compositæ reserant. Nec tam seditionum causæ, quam auctor deerat: multis cupientibus, sed nemine auro se tumultus ducem profiteri. Nam Rex prouisis iam hæredibus,

vide hunc Junii annu
in suo iuuetate fangulæ
conditak?

hæranis fin. suspitio in
Buchananus auctor hunc

1539.

Auctor libri 19

1540

1541

Rerum Scoticarum

1541

Jacobus 6us rex
ex gratia 2 filius

de sua salute securior nobilitatem velut ignauam, & imbellem cepit contem-
re, tanquam aduersus domum sobole confirmatam nihil auro. Ac iam ad sub-
structiones ociosas animum adiecerat. Adhuc pecunia opus habebat Rex iuxta
egens ac cupiens: unde per formido inuasit & nobiles, & sacerdotes, dum eam
quisque tempestatem a se in alterum inclinare contendit. Interim quoties apud
familiares de inopia publica querebatur, altera alterius factionis opes ostentabat,
velut prædam paratam, & ille modo his, modo illis assentiens, utrosque inter spem,
formidinemque suspensos tenebat. Igitur cum ea tempestate legati Anglorum
in aulam venissent, ab eoque petiissent, ut Eboracum ad auunculum accederet,
magnumque si id faceret, operæ precium pollicerentur, ac prolixè de sui Regis
more, & beneuolentia erga eum sponderent, factio sacerdotibus iniquior toto co-
nato, atque animi viribus eò incubuerunt, ut Rex tempus, locumque colloqui
petitum obiret. Id cum sacerdotes rescissent, actum de ordine suo rati, nisi
congressum Regum impedirent, & eorum concordiam turbarent, odiorumque
semina Regem inter, & proceres iacerent. Omnes autem rationes circumspici-
entibus, vnum illud tum præsentis malo remedium præsentissimum est visum, si
animum Regis aduersus pecuniam infirmum largitionibus immanis aggredere-
tur, proposita ante oculos periculi magnitudine, & fluxa, & incerta promissorum
hosilium fide, pecuniam domi & maiorem, & facile parabilem extantant. Pri-
mum de suo in annos singulos se triginta aureorum millia contributuros, cetera-
que omnes fortunas ad incerta discriminum, si res postulet, paratas fore pollice-
tur. Ex bonis vero eorum, qui aduersus Pont. Rom. auctoritatē, Regiamque ma-
iestatem rebellarent, & nouis, ac sceleratis terroribus statum ecclesiarum turba-
rent, pietatem euerterent, magistratum iura tollerent, ac tot saculorum instituta
conuellerent. Ex horum inquam bonis in fiscum relatis posse supra centum aureo-
rum millia annua confici: si Rex tantum (quoniam ipsi de capite civium ius dice-
re non possent) qualem velint iudicem ferret. Ceterum in quæstione exercenda
nullum fore periculum, aut in iudicando moram: cum tot hominum millia nihil
dubitent veteris, & noui testamenti libros contrectare, de Pont. potestate sermo-
nes serere, veteresque ritus ecclesiæ contemnendo religiosi hominibus, ac Deo sa-
cratis omne obsequium, ac reuerentiam detrahere. Hæc cum illi vehementer ve-
gerent, datus est eis iudex ex animi sententia Iacobus Hamiltonius nothus Co-
mitis Araniæ frater, multis largitionibus ante eis obnoxius, & qui facinore quan-
tumuis crudeli Regis animum iam dudum offensum sibi conciliare cuperet. Ve-
nerat in Scotiam circa idem tēpus Iacobus Hamiltonius Limnuchi conuentuum
iuridicorum præfectus, idemque superioris Iacobi frater patruelis. Is post diuturnū
exilium, cum aduersus Iacobum nothum iudiciū esset professus, impetrato in pa-
triam ad tempus reditu, ac intellecto, in quanto discrimine ipse vna cum cæteris
purioris doctrinæ studiosis versaretur, filiū ad Regem in Fifam transmissurū misit,
qui cum nactus antequam nauiculā conscenderet, trepido nuncio hominem alio-
qui natura suspiciosum impleuit, rem esse capitalē, & toti regno periculosa, nisi
Rex aduersus insidiatorem facinus occuparet. Rex, qui tum in Fifam properabat,
iuuenem remisit Edimburgū ad conuentum (quem Scacarium vocant): ibi con-
uenire iussit Iacobum Lermonthium, Iacobum Kircadium, ac Thomam Aresk.
num: quorum primus erat familiæ præfectus, alter Quæstor primarius: neuter a reli-
gione puriore alienus: tertius Papisticæ factioni deditissimus, & Regi ab epistolis.
Eis manet

clong pntit vige finge
dunt 20 aureorum millia
et 20 aureorum millia
capitulum 20 aureorum millia

Jacobus Hamiltonius nothus
iudex in qui fuit factus
sed ob traditionem omni

Thomus Aresk.

Eis mandabat, ut nuncio æquè certam haberent fidem, ac si ipse præfens eadem narraret, ac annulum notum de digito detractū pro tessera ad eos misit. Hi cōsilio inter se cōmunicato, Iacobum iam pransum, ac se ad iter expedientem domi suæ cōprehendunt: & in arcem dant custodiendum. Ipsi cum per exploratores cōprehendunt, Rege exorato dimissum iti, præter publicum periculum etiā sibi meruerunt, si homo factiosus, & potens, ac tanta ignominia laceratus incolumis euaderet, non ignari quàm acerbe, & crudeliter vindictam exerceret, summa celeritate in aulam proeucti, discriminis præsentia, ingenium prauū, animum acrē, opesque, omnia quam suspitiosissime possunt in maius augētes Regi persuaserunt, ne hominē iuxta callidū, & audacē, adhuc ignominia irritatum indicta causa liberaret. Igitur Rex Edimburgum, ac inde ad Setonium profectus, Iacobū ad causam dicendā promi iussit, ac iudicio more patrio constituto, damnatum capite multauit: & corpore post mortem lacerato, partes eius in publicis vrbis locis suspensæ. Crimina aduersus Regem obiecta, quòd certo die effracto cubiculo Regem trucidare constituisset: quòd cum Duglassijs hostibus publicis secreta consilia cōmunicasset. Eius mors ob scelerate actam superiorem vitam paucis attulit dolorem, præterquam propinquis, & sacerdotū ordini, qui in eius incolumitate omnem prope suarum fortunarum spem collocarant. Ab eo tempore suspitione aduersus nobilitatem aucta, curisque subinde animum anxium vellicantibus, insomnijs etiam nocturnis mens ægra sollicitabatur: quorum vnum insigne circumferretur. Videre visus est Iacobum Hamiltonium ense stricto in se ruentem primum dextrum, deinde sinistrum detruncasse brachium: cumque cōminatus fuisset, se brevi, ut vitam quoq; adimeret, affuturum, statim disparuisse, ille trepide experretus, cum de somnij euentu multa secum volueret, paulo post allatum est vtrunq; filium, alterum ad Fanum Andree, alterum Sterlini eodem prope temporis momento decessisse. Interea cum Anglo iamdudum infenso neq; certa pax, nec bellum erat. Nulla enim armorum denunciatione e vicina Scotia prædæ agebantur, erat Angli de rebus repetundis appellati quicquam æqui respondebant: nemini erat incertum Henricum ob frustrationem ad Eboracum colloqui grauius indignari. Scotus autem etsi pro certo haberet bellum instare, censumq; habuisset, & fratrem Morauia Comitem vniuersis copijs ducem designasset, & in belli apparatu distineretur, legatū tamen ad hostem misit, qui sine vi, si fieri posset, rem cōponeret: Georgio interim Gordonio cum mediocri manu, ut incursionum licentiam inhiberet, ad limitem misso, Angli Gordonianorū paucitate cōtempta, cum ad Leduardum cremandum properarent, Georgius Humius cum quadringentis equitibus eis se obiecit: prælioq; acri conferto, cum Gordoniani procul visi essent, metu iniecto effusa fuga se hosti subdixerunt. Cæsi nō adeo multi: plurimi capti. Iacobus Lermonthius, qui ad Nouum castrum de pace agebat, vix tandē responso accepto, quòd belli apparatus occultior foret, vnā cum Anglorum exercitu redire legati nuper e Scotia missi. Hi quoq; ab Hauarto, qui copijs præerat retenti: nec ante dimissi, quam Beruicum est ventum. Scotus ante legatorum reditum certior de aduentu Anglorum per exploratores factus ad quatuordecim millia passuum a limite ad Falaum Fanum castra posuit, præmisso Georgio Gordonio cum decē millibus, qui vagas Anglorum populationes prohiberet. Verum is nihil memoratu dignum gessit: ac ne leuia quidem certamina cum hoste conferuit. Rex mirum

*Iacobus morauis
cum nobis regis
fuit in primis religio
et alius in ista se d
Iacobus dicitur die*

*Janus quintus dicitur filius patris
necesse dicitur*

Rerum Scoticarum

In modum cupiebat prælio decernere, aduersa nobilitate, a quibus id impetrare non poterat. Plenus irarum multa in eos fudit conuitia, imbelles, & maioribus indignos eos compellans, ac subinde dictitans quando ab eis proditus esset, se cum sua familia quod illi renuissent, facturum. Nec placari poterat, quamuis frequentes dicerent, satis ei ad gloriam perpetratum, quod tantum Anglorum exercitiū, tanto tempore collectum, ac Scotos ex improviso aggressum, ac magna committentē, non modo libera populatione prohibuisset, sed per octo dies, quos in Scotia manserat, ita continuisset, ut vix vnquam ultra mille passus a limite sit ausus discedere. Nam Beruico Anglus egressus, aduerso flumine Calsonem vsque tenuit iter. Ibi certior de Scotici exercitus aduentu, vado copias Anglus traduxit, adeo pugnae fugientes euentum, ut cum temere, & sine ordine in fluuiū proruerent, uti quisque transierat signis relictis, qua proxime possent, domū properarent. Nec Gordonius interim, qui hæc e propinquo prospiciebat, quicquam mouebat. Hanc ob causam Rex aduersus eum odium implacabile conceperat. Maxuallius, ut Regis iram ex parte leniret, promittebat, si sibi decem tantum millia permitterentur, se per Soluam in Angliam penetraturum, ac operæ precium facturum: quod adeo præstare poterat, nisi Rex proceribus infensus, Oliuero Sinclairo Rosselini Comarchi fratri literas dedisset occultas, quas in tempore promeret. In eis scriptum erat, ut exercitus vniuersus Oliuerrum pro duce agnosceret. Id consilium eò spectabat, ne, si quid felicius gestum foret, rei prosperæ gloria penes proceres esset. Cum iam in hosticum esset peruentum, ac circiter quingenti equites Angli in propinquis collibus cernerentur, Oliuerrus a sua factione in altum elatus, ac duabus hastis innixus, Regias profiteri literas iussit, quarum lectio adeo totum exercitum offendit, & in primis Maxuallium, ut ordinibus solutis omnes cōfundi, ac misceri statim cœperint. Hostes homines militares, sed nequaquam ad tantæ rei expectationem coacti, cum eam omnium rerum perturbationem e loco superiore intuerentur, magno (ut eis mos est) cum clamore trepidos inter pugnae, & fugæ consiliū aggressi pedites, equites, & calones confusos in paludes proximæ adigunt. Ibi multi ab Anglis, plures à Scotis latronibus capti, & Anglis diuenditi. Calamitate exercitus, ad Regē, qui nō procul aberat delata, supra quam credi potest commotus, indignatione, ira, mœstitia animum in diuersa trahentibus, nunc in vindictā de suorum (ut ipse dictitabat) perfidia pronus, nunc in nouum belli apparatus, & rationem rerum gerendarum intentus erat. Id autem inter res prope perditas optimum est visum, ut inducijs cum Anglo factis, Arceibaldum Duglassium Angusæ Comitem, quibuscunque posset conditionibus reuocaret. Interim vigilijs, & inedia vires corporis labefactantibus, animo curis obruto intra paucos dies moritur, decimotertio die Decembris, relicta filia hærede ante quintum diem nata, sepultus fuit postridie Id. Ian. in Cœnobio Sanctæ Cecilie prope Magdalenam priorem coniugem. Erat ei dum viueret, facies, & compositio membrorum decora, statura mediocris, supra corporis modum vires: ingenium acre, sed quod vitio temporum parum fuit excultum. Victu utebatur parco, vino parcissimè. Laboris, algoris, æstus, inediæ patientissimus. Sæpe in equo sedens hieme asperissima diem, noctemque continuabat, ut latrones inopinantes domi deprehenderet. Illaque celeritate tantum sui metum incusserat, ut velut equo semper præsentē a maleficijs se continerent. Tanta moris patrij erat scientia, ut de rebus grauibus etiam per iter summa cum æquitate expeditissimè responderet.

1542

1599

monstrum fero
 by quibus
 sanguinarius
 v. l. h. m. a. b. i. a.
 filia p. p. a. in
 anglia v. r. f. a.
 n. 1546

Liber Decimusquartus. fol. 169.

deret. Aditus etiam pauperioribus ad eum erat facillimus. Ingentes autem virtutes vitia prope adæquabant, sed quæ temporis magis, quam naturæ videri poterant: omnium enim rerum licentia disciplinam publicam soluerat, quæ nisi magna seueritate animaduersionis sisti non poterat. Pecuniæ autem id fecerat auidiorem, quod cum alienæ potestatis esset, in summa parsimonia educatus fuisset: & cum primû sui iuris est factus, in vacuas ædes ingresso direpta suppellectili omnis ei simul aulæ partes denuo erant exornandæ. Proprium autē Regum patrimonium in eos, quos minimè voluisset vsus, curatores eius absumpserant. Ad rationem autem proniorem eum reddiderant adolescentiæ educatores, qui hac ratione diutissime eum sibi obnoxium fore arbitrabantur. Nobilitatis magna pars eius mortem non adeo molestè tulit, vt quorum alios exilio multauerat, multos custodijs coercuerat: alij metu seueritatis eius nunc ad pristinum contemptum ira recenti adiecta, maluerunt Anglo se hosti dedere, quam sui Regis iræ se committere.

(***)

LIBER DECIMVS QVINTVS

Kk. iij.

RERVM

RERVM SCOTICA- RVM HISTORIA

AVCTORE

Georgio Buchanano

Scoto.

LIBER DECIMVSQVINTVS.

1542 et
1543

EGE in ætatis flore non tam morbo, quàm mœroris vi extincto, motibusque superiorum temporum inopinato eventu sopitis verius, quàm compositis, tanta prudentioribus imminere videbatur tempestas, quantam vix vlla proximorum sæculorum memoria aut ex maioribus audierat, aut ipsa meminisset. Neque Rex domi suprema ordinauerat, & puellam octauo ante eius mortem die natam hæredem reliquerat. Et nobilitatis duces, in quibus aliquid auctoritatis fuerat,

vel suo fato functi erant, vel apud hostem exules, aut captiui retinebantur. Nec fuissent, si domi vel ob odia priuata, vel ob dissensionem de religione viuo Rego metu compressam, & mox animis metu solutis erupturâ inter se discordes quicquam erant pro sanis acturi. Accedebat ad hæc bellum externum aduersus Regem potentissimum: qui quomodo esset vsurus victoria, multi pro sua cuiusque spe, aut metu variè differebant. Qui secundus erat hæres, vt nec ad priuatam vitam degendam, virtutibus multum vulgo præstabat. Ita neque consilio ad regnum gerendum, neque fortitudine erat insignis. Cardinalis in publicis malis locum crescendi sibi esse ratus, vt & ordini, & gallicæ factioni se ostentaret, facinus & audax, & impudens est aggressus. Conducto enim Henrico Balsurio sacrificulo mercenario falsum testamentum Regi subiecit: in quo ipse se, tribus assessoribus è potentissimis procerum adiectis in summo magistratu collocabat. Spem ei id consilium successurum faciebat Comitis Ardeniæ minimè turbidum, & à periculis ad quietem prouum ingenium, & generis propinquitas. Erat enim ex amita Cardinalis natus: & ipse vnus ex possessoribus, velut in partem dominationis assumptus. Occasio item supremæ

Filia vero dicitur
regina: sicut
maria uita
& dicitur ad 1542
occisa in anglia
ad 1586 et ad 1544

hanc mulierem sicut hæres

Cardinalis archiepiscopus
fuit Ardenæ falsum
testamentum scripsit

supremæ potestatis inuadendæ, & celeritatis egerè visâ est, vt captiuorum, & exulum ex Anglia reditum præueniret, ne quid in approbatione sui honoris eis integrum relinqueret, quorum & potentiam, & gratiam formidabat, & mentem a se alienam ob diuersum pietatis cultum non dubitabat. Ea causa fuit ei, vt statim post Regis interitum edictum de quatuor gubernatoribus eligendis promulgaret. Adiecit etiam factioni suæ quosdam procerum donis, & pollicitationibus illectos: ac maxime Reginam aduersis partibus non satis æquam. Hamiltonius autem aduersæ factionis princeps homo minime ambitiosus quietem oblatam videbatur amplexurus, si per propinquos licuisset: qui suæ magis libidini studebant, quàm de eius honore erant solliciti. Hij die noctuque iuuenis animum spe implebant, & hortabantur, ne fortunam vltro se offerentem è manibus labi sineret: omniaque commiseri malebant, quam in vitæ certa, & priuata conditione conuiuere. Præterea multos eis conciliabat amicos Cardinalis odium, indignitasque subsacrificuli imperio seruitutis. Suberat & spes incerta quidem illa, sed tamen ad hominum studia excitanda non inefficax, quòd cum Hamiltonius secundus esset hæres, multi secum reputabant, PVELLA paucorum dierum, quæ sola eum anteiret, quòd ante nubilem ætatem vel casibus fortuitis esset obiecta, vel tutorum fraude periculis obnoxia. His in longum fundamenta potentia struentibus consultissimum est visum, qui ex præsentè rerum statu se offerrebat, fructum non negligere: & futurum Hamiltoniorum incrementum spe amplecti: quæ si sefellisset, non difficilem apud nouam principem gratiam hominum in regni initio colligentem, & si quid secus euenisset, vntoriam insperatam effusus, principes captiuorum Londinum accersit. Biduo in arce conclusi die sacro Thomæ Apostolo, qui est Decembris vicesimus pergi traducti, cum tandem ad aulam Regiam peruenissent, ibi a Cancellario Anglo grauerè increpiti tanquam foederis violatores, ac verbis amplissimis bonitate, & clementia Regis laudata, qui multum de suo aduersus eos iure redine supremo septem. Præterea honesto loco nati viginti quatuor. Verum ante triduum renunciato Regem Scotorum vnica filia hærede superstitè decessisse. Hic occasio peropportuna Anglo visa est per concordiam Scotos Anglis coniungendi, eorum Regina filio suo desponsa. Itaque reuocatis in aulam captiuos, & per homines idoneos eorum animis prætentatis blandius eos appellatos, operamque suam pollicitos quatenus aut sine publico detrimento, aut priuata infamia possent cal. Ian. incunte anno millesimo quingentesimo quadragesimo tertio Scotiam, versus dimisit. Cum ad Nouum castrum venissent, ac Thomæ Hauarto Duci Norfolkicæ obsides dedissent, cetera liberi ad suos redierunt. Redierant vna cum eis Duglassij fratres post decimum quintum exilij annum patriæ restituti. Omnes autem cum partis maioris gratulatione recepti fuerunt. Cardinalis, qui hanc tempestatem in se intentam videbat, non dubius quin & captiuos, & exules in comitijs aduersarios esset habiturus, curarat, vt ante aduentum eorum ipse Prorex eligeretur. Verùm is honor

manifestum est
in regna occidit
post mortem
marchi regis gallie
sed maritima hereditaria

Regina in hunc gallo erat
uax hunc manifestum

Hamiltonius fuit heres

1543

Ambaldy Duglassius
vult videri in scriptura

Rerum Scoticarum

Jacobus Hamiltonus prorex
Anno 1543 factus prore
et postea in fidei et legatione

haud diuturnus ei fuit. Nam paucis post diebus fraude eius in falso testamento Regi subijciendo deprehensa, honore deiectus, & Jacobus Hamiltonus Aranz Comes Prorex dictus: alijs, quod regni proximus esset haeres, iam tum gratiam occupantibus: alijs Cardinalis crudelitatem in quaestionibus de religione tanto antè prospicientibus. Eum timorem auxerunt codicilli post Regis interitum reperti, è quibus supra trecentorum è prima nobilitate nomina continebantur. Et inter hos in primis, qui prorex postea factus est, in crimen vocabatur. Eius igitur electio, quia multorum pericula subleuatura videbatur, & superbiam sacerdotum compressura, maiori parti hominum admodum grata fuit. Ipse quoque libellos, qui controuersias de religione continebant, libenter lectitabat, & vitæ superioris quies procul ab aulica ambitione remota spem animi modesti, & temperantis multis faciebat, magistratu nondum torporem, & socordiam ingenij detegente. In conuentu, qui mense Martio habitus est, affuit Radolfus Sadlerius eques ab Anglo legatus, qui nuptias, & pacem publicam procuraret, & alios promissi admoneret, alios (vt fama circumferebat) pecunia tentaret. Huic paci cum Regina, Cardinalisque cum tota sacerdotum factione non solum repugnaret, sed obturbando, & alios interpellando nihil decerni pateretur, communi prope omnium consensu Cardinalis in cubiculum seorsum seclusus est, dum sententiæ perrogantur. Eodem moto, de matrimonio Reginae, deque alijs conditionibus facile consensus. Obsequio fides etiam hæc firma fore Anglo promissi, Cardinalis, deprecante Regina vidua, liberiore custodia apud Setonium habitus: eo pecunia persuaso breui post est dimissus. Cum iam post grauissimam imminentis belli formidinem pax cum summo vtriusque regni emolumento confecta in perpetuum videretur, qui iam aliquot annos a negotiando cohibiti erant mercatores, certatim in mare prouolant: quàm possunt pro tempore plurimas preciosissimis mercibus onerantes. Edimburgum duodecim, ceteræ illius oræ vrbes (quæ pars est Scotiae opulentissima) pro viribus quæque ornant. Hæc classis fiducia pacis Angliæ litus propius, quam alioqui necesse erat, legens cessante vento alibi stabat ad anchoram, aliæ tutos portus erant ingressæ, oportuna Angliæ ad omnem iniuriam, si quis belli motus oboriretur. Eodem fere tempore redierant è Gallia Ioannes Hamiltonius Abbas Pasletensis, & Dauid Panitarius. Hi multorum annorum abiecta persona ad veros mores reuersi, & velut in schola non pietatis, sed nequitiae se exercuissent, aulæ omnium flagitiosorum antesignani erant. Cardinalis insperata libertate potitus homo superbo ingenio natus, & repulsa accepta, ac fraude detecta, ignominia etiam accessus omnes circumspicit turbandæ concordia rationes. Primum re comunicata cū Regina vidua cōmuniter ambo clientibus nabantur. Duglassianos ob multa magna beneficia, certissimos Angli clientibus statim ab exilio in consilia de summa rerum accitos: & receptæ religionis mutatione omnes pariter formidabant, quæ secum Gallici fœderis solutione allatura videretur. Ibi de Reginae consensu Cardinalis coactio sacerdotum conuentu, & magna ab eis extorta pecunia, quæ imminentem vniuersæ Papanæ ecclesie ratinam auerteret, primum parte eius compluribus aduersæ factionis hominibus claudis representata, & adiectis multis, magnisque pollicitationibus persuadet, ne obfides promissos Anglo traderent: & qui nuper è captiuitate redierant, ab eis pariter impe-

Cardinalis in Regina
gratia sedens.

Liber Decimusquintus. fol. 175.

1543

Cardinalis in hunc
Suis in hunc
2. per unum

impetrat, ut liberos, & propinquos nuper hosti datos posteriores legibus, & salute publica habeant, & religione pristina: cuius incolumitas in hoc vno momento verteretur: ne se in perpetuam seruitutem ultro precipitent. Præterea curat per sacerdotes, ut Regis Angliæ legatus superbe contemneretur: per operas vero, & scurras contumeliosis verbis comites eius acciperentur: eorumque dicta, & facta in peiorem partem raperentur. Verum legatus obstinato aduersus omnium contumelias animo, ne quam ipse dissidij occasionem dedisse videretur, statuit diem tradendis obsidibus dictum opperiri. Is cum venisset, Proregem adiit: deque probris non tam sibi, quam Regi suo illatis, iurisque gentium contemptu grauer questus petit ab eo, ut iuxta foedus non ita pridem factum obsides tradat, amicitiamque nuper initam sanctam, & inuiolatam ex vtriusque gentis commodo seruandam curet. Ille de contumelijs legato factis se excusat, ac nolle factum dicere, breuique quaestione habita operam daturum, ut eorum petulantia pœna sit erga gentem Anglorum sui studij, & voluntatis testimonium. Quod ad obsides attinet, Ego, inquit, nec à volentibus impetrare, nec inuitos cogere possum. Id genus enim est imperium, quod gero, ut non minus iuris accipiam, quam dem. Itaque tanta seditione, quantum ipse vides à Cardinali excitata, omnes meæ rationes conturbatæ sunt, ut vi publici furoris abreptus, nihil de me certi confirmare possum. Iam negatis nouis obsidibus, incidit & altera non minor consultiatio de nobilibus ante paucos menses bello captis, qui obsides dederant, ac sanctè promiserant, se, pace, quam Anglus petebat, conditionibus minime iniquis non confecta, redituros. Eos enim factio Cardinalis, reliquosque sacerdotum ordo partim rationibus, & exemplis contendebat, rem, propinquos, liberos, & si qua alia hominibus debeant esse iucunda, patriæ charitati posthabenda. Partim minas à Gallicis auxilijs, & coniurationem totius Europæ in maiorum ritibus, & ceremonijs propugnandis, crimenque proditæ patriæ, & veterum familiarum imminentis interitus intentabant: orabantque, ne tam periculoso tempore patriam desererent, qua salua liberos, & propinquos alios sperare possent: perdita spes reliqui temporis vna periret. Multa quoque de inexpiabili harum gentium odio, deque Regis, in cuius potestatem venturi erant crudelitate, vera falsis mixta commemorabantur. Iactabatur etiam decretum concilij Constantiensis, quod pacta, contracta, promissa, iurata hæreticis irrita esse iubet. Cum maior pars eorum, quos ea res attingebat, facile qualemcunque suæ culpæ excusationem acciperent, inuentus est vnus Gilbertus Kennedus Cassiliæ Comes, qui nec pecunia abduci, nec minis depelli de constantia fidei seruandæ posset. Is cum binos fratres obsides in Anglia haberet, palam professus est se in custodiam rediturum: neque vlllo metu obiecto commissurum, ut suam duorum fratrum sanguine vitam redimeret, recta Londinum multis reclamantibus est profectus. Rex & iuuenis constantiam laudauit, & ut locum virtuti apud se omnes scirent, muneribus donatum vna cum fratribus domum remisit. Sed nec placatior erat erga Kennedum Henrici animus, quam erga cæteros Scotos ira implacabilis. Itaque & stationibus Anglorum stabant, retentis, statim bellum indixit. Nec obscure non modò foederum, sed etiam iuris gentium violatoribus minabatur, cum in tam præcipiti statu regnum Scotorum stare, tantum abest, ut vel cog-

Cardinalis in hunc
Suis in hunc
2. per unum

nationis

Rerum Scoticarum

nationis memoria, vel communis patriæ charitas, vel salutis publicæ respectus animos permoueret, vt multo acrius seditionis faces accenderentur. Factio enim Cardinalis, & Reginæ viduæ, quæ omnia trahebat ad Gallos, missis ad eos legatis ostendebant, nisi quid in eorum subsidijs opis esset, nunc in ipso articulo rem esse, vt Scoti, & Angli in vnâ ditionem coirent. Id quàm ex vsu terræ Gallie foret, aliquot sæculorum experientia esse compertum. Illud autem in primis à Gallis petebant, vt Matthæus Stuartus Leuinia Comites domum ad suos remitteretur: vt qui non solum Hamiltoniæ familiæ esset æmulus, sed etiam patre ad Limnuchum ab eis cæso capitalis inimicus. Huic iuueni præter in ipso iuuentæ flore formam egregiam, & corporis dignitatem conciliabat omnium animos patris hominis maxime popularis memoria, & solitudo, & pericula familiæ clarissimæ iam ad paucos redactæ: multæ domi clientela: magnæ familiæ propinquitatibus coniunctæ. Ad id proximi Regis iudicium, qui si absque mascula stirpe liberum decederet, hunc sibi heredem, & successorem destinabat: eamque voluntatem, si diutius vixisset, contentus publici (penes quem est omnium rerum summa potestas) decreto confirmaturus credebatur. Neque decrant adulescentes, qui animum generosum quidem, & magnarum rerum expectatione iam erectum, sed aduersus fraudes incautum ad spēs ampliores excitarent. Præter enim summum in annos prope viginti proximos imperium, & in veteres inimicos dominationem, etiam Reginæ viduæ nuptias spondebant: & si quid humanitus interea puellæ, penes quam tum Regium nomen erat, accideret, cum haud dubie Regem futurum: nec Regem modò, sed & Iacobi Hamiltonij proxime defuncti legitimum heredem: quando Prorex northus esset, ac non modò regni, sed ne suæ quidem familiæ hæreditatem iure posset sperare. Accedebat Francisci Regis Francorum adhortationes, & spes ostentata, & auxilia in tempore promissa. His rebus cum simplex, & credulus iuuenis animus facillè impelleretur, protectionem in Scotiam adornat. Horum tum nihil cum Hamiltonius ignoraret, vt & ipse suæ patri vires adijceret, de consilio quibus maximè fidebat amicorum, statuit Reginam, quæ adhuc in matris potestate erat, è Limnucho tollere. Ea enim ad se traducta, non modò Regij nominis vmbram, quæ plurimum apud multitudinem valet, se penes fore: sed puellæ collocandæ, atque etiam regni quo vellet transferendi se arbitrum futurum. Id si consecutus fuerit, tum Anglum pollicitationibus duci: vel si necesse sit, partibus adiungi posse. Hoc consilium cum summopere placuisset, vt in ciuilibus dissensionibus exploratoribus omnia vtrinque obseruantibus, nihil occultum esse potest, ad Cardinalem statim est delatum. Is coactis, quos sibi è nobilitate pecunia conciliauerat, Limnuchum venit, ac magno cum ciuium damno dies aliquot Reginæ præsidio fuit. Inter ea Leuinus è Gallia appulit, & amice Prorege salutato dissimulatis vringit: dijs Limnuchum contendit. Ibi conuento Cardinale domum suam profectus, in concilio amicorum longo sermone explicauit, à quibus accersitus, cuius iussu, qua spe fretus, quibus conditionibus venisset. Nec summum magistratum modò, sed nuptias Reginæ viduæ ab ipsa, factionisque principibus ablatas. Ab Rege Gallorum ad hæc perficienda scœnore, opefque, & sicubi opus esset, auxilia sperare iussit. Cunctis assentientibus, atque adhortantibus, ne fortunæ sese offerenti decederet, plus minus quatuor millibus hominum

Regina fove gusfia:
num erat

matthias Stuartus
leuinus comes palatini
regis datus tam magna
vna cum eius progenie

Hamiltonus prorege
northus

hominum comitatus ad Reginam venit. Hamiltonius, qui delectu habito, con- 1543
 gregatisq; Edimburgum amicis ad Reginam perumpere decreuerat, iam se vici-
 bus inferiorem cernens ex amicorum consilio, & suo ingenio ad concordiam pro-
 pensior, de pacis conditionibus tractare cœpit, missis ab utroq; summæ prudentiæ
 viris ad Listonem vicum medio fere inter Edimburgum, & Limnuchû spatio in
 has condiciones conuentum est, vt Regina Sterlinum traduceretur, Educationi
 eius, qui præessent, quatuor primi ordinis proceres eligerentur, qui neutri se factio-
 ni implicuissent. Nominati Gulielmus Gramus, Ioannes Arskinus, Ioannes
 Lindesius, & Gulielmus Leuistonius viri clari, & illustrium familiarum princi-
 pes. Hi ex communi partium decreto Regina accepta viam, quæ Sterlinum fert,
 ingressi sunt, stante sub armis cum suis Leuino, donec extra periculum à factione
 aduersa esset peruentum. Nec multo post peractis consuetis ceremonijs, accep-
 tisque imperij insignibus, ad duodecimum calendas Septemb. Sterlini regnum
 iniit. Prorex autem cum nec fauore vulgi ob inconstantiam à se alienati, nec vi-
 ribus se parem aduersæ factioni videret, & ipse per occulta colloquia tractare cœ-
 pit, & Cardinalis, qui per matrem Proregi genere propinquus erat, cum terrore
 iniecto potius ad se traducere, quam vi armorum opprimere volebat. Igitur cum
 eum parte procerum largitionibus antè detracta domi infirmiore, & Anglis vi-
 liorem reddidisset, & ad consentiendum iniquo fœderi cœgisset, per familiares,
 apud quos pecunia, quam honesti studij erat potētior, Sterlinum perduxit: atque
 vt infamia flagitij minueretur, ad vulgus, non propalam, sed in æde Franciscano-
 rum præsentem Regina vidua, & aulicorû primoribus sententiam suam de religio-
 nis capitibus controuersis Prorex mutauit, ac metu litis de fortunis omnibus in-
 tentatæ se ita Cardinali reddidit obsequentem, vt de imperio solam auctoritatis
 vmbra retineret. Hoc modo Cardinalis, quod supposito falso testamento
 petierat, Proregis ignauia, & propinquorum eius auaritia est consecutus, vt om-
 nibus regni commodis frueretur, & inuidia careret. Id vnum ad stabilien-
 dam potentiam restare videbatur, vt Leuinium molestum consiliorum suorum intertur-
 batorum abigeret. Tandem cum Cardinale Regina vidua huic ordinem rei ge-
 rendæ constituit, vt interim, dum responsum à Rege Gallorû expectatur, ipsa iu-
 uenis animum suspensum spe nuptiarû iniecta teneat. Scripserant autem de Leui-
 nio ad Gallum honorificè: neque enim negare poterant, eius maximè secundum
 Deum opera se in libertatē vindicatos. Nunc Regis liberalitate, & subsidio rebus
 in Scotia tranquillibus eum orant, vt suum beneficium tueatur, ac pacem a se præsti-
 tam reuocato Leuino confirmet. Neque enim aliter res diu fore pacatas sine fa-
 ctionis alterius pernicie. Hæc occultè aduersus Leuinium tentabantur. Ipse in-
 terim varijs ducebatur artibus ab Regina vidua, & Cardinale aula in luxum, &
 lasciuam soluta ludis, & conuiujs indulgebat. Dies equestrium certaminum
 simulacris, nox personatis saltationibus strepebat. In hæc cum Leuinius & na-
 turæ procliuus, & aulæ Gallicæ consuetudine exercitatus esset, accessit æmulus
 Iacobus Hepburnus Comes Bothueliæ, qui animum quamuis languentem exsti-
 mularet. Is enim ab Iacobo quinto relegatus, ac statim eo mortuo domum
 reuersus, eisdem artibus Reginæ viduæ nuptias ambiebat: & eminebant in v-
 troque natura, & fortunæ dotes magis similes, quàm æquales. Itaque cum Bo-
 thelius cætera pene par, in omni autē certamine, & armorû ludicra meditatione
 esset inferior, aula relicta domum concessit. Leuinius æmulo remoto, cum cætera
 facilia,

uicella regina vni
 sicuti dicitur

prorex hamiltonij
 per paginam ab cardine
 anathematis

Iacobus hepburnus

Rerum Scoticarum

facilia, & prona existimaret, ac promissa Reginae, & Cardinalis representari vehementius postulareret, intellexit demum se fraude circumuentum ludibrio haberi inimicum suum Hamiltoniū per eos ad opes, auctoritatem, & in omnium vitam, & fortunas potestatem promoueri, iuuenis malarum artium insolens, & qui aliorum ingenia de suo aestimaret, ita ira exarsit, vt nec verborum accubitate abstineret: ac sanctè iuraret, se inopiam, exilium, mortem, deniq; potius quiduis perperurum, quàm vt tantam contumeliam inultam relinqueret. Itaq; cum totus in vindictæ cogitatione, sed consilij adhuc dubius Britannodunum se remouisset, ibi ad eum deferuntur triginta scutatorū millia a Rege Gallorum (nondum enim certo compererat, quo in statu Scotorum res esset) missa, vt hac pecunia vires factionis auget. Ea res ægrum animum aliqua ex parte erexit, quodd à Rege Gallo se nondum desertum crederet. Cum autē in pecunia distribuenda iuberetur vni Reginae viduę, & Cardinalis consilio partim ipse suis amicis diuisit, partim ad Reginam misit. Cardinalis, qui totam eam prædam spe deuorauerat, & hoc lucro se fraudatum, & ignominia affectū grauiter ferens, Proregi auctor fuit, vt exercitu statim comparato, Glasuam proficisceretur: non dubius & Leuinium, & pecuniam ibi pariter opprimi posse. Horum cōsilio ad Leuinium perlato, ille ex amicis, & clientibus breui supra decē millia hominū coëgit. Hanc autē vt multitudinem facilius conficeret, multū iuuit procerū quorundā indignatio, qui ab initio & religionis studio, & Cardinalis odio Proregem ad summū honorē euexerāt, ac tam priorem beneuolentiā in odium cōmutauerant, quod ille amicis optime meritis non modo inconsultis, sed quod in ipso erat proditis hosti immanissimo se, & illos in seruitutem dedisset. Itaque hic animorum habitus nouam, & vix credibilem rerum Scoticarum fecit mutationem, vt prope integris partū viribus duces modò alij accederent: Hamiltonio cum propinquis ad Cardinalem, & Reginam viduā adiunctis, eius autem prioribus amicis se Leuinio aggregantibus. Cum eis ergo copijs repente coactis Leuinius Letham venit, misitque Edinburgum ad Cardinalem, qui denunciarent, nihil opus esse, vt se Glasuam oppugnatum venirent. Se enim primo quoque die sui copiam in campis, qui Letham, Edinburgumque interiacerent facturum. Cardinalis, qui Prorege in suas partes tracto aduersæ factionis opes, & animos fractos rebatur, neque quenquam fore sperabat, qui secum acie congregari auderet, cum se præter opinionem viribus inferiorem cerneat, conflictum quidem verbo non recusabat, sed rem de die in diem varijs moræ causis interpositis differebat, gnarus interim Leuinium non posse diu voluntarium exercitum sine stipendijs, aut comœatu in longum tempus prouiso continere assiduè precibus, & pollicitationibus eorum, quos idoneos putabat, animos tentabat, si quos ad se traducere posset. Leuinius cum hostem ducere bellum videret, nec vlla ratione prælio rem commissurum, seque ad obfidionem omnibus rebus necessarijs imparatum, præterea colloquijs nocturnis quosdam factorum cū hoste iam trāsegisse, vt se ex ijs angustijs quamprimum explicaret, amicis, qui iam sibi occultè prospexerant, urgentibus, pacisci cum Prorege fuit coactus. Itaque Edinburgum ad eum profectus est, atque aliquot dies ibi tanquam odiorum veterum obliti vna transegerunt. Tandem vbi Limnuchum est ventum, hic Leuinius per amicos admonitus sibi occultas parari insidias, Glasuam de nocte viclam se contulit, arceque Episcopali comœatibus, & præsidio quantum satis videbatur communita, Britannodunum concessit. Illic magis dilucidè cognoscit
Duglassios

Duglassios cum Hamiltonijs conuenisse. Et quia ex pristinis simultatibus suspitiones inter factiones adhuc reliquæ erant, Georgium Duglassium, & Alexandrum Cunigamium, alterum pro patre, alterum pro fratre obliques datos. Id quidem quanquam in speciem, & firmioris concordia simulationem factum fuisset, promissumque foret, eos intra paucos dies liberatum iri, tamen usque ad Anglici exercitus aduentum detenti fuerunt, Hamiltonijs nunquam securis, donec proceribus, in quibus aliquid animi, aut virium esset, sublatis, eorum supplicij terrore cæteros a tumultuando compeferent. Præter hæc circa idem tempus fit certior Leuius, Franciscum Regem inimicorum calumnijs esse alienatum. Interea Glasuam venerunt Archibaldus Duglassius Angulæ Comes, & Robertus Maxuallius clarissimæ familiaris princeps ad cõtrouersias (si fieri posset) inter Proregem, & Leuium sedandas. Sed qui Proregi erant a cõsilijs, persuaserunt, ut ipsi pacis interpretes retinerentur. Itaque per posticum ædium, ne quis tumultus in oppido fieret, educi in custodiam ad arcem Hamiltonium mittuntur. Hoc statu rerum in Scotia, nec Anglis, quam Scotorum præstantissimis Proregi in senioribus Henrico Regi visa est occasio non modo sceleris, sed iuris gentium violati poenas expetendi: ac prius, quam vi, & armis quicquam attentaret, literas minarum, & iustæ querelæ plenas ad Edimburgensibus misit iure increpans, quod amicitiam suam, qua facile carere non possent, oblatam adeo arroganter reiecerint: nec reiecerint modo, sed beneficijs prouocati bellum semina spargerent: & ipsum inuitum ad arma cogerent. His literis cum nihil pro quoque tempore traiecturas, in Scotiam vela facere iussit: ac Edimburgum, & Letham, quæ oppida præcipue legato eius insultauerant, & regiones circum circa omnibus belli malis affigere. Naues eò delatæ paulo supra Letham peditum decem millia quarto die Maij exposuerunt, ac nullo repugnante (ciues enim negotiandi causa plerique omnes aberant) oppido potiuntur. Prorex, & Cardinalis, qui tum Edimburgi erant, cum ab omnibus rebus imparati omnia circumspicerent, tantus eos repente terror inuasit, ut quatuor illos viros genere, & factis nobilissimos (quorum ante meminimus) captiuos è custodijs eduxerint, nullo certe incolumitatis publicæ respectu: sed simul veriti, ne propinqui, & clientes eorum aut militiam recularerent, aut se cum hoste coniungerent, simul ut populi multis de causis a alienatione benevolentiam redimerent. Ipsi autem & ciuium, & hostium pari odio se committere non ausi Limnuchum perfrugerunt. Angli Lethæ triduum morati dum impedimenta, machinasque exponunt, sese ad congregandum parant. Aliarum autem rerum cura expediti Edimburgum ducunt: & vrbe spoliata, ac deinde incensa ad vicinas circa regiones depopulandas dispersi multos pagos, arcesque nonnullas, & villas hominum nobilium ferro, flammaque euastarunt. Edimburgo dein Letham reuersi, ac secundam tempestatem nacti, ignibus in ædificia immisis naues soluerunt. Per id tempus Leuius certior est factus calumnijs inimicorum Regem Franciscum esse penitus alienatum. Frequentibus enim literis, & nuncijs aduersa factio Gallo persuaserat, vnum esse Leuium, qui ob veteres cum paternis hostibus inimicitias publicam Scotorum concordiam remoueretur: eum esse caput factionis Proregi aduersantis, & Anglis amicæ: & qui priuatis magis indulgeret odijs, quàm causæ communi faueret. Eum si Rex in Galliam reuocaret, inter cæteros facile pacem coituram. Hæc cum Leuius de se ab inimicis ad Regem delata ex amicis rescisset, scripsit et ipse ad eundem, quo in statu rem Scoticam comperisset: quanto suo, & ami-

*Hamiltonij proceres
19 papista in roto mah
et acta gubna respicunt
ptra hinc et ibi p 173*

*captiuus fuit Duglassius
et in arce inuolatus*

Rerum Scoticarum

eorum labore vtranque Reginā vindicasset in libertatem, easque rerum potentes
 fecisset fracta partium adversarū potētia, atque è turbulentissima tempestate rem in
 summā tranquillitatē restituisset. Nec sibi quicquā fore gratius, quam in Galliā, in
 qua prope diutius, quā in Scotia vixisset, redire, hominumque charissimorū suavi-
 ssima consuetudine frui. Verum se non sua sponte, sed Regis missu in patriā reuer-
 sum, nec quicquā ibi gessisse, cuius aut ipsū, aut Regem poenitere debeat. Quod si
 favore pristino non destituatur, se breui facturū, vt non modo spem de se conceptā
 æquet, sed etiam superet: sin in medio rerū cursu nunc reuocetur, non solū res præ-
 clare inchoatas se relicturū imperfectas, sed amicos, propinquos, & clientes, quos
 ad causā publicā suscipiendā impulerit, & sumptu, & laborib⁹ pene afflixerit, in leui-
 tutē, & cruciatum crudeli, & impio tyranno traditurū: qui, quantū in se erat, Regi-
 nam, & regnum hostibus venum dedit: pacta, & promissa cum hominibus nihilo
 sanctius obseruet, quam pietatis aduersus Deū cultum: quem intra paucos annos
 iam tertium mutauit. Nec id in eo mirandum, qui promissa, & iurata non fidei fir-
 mandæ vincula, sed perfidiæ occultanda latibula existimaret. Illud autē se magno
 pere optare, vt Regia maiestas, & qui à consilijs sunt, cogitent, vtri potius fides ad
 re tanta sit habenda: cine, cuius omnes maiores se, suam vitam, opes, honores ad
 eius amplitudinis emolumenta contulerint, & multi beneficijs non tam laborum
 præmijs, quam bene promeritorum testimonijs aucti, cumulati, et honorati fuerint,
 quam homini ad omnem leuissimi rumoris auram inimicos, amicosque mutant,
 & a solius fortunę arbitrio pendent. Hæc quanquam plurimi vera non ignorarent,
 tamen Gallus a Gufianis, Reginæ viduæ patre, & patruo omnibus in rebus eius
 opes, & auctoritatem auctibus obsessus aduersus Leuinij deprecationem aures
 eius, animumque ita affirmaret, vt Ioannem Cambellum hominem & spectatē si-
 dei ab eo missum nec audire, nec omnino in suum conspectum venire pateretur,
 ac prope in custodia habuerit, obseruarique iusserit, ne cōsilia, quæ in aula Gallica
 agitabantur, ad suos perferberet. Nec defuerunt tamen, qui omnia efferrent. Hæc
 cum ad Leuinium perlata fuissent, pudor simul, & ira in diuersas cogitationes ægri
 animum rapiebant. Pudebat irritō incepto discedere. Multo etiam magis, quod
 amicis, & propinquis, quorum omnes fortunas in discrimen secum traxerat, nisi fo-
 la morte satisfacere se posse non arbitraretur. Cæteris irascebatur, ac in primis Re-
 ginæ viduæ, & Cardinali, quorum perfidioso ludibrio in has angustias erat con-
 ductus: sed maxime omnium de Rege Galliarum querebatur, qui in arenam dedu-
 ctum in ipso rerum secundarum cursu destituit: & se inimicis coniunxit. Cum in
 hæc inopia consilij fluctuaret, ad eum affertur, omnes citra Grampium montem ha-
 bitantes, qui arma ferre possent edicto iussos ad certum diem Sterlinum adesse, ac
 decem dierum comœatu parato, quò Prorex duceret, sequi. Nec minus impigre
 rumorem res consecuta est. Prorex enim exercitu ad diem dictum confecto, Glas-
 cuam ducit. Ibi cum arcem decem dies obsessam æncis tormentis conucrberasset,
 frustra tandem inducijs in vnum diem factis, & custodibus per colloquia tentatis,
 incolumitate præsidarijs promissa, arx dedita est. In omnes tamen præter vnum,
 & alium est sæuitum. Leuinius interea desertus a Gallo, omnisque alterius aux-
 ilij spe præcisa, per amicos Angli erga se animum explorat. In Anglia omnibus
 ex sententia succedentibus cum eo proficisci statuisset, cuperetque Hamiltonius
 ante suum discessum insigni aliqua clade afficere, ea de re consilio cum Guliel-
 mo Glen carnæ Comite habito dies dicitur, quo die Glascuam cum amicis, & cli-
 entibus

entibus conueniret, atque inde in regionem Glottianam, quam soli Hamiltonij tenebant, impetum facerent. Re ad Proregē delata, optimum visum est Glascuam occupare, & locum conueniendi hostibus præcipere. Sed iam cum magna suorum parte Cunigamius in oppidum receptus, Leuinij aduentum expectabat. Vetus audito Hamiltoniorum accessu, & consilio, in campum propinquum progressus pro copia præsentis aciem instruxit: ac circiter octingentis partim e suis, partim oppidanis ciuibus in causam pronis comitatus, maiore animo, quam viribus manum acriter cum hoste conseruit: primamque eorum aciem captis tormentis æneis, quæ secum aduexerat, in secundam impexit. Ibi cum circa Proregem pugnaretur, resque esset in magno discrimine, subito Robertus Bodius vir clarus, ac strenuus ex itinere cum parua equitum manu in confertissimam pugnam inuectus maiorem quidem, quam pro multitudine tumultum, & trepidationem fecit. Vtraque enim acies magna subsidia Hamiltonijs venisse credebat. Is error fortunam pugna statim commutauit, dum alteri suas, alteri hostium copias auctas existimant. Occisi ex vtraque acie circiter trecenti. Major pars Cunigamiorum toria. Nam & apud eos aliquot viri insignes desiderati sunt. In Glascuenses grauissime clades incubuit. Hostes enim non contenti ciuium caesorum sanguine, & superstitum miseris, & suppellectilis direptione, & valuas ostiorum, & fenestrarum, clatrasque ferreas abstulerunt, neque vllum genus calamitatis omiserunt, nisi quòd lectis spoliando laceris, & deformatis ignem non subiecerunt. Huius pugnae fortuna magnam animorum commutationem fecit, adeo vt amici, & propinqui Leuinij iterum rem a se certaminis committere recusarent, non tam quòd hostium ologinquis copias nouas non tam celeriter cogere possent, quam quòd Hamiltonia cuius imperium se mox venturos prospiciebant, grauius nimia pertinaciam offedere, & nouam sequendi causam præbere nollent. Leuinus à Gallis, & Comite Leuinij fugit ad anglos duntaxat

num dedit. Ipse cum paucis in Angliam nauigauit, frustra consulentibus amicorum præcipuis, vt in arce inexpugnabili aliquot mensibus se contineret: ac noua rerum, quam breui futuram non dubitabant, mutationem opperiretur. Ille certus propositi quòd intenderat, in Angliam præfectus, a Rege fuit susceptus honorifice: qui præter aliam munificentiam, Margaritam Duglassiam ei dedit uxorem. Ea erat Iacobi Scotorum Regis proximi soror ex Comite Angulij, & Henrici Regis Anglorum sorore nata. Puella in ætatis flore summa forma, & elegantia præobstinata recusabat, ne in Hamiltonij (cuius leuitatem ante cognouerat, & sauiti videlicet, ne quid ex rebus adhuc turbidis ferox per desperationem moliretur. Hamiltonij tam potentis inimici discessu læti, nondum autem poena satiati nimiam inuichi damnarunt, & bonis in fiscum reductis exilio vertere solum coegerunt. Ex eorum multa se, suasque a fisco redimentum magna conflata fuit pecunia, sed non sine maxima inuidia, & omnium bonorum offensione grauissima. Inter has leditiones domesticas Angli Scotiam ingressi Iedburgum, Kelsonem, & regiones circumiectas ferro flammaque vastantes, late solitudines fecerunt. Inde ad Coldingamiã

Rerum Scoticarum

progressi templum, templique turrim pro tempore operibus munierunt, ac presidio
 ibi relicto discesserunt. Prædiarij partim prædæ aviditate, partim ne comme-
 atum oblecturis hostibus suppeditaret æger vicinus, effusas populationes fecerunt.
 Qui rei Scoticæ præerant Regina vidua, Cardinalis, & Prorex aduocato consi-
 lio edixerunt, vt nobiles, & è reliqua multitudine prudentiores armati adessent,
 quò Prorex duceret sequuturi: secumque octo dierum commeatum affer-
 rent. Breui supra octo millia conuenerunt, & asperissima hieme cum turrim
 ædis sacre machinis verberassent, totum diem, noctemque illam cum maxima
 hominum, & equorum fatigatione in armis ltererunt. Postridie Prorex suam
 suam in labore militari ferendo molliciem accusans, siue vero hostilem incur-
 sionem formidans (erat enim de aduentu Anglorum è Beruico vrbe propinqua
 certior factus) cæteris proceribus ignaris, ac paucis suorum comitantibus, quan-
 tum equi contendere cursu poterant, Dumbarum se recepit. Qui huius fugæ
 turpitudinem excusare conabantur, aiebant eum timuisse, ne a suo exercitu prop-
 ter odia ex multis offensionibus collecta Anglis proderetur. Eius discessus
 magnam in exercitu fecit perturbationem: eoque etiam grauiorem, quòd quan-
 to causa fugæ erat obscurior, eò maiores timendi causas multi in animo sibi pro-
 ponebant. Itaque pluribus in ea sententia obstinatis, vt qua cuique proximum e-
 rat, machinis relictis domum prorumperent: alijs, qui magis prouidi, & minus for-
 midolosi videri vellent, consulentibus, vt eas, ne vsui esse possent hostibus, puluere
 grauius oneratas dirumperent, Arcibaldus Angusie Comes vnus obstitit, ne turpi
 fugæ turpissimū adijcerent flagitiū. Et cum nec auctoritate, nec precibus quinquā
 retinere posset, clara voce, vrā multis audiretur, inquit. Quod ad me atinet, quali-
 bet mortē honestā malo, quā vitā tali admissa dedecore quamuis opulentam, & se-
 curam. Vos amici, & cōmilites videritis, quid vobis faciendū statuatis. Ego aut
 has machinas reducā, aut vitus ipse domū nō redibo: idēq; vite, & gloriæ mihi ter-
 min⁹ erit. Hæc locut⁹ paucos admodū, quib⁹ decus vitæ carius erat, cōmouit: cæteri
 ob probrosam Proregis fugam animum despondentes vagi solutis ordinibus, qua
 cuique visum est abierunt. Douglassius præmissa tormenta cum suis instructo ag-
 mine est secutus: & equitibus hostium, quos tumultus exciuit, à tergo frustra insti-
 tibus, Dumbarum reduxit. Hæc expeditio temere suscepta, & turpiter obita multo-
 rum apud Scotos animos fregit, & Anglos in arrogantiam intolerabilē extulit. Sco-
 tici Proregis ignauiam ad suam laudem trahentes. Igitur Radolfus Iuciam, &
 Brienus Latonius Angli equites splendidi nemine obuio Marciam, Teuotiam, &
 Lauderiam percurrentes prope omnes earum regionum incolas aut se dedere coe-
 gerat, aut si quis pertinacius resisterat, in agris vastatis solitudines ei reddebant. Eo-
 que inoffensus prosperarum rerum cursus insolentię Anglos perucxerat, vt finem
 victorię suæ æstuarium Forthæ statuerent. Atque hanc spem secum ferentes Londi-
 num profecti ab Henrico ob operam fortiter, & fideliter nauatam præmium postu-
 larent. Ea de re cum in consilio ageretur, Thomas Hauarrus Nortfolciæ dux, qui
 multas expeditiones fecerat aduersus Scotos, magnisq; damnis eos affecerat, cum
 ex rebus tū in Scotia turbulentis intelligeret non fuisse difficile regiones nullis præ-
 sidijs firmatas prædāo percurrere, vulgusque, cui nullum esset aliud præsentis mal-
 i perfolium, ad sacramētum cogere: idemque non ignoraret Scotorū & in suis tuen-
 dis constantiam, & in amissis repetendis pertinaciam. Regi auctor fuisse dicitur, vt
 agrum bello captum eis operę precium statueret, & ad eum tuendum, donec An-
 glorum

Arcibaldus Angusie Comes
 atq; Douglassius ut supra

gloriam affueceret imperio, modicas copias daret. Id donum cum libenter acciperent, & Rex non ægre tribueret, vanæ iactationis æque vana cōpensatione donati lati ad limitem rediere. Addita præter limitū accolas, qui sine stipendijs militare solent, tria mercenariorū millia. Cum reditus eorum vehementer proximorum animos perturbaret, vt qui nullam à Prorege spem haberent auxilij: quippe qui sacrificulorum, & potissimum Cardinalis vteretur consilio, Archibaldus Angusiæ Comes & publico dedecore, & priuatis etiam damnis (habebat enim multas, & fructuosas in Marcia, & Teuoria possessiones) grauius cōmotus & periculi magnitudinē Proregi luculenter exposuit, & vt obuiam iret, est hortatus. Ibi cum Prorex suam deploraret solitudinem, & se a nobilitate derelictū quereretur, Duglassius ostendit id ipsius culpa fieri, non nobilium, qui & fortunas omnes, & vitam ad publicam salutem tuendam conferrent, quorum consilio contempto ad sacrificulorum nutum circumageretur, qui foris imbelles, domi seditiosi, omniumque periculorum experies alieni laboris fructū ad suas voluptates abuterentur. Ex hoc fonte inter te, & proceres facta est suspitio, quæ, (quod neutri alteris fidatis) rebus gerendis maxime est impedimento. Quod si consilia de rebus magnis cum illis cōmunicare in animum inducas, qui in illis exequendis vitam non recusent impēdere, non despero nihil minus illustres res posse geri, quàm a maioribus nostris tēporibus aut æq;, aut non minus minus turbulentis gestę sunt. Sin per desidiam singula hostem carpere finamus, aut nos breui ad deditiōē coget, aut in exilium eijciat: quorum vtrum sit miserius, aut flagitiosius vix dici potest. Quod autem ad nos attinet, scio me ab inimicis proditiōis, te vero timiditatis insimulari. Quod si tibi, quod effugere non poteris, quam primum faciendum videtur, vtrunq; crimen non verbis expolita oratio, sed campus, & acies redarguet. Cū Prorex se in illius, & ceterorum potestate futurum ostenderet, consilio super expeditione suscipienda habito edictum in omnes regiones propinquas est missum, quo imperabatur nobilitati, vt, quanta cum celebritate possent, ad Proregem vbicunq; esset venirent. Ipsi postridie cum præsentibus copijs (erant autem non plures trecentis equitibus) Angliam versus iter intenderūt. Aggregantibus se ad eos non adeo multis Lothianis, ac Marcianis, cū Mulrossiam ad Tuedam deuenissent, ibique suos expectare decreuissent, Angli, qui Iedburgum iam peruenissent, certiores facti per exploratores de hostium paucitate ad quinq; fere millia hominum Iedburgo educunt, & rectā Mulrossiam iter intēdunt, nihil dubitantes, quin eos & paucos, & de via fessos vna cum Prorege oppressuri necopinatos essent. At Scoti per suos exploratores de Anglorū aduentu edociti in proximos colles subdixerunt, speculari è tuto, quid cōsilij hostes captarēt. Angli spe sua deiecti in oppido, & cōnubio monachorū non adeo multo ante spoliatis vagi, & si quid prædę inuenirēt intēti ad ortū vsq; diei substiterūt. Prima luce eū Iedburgū reuerterētur, & Scoti receptis prope trecētis è Fifana iuuetute, ducēte Normano Lessio Comitissæ Rothusiæ filio (qui Scotiçe iuuetutis in òni virtutū genere tū facile princeps erat) alacriores facti lentiore gradu ad colles, qui supra Ancram vicū surgūt, se recipiebāt. Ibi ad eos paucis admodū comitatus Valterus Scotus (cuius ante non semel meminimus) homo manu, & cōsilio prōptus venit. Is excusata temporis angustia, suos mox affuturos affirmans, Scotis auctor fuit, vt in collē proximū amandarent equos, & omnium æquato periculo in pedes descenderent, atque in loco humiliore hostem expectarent. Nec enim dubitabat, quin ministri cum equis in editiorem locum subeuntes fugæ speciem Anglis darent: & ad

Rerum Scoticarum

gradum intendendum eos incitarent . Igitur ne nocte imminente sine praelio
 Scoti euaderent, ac rursus cum magno labore vestigandi forent, Angli triplice
 acie instructa ad eos pergunt. Vno (vt sperabant) leui praelio bellum patrare
 cupientes, & quo propior spes erat quamuis nocturno, diurnoque itinere sub gra-
 uibus armis continuato, alius alium vehementius hortatur, vt gradum addant, &
 breui labore longam quietem, rem item, & gloriam redimant. Ita cum quan-
 tum adhortatio adderet animorum, tantum viae labor adimeret virium, prima eo-
 rum acies in Scotos ad praelium instructos velut in insidias praecipitavit. Numero
 tamen confisi arma expediunt, ac fortiter praelium ineunt. Sed duae res pro-
 uisae prudenter Scotis auxilio fuerunt. Nam et sol in occasum praecipuus
 radiis in hostium oculos incurrebat, & ventus satis violens fumum sulfurei pulue-
 ris ita in posteriores acies reiecit, vt omnem oculis prospectum adimeret, & odore
 retro de via adhuc anhelos grauius afficeret. Prima Anglorum acies in secun-
 dam, & secunda in tertiam, & sua perturbatione impedita, & Scotorum impetu
 impulsae, confusis ordinibus retro impacta ita omnia fugae, & terroris impleuit, vt
 nec signa, nec ducem quisquam nosceret: & dum suae quisque priuatim saluti pro-
 spicit, nemo dedecoris, & periculi publici reminisceretur. Cū Scoti conferti sequerentur,
 non iam inde pugna, sed caedes fuit. Sub noctem Scoti ad signa reuocati,
 cum inirent caesorum numerum, e suis duos modò desiderabant: ex Anglis praeter
 duces circiter ducentos milites compererunt interemptos: & in ijs pluresque no-
 bilitate insignes. Capti fuere fere mille: ex quibus genere clari octoginta. Haec
 victoria quanto magis praeter omnium opinionem accidit, tanto latior fuit, cuius
 quidē fructus ad Proregē, gloria fere tota ad Duglassios redundauit. Circa haec tem-
 pora fraude, vt creditur, Georgij Gordonij Comitis Hūtilaei certamen commissum est
 in quo tota fere Fraseriorum familia est extincta. Erat inter eos, & Reginaldinos
 vetus odiū saepe multis vtriusque partis cladibus nobilitatū. Et Huntileus occulta
 indignatione aestuabat, quòd inter vicinas gentes soli ab eius clientela abhorreant.
 Nam cum vicini insulani aduersus Comitem Argathelae quicquid virium poterant
 cogere, nemo fere in illo terrarum tractu fuit, qui non in alterius castris futurus
 esset. Sed re sine certamine composita, inter redeundum cum diuerso itinere
 ab eo separati reuenterentur, Reginaldini admoniti cunctis popularibus collectis
 atrocissimo praelio eos adoriuntur. Fraserij pauciores à pluribus victi, atque ad vni-
 cūq; cēsi. Ita gens numerosissima, & saepe de re Scotica bene merita tota interierat, nisi di-
 uino (vt credi par est) consilio ex familiae principib⁹ octoginta domi reliquissent gra-
 uidas uxores, quae suo quaeque tempore mares pepererant singulos: qui omnes in-
 columēs ad virilē peruenerunt aetatem. Eisdem prope diebus fit certior Anglus, suū
 exercitum in Scotia fufum, & fugatum esse, & legatus a Prorege in Galliam est mi-
 ssus, qui victoriam nunciaret, & auxilium aduersus postulata, & minas Regis Anglo-
 rum postularet, ac Leuiniū calumniaretur, eiusq; discessum e Scotia infamaret. De
 auxilio vix impetratum, quòd pro certo compertum esset, Anglum magnis cum
 copijs in Galliam traiecturum. Dati tamen quingenti equites, & peditum tria
 millia, non tam vt Scotos ab incursionibus Anglorum protegerent, quam
 vt eos distinerent, ne totis viribus in Galliam irruerent. Anglus eaestate
 non existimabat necesse copias maiores ad limitem Scotorum mittere, quod
 sufficere putabat arcium praesidia ad excursions hostium inhibendas. Nam
 ex turbido rerum apud Scotos statu intellexerat iustum exercitum eo anno
 ad expug-

ad expugnanda loca munita cogi non posse. A legato Scotorum in Gallia leuia, nec digna responso crimina in Leuinium absentem iactabantur, quòd pecuniam ad se missam suppressisset: quòd ob eius cum Cardinale dissensiones prodita fuisset causa publica. Discessus autem eius in Angliam quam inuidiosissime exagitabatur. Rex Gallus, qui recenti ex rumoribus fictis inuidia ita exarserat, ut nullam aduersus calumnias purgationem admitteret, qui que Leuinij fratrem satellitum suorum præfectum in custodiam inauditum incluserat, paulatim illuciente veritate, ut excusator esset culpa, temeritati velandæ colorem quaesuit: ac in crimina Leuinio obiecta inquiri iussit. Id negotium Iacobo Mongomerio Lorgiano auxiliorum Gallicorum præfecto, viro quidem impigro, & probò, sed Leuinij acerrimo inimico datur, procurantibus maxime Galianis, quòd sororis suæ causam separare a perfidia Cardinalis non possent. Mongomerius cum Gallicis, quas diximus auxilijs appulit in Scotiam ad V. Non. Iul. 1545. ac literis, & voluntate Regis Gallia in consilio expositis effecit, ut indiceretur exercitus potentioribus modo, & qui sumptus belli ferre possent, ad breuem diem conuenire iussis. Ad eum diem e regionibus Verca arcis Anglica castra posuerunt. Inde alternis fere diebus Angliam sub signis ingressi magnas prædas abigebat: & hostibus frustra conatibus agros a populo ter millia in omnem partem flamma, ferroque vastarunt. Cum his incursionibus decem ferme dies consumpsissent, nec ulterius in hosticum penetrarent, quam ut nocte se recipere in castra possent, interea Mongomerius, & Georgius Humius sedulo, & propinquo agros liberius incurserent, terroremque spargerent latius. Sed repugnantibus Prorege, & qui in consilio erant, quòd omni oppugnandarum arcium apparatu destituerentur, soluto exercitu domum est reditum. Ceteri quòd cuique est visum commodissimum in hiberna concesserunt. Mongomerius Sterlinum in auxilium, tam Cardinalem grauissimis verbis arguit, quòd nulla iniuria insigni ab inimico affectus hominem nobilem, & innoxium falsa inuidia grauasset, atque coegerit inuitum hosti se conjungere. His fere diebus ad omnes regnorum limites incursiones vtrinque vario euentu factæ. Robertus Maxuallius Roberti filius singulari virtute iuuenis ab Anglis fuit captus. Nihil præterea memoria dignum gestum. Proxima hiemis initio Mongomerius in Galliam est reuersus. Cardinalis Hamiltum Proregem specie sanandarum partium, quæ seditionibus erant convulsa, per proximas regiones circumduxit. Primum Perthum est vetum. Ibi quatuor hominibus, quòd carnem die vetito comedissent, supplicio affectis: mulier cum parturiret, quòd virginem Mariam in auxilium, opemque eius implorare noluisset, vna cum partu extincta est. Ad rei vniuersæ cogitationem animum intendunt. Taodunum inde profecti, ipsi se prædicabant ad pœnas de noui testamenti lectoribus ire sumendas. Nam illa tempestate id inter grauissima crimina numerabatur: tantaque erat cœcitas, ut sacerdotum plerique nouitatis nomine offensi contenderent eum librum nuper a Martino Lutero fuisse scriptum, ac vetus testamentum reposcerent. Ibi cum Patricius Graius claræ familiae in illis regionibus princeps aduenire bene comitatus diceretur, vnaque Comes Rothusius, tumultu sedato per amicos Prorex vtrinque postredie adesse iussit. Sed Cardinalis parum tutum ratus duos

scilicet Cardinalis ad
Lutheranos 1545

si scilicet non
a Lutero scripto
obijit pag. 41.

Rerum Scoticarum

homines nobiles, & factiosos, & bene comitatos in oppidum recipere, vnum in-
 stauratae religioni addictissimum egit cum Prorege, vt Perthum rediret. Proce-
 res mane cum ad iter parati essent, accepto Prorege Perthum tendere eum conse-
 cuti cum in conspectu essent, datum Cardinalis timori, vt Prorex eos iuberet
 urbem seorsum ingredi. Postridie ambo in custodiam dati. Sed Rothusio sta-
 tim dimisso Graius, quem vehementius oderant, & timebant, serius liberatur. An-
 tequam illinc discederetur, visum est Cardinali, vt potentiam Ruueni praefecti vt
 bani imminueret. Prorex praetura ei ablatam dat Kinfanio comarcho vicino
 & Graij propinquo. Erat Ruuenus Cardinali inimicus, religioni inflau-
 ratae fauebat. Graius nec prorsus alienus a religionis causa, nec amico
 in Cardinalem animo. Hoc pacto si velut in arenam protrahi posset, non dubi-
 tabatur, quin ob familiarum claritatem multi ex propinquis regionibus ad vtro-
 que se essent adiuncturi: è quibus quantum caderet, tantum in hostium sibi detractum
 Cardinalis existimaret. Igitur praetura Perthi, quae multos iam annos velut here-
 ditaria in familia Ruuena haeserat, in Kinfanium translata cum multa ciuium mole-
 stie ferebant. Missus nouus praetor, qui ciues nisi sponte parerent, vi subige-
 ret. Urbis oppugnatione bifariam diuisa, Graius, qui totum rei pondus in se
 susceperat, à ponte Tai oppugnationem aggreditur: altera manus in se
 per aduersum flumen ad motis latus apertum erat inuasura. Sed quia maris
 aestus eorum consilijs non respondebat, in tempore non affuerunt. Graius per
 pontem aggressus, (quem Ruuenus recepto in caedes proximas praesidio inculto-
 ditum videri voluit) cum neminem ex aduerso armatum conspiceretur, solutus
 omni metu interius in oppidum penetrabat: cum a Ruueno ex aedibus circum-
 repente prorumpente inuaditur ita acriter, vt fugam cum suis omnibus circum-
 spectaret: sed turba confusa in angusto sese impediabat, & fugam primorum
 vitium introrumpere conantes morabantur. In hac confusa multitudine
 periere conculcati complures. Sexaginta ferro cecidere. Cardinalis et-
 si penes Ruuenum esse victoriam inuitus audiuit: tamen eadem aduersario-
 rum ab eo factam non moleste tulit. Quos enim amicos sibi fore desperabat,
 eorum vires mutuis cladibus in lucro sibi deputabat. Cardinalis peragrata quo-
 ad tum satis putabat, Angustia Proregem post hibernum solstitium ad Fanum Ara-
 dreæ duxit, vt animum eius, si fieri posset, sibi arctius deuinciret. Quamquam enim
 filium eius Comitem Araniae obsidem haberet, tamen quoties de Scotia nobi-
 litatis ferocia, & factionis aduersae viribus, & Proregis inconstantia cogitabat, vere-
 batur, ne pari ac ad se venerat leuitate ab aduersarijs persuasus, ad eos deficeret. Iti-
 gitur ocium cum paucis nactus viginti Saturnaliorum diebus per ludum, & lasciu-
 iam transactis, multa in praesentia largitus, multa posterius pollicitus, multa item ce-
 statu regni cum eo loquutus paulo animi securior Edimburgum est profectus. E-
 rat interim ibi conuentus ecclesiastici ordinis ad Id. Ianuarias. In eo coetu cum iacta-
 ta plurima fuissent de veteri ecclesiae libertate retinenda, de manifestis quibusdam
 sacerdotum flagitijs expurgandis, nec vllus inueniretur exitus, tandem delatum est
 ad eos Georgium Sophocardium concionatore Euangelij longe populo acceptissi-
 mum ad septem ab vrbe millia passuum apud hominem nobilem Ioannem Co-
 burnum diuersari. Ad eum statim equites missi, qui hominem sceleratum depre-
 cerent. Sed cum Cocburnus alia, atque alia causaretur, ac moras inueniret,
 si cum

1546

Georgij Conuincit capy
 ut a cardinalis & Andae.
 p. p. p. p.

si cum occulte posset dimittere, circumspiciens, Cardinalis per suos id fieri admo-
 nitus in tempesta nocte cum Prorege illuc delatus, omnes aditus obsedit: nec
 tamen aut blanditijs, aut pollicitationibus, aut minis quicquam efficere potuit, do-
 nec Comes Bothueliæ è propinqua villa sua euocatus eò venit. Is cum omni-
 um Lothianorum facile potentissimus esset, tandem impetrauit, vt Georgius ipsi
 dederetur, interposita fide se ab omni damno, & iniuria eum defensurum. Sacer-
 dotes hanc velut opimam prædam naçti, Edimburgo eum ad Fanum Andrea trans-
 ferunt. Ibi post alterum fere mensem coacta frequenti omnis generis sacerdo-
 tum multitudine, quæ de doctrina eius decerneret, & magis vt speciem iudicium
 præberent, quam quòd cuiquam dubium esset quid decreturi forent, de consensu
 omnium Cardinalis (quoniam ipse per leges Pontificias de capite cuiusquam nec
 exercere quæstionem, nec statuere posset) petita Prorege per literas, vt designet
 rei capitalis iudicem, qui in eum animaduertere iuberet, qui iam à conuentu sacer-
 dotum hæreseos damnatus esset. In eare nulla videbatur mora per Proregem fu-
 tura, ac ne fuisset quidem, nisi propinquus eius David Hamiltonius Præstonianus
 multis verbis eum admonendo, rogando, deterrendo, ac interim prope obiurgando
 continuisset. In hanc fere sententiam locutum ferunt. **SE VEHEMENTER**
 mirari quo consilio Prorex aduersus Dei seruos, quibus nullum crimen obiciatur,
 præter Euangelij Iesu Christi prædicationem, tantam licentiam permitteret & ho-
 minibus flagitiorum turpitudine, & morum immanitate plusquam ferina prope in-
 doctrinam dederet innoxios, quorum vitæ integritatem inimici fateantur inuiti,
 doctrinam non ignoraret: vt cui ipse non ita pridem vchen enter fuisset de-
 ditus: cuius commendatione in hunc supremam gradum peruenerit: quam
 se amplexum sit testatus publicè edictis: quam tuendam palà suscepit: ad quam
 hortandam, cognoscendâ, vitæque & moribus exprimendâ singulos, & vniuersos sit
 futurus. Cogita igitur, inquit, qui sermones, quæ cogitationes hominû de te sunt
 acrem, & tibi infensum, cum istud idem iter insisteret, quo tu nûc vestigia sequeris.
 Qui suis consilijs illi præcipitarunt, te nunc in exitiû rapere conantur: te ab initio
 impugnarunt omni mole suæ potentia: nûc prauis consilijs te in fraudem illiciunt.
 Reuoca in mentem victoriâ tibi de ciuibus sine cæde, & sanguine, de hostibus longe
 maioribus copijs fretis cum ingenti tua gloria, maxima illorû ignominia concessam.
 Reminiscere quorum in gratiam Deum deferas, & amicos oppugnes: expergisce-
 re aliquando, & tenebras tibi a nefarijs hominibus circumfusas discute. Propo-
 situm tibi ante oculos Saulem illum Israelitici generis Regem ex infimo loco in su-
 premum translatus. Quanta illum indulgentia legi suæ obedientem Deus est
 persecutus? quantis milerijs eundem præcepta sua negligentem inuoluerit? con-
 fer tuarum rerum ad hunc vsque diem successum cum rebus illius prosperis. Ac,
 nisi consilium mutaueris, nihilo feliciorum, imo deteriore exitum expecta.
 Quid enim ille designauit, quale tu nunc facis? idque in gratiam hominum sceles-
 tissimorum, qui neque flagitia sua regere possunt, nec dissimulare saltem conantur.
 Hac admonitione hominis amici Prorex motus, rescripsit ad Cardinalē, ne id iu-
 dicium præcipitaret: sed rem totam seruaret integram vsque in suum aduentum.
 Neque enim se consensurum in illius hominis perniciem, antequam de causa di-
 ligentius cognoscatur. Quòd si Cardinalis secus faxit, in caput eius pœna ver-
 sat.

Se vero immunem cædis, & sanguinis fore hisce literis attestari.

Cardina-

*Steph. v. l. g. in uoluntate
et religione infestus*

*admonitio ad pro-
rege de sua in reformam
res profectio*

Rerum Scoticarum

Cardinalis hoc responso præter opinionem ictus cum non dubitaret interposita
 mora reum vulgo gratiosum ereptum iri: nec rem disceptationi committi vellet
 partim quodd nullam in æquitate spem poneret: partim quod de sententijs iam an-
 tē conciliorum auctoritate prædamnatis, iterum iudicium fieri volebat. Itaq; pro-
 pe furenter iratus in concilio ante suscepto perseveravit: ac respondit, se non ad
 Proregem ideo scripsisse, quod ab eius auctoritate vlla in re penderet, sed quod
 ad speciem consensus publici eius nomen ad condemnationem ascribi vellet. Iste
 Georgio è carcere producto Ioannes Viniramus vir doctus, & qui ex animo
 sincerę religionis causę, sed occulte faueret, è superiore loco concionem habere
 iussus, è Mat hæi capite decimotertio declamavit, bonum semen esse verbum Dei
 malam vero hæreses. Hæresim enim esse opinionem falsam, & cum sacra scriptura
 plane pugnantem, & quæ cum pertinacia defenderetur: eam vero & gigni, & ab
 ignorantia pastorum ecclesię: qui spiritali gladio, id est verbo Dei, nec Hæreticos
 convincere, nec errantes reducere in viam norunt. Deinde explicato Episcopi
 ex epistola ad Timotheum officio, vnā esse hæresim deprehendendi ratione osten-
 dit, si ad verbum Dei, velut ad lapidem Lydium conferatur. Tandem cum peti-
 orasset, eisi quæ dicebantur contra sacerdotes facerent, qui non ad refellenda
 hæreses conuenissent, sed ad eos plectendos, qui licentię, & arrogantię eorum ob-
 uiam irent, tamen velut omnia succederent eis ad votum, vt consuetam iudican-
 di sibi formam obseruarent, ad suggestum in templo extructum Georgium per-
 trahunt: alterum ex aduerso suggestum conscendit Ioannes Lauderus Romanen-
 sis sacrificulus: ceteri velut ad iudicandum circumstant: sed nulla iudicij, aut
 liberę disceptationis ibi forma fuit. Accusator enim cum multis abominandis
 conuicijs odiosissima quæque, quæ vulgo aduersus purioris doctrinę magistrōs
 confingi solent, cum summa verborum acerbitate detonabat. Atque ita cum actis
 aliquot horis, Georgius in arcem reductus in præfecti cubiculo pernoctauit, magna
 parte temporis in orando consumpta. Postridie mane Episcopi duos Francica-
 nos ad eum miserunt, qui ei denunciarent moriendum quamprimum esse: ac ro-
 garent, num ipsis de amore peccata confiteri vellet. Ille nihil sibi rei cum fratri-
 bus esse respondit: nec cum eis libenter collocuturum. Verum si in animo
 inducerent in hoc genere sibi gratificari, se cupere sermonem conferre cum ho-
 mine illo docto, qui pridie concionatus fuerat. Is cum Episcoporum permis-
 su in arcem venisset, cum Georgio satis diu Viniramus collocutus, tandem
 sedato fletu, a quo se cohibere non potuerat, placide rogat eum, num vellet cœ-
 nę sacramentum accipere: & perlibenter, inquit, si ex Christi instituto sub v-
 trique specie, nempe panis & vini exhibeatur. Viniramus ad Episcopos re-
 uersus cum retulisset eum sancte affirmare, se immunem a sceleribus, quo-
 rum arguebatur: nec id eò pertinere, vt mortem instantem deprecaretur: sed
 vt suam innocentiam Deo satis notam, hominibus etiam testatam reinque-
 ret. Ad ea Cardinalis ira inflammatus: Et te, inquit, qui sis iam pridem
 non ignoramus. Item rogatus, num sacri corporis, & sanguinis communitio-
 nem ei permitteret, cum alijs Episcopis prulū collocutus, ex eorum sententijs
 respondit, non videri equum, vt pertinax hæreticus, ab ecclesięque dama-
 natus vllis ecclesię beneficijs frueretur. His renunciatis, cum familiares præ-
 fecti arcis, & ministri hora circiter nona ad ientaculum conuenissent, roga-
 tus ab eis Georgius, num & ipse vnā vellet sumere cibum. Respondit, per-

perlibenter, ac multo etiam libentius, quam a me est factum superioribus diebus: quod nunc demum intelligam, viros vos esse bonos, & in eodem Christi corpore mecum esse sociatos: quodque hunc mihi in terris nouissimum conuictum esse sciam. Te autem, inquit præfecto, hortor per Dei nomen, perque eum amorem, quod afficeris erga dominum, & seruatorem nostrum Iesum Christum, ut huic mensæ paulum affideas, audientiamque facias, donec ego breui adhortatione vos compellem, ac super pane, quem ut fratres in Christo sumus esuri, orem, ac deinde vobis vale dicam. Interea mensa, ut mos, linteo operta, impositoque pane, Georgius differere breuiter, ac dilucide cœpit de Christi cœna, tormentisque, et morte circiter hora dimidium loqui. Hortatus est autem præcipue, ut abiecta ira, inuidia, ac malitia, in animos imprimerent mutuū amorē, ac perfectā fierēt membra Christi, qui assidue pro nobis interpellat patrem, ut nostrū sacrificiū apud eum proficiat in vitā æternā. Hęc locutus cū Deo gratias egisset, panē fregit: ac singulis particulā eius porrexit: & vinū pariter vbi ipse gustasset, omnesque precatus esset, ut memoriam mortis Christi nunc postremū in hoc sacramento secū vsurparent: sibi autē amariorē potione temperari ob nullā aliam causam, nisi Euangelij prædicationē. Post hæc gratiā actione peracta, se in cubiculū suū recepit, ac orationi finē reddidit. Nec multo post duo ē carnificū numero ad eū à Cardinali missi: quorū alter tunica ē linteo panno nigra eum induit: alter multos pulueris sulfurei sacculos ad omnes corporis partes adnexuit: atque hoc ornatu amictum in cubiculum exterius præfecti educitū ibi commorari iubent. Interea eodem pene momento in area ante arcem suggestum ligneum erigitur: pyra extruitur. Ex aduerso fenestra, & propugnacula arcis latum spectaculum e tormentis hominis innoxij caperent: & velut tam præclari facinoris auctores gratiam populi captarent. Magna præterea frequentia armatorum aduersus vim externam, aut verius ad ostentationem potentię adhibita. Machinæ per totam arcem locis idoneis dispositæ. Inter hæc tubis clangentibus Georgius productus suggestū cōscendit, & ad palū funib⁹ alligatur: ac vix impetrata pro ecclesia orandi venia, carnifices ignem subiecerūt, qui puluerem vndique alligat, ut flammæ afflatu ambureretur, breuiter eum est hortatus, ut bono animo esset, ac delictorum veniam a Deo peteret. Cui ille, Hęc quidem flamma corpori, intra paucos dies non minus ignominiose iacebit, quā nunc superbe despicit, animum vero non fregit. At, qui nos ex editiore loco roganter cubat. Hęc locuto funis circa fauces ardius astriictus vocem inclusit. Post aliquot horas corpore in cineres ignis violentia soluto, Episcopi adhuc ira, ordoque furentes grauiissimis pœnis propositis vetuerunt, ne quis pro defuncto oraret. Ex eo Cardinalis a suo grege magnus haberi, ac diuinis in cœlum laudibus ferri, ut qui torpentibus cæteris vnus auctoritate Proregis contempta tantum facinus perfecisset: qui populari superbia compressa totius ordinis ecclesiastici patrociniū tam fortiter susceperit, ac feliciter gesserit. Tales profecto suæ dignitatis vindices superioribus annis ecclesia si habuisset, ipsa nunc aliorum imperijs non esset obnoxia, sed suæ maiestatis vi, ac pondere cætera sub se omnia contineret. Hac sacerdotum supra modum luxuriante victoria non promiscuum modo vulgus, sed plerique genere, & opibus illustres magis irritati, quam fracti rem eò sua signitic redisse indignabantur,

vt præ-

*Vide crudelitatem
ipsa delictorum
qui in sua ara postea
fatis suspensib*

ut præceptum aliquid cum periculo esset audendum, aut omnia cum ignominia foret
 patiendum. Iam etiam plures & apertius erumpentibus vi doloris querelis, de Car-
 dinale tollendo coire, & ad libertatem recuperandam, aut vitam proijciendam hor-
 tari. Quam enim spem dignitatis reliquam fore sub arrogantissimo sacrificio, non
 demque tyranno sæuissimo, qui bello aduersus Deum, hominesque suscepto, non
 inimicis modo, id est, qui aut rem haberent, aut pietatem colerent, sed quicumque
 esset leuiter offensus, eum, velut pecus ex hara suæ libidini mactaret. Qui publice
 bellum & ciuile, & externum alar, priuatim meretricum amores nuptiis copules,
 nuptias legitimas pro arbitrio dirimat: domi cum scortis voluteretur: foris in caede
 innoxiorum, & sanguine debaccharetur. Cardinalis autem etsi suis opibus non
 diffideret, tamen non ignoraret, qui habitus esset animorū, qui de se sermones vul-
 gos spargerentur, sibi cogitandum existimauit de potentia nouis incrementis aug-
 da. In Anguliam igitur profectus filiam natu maximam filio Comitis Crafordiæ
 despondit, nuptiasque magno apparatu, & prope Regia magnificentia fecit. Inter
 hæc cum per exploratores certior fieret, Anglum ad infestanda Scotiæ litora An-
 nos apparatus nauales cogere, ac potissimū Fifensibus minari, ipse ad Fanum An-
 dreæ reuersus nobilitati, ac potissimū ijs, qui maritimos agros tenerent, diem ad co-
 ueniendum statuit, ut in commune consulerent, quod huic malo remedium esset
 obijciendum: quòque id facilius prospiceret, decreuerat vna cum agrorum domi-
 nis totum litus, hoc est pene Fifam vniuersam circumire, & loca pro cuiusque com-
 moditate communire, aut præsidij obtinere. Inter alios iuuenes nobiles venit ad
 Cardinalem Normanus Leslius Comitis Rothusiæ filius, cuius antea a nobis men-
 tio non semel facta est. Is cum sæpe ante Cardinali fortem, & fidelem nauasset o-
 peram, incidit inter eos contentio de re priuata, quæ ad tempus animos non nihil a-
 lienauit. Sed ea lite magnis pollicitationibus inductus Normanus cesserat. Verum
 cum post aliquot menses ad repetenda promissa redisset, e sermone in altercatione,
 ac deinde neutri satis decora inciderunt conuitia: discesseruntq; vtrinque animis in-
 sensissimis: Cardinalis non quàm volebat reuerenter tractatus indignabundus, & alter
 velut fraude circumuentus minabundus, & in vindictam pronus, ad suos redijt, &
 intolerandam Cardinalis superbiam eis exposuit: facile omnes in cædem eius con-
 iurarunt. Et quò res minus foret suspecta, Normanus cum quinque tantum comi-
 tibus Fanum Andreæ ingressus, in consuetum diuersoriū se recepit, ut ea paucitate
 cædis consilium dissimularetur. Erant in oppido præterea decem ex coniurationis
 conscijs, qui alij alio in loco rei aggrediendæ signum expectabant. Cum hac manu
 tantum facinus obire est ausus, in oppido pleno propinquorum, & clientium Car-
 dinalis. Erant tum, ut in illis regionibus vere præcipiti dies longissimi, nempe circi-
 ter Maij nonas. Et Cardinalis arcem suam in vsum belli communiebat tanta festi-
 natione, ut prope diei noctem in opere continuaret. Igitur cum diluculo ad operas
 intromittendas aperiretur porta, Normanus e suis in domoneula propinqua duos
 præmissos in insidijs collocarat, ut ianitore ab eis comprehenso portæ compotes sig-
 num, quod conuenerat cæteris darent. Hoc pacto sine tumultu omnes ingressi qua-
 tuor e suis miserunt, qui Cardinalis ostium obseruarent, ne quis ad eum nunciu-
 perferri posset. Alij circa aliorum cubicula missi, qui hominum, & locorum noticijs
 freti ministros nominatim excirent. Eos cum semisomnes sigillatim euocassent sine
 mortem præsentem, si quisquam mutiret, comminari. Extra arcem inuiolatos sine
 tumultu eduxerunt. Ita cæteris eiectis, cum soli arce potirentur, qui obsidebant
 Cardinalis

Cardinalis fratris com-
 ty dat filio suo maritum

Normanus Leslius com-
 itis Rothusiæ filius
 ne Helium rediret maritum

Cardinalis ostium tum demum pulsant. Rogati quinam essent, cum sua nomina edidissent intromissi (promissa, ut quidam sunt auctores, incolumitate) multis eum vulneribus conficiunt. Interea rumor de arce capta per totam urbem spargitur. Cardinalis amici somno, & crapula languidi sese lente moluntur electis, & tumultuose ad arma vocantes ad arcem accurrunt cum magnis minis, & verborum contumelijs. Scalas poscunt: & alia, quæ erant ad oppugnationem necessaria comportant. Qui ex arce hæc spectabant, ut repentinum illum animorū impetum paululum retunderent, & ad respectū sui furentes revocarent, cōclamant frustra eos tumultuari, & mortuo serā opē ferre: & cum dicto cadaver exanimatū oculis omnium exponunt in illo ipso loco, unde ipse non multo ante Georgij Sophocardij supplicium tam lætus spectauerat. Nec subibat modo animos rerum humanarum incōstantia, & inexpectatus euentus, sed multis occurrebat Georgij illa de illius morte prædictio: multaque alia, quæ sanctissimus vir ille non sine diuino (ut credibile est) spiritus afflatu ventura præmonuerat, ut breui securus exitus comprobauit. Cardinalis amici, & propinqui ad hoc insperatum spectaculum attoniti, celeriter sunt dilapsi. Re per omnes regni partes diuulgata, diuersus animorum pro cuiusque erga eum amore, vel odio fuit motus: alijs pulcherrimū, alijs nefarium facinus existit mantibus. Multi enim ob diuersum religionis cultum vitæ suæ ab eo metuentes, non pauci ob arrogantiam intolerabilem offensi non solum factum probarunt, sed & gratulatum ad libertatis publicæ auctores venerunt. Quidam etiam vitam, fortunæque cum illis coniunxerunt. Aula vehementer perculsa, & velut consilij sui parte orbata, de sententia eorum, qui aderant cædis auctibus denunciant, ut intra sextum diem adsint, & vadibus datis caueant se intra diem, qui eis nominaretur ad causam dicendam in ius venturos. Illi cum arcenti munitam tenerent, & in ea supellectilem, pecuniamque Cardinalis, & Proregis filium primogenitum obsidem (ut ante narrauimus) Cardinali datum, nec pollicitationibus hostium, quorum sæpe ante leuitatem, & perfidiam perspexerant, fidē haberent, nullas conditiones, aut mentionem pacis admittebant. Ita eis aqua, & igni interdictum est. Hoc pacto res partim minis, & inanibus alterius partis promissis, partim alterius diffidētia a mente Maio ad Non. vsque Nouembris est extracta. Tum vero Prorex & Regina viduæ importunis flagitationibus, & sacerdotū maledictis, & conuitijs impulsus arma sumpsit: & arce totis tribus mensibus circumfessa, machinisque pulsata quarto demū mēse præcipite iam hieme re infecta copias dimisit: & ad conuentum ante indictum in mentem Feb. Edimburgum venit. Qui arcem tenebant interea metu ab hoste liberi non solum frequentes loca excurrando vicina populationib⁹ assiduis, & ferro, flammaque vastabāt: sed tanquā armis parta licētia in supra, & adulteria, aliaque hominū ocio abundantū vitia profusi ius, & equum sua libidine metiebantur. Nec Ioanne Knoxio, qui tum ad eos aduenerat, crebro admonēte, Deum non irrideri, sed graues mox pœnas per eos, a quibus minime sibi timebant, de suæ legis profanatoribus expetiturum: a flagitijs tamen contineri non poterāt. Præter hoc domesticū, & in ipsis visceribus grassans malum, accessit & bellum externum. Angli enim collectis copijs Soluæ tum transgressi longè, lateque sui terrorem fuderant: nec prædis, & incendijs contenti arces quasdam erant. Robertus Maxuallius, in quem maxima belli tempestas incuberat, Edimburgum ad auxilium rebus pene perditis poscendum venerat. Iam enim in agris

1547

Cardinalis fuit
 S. Andree orator, qui
 multos religiosos
 occiderat. deo videri
 1670 ad 1572 30 h
 multos ac ipsi fuit
 S. Andree orator fuit
 vide p. 242

30 fuisse orator obside
 facto conatus

hæc est verbi
 minister.

Rerum Scoticarum

solitudines vastas esse: praesidia ab inimicis teneri: cultores agrorum sedibus patrijs eiectos, omniumque rerum inopia confectos amicorum misericordia viuere: quod fidē erga Regem mutare nollent, hęc pati. Quod nisi eorum egestati prospiciatur, breui futurum, vt & ipsi suis miserijs coacti, & vicini similium metu in fidem Anglorum se dedant. Ei, vt sua recuperaret, auxilia promissa. Prorex cum exercitum educeret, ad Megatam amnem castra posuit. Ibi amicis, & propinquis Cardinalis a Prorege importune petētib; vt Georgium Lessium Normani patrem, qui ibi aderat, in ius vocaret: neu hominem potentem, sed fidei dubiæ, aut verius aperte hostem vt belli socium duceret. Comes, etsi & tempus, & locus contra suaderent, tamen nullam se iudicio moram facturum ostendit. Igitur iudicum nominibus de more (quem alibi retulimus) lectis, ac nemine ab aduersarijs nominatorum reiecto, sententijs omnibus est absolutus. Inde ad Langopum arcem progressi, expulsis illinc Anglis, cum alia praesidia aggredi vellent, nuncio repentino sunt reuocati. Alatum enim erat, Gallicam classem non procul ab Ebbæ promontorio visam, in qua essent vna, & viginti triremes. Prorex, id quod res erat, suspicatus ad arcem Andream (vti conuenerat) expugnandam eas aduenire, lætus domū properat. Ibi cum Leonte Strozio Gallicarum triremium praefecto collocutus coniunctis copijs arcē obsidione cingunt, tanta celeritate, vt multi ex praesidiarijs excluderentur: & plerique, qui extra eam coniurationem erant, negotij causa arcem ingressi includerentur. Mox sublatis machinis eneis in turres duorum templorum, quæ in proximo vtrinque stabant, totam arcis arcem adeo propugnatoribus infestam reddiderunt, vt nemo sine manifesto vitæ periculo extra eades apparere auderet. Nec multo post, quod inter duas turres muri erat (cū substructiones posteriores cum prioribus non satis coagmentatæ essent) ad motis maioribus machinis cū magno fragore corruit. Iam vero qui antea munitionibus confisi se ad omnia discrimina subeunda promptos ostenderant, trepidare cœperunt: & conuocato de summa rerum consilio, Proregis crudelitatem (quæ in animis imbecillioribus acrius exardescere solet) in propinqui morte vlciscenda metuentes, Leonti Strozio incolumitatem modo pacti se dederunt. Ille suis ad arcem spoliandam iammissis, in qua praeter omnis generis commeatus vim maximam, & Cardinalis pecuniam, & supellectilem, etiam praesidiariorum omnes facultates, & multorum praeterea ciuium, vt in locum turissimum opes erant congestæ, vna cum Proregis filio, qui obles a patre Cardinali datus, eoque caelo in arce deprehensus fuerat. Arx de consilij sententia diruta. Leon post paucos dies cum deditis in altum vela dedit. Hęc in mensem Augustum anni 1547. inciderunt. Eodem fere tempore allatum est, Anglos magnas copias terræ, mariq; parare, vt in Scotiam irrūpant, & pacti foederis fidē repetant: quod foedus circiter quatuor annos antea factum fuerat cum Prorege de Regina Angli filio collocanda. Repentinus hic rumor animum Proregis alioqui imbecillam vehementer perculit, vt qui nec tum auxilia haberet externa, nec domesticis copijs admodum confideret. Nam & Papanorum factio eius leuitate offendebar, & Leuini j exulis amici crudeliter ab eo, & auare habiti odiorum semina adhuc retinebāt. Tamen Edimburgum ad edictum frequentes conuenerunt. Inde profecti ad Elscę fluminis (quod per Lothianam fluit) ostium aduentum Anglorum praestolantur. Interea Scoti equites, aduentantem hostem omni ex parte adequirantes & conuictijs eos ad certamen lacessunt, & iter infestum reddunt. Imperator autem Anglus, qui Scotos in tumultuario genere pugnae sciret suos longe praecellere, veniit, ne quisquā

arx cardinalis de
dura parte ino lūm
lats et a gallic de
tue et de panta

Angli filio in educe
do ex panta gemo

quisquam ex agmine aduerso in eos excurreret. Tandem importunis Graij equi-
 tū precebus exoratus promisit, vt paratæ quāplures equitū grauiter armato-
 rum, & cataphractorum turmæ in imparatos ex inopinato se effunderent: qua re-
 pentina procella Scoti, qui desierant hostem timere, cū solutis ordinibus fuge-
 rent, eorum aut cæsi, aut capti sunt circiter octingenti. Ex Anglis etiam, dum audi-
 us fugiētibus instant, capti fuerunt complures: & in ijs nobiles aliquot turmarum
 duētores. Ex eo die Scotorum equitatus nihil memoria dignum gessit. Anglo-
 rum castra ad Præstonum vicum erant, paulo plus mille passus distantia. Inde e su-
 periore loco Scotorum copias cōtemplati, cū opinione maiorem multitudinem
 viderent, conuenisse: interim dum de summa rerum consultant, literas ad Scotos
 mittunt, vt si quid æqui impetrare possent, bellum cōditionibus potius, quam ar-
 mis finirent. Earum literarum hæc summa erat. Se magnopere Scotos orare:
 primum, vt meminerint vtranque aciem Christianorum esse hominum, quibus (ni-
 si suæ professionis prorsus obliuiscantur) nihil pace, & tranquillitate debeat esse
 optatius, nihil armis, & vi iniusta detestabilius: deinde belli præsentis causam non
 ab auaritia, odio, & inuidia natam esse: sed a perpetuæ pacis studio, quæ nulla ratio-
 ne firmitus, quam matrimonio coire posset, eoque publico procerum omnium con-
 sensu promisso, publicoque fœdere palam approbato: eisque conditionibus, quæ
 Scotis, quam Anglis essent equiores: vt quæ non in seruitutē, sed in vita societate,
 omniumque fortunarum communionem eos vocent. Tanto autem vtiliores eas
 nuptias fore Scotis, quam Anglis, quanto infirmioribus a potentiore & emolumē-
 torum spes, & iniuriarum metus esset maior. Illud autem imprimis in rationibus
 ponēdis in hoc genere spectandū, quod Reginā viro collocare Scotis esset necesse:
 quod necessitatis vis esset inuitabilis, & moderatio difficilis. Viri eligendi potesta-
 tem vnam publico consilio relictam esse. Quod si maritum ex dignitate, & utilita-
 te publica eligant, quem potius assumant, quam Regem vicinum in eadem insula
 natum, genere propinquū, in eisdē legibus institutum, moribus, & lingua educatū
 nec opibus tantū, sed omnibus fere externarū rerū vel ornamentis, vel emolumētis
 superiorē: & adhęc, qui perpetuā secū concordia, & veterū odiorū obliuionē affer-
 ret. Quod si peregrinū aliquē lingua, morib⁹, & institutis dissentientē accersant ad
 regnū capiendū, secū vt cogitarent, quantis illud consiliū malis implicatū esset: &
 quod secū afferret incōmoda. Id ipsos aliarū nationū exēplo posse animis prospice-
 re: idque satius esse, quam experiundo discere. Quod autem ad se attinet, si Sco-
 torum animosa concordia non alienos intelligant, aliquid de iure summo remissu-
 ros: contentosque fore, vt puella Regia in potestate suorum educaretur, vsque ad
 ad id vsque tempus, vt vtrunque a vi, & armis abstineret: ne interea Re-
 gina in peregrinum solum transuehatur: neue cum Gallo, aut alio quoquam
 extero de matrimonio pactio fiat. Id si Scoti sancte promittant, se sine mora pacato-
 rum agmine discessuros: & si quid damni Scotiam ingressi dederint, id se bonorum vi-
 tarii Andreæ Archiepiscopo, quem in locum, & auctoritatem Cardinalis assumpse-
 rat, paucis alijs ostenderat. Illi in spem victoriæ erecti auctores fuerunt, vt sup-
 primerentur. Verebantur enim ne si palam facte essent, æquitate conditionum in-
 tellesta, multi ad pacatiora consilia inclinarent. Ipsi autem per totum exercitum
 numorem spargendum curant, Anglos eo cōsilio venisse, vt ablata per vim Regina,
 regnum

*Scoti de iure ab anglis**agitur de iure**hæc postea hactenus fuit
in gallo umbra**non est sine causa
p. 179 f. 100 An. Dec.*

Rerum Scoticarum

regnum vi, & armis in suam ditionem redigerent. Prorex autem homo natura socors
 quatuor nihilo seipso in re militari consultiores allegerat, ad quorum nutum om-
 nia circumagerentur. Hi erant tres eius propinqui, Ioannes frater Fani Andreae
 Archiepiscopus, Abbas Fermelinoduni Georgius Durius, & Archibaldus Beroni.
 Quartus erat Hugo Riggus caudic^{us}, corporis mole, & stolidis viribus magis, quam
 militarium rerum cognitione insignis. Hi Proregem sua sponte inconstantem, sed
 ad omnem rumoris auram consilia mutantem ita vana spe victorie implerunt, ut a-
 liorum admonitionibus clausas aures haberet. Interea cum per Scotorum exerci-
 tum Proregis amici fictum a se rumorem disseminandum curassent, statim magna
 cum tumultu ad arma discursus est. Primam aciem Archibaldus Duglassius Angu-
 siae, postremam Georgius Gordonius Huntlae Comites ducere iussi. Dena vir-
 que virorum fortium millia data. Prorex in media prope parem numerum habe-
 bat. De fuga Anglorum rumor subito exortus, nec omnino vanus erat. Nam cum
 deficerentur comitatu, nec è longinquo frumentari, nec rapere ex agris in tanta
 paucitate auderent, vnam salutis expediendae rationem credebant, si parte impedi-
 mentorum relicta ipsi longis itineribus retro contenderent. Verum tot armatorum
 millibus ad praerium instructis, cum nec in planum descendere auderent, nec obui-
 do fallere possent, in loco superiore aduentum hostium praestolantur. Ex aduerso
 Prorex impatiens morae cum per vnum e suis Duglassium admonuisset, ut acie pro-
 moueret, ille, ut qui ob inopiam comitatum sciret Anglos non posse diutius in co-
 loco consistere, ac expectabat ut agmen abeuntium inuaderet, lente progrediebatur,
 donec per alterum a Prorege nuncium iuberetur addere gradum, tum demum flu-
 men transiit, media, atque vltima acie satis longo intervallo sequentibus. Angli,
 qui de discessu cogitabant, cum Duglassium ad se venientem magno gradu prospice-
 rent, Graium equitum praefectum cum toto equitatu obuiam miserunt, qui agmen
 hostium moraretur, dum pedites collem propinquum occuparent: aut, si daretur
 occasio, Scotorum ordines turbaret. Nam maior pars eorum cum Gallico arma-
 tu essent, Scotos impetum suum sustinere non posse existimabant. Verum Scotorum
 phalanx densis ordinibus constipata, ac longarum hastarum vallo praetento veni-
 etes exceperunt. Ibi cum primi Anglorum se hastis induissent, proximi velut in in-
 fidias illati retro in aciem suorum se receperunt, ac pro certo affirmarunt, Scotorum
 ordines nihilo magis perrumpi posse, quam si in murum saxeam incurrerent. Cum
 iam peditatu relicto equites Angli fugam meditarentur, partim mutua adhortatione,
 partim a ducibus retenti, & a quiete loco confisi ordines restituerunt. Scotos a pro-
 grediendo in aduersum collem retinuit illud maxime, quod Iamboam Hispanum
 cum cohortibus sclopetariorum tequitum gentilium velut in latus incursum per
 obliquum clium descendere viderent. Itaque ne phalangem per subita belli diuide-
 re cogerentur, neue a lateribus circumuenirentur, a recto collis assensu pederentium
 deflexerunt. Media acies cum loco relicto primos fugere crederet, ipsa solutis ordinibus
 fugam se dedit. Id Angli e superiore loco conspicati misso equitatu multos fugientium
 obtriuere. Toto hoc itinere ab Esca ad castra Anglorum classis Anglica in obli-
 quum Scotorum latus iaculata magno damno eos affecit. Cum viae omnes armis
 constrae essent, obcedes passim factas quosdam in reditu amnis absumpsit. In sacra-
 dotes, & monachos (nam & qui per aetatem, & vires arma ferre poterant, in castra
 venerant) Angli grauissime sauerunt. Nec pauci erant, qui illius dici calamitate illis
 imputarent, qui arroganter pacem honestam reiecissent: & in victoria, si eis obtri-
 uissent

a/ra/ra

*Angli insequi rotas
 prope virtuous yotih*

1547

gisset in suos magis, quam Angli sequituri sperabantur. Ceciderunt ex Anglis equi-
 bus in primo congressu supra ducentos. E Scotis vero tota fere illustriorum familia-
 rum iuuentus cum amicis, & clientibus, qui sine flagitio se eos non posse deserere
 existimabant. In fuga multi capti. Scoti prius in vnum globum congregati integris
 ordinibus incolumes domum redierunt. Per loca enim impedita, & equiti inco-
 moda primum sunt progressi: nec, si quando in plana descendere cogebantur, equi-
 bus Anglis, qui sparsi fugientes premerant, eos ausis aggredi. Hoc prælium in
 ter pauca Scotis calamitolum factum est decimo die mensis Septembris, anno
 1547. Angli parta victoria, eaque lætiore, quod præterspem acciderat, quinque mil-
 lia cum omnibus copijs progressi, ibi circiter octo dies substiterunt: & quotidie ex-
 currendo ad sex ferme millia regionem circumiectam ferro, flammaque vastarunt.
 Neque rem vlla memoria dignam præterea attentarunt, nisi quod in æstuario For-
 thæ desertas insulas Ketham, & Æmonam munerunt: in æstuario Tai Brochteam
 arcem ceperunt: & inter redeundum terrestri itinere Fascastellum, & Humum ar-
 ces iniecto terrore ad deditionem compulerunt: præsidiaque alterum ad Lauderam,
 alterumque in ruinis Rosburgi excitarunt. Repentinus eorum discessus Scoto-
 rum animos non nihil recreauit: & facultatem coeundi, vt de summa rerum consu-
 lerent, dedit. Igitur ad Reginas, quæ tum Sterlini erant cum parte procerum, statim
 post prælium Prorex cum reliqua parte accessit. Prorex quidem, & frater in cæli, &
 deiecti: vt quorum culpa eò calamitatis deuentum esset. Regina autem vidua mul-
 ta signa luctus & vultu, & oratione præ se ferebat. Sed qui sensus eius introrsus spe-
 culabantur, eis non ægre ferre videbatur, Hamiltoniorum arrogantiam repressam.
 Eum autem affectum, qui in dolore publico superante lætitia eminebat, quibus
 Regum vitia nominibus honestis occultare mos est, ad animi magnitudinē refere-
 bant. Præterea Regina vidua iam inde a morte Cardinalis in omnes occasiones
 fuerat intenta, vt Proregem loco deijceret, & summam rerum in se transferret po-
 testatem: nec vnquam id effectum iri sperabat, illis in summo culmine collocatis,
 & loca munita tenentibus. In omni fere sermone aucto in maius ex Anglis metu
 domesticarum copiarum infirmitatem ostendebat, & pericula proponebat, quæ ci-
 uilibus dissensionibus impendebant: suumque consilium cum ijs, quos Hamilto-
 nijs minus æquos esse sciebat, communicabat. Proceribus de vniuersa re Scotica
 consultantibus, decretum fit, vt Regina Britannodunum seponeretur, dum in con-
 sultantibus, de toto regni statu ageretur. Datus est custos ex Regina viduæ
 & loca dubiæ factione Ioannes Areskinus. Additur ei Gulielmus Leuistonius Ha-
 miltoniorum fautor. Missi in Galliam legati, qui a Rege Francorum Henrico aux-
 illia ex foedere peterent aduersus hostem communem: spes etiam facta Reginam in
 Galliam venturam, ac Delfino nupturam. Sed Galli domesticis curis intenti, dum
 ferius, quam periculum instans postulabat, auxilia comparant, Angli ab vtroque li-
 bere interim Scotiam ingressi, Leuinius Comes velut accitus ab amicis ad solstitium
 hibernum Drumfrisiū venit. Socer enim eius Angustus, & vetus amicus Glen-
 carnus duo millia equitum, ac vicinarum gentium peditem auxilia ei promiserat:
 si relictis Anglis ad se veniret. Verum cum ad locum, & diem ventum est, vix tre-
 centi conuenerant: hique ex ijs fere, qui latrocinio victitabant. Hæc, atque alia
 qui iam obsides Anglis dederat, Leuino fidem faciebant, se dolo peti. Igitur,
 vt pariarte luderet hostes, retento apud se Glencarnio, item Ioanne Maxuallio, ali-
 isque

*calamitas facta prout**prout Regina & Prorex*

Rerum Scoticarum

1548

is que Scotorum primoribus, qui de ipsius ad suos transiitione tractabant, de media nocte sexcentos equites partim Anglos, partim è Scotis deditis Drumlanricum versus pergere iussit. Hi cum ad locum destinatum venissent, fere quingenti emissi, qui quam tumultuosissime ferro, & igne grassarentur, ut arcis dominum Iacobum, & Duerglassium in insidias elicerent. Ille id ipsum agi ratus cum suis lucem expectavit. Deinde insidiarum metu liberatus in prædatores effusus inuectus, amnem Nithum transgressus ipse cum suis a tergo vrgens abeuntibus inhæsit. Illi spatum, & locum se colligendi adepti, retro in eum verso impetu feruntur, & in angustiis vadi trepidatione iniecta turbant, turbatisque instantes paucos occidunt: multos viros præstantes capiunt. Hac leui expeditione tantus maiorem Gallouidiam partem terror inuasit, ut certatim se Anglis dederent: partim Leuino gratificari studebant: partim, ne a vicinis relictis ad omnem iniuriam paterent, metuentes. Prorex Scotorum veritus, ne, si ipse tanto circumstrepente vndique tumultu nihil moliretur, animos suorum labefactatos penitus deijceret, Brochteam arcem obsedit, & post tertium fere mensem nulla memorabili re gesta suos abduxit, relicto cum centum equitibus Iacobo Haliburtono iuvene impigro, qui vicina loca infesta rediret, & comæatus terrestres in Brochteam: & præsidium, quod in colle vicino Angli communierant, inferre prohiberent. Hæc fere sub finem illius anni gesta. Proximi anni, qui fuit 1548, initio, Angli Hadinam oppidum ad Tinam amnem in Lothiana communierant, & villarum incendijs, & direptionibus agrum totius ferme Scotiæ fertilissimum vastarunt: aliudque præsidium ad Lauderam vrgerant. Et Leuinius sub finem Februarij limite occidentali transmissis insidias sibi a parte ditorum paratas ægre euasit, & Carleolū reuersus de aliquot obsidibus, ac maxime Ioannis Maxuallij, quem præcipuum defectionis auctorem rebatur, ex literis Regis Anglorum pœnas sumpsit. Inter hæc Henricus Gallus, qui patri Francisco successerat, miserat ad mare copias, quæ in Scotiã traiciendæ erant, ad sex fere millia hominum. In ijs erant tria Germanorum peditum millia duce Ringranio: duo fere Gallorum millia, ac circiter mille diuersi generis equites. Omnes iussi parere Desio Gallo, qui iam aliquot annos copias in Gallia non sine laude duxerat. Hi Letinæ expulsi, ac iussi Edimburgi commorari, dum se a nausea, & iactatione marina reficerent. Prorex, & quod secum habebat copiarum Hadinam profecti omni aditu obsessi urbem clauserunt: edictoque in omnes partes misso, paucis diebus ad octo millia Scotorum conuenere. Ibi nobilitate omni congregata, renouata est illa consultatio de Regina in Galliam transportanda, & Delfino despondenda. Conuocatur consilium in ecclesiam monachorum, quod extra Hadinam est: hoc est in ipsa castra. Erant in eo conuentu diuersi animorum motus. Alij enim disputabant, bellum ab Anglis perpetuum, & a Francis seruitutem ex hac Regiæ ablegatione imminere. Erant, qui ob religionis consensum, & præsentium temporum conditionem, Anglorum oblatam amicitiam censerent amplectendam: præsertim cum pacem decennalem offerrent, nec vilo vinculo, & pactis grauioribus Scotos illigarét. Totum enim id fœdus esse, ut vel Rege Anglorum, vel Regina Scotorum ante decennium à vita decederent, vtrinque sint integra. Ut nullus autem fortuitus euentus intercurrat, tamè regno presentibus, quibus fractis viribus prope succubat, liberato, posse iuuentute, quam prima clades pene totam absumpserat, longa pace aucta, sopitis intestinis dissensionibus maturius, quam inter cornua, tubasque de summa rerum agi: qua in consultatione sæpe mora fuit salutaris, & præcipitem festinationem: celeris est secuta pœnitentia. Gallie

1548

Galli ad 6000 missi in
brocha anglicana

Gallicę causę fauebant primum omnes Papani: deinde Gallicis beneficijs præoc-
cupati aut in magnam spem euolumentorum e recti. In hoc genere fuit & Pro-
rex. Ei promissi ei antèdus annui duodecim millium librarum Francicarum, &
præfectura centum equitum cataphractorum. Ita in eorum sententiam frequen-
ter iturp est, qui Reginam in Galliam amittendam censebant. Igitur cl. ssis, quę ad
eā deueniendā venerat, & interim Lethę stabat, simulato discessu totā Scotiā circū-
uectā, Britanno dunū appulit. Regina, quę quam plures menses eius aduentum ex-
pectauerat, comitantibus Iacobo fratre, Ioanne Areskino, & Gulielmo Leuistonio
cōscendit: ac multum tempestatibus aduersis i. c. t. a, tandem in Britanniam penin-
sulam Gallicam fuit exposita, atque inde ad aulam medicis itineribus perducta.
In Scotia cum bellum ad Hadinam substitisset, vulgus Scotorum diuersis in locis
rei gerendę occasionibus non defuit. Nam cum ex Humo, & Fascalto arcibus
hostes excurrētes magnis incommodis vicinas regiones afficerent, tandem Scoti
obseruato negligētius in Humo vigilias obiri, nocte per rupem, vbi sciebāt fiducia
loci minimam diligentiam adhiberi, in summum penetrarūt, ac cęsis custodibus ar-
cem in suam potestatem redegerunt. Nec ita multo post cum præfectus Fascalto
imperasset vicinis agricolis, vt magnam comœtuum vim ad certum diem advehe-
rent. Hanc vicina iuuentus occasionem nacta frequens ad diem dictum affuit:
ac deposita e iumentis onera cū in humeros extulissent per pontem, qui duas rupes
committit, recepti repente quod ferebat deiecto, custodum qui aderant signo da-
to conficiunt. Ac prius quā reliqui Angli conuenire possent, armis, & locis oppor-
tunioribus occupatis, suisque per patentem portam acceptis, arce sunt potiti. Nec
maritimus interea Anglorum exercitus quieuit. Tota enim terrestris belli mole Ha-
dinā versa proximas regiones præsidio nudatas rati hostiū duces in Fisanū agrū de-
scendere decreuerunt. Igitur cum aliqua oppida maritima habitatoribus frequen-
tia præteruecti ad Fanum Miniani vicum satis frequentem appulerunt, vt inde ter-
restri itinere ad immunita quidem, sed maiora, & in quibus diripiendis maius ope-
ra precium esset, pergerent. Iacobus Stuartus Reginae frater accepto tumultu, ipse
cum plebe Fani Andreae, & paucis, qui domi relictī erant ciuibus, & accurrit, aggre-
gantibus se ad famam passim vicinis. Angli iam in terram egressi, circiter ad mille, &
ducenti ad pugnam instructi stabant: ac metu machinarum, quas e nauibus expo-
suerant, agrestium turbam facile dissipabant. Iacobus autem terrore fugientium
paulum compresso, tanto impetu in hostem irruit, vt quamuis turbam temere col-
lectam magna ex parte secum haberet, statim hostem funderet, aut fugaret: atque
inde ad mare magna cum cæde compelleret. Multi in fuga trucidati: non pauci,
dum ad naues properant, aquis absumpti. Nauicula cum vectoribus, dum tumultu-
osius ad suos festinat, depressa est. Ferunt eo die cæsos circiter sexcentos, cen-
tum captos. Illinc classis ad Merniam regionem minus frequentem est deuecta: eo
consilio, vt montem Rosarum oppidum non procul a Dæa fluminis ostio situm op-
primerent. Excensionem noctu face e statuunt: quam opperientes donec lu-
cis aliquid supererat, ad anchoras extra terrę conspectum steterunt. Cum per tene-
bras paulatim ad litus allaberentur, ipsi sua imperitia rationem occulti consilii ac-
censis in omnibus nauiculis lucernis hosti prodiderunt. Ioannes Areskinus Dunius
oppidi præfectus omnibꝰ absque strepitu arma capere cōmonitis, tripliciter suos di-
uisit. Alios retro aggerē terrenū in litore ad excēssiones ipediēdas extructū colloca-
uit. Ipse iaculatores, aliosq; leuiter armatos in hostem duxit. Tertiam manū mini-

*hanc regina tur-
erat v. annorum*

*Iacobus Stuartus
comes morantur
nostris fratre regine*

Rerum Scoticarum

strorum, & vulgi promiscui adiunctis paucis hominibus militaribus, qui turbam
 regerent, retro collem propinquum expectare iussit. His ita comparatis, ip-
 se cum iaculatoribus in hostes descendentes inuectus acre certamen conser-
 uit: ac tumultuario genere pugnae eos vsque ad aggeres pertraxit. Ibi coniu-
 ctus cum statione suorum acie instructa omnes vna in hostem immisit. Nec
 illi cessissent, nisi e colle propinquo acies alia sub signis se ostendissent: tum de-
 mum ad mare, & naues adeo trepide acti sunt, vt e circiter octingentis, qui exscen-
 derant, vix tertia pars incolumis euaserit. Interea ad Hadinam acriter excursioni-
 bus pugnabatur, nec sine vtriusque partis damno: plures tamē ab Anglis cadebāt.
 Itaque cū multarum rerū aut iam esset, aut mox instaret pœnuria: atque auxiliis,
 quod parabatur, serius venturum crederetur, quam vires obsessorum afficere fe-
 re possent, Beruico interea duo equites illustres Robertus Bouius, & Thomas Pal-
 merius eò mille pedites, & trecentos equites quanta possent celeritate ducere iul-
 si sunt. Hi omnes insidijs excepti pene ad vnum intenerunt. Cum Angli statim
 alia subsidia mittere conarentur, eorum consilio intellecto, Galli ad angustias via-
 rum, qua venturi erant, se obiecerant. Verum Dessio per exploratorem hostium,
 quem cæperat, deluso, (quippe asseuerabat, Anglos adhuc procul abesse, & alia vi-
 a instituisse ad suos penetrare) relicto, quas obsidebat faucibus, alio se auertit. Et
 Angli interea, qua pertēderāt, nemine obuio penetrauerunt. Trecentos adducebāt
 recentes milites. Attulerunt & globos ferreos missiles, & sulfurei pulueris nonnihil.
 Com meatum item eius generis, cuius apud obsessos summam esse pœnuriam sci-
 ebant. Dum hæc ad Hadinam varia fortuna geruntur, neque quicquam ad sum-
 mam belli proficitur, certus affertur rumor, iustum in Anglia cōscribi exercitum ad
 obsidionem soluendam. Dessius copijs aduentantibus, cū se imparem sciret, ca-
 stra paulo longius ab oppido remouit, & machinas æneas, præter sex minusculas ex
 eo genere, quæ campestris vocantur, Edimburgum remisit. Tandem Angli exerci-
 tus aduentus obsidionem soluit: quod in vnus aleam certaminis rem Scoticā du-
 ces committendam non censebant. Scoti, qua cui proximum erat, domos redierūt.
 Galli etsi Anglis vehementer prementibus, sine noxa se receperūt. In reditu Edim-
 burgi præfectum prohibentem cum omnibus copiis oppidum ingredi (quod sciret
 eos a prædandi licentia non posse contineri) vna cum filio, & ciuibus aliquot, qui
 se ad eos aggregabant, Galli milites interemerunt. Dessius interea, ne seditio glis-
 sare, num ex inopinato Hadinam interciperet. Ea tota fere nocte portam erat
 prima luce vigilibus occisis ad muros venit, ac munimento, quod ante portam erat
 oppresso, castrisque excubitoribus, alii portam effringere conantur. Horrea Anglo-
 rum proxima inuadunt. Ibi molientium portas fragor, & Gallorum alacritas victo-
 riam ingeminantium vix tādē sopitis Anglis somnū excussit. In hac maximā o-
 rium trepidatione miles quidā machinæ æneæ maximæ, quæ in portam forte aduer-
 sa stabat, ignē subiecit, vt in præfati malo etiā anceps remediū tēraret. Glob⁹ perfra-
 ctā porta, per dēfos Gallorū ordines transuolās, tantā stragem dedit, vt inter vocife-
 rationē militū victoriā gratulantiū, & fractarū valuarū fragorē clamor dissonus ad
 extremos perueniret. Illi trepidationis causam ignorantes in fugam conuersi, re-
 liquos secum traxerunt. Inde Galli cum damno repulsi, in Teuotiam, quam
 Angli maximis afficiebant calamitatibus ducti: ibi præsidente Dessio, Iedburgo
 hostes repressi. Multæ incursiones in agrum Anglorum non sine, & laude factæ.
 Tandem

Tandem omnibus agris vastatis, omnium rerum inopia ad labores quotidianos adiuncta est minore vulgi commiseratione ob Edimburgensem seditionem: quam velut ad tyrannidem conatum accipiebant. Nec ab eo die quicquam a Gallis memorabile dignum est patratum. Rex Galliarum ex Proregis, & Reginae viduae literis certior factus, Dessium leuibus expeditionibus, & ferme inutilibus magnos sumptus facere, grauioremque eum amicis, quam inimicis esse, ac precipue post Edimburgi factam seditionem adeo Franci militis auctam insolentiam, vt res non procul abessera perniciē ex intestinis discordijs. Eo reuocato auxilijs Paulum Termium virum militare, & summa prudentia praeditum Gallus cum supplemento misit in Scotiam. Is dum aduenit, Dessius cum ad suam existimationem facere arbitraretur, Ketham insulam ante paucos dies captam, & muniri coeptam recuperare classe Lethae coacta cum selecta manu Scotorum, & Francorum conscendit, Regina vidua spectante, & nunc singulos, nunc vniuersos adhortante: ac litore potius Anglos in altissimum insulae angulum compulso caesis fere omnibus eorum ducibus ad deditiōem, nec tamen sine sanguine coegit. Hoc postremo in Britannia opere fortiter patrato, exercitum Terminus tradidit. Is eductas ex hibernis copias in regiones ad septentriones spectantes duci iussit. Eos ipse Dessius dimisso statim secutus est, ac exercitu ad Brochteam arce admoto breui eam, ac mox castellum propinquum de Anglis cepit, vt inque fere omni praesidio deleretur. Cum in Lothianam redisset, ac totis viribus in id incuberet, ne comeatus Hadinam subueherentur, ac pene ex improviso magnus Anglorum, & Germanorum exercitus ei se ad praelium paratum ostendisset, tuos instructos magno gradu retrodixit, donec ad loca tutiora perueniret. Interea Scotorum eques, qui ab omni parte hostium agmini insultabat, conspicatus Germanos si impedimenta indidit, ea momento temporis diripuit. Comeatus interim nullo impediēte Hadinam illati. Inter haec ad Coldingamiā Iulianus Romerus cum Hispanorum cohorte incautus, vt in rebus tranquillis oppressus, ipse capitur: pene tota cohors est deleta. Terminus domum reuersis Anglorum copijs, ad Hadinam oppugnandam redire decreuerat. Tenebant oppidum viri acres: sed regionibus circa vastatis, cum difficilis, & periculosa esset comeatum longinquo subuectio: patumque, & raro, nec vnquam sine dano apportaretur: ipsique praeterea Angli grauissima seditione domi laborarent, & foris Gallico bello premerentur, praesidium Hadinense omni spe auxiliij destitutum ad Cal. Octob. 1549. oppido incenso in Angliam discessit. Praesidium quoque ad Laudiam iam in eo erat, vt omnium rerum necessarium inopia circumuentum dederetur, cum subito allatum est de pace inter Anglos, & Francos in iura, quae ad Cal. Apr. anni 1550 fuit in Scotia promulgata, ac proximo mense Maio Galli milites sunt classe domum reuecti. Ea pax circiter triennium, quod ad externum hostem attinet, durauit. Sed grauissimo bello nihilo minus fuit & molesta, & perniciosa. Nam qui praerant rei summae Prorex, & frater eius Fani Andreae Archiepiscopus, vterque summa crudelitate, & auaritia. Archiepiscopus etiam in omnem libidinem solutus, quasi iure permessa in omnes omniū rerum licentia, suis cupiditatibus obsequabatur. Primum velut futurę tyrannidis fuit praesagium multa caedes Gulielmi Creichtonij hominis primarij. Is in ipsius Proregis aedibus, ac tantum non in ipsius conspectu a Roberto Sepilio fuit caesus: pater filia. Archiepiscopus, qui Rege vivo inter eos, quibus plurimum fidebat, sincerioris religionis studium praese ferebat, & eo defuncto in omnia vitia praiceps ierat, e mul-
 tis concubinis hanc Sempliam nec forma decoram, nec fama alioqui integram, nec aliam re-
 quam pro-

1549

1549

1550

Archiepiscopus S. Andree
 frater Hameltonij pro-
 regis aedibus 72 f. f. f. f. f.
 vult. fol. 292

Rerum Scoticarum

quam procacitate insignem à marito propinquo suo, & gentili abductam prope in
 vxoris iustæ loco habebat. Proxime secuta est mors Ioannis Maluillij nobilis Fi-
 fani, qui proximo Regi inter familiarissimos habebatur. Eius deprehensæ fuerunt
 literæ ad Anglum quendam, cui amicum captiuum commendabat. In eis etsi nulla
 suspitio criminis inerat, tamen ad supplicium auctor earum raptus capite luit. Pe-
 nam foediorum fecit patrimonium eius Dauidi filiorum Proregis minimo datum.
 Horum quidem facinorum damna ad paucos, inuidia ad multos, exemplum prope
 ad omnes pertinebat. Ob hanc imperitiam regni gerendi, totiusque vitæ segnitiam,
 cum animos etiam vulgi Prorex offendisset, cum ob alia indies fiebat vilior: præci-
 pue post sublatum Georgium Sophocardium, maxima parte hominum securas ci-
 lamitates in religione vertente: sed ijs maxime, qui non modo puritatem doctrinæ
 & vitæ totius moderationem in Georgio suspiciebant: sed qui multis & eius veraci-
 ssimis prædictionibus persuasi vim futuri perspiciendi diuinitus ei inditam crede-
 bant. Vilescente ob hæc interim Proregis auctoritate, mox & secutum malum mul-
 to latius fufum, quod omnium querelas, nec eas quidem obscuras expressit. Con-
 tinentibus enim iuridicis per vniuersum regnum indictis, verbo quidem, vt latroci-

nia comprimerentur. Verum res ipsa ostendit nihil aliud, quam pub-

licam direptionem sub honestis nominibus quari. Ab vni-

uersis enim extorquebatur pecunia: & a bonis viris, &

latronibus equalis multa exigebatur: & vtri-

que non pro magnitudine scele-

rum, sed opum plecte-

bantur. Nec

à sinceræ religionis cultoribus abstinebat crudelita-

tem, & avaritiam, etsi ipse aliquando eam sectâ

professus fuisset: nec tum haberent Car-

dinalæ, sub cuius nominis præ-

sentu sua vitia tegebant.

Nec Proregis no-

mine pecu-

nia

curpius querebatur, quam

flagitiosius libidine

fratris profun-

debat,.

(*)

RER VANDALICARUM

HYMNI

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

RRERVM SCOTICARVM HISTORIA

Auctore

GEORGIO BVCHANANO

SCOTO.

LIBER DECIMVSSEXTVS:

1550

REBVS domi compositis, Regina vidua, partim vt filiam; patriam, ac propinquos inuileret, partim vt spem dominandi admotam, & sese offerentem amplecteretur, in Galliam proficisci statuit, comitibus adiunctis, quos a suis consilijs non putabat fore alienos, Mulier enim ambitiosa, nec incallida sperabat Proregem suis vitijs pessum euntem facile de gradu depelli, ac se in eius locum posse substitui. Itaque cum apud Gallum supra annum cominorata rerum Scotticarum ei statum in-

dicasset, benigne audita est, & quæ voluit, per fratres facile persuasit. Rex Gallus, vt quæ cupiebat in Scotia sine motu adipisceretur, Scotticæ nobilitatis, quæ Reginam viduam profecuta fuerat, primores pro cuiusque ordine, & loco varijs honoribus accepit. Qui Proregi aliqua necessitudine erant coniuncti, honoribus cumulantur. Filius enim eius Iacobus Scottis omnibus mercede militantibus in Gallia præficiatur: duodecim præterea francicarum librarum millia annua ei promissa. Huntiazus (cuius filius ei erat gener) fit Comes Morauia: filijs Rothusij ex diuersis matribus de patrimonio litigantibus natus minimus, qui Hamiltonijs erat affinis, Comes vocatur. Gallus a Regina vidua admonitus Robertum Carnagium Proregis familiarium nuper in Galliam missum, vt gratias agat de auxilijs toties aduersus Anglos militum, & Galuinum Kiluinini Abbatem omnes haud dubie factionis Hamiltonianæ se vocat. Is aperit, quæ cum Gulsianis superioribus diebus tractauerit: quorû summa eò fere tendebat, vt Proregi ostendant, eum Regi rem facturum gratissimam, si breue tempus, quod supererat ei magistratus Reginae viduæ cederet. Id cum & eorum, & bonum, & cum legibus esset consentaneum, tum se curaturum, vt a rationibus eius non alienum foret: operamque daturum, vt cum Rege munifico, ac amico fideli sibi rem esse sentiat: ostendere iubet qua beneficentia in eum, & amicos in presentia vltro sit usus: quod in posterum sperare debeat. Ita magnificis promissis operatum Carnagium domum remittit: ac breui post legatum Scotum Panitariæ Rossensem Episcopum sequi iubet. Is, vt maiore erat eloquentia, & auctoritate, cum Prorege, atq; eius amicis egit, vt summæ rei administrationem in Reginam viduam

Nn. j.

trans

Rerum Scoticarum

transferrifineret, ac vix tandem impetrauit. Ipse ob fidem, ac industriam in eo negotio transigendo a Rege Galliarum coenobio in Pictonibus est donatus. Regina tamen certa de rerum in Scotia successu, cum satis prouisum videretur, quo pacto Scotiamissa vetere libertate, ad seruitutem Gallorum adducerentur, accepto legato ad rem gerendam Osellio homine acri, cuius consilio in rebus omnibus vteretur, terrestri per Angliam itinere domum est reuersa.

¶ Proximo post reditum anno, Proregem prope per omnes regni partes conuentus iuridicos agentem secuta, nobilitatem paulatim suam faciebat. Hoc toto itinere pauci facinorosorum supplicio affecti: ceteri pecunia luerunt. Hęc Regina nec probare poterat, nec tamen penitus inuita audiebat. Quicquid enim fauoris publici Proregi decederet, id vniuersum sibi accrescere interpretabatur. Interim igitur nobilitate in suas partes tracta, cum ipso Prorege per amicos egit, vt sponte magistratum se abdicaret. Propinqui circumspiculis eius viribus, cum a pecunia, & amicis cum inuicem cernerent, & quanta ex tutelae rationibus reddendis ei moles incuberet, (Rex enim Iacobus quintus magnam vim pecuniae, & armorum, magnum nauium, & equorum, machinarumque genarum numerum, magnam, & preciosam suppellectilem decedens reliquerat, quae ille inter suos intra paucos annos profuderat) nec rationes posse diu differri, Regina iam prope adulta videbant. His molestiis, si imperij abdicatio se explicare posset, non magnam in eo iacturam fore cernebant: & magistratum eorum Gallis redderet, cuius iam diu vis omnis ab illis penderet: & inuidioso Proregis titulo, quem diu retinere non poterat, incolumitatem, & securitatem suam, & suorum redimeret. Hęc conditio cum non displiceret, in has fere leges conuentum est, vt quaecumque Hamiltonius e proximi Regis bonis vsurpauerat, ea Gallus ei condonanda caueret, ac immunem a rationibus tutelae nomine reddendis eum faceret: accepto tantum iureiurando, se, quae comparerent reddidit. Nec tamen in eo promissum praestitit. Nam duodecimo fere post anno, arce Hamiltonia post praesidium ad Langosidum capta, multa illic sunt deprehensa, quae periculum eius coarguerent. Data sunt ei ampla munera, & titulus Ducis Castellerotij (quod est Pictonum oppidum ad Viennam flumen situm) cum annuo duodecim millium francicarum librarum reditu: cuius summae dimidium aliquot annos fuit persolutum. Adiectum, vt omnium ordinum suffragiis si Regina sine liberis decederet, Hamiltonius proximus haeres ei decerneretur. Hęc quidem ibi conuenta, & pacta, atque in Gallias missa: vt per Reginam ibi, & curatores eius confirmarentur. Curatores autem Regina de sententia matris creat Henricum secundum Regem Francorum, Franciscum Duce Guerniciae, & Carolum Cardinalem eius fratrem. Et Prorex quidem quando ab administratione publica suadente Panitario iam decedere erat pollicitus, tamen appropinquante finiendi imperij termino, pro sua solita inconstantia rursus omnia in dubium reuocare, & quam grauis e summo magistratu in vitam recidere priuata casus reuocacionibus neccendis tergiversari, cum Regina nondum duodecimum expleisset annum. Aduersus hęc cum non deesset quod diceretur, tamen Regina vidua non re parua, etsi certa rixari. In hoc secessu cum nobilitatis pars maxima ad eam uocitaret, fortuna illuc inclinante, nunquam interea cessauit omnibus rationibus, quae procures in suam factionem pertrahere, aut tractos confirmare, bonam omnibus rationibus de se faciendo, & cum rerum administrationi adiuuaretur (quod breui omnes rationem

1374 annoru

turum intelligebant) multa singulis, & vniuersis pollicendo. Tantum illis artibus profecit, vt duo solum primi ordinis Proregi adessent, reliqui ad Reginae partes transirent. Apud eum enim soli remanserunt Ioannes frater eius Spurius, & Leuistonius propinqua cognatione iunctus. Hac solitudo circa Proregem, & velut publica significatio alienatae voluntatis omnium ordinum, & apud Reginam procerum frequentia coegit eum ad conditiones, quas poenitentia ductus reiecerat denuo reuerti, hac lege, vt Regina vidua eas in proximo conuentu per tres ordines, & per curatores in Gallia curaret confirmandas. Eodem fere tempore res in Anglia turbatae fuerunt ob Regis Eduardi sexti mortem adolescentis maxime expectationis, propter raram ad omne genus virtutis indolem & natura inditam, & doctrina exculam. Principio veris proximi nobilitas Sterlini coacta est. Ibi frequenti concilio prolata est approbatio eorum, quae cum Protege transacta fuerant, quibus omnibus Regina cum curia penes Proregem esset. Ad ea perficienda conuentus est indictus Edimburgum in decimum diem proximi mensis Aprilis. Ibi prolata sunt pacta, & conuenta, vt dictum est, a curatoribus approbata. Iis lectis Prorex assurgens sese palam abdicare recepit: atque ex eiusdem mandato Reginae viduae tradidit, eaque magno conuentu in palatium illa suscepit: atque in locum Proregis suffecta pompa praecunte per urbem stupatus ense, corona, & sceptro praelatis de more ingressus in comitium erat, in ordine redactus turbae se immiscuit, anno 1555. Nouum fuit id profum, & ante eum die inauditum Scotis spectaculum. Primum enim tum de consilij sententia ad regni gubernacula admota est foemina. Hac rerum ad Gallos inclinatione Scoti nunquam adduci potuerunt, vt arcem Edimburgensem exteris custodiendam committerent, verum, ne si Regina sine liberis decederet, eam sibi Galli tyrannidis sedem constituerent. Ea igitur tuenda Ioanni Areskino velut sequestro est data: quam nemini, nisi ex ordinum decreto redderet. Post hac statu publico (vt videbatur) composito, Regens (ita tum eam vocare placuit) Georgium Gordonium Huntileae Comitem ad comprehendendum Ioannem Muderacum Reginaldinae gentis principem, insignem parum sincera fide creditur obisse Gordonius. Itaque cum re infecta redisset, in curia vsque ad diem causae dicendae retentus est: propinquis interim ad leniendam rei male gestae inuidiam culpam in Catanam tribum falsos rumores in vulgus spargendo, referentibus, Rem enim ab eis corruptam euentiebantur ob insigne eorum in Gordonium odium. Id autem ex hoc fere initio exarsit. Dum Regina adornatae nauigationem in Galliam, Gordonius apud se in vinculis Gulielmum Catanam familiaris principem adolescentem cura Iacobi Comitis Morauiae liberaliter educatum in vincula coniecerat, nullius quidem maleficij compertum, sed quod se in clientelam eius dedere recusabat. Oberat etiam Morauij, cuius e sorore natus erat, propinquitas. Hunc Gordonius contumelia accensum non satis tutum arbitrabatur post se liberum relinquere, neque dignam causam expetendi supplicij reperirebat. Igitur per amicos homini adolescenti, & malarum artium ignaro persuaderet, vt sibi vni suam causam permitteret. Hac enim vna ratione posse alterius famam, alterius incolumitati consuli. Igitur Gordonius vitae, necisque inimici dominus factus, odio dissimulato cum vxore agit sua, vt se absente de homine innoxio supplicium sum-

in 1555 Edwardi sexti regis Angliae a delecto.

regina vidua gonsia
fit gubernatrix scotie

Rerum Scoticarum

mat: ratus facinoris inuidiam in eam transferri posse: quod longe cōtra euenit. Nam cum omnes Gordonij vasrum ingenium agnoscerent, & vxorem eius foeminam le-
 ctiſſimam in omni reliqua vita intra matronalis decoris præscriptum se continuisse
 scirent, omnibus facile persuasum est eum omnium consiliorum vxori auctorem
 fuisse. Igitur Gordonio in custodia retento, de pœna in consilio Regentis sententijs
 est variatum: alijs in Gallias eum ad aliquot annos relegantibus, alijs capite multan-
 dum consentibus: vtraque sententia est reiecta per principem inimicorum eius Gil-
 bertum Comitem Cassilissæ. Is enim cum ex præſenti rerum statu prospiceret non
 diuturnam fore inter Scotos, & Gallos concordiam, ne in Galliam relegeretur, obli-
 tit. Hominem enim ingenio vasro, & obrectatoribus, & æmulis nocendi cupido,
 bello, quod breui futurum ob Gallorum insolentiam non dubitabat futurum, velut
 facem, atque adeo ducem hostibus præbendum non esse. Supplicio afficiendum
 etiam multo minus existimabat: nullum enim malum domesticum tantum esse, aut
 eius vindictam tanti putandam, vt Gallos procerum Scotorum sanguini fundendo
 assuefacerent. Eò tandem decursum est, vt pecunia cum eo diceretur, ac retineretur,
 donec iure, quod in Morauiam sibi vendicabat, cederet: Orcadum Hebrlandicarum
 insularum, & Mariæ vectigalibus, omni denique patrimonio Regio, quod in
 illa plaga situm est, item præfecturis iuridicis aliquot prouinciarum, vnde illi mag-
 næ commoditates erant, abſtineret, omnesque fructus vtendos, fruendoſque publici-
 canis, & coactoribus, quibus Regenti visum eſſet, libere permitteret. His conditioni-
 bus dimissus, cum Regentem, aliosque nonnullos, qui apud eam plurimum poterant,
 conciliaſſet, non multo post ad intima consilia fuit adhibitus. Interea aulica omnia
 officia, ex quibus quæstus eſſet, vt æmuli videri volebant auctore Gordonio, peregrini-
 nis dabantur, eo consilio, vt Regentem cum Scotorum proceribus committeret: & ex
 vtriusque partis cladibus voluptatē si nō honestam, saltem non iniucundā caperet.
 Comes autem Cassilissæ, qui hanc tempeſtatem futuram viderat, iam prope vates
 haberi cœperat. Ex eo res tranquillæ fuerunt vsque ad mēsem Iulium anni 1555. Re-
 gens hoc velut ocium a bellis naſta ad publicum regni statum corrigendum animum
 intendit. Ennernesum profecta publicos conuentus in omnibus locis fere, in quibus
 haberi solebant, coegit: & cum multa seueritate de pluribus quietis publicæ pertur-
 batoribus supplicia sumpsit. Ioannem Stuartum Atholiæ Comitē aduersus Ioannē
 Muderacum misit, vt offensam Gordonij in superiore expeditione corrigeret. Ille nō
 solum fortitudine, & constantia proprijs sibi virtutibus, sed solertia, & felicitate sum-
 ma vsus cum cum liberis, & omni familia deditum recepit, & ad Regem perduxit.
 Verum ille siue ocij, cuius erat impatiens, seu scelerum consciētia agrum animum sit-
 mulante, custodijs deceptis elapsus, omnia cæde, & sanguine rursus impleuit. Quo
 tumultu audito, Regens citius, quam constituerat, coacta est ad iudicia exercenda
 aduersus illum, atque alios maleficos proficisci: inde reuersa in conuentu publico
 quosdam è Cardinalis Betonij interfecit: rēbus homines populares a Prorege in ex-
 ilium pulsos restituit. Nec tamen hoc facto plus gratiæ collegit, quam ex no-
 uorum tributorum excogitatione offensionis. Hanc pecuniæ conficiendæ rationem
 vulgo creditum est Osellium, Rubeumque, & pauculos illos Gallos, qui circa Regem
 tem erant, commentos, vt videlicet censu facto tabule conficerentur, in quibus omnium
 bona perſcriberentur: ac singuli pro rata quotannis portiunculā ad sumptum belli
 in theſaurum publicum hunc in usum destinatum reponerent. Ex ea pecunia in hoc
 peculiari arario seruata mercenarium militem posse conduci, qui limitibus esset præ-
 iudicio

fido, quæ interm domi nobilitate, nisi si quando maior vis hostium ingrueret, quam vt ordinarijs præfidijs possit sustineri. Hanc nouam pecunię confectioẽ cum tenuiores egerrime ferrent, & amarulentis dictis palam prosequerentur, è procerib⁹ maior pars tacite mussabat, dum quisque respicit, ne qui primus obuiam iret Regẽtis cupiditati, præcipuam recusationis inuidiam in se vnum auerteret. Proximus ordo primoribus, qui sua taciturnitate libertatem publicam proderẽt, non minus quã Regenti infensus cum circiter trecenti Edimburgi conuenissent, è suo corpore duos Iacobum Sandelandium Calderanum, & Ioannem Vemium ad Regentem miserunt, qui in tributo soluendo ignominiam, & in censu conficiendo paupertatis publicæ, & priuatę confessionem deprecarentur: maiores enim suos non modo se, suaq; aduersus Anglos longe, quam nunc sunt potentiores defendisse, ac sæpe etiam in illorum agros incurrisse. neque se nunc degenerasse adeo, vt non et rem, & vitam, sicuti vñs postulet, patriæ impendant. Quod ad mercenariorum conductionẽ pertinet, rem esse periculi plenam, summam rei Scoticæ hominibus sine re, sine spe, quiduis ob pecuniam avaris committere, quorum profundam avaritiam incendat ad nouam molienda occasio, & fortuna secum fidem circumagat, & vt cætera recte se habeant, illique patriæ charitatis magis, quam suæ conditionis meminerint, cuiquã necredibile fore mercenarios fortius pro alienis, quam dominos pro se, suisque præliaturos, maioresque stimulos excitaturam in vulgi ignobilis animis exiguam mercedulam mox in pace casuram, quam nobilitati fortunas, liberos, coniuges, arasque, & focos. Huc præterea illud accedit, quod hæc consultatio ad imperij Scotorum summam spectet, resque multo sit maior, quam quæ hoc tempore, & in hac principis bellæ ætatula sit tractanda: & vt confici absque vllò motu possit, ipsam illam nouam belli administrandi rationem inutilem fore maior pars hominum suspicatur, & merito: præsertim cū ex tributo Scotorũ hominũ nõ copiosissimorũ tantũ pecunię egre cõfici possit, vt ad tuendũ per mercenarium militẽ limites sufficiat: verendumque ne huius consilij is sit exitus, qui limitẽ nostrum hostib⁹ potius aperiat, quã claudat. Nã si Angli ex opulentiore regno opulentiùs in eum vsum ærarium instituant, quis dubitet eos cū suæ plebis minore molestia duplo nostris maiores alere posse copias? & eas, nõ quæ limiti obtendantur, sed in ipsa regni viscera penitus irrũpant. Reliquã orationis partẽ nescio an præstet silẽtio suppressere, an in vulgus efferre. Audio plætosque obmurmurantes, hanc pecuniolã quis colliget? quantum ex ea erit necesse in quæstorũ, aut coactorũ mercedẽ decidere? quis eã spondebit non in luxurię instrumentum, sed in vsum publicum conuersum iri? magnam nihil tale futurum spem nobis affert, magnam suppeditat fiduciam principis clarissimæ (penes quam nunc summa est potestas) probitas, & temperantia. Sed cum aliorum vel externa, vel nostra facta recordamur, non possumus nobis imperare, ne, quod sæpe factum vidimus, aliamas, in quibus maiores nostri in sua libertate munienda aduersus arma potentiorum maximũ collocauerunt præsidium. Roberto eius nominis primo Scotorum Regum nemo creditur fuisse prudentior: certe fortiorem nullum fuisse omnes cõlibus suis prodesset, moriens hoc consilium dedit, ne Scoti non modo pacẽ perpetuam, sed nec longiores inducias cum Anglo facerent. Videbat enim homo & nã solertissimus, & longo rerum vñu in vtraque fortuna exercitatus, in ocio, & desidia animos delitijs, & voluptatum amcenitate frãgi, corpora læguescere: & extincta

rationem satis videbatur. Is non expectato consilij decreto, ea trans Tuedam
 anem miserat. Id factum Scotorum procerum animos supra quam credi potest,
 offēdit. Osellius enim eò spectare videbatur, vt quicquid in ea expeditione gerere-
 tur, eius gloriam apud Gallum in se vnum transferret: atque paulatim Scotos im-
 petijs ferendis assuetos sibi obnoxios faceret. Scoti vero ab homine priuato, eo-
 demque peregrino se ita contemni, vt ne sententijs quidem iuxta maiorum consue-
 tudinē corrogatis circumagerētur, ab eo præsertim, qui proceribus inconsultis plus
 vni sibi arrogaret, quam vllus vnquam Regum attētaffet. Re igitur in consilio delibe-
 rata, in id omnes consenserunt, se non obiecturos regni vires hostibus ad cuiusuis
 priuati hominis arbitrium; præsertim cum nec Regibus vnquam legitimis in eo ge-
 nere parere consuessent, nisi rebus antequam geri cœpissent in consilio explicatis,
 & multum diuque, expensis. Hanc vero imperandi licentiam quid aliud esse, nisi
 tentationem, quam patienter tyrannidem ferre possent. Itaque Osellium iubent
 machinas reducere: ni pareat, pœna, quæ a proditoribus exigi soletet, indicta.
 Hæc molestissime tulerunt Regens, & Osellius: quod altera suam, alter Regis, cuius
 erat legatus, maiestatem minui existimaret. Sed cum viribus essent impares, pro tē-
 pore ferenda erant: neque remedium aliud occurrebat, nisi vt Regina Scotorum,
 quæ iam nubilis erat, cum primum commode posset, Delfino nuberet. Ita enim cō-
 silij publici vim, cum in viri matiu vxor esset, imminutum iri. Per eam hiemem
 varia, & euentu vario fuerunt excursiones. Vna ad Zeuiotæ montis radices memo-
 tabilis, qua inter Norfolkicæ Ducem, & Andream Catum acriter, & diu ancipite vic-
 toria certatum est. Tandem ad Anglos inclinante victoria, Carus captus fuit: multi
 vrinque viri fortes vulnerati. Conuentus Edimburgum in mensem Decembrem
 est indictus, ad literas Regis Francorum audiendas. In ijs post satis longam fœde-
 rum antiquorum commemorationem, & mutuam officiorum vicissitudinem petit
 a senatu Scotorum, qui ex trium ordinum delectis conficitur, vt quoniam Delfinus
 filius suus circa finem Decembris ætatem iuxta leges nuptijs maturâ esset ingressu-
 rus, legatos homines idoneos cum liberis mandatis mitteret, qui nuptias prope in-
 choatas (quippe hac spe Regina Scotorū in Franciâ fuerat transmissa) absoluât, & gē-
 res hæctenus fœderatas in vnum velut corpus vniant, & veterem vtriusque populi
 beneuolentiam hoc insolubili vinculo connectant. Id si faciant, proluxe de se, suisque
 omnia pollicetur: & quicumque beneuolentiæ fructus ad amicos peruenire possēt,
 ale sperate iubet. Hæc festinatio Galli cum õnes intelligerēt quo pertineret, Scotiq;
 cõ eo mox de libertate certamē imminere prospicerēt, tamē ad conuentū indictum
 obediēter õnes venerunt. Ibi sine tumultu electi octo in Galliâ matrimonio conficiē-
 do legati, supremi ordinis tres Gilbertus Kennedus Cassilissæ, & Georgius Leslius
 Rothusie Comites: his additus est Comernaldiæ Regulus Iacobus Flaminius fa-
 milia sue princeps. Tres itē ordinis ecclesiastici, Iacobus Betonius Glasuensis Archi-
 episcopus, Robertus Reedus Orcadam Episcopus, & Iacobus Stuartus Cœnobij
 Sani Andreę Prior, & idem Regine frater. Infimi ordinis duo, Georgius Seto-
 nius, quod Edimburgi, & Ioannes Arskinus Dunensis Montis rosarum præfectus
 esset, equestri quidem loco, sed dignatione primoribus facile par. Eos, cum vela fecis-
 sent, litus Scotiæ legentes primum ventus vehemētissimus excepit. Deinde longius
 prouectos adeo sæua tempestas afflixit, vt duæ naues non procul a Bononia Mo-
 rorum oppido fluctibus obrutæ perierint. Comes Rothusius, & Orcadensium
 Episcopus piscatoria nauicula in terram delati soli ex vectorib' euasere incolumes:

1314 anno.

1304 by Henry 1st
estherman

Rerum Scoticarum

Cætera classis diu fluctibus iactata ad alios litoris Gallici inferiores portus appulsi.
 Legati cum rursus in vnum locum conuenissent, statim in aula contenderunt. Ibi
 de nuptijs agi coeptum: & cunctis fere assentientibus, Gufianorum tamen in eis
 accelerandis insigne studium erat: simul quòd ea affinitate multum auctoritatis ac-
 cessurum ad suam familiam existimabant: simul occasio eorum cupiditati suffraga-
 batur, quòd qui eas maxime improbaturus videretur Annas Momorancius omniu-
 tum Gallorum procerum habitus prudentissimus detineretur ab hoste captiuus. Is
 cum ob multas alias causas, vt plerisque videbatur, non iniustas rem præcipitari no-
 lebat, tum ne Gufianorum potentia (quæ prudentioribus suspecta, omnibus iam into-
 lerabilis esse coeperat) supra quam tutum Regibus esset, cresceret. E quinque enim
 fratribus Gufianis, qui natu maximus erat, omnibus, quæ in Gallia merebant, copiis
 præerat: proximus in Ligures, vt Carolo Cossæo succederet: tertius ad eum, qui in
 Scotia erat, exercitum cum imperio, & supplemento mittebatur. In quarti potestate
 triremes ad Massiliã erant. In Cardinalis Caroli manu res nummaria tenebatur, ita
 vt nec miles, nec nummus in omni ditione Regis Gallorũ citra eorũ voluntatẽ mo-
 ueri posset. Hanc Regis optimi fortunam quidam commiserati memoria repetebat
 illorum temporum conditionem, cum per aulae factiones Gallorum Reges in mo-
 nasteria, velut mitius quoddam exilium relegabantur. Aula per aliquot dies nupti-
 alibus illis orgijs operata, vbi ad se redijt, legatis Scotorum in consiliũ vocatis Can-
 cellarius Franciæ cum eis egit, vt coronam, cæteraque regni insignia repræsentarent,
 vt Reginæ maritus de more Scotorum Rex crearetur. Ad ea breuiter legati, nihil sibi
 de ijs rebus mandatũ respõderunt. Tum rursus Cancellarius: Nihil aliud a vobis in
 præsentia postulamus, quam quod in vestro positum est arbitrio, vt, cum hac de re in
 conuentu Scotorũ disceptabitur, honorem, quem iuste nunc petimus, vestris suf-
 fragijs comprobetis: idque vos ita facturos syngrapha confirmetis. Id postulatum
 cum impudentiæ plenũ videretur, paulo constantius, atq; acrius reiiciendum existi-
 marunt. Itaque responderunt, suam legationẽ intra præscriptas metas coerceri, quas
 nec possent, nec vellent transgredi. Quòd si etiam cum liberis mandatis missi essent,
 tamen amicorum fidelium nõ esse postulare, quod sine certa pernicie, & prodicionis
 infamia, etiam si periculum capitis abesset, concedi nequiret. Se quidem Gallis tot
 necessitudinibus coniunctis, quæ ab amicis honeste tribui possent, gratificaturos.
 Orare, vt illi in petendo intra eosdem modestiæ se fines continerent. Ita legatis ex au-
 la dimissis, etsi redire ad suos festinabant, tamen antequam conscenderent, quatuor
 e principibus eorum Gilbertus Kennedus, Georgius Leslius, Roberrus Reedus, & Jacobus
Flaminius, omnes summa virtute, & charitate in patriam: item complures
 eorum comitibus non sine magna suspitione veneni decesserunt. Creditus est
 Jacobus Reginæ frater eadem potione petitus. Nam etsi constitutione cor-
 poris firmiore, & iuuentæ robore fretus mortem euaserat, assidua tamen, &
 periculosa ventriculi infirmitate quoad vixit, laborauit. Ea ætate fuit is rerum
 in Britannia status, vt magis pax non esse, quam bellum esse videretur.
 Certatum est vtrinque prædis abigendis, & villarum incendijs. IncurSIONES
 interim non incruentæ factæ. Duo nobiles captiui ab Anglis abducti Goli-
 elinus Kethus Comitibus Martialis filius, & Patricius Graiorum familiaris inter-
 Scotos princeps. Cætera bellorum damna per vilia capita sunt euagata. Eo-
 dem fere tempore Angli duce Ioanne Claro equite, classem ad infestanda Scotiæ
 litora miserunt. Ea ad Orcades accessit, vt exscensione facta Cracouiacam sedem
 Episcopi

1557

Cuius 4te legatus
 St. Alatu beneno tollit

Episcopalem, solumque in ea gente oppidum cremarent. Cum suorum non paucos in litus exposuissent, fixissima procella subito exorta naues ab ora maris in altum reiecit. Ibi cum vadis, & ventis diu conflictatę vela retro in Angliam dederunt. Qui descenderant, ab Insulanis ad vnum sunt occisi. Hoc anno, & superiore etiam causa religionis quodam modo iacuisse videbatur, quod morte Georgij Sophiocardij nõnihil compressa abunde sibi satisfactum putaret, alteri si in cętibus priuatis tranquille Deum patrio sermone colore, & de rebus diuinis sobrie disputare liceret: alteri cęlo Cardinali magis duce partium, quã vindictę cupiditate se carere ostenderent. Nã qui in locum eius successerat, magis pecuniam, quã sanguinem aduersariorum fitebatur: neque ferre sequiebat, nisi vt prædandi, & voluptatum fruendarum licentiam tueretur. Mense Aprili Valterus Millus sacrificulus, nec admodum literis ex politus, Episcopis tamen suspectus, quod missare desisset, ad conuentũ eorum rapitur. Is quãquã & natura, & ætate invalidus, & extrema paupertate oppressus, tamen è squalore carceris productus, & acerbissimis conuijs petrus adeo non modo constanter, sed etiam acutè respondit, vt tanta animi magnitudo, & fiducia in tam tenui corpusculo etiam inimicissimis diuini numinis vi nixa videretur. Ciues Fani Andreæ adeo egre iniuriam ei factam tulerunt, vt nemo inueniretur, qui iudex in eum sederet: nec, tabernis omnibus clausis, quicquam, quod ad supplicium faceret, venale haberetur. Quæ res vnum vitæ diem ei produxit. Postridie tandem repertus est è familiaribus Archiepiscopi Alexander Someruallius homo flagitiosus, qui iudicis personam in eum diem susciperet. Populus certe eius mortem adeo moleste tulit, vt, ne memoria nam lapidum cum vita interiret, in eum locum, vbi corpus eius crematũ fuerat, magis dotes curassent, semper postridie congestus apparebat, donec tandem opera Papæ ad ea, quæ per oppidum extruebantur edificia fuit asportat°. Ad 13. Cal. Aug. dies ab Episcopis dicta erat Paulo Mefanio nobili tum verbi diuini concionatori. Eo die cum frequens aduocatio procerum adfisset, ac res ad tumultum spectaret, iudicium in aliud tempus dilatatum est, complures, sed absentes tantũ damnati: qui, ne acerbitate pœnæ terrentur, iussi ad Cal. Sept. adesse: ac recantantibus errorum venia promissa. Cum in eisdem Cal. incideret dies D. Ægidio festus, quem velut Deum tutelarem Edimburgenses venerabant, & magnis ei poculis libabant, ac vicinos, & hospites magno epularum luxu accipere solebant, Regens venia ne in tam confusã multitudinis turbã tumultus aliquis oriretur, & ipsa adesse voluit. Papani eius aduentu lati facile exorant, vt in pompa solenni, in qua Ægidi° per urbem ferri consueuerat, adesset. Sed Ægidius ex æde sua furto sublatus nusquã comparabat. Verum ne pompa Ægidio, aut oppidum pompa tam celebri die careret, substitutus est ei alius Ægidiolus. Hunc cum Regens esset comitata per maximã oppidi partẽ sine vlla suspitione motus, ac se fessam in diuersorium contulisset, statim apparetur vrbana Ægidiolum e ferentium humeris detractum in coenum prouoluit, dilapsi, speciem tumultus maioris præbuerunt. Verum vbi intellectum est plus in eodem motu timoris, quam periculi fuisse, remque totam eitra eedem, ac sanguinem transfuditam, rursus è latibulis suis proreperunt, & congregati de summa rerum commitant. Ibi etsi pristinae dignitatis recuperandæ spe prope penitus deiecti, tamen si quid fiducia simulatione rebus deploratis mederi queant, non secus, ac si prioris fortunę viros manerent, vltro metum hostibus intentant.

Conueni

1558

Religio

Valterus ab religione Edm
burgi expulsi.motus ab Ægidio
in cœnâ Edimburgi

Religio in Scotia
paulo missam verbi
ad ministrum citatur

Conuentum Edimburgi ad 6. Id. Nouemb. indicunt. Eius dies habendi cum venisset, sacerdotes in ædem dominicanorum collecti, Paulum Mesaniam, quem iam pridem in superiori conuentu adesse iusserant, nominatim citant. Ei absentem exilium indicunt, cum grauissimæ pœnæ denunciatione, si quis eum recto recipiat, aut vitæ la re ad vitam necessaria iuuet. Ea comminatio minime Taodunanos ab officio deterruit, quò minus necessaria suppeditarent, & alij ad alios deducerent, & per honores in aula gratiosos agerent cum Regente, vt exilium ei remitteretur. Sed cum sacerdotes non solum renitterentur, sed pecuniæ vim satis magnam offerrent, nihil confici potuit. Inter hæc quidam viri nobiles è Fife maximè, & Angusia, ac aliquot oppidorum ciues illustriores per omnes Scotiæ præfecturas dispersi hortabantur, & vniuersos, sinceram diuinæ legis prædicationem amarent, ne se, suosque amicos, & eorundè sacrorum participes a paucis, & infirmis opprimi sinerent. Si iure agere inimici velint, se superiores: sin vi contenderent, nõ impares fore. Quibus hæc placuerunt, tabulas ea de re confectas, quibus subscriberent, offerunt. Hi primi cõgregationis nomen assumpserunt, quod postea celebrius qui consecuti sunt, fecere. Purioris religionis nomen dices cum iam proculdubio re in vltimum discrimen breui venturam prospicerent, cõmuniter ad Reginam postulata quædam mittere decreuerunt, quæ nisi obtineret, in facies ecclesiæ vlla futura erat, neque multitudo a seditione poterat contineri. Eis ad Regentem ferendis hominem ætate venerabilem, totoque vitæ cursu eleganter acuto, Iacobum Sandelandium Calderanum splendidum equitem selegerunt, qui legationis mittendæ necessitate multis verbis explicata nomine omnium, qui ecclesiam Christi instauratam cupiebant, in summa hæc postulauit, vt in precibus publicis, in sacramentorum administratione ministri ecclesiæ populari lingua, quæ ab omnibus intelligi posset, vterentur, vt ministrorum electio iuxta antiquam ecclesiæ consuetudinem penes populum esset: vt qui præessent electioni, in eorum vitam, doctrinamque diligenter inquirerent: & si per superiorum temporum negligentiam alij docti, flagitiosive ad honores obrepissent, vt eis a ministerijs ecclesiæ remotis alij sufficerentur. Sacerdotes ad hæc indignabundi fremebant, esse quenquam, qui palam tam impudentis facinoris auctorem se profiteri auderet. Deinde paulum se dato motu, respondent se rem proculdubio disputationi commissuros. Quod enim illinc fore periculum vbi ipsi in sua causa futuri essent iudices? Contra contendentes religionum vindicibus non ex hominum arbitrio, sed perspicua scripturæ sacræ sententia rem decidi debere. Proposuerunt sacrificuli & alias concordie conditiones, sed tam ridiculas, vt responsione sint indignæ, vt videlicet si vindices religionis missam in pristino retinerent honore: si purgatorium post hanc vitam esse faterentur: si & diuis supplicandum, & pro mortuis orandum esse consentirent. Illi nobis vicissim permitterent, vt sermone patrio in precibus Deo offerendis, in baptismo, & cœna domini vterentur. Instauratores ecclesiæ institerunt (vti ante) a Regente petere, vt in causam iusta responsio se ab æquitate, & ratione non alieno solaretur. Regens quidem sacerdotum causæ fauebat: eisque clam, vbi primum sedaret occasio, suam operam, operaque spondebat. Aduersam factionem iubebat patrio sermone orare Deum, sacramenta populo exhibere, cæterosque ritus obire sine tumultu, tantum ne doctores eorum publice Edimburgi, & Lethæ conciones ad populum haberent. Hæc etsi illi sedulo præstarent, tamen alienatè ab eis voluntatis multa se prodebant indicia, & Papani Edimburgi ad eadem fere postulata, quæ per nobilitatem ad eam sunt delata, pene paribus vti sunt responsis: hoc etiam amplius ad eam partem, quæ erat de ministrorum electione

postulatio de Religione
exeratio

dectione, in hoc genere questionū, aut iuris Canonici, aut concilij Tridentini decre-
 tis standum. Sed nec ipsi de rebus suis quicquam in illo cœtu statuerunt, nisi quod
 1588
 Episcopis mādarent, vt in singulas suæ ditionis parœcias occultos delatores mitte-
 rent, qui legum papisticarum violatores ad ipsos deferrent. Et quanquam iam pa-
 lam suas minas pro nihilo pendi viderent, tamen & auctoritate publica (quæ penes
 ipsos erat) & Gallorum armis confisi non minus imperiose, quam antea infirmiori-
 bus insultabant. Ad horum animos aliqua ex parte mitigandos, & acerbiter
 sententiæ aduersus Euangelij concionatores deprecandū missus est Ioannes Are-
 skinus Dunensis Comarchus homo doctus, & perinde pius, & humanus. Is pro-
 ca, qua cuncti erga Deum pietate, erga homines charitate affici debemus, eos orauit,
 vt saltem non grauarentur tolerare, vt cum populus ad orandum conueniret, Deum
 patrio sermone iuxta leges diuinitus iussas coleret. Hanc eius postulationem tantum
 abest, vt comprobarēt, vt acrioribus, & arrogantioribus, quam vnquam antea verbis
 incesserēt, adiectis etiam solito grauioribus minis, & conuitijs: ac, ne nihil in eo con-
 uentu actum putaretur, quasdam protritas Papanorum leges typis curant excu-
 dendas, omniumque templorum valuis affigendas, quas quia quadrante veniebant
 in publicum, vulgus quadrantarias, & interim tribolarem fidem vocabant. Inter
 hæc in conuentum ordinum ingressi, qui superiori anno legationem in Gallia ob-
 ierant, facile tenuerant, vt acta sua probentur: introductus deinde Gallorum lega-
 tus, cum satis longa oratione explicasset Regum Gallorum veterem, ac diuturnam
 in omne Scotorum nomen beneuolentiam, ab omnibus, & singulis vehementer
 contendit, vt corona, quam ille nouo, ac monstruoso nomine matrimoniale vocabat,
 maritum suæ Reginae ornent. quo e nomine nullum emolumentum, nulla potentia,
 præter nudam vocis illius usurpationem esset accessura. Multæ aliæ verborum blan-
 ditia, quas hic enarrare superuacuum esset, a legato adiectæ fuerunt: quæ, quò in re
 futili erant accuratiores, tanto, ne fraus occulta subesset, suspectiores fuerunt. Lega-
 tus tamen partim immodicis promissis, partim importunis precibus, fauore etiam
 quorundam mox futuræ adulantium potentia, tenuit, vt corona Delphino decer-
 neretur. Delecti, qui eam ferrent Gilespicus Cambellus Argatheliæ Comes, &
 Iacobus Reginae frater. Hi cum in manifestum exitium ablegari viderentur, iam
 imminente omnium capitibus Gallicæ ambitionis procella, lentius profectionem
 adornare, ac rem in diem proferre decreuerunt, donec omnia circumspicendo, ve-
 lut futuri temporis certius omen captarent: præsertim cum propior, & luculentior
 honoris titulus sese offerret. Mortua enim Maria Anglorum Regina, statim Sco-
 ta se pro hærede gerit: ac titulos & insignia Regum Anglorum in omni supellecti-
 li, & instrumento domestico apponendo curat, vt cum Gallia misere per id tempus
 in Mediolani, Neapolis, & Flandriæ dominatu vendicando vexaretur, ad cumulum
 malorum adiectum est tituli Anglicani ludibrium. Neque prudentiores Gallorum
 non hoc videbant: sed Gusianorum (qui tum omnia poterant) erroribus etiam
 assentiendum erat. Illi enim plurimum hoc vanitatis genere splendoris Gallico
 nomini se adiecisse videri volebant. Regens quoque accepto decreto de corona
 matrimoniali, nouum quodam modo induisse videbatur ingenium. Nam pristinam
 illam omnibus gratam comitatē in imperiosam paulatim conuertebat arrogantiam:
 & pro leuibus responsis, quibus vtrique factioni se excusabat, non voluntate sua fie-
 rit, sed ratione temporum, quo minus tam prolixè quàm cupiebat, nondum accepto illo
 decreto promittere auderet, nunc omnium rerum, vt rebatur, compos alijs morib^{us},
 alia

maria anglor. regine
 mortua 58. qui in
 unum vob. mactat
 crudeliter exisset.

da: regny qui suam
ma: cōtra religionē

alia oratione utebatur. Indictus erat Sterlinum conuentus in 6. Id. Maij, cum saepe ex ea audiretur, nunc se alijs curis vacuam non passuram maiestatem summi imperij de gradu deiectam, nobili aliquo exemplo eam esse restituendam. His futuræ temporis indicijs multi admoniti deprecatum veniebant: & in ijs, quò dignitate hominū res fieret impetrabilior, publicè missi Alexander Cunigamius Glencarniæ Comes, & Hugo Cambellus præfectus iuridicus Aërensis eques illustris. Ibi non se potuit continere, quin vocē impietatis testem profunderet, Inuitis, inquit, vobis, vestriq; ministris isti, etsi Paulo sincerius concionabuntur, tamen exulabunt. Cum illi subijcerent supplices, vt quæ sæpenumero promississet, in memoriam reuocaret: respondit fidem promissorum a principibus exigendā, quatenus eam præstare cōmodum eis videretur. Ad hæc illi subiecerunt, se ergo omne obsequium, & parendi necessitatem ei renunciare, atque præmonuerunt, quantum incommodorum esset ab hoc fonte emanaturū. Hoc responso præter opinionē ista se cogitaturam dixit. Hic cum resedisse non nihil impetus iræ videretur, noua fax multò acrius eam incendit, auditò per Thanos Euangeliū publice recepisse. Illa Patricium Ruuenium oppidi præfectum, qui forte aderat, aggressa, iubet omnes illos nouandæ religionis motus comprimere. Cum ille in corpora, facultatesque eorum se imperium respondisset habere, hæc vt in potestate ei sint sedulo curaturū, ius in animos nō habere: a deo statim incanduit, vt diceret non mirandum fore, si breui eum tam perfractę poeniteret audeat. Iacobum Haliburtonum Taoduni præfectum iussit Paulum Mefanium comitum præhensum ad se mittere. Verum is ab eodem præfecto admonitus vt tempori paulū cederet, oppido excessit. Ad cæteros quoque vicinos conuentus rescripsit, vt Romano more Pascha proximum celebrarent: qua in re cum nemo ei paruisset, iam furenter irata omnes ecclesiarum totius regni ministros Sterlinum in ius vocauit ad decimum diem proximi mensis Maij. Ea re diuulgata, purioris religionis cultores se se mutuo exhortati, vt vna cum ministris ad confitendam suam quoque fidem adessent: tanta fuit eò properantium multitudo, vt etsi inermes aduentarent, Regentis merus incesset, ne consilia sua parū sibi procederent. Igitur Ioannē Arelkinū Dunensem, qui forte aderat, ad se accersit. Cum eo agit, vt turbam non necessariam domum remitteret: quod ei non difficile, propter auctoritatem, quæ ei apud suos erat, se interea nihil aduersus quenquam illius sectæ molituram. Multi de hoc Regentis promisso certiores facti, omisso veniendi consilio domos rediere. Illa nihilo secius, cum decreta conuentui dies aduenisset, omnibus, qui citati ad nomen non respondissent, velut contumacibus aqua, & igni interdixit. Dunensis quam parum promissis fidendum esset expertus, iam sibi a vi metuens se subtraxerat, ac Ierniæ, Angustie, & Merniæ proceres, etsi de Reginæ fide dubios, tamen ad huc collectos reperit. Illi ex eius sermone cum (quod ante suspicabantur) odium Reginæ inexpiabile intelligerent, neque amplius per simulationem rem transigi posse aduersus apertam vim se parant. In hoc tam lubrico statu Knoxius Perthi multitudinem coactam nactus concionem ad eos luculentam habuit, animosque accensos penitus inflammauit. A concione maior populi pars pransum discessit: in æde pauci, & plebæ: sed & hi ira & indignatione æstuantem remanserant. Inter hæc sacrificulus plebæus animos hominum experiri volens se ad missandum apparat, ingentem tabulam, ac verius Idolorum thecam explicat, in quo erat historia multorum diuorum maximo sumptu exsculptorum. Adolescens quidam astans, cum adclamasset facinus intolerandum fieri, sacerdos ei colaphum incussit: ille lapide sublato, vt in sacerdotem mitteret, ista in tabulam

ministri religionis
in iura vocantur

ministri
huorum

1558

bulam delato, vnam statuam ex ea confregit. Reliqua multitudo furēs partim in sacri-
 ficulū, & tabulam, partim in ceteras aras inuolant: ac momento tēporis omnia pro-
 fani cultus monumenta comminuunt. Hæc ex infima plebecula operæ prandētibus
 tum maxime potentiorib⁹ peregerunt. Eodē furoris impetu ad monasteria fratrum di-
 uersi discurrunt, reliquo se vulgo continenter ad eos aggregante: et quanquam fra-
 tres haberent velut ad hos casus cōparata præsidia, nulla tamen vis temerario mul-
 tudinis furori potuit obistere. Primus in idola, & sacrorum apparatus factus est im-
 petus: proxime tenuiores ad prædam discurrerunt. Inuenta est apud Francisca-
 hos supellex quidem non solum copiosa, sed etiam admodum lauta, et quæ decuplo
 tot, quot ipsi erant, abunde satis fuisset. Dominicanis nequaquam eadem erat opu-
 lentia, sed certe tanta, vt mendicitatis professionem facile falsam redargueret, adeo
 vt non inscite quidam non fratres mendicantes, sed manducātes eos appellaret.
 Atque hæc omnia pauperibus in prædam cesserūt. Nam quibus res erat, adeo se cō-
 tinuerunt ab omni auaritiæ suspitione, vt monachorum nonnullos, ac præcipue
 fratrum Carthusiensium præfectum, auro, atque argento facto discedere onustū
 permiserint: nec magis fuit incredibilis militarium hominum a præda abstinentia,
 quam in demoliendis tot ædificijs celeritas. Carthusiensium enim ædes illæ lax-
 issimæ tam properanter non modo dirutæ, sed etiam exportatæ fuerunt, vt intra bi-
 duum vix fundamentorum vestigia superessent: Hæc ad Reginam, vt erant gesta,
 aut paulo etiam atrocius relata animum eius elatum ita inflammarunt, vt sancte iu-
 rauerit, se ciuium sanguine, et oppidi incendio tam execrandum scelus expiaturam.
 Cuprēses Fifani audito rerum Perthi gestarum ordine, & ipsi maximo consensu,
 simulachris aut con fractis, aut eiectis suam ædem repurgant. Eam rem ædis Curio
 adeo acerbe tulit, vt nocte, quæ insecta est, ipse sibi mortem consciuerit. Harum re-
 rum nuncio Regens perculsa Hamiltonium, Argatheliæ, atque Atholiæ Comites
 cum propinquis, atque clientibus ad se accersuit: et quanquam summa celeritate
 hostium cōnatus præuenire cuperet, tamen machinarum gēnarū subuectio in cau-
 la fuit, vt vix demum decimo octauo die Maij ad loca vrbi vicina accederent. V-
 bi de Regentis apparatu, & copijs ad proceres, qui Perthi erant, est perlatum, & illi
 nuncijs celeriter in omnes partēs dimissis, amicos, & eorundem sacrorum socios im-
 plorant, ne in vltima de vita, & omnibus fortunis dimicatione se deserant. Accessers
 e proximis conuentibus magno studio, & summa celeritate prope omnes populari-
 ter: nonnulli etiam Lothiani properarunt eodem, ne communi periculo defuisse vi-
 derentur. Sed omnium conatus, & festinationem vicit Alexander Cunigamius
 Glencarniæ Comes. Is audito quō in statu res esset, bis mille, & quingentos par-
 tim equites, partim pedites collegit, ac diei noctem continuans in itinere ducto ex-
 exercitu per loca aspera, & inculta, vitatis Regentis castris Perthum peruenit. Erant in
 exercitu Regentis adhuc Iacobus Stuartus proximi Regis nothus, & Gilespicus
 Cambellus Argatheliæ Comes. Hi etsi præcipui auctores instaurandæ religionis
 erant, tamen quia spes concordie nondum erat penitus abiecta, manserant apud
 hostes eo consilio, vt si bonis rationibus pax coire posset, operam amicis præstarent:
 sin autem animi papanorum a quiete prorsus abhorrent, eandem cum cæteris, qui
 Perthi erant, aleam fortunæ subirent. Regens per exploratores certior facta in ca-
 stris hostium supra septem virotum fortium millia esse, omnesque summa alacritate
 se ad prælium expedire, quāuis ipsa præter Gallorum auxilia prope parem Scotorū
 numerum in armis haberet, tamen in vltimum discrimen rem committere verita per
 eosdem

*ycet h. her arka
 d. Idola dominicantib*

*virginis qui sumit
 seu in uelocitate*

*isam confangit
 data yaguna*

Rerum Scoticarum

de Relegione ac
honoribus anno 1559

eosdem, quos ante nominauimus, Iacobum Stuartum, & Gilespicum Cambellum ad hostem misit. Ex altera parte Alexander Cunigamius, & Ioannes Areskinus Dandenensis electi, qui cum eis de concordia agerent. Hi quatuor, Regina iam placabilior, quod sciret Glencarnium iam copias coniunxisse cum reliquis idololatriæ oppugnatoribus, ita conuenerunt, ut Scoti militantibus vtrinque dimissis Regenti oppidum pateret, donec lassitudinem ex itinere contractam paucorum dierum quiete ipsa, comitesque leuarent. Interea oppidanorum neminem damno, aut molestia afficerent: Gallorum ne quis oppidum ingrederetur: neque propius tria millia passuum accederet, cæteræ omnes controuersiæ in proxima comitia dilata. Ita presenti tumultu composito sine cede, & sanguine, religionis vindices, ut qui non inter arma, sed illata propulsare cupiebant læti discesserunt, Deum laudantes, qui belli incrementum exitum hunc dedisset. Comes Argathelius, & Iacobus Stuartus ad Fanum Andree, relicta ad Perthum Regente, concesserunt, ut tædia superioris temporis periculum discuteret. At illa soluto voluntariorum vtrinque exercitu, oppidum cum paucis ingressa honorifice pro ciuium copijs est recepta. Galli mercenarij cum Patricij Morauij ciuis honesti ædes præterirent, sex eorum cum omnes iactus aduersus podium ligneum, vnde familia spectabat, direxissent, vnus Patricij filius adolescens tredecim annorum fuit peremptus. Regens corpore ad se allato cum genus didicisset, casum quidem miseratione dignum esse inquit: eoque magis, quod in filium, ac non in patrem potius ea calamitas incidisset: se vero fortuita præstare non posse. Ex hac eius oratione cum facile omnes intelligerent fidem conuictorum non amplius duraturam, quã, donec suæ vires Regenti placerent, illa orationi facta conuenientia adiecit. Nam intra triduum omnia miscere coepit. Ciuium enim alios spoliavit, alios exilio multauit: magistratus omnes nulla iuris formula obseruata commutauit, ac Sterlinum discedens Scotos mercenarios, qui præsidio essent, in oppido reliquit: quo facto a cõuentis volebat videri non discedere, quod promisisset vrbe libera, neminem Galilum se in ea relicturam. Cum obijceretur in cõuentis omnes Gallos ceteri, qui fidem Regi Gallo haberent obligatam, ad illud Papanorum commune recurrit, Harenico non seruanda promissa. Quod si æque honesta facinoris excusatione uti posset, nulla sceleris cõscientia se impediri, quo minus isti hominum generi & bona, & vitã adimeret. Promissorum autem fidem a principibus non esse adeo anxie exigendam. Cũ hæc satis indicarent pacem non diuturnam fore, tum ea, quæ secuta sunt, multo vehementius opinionem de ea sinistram cõfirmarunt. Iacobum Stuartum, & Gilespicum Cambellum minacibus literis, & mandatis profecuta extremas legum poenas eis, nisi redirent, interminata: de aduersæ factionis exercitu secura, quippe quæ est voluntarijs, & qui sine stipendijs militaret, constatum esse sciebat: nec vbi dimissi essent, facile, aut cito cõuenturos existimabat. Missa restituta, cæterisque rebus quoad potest, compositis, oppidum quo diximus, præsidio cõmunite Sterlinum versus iter ingressa est. Multis enim de causis eum locum a suis teneri volebat. Nam id oppidum prope totius regni in medio situm, & solum muris cinctum, ciues habet bellicosos, & vicina nobilitas vniuersa a Papanis aliena erat: ad quos reprimendos hanc arcem obijci volebat. Commoditates habet præterea multas, & in primis ad terrestrium, & maritimarum copiarum subuectiones. Nam per Taum amnem, qui muros alluit, æstus maris infunditur, exterarumque nationum cõmercijs aditum præbet. Idque vniuersum fere est oppidum, quod ab vltimis vsque regni finibus vndique terrestri itinere adiri potest. Ad cætera enim litoris æstuarijs a mari immixtis, viæ multifariã intermixta sunt, & per

Sterlinum oppidum
in eius die factum fuit

et per ea itinera lenta: quod nusquam ea sit nauicularum copia, ut vno comēatu magna multitudo transmittere queant. Sape etiam aut ventis contrarijs, aut tempestatum violentia dies complures viatores retinentur. Ob has causas Perthum & comuentibus habēdis, & militibus vndiquaque comōditissimum habetur. Verum illa tempestate Regens non tantum accepit ex loci comodo situ emolumentum, quam ex violata induciarū fide comparauit inuidiā. Is enim vltimus ei rerum secundarum, & publici comēptus primus dies fuit. Res enim diuulgata magnorum in omnibus regni partibus motuum causas dedit. Nam Comes Argathellia, & Iacobus Stuartus in violandis se auctoribus factis inducijs suā fidem ledi credentes, comōcata ad Fanum Andreae vicina nobilitate, se ad purioris religionis cultores adiungunt: atque ad eius sectae socios scribunt, Regētem Falcolandiae cum Gallis copijs esse: Cupri, & Fani Andreae exitio imminere: cui nisi praesenti auxilio obuiatur, omnes ecclesias Fisanas in lummo discrimine versari. Ad eos e locis propinquas magna repente accurrit multitudo infensissimis aduersus Regētem, & eius copias animis. Quippe cum gente infociabili, & fera bellum esse, apud quā equitas, ius, fides, promissa, fides, & iuris iurandi religio tam leui momento penderent, ut ad omnem spei auram, & incertissimos blanditijs fortunae status dicta indicta, facta infecta esset. Nulas in posterum conditiones concordiae audiendas, nullā pacis, nisi altera parte extincta, aut certe peregrinis regno exactis, spem superesse: proinde se ad vincendum, vel moriendum compararet. His, atque huiusmodi sermonibus ita vniuersorum animi fuerunt incitati, ut primum Caralia (quod oppidum in extremo Fisan angulofium est) impetu facto aras euerterent, simulachra confringerēt, & omnem militici apparatus disperderēt. Quod autem vix credibile est, ira plus apud vulgi animos poterat, quā auaritia. Inde ad Fanum Andreae progressi, spoliatis reliquis diuorū sedibus, fratrum Francisci, & Dominici Cenobia solo equarunt. Hæc cum prope in oculis Archiepiscopi gererentur, quāquam satis validam equitum manum secum haberet, quibus copijs se oppidum posse tueri paulo ante sperauerat: tamen cum populustudium, ac tantum voluntariorum concursum cerneret, sese cum suis a furore multitudinis subduxit, ac Falcolandiam ad gentiles, & propinquos venit. His audiens Regens adeo exarsit, ut sine vltiore deliberatione denunciaret in proximū missis in omnes partes edictis imperauit, ut omnes, qui arma ferre possēt, se Cuprum sequerētur: praesentesque Gallorum, & Hamiltoniorum copias premonuit, ut ad sonum tubae omnes praesto in armis essent. Hoc eorum consilium, cum recte religionis vindices per exploratores rescissent, ijs qui aderāt familiaribus, & amicis repente conuocatis, ut Regentis consilium praueuierēt, statim Cuprum contenderunt. Eodē prope momento Taodunani, & nobiles e proximis agris ad mille virorum, veniunt eodem signo exciri se cum eis coniungunt. Eam noctem ibi commorati, post die mane copias ex oppido educūt, & in campis proximis in procinctu steterūt Papanorū exercitum expectantes, suaque auxilia, quae paulatim aduehant, recolligentes. In castris Regentis duo Gallorū millia erant, quibus praerat Osellius. Mille Scotos ducebat Iacobus Hamiltonius dux Castellerotius: ita tum eum vocabāt. Hi omnes praemissis de vigilia secunda machinis summo mane iter ingressi eō venerāt, ut hostiū cum idoneis locis machinae erāt collocatae: quingenti equites emissi, quibus leuibuspreglijs hostiū animos pertēterent, simul si flumē transire pararet, ut impeditos aggredierentur

Regina papana reu-
reformata 1559

Fanum Andreae spoli-
atum & fides idola

Regina papana fuit

Papanorum 3000

Rerum scoticarum

1559

Continuatio
de religione in
papalis et regina

derentur. Horum alacritas Gallis eunstationem afferebat: eam etiam auxit ad-
 ientus Patricij Lermonthij præfeti urbani Fani Andrea, cum quingentis ciuibus
 armatis: qui agmine (vt mos itineris habet) in longum exporrecto maioris, quam
 pro numero multitudinis speciem præbebat. Hæ res eis erant impedimento, ne
 (quod maxime cupiebant) numerum, & ordinem hostium conspicerent. ac duces
 e propinquo noscerent, ac (vt iussi erant) ad suos referrent. Itaque quidam e
 Gallis, vt totam hostium aciem saltem e longinquo subiectam oculis haberent, in
 collem satis editum conscenderunt. Inde cum plures equitum, peditumque acies
 modicis interuallis relictis stare viderent, ac retro illos magnum calorum, & equiso-
 num numerum ad vallis cuiusdam labrum, velut spectaculum in longum extensum
 conspicerent, rati vniuersam illam multitudinem ibi in subsidijs collocatam, omnia
 vero maiora ad suos detulerunt. Dices de consilij sententia ad Regentem, que
 Falcolandix substiterat, miserunt, qui, quo in statu res essent, edocerent. Scotos si-
 bi videri multo plures, quam sperarant, & ad pugnandum alacriores: contra, qui
 secum militarent mulfare: & quosdam aperte indignari, se in paucorum peregrinorū
 gratiam aduersus ciues, amicos, & propinquos duci. Tandem assentiente Re-
 gente, tres ab Hamiltonio legati ex primoribus mittuntur, atque hi maxime, qui in
 exercitu hostium propinquos, aut liberos haberent. Hac legatione pax confici
 non potuit, quod pietatis vindices tories vanis promissis elusi nullam pacationis
 fidem haberent: nec Regens tum habebat, aut si habuisset, e dignitate pax confici
 masset aliud fidei firmamentum dare. Accedebat & illa difficultas, vt (quod
 maxime petebatur) peregrini regno excederent, quod præstare inconsulto Rege
 Gallix non poterat: & moræ induciarum interpositæ non ad animos ad pacem in-
 flectendos: sed, vt sæpe antea experiri erant, ad accersenda auxilia externa peteban-
 tur. Hoc tantum conuenit, vt Galli milites in Lothianam transportarentur, indu-
 tiæque in octo dies fierent, dum Regens pacificatores e suis ad Fanum Andrea mit-
 teret, qui pacis æquas leges vrisque ferrent. Sed vindices libertatis cum plane
 perspicerent Regentē, quod conditionibus sibi honestis rem componere non po-
 sset, tantum rerum prolationem quærere, dum proximum æstuarium cum suis tra-
 mitteret: Comes Argatheliq, & Iacobus Stuartus per literas egerunt cum ea, vt Per-
 thum deducto præsidio liberum suis legibus relinqueret, vt in oppido recipiendo
 pacta erat. Huius foederis violati inuidiam in se cõferri, qui faciēdi authores fuerat:
 cum nihil a Rege responderetur, Perthum versus, vnde preces, & lamentabiles
 querelæ quotidie afferebantur, signa conuertunt. Kinfanus enim vicinus Comar-
 chus, quem Regens cū discederet oppido præfecit, vt obsequendi studium vexati-
 one ciuium ostentaret, suo dolori priuato indulgebat: & veteres inimicitias, quas cū
 plerisque ciuium habebat, parum ciuilitate exercebat, alijs domo fugatis, alijs ob-
 tentu religionis spoliatis. Nec dissimilē militibus licentiam permittebat. Has in-
 iurias amicis, & eorundem sacrorum socijs illatas cū qui Cupierat, intellexissent,
 iter eò primo mane pronunciatum est. Oppidum obsessum post paucos dies est de-
 ditū: ac pulso Kinfanio præfectura urbana Patricio Ruuenio præfecto iuridico red-
 dita est: deinde Scoenam vetus, & infrequens oppidum ob vnum suorum contra fi-
 dem datam occisum incenderunt. Per exploratores est rescitum Regem præsidium
 Francorū Sterlinum missuram, vt qui vltra Fortham erant, a reliquis excluderent, iam
 Id consilium vt præuenirent Gilespicus Cambellus, & Iacobus Stuartus, iam
 multa nocte cum summo silentio Pertho mouerunt, ac Sterlino potiri monasterio
 riasfratrum

1559

Galli ut papam
diffugerent

inuesti hunc in siti gallico

1559

teria fratrum statim diruerunt: cetera item circa urbem sacra ab idolorum cultu
 nefario erant: ac post tertium diem viam, quæ Edimburgū fert, ingressi, Lim
 buchum in medio itinere situm superstitioso cultu liberant: & quanquam ad
 modum pauci numero essent vulgo militum tanquam bello confecto ad domesti-
 ca negotia dilapso, per tot oppida tamen compresso Papanorum fastu Scotorum, &
 Gallorum cohortes mercenarias tantus terror inuasit, vt cum omnibus, quæ trahere
 poterant impedimentis Dumbarum perfugerent. Scotorum proceres instaurā-
 dæ religionis principes, complures in re ordinanda dies morati, præter ædium sa-
 crarum ab omni missificandi apparatu repurgationem verbo Dei sincere enunciādo
 concionatores constituerunt. Interea e Gallia nunciatur Henricum secundum Re-
 gem decessisse. Ea res vt Scotis auxit læticiam, ita minuit industriam: plerisque tan-
 quam omnibus defuncti essent periculis, quò visum est dilabentibus: Regens con-
 tra fornidans, ne ipsa cum Gallis tota Scotia exigeretur, summa cum vigilātia in om-
 nes occasiones erat intenta. Primum exploratores Edimburgum præmisit, qui ho-
 stium consilia cognoscerēt, per eos admonita vulgus militum dilapsum: paucos re-
 rata cum eis, quas habebat copijs, rectā Edimburgum ducit. Occurrerunt ei offi-
 ciose Iacobus Hamiltonius dux, & Iacobus Duglassius Mortonij Comes. Hi cum
 conditionibus frustra rem componere tentassent, illud saltem tenuerunt, ne eo die
 confingeretur. Tandem conditionibus hinc inde iactatis 24 die Iulij 1559, indu-
 ciæ factæ in decimam vsque Ianuarij, quarum summa hæc erat, vt nemo cogere-
 tur ceremonijs, quas nollet, vt: ne præsidium militare Edimburgi collocaretur: ne sacer-
 dotibus fieret impedimentum, quominus prædiorum suorum fructibus, decimis, pē-
 sionibus, alijsve quibuscunque redditibus libere vti frui possent: ne quis ecclesiæ
 instauratæ templa, monasteria, aliave loca in sacerdotum vsus fabricata demoliri,
 aut in alios vsus transformare tentet: item vt postridie illius diei typos excuden-
 dæ pecuniæ, ac palatium Regium Regenti cum omni, quam in ea acceperant supel-
 lectili redderent. Has inducias ne per se, aut suos violasse videretur, Regens eò im-
 pensius dabat operam, quod in superiorum temporum promissis seruandis eius le-
 uitas vulgo erat infamis. Verum tamen curabat, vt per suæ factionis homines Sco-
 ti ad iram, natura paulo propensiores irritarentur: occasionesque sæuendi in miserū
 vulgus darent. Cum nullus autem color occurreret, qui iuris aliqua specie crudelita-
 tē cœlare possit, falsos rumores disseminandos curat, religionem rebellionis præten-
 di. Veram sumendorum armorum causam esse, vt stirpe legitima extincta, Iacobus
 superioris Regis nothus regnum in se transferret. His, atque alijs huius generis mē-
 dacijs cum animos vulgi non nihil labefactari videret, literas vnas, atq; alteras, quas
 a Regibus Gallorum Francisco, & Maria videri volebant missas, ad eundem Iacobū
 curant perferendas. Hæc partim falsam beneficiorum exprobrationem, partim gra-
 uissimas minas continebant, ni defectionis consilio abiecto ad officium rediret. Ad
 hæc cū Iacobus respondisset, se nullius dicti, aut facti sibi cōscium esse aduersus vel
 Reges, vel leges. Quòd vero causam eorū, qui religionē prolapsam in suum gradū
 restituere vellent, nobilitas susceperit, vel potius ad eam causam se adiunxerit, e-
 rit, nisi diuinæ gloriæ illustrationē: cuius consilij pœnitere nō esse æquum, cui ha-
 beat auctorē, fautorem, & propugnatorem Christū: quem nisi sponte abnegare vel-
 let, ab incepto desistere non posse. Extra hæc vnam causam & se, & reliquos, quib⁹

Rerum Scoticarum

inuidiosū rebellionis nomē impingitur, in alijs rebus omnib⁹ fore obsequentissimos.
 Hoc respōsum vt in Galliam mitteretur Regenti datū, cōrumax ei, & superbū est vi-
 sum: cōtra plerisque non modestum modo, sed etiam intra modū, presertim in ra-
 tione beneficiorū, quæ nulla prorsus acceperat, nisi quæ cum omnibus peregrin-
 nis erāt ei communia. Inter hæc & mille mercenarij Galli Letham appulerunt, &
 Comes Aranius Iacobi Hamiltonij nuper Gubernatoris filius ad cōuentum proce-
 rum, qui tum Sterlini habebatur, venit. Regens Gallorum aduentu velut spei suæ
 certa iam palam ad Scotiam domandam animum adiecit. Aranię Comitib⁹ redi-
 tus hæc fuit causa. Cum vehementius, quam per illa tempora tutum erat, instau-
 rārium rem ecclesiasticam causam tueretur, a Gufianis, qui omnia apud Frācisum
 minorem poterāt, ad terrorē inferiorum ordinū morti destinabatur. Nec dubitauit
 Cardinalis Lotharen⁹ cum in senatu Parisiensi vehemētius in causam instauratæ re-
 ligionis inueheretur, pronunciare eos prope diem supplicium spectaturos hominis,
 qui principū dignationi esset æqualis. Id ille cum rescisisset, atq; in memoriam reuo-
 casset, se nō ita pridem cum Duce Gufio liberius verba cōmutasse, clandestina fuga
 de cōsilio amicorum saluti cōsuluit: ac derepēte præter omnium expectationē do-
 mesticis tumultib⁹ interuenit: ac ipse ad partes vindicum pietatis accessit. Cum pa-
 tre etiam egit, vt se eis adiungeret ac multos e veteribus offēsis ei inimicos recōcilia-
 uit. Principes factionis, qui ibi aderāt, cum pro certo audisset auxiliares copias par-
 tim iam appulisse, partim vt quamprimū mitterētur, conscribi, Lethamq; summa vi
 cōmuni, vt horreum cōmeatum, & apparatus bellici esset: ibique Galli in rebus
 aduersis receptum, in secundis portum suscipiēdis amicis haberēt. Scoti per hæc
 tēpora accitis vndequaq; copijs, Letham obsidione, sed frustra claudere tentant.
 Nam fere quicquid ænearum machinarum erat in Scotia, penes Regētem erat, aut
 arcis Edimburgēsis præfectum, qui nondum cum libertatis publicę vindicib⁹ se cō-
 iunxerat: neque penes eorum factionem hæc vires erāt, vt oppidum ab vna parte ma-
 ri cinctum, & fluuio diuisum claudere iusta obsidione possēt. Gallus interea de re-
 rum Scoticarum statu certior factus Labrossiū equitē Cōchiliati ordinis cum duo-
 bus millib⁹ peditum eō misit, qui Regenti Papanæ superstitionis cultum promotū
 pro viribus adessent. Missus fuit vna Episcopus Ambianēsis, tresque doctores Sor-
 bonici, qui de cōtrouersijs, si opus esset, disceptarēt: eorum aduentus Regētis animū
 deiectum ita erexit, vt sanctē promitteret, se prope diem pœnas de diuorum, & Regū
 hostibus expetiturā. E principib⁹ nobilitatis duodecim tum Edimburgi erāt colle-
 cti, a quibus Labrossio, & Episcopo, qui se legatos missos dicebāt, & diem ad expli-
 canda mādata peterent: responsum est, eos nō pacem (quod simulabant) querere,
 sed bellū minari. Alioqui quid attinebat armatas cohortes ad disceptandū adducere:
 se vero non ad eō rerum esse ignaros, vt in eam disceptationē se cōmitterent, vbi cogi
 possēt ad cōditiones inimicorum arbitrio accipiēdas. Quod si pacificatio inter arma
 placeret, se quoq; curaturos, ne magis vi cōpulsī, quā rationibus adducti viderētur.
 Illi autem, quod præ se ferunt, si vere, & ex animo petant, peregrinum militē remitte-
 rāt, inermesq; (vt sæpe alias) cōueniant, velut ad rem ex æquo cōponendam, non fer-
 ro, & viribus decernēdam. Hæc quidē de legatis. De munitione Lethę in iniurijs tā
 sērentiam rescripserunt, se vehemēter mirari, quod Regēs nullis prouocata iniurijs tā
 cito a cōuentis recesserint: ac veteribus Lethę incolis expulsis, peregrinorumq; colo-
 nia ibi collocata, arcem ad interitū legum, & libertatis omniū capitibus imponat: se
 magnopere orare, vt ab hoc tam pernicioso cōsilio aduersus fidē promissorum, pub-
 licam

1559

Comes Aranius Hamiltonij
ob religionē fugit e Letha

Letha oppidū.

Gallorū in Scotiam
aduentus

licam vtilitatem, leges, & libertatē temere suscepto desistat: neve eam necessitatem
 eis imponat, vt vniuersi populi fidem implorare cogantur. In eandem fere senten-
 tiam post mensem Edimburgi collecti rescripserunt: ac superioribus hanc peri-
 tionem adiecerunt, vt molitionibus nouis euerfis peregrinos, aliosque mercenarios
 quoslibet oppido emigrare iubeat, vt liberum ibi omnibus ex æquo esset negocia-
 ti, & mutua exercere commercia. Id si recusaret, se pro certo indicio accepturos
 eam regnum hoc in seruitutem velle redigere: cui malo se, quacunque ratione po-
 sset, remedium quæsituros. Ad hæc qui responderet, Regens triduo proximo misit
 Robertum Formanum principem fœciale (vulgus Regem armorum vocat) cum
 his mandatis. Primum omnium ostendes, nihil nobis magis præter opinionem acci-
 dere potuisse, quam alium esse quempiam, qui potestatem hic habeat, quam gener,
 & filia mea, vnde omnis nostra pēdet auctoritas. Superiora procerum acta, & hæc
 præsens postulatio, seu potius imperium satis declarant, eos nullam superiorem ag-
 noscere auctoritatem. Nec eorum petitio, aut potius minæ vtcunque verborū
 coloribus opertæ nobis iam nouę videri possunt. Postulabis a duce Castellero-
 tij, vt in memoriam reuocet, quæ nobis verbis, & Regi per literas sit pollicitus,
 non se modo Regi dicto audiētem fore: sed facturum, ne filius eius Araniæ Comes
 patriæ tumultibus se omnino implicaret. Item ecquid, quæ nunc geruntur, illis
 respondeant promissis. Ad literas autem respondebis, nos publicæ tranquillitatis
 causa ostendisse facturos, ac nunc etiam polliceri, quicquid cum pietate in Deum,
 ac obseruaria erga Reges nō pugnet. neque de libertatis, & legum euerfione vnquā
 cogitasse. De regno vero per vim acquirēdo multo minus. Cui enim illud quære-
 re, quod iam filia hæreditario iure sine cōtrouersia teneat? Quod ad munitiōē Le-
 thę attinet, illud rogabis: Nosnē vnquā aliquid in eo genere attētauim⁹, priusquā illi
 multis cōventionibus, ac demū cōiuratione inter se facta palā ostenderēt, imperiū
 legitimum se reijcere, ac nobis, quæ supremi magistrat⁹ auctoritatē, & locū tenemus,
 in cōstituti statū publicum pro suo arbitrio perturbassēt: suasq; partes captis viribus
 confirmassēt: & cum veteribus inimicis de fœdere fanciēdo tractassēt: ac nūc maxime
 copias eorum Anglorū domi suæ habeāt: & vt alia omittam, quam tandem causam
 proferre poterūt, cur illis liceat exercitū tenere Edimburgi ad rerum præfides inua-
 dedos: nobis autem non liceat Lethę ad salutē nostræ præfidiū aliquid copiarū circa
 nos habere? Illud nimirum cupiūt, vt quotidiana mutatione locorum furorē eorum
 (quod ad hunc diem fecim⁹) vitare conemur. Ecquæ in eorum literis de parendo
 illis magistratib⁹ est mētio: Ecquam ad cōcordiam instaurādā viam pandūt. Ec-
 quæ iudicio monstrāt, se hos motus velle sedatos, & in pristinū statū velle re-
 ducere? operiant ista quib⁹ velint emolumētū publici coloribus, palam tamē est nulla
 de re min⁹ eos cogitare. Nam si id vnum cōcordiam moraretur, sæpenumero quæ
 duceret, eō viam ostēdim⁹. Nec ipsi ignorāt, Gallos istos mandatu sui Regis iam-
 dudū, nisi suis ipsi factis in mora fuissēt, extra Scotiā futuros. Itaque, si quas nūc quo-
 que offerāt cōditiones honestas, quæ spē faciāt imperij maiestate salua, se obediēter,
 & modeste superioribus parituros, nullā instaurādę cōcordię rationē recusabim⁹: ne-
 eos hoc animo sum⁹, sed etiā Reges eorū, qui Cōchiliati ordinis equitē illustrē, & ec-
 clesiastici ordinis hominē primariū cū literis, ac mādatis eodē spectātib⁹ ad eos misē-
 rit: quos illi tamē ita cōtēpserūt, vt nō modo respōso, sed ne audiētia quidē sint dig-
 nati. Quāobrē postulabis, & imperabis quoq; duci, & ceteris procerib⁹, alijsq; cuius-
 cunque

Rerum Scoticarum

cunque ordinis ciuibus, vt ab eis statim discedant: sin minus, perduellionis eos teneri denunciabis. Ad hæc postridie, qui fuit 23 Octobris, proceres in hanc sententiam responderunt, **EX** Literis tuis, ac mandatis per fœciale missis facile intelleximus, quam perseueranter male animata sis aduersus pietatem in Deum, & nostræ gentis publicum emolumentum, & communiter omnium libertatem. Hæc vt perinde ac debemus tueamur, nos Regum nostrorum nomine præfecturam, aut quocunque alio imperij titulo publicam administrationem sub Regibus vsurpamus, suspendimus, ac inhibemus: vt qui pro certo habeamus, quæ nunc a te geruntur, ea cum eorum perpetua voluntate erga publicam huius regni incolumitatem pugnare: & quemadmodum tu nos legitimos huius regni, & Regum ciues pro senatu, & consilio publico non habes: neque nos te Regentem, aut magistratu summo fungentem agnoscimus. Cum præsertim imperium, si quod habes a Regibus commissum, grauissimis, iustissimisque de causis sit a nobis inhibitu: idque eorundem Regum nomine, quorum nos consultores nati sumus, præsertim in rebus, quæ ad omnium salutem spectant. Quanquam autem nobis est decretum, nullum subterfugere vitæ discrimen in eo oppido liberando, in quo tu contra nos mercenarios peregrinos collocasti: tamen pro ea, quam tibi, vt Reginæ nostræ matri debemus reuerentia, & opera fideli, magnopere vt secedas oramus, dum nos vtilitatis publicæ ratio cogit oppidum istud nunc armis repetere, quod sæpe antea precibus liberare sumus conati. Illos præterea rogamus, vt vna tecum educas intra 24 horas, si qui sunt, qui aut legatorum ad controuersias discipulandas, aut ad res gerendas nomen sibi vendicant, quicquid item mercenariorum militum in eodem est oppido, quorum nos sanguini libenter parcimus, & incolumitati fauimus, propter veterem, quæ tot sæculis inter Scotos, & Francos fuit, amicitiam: quam ob nostræ Reginæ cum illorum Rege matrimonialis potius augeri, quam imminui est æquum. Eodem quoque die idem fœcialis retulit, pridie illius diei procerum, aliorumque ciuium frequentissimo consilio persuasum esse omnia Regentis dicta, facta, consiliaque meram spectare tyrannidem. Igitur decretum factum de abrogando ei magistratu, cui vniuersi vtiuissimum subscripserunt: legationemque ei a genero, & filia datam inhibuerunt, eamque pro imperio quicquam agere vetuerunt, vsque ad generalem ordinum conuentum ab ipsis vbi commodum foret indicendum. 25 autem die proceres fœciale miserunt Letham, qui omnibus Scotis denunciaret, vt intra spatium 24 horarum ex oppido discederent, seque ab euersoribus libertatis publicæ sequegregarent. Post hæc comminationes excurrentibus vtrinque equitibus, bellum citra tamen magnam cædem commissum est. In hoc rerum gerendarum initio tantus in castra vindicum libertatis repente terror incidit, vt & præsentem statim vehementer perturbaret, & spem omnem successus in posterum extingueret. Multos enim Regens, qui nomina ecclesiæ dederant, partim minis, partim promissis a procerum factione abstraxerat, & castra speculatorum erant plena, qui non modo dicta, & facta, sed consilia etiam, quæ maxime occulta & credebantur, & volebant ad eam deferrent: & comprehenso Iacobi Balsurij ministro, qui literas Letham ferebat, suspicio in multos, timor in omnes se diffuderat. Mercenarij quoque ob non soluta ad diem stipendia tumultuabantur: ac si quis eos a nefario consilio reuocare conabatur, grauiter ei comminabantur: sed in hominibus a pietate, & honesto alienis non tam miranda erat seditio, quam omnines male

amino si proceres respicit
ad regina & gallos.
sed pars effray

re factum in diff. 5. m.

res malé habebat Ducis Castellerotij imbecillitas, & prope diffidentia, quæ
 propinqui terroris ita implerunt, ut eius timor multorum animos labefactaret. Qui fir-
 miores erant, cum remedia his malis adhiberent, prima de mercenarijs placandis
 consultatio fuit. Cum inter se proceres, qui remanserant, de pecunia in stipendiũ
 conferenda agerent, alijs per avaritiam detrectantibus, alijs inopiã excusantibus,
 summa confici non potuit, quæ mercenariorum furorem mitigaret. Proximum vi-
 sum est, ut vasa singulorum argentea conflarentur. Cumque monetarij operã suã
 liberaliter promitterent, typi, incertum quorum fraude, sublatis fuerunt. Restabat
 unica spes ab Anglis, sed lenta nimis videbatur: tandem priuatim suorum amico-
 rum fidẽ experiri decreuerunt: atque ad equites duos notæ virtutis (qui tum Ber-
 niti publicis munijs præfecti erant) Radulphum Sadleium, & Iacobum Croftum
 mittunt Ioannem Cocburnum Ormistonium, qui vel modicam ad remedium præ-
 sentis necessitatis impetrarent pecuniam. Id consilium quanquam maxime occulte
 tarent, tamen ad Regentem est delatum. Ea Comitum Bothuelium reditum eius
 observare iussit. Is quanquam ante paucos dies sancte iurauerat se causę pro-
 priam nulla in re obfuturum, spemque fecisset se factioni eorum subscripturum,
 tamen Ormistonium ex insidijs necopinum aggreditur: vulneratum capit, pecu-
 niam eripit. Huius facinoris fama Edimburgo Araniæ Comitum, & Iacobum
 Stuartum cum toto pene equitatu exciuit, non tam vindictæ cupiditate, quã
 ut Ormistonium (si forte viueret) eriperent; aut saltem impedirent, quod mi-
 nus ad Regentem transportaretur. Sed Bothuelius per speculatorem præmoni-
 tus, aduentum eorum fuga præuertit. Eodem die præfectus Taodunanus cum
 suis ciuibus, ac paucis voluntarijs Letham versus progressus, suas in colle pro-
 pinquo machinas collocavit. Galli, qui per exploratores cognouerant om-
 niam prope hostium equitatum abesse, ad pedites, quorum paucitatem vide-
 re subsidij restiterunt. Sed cum in primo statim congressu mercenarij (qui pau-
 ciores erant secuti) terga vertissent; ipsi quoque relictis machinis sensim pedem
 retrulerunt: donec a tergo clamor ortus est, Gallos breuiore via prægressos ad
 portam vrbis a tergo tendere, ut eos excluderent. Ad hanc vocem tanta om-
 nium rerum perturbatio est orta, ut quisque, qua proxime poterat, in tutum se
 reciperet, & dum alij alijs obstant, infirmiores a valentioribus conculcarentur:
 ac dum sibi quisque prospicit, nihil in commune consulitur. Papani è latebris
 prodeuntes palam conuiuabantur. Qui antea studium doctrinæ purioris præse-
 rebant; partim clam se subducere conabantur, partim de tota causã ab-
 scienda consultant. Quinta die Nouembris, cum nunciatum esset Gallos
 indices religionis inter se non satis essent concordēs; mercenarij vix ex oppi-
 do extrudi poterant. Comes Araniæ, ac Iacobus Stuartus primi cum familia-
 ribus egressi aduersus eos exierunt. Hos multi viri honesti, ac strenui comi-
 tati sunt: ac in Gallos se acius, quam prudentius intulerunt: nec quic-
 quam propius fuit, quam ut ab Edimburgo interclusi suæ temeritatis poenas de-
 gustum, & Gallorum sclopetarijs obnoxium eis reliquissent, partim a suis,
 partim ab equitibus pedites obterebantur. In hac trepidatione cer-
 ta clades omnibus imminabat, nisi duces æquato cum ceteris periculo
 exequis

spes ab anglis

Edimburgi per reformatos

Papani papaverunt.

Rerum Scoticarum

ex equis descendissent, cum illis pudor multos retinuit. In his fuit Alexander Haliburtonus Centurio, iuuenis strenuus, & in causa religionis instauranda acer. Is cum graui vulnere accepto in manus hostium venisset, multis ab eis plagis lethaliter sauciatus breui post moritur. Post hunc conflictum, in quo circiter 25 perierunt, multis se subtrahentibus, cæteris animi despõdentibus Araniæ Comes, & Jacobus Stuartus suam operam obtulerunt, si vel modica manus vna maneret. Cum etis pene recusantibus proxima fuit cõsultatio de vrbe relinqnenda, ac vti decretum fuit a proceribus, de secunda vigilia iter ingressi postridie Sterlinum peruenerunt. Ibi Ioannes Knoxius luculentam ad eos concionem habuit: ac multorum animos in spem certam breui ex his malis emergendi erexit. In hoc conuentu id modo decretum est, vt quoniam Galli quotidie nouis subsidijs auerentur, & ipsi etiam externis opibus se confirmarent, missus est in Angliam Gulielmus Mæcellanus iuuenis sũmo ingenio, & eruditioe, qui Reginam edoceret, quantum immineret Angliæ periculum, si Galli in Scotia operibus, & præsijs loca communirent: vt qui non religionis modo, sed legum, & libertatis interitum quærent. Scotis autem vel vi, vel fraude oppressis, vel iniquo fœdere in seruitutem redactis, faciliorem gradum fieri ad Anglorum vires infringendas. Angli re diu inter se disceptata, tandem spem auxiliorum fecerunt. Proceres libertatis vindices in duas se partes diuiserant. Alteri Glasuæ constiterunt, vt proximis prouincijs præsiderent, & locos sacrorum ab iniuria tuerentur. Alteri in Fifam missi. Franci, qui nullam ab hostibus abstinebant iniuriam, de Anglorum auxilijs solliciti ante eorum aduentum reliquias aduersæ factionis delere conantur: ac primum aduersus eam partem, quæ Fifam infederat, ducunt. Primum in itinere Linnuchum, ac Hamiltoniorum prædia spoliant: inde Sterlinum profecti, atque ibi tantum commorati, dum oppidanos diriperent, pontem transeunt: & secundum flumen ducto exercitu, litus illud vicis, & oppidulis frequẽtibus habitatum legunt: ac toto itinere, quæ occurrebant diriperent Kingornũ veniunt. Scoti vt eorum cursum remorarentur, Desertum oppidulum (id loco nomen est) cum paucis infederunt. Hic per viginti dies, cum quotidie leuia prælia confererentur, Galli quam non poterant in dominos iram, in patentes confuderunt: villamque Gulielmi Kircadij, Grangiam nomine a fundamẽtis diruerunt. Ille, qui non ignoraret Gallos eò ad rusticos diripiendos frequenter excurrere, paulo ante lucem se in insidijs collocavit: ac animaduerso Labastio Allobroge cum sua centuria egresso, tam diu in insidijs occultus substitit, dum supra mille passus a prælio Galli abessent tum demũ immisso equite a suis eos exclusit. Illi, quod in tali die crimine vnum restare videbatur, in rusticã villam propinquam ingressi se maceris, sepibusque tueri conabantur. Scoti ex superiore Gallorum crudelitate irritati, suorum lutis inmemores, & dum hoste lederent (etsi nulla præter lanceas equestres haberent arma) prostratis quæcunque obstabant, intro irrumpunt: ducem recusantem se dedere, & cum eo quinquaginta milites interimunt, cæteros Taodunum mitterent. Qui ad Desertum veluti in statione assidua erant, Cuprum conuenere. Ex eis, & alijs, qui Glasuæ erant, electi, qui ad scribendum fœdus cum Anglis Britanniam belli faciendi causa descenderent, vtrique alteris auxilia mitterent, Scotis in Anglia, Anglis in Scotia militantibus Angla stipendium solueret. Præda de hoste captata Anglis, oppida, & arces statim antiquis dominis redderentur. Scoti obsides darent, qui durante matrimonio Regis Galli cum Regina Scota, atque eo diremp-

Edinburgherum

Job Knoxius

Sterlinum diripitur

fœdus inter Anglos

num annum in Angliā manerent. Hæc Beruici acta 27 die Februarij 1560. Illud Angli magnopere Scotos monuerunt, ne antequam amicorum auxilia venirent, prolo cum hoste decernerent, ac in summæ rei discrimen venirent. Magnopere enim proceres Anglorum metuebāt, ne Scotorum præferuida ingenia in errorem inemendabilem vniuersam rem præcipitarent. Galli interea Desertum, ac Vemium depulati inter se disceptare cœperunt, rectane ad hostem, an secundum litus ad Fanum Andree, atque inde Cuprum ducerent: posterior sententia placuit, quod propter inanes viarum confusis vestigijs equites sine magno incōmodo per mediterranea duci non possent. Igitur cum paulum secundum mare essent progressi, atque ad promontorium, quod Kinragium, hoc est, rupis caput, aut finem appellant, essent peruentum, quidam conscendentes, vnde in mare longissime prospectus erat, renunciarunt cum magna læticia octo maioris formæ naues conspici. In illis Galli vniuersi pro certo, quod iam diu expectauerant, habētes, auxilia ad se aduehi, eas ingenti, vt mos est, tonitu tormentorum ancorū consalutarunt, ac sese mutuo inuitantes, alijs que alijs congratulātes, eum diem ibi transigere cum summo gaudio statuunt. Nec qui multo post nauicula vna, & altera, ex aduerso Lothianæ litore appulit. Ab eis (vt rō est Anglicā eam classē esse. Præterea rumoribus ferri copias eorum terrestres nō procul à Scotorum finibus abesse. Fit subita animorum mutatio: & immatura læticia in metum, & trepidationem est versa. Statim sublatis signis, pars Kingornum, alij Fermelinodunum plurimis præ festinatione impransis retro properant. Metuebant enim ne præsidio, quod Lethæ reliquerant, extincto, ipsi ab hostibus vndiq; circumfusis opprimerentur, antequam vires omnes in vnum contrahere possent. Hoc toto itinere e Papanis, qui se frequentes eis coniungebant, plures quā ex hostib; exuebat bonis. Nam hostium fere opulentiores fortunarum suarum bonam partem in loca longinqua periculo subdixerunt. Si qui vero sua non asportarant, præfecti Gallorū modo præsentis successu elati, sed auxilijs etiam, quę de die in diem è Gallia exuebantur, cōfisi se perpetuos illarum regionum dominos fore, villas opulētiores vni commeatuum genere abundantes in suam peculiarem prædam in spoliatas reuehebant. Papani vero aut crebris honorationibus amicitia specie exuebantur, aut clam a milite suppilabantur, aut in reditu cum magna cōmeatuū penuria, etiam non sine ludibrio palam spoliabantur, Gallis acerbe exprobrantibus eorum in prælijs ignauā operam, & in amicorum inopia subleuanda avaritiā: res quantum a perfidia abessent, ipsos iudicare iuebant. Hęc superbia contumeliosa cum rapacitate coniuncta multorū animos a studio Gallicæ factionis auerit. Nec multo post Fisanī partim hostiū metu, partim sociorū iniurijs coacti ecclesiarum nomina dederūt. Ac demū lōginquæ regiones ab exteris populariter detrauerunt: nec minus acres se ostenderunt in Gallorū tyrannide reprimenda, quā reuerentia in sua religione afferenda. Iam ver appetebat, & vtraque pars festinabat in vnum locum pedites, & paucos equites duabus nauibus è Gallia aduexit. Ipse cum milite statim descendit. Naues de nocte a Scotis fuerunt captæ. Eisdem fere diebus Marchio Elbeuij Regentis frater, qui octo nauibus pecuniam, & auxilia portabat, partim metu impulsus mari nauibus Anglis pleno, partim temeritate aduersæ excusatione vsus, vnde soluerat, reuectus est. Et noua clausura Anglica ad priorem est missa, ac toto freto volitantes Ketham insulam obsessam tene.

Rerum Scoticarum

tenebant, & Letham omnibus maritimis commoditatibus prohibebant. Interim
 libertatis vindicem, qui Fife præsidebant principes Perthum profecti, & cum Har-
 tilæo triduum ibi collocuti facile totam eam Scotiæ plagam, quæ ad septentriones
 versa est, sibi adiunxerunt. Edicta paulo post propofita sunt, vt ad finem Martij tre-
 quentes adessent. Ad id tēpus vniuersi fere ecclesiæ instauratę principes Limnu-
 chum conuenerunt: inde Hadinam profecti ad Cal. Apriles Anglis occurrerunt.
 Erant in Anglorum exercitu supra sex peditum, duo equitum millia. Proxima no-
 cte ad Præstonum castra posuerunt. Eodem die Regens iam propius admoto pe-
 riculo, vt ab incertis bellicis abesset, se cum paucis domesticis in arcem Edin-
 burghensem recepit. Præerat arci Ioannes Areskinus vir & innocentiæ, & diligen-
 tiæ spectatę. Eius autem custodiam ex publici consilij decreto (vt iam antea de-
 monstratum est) acceperat ea lege, vt eam nemini, nisi eiusdem cōsilij iussu redde-
 ret. Hanc cum Galli suis rationibus opportunam viderent, multa sepe moliti sunt,
 vt ea dolo potirentur. Ille, etsi nec animum eorum erga se ignoraret, arcemque
 cōmunisset, vt a vi, doloque esset securus, ac omnia sedulo caueret, Regem tamē
 excludere tali tempore nolebat. Id autem in ea recipienda diligenter prouidit, vt
 ipsam, & arcem in sua potestate semper haberet: nec proceres, qui liberandę patrię
 erant duces, etsi sæpe antea Regentis animum aduersus causam, quam susceperunt,
 obstinatum sensissent, tamen præsentem occasionem prætermittendam censuerunt:
 si forte aut belli propius admoti metus, aut ex longinquis auxilijs spes incerta eam
 ad quietiora consilia inflecterent. Igitur collecti ad Dalkethum factionis princi-
 pes ita scripserunt. **SÆPENVMERO** antè per literas, nunciosque a te contē-
 dimus, vt milites Gallos, qui iam alterum annum infirmam plebeculam intolerabili-
 bus malis premunt, ac populum vniuersum in miserrimę seruitutis formidinem cō-
 iecerunt, tandem aliquando hinc amandares, nosque hoc metu liberares. Verum
 cum iustis precibus apud te nil promoueremus, coacti fuimus apud Reginam An-
 glorum et regni finibus maxime propinquam conditionem nostram deplorare, &
 auxilium implorare ad peregrinos seruitutem nobis intentantes armis (si aliter ne-
 queamus) expellendos. Illa vero quanquam nostris calamitatibus permota causa
 nostram susceperit, tamē vt erga Reginę nostrę matrem nostro fungeremur officio,
 & a Christiano sanguine fundendo, quoad fieri posset, abstineremus, & vim armatā
 tum denique experiremur, cum aliter ius nostrum obtinere nequiremus. Adhuc
 nostrę modestię esse putauimus te iterum rogare, vt Gallicas copias cum præfectis
 & ducibus quamprimum hinc emigrare iubeas. Id autem vt commodius prestabilis
 possit, Regina Anglorum non modo tutum, vt sit iter per suum regnum præstabit,
 sed & classe sua in Galliam transportandos curabit. Quæ conditio si reiciatur, nos
 Deum, & homines testamur, nulla nostra malitia, aut odio ad arina itum, sed iniurias,
 et mera necessitate coactos extrema experiri remedia, ne statum publicum, nos ip-
 sos, fortunæque nostras, & posteritatem omnem in vltimas calamitates præcipitare
 mus. Neque tamen, quanquam grauissima patiamur, & grauiora insent, vllum
 periculum nos coget ab officio erga Reginam nostram discedere, aut Regi maritimo
 cuius vlla in re, quæ non ad vetustę libertatis interitum, aut ad nostrum, posterorum
 q; nostrorū exitiū pertinebit, resistere. Te autē princeps benignissima, iterū, atq; ite-
 rū rogamus, vt expensa nostrę postulationis æquitate, & quę ex bello sequi possunt
 malis, & quā huic tuę filię regno grauissime affectę necessaria sit quies, iustis præci-
 bus te nō grauatim accomodes. Id si feceris, & iucundam tuę moderationis memora-
 tiōem

120 Oratorum ad Regem
 Gallicam.

Ad apud omnes nationes relinques: & maxime partis Christianorum consules tranquillitati. Vale, Dalbethi 4. die Aprilis 1560. Sexto Aprilis die, cum Angli secundum mare appropinquarent, Galli circiter mille, & trecenti Letha egressi collem, ubi planities definit, modice assurgentem occuparunt, quod ibi Anglos castrametatos existimarent. De loco aut capiendo, aut retinendo supra quinque horas acerrime dimicatum est, non paucis utrinque cadentibus: tandem Scotis equitibus magno impetu in densissimam Gallorum aciem irruentibus, trepida fuga in oppidum fuerunt compulsi. Id modo, quod minus omnes a suis exclusi perirent, obstitisse visum est: quod Angli equites paulo tardius, quam conuenerat, erant emissi. Tentata post hæc, castra sunt colloquia Anglis inducias aspernantibus, & per excursions leuia, nec tamen inuenta certamina miscentibus, quæ commemorare non est operæ precium.

Ad vndecimum Cal. Maias Ioannes Monlucius Valentia Allobrogum Episcopus primum in castra Anglorum, inde in arcem Edimburgensem ad Regentem est deductus. Cum ea biduum collocutus redijt ad Scotorum proceres: nec tum ratio concordia cum eis in potuit: quod Scoti in eo constanter perstarēt, ut peregrinus miles domum remearet. Post hæc Angli cum ob intervallum, quod castra dirimebat ab oppido globum impetus euanesceret, acictus prope inualidi conciderent, castra trans Letham fluuium propius oppidum locant, vnde certior est propinquo nocendi esset facultas, & cum hoste frequentius comminus congrederentur.

Pridie Cal. Maias, circiter duas horas ante solis occasum ignis fortuitus partem oppidi corripuit, ac violētia ventorum adiutus ad proximam usque lucem in tecta sequebatur, ac partem horreorum publicorum amplexus non nihil commearas abstumpsit. Nec in hoc tumultu Angli sibi defuerunt: nam & maioribus machinis in eam partem obuensis vulgus ab incendio restinguendo prohibebant, & fossas ingressi altitudinem murorum aliquot in locis sunt dimēsi: & nisi Galli in tali trepidatione acciperetur cladis, prouidissent, ea dies bello finem allatura videbatur. Ad 4. Non. Maij Angli in molas aquarias, quæ iuxta oppidum erant, ignem iniecerunt. Alteram ante lucem, postridie alteram absumpserunt, incendio frustra Gallis opem ferre conantibus. Nonis Maij, cum obsidentes scalis vndique ad motis aditum tentassent, ob scalarum breuitatem cum multis vulneribus repulsi fuerunt, centum sexaginta suorum amissis. Proximum triduum cum summo labore, & periculo Galli muris reficiendis dederunt, Anglis in eos assidue, sicuti frequētes vidissent, iaculantibus. Hoc successu, Papani immodice elatam sibi discedentibus Anglis, & obsidione soluta, finem belli promittebant. Verum Angli, & Scoti nihil ob hanc offensionem animo demissiores, alteri alteros ad constantiam sunt hortati: & Angli se expectaturos pollicebantur, donec ex aula de voluntate suæ Reginae certiores fierent. Sed interim Ducis Norfolciæ literæ vehementer omnium animos confirmarunt. Scripsit enim ad Graium, qui in castris summum habebat imperiū: ac iussit obsidionē continuare: militem autem ei non defuturum, quādiu in sua prouincia esset, qui arma ferre posset, (ea autē latissimis finibus inter Tuedā, & Trentam patebat) ac si res poleceret, se in castra venturū promittebat. Idque vtcertius confirmaret, suum tentorium eo missum in castris tendi iussit, ac intra paucos dies duo millia militum subsidio misit. Atque ita omni memoria dampni accepti ex animis expulsa, cum summa alacritate bellum velut renouatur: & quāquam creberrimis excursionibus confligeretur, nulla fere ex eo tēpore Gallis fuit secunda.

Rerum Scoticarum

1560

morbus regine qui
francus foris hinc

Interea Regina Anglorum Gulielmum Cecilium hominem doctum, & prudentem, & cuius consilio tum maxime res Anglica inanitebatur, & Nicolaū Vottonum Decanum Eboracensem, qui de pace agerent, in Scotiam misit. Hi iussi cum Randano, & Monlucio Gallis de pacis legibus consilia conferre. Reges enim Gallorum non credebant e sua esse dignitate in æquam disceptationē cum ciuibus suis venire. Huius colloquij fama in causa fuit, vt controuersijs veluti iam transactis conuentus in mensem Iulium indiceretur. Regina vidua interea in arce Edimburgensi quarto Idus Iunias decessit morbo simul, & mærore confecta. Mors eius varie mentes hominum affecit. Nam & apud quosdam eorum, quibuscum armis contendit, non mediocre sui desiderium reliquit. Erat enim singulari ingenio prædita, & animi ad æquitatem admodum propenso: gentesque ferocissimas, & extremos insularum cultores virtute, & cōsilio pacauerat. Sunt, qui nullum ei futurum cum Scotis bellum crederent, si suo ei ingenio vti licuisset. Ita enim se moribus eorum accommodabat, vt omnia sine vi facile confectura videretur. Etsi enim nomē imperij penes eam esset, neq; virtutes loco tam sublimi dignæ abessent, tamen precario tantū dominari videbatur: vt cui de summis rebus responsa, velut oracula erāt e Gallijs expectanda. Guliani enim, quorum tum immodica in aula Gallica erat potētia, Scotos peculiare suæ familię regnum destinabant: auctoresque forori erant, vt in causa Papanæ religionis asserēda asperior esset, quam aut ipsius natura, aut illa tempora ferre poterant: quod ipsa frequēter non coelabat. Affirmabat enim si sui arbitrij res esset, nō se despicere, conditionibus non iniquissimis dissidia cōponi posse. Erant, qui hæc eam populariter magis iactare, quam ex animi sententia existimarent dicere. neque solum illa eò pertinere crederent, vt culpam, vel inuidiam rerum secus gestarum a se auerteret: sed vt prætextu consilij petendi moras interponeret, dum peregrina accerseret auxilia: & Scotorum impetus vehementes cedendo contunderet, & tractu temporis eorum iram languescere sineret: simul quod putaret eorum coetus voluntarios semel, atque iterum solutos non facile rursus in vna castra posse cogi: quippe qui hominum essent sine stipendio, sine certo imperio militantium.

Huius autem simulationis in Regina certissimum fuisse indicium, in promissis inconstantiam, vt quæ non ex præscriptis conditionibus induciarum finem expectaret, sed qualicunque emolumenti specie oblata bellum ex sua vnus libidine resumeret. Nec desunt, qui omnium quæ auare, aut crudeliter facta sunt, quæ fraude, aut calumnia attentata sunt, culpam in eos referant, quorum consilio in rebus gerendis utebatur. Erant enim ab initio, cum eum, quem tenuerat magistratum suscepit, Galli consultores adiuncti: Regis Gallorum legatus Oselius homo celeris, & vehementis iræ, cætera vir bonus, & pacis, bellique artibus iuxta eruditus: quique ad iuris æquitatem potius quam ad Gulsianorum libidinem sua consilia dirigeret. Additus ei fuerat Rubius quidam causidicus Parisiensis ad iuris controuersias, sicubi opus esset, disceptandas. Is cum in administratione publica, omnia ad mores, & leges Gallicas, tanquā ea demum recta esset reipublice ratio, quam poterat proxime, conformare vellet, suspicionem rerum nouandarum in se transtulit: & communis fortasse cum alijs criminis inuidia prope solus flagrabat. Atque hi nihil immedicabile peccabant. Sub finem belli tres distincti suis limitibus duces militarem rem tractabant: e familia Lucemburgica Comes Martigius, qui & Dux postea Stamparum fuit: & Labrosius equesstri loco natus, sed qui magnum in re militari vsum habebat.

Tertius

Tertius ijs additus erat Ambianensis Episcopus aliquot Sorbonicis doctoribus comitatus, quasi verbis, non armis de dominatione cernendum esset. Horum trium omnia consilia ad apertam tyrannidem spectabant. Martigius auctor erat, vt in omnia loca Lethæ vicina ferro, & igne sæuiretur: vt soli vastitas, & rerū necessariarum pœnuria Scotos ab obsidione prohiberet. Sed ex eo consilio pacatis hominibus, & alioqui pauperibus, & maiore ex parte Papanis exitium parabatur: & nullum ad obfessos redundabat emolumentum. Comineatus enim aperto mari abunde ex omnibus Angliæ, Scotiæque locis maritimis in castra obsidentium subuehi poterant. Clades autem ex vastatione agrorum non minus ad Papanos, quam ad religionis veræ cultores pertinebat. Labrossius censebat omnem sine discrimine Scotorum nobilitatem esse extinguendam. In eorum autē prædijs mille Cataphractus equites Gallos collocari posse: reliquam multitudinem seruorum loco habendam. Id consilium literis eius ad Gallum interceptis, diuulgatum mirum quantū Gallorum odium iam alijs de causis natum auxit. Ambianus autem Episcopus non modo Romanæ causæ minus æquos, sed etiam Gallorum partibus minus quam ipse censebat æquum addictos indicta causâ agere, rapere, trucidare iubebat: Gallosque milites grauiter increpabat, quòd sui Regis inimicos palam omnium oculis impune se ostentare paterentur. Vnum etiam nominatim designabat Gulielmum Metellanum iuuenem nobilem, & eruditum, quem quia Sorbonici rationibus refellere non poterant, ferro Episcopus tollere destinabat: eiusque Gallis militibus vitam exprobrabat, & mortem commédabat. Id ille cū rescisset, captato tempore se a Gallis subduxit, & in Scotorum castra

venit.
(*) (*)

P. ij:

Rerum

REPERVM SCOTICARVM HISTORIA

Auctore

GEORGIO BVCHANANO
SCOTO.

LIBER DECIMVSSEPTIMVS.

DA VCIS post mortem Regentis diebus, inducijs in breuetēpus factis, ad audiendos legatos, qui vt de concordia agerent, ē Gallia, & Anglia aduenerant, ex vtraque gente primores congressi sunt. Hi quōd min' quicquā conficere potuerint, obstitit maxime concordia, quōd Galli, qui superiore hieme magnā ē locis vicinis prādam comporta uerant, discedere, nisi saluis impedimētis, recusarent. Id cum obrineri nō posset, eruptiones rursus multo quam antea ferocius factae sunt: sed Francis minus secundę. Tandem cum omnes belli tæderet, nec amplius pacis cupiditas dissimulari posset, iterum ad colloquia legati vtrinque conuenerunt. Quæ animos maxime ad studium pacis inflecterent, hæc erant. Galli omni spe auxiliij præcisa comitatibus indies arctioribus, ac non diu suffecturis, prope in extremam desperationem erant coniecti: & Angli diurna obsidione fessi nihilominus, quam Galli inopes omnium rerum finem belli cupiebant. Scoti etiam, vt qui sine stipendijs militabant, ideoque difficilius in castris contineri poterant, libenter concordia mentionem audiebant. Ita maximo tandem omnium consensu octauo die Iulij, anno ab humani generis redemptione 1560, pax est promulgata his fere legibus, vt Galli intra vicesimum diem saluis impedimentis enauigarent: & cum præsentia nauium illis copia ad tantam multitudinem transportandam non suppeteret, vt naues ab Anglia mutuo acciperent, relicti interim obsidibus vsque ad classis reditum: vt Letha Scotis reddita, eius muri diruerentur: vt munitiones nupera Gallis ad Dumbarum ædificata complanarentur: vt his (vti conuentum erat) peractis, Angli statim copias reducerent: vt Maria Scotorum Regina consentiente Francisco marito, lege lata sanciret fuerant: vt decimo die Martij 1559. vsque ad Cal. Augusti, 1560. eaque dilata fuerant a proximo publico Scotorum conuentu (qui in mensem Augustum dilatus erat) approbaretur: eique conuentui habendo Francisci, & Marię Regum consensensus accederet: Ketham insulam, & Dumbarum arcem sexaginta Galli custodirent, ne Regina totius regni possessione deiecta videretur.

1560

pax in gallis

post

Post hunc externi militis discessum vsque ad Reginae reditum summa fuit ab armis tranquillitas. Conuentus ordinum Edimburgi coepit haberi: in quo de religione sincera promouenda potissimum est actum. Ea decreta in Galliam sunt missa; vt Regina eis subscriberet: magis vt eius animum nudarent, quã quod quicquam impetrare sperarent. Missi in Angliam legati, qui ob auxilium tempore tam necessario latum gratias agerent. Nec multo post in aulam Gallicam venit Iacobus Sandelandius Rhodiensis collegij eques, & a factionum discordijs adhuc liber, qui ante acta purgando motus animorum ex bello residuos leniret: & omnes stabilendae concordiae rationes tentaret: sed in tempora longe turbulētissima eius aduentus incidit. Nam Gusianorum in manu tum res Gallica erat: qui postquam se animaduertent blandicij, & minis parum proficere, vi, & armis aduersam factionem opprimere conabantur: & in quos sectae diuersae crimen competere non poterat, eos proditi regni fecerunt reos. Iam Rex Navarrae perpetuae custodiae erat damnatus: & frater eius princeps Condæus morti addictus. Annas Momotantius, duoque sororis eius filij Gaspar, et Franciscus Collinij, & propinquus eorum Carnutum Vicedominus caedi destinabantur. Praeter eos supra decem millia reorum in tabulis erant relata. Ad hæc omne terroris genus oculis, & animis offundebatur. Vrbs Aurelia plena pedum. In agris equitum praesidia passim collocata. Omnes viae publicae stationibus eorum infestae: iudicia exercebantur per paucos in aula de hominum honestissimorum vita, fortunis, & fama. Omnes sacratum aedium, omnes per murorum ambitum turres oclusis luminibus, ostijsque aduersus vim firmatis in usum carcerum erant preparatae. Reum capitulum iudices e toto regno conuocati. Ratio suppliciorum sumendorum ita erat constituta; vt simul ac Ligeris glacie soluta nauigabilis esset, Rex Chinonem ad praescripto consilij aulici (cuius ipsi principes essent) poenas exigerent. Inter hæc Sandelandius in aulam venit, non tam praeteritorum veniam precabundus humiliter, quam ad ciues suos tumultuum causis in Gallos reiectis purgandos. Gusiani in eum asperrime cohorti increpabant, quod homo sacrae militiae addictus mandata rebellium pro haeresi illa execrabili, quam tum maximus omnium gentium consensus in concilio Tridentino damnaret, perferenda suscepisset. Plurique etiam non iam stultitiam, sed insaniam Scotorum mirari, qui pauci, & inter se discordes, atque bellico apparatu, sed maxime pecunia destituti Regem tam potentem, & ab hoste externo quietum vltro lacefferent. Inter hos indignantium fremitus, & minas Rex in morbum repente incidit. Legatus sine responso dimissus est. Nuncius autem eum de morte Regis Luteciae ad Nonas Decembres deprehendit. Inde meliore in reliquum spe dum perperat. Fama de morte Regis diuulgata, tam Scotorum animos periculorum imminentiũ cura suspensos etexit, quam vniuersam Galliam factionibus, & seditionum domesticarum veneno impleuit. Iacobus Reginae frater Scotia iam per mortem Francisci omnino a Gallorum dominatu liberata, quanta potuit celeritate ad Reginae contendit: quae marito vidua in Lotharingiam cum auunculis concesserat: sine secretum suo dolori quaerens, siue muliebri æmulatione, vt a socrũ procul abesset: quæ socordia Antonij Borbonij Regis Navarrae freta totam Regni administrationem paulatim in se deriuabat. Ibi Iacobus eius frater, rebus in Scotia pro tempore pacatis eam conuenit, ac

*Nota de gallis / sub
franco Ido*

*foris erat catharina
regis mariti flantina*

Rerum Scoticarum

multis sermonibus vitro, citroque habitis, Regina ostendit sibi in animo esse in Scotiam proficisci: diemque præfinit, ad quem se expectari vellet, auunculis etiam in eam partem pronioribus. Magna enim ante Iacobi aduentum ea de re deliberatio fuerat: plerisque causantibus itineris difficultatem, præsertim Regina Anglorum non satis æqua. Deinde ad homines barbaros, & natura seditiosos eam proficisci, qui nec virorum imperijs satis obediēter pareant. Exempla ante oculos eam habere recentia patris, matrisque: quos cum palam opprimere vel non auderent, vel non possent, varijs artibus ad desperationem adegerint: apud quos assidue vel de honore, vel de vita periculum esset subeundum. Contra differebatur a peritis rerum Scoticarum, sæpius Regum, quam civium culpa seditiones illic ortas, dum regnum, quod ab extremis vsque temporibus semper fuerat legitimum, ad infinitam, & liberam legum potestatem reducere conarentur: eamque, quam gens bellicosa magis quam opulenta tolerare non posset. Reges autem omnes, qui ius populi imminuere non cētassent, non solum ab inimicis, & populi tum multibus fuisse tutos, sed in summa civium charitate ab hostibus fuisse inuictos, & apud exteros illustres regnasse. Potentissimam, ac fere solam in præsentia pacandarum rerum esse rationem, ne quid in statu religionis receptæ mutaretur. Hæc palam vtrinque iactabantur: sed apud propinquos aliq̄ potentiores erant causæ. Auunculi, qui rebus in Gallia turbatis magis magnas, quam honestas spes alebant, Reginam absentem arbitrabantur magis in sua potestate futuram, quam si in Gallia maneret: eiusque matrimonij spe vicinis Regibus ostentata, se multorum amicitias complexuros, & opera viuros. Interea è suæ factionis hominibus aliquem rebus administrandis in Scotia præfuturum. Accedebat ad hæc Regine voluntas, cui omnino decretum erat redire ad suos: marito enim rebus humanis defuncto, socru (quæ res moderabatur) alieniore viliores se videbat in regia futuram. Et quanquam non adeo diu regno assueverat, moleste se videbat mulier adolescens ætate florens, & animo elato se in ordinem redigi. Quamlibet enim in imperio malebat fortunam, quam alioqui opulentissimã. Nec certe admodum honorificam spectare poterat, Gufianorum potentia ab aduersis partibus primo impetu labefactata. Nec minimum ad hæc momentum addiderunt Iacobi fratris adhortationes, & pollicitationes omnia eam domi pacata reperturã: præsertim cum is esset, cuius fidei se maxime tuto posset committere, natura frater, & qui ab adolescentia magnis reb̄ summa fortitudine, & felicitate gestis apud omnes gloriã, & auctoritatem comparasset. Regina his rebus intenta Noalius Senator Burdegalensis, qui e Gallia missus paulo post sinem publici conuentus in Scotiam venerat, reiectus est in proximum consilium, quod de publico statu ordinando ad 12. Cal. Iulias indictum fuerat. Sed cum ne rû quidem proceres (qui ad diē frequentes cōueniant) sederent, quod adhuc de Regine voluntate erant incerti: interim Iacobus Struarius e Gallia reuersus a Regina diploma attulit, quo conuentus habēdi, ac statuēdi de rebus in publicum vtilibus ius eis faciebat. Tum demum legatus Gallus est ad Anglis solueretur. Sacerdotes vnde erant deiecti, vt bonis redditis restituerentur. Ad hæc responsum, quod ad foedus Gallicum attinet, se nulla in re eius violati sibi cōscios esse: cōtra multipliciter a Gallis fuisse neglectum: maxime vero nuper in oppugnanda publica libertate, cum populum antea amicū, nullius sceleris cōpertum in miserissimam seruitutem redigere attentarent. Foedus vero cum Anglis soluere se non posse, nisi omnia ingratiissimi velint haberi: & beneficium maximum gratissime

et in hunc animum
 2. g. m. f. a. m. n. a. p. y.
 v. a. u. s. p. e. u. a.

no maleficio compensare, & aduersus liberatorum suorum salutem coniuurare. De
 nū quod sacerdotum restitutionē petat, quos ille sacerdotes appellat, eorum se neq;
 minus vllū, nec vsum in ecclesia agnoscere. In eodem illo cōcilio factum est decre-
 tum de omnibus monachorum cōenobijs demoliendis: ac statim in omnes partes
 sunt dimissi, qui imperata perficerēt. Rebus (vbi dictum est) in Gallia ad profectiōē
 comparatis, Reginae amicis intimis, penes quos summa conciliorum erat, visum est;
 vt de religione in praesentia res in totum dissimularetur: quanquam non deerant,
 qui impotentibus concilijs ad cēdem eam armarent. In primis Durius Abbas Fer-
 melinoduni, & Ioannes Sindarus nuper Brechinensis designatus Episcopus. Ad ea
 autem consilia ipsa & natura, & propinquorum impulsu adeo erat prona, vt ab in-
 uita aliquando erumperent minae, quae exceptae in aula ad populum perfererentur.
 Palam etiam inter familiares iactitabat, se propinqua suae Mariae Reginae Anglorum
 exemplum imitaturam. Igitur summa consiliorum eō tendebat, vt suae factionis
 homines in praesentia spe aleret: aduersarum partium sectatores paulatim deprime-
 ret: deinde confirmatis iam viribus in tempore animum expromeret. Id autem
 non adeo difficile videbatur concilio Tridentino non ita pridem inchoato, specie
 quidē ad restituēdos collapso ecclesiae mores: reuera ad Euāgelij profectores elimi-
 nandos, quod postea ex concilij secretioris decreto est declaratum. Ad hac auun-
 culi Reginae vehementer animabant, vires Papanae factionis demonstrando, cui
 dux ex concilij decreto futurus esset Franciscus fratrum Gusiatorum natu maxi-
 mus: interea Carolus Cardinalis inter tot publicas curas sui non oblitus consule-
 bat Reginae, vt supellectilem, mundumque muliebrem magni precij Regina velut
 in alium orbem: transitura apud se deponeret, donec de sui itineris euentu certius
 cognosceret. Illa facile intellecta fraude, vt quae hominis ingenium probe nosset, re-
 spōdit, eū se periculo committeret, non videre, cur mūdo magis quam sibi caueret.
 His ita decretis, mittitur in Angliam ad Reginae voluntatem explorandam Osellius.
 Is honorifice ab Anglia receptus, ac statim in Galliam remissus refert Reginae Scoto-
 rum, si per Angliam transire vellet, nullum eam officium, quod vel a propinquis, vel
 ab amicis expectari deberet, desideraturam: seque maximi beneficij loco id habitu-
 ram. Sin declinaret suum congressum, contumelię loco accepturā. Præterea classem
 satis amplā ornauerat Anglia specie piratas persequēdi. Id alij interpretabantur fac-
 tum ad Reginae Scotorum excipiendam, si se inuita transire conaretur. Vnam autē
 illi nauem, in qua nauigabat Comes Eglentonij, Londinū pertraxerunt, ac breui li-
 bertam dimiserunt. Sed quaecumque fuerit in classe paranda consilium, fortuna, si
 quid intentabatur periculi, disculit. Nam triremibus Gallicis in altum euectis cali-
 go per aliquot dies est secuta, donec in Scotiam ad duodecesimum Cal. Septēbres ap-
 plicuerunt. Fama de Reginae aduentu passim diulgata, quicquid erat nobilitatis ex
 omnibus regni partib⁹ passim accurrit: partim velut ad spectaculum publicū, partim
 vt reditum gratularentur. Conuenerant & nonnulli, vt officia sua erga absentē cō-
 memorarent, gratiamque eius statim occuparent, aut inimicorum calumnias praeue-
 niret. Nō pauci, vt ex initio noui regni auspiciū de reb⁹ futuris captarent. In his tam
 varijs animorum motib⁹ omnes ex equo suā Reginaē videre cupiebāt, post tā varios
 fortunę vtiusq; euent⁹, velut ex insperato sibi oblatā: vt quae inter sauiissimas bellorū
 fortunę patre intra sextū quā nata erat diē orba, matris quidē lectissimae foeminae
 summa diligentia educata: sed inter domesticas seditiones, & externa bella eorū, quē
 plus possent praedę relicta, & aequā sensum habere malorū posset, omnib⁹ fortunae

1500 Nota
 de
 monastrijs
 demolendis

Regina de Anglia
 pranda auing.

si quisian vti medi
 culis hancumque autem

Regina v Gallia p fran
 marit mori bene in fona

Rerum Scoticarum

fauientis exposita periculis: & patria relicta, velut in exilium relegata, inter hostiū
 arma, & fluctuum violentiam aegre seruata. Ibi quidem fortuna paululum blādiēte
 matrimonio quidē illustri aucta: sed velut ostētato magis, quā exhibito gaudio extin-
 ctis matre, viroq; in luctū, & orbitatē reiecta, nono, quod acceperat, regno amisso,
 vetere prope incerto. Cōmendabatur etiā prāter discriminum varietatē, excellentis
 formæ bonitate, & maturescētis aui vigore, & ingenij elegantia: quā vel auxerat,
 vel certe falsis virtutum coloribus gratiorem fecerat aulica educatio, minime qui-
 dem illa sincera, sed ad honesti quādam similitudinē adumbrata: & quæ natu-
 ræ bonitatem studio, & placendi cura deteriore faceret: & virtutum semina deli-
 nimentis voluptatum retunderet, quominus ad maturos fructus peruenirent. Hęc
 vt in vulgus grata erant, ita perspicaciores minime fallebant. Sed mollis adhuc,
 & flexibilis ætas rerum vsu putabatur facile corrigi posse. Incidit inter has gratu-
 lationes leuis quidē offensio, sed quæ altius in vtriusque factionis animos pe-
 netrauit. Nam cum Reginæ ita cum nobilitate conuenisset, vt in statu receptæ
 religionis nihil immutaretur: ipsi tantum, suæque familiæ vna permitteretur
 missa, eaque priuata. Ad eam adornandam dum apparatus per aulam in sa-
 cellum ferretur, quidam e turba cereos arreptos confregit, ac nisi interuentu
 modestiorum conatus ille fuisset discussus, reliquis omnes apparatus fuisset diliec-
 tus. Ea res varie in vulgus accepta, quibusdam id facinus vt nimis audax
 culpantibus, alijs patientiam hominum tentari, quid ferre posset interpretan-
 tibus: quibusdam censentibus, atque etiam clamantibus, vt poena, quæ in sa-
 cris literis aduersus idolatras est sancita, sacerdos plecteretur. Sed hic statim in
 ipso ortu motus per Iacobum Reginæ fratrem est compositus, Georgio Gordonio
 vehementer, sed clam indignante. Is enim in omnes turbandarum rerum oc-
 casiones intentus, hic locum gratiæ patere arbitratu Reginæ auunculis (qui ade-
 rant) conuentis pollicitus est, quicquid vltra Caledonios est regionum ad veteres
 ceremonias redicturum. Id illi cum suspectum haberent, vt qui de hominis inge-
 nio multa aliunde audissent, veritine sine vllō effectu tempestatē nouam excitaret,
 ad Iacobum Reginæ fratrem rem detulerunt. Quod reliquum fuit eius anni dimissis
 honorifice Gallis, qui Reginā officij gratia comitati fuerant ludis, & conuiuijs tran-
 actum. Vnus ex auunculis Elbeuij Marchio est retentus. Inter hæc Gulielmus
 Metellanus iunior legatus in Angliam missus Reginam eius gentis (vti mos est) of-
 ficiose salutauit, suæque animum erga eam, studiumque pacis, & concordie seruan-
 dæ demonstravit. Tum literas procerum Scotorum ei porrexit. In ijs inerat superi-
 orum officiorum benigna commemoratio, beneuolentiæque plena. Ab Angla autē
 magnopere petebāt, vt erga suā Reginā amice, & humaniter, & publice, & pituati-
 se gereret: vt officijs prouocata non modo in amicitia inita libenter perseueraret, sed
 arctiorib; si fieri posset, vinculis eā idies cōnecteret: se pro sua volūtate, & studio inter
 vicina regna perpetuandæ concordie nullā occasionē prætermisuros. Vnā, & certissimā
 esse rationem, quæ omniū dissidiōrū veterum obliuionē afferret, & fontē dif-
 cordiarum in posterū exhauriret, si Regina Anglorū decreto publico vniuersi popu-
 li statueret, ac ipsa sua auctoritate confirmaret, secundū se, suosq; (si quos gigneret)
 liberos heredem Anglici regni iure esse Reginā Scotorum. Id decretū cur quū ef-
 fet, & ex vsu vniuersę Britanię cū legat; plurib; argumētis disseruisset, adiecit, nemi-
 nē in eo perficiendo diligētia, & studio ipsā, vt quæ genere maxime esset propinqua,
 præcedere debere: eamq; beneuolentiæ, & officij declarationē ab ea Scotam sperare.

Ad hæc

Ad hæc Angla: Aliam expectabam, inquit, a Regina vestra legationem. Miror enim
 sic memoria excidisse, quid ante suum e Francia discessum post longam flagitationem
 tandem promiserit: ut videlicet fœdus Lethæ tractatum ratum haberet, & confir-
 maret. Qua de re certum mihi responsum erat pollicita, ubi primum ad suos redif-
 set. Iam satis mihi verba dari sum passa. Iam certe tempestiuum erat (siquidem
 suæ dignitatis rationem habuisset) ut orationi tam beneuolæ facta responderent.
 Ad hæc ille, se a Regina paucissimis post aduentum diebus in hanc legationem mis-
 sum, antequam vllam adhuc publicorum negotiorum partem attigisset: in eo tantum
 fuisse occupatam, ut proceres plerisque omnes de facie adhuc ignotos, ac tum pri-
 mum salutatum aduenientes reciperet: maxime autem omnium, ut ad aliquam cer-
 tam formam statum religionis reduceret: qua in re quantum esset difficultatis, & mo-
 lestiæ ipsa non ignoraret. EX ijs facile tua maiestas potest intelligere, potuisse nullum
 ante meum discessum Reginaë Scotorum tempus vacuum fuisse. Nec homines af-
 fuisse idoneos, quos in consilium de rebus tam arduis aduocaret: præsertim cum,
 qui extremas regni oras in septentriones obuertas habitent, nondum ante meum
 ab aula discessum affuissent: præter quorum sententiam res tanti in publicum momẽ-
 ti confici nec debeant, nec possint. Tum illa commotior. Et quid, inquit, Reginaë
 hic erat opus consultatione, id ut effectum redderet, ad quod efficiendū & chirogra-
 pho, & sigillo se astrinxerat. Ego, inquit ille, quid respõdeã ad hæc, in præsentia non
 habeo: ut de quib' nec madata vlla acceperim, nec Regina nostra expectabat, ut a me
 nunc ratio posceretur. Illud autem ipsa facile apud te potes expendere, quam iustas
 ipsa nunc morę causas habeat. Post nonnihil verborum super his rebus vltro, citroq;
 facta Regina ad grauissimū totius negotij caput reuersa, hoc, inquit, in primis no-
 tauit, quod & in oratione nomine Reginaë vestræ declarasti, & in mandatis procerum
 explicandis posuisti. Cõmemorasti enim ex Anglorum Regum sanguine eã oriun-
 dã, meque naturali illo vinculo ut proximã genere ad eam diligendã constringi: quã
 re ego inficiari nec volo, nec possū: orbi etiã vniuerso perspicue ostẽdi, me in omnib'
 meis actionib' aduersus eius salutẽ, aut regni tranquillitatem nihil attentasse: & quã
 intimos meos sensus, & cogitationes norūt, multi sunt conscij me ne tum quidẽ cum
 iustissimas offensionum causas illa mihi præbuisset, meis insignibus vsurpandis, titu-
 lumque regni mei vendicando, nunquã tamen in animum inducere potuisse, quin
 hæc odiorum semina ab aljs potius, quã ab ea exorta crederẽ. Vt cunque tamẽ hæc
 habent, meum opinor mihi viuenti sceptrū non eripiet: neque liberis (si qui ex me
 nascuntur) erit impedimento, quo minus in meum locum succedent. Si quid autem
 interea humanit' acciderit, nunquã tamen illud cõperiet, quicquã a me factū fuisse,
 quod ius, quod illa sibi in regnū Anglię esse affeueret, aliqua ex parte lædat, & immi-
 nuat. Illud autẽ ius quale esset, nunquã diligẽtius mihi expendendū existimaui. Nec
 ea de re vnquã disquirete altius est anim': eamq; quorū interest, quęstionẽ iudicijs
 disceptandã relinquo. Vestrę autẽ Reginaë causa siquidẽ iusta est, illud a me pro cer-
 to expectare potest, me nulla in re ei nociturã: ac Deū præsentẽ nostri sermonis arbi-
 trū restor, me neminẽ secundū me ipsã nosse, quẽ illi præferã, aut si res in controuersã
 veniat, eã possit excludere. Tu qui cõperãt nosti, inquit. Quib' tandẽ opibus, aut qua-
 virium fiducia misellæ illæ tantã rem attentabunt? Deinde non longo sermone de il-
 lis interiecto, tandẽ is finis fuit, ut rem grauẽ, & magni ponderis esse diceret: ac nunc
 primū serium de eã sermonẽ se habuisse. Itaque longiore ad eam expediendã spatio
 esse opus. Post paucos deinde dies accessito rursus legato, se mirari vehementer ait,
 quid

Rerum Scoticarum

quid procerum in ipso statim Reginae aduentu sibi velit postulatio: praesertim cum scirent superioris offensae causas nondum esse sublatas. Quid autem postulant? ut ego videlicet tam graui affecta iniuria absque vlla satisfactione ei in re tanta gratificer? Haec autem oratio quantum a minis abest? istac si pergant, illud velim cogitent, nec mihi domi vires, nec foris amicos defuturos magis quam illis, qui meum ius tueantur. Ad haec ille respondit, se ab initio dilucide ostendisse proceres ut hunc ad concordiam publicam aditum patefacere, partim indutis officio, quod Reginae suae, & securitati tuendae, & dignitati amplificandae prospicere debeant: partim studio pacis publicae firmandae, & conciliandae amicitiae. Tecum autem ut haec apertius, quam cum vlllo alio principe agerent, effecit non solum egregia tua erga illos voluntas experiundo perspecta: sed etiam ipsorum incolumitatis ratio: quippe, qui sibi vitae, & fortunarum omnium discrimen subeundum intelligant, si quis Reginae ius oppugnet, aut si quis motus armorum inter haec regna ea de causa oriatur. Quamobrem non iniusto studio sibi teneri videntur, qui cupiunt, ut, sublatis discordiarum seminibus, solida, & certa cum pace dissidia componantur. Si quidem, inquit illa, ego quicquam attentassem, quod Reginae ius imminueret, tum demum iusta fuisset postulandi causa, ut secus facta corrigerentur. Haec autem postulatio, ut viva mihi linteum sepulchrale ante oculos proponam, exemplo caret: neque simile quicquam ab vlllo principum vnquam est petitum. Animum tamen nobilitatis vestrae in petendo boni consulo: eoque magis, quod hinc intelligam Reginae suae colendae, eiusque dignitatem promouendi illis esse studium. Nec minus prudentiam amplector, quod & suae securitati parcant, & a fundendo Christiano sanguine abhorrent: cui (ut fateor) parci non posset, si qua factio se obijceret, quae regnum sibi vendicaret. Sed quae tandem illa erit? aut quibus viribus freta? Sed his omisissis, finge me vltro in eam partem propendere, ut isti postulationi assentiar. Existimasne me procerum voluntati potius quam ipsi Reginae id gratificaturam. Verum & alia sunt plurima, quae me ab hac transactione auocant. Primum, quod non ignorem, quae sit periculosum hanc mouere Camarinam: ac iure mihi semper abstinuisse videor, ne ius regni in disceptatione vocarem. Toties enim iam sermonibus multorum iactata est controversia de matrimonio iusto, deque nothis, & legitimis liberis, dum pro ingenio quaeque aut huic, aut illi parti studet, ut & ego ipsa ob has disputationes haecenus ad nubendum fuerim cunctantior. Semel cum publice coronam accepim, matrimonium cum hoc regno iniij: cuius pignus hunc anulum perpetuo fero: ut cunquam autem hoc habent, quoad vixero Regina Anglorum ero. Ego vbi defuncta fuero, in meum locum, qui iure potior erit, succedito. Ea si Regina vestra est, nulla interim in re ei obor: sin alteri ius est potius, iniquum erit postulare, ut a me aperte afficiatur iniuria. Si qua lex vestrae Reginae obest, mihi quidem ignota est, quod non libenter hac de re exactius disquiro. Sed si qua est, ego cum regnum iniij, ciuibus meis iuravi, me leges eorum non mutaturam. Quod autem secundo loco sumebas, ex hac successione declaratione atctius inter nos amicitiam coitutam, vereor ne hinc sit potius odiorum seminarium. Credisne tu me libenter funeris mei apparatus semper ante oculos habituram? Regibus hoc fere peculiare est, ut erga liberos nascendi iure sibi successuros alieno sint animo. Carolus septimus Galliarum Rex qualis erga Ludouicum vndecimum fuit? aut is rursus erga Carolum octauum? aut Franciscus

Super aduersus Henricum: quo igitur animo me verisimile est fore aduersus pro-
 pinquam meam semel heredem iudicatum: eo ipso videlicet, quo Carolus septi-
 mus fuit erga Ludouicum vndecimum. Accedit illud, in quo ego longe grauissimum
 pondus inesse statuo. Noui ego populi huius inconstantiam. Noui quam presentē
 rem statum fastidiant. Noui quam intentos habeant oculos in proximē suc-
 cessuros. Scio natura comparatum esse, vt plures (quod dicitur) solem orientem,
 quam occidentem adorent. Id autem, vt aliorum exempla omitam, ex meis ipsis
 temporibus didici. Cum soror mea Maria regnum teneret, quibus votis plerique pe-
 rebant, vt eius in solio me collocatam viderent: quo studio in me prouehenda fere-
 bantur: nec ignoro, quibus periculis subeundis homines euentum consiliorum su-
 orum attentassent, si in ea voluntas ad eorum cupiditatem adiuncta fuisset. Nunc au-
 tem idem illi fortasse non sunt eodem erga me animo: non secus, ac pueri, qui inter
 quiescendum poma sibi per somnum oblata exultant, mox mane experrecti, ac sua
 spe decepti gaudium in lachrymas commutant: ita qui me, cum Elisabeth modo vo-
 carer, summa beneuolentia complectebantur. Et si quos forte alacriore vultu eram
 intuita, secum cogitabant, statim atque ego regnum adeptam essem, se pro sua cupidi-
 tatis potius, quam officij mihi præstiti modo remuneratum iri. Nunc vero cum euen-
 tus expectationi non respondeat, quidam eorum non grauate nouam rerum mutati-
 onem in spem fortunæ melioris ferrent. Nullæ enim principum facultates quantūuis
 magnæ insatiabiles hominum cupiditates explere poterunt. Quod si animi ciuiū no-
 strorum erga nos languescant, aut voluntates immutentur, ob temperamentum nimis
 largitionibus adhibitum, aut aliam leuiculam causam, quid suspicabimur futurum, si
 certū regni successorē maleuoli ciues haberēt, ad quæ animi sui ægrotudines deferrēt,
 aut se ipsi irati conferrent: quanto me iudicas in periculo versaturam tam potente, &
 propinqua principe successura, cui quantum ego virium in successione confirmanda
 adijcerē, tantum meæ securitati detraherē. Hoc periculū nec vllis cautionib⁹, aut alijs
 legū vinculis auerti potest. Nec facile principes, quibus regni spes oblata est, sese in-
 ter iuris, & æqui terminos continebunt. Ego vero, si de meo successore orbi cōstaret,
 nunquam res meas in tuto collocatas existimarem. Hæc in summa in illo congressu
 dicta sunt. Nec adeo multis post diebus legatus Reginam rogauit, ecquid li-
 teris procerum Scotorum responderet: Ego, inquit, in præsentia non habeo, quod
 respondeam, nisi eorum beneuolentiam, & sedulitatem erga Reginam suam
 probare. Res autem tanta est, vt nequeam repente plane, & diserte re-
 spondere. Verum cum vestra Regina, ad quod se astrinxit, in foedere confirmando
 præstiterit officium, tum erit tempestiuum, vt meum erga se studium experiatur. Hæc
 de recum se illi quicquam mandatum habere negaret, nec vnquam cum sua Regi-
 na in hoc genus sermonū incidisse: neque se tum Regina, sed suū de iure successionis
 iudiciū, & ad id confirmandū rationes asserre: cōprobationē autē foederis per mari-
 tum a Regina Scotorū absq; eorum consensu, quorū id ratum, aut irritum fieri inter-
 dederet, expressam non tanti esse, vt ipsam, omnesque posteros a regni hæreditate exclu-
 deret. Nec inquirō nunc, inquit, per quos, quando, quomodo, qua auctoritate, qua
 de causa foedus illud factum fuerit: quando nihil horum in præsentia attingere sim-
 lissus. Illud autem audeo affirmare, etiamsi ab ea mariti voluntatem secuta confir-
 matum esset, cum tamen ex eo tanta emolumenta penderent, Reginam nostram in
 tempore omnes rationes conquisituram cur solui & posset, & deberet. Necego ta-
 me

1560

Rerum Scoticarum

men hoc Reginae nomine loquor: sed eò tantum mea spectat oratio, vt ostendam
 proceres nostros non sine causa laborare, vt omnibus controuersijs radicitus abla-
 tus stabile foedus, & perpetuum inter nos cocat: tandem multis vltro, citro-
 que verbis de foedere habitis, Regina eò perducta est, vt legati vtriusque
 congregarentur, qui foedus retractarent. Atque ad hanc prope formam con-
 rigerent, vt Regina Scotorum abstineret Regijs Anglorum insignibus: abstin-
 neret item titulis regnorum Angliæ, & Hiberniæ, Regina Anglorum, aut libe-
 ris ex ea superstibus. Contra vero vt Angla caueret, neque se, neque posteros
 ex se genitos quicquam acturos, quod ius successionis Scotæ læderet, aut immi-
 nueret. Hæc fere sunt, quæ in ea legatione sunt agitata: quæ dum foris da-
 pace stabilienda tractantur, domi res ad seditionem paulatim spectare cœpit.
 Nam, vt antea dixi, permessa erat Reginae, eiusque familiæ vnica missa: qua de-
 re cum edictum publicaretur, qui contradiceret, è rota nobilitate vnus est in-
 uentus Comes Araniæ, multum licet dissimulanter indignante Regina.
 Proxima fuit offensio aduersus Edimburgenses. Hi fore ad 3. Cal. Octobris
 suos magistratus eligere solebant. Tum Archibaldus Duglassius præfectus de-
 mote edixit, ne quis adulter, fornicator, ebriosus, missarius, aut obstinatus
 Papanus post proximas Cal. in oppido deprehenderetur, grauib; legum por-
 nis in contumaces denunciatis. Id vbi ad Reginam delatum est, statim incog-
 nita causa magistratus in arcem custodiendos misit: ciuib;que imperauit, vt
 novos magistratus eligerent: atque edixit, vt vrbs omnibus fidelibus ciuib;
 pateret, non sine risu, & indignatione, quòd homines flagitiosissimi pro fidelissimis
 ministris agnoscerentur. Cum Regina maiorem quam expectauerat, ciuium
 suorum patientiam hic comperisset, paulatim vltiora tentare cœpit. Cal. No-
 uembrib; ad missam adhuc tenuem, & quotidiano cultu contentam omnem Pa-
 panæ pompe fastum adiecit. Id cum Euangelij ministri tulissent ægerrime, & in
 publicis cœtib; magnis quærimonijs rem prosecuti fuissent, ac nobilitatē sui officij
 commonuissent, controuersia in domo priuata inter paucos est agitata: possente
 idololatriam iamiam in omnium perniciem grassaturam compescere, & summū ma-
 gistratum, quando ipse nullum sibi modum statuatur, intra legum præscripta per vim re-
 ducere. Ecclesiæ ministri in sententia superiorib; tēporib; approbata constanter perma-
 serunt, posse videlicet magistratum sub leges vi cogi. Proceres vel gratia, vel spe ho-
 norum, & pecuniæ minus firmi fuerunt, & tamen secundum eos & numero, & plene-
 tudine superiores iudicatum est. Aulam inter hæc indormientē suis vitijs, & in omni
 luxū solutam vix excitarunt latrones limitum Anglicorum accole, qui vicinas regi-
 ones velut permessa populatione liberè diripiebant, accæde interim, & sanguine om-
 nia scædabant. Ad hos reprimendos eū vicaria potestate missus est Iacobus Reginae fra-
 ter, non tã, vt multi existimabant, vt aueretur honore, quã vt obiceretur periculis
 grauis enim erat eius potentia Reginae: grauior etiam innocentia, quæ ei sua vita ex-
 probrabat, & impetū ad tyrānidē retardabat. Sed Deus vltra spē hominū eius iustos
 conat; promouit. Viginti octo enī ferocissimis latronū laqueo sustulit: alios eius iustos
 obsidibus, alios solo terrore nominis cōpressit, Regina ex eius absentia nōnihil licen-
 tiæ nacta videbatur. Nā presentē rerum statū non satis æquo animo ferebat, cū ob re-
 ligionis cōtrouersias, tū quòd res administrabatur maiore cū seueritate, quã adole-
 tens mulier educata in aula omnium corruptissima tolerare posset (vt quæ legitimi reg-
 ni moderationē Regibus indecorã, & aliorū seruitutē suã libertatē interpretarentur)

Iacobus moruus est fra-
 ter regine Iacobus

ideo vt frequenter impotentis animi voces exciperentur: & paulatim tyrannidis fundamenta iaci viderentur. Nam cum superiores Reges omnes fidei nobilitatis suae salutem credidisset, illa quidem custodiam satellitum adhibere decreuerat, sed rei exitum non inueniebat: neque enim ullam suae cupiditati causam praeterdere poterat, praeter inanem aulicam magnificentiae speciem, & exterorum Regum consuetudinem. Fratribus vero mores quanto sanctiores erant, tanto maiorem ei curam afferebant, quod neque suspicionibus, aut criminibus fingendis locum dabant, neque viuendi licentiam latari viderentur. Populum praeterea ita animatum videbat, vt custodiam corporis pro tyrannidis non obscuro indicio accepturus esset. Igitur in quiete animus, quod semel designauerat, cum quouis modo efficere statuisset, tale commentum excogitat. Erat Reginae frater Ioannes nomine, cupidus potentiae, sed ingenio minus, quam Iacobus seuerus: & qui facile induceret in animum omnia Reginae obsequi, ideoque ei carior, & cupienti omnia miscere magis idoneus. Cum hoc, absente Iacobo, consilium de stipatoribus assumendis communicat. Eius haec fuit ratio. Nonne tumultum annunciandum curat, ac si Iacobus Hamiltonius Araniae Comes Regiam per comitum infrequentiam clam aggredi, atque in suam arcem, quae ad quatuordecim millia passuum aberat, asportare conaretur. Haec videbatur fabula illis verisimilis futura, vel ob Reginae animum ab eo alieniorem, vel eius immodicum erga eam amorem, quorum neuter vulgo erat obscurus. Hoc uti compositum erat tumultu nunciato, cum bonam noctis partem per agros propinquos equites discurrissent, postridie custodes ad fores Regias appositi apparent, alijs indignantibus, alijs ridentibus. Huius commenti auctores etsi ipsi scirent vulgo fidem sibi non haberi, tamen ipsi secum gestiebant securi de opinione hominum, cum neminem eorum, qui aderant, sibi palam repugnaturum certi essent. Ab hoc initio aula in luxum, & lasciuiam praecipite, ius tamen adhuc equabiliter dicebatur, & scelera plecebat. Summa enim rerum penes Iacobum Reginae fratrem erat, qui ob fortitudinem, & equitatem cunctis erat charus. Consilio inprimis utebatur Gulielmi Metellani adolescentis summo ingenio, quique magna iam dederat praecleara in dolis experimeta: magnamque in posterum expectationem concitauerat. Horum virtute, & consilio factum est, vt domi, & foris esset summa tranquillitas, & is rerum status, quem boni cuperent, factiosi magis indignari, quam queri poterant. Inter haec in Regia orta est consultatio, quae totos tres menses vniversam aulam exercuit. Qui proxime superioribus annis aut Reges fuerant, aut locum Regum tenuerant, publicum patrimonium (quod nunquam in Scotia fuit amittum) prope ad nihilum redegerant, & immoderate Reginae luxui nihil erat satis. Procenuatae: nihil restabat, vnde in aulicorum sumptuum subsidijs aliquid deradi poterat, praeter sacerdotia. Accersit in aulam sacerdotum principes: adiuncti est principibus nobilitatis, qui vel ingenio persuadere, vel auctoritate cogere possent. Tandem post longam disceptationem cum sacerdotibus magis infirmitatis conscientia non recusantibus, quam rationum vi permotis transactum est, & ex fructibus ecclesiasticis tertia pars decisa est, vnde Regina ministros orthodoxos aleret: reliquum in suos vsus reseruaret. Ea transactio nemini omnium fuit grata. Sacerdotes opulentiores indignabantur quicquam ex veteri fortuna sibi detrahi. Ministri Evangelij nihil aequi a Regina expectabant. Ad ipsam autem ex illa ostentata spe non adeo multum rei perueniebat. Multis enim ex veteribus possessoribus suorum fructuum pars tertia condonabatur. Multis etiam non viris modo, sed etiam foeminis domesticis ministerij

Rerum Scoticarum

ministerij merces, & operæ per multos años impense hinc præmia, & senectutis viaticum assignabatur: Ea hieme Regina Iacobum fratrem magno cum bonorum omnium assensu Marriæ Comitem creauit. Nam quod virtuti honos esset habitus, omnes laudabant: quod propinquitati aliquid esset concessum, non improbabant, & vtilitati publicæ consultum non pauci existimabant, quod vir genere illustri, meritis erga patriam illustrissimus hoc honore auctus maiore cum auctoritate in publicis functionibus procurandis versari posset. Nec deerant, qui Regine beneficentiam eò spectare crederent, vt animum Iacobi, quem ijs rebus, quæ per absentiam eius in aula gerebantur, offensum non dubitabant, eam reconciliare voluisse arbitrarentur. Tum quoque vxor ei data est Agnes Ketha Comitissæ Marthialis filia: quibus in nuptijs epularum magnificentia, aut verius immoderata luxuria omnium amicorum animos grauius offendit, & inuidis maledicendi materiam suppeditauit: eoque vehementius, quo ille in omni superiore vita se temperantius gesserat. Non adeo multo post ei pro Marriæ (quæ veteri iure Ioannis sibi Marriæ, isse deprehensa est) Morauia donata est. Gordonius ablata primum sibi Marriæ, deinde Morauia, cui regioni diu præfuisset, se velut patrimonio spoliaturum arbitratus, omnia sua consilia eò conferre cœpit, vt æmulum euerteret. Multa eum præterea ad id facinus incitabant. Nam cum esset ob multa maiorum in Reges merita omnium Scotorum longe opulentissimus, & maiorum ipse potentiâ malis artibus quotidie auget, primum Ioannem Forbosium (vti ante dictum est) falsis testibus circumuenerat. Deinde Iacobo Stuardo Iacobi quinti fratre sine liberis defuncto, procurationem Morauie ab eis, qui in summo magistratu erant, adeptus, se quasi hæredem gerebat, quibus opibus eo magnitudinis creuit, vt æmulatione deposita omnes, qui propinquas ei regiones incolebant, in eius auctoritate conuiescerent, & prope in partem concederent. Inter hunc aliorum vel metum periculi, vel seruitutis partem vnius hominis libertas, & vt ipse videri volebat, superbia eum pessime habebat. Is erat Macaintotius magnæ inter præscotos familiae princeps: natus quidem, & educatus inter homines feroces, & prædæ assuetos, tamen sine arcana natura impulsu, siue rectis monitoribus usus, comitate, & modestia, omnique humanitatis genere cum ijs certabat, qui magna parentum, & magistrorum cura ad virtutem capiendam erudiuntur. Huius adolescentis cum Gordonius potentiam suspectam haberet, nec ingenio recto ad scelerum ministeria abuti posse videretur, manum ei necopinanti iniecit, atque in custodia detinuit. Sed cum nullum in eo capitale crimen inueniret, submissis amicis (vti dictum est) ei persuasit, vt se, suamque causam ipsi permitteret. Eam vnâ esse rationem & e custodia cum bona gratia abeundi, & amicitiam cum longe potentiore ineundi. Homine simplice, & minime malo ad suum exitum hac fraude impulsus, tamen adhuc mortis eius inuidiam Gordonius vitans cum sua egit vxore, vt ea se culpæ supponeret: nec virilis animi mulier rem cunctanter suscepit, ac miserum, & innoxium, & supplicem, & deditum absente marito securi percussit. Hoc supplicio vicinis vel metu stupetibus, vel largitione conciliatis, quicquid terrarum ultra Caledonios est, vni parebat. Itaque homo & gloriæ, & potestatis auidissimus molestissime ferebat Iacobum Morauie Comitem sibi æmulum appositum, statusque præsentis impatiens, in omnes rerum turbandarum occasiones erat intentus: actaque eius omnino assidue, & palam calumniabatur: librumque sua manu scriptum Regine porrexit, in quo eum grauissime, sed leuissimis argumentis affectatè tyrannidis accusabat. In diuersa regione eodem tempore Iacobum Heburnum Bothuelie Comitem æris alieni magnitudine, & indomitate

de Gordonio pupis

indomitæ libidines ad insidias eidem Morauio instruendas impellebat. Is enim luxuriosa adolescentia inter scorta, & popinas acta, cò redactus erat, vt aut ciuile bellum ei foret excitandum, aut audaci aliquo facinore extremæ inopiæ metus propellendus. Omnia circumspectanti maxime commodum ei videbatur perturbâ distatus publici initium, si Morauium cum Hamiltonijs committeret: certa, vt videbatur, spes in vtriusque partis exitium incertum. Primum Morauium adit. Ei persuadere conatur, vt Hamiltoniorum familiam Reginæ, regno, atque ipsi priuatum imminentem e medio tollat. In id suam operam pollicetur. Nec id facinus ingratum Reginæ fore contendebat: quæ præter commune omnium Regum odium, quo sanguine proximos, velut in exitium suum intentos profectur, etiam peculiare offensionum causas, nec eas iniustas habere videbatur. Vel ob Euâgelicæ doctrinæ studium, cuius Aranius vnicus erat assertor: ob quam Aranius comitatus in Forman. & Liguribus et ab Hebræis & Gallicis profugis

nuper in Scotia cū altero Reginæ auunculo Elbeuij Marchione habitam. Sed cum Morauius homo probus, & innocens abhorreret a foeditate tam scelerati facinoris, Heburnus ad Hamiltonios se contulit, & ministrum ad eundem Morauij, cuius potentiam moleste ferebant, se offert: illum esse vnum, qui spes eorum remoretur, & commoditatibus obstat. Eo sublato Reginam velit nolit in ipsorum potestate futuram. Ratio autem expedita, & facilis videbatur. Regina tum in Falcolandia erat: ea arx est cum eiusdē nominis pago: modica in propinquo silua est, in qua placycerotes ceruini generis (quas vulgo Damas falso appellant) aluntur. Regina cum aut eò iret, aut in loca vicina prope quotidie cum familiari comitatu perfacile videbatur Morauium inermem, & incautum tollere, & ipsam in suam potestatem redigere. Cæteris non ægre persuasum, ac tempus facinori perpetrando constitutum. Vnus Araniæ Comes scelus est execratus: clamque literis ad Morauium missis omnem rei ordinem exposuit. Morauius per eundem nuncium rescribit: sed Aranio forte absente literæ patri eius redditæ fuerunt. Ibi consilio inuito, Aranius à patre in arctam custodiam est inclusus, è qua noctu elapsus ad Falcolandiam contendit. Vt eius fuga palam est facta, equites in omnes partes dimissi, qui comprehensum retraherent, quos in siluam ingressus ea nocte frustratus est. Mane ad Falcolandiam deductus, omnem insidiarū ordinem aperit. Nec multo post Bothuelius, & Galuinus Hamiltonius, qui manu facinoris patrâdi partes susceperant, cõsecuti in arce Falcolandiæ iussu Reginæ custodib' appositis retinètur. Cum facinus totum ante oculos esset, & ad locum, tēpusque ab Aranio dictum duces cõuenissēt, exploratoresq; retulissēt, equites multis in locis apparuisse, Aranius rei ordinē interrogatus paulū animo turbatus est. Nam cum Reginā deperiret, Morauioque malum, sed ad res difficiles suscipiēdas nimis facile e cõiuratione eximere volebat, pietate, & amore animū in diuersa ea nocte per solitudinē rapientibus, ita mente est emorus, vt non obscure ex vultu, & sermone animi perturbatio appareret. Præcesserant & aliæ, quæ iuuenis animum commouerent causæ. Nam cum ad eundem diem liberaliter, & pro amplitudine familiæ fuisset educatus, pater homo ad rem attentior consiliarios nactus, qui id vitium alerent, filium magno comitatu assuetum ad vnum ministrum redegit. Qui facinus patrandum susceperant, diuersi in custodias missi, Bothuelius in arcem Edimburgensem, Galuinus in Sterlinensem, donec de causâ cognosceretur. Aranius ad Fanum Andree, quò Regina erat profectura

Aranius comitatus in Forman. & Liguribus et ab Hebræis & Gallicis profugis

Aranius comitatus in Forman. & Liguribus et ab Hebræis & Gallicis profugis

Aranius comitatus in Forman. & Liguribus et ab Hebræis & Gallicis profugis

Aranius comitatus in Forman. & Liguribus et ab Hebræis & Gallicis profugis

profectura, missus: atque in arce Archiepiscopi asservari iussus. Ibi quoties ad se redibat, ad Reginam de se, deque alijs tam prudenter, & accurate scribebat, ut in suspicionem incideret simulate insaniæ, quò patrem è coniuratione cordis eximeret. Ceteros ita constanter, & acriter accusabat, ut aliquoties ad consilium productus se, quando facinus tam occultum alijs testibus coarguere non posset, armis cum Bothuelio dimicaturum promitteret. Circa ea tempora Jacobus Hamiltonius Aranii pater primum ad Reginam scripsit, deinde ipse ad Fanum Andree venit, ac multis precibus ab ea postulavit, ut filium suum, Bothuelium, & Galuinum Hamiltonium acceptis vadibus sibi dimitteret: nec impetrare quicquam potuit. Eisdem etiam diebus Regina Britannodunum arcem longe omnium, quæ sunt in Scotia munitissimam: sed quam Hamiltonius tenuerat ab eo tempore, quo Prorex fuerat, repetitam accepit. Georgius Gordonius (viti ante diximus) Morauio inimicus, Hamiltonio filij sui socero in manifesto scelere implicito, ac prope percusso, longe infestior factus occasionem adesse ratus, cum impune inimicum e medio tollere posset, duabus familiaribus illustribus ad causam adianctis primum per suos tumultum in oppido tum admodum infrequenti curat excitandum, sperans Morauium ad rem auctoritate sua sedandam ex aula egressurum. Ibi facile hominem inermem, & incautum in turba opprimi posse. Id ubi parum ex sententia processit, è suis aliquot armatos ad perpetrandum facinus in Regiam venire sub vesperam iubet, qui Morauium in suum hospitium redeuntem a Regina, quæ ad multam noctem eum detinere solita erat, obtruncarent. Id enim tempus maxime videbatur idoneum, & rei patrandæ, & perpetrata euadendi. Eius rei cum ad Morauium permanasset indicium, nec is nisi occultus foret subiecta, crediturus esset, paucis ex amicorum fidissimis (ne quid suspicatu atrij pertentans armatos deprehendit. Re ad Reginam delata, Gordonius accitus suorum aliquot commentus domum discessuros, arma induisse: deinde nescio qua de causa retentos. Ita tum ea excusatione magis accepta, quam probata disceditur. Ea estate legatis utrinque missis agebatur, ut Regina Scottorum, & Anglorum Eboraci congregarentur: ibique de multis controuersijs transigerent. Sed cum prope ad iter se compararent, res in aliud tempus reiecta est. Causa differendi colloquij vulgo ferebatur, quòd Aumalius e Gusianis fratribus vnus literas legati Anglici, qui in aula Gallici tum agebat, resignasset: quòdque illius opera maxime nauis Anglica, quæ alterum vehebat legatum, fuisset direpta. Itaque rebus, uti credibile erat, ob has, & alias iniurias ad bellum Gallicum inclinatis, Regina è Fano Andree Edimburgum profecta Aranium eòdem misit, & in arcem ibi condidit. Interea Jacobus eius frater Hauicum, qui illum quentem in illis locis mercatum profectus, quinquaginta e latronum, qui illum conuenerant, primarijs inopinato aduentu oppressit: ceteris circa prouincijs metum ingentem incussit, & totum illum tractum ad tempus quietiorem reddidit. Verum id factum ut amorem, & reuerentiam bonorum ei conciliabat: ita inimicorum animos magis ac magis in eius exitium indies inflammabat. Nam ad tres familias potentissimas in eius perniciem pronas accessit Gusianorum conspiratio. Hi enim cum veteres ecclesie Ro. ritus restitui vellent, nec id viuo Morauio perfici posse arbitrarentur, ad eum quouis modo tollendum omnem ingenij vim intenderunt. Spem perpetrandi sceleris multa eis faciebant. In primis autem quòd Galli, qui Reginam deduxerant domum reuersi quantæ essent Gordonij o-

Jacobus Hamiltonius
pater Aranii

Conspiratio in sum
bit monasterio regine
vobis fratrum

pes, quam inquietus animus, quam item operam in missa afferenda pollicitus esset, omnia paulum supra verum augentes exposuissent, re in aula Gallica multum inter Papanos agitata, hæc eius perficiendæ ratio tandem est inita. Scribunt ad Reginam, vt Gordonij vecordiam promissis alat. Ioanni eius filio spem suarum nuptiarum magis ostendet, quam promittat: vt hac spe occæcatus, quò vellent, impelleretur: simul nomina eorum edunt, quos vna interim vellent. Ad hæc literæ Pontificis Ro. & Cardinalis eòdem incitabant. Nam cum ad immodicū, cui Regina assuerat luxum opes publicæ non sufficerent, a Pont. Ro. pecuniam tanquã ad bellum aduersus eos, qui ab ecclesia Ro. defecerant, poposcit. Is rescripsit obsecrari, sed Cardinalis aperte pecuniam ad id bellum non defuturam: sed ijs dedum interfectis, quorum nomina essent edita. Has regina Morauio, cæterisque ad eandem destinatis literas ostendit, siue quod indicium ad eos aliunde permanasse crederet, siue vt animi sinceri, & occulta consilia ab ijs non separatis faceret fidem. Igitur cæteris ad facinus exequendum comparatis, Regina magno desiderio teneri simulat, eam Scotiæ partem, quæ ad septentriones vergit, inuisendi. Et hanc eius cupiditatem Gordonius liberaliter inuitando albat. Tandem cum Abredoniam ad Idus Augusti ventum esset, Gordonij vxor virilis animi, & consilij mulier omnibus modis Regine animum versabat, nunc vt secretas cogitationes penitus haberet exploratas, nunc vt in partem, quam volebat, eam inflecteret. Gnara enim erat, quam leui momento sint mobilia Regum consilia: nec ignorabat, quo animo Regina non multo ante in vtrunque, Morauium nempe, & Gordonium fuisse affecta. Nam cum vtrunque odisset, secum interitum agitare solebat, vtrum priorem sublatum vellet. Morauij innocentiam licentia suæ aduersam grauiter terebat, & Gordonij perfidiam primum erga patrem, deinde matrem multis experimentis perspectam oderat, & potentiam metuebat. Sed auunculorum, & Pontificis Romani literæ ad Morauij eandem vrgebant. Hanc eius cunctationem (cuius non ignarus erat Gordonius) cum eximere vellet, rursus per vxorem promissa de instaurandis ritibus Ro. repetit. Ea cum libenter Regina acciperet, vnum tamen, nec id adeo magnum erat impedimentum, quo minus ei assentiretur, quod non putaret (vti affirmabat) e dignitate sua Ioanni filio eius (qui ante paucos dies ob tumultum Edimburgi excelsatum in custodiam traditus effugerat) reconciliari, nisi ad custodiam liberam saltem ad paucos dies Sterlinum rediret. Id Regina non tam ob eam, quæ simulabatur, causam volebat, quam vt omnia integra extincto Morauio haberet, necu ad nuptias absente sponso cogi possent. Gordonius quidem satisfacere Regine cupiebat: sed filium velut obsidem in manum hominis maxime suis conatibus aduersi (is erat Ioannes Marriæ Comes, Morauij auunculus, qui archi Sterlinensi præerat) dare cunctabatur: præsertim incertus quam in partem Regina eandem patraram acceptura foret. Cum inter ingenia se inuicem fraudarent, quo minus ex sententia res conficeretur, neque quicquam expediret tamen, Ioannes Gordonius & ipse suam operam ostentans, in omnes euenus intentus, circiter mille e propinquis, & clientibus suis homines ad quoduis facinus paratos armauerat, atque in propinqua oppido loca adduxerat. Morauius vero etsi non optime comitatus esset, & hæc omnia (vti per amicos ex aula Gallica, & Anglica erat præmonitus) in suum exitium videret par-

Rerum Scoticarum

*plurimum in fidem non
habetur morum*

rari nec interim Reginae admodum confideret, de die solita obibat in aula munita nocte intra cubiculum vnum, & alterum suorum vigilare iubebat: ac saepe de inimicorum insidijs certior factus, amicorum presidio fretus, omnes eorum conatus absque tumultu elusit. Eisdem forte diebus Bothuclius per funem e fenestra demissus ex arce Edimburgensi euasit. Rebus Abredonij mutua simulatione adhuc suspensis, cum Regina progredi statuisset, a Ioanne Leslio homine nobili Gordonij cliente inuitata domum eius ad duodecim ferme millia passuum ab oppido distantem diuertit. Is locus, vt infrequens Gordonianis ad caedem commodus est visus: Leslius vero, qui secretorum consiliorum non erat ignarus, deprecatur, ne hanc sibi, ac suae familiae inurant infamiam, vt ipse potissimum Reginae fratrem hominem alioqui non malum, nec sibi inimicum ad caedem prodidisse videatur. Proxima nox ad Rothinaium Abrenethiorum villam satis tranquille transacta est: quod postridie in Strabogio Gordoniorum arce diuersari statuisset. In id tempus consilium caedis est dilatatum, quo in loco omnia in ipsorum potestate erant futura. Itaque inter eundem cum Gordonius longum cum Regina sermonem instituisset, ac tandem eò ventum esset, vt ille accuratius Ioanni filio veniam erroris peteret: quod videlicet homo adolescens legum ignarus fugisset e custodia, in quam nullum ob scelus, sed ob tumultum, nec illius tamen culpa excitatum datus esset. Regina contra contendebat suam imminutam visum iri auctoritatem, nisi filius eius in aliam custodiam quamlibet laxam ad aliquot dies rediret: vt velut expiata prior culpa, dimitti honestius posset. Gordonius, qui destinati facinoris occasionem praetermitti nollet, etsi leuia imperabantur, tamen obstinate renebat: vel quod si Regina caedem factam non probasset, culpam eius in filium conferti volebat: vel quod si absente filio, ac Regina non inuita res confici posset, tamen adolescentem obsidem videbat futurum. Ea Gordonij peruicacia Regina adeo fuit offensa, vt cum iam prope in aedium eius conspectu esset, aliò diuerteret: ita tota facinoris sapientissime, vt ipsis videbatur, constituta ratio tum quidem dilata est donec Enernessum ventum esset. Nam praeterquam quod iuri dicundo ibi ipse Gordonius praefectus erat, quod arcem Regiam (quae in colle edito imminet oppido) teneret, tota circa regio clientelis eius plena erat. Regina cum in arce diuersari statuisset, & a custodibus esset exclusa, tum demum timere coepit, vt quae in oppido immunito pernoctatura esset, cum interea Huntilei filius plus mille selectis equitibus praeter propinqua regionis promiscuam multitudinem in armis haberet. Regina, consilio pro re praesenti capto aditus omnes oppidi vigilis obsecraret. Naues, quae commeatum aduexerant, in statione fluminis paratas esse iubet, vt si maior vis ingrueret, id per fugium haberet. Nocte intempesta exploratores ab Huntileo missi, cum primi vigilantes de industria eorum aduentum dissimulassent, progressi in angustias, ac vndique circumuenti capiuntur: & e montanis Cattana tribus cum primum se aduersus Regiam duci intellexit, Huntileum deseruit, & postridie ad eam in oppidum venit. Audito principis periculo magna praesentium Scotorum multitudo partim excita, partim sua sponte affuit. In primis Fraserij, & Monroi hominum fortissimorum in illis gentibus familiae. Cum iam satis a vitata videretur, arcem Regina oppugnare coepit. Ea cum nec propugnatoribus neque caeteris rebus ad oppugnationem sustinendam satis esset munita, deditur. Propugnatorum praecipui supplicio affecti, caeteri incolumes dimissi. Tum caetera currenate vndique nobilitate, aliorum aduentu vltioribus domum redire permittitur.

cum satis firmo presidio quarto die Abredoniam redijt. Ibi demum metu liberatam vehementer in Gordonij odium inflammatur: & in vindictam prona fratrem rursus omni fauoris ostentatione amplexa est, simulando se totam ex eo pendere, ac suam salutem in eius incolumitate positam cunctis persuadere nititur. His Gordonius totam scenæ aulicæ faciem cum videret inuersam, Moraviæ Comitem nuptiæ morti destinatum in summa gratia esse, sese è summa spe honoris, & dignitatis in flagrantissimum odium incidisse. Cum ulterius iam se progressum existimaret, quam ut receptus vllus ad veniam restaret, ad precipitia se consilia conuertit: nec vllum aliud periculis instantibus remedium ratus, quam ut Reginam quouis modo in suam redigeret potestatem: eam etsi in præsentia se grauius offensurum videbat, tamen officijs, blandicijs, & filij nuptijs, quarum etiam auunculi credebantur auctores, multum animum cum tempore flecti posse non desperabat. Itaque communicato cum amicis consilio, Moravium quouis modo posset, tollere decreuit. Eo enim sublato, neminem esse, cui vel Regina imperium mandaret, vel qui susceptum sustinere posset. Rei perpetrande spem afferebant speculatores: ac præter alios Georgius Gordonius Sutherlandiæ Comes, qui assiduus in aula simulatione erga Reginam benevolentie omnia eius cõsilia rimabatur, ac per idoneos homines indicabat: nec modo temporum, & locorũ opportunitates obseruabat: sed opciã suam in re perficiunda offerrebat. Accedebat ad hæc oppidum vndique apertum, & insidiantibus comitum: ciues vel beneficijs conciliati, vel necessitudine iuncti, vel metu nihil ausurum auxilia montanorum dimissa domum. Cum Comite Moraviæ paucos esse, & è longinquis regionibus adductos, quorũ offensa ei non esset magni opere pertimescenda. Et cum per vicinas regiones omnes in ipsius essent potestate, rē sine sanguine perfici posse: vno homine extincto, & Regina in potestatem ipsorum redacta, cætera vulnera per facile posse sanari. His cogitationibus ad rem aggrediendam impulsus, cum iam ratio perpetrandi facinoris constituta esset, ex literis Comitis Sutherlandiæ, & Londoniæ Leslij deprehensis omnia eorum consilia sunt patefacta. Sutherlandius cognitio indicio discessit. Leslius agnita culpa veniam impetrauit: ac deinceps quoad vixit, fortem, & fidelem operam Reginæ, deinde Regi præstitit. Huntillus, qui exitum suorum consiliorum in loco ob circumiectas paludes prope inaccessis cum magna suorum manu expectabat, intellecto quid in aula gereretur, ex consilio amicorũ statuit in montes secedere. Sed cum ex vicina nobilitate, quæ ad Reginã conuenerat, multos haberet sui studiosos, corũ promissis satis cõsensus iterũ mutato cõsilio statuit euentũ pugnae in loco natura munito expectare. Moravius cum suorũ, quib' cõsideret vix centũ equites haberet, sequentib' qui aderat proceribus, in primis Iacobo Duglassio Mortonij Comite, & Patricio Lindesio, ad hostẽ ducere coepit. Ceteri ex vicinis agris collecti circiter octingenti magna ex parte ab Huntillæo præcorrupti magis Moravij cohortẽ ad exitum tracturi, quã in periculis opem laturi magna cum verborum iactatione vna progrediebantur. Pollicebantur enim sese hostẽ sine aliorum ope debellaturos: adessent modo, ac spectatores sese præberent. Premissi equites, qui circa paludẽ aditus õnes seruarẽt, ne Huntillus euaderet, ceteri lætiore gradu aduentabãt: & quãquã superiore nocte è Gordonianis nõ pauci diffugissẽt, restabãt adhuc supra trecentos suis se locis tenẽtes. Eò cũ ventũ esset, Moravi' in cliuo propinquo, vnde prodicẽdũ aduersus hostẽ aperte proditiõnis signũ dederũt: quos ramos ericæ, (cuius magna in illis locis copia erat) vt ab hostib' agnoscerentur, tegumẽtis capitum affixerunt.

Vbi propius ventum est, Huntillæani securi de exitu gradum ad eos accelerant, & cum aduersam aciem a proditoribus turbatam viderent, & iam in fugam conuersam, vt expeditius sequerentur, sarissas abijciunt: & strictis ensibus ad terrorem integrorum prodicionem ingeminantes, in hostem magno gradu feruntur. Proditores eodem illo impetu etiam stantem vna se rati in fugam auersuros, ad eam accelerabant. Sed Moravius, qui nullam in fuga spem videret, neque quicquam præter honestæ mortis decus restare crederet, exclamauit, vt sarissas sui præ se tenderet, nec in aciem suam fugientes reciperent. Illi præter opinionem exclusi cornua vtrinque confusis ordinibus præterierunt. Huntillæani vero, qui iam profligatam rem putarant, cum aciem quidam paruum, sed prætentis hastilibus horrentem cernerent, ipsi, vt qui sparsim ac sine ordine sese inferebant, nec propter hastarum longitudinem ex aduerso ad manus venire poterant, repentino terrore perculsi non paulo celerius fugiunt, quam antea sequebatur. Eam fortunæ mutationem proditores conspicati iam fugientibus instant, ac vt se a priore culpa purgarent, quicquid fuit cædis eo die, ipsi ediderunt. Cæsi ex Huntillæanis circiter 120. capti 100. Ex altera acie nemo. Inter captiuos fuit ipse Huntillæus, ac duo filij Ioannes, & Adamus. Pater ætate ingrauescente, & vt in homine corpulento, & angusto spirituum meatu, inter capientium manus est examinatus: cæteri multa iam nocte Abredoniam ducti. Moravius ministro ecclesiæ suum aduentum expectare iussu, primum omnium gratias Deo immortalis egit, quod è tanto, ac tam præsentis periculo nullis suis viribus, & consilio, sed eius vnus benigne præter omnium expectationem cum suis emerisset. Deinde ad Reginam hinc profectus est. Ibi inter mutuas multorum gratulationes Regina nec vultum hilariorum, nec vocem lætitiæ indicem edidit. Proximis diebus Ioannes Gordonius supplicio est affectus, non sine vario motu animorum: erat enim adolescens viriliter elegante forma, in ipso florentis ætatis aditu, Regalibus nuptijs non tam destinatus, quam earum simulatione deceptus, & quod non minorem indignationem, quam misericordiam mouebat, ab imperito carnifice laceratus. Regina mortem eius cum multis lachrymis spectauit. Verum, vt erat ad celandos animi sensus composita, ita tum eius mœsticiam variè interpretabantur: eoque magis, quo non minore odio ei fratrem, quam Huntillæum esse plerique intelligebant. Adami ignouit adolescentiæ. Georgius natu maximus desperatis domi rebus, ad socerum Iacobum Hamiltonium se recepit: vt vel apud eum fugæ latibulum, vel eius precibus veniam culpæ impetraret. Multi e Gordoniorum clientibus, prout quisque deliquisse visus est, alij pecunia, alij exilio potati: nonnulli in longinquas regni partes, ne res domi turbarent relegati: quibus potentiores contigerant deprecatores, scelere soluti, ac in pristinum gratiæ locum restituti: ita vel compositis, vel sopitis ad septentriones rebus, reliqua hiems per quietem transacta est. Ad 5. Cal. Decēbris Bothuclius per scœcialem in custodiam, vnde erat elapsus, redire iussus cum non paruisset, hostis publicus est denunciatus. Abredonia Perthū reuersam venit Iacobus Hamiltonius pro Georgio Gordonio genero deprecatum: ac satis clementi responso accepto, tamen generum tradere est coactus. Is ad Dumbarum in custodiam est remissus: ac deinde anno proximo, qui fuit 1563, ad 7. Cal. Februarij inde accersitus Edimburgum perduellionis damnatur, ac Dumbarum remittitur. Hoc maxime tempore edicto multa pecuniaria irrogata fuit, si quis quadragesimalis ieiunij tempore carnibus vesceretur: in quo edicendo non religionis, sed publicæ utilitatis causa valuit. Archiepiscopus

Hor de omni in corpore
profligati et expulsi

Jacobus Hamiltonius
nely nuntio hostis factus

1563
Edictum de pœnia
quadragesimali ieiunio

Archiepiscopus Fani Andree, quod post edictum in aduentu Reginae factum nec
 illis audiendis, nec dicendis abstinuisset, in arcem inclusus fuit Edimburgi. Cuius
 rei eiusdem criminis rei leuiter multati, grauiore poena denunciata, si postea e-
 ius culpae affines deprehenderentur. Iam comitorum, quae in 20 mensis
 Maij indicta erant, dies aduenerat. Regina coronata, atque amplissima veste ami-
 ta cum ingenti pompa in senatum venit. Nouum prorsus spectaculum, ni-
 si sub eius matre, & auiam oculi hominum ad tolerandum imperium muliebri fuis-
 sent assuesfacti. In eo conuentu quaedam decreta fuerunt in eorum fauorem, qui
 priorem Euangelicae legis doctrinam profitebantur: ac in monetarios paucos a-
 mnauerunt. Reliquum aestatis Regina venationi in Atholia indulgit.
 In fine autumnii permittente Regina, redijt in Scotiam Matthaeus Stuartus
 Leuiticij Comes 22 anno, quam turpiter à Rege Gallorum destitutus abierat, v-
 t ante nobis est scriptum. Ac proximo anno, qui fuit 1564. mense Ianua-
 rio in conuentu publico ad id prope vnum indicto, remisso exilio, & bonis recep-
 tis restitutus, eamque restitutionem Regina prosequuta est multa verborum hono-
 ribus infantia: quippe cuius ope fuerit e manibus inimicorum liberata, & regni in-
 dignis decorata. Ex Anglia deinde comitatu in tres menses impetrato, ad
 15 Feb. venit in Scotiam Henricus eius filius. Hunc adolescentem genere,
 & forma praestantem amatae suae filium Regina Scotorum comiter accepit: cum
 quae quotidiana consuetudine ille cetera amare coepisset, frequens sermo de eo in virum
 alicando vulgo ferebatur, nec inuita quidem nobilitate, quod permagna com-
 moditates ex ijs nuptijs in totam Britanniam redundatura viderentur, si uolente
 Regina Anglorum fieri possent. Illa, ut quae utriusque eodem gradu consan-
 guinitatis erat proxima, non tam repugnabat, quam se auctorem credi volebat. su-
 aequae in conficiendo aliquam esse gratiam, simulque ex usu suo putabat propin-
 que suae potentiam hac mediocritate conditionis coerceri, ne supra quam vicinis
 coniectum, auferret. Sed, quae res omnia iam transacta paulum retardari
 aequae tandem diuina, & humana miscuerit, paulo altius initio repetito, quo
 magis omnia in aperto sint, paucis explicabo. Erat inter aulica ministeria
 David quidam Rizius Augustae Taurinorum natus è patre homine quidem pro-
 bo, sed pauperculo: ut qui elementa musices docendo egrè se, & familiam susten-
 tabat. Hic cum nullum, quod suis patrimonium relinqueret, haberet, liberos
 utriusque sexus psallere docuit. Ex ijs cum David in adolescentiae vigore con-
 stitutus, & non inamœna voce praeditus, & a patre in musicis institutus esset,
 in spem fortunae liberalioris ex ceteris Nicæam in aulam Ducis Sabaudiae nuper in-
 tuam diuionem restituti profectus est. Sed ibi non pro spe acceptus, cum
 omnium rerum egenus omnia circumspiceret, tandem in Morettium incidit iam
 tum Ducis missu iter in Scotiam adornantem. Hunc cum secutus ead venisset,
 nec Morettius homo non admodum copiosus operam eius aut necessariam, aut vti-
 lem sibi existimaret, ibi subsistere paulum, & fortunam denuo experiri decreuit: ead
 maxime adductus, quod Regina diceretur cantionibus valde oblectari, nec ipsa musi-
 ces omnino imperita esset. Igitur ut primū sibi aditū ad eam patefaceret, egit eū cā-
 toribus, quorum plerique Galli erant, ut inter eos appareret: semel, atque iterū au-
 ditus placuit: statimque in eorum collegium ascriptus est. Ibi breui cum Regina
 sensum, atque mores intellexisset, partim adulando, partim alios ministros
 calumniando

1563. 1564.
missus a pūiti

*matthaeus Stuartus
 comitatus regis hunc*

1564

*matthaeus Stuartus
 folio. h. 219 postea
 ex folio 219 et 220
 ex Bothwell oris h. et d. d.
 leg. v. 219*

*David comitatus sumit
 ex latine p. d. d.
 p. d. d.*

Rerum Scoticarum

calumniando perfecit, ut non minore esset apud Reginam gratia, quam apud ceteros odio. Neque tamen hoc fortunæ blandientis favore contentus, cum æquales omnes partim viliores fecisset, partim varijs criminationibus expulisset, paulatim assurgere, & maiora negotia tractare coepit: donec ab epistolis assumptus esset: & hoc prætextu secretius, & seorsum à vulgo agere cum Regina posset. Iam sermonibus materiam dabat repentinus hominis tantum non mendici ad opes non mediocres progressus, & supra virtutem fortuna, supra fortunam arrogantia, & equalium contrèptus, & cum superioribus æmulatione. Alebat hanc vanissimi hominis insaniam magnæ partis nobiliorum adulatio, qui amicitiam eius captabât salutatio, orationi eius subseruendo, forib⁹ obambulâdo, exitus, reditusq; eius obseruâdo. Vnus autê Moravius, in cuius animo nihil simulatum inerat, non modo non assentabatur, sed vultu plærung; eum aspernabatur: quæ res non minus Reginam, quàm Davidê ipsum offendeat. Ille cōtra, ut subsidium sibi aduersus odia procerû compararet, adolescentê Regijs nuptijs destinatum omni assétationis genere ambiebat: in eumq; familiaritatis gradum peruenerat, ut lectû, cubiculû, secretosq; sermones cōmunicaret: persuaderetque adolescenti incauto: & in id, quod cupiebat procliu credulitate sua maxime opera fieri, ut Regina oculos in illum conijceret. Semina enim discordiarum inter eum, & Moraviû assidue serebat. Eo enim pulso, reliquum vitæ cursû sibi inoffensum fore promittebat. Cum iam nō obscuri rumores vulgaretur non solum de nuptijs Henrici, sed etiam de secretis eius cum Regina congressibus: nec belli sermones de Davidis cum ea familiaritate spargerentur, Moravius, qui bene monendo nihil aliud quam sororis odium assequeretur, statuit ab aula secedere, ne rerum, quæ gerebantur, auctor crederetur. Nec Regina moleste se rebat tam seuerum arbitrum abesse, eo maxime tēpore, quo factionem ei aduersam confirmabat. Exules enim Bothuelium è Gallijs, Georgium Gordonium Sutherlandiæ Comitem è Flandria reuocauit: & alterum Georgium Gordonium Strathvilæ Comitis filium è custodia educatum priori dignitati, & loco restituit. Bothuelium e Gallijs reuersum Moravius de recentibus contra se insidijs accusat. Detulerunt nomen iuuenes honesto loco nati, qui in Gallia ex intimis eius familiaribus erant. Res aperta, atrox, inuidiosa. Cum dies causæ dicendæ appropinquaret, primum Regina cum fratre diligenter egit, ut ab accusando desisteret. Cum ille exorari non posset, quòd multum ad famam sua interesse putaret, quam in parte euentus acciperetur, Regina, quod proximum erat, multos procerum per litteras deterruit, ne diem iudicij obirent. Alexandrum Glencarniæ Comitem Morauio amicissimum, cum non longe a Sterlino iter ei esset, de via ad se accessit: tanta tamen omnium bonorum erat consensus, ut Bothuelius non modo sua conscientia prædamnatus, sed publica sui sceleris detestatione permotus diem causæ dicendæ obire non sit ausus. Hoc vulgi studium adeo Reginæ animum aduersus fratrem accendit, ut iam pridem ei destinatum exitium maturaret: cuius ita ratio composita erat. Morauio Perthum euocato, ubi Regina cum paucis erat, ibi Darleus cū eo sermonē conferre debebat: cum nemo dubitaret, Moraviû liberè, & simpliciter locuturum, re in altercationem deducta David Rizius primus eum feriret: cæteri mox vulneribus conficerent. Hac de cōiuratione Moravius per amicos, qui in aula erant edoctus, tamē certus eundi pergebat. Tandē per Patricium Rueniû iterû admonit⁹ ex itinere ad matrē in propinquas eius ad lacû Leuinû eades diuertit: ac aluo forte soluta, ea morbi excusatione vsus ibi substitit. Interea cū amico-

David tantis per reginam
secretis, et d.
eius actibus.

Bothuelius restituitur
et a morauio accusatur

Henricus in archiepiscopatu
fuit filius her
uarum d. d. d.

1564

si quidam eum inuiserent, rumor statim diffusus est, ibi eum hæsisse, ut Reginam, & Darlæum redeuntes Edimburgū interciperet. Equites passim dimissi cum neminem armatum conspexissent, tamen Regina tanta celeritate, ac tanta trepide iter illud confecit, velut certo imminente periculo. Nuptijs iam instantibus, ut aliquid consensus publici species ad Regine voluntatem accederet, conuocatur Sterlinum magna pars procerum: sed hi præcipue, quos aut libenter consenturos, aut repugnare non ausuros credebant. Ex ijs in consilium adhibitis multi assenserunt, modo ne quid in religionis doctrina publice recepta innouaretur: plurimi citra vllam exceptionem quod Regine gratum fore existimabant, ad id sententias accedebant. Vnus Andreas Stuartus Ochiltrius palam professus est, se nunquam assensurum, ut Papanæ factionis Rex assumretur. Morauis quidem alienus à nuptijs non erat, (ut qui in primis auctor erat iuuenis ex Anglia euocandi) sed videbat quantis motibus ea res initium datura esset, si non assentiente Anglia confieret. Pollicebatur etiam se curaturum, ut volente, atque auctore Anglia omnia transigerentur, si modo religioni caueretur. Sed cum videret in illo conuentu nullum libertatis locum futurum, maluit abesse, quam sententiam dicere sibi fortasse excensibilem, & in publicum inutilem. Iactabatur etiam vulgo illa quæstio, possitne Regina defuncto marito, quem vellet alium ex animi sententia virum sumere: alijs consentibus Regine ex morte viri eam libertatem nõ negandam, quæ plebeis quoque conceditur: alijs cõtra affirmantibus in regnorum hæredibus diuersum ius esse, ut quæ vna opera & virum sibi sumerent, & populo Regem darent: multoque æquius esse, ut populus vni puellæ maritum, quam puella Regem vniuersis eligeret. Mense Iulio venit ex Anglia legatus, qui ostenderet, Reginam Angliæ, quæ in eodem consanguinitatis gradu vtrunque cõtingeret, mirari, quod rem tantam præcipuerent, neque secum communicarent: quique magnopere peteret, ut interposita mora diligentius rem expendere, fortasse non sine vtriusque regni emolumento. Hac legatione cum nihil actum esset, statim secuta est alia. Nicolaus Throgmortonum nomine Regine Anglorum Levinianum, & filium eius monuit in certum diem comeatum habere: eumque diem iam præterisse. Domum itaque illos redire iubet, nisi se multari exilio, bonaque in fiscum redigi mallet. Illi nihil ea comminatione retardati in sententia persistenterunt. Interea Regina cum conuulsum illud nimium dispar videretur, si nuper maximi Regis vxor, ipsa regni illustris hæres adolescenti priuato, nullis insignioribus honorum titulis claro nuberet, edictum publico promulgauit, in quo Darlæus Dux Rothesaius, ac Rossie Comes appellatur. Præterea ad rem accelerandam vrgebant maleficarum ex vtroque regno prædictiones, quæ si nuptiæ citra finem Iulij mensis cõficerentur, multa comminarentur. Accedebant rumores passim de morte Regine Anglorum diuulgati: diesque præscriptus, intra quem moreretur: quæ prædictio non tam diuinationem, quam ciuium coniurationem denunciare videbatur. Erat & illa festinandi Regina causa non leuissima, quod suos auunculos a nuptijs illis auersos non dubitate confectâ turbaret, impedimentū obijceretur. Nam cum secretum illud decretum bello sacro per totam Christianorum ditionem suscitando, & pura Christi doctrina penitus extirpanda est factū, eique Dux Gustus imperator destinatus spes improbas, & immodicas aleret, is statuit per sororis filiã ita domesticis tumultibus perturbare

regina hunc & papam

anglia regina

regina hunc et hunc
et eodem gradu regnum
habet anglia retinuit

et filia eius se hunc
darent papam regi

1564. circa finem
Iulij

Mota post hunc quod
romæ in suo sacro
fidem qua religionem

Britanniam

Rerum Scoticarum

Britanniam, ut nullo auxilio transmarinos amicos iuuare possent. Sed Dauides, qui tum apud Reginam plurimum poterat, contendente ex usu rei Christianæ nuptias eas futuras: quod Henricus Darlaeus, & pater eius sectæ papanæ acerrimi esset assertores, & in utroque regno gratiosi, clarisque familijs innexi, multisque clientelis subnixi. Res diu agitata tandem impulsæ est. Is, cum si nuptiæ coirent, cōsentiētibus Regina Angliæ, & nobilitate Scotica, duo suis rationibus aduersa videbat. Primum in eis conficiendis nullam suam fore gratiam: deinde religionis incolumitati cautum iri. Sin vero Regina se ad consilium Tridentinum adiungeret, ipse sibi honores, sacerdotia, sine modo pecuniam, sine æmulo potentiam promittebat. Igitur omnia moliendo tandem perfecit, ut nuptiæ præcipitarentur Scotis non satis æquis, Anglis vehementer infensis.

CVII. R.

¶ **Q**UARTO Calendas Augusti Henricus Stuartus Mariam Stuartam vxorē ducit: factoque silentio acclamatum est precante multitudine, ut profpere omnia succederent Henrico, & Mariæ Scotorum Regibus: ac postridie Edimburgi iidem Reges præconio pronunciantur. Id factum non modo nobilitatem, sed vulgus quoque grauissime offenderat: nec deerant, qui indignarentur rem pessimi exempli factam. Quid enim attineret concilium de Rege creando locogere, cuius nunquam sententiā roges? nulla in re auctoritate vraris: in Senatus loco præconem supponi, qui pro Senatus consulto præconium recitet. Enimvero non consultationem iam esse, sed quomodo Scoti tyrannidem ferre possent tentationē. Eam suspensionē auxit procerum absentium desiderium. Aberant enim nobilitatis fere principes Iacobus Dux Castellerotij, Gilespicus Argatheliæ, Iacobus Morauia, Alexander Glæcarniæ, Andreas Rothusia Comites, compluresque alij splendore generis, & opib⁹ clari. Ad eos foeciales missi, cū nō paruissent, exilio mulati, in Argatheliā maior pars secessere. Inimici eorum in aulam reuocati. Ita rebus omnibus, quantum satis videbatur, aduersus rebelles comparatis, Reges quatuor millibus comitatum Glasuam venerunt. Rebelles Passeti se continebant. Ibi pro partium ingenijs variæ consultationes fuerunt. Reges misso foeciali arcem Hamiltoniam deditur, ac re infecta reuerso ad prælium se expediunt. Altera factio secum habebat opes, nullam pacis firmam conditionem esse asseriebant, nisi Regibus sublati. Illis enim incolumibus nihil aliud sperandum, quam noua bella, nouas infidias, & pacem simulatam aperto bello magis periculofam. Priuatorum iniurias sæpe laborum tædio deponi, sæpe magnis emolumentis compensari. Regum inimicitias sola morte extinguui. Morauius, & Glencarnius, qui intelligebant eos non publicum emolumentum, sed priuatas opes spectare (ut qui Regina extincta proximi hæredes essent) & à cæde, & ab Hamiltonij imperio (quod crudele, & aurum non ita pridem senserant) iuxta abhorrebant, mitiora consilia probabant. Diffensionem enim esse ciuilem, & adhuc incruentam, in qua hætenus non armis, sed sētētis esset certatum: eam si fieri posset, honestis conditionibus esse finiendam. Ad hæc consilia non defuturos in Regijs castris, qui & pacem cupientes libenter audirent: & incolumitatem tueri armis necessarijs conantibus non essent defuturi. Reges autem per adolescentiam fortasse minus prospicere: nondum autem ea peccasse, quæ ad labefactionem status publici pertinerent, si qua vitia adsint, quæ ad priuati dedecoris labem faciant, ea non morte aboleri, sed leuioribus remedijs curari oportere. Se enim meminisse obseruatū, & posteris ad imitationē relictum, vitia

16/13 David aduheret
cantor regine papanæ

1569

h. iung. s. m. a. n. g.
Darling. w. p.
f. u. k. p. o. u. s. p. a. p. a. n. g.

quia tunc Regina qua
rex tunc erat papanæ

h. i. u. n. g.

Regis et moribus occultiora vitia dissimularet, dubia malis
manifesta

1564

festa eatenus ferrent, modo ne perniciem publicam secum traherent. Hæc sententia cum pluribus placuisset, cæteri Hamiltonij præter Iacobum gentis principem sibi quiescendum statuerunt. Ille enim sedecim equitibus comitatus cum proceribus remansit. Hi cum ita extenuatis viribus infirmiores essent, quam ut vel congregari possent, vel ad suas quisque vires penetrare, temporibus obsecuti ea nocte Hamiltonium venere: postridie Edimburgum profecti, ut ibi belli gerendi consilium inirent, cum & arx urbi imminens assidue in eos iacularetur, nec amici è regionibus longinquis tam celeriter, quam res poscebat, conuenire possent, & Reges prope vestigijs eorum inhaerentes aduentare dicerentur, multum rogante, ac pollicente Ioanne Maxuallio Hæresiano Drumfrisium versus iter ingrediuntur. Reges retro Glasgum reuersi Leuinia Comitem vicarium in regionibus ad occidentem hibernum spectantibus constituunt. Ipsi Sterlinum, ac inde in mediam Fifam progressi nobiliorum maiorem partem iurare cogunt, si quis ab Anglia motus armorum intrueret, fidelem operam se nauaturos. Reliquos pecunia, aut relegatione mulant, diripiunt. Conuentus iuridicos indictiuos per omnes regiones denunciant, ad anquirendum de reliquijs coniurationis. Ad 9. Octob. exercitus Edimburgum eductus Drumfrisium versus iter capessit. Maxuallius, qui ad eum diem studium factionis Regibus aduersantis præ se tulerat, tempus ad suas res agendas adesse ratus, velut supplex pro partibus obuiam est progressus. Cum eis de patrimonio loceritui, quam vehementer cupiebat, loquitur. Ea homo impiger, & consilio, manuque promptus facile impetrata, ad rebelles redit. Ostendit nihil in te opis esse, proin sibi consulant. Angliam esse propinquam: si eò secedant, se rebus compositis mox secuturum, suasque omnes fortunas cum eis coniuncturum. A Morauio interim mille libras expensæ in stipendia militum nomine extorsit. Hanc pecuniam in equites expensam ferebat. Iussus enim paucas equitum turmas conducere, suos ministros domesticos pro mercenarijs ostentabat. Reges aduentu suo, & accessione Hæresiani ad suas partes, territis inimicis, ac omnibus circum circa pro arbitrio constitutis, ducibusque partium expulsis, & cæteris in eorum periculi euentum intentis circa finem Octob. Edimburgum rediere. In Scotia usque ad initium veris res tranquille fuere. Conuentus ordinum totius regni promulgatus erat in mensem Martium, ut bona exulum publicarentur, & nomina ex albo nobilium eraderentur, ac in signa lacerarentur, quorum nihil absque conuentus publici decreto Regibus licet. Interea David aulam principibus procerum vacuam nactus, quò suam immoderatam potentia spem confirmaret, Reginam impotentibus consilijs armabat assidue hortando, ut factionum principes ferro coerceret. Paucis è medio sublatis, cæteros nihil ausuros. Sed stipatores Reginae, quòd Scoti genere essent, in cædem nobilitatis nefariam non facile consensuros putabat. Eis igitur loco deiectis, eò totis viribus incubuit, ut exteri (quod fere omnis tyrannidis esse solet initium) ad custodiam eligerentur. Primum iniecta mentio de Germanis arcessendis: quòd ea natio summa fide erga dominos fuerit. Verum David resecum diligentius expensa, commodius suis rationibus est ratus, ut Itali ad munus adhiberentur. Primum quòd homines eiusdem gentis magis in sua potestate futuros crederet: deinde quòd nulla religione imbuti ad res turbandas aptiores viderentur: ut quos citra omne discrimen a qui, atque iniuri ad quoduis facinorosi sub tyrannide facile impelli posse arbitraretur.

nis nati, & educati, bellis nefarijs affueti, & qui procul domo in Britannia nihil earum haberent, ad res nouas magis videbantur idonei. Igitur paulatim e Flan-
 dria, alijsque continentis regionibus milites vagi accersiri cœpti: sed prope singuli,
 & per interualla, ne ea res agi videretur. Horum aliquem offendere, quam Regi-
 nam ipsam erat periculosius. Cœterum, vt apud Reginam crescebat indies Da-
 uidis auctoritas, & potentia, ita Rex quotidie apud eam vilior fiebat. Nam vt
 in faciendis nuptijs Reginæ præceptus fuerat temeritas, ita repente secuta est pœ-
 nitentia, & mutatae voluntatis non obscura indicia. Cum enim a nuptijs statim sine
 publico consensu publicè præconis voce Regem pronunciaffet, & postea in di-
 plomatis obseruatum ad id tempus fuisset, vt Regis, & Reginæ nomen exprimeretur,
 non multo pœst vtroque nomine seruato mutatus tantum ordo est, vt
 Reginæ nomen prius, Regis posterius scriberetur. Tandem Regina, vt omni gra-
 tificandi potestate spoliaret maritum, causata est per eius absentiam, dum venationi-
 bus, & aucupijs esset occupatus multa aut non suo tempore fieri, aut omnino
 prætermitti: commodius fore, vt ipsa pro ambobus subscriberet: hac ratione prof-
 pici posse, vt & ille suis voluptatibus fruere, & publicas necessitates eius absen-
 tia non moraretur. Id cum ille, vt qui nulla in re eam offendere volebat, in
 bonam partem accepisset, primum leuibus de causis ablegatur: vt procul a consi-
 lio, & negotiorum publicorum conscientia abesset, & omnium beneficiorum
 gratia ad solam Reginam redundaret: ita enim secum rationem inibat, Regem,
 cuius nec amicitia cuiquam esset fructuosa, nec ira formidabilis, paulatim in con-
 temptum omnium venturum. Dauid etiam, quò res indignior esset, ei substitui-
 tur, qui ferreo typo diplomata quædam pro Rege signaret. Ille hac fraude om-
 ni cura publica exutus, etiam ne molestus rerum secretarum arbiter esset, hieme as-
 perissima Peblum detrusus est, exiguo admodum, atque intra priuatorum com-
 plurium dignitatem comitatu in prædam verius, quam aucupium. Eisdem diebus
 tanta vis niuis e caelo decedit, vt in locis non admodum copiosis, & præterea latio-
 cinio infestis homo semper in aula educatus, & victui liberaliori affuetus ob rerum
 necessariarum pœnuriam periculum adisset, nisi casus eò Orcadensem detulisset
 Episcopum. Is locorum gnarus, vini nonnihil, atque aliorum comeatum in-
 suum usum attulerat. Nec hac ratione tantum Regina Dauidem e suæ obscurita-
 tis latebris producere, & ostentare populo contenta aliam viam eum ornandi ho-
 nore domestico est commenta. Cum iam antea Regina per aliquot menses solito
 plures ad mensã suã adhiberet, vt in multitudine saltè locus Dauidi minus inuidio-
 sus esset: hac popularitatis specie rata est fore, vt insolentia spectaculi conuictorum
 multitudine, & quotidiana consuetudine paululum leuaretur, & stomachi ho-
 minum sensim assuescerent, vt quiduis pati possent. Tandem eò peruentum est,
 vt ille cum vno, atque altero quotidianus conuictor esset. Vt autem loci angustia
 facti quadam ex parte minueret inuidiam, nonnunquam in cellula exigua, interdum
 apud ipsum Dauidem epulæ apparabantur. Sed hæc inuidiæ minuendæ remedia
 infamiam augebant, suspiciones alebant, & sinistris sermonibus materiam suppe-
 ditabant. Accessit ad hominum iam in peius procliuēs cogitationes inflamandas,
 quòd supellectili, cultu corporis, equorum & genere, & numero longe Regem
 superabat. Quæ res eò videbatur indignior, quòd non faciem honestabat, sed fa-
 cies cultum destruebat. Igitur Regina cum naturæ vitia non posset emendare, di-
 uitijs, & honoribus cumulandis in supremum ordinem cum nititur protrahere, vt
 nascendj

o d m regine in sua ma-
 rita p p h Adulterio rator

dauid conuictor et
 adulterio rator

nascendi humilitatem, & corporis vitia fortuita claritatis obtentu regat: cum ob
 alia, tum maxime ut ius suffragij in conuentu publico nactus, id consilium ad Regi-
 ne nutum circumagere posset. Sed cum per gradus esset promouendus, ne inops,
 & mercenarius senator videretur, primus in agrum Edimburgo vicinum impetus est
 factus. Maluillium Scoti vocant. Dominus agri, & domini focer, alijque qui pluri-
 mum apud eum poterant, amici conuocantur. Cum domino agri agit Regina, vt
 pædio cederet: cum focero, & amicis, vt id domino persuaderent. Sed cum parum
 ex sententia res procederet, Regina eam repulsam in suam contumeliam interpreta-
 batur: & quod magis erat exitiale, Dauid id moleste tulit. Vulgus (neque enim ob-
 scure hæc agitabantur) præsentia deplorare, peiora indies ominari, si ad egeni nebu-
 lonis libidinem homines antiqua nobilitate, & fama illustres maiorum sedibus ex-
 truderentur. Multi etiã e seniorib' memoria repetebat, & sermonibus celebrabant id
 temp', cū Cocheranus, Regis fratre per summū scel' occiso, è latomo Comes Mar-
 tia factus belli ciuilibus ea excitauit incēdia, quæ morte Regis, & pene regni interitu
 sunt restincta. Hæc cum palam fierent, multoque plura clādestinus rumor (vt in reb'
 minus honestis fieri solet) mussaret: Rex tamen certus, nisi re explorata nemini cre-
 dere, accepto Dauidem cubiculum Regina ingressum, ipse ad ostiolum, cuius clauē
 se penes semper habebat, accessit, ac præter morem interius oppellatum inuenit:
 cum pulsanti nemo responderet, ingentē irarum molē animo coquens, noctē eam
 prope in somnē egit. Ex illo paucis è domesticis adhibitis (paucis enim fidebat, vt qui
 ceteros a Regina corruptos, & factorū omnium, dictorumq; exploratores sibi appo-
 sitos sciret) de Dauide tollendo consultat. Illi consiliū quidē probabant, sed rei gerē-
 da rationē non satis expediebant. Ea cōsultatio aliquot dies tenuit. Alij ministri ex-
 tra id consilium erant, id quod erat suspicati multis prodeuntibus indicijs factum ad
 Regina deferunt, atque eam in rē præsentē se pollicentur ducturos. Nec in eo se fel-
 lerit. Obseruato enim tēpore cum exclusis alijs Rex solos, quib' fidebat, ministros
 secum haberet, Regina velut per cubiculum eius ad suum transitura, Regem cum cō-
 scijs arcanorum oppressit. Et in eum acerbe inuecta domesticis eius grauiter inter-
 munita frustra eos consultare, se omnes machinationes eorum scire, & remedium in
 tempore adhibituram. Cum in eo staturus esset, Rex dolorem suum cum patre cō-
 municat. Malorum præsentium vnus eis videtur exitus, si ea pars nobilitatis, quæ
 aderat reconciliari, & quæ aberat, reuocari posset. Sed ad id festinatione opus erat,
 quod iam dies esset propinquus, quo die Regina proceres absentes damnare decre-
 uerat. Ea enim de causa conuentum illum indixerat, Francorum, & Anglorum le-
 gatis multum deprecātibus: vt qui scirent nihil tam seuera animaduersione dignum
 a reis commissum: animisque etiã secururum præceperant periculum. Eisdem die-
 bus literæ longissimæ ab Angliæ Regina venerant: in quib' multa beneuole, & pru-
 denter de præsentis rerum in Scotia statu differebat: leuiterque, atque etiam amāter
 propinquæ animum ab ita ad moderationem reuocabat. Eas, quia proceres venisse
 sciebant, neq; dubitabat quisquam, qua de re erant scriptæ, ciuilioris animi affectū
 Regina erga eos simulans compluribus adhibitis legere cœperat. Cum in medio
 cursu Dauid eā palā admonuit, satis lectum esse: atque subsistere iussit: id eius factū
 magis superbum, quàm nouū omnibus est visum: quippe qui non ignorarent, quā
 imperiose plerunque erga eam sese gereret: atque interdum acrius reprehenderet,
 quam maritus auderet. Per eos dies in conuentu publico de causa exulum acriter
 disputabatur: alijs vt Regina gratificarentur, pœnam perduellionis decernentibus;

Rerum Scoticarum

alijs contendentibus nihil adhuc fuisse perpetratum, quod tam seuerè plesteretur. David interea singulos circumibat, animosque pertentabat, quid de absentibus decreturus quisque esset, si a reliquo conuentu [Proboulos] legeretur: nec dubitabat ostendere aperte Reginam velle eos condemnari: qui secus fecerit, frustra niti: superque; malam gratiam apud principem initurum. Hæc agebat partim, vt infirmiores spe, & metu turbaret: partim vt firmiores e numero iudicum lectorum excluderetur. Saltem vt maior pars ex eo numero esset, qui omnia Regina assentarentur. Hanc in summa improbitate hominis obscuri potentiam cum plarique timerent, omnes dissent, Rex ex patris sententia Iacobum Duglassium, & Patricium Lindesium, alterum patris, alterum matris propinquum accersit. Hi re conferunt cum Patricio Ruueno viro & manu, & consilio prompto: sed qui diuturno morbo ita debilitatus fuerat, vt per aliquot menses de lecto non consurgeret. Ei inter paucos de re tanta fides habita fuit, cum ob summam prudentiam, tum quod liberi eius essent Regis consobrini. Ab his Rex admonitus, quantum temporibus proximis enasset, qui propinquorum, & amicorum præcipuos in gratiam nequissimi nebulonis non modo passus esset expelli, sed ipse propemodum sua manu extruserit, illumque terræ filium ita extulisset, vt ipse iam ab eo contemneretur. Multa præterea cum eo de statu publico collocuti, effecerunt, vt facile culpam agnosceret, & se affirmaret in posterum nihil, nisi de nobilitatis consensu gesturum. Ac homines multo rerum vsu eruditi, non satis tutum rati adolescentis vxorij ætati credere, ne quando blandicijs illectus cum certa penicie ipsorum pacta inficiaretur: capita, in quæ consensum erat, scripta ei exhibuerunt, quibus libenter, atque etiam cupide omnibus subscripsit. Ea autem erant, de religione stabilienda, vt cautum erat in Reginae reditu in Scotiam. De reducendis quoque ciuibus nuper pulsis, quibus patria non facile carere posset. De cede Davidis, quo saluo neque Rex dignitatem, neque nobilitas incolumitatem tueri posset. His omnium chirographo confirmatis, Regeque cædis auctorem se profitente, tum vt condemnationem procerum absentium præuenirent, tum ne mora consilium palam fieret, statim facinus aggredi visum est. Igitur cum Regina in cellula angusta coenaret, adhibitis de more ad mensam Dauide, & Comitissæ Argathelæ vxore, paucisque Comitent ministris (locus enim non multos capiebat) Iacobus Duglassius Mortonij Comes cum magno familiarium numero in extimo cubiculo ambulabat. In area subdiali clientibus, & amicorum fidissimis obseruare iussi erant, & tumultus, si qui orirentur, compescere. Rex è suo cubiculo, quod infra Reginam erat, per scalas angustas, quæ ei soli patebant, ascendit: sequebatur Patricius Ruuenus armatus cum quatuor, aut quinque ad summum comitibus. Iis in celiam, vbi coenabatur ingressis, cum insolens rerum facies Reginam non nihil commouisset, Ruuenum squalidum, & diuturno morbo macilentum, & tamen armatum aspiciens, eequid ei nouæ credebantur. Nam qui aderant, è febre delirare, ac sui parum cõpotem esse credebant. Ille Davidem surgere, & prodire iubet: eum enim in quo sedebat, locum ei non esse decorum. Regina statim assurgit, & corporis obiectu aduersus venientes eum protexit. Rex eam complexus, bono animo esse iubet. Nihil enim esse, quod ipsa time- ret: eadem vnus nebulonis decretam esse. David primum in proximum, deinde in extimum cubiculum pertractus: ibi ab ijs, qui cum Duglassio præstolabantur, multis vulneribus confoditur: idque præter omnium, qui in eadem eius conspiratione voluntatem: qui eum publicè strangulandum, populoque, cui gratissimum fore sciebant, id spectaculum præbere destinabant. Constans fama est, eum a Ioanne De

*Consilij primo
vbi p. 10. m. 10.
m. 10. p. 10.*

*h. m. 10. p. 10. p. 10.
no. 10. p. 10. p. 10.*

*Davidem cum eo in cubi-
lo et si meminerit regi-
no. 10. p. 10. m. 10.
genitij amicitia. y
p. 10. m. 10. p. 10. p. 10.
no. 10. p. 10. m. 10. p. 10.
h. m. 10. p. 10. p. 10.
Jan. 10. p. 10. p. 10. p. 10.
m. 10. p. 10. p. 10. p. 10.*

mieta

Anno 1566

micetâ Gallo sacrificulo, qui magicæ artis nō imperitus vulgo habebatur, non semel admonitum, vt re confecta se alio transferret. & potentiorum odio, cui par non esset, se subtraheret. Respondit, Scotos magis minaces, quam pugnaces esse. Iterum itidē paucis ante eadē dieb² admonitus, vt a notho sibi caueret. Nothum illum se viuo in Scotia cam potentiam non habiturum, vt sibi timendus esset, respondit. A Moratio enim periculum sibi denunciari putabat. Verum dictione illa siue expleta, siue elusa, primum ei vulnus a Georgio Duglassio Comitis Angusiæ notho fuit illatum: post id, vt quisque proxime steterat, princeps feriebat, vel dolori suo indulgens, vel in publicæ vindictæ societate ascribi cupiens. Ad hæc tumultu in totis ædibus orto, Comites Huntileæ, Atholiæ, & Bothuelij, qui in diuersa palatii parte coenabant, cum prorumpere vellent, ab ijs, qui in area adseruabant, intra cœnacula sua sine noxa sunt cohibiti. Ruuenus è cella egressus in cubiculum Reginae cum viribus ad standum non sufficientibus resedisset, ac bibere petisset, Regina verbis, quæ recens dolor, & ira amat, in eum vt perfidum, & proditorem inuectâ, inter aliâ exprobauit, quod se stantē sedēs alloqueretur. Ille excusat, nulla id superbia, sed virium infirmitate factū. Ipsam vero hortatur, vt in regno gerēdo nobilitatē, cuius interesset omnia salua esse, consulat, potius, quā nebulones vagos, qui nullum suæ fidei pignus dare possent: quippe qui nec in re, nec in fama quicquam haberēt, quod perderent. Neque quod in præsentia perpetratum est, rem esse noui exempli, Regum Scotorum legitimū esse imperium: nec vnquam ad vnus libidinem, sed ad legum præscriptum, & nobilitatis confersum Regi solitum. Si qui Regum contra attentassent, graues suæ temeritatis poenas luisse. Neque nunc ita Scotos a maiorum suorum institutis degenerasse, vt exteri hominis, quem vix honeste seruum essent habituri non modo imperium, sed seruitutem a quo animo perferrent. Hoc sermone cum Regina magis inflammaretur, illi discedunt, ne maior aliquis tumultus oriretur locis idoneis custodibus dispositis. Interea rumor tota viue manat, alius alibi, & pro ficto, aut vero, pro cuiusque ingenio creditus. Ad arma concurritur, ac rectâ omnes ad Regiam pergunt. Ibi Rex per fenestram multitudinem allocutus se, ac Reginam incolumes esse affirmat: nullam tumultuandi causam esse: quicquid actum est, suo iussu actum. Id quale sit, suo tempore scituros. In præsentia domum suam quisque abeat. Illi iussi discedunt, præter paucos, qui ad vigilias agendas retenti fuerant. Postridie mane proceres ab Anglia reuersi. Primū omnium in prætorio vr̄bis iudicio se sistunt ad dicendâ causâ parati. Nam is dies ad id præstitutus erat, vbi nemo ex aduerso apparuit, publice testari, quod non per ipsos stetisset, quod minus legitimo iudicio se committerent, in hospitia quisque sua discesserunt. Regina fratre accersito, & cum eo satis diu colloquuta, spem fecit se post id in procerum potestate futuram, ac laxiore custodia habitam multis malo publico illam clementiam cessuram ominantibus, veteres satellites re-collegit: & noctu per posticū egressa cum Georgio Setonio, qui ducentos adduxerat equites, primum in eius arcem, inde Dumbarum profecta est. Regemq; metu mortis iniecto, ni obsequeretur, secū duxit. Ibi collectis viribus cum reuersis nuper ab exilio se conciliatam simulans impetum in Davidis percussores conuertit. Illis vero tēpori cedentibus, velut rebus iam pacatis ad pristinū ingenium redijt. Primū omnium cadauer Davidis, quod ante fores templi propinqui sepultum erat, curauit de nocte transferēdum, ac in sepulchro proximi Regis, & liberorum eius collocandū. Et hoc factum vt inter pauca improbum sinistris sermonibus locum præbuit. Quam enim vltiorem adulterij confessionem expectarent, quā vt illum terre filium nul-

Regina post mortem adu-
hæc aufugitVltis adulterii rebus
in regni sepulchro

OPUS RERVM SCOTICARVM HISTORIA

Auctore

GEORGIO BVCHANANO
SCOTO.

LIBER DECIMVS OCTAVVS.

REGINA PARTV LEVATA, et si

1566

alios omnes satis comiter, vt in publica gratulatione acciperet, tamen quoties Regem visendi causa adesse nunciabatur, & ipsa, & comites vultum, sermonēque ita componebant, vt nihil magis timere viderentur, quam ne Rex non intelligeret se fastidio, aduentum, conspectumque suum omnibus ingratum esse. Contra vero Bothuelius omnia vnus poterat: vnus negotijs omnib⁹ præerat: adeoque Regina

*Bothuelij regine
quædam adulter*

nemo quicquam, nisi per illum impetraret. Ac velut vereretur, ne favor is obsecrum vocam die cum vno, & altero comite summo mane ad portum, quem non descendit, descendit, cunctisque inscijs quod properaret, nauiculam ibi preparatam conscendit. Ornauerant autem eam Gulielmus, & Edmondus Blacateri, Eduardus Robertsonus, & Thomas Dicsonus omnes Bothuelij clientes, & notæ rapacitatis pite ratiæ. Hoc igitur comitatu latronum cum summa omnium bonorum admiratione se mari commisit, nemine, ne ex honestioribus ministris assumpto. In Alloa vero Comitatis arce, qua naus appulit, per aliquot dies ita se gessit, vt non modo Regine opinato discessu, terra quârum potuit, est consecutus, ea spe, & consilio, vt vna esset, & mutua coniugaliū officiorum communicatione frueretur. Sed is, tanquam molestus voluptatum interpellator, vix paucis horis, dum ministri cibo, & quiete reficerentur datis, redire vnde venerat, iubetur. Regina post paucos dies, vbi Edimburgū rediit, turbâ, vt videbatur, vitâs non in suū palatiū, sed in propinquam privati hominis domum in ea vicinia diuertit. Illinc in aliam transfijt, vbi conuentus annuus, quæ Scacarium vocant, tum habebatur, non tam (vt creditur) ædium laxitate, & hortorum, quæ iuxta erât, amoenitate inuitata, quâ quod in propinquo diuersabatur David Cameronius Bothuelij cliens, cuius posticū erat hortus Regine vicinum: qua Bothuelius, quoties cubitum esset, comearet. Interea Rex cum nullum gratiæ locum apud vxorē obtineret, iniurijs, & iurgijs ablegatur: ac sæpius têtato Regine animo cum nulla obseruantia, nullis officijs assequi posset, vt ad pristinâ consuetudinē admitteretur, Steriliam velut in solitudinem secessit. Regina paucos post dies statuit Iedburgum pro-

R. iiii.

fiscia

Rerum Scotticarum

ficisci ad conuentus habendos. Circiter initium Octobris Bothuelius expeditionem
 in Lidaliam adornat. In ea cum neque pro loco, quem tenebat, neque familiae suae
 dignitate, neque hominum expectatione se gereret, a latrunculo ignobili, quem cap-
 tū, & nihil metuentē sphaerula plumbea pene confecerat: vulneratus in Heremitagio
 arcē incerta vitae spe delatus est. Id ubi Reginae ad Borthuicum est nunciatum, aspe-
 ra iam tum hieme primum Mulrossam, deinde Iedburgum peruolat. Eō etiam certi de
 Bothuelij vitam rumores perferrentur, impatiens tamen morae animus sibi tempera-
 re non potuit, quin alieno anni tempore spretis viarum difficultatibus, & latronum
 insidijs, se in iter coniceret cum eo comitatu, cui nemo paulo honestior, vel medi-
 ocris conditionis homo suam vitam, & fortunas committere auderet. Inde Iedburgum
 iterum reuersa, summo studio, & diligentia omnia ad Bothuclium eō transferendum
 comparat. Quō cum venisset, eorum conuictus, & consuetudo parum ex utriusque digni-
 tate fuit. Ibi, siue ob diurnos, nocturnosque labores, siue occulta quadam unius pro-
 uidentia in morbum adeo sauum, & exitabilem incidit, ut prope nulla spes de vita
 eius cuiquam superesset. Rex ubi id rescivit, maximis itineribus Iedburgum contē-
 dit, simul, ut Reginae inuiseret, & quibus posset officijs suum animum, & studium gra-
 tificandi testaretur: simul ut (quod in periculis grauissimis fieri solet) praeteritorū pe-
 nitentia mentē subeunte, ad sanctioris vitae propositum inflecteret. Illa contra, non
 modo nullum placati animi indicium praese tulit: sed curauit, ne quis venienti assu-
 geret, salutaret, hospitio ei cederet: vel ad se venientē in vnam saltem noctē suscipere-
 ret. Verum cum ei suspectum esset Morauij ingenium come, & humanum, egit cum
 vxore eius, ut prope domum iret, morbumque simularet, ac statim decumberet, ut
 saltē hoc praetextu per excusationē aduersa valetudinis Rex illinc excluderetur. Ac
 in eo erat, ut hospitij poenuria discedere cogeretur, nisi quidā ex Humicrū familia
 pudore impulsus repentinam discedendī causam finxisset, ac suum hospitium Regi
 vacuum reliquisset. Postridie mane iussus inde Sterlinum redijt, qui reditus eō visus
 est omnibus indignior, quōd eodem prope tempore Bothuelius ex aedibus, ubi ante
 diuersabatur, per ora vulgi in diuersorium Reginae delatus est: & cum neuter adhuc
 satis firmus, illa ē morbo, ille ē vulnere foret, primum Calsonē, inde Coldingamian,
 mox ad Cragmillarium (ca. arx ad duo millia ab Edimburgo abest) trāseunt, rumorū,
 qui toto illo itinere spargebatur, securi: cum interea Regina in omni sermone palam
 profiteretur, sibi nullā in posterum vitam fore, nisi a Rege solueretur: ac si alia ratio-
 ne nō posset, se sibi manum illaturā. Inter haec saepe mentionē de diuotio inijcebat:
 neque difficile affirmabat id futurū, sublato ē medio diplomate Pont. Ro. quo venia
 eis matrimonij aduersus leges Papanas contracti facta fuerat. Sed cum hanc rem non
 perinde atque expectauerat, processuram videret, (multis enim ē nobilitate praeser-
 tibus haec agebantur) cæteris omisiss ad eadem Regis animum conuertit. Paulo ante
 brumam, cum legati ē Gallia, & Anglia aduenissent, ut in Principe baptizando reser-
 adessent, Regina non modo pecunia, sed opera etiam, & industria contendit: cum
 thuelius inter ciues, & hospites singulari cultus magnificentia conspiceretur: cum
 interea legitimus eius maritus in filij sacro lustrico non modo subsidio ad sumptus
 necessarios destitueretur, sed in conspectū legatorū prodire vetaretur. Ministris, qui
 ad vsus quotidianos ei attributi erant, detractis: nobilitate autē obseruare prohibito.
 Sed nobilitas & hoc, & superiorib⁹ temporibus quāto Reginae animum implacabilior
 erga maritum videbant, tāto magis ad misericordiā flectebantur, cum hominem ap-
 olescentē, & innoxium tot contumelijs petitum omnia ferre non modo patienter, sed

Regina quiescit in
 terra vultu regis expulsa
 et ad se redit

hoc filij sarobij sicut
 moribus matris et ca
 tuis non regis sicut filij
 ut quidam putat falso

Rerum Scoticarum

Is enim locus & ad patrandum, & occultandum scelus maxime visus est idoneus: quippe ubi in magno conuentu nobilitatis in alium transferri, aut in multos spargi suspicio cadis posset. Cum Regina omnia, quæ odio dissimulando essent, tentasset oblationibus, querimonijs, lamentationibus multis vltro, citroque peractis, egre tamen animi placati fidem fecit. Rex nondum è morbo satis validus, lectica Edimburgum ad locum per Bothuelium (qui absente Regina id munus susceperat) sceleri destinatum deducitur. Erat autem is locus ædes per aliquot annos deserta, murisque vrbis coniunctæ in vasta solitudine inter duorum templorum ruinas, vnde neque clamor, aut strepitus exaudiri posset: eo cum paucis ministris intrusus est. Maior pars, quos Regina non ministros, sed omnium dictorum, & factorum obseruatores addiderat, discesserant, gnari videlicet periculi imminentis: neque qui remanserant ab hospitij paratoribus clauis ostiorum extorquere poterant. Regina autem vnum id maxime omnium agebat, vt omnes a se suspitiones segregaret, adeoque ea simulatio ei processit, vt Rex de animo eius erga se iam plane beneuolo securus literas ad patrem, qui Glasgouæ æger substiterat, bonæ spei, ac fiduciæ plenè scriberet, commemoratis Regiæ erga se officijs, ac simplicis, & sinceri amoris indicijs: ac sane asseueranter rerum in melius mutationem sibi spondebat. Hæc scribenti derepente Regina interuenit, ac literis perlectis crebro eum amplexa, ac deosculata tibi supra modum gratum esse ostendit, quod iam perspicue intelligeret, nullam in eius animo nubeculam suspitionis subsedisse. Hic cum omnia tranquilla viderentur, subiit illa altera cura, vt totum, si qua posset, crimen in alios deriuaretur. Itaque fratrem suum Morauium accersit, qui accepta nuper venia, ad Fanum Andree profecturus erat, vt vxorem inuiseret, quæ in summo vitæ discrimine versari nunciabatur. Nam & parturiebat, & exanthemata (quæ vocant) per totum corpus cum vehementi febre eruperant. Causam fratris retinendi videri volebat, vt legatum Ducis Sabaudie, qui ad baptismum principis iusto serius venerat, se honorificè velle dimittere simularet: quæ cum parum iusta videretur, cur ab officio pio, & necessario auocaretur, tamè paruit. Regina interea quotidie Regem inuisebat. Eum cum Bothuelio, quæ extra suspicionem esse volebat, reconciliat: liberaliter in posterum de sua in eum voluntate promittit. Quæ officiorum simulatio cum omnibus vehementer esse suspecta, nemo tamen Regem de suo periculo admonere audebat: quippe qui omnia, quæ aliunde accipiebat, quo magis in gratiam Regiæ se insinuaret, ei reuelare soleret. Vnus inuentus est Robertus Regiæ frater: qui sine facinoris atrocitate, sine aulescentis misericordia motus, vxoris insidias ad eum deferre est ausus: sed ea lege, vt rem apud se tacitam contineret, ac suæ incolumitati, quam posset comodissime consulere. Id Rex cum pro sua consuetudine Regiæ indicasset, Robertusq; aduocat re constâter negaret, alterq; alterum mendacij argueret, & vterq; ad arma manum admovisset, Regina hoc spectaculo læta, quod sine suo labore, & molestia suorum consiliorum exitum in propinquo videret, alterum fratrem Iacobum aduocat, velut ad litem dirimendam: re vera, vt ipse quoq; per occasionem tolli posset. Nemo enim carmine conficeret, quam dissentientes distineret: quod adeo verbis testatus est, cum diceret nihil esse, cur Iacobus tantopere properaret, vt homines non ita pugnandi cupidos dirimeret. Hoc motu vtrinque sedato, Regina, & Bothuelius totius cadis consilium intenti dant operam, vt res quam occultissime transigatur.

Rex & Edimburgi in
deserta ædes Bothuelium
introducat et machat

Robertus natus Regiæ
fratris & solus superstit

Regina

Regina vt mariti amorem, & veterum offensionum obliuionem simularet, lectum suum in cubiculum, quod infra Regem erat, e palatio portari iubet. Ibi ipsa aliquot noctes extracto in longum colloquio, conquieuit. Interea non cessat omnia comminisci, vt facinore peracto, infamia in Iacobum fratrem suum, & Mortonij Comite deturaretur. His enim, quos ob virtutem, & auctoritatem plurimum timebat, & oderat, de medio sublatis, cætera omnia prona fore pollicebatur. Eodem etiam incitabant literæ Pont. Ro. & Caroli Cardinalis Lotharingi. Nam superiore a state, cum a Pont. per auunculum pecuniam petijset ad statum religionis in Britannia turbatum: & Pont. quidem occultius, Cardinalis aperte ad eadem hortabatur eorum, per quos maxime itabat, ne papæ sinu reuocaretur, eosque nominatim edebat, & præcipue quos dixi Comites: quibus extinctis, magnâ pecuniæ vim ad bellum gerendum pro. mittebat. Harum rerum rumusculos Regina ad proceres permanasse credebat. Itaque ipsa literas eis ostendit, ita se apud eos purgatam ab omni alieni animi suspitione rata. Sed hæc consilia tam subtiliter, vt videbatur, inita nonnihil perturbabant nunciij frequentes a Morauij vxore, eam afferentes abortum fecisse, ac in exigua spe vite animam agere. Hæc cum ei die dominico ad sacram concionem eunti nunciata fuissent, isq; ad Reginam reuersus ab ea veniam abeundi petijset, illa magnopere contendebat, vnum certe diem certiorē nunciū expectaret, cum neq; si properaret, eius aduentus quicquam profuturus esset: sin remitteret morbus, etiam postridie satis in tempore sit venturus. Ille tamen obstinato animo iter cepit. Regina, quæ in eadem noctem eadē destinasset, adeo soluto animo videri voluit, vt nuptias Sebastiani cum illam e cantoribus suis eo die in palatio celebraret: eoque velut per ludum, & læticiam transacto vespere cum satis magno comitatu ad maritum visendum ierit. Ibi cum hilarius solito per aliquot horas collocuta esset, sæpe eum de osculata annulum etiam tradidit. Post discessum Reginæ, cum Rex inter paucos, qui aderant ministros illius diei dicta, factaque retractaret, inter alios sermones ad bene sperandum eius animu erigentes paucorum verborum recordatio læticiam nonnihil turbauit. Siue enim spe admodum sceleris perpetrandi impotens animus gaudium continere non potuit, siue vox temere excidit, iniecta est ab ea mentio, Dauidē Rizium superiore anno circa id ipsum tempus interfectum fuisse. Hæc importuna cædis recordatio cum nulli satis placeret, tamē quia multum noctis processerat, & proximum mane ludis, & læticiæ destinarent, celeriter cubitum concesserunt. Interea in cubiculo inferiore puluis sulcus ad euertendas gædes collocatur. Cætera quidē circumspicte, & callide prouisa videbantur: in re tamē leui non leuia vestigia ad scelus deprehendendum relinquuntur. Lecto enim, in quo Regina noctes aliquot cubitauerat, inde ablato, viliores in eius locum substituerunt, in tanta famæ prodigalitate exiguæ pecuniæ parci. Inter hæc Paris Gallus vnus e sceleris administris Regis ingressus cubiculum, ita constitit tacitus, vt ipse a Regina conspici posset. Id enim signū conuenerat, omnia iam parata esse. Illa tanquā viso Paride nuptiarū Sebastiani recordatio animum subuertit, se negligentia coarguit, quod ea nocte (vt conuenerat) personata non saltasset, ac nuptiam de more in lecto non collocasset. Cum dicto consurgit, ac domum abiit. Reuersa in palatium satis diu cum Bothuelio colloquitur. Is tandē dimissus cum in cubiculū venisset, mutauit vestē, & militari clamide amictus per custodias paucis commutat in oppidū redijt. Duæ alia conscriorū turmæ diuersis itinerib; cū ad locū destinatū venisset, pauci cubiculū Regiū, cuius claues penes ipsos erāt (vt ante dictū est) ingrediuntur. Ipsum alto somno solutū inuadūt, ac faucib; cōpressis, famulū itē vnū, qui

1566 et a mag
1567

gaya re unny 7 car d'ina
lib regina ad n d' h' r' i' n' 2
morauij et morauij

vide hic a sty morauij

in cubiculo regis pul
uis sulcus prouisa

Paris Gallus vnus
e sceleris

lupronis habet clam
cubuli regis

Rerum Scoticarum

Rex strangulatur in
suo lecto in fumulo.
Io. Iohann. 15

qui iuxta lectulum accubabat, strangulant. Strangulatos per portulam, quam in hunc usum in muris urbis ædificauerant, efferunt in hortulum propinquum: deinde igne sulfureum admoventes domum a fundamentis conuellunt, tanto cum fragore, ut ædes aliquot vicinæ quaterentur, & in longinquiore urbis partibus qui somno grauissimo erant oppressi, velut attoniti expergiscerentur. Quo facinore peractio Bothuelius alia, quam venerat per muri urbis ruinas dimissus in palatium per custodias redijt. Hic per aliquot dies rumor satis cõstans de cæde Regis fuit. Regina, quæ vigilans ad id noctis euentum rei præstolabatur, cõuocatis qui ex nobilitate in palatio erant, & in ijs Bothuelio, ex eorum sententia velut ignara omnium, quæ acta essent, misit, qui causam tumultus cognoscerent. Eunt qui facinus inspicerent. Rex linco tantum indusio amictus superiorem corporis partem, cetera nudus iacebat. Iuxta eum reliqua vestis, atque etiam soleæ. Ad eum cum vulgi factus esset concursus, aliudque alius conijceret, nemo tamen omnium (quod Bothuelius maxime cupiebat) in animum inducere potuit, eum violètia pulueris tecto effracto fuisse eiectum: præsertim cum è toto corpore nihil (quod in tanta ruina erat necesse) fractum, cõtulsum aut liuidum appareret, vestisque iuxta non modo flammis non afflata, aut puluere cõsperfa iaceret, ut non vi, aut casu illuc allata, sed manu composita videretur. Bothuelius domum reuersus cum velut admirabundus eum nuncium ad Reginam attulisset, ea cubitum concessit, atque in multum usque diè altissimo somno in summa securitate conquieuit. Rumores interea sparguntur a parricidis Regem consilio Comitum Morauia, & Mortonij esse interfectum, ac in proxima Angliæ ante lucem perferuntur. Tacitis tamen omnium cogitationibus Regina facinoris auctor designatur. Nec Episcopus Fani Andree a rumoribus fuit intactus. Multæ ad eam cogitatione coniecturæ impellebant. Nobiles, & crudeliter exercitæ inimicitia inter familias. Nec Episcopus vnquam Reginæ satis reconciliatus antequam id scelus animo cõcepisset: & nuper eam Glasuam comitatus omnium vltimorum cõsiliorum particeps fuerat. Auxit hominum suspitionem, quod tum in ædes fratris Comitum Aranij diuertisset, ei domui propinquas, in qua Rex occisus erat, cum semper antea in celebri urbis loco habitaret, ubi cõmode & salutationibus celebrari, & epulis populari gratiam colligere posset. Itè quod è superioribus urbis locis lumen, & peruigilia in eius ædibus tota nocte conspiciebantur. Ac tum demum ubi ruina propinqua fragor insonuit, lumina sunt extincta: & clietes, qui frequentes armati vigilauerant, vetiti egredi. Vera autem rei gestæ historia, quæ post cõplures menses erupit, effecit, ut horum pleraque, quæ tum pluribus suspitionibus videbantur, postea re patefacta pro certissimis haberentur indicijs. Scelere perpetrato, nuncij statim in Angliam dimissi, qui diuulgarent Regem Scotorum a suis crudeliter fuisse trucidatum opera maxime, & consilio Comitum Morauia, & Mortonij. Is rumor statim in aulam delatus adeo animos omnium in odium totius gentis inflammavit, ut per aliquot dies nemo Scotici generis sine summo vitæ periculo in publicum prodire auderet: ac vix multorum literis vltro citroque missis demum mitigari potuerit, clandestinis consilijs iam in lucem prodeuntibus. Regis cadauer cum diu spectaculo fuisset, continuusque vulgi concursus eò fieret, Regina curat ut super scamnum inuersum extentum per baiulos in palatium deferretur. Ibi & ipsa corpus omnium illius ætatis formosissimum auide spectauit, nullo in altera partem indicio animi secreta prodente. Proceres quidem, qui aderant funus ei amplum, & honorificum decernunt. Sed illa per baiulos de nocte sine villo funeris honore sepeliendum curat: & (quod indignitatem vehementius auerit)

pertra regina in hortu
velut omni archiepiscopus fuit
Sandus regis adis regis

prope Davidis Rizij sepulchrum, ac si hominis foedissimi manibus mariti morte par-
rentaret. Duo, quæ tum acciderunt ostenta operæ precium duxi hic exponere:
quorum alterum cædem paulo antecessit. Iacobus Londinus homo Fifanus hunc
loco natus cum febris diu laborasset, pridie quam Rex occideretur, circa meridi-
em in lecto se paulum erexit, ac velut attonitus, magna voce obtestatus est præcetes,
vt Regi opem ferrent. Iam enim parricidas eum inuadere. Deinde paulo post
cum flebili questu exclamavit, frustra opem feretis: iam trucidatus est: nec ipse diu
post eam vocem superuixit. Alterum cum cæde ipsa coniunctum fuit. Tres e tamē
libris Comitis Atholiæ Regis propinqui homines & virtute, & genere minimē
oblituri, non procul a Regis hospitio diuertebant. Ijs circiter mediam noctem dor-
miebantibus, ad Dugallum Stuartum, qui proximē parietem accubabat, quidam visus
est accedere, ac manu leuiter per barbam, malamque ducta, eum excitare dicens,
Surcite, vim vobis afferunt. Is experrectus repente cum visum secum reuolueret,
alius confestim ex alio lecto exclamat, Quis me calcat? & cum Dugallus respōdisset,
sele esse fortasse, qui (vt fit) noctu oberraret. Tum tertius, qui nondum experrectus
fuerat, statim è lecto se coniecit in pedes rogans, quis colaphum sibi incussisset: &
cum dicto per ostium visus est quispiam egredi, nec sine strepitu. Interea dum illi
visa, & audita inter se conferunt, domus Regiæ cadentis fragor auditus omnes con-
sternauit. Facinore perpetrato, variè prout quisque Regem oderat, aut amabat affi-
ciebantur. Omnes boni vno consensu scelus nefarium abominabantur. Verū
longe molestissimē rem ferebat cum ob alia, tum quia princeps nuptiarum conci-
liator fuerat Ioannes Stuartus Atholiæ Comes. Proxima, quæ eadem secuta est,
nocte armati, vt in re trepida, cum circa palatium excubias agerēt, ad exteriorē pa-
rietem cubiculi, in quo Atholius agebat, sonitus veluti leuiter fundamenta demo-
lentium est auditus. Excitata strepitu familia, eam noctem insomnem egit. Postri-
die Comes in oppidum emigravit, ac paulo post vitæ metuens domum discessit.
Comes Morauia cum è Fano Andreæ in aulam redisset, nec ipse extra periculum
fuit. Nam & armati noctu circa ædes eius obuersabantur: sed cum ob aduersam
eius valetudinem totas noctes domestici eius vigilarent, sicarij nihil attentare clama-
re poterant, nec palam audebant. Tandem Bothuclius (qui illa se molestia liberatū
veller) ipse sua manu facinus foedum peragere decreuit. Igitur nocte concubia su-
os de valetudine Morauij interrogat. Cum responsum esset, eum vehementer articu-
lari dolore cruciari: Quid si eum inuisamus, inquit. Et cum dicto surgens ad eius ad-
des properabat. Inter eundem admonitus est à suis eum ad Robertum fratrem,
vt extra strepitum palatij & liberius, & cōmodius ageret, migrasse. Stetit paulum
tacitus, ac dolens tantam occasionem amissam domum redijt. Regina inter hæc
domi vultum componebat, & simulatione luctus populum sibi placatiorem reddere
meditabatur. Sed ea res ei æque ac reliqua conspiratiō improspere cessit. Nam
cum in more esset a priscis vsque temporibus, vt Regiæ post maritorum obitum
complures dies non modo cœtu hominum, sed lucis etiam abstinerent aspectu, si-
mulatum quidem luctum aggressa est: sed animi superante lætitia, foribus occlusis
fenestras aperit, & abiecta lugubri veste intra quadriduū coelum, solemq; aspiciens
cessit: & ante diem duodecimum cōfirmato aduersus vulgi rumores animo, in
regnum Setonium ad septem ab oppido millia passuum excurrit: cum interim Bo-
thuelius a latere eius nusquam discederet. Ibiq; ita egit, vt paululum in corporis
cœtu, nihil in animi habitu mutasse videretur. Celebrabatur autem locus mag.

1566 1567

Ex prope Davidis sepulchrum

Ex prope Davidis sepulchrum

Rerum Scoticarum

na nobilitatis frequentia & ipsa quotidie in campū propinquum ad Iulus consuetos nec eos planè muliebres prodibat. Sed Croci Galli (qui sepe antea legationem in Scotia obierat) aduentus rationes eorum non nihil turbauit. Is cum ostendisset in quanta res esset apud exteros infamia, Edimburgum est reditum. Sed Setonium tot habebat commoditates, ut cum fame dispendio cò reuertendum esset, ibi contentationis omnis summa fuit, quo pacto Bothuelius Regiæ cardis absolueret ut Tentata quidem erat antea & accusatio, & purgatio. Nam statim a cæde Regis Bothuekius cum aliquot conscijs ad Argatheliæ Comitem, quòd is rerum capitalium perpetuus esset quæstor, conuenerunt. Primum tanquàm ouanium, quæ gestæ essent ignari, rem nouam, inauditam, incredibilem mirantur: deinde quæstioni paululum vacant: pauperulas aliquot è vicinia mulierulas citant. Illæ inter spem metumque hærent, loquūne, an tacere magis expediat incertæ. Verùm etsi sermonem temperarent, tamen cum plus effutiuisent, quam expectabatur, tanquam temere locutæ dimittuntur. Sed earum testimonia facile erat contemnere. Accersuntur domestici Regis ministri, quos calamitas nondum absumpserat. Interrogati de ficiariorum ingressu: negant claves in sua potestate fuisse. Quis igitur eas habebat? aiunt, Reginam. Differtur in speciem quæstio, re uera suppressitur: uocabant enim, ne si longius progredierentur, aulae secreta in vulgus exirent. Ne tamen res penitus abiecta videretur, proponitur edictum. Pecunia iudicibus decernitur. Sed quis auderet Bothuelium attingere? cum idem reus, iudex, quæstor, pœnæ exactor esset futurus. Hic tamen metus, qui singulorum ora comprimere, multitudinem continere non potuit. Nam & libellis propositis, & pictura, & nocturnis per tenebras clamoribus effectum est, ut parricidæ facillè intelligerent arcana sua nocturna in vulgus prodijisse: ut iam nemo dubitaret, qui scelus designassent, qui operas contulissent: quantoque magis suppresseretur, tanto magis vulgi dolor in habitus erumpebat. Hæc etsi sceleris conscij videri volebant contemnere, tamen interim id vnum eos stimulabat, ut suum dissimulare nequirent dolorem. Ita omnis fa de Regis morte quæstione, subit altera multo acrior aduersus libellorum auctores, & (ut ipsi loquebantur) Bothuelij calūniatores. Adeo seuerè exercebatur, ut neque sumptui, neque labori vlli parceretur. Pictores omnes, & qui scripturam fabricabant, conuocantur, si forte ex picturis, & libellis auctores indicare possent. Additur quæstioni conueniens edictum, quo non proponere modò, sed propositum legisse capitale erat. Sed qui capitalis pœnæ comminatione populi sermones comperescere studebāt, nondum morte satiati odium adhuc erga mortuum Regem retinebant. Bona defuncti, arma, equos, vestem, reliquamque suppellectilē, ac si fuisset redacta in fiscum, Regina aut interfectoibus, aut paternis inimicis diuisit. Hæc ut palam gerebātur, ita multorum dictis palam incessabantur: adeo ut quidam opificum qui vestem Regiam Bothuelio ad corporis modum adaptabat, ausus sit dicere, hic se ius, et morem patriū libèter agnoscere, cum spolia defuncti cedat carnifici. Inter hæc subit altera cura, quomodo arcē Edimburgensem Regina in suam potestatem redigeret. Eam tenebat Ioānes Marriæ Comes, ea lege, ut nemini nisi cōuentu publico repositū redderet. Etsi proximo mēse id cōsiliū erat futurum, tamē Regina cupiditati omnis mora lōga videbatur futura. Igitur cū amicis Comitum, (nam ipse gravi morbo tū implicitus Sterlini decumbebat) & propinquis agit, ut arcē sibi redderetur, causata maximè vulgus Edimburgense (quod tum tumultuabatur) in officio cōtinere nō posse, nisi ipsa in sua potestate arcē haberet. Se autē maximum sui in Iohannem

Bothuelius rex regis

clauis cubituli regis
habebat regina.

amoris pignus filium vnicū regni heredē ei seruādū, & alendum daturā. Quo officio in multis alijs principib^{us}, ac recēti memoria in matre sua, ac auo maiores eius vti eū summa laude fuisset. Ille etsi satis intelligeret, quò illa promissa, & blāditia tēderet, tamē nō ægrē consensit. Regina, cum cum faciliore quā sperauerat, inuenisset, tentat efficere, vt retento apud se filio arcem cum primum esset opportunum, reciperet. Id cum obtinere nō posset, alia fraude eum aggreditur. Agit cum eo, vt puerum Linnuchi (quod medium est inter Edimburgum, & Sterlinum) certo die reciperet, & arcem traderet. Sed cum hic suspicio fraudis grauissima subesset, tandem cōuentum est, vt puer Areskino Sterlini traderetur: ipse interim ē propīquis, & amicis priores obfides daret de arce reddēda. Et hæc quidē tum parricidas habebāt sollicitos. Sed multo magis eos vrebant Comitum Leviniani assiduæ querimonix. Is cum propter Bothuelij potētiam cum summa licētia cōiunctam, in aulam venire nō auderet, per literas Reginā cōtinēter cōpellabat. Ab ea enim petebat, vt Bothuelium procul dubio cædis auctore tantisper in custodia teneret, dum causæ dicendæ dies adesset. Illa etsi multa cōminiscendo postulationē eluderet, tamen cum rei tam atrocis quæstio euitari nō posset, hæc eius habendæ rationem iniuit. Instabat cōuentus ordinum ad Idus Apriles. Ante eum diē iudiciū peragi Regina volebat, vt reus iudicium sētentijs absolutus etiam totius cōuentus suffragijs purgatus discederet.

Ea festinatio in causa fuit, vt nihil ordine, nihil more maiorū in eo iudicio fieret. Accusatores de more citari debebāt proximi vxor, pater, mater, filius, vt vel adesset, vel procuratores mitterēt, qui intra quadragesimum diē (nam hoc tēpus legitimum erat) se sisterēt. Pater adesse iussus ad Idus Apriles, idq; sine amicorū aduocatione cū sua tantum familia, quæ in summa eius inopia ad paucos erat redacta. Cum interea Bothuelius cum magnis agminibus tota vrbe volitaret, Comes Levinus in vrbe hostium plena, cum sine amicorū, & cliētium præsidio, neque se tutum fore, neque si vitæ periculum nullum esset, quicquā liberē se agere posse videret, abesse satius duxit. Ad diem dictum Bothuelius idem reus, & accusator in prætorium ascendit. Citatur enobilitate iudices, magna pars ipsius amici, nemine ex aduerso, qui quēquam reijceret. Paruam iudicio moram fecit Robertus Cunigamius vnus ē Levinij familia. In venia dicēdi petita, palam testificatus est, neq; more, neque legib^{us} id iudicium exerceat, vbi reus potentior esset, quam vt pœnas legibus dare posset: accusator mortis metu abesset. Ita quicquid ibi statueretur, cum nihil iure, nihil ordine gereretur, pro nō iudicato fore. Illi nihilo minus in incepto persistūt. Gilbertus quoq; Castellanus Comes magis vsurpādi iuris causa, quā quod quicquā se profecturum speraret, cum iudex legeretur, se excusauit: multāque etiam, quæ a recusantib^{us} exigi solet, stodiā minatur. Cū ne custodiæ quidē metu absterrit^{us} esset, rursus a Regina nūcius perduellionis pœnā recusati intētat. Hoc metu sedere coacti pronūciāt, se nō videre cur Bothuelium cōdemnent. Si quis tamē iure, & ordine postea accuset, cauēt, ne hoc iudiciū ipsis fraudi sit. Nec immerito ita pronūciasse quibusdā sūt visi, quòd quæstio eis verbis decreta erat, vt ne a seuerissimis quidē iudicibus Bothuelius cōdemnari posset. Iubebātur enim quærere de cæde, quæ facta fuerat nono Feb. cum Rex decimo die fuerit occisus. Ita Bothuelius absolutus quidē, sed nō infamia liberatus est. Suspicionē enim aucta, pœna tantum dilata videbatur. At Reginx ad nuptias properanti quiuis color, quanuis impudens satis erat. Ad cumulum huius absolutiois propositus est libellus celeberrimo fori loco.

Rerum Scoticarum lib. I

a cædis reatu liberatus esset, tamen quò sua innocentia cunctis foret perspectior, se ferro paratum decernere, si quis integra fama, & honesto loco nauis eum Regiæ cædis intinularet. Nec defuit, qui postridie æquè ferociter per libellum publice propositum conditionē acciperet, modò locus certaminis designetur, in quo citra periculum nomen suum profiteri possit. His utcunque succedentibus, tamē Regina in conuentu visa est ferocior: & quæ antea ciuilibus animi speciem prætulera, palam tyrannidis cupiditatem ibi renudauit. Nam quod Sterlini in causa religionis promiserat, palam ibi promissum negauit. Id autem erat, ut primo quoque conuentu, quæ per tyrannidem Pont. Ro. latæ erant leges, abrogarentur: nouisq; legibus ecclesiæ instauratæ auctoritas stabiliretur. Præter autem id promissum, cum bina edicta chirographo eius signata proferrentur, hic deprehensa elusit. Iussit enim qui ab ecclesia miserant, alio die redire. Neque post id tempus uquam sui conueniendi copiam fecit. Actaque conuentus, quæ antefuam in Scotiam reditum consentiente Francisco marito, edita erant, sub amnistia legem cadere pronunciauit. Ea vox omnibus manifesta tyrannidis professio uideri. Itaque cum Scoti nullas habeant leges præter conuentuum decreta, subibat illa tacita cogitatio, quæ uita futura foret sub principe, cuius arbitrium pro legibus habendum esset, promissis uero fides abesset. Hæc sub finem cōuentus acta. Eodem tempore Regiæ ad nuptias festinanti libido incessit consensus publici quauis arte exprimendi, ut nihil nisi procerum uoluntate gessisse uideretur. Bothuelius igitur, ut publicæ auctoritatis specie nuptias honestaret, hanc rationem commētus est. Nobiles omnes supremi ordinis, qui aderant (aderant autem permulti) ad cœnam inuitat. Ibi solutis ad hilaritatem animis omnium rogauit, ut studium suum, quod superioribus temporibus declarassent, in posterum quoque præstarent. In presentia autem petebat, ut cum Regiæ ambiret nuptias, libello, quem ea de re confecerat, illi subscriberent. Id sibi & ad principis uoluntatem conciliandam utile, & apud cæteros homines honorificum futurum. Re tam subita, & inopinata omnes attoniti, cum neque mœstitiam dissimulare possent, nec abnuere quod petitum esset, auderent, paucis, qui Regiæ animum exploratum habebant, præuentionibus: reliqui ignari quantus assentatorum foret numerus, alij alijs suspecti omnes subscribunt. Postridie, cum inter se quid egisset, retractarent, quidam ingenuè professi sunt, nisi Regiæ existimassent rem gratam fore, se nunquam assensuros. Nam præterquam quod res parū honesta, & publicè damnosa esset, periculum quoque fore, ut si (quod in superiore marito meminere) orta discordia Bothuelius reiiceretur, ne ipsis aliquid quando daretur crimini, quòd Regiam prodidissent, atque ad nuptias parum honorificas ipsam compulissent. Igitur dum res integra esset, eius uoluntatem explorandam, scilicet ipsumq; manu ipsius signatum impetrādū: quo scripto sibi, quòd de nuptijs actū ab illis esset, gratū esse ostēderet. Id facillè impetratum, Comiti Argathellæ custodiēdum cōsensu omnium traditur. Postridie quòd in urbe fuit Episcoporum, cōuocatur in aulam, ut & ipsi quidē subscriberēt. Hac expeditis cura incessit alia, ut filium Regina in sua potestate haberet. Nam neq; Bothuelius tutum sibi existimabat alere puerū paternæ aliquādo cædis ultorē futurū. neque alium esse uolebat, qui suos in regno gerēdo liberos præcideret. Igitur Regina, ut quæ nihil ei denegare sustineret, ipsa partes in se suscepit pueri Edimburgū deportadi. Suberat & alia Sterlinū petēdi causa, de qua posteriùs dicā. Cū eò uentum est, Marriæ Comes quid ageretur suspicatus, puerum quidē Regiæ ostēdit, sed ita, ut omnia in sua potestate haberet: & Regina

præuentionibus
gma de suscipiuntur.

Regina fraude detecta cū ad vim par nō esset, dissimulato cur venisset, ad iter se accinxit: quo in itinere siue ob continuos labores, siue ob indignationē, quod cōsilia auctoribus videbātur callida, parū prospere succederēt, repentino dolore cruciata in domunculam pauperulā cōcessit ad quatuor ferme milia passuum à Sterlino: remittente se deinde dolore, ad iter reuersa Limnuchū ea nocte venit. Inde ad Borhueliū scripsit per Paridē, quid de raptu fieri vellet. Nam antequā Edimburgo discessisset, cū eo transegerat, vt ipse reuertētē ad Almonis pōtē eā raperet, ac secū quod vellet, velut per vim abduceret. Id ita vulgus interpretabatur: quod cum consuetudinē cum Bothuelio nec omnino coelare, nec carere, nec sine famæ dispēdio tam palam, quā volebat, frui poterat. Et longum erat diuortiū cum vxore priore expectare: & honesto, cuius adhuc curam simulabat, & libidini, cuius erat impatiens, pariter cōsuli volebat. Itaque belle ratio videbatur excogitata, vt Bothuelius grauissimo quidē suo crimine, sed cuius poenā nō metuebat, Regine redimeret infamiā: sed alit̄ (vt est intellexitū postea) suberat huic commento consilium. Nam cum popul⁹ Regiæ cædis auctores frequēs nominaret, & execraretur, illi, vt suæ securitati prospiceret, suadente (vt creditur) Ioanne Leslio Rossiensi Episcopo, Regine raptum excogitaret. Nam cum in Scotia mos esset, vt diplomata, quibus scelerum gratia fit, qui veniam petit, grauissimum facinus nominatim exprimat, ac cætera generalib⁹ verbis adijciat, decreuerunt patricij publici conscij nominatim de manus iniectione in principem veniā petere, deinde velut in cumulū subijcere CÆTERIS NEFA-RIIS FACTIS. Qua clausula cædē Regiā posse cōtineri sibi persuaserāt: quā neccitum videbatur in diplomate auctorb⁹ nominari, aut cōdonanti honestum. Nec leuiori crimini instar appēdicis adijci poterat. Aliud crimē minus inuidiosū, sed pari poena plectēdum erat excogitādum, sub cuius vmbra cædes Regia & tegetur, & condonaretur. Nihil autem occurrebat, nisi simulatus ille raptus, quo & Regiæ voluptati, & Bothuelij securitati prospici posset. Igitur ille sexcentis conmutatus equitibus, ad Almonis (vt conuenerat) pontem Reginam opperitur, ac eam non inuitam secum Dninbarum ducit. Ibi dum libere animo indulgent, diuortiū priore vxore in ius vocata fit, idque duplici in foro: nempe apud iudices publice constitutos, qui de hoc genere quæstionum cognoscerent: & apud officiales, quos vocant, iudices Episcopales, etsi decreto publico vetitos quicquam pro magistratu agere, aut vllam negotij publici partem attingere. Gordonia Bothuelij vxor cogitur in duplici foro litem de diuortio intendere. Apud iudices Regios accusat vxor maritum adulterij, quæ vna iusta apud eos erat diuortij causa: apud iudices Papanos lege vetitos, tamen ab Archiepiscopo Fani Andreae ad hanc litem cognoscendam datos accusatur idem, ante matrimonium cum propinqua vxoris stupri consuetudinem habuisse. Nulla in diuortio faciendo nec in testibus, nec in iudicib⁹ sit mora. Intra enim decimum diem lis suscepta, disceptata, & diiudicata est. Interea Sterlini collecta sincerior pars nobilitatis ad Reginam mittunt, qui rogarēt, spontenē, an inuita teneretur. Nam si inuita illic esset, se coacto exercitu eam liberaturos. Illa nuncio non sine risu accepto respondit, se inuitam eò adductam, sed ita humaniter tractari, vt de priore iniuria non habeat, quod multas queratur. Ita irriso nuncio, properantibus raptus iniuriam per legitimas nuptias leuare, duo adhuc restare videbantur impedimenta. Alterum si captiua nuberet, pro vitiosis haberi possint nuptiæ, atque ideo facile solui: alterum, vt consuetæ seruarentur ceremoniæ: vt videlicet publice in conuentu ciuium trib⁹

*raptus regine in yfio
conuulsu y Bothuelio
qui habebat p̄p̄t̄ vincti*

Rerum Scoticarum

Jacobus Heburnus
reg. Bothuclij

Arx Edimburgensis
in potestate Bothuclij

Bothuclij prope reginam
habens vias vias

diebus dominicis nuptiæ futuræ inter Jacobum Heburnum, & Mariam Stuartam denunciarentur, vt si quis quid vitij, aut impedimenti sciret, quò minus legitime conirent, rem ad ecclesiam deferrent. Hæc vt confierent, Bothuclius conuocatis amicis, & clientibus, Reginam Edimburgum reducere statuit: vt ibi obtentu libertatis ipse libere de nuptijs arbitrato suo statueret. Comites eius cum plerique armati essent, inter reducendum timor animos multorum inaccessit, ne aliquando fraudi suæ foret, quòd Reginam captiuam adhuc tenerent. Nam vt cætera absint, hoc vnum satis argumento esse, quòd armati circa eam temporibus, & rebus alioqui pacatis conspicerentur. Hoc scrupulo iniecto, abijciunt omnes hastas, & pacatiore saltem in speciem agmine in arcem Edimburgensem, quæ tum in potestate Bothuclij erat, eam ducunt. Postridie in urbem, atque in confessum iudicium eam comitantur: apud quos & ipsa se liberam, & sui iuris affirmat. Cum de nuptiis in ecclesia denunciadis ageretur, & lector, cuius id munus erat, constanter recusaret, collecti Diaconi, & Seniores cum reluctari non auderent, iubent Ecclesiasten nuptias futuras de more edicere. Et is quidem hæcenus paruit, vt se vitium quiddam scire profiteretur, ac paratum seu Reginæ, seu Bothuclio cura vellent, indicare. Is cum in arcem accessit venisset, Regina eum ad Bothuclium remittit. Qui quamquam nec blanditijs, nec minis Ecclesiasten de proposito deduceret, nec rem dilceptioni committere auderet, tamen nuptias apparat. Vnus Orcadam Episcopus est inuentus, qui gratiam aulicam veritati præferret, cæteris reclamantibus, causasque proferentibus, cur legitimæ non essent nuptiæ cum eo, qui duas uxores adhuc viuas haberet, tertiam ipse nuper suum fassus adulterium dimississet. Ita indignantibus omnibus bonis, vulgo etiam execrante, propinquis per literas improbantibus, inchoatas, & publicis ceremonijs simulatis, etiam factas destantibus, tamen matrimonium celebratur. Qui aderant è nobilitate (nam omnes fere domos discesserant, præter paucos Bothuclij amicos, & propinquos) ad coenam inuitati, & vnâ cum ijs Crocus Gallus legatus. Is quanquam Gustanæ factionis esset, & in propinquo diuersaretur, constanter tamen venire recusauit: neque enim existimabat e dignitate legationis, quaungebatur, esse, vt eas presentia sua nuptias probaret, quas audiebat diris execrationibus vulgo deuoueri. Propinqui quoque Reginæ & inchoatas, & factas improbarunt: & Reges Galliarum, & Angliæ per legatos rei foeditatem auersabantur. Hæc etsi molesta erant, vulgi tamen inestitia tacita tanto magis augebat ferox Reginæ ingenium, quanto visa, quam audita altius in animo penetrant. Euntes enim per urbem quanto fortius acclamationibus Reges prosequerentur. Semel vna tantum muliercula cum bene Reginæ precata esset, altera astans semel, atque iterum proclamauit, vt a circumstantibus facile exaudiri posset: Ita cuique sit, vti promeretur. Ea quidem res non leuiter iam Edimburgensibus ante infensum eius animum inflammat, uit. Hunc animorum cum domi, forisque videret motum, cum paucis cõsultabat, quomodo suam potentiam stabiliret, & in posterum sibi a tumultibus prospiceret. Primum omnium decernitur in Gallias legatio, vt animos Regum, & Gustanorum præcipitatis nuptiis offensos reconciliaret. Legatus delectus Gulielmus Episcopus Dumblanensis. Mandata ei data hæc fere ad verbum. PRimum nos excusabis Regibus, auunculisque nostris, quòd matrimonij nostri peractum non aperuissim. Hæc excusatio velut fudaineto inniteretur verè expositioni totius vitæ præcipue

præcipue officiorum Ducis Orcadum aduersum nos ad eum vsque diem, quo nobis
 est visum eum coniugem asciscere. Eius autem historia, vti res habet, explanatio-
 nem aggredieris, initio sumpto ab vltimis vsque spatijs adolescentiæ. Cum pri-
 mum tuarum rerum fuit compos, statim a morte patris hominis inter regni primates
 primarij, quib⁹ posset officijs se Regib⁹ colēdis totum dicauit, & erat alioqui famili-
 a in primis illustri, cū ob veterē nobilitatem, tum ob maxima regni munia, quæ iure
 hereditario possidebat. Eo autem potissimū tēpore patri nostræ, quæ tum imperij
 sumam moderabatur, se penitus dedit, in eaque colēda ita perseueravit, vt quan-
 quā breui maior pars nobilitatis, ac pene vniuersa oppida prætextu religionis ab ea
 desciuisset, nunquam tamē ille ab eius auctoritate declinauit, aut vllis promissis, be-
 neficijsve adduci posset, aut minis, rerumque domesticarum dāno perterrei, vt in
 vlla erga eam officij parte cessaret: potiusque sit passus domū, quæ patrimonij ca-
 puterat, cum supellectili preciosa, & ampla diripi: bonaq; reliqua inimicis præde ef-
 se. Denique nostro, atq; adeo ciuium omniū auxilio destitutus, Anglorū exercitu in
 ipsa regni viscera ab hostib⁹ domesticis inducto, qui nullū alium in scopum tela sua
 dirigerēt, quam vt noster maritus (tū Bothueliæ Comes) vi coactus patria, patrimo-
 nioque relicto, se in Franciam recepit: ibiq; vsque ad meum in Scotiā reditū, quibus
 potuit officijs me coluit, & obseruauit. Nec omittendæ erunt res ab eo bello geste
 aduersus Anglos paulo ante meum reditū, vbi tale specimē & militaris fortitudinis,
 & senilis prudentiæ dedit, vt dignissim⁹ sit existimatus, qui admodū iuuenis natu ma-
 iorib⁹ imperaret: & suprem⁹ totius patrii exercitus dux, nosterque vicarius eligeretur.
 Quo in magistratu adeo spem hominum non fefellit, vt rebus fortiter gestis,
 præclaram suæ virtutis memoriam apud ciues, & hostes reliquerit. Post reditū ve-
 ro nostrū, omne suum studium cōtulit ad auctoritatis nostræ amplificationē: nec
 suis vnquā pepercit periculis in perdomādis rebellib⁹, qui proxime limites Anglorū
 accolūt: ac breui reb⁹ ibi ad summam trāquillitatē redactis, idē in cæteris regni par-
 tibus præstare destinauit. Verum vt inuidia semper virtutis est comes, Scoti re-
 rum nouarum auidi in onnulli nostrum erga eum studium, & fauorē imminuere cu-
 pientes, benefacta eius male interpretando tandem perfecerunt, vt eum custodiæ
 committeremus: partim, vt quorundam æmulorum placaremus animos, qui
 futurę magnitudinis incrementa ferre non poterant, partim vt iam iam euptu-
 ras in regni totius perniciem seditiones compesceremus. E custodiæ clapsus, vt
 æmulorum impotētiæ cederet, in Galliam se recepit: ibique mansit ferme vsque ad
 biēnium proximum, quo tēpore priorum seditionū omnium auctores obliu, & no-
 stræ erga se leuitatis, & sui erga nos officii bello suscepto ad arma aduersus nos ie-
 runt. Ibi ille nostro iussu reuocatus, ac bonis cum pristinis honoribus ei restitu-
 tis, iterum omnibus copiis legatus est præfectus. Eius autem ductu ita statim no-
 se recipere: donec pars eorum supplices post humillimas preces fuerunt a nobis
 in gratiam recepti. Ob reliquos vero reductos quam perfidiose fuerim tra-
 ctata per eos, quos maioribus, quam promerebantur beneficijs affecimus, non
 ignorat noster auunculus, ideoque patioribus ea attingo. Nec tamen si-
 captiuam ditinebant, liberarunt: quamque celeriter eius singulari prouidētia & ego de
 custodia euaserim, & tota factione cōiuratorum dissipata pristinā auctoritatē recu-
 perauerim. Hic equidē fateri cogor officia eius tum mihi præstita adeo grata fuisse,
 Ss. iiii. vt nunquam

1567

Adulterio laudat
 archy Bothuelij
 regina vnae etab 25 anoz

Rerum Scoticarum

vt nunquam nobis è memoria potuerint excidere. Hæc autem cum sint per se maxima, tanta sedulitate, & diligentia ea hæcenus cumulauit, vt nec maiorem obseruantiam, nec fidem in quoquam optari possimus, quàm in eo deprehendimus, vtque ad hæc postrema tempora, quæ Regis mariti nostri decessum sunt consecuta. Ab eo enim tempore, vt cogitationes eius ad sublimiora niti videbatur, ita & actiones insolentiores quodam modo sunt visæ. Et quanquam eo res processit, vt omnia nobis in meliorem partem sint accipienda, grauissime tamen nos offenderant hæc, primum arrogantia, quòd nullam referendæ gratiæ reliquam nobis putaret superesse facultatem, nisi me ipsam ei velut officiorum præmium traderem: occultæ rationes, & consilia, ac tandem apertus me contemptus, & vis adhibita in me (ne conatu frustraretur) in suam potestatem redigenda. Interea tota vitæ ratio ei in hac parte instituta exemplo esse potest, quàm callide sua consilia tegant, qui magnum facinus susceperunt, donec voti compotes fiant. Ego enim hanc perpetuam eius obseruantiam, & sedulitatem imperijs meis cum summa celeritate parendi non ex alio fonte manare, quàm ex vehementi studio declarandæ erga me voluntatis existimaui: neque altius vllum aut votum, aut consilium illic occultari putabam. Nec vnquam fore speraui, vt paulo familiarior vultus, quo vi soleamus erga homines illustres, vt voluntates eorum ad lubentius nobis parèdum de uinciamus, animum eius erigeret, vt insolentioris beneuolentiæ spem sibi de nobis promitteret. Ille tamen fortuita etiam in suam rem trahens, consiliaque sua clam me fouens tum quidem solita obseruantia & pristinum nutrebat fauorem, & prensando nobilitatem nouum occulte ambiebat: tantumque assidua diligentia perfecit, vt me rerum illarum inscia cum ordinum conuentus hic esset, ab vniuersa nobilitate scriptum impetrauerit, omnium chirographis ad fidem faciendam appositis. Quo scripto non modo nuptijs inter me, & illum assentiebantur, ac bona, vitamque in consilijs exequendis se omnibus periculis obiecturos promittebant, seque omnibus, qui rem impedire conarentur futuros hostes. Nobilitati autem, vt facilius obtineret suffragia singulorum, persuaserat, me non iauita hæc a se geri. Hoc demum scripto ab illis impetrato, coepit pedetentim accuratissimis precibus nostrum quoque consensum eblandiri. Sed cum responsa nostra eius libidini non consentirent, coepit ante oculos reuocare ea fere, quæ in huiusmodi consilijs suscipiendis occurrere consueuerunt: exteriora nostræ voluntatis indicia: rationes, quibus aut nostri amici, aut ipsius inimici eius consilium impedire possent: & ne, qui iam subscriplerant, animos murarent: multa irem alia, quæ aut obiecta, aut sponte occurrentia eius expectationem frustrari possent. Tandem secum statuit fortunæ fauenti instare, atque in vnius momenti aleam rem, vitam, spemque conijcere. Itaque cum apud se decreuisset grauius consilij sui euentum tentare, quarta fere post die, cum ab inuisendo clarissimo filio redirem, & locum, & tempus opportunum in via nactus, valida manu me aggressus cum summa celeritate Dumbarum duxit. Id facinus quam in partem acciperemus, ab eo præsertim, a quo ex omnibus nostris ciuibus tale quicquam minime expectabamus, facile secum quiuis existimabit. Ibi ei exprobraui, quanto semper eum fauore fuerim prosecuta, quamque ei apud alios fuerit honorifica mea de eius moribus opinio: cuiusque contra aduersus me ingratitude: quæque alia facere possent, ad me ex eius manibus liberandum. Tractatio quidem asperior, sed sermo, atque responsa

responsa molliora erant. Se enim omni honore, & obseruãtia aduersũ nos vsurũ,
 operamque daturũ, ne vlla in re animum nostrũ offēderet. Quod autem me inuitam
 in vnam ex arcibus nostris deduxisset, tam audacis facinoris veniam supplex petijt:
 sed ad quod vi amoris, reuerentiæ, & obsequij (quod vt ciuis mihi debebat) oblitus,
 impulsus fuisset. Accessit eodẽm, quod salutis tuendæ causa eò cogebatur. Ibi to-
 tum vitę cursum mihi recēdere cœpit, suamque fortunã lamentabarur, quod, quos
 nunquam lesisset, sibi inimicos grauissimos offenderat: quorum malitia nullas in-
 iuste nocendi occasiones prætermitteret. Quãta Regiæ cædis inuidia eum onerãret:
 quã impar occultis inimicorum cõspirationibus esset, quos nec nosse posset, quod
 omnes vultu, & oratione beneuolentiã simularent: nec eorum, quos non nosset, præ-
 cauere posset insidias. Tantam autem eorum esse malitiam, vt nullo in loco, nullo
 in tempore securus vitam queat degere, nisi de nostro immutabili erga se fauore cer-
 tus. Hanc autem certitudinẽ vna ratione parari posse, si ego in animum induce-
 rem, vt meo dignarer eum matrimonio. Sanctissime autem deierabat, se nullam in-
 de præcellentiam, aut supremi gradus fastigium spectare, sed illud vnum, vt mihi per-
 inde atque adhuc fecerat, pareret, atque inseruiret quoad viueret. Adhæc quantam
 ea causa poscebat, venustatẽ orationis adijciebat. Verũ, cũ nec precibꝰ, nec promissis
 videret nos inflecti: itãdẽ nobis idicauit, quid cũ nobilitate vniuersã, atq; ordinũ
 principibus egerit: quid illi rursus appositus chirographis promiserint. Hæc subi-
 to, ac præter opinionẽ obiecta iustum necne stuporis nobis causam dederint, Regi,
 Regina, auunculo, cæterisque amicis iudicãdum relinquimus. Itaque cũ me per-
 Regiã, in aliena potestate positam, secretum ab omnibus, quorum vñ cõsilio sole-
 bant: imo cum eos viderem, in quorum antẽ fide, & prudẽtia cõquiescebam, quorũ
 vires nostram auctoritatem tueri debebãt, sine quibus nostrę vires perexiguæ, ac po-
 tius nullæ sunt, hos cum viderem ad subseruicendum cupiditati eius sese deuouisse,
 meque solam ei in prædam relicã, multa quidẽ cum animo sola versabã, sed exitũ
 plane nullum reperiẽbã. Verum ille nobis non admodum lögum ad cõsiliũ capi-
 endum tẽpus dabat: sed cõtinenter, & impõrtune propositum vrgebat. Postremo,
 cum neque spẽ euadẽdi vllam viderẽ, neq; quẽquam in toto regno, cui nostra liber-
 tas curã esset (facile enim perspexeram e chirographis datis, & summo illius tẽporis
 silentio cunctos in eius partes fuisse tractos) coacta demum fui, ira paululum, &
 indignatione mitigata animum ad eius petitiones excutiendas referre: atque an-
 te oculos proponere superiorum temporum officia, & spem in eadem eum no-
 stri obseruantia constanter in posterum perseueraturum. Item quã grauate
 nostri ciues, Regem peregrinum legibus, & institutis eorum inassuetum essent re-
 cepturi: quod non diu me cõlibem esse paterentur: quod populus natura fa-
 ciosus in officio contineri non posset, nisi nostra auctoritas & fulciatur, &
 exerceatur per virum, qui laboriferundo par sit in administranda rep. ac rebellan-
 Scotiam reduimus, debilitatę, ac propemodum fractę assiduis tumultibꝰ, ac rebelli-
 onibus amplius sustinere nequeunt. Item quod ob has seditiones, quatuor, aut etiã
 plures legatos in diuersis regni partibus creare sumus coactę, quorum pars maior
 eo colore imperij a nobis permitti freta, nostros ciues arma sumere aduersus nos
 coëgit. Ob has ego causas cum futurum viderem, vt si Regij nominis dignitatem sal-
 uam vellem, animũ ad nuptias inflectere cogerer: nec ciues nostri Regem externũ
 passuri forent: nec inter ciues quisquam esset, qui vel splendore familię, vel pru-
 dentia

Rerum Scoticarum

dentia, & fortitudine, alijsque corporis, & animi virtutibus præferri, aut conferri eti-
 am posset cum eo, quem nos maritum accepimus: mihi met ipsi imperavi, ut uni-
 uersali omnium ordinu cōsensui, de quo ut a me dictum est, me adiungerē. Postquā
 his, multisque alijs rationibus animi mei lebefactata est constantia, partim a me
 expressit, partim obtinuit obsequijs, ut ei me nupturam promitterem. Nec ta-
 men adhuc ab eo, ut qui semper voluntatis mutationem pertimescebat, obtine-
 re ullis argumentis potuimus, ut matrimonij perficiendi tempus prorogaremus,
 ut videlicet tantum moræ interponeretur, donec rem communicaremus cum Re-
 ge, Reginaque Galliarum, ceterisque nostris amicis. Verum, ut ab audaci facinore
 exorsus ad primum suæ cupidinis gradum peruenerat, nunquam cessauit ad argu-
 menta preces importunas adiungere, donec tandem, nec sine vi nos impulit, ut o-
 perari inchoato finem imponeremus, idque eo tempore, & modo, quæ illi ad id con-
 silium exequendum visa sunt commodissima. Qua in parte dissimulare non pos-
 sum, me ab eo aliter tractatam, quam aut voluissem, aut promerita fuerim.
 Magis enim sollicitus fuit, ut satifaceret illis, per quorum consensum initio expressū
 voti compotem se putat (quanquam & illos, & me pariter decepit) quā ut mihi gra-
 tificaretur, aut expēderet, quod mihi decorum foret, quæ in religionis nostræ instituti-
 onibus, & ritibus fuerim educata: a qua me nec ille, nec quisquam alius viuus viuam ab-
 ducet. In hac certe re etsi errorē nostrum agnoscimus, tamen libenter cuperemus,
 ne Rex, & Regina mater eius, & noster auunculus, aut alius amicorum ea de re ex-
 postulet, aut eā vitio ei vertat. Nūc enim reb⁹ ita trāfactis, ut infectæ fieri nō possint,
 in meliorem partem omnia accepimus: & ut est re vera, ita maritus noster est existi-
 mandus, quem dehinc & amare, & colere decreui. Quicumque autem se profi-
 rentur nostros amicos, similem erga eum se profiteri necesse est, qui insolubili vin-
 culo nobiscum coniunctus est. Quanquam nonnullis in rebus paulo negligentius,
 ac pene temerarie se gesserit, quod immoderatae erga nos affectioni libenter
 imputamus, cupimus tamen ut Rex, Regina, noster auunculus, ac ceteri amici
 eum non minore prosequantur beneuolentia, quam si omnia ad hunc usque diem
 ex eorum præscripto trāfacta fuissent: eumque contra promittimus in omnibus
 quæ ab eo postulabuntur, semper gratificari paratum. Hæc quidem foris aduersus
 famam late fusam quæsitā remedia. Aduersus domesticos motus prouisum, ut
 cum donis in præsentia, & in posterum pollicitationibus eos confirmassent, qui vel
 auctores, vel conscij Regiæ cædis erant, coniurationem maioris partis procerum fa-
 cerent: quibus freti reliquos facile contemnerent: aut si pertinaciores forent, tol-
 lerent. Igitur conuocatis compluribus, scriptum eis proponunt, in quo capi-
 ta inerant fœderis, in quod iurarent: cuius fere summa erat, ut Reginam, &
 Bothuelium, actaque eorum omnia tuerentur: illique inuicem fœderatorum sala-
 ti, & commodis quoad possent, fauerent, & cōsulerent. Qui præsentibus erant mag-
 na pars iam antea persuasi subscribunt. Reliqui cū flagitiosum viderēt coniurare, pe-
 niculosum abnuere, & ipsi subscribere. Accersitur Morauius, ut eius auctoritas
 (quæ ob virtutē sūma erat) accederet. Is in itinere monitus ab amicis, ut sibi cōsule-
 ret, neue in Setonij ædibus, in quibus Regina, & coniuratorum principes erant,
 pernoctaret: sed ad propinquam alicuius amici villam diuerneret. Respon-
 dit, id in suā potestate non fore. Verum utcunque res caderet, se nulli vn-
 quam flagitio assensurum: cætera Deo permissurum. De fœdere rogarus
 ab aulicis, quibus id Regina dederat negotium: respondit se nec iuste, nec hon-
 neste

finis orationis de Bothuel

nelle cum Regina (cui in rebus omnibus obtemperare debeat) foedus posse facere. 1507
 Cum Bothuelio se, Regina auctore conciliatum: quicquid tum promississet ad vngue
 seruatuum. Nec cum eo, nec cum alio quoquam foedus, aut coniurationem fa-
 cere se equum, aut e rep. existimare. Cum per aliquot dies Regina solito blan-
 dius eum alloqueretur, ac se polliceretur de omnibus rebus suam sententiam ex-
 plicaturam, nec pudor tamen eloqui sineret, per familiares animum eius oppug-
 nare tentauit. Hi quoque eius in recto constantiam reuerin, quid peterent palam
 fateri: cum nihil rectius agendo proficerent, tandem Bothuelius eum aggressus, va-
 no sermone eò est progressus, vt diceret se facinus illud nec sponte, nec sibi soli fe-
 cisse. Eam vocem cum vultu alter aspernaretur, Bothuelius sermone graui, &
 interdum conuictijs propior omnia veritudo cum discordiarum causas interfereret,
 remque ad altercationem protrahere conaretur, ille contra moderate responden-
 do nullam litis occasionem dare, ac se rectum tenere, nec a proposito tamen dis-
 cedere. Cum in his angustijs aliquot dies versatus fuisset Morauus, tandem a
 Regina veniam petijt: vt quando sui non magnum videret vsum in aula, ad Fa-
 num Andreae, vel in Morauiam vsque secederet. A suspitione enim motuum, quos
 onituros praeuidebat, procul abesse cupiebat. Id cum non impetraret, nec in aula
 sine summo, & certo periculo esse posset, tandem liberam legationem expugna-
 uit: sed ea lege, ne in Anglia subsisteret, sed per Flandriam in Germaniam, aut si
 quò alio vellet, ascenderet. Verum cum Flandriam petere nihil aliud esset, quam in a-
 pertum discrimen se praecipitare, tandem egre tenuit, vt per Angliam in Gallias, de-
 inde illinc quò commodum videretur, se conferret. Homine libero, & populari libe-
 rata Regina, caetera tyrannidis impedimenta conatur amoliri. Hi autem erant,
 qui aut non libenter sceleri eius subscripserant, aut non facile consilijs eius acqvie-
 tiori viderentur. In primis autem eos oderat, qui cum animum eius nihilo mi-
 in nullum quidem scelus, sed tantum de pueri incolumitate tuenda. Eum enim cupie-
 bat mater in vitrici potestatem tradere. Is autem nemo dubitabat, quin puerum
 primo quoque tempore per occasionem de medio tolleret: ne vel caedis Regiae vl-
 tor superesset, vel ne esset, qui liberos suos in haereditate regni ad eunda praeret.
 Principes eius coniurationis hi erant: Comites Argathelius, Mortonius, Mar-
 rius, Atholius, Glencarnius, item eiusdem ordinis, sed proximi gradus Patricius
 Lindelius, & Robertus Bodius: item amici, & clientes, qui se eis adiunxerant.
 Sed Argathelius eadem, qua consenserat leuitate consilia caeterorum perendie il-
 lius diei Reginae prodidit: & Bodius magnis pollicitationibus in partes aduersas
 traductus est. Proxime post hos erant suspecti, qui ad Angliae limitem habitabant
 Humiorum, Carorum, & Scottorum familiae: quorum potentiam omni ratione
 imminuendam existimabant. Ad id autem occasio visa est per opportuna. Nam
 cum Bothuelius expeditionem pararet in Lidaliam, vt & ignominiam ibi superiore au-
 tino acceptam aboleret, & militiae laude partem inuidiam Regiae caedis iminueret, omnes
 familiarum Teniorum principes iussi a Regina sunt in arcem Edimburgensem ingredi,
 vt ibi ad breue tempus in libera custodia essent, praetextu quidem, ne in expeditionem, quae
 eis inuitis non videbatur magno cum successu posse confieri duceretur, reque per inuidiam
 turbaret: & eis absentibus clientes eorum assuescerent alienis imperijs, & paulatim patro-
 norum caritatem exuerent. Sed illi altius aliquid sub eo in perio latere rati, nocte do-
 mos discesserunt, praeter Andreae Carum, qui parricidij non ignarus vulgo credebatur,
 & Valterum

Rerum Scoticarum

& Valerum Carum Selsfordium hominem ob summam vitæ integritatem nihil suspicantem. Humius aliquoties a Bothuelio vocatus in aulam certus de eius erga se voluntate abnuic venire. Consilium inhiominus de expeditione procedit, Regina ad Borthuicum arcem, circiter octo ab Edimburgo millia substitit. Inter ea qui de Regis incolumitate tuenda conspirauerant, cum animum Bothuelij erga se non ignorarent, aliquid tentandum rati simul suæ securitatis causa, simul vt de auctore cædis Regiæ expetita pœna publicâ Scotici nominis apud exterâs gentes leuarent infamiam. Itaque vulgi fauorem suos motus secuturum arbitrati, ad duo millia equitum ita occulte contraxerunt, vt Regina id agitari omnino non senserit, donec Humius parte exercitus Borthuicum admora, eam vnâ cum Bothuelio obsideret. Sed cum reliqua coniuratorum pars ad dictum tempus non conuenisset, nec ipse tantam haberet multitudinem, vt omnes exitus clauderet: & segnius quam par erat omnia gererentur, quod rem a reliquis omissam crederent, primus Bothuelius, deinde Regina veste virili sumpta euasit: ac recta Dumbarum abierit. Coniurati autem quominus in tempore conuenirent, per Atholium sterit. Is enim vel susceptæ rei magnitudine percussus, vel ingenij cunctatione retentus reliquos Sterlini detinuit: donec occasio rei gerendæ foret è manibus elapsa. Verum ne nihil tanto conatu patratum videretur, maior pars ad Edimburgum capiendum est missa. Arcem eius oppidi tenebat Iacobus Balfurius a Bothuelio sibi creditam, vt qui patricij participes, & omnium consiliorum vel conscius, vel auctor ei fuerat. Sed cum nec operæ nauatæ præmium accepisset, & minore, quam sperauerat gratia se apud tyrannos esse cerneret (quippe qui arcis præfecturam adimere ei tentassent) expulsis diuersæ factionis hominibus, locum suæ potestatis fecit: ac tunc promissis publici patricij vindicibus eam innoxiam fore: tractabatque cum illis de conditionibus eius liberandæ. Erant in oppido tum è factione Regine pene principes Iohannes Hamiltonius Fani Andrea Archiepiscopus, Georgius Gordonius Huntillæ Comes, & Ioannes Leslius Rossensis episcopus. Hi cum sensissent hostes suos in urbem acceptos, in forum prouolantes duces multitudini sese offerunt. Sed cum rari admodum ad eos sese aggregarent, retro cedendo ad arcem vsque compulsi fuerunt. Ibi a Balfurio intronissi per aduersam partem post paucos dies emissi incolumes. Balfurius enim re nondum cum alteris transacta, nolebat omnem spem veniæ apud alteros sibi præcidere. Oppidum facile coniurationi nobilitatis accessit: vtpote paulo ante nouis a Regina tributis sepe exspoliatum, & quod tum in egestate publica nihil moderatum expectabat, offensa velut communi consensu tyrânide: quodque, quoties volûtatis declarandæ locus dabatur, scelus eorum diris execrationibus prosequerentur. Cum hoc pacto segniter ad Borthuicum procerum factio rem gessisset, Regina, & Bothuelius, qui per neglectas vigilias de nocte euaserant, cum paucis ad Dumbarum profecti se in arcem ibi munitissimam condiderunt: vnde tanta rerum commutatio consecuta est, vt qui modo in summa desperatione versabatur, confluentibus vndiq; qui vel eorum sceleri conexerant, vel Regij nominis umbram sectabatur, & satis firmi ad debellandos aduersarios sibi videbatur. Contra libertatis vindices in magnis versabatur angustiis. Paucis enim, contra quam sperauerat, ad famam tam præclari facinoris accurrerit, vulgi ardore, vt fit, cito restincto: & magna parte nobilitatis aut aduersa, aut in alieni periculi eventum suspensa. Deinde etiam si multitudine vindices esset superiores, omni tamen oppugnandarum arcium apparatu deficiebatur. Itaque cum consiliorum nullum in præsentia

Balfurius natus Ed.
dimburgi ius

hic Hamiltonius Fani
episcopus Rossensis

1566 1567

sentia exitum inuenirent, ac prope necessitate coacti de reditu re in seclia cogitarent. Regina hanc eis dubitationem sustulit. Ea enim cum vires iam animum facerent, statuit cum ea multitudine, quam secum habebat Letham proficisci, vt ex pro-
 pinquo fortunam tentaret: simul ad suum aduentum rata maiorem concursum futu-
 rum: simul audaciam terrorem hostibus allaturam. Præterit enim temporis succes-
 sus ita animos ei auxerat, vt neminem existimaret, ne primum quidem suum conspe-
 ctum toleraturum: & aluerant eius confidentiam adulescentes, & in primis Edmon-
 dus Hains causidicus. Is affirmabat omnia virtuti eius prona esse: hostesq; & rerum,
 & consiliorum inopes ad famam eius aduentus abituros; cum res tamē longe secus
 haberet, nihilq; in rebus præsentibus ei mora fuisset vilius. Nam si illa triduum modo
 in arce Dumbarise cōtinuisset, vindices iuris publici omni belli apparatu destituti li-
 bertate frustra attenda domos quisque suas discedere coacti fuissent. Illa nihilo-
 minus a Dumbaro incertum peiore consilio, an spe vaniore impulsamouet, sed iti-
 nere lento, dum agricolis e rure vicino collectis arma diuiduntur. Tandem ad Se-
 tonium vicum sub noctem veniunt: & quia locus tantam multitudinem non capi-
 ebat, in propinquos pagos (vtrique Præstono nomen est) sparguntur. Trepidus
 inde nuncijs paulo ante mediam noctem venit Edimburgum, ac statim signo dato
 conclamatur ad arma. Experrecti è somno tumultuose quam quisque potest festi-
 nanter in campos proximos sese eijciunt, ac ibi circa solis ortum multitudine satis
 frequenti collecta aciem instruunt. Inde ad Musselburgum profecti, vt flumen
 Escam transirent, antequam pons, & vada ab hostibus occuparentur. Is vicus
 duo tantum millia a Præstono abest. Verum cum neminem inde obuiam habe-
 rent, neque quicquam moueri perspicerent, ibi dispositis vigilijs cibum capiunt.
 Interea qui missi fuerant vt explorarentur, paucos equites conspicati eos intra pa-
 gum compulerunt, ipsi metu insidiarum non ausi vltius progredi nil certi ad suos
 attulerunt, nisi hostes castra mouere. Igitur vindices Musselburgo egressi vident
 hostes in supercilio cliui aduersi acie instructa stare, ac suis se locis tenere. Cum cli-
 uus ita rectus esset, vt non sine pernicie ad eos perueniri posset, paulum in dexte-
 ram deflectunt, simul vt solem haberent a tergo, simul vt molliore cliuo ascende-
 rent, & locis minus iniquis confligerent. Id eorum consilium Reginam primam
 sefellit, quæ eos fugere, & Dalkethum Comitis Mortonij propinquum oppidu-
 mli eos petere credebat. Persuaserat enim sibi Regij nominis eam fore reuerentiam, vt
 nemo ex aduerso apparere auderet. Sed ibi facile apparuit auctoritatem vt bonis
 artibus comparatur, ita malis amitti: maiestatemque virtute destitutam leui mo-
 mento euanescente. In itinere populariter Dalkethenses effusi omne genus cōme-
 data, vbi primum æquum locum occuparunt, duas in hostem dirigunt acies.
 Primæ præerant Mortonius adiuncto Alexandro Humio cum suis clientibus.
 Secundam ducebant Comites Glencarnius, Marrius, & Atholius. Ibi cum
 in prociectu starent, venit ad eos Crocus orator Gallus. Is per interpretem
 præfatus quantum semper commodis, & tranquillitati publicæ Scotorum studu-
 erit, nunc quoque eodem esse animo, & vehementer cupere, vt si fieri posset, sine
 visine eade res ex vtriusque partis utilitate componatur. Ad id se suam operam of-
 ferre. Regiam quoque non abhorre a pacatis consilijs. Id quò facilius intelligat,
 eam in præsentia veniam, & omnium præteritorum obliuionem polliceri, ac sancte
 spōdere, nemini fraudi fore, quò aduersus supremū magistratū arma sumpsissent.

Edm. Hains causidicus
papam maximepugna cum regina et
Huthucho remittit

Rerum Scoticarum

Hæc cum interpres retulisset, Mortonius respondit, non se aduersus Reginam, sed Regis interfectorem arma induisse: quem si Regina vel ad supplicium traderet, vel segregaret a se, tum intellecturam nihil sibi, reliquisque ciuibus fore optatum, quum ut in officio erga eam perstarent. Aliter nullam concordiam coire posse. Nec se eò venisse armatos, ut veniam vllius admissi peterent, adiecit Glencarnius, sed ut potius darent. Hanc eorum constantiam Crocus conspiciatus, cum & vera dici, & iusta peti intelligeret, accepta abeundi venia, Edimburgum discessit. Interea Reginæ exercitus veteribus Anglorum castris se continebat. Locus erat & natura cæteris editior, & aggere, & fossa cinctus. Ibi Bothuélius equo insigni ante aciem prouectus per præconem postulat, quo cum ipse singulari certamine decernat. Cum ex acie aduersa se obtulisset Iacobus Morauius adolescens nobilis, qui antè per libellum, sed nomine suppresso se obtulerat, ut dictum est, cum eo Bothuélius congruendi recusat, causatus hominem nec opibus, nec dignitate secum comparandum. Tum ex aduerso prodijt Gulielmus Morauius Iacobi frater natu maximus, qui affirmabat se Bothuelio (si in hoc negotio pecuniæ ratio subducenda esset) non minus esse locupletem: familiæ autem antiquitate, & famæ integritate superiorem. Hic quoque recusatur, ut qui modò eques, ac secundi ordinis esset. Cum multi homines primi ordinis, & in primis Patricius Lindesius se offerret: atque pro omnibus, quos in Scotici nominis incolumitate, & gloria tuenda sustinuisset laboribus id modo præmium deposcebat, ut se permitterent cum Bothuelio decernere. Ibi quoque cum Bothuélius tergiuersaretur, nec se honeste expedire posset, Regina suam interposuit auctoritatem, atque eo depugnare vetito contentionem diremit. Deinde aciem equo circumuicta singulorum animos explorabat. Bothuélii propinqui, & clientes configere cupiebant. Cæteri aditi cum dicerent, in acie aduersa esse homines bellicosos, & plerosque longo militiæ vsu duratos: acieam prælij periculosam esse Reginæ: se quidem paratos esse depugnare. Sed plebis, quorum magnum habebant numerum, animos a causa abhorrere. Multo æquius videri, ut Bothuélius suam ipse armis causam tueatur, quam ut tot homines nobiles, in primis autem Reginam ipsam in vltimum discrimen demitterent: sin ita vehementer ad pugnam animata esset, posse rem in proximum diem differri. Dicitur Hamiltonios cum quingentis equitibus aduentare, nec procul abesse: sin adiunctis, de summa rerum ex tuto consuli posse. Nam tum maxime Comes Huntlaeus, & Ioannes Hamiltonius Fani Andree Archiepiscopus propinquos, & diuites ad Hamiltonium conuocauerant, ac postridie ad Reginam erant venturi. Ad hæc illa fremens, ac plena lacrymarum multa in primores iacit conuicta, & per nuncium ab acie aduersa petit, ut Gulielmum Kircadium Grangianum ad se mittant. Cum eo se de conditionibus colloqui velle. Interea exercitus subsisteret: & acies quidem vindicum libertatis subsisterunt: sed in loco quidem humiliore, ac propiore, quam ut maiores machinæ eis nocere possent. Dum Regina cum Kircadio sermones confert, Bothuélius (quod colpe abijt, ut duos, qui sequebantur equites redire iusserit: adeo male conscius sibi animus, ne amicis quidem satis fidebat. Illa cum eum iam extra periculum esse putaret, pacta cum Kircadio, ut reliquus exercitus sine noxa abiret, ad proceres cum eo venit, tunica tantum vestita, eaque vili, & detrita, ac paulum infra genua demissa: & a prima quidem acie non sine pristina reuerentiæ indicijs recepta,

Costitit præcipua militu
Regina et Bothuélius,

Ubi Regina in
fossa equitibus.

De Hamiltonio et
Huntlaeo rege Scotie.

Reginae dicitur habere

1567

cum peteret, vt se dimitterent, dum Hamiltonios, qui aduentare dicebantur, conueniret, ac se reuersuram promitteret, Mortoniumque pro se spondere iuberet: (sperabat enim se blandis pollicitationibus, quæ vellet effecturam) vbi non impetrauit, ad orationis acerbicatem conuersa ducibus sua in eos merita expo-
brauit. Ibi tamen cum silentio est audita. Cum ad secundam aciem perue-
nisset, concors ab omnibus clamor sublatus est, vt meretricem, vt parricidam
cremarent. Erat in militari quodam vexillo depictus Henricus Rex mortuus,
& iuxta filius infans vindictam patricidij a Deo exposcens. Id signum duo
militibus inter duas hastas distentum quoquò se verteret ob oculos ei obijciebant.
Ad hunc conspectum animo linquente ægre ne ex equo caderet, sustentata fuit:
sed refecta nihil de pristina animi ferocia remisit. Minas, maledicta, lacrymas,
& cætera, quæ muliebris amat dolor, profundeabat. Cum toto itinere quas pote-
rat moras innecteret, expectans si quid alicunde auxiliij appareret, è turba qui-
dam exclamauit, nil esse quod Hamiltonios expectaret. Neminem enim ar-
matum intra multa miliaria esse. Tandem sub noctem populo vniuerso ad
spectaculum effuso Edimburgum intrat, facie ita puluere, & lacrymis oppleta, vt
luto conspersa videretur. Cum summo silentio magnam vrbs partem transiit,
tam angusta per multitudinem via relicta, vt vix singuli progredierentur. Cum
in diuertorium ascenderat, mulier vna è turba ei bene precata est. Illa ad populû
conuersa subiecit præter alias minas, se urbem incensuram, ac sanguine perfidorum
cuium incendium restitutam. Cum vero lacrymabunda per fenestram in pub-
licum prospiceret, & concursus populi eò fieret, nec deessent, qui hanc subitam
fortuna mutationem commiserarentur, vexillo, quod diximus ob oculos expo-
sita, statim occlusa fenestra se intro proripuit. Ibi cum biduum fuisset, ex pro-
cerum decreto in arcem, quæ est in lacu Leuino in custodiam mittitur. Nam E-
dimburgensem adhuc tenebat Balfurius, qui etsi vindicibus libertatis faucebat,
tamen de arce tradenda nondum transegerat. Inter hæc Episcopus Dumblanen-
sis, qui in Galliam legatus ad matrimonium Reginae excusandum erat missus, om-
nis, quæ post suum è Scotia discessum ibi acta erant ignarus, per eos ipsos dies,
quibus hæc postrema contigerunt, in aulam appulit, ac diem ad exponenda man-
data impetrauit. Eodem forte die mane binæ allatæ erant ad Regem, & matrem
eius literæ. Alteræ a Croco legato eius Gallo, alteræ a Niniano Cocburno Scoto,
qui præfectus equitum aliquot annos in Gallia meruerat. Vtræque rerum in Scotia
nuper gestarum expositionem continebant. Igitur legatus Scotus intromissus ad
Reges longam, & accuratam orationem erat exorsus, qua partim Reginae factum in
contrahendo inconsultis amicis matrimonio excusabat, partim Bothuelium immo-
dicis laudibus supra veri fidem onerabat. Regina Galla vanitate hominis inter-
pellata, cum literas è Scotia allatas protulisset, ac ex eis Regiam Scotorum cap-
tam, Bothuelium fugatum ostendisset, ille inexpectato subito ictus malo con-
sternuit. Qui aderant partim inopinato euentu ringi, partim ridere: nec quisquam
omnium ea immerenti accidisse credere. Eisdem forte diebus Bothuelius ex inti-
mis ministris vnum in arcem Edimburgensem misit, qui arculam argenteam literis
vndique inscriptam, quæ indicarent, eam aliquando Francisci Regis Francorû fuisse,
ad se deferret. In ea inerant literæ Reginae ipsius manu pene omnes scriptæ, in qui-
bus & cædes Regis, & cætera fere omnia, quæ consecuta sunt, dilucide conti-
nebantur: ac pene in singulis scriptum erat, vt lectæ statim cremarentur.

*regina mortua in
paxenda borabz
rex mortuus depictus*

*regina captiua Edim-
burgi in duntaxat post
ad arce ppe lura liuina*

*in capsa argentea erat
iudicia optata de anse
2189 2188 regis huius*

Rerum Scoticarum

Verum Bothuëlius, qui Regine inconstantiam nosset, ut cuius intra paucos annos plurima viderat exempla, literas cōseruat, ut si quid dissidij cum ea incidisset, illo testimonio vteretur, nec se Regiæ cedis auctorem, sed comitem fuisse ostenderet. Hanc arculam Bothuëlij ministro Balsurius ferendam dedit: sed prius principibus aduersæ partis admonitis, quid, per quem, & quò miteretur. Ea deprehensa, multas, magnasque res etsi magnis suspitionibus iactatas, tamen nondum satis detectas in lucem protulit, vniuersumque crimen pene oculis subiecit. Bothuëlius rebus vbique male cedentibus, omni auxilio, ac spe recuperandi regni destitutus, primum ad Orcadas, deinde ad Hebrlandicas insulas profugit: ibique rerum omnium inopia circumuentus piraticam facere cœpit. Regina vero, multis orantibus, ut causam suam a Bothuëlio separaret (supplicio enim de eo sumpto, fore, ut omnium ciuium summa voluntate ipsa facile restitueretur) mulier ferox, & pristinæ fortunæ spiritus gerens, & malis presentibus effertata respondit, se libentius cum illo in extremis fortunæ aduersariis angustijs, quam sine eo in Regijs delitijs vitam acturam. Inter proceres autem varij animorum motus fuerunt. Nam parricidij vltiores sperabant ad tam præclari facinoris rumorem si non omnium, certe melioris partis assensum secuturum. Longe autem secus euenit. Popularis enim inuidia partim spatio temporis erat lenita, partim reputatione inconstantij rerum humanarum in misericordiam verterat: neque deerant è nobilitate, qui non minus Regiæ calamitatem tum deplorabant, quam superioribus diebus eius crudelitatem execrabantur. Virumque magis animi inconstantia, quam vllò in alterutram partem affectu, ut satis appareret eos non tranquillitatem publicam, sed in rebus perturbatis spem priuati emolumenti sequi. Plures ocij cupidi partium vires expendebant, & ad potentiorum opes inclinaturi videbantur. Validissima credebatur eorum factio, qui vel in cædem consenserant, vel re perpetrata in Regiæ gratiam aliorum sceleri subscripserant. Eorum principes cum ad Hamiltonium conuenissent, freu conuersionis opibus neque literas, neque nuncios de communi concordia stabilienda ab aduersa factione recipere volebant: nec vilis verborum contumelijs aduersus eos abstinabant: eoque erant ferociores, quòd magna pars procerum, quæ fortunæ momenta, magis quam æquitatem causæ spectabant, ad liberatores se nō aggregabant. Quicumque enim se non ad illos adiungebant, pro suis ducebant. Arrogantiæ etiā illud tribuebant, quòd parricidij vltiores in urbem regni principem priores accesserant: quòd se, qui & plures, & potentiores erant, illuc accerserent. Id autem diuersa factio, quanquam non imperiose iussissent, sed demisse rogassent: tamē ne quid vsquam esset, quòd vllam arrogantia speciem præferret, impetrant a ministris ecclesiarum, ut communiter ad omnes, singuli etiam ad singulos scriberent, ne in tempore tam periculoso concordia communi deessent, & priuatis similitudinibus posthabitis prospicerent, quid ad omniū salutē potissimum expediret. Neque hæc magis, quam procerū antea literæ apud aduersam factionē profecerunt, omnibus eadē excusantibus, ut res ex composito acta inter eos videretur. Varijs deinde locis cum Regiæ factione coisset, neque vllū cōsiliorū suorū exitū inuenirent, alij aliò dilabuntur. Inter hæc vindictæ parricidij publici cum Regina (quæ à cædis auctoribus separate non poterant iagere, ut regnū eieraret, & vel infirmæ valetudinis excusatione, vel alio quouis comitiprætextu curam & filij, & rerū administrandarum, cui vellet ipsa procerum honestet. Illa grauate tandē rectores puero nominat, Iacobū Morauig Comitē, siquidē is domum

domum reuersus onus non recusaret, Iacobum Castellerotij Ducem, Mattheum Leuiniae, Gilespicum Argatheliae, Ioannem Atholiae, Iacobum Mortonij, Alexandrum Glencarniae, Ioannem Marriae Comites. Missi item procuratores, qui curarent, ut Sterlini, aut alibi siquidem eis commodius videretur, Rex in sella Regia collocatus regnum iniret. Hæc ad octauum Cal. Aug. anno a Christo nato 1567. Paulo ante eum diem Iacobus Morauiae Comes, dum cognito rerum domesticarum statu per Galliam reuertitur, in aula satis liberaliter accipitur: sed ita tamen, ut ab Hamiltonio (cuius factionem Galli & firmiorem, & sibi coniunctiorem persuaserant) gratia longe vinceretur: idque maxime Gufianorum opera, qui omnibus Morauij conatibus aduersabantur. Eo itaque dimisso, Archiepiscopus Glascuensis, qui legatum se Reginae Scotorum vocabat, aulæ persuaserat, Iacobum etiam absentem tamen aduersæ factionis esse principem, & superioribus temporibus omnia ex eius sententia fuisse gesta, & nunc velut ducem a socijs accersiri. Ad hæc persuasis mittuntur, qui eum retraherent. Sed ille ab amicis præmonitus soluerat, antequam Diepam (nam in eo portu erat) Regum literæ perlatae essent: ac in Anglia per omnium ordinum homines honorifice habitus domum dimittitur. Ibi magno populi, sed maximo vindicorum gaudio receptus omnibus vehementer instantibus, ut Rege sororis vel ob propinquitatem, vel ob multis in periculis virtutem cognitam, vel gratiam multis meritis collectam, Regina etiam poscente minima cum inuidia eum honorem gerere posset. Ille, etsi quæ dicerentur vera esse intelligeret, paucos tamen ad consultandum dies impetrauit. Interea ad alterius factionis principes diligenter scribit, & præcipue ad Argathelium genere propinquum, & quem ob pristinam consuetudinem minime vellet offendere. Ei ostendit, quo in loco res esset, quid pupilli factio ab se contendat. Orat per sanguinis communionem, ut ex his angustijs eius ope & ipse, & communis patria expediatur. Ad cæteros etiam pro cuiusque loco, & necessitudine. Ab omnibus autem communititer petit, ut quoniam rebus ita turbatis, ut diu stare sine summo magistratu nequeant, quamprimum in locum, qui commodissimis eis videretur, conuenerint: ac rerum summæ ex vniuersorū sententia prospiciant. Tandem cum nec ab vna factione colloquiū, nec ab altera diuturniorem comitorum moram impetraret, summa omnium, qui aderant, voluntate Prorex eligitur. CVIII. R.

¶ QVARTO Cal Aug. post luculentam concionem habitam a Ioanne Knoxio regnū iniit Iacobus eius nominis sextus. Iurarunt pro eo in leges Iacobus Mortonij Comes, & Alexander Humius: eam doctrinā, & ritus religionis, qui tum publice docebantur, quoad posset seruaturum, & contrarios oppugnaturum polliciti. Paucis post diebus, qui ad Hamiltonium conuenerant, fremere paucos, nec eos potentissimos sine suo (quod nunquam expectauerant) assensu omnium rerum arbitrium ad se reuocare. Cum circuissent nobilitatem reliquam, raros, præter eos, qui primi conuenerant, in suam sententiam pertraxerunt: plerique enim spectatores potius, quam actores rerum, quæ gerebantur haberi volebant. Tandem ad Regios scribunt, Argathelium in colloquium cum Comite Morauiae venire paratum. Hæc literæ quia ad Morauium Comitem sine vlla maioris honoris præfatione scriptæ erant, de consilij sententia sunt reiectæ.

1567 p. nec Reg. erat in
vniuersi anni et h. b. et q. m. f. m.

17 gall. morauia 13
religiosa 8290

Jacobus morauia 10
m. b. f. regine prore

h. u. h. m. e. g. 2
p. p. m. a. h. u. h. p. o. i. b.

h. u. m. i. l. i. u. o. y. p. a. p. i. a.

Rerum Scoticarum

Nuncius prope sine responso est dimissus . Verum Argathelius gnarus quid
in literis offendisset , ac Proregis fidei satis confisus , cum aliquot suae
factionis principibus Edimburgum venit. Actum satisfactione
accepta nullo eorum, qui aberant, contempto, sed neces-
sitate ita poscente festinatum in summo
magistratu creando paucos post
dies ad publicum ordi-
num conven-
tum venit.

(**)

RERVM SCOTICA RVM HISTORIA

Auctore

GEORGIO BVCHANANO

SCOTO.

LIBER DECIMVSNONVS.

REGE creato, ac Proregis potestate prope constabili-
ta, a vi quidem, & armis quies erat. Sed pax
infida, & animis adhuc tumescentibus non occulta indignatio
malum aliquod inopinatum parturire videbatur. In hoc tam
incerto rerum statu omnes oculos, pariter & animos in conue-
tum publicum intendeabant. Eius habendi dies erat vice simus
quintus Augusti mensis. Is tanta frequentia est celebratus, quanta
nullum ad eum diem homines meminerant. Ibi Proregis au-

1567
In orona un' dux
factoia. dua regi pur
re alia regis ad hoc bar

toritas decreto publico est confirmata. De Regina sententijs est variatum. Nam
cum multis iudicijs, ac testibus, potissimum vero ipsius ad Bothueliū literis tota cru-
delissimi facinoris ratio manifeste teneretur, quidam atrocitate rei permoti, alij in cō-
scientiam sceleris a Regina assumpti, vt communis criminis testem tollerent, pœnas
secundum leges expetendas censebant. Maior pars in custodia habendam decreuit.
Secundum conuentum transacta hiems iudicijs constituēdis, & sortium pœnis exi-
gendis. Legati Gallorum, & Anglorum auditi. Neutris permissum, vt Reginam
custodie publicę commissam conuenirent. Vnus tum in armis erat Bothuelius.
Missa classis, quę cum apud Orcadas, & vltiores insulas piraticam exercentem
comprehenderet in tanta egestate publica, vt ad eam ornandam pecunia deesset,
accepta mutuo est ab Iacobo Duglassio Mortonio, qui tum impendio privato
publicę necessitatis onus sustinuit. Bothuelius & sequitia maris tum max-
ime tempestatibus hibernis excitata, & ærarij publici (quod ipse exhauserat) ino-
cipia fretus prope securus agebat. Verum repentino aduentu Gulielmi Kir-
cadij Grangiani, qui classi præfectus erat, prope circumuentus fuit. Pars socio-
rum capta. Ipse per auersam insulę partem, qua maiusculę naues sequi non
poterant, inter breuia, & vadosa cum paucis euasit, ac breui post ad Cimbros de-
iatus est. Ibi cum non satis expediret, aut vnde veniret, aut quam regionem pete-
ret in custodiam, ac paulo post a mercatoribus agnitus in arctissima vincula est con-
iectus: ac fere post decennium ad sordes, aliasque miseras accedente amentia, vita
turpiter acta dignum habuit exitum. Primo statim vere, vt res superiorum anno-
rum tumultibus conquassatas reficeret, & stabiliret, Prorex statuit conuentibus
iudicis habendis vniuersum regnum obire. Ea res pro cuiusque ingenio, & con-
ditione varie animos affecit. Nam aduersæ factionis homines vulgo passim Pro-

Janus B

Rerum Scoticarum

Regis severitatem, vel (vt ipsi dicebant) crudelitatem non eis modo, qui propter scel-
 tum magnitudinem leges, & æquum ius ferre non possent post tantam proximè su-
 perioris temporis licentiam formidolosam prædicabant. Regina autem liberata, alijs
 præmiorum, alijs impunitatis spes ante oculos erat. Quibus rebus adducti plerique
 ex eis etiam, qui præcipue eius capiendi auctores fuerant, in diuersam factionem sunt
 protracti. Metellanus quantum Regine rebus fauebat, tantum Bothuclium hominem
 sceleratum, & perfidiosum, & in cædem suam imminentem oderat: & quia Regina
 incolumi illū subuerti posse desperabat, in comitijs publicis facile passurus videba-
 tur. vt secundum leges, & instituta maiorum poenæ de ea expeterentur. In eadem
 causa erat Iacobus Balsurius Bothuclium sibi implacabilem ratus, & vterque non a-
 lienus a consilio Regis trucidandi putabatur. Sed Bothuelio capto, & apud Cimbro-
 in vincula coniecto, ad Reginam liberandam animum adiecerunt, non modo quod
 facilius apud eam criminis communis impunitatem sperabant, sed quod quæ mari-
 tum sustulisset, non mitiorem in filium, cuius adhuc ipsa infantia, & Regij nominis
 umbra eam regno exuisset, fore putabant. Et ad suam etiam securitatem facere arbi-
 trabantur, ne filius vindicæ paternæ cædis ad regnum perueniret. Coniectura etiam
 non obscuræ accedebant, quæ animum Regine a tali facinore non abhortere in-
 cabant. Sæpe ex ea auditum est, cum puerum non esse vitalem. Se enim accepisse Lu-
 recia ex perito Mathematico: affirmabat primum suum foetum non vltra annum vic-
 turum. Et ipsa in eandem (vt creditur) spem venerat aliquando Sterlinum, vt infan-
 tē Edimburgum secum deduceret. Quibus suspicionibus factum est, vt Ioannes A-
 reskinus arcis præfectus puerū sibi eripi non sit passus: & nobilitatis bona pars Ste-
 lini coacta coniuraret de pueri salute tuenda. Hamiltonij quoque ad Reginam liberan-
 dam totis viribus incumbebant, quod puero per eam sublato, vno gradu propius ad
 regni spem ipsi admouerentur: nec magni deinde laboris, ac periculi fore eam quo-
 que tollere: quippe cunctis tot criminibus inuisam, & post interpellatam tyrannidē
 crudelitati naturæ magis obsecuturam. Argathelius, & Huntæus, quod alter matrē,
 alter uxorem è gente Hamiltonia haberet, eorum spem fouebant, & successibus fa-
 uebant. Sed & illos suæ, & propiores causæ impellebant, quod neuter scelerum Re-
 gine inscius putabatur. Gulielmus Morauus Tilibardinus ob diuersam in religio-
 nis controuersijs sententiam alienus, & priuata etiam de causa Proregi iratus etiam
 rea in Regina capiendâ egregiam operam nauasset, tum non ipse modo a Regis par-
 tibus discessit, sed magnam amicorum manum spe non exigua emolumentorum ob-
 iecta secum traxit. Hi quidē fuerunt principes Regine liberandæ. Sed & alij permul-
 ti, quos vel domesticæ necessitates, vel inimicitia priuata, vel doloris vlciscendi, vel
 honoratoris loci spes eodem impulerat, vel propinquitatibus, alijque necessitudini-
 bus ijs, quos nominari illigari in eadem causa fuerunt. In hoc rerum tam turbido
 statu Prorex aduersus amicorum preces, & inimicorum minas iuxta firmus, cum eri-
 am libellis propositis, nec odiorum causis, nec vindicæ cupiditate dissimularent, &
 qui diuinandi scientiam sibi arrogarent, vt qui non ignari coniurationum aduersus
 eū initarum essent, diem præfinirent, intra quem moriturus esset, tamen in proposito
 perstabat: ac sæpe dicebat, se satis scire vitam sibi aliquando finiendam. Igitur
 autem se non posse eam deponere, quam in tranquillitate publica procurada. Igitur
 conuentu primum Glasuā indicto, eò venire iussis Leuinianis, Renfroanis, & Glo-
 tianis, dum ibi iuri dicundo, & flagitijs puniendis vacat, consilia de Regina liberan-
 da iam diu agitata tandem ad exitum peruenere. Eius facinoris ratio hæc fuit. Erat
 in arce

Regina pœna afflicta

*Gulielmus morauus
 papang rotus
 Iacobus morauus
 pueri. fidelis*

in arce, quæ est in lacu Leuino, vbi Regina custodiebatur Proregis mater, tresque ex alio patre fratres, aliaque mulierum turba: neque quisquã ad eam visendã admitterebatur, præter notos, aut a Prorege missos. Ex hac turba domestica Regina visus est maxime idoneus Proregis frater natu minimus Georgius Duglassius adolescens nõ inamceno ingenio, & qui per ætatẽ blandicijs muliebribus facile capi posset. Is sæpe numero per speciem lusuum, quib^o ocium se aulicũ oblectare solet, cum familiariter cum ea assuesceret, è vulgato arcis ministerio alios muneribus, alios pollicitando devinciendos suscepit. Neq; illa, cui se semel permiserat, & a quo libertatẽ sperabat, ei quicquã negare in animum induxerat. Georgius igitur incolumitatem suorum pactus, & spe diuitiarum, & potentie in posterum captus, nec matre (vt creditur) infamia nihil omittit, quod ad cœpta peragenda facere videretur. Id etsi nonnulli senserant geri, & ad Proregẽ detulerant, ille adeo suorum fidei credebatur, vt nihil è pristina custodia mutaret, nisi quod Georgium ex insula emigrare iusserit. Is cum in pagum proximum ad oram lacus se contulisset, per ministros arcis pecuniã corruptos propõ liberius quã antea consilia cum Regina de rebus omnibus communicabat. Itaq; non solum Scoti, quibus præsens rerum status non satis placebat, in conscientiã asciti, sed Galli quoque per Iacobum Hamiltonium, qui ante annos non adeo multos Prorex fuerat, & Iacobum Betonium Glascuæ Archiepiscopum sollicitati fuerunt, Scotis operam, Gallis pecuniã pollicentibus. Circa finem Aprilis legatus è Gallia venit, ac nomine sui Regis postulavit, vt sibi Reginã cõuenire liceret: ac, si id negaretur, præ se ferebat, se cõfestim discessurũ. Prorex id suę potestatis negare. Neq; Reginã a se in custodiã traditã, neque quicquã incõsultis, qui primi eam custodiendã cõmisissent, & qui poster^o factũ illorũ suo decreto cõfirmassẽt se statuere posse. Quoad autẽ posset, se & forori, & amico Regi gratificaturũ, & vicesimo die proximi mensis contentũ ei nobilitatis daturũ. Cũ legatus eo respõso videretur placatior, & Prorex iuri dicundo intent^{us} esset, Regina corrupto nauiculatore, reliquisq; comitib^{us} conficta causa ablegatis è lacu educitur. Id cum prandenib^{us} in arce renũciatũ esset, frustra tumultuatum est. Scaphis enim omnibus in siccum extractis, ita foramina, in quæ scalmi immittuntur, omnibus fuerunt obturata, vt sequendi repente facultas tolleretur. Regina ab equitibus ad ripam expectantibus excipitur, & per domos consciorũ deducta qui pagus octo millia passuum distat à Glascua. Re passim diuulgata, multi, qui vel partibus Regijs iam antea non admodum firmis diffidebant, vel quibus apud Regiam nouæ gratie spes erat, vel quibus in veterum officiorum memoria fiducia erat collocata. In hoc tumultu partim animos palam renudarunt, partim antea aliorum venia clam impetrata aleam fortunæ expectantes apud Proregem hæserunt. Et cum aliorum defectio minus admirationis habuisset, Roberti Bodij discessus, qui ad eundem diem summam constantie opinionem comparasset, magnam tum sermonibus varijs occasionem præbuit. Is in claræ familie (de qua dictum est a nobis in vita Iacobi tertij) ruinis sub patre vito forti, & antiquæ parsimonie æmulo parce, & tenuiter emiores opes se applicans sibi viam sterneret ad antiquas familie nuper florentissime vires instaurandas. Igitur & pater, & ipse ad Hamiltonios rerum potentes se primum applicuerunt. Summo autem ab illis inagistratu ad Reginam viduam translato, cum de religionis controuerijs tumultus esset exortus, se cum doctrinæ purioris assertoribus, a qua pater eius fuerat alienissimus, coniunxit: quæ tum factio putabatur vali-

diffusa

1568

Regina de sefra. 7. paxin
da cuadir. 7. paxin

8

Kobart Bodij p. 111
2. legum. 8. reform. 11
p. 111. 2. p. 111.

Rerum Scoticarum

diffima, atque in ea permansit, vsque ad Regine reditum e Gallia: opinionemq; mag-
 nam de sua constantia, fortitudine, & prudentia excitauit: qua impulsus Gilespius
 Argathelie Comes ab eius prope vnus consilio pendebat. Verum cum forte Sterlini
 aliquot e principibus procerum coniurassent, in nullum quidem facinus, sed de in-
 columitate Regis tuenda ipse quidem foederi subscripsit. Sed eadem leuitate & ille,
 & qui eius consilijs tum regebatur Argathelius, quid in eo conuentu actum fuisset,
 ad Reginam rescripserunt: atque ab eo tempore Regine Bodius aduersus veteres a-
 maicos omnium consiliorum eius fuit particeps. Nec maiorem illic constantia, qua
 apud ceteros leuitatis, & inconstantia opinionem peperit. Regina autem in custodia
 inclusa, ad Morauium Proregem electum se Bodius contulit: eique ingenium, & in-
 dustriam ita probauit, vt ad intima consilia adhiberetur. Alijs autem aliter de eo sen-
 tiens, tamen in questione rerum capitalium Glasce apud Proregem in feruentissima
 erat gratia. Verum cum rem ad certamen spectare videret, clam ad Reginam est disces-
 sus. Inde autem cum literis filium ad Comitem Mortonium misit, excusans disces-
 sum, atque affirmans se fortasse non minus partibus Regis profuturum, quam si apud
 eos mansisset. Eius igitur defectio propter multorum conceptam de moribus eius opi-
 nionem tum precipue sermonibus hominum dabat materiam. Interea in consilio apud
 Proregem acriter disputatum, illic ne manerent, an vbi Rex erat, Sterlinum transiret.
 Multi vehementer illinc discedere suadebant. Comemorabatur Hamiltonium pagus situs
 quies in propinquo, & torius amplissima familiae clientele vndique circumfusa, & adue-
 nerat cum Regina circiter quingenti equites, & e remotioribus etiam locis multi adue-
 tare dicebantur. Cum Prorege soli prope familiares, ceteris partim ad Reginam transfugis,
 partim ad sua cuiusque negotia, vt in rebus maxime tranquillis sensum dilapsis. Et quam
 quam Glasce ses satis fidi videbantur, vt ab Hamiltonijs rerum potentibus multis, &
 magnis incommodis affecti, tamen oppidum ipsum vastum, nec pro magnitudine fre-
 quens, & vndique peruium erat. Contra alij diserebant, omnia fere e primis intuis
 pendere. Discessum fore infamem, & fugae proximum, suspensione omnem metum tim-
 maxime vitandam, ne & hostium animos auerent, & suorum imminuerent, esse in pro-
 pinquo potentes familias Cunigamiorum, & Sempliciorum: esse ab altera parte Leui-
 nam Regis peculiare patrimonium: inde proximos intra paucas horas, reliquos po-
 stridie, aut certe tertio die affuturos. Interea dum longinquiora auxilia conuenirent,
 in his satis praesidij adiunctis praesertim oppidanis, fore. Hac sententia in consilio vicit.
 Legatus Gallus vltro, citroque comitabat, magis speculator, quam id, quod simulabat magna
 cator. Nam cum initio copias Glasce exiguas, circa Hamiltonium multitudinis magna
 specie vidisset, Reginam strenue ad fortunam certaminis subeundam animabat. Iam Pro-
 rex collectis e locis propioribus amicis, longinquiores e Marcia, & Lothiana expecta-
 bat. Hi cum aduenissent circiter sexcenti lectissimorum virorum, vno eis ad quietem die dato
 statuerat ad Hamiltonium proficisci, ac praelio, si posset, statim decernere. Mora enim
 suis noxia, hostibus vtilis arbitratur, vt quibus remotissima regni partes fauebatur locis
 rea per eum illi diei de tertia vigilia sit certior, hostes e pluribus, vbi diuersabatur locis
 cogi. Numero enim confisi, quod supra sex millia, & quingentos in armis habebatur
 sciebantque apud Proregem vix plena quatuor millia esse. Decreuerunt autem praer-
 Glasce ducere: ac Regina in arce Britanoduni relicta, bellum suo arbitratu vel gere-
 re, vel ducere: aut si Prorex (quod non sperabant) se in itinere obiecisset, statim con-
 sigere. Neque de certaminis euentu dubitabant. Ille vero, vt qui vltro hostes prouo-
 care ad certamen statuerat, cum primum suos educere potuit, ante oppidum in campis
 patens

1578 1568

parentibus quâ hostes venturos existimabat, acie instructa aliquot horas stetit. Sed cum agmen corû vltiore fluminis ripa agi videret, eorum cõsilio statim intellecto, & ipse suos pedites per pontẽ, equites per vada estu maris tum libera transmissos Lãfidum petere iussit. Vicus is est ad Carthã flumen, quâ iter hostibus erat, situs in radicibus collis ad occidentem hibernum spectantibus, ab oriente, & septentrionibus decliu aditu, cæteris partibus leuiter in planiciẽ decrescentib⁹. Eò tanta festinatione properatum est, vt Regiæ copiæ prope collẽ occuparent, priusquam ab hostib⁹, qui eundem locum petebant, eorum consilium intelligi posset, quanquam breuiore via eò properarent. Sed duæ res illis aduersæ, Regijs percommodè acciderunt. Altera, quod Gilespicus Cambellus Argatheliæ Comes, penes quẽ summa imperij erat, repente dolore correptus conciderat, ac suo casu nonnihil agmen remoratus est. Altera, quod eorum agmen in modicas valles subinde demissum nunquã totas Regias copias vno aspectu viderant. Quorum credita paucitas (vt etiam erat) fecit, vt iuxta eas, atque locorum iniquitatẽ contemnerent. Tandem Regiæ copiæ cum proprius accessissent, & locum, quem petebãt, ab hoste teneri viderent, ipsi altero colle ex aduerso se leuiter attollẽte occupato, suos in duas acies diuidunt. In prima quicquid erat roboris, locant. Ea si aduersam hostium aciem impulissent, cæteros eorum fuga confternatos sine certamine abituros putabant. Regij quoque duces suos in duas acies diuiserãt. In dextera erant Iacobus Duglassius Mortonius, Robertus Semph⁹, Alexander Humius, Patricius Lindesius cum suis quisque clientibus. In sinistra Iohannes Marriæ, Alexander Glencarniæ, Gulielmus Taichia Comites, ac ciues Glasculenses. Sclopetarij vicum subiectum, & hortulos iuxta viam publicam tenebãt. Cum vtrinque acies in procinctu starent, tormẽtarij Regiæ a Regijs loco pulsi cesserunt. Cõtra equitat⁹ Regius dimidio inferior loco cessit. Illi suo prælio defuncti, vt peditũ quoque ordines turbarent, cum in collem aciem erigere tentarẽt, a sagittarijs Regijs, & parte equitum, qui se ad suos ex fuga collegerant, reiecti retro abierunt. Interea sinistrum hostium cornu per viam publicã, qua cliuus erat, in vallem demissior progrediens, quanquã & ipsi a sclopetarijs vexarentur, tamen ex angustijs egressi aciem explicuerunt. Ibi duæ phalanges sarissarum denso vtrinque vallo præ se obiecto, ad horã instar dimidiã spatiam neutra inclinante obnixę tanta pertinacia certabant, vt quibus hastæ prælongę fractæ erant, pugiunculos, lapides, lancearum fragmenta, denique quicquid erat ad manum, in ora hostium aduersa iacerent. Sed cum ex ordinibus extremis Regiarũ partium quidã, incertum metu, an parum fido erga suos animo fugerẽt, eorum fuga procul dubio pugnãtes perturbasset, nisi densitas ordinum sensum eorum, quæ apud postremos gerebantur ad primos peruenire non permitteret: & qui in secunda erant acie animaduerso periculo cum neminem contra se venire viderent, aliquor cohortes integris ordinibus paulatim in dextrum deflectentes se cum prima coniunxerunt. Eorum ianpetum qui ex aduerso erant, cum non ferrent, retro velut ruina impulsu fugam capeffiuere. Nec multorum animis ira, & odio priuatim incitatis victi sine insigni clade discessisset, ni Prorex missis in omnes partes equitibus cedere fugientes vetuisset. Secunda Regionum acies cum eò vsque steteret, donec hostes profligatos passim sine ordine fugere videret, tum demũ & ipsa ad persequendum abeuntes conuersa ordines soluit. Regina, quæ ad mille ferme passus spectatrix pugnæ cum equitibus suæ partis, qui integri ex acie redierant Angliam versus iter intendit. Cæteri, quâ cuique ad suos reditus commodissimus erat. Cæderunt in acie pauci: plures per agros lassitudine, & vulneribus confecti passim iacentes

hinc Regia profligata
filijs profligata et occubuit
et in Angliam fugit

fuga Regia profligata
victus Anglia

Rerum Scoticarum

68

ceteris inuenti. Numerus omnium caesorum circiter trecenti, captiuorum maior. Regibus copijs non adeo multi vulnerati. In ijs primi ordinis Alexander Humilis, & Andreas Stuartus. Vnus modo celsus: reliquus exercitus, praeter equitum paucos, qui fugientes longius insecuti erant, laeti in oppidum se receperunt. Ac ubi gratias Deo egissent, qui secundum fas, & aequum aduersus tanto maiores fortium virorum copias victoriam pene inruentam dedisset, alij alijs gratulantes ad prandendum discesserunt. Pugnatum est decimo tertio die Maij, vndecimo quam e custodia Regina erat elapsa. Legatus Gallus, qui euentum pugnae expectauerat, atque animo certam Reginae spondebat victoriam, ea spe fraudatus personam exiit: ac non conueno Prorege, ad quem se missum simulauerat, acceptis equis, ac ducibus qua poterat proxime ad Angliam contendit. In itinere spoliato a latronibus Iacobus Duglassius Drumlanrici comarchus, etsi eum cum inimicis stare sciret, tamen nomini legationis hunc habuit honorem, vt sua ei reddenda curaret. Prorex reliquum dici, quo pugnatum est, in recensendis captiuis consumpsit. Alios liberos, alios datis vadibus dimisit. Principes retenti, & praecipue qui e familia erant Hamiltonia, & in custodia distributi. Postridie gnarus quanto ea gens apud vicinos odio laboraret, reliqua turba sequi vetita quingentis tantum equitibus comitatus in vallem Gloriana profectus omnia plena fugae vestigijs, & vastitatis inuenit, magis reputantibus incolis quid meruissent, quam in Proregis clementia etsi satis ipsis perspecta spem collocantibus. Hamiltonium, & Drefanum arces receptae, omnium rerum vacuissimae nisi quod in Hamiltonio e Regia Iacobi quinti supellestili nonnihil inuentum. Idem terror Reginae, siue quod nullum locum in illa Scotia regione satis tutum sibi putaret, siue quod Ioannis Maxuallij Herefiani fidei parum crederet, transire in Angliam coegit. Caeteris a Prorege domi pro tempore rebus compositis in mensem conuentus omnium ordinum Edinburgum est indictus. Ad eum impediendum multa ab aduersa factione sunt excogitata. Rumores passim sparsi de auxiliorum Gallicorum aduentu: nec tamen in totum vani. Nam cohortes aliquot ad mare descenderant duce Martigio homine impigro e familia Lucemburgica quamprimum in Scotiam traiecturae. Et nisi bellum in Gallia ciuile repente inimici rebatur: quippe quae ab illis alienatura esset, & ipsi coniunctura arctissime vires Anglorum esset. Argatheli quoque cum sexcentis fere propinquis, & clientibus Glasgoua venit. Ibi cum Hamiltonijs, & alijs quibusdam factionis principibus collocutus de comitijs impediendis, cum nulla ratio certa eius consilij iniri posset, diuersi domum quisque suam abierunt. Et Huntileus coactis circiter mille peditibus, vt diem comitiorum obseruaret, Perthum vsque processit. Illic vadis Tai fluminis a Gullielmo Ruueno, & nobilitate vicina, quae in fide permanerat, obsessis nulla re exsententia confecta retro cessit. Et eodem tempore literae Reginae Anglorum ad Proregem ab hostibus publicis impetratae de conuentu differendo. Petebat enim, ne iudicium de rebellibus praecipitaretur, donec ipsa certior de tota causa iunctissimae negligere, quae grauissimam sibi quereretur iniuriam a ciuibus factam. Id quamquam leue videbatur, tamen si rebelles impetrassent, omnia sibi integra fore sperabant: vel quod ea mora, & ludificatio aliquid virium, & animorum suis addideret. Praeter haec, quod ipsi sua interim comitia Reginae nomine decreuerat indicere. Sed

Sed Prorex cum videret, quantum interesset publice conuentum peragi, etiã si omnes hostium vires in vnum coirent, ad diem dictum cõuenire statuit. In eo conuētu magna contentione certatum est, an sine discrimine omnes, qui arma aduersus Regē tulissent, neque postea facti veniam petiissent, damnari deberent perduellionis, ac bona eorum fisco addici. Obtinuit tamen Gulielmus Matellanus, qui rebellibus ad huc occulte tantum faucebat, vt pauci ad cæterorum terrorem in præsentia damnarentur. Spes clementiæ tamen cæteris, si respiscerent, ostentaretur. Eares mirum in modum coniurationem rebellium auxit, & pertinaciam fouit: cum & poenã sui sceleris dilatam viderent, & pro certo sibi persuasissent, neque Reginam vicinam, & sanguine iunctam, neque Gufanos, quorum tum in aula Gallica tantæ vires erant, passuros, vt Rex Gallus hanc imperij imminutionem patienter ferret. Nec si ab ijs etiam desererentur, se tam esse infirmos, vt sine externis auxilijs suã causam tueri non possent, cum & numero, & opibus præstarent, neque quicquam ad victoriam deesset, præter inanem nominis Regij per vim occupati vmbra. Prorex interea nihil aliud quam tranquillitatem publicam spectans è vicinioribus leuiter multatos in gratiam recepit. Rothusiæ Comitem deprecantibus amicis ad tinnium relegauit. Alios ad respiscendum per familiares assidue sollicitabat. Sed cum plurimorum animos obstinatos, & ad vindictam pronos videret, collecto exercitu in Annandiam, & Nithiam, & inferiorē Gallouidiam est profectus. Ibi alias arces cepit, & præsidijs occupauit: alias, quarum domini pertinaciores erant, diruit: breuique regionem omnē domiturus videbatur, ni literę Reginæ Anglorum cursum victoriæ interrupissent. Ea enim ab exulibus persuasa magnam quidem iniuriã Reginę Scotorũ fieri, quã ciues mali falsa inuidia onerabãt. Sed maxime nomen Regium contumelia affici, ac vilescere sacrosanctæ maiestatis auctoritatem, si hominum seditionum libidini exponeretur. Ad vnã quidem atrocissimi facinoris iniuriam, sed ad omnes pertinere exemplum. Itaque mature obuam eundem, ne Regiæ contagio Reges pellendi prosciperet. Cũ huius generis multa aduersus Regiæ cordis vindices dicerentur, Angla per literas a Prorege postulauit, vt idoneos homines ad se mitteret, qui totius rei, vt gesta erat, ordinem exponerent: & ad ea, quę in ipsum abientem iacerentur siue crimina, seu conuicia responderent. Id cum per se graue, & molestum apparebat, res iudicatas in dubium, as prope nouam iudicij aleam reuocari iterum apud externos Reges, ac sæpe hostes, & emulos, & quorum animi ab inimicis iam præoccupati essent quodam modo causam dicere capitalem plenum dedecoris, & periculi videbatur. Multa tamen erant, quę illã tharano Reginæ auunculo aulam Gallicam ad nutum versante, & domi multo maxima nobilitatis factione in Reginę partes coniurata, si etiam Angla offenderent, nullas sibi vires esse, quibus tot difficultatibus resisterent. Igitur cum decreuerent legatos mittere: nec satis conueniret, qui mitterentur, primoribus id onus recusantibus, tandem ipse Prorex se iturum professus comites elegit: vnũ quidẽ renitentem, ac prope inuitum Gulielmum Matellanum. Hominem enim factionis, & quem iam in Reginæ partes inclinatum videbat, parum tutum arbitrabatur in tam dubio regni statu domi relinquere. Itaque magnis & pollicitationibus, & præmijs, vt vnũ secum proficisceretur, pellexit. Nec dubitabat, quin animum auarũ donis aut vinceret, aut inflecteret. Reliquos autẽ volentes duxit: Iacobum Duglassium, & Patriciũ Lindesiiũ supremi, Episcopum Orcadum, & Abbatẽ Fermelinoduni ecclesiasti.

Rerum Scoticarum

Ecclesiastici ordinis, iure cōsultos è collegio iudicū Iacobū Macgillium, & Hēricū
 Balnauium. His nonum adiecit Georgiū Buchananū. His difficultatib' animū eius
 circūuentum duæ res subleuabant, æquitas causæ, & postremæ Reginæ Anglorum
 literæ, quibus affirmabat, si vera essent ea crimina, quæ Reginæ Scotorum obijceretur,
 se eam existimaturam, quæ regnum gereret indignam. His literis Prorex paulum in
 meliorem spem erectus supra centum equitum comitatu iter ingressus est: eū certis
 indicijs comperisset, Vestmariæ Comitē iussu Ducis Nortfolciæ in insidijs fore, ut
 eum exciperet, prius quam Eboracum veniret. Quarto nonas Octobres vrbē Ebo-
 racum conuentui destinatum introijt, eodem die, ac prope eadem hora Thomas
 Hauartus Nortfolciæ Dux eō venit. Causa insidiandi Proregi erat, quod Dux per
 secretos nūcios de matrimonio cū Regina tum agebat. Igitur quod facilius Regiæ ce-
 dis suspicio tolli posset, & ipsa ad suos redire, statuerat occiso Prorege literas ad Bo-
 thuelium à se scriptas, in quibus sceleris manifesta continebantur indicia, captas
 suppressere. Sed quia Duce tam propinquo res ita cōfici nō poterat, ut ille cædis ita
 insignis infamia non aspergeretur, insidiæ in aliud tēpus reiectæ sūt. Adiuuati erāt v-
 na cum Nortfolcio ad Scotorum cōtrouersias audiēdas Suffexiæ Comes, & Rodol-
 fus Sadlerius eques. Hic ab omni dissidij veneno purus, ille (ut vulgo creditum
 est) in partes Hauarti proclius. Post paucos dies affuerunt a Regina Scotorum mis-
 si, & qui de ciuib' ingratis quererētur, auxiliumq; ad redeundum ab Angla sine ulla
 disceptationis mora postularēt. Hi seorsum a Prorege, & Comitib' auditi primum
 protestati sunt, se non ad eos tanquam iudices, qui ius vllum statuendi habeēt, veni-
 re. Multis verbis iniurias Reginæ a ciuib' factas exposuere: postularuntq; a Re-
 gina Anglorum, ut vel ciuib' ingratis persuaderet, ut suam principē reciperent, vel
 si id recusarent, ipsa ei daret exercitum, qui inuitis hostibus se reducerēt. Prorex
 post aliquot horas auditis cōtrā rem ad disceptationem iuris apud æquos arbitros
 vocabat. Nihil a Regijs nisi iure, & legibus, & è vetustis gentis institutis: idque in cō-
 uentu publico actum contendebat. Neque quicquam, quod publicè in conuen-
 tu frequentissimo ab omnibus ordinibus esset decretum, nonnullis eorum, qui nūc
 hic accusarēt, subscribēribus, se priuatum cum paucis posse abrogare. Sed cum
 Angli cognitores dati sibi illis Scotorum decretis domi factis, & nunc prolati satis
 factum negassent, nisi causæ proferrētur, quæ proceres ad tam seuerè aduersus Regi-
 nā suam pronūciādum impulsisset, Prorex, qui id maximè defugeret, ne & Regiā
 & sororem accusaret, & foedissima eius flagitia apud exteros non grauarè audiu-
 ros euulgaret, negabat se aliter id facturum, nisi Regina Anglorum repromitteret, se,
 si satis dilucide Regem Scotorum ab vxore cęsum fuisse probaretur, causam non
 Regis defensuram, atque eum velut in fidem suscepturam. Cum autem legati An-
 gli eam se modo potestatem habere dicerent, ut vtriusque partis postulata audiret,
 & ad Reginam suam deferrēt rem integram, Prorex iterum rogat, ut a Regina sua
 promissum aliquod super ea re exprimerēt, aut ipsi cognitores liberè de causa pronū-
 ciandi potestatem impetrarēt. Id si facerēt, ipse contra spōdebat, se, nisi perspicuè ostē-
 deret, Regē vxoris cōsilio interemptum, nullam, quæ grauissimis scel'rib' irrogari so-
 let, pœnam deprecaturum. Ijs de rebus cognitores ad Reginam scripserunt,
 Illa rescriptis, ut Scoti Regiæ partis vnum, aut plures è suis in aulam mittèrent, a quib'
 de causa eorū dilucide posset edoceri. Id ubi factum esset, se, quod suum munus esse
 visurā. A Prorege missi Gulielm' Matellanus, de quo multæ sinistrae suspiciones in-
 dies suboriebātur, & Iacob' Macgillius nō tā adiutor in transigendo negotio publi-

umboc hinc
 hinc

n. ort. hinc
 hinc

co, quàm obseruator earum rerum, quæ ab eo gereretur. Suspitiones in Matellanū cum alijs multis de causis ortæ erant his potissimum. Ante suum in Angliam aduentum cum sedulo consilium suū coelare conaretur, tamen ex dictis, factisque multoque usu cum hominibus aduersarum partium: tum vero multo clarius ex literis eius deprehensis apparuere: quibus Regiæ persuadere nitebatur, suam operam posse adhuc ei vtilem fore, exëplo leonis, qui (vt est in apologo) aliquando retibus implicitus opera foricum animalium infirmissimorum vinculis fuit liberatus: Postea autè quam Eboracū est ventum, nullam prope nec cõtere intermittebat, quin principes legatorū aduersæ partis cõueniret, cõsiliaque cum eis cõmunicaret, & quid Prorex pararet, eos præmoneret. Nec Prorex tan. è eos cõgressus prohibere voluit: gnarus se nihil amplius profecturū, quam vt inhibiti secretius aliquanto coirët. Hęc cū prodita causa publicæ latis manifesta essent indicia, fortuna tamè certius ex inopinato attulit argumētum. Cum forte venandi specie Mætellanus cū Norfolkio in agros propinquos exisset, ibi multis vltro, citroq; de tota re disputatis, cõuenit inter eos rem lètè tractandam, & vclut ex intervallo (si fieri posset) sèpe repetendam, ita vt nihil in summa cõficeretur: nec causa omnino deserta relinqueretur. Ita Proregem aut infecto cur venerat negotio abiturū, aut rebus interea domi turbatis discedere coactū iri: simul etiã cū tẽpore alia remedia emeritura. Nam iam tũ ciuile bellū Norfolkcius meditabatur, quò Reginarū alteram tolleret, alteram vxorẽ duceret. Hęc Matellanus cum retulisset Ioanni Lessio Rossienfi Episcopo secretorū omniū Regiæ conscio, ille ad eam scripsit, qualiter Duci placuisset eam ad aulam rescribere, quem in posterum cursum tenere, nec ob exitum tardiores spem de causæ successu deponere. Hęc literæ a Regina lectæ, ac deinde multorum manibus tanquam chartæ neglectæ iactatæ ad Proregem tandem delatæ sunt, atque hoc profecerunt, quòd summam consilij inimicorum ex eis cognouit. Nam iam antè Matellani perfidiam multis experimentis compererat. Legati, quos dixi cum Londini Reginam conuenissent, ei, & consilio eius commodissimum est visum, vt Prorex ipse adesset, & præsens de rebus omnibus controuersis disceptaret. Igitur parte comitatus domū dimissa, cum reliquis ipse Londinum est profectus. Sed ibi eadem, quæ Eboracorum recusant ordiri, nisi scelere detecto Regina Angla Regis Scotorum factiorem in suam fidem reciperet. Id vero si spondeat, nullam se moram accusationi facturos: eadem lege, quam apud cognitores Eboraci sibi dixerant. Dum hæc Londini geruntur, Regina Scotorum auctore Iacobo Balfurio res domi turbare conabatur. Id quò facilius assequeretur, non modo ad exules, & Bothuelij propinquos scribit, vt quibuscunque possent rationibus aduersæ factionis homines hostilitatem infestent, sed & per totum regnum vicarios creat, quibus Regiam potestatem attribuit. Rumores passim spargi curat, Proregem, & comitum eius primos in arcem Londinensem inclusos. Sed id mendacium cum nõ adeo diuturnam fidem habiturum videretur, fingit Proregem, vt Scotorū regnum Anglorum ditioni subijceret, arces munitiores, & Regem ipsum obsidem promississe. Id propterea fictum ab ea creditur, vt quia per procuratores Anglis eadem promissorum in sua potestate habebat, vulgi animis mendacio semel occupatis Proregi inuidiam creari volebat: vel si ignominiam a se auertere non posset, eam saltem cum aduersa factione cupiebat communicari. Cum his angustijs Prorex

angli. 13. et alia
 (3) scottam duxit
 sic Thomas hanc
 fuit 40 72 in Iamnia
 f. 104. 14

Rerum Scoticarum

Undique se videret obsessū, quam primum domū reb^o vteunque expeditis redire stavit. Itaque Anglis sæpe, ac vehemēter flagitātibus, vt rerum in Scotia gestarū, quib^o ignotis ipsi nihil statuere possēt, causas explicaret, eū & magnopere cuperet Regina Anglorū tum satis facere, quā sine maximo causę, quā sustinebat, dāno nō posset offēdere, & domū redire, vt bellū ciuile imminens in ortu ipso extingeret, nec alterutrum facere posset, nisi ad causā adiuncta, aut certe nō aduerlante Regina Anglorum, apud eius cōsiliū protestatus, se nō sua sponte, sed importunitate inimicorū coactum, vt suā Reginā, & eandem sororē apud exteros immanissimi sceleris accusaret. Id autē nō eam criminādi libidine, sed sui expurgandi necessitate impulsū, vt faceret: inuitumque facturum, vt ea detegeret, quę sēpiterna obliuione, si fieri posset, sepulta cuperet. Eius facti si qua esset inuidia, merito in eos verti debere, per quos nō fuerit integrū antiquum obtinere ingenium, vt bonis principib^o libēter pareret, & malis inuitus malediceret. Vnum orabat, vt qui ipsum in id certamē inuitū traxissēt, adessēt: obiecta crimina audirent: & si quid falsi afferretur, coram consilio diluerēt. Se etiam in rebus multo grauissimis ipsorū testimonijs vsurum. Eam conditionē Reginę procuratores, qui parum suę fidē bāt causę, cū recusarēt, ac vnū id petere perseuerarēt, vt Regina vi, & armis expulla restitueretur, dies præfinitus Proregi, quo die causas ostēderet, cur cædis Regiæ vsutores (nā ipse tum aberat in Gallia) arma sumpsissēt, & Reginā suam regni administratione deiecissent, ac cætera, quę ad id tēpus cōstituta sunt, gesserint. Ibi cum & rerum, vt gesta fuerant explicatus fuisset ordo, & prolata eorum, qui sceleris in Regem cōmissi erāt cōscij testimonia ante mortē expressa, ordinum item decreta, quibus multi ex Proregis accusatoribus subscripterāt, arcula demum argētea in medium est allata, quam a Frāncisco priore marito acceptam Regina Bothuelio dederat. In ea incrat literę Reginę manu Gallico sermone conscriptę ad Bothuelium: carmen item Gallicum ab eadem non inelegāter factum: in quib^o omnibus amoris eius erga Bothuelium impotētia, cōsiliū, ratio cædis Regiæ, & post cædem raptus: item cum eodē matrimonij cōtractus tres: primus ante parricidiū ipsius Reginę manu scriptus, quo velut syngrapha spondet ei, vbi primum sui iuris foret, se nupturā. Alter ante diuortium cum priore vxore Poplei manu cōscriptus. Tertius sub ipsas nuptias palā factus. Hęc omnia oculis explorata, & in cōsilio perlecta totum facinus ita subiecerunt oculis, vt nulli dubitatio de auctore amplius esse posset. His indicijs etsi Angla satis credebat, timē animo adhuc fluctuabat. Erat ab altera parte emulatio, & odium Reginarum mutuum. Erat etiam criminum magnitudo, & probationum perspicuitas, vt Scotam nullo dignā auxilio Angla existimaret. Animum tamē ad æquiratis respectum proniorem labefactabat, interdū fortunę prioris nō sine cōmiseratione recordatio, & Regij nominis amplitudo, & formido, ne pellendorum Regum exemplū in proxima regna trāsiret. Instabat etiam met^o a Gallia nunquā satis inter eas gētes fida amicitia. Actum maxime legatus Gallorū assidue causā exulis Reginę agebat. Nam Regis Hispaniarum orator, etsi rogatus fuerat, vt preces sui Regis nomine interponeret, foeditate criminum absterritus omnino se ab ea causa abstinuit. Igitur Regina Angla, vt regressum haberet ad pœnitētiā, si res in Gallia secus procederēt, nec omnem eis gratificandi materiam sibi ipsa eriperet, medio responso sentētiam tēperauit, testata se nihil in præsētia videre, quo minus omnia, quę in Scotia gesta erant, recte, atque ordine facta viderentur. Atque ita velut dilata pronūciatione in aliud tempus, petebat, vt quoniam res domi turbatę Proregem reuocarent, aliquem e suis relinqueret, qui ad crimina

*De primis regine
que erit de vna et
maiori regem
deq; cum fortiter*

mina, si qua eo absente iacerentur, responderet. Prorex autem, qui videbat ita rem
 prorogari, ut Angla ex sua commoditate, & rerum externarum euentu libere pronū
 ciare posset, quod minus causæ nōdum diiudicatæ speciem relinqueret, omnia sata-
 gebat. Si quid enim inimici aduersus ipsum haberent, æquius esse homines, & iam
 diu ad accusandum præmeditatos tum proferre, neque tempus absentem calumni-
 andi captare, cum disceptationem cum præfante defugissent. Se non ignorare,
 quos rumores inimici non modo vulgo spargendos curarent, sed quid quibusdam
 è consilio, quid legato Gallo aperte affirmarent. Igitur a consilio vehementer pe-
 tit, ut iubeat eos ista, quæ clam demurmurēt, palā edere. Neque se domū redeūdi tā
 cupidū esse, ut nō cū magno suo priuato, & publico dāno se corā libēs purgaret. Tā-
 de accersiti Reginae exulis procuratores, ac rogati si quid haberēt, quod aduersū Pro-
 regē, aut eius comites, cur cædis Regiæ cōscij videri possēt, tum proferrēt. Illi nihil
 in præfentia se habere respondēt: sed tū accusaturos cū a Regina sua iuberētur. Ad ea
 Prorex, se paratū se per fore rationē rerū a se gestarū reddere: neq; vllū aut tēpus, aut
 locū defugiturū. Sed interea dum Regina ordiretur istam accusationē, se ab accusa-
 torib⁹ suis iam præfentibus petere, ut si quis eorum quicquā haberet, quod ei obijce-
 re posset, id nunc proferret. Hoc multo æquius esse, ac honestius in illustri coetu
 palā promere, quā absētis famam in cōciliabulis cōuellere. Id quoque cū diu recu-
 sasset, tandem totius cōsiliij succlamatione, ac pene cōuitijs excepti, confessi sunt sin-
 gulis nihil primatim scire, cur Morauius, aut quisquā eius comitū cædis cōscius
 videri posset. Ira post lōgam inter partes altercationē cōsiliū est dimissum. Neque
 ex eo vlla de Prorege, aut eius comitib⁹ accusādis mētio est facta. Inter has ob cau-
 sã publicam in Anglia moras quædã a Reginae factione domi, & foris magno cona-
 tu, sed sine vllō effectu sunt tētata. Iacob⁹ Hamiltonius, qui Prorex ante aliquot an-
 nos fuerat, tædio rerum domesticarū parum ex animo succedērium in Galliam con-
 cesserat. Ibi cum paucissimis comitib⁹ ab omni negotiorum publicorū tumultu te-
 motus cū vno, & altero ministro latebat. Sed Regina Scotorū è custodia emissã, de-
 inde prælio saperata, ac tãdem intra paucos dies in Angliam cōpulsã, Galli, qui Mo-
 ranae Comitem reuocatum a suis, ac per Galliam redeuntē in suas partes traduce-
 re non poterāt, cōmodissimum suis rationib⁹ iudicarunt, cui ipsi rebus domi turba-
 tis nec militē, nec pecuniam in Scotiam mittere possent, Hamiltonium ei emulum
 excitari, ac eo maxime tempore, dum Prorex cum parte nobilitatis abesset. Ille igi-
 tur è suis latebris extractus, ac pauculis aliquot scutatis aureis donatus, multisque
 promissis oneratus, dum per Angliã domum properat, ab amicis, & propinquis im-
 pulsus, ut fauēte cū sua factione Reginae Scota, nec Angla aliena, cum ea ageret, ut
 Morauitū sua auctoritate induceret, ut sibi rei Scoticę gubernaculum cederet: qui lo-
 cus omnium prope gētium moribus, & legib⁹, ac potissimū instituto patrio sibi & ge-
 nre proximo, & hæredi debebatur. Neque necesse esse in eo ab vltimis vsque tē-
 poribus memoriã annalium repeterere, cum omnib⁹ adhuc regno immaturis è gene-
 re proximis rectores sunt dati: ita mortuo Iacobo tertio, rebus per absentia Iacobi
 primi præfuit eius patruus Robertus: & Roberto filius Murdacus successerat. Et
 recentis memoria Ioannes Albinus Dux Iacobi quinti adolescentiam rexit, & ipse
 Hamiltonius Maria, quæ nunc est Regina, nōdum aut regni, aut viri potēte rei sum-
 ma ante paucos annos præfuerit. Nunc vero se nō legitimis suffragiis, sed à re-
 bellibus per vim, ac summam iniuriam exclusum: & (quod indignius est) per legitimi
 sanguinis cōtempitū nothum in supremum locum assumptum. Qui honor, si sibi re-
 stituatur,

177. 178. 179

Jacob⁹ Hamiltonius
 cumq; prorege & p. pro
 regni heres.

Regina c. h. est. h. haml
 tony.

Rerum Scoticarum

situatur, breui omnes motus domesticos conquieturos, & Reginam sine vi, sine ar-
 morum tumultu in pristinam dignationem restitutum iri. Ad ea respondent legati Re-
 gis Hamiltonium rem non modo legibus, & veterum institutis ex aduerso pugna-
 tem, sed etiam si omnia legum auctoritate per se spectetur, longe iniquissimam
 postulare. Maiores enim nostri ob consanguineas in Regia familia caedes post
 annos prope mille trecentos comitiorum in Rege creando rationem totam immu-
 tarunt. Cum enim antea, qui è familia Fergusij primi Regis non Rege defuncto
 genere proximus, sed regno gerendo maxime idoneus suffragijs Rex crearetur, Ke-
 nethus vero tertius, ut Regum aduersus propinquorum insidias, & consanguineorū
 inter se cruentas æmulationes ex aula tolleret, eum, qui nunc est in regno ine-
 undo sanxit ordinem, ut qui genere proximus esset Regi demortuo sufficeretur.
 Sed cum homines usu rerum edocti perspicerent vix fieri posse, ut in tanta for-
 tunæ inconstantia non aliquando in pueros, aut alioqui regno gerendo impares
 hæredes ius summi magistratus incideret, instituerunt, ut rebus interea admitti-
 strandis eligeretur, qui & opibus, & consilio cæteros anteiret. Atque hanc ra-
 tionem sexcentis prope annis maiores nostri secuti regnum incolume posteris tra-
 diderunt. Sic Roberto Brussio vita functo Proreges deinceps suffragijs electi suc-
 cesserunt Thomas Randolfus Morauia, Donaldus Marria Comites, Andreas
 Morauus, Ioannes Randolfus, Robertus Stuartus, interim singuli, inter-
 dum a conuentu publico plures in eum locum sunt assumpti. Sic Iacobo secundo
 puero datus est gubernator Alexander Leuistonius nulla cum Rege propinqua-
 te sanguinis iunctus, ac ne supremi quidem ordinis, sed adhuc eques, ac pru-
 dentia, quam genere illustrior. Nec illa superest excusatio, ut pœnuria Regia
 stirpis hominum id quisquam factum causetur. Erat eo tempore & consilio, &
 vitæ integritate florentissimus Ioannes Kennedus familiæ suæ princeps ex Iacobi
 primi sorore nepos. Erant eius patruus Iacobus Kennedus Fani Archiepiscopus totius regni in omni virtutis genere facile primus: eius item frater
 e Regis amica natus: Duglassius Comes Angusæ. Erat a sanguine Re-
 gio non alienus Archibaldus Duglassæ Comes potentia prope Regi par, cæteris
 omnibus longe superior. Nemo tamen idcirco de comitiorum iniquitate
 est questus. Nec multo post Iacobo quoque tertio dati sunt tutores quatuor, & hi
 quidem omnes non ob cognationem assumpti, sed suffragijs electi. Nuper Ioannes
 Albinus Dux ad remoticam moderandam Iacobo quinto puero per legatos est
 Gallia accitus a nobilitate. Ab eadem publico decreto in conuentu confirmatus.
 Neque proximitati generis id tributum. Alexandrum enim fratrem natu maiorem
 habebat, ut ipso fortasse inferiore, ita omni virtutis genere Iacobo Hamiltonio, qui
 eum locum aliquoties affectauerat facile superiorem. At Iacobo primo absente
 Robertus eius patruus regno præfuit. Quo tandem iure? num ob cognationis pro-
 pinquitatem assumptus? minime. Num a populo electus? ne id quidem. Quomodo
 ergo creatus? Cū Rex Robertus tertius nec animo, nec corpore ad Regij muneris
 functionem satis esset validus, Robertum fratrem sibi vicarium suffecit, ac liberos
 ei commendauit. Ille Dauidem natu maximum inedia sustulit. Iacobi, qui mi-
 nor erat, exitio imminerebat, nisi fuga vitam seruasset. Is autem in tyrannidis posses-
 sione iam collocatus fratre mœrore extincto sine comitijs, & populari assensione
 retinuit, ac per manus Mordacho filio reliquit. Quæ autem fuerit Roberti Regis
 proxime defuncti erga fratrem voluntas, dubitari non potest. Nam quem velut filii-
 orum

orum carnificem decedens diris est profecutus, nunquam vidus, & valēs liberorum
 rectorem designasset. Commemorat nobis etiam id tempus, quo post Iacobi quin-
 tu mortem rebus ipse præsuit. Tanquam quicquam legitime sit ab illo toto illo tem-
 pore factum. Cum Cardinalis Betonius magistratum summum per fraudē inuadere
 conareretur, is magis odio bonorum erga Betonium, quam studio erga se populi cō-
 silis in locum vacuum irrepfit. Cum multa crudelitate, & auaritia regnauit.
 Post annos non adeo multos magistratū vi partum, & Reginam, cuius tutelam ge-
 rebat, vendidit. Ibi studium populi erga eum apparuit, cum foemine peregrinæ
 imperium seruati, quæ sub eo fuit acerbissima, prætulit. Vides opinor Hamil-
 tonij petitionem & patrijs legibus, & maiorum institutis aduersam, & ita aduersam,
 ut ipse destitutus argumētis solis eam mendacijs cōfirmauerit. Quod si qua fuisset
 huius generis cōsuetudo, neminem reor præterit, quam iniusta foret. Quid enim
 minus esse iustū poterat, quam ætatem innoxiam, atq; infirmam eius fides cōmitte-
 re, qui pupilli sibi crediti mortem sēper aut expectet, aut optet? cuius gens vniuersa
 diuturnas, & atroces inimicitias cū Regis, qui nūc est, familia gerit, ac gesserit? quod
 erit hic in sanguinis propinquitate præsidū aduersus vetus odium, immanē auariti-
 am, & iam degustatæ tyrānidis præcipitē impetū? Laodice Cappadocū Regina libe-
 ros suos vt quisq; ad pubertatē venerat, occidisse creditur, & exiguā imperij retinēdi
 moram filiorū sanguine redemisse. Cū liberos mater in breuem tēpons vsuram im-
 pēderit, quid aufuros, aut potius quid nō aufuros putabimus veteres inimicos, auariti-
 æ facibus ad crudelitatem inflammatos aduersus puerū perpetui regni spem re-
 morantem. Hoc exemplum si cui vetus, & obscurum videatur, aut è longinquo
 petum, propiora, & eadem illustria subiiciam. Quis enim rerum non adeo
 pridem gestarum tam ignarus, vt nesciat Galeacium Stortiam iam adultum, iam
 mari um, iam Regis potēssimi generū à Ludouico patruo interceptū? aut cui cala-
 mitates ignotæ sunt, quæ tam crudele partitidum sunt cōsecuta? pulcherrima Italię
 regio prope ad vastitatē redacta, Stortiana fortissimorū virorum genitrix familia de-
 lecta, barbari in amoenissimos circa Padū agros introducti, quorum nihil auaritiæ ef-
 fet clausum, nihil a crudelitate tutū. Quis in solo Britāno genitus nō audijt Richar-
 di tertij Regis Anglorū adueri fratris filios sæuitiā? aut quāto cū sanguine sit parici-
 diū illud expiatū? Hęc cū illi in cōiunctissimos sola regnandi cupiditate impulli per-
 petrare nō reformidatē. Homines alioqui solertissimi, quid ab eo expectabim?
 cuius animi incōstātiā omnes ciues norunt, imperādi imperitiā magnis cladib?
 experti sumus? cuius familia huius Regis proauicæ de nō contēra auum maternum
 quoad vixit, insidijs petijt, paternū vero cū occidere nō posset, inopē regno extru-
 patre velut victimā produxerit maclādum: matrē, regnumque eius cum ipsi potūti
 nō possent, peregrinis vēdiderit. E qua seruitute numinis prouidētia elaplā in has,
 in quib? nunc est angustias coniecerunt. De qua re publicum civium iudicium vel
 hinc intelligi facile potest, quod homines sibi vili sunt ex ergastulo miseritiæ
 non sciebant imperium foemine peregrinæ vendideunt. His auditis Regina
 per consiliū Hamiltonio denunciāt, cum rem iniustam petere, neque vllum a-
 tum, qui nihil aliud quam seditionem meditabatur, prius dimitteret, quam illi
 veniam abeundi accepissent, quod rem aquam postularent, promississe. Ita-
 que se prohibere ne ante id tempus discedere festinaret.

Regina quoque exul spe propinqui reditus suorum animos implebat. Deprehense sunt eius literæ, quib' suos hortabatur, ut quâ plurimas arces, & loca munita occurrerent, & quâ latissime bellum spargerent: neque nomen induciarum vereantur. Nam si conditionibus res transigeretur, omnia superiorum temporum delicta sub umbra pacis tectum iri. Sin in apertum bellum dissensio erumperet, quanto plura tenerent præsidia, tanto ad hosti nocendum paratiores fore. Cû iam Prorex rebus in Angliâ utcunque expeditis, redeundi veniam impetrasset, allatæ sunt à Scotia literæ Reginae exulis nuper interceptæ, quibus querebatur apud suos, se ab Angliâ secus, atque usque ab initio ipsa expectauerat, atque illa promiserat, tractatam. Id autem factum quorundam aulicorum opera, per quos steterat, quò minus cum exercitu remitteretur, uti Angliâ sibi pollicitam asseuerabat. Se tamè prope diem aliunde reitum sperare. (nam iam crebris internuncijs de matrimonio cum Hauarro tractabatur) Itaque ne remitteret animos, sed factionis vires auget: omnia turbaret, ac reditum Proregis in Scotiam quibuscûque possent artibus impedirent. Hæ literæ vulgatæ aliter alios afficiebant. Regina Angliæ moleste ferebat, se violatæ fidei argui: induciarum quoque se auctore factarum pacta non seruari. Ac iræ stimulis incitata a favore pristino erga Reginam exulem magis, ac magis ad equitatem inclinabat. Angli, qui Proregi bene volebant, timere, ne quid fraudis inimici eius in itinere molirentur. Erant in regionibus, per quas iter ei erat, aut Papani magna ex parte, aut latrones, qui vtriusque regni fines accolebant, & prope omnes in spem nouarum rerum excitati: & sollicitatos, ut Proregem interiret, palam erat. Igitur aulici Angli certatim ei suas opes ad itineris præsidium offerebant. Ille suis comitibus contentus circa Id. Ian. se in viam dedit. Regina autem Angliæ à sua fide, & dignitate existimans, ut saluus domum rediret, ultro ad præfectos limitum scripserat, ut cû ad loca suspecta, & latrocinijs infesta vetum esset, prospiceret, ne ex insidijs circumueneretur. Id sedulo ab eis curatum. Magno enim præsidio equitum, peditumque circa vias disposito, Beruicum venit: & proxima luce, qui dies erat postridie Cal. Feb. cû magno amicorum gaudio, qui frequenter eò conuenerant, Edimburgum velut celebri pompa deducitur. Eius aduentum inimici propter falsos rumores temere sparsos, cum Londini in arce detineri, primo vix credere. Verum ubi certis auctoribus iam Edimburgi esse est intellectum, qui vias eo absente obsederant, ut viatores exciperent, capitulis relictis trepide dilapsi sunt: ac statim velut à turbulentissima tempestate subita serenitas illuxit. Paucos post dies Regiarum partium proceres frequentes Sterlinum conueniunt. Ibi quæ cum Angliis acta erant, recitata: & ingenti omnium, qui aderant assensu comprobata. Eisdem diebus ex Angliâ Iacobus Hamiltonius familiae suæ princeps aduenit, a Regina Scotorum noua, & ante inaudita arrogatione in patrem est adoptatus, & regni vicarius factus. Is propositis edictis cum vetuisset, ne ciues alijs, quam ab ipso substitutis parerent, Regij certatim pecunia in equitum stipendia collata, ut se ad ultimam (si opus esset) dimicationem compararent, ad diem dictum Glasuam conuenerunt. Sed cum ad Hamiltonium non pro spe populares adessent, ab amicis ultro, citroque commitantibus concordia ratio tentata est. Hamiltonius ea lege Glasuam venire iussus est, ut Regem pro summo magistratu agnosceret. Id si faceret, cætera facile conuentura. Sin id renueret, frustra venturum. Ille ex consilio, qui aderant amicorum, cum a factionis popularibus destitutus esset, & exercitus inimici terror in propinquo foret admotus, decreuit necessitati

Thomas Hamiltonus dux
 nocturne umbrae mythos
 regis spiritus fuit ut
 Angliæ et Scotiæ regis
 Anno 72 ob id fuit

necessitati succūbere, & in præsētia omnia polliceri, Dimissis autē à Regia factione co-
 pijs, se per octum reb^o suis cōsulturum. Vbi Glascuā ventum est, prædicta dies, qua
 ipsi, amicique eorū se Regi subditos professi bona, & honores pristinos recuperarēt.
 Interea vt ipsi in custodia remanerēt, autē propinquis obsides darēt. Adscriptum cō-
 ditionib^o, si qui earundē partium vellēt, eidem legibus reciperētur. Argathell^o, &
 Huntlaus ei foederi ascribi recularūt: siue Hamiltonio succēssentes, quod ipsis in-
 cōsultis se in hostium potestatem dedisset: siue se metu suæ potentiaē laxiores leges
 pacis expressuros rati: siue quod spōte inclinabāt animi, eò facilius sūt impulsī crebris
 ex Anglia literis. Nā dum hæc in Scotia geruntur, ab Regina exule literæ afferuntur
 cum magnis pollicitationibus, quibus literis hortabatur suos, ne se vano terrore cir-
 cūagi sineant. Se prope diem cum magnis copijs affuturam. Et id quidem promissis
 ad credēdum animis eò facilius est acceptū, quod Regina laxiore, quā antea te-
 nebantur custodia: & increbrescebant quotidie rumores de nuptijs Hauarti
 cum ea. Hamiltonius cum Edimburgum ad diem dictam venisset, paulatim pro-
 missa varijs postulationibus eludebat: & alias, atque alias moras necebat, dum reli-
 qua factionis capita aduenirēt, atque vno foedere omnium consensu transigeretur:
 item dum Regina absentis animum explorarent. Petere ob hæc, vt res in decimum
 mensis Maij diem proferretur. Ad hanc manifestam ludificationē respōsum, Ar-
 gathelium, & Huntlaus frustra expectari: quippe qui affirmarant seortum suis re-
 bus se velle cōsulere. Quod autem ad Reginam attineret, si ipsa quoque transactio-
 nem non approbaret, rogati quid tum acturi essent, Hamiltonius ingēnie, sed parū
 vtiliter pro tempore respondit, se vi, ac terrore præsentis exercitus in eas cōditiones
 consensisse, neque si liberum sibi foret, quicquam eorum probaturum. Itā detecta
 palam ludificatione, Prorex Hamiltonium, & Maxuallium in arcem Edimburgen-
 sem custodiendos dedit. Reliqua erat cōsultatio de Argathelio, & Huntlæo. Nam
 Argathelium, dum Prorex in Anglia erat, ad consultandum de rebus communibus
 Glascuam venerat mille circiter, & quingentis comitatus. E vicinis quoque regio-
 nibus, qui eandem sectam sequebātur, eodem accesserant. Ibi sentētijs variatū, nec
 vlla alia de re cōsensum, nisi vt pacē turbarent, Ab Argathelio Hamiltonij petebāt,
 vt Leuinianos sibi vicinos, qui in causa Regia erant firmissimi, prædis agendis vexa-
 ret, & inuitos in suas partes traheret, aut certe eò inopiæ redigeret, vt suæ factioni
 haud multum prodesse possent. Id ille cum ad amicorum cōsiliū retulisset, nemi-
 nem suæ sententiæ fautorem inuenit. Meminerant enim a multis iam retro annis
 Leuinianos Argathelio fuisse additissimos, & multis necessitudinibus cōiunctos.
 Deinde qui magis Argathelij, quā Hamiltonij Leuinianis vtrisque interiectis essēt
 vicinior: aut cur in ipsum rem inuidiæ plenam reijcerēt? ipsos iubebant, quorū res
 maxime ageretur, principes esse. Id si facerent, Argathelium eis non defuturū. Sed
 ea non defore, vt comes, non dux in prædando esse vellet. Paucos cū dies tenuisset
 cōuentus ille, nullo opere precio cōfecto solutus est. Argathelium quā proximū erat,
 per Leuiniam sine noxa domum est reuersus. Ea modestia vulgo, & princi-
 pibus etiam aduersæ factionis multo eum chariorem, & veniam ei impetrabili-
 orum fecit. At Huntlaus conatus irrupendi per Merniam, Anguliam, & Ierniam
 frustra Prorege absente expertus, cum multa hominum vexatione, prædaque
 omnis generis vicina sibi loca peruagatus, cum vicarios sibi citra De-
 an Crafordium, & Ogiluium constituisset, omniaque Regum munia ten-
 dasset vsurpare difficiliorem sibi concordie rationē effecerat. Hi ergo cū seorsū quis-
 que

Rerum Scoticarum

que suum negotiū ageret, cōcilium apud Fanum Andree vtrique est datum. Prior Argathelius venit. Cum eo minime difficilis erat ratio. Nā & eo anno, vt superiore a prædādo abstinuerat: & Proregi cognatione propinquus, & cum eo a primis vsque pueritiæ spatijs familiari cōsuetudine, & arcta iūctus erat amicitia. Et iusiurandum rātum propositum, se in posterum Regi absq; fraude pariturū. Si fallat, præter vulgatas legum pœnas, se nō deprecari, quomin⁹ apud omnes homines ignominiosus, & instabilis habeatur. Ad eandem sacramēti formulā ceteri, et si lōge diuersis legibus in gratiam sūt recepti. At Huntlæi causa ante aduētum eius diu in cōsilio fuit agitata. Cum enim in Anglia nuptiæ Hauarti cum Regina exule, & eorum aduētus in Scotiam occulte pareretur, eorū factio in Scotia paulatim sese erigebat, & rebelles ad nō parēdum animabat. Rebus enim perturbatis, faciliore nouo Regi aditum ad regnum occupādum sperabāt. Igitur cū Proregi latis scirent arte conari nō posse, vt Regem, cui tutor, & auunculus erat, proderet, eius potentiā arte conari imminuere. Nam præter eos, qui aperte arma aduersus Regem gesserant, magna pars cōsiliatorum non clā, vt sæpe antea, sed palam Huntlæo studebāt. Is sūma vi cōtēdebant, vt ei preteritorum esset impunitas. Id enim & tutius, & ad concordiam pronius, & ad famam honestius esse, vt sine vi ciuilia vulnera sanētur: neque vsque ad bonorum direptionem, cędem, & sanguinem sauiatur. Ita enim & domi tranquillitatem, & foris laudem parari posse. Sin ad arma spectet res, certamen fore aduersus hominē vetere potētia, & multis propinquitatibus, & clientelis praualentem: qui etiam si vincatur, (quod adhuc incertum est) tamē ad mōtes, & solitudines posse cōfugere, aut ad Reges externos se cōferre, ac deinde in tēpore ex hac odiorum parua scintilla magnum belli incēdium suscitare. Contra disputabatur, bellū istud non tam formidabile, quān quidam credi volunt, fore. Patrē eius inueteratā prouidentię opinione integris adhuc opib⁹ minimo conatu fuisse subuersū, nedum hic iuuenis auctoritate nōdum cōfirmata, & recenti calamitate familiæ ambust⁹ aduersus regni opes, & Regij nominis amplitudinē par esse possit: qui si aut prælio victus, aut virum infirmitatis conscientia sibi metuēs ad mōtana fugiat, posse, quos ille nuper cōsiliauit, paribus, aut certe maiorib⁹ donis adduci, vt eum vel occidāt, vel Proregi prodāt. Fidem enim mercenariā cum fortuna mutari, florētem sequi, afflicta deserrere. Apud externos vero Reges quātas quisque opes habeat, tanti fieri: neque alienā calamitatē, sed suam quēque sequi emolunētum. Quōd si in Regibus ea nunc esse tēpora quæ metum ab exteris nobis demāt. Angliam enim, quæ causæ nostræ Regis non sit inimica, solam in Europa bonis pacis florere. Cætera regna vicina ita domesticis malis distineri, vt ad res externas respicere nō sit ociū. Quōd si etiā ociū abūde suppetat: tamē sperādū esse, equitatē pluris apud eos fore, quā erga exules Regib⁹ suis rebelles, alienis infidos misericordiam. Ex impunitate vero, nō quā illi prædicāt clemētiæ famam, sed socordię poti⁹ secururā: quōd aut timide iusti curam inis aleam defugerūt, aut sub vmbra pacis bellū imprudēter aluerint. Pacis inquā vmbra, quę labefactatos iādudū animos rebelliū recreet, & fideliū Regis amicorū alacritatē infringat. Quid enim animi vtrique parti fore sperabim⁹? cū alteri impune sibi licuisse ōnia videāt, & in posterū licitū iri sperēt? Alteri penes perfidos hostes scelerī præmia spectent, sese spoliatos suis bonis, omnibus belli calamitatibus vexari: & cum præmia suę fidei, & constantiæ sperassent, amoris erga Regem, & patriam se luere pœnas sentiant? Quis igitur dubitet, quin si res ad arma posthac spectet, quod

quod fore necesse est, nisi nunc in ortu flamma sopiatur. Quis inquam dubitet, quin ea pars firmior sit futura, in tanto præsertim malorum prouentu, cui omnia impune liceant, quam cui omnia per vim, & iniuriam sint patienda: quòd si hæc incommoda inanem istam clementiæ speciem non sequerentur, tamen neque Proregem, neque Regem ipsum posse vilo iure spoliatorum bona latronibus condonare. Id enim si faciant, tuam ipsi personam deponendam, latronum esse assumendam. Multo enim crudelius si hæc recipiatur conditio, populum a Regibus impunitatis auctoribus, quàm ab hostium populatoribus spoliari. Hoc genus multa cum pro vtraque parte dicta fuissent, victique fuissent paucis sententijs impunitatis auctores, Prorex pronunciauit se concordie causa damna tibi priuatim, ac Regi illata condonaturum. Rem aliam condonare nec posse, nec velle. Quòd si Huntlaus, aut eius amici, qui sectam eius secuti fuissent, transigere cum spoliatis possent, id se lubente facturum, curaturum. que vt arbitri ex voluntate partium darentur, qui damni aestimationem temperarent. In has conditiones concordia, vt videbatur, stabilita secuta est. Controuersia enim contentio, sed quæ maiore quam prior certamine disceptata sit. Controuersia in eo erat, omnibusne promiscue, qui Huntlaum secuti erant, venia danda esset, an seorsum cause, meritaque singulorum expenderentur. Alij, quia cum Huntlao durius actum videri volebant, quòd damna læsis soluere cogeretur, hic aliud ei indulgentiæ requi censebāt: neq; omnem apud suos gratiam tolli. Cõtra disputabatur nihil magis in hoc genere bellorum spectandum, quàm vt factiones soluantur. Neque alia ratione id facilius obtineri, quàm si gratiæ, & pœnæ iudicium penes vnum sit principem. Equam omnibus statui multam, quorū imparia sint delicta: id quam iniquum sit, omnes intelligere. Pœnæ autem aestimationem Huntlao minime omnium debere relinquere: qui (vt credibile est) maximorum delictorum sit leuissimas pœnas exacturus, & in minime noxios totum onus inclinaturus: quippe, qui nõ cuiusque merita, sed operam sibi nauatam sit in pœnis interrogandis expensurus. Vt enim quisque maxime crudeliter, & impie fuerit in bello versatus, ita primū gratiæ, & amicitie locū obtinebit. Contra leuissimi sceleris grauissimam pœnam dependent, qui ad flagitia legiores fuerant: & suæ modestiæ, & fauoris erga Regem multam soluent. Hæ rationes ita consilium in hanc partem inclinarūt, vt decerneretur, vt seorsū de singulis iudicaretur. Ne tamen nihil ei datum videretur, concessam, vt domesticos iudicio exceptos ipse suo arbitrio multaret. Illud vero, quod magnopere laborabat, ne Prorex cū copijs ad septentrionalē regni plagam proficisceretur obstinate negatum. Cū hoc maxime pacto ad Fanum Andreæ cū Huntlao transactum esset, cum duab' mercenariorū cohortibus, & satis magna amicorum manu Prorex primum Abredoniam, deinde Elginam, demum Ennernessū delat'. Accolæ ad ea oppida cõuenire iussi: omnes paruerunt: a quibusdam pecunia, quæ multæ nomine imperata erat, repressata, & ab alijs prædes dati. Ab Huntlao, & tribuum, ac magnarum clientelarum principibus obsides abducti. Ita nationibus, quæ ad septentriones vergunt, pacatis, cū sumptibus bonorum omnium per totum iter gratulatione Perthum est reditum. Eò conuentus nobilitatis erat indictus ob literas, quas Robertus Bodius Elginam ex Anglia ad Proregem attulerat. Erant autem literæ perlatae alteræ priuatæ, alteræ publicæ. Priuatæ quidē ab aulicis quibusdā Anglis de Hauarti cõiuratione. Eam tanta potetia subnixā, tanta prudetia dispositam, atque instructā, vt nullius viribus, nulli ingenio ei resisti possent, nisi reliquæ totius Britanniae vires aduersus eam coeant. Hortabatur autem amici, ne fortunam suam florentem cum rebus aliorum perditis misceret: sibiq; pariter, ac rebus suis

*Cum quo hanc dunt
est solum in regna*

Rerum Scoticarum

suis adhuc integris consuleret. Status rerum Anglicarum his nos paulum diuertere cogit, quòd eo tempore adeo vtriusque regni prospera, & aduersa coniuncta crāt, vt altera sine alteris explicari nequirent. Scoti ante aliquot annos Anglorum auxilijs è seruitute Gallica liberati religionis cultui, & ritibus cum Anglis cõmunibus subscripserūt. Ea subita rerum mutatio spondere videbatur, Britannia vniuersam ab omni domestico tumultu conquieturam. E continenti vero Pontifex Ro. Gallorum, & Hispanorum Reges bellũ minabantur, & consilia nouarũ rerum inter se clam tractabant. Et Pontifex quidem hortando, & pollicendo strenue facies animis iratumentib⁹ admouebat. Regibus autẽ inter se non satis domi concordibus, ita ope pes erant exhaustæ, vt magis cupere, quam suscipere bella viderentur. Suberat & illa æmulatio, quòd neuter videretur æquo animo laturus tantum alteri virium accrescere, quantũ Anglia devicta adiectura videretur. Inter eos interea, & suos ciues hæc contentiones inciderunt, quę animos a rerum externarum cogitationib⁹ auerteret: quam & nouitas regni, quòd adolescens fœmina absque viro summæ rerũ apud Anglos præesset (quam, qui ei iniquiores erant, ex illegitimis nuptijs Hérico octauo genitam asseuerabant) & superioribus tam de regno, quã de religione dissidijs magis repressis, quam extinctis, odiorum tamen scintillę adhuc in animis viuebāt, quę mox in magnum incendium erupturæ crederentur. Multis interim conatibus a Papanis Anglis temere sumptis, & cito pacatis, cum sēper fere res infeliciter succederet, exteris assidue spem quãtũvis variam ostētantibus, nec auxilia vlla ferentibus, perucaciter tamen in cõsilio suscepto persistebāt: magisque dux multitudini, quam ope pes, & animi deesse videbātur. Circumspiciebat vulgus ora procerum: nec satis occurrebat quisquam idoneus, cuius fidei se, suasque omnes fortunas committerent. Turbulentiorum enim arma ciuilia multos absumpserant: multi in diuersam sectam transierant. Nonnullos aut viuendi maturitas a grauioribus negotijs obreundis subduxerat, aut simul cum corporis viribus fractis ita animos molliuerat, vt pacem modo non iniquissimam pati possent. Vnus eminebat inter ceteros Thomas Hauartus, cui & animus, & opes essent, vt tantam procellam sustinere posset. Et causæ suberant, quę animum alioqui quietum ad rerum nouandarum impellerent. Auus enim eius, & proauus rebus præclare bello, & pace gestis, tamẽ inter instabilis aulę procellas ita iactati fuerint, vt summã gloriam proferre summa compensaret ignomina. Pater maiestatis postulatus publice poenam luerat. Duæ etiam propinquæ eius Reginae supplicio fuerant affectæ. Ipse in tanta rerũ angustia liberaliter educatus familiam ab interitu vindicauit: & in ipso iuuentutis introitu singularis prudẽtiæ spẽ præbuerat. Paucis autẽ annis mortib⁹ vxorũ, & nouis matrimonijs ditatus Anglorũ lōge potentissimus post Reges euasit: ac opibus, & prudẽtia reliqua quidem nobilitas ei cedebat. Sed in re militari nullũ adhuc sui specimẽ dederat. In religionis verò cõtrouersijs ita se ambiguũ gerebat, vt quãuis ex animo Papisimo faueret, diuersarũ tamẽ partiũ hominib⁹ interim ita se dabat, vt eorum pleriq; pro suo eum numerarēt. Inter hæc Regina Scotorũ prælio victa in Angliã se cõtulit, & literas de causa sui aduetus ad Reginã Anglorũ dedit. Ab ea iussa est apud Scrupũ hominẽ nobile, & limitis propinqui præfectũ interea erat sorore, dũ de postulatis eius agi in cõsilio posset. Porro Scrupi Vxor Hauarti erat soror. Per eam primum secreto tractatũ est de matrimonio eam cum Hauarto copulando: & velut diuinitus oblata ad id occasione, Hauartus tertia vxore vita fũcta rum cœlebs erat. Ea cõsilia etsi paucorum cõscientiæ cõmissa supprimebātur, crebris tamẽ vulgi

quo in statu
 est Anglia

erat Regina Anglie
 tũ anno 1527 etatib⁹
 et regnauit 21 annis

non solum
 papa

de regno Scotie vna
 teq; tota Angliam.

vulgarum uisculis paulatim emanabant. Spei enim magnitudo angustis pectorum
 claustris contineri non poterat: ac immodica laticia producente statim per ora popu-
 li se diffudit. Iamque eò progressa res erat, ut omnia belli ciuili incendijs mex con-
 flagrata viderentur. Nec deerant, qui expensis partiũ viribus Hauartũ, quæ uellet
 nõ magno molimine sine vi confecturu affirmarēt. In hoc statu rerũ proceres Scoto-
 rũ frequētes Perthũ cõuenerāt, ut duarũ Reginarũ postulata audiret. Scripserat enim
 vtraq; ad publicum gentis consiliũ. Reginę Anglorũ literæ trium conditionũ vnã
 proponebāt. Prima simplex erat, ut Regina Scottæ in pristinum locum, & auctorita-
 tẽ restitueretur. Sin id impetrari nõ posset, ut cõmuniter cum filio regnaret, & Regij
 nominis honore in literis, & actis publicis frueretur. Interea summa rerũ penes Pro-
 regē esset, donec Rex annum decimũ septimum expleret. Tertia erat cõditio, si neu-
 rum horum posset obtineri, ut (si quidem Regina id sibi persuaderi permitteret)
 priuata domi uiueret, eis contenta honoribus, qui salua Regis auctoritate ei concedi
 possent. Huic vltimo capiti facile est assensum, siquidem Regina ad eam accipiendã
 perduceretur: cetera obstinate negata. Melior enim, & incorruptior nobilitatis pars
 in eo perstabat, se nec debere, nec posse quicquam statuere, quod Regis auctoritatẽ
 non modo honorem, & auctoritatem, sed etiam vitam innocenti pupillo auferre, nisi
 forte matrẽ in maritum expertæ crudelitatis, filio inimicam, exilio exasperatã nunc
 existiment mitiorem fore. Deinde recitatæ sunt literę Reginæ exulis, quib; petebat,
 ut iudices darētur, qui de suis cum Bothuelio nuptijs cognoscerēt: ac si compereren-
 tur contra leges factæ, peterent, ut a viri potestate libera decerneretur. Hæ literæ fac-
 tionem Regis vehemēter offendebant, quod & se Reginam scribebat, & velut sub-
 ditis imperaret. Nec deerāt, qui eas, quod Regē in ordinẽ cogerēt, ac penes Reginã
 exulẽ omnium rerum potestatẽ statuerēt, sine respõso prætereundas esse decernerēt.
 Ea pars cõsiliij, quã ex Reginæ arbitrio pendere dixim; multum se mirari simulabāt,
 cur, qui ab ea rãtopere superiore anno cõtendissent, ut suã causam a Bothuelio sepa-
 raret, nunc cũ id offerretur vltro, maiore id studio impediunt, quã atea postulauerāt.
 Quod si verbum vnũ, & alterũ in literis eos offenderet, id vitium facile corrigi posse:
 nec deerant, qui sponderent (sincerent modo interea diuortij causam agi) se cura-
 tuos, ut Regina procurationem, quibus uellent verbis conceptam, mitteret.
 Contra ab aduersa parte contendebatur, nullam se derepente ortam videre tantæ
 festinationis causam. Sexaginta dies esse legitimos ad Bothuelium, ut qui extra
 regnum esset, in ius vocandum. Intra id tempus nouam posse mitti procurationẽ,
 nec debere eam moram longam videri, ei præsertim, quæ biennio rem tantam si-
 lentio transisset, ac nunc demum eas mitteret literas, quæ grauificari in hac cau-
 sa uolentibus impedimento esse possent, quod minus obsequerentur. Si vere
 diuortium expeteret, nihil factu facilius. Scriberet ad Regem Danorum, atque
 oraret, ut in Bothuelium prioris mariti interfectorem iure animaduerneret. Eo
 extincto inuitis omnibus aduersarijs, quocum uellet ei potestatẽ nubendi fore. Id
 si abnueret, eam non ex animo, sed simulate de diuortio agere, ut cum proximo etiã
 viro, si cui nuberet, in incerto matrimonio esset. Eius rei vel hinc magnã esse suspitio-
 nem, quod de diuortio ab eis iudicibus uellet pronuciari, qui nullum statuendi
 ius haberent. Quod enim Proregius in exules esse, quibuscum nihil diuini,
 aut humani commune haberet? qui, nisi ex ipsorum uoluntate pronuciare-
 tur, staturi iudicato non essent? aut quomodo, qui sui iuris non essent, alieno
 iuri se

1569

Pro-
 rex hũ erat hũ an
 non. ser puy gubra
 uatione ampar no 83

Rerum Scoticarum

iuri se subicerent: atque cum fraus aliqua occulta subesse videatur, non properandum ea de re iudicium. Sed Reginam Angliæ, quæ rem vel promouere, vel impedire posset præmonendam. Missus est in Angliam iuuenis nobilis ex Proregis familiaribus, qui acta conuentus ad Reginam perferret. Mirum fortasse cuiquam videri potest, quòd rebus maximis minore disceptatione transactis, de diuortio tanta contentione sit actum. Eius rei causa hæc erat. Hauartus cum Regina Scotorum de matrimonio clam per amicos transfegerat. Deinde huic coniurationi domi, forisque tantæ vires accesserant, vt vulgi sermonibus libere iactaretur, cõsilia de Regibus legitimis trucidandis, & duobus regnis occupandis inita esse: loca, tempora, ac totum regerendæ ordinem ita dispositum, vt aduersus vim omnia prouisa esse viderentur. Id autem coniurationis consicij vnum agebant, ac vehementer virgebat, quod matrimonio moram allaturum videbatur: quod si obtinuissent, de cæteris vt sponte secuturis erant securi. Contra vero, qui a Rege stabant, vnum id studebant maxime, vt moram nuptijs afferrent. Interea multa consilia occulta spatio interposito eruptura, & coniurationem consensu Regum amborum opprimi posse. In hoc rerum statu, decreto consilij Scotici ad Anglam perlato, ea quòd nec satis factum sibi eo responso diceret, & qui missus erat non satis idoneum videri, cum quo de tantis rebus tam periculoso tempore consilia conferret, amplius de ijs rebus edoceri postulat. Itaque iterum conuentu procerum Sterlini habito responsum, de vltimo superiorum petitionum capite posse conditionibus transigi. Secundum vero tale esse, vt sine summo scelere de eo consultari nequeat: quippe quòd non imminueret modo, sed omnino tolleretur Regis auctoritatem. Nam præterquam quòd omnis regni societas est periculosa, quam tandem æquam imperandi conditionem fore puero vixdum infantiam egresso cum muliere florentis ætatis, natura callida, & varietatē fortunę experta: quæ vbi se in partem administrationis publicæ irrepserit, vel factionis eius viribus, quæ decreto publico a rerum gubernaculo remotam non precibus, sed minis eam stultulo accersit, totam imperij vim in se facile trahere possit: aut quomodo patienter infantem sibi æquari, quæ maritum non tulerit: adhæc si homini alicui potenti (quod nunc maxime tractaretur) nuberet, duplicatis Reginę viribus, & marito eius (quod necesse foret) in partem imperij accepto, & eo marito, qui non libenter pateretur liberos suos a priuigno in possessione regni anteiri: quam pueri conditionem fore: quid si eius amici (vt est hominum inconstantia) præsentem largitionem futuræ spei anteferentes ad potentiorum cultum se conferant: ibi quid puero in secundum, ac mox in tertium locum detruso præter præcipitium superest: cætera se tacitis cogitationibus relinquere, quam ominari malle, quid mulier iracundatam, viribus imperij freta, impotentibus auunculorum consilijs instructa, crudelitatem in viro experta, & exilio exacerbata in puero omnibus naturæ, & fortunæ præsidij nudato, & velut ad iræ piaculum exposito foret ausura. Quæ vita pueri amicos maneret, a quibus grauissime se læsam existimaret: quis, cum iram superioribus temporibus metu occultam expromeret, religionis status esset futurus: præsertim eius crudelitatem innatam incitatē notæ superbix marito: quàm facile vel puero extincto amici, vel puer amicorum interitu ad solitudinem reductus subuerti posset: his de causis Reginam in partem imperij sine certa Regis pernicie assumi non posse. Hęc cum ita se habeant, nihil opus esse de primo capite pluribus agi. Hęc qui deferret in Angliam est missus Robertus Petcarnius, homo

Nota hic Thomæ h
nurtig dny nouifalw
fuit ob cauzã ad 720019.

homo non minoris consilij, quam fidei. Is in ipso adeo tempore in aulam aduenit,
 coniuratione de utroque regno casus Regibus occupando palam explorata, & diuul-
 gata. Eius cōiurationis tantæ opes erant, vt Angla de suo statu sollicita Hauarto in ar-
 cem Londinensem incluso in Reginā exulem non ausa animaduertere deliberaret de
 ea mari ad Proregem Scotiæ mittenda. Sed id consilium tempestate paulum sedata,
 fuit discussum. Interea Prorex crescentibus supra modum factionis aduersæ viribus
 Gulielmum Metellanum omnis coniurationis fomitem Pertho Sterlinum accersit.
 Is multa sibi male cōscijs, et si Proregis perpetuam erga omnes amicos in grauissimis
 etiā delictis perspectā haberet lenitatē, cunctabunde tamē venit: ac prius explorato,
 si quid aduersus se noui cōsilij captū esset, egit cum Comite Atholio, vt vna veniret:
 vt eo, si quid op^o esset, deprecatore vteretur. Sterlini cum in cōsilio sedentē Thomas
 Crafordius Comitis Leuinæ cliens reum cædis Regiæ postulauit. Is in cubiculo se-
 derent, in arce seruari iussus est. Missi, qui Iacobum Balsurium absentem comprehen-
 derent, in vtrunque legib^o animaduertendum cēsantibus circumspētoribus, vt qui
 omnium per aliquot annos turbarum auctores fuissent: & velut in proximo Rege tol-
 lendo sceleris conscijs, ita factionis aduersus filium eius principes essent. Sed vicit vi-
 litatis publicæ rationem Proregis lenitas calamitosa patriæ, ipsi vero fatalis. Nam
 Balsurio nouæ coniurationis nuper inita gratiam per amicos exoratus fecit. Metella-
 num Edimburgum ductū in hospitium non procul ab arce dimisit. Adhibiti erant ei cu-
 stodiendo equites aliquot, præfecto eis Alexandro Humio adolescente impigro, &
 nobili. Sed Gulielm^o Kircadi^o arcis præfect^o circa horā decimam nocturnā literas con-
 fictas Comitis Morauij chirographū imitantes ad Alexandrum attulit, quæ Matella-
 nū Kircadiō tradi iuberent. Ille, vt qui nō ignoraret, quē in amicitia gradū apud Mo-
 rariū Kircadius obtineret, nihil cunctatus literis paruit. Ita Metellan^o ab arcis præfe-
 cto, qui occultius ad eū diē cum inimicis publicis senserat, in arcē abducitur multum
 fremente nobilitate, ac prope incerta Kircadiōne tantū facinus imputarent, an Pro-
 regi, tanquā audaciæ eius non ignaro. Ac res ad seditionem spectare videbatur, nisi to-
 tius vitæ eius sanctitas omnē calumniā superaret. Fuerat quidem & Kircadius ad eū
 vsq; diē & manu fortis, & in amicitia colēda cōstās habitus, & cum alijs multis Pro-
 regis beneficijs ornatus, qui tum in arce custodiēda omnibus amicis, & propinquis
 prælatus, verū prudentioribus etiā tum suspectus. Sed ea erat Proregis in amicos in-
 dulgentia, vt quos aliquando amasset, in eos in scelere deprehensos durior esse non
 posset. Kircadi^o ad Proregē accersitus postridie venire renuit: atq; alienissimo tēpore
 cum iam Hauartus, & Regina indies expectarentur, animos aduersæ factionis erexit:
 pessimis vulgo sparsis rumoribus Proregē ab intimis amicorū in reb^o dubijs desertū,
 & inimicorū libidini arce alienata relictū, ceteris tā illustre exemplum secuturis. Ac
 fore breui, vt præside sublato, Rex innoxius, eiusque fautores in omnia, quæ sequissimis
 tyrānis luberet, supplicia traderentur. Nihil tamen Prorex his sermonibus cōmotus
 sequenti luce in arcē ascendit. Custodē allocutus velut placatus vultu nihil immutato
 redijt, & ad expeditionē, quā in latrones susceperat per Marciam profectus ad Alex-
 andrū Humium principē familiariter, vt solebat, diuertit. Illic quoq; (nā Humi-
 us ad rē audior magnis pollicitationibus in diuersam factionē seductus erat) nullū
 animi amici indicium reperit. Nam ab Humij vxore foemina arrogante propemodū cō-
 mitari, latrones in illa amicorū solitudine virtutē, & cōstantiā eius suspicientes si-
 de publica accepta adeo frequentes ad eum cōuenerunt, vt plærung; multitudo eorū
 eius

Rerum Scotiearum

1569
 1570
 eius familiares, & comites æquaret, interim autē atēiret. Nec ille tamē quicquā de prī-
 stina animi altitudine remisit, quo minus eis e dignitate et sua, & publica respōderet:
 eosq; procul dubio sine vi pacasset, nisi e nobilitate vicina quidā in Hauartum proni,
 & iam arma spectantes obstitissent. Amicis ad diem præstiturū confluentibus in fines
 latronum duxit: quāquā vicinorum quibusdam obiecta difficultate, & periculis eum
 detertere conatis. Lidaliam, Euiam, Esciam cum exercitu peruagatus non modo ab
 illis, sed ab vltioribus etiam vltro missos obsides accepit. Paucis, qui ob maleficio-
 rū magnitudinē veniā desperabāt, aqua, & igni interdixit. Hæc eius expeditio nō mo-
 do gratiā vulgi ob securitatem publice partam cōfirmavit, sed summā etiam admirā-
 tionem expressit, quod homo ab intimis amicorū desertus in extrema prope omniū
 rerum penuria paucis diebus perfecisset, quod Reges potētissimi in pace tranquilla
 magnis copijs, ac longo tempore efficere ægre potuerunt. Inter has res certior factus
 est coniurationem Anglicā detectam, Hauartum in carcerē, Reginam Scotorum in
 arciorē custodiam datā. Et Robertus Percarnius confectis ex animi sententia rebus,
 e legatione redijt: ostenditq; res a Prorege gestas Reginæ Anglorum esse gratissimas,
 quod limites pacasset, quod vnum e cōiuratis Northumbriæ Comitem in Scotiam
 fugatū cōprehendisset, & in custodia haberet, quod reliquos velut hostes perseque-
 retur, quod præfecto Beruici vltro in ōnes casus auxilia obtulisset. Horū officiorū se
 memorem fore pollicebatur, nec eius periculis defuturam. Omnibus regni Anglorū
 copijs cum pro suis vti posse. Toto huius expeditionis tempore cum assidue perfidos
 homines de maxima cōiuratione domi inita multa ad Proregē deferrentur, omniūq;
 pene literis arcis præfectus perstringeretur, Prorex veterum officiorum adhuc recte
 memoria, & consuetudine pristina non penitus ex animo abolita simpliciter ad eum
 omnium delationum exemplar misit. Ille ad ea crimina adeo frigide respondit, vt
 multò quam antea se suspectiorem redderet. Negavit enim quenquam esse, qui
 suam subscriptionem ad vllam pactionem, quæ ad illam coniurationem pertineret,
 ostendere posset. Interea appropinquabat dies rei capitalis Metellano dictus.
 Nam vt est in arcem receptus velut periculum audacia discussurus maximopere
 petijt, vt secum iudicio experirentur. Persuasum enim habebat, tantas esse
 coniurationis in Anglia factæ, & Scotia, cuius ipse inter principes erat, vires, vt
 nihil ordine, & iudicio statui posset. Ad iudicia enim rei capitalis magnæ ad-
 uocationes amicorum, & clientium conuenire solent pro reorum vel factione,
 vel gratia, vel nobilitate, vt tum quoque euenit. Omnia enim in eum diem compara-
 uerant subsidia principes factionis Regi aduersæ, cuius Hamiltonij, Gordonij, & Ar-
 gatheliæ Comes capita numerabantur, ea spe, vt si armis (quod facilimum erat) iudi-
 ciū turbaretur, se, qui & numero hominum, & loci opportunitate, & omni belli appa-
 ratu superiores erant, rem vno conflictu finire posse sperarent. Prorex, qui iuris,
 non virium contentionem expectauerat, ac propterea nihil ex aduerso præparati
 habebat, simul quod tempore non necessario se supremæ fortunæ aleæ com-
 mittere nollet, simul ne supremi honoris maiestas in contentionem cum inferi-
 oribus demissa vilesceret, diem diffidit. Ipse postridie ad Cal. Ianuarias missus in cu-
 stodiā ad lacū Leuinū Comite Northumbriæ Sterlinum est profectus. Aduersa fa-
 ctio cum denuo præter spē auctoritatem Proregis, & potentiam crescere, & ad popu-
 larem bonorum gratiā Anglorum fauorem accedere videret, ad id, quod diu contem-
 derant, partim æmulatione, partim magnificis Reginæ Scotorum pollicitationibus,
 quæ Gallorum, & Hispanorum auxilia iamiam affore per literas affirmabant,
 incitatus

incitati, ut Proregem tollerent: quo vivo nullum suis consilijs exitu reperiebant. Mis-
 sis per omnes regiones nuncijs ad suæ factionis principes foedus in eam rem ineunt.
 Huic foederi subscripserunt Hamiltonij. quiq; ipsi, eorumve liberi in arce Edimbur-
 gensi custodiebantur: nec arcis præfectus huius consilij ignarus fuisse creditur. Quã
 suspitionem quæ mox secuta sunt, magno opere auxerunt. Operam suam ad id facinus
 promissit Iacobus Hamiltoni ex Archiepiscopi Fani Andreae sorore natus: ac locum,
 tempusque insidijs idoneum aucupabatur. Forte eodem tempore spes facta erat Pro-
 regi Britannodunum posse per conditiones recipi. Eò cum profectus re integra redi-
 ter, Hamiltonius in omnem occasionem intentus primum Glascuæ, deinde Sterlini
 cum insidijs parum procederent, Limnuchum statuit locum ad consilium exequendũ
 esse commodissimum: quod oppidum esset in clietela Hamiltoniorum, & Archiepisco-
 pus eius avunculus non procul ab ea domo, in qua Prorex diuersari soletet, ædes ha-
 beret. In ædes scelere destinatas intentius se abdidit. Prorex cum sæpe antea, tum eo
 ipso die ante lucem de insidijs certior factus, cum index ad maiorem fidem adde-
 percussorem intra tertias, aut quartas ædes a diuersorio occultari, seque si pauci co-
 mites sibi darentur, eum e suis latebris extracturum, ac totum occultæ coniurationis
 consilium, & ordinem explicaturum: nihil tamen de priore cõsilio mutauit, nisi quòd
 per eandem, qua ingressus erat portã regredi, & commutato itinere progredi decre-
 uerat. Nec hoc quidẽ propositum tenuit: siue quòd talium periculorum erat cõtẽp-
 tor, ac suam vitam in manu Dei esse prædicabat, cui reposcenti libens eum reddidit.
 esset, siue quòd equitum multitudo eum opperiens viam oppleuerat. Cum iam in
 equum conscendisset, & celeriter loca suspecta prætereundo periculum se putaret e-
 vitaturum, ei consilio cum turba referta iter morando restitisset, percussor è podio li-
 gneo, quod linteis velut in aliũ usum operuerat, ex insidijs globulo plumbeo paulo
 infra umbilicum adacto, ac prope renes transmissis, equum quoq; Georgij Duglassii,
 qui ultra eum erat, eodẽ ictu exanimauit. Ipse per posticum horti, quod in eum usum
 diruerat, celeri equo, quem a Ioanne Hamiltonio Abbate Aberbrothij ad salutem
 peracto scelere tuendã acceperat. Magna suorum gratulatione, qui cœpti audacis e-
 uentum opperiebantur, ad Hamiltonum deductus est. Ac iam velut regno in suam fa-
 miliã translato propinqui omni honore verborum prosecuti præmijs cumularunt.
 Limnuchi inter hæc ceteris ad sonum repentinum erectis, Prorex se percussum affir-
 mans ex equo velut sine sensu vulneris desiliit, & pedibus in hospitium redijt. In initio
 cum, qui curandæ plagæ adhibiti erant, signa omnia ad salutẽ esse dicerent, paulatim
 dolore oborto, nihil omnino animo turbatus de morte cogitare cœpit. Qui aderant
 autẽ cum frequẽtes dicerent sua eum nimia lenitate sibi exitium peperisse, ut qui tot
 maleficientissimis hominibus, & in ijs percussori suo perduellionis damnato peper-
 cisset. Ad ea leniter, ut solebat, respondit, nunquam vestra importunitate efficietis, ve-
 stræ clementiæ me pœniteat. Deinde cum de re familiari statuisset, Rege proce-
 dit, qui aderant commendato, nullum in quenquam verbum asperius locutus
 ante mediam noctem decessit ad 10 Cal. Februarias, anno salutis partæ 1571.

*Iacobus Hamiltonius rex
 Archiepiscopi Fani regis.*

*in quibus præcipue moro
 in quibus præcipue moro*

1571

Rerum Scoticarum

Admirabantur fortitudinem in bello cum summo studio pacis coniunctam: celeritatem in rebus gerendis, sed semper tam felicem, ut diuina quaedam providentia in omni negotio affuisse videatur. Tantam lenitatem in supplicijs sumendis, tantum zquiritatis in rebus iudicandis studium, ut quoties a bello vacaret, totum diem iudicium collegio affederet. Ea praesentis verecundia fiebat, ut neque tenuiores per calumniam opprimerentur, neque in potentiorum gratiam litibus in longum dilatis exhaustarentur. Domus eius velut sanctissimum sacrarium non solum a flagitijs, sed verbis etiam petulantioribus pura erat. Legebatur a prandio, & cena semper caput aliquod sacris biblijs. Et quanquam ad eum usum eruditum hominem secum semper habebat, tamen si qui aderant doctrine nomine illustres (aderant autem fere semper, ac summo in honore apud eum erant) eorum sententias exquirebat. Neque id ambitione vana faciebat, sed studio vitam ad eam normam componendi. Liberalitatis propenimius erat. Dabat enim & multis, & frequenter: & munus etiam in dando animi alacritate commendabat. Et plerisque, ne accipientium verecundiam oneraret, ipse clam sua manu donabat. Cum amicis, & domesticis simpliciter, & aperte vivebat. Si quis autem eorum deliquisset, acrius multo quam externos increpabat. His moribus, & vitae innocentia non modo ciuibus, sed exteris etiam nationibus & carus erat, & venerabilis. Sed praecipue Anglis, quibus in omni fortuna virtutes eius erant magis cognita.

(**)

RERVM SCOTICA RVM HISTORIA

Auctore

GEORGIO BVCHANANO

SCOTO.

LIBER VIGESIMVS.

TOTVM id tempus, quod Protegis postre-
mi mortem proxime est secutum,
etsi a cædibus est temperatum, tamen varijs factionũ conatibus
plærunque fuit sollicitum. Hamiltonij frequentes Edimburgũ
ante cædem conuenerant: prætextu exorandi Proregem, vt Ia-
cobum Hamiltonium gentis principem, qui in arce adhuc cus-
todiebatur, liberatët. Cæde vero perpetrata, ad reliquos Hamil-
tonios miserunt è suis, qui cæteris gentibus persuaderent, (ita e-

nim credi volebāt) ne parricidis publicis se coniungerent, aut eos in suam fidem re-
ciperent: vt plurimi suspicabantur, vt eos iuberent ad omnes occasiones esse paratos,
& intentos. Nam proxima post cædē nocte Valterus Scotus, & Thomas Carus Far-
nhelstius Angliam ingressi ferro, flammaque omnia scedarunt, idque aliquanto cru-
delius, quam superioribus temporibus fieri consuetum erat, Nec eos tam præde cu-
piditas, aut vindictæ ad hanc insolitam sæuitiam impulerat, quam quòd iam diu an-
te ab Episcopo Fani Andrea, reliquisque factionis principibus decretum erat, vt Ari-
glos cum Scotis committerent. Etsi alia ratione eos ad arma sumenda nequeant ad-
ducere, iniurijs inferendis ad bellum inuitos pertraherent. *Præfectus arcis etsi mul-*
tis tenebatur indicijs, omniumque oculis, & sermonibus designaretur, tamen adhuc
in pristina officij simulatione erga Regem perseuerabar. Ei datum est, vt Gulielmus
Matellanus è custodia educeretur. Is cum in consilio suam pluribus verbis cõme-
morasset innocentiam, nobilitate, quæ aderat, testante sibi nullis certis indicijs constare,
scelerum quorum arguebatur affinem esse, (arguebatur enim cædis Regis, ac Prore-
gis conscius, & belli ciuilis in Anglia nuper excitati prope auctor fuisse) ita dimissus
est, vt res in aliud tempus dilata videretur. Ipse quoque iureiurando suam inno-
centiam testatus, quodocunque Regis propinqui diem ei dicerent, se venturum
in ius promittebat. Deinde cum de statu regni consultantibus propemodum con-
uenisset, vt ex ijs, quos mater ante quam se regno abdicarat, filio tutores nomina-
uerat, qui id munus suscipere vellet, modo in aduersam factionem postea non ab-
isset, administrationi rerum admoueretur, Matellanus iam tum rerum perturba-
tionem meditatus auctor erat, vt iterum proceres absentes admonerentur, vt si
vellent,

Xx. iij.

vellent,

20

1571

Kalfurig

Rerum Scoticarum

ventent, adessent ad comitia Proregis in certum diem indicta, ne quando causari possent, se absentibus tantam rem precipitaram. Atholius cum paucis assensus: nec ceteri abnuerunt, magis ut aduersarijs omnem calumniandi occasionem tollerent, quam quod quicquam ea dilatione comitorum profici in publicum sperarent. Post haec Thomas Randolphus legatus Anglus est auditus. Regina enim viuo adhuc Prorege legatos miserat, qui exules Anglos deposcerent, qui detecta, & punita Hauarti coniuratione supplicij metu profugerant. Hos legatos Sterlini auditos Prorex Edimburgum reiecerat. Eo mortuo, rebus turbatis sine responso discesserant. Cum vero de Prorege deligendo conuentus haberetur, Randolphus, qui ante aliquot annos in Scotia fuerat, quod res, hominesque eius nationis optime nosse videbatur, & quod ex vtriusque gentis comodo superiores legationes obiisset, omnibus bonis, ut erat, carus esse existimabatur. Is in consilium introductus cum declarasset Reginae suam animus, qualis erga Scotos semper fuisset, eam, ut antea rebus eorum turbatis non defuerit, ita nunc non defuturam. Deinde commemorat incursiones in Angliam, caedes, rapinas, incendia superioribus diebus facta. Eam satis scire nihil horum consilio publico gestum. Itaque eandem in praesentia voluntatem, idem suum in eos studium manere. Atque adeo quanquam grauitur, ac nullo suo merito laesita est, se, quod iure suo posset, nec publice res repetere, nec ob delicta paucorum ab omnibus poenas poscere. Se quidem non esse ignaram, quanta nuper oborta sit omnium rerum perturbatio: neque tamen de bonorum erga se voluntate dubitare, in eorum gratiam non modo culpam a conscientia publica separaturam: sed si ipsi propter motus domesticos pacis perturbatores ad res reddendas cogere non possent, se suas cum illis coniuncturam copias, ut communi consilio poenas violatorum foederum ex peterent. Sin ne id quidem possent, se suo milite suas iniurias persecuturam: sine maleficio exercitum per pacatum agrum iter facturum: neque quenquam, qui a culpa remotus esset, ultioni affinem fore. Reliqua legationis capita continebant adnotationes semper quidem in omni legitimo conuentu utiles, sed ad praesentem rerum statum necessarias. Primum omnium religionem tuendam summa cura, & vigilantia, quae una & erga Deum, & homines officiorum rationem nos docet. Quia nulla res publica secum ipsa discors diu constare potest, in id praecipuo incumbendum studio, & omnibus adnitendum viribus, ut domi ciuibus inter se pax, & concordia sancte colatur. Cum Deus vniuersi opifex Regium huic populo indullerit imperium, Regibus parere, honore eos, & omni obsequio obseruare, & prosequi est equum. Pax, concordia, & amicitia cum omnibus, quoad fieri potest, hominibus Deo est gratissima, funde dique sanguinis humanae sitim (quod vitium Deus vnice execratur) extinguit, aut certe inhihet. Eadem singulorum opes auget, ciuesque suis inimicis formidabiliore facit. Iusticia omnis publicae incolumitatis custos amplectenda cuius praecipua pars est in fontes animaduersio. Cum proditio sit omni legitima dominationi maxime detestabilis, hoc hominum genus quocumque terrarum se receperint, nulla clementia, fauore, & indulgentia est prosequendum. Haeo Randolphus: qui & sancte, & salubriter admonere, & equa postulare est visus. Sed quia nemine in summum magistratum adhuc electo certum responsum dari non poterat, in Cal. Maias est reiectus. Postremo Proregis proxime celsi fratres ex eadem matre Gulielmus, & Robertus Dunglassij sunt auditi. Hi petebant, ut sui fratris indigna mors nullas ob inimicitias priuatas, sed ob remp, illata vindicaretur. Ibi sententijs est variatum, omnibus quidem consentientibus poenas de parricidis expetendas, sed alijs censentibus de ea caede suspectis

suspectis diem dicendum. (nomina autem multorum deferebantur) alijs placebat di-
 es iuridicos nō expectandos aduersus eos, qui arma iam suscepērāt, vt facinus, quod
 scelerate patrarant, vi defenderent. Nec in eos modo statim arma sumenda: sed eti-
 am aduersus omnes, qui superiorum ordinum comitijs capite minuti erant. In eam
 sententiam qui aderant ex equestri ordine prouenerant, nec tamen propositum tenere
 potuerunt, maxime dissuadentibus Atholio, quod diceret frequentiorē procerum
 conuentum expectandum: Mortonio, quod existimaret fore, vt si plura coniunge-
 rēt crimina, vindicta Proregis periret, & res ad civile bellum prorumperet, omnibus,
 qui pacem timerēt, se ad cædis reos aggregantibus. Igitur separanda crimina, ac iure
 (si fieri possit) agendū: nihilque ante Cal. Maij (qui dies ad conueniendū dictus e-
 rat) innouandum. Ita conuentus ille solutus est, maxima populi parte cunctatio-
 nem nobilitatis damnante: quod ad nutum inimicorum Regis omnia acta dicerent:
 qui has moras innecterent, vt spatio interposito cædis inuidia relāguēsceret, & factio
 aduersa interim vires assumeret. Hanc vulgi opinionem, & quædam, quæ iam præ-
 cesserant, & plurima, quæ secuta sunt confirmarunt. Nam statim cæde Proregis vix-
 dum diuulgata, Iacobus Hamiltonius oppositis pignori agris Ioanni Somervallio
 Camnerhamio pecuniam accepit, quā cum alia summa ab amicis corrogata ad mili-
 tem mercenariam conducendum misit ad amicos iam ante præmonitos, vt propter
 subitam mutationem, quæ inimico ipsorum capitali sublato acciderat, in omnia pa-
 tati essent. Nec post id a coitionibus in multis, ac distantibus locis a Regina factione
 cessatū. Ad decimum quintum Cal. Mart. capita fere factionis rebellis conue-
 runt Glasguz. Inde Argathelius, & Bodius ad Mortonium scripserunt, se, quia Prore-
 gis percussores, & cædis conscios quinā essent, adhuc ignorarent, libenter ea de re &
 cruenta, & punienda, cum reliqua nobilitate cōsilia cōmunicaturos: verum se Edim-
 burgum non venturos. Sin Regia factio sibi persuaderi sineret, vt Linnuchū, ad Va-
 riu facellum, vel Sterlinum venirent, nullā se moram facturos. Res à Mortonio cum
 Metrellano cōmunicata (ita enim in literis erat scriptum) nullum exitum habuit. Eo-
 de tempore scripsit Linnucho Thomas Carus ad socerum suum arcis præfectum, si
 à Regina Anglorum impetrari posset, vt incursiones nuper factas dissimularet, se in
 posterum operam daturum, vt limites pacarentur, & in officio essent: sin hanc illa
 conditionem recularet, se in incepto perseueraturum: neque enim se dubitare,
 quin boni ciues, qui in officio erga suam Regiam perstarent, se coniungerent, &
 auxilia Gallica mox affutura. Quinto Non. Mart. Hamiltonij, Argathelius,
 Bodius Linnuchi conuenerant. Sed cædes vnus mercenarij militis omnes e-
 orum rationes subito tumultu exorto conturbauit. Quam ob causam postridie
 Hamiltonios Fani Andreae Archiepiscopus domum reduxit. Reliqua rebellium
 factio, in primis Huntleus, Atholius, Crafordius, Ogiluius, item ex Cisforthanis
 Humius, Setonius, Matellanus conuenerunt Edimburgum. Mortonius qui-
 dem in vrbe erat cum paucis admodum comitibus, donec Glencarniæ, & Mar-
 cæ Comites cum suis clientibus aduenissent. Ad quartum Non. Martij capita
 factionum coierunt ad consultandum de summa rerum. Sed ea consultatio
 lente procedebat propter absentiam Argathelij, cuius tum magna erat poten-
 tia, & auctoritas. Huic Huntlaus se persuasurum recipit, vt cum reliqua
 factione se coniungeret. Verum is re infecta redijt, fraude (vt maxima pars
 hominum credidit) Matellani: qui omnia in longum duci volebat, vt re-
 bus nouandis in statu regni turbulento locus esset opportunior.

Erat

propter innotam morib
 multa pmanst

Rerum Scoticarum

Erat & Argathelio in omnibus actionibus aliud impedimentum obiectum, quò minus eius vires temporum superiorum famæ responderent, quòd quamuis ipse impensissime causæ Reginae faueret, tamen amici, clientesque, ac ne frater quidem eum aduersus Regem sequi volebant. Ea nocte, quæ secuta est repentinus nullis apparentibus causis terror totam factionem ita perculit, vt armati ad lucem vsque peruigilarent, ac mane Edimburgo trepidè discederent. Toto huius conuentus tempore id prope vnum est disceptatū, quo iure tū Scoti creare Proregē possent. Alij ex diplomate Reginae, in quo ante triennium octo e principibus procerum designauerat, e quibus vnum, aut plures (si videretur) filio tutores nominauerat, vnum aliquem nūc rerum summæ præficerent. Alij huic diplomati Prorege iam ex eo creato nullum amplius locum esse, nullamque omnino rationem eius esse habendam contendebant: vt quod non in perpetuum, sed in id modo tempus confectum esset. Erant qui ad conuentum procerum vniuersalem rem integram differendam censerent: sed ij fere ex Matellani factione, qui tantam rerum perturbationem expectabant, quæ multitudine sine rectore & facile exoriri, & ægerrime sedari posset. Tertia sententia vtranque harum dānabat. Priorem, quòd diplomatis Reginae, cuius ab initio (si iuris diceptatio fuisset) nullum erat momentum, nunc minus ratio ducenda esset: alteram, quòd prorogatio plurimum secum afferret periculi, longioremque moram, quam presentium rerum status ferre posset. Igitur coire iubebat, qui Regi a primordio regni inuendi fuerant auctores, eique constanter ab eo tempore obtemperarunt, quibuscumque possent rationibus prospicere, ne quod publice detrimentum capiatur, ac mature talem Proregem edant, qui & Regis salutem, & omnium incolumitati consulere & possit, & velit. Nec hæc recepta est sententia. Itaque re infecta solutus est conuentus. Tot coitionibus frustra tentatis, vt populum in suam factionem pertraherent, rebelles rursus ad belli Anglici seminaria reuersi eosdē, quos antea duces latronum immitunt, qui nihil sibi reliquum ad extremam crudelitatem fecerunt. Ipsa interea factionis capita Reginae Angliæ conuictijs proscindunt. Proceres Scotorum calumniantur tanquam Anglorum cliētes, Vulgo minantur, si Anglica accersant auxilia, se Gallorum, & Hispanorum præfidijs vsuros. Eisdem forte diebus applicuit Britannodunū e Gallia Veracus quidam e cubicularibus Regis Francorum ministris, vnus, qui magnificis promissis eorum animos non nihil erexit. Secundum hæc Hamiltonij suorum popularium conuentum in quintum Idus Apriles Limnuchum indicendum curarunt. Ad eum diem cum Reginae factio frequens venisset, ibi quod iam diu ante secretis coitionibus erant meditati, palam tractari cœptum, vt suscitato aduersus Anglos bello in publica rerum perturbatione priuatę iniurię, actionesque de cæde Regis, & Proregis aut omnino antiquarentur, aut saltem refrigererent. Rebus Limnuchi inter populares coniurationis modo agitatis, nec adhuc plane explicatis, quòd maiorem res haberet auctoritatem, statuunt Edimburgum trāsire ad tertium Idus Aprilis, ac præter alias commoditates, quas locus habebat, oppidanos, in quibus magnum in omnes partes momentum ponebant, adiungere. Id perfacile factu videbatur, cum Gulielmum Kircadium eundem & arcis, & vrbis præfectum in suas partes iam pertraxissent. Sed quia excubias ibi fieri intellexerant, ac vulgus in alteram partem procliuus, ad oppidanos prius mittunt, vt sibi eorum voluntate ibi conuenire liceat. Oppidani responderunt, se ne minem tranquillitatis publicę studiosum, qui Regis imperio pareat, exclusuros, vt Anglos vero exules, & Hamiltonios in urbem non accepturos: ne vel Reginae Anglorum

1571

Y. h. h. g. u. m. i. e. d. i. n. i.
h. u. n. g. i. g. l. s. a. r. e. g. i.

glorum, in cuius regno negotiarentur, assidue effenderent: vel cum cædis nefariæ
 reis consilia communicasse viderentur: nec etiam passuros, vt noua edicta, quæ ad
 Regij imperij imminutionem spectarent, proponerentur: aut iuentus (vti in mo-
 re est) ad arma capienda tympano conuocaretur. His legibus etsi dura viderentur,
 tamen eò venerunt, rati te paulatim posse simplici multitudini obrepere, & oratione
 comoda demulcendo vniuersos suæ potestatis facere. Nec tamē persuadere ciuibus
 potuerunt, Kircadio vrbis, & arcis præfecto adnitente, vt clauis portarū ciues eius tra-
 derent, vel de solita custodia cederent. Toto eo tempore ad Matellanum, qui aut po-
 dagra laborabat, aut egregie simulabat, quotidie adeo frequentes cōueniebant, vt do-
 mus eius lud°, & ipse ludimagister vulgo nominaretur. Nec cessabat interea viro, ci-
 troque commeare Atholius, vt diuersæ factionis homines ad eum cœtum, qui erat
 Edinburgi attraheret. Illi concordēs recusabant ante diem Cal. Maij (qui cōmu-
 niter ab omnibus consentientibus erat dictus) conuentre, nisi scirent, quæ necessitas
 tempus constitutum anteuertere cogeret. Si qua res magni momenti incidisset,
 quæ nullam pateretur dilationem, cum Comite Mortonij, qui domi suæ ad quatu-
 or millia passuum aberat, communicarent. Is reliquos faceret certiores. Tandem
 per Atholium dicta est dies, qua die vtriusque factionis pauci ad villam Mortonij
 quæ est Dalkethi, conuenirent. Locus factioni Regine non placebat: non quòd
 quicquam insidiarum timerent, sed ne sua vilesceret auctoritas, si ipsi ad Mortonium
 potius, quam ille ad eos accederet. Igitur multis conatibus sumptis, neque vlla re-
 latis ex sententia procedente, subita interuenit soluendi conuentus necessitas. Nam
 cum aduersarios excludere vrbe cuperent, neque ciues in suas partes trahere vale-
 rent, statuunt e vicinis locis maiorem accersere multitudinem, vt inuitis etiam incolis
 omnia in sua potestate haberent. Iuuabat hoc consilium magnopere arcis præfectus,
 qui quos in custodia habebat (erant autem factionis Regine prope principes) libe-
 ros dimisit. Sed rumor subitus de aduentu Anglici exercitus Beruicum omnes eorū
 auctoritate publica emissi domos ad sua tuenda profecti sunt. Humio etiam pecu-
 niæ, quam ad militem conducendum contribuerat, ad arcē suam Humum munien-
 dam portio est data. Thomas Carus, Valterus Scotus, qui auctore maxime Ar-
 chiepiscopo Fani Andreæ excursionēs in Angliam fecerant, arbitrati ex hoc initio bel-
 lum inter duo regna exarsurum derelicti a vicinis, ac trepidi rerum suarum mittunt
 ad suæ factionis principes rogatum auxilium, aut si id grauerentur, Lauderā saltē pro-
 pinquum oppidū venirent, ac inde bellum ostentarent. Cum ne id quidem in petra-
 rent, ac ne pecuniæ saltem publicæ particulā aliquam ad publicū vsum exprimerent,
 irati, quòd a quib° erant in bellum coniecti, deserti, ac proditi essent, ad sua quisque
 tuenda pessima cum spe in posterū abierunt. Ita tot rebus vno tempore præter expe-
 ctationem cadentibus, omnia eorū cōsilia turbata fuere. Sed maxime præter opinio-
 nem accidit repentinus Anglici exercitus aduent°. Ad quē remorandum duplicem
 miserant in Angliam legationem. Alteram ad Thomā Suffexiæ Comitem, quæ pre-
 careretur inducias, donec per literas rerum suarum statum Regine Anglorū indicarent.
 Alter enim legatus literas ad Reginam ferebat, quæ multa pro ipsorum causa, mul-
 ta aduersus Regiam factionem continebant. In primis suas vires supra verum
 augendo, contra hostiles eleuando prope bellum Anglis minabantur. Metel-
 lanus enim cæteris persuaserat, Reginam foeminam natura timidam omnia prius
 facturam, quam ad arma veniretur: quippe Gallis, & Hispanis multis de
 causis

Rerum Scoticarum

causis ei infensis, rebusque domi nondum quietis. Petebant enim rebelles, ut Regina Angla velut arbitra superioris biennij scita (etsi multi ipsorum eis subscriperant) retractarentur: ac velut nouo initio sumpto, nouum decretum cōmuni omnium cōfilio fieret. Et ut suæ factionis firmitatem magis ostentarent, procerum suę partis nomina literis ad eam missis indiderunt. In ijs, ut multitudinis speciem augerent, multos aduersæ, plures neutrius factionis adscriperant: rati propter iuenerum longitudinem, & eorum, quæ procul geruntur ignorationem, & quod literæ ad Reginam scriptæ ad paucorum conscientiam erant peruenturę, eam fraudem difficiliorē regi posse. Accidit eodē tempore res, ut ipsi existimabant peropportuna, quæ & Anglos faceret legniores, & Scotorum vulgo formidinem inijceret: nempe aduentus hominis Galli, humilis quidē fortis: ut qui Lausaci minister domesticus paroni gratia in aulā irrepserat. Is multas eodem exēplo epistolas a Rege Gallorum attulerat, nō ad p̄sicipes modo factionis Reginae, sed ad multos quoq; qui neutri factioni se adixerant. Gratia ingentes singulis aguntur, quod hæctenus a Regina steterant. Orabat Rex, ut in eadem constantia perseuerarent. Se auxilia etiam maiora, quam rogabatur cum primum commode posset, missurum. Addebat etiam de suo tabellarius omnia in Gallijs iam esse pacata. Gasparē Collinium, aliosque rebelles eō coactos, ut se Gallia discessuros pollicerentur, ne quietem publicam eorum presentia interpellaret. Nec se dubitare, quin ante suum reditum, miles, qui subsidio mitteretur, conscriptus foret. Prudētiore, etsi hæc magna ex parte vana esse sciebāt, tamen ijs rumoribus facile plebem falli patiebantur. Igitur cum animi multorum per hæc essent erecti, eam læticiam minuit legatorum ex Anglia rebus infectis reditus. Neque enim Suffexio è re Anglica videbatur exercitum per inducias ociosum alere, nec integrum bellum omittere nullis conditionibus ab hoste oblati. Et literis ad Reginam scriptis (nam id ipsa iusserat, ne expectatio responsorum in mora rebus gerendis esset) resignatis fraus facile detecta est: quippe cum & literæ essent vanissimę, iactationis plenæ, & nihil earum rerum, quæ in Scotia agerentur, Angli ignorarent. Legati prope conuitijs abacti. Exempla literarum in Scotiam ad Regiam factionem remissa. Ea igitur spe deiecti, & aduentu subito exercitus Anglorum ad finitima loca deterriti, & auxilijs suorum, qui domum ad sua tuenda abierant destituti, & oppidanorum animis parum confisi, cum ad Cal. Maias hostes Edimburgum venturos scirent, Limnuchum discedunt, eum locum rati cōmodum ad suos è longinquis regni partibus accersendos: & iter aliorum ad conuentum euntium impediendum, & reliqua, quę superioribus diebus in cōsilio iactata erant perficienda. Ibi Hamiltoniorū amicis, & clientibus collectis totum iter, quod Edimburgum ferebat, infestum reddebant. Cum Ioannē Areskinum Marriæ Comitem illà ducturum scirent, se in colibus propinquis ad transitum impediendum obiecerunt. Ille cum ibi iniquitatem cognosceret, paulo supra ad duo millia passuum flumen superauit, atque Edimburgū sub vesperum intrauit ad tertiū Cal. Maij. Post eum diē cum Regis factio Edimburgi Reginae Limnuchi se cōtinerent, atque alteri alteris seditionū causas, & initia impunitatem, qui Edimburgi conuenerant, ad alias quasvis conditiones se faciles fore affirmabant, ac si quis de se quereretur, bonorum virorum arbitrio satis facturos spondebant, modo incolumi huius Regis auctoritate superioris Regis, ac Proregis cædem vna secum vlisci vellent. Cum ad hæc nihil æqui respōderetur, qui Limnuchi erant, edixerunt, uti ciues vniuersi Reginae legatis parerent. Comites tres, Aranie, Argathe, & Huntlex comitia in tertium Nonas Augusti Limnuchi habenda indixerunt. Altera

Altera factio legatum ad Reginam Angliæ Robertum Petcarnium miserat, qui ageret cum ea de communi hoste reprimendo: quòque facilius Scotorum in se animos intelligeret, ex eius arbitrio Proregem electuros. Interea dum vtraque pars diuersi diuersa agitant, Angli Teuiotiam ingressi villas, & vicos Carorum, & Scotorum (qui in Angliam violata pace fecerant excursiones, & Anglos profugos ad se receptauerant) diruunt: agros populationibus vastant, & incendijs deformant. Humam arcem, in quam dominus multos commeatus intulerat, ac tota vicinia preciosissima quæque rerum suarum, vt in munimentum firmissimum seposuerat, Suffexius circumsedit. Ea cum à præsidio valido fortiter defenderetur, Anglique postridie re infecta discessuri essent, literæ, quas Alexander arcis dominus ad suos non multo ante scripserat, omnes eorum rationes irritas reddiderunt. Iusserat enim per literas præfidiarios Gulielmi Drurij equitis Angli consilio vt, & quicquid is imperasset sine exceptione parere. Id cum Drurius Suffexio indicasset, ille arcem deditâ diripuit, & custodibus Anglis impositis cum magna præda Beruicum redijt. Ita Humius, qui nihil ab Anglis metuebat, imo quos amicissimos existimabat, vt qui sciret Drurium, & Suffexium occulte Hauarti rebus studere, grauissimam illam sua credulitate iniuriam accersiuit. Tandem ab omnib⁹ amicis, & propinquis, qui prope omnes Regijs in partibus erant, relictus cum vno, & altero comite Edimburgum venit, ac se in arcem abdidit. Nec minus ab alio limite Scrupus Anglus Annadiam ingressus agros Ionstoni (qui etiam in Angliam fecerat incursiones) omni belli iniuria foedat. Ipse Ionstonus locorum noticia fretus equitum sequentium impetum paucis fugæ comitibus elusit, Ioannes Maxuallius cum tria millia hominum è propinquis agris haberet coacta, ei opitulari nõ aut⁹ suis se locis tenuit. Paucis post dieb⁹ Angli, qui Beruici erant, acceptis obsidibus bona fide secũ agi persuasi, equites trecentos, pedites mille duce Drurio aduersus hostes communes mittunt. Ad eorũ aduentus famam Hamiltonij Glascuam profecti arcem Archiepiscopi diruere decreuerunt, ne Comiti Leuinio tum ex Anglia reuerso receptaculũ, ac belli sedes esset. Eam cum a paucis adolescentibus absente præfecto teneri, nec a rebus necessarijs satis paratam esse scirent, rati subito suo aduentu posse opprimi, tam repente oppidũ ingressi sunt, vt bonam præsidij partem excluderint. Hac spe deieci oppugnationem acriter, sed æque frustra sunt aggressi. Nam per aliquot dies præfidiarij (erant autem viginti quatuor) tam acriter eos exceperunt, vt plures ex oppugnantibus, quam ipsi erant, occiderint: reliquos cum multis vulneribus repulerint. Ex suis vnum amiserunt, nemine præterea vel saucio. Sed Hamiltonij audito Anglos Edimburgi iam esse, & Ioannem Areskinum Sterlinum venisse, ac mox subsidio venturum, quanquam & è longinquis regionibus auxilia accipissent, sub vespere obsidione soluta trepide discesserunt. Hamiltonius, & Argathelius in Argatheliam, Huntlaeus per montes prope inuios domum, cæteri quæ cuique commodum erat, se contulerunt. At qui Edimburgi erant Angli post biduam Glascuam profecti toto tractu Glotiano agros Hamiltoniorum, & si qui alij in eadem Proregis conserant, aut exules Anglos receptauerant, magna omnis generis præda abacta ruinis, & incendijs foedarunt. Dum machinæ ad conuerberandam arcem non procul a pago, cui Hamiltonio nomen est, positam, Sterlino apportantur, Drurius, qui rebellibus Anglis clam fauebat, hanc expeditionem prope fecit irritam. Anglos enim non soluto ad diem stipendio tumultuantes, ac statim se discessuros comminantes adeo non compescuit, vt ipse plærisque auctor eius motus fuisse crederetur. Sed pecunia

Rerum Scoticarum

pecunia mutua repræsētata miles est retētus, & machinis admotis arx, intra paucas horas deditionem fecit. In præda quidā agnouerunt vestem, aliamque Iacobi quati Regis supellectilē, quam dominus arcis cū eieraret, regnum sancte iurauerat penes se nō esse. Arx semidiruta relicta est. Vicū, & in ea villā Hamiltoniorū magnificā vulgus furēs inuitis ducib⁹ incendit. Exercitu reducto, Angli Beruicū, Scoti ad sua quisque se receperunt. Darum Drurij precib⁹, vt arcis præsidium incolume dimitteretur. Illi dimissi Robertū Sēplium gentis principem dum velut expeditione peracta domum securus redit, è generi sui domo captiuum abstrahunt. Quæ res suspicionē de Drurio acius inflāmauit. His reb⁹ vixdum peractis, Petcarnius è legatione Anglica reuersus hæc fere retulit: Reginam mirari, quòd quarto demum mense a Proregis interitu de statu rerū suarum eam certiorē facerent. Se enim ob hæc cunctationē incertā fuisse quid de eis speraret. Interea sollicitatam crebris Galli, & Hispani legati precibus nomine Regum suorum, & Reginae Scotæ prope quotidianis querelis fatigatam promississe audientiam: sed ijs legib⁹, vt Scota scriberet ad suspensionis homines, vt interea dum colloquium illud finiretur, vi, & armis abstinere. Quæ publicis edictis de reb⁹ nouandis attentarūt, ea cōtrariis edictis reuocarent: res in eodē statu esse sinerent, quo vitio Prorege fuerāt. Exules Anglos bona fide redderēt. Etsi finito colloquio de cæteris reb⁹ inter eos cōueniret, vt obsidibus, & alij fidei pignoribus caueretur, vt pacta inter eos firma, & rata manerēt. His legibus colloquium promissum. Hac autem pactione illigata negabat se posse cōsiliij cōsilio in creādo Prorege participem fieri, ne causa Reginae Scotorū nōdum audita præiudicasse videretur. Cæterum curæ sibi rem Scoticā fore. Rogabat, ne interim ab armis, & a Prorege creādo abstinerēt. Sese daturam operam, ne hoc tantillum moræ sit eis dāno. Hac renunciata Scotos varie affecerūt, cum & ratio tēporis cogeret ad Anglorum voluntatē cōsilia sua accōmodare, nec tamē ignorarēt, quantum publice interesset, vnum esse in sūmo magistratu, ad quem omnia deferrētur. In hoc superiorib⁹ mēsis creādo cunctationē, spatium inimicis dedisse, vt se colligerent, & nos iudicium cōselsos facerēt, noua edicta quotidie proponerēt, omnia Regū munera vsurparēt. Cōtra Reginarum animos languescere, multitudinē imperio lutam nō diu dicto audientē fore, cui certum non esset, cui pareret. Post reditū legati certiores facti sunt nouo tumultu in Anglia excitato, Lōdini templorū forib⁹ diplomata Ro. Pont fuisse affixa, partim quæ Anglos hortarēt, vt ab iniusto Reginae imperio se liberarēt, partim propositis præmijs, vt ad cultū Ro. Po. redirent, nec ab ijs cōsilijs Regina Scotorū aliena crederetur. Hæc quanquam sopita, & ex literis Sussexii Comit̄is rescissēt, & idē Thomas Rādolf⁹ prælēs affirmaret, egre cōtineri poterāt, quò minus Proregē crearēt. Tādem medio cōsilio, vt aliquam sūmi magistratus speciem haberent, Interregem nominare decreuerūt, cui imperiū vsque ad quartum Id. Iulias esset: quo spatio interposito certiores ex aula Anglica de Reginae voluntate fieri possēt. Eius enim animum a se nō esse alienū vel hinc maxime augurabatur, quòd inter cōditiones induciarū posuisset, vt exules Anglos rebelles redderēt. Id enim si fieret, intelligebāt rebelles omniū Papanorū animos per totā Angliā a Regina Scota alienatū iri: sin negarerur, colloquiū esse sublatū, & suspensiones, quæ vulgus auerterēt, indies incrementum accepturas. Videbāt etiam cætera nō facile cōueniunt, cū ex liberatione captiuae maius Anglis, quàm Scotis immineret periculū: nec cætera cōuenirēt, Anglam cōmissurā, vt, nisi obsidib⁹ acceptis eam dimitteret: nec eam obsides dare posse, per quos satis cautū videri posset. Ijs rebus paulo cretiores

aliqua cōmunitio
regum sicut

Interregē creant Matthæum Stuartum Leuinie Comitē Regis Scotorū autem. Duni
 nouus Interrex adhibito cōsilio, quę superiorib⁹ tumultib⁹ erāt lebefactata cōfir- *interregē wat²*
 mare nititur, cōmodum literę Reginę Anglorū ad sextum Idus Iulij afferuntur: in *matthęo stuarto*
 quibus cū multa de suo erga Regē, regnumque Scotorum animo disputaret, & be- *leuinie comes*
 nignē suā opē polliceretur, nominationē Proregis, quę sibi foret inuidiosa, nec ipsis *Et rex prorex sta*
 exempli satis probādi, deprecatur. Cōsiliū tamen suū si exquirāt, neminem sibi
 videri auo pręferēdum, in eo pręsertim munere, quod maxime fidem erga pupillū
 nōdum sui potentem exposceret, & qui iam ob eadē causas pręrogatiuam tulisset.
 His literis cōfirmati Mathæū ex Interrege Proregem creat cōcordib⁹ omnium or-
 dinū suffragijs. Is statim vt creatus est, sacramento de more dicto de statu religio-
 nis, deque patrijs legibus, & institutis obseruādis primum omnium edixit, vt omnes,
 qui per ætatem arma ferre possent, quarto No. Aug. Limnuchi pręsto essent ad im-
 pediēda seditiosorum comitia Reginę nomine indicta. Deinde ordinū cōuentum *quod lictum hęc ca dicit*
 Regis nomine indixit in decimum Octobris diem. Misit quoque ad arcis Edim-
 burgēsis pręfectum, qui adhuc partium Regiarū studium strenue simulabat, quā-
 quā omnes eius actiones animū ab oratione ostēderent alienū. Ab eo petebat ma-
 chinas aliquot æneas, apparatusque ad eas tractādas necessarium, magis vt an imū
 eius nudaret, quam spe quod petebatur impetrādi. Ille cum inīcio satis liberaliter
 promississet, appetēte comitiorū die promissā flagitantib⁹ impudenter recusauit. Su-
 am enim operam ad cōcordiam iūgendam, nō ad fundendum Scotorum sanguinē
 semper fore paratā. Nihilominus Prorex ad diem Limnuchū venit quinque milli-
 bus armatorum comitatus. Sed cū nihil ab hostib⁹ moueri audiret, nisi quod Bre-
 chiniab Hūtlæo centum sexaginta mercenarij collocati erant, ac edictū propositū,
 vt Brechinentes prouiderent, vt ad quartum Id. Aug. cōmeatus illic aliquot milli-
 bus hominum esset paratus. Pręsidiarij ab eo relictū nō modo ciues, sed omnes eri-
 am prętereuntes itinerib⁹ infessis, spoliabāt. Prorex de cōsiliij sententia eō officij
 statuit: vt ante Huntlæi aduētum locum occuparet ad multa cōmodum: & ibi, si ne-
 cesse esset, ante quā reliquę aduersarū partium copię conuenirēt, cum eo pręlio de-
 cerneret, illā que sclopetariorū, quā vnā habebant, manum deleret, & factionis duces
 quosdā (nam audierat ibi esse Crafordiæ Comitē, & Iacobum Ogiluium, & Iaco-
 bum Balfuriū) de improviso opprimeret. Igitur Patricio Lindesio, & Gulielmo Ru-
 ueno supremi ordinis, & Iacobo Haliburtono pręfecto Taoduni pramissis, vt quāta
 possēt celeritate assumpta iuuetute Taoduni, & Perthi rumores pręuenirēt. Hi quan-
 quā ad celeritatē nihil sibi reliqui fecissēt, ac proxima nocte sublatis in equos peditib⁹
 festinassēt, cū iam in propinquo essēt, ac lentiore gradu incederēt, ne fatigati ex i-
 nere ad hostē recentē peruenirent, trepid⁹ Brechinū nuncius affertur, hostes adesse.
 Ogiluius, & Balfurius, qui forte aderant, militē breuiter, ac pro tēpore allocuti bono
 animo esse iubēt: intra triduum se cū Huntlæo redituros, statimque equis cōicēsis
 per proximos mōtes ad suos contendunt. Milites relictū quod cuique ad manū erat,
 diripiunt. Eorum circiter viginti turrim tēpli propinquā occupant. Ceteri in ædes
 Comitis Marrię, quę arcis instar in proximo tumulo sitę oppido imminēt, cōfugiūt,
 Iacob⁹ Duglassius Mortonij Comes cū octingētis equitibus longiore via ducēs po-
 stridie affuit. Prorex dimissis domum Leuinianis, & Renfroanis, vt suis agris præs-
 dio essent, si quid ab Argathelia moueretur, ipse tertio die Brechinum pramissos
 allequitur. Cum ad rumorem aduentus eius nobilitas è vicinis agris conflueret,
 ac iam ad septem millia armatorum in castris censerentur, qui in turri sacrę ædis e-

Rerum Scotticarum

rāt, statim deditiōē fecerūt. Reliqui cū ad paucos dies se satis acriter defendissēt, ac
 nōnullos, qui incautius subibāt, partim occidissēt, partim vulnerassēt, tādē audito a-
 neas machinas admoventi, & se ab Hūtlgo destitutos esse, & ipsi Proregi se permile-
 rūt. Is triginta, qui pleriq; capti antea, ac dimissi fuerāt, aut in causa pertinacius perse-
 uerāt, laqueo extinctis, reliquos pene exanimis dimisit. Hūtlæ° interea, qui ad vigi-
 ti millia passuū aberat, frustra maiorem manū colligere conatus (quod maxima pars
 hominū quoties libere voluntatē declarare audebant, a turpitudine causæ abhorre-
 bāt) trepidus vt sibi cōsuleret, in vltiores regiones cū paucis retro cessit. Prorex re-
 uersus Edimburgū, vt ex ordinū sētētia res vbiq; turbatas cōponeret, ad cōuentum
 ibi indictū venit. Rebelles nulla spe salutis sibi relicta in ordinū cōcordia, præsertim
 ij, qui primū Regi cēdis, deinde qui cēsi Proregis rei destinabātur, egerūt per Reginā
 Angliæ, vt quoniā ipsa promiserat legatis Frācorū, & Hispanorum, se partib; auditis
 res si fieri possit, cōpositurā, interea nihil noui publice statueretur. Hac mora impe-
 trata (nihil enim in eo cōuētū est actū, nisi quod Proregis electio est cōfirmata) nū-
 quā cessarūt rebelles Gallos, & Hispanos sollicitare, vt auxilia in Britaniā ad Reginā
 restituēdā mitterēt. Et quoniā ex eius restitutione veterum ceremoniarū restitutionē
 pēdere affirmabāt, tētatus est Pont. Ro. vt quia lōgius aberat, saltē pecunia partes iu-
 uaret: is misso in Scotiā, qui rerum statum præses cognosceret, cū Romanēsum fac-
 tionē infirmiorē ibi cōperisset, nec omnes rebelles in papismo restituēdo cōsēire, a
 causa abstinuit. Motum tamē aliquē interim in Anglia (quoniā ibi suā factionē ad-
 huc præpotētē esse intellexerat) diris noctu templorū valuis affixis, ac indulgētis, &
 præteritorū impunitate promissis excitare conat° est. Prorex in octauum Cal. Febr.
 ia dicto cōuētū (quoniā intra id tempus legatis exterarum nationum satis factum iū-
 sperabat) ad res, quoad fieri poterat, legib; & iudicijs cōponēdas Edimburgū redijt.
 Rebelles renouatis subinde inducijs per Anglię Reginā, donec vtriusq; partis lega-
 ti apud eam disceptarēt, nō tamē aduersus pacem a se petitā res nouas moliri desi-
 nebāt, freti (vt credebatur) maxime Comitum Sussexij fauore, qui tum exercitui An-
 glorū in Northumbria præfuit. Is enim siue Ducis Nortfolciæ causā nōdum de-
 plorata, siue Reginę exulis, de cuius reditu nō omnino desperabat, pollicitationib;
 inductus in rebellium factionē promior erat. Ea re animaduersa, Scoti sua cōsilia cum
 eo parcius cōmunicabāt. Hieme per inducias subinde renouatas trāfacta, cōuentus,
 qui fuerat in octauum Cal. Febr. indict°, in Maium est dilatus. Interea Hamiltonij cū
 in eadē Proregis frustra multos subornassēt, tādē Pasleti turrim custodib; eiecijs
 occupāt: rati inter maiorū rerum curas impune id sibi fore. Prorex principes legatio-
 nis in Angliā ad disceptādum cum legatis exterorū Regum Mortonium, Robertū
 Percarniū, & Iacobum Macgilliū ad No. Febr. misit. Iple Pasletum profectus con-
 uocata tātum vicina nobilitate, quæ suæ factionis erat, turrim oppugnare est aggres-
 sus. Obsessi autē cū ab eo aqua arcerētur, coacti deditiōē facere. Deinde Gilberto
 Kenedo in Cariēta Regiarū partū homines iniurijs, & dānis assiduis infestāte, Aē-
 ram petijt. Kenedus propinquo metu paucarū cohortium ostērato, gētiles etiā su-
 os, qui in fide permāserāt, Regiasq; partes cōstāter tuebātur formidās fratrem vnicū ob-
 fidē dedit: diēque cōstituit, quē ad diē ipse Sterlinū veniret, & pacta cōfirmaret. Hac
 deditiōē secuti Hugo Mōgomeri Eglētonij Comes, & Robert° Bodius ad Prore-
 gē venerūt, atque ab eo in fidē sūt recepti. Per omne hoc tēpus cū Prorex in recipi-
 endis rebellibus, & Mortonius in legatione Anglica abesset, qui arcem Edimburgē
 sem tenebāt, metu propinquo liberi nō cessāt militem cōscribere, loca vrbis idonea
 presidij

1572

Hamiltonij oratio
 vbi vniuersi et vna
 fuerunt vniuersi fuerunt

præsidij occupare, cōmeatus a mercatoribus Lethā inuēctos diripere, & quibuscun-
 que rebus possunt, se ad obsidionem tolerādam comparare, donec sperata ab exteris
 auxilia aduētarent. Proregi equi lapsu grauius afflicto, ac propterea Glascuā reuerso *Britannodunum ar-*
 permilitem gregariū spes Britannoduni recuperandi est oblata. Is cum inter præsi- *minutissima, et*
 arios in arce mereret, vxor ad eū sæpe illuc cōmeare solita furti fuit accusata, ac iubē- *peruenit in gregi-*
 te Flaminio virgis cæsa. Eam rem maritus homo vxorius, & qui iniuriā insignem cōn-
 iugifactā existimaret, adeo ægre tulit, vt spōte ex arce discesserit, & ex illo nihil magis
 cogitarat, quā qua ratione posset nocere Flaminio. Igitur ad Robettum Duglassium
 Proregis propinquū rem defert. Ei pollicetur, si det, qui se ducem sequatur, facturum,
 vt arx breui in eorum potestātē perueniat. Roberto adiunctus est Ioannes Cunigami-
 us, qui diligētius de rei tātæ cōficiendæ ratione percunctetur. Sed homo rudis, & mili-
 taris cū promissis minus fidei esse videret, quod dilucide expedire nō posset, quæ erat
 pollicite. Ego, inquit, quādo verbis parū creditis periculis me p̄cipē offero: si me se-
 qui uoletis, vos in arce sistam: sin aliud sentitis, rē omittite. Oratione eius ad Proregē
 delata, cū & res magnitudine sua animos in spem tantā p̄ nos accēdisset, auctor autē
 etsi fidū existimarēt, tamen parū idoneus videretur, adhibito in cōscientiā suscepti fa-
 cinoris Thoma Crafordio viro forti, & rei militaris perito, tādē conuenit, vt vel temere
 poti' spē tātā secuti fortunā experirēt, quā per ignauā occasione defuisse viderēt.
 Igitur paucis diebus in scalis, aliisque rebus necessariis parādis ei negotio cōsumptis,
 Cal. Apr. rei cōficiendæ destinatæ, vt rumores p̄uenirēt, quod tum induciē rebellib' *1572*
 per Angliæ Reginā impetratæ exituræ erant. Sed antequā huius expeditionis euentū
 explicem, visum est pauca de situ, & natura arcis dicere. A confluente Glottæ, & Leui-
 ni fluminum planities circiter mille passuum ad proximorum mōtium radices exten-
 ditur. In ipso autem angulo vbi amnes cōmifcentur, rupes biceps attollitur. Alterum
 eius cornu, quod altius se exerit, occidentem respicit. In summo eius vertice specu-
 la est longissimo in omnes partes prospectu. Alterum paulo humilius ad orientem
 vergit. Inter duo cornua, quod in septentriones, & agros versum est latus, gradus ha-
 bet per obliquam rupem hominum iudustria, & magno labore excisos, per quos vix
 singulis est aditus. Est enim saxum illud prædurum, & vix vllis ferramentis superabile,
 e quo si quid vel vi effringitur, vel ruinis collabatur, sulfureum late odorem expirat. In
 superiore arcis parte ingens est saxum, magnesi quidem lapidis, sed ita cæteræ rupi
 cōagmentatum, & adhærens, vt commissura omnino non appareat. Qua Glotta ad
 meridiem præterfluit, rupes reliquis partibus natura præceps sese paululum inclinat,
 & exporrectis vtrinque: brachiis nonnihil soli amplectitur, quod partim naturæ in-
 genio, partim opera humana ita includitur, vt & frequentibus ædificijs per trans-
 uersa latera locum præbeat, & stationem nauium in flumine machinis æneis de-
 uerberando suis tutam, hostibus infestam reddat: & minoribus lembis aditum prope
 ad ipsam arcis portam faciat: ac media, qua ascenditur rupe ædificijs occupata velut
 alteram arcem a superiore seclusam efficiat. Præter naturale rupis munimentum, duo
 sumina Leuinus ad occasum, ad meridiem Glotta fossarum vicem supplent. Cum recessit
 Ad latus orientale quoties estu intumuit mare, rupis radices alluit. Cum recessit
 estus planities non quidem illa (vt fere sunt litora) arenosa, sed canosa pin-
 guiore solo in lutum soluto diffunditur: eaque etiam torrentibus è propinquo
 monte præcipitantibus interscinditur. Reliquum latus in campum herbidum,
 ac planum est conuersum. Arx fontes perennes tres habet. Multis præterea lo-
 cis aquæ viuæ scaturigines. Veteres Britanni (auctore Beda) locum vocabant Al-
 elutham. Scoti, qui olim a Brittonibus Leuino amne dirempti erant, quod in
 sinibus Brittonum id munimentum positum erat, Britannodunum dixerunt. Adiacet
 eodem

Rerum Scotticarum

eodē nocte oppidulū in Leuini amnis ripa plus minus quīgētis a cōfluēte passibus. Hęc
 arx, vt quę insuperabilis videretur, in bellis externis, & ciuilibus sæpe magnas tenētib;
 cōmoditates, hostib; molestias exhibuit. Tum ei Ioānes Flamini; nocte Regine; exulātis
 præerat. Et qui per se Regis factioni par virib; nō erat, et si in eadē prioris Regis nō cōse-
 ferat, tamen ad parricidarū partes se adiūxerat: ac superiori toto quadriennio Regis
 Gallorū (cui persuaserat Scotos fere omnes in Regine; Anglorū potestate clandestinis for-
 derib; abijisse) facultatib; præsidium arcis sustētauerat: ac magnifica in specie iactatione ei
 asseuerauerat, se Scotiq; velut cōpedes tenere, & quādoquē; Gallis ociū suppeteret ab-
 alijs bellis, si modica sibi dētur auxilia, omnia facile se in eorū potestate redacturū. Nec di-
 similitudine promissorū Gall; ei; insaniā alebat misso etiā exiguo bellico apparatu per
 Veracū quēdā, quē ibi subsistere, & Scotticas res speculari iusserat. Augebat etiā præse-
 & insolentiā arx Ediburgēsis, quæ nuper custodū perfidia defecerat a Rege. Itē Prore-
 gis valetudo, qui nuper lapsu equi prope afflicti; in podagrā quoq; inciderat. Præterea
 induciē quoq; per Anglię Reginā ad finē vsq; Martij; mēsis impetratæ. His omib; reb; secu-
 ritas, & negligētia adeo creuerat inter præsidarios, vt frequētes per luxū, & lasciuia in
 oppido vicino, velut in sinu pacis pernoctarēt. In hoc statu rerū paratis, quātū per festi-
 nationē fieri poterat, quę præsens expeditio poscere videbatur Ioānes Cunigami; cū e-
 quitatu præmiss; vt obuios interciperet, ne qua de militū aduētū rumor ad hostē per-
 manare posset. Thomas Crafordi; cum pedite cōsequitur, iussi cōuenire ad Dūbuclū,
 circiter mediū noctis. Is collis ab arce abest prope mille passus. Crafordi; (vbi iuss; erat)
 ibi militibus demum exponit, quō ducerētur, quæque rei cōficiēdę ratio esset, edocet.
 Ducē itineris ostendit: qui primū se pollicebatur ascēsurū: seque, & alios, qui hono-
 re militari eminerēt, secuturos affirmat. Ita militib; facile persuasis, vt iuos duces se-
 querētur, scalas, cæterūque rupis superādę apparatus expediant, ac paulo ante lucē
 pedites ad arcē ducunt. Equites in eo, vbi cōstitērāt loco in vtriusque fortunæ euētū
 restiterūt. Interea dum propius ad arcem accedūt, duo impedimēta eis obiecta sunt.
 Nam & pōs torrentis, qui campum interfecat, fractus, & ignis in proximo repente
 appārēs suspitionē iniecerūt, ne & pōs dedita opera ad iter remorādum esset solutus,
 & ignis a lindicandum hostium aduentum a præsidio esset accensus. Sed pōs celeri-
 ter pro præsentī copia est ita refectus, vt pediti peruius esset, & missi ad locū vbi flāma
 vilita fuerat speculatores retulerūt, nullū ibi ignis vestigiū repertum. Vnde intellectum
 est, ardorē illum ex eo genere esse flammarum, quæ in acre genitę interim subsidunt in
 terras, & subito cōspectæ vanescūt. Ille propior timor, ne cū cælum pluriū stellarū lu-
 mine fulgeret, & dies iam appeteret, conatus eorū ē superiore loco a vigilib; deprehē-
 deretur, cū subito caligo dēsa ita cælum texit, vt nō infra mediā arcis rupem delcēde-
 reretur, superiorē vero partē ita tenebris inuoluit, vt arcis custodibus omnē rerū, quæ infra
 gererētur prospectum adimeret. Sed vt caligo cecidit oportune, ita alius incommodissi-
 mo tēpore casus interuenit, qui pene reliquos conatus fecit irritos. Nā cū plurib; sca-
 lis altitudo rupis esset superanda, ac primæ propter lōgitudinē essent ad tractādū in-
 habiles, hæc pōdere properātium cōscendere grauatę cum nec in lubrico saxo facile sta-
 bili possēt, vna cum ascensoribus repēte corruerūt. Ea res vti initio pauorem, ac tre-
 pidationē iniecit, ita breui cōperto neminē eo casu afflictiū esse, sic militū animos pro-
 pe cōterritos cōfirmavit, vt velut fauente cōsilijs eorū numine alacriores ad pericula
 repetēda efficerentur. Igitur scalis circūspectius admotis, cum ad mediā rupem per-
 uenissēt, nacti locum minus iniquum vbi cōsistere possent, ibi reperiunt inter saxa for-
 te enatam fraxintū, quæ magnas eis cōmoditates attulit. Funes enim ad eā nexos de-
 miserūt, quib; socios infra relictos attollerēt. Ita eodē pene momēto alij funibus nixū
 iuuantibus in mediā rupem evadebāt, alij scalis alijs admotis in sumā rupem niteban-
 tur.

arx Edimburgēsis
 p. regina Joha regi

tur. Hic quoque nouū, & inopinatum euenit malū, quod vniuersas prope rationes
 cōturbauit. Nā in med js fere scalis vnus ascēdentiū subito stupore, quē medici [A-
 poplexian] vocāt, correptus ita gradib^o adhēsit, vt nec ipse vlla ratione diuelli posset,
 & sequētib^o viā prēcluderet. Hoc quoq; periculū militum alacritas, & industria dis-
 cussit, eo ita ad gradus alligato, vt ne remittēte morbo caderet, & scalis sūmo silentio
 inuersis reliqui facile ascēderēt. Cū iam sūmā rupē tenerēt, tertijs scalis murus ma-
 nu factus erat superād^o. Eum cū Alexāder Ramisēus cū duobus manipularib^o ascen-
 disset, vigilēs eos cōspicati excitato statim tumultu saxa cōiiciūt, Ramisēus in pari
 genere pugnæ deprehēsus, cū nec saxa, quib^o hostē peteret, nec scutū, quo se prote-
 geret haberet, ē muro defiliit, & circūuētus a tribus vigilib^o tamē pugnā sustinuit,
 donec comites magis illius, quā suo periculo solliciti se prācipitarūt, & tres vigilēs
 statim cōfecerūt. Interea cū reliqui quātū possēt subsequerētur, murus veti state pro-
 pe solutus pōdere, & conatu scādētium procubuit: ac nō tātū ruina sua aditū patefe-
 cit, sed per rupē etiā intra arcē prāaltā, & ināqualē faciliore descēsu fecit. Caterua-
 tim igitur ingressi magno tumultu cū Deum, ac Regē expeditionis duces, ac non ē
 Proregis idētū de proclamarēt, custodes velut attoniti pugnæ oblitū, quā quisq; po-
 terat, lūē salutē cōsulit. Multi dū prim^o impetus desēuiret, se intra domos cōcluserūt.
 Flamini^o cū per obliquā rupē se subduceret periculis, comite, qui vnus eum seque-
 batur icto, ac statim ruēte attonitus pene per inuia descendit, ac per portulā en īsus
 flumine ob maris estū ad muros vsq; effuso nauiculā nactus in Argatheliā profugit.
 Custodes infimæ arcis, ac prēterea vigiliūque ex prāsidarijs, qui inter popinas, &
 scorta in oppido pernoctauerant, tumultu excitū, ne tētata pugna quā proxime pote-
 rāt fugerūt. Capti fuerūt in arce Ioānes Hamiltoni^o Fani Andreæ Archiepiscopus,
 Ioānes Flamini^o Bogalli^o, iuuenis quidā Anglus ex proxima Anglorū seditione pro-
 fug^o. Veracus Gall^o, qui nomine sui Regis multo antē cū bellico apparatu, & cōme-
 atib^o eō missus illic substiterat, vt Regē Gallū de statu rerū Scoticarum faceret certi-
 orē. Alexāder Gulielmi Leuistonij filius, qui cultu mutato euadere tentarat, a fuga
 retract^o. Prorex de arce capta certior fact^o ate meridiē aduenit. Milites primū collau-
 dauit: deinde Flaminiū vxorē cōsolat^o nō modo mūdū muliebri, sed vasa argētea,
 atque ōne domesticū instrumētū ei cōcessit: agrosq; ē bonis mariti, quæ multo ante
 in publicū redacta fuerāt, vnde ipsa, liberique alerētur assignauit. Reliqua prēda mi-
 liti cōcessa. His ita cōstitutis reb^o per ociū ad arcē visēdā circumiēs, cum ad rupē,
 qua milites ascēderāt, vētū est, res tā ardua cūctis est visa, vt milites etiā satēretur, se
 si periculū prāuidisēt, nullis cōduci prēmij potuisse, vt illac ire tētarēt. Verac^o cū ar-
 gueretur a mercatorib^o, quos fretū Glottē igrēss^o hostiliter spoliatar, multis in cōsi-
 lio cēsētib^o cū eo furti agēdū, tamē apud Proregē valuit legati nomē inane, quod
 ipse suis flagitijs violaerat. Igitur vt spoliatis ab eo sua recuperādi saltē spes inijce-
 retur, ad iudiciū seruari iussus est, & ad Fanū Andreæ apud hospitē nō alienū a causa
 rebellū diuersari, vnde velut vi erept^o paucos post dies (quod quærebatur) discessit.
 Archiepiscop^o, quod cedis Regi, & Proregis superioris manifesto tenebatur, suspē-
 tio Sterlini vitā finiuit. Anglus quāuis multis suspitionib^o premeretur, ex literisque
 argueretur, in Angliā ad suos est remissus. Post eius discessū intellectū est, eū a Nort-
 folcianis submissū fuisse, vt Regē Scotorū veneno tolleret. Bogalli^o in custodiaretō
 r^o. Restabat adhuc iter captiuos vnus, quē Prorex maxime extictū volebat Fani An-
 dreæ Archiepiscop^o. Hic & superiorib^o tēporib^o sub fratre suo Prorege vt multa cru-
 deliter, & auare fierent, author erat: & totam fere sub Regina inuidiam rerum
 sagittiole gestarum sustinebat. Timebat etiam Prorex, ne si lōgior mora interponere

manipularibus rotis

Archiepiscopi suscipi

Archiepiscopi suscipi
et nuncius suscipi
et nuncius suscipi
et nuncius suscipi
et nuncius suscipi

Archiepiscopi suscipi

Archiepiscopi suscipi
et nuncius suscipi
et nuncius suscipi

Rerum Scoticarum

tur, aut supplicibus Reginae Anglorum literis eximeretur, & Archiepiscopi amici ne hanc quidem spem negligebat: & ne temporis angustia hunc conatum impediret, Archiepiscopus vehementer postulabat, ut iudicium patrio more perageretur. Id aliquid spatii etiam quantumcumque erat, allaturum. Et haec frustratio ita discussa est, quod nullo nouo iudicio ad hanc Archiepiscopi causam audiendam opus esset, quippe quae in publicis regni comitijs iam esset diiudicata. Haec fere tum magna ex parte noua sunt prolata. Nam ad eum fere diem maior pars latuerat, Archiepiscopus fani Andreae, qui proxime diuersabatur, libenter trucidandi Regis partes sibi oblatas, & ob veteres inimicitias, & spem propinquam regni in suam familiam transferendi suscepit. Sex igitur, aut octo est factis horribilissimis suorum electis, ac datis eis Regij hospitij clauibus rem committat. Illi cum summo ingressu silentio eum sopitum opprimunt, corpusque suffocati in proximum erga muros hortum per porculam (cuius ante memini) efferunt: ac tum demum dato signo flammae diabolus supposita est. Indicium autem eius sceleris per Ioannem Hamiltonium principem in facinore patrandum ita emanauit. Is non solum facti nefarii dies noctesque obuerlante conscientia animi inquietudine vexabatur: sed corpus etiam velut contagio animi infecto cruciabatur, ac lenta paulatim tabe liquecebat. Circumspicienti igitur omnia remedia venit in mentem, ut ludimagistro Passeti viro minime malo, & adhuc in partibus papisticis haerenti totum rei ordinem, sociosque sceleris nominatim indicauit. Sacerdos etsi sedulo eum solaretur, diuinaeque misericordiae admoneret, tamen vis mali altius penetrauerat, quam ut talibus piaculis aegritudo, quae altius radices egerat, extirpari posset, intra paucos dies moeroris mole obrutus decessit. Sacerdos rem non ita occulte texit, ut ad Regis amicos fama non permaneret. Illi multis mensibus demum post eadem Mathaeo Comite Leuiniensis rerum potestate, capto Britanoduno, & Episcopo Sterlinum ducto sacerdotem eum pertrahendum curant. Is cum quae de eade Regis aetate dixerat, tum affirmaret, ab Hamiltonio rogatus unde haec rescisset: num ex confessione auriculari? Id quoque cum ille affirmasset, tum Hamiltonius, Non ignoras, opinor, quae poena reuelantibus confessionum arcana sit constituta: nec quicquam amplius ab eo ad id crimen est responsum. Post autem quindecim, aut amplius menses, cum idem sacerdos iam tertio inter missificandum deprehensus, atque ad supplicium ex legis praescripto duceretur, eadem omnia, quae ante dixerat & apertius, & copiosius publice recitauit: eaque adeo breui fuerunt diuulgata, ut Hamiltoniorum clientes inter se iurgantes eadem Regis alij alijs obiecerent. Interea rebelles per fratrem praefecti arcis Edimburgensis aliquid pecuniarum a Gallo corraserant: & Mortonius a legatione Anglica reuersus conuentu nobiliorum Sterlini exhibito summam legationis suae retulit, in hac maxime sententiam. CVM ad decimam Cal. Mart. Londinum venissemus, a Regina ad septem est confilio electos sumus remissi. Ab eis post variam disputationem duo capita nobis proposita fuerunt. Primum, ut rerum a nobis gestarum proximis superioribus temporibus causas a nobis allatas tam euidentibus argumentis confirmaremus, ut eas plane fuisse iustas ipsa per se habere, & alijs ratione reposcitis honeste respondere posset. Id si minus possemus, tamen Regina nihil prorsus omittenda, quod ad incolumitatem nostram facere queat. His de rebus contentarius a nobis fere in hac sententia est exhibitus. CRIMINA, quibus initio Regis nostri mater se falso grauari querebatur, adeo dilucide fuerunt a Comite Moruiae, eiusdemque legationis socijs explicata, ut nec Reginae Angliae, ceterosque ab ea ad earum rerum cognitionem adhibitos Regiae caedis auctor (quo ex fonte caetera mala promanarunt) latere posset. Ea autem repetere apud Reginae, cui non dubitamus ab hac parte iam pridem esse satis factum, non est necesse: nec nos, qui inuiti in eam arenam fuimus protracti, nunc etiam libenter memoriam tantorum scelerum usurpabimus. At qui illa negare non possunt crudeliter, & flagitiose perpetrata, regni ceterationem, & ius omne imperandi a matre in filium

Cetera indiana quod
Archiepiscopus S. an
dus animi sui
regi tradidit

relatio de Legatione
Mortonii, ut B. nota
nim ad reginae Angliae

in síl uā trāslatum, vt rem nouā, acerbā, & vi expressam calūniantur. Primum, fá-
 ctum ipsum nec animaduertēdi in Reges vetus maiorum cōsuetudo nouum videri
 finit, nec moderatio pœnæ inuidiosū. Nam tot Reges a nostris maiorib⁹ morte, vin-
 culis, exilio punitos enumerare n̄hile est opus. Externis autē exemplis nostrorum
 factum cōfirmare multo minus: cūm tot ex antiquis historiarū monumētis vltro sese
 offerāt. Gens enim Scotorū cūm ab initio libera esset, Reges eo iure sibi creauit, vt
 imperium populi suffragijs eis mādatum, si res posceret, eisdē suffragijs adimere po-
 sset. Eius legis multa ad nostrā vsque ætatē remanserunt vestigia. Nā & in circum-
 iectis insulis, & in plerisque cōtinētis locis, in quib⁹ sermo priscus, & instituta hase-
 rūt, istos in phylarchis creandis adhuc seruatur. Huius quoque iuris expressam
 habēt imaginē, quæ in regno inuendo vsurpātur ceremoniæ: ex quib⁹ facile apparet,
 regnum nihil aliud esse, quā mutuā inter populos, & Reges stipulationē. Idem vero
 aper.issime potest intelligi ex inoffēso veteris iuris tenore, ex quo apud Scotos reg-
 nari cœptum est ad nostrā vsque memoriam seruato, cum nemo interea hoc ius nō
 modo abrogare, sed nec cōuellere, aut vlla in parte imminuere tētarit. Cū tot Reges,
 quos enumerare lōgū esset, maiores nostri regno exuerint, exilio dānarint, carcerib⁹
 cōercuerint, supplicio deniq; affecerint, nec vnquā tamē de legis acerbitate minuē-
 da mētio facta est: nec immerito fortasse, cū ea nō sit de illarū fāctionū genere, quæ
 mutacionib⁹ tēporū sūt obnoxia, sed in primo generis humani exortu in mētes ho-
 minū incisa, & mutuo prope gētiū omniū cōsensu cōprobata, & vna cū rerū natura
 infragiles, & sēpiternæ perennēt: ipsa q; nullius imperijs obnoxia omnib⁹ dominē-
 tur, & imperēt. Hæc, quæ in omni actione oculis, & animis nostris sese offert, velim⁹
 nolim⁹ in pectorib⁹ nostris habitat, maiores nostri secuti sēper aduersus violentiā ar-
 nibus nationib⁹, & populis bene institutis est cōmunis. Vt autē ciuitates clarissimas
 Athenas, Lacedæmona, Romā, Venetos silētio prætereā, quæ nō nisi cum libertate pa-
 rānde sūt oppressa, si quādo forte vir bonus imperij nomine sūt honestatus, in mag-
 na sibi gloria ducēdum ponebat, sic ubi se populo inferiorē, & legum iussis obnoxiiū
 fateretur. Nā & præfecto vrbisensem Traianus cū de more traderet, dixisse fertur,
 pro me, vel in me provt merebor, vtitor. Et Theodosi⁹ pessimis tēporib⁹ optim⁹ Impe-
 rator testatum inter legū sanctiones reliquere voluit, vocē regnātis maiestate dignā,
 imo maius imperio esse cōfiteri se esse legib⁹ inferiorē. Sed nec gētib⁹ barbaris, & a-
 cultu, & humanitate lōgissime remotis hoc ius ignotū fuit. Plena est omnis vita, ple-
 nē omnium nationum historia. Sed ne obsoleta cōquirere videar exēpla, duo modo
 nā cum nostra memoria cōiūcta. Nuper Christiern⁹ Danus ob intolerabilē saui-
 rū populū vnquam exegit. Nunquam enim parentum peccata in liberos propaga-
 uit. Sed ille vt omni scelerum genere inquinatissimus singulare merito suppli-
 cium luerit. Quid Caroli quinti Imperatoris mater? Quid illa perpe-
 tua custodia dignum commisit? mulier ætate adhuc integra mortuo mari-
 to iuvene florentissimo de secundis nuptijs cogitasse dicitur: neque sceleris
 vllius, sed legitimæ cuiusdam (vt seueriores loquuntur) intemperantiæ, vt publici
 mores habent, honestissimæ necessitudinis iure diuino, & humano comprobata in si-
 mulata. Si conferenda iam sit Regina nostræ cum Christierno Dano calamitas (vt
 nihil amplius dicam) non leuius illa peccauit, sed in eam moderatius est animadu-
 lum

Rerum Scoticarum

fam. Si cum Ioanna Austria Caroli matre, quid misella illa commisit, nisi quod vo-
 luptatē legibus permissam, & remedium ætati necessarium quoad licebat, expetiuit,
 & tamen eam pœnam innocens tulit, de qua grauissimorum scelerum conuicta nunc
 conqueritur. Et legitimi coniugis cædes, & illegitimum cum parricida publico ma-
 trimonium eisdem nunc habet deprecatores, qui in Rege trucidando sceleris pœ-
 nam innocentiae irrogabant. Sed hic neque quid maiorum exemplis debeant, cogi-
 tant: neque legis illius æternę sunt memores, quam clarissimi proceres, qui a primis
 vsque regni iucunabilis secuti violentiam tyrannorum compescuerunt.
 Et nos in præsentia quid egimus aliud, quam quod tot regnorum, & libera-
 rum nationum vestigijs insistentes licentiam supra omne legum imperium sese effe-
 rentem compressimus, non ea quidem seueritate, qua maiores in hoc genere
 sunt vsi? neminem enim, qui in tali scelere fuisset deprehensus pœnas legum illic ef-
 fugere voluerunt. Eos si nos imitati fuisset, non solum a periculi metu abessemus,
 sed etiam calumniarum fugissemus molestias: idque ex aduersariorum postulatione
 potest intelligi. Quoties nos apud vicinos Reges criminati sunt? quas gentes aduer-
 sus nos nõ cõcitāt? quid tandem ista importunitate flagitant? vt videlicet æquitate
 iuris omnis controuersia tollatur? nos istam conditionem nõquam recusauimus.
 Nunquam illi toties oblatam recipere voluerunt. Quid igitur postulant? vt ty-
 rānos grauissimi sceleris manifestos, spolijs ciuium pastos, Regū sanguine oblitos, in-
 honorū supplicia inhiantes auctoritate publica arriemus? & parricidij perpetrati cõ-
 pertos, cogitati grauissimis suspicionibus infames indieta causa nostris capitibus im-
 ponamus? Et tamē hic eorum petitioni improbe largius indulsumus, quam aut mos
 patrius, aut legum seueritas, aut iuris æqui moderatio pateretur. Nulla pene res ab
 historię nostrę scriptoribus aut frequentius est celebrata, aut diligentius pertracta-
 ta, quā in malos Reges animaduersio. Inter tot tamen male gesti imperij reos quis
 vnquam tantam iratorum ciuium in pœna irroganda sensit lenitatem? quāta in Re-
 gis nostri matre in atrocissimo facinore deprehensa punienda sumus vsi? cui vnquā
 sceleris conuictio p̄testas est data filium, aut propinquum, suum in locum substitui-
 endi? cui aliquādo libertas illa promissa est, vt quos vellent proxime regnatores dur-
 tores apponerēt? In ipsa vero eiuratione regni quid est, quod quispiā vel paulo dur-
 factū queratur? mulier adolescēs oneri imposito impar, rerū perturbatarū procellis a-
 gitata per literas petit, vt proceres nõ min⁹ molesta, quā honorifica regni administra-
 tione eam liberēt: impetratū est. Vt ab ea in filiū ius trāsserāt: ita vt voluit, est factū.
 Vt curatores nominaret, qui rerū sumæ præessēt, dū filius adolefceret: id quoque ei
 datū est. Et quò plus auctoritatis res haberet, ad ordines in cõuentu publico de ea
 relatū est: a quibus recta, & ordine cūcta fuisse acta iudicatum est, & decreto publi-
 co id cõfirmatū est: quo nullū neque factius, nec firmiter nobis est vinculū. At quic-
 quid in custodia est actū, nõ vt spõte gestū, sed timore mortis expressum, velut alia
 multa, ad quæ metus causa homines coguntur, pro infectis haberi solēt, ac debēt. Illa
 quidē timoris excusatio vt nõ sine causa interdum a iudicibus solet accipi, ita nõ se-
 lecto timore plus actor a reo extorquet, quā per æquitatē legum assequi posset, me-
 rito, aut vi coactus, aut formidine impulsus hæc remedia optimo iure sūt prouisa.
 Cõtra vero, si animus male sibi cõscijs ex iustæ pœnæ expectatione metum cõfinx-
 it, aut si vitædi iusti supplicij causa in cõditiones aliquas cõsensit, nullam satis iustam
 causam ad rescindēdas res trāfactas is timor affert. Alioqui quò quis esset scelerati-
 or,

or, eò facilior ei in aliquem legum portū foret receptus, & quæ remedia subleuan-
 dis innoxiiis sunt excogitata, ad impios pœnis eximendos transferrentur: illæq; ipse
 vindices iniuriarum leges bonis improbitate malorum vexatis nō præbebunt asy-
 lum, sed malis iustum supplicium timentibus iniustum perfugium. Iste autem
 merus qualiscunque fuerit, qua tandem in re conditionem Reginae fecit deteriorē?
 Regi enim fastigij titulus, & regni administrandi potestas iampridem ei vniuersi
 populi iudicio erat adempta: & iam in ordinem redactæ vita restabat precaria:
 eaque ipsa non criminum innocentia, sed populi misericordia fruebatur. Quid
 igitur cum regno cessit, per timorē amisit: imperio iam dudū exuta, inane nomē im-
 perij abiecit: & quod ab iniurita iure extorqueri poterat, sponte remisit. Et reliqui tē-
 poris vitā, & infamię turpitudinē, & ipsa morte miserorē perpetuum imminētis fati-
 timorē vani nominis vmbra redemit. Itaq; miror hic neminē seu Reginae patrono-
 rū, seu legatorū prauaricationem videre. Nā qui perūt, vt quæ a Regina in custodia
 sunt gesta, rursus infecta fiant: hoc videlicet postulāt, vt in locū, vnde se metu deie-
 ctā queritur, restituantur. Quis vero locus erat is, in quē tātopere flagitat restitui? Nā
 ante iam pridē erat a regno gubernādo remora, & omni publica administratione iā
 adēpra, legū pœnis relicta. Nēpe boni isti patroni eam restitui volūt, vt de crimine
 nō min⁹ manifesto, quam scēdo, & de testabili causā dicat, aut verius causā iam cog-
 nita, iustas pœnas luat. Et quæ nūc in misericordia propinquoꝝ aliquo laxamēto
 fruatur, & in re atrocissima nō pessima cōditione vitatur, in medias iudiciorū procel-
 las iterū cōijciatur, nulla meliore spe icolumitatis, quā quæ ex tot priorū Regū, qui se
 iudiciū sētētijs permiserūt, cōdēnatione redūdet. Quod autē ad sollicitādos simpli-
 ciorū animos seditiose iactatur ab aduersarijs, tyrānis puniēdis honorū Regum ma-
 iestatem imminui, & auctoritatē propemodū vilescere, id quale sit videam⁹. Nam cō-
 tra reputādo nihil honorificētius societatib⁹, & coetibus bonorum esse potest, quā si
 malorū cōtagio liberētur. Quis senatū Romanū supplicio Lētuli, Cethegi, aut Ca-
 liliæ pollutum existimauit. Valeri⁹ Asiaticus tumultuantib⁹ ob cædē Caligulæ mi-
 litib⁹, & subinde flagitātib⁹, quis tā audacis facinoris esset auctor: è loco sublimio-
 re, & cōspicuo proclamauit, vtinā istud vere asumere possē. Tanta fuit in vnius ho-
 minis priuati libera voce maiestas, vt tota vecors illa multitudo statim dissipata con-
 quieuerit. L. Iunius Brutus cū cōiurationē de recipiendis in urbem tyrānis restitit,
 nō existimauit familiā cæde nefaria pollutā, sed sanguine suorū liberorū è nobilitate
 Romana maculā elutam. Cristierni Dani carcer ecquid detraxit de laudib⁹ Christia-
 ni proximi Regis? ecquid obstitit, ne optim⁹ omnium suæ memoriæ Regū haberetur?
 Præstās enim, & virtuti suæ innixus anim⁹ neq; aliena gloria crescit, neq; decreuit in-
 famia. Sed his omiſſis, vt ad criminis defēſionē reuertamur, Reginae petitioni abū-
 de satis factū arbitramur, quæ a nobis poposcit, vt causā nostrā tam euidentibus argu-
 mētis cōfirmarem⁹, vt ipsa sibi persuadere posset, eam esse iustissimā, & aliis rationē
 repositib⁹ honeste respōdere. Quod enim ad cædē attinet, adeo dilucide eius au-
 thor, & ratio, & causæ fuerunt a Comite Morauio, sociisq; eiusdē legationis explica-
 te, vt Regina Angliæ, cæterosque ab ea ad illarum rerū cognitionē adhibitos, nihil
 corū exactissima iudicia latere potuerit. Quæ vero post id facinus in crimē vocā-
 tur, ostendimus cū lege diuina, cum lege naturæ, quæ & ipsa quodam modo diuina
 est, cū legibus patrijs, & institutis cōsentire, neque ab aliarū gentium, apud quas ius,
 fasque, & magistratū imperia valere, morib⁹ esse aliena: nostrāque causā cōprobēe
 omnes diuinarū, humanarūque interpretes legū, tos seculorū exēpla, tot populorū
 iudicia

titulo regni inter matrē, & filium facerēt, nos, quia & non paucē erāt, nec de reb' par
 ti momenti rationes vtrinque iactabantur, rogauimus, vt eas scripto nobis exhibe-
 rent, vt spatium de tantis rebus cogitandi nobis daretur. Nec illi consulta prius
 Regina moram fecerunt. Cunctis igitur per ordinem excussis, res visæ sunt tam ar-
 dure, tam que ad Regiã maiestatem imminuendam pertinentes, extraque fines le-
 gationi suæ præscriptos posite, vt eas nec vellent, nec auderent, nec possent attinge-
 re. Postridie Robertus Petcarnius in aulam cum responso remissus est. Id erat, re-
 ad vniuersorum ciuium cognitionem pertinere: nec tam paucorum hominum dis-
 ceptationi committendam. Idem quoque ad eos nostrum responsum scriptum
 petentib' postridie illius diei, hoc est mēsis Martij nono die ad aulã retulit: ac mag-
 nopere petijt a Regina, vt peractis, quorum causa venerāt, legatis, domum abeun-
 di veniam daret. Post decimum demum diem Regiñæ conueniendę nobis copia
 facta est. Delecti a consilio, quibus cum a nostro aduētū vsque nobis institutus fue-
 rat sermo, vehementer instabant, vt adhuc vna secum conditiones non incommo-
 das rei cōponendæ cominisceremur: multisque verbis ostenderunt, si ad domesti-
 cam seditionē externum etiam accederet bellum, duplicatum laborē, duplicata peri-
 cula, rerumque omnium difficultatem fore: præsertim cum nostris viribus nos ex-
 plicare non possemus. Nobis verò in ratione instituta perseverantibus, nec vllam
 pacificandi formulam accepturis, quia Regis potestas arctaretur, ille finitus est dies,
 Proximo die, qui fuit vicésimus Martij, in aulam fuimus reuocati. Ibi Regina ad
 se iussos accedere in hanc fere sententiam alloquitur, se cum suis nostra responsa
 expendisse, satisque perspicue intelligere neminem, præter summum Scotorum
 consilium, qui ex cōuentū ordinum cōstat, posse ad ea, quę postulabātur certi quic-
 quam respondere. Itaque se rationem inisse, qua rem integram honesto colore præ-
 tēto relinqueret. Sibi renunciatum esse, comitia omnium ordinum breui in Sco-
 tia futura. Eò (quod bene vertat) proficisceremur. Ibi operam daremus, vt ex v-
 traque factione pari vtrinque numero certi homines deligerentur, qui causas con-
 trouersarum diligenter expenderent. Se quoque eò legatos missurã, qui vna cū
 eis paci reconciliandæ operam darent. Se autem petere, vt interea induciã reno-
 uentur, dum res ad finem aliquem deduceretur. Hęc etiam se velle cum legatis Re-
 giñæ Scotorum conferre: eosque si posset, in suam sententiam adducere. Illi autē
 se audita se excusant: nihil enim se principe sua incōsulta in vllam partē statuere po-
 sse. Se quidē, vt resciscāt, quid ad eam rem sententiã habeat, ad eam scripturos. Nos
 vero redeundi ad nostros promissū com meatum flagitabam'. Verum interea iube-
 mur breuē admodum tēporis moram equo animo ferre, dū a Regis nostri matre ad
 Episcopū Rossiensem, ceterosq; eiusdem Regiñæ legatos respōsum rediret. Post id
 eū reditu statim impetraturos. Interea nihil ad festinationē nostram profuit, quod
 identidē objiceremus, nihil nobis cū Rossienfi Episcopo rei esse: neque is legatio-
 ni nostræ proposit' esset finis. Nos quidē cur veneramus, perfecisse: mirari vero, cur
 Episcopus Rossienfis nostrū reditū peracta legatione remorari debeat: præsertim per
 nostrã absētiam tot nouarū rerum obortis tumultibus, idq; nō modico partium Re-
 gis incōmodo. Sed nec hac prope importuna nostra flagitatione quicquã promo-
 uim'. res enim de die in diem prolata est ad pridie Cal. April. quo die Regina Lō-
 mū ita Redijt. Sed quæ in cōuētū publico inchoata tractabātur, per triduū fere proxi-
 mo ita Regina tenuerūt, vt ad externa disceptāda nullum ei ocium relinqueretur.
 Quarto demum Aprilis die nobis accersitis morã iniectam excusat. Ostēdit ma-
 trem

20 may 73

R. n. s. h. h. y. s. t. o. r. u. m. in
 v. s. p. o. n. s. o. r. u. m. A. n. g. l. o. r. u. m.

Rerum Scoticarum

1573 9 *aprilis*

8 *aprilis*

trem Regis nostri praefidentem suorum audaciam grauiter per literas increpasse, quod suam ad causam hac ratione tractandam: deiecidissent. Itaque inquit Anglia, cum a via concordiae a me proposita tam vehementer abhorreret, non ero diutius vobis in mora. Quod si forte poenitentia (quod spes est) posterius ducta in hanc viam redire velit, vos non dubito in officio futuros. Ita tandem benigne, & humaniter dimissi, octauo die Aprilis iter in patriam sumus ingressi. Haec cum Sterlini in conuentu procerum recitata fuissent, magnoque omnium consensu diligentia, fidelique legatorum approbata, reliquas cogitationes in Cal. Maias intendunt: in quem diem comitia erant indicta. Interim vtrique se diligenter parant: alteri ad ea habenda, alteri ad impedienda. Haec fere palam prudentiores existimabant, Anglam nulla ratione velle Scotam dimittere: quippe quae videret quantum ex ea re periculum vniuersae rei Britannicae immineret. Iniecta interim mentio erat de Rege Scoto pro matre petendo obside, magis spe concordiae impediendae, quam restituendae. Scotos enim nequaquam consensuros certo sciebat. Verum aderam in consilio cuius plerique homines potentes, qui occulte Norfolkianae factioni studebant. Hi & Scotam restitui volebant, & factionem ei aduersam temporis diuturnitate frangi, & debilitari, vt necessitate ab ea exprimeretur, quod a volentibus impetrari non videbatur. Nec dubitabant eam rem venturam: cum rebelles pecunia, bellicoque apparatu a Gallis iuuarentur: Regij contra in vnam Angliae Reginae essent intenti: quae benigne ab initio eis intellecto Reginae Scotae scelere, pollicita erat regnum, Regemque eorum sibi curae fore. Sed nec Gallus sua consilia satis expedire poterat. Regnam enim restitui volebat: Regem Anglis dedit volebat. Cum autem non ignoraret, quam valida esset Norfolkiana factio, quae res novas moliebatur, non desperabat fore, vt Regina Scotae custodia vel clam elaberetur, vel per vnum educeretur. Hic firmiter rerum status in Britannia erat. Mortonius cum in conuentu Sterlini suae legationis acta proceribus probasset, domum reuersus, quae quatuor milia ab Edimburgo aberat, cohortem peditum centenariam cum paucis equitibus habebat, vt & se, si quid oppidani attentarent, ea manu tueretur, & eorum excursiones prohiberet, dum maiores copiae cogerentur. Interim Reginae factio, quae oppidum tenebat, milites conscribit, loca idonea praesidijs occupat: atque in id vnum omnia consilia confert, vt excluso Prorege comitia, quae Edimburgum erant indicta impeditur. Adhaec Mortonius, vt a Prorege fuerat mandatum, viginti equites, & est septuaginta Letham misit, qui edicto publice denunciarent, (nam Edimburgum iam praesidio tenebatur) ne quis terra, marive rebelles commeatibus, armis, aliove quouis bellico apparatu subleuaret: qui contra fecissent, eisdem, quibus rebelles poenis essent obnoxij. Hi, quia vrbis se copijs impares sciebat, pedites longiore via, quae monte, quem Arcturi sedem vulgus appellat, ab vrbis conspectu tegitur, equites prope muros, vrbis portas nemine hostium se commouente transierunt. Peractis autem cur Letham venerant, non eadem reuertentibus fortuna fuit. Pedites enim cum recusarent, qua venerant redire, & vt sui, & hostium periculum facerent prope vrbis portas inuitis equitibus, vna tamen cum eis subiecti moenibus transibant: cum repente duabus portis in eos facta est eruptio. Initio concursus est satis acriter. Oppidani tandem tumultuosi in urbem reiecti, leui numero superant: sed tamen vt facile apparet, inferiores virtute eos esse, etsi numero superant. Contra

7 *vim eductur*

*Mortonius legatus
fuit ad anglum*

Contra Prorex cū nihil haberet ad oppidum oppugnandum parati, nec instantib⁹ comitijs ob temporis angustiam machinæ eō conduci possent, a vi abstinendum ratus, comitia tum extra portā habere statuit. Nam oppidū cum in longitudinē exportatum esset, qui muris id primi circumdederunt, magnā eius partem extra pomeria excluderant, ita tamē vt eius partis habitatoribus ciuitatis ius integrū seruaretur. Illic igitur habita sunt comitia, iuris peritis interpretantibus nihil referre, in qua vrbs parte haberentur. In hoc conuentu cum peruelles essent denunciati, principes fere eorum, qui arcem tenebant, ac hi potissimū, qui ob conscientiam cædis Regis, ac Proregis iudicia fugiebant, rebelles ordinū decreto (cuius iudicij summa est auctoritas) damnati, ne vulgus, quod fere à nobilitatis nutu pēdet, ab eis alienaretur, & ipsi ex copia, quæ apud eos erat, comitia coegerunt. Pauci ab eis stabant, quibus ius suffragij erat, e quibus alij in comitium non venerunt, alij affuerunt quidē, sed vt spectatores, omnibusque officijs forensibus abstinerunt. Ita cū nec iustus eis suffragatorum esset numerus, nec hi tempore legitimo, aut more maiorum conuocati, vt tamen spectem aliquam legitimæ multitudinis haberent, duo Episcopi, alijque nonnulli abentes (quod nunquam antea fando auditum erat) suffragia sua in ancipitē comitorum conuentum scripta miserunt. Toto hoc tempore cum arx assidue in procerum conuentum maioribus machinis iacularetur, ac sæpè globi ferrei in mediam turbā caderent, neminem tamen aut occiderunt, aut vulnerarunt. Damnati in vtroque conuentu pauci: & vtrique comitia in mensem Augustum indixerunt. Alteri Sterlinum: alteri Edimburgum. Soluta cōuentu, ac neutris alteros laceffentibus, velut in inducias cōsensum esset, maior pars mercenariorū, qui cum Mortonio erant, domos sunt dilapsi. Qui oppidum tenebant, non ignari quanta esset circa Mortonium infrequentia, simul ignominie superioris delendæ cupidi ducentos viginti pedites sclopetarios, equites centum emisere. Hi duas machinas æneas campestris secum auexerunt, eo consilio, vt vel oppidulum Dalkethum, vbi tum Mortonius erat, incenderent, vel si id non succederet, metu hostem intra oppidum continerent: atque ea velut timoris ostensione expressa, vulgo se ostentarent. Hi cum in colle aduerso sese instructos ostendissent, subito Dalkethi ad arma conclamatum est. Mortoniani statim ducenti pedites, & circiter sexaginta equites per aduersum collē subeuntes in planitiē demū inuerti contra ad pugnam parati steterunt. Procurrentibus deinde vtrinque iaculatoribus leui certamine conferto rebelles, qui omnia apud hostem se imparata deprehensos crediderant, spe sua decepti retro quantū integris ordinibus poterant abeuntes vrbe repetebant. Interea alijs vrgentib⁹, alijs se recipere cupientibus ad Cragmillarium arcē medio fere itinere sitam peruentum est. Ibi pauci pedites Mortoniani, qui ab aduersa parte arcē occulte transierant, ex insidijs consurgētes in angustijs viæ subiectæ acie hostium aggressi, ordinibus solutis eam in fugam auerterunt. Qui præsidium in arce Edimburgensi agitabant, e superiore loco cernentes fugā se versus tendere, subfidio miserunt octodecim equites, & triginta pedites: quibus freti hostes, equites Regios (qui dimidio pauciores erant) rebellium impetū non sustinentes non minus trepidè, quā paulo ante secuti erāt, fuga retro impulerunt. Peditum vtrinque operā prope vulnere imber repente cælo effusus fecit. In fuga ex Mortonianis cæsi pauci, plures minor fuit. Sed fortuita res vtriusque partis detrimenta prope æquauit. Nā qui Edimburgo venerant, doliolū sulfurci pulueris secum aduexerant: inde milites festinātes dum inconsulius depromunt, igne temere iniecto tanta vis flammæ repente erupit,

Rerum Scoticarum

ut equus, qui vasculum vehebat, & peditum præfectus Iacobus Maluillius, cōplures
 que militum eius afflatu fuerint ambusti: ac maior pars eorum intra paucos dies pe-
 tierit. Dum hæc, re in neutram partem inclinata circa Edimburgum geruntur, cohors
 vna Scotorum, qui superioribus annis in Dania mercede militauerant, cuiq; præerat
 Michael Vemius adolescens nobilis summa virtute, & doctrina, domū reuerſa operā
 suam Regi, oppidanis frustra contendentibus ut eam ad se pertraherent, obtulit. Hi
 breui ad suos inuisendos spatio impetrato, dum ad diē dictum conueniunt, certiores
 sunt a rebellibus, naues ad se intercipiendos instrui. Harū insidiarum gnarus Mor-
 toni^{us} ipse pro præſente copia manu armata, nemine cōſcio, quò duceret, adeo festinā-
 ter Lethā venit, ut eos cōſcendentes pene oppreſſerit. Sedecim e moratoribus in ripa
 dum scaphas tardius soluunt, capti. In poſterū diem, quoniā citius per æſtum Oceani
 non poterant, naues parata, quæ reliquas perſequerētur, aut redeuntē interciperēt.
 Prorex quoque ea nocte certior factus, & ipse poſtridie ſummo mane cum tumultu-
 arijs copijs a ſiniſtro Forthæ litore feſtinauit, ut rebelles egreſſos in terram inuade-
 rer. Sed militum Cimbricorum properatio hos omnes conatus fecit irritos. Maior
 enim pars maiorem naſta nauem incolumis tranſmiſit. Cæteri, qui miniſculam con-
 ſcenderant, procul a Letha deprehenſi circiter viginti ſex ad arcem ſunt deducti. Hiſ
 ita conſectis prorex Sterlinum reuertitur. Mortonius labore, & vigilijs, præterea colli-
 dolore afflictuſ Lethæ lecto affixus tenebatur. Drurius Angl^{us}, qui per tot dies de in-
 ducijs inter factiones egerat, nihil tranſigere poterat, quòd Prorex nulla alia ratione
 cōſenſurus eſſet, niſi quæ per priores inducias loca erant occupata, reſtituerētur. Cū
 diſceſſurus eſſet, Angluſ rebelles velut per oſtentionem officij quicquid habebant
 virium cum eo produxerunt: rati decumbente Mortonio vel timoris confeſſionem
 ſe ab hoſtibus numero inferioribus expreſſuros: vel ſi cum copijs eius ſine duce con-
 grederentur, aliquid in ſummam rei profecturos. Mortonius per ſtationē equitum
 certior factus electo ſtatim conſurgit, & arma capit: ſuoſque omnes in propinquum
 colliculum producit, atq; inſtructos tenet quadringentos fere ab hoſte paſſus. Dru-
 rius Angluſ inter acies curſitabat, ac utroſque inuicem rogabat, ut domos redirent,
 neu ſpem rerum componendarum nimis calidis conſilijs infringerent. Cum dere-
 ceptu conſentirent, & id modo controuerſum inter eos eſſet, utri prius ſigna conuer-
 terent, hanc quoque litem Drurius tollere conatus ab utriſque petiit, ut cum ipſe ſtāſ
 in medio inter duas acies ſignū dediſſet, utriq; eodē momento ſe reciperent. Morto-
 nius non repugnabat, rebelles contra minabantur, ſe, niſi ſponte diſcederet, eum cū
 ignominia pulſuros. Ac iā vix contineri poterant, quò minus acie promoueret. Hoc
 reſponſo recepto Mortoni^{us} ſe Drurio, ac Angliſ, quos eo tēpore nolebat offendere,
 ac ſuæ moderationis teſtes libēter habere vellet, ſatis feciſſe rat^{us} repēte in hoſte dux-
 it. Equites primi impetu facto ſtatim cornua nudant. Pedites attentato tantū certami-
 ne & ipſi terga dederunt. Ibi cum porta vici proximi eſſet fugientes capere non po-
 ſſet, cōplures in anguſtijs occiſi, multi proculcati, multi etiā capti, nemine reſiſtente,
 præter peditum partē, qui in cœmiterio proximo cōſiſi loco ſe in ordines receperunt,
 ac aiterū ad primū hoſtium impetū fugerunt. Fuga adeo effuſa in vrbe fuit, ut reſiſta-
 porta, omnes in arcē contenderēt. Ac niſi hoſtis ſequēs in prædā intentuſ fuſſet, op-
 pidū neglectū capi potuiſſet. Ex rebellib^{us} ſupra, quiquaginta occiſi, circiter cetū qui-
 quaginta capti. In hiſ Alexander Humi^{us} leuiter ſauciuſ equo labēte oppreſſuſ: Gal-
 uin^{us} Hamiltoniuſ caſuſ. Iacobuſ Culenuſ Huntlai propinquuſ peditum ductor ex
 armario pauperulae mulieris, vbi latebrā quaſierat, extractuſ Letham perducitur.

rebelles & fugientes ad arcem
 non educti ad arcem.

1442

Eo conspecto tantus vulgi clamor exortus est, vt nisi eius morte homines sibi satis fieri nō passuri viderētur. Is enim superioribus bellis ciuilib⁹ auare, & crudeliter latrocinium exercuerat. In Gallijs infamē militiā egerat. Regib⁹ Danorū, & Suecorū armis cōtendentibus, cū ab vtroque pecuniam ad militem conducendum accepisset, virique operam pollicitus neutri præsstitit. Multa facinora foeda patrauerat. Tandem (vt dixi) captus maximo cū plausu ad supplicium est ductus. Post paucorū dierum quietem oppidani refectis virib⁹ sese in armis ostentarunt. Quotidiē fere ex eo leuia certamina cōserebantur varia plarunque fortuna. Pro Regijs erat virt⁹ militum, pro rebellibus locus ad insidias commodus, & arx imminens ad speculandum, vnde omnes exitus hostium conspici poterāt. Nec fere se committebant certamini, extra quam ex arce tormentis globi ferrei adigi possēt. Lethæ Prorex se cōtinebat, in omnes eorum egressus intentus, & cōmeatus maritimos intercipiebat, terrestres omnino excludere non poterat propter vrbis vastitatē, & vicinorū locorum asperitatem, quorum circuitione plarunque momenta rerum gerēdarum amittebantur. Dum hæc circa vrbe[m] geruntur, nauis Gallica, quæ nitrum, globos ferreos, tormenta aenea minuscule, & nonnihil pecuniæ ad obsessos ferebat, capta est. Pecunia in stipendium militū erogata est: globi, nitrum, ac pars tormētorum dum nullo prope comitatu Sterlinum aduerso flumine cōportantur, rebelles re cognita nauiculis in eum vsu[m] aliō in portu comparatis ad prædam conuolant. Capta cū exportare in arcem nequirent, in flumen demergūt. Alia eisdem fere dieb⁹ capta est nauicula aliarum quidem rerum inanis præter literas, & magnifica Regis Galliarum promissa, spemque propiū auxiliij: toto enim superiore biennio, quo bellum per occasionem in Scotia gerebatur, Angliæ Regina Regiæ partis, Galliarum rex, & Angli Papani rebellium animos exigua pecunia, sed magnis pollicitationib⁹ sustentat, nec tam studere videbātur Reges vt sui vincerent, quā ne vincerentur. In id eum necessitatis vterque suos adigi volebant, Angla vt Scoti tēdio rerū suarū in Angliam Regem non inuiti mitterent, atque ita toti ab ipsa pendere viderentur. Gallus vt rebelles Britānodunū, & Edimburgū ipsi dederent, ijsque præsidij capiti semper ab vtroque mari imminentibus Scotos vel inuitos haberet obnoxios, sed Regina libertate desperata, & amisso Britānoduno, lentius in causam rebellium iuctū necessarium vnus arcis causā bellū susciperet. Sed ad præsentem rerum statum satis abunde rebatur, si nō caperetur. Et Scoti certi erant Regem non dedere Anglis, cū ob antiquas controuersias, tum ob Papanorū Anglorum potentiam, qui in eius morte suarum rerum incolumitatem statuebāt. Eo enim sublato Regina Angla non modo videbatur infirmior, cū Regis vni⁹ vita spei eorum moram faceret. Sed Regina Scotorum totius insulæ indubitata hæres foret, & quæ suo matrimonio regnū cui vellet gratificari possit, & ad statum religionis per totam Europam cōmutandū maximum momentum afferre. In aula autē Anglica versabantur non obscuri homines, qui spem rerum nouarum veterib⁹ beneficijs præferrent. Sed si viuo Rege Scotorum Anglā tollerent, & eorum plarique à secretis Regiæ consilijs verebantur, ne Scotæ nota omnib⁹ maleficia eius autoritatē eleuarent, & opes filij auerent, & metu tyrannidis eum Anglis chariorem facerent. Angli rebelles vtrūque, hoc est Regem Scotorum, & Reginam Anglorum vna opera tollere volebant. Et cum res parum ex sententiā aperte procederet, veneno grassari statuerunt. Cum in hoc statu res Scotorum essent, vtraque eorum factio ad propinquam comitiorum diem se comparabant.

1573

Iacobus humilis qualis

Edimburgi hanc

angli

se armis, sed prope solus defedere tentasset, captus abducebatur. Et iam Alexander Gléarnię, & Hugo Æglétonię Comites adhibitis custodib⁹ ad exitium seruabātur. Claudius enim Hamiltonius suos admonuerat, ut omnes sine discrimine proceres aduersæ partis simul ac portas vr̄bis forēt egressi, cōficerēt. Omnibus reb⁹ ipsa supra spē succedētib⁹, cū vulgus militum ad prædam discurreret, Ioānes Areskinus atq^{ue} prefecit, qui vijs obsessis in forum aliquoties frustra prorūpere tentauerat; tandem globū suorum maiusculis sclopetis armatum suas nouas e-des, (quæ tū maxime edificabātur) ē quib⁹ in totum forū prospect⁹ erat, occupare iubet. Hæ enim ut vacuæ; & nōdum absolutæ ab inimicis negligebātur, & Regijs tutum præfidiū, vnde iaculis hostes peterent, præbebāt. Rebelles vbi imparibus armis ē loco superiore iam occupato se peti animaduerteūt, statim sese in fugam cōiecerunt, adeo trepide, ut cū ad arctiorē, quæ ad portam ducit, viam est vētum, alij alios proculcarēt. Saluti eis fuit, quod rari sequebātur: ijs, qui foro eos expulerant, singulis modo per nouarū ædium portulā, quæ sola, & semiclausā in oppidum patebat, exeuntib⁹, ac ē reliquis domib⁹ paucis, qui intra ædes armati od omnes casus parati stabant, egressis. Ita tota fere multitudo, quæ pridie illius diei tā audax facinus susceperat, & tum adeo feliciter prope cōfecerat, a sedecim hominib⁹ tanta cum trepidatione, & tumultu ex oppido eijcitur, ut captiuorū omīssa cura suę quisque saluti consuleret. In hoc tumultu toto vnus modo, quem nominare sit operæ precīū ex Regijs Georgius Ruuenus fuit: melpei iuuenis, dum ferocius quam tēpus poscebat, cōfertis hostes aggreditur, fuit peremptus. Alexander autē Stuartus Garlianus, cū captus abduceretur, incertū a suis, an ab hostibus ictus cecidit. In hac tāta, & tam late fusa trepidatione cum quib⁹ antea intra sua limina metu cōtinebātur, passim in publicum prorūperent. Qui loco bum Duglassium, & Alexandrū Cunigamium cæperāt, cum euadere non possēt, se suis captiuis dederūt. Proregē ducebat David Spensius equitū inter rebelles præfectus: cum sciret infidias vitę eius fieri, tam sollicitè cum tueri satagebat, ut ipse quoque a percussorib⁹ auide Proregē petentibus ictus eodē illo die interierit, magno vtriusque factionis mœrore. Erat enim omnib⁹ corporis, & animi virtutibus iuuentutis Scoticæ nulli inferior. Nec post eius decessū equitatus hostium quicquam memoria dignum gessit. E percussorib⁹ Proregis duo, cū ad suos euadere nō possēt, supplicio, quod in deditum sæuijssēt, affecti: cæteri adeo trepide fugerunt, ut captiuos, quos retinuerāt, passim ab eis dilaberentur. Poterant quidē omnes hostes deleri, si equitatus affuisset, qui tū fugiētes sequeretur. Sed latrones Teuotici in primo ingressu oppidi equos omnes diripuerāt. Id eis saluti fuit. Ex vtraq^{ue} parte fere par cæforū numerus: ē Regijs nemo captiuus est abduēt⁹. Ex altera factione multi, quorū die ex vulnere decessit. Exequiis ut in tempore tam turbulento raptim factis, procerum, qui aderant ad successorem creandum conuenerunt. Illi ē suo numero selegerunt tres, qui iureiurando prius adacti se nobilitatis suffragijs parituros, velut candidati comitorum euentui permitterentur. Hi erant Gilespicus Cambellus Argatheliæ, Iacobus Duglassius Mortonij, Ioannes Areskinus Marriæ Comites. Omnium suffragia in Areskinum inclinarunt. Is nihil prius quam de oppugnādo Edimburgo egit, ad quā rē exercitus à superiore Prorege fuerat indict⁹ in Cal. Octobris, sed repētina rerū perturbatio effecit, ut is dies prorogaretur in Idus eiusdē mēsis. Ea res magnū attulit reb⁹ gerendis impedimētum: quod oppidanis, qui dies noctesq^{ue} in opere erāt, spatiū ad muniēdū est datū. & hiēs præmatura,

In Stralino prorege capti in nobilib⁹ sed in libertate

more prorege, mattheu Stralino 1572

Suffragia in com prorege Areskinus

10 Octo 1573

Rerum Scoticarum

*Arcturij maxime
comitum sum p[ro]v[er]t*

noctesque longiores, & coeli, ut in locis frigidis, intemperantia, & difficilior cōme-
 atū apportatio, & apparatus bellici angustia effecerunt, ut re infecta diceretur.
 Proximis aliquot mensibus certatum est excursionibus in neutram fere partem rem
 inclinantibus. Prospectus enim ex arce liber in omnes partes efficiebat, ne rebelles
 vel ad manus venirent, vel precipitarent in insidias. Signo enim è superioribus locis
 edito facile admonebantur, ut se reciperent in tempore. Semel tamen cum omnes
 equites, ac pedites ex oppido se eiecissent, ut paucos è Regijs interciperent, ac acriter
 simulantibus fugam instarent ad vexilla cohortium è valle propinqua emergentium
 ab arcis p[re]sidio conspecta statim signum receptui est datum. Itaque rebelles ante-
 quam ad insidiarum locum essent perducti, se trepide recipere cœperunt: eoque fuga
 perturbator fuit, quòd quanquam instantis periculi erant admoniti, tamen nec vine-
 de, nec quantum id esset, suspicari poterant. Equites pauci, qui ante fugam simulave-
 rant, eorum tergo adeo institerunt, ut pedites solutis ordinib[us] qua quisque proxime
 poterat, urbem peterent. Multo vulnerati, & capti. In ijs ex p[re]fectis cohortium, &
 signiferis aliquot. Dum post hæc res ad urbem lentius geritur, in regionibus ad sep-
 tentrionem versis clades hæc maxime occasione accepta est. Duæ erant in illo tractu
 familiæ summa potentia, & auctoritate Gordoniorum, & Forbosiorum. Sed cum Gor-
 donij summa inter se concordia viverent, & vicinis aliquot gentibus Regio permis-
 sionibus, & affinitatibus coniuncti essent) quicquam multis annis attentauerant
 magisque occulta emulacione, quàm aperta invidia laborabāt. Erat in familia Forbo-
 siorū Arcturus, homo & ingenio, & manu promptus, & qui a primis vsque discordiarū
 temporibus Regem semper secutus erat. Is tum aliquid agendum ratus, quo & su-
 mmiæ suam in concordiam redigere conatus est. Id si obtinuisset nullas in illis re-
 gionibus opes metuebat. Cum ad eam rem dies dictus fuisset, Adamus Gordonius, &
 Comitis Huntlæi frater omnibus rationibus ad impediendum ratus propinquis, &
 clientibus occulte admonitis cum magno eorum numero ad locum venit: & cum
 Forbosiorum duo agmina in conspectu haberet, antequam coniungi possent, alterū
 adortus Arcturum in procinctu cæcidit. Eo labente reliqui fusi, & fugati sunt. Ali-
 quot viri illustres cæsi: plures capti. Reliqui proximis diebus metu ne gravius in cap-
 tivos sæuiretur, nihil ausi. Eum metum auxit domus Alexandri Forbosij cum vxore
 pregnantæ, liberis, & ministris cremata. Frater Arcturi Forbosij maior natu, qui gentis
 princeps erat, capta, & spoliata sua domo, ægre elapsus in aulam venit. Ibi quanquam
 res erat in summa angustia, tamen ei, & nobilibus eius sectam secutis ducenti pedi-
 tes dati, literis vicina nobilitate admonita, ut se eis coniungeret. Ea cum ad reliquias
 Forbosiorum, aliquotque familias propinquas sese coniunxisset, a viribus se satis pu-
 tabat firmam. Sed deerat, quem sequeretur dux, cum iuvenes fere essent familiarum
 principes, ac vix quisquam inter alios admodum emereret. Ita in diuersa consilia
 distracti Ioannes Kethus cum quingentes equitibus domum suam non longe distā-
 tem discessit: Alexander Forbosius cum suis clientibus, & peditum centurijs duabus
 Abredoniam cōtendit, ut Adamum Gordonium inde expelleret, & suos ex itinere re-
 ficeret. Adamus certior factus inimicum cum non adeo multis aduentare suos ex-
 oppido educit, coactis etiam sequi oppidanis, ut speciem maioris multitudinis præ-
 beret. Ibi statim in agris oppido proximis acre p[re]lium committitur. Pedites Regij
 pugnandi

Rerum Scoticarum

1574

refugiebant. Frequentes interim de concordia inter factiones facienda legationes ex Anglia venerunt: sed frustra. Nam Anglia etsi Regiæ parti magis fauebat, tamen pacem ita facere cupiebat, ut vtrunque factionem sibi obnoxiam redderet. Franci in exulis Regiæ causam proni pacem impediabant: & magis pollicitationibus eos retinebant, ne bellum omitterent. Tantum autem pecuniæ mittebat, quantum satis videbatur in præsentia non ad rem gerendam, sed ad spem fouendam, semperque aliqua eius portio a portantibus prærodebatur. Inter hæc aliquot menses leuibus incursionibus, nec ad summam rei quicquam facientibus transacti. Nec in alijs regni partibus a direptionibus, & incendijs cessabatur. Adamus Gordonius coacta manu in Angusiam ingressus domum Duglassij Glemberuij obsedit. At ubi eum abesse sensit, in ea, quæ relicta erant, ferro, & igne crudeliter sequijt: tantaque formidinem Taodunanis incussit, ut illi e vicinis Fife locis præsidia aduocarent.

Eis enim Gordonius infensissimus erat: quod egregia in Regias partes fide, & constantia perseuerassent. Blaknessum a custode Hamiltoniis proditum.

Ea arx navigationem inter Letham, & Sterlinum sustulit. Prorex molas omnes circa Edimburgum confregit, nobiliam & des vicinas præsidia occupauit, omnesque ad urbem aditus occlusit. Multi vtrunque intercepti,

Archibaldus Duglassius è familiari-

bus Mortonii vnus ad sus-

ceptionem captus, quæ

præter reliquam

vita foedi-

tatem

literæ apud eum deprehensæ, & postquam captus

fuerat, vltro citroque ad rebelles missæ, &

remissæ coarguebant & re, & consi-

lio, & pecuniæ, & armorum

transmissione eos

iuuissè.

(*)

naty 20 66 anno

1574 anno

Et Anno 1574 fuit regis
morte in Angliam facta
ratus et omnia hinc age
Jacobus 1619 erat annorum
vixit 20 annorum

Et Anno 93 annis
vixit 20 annorum

Errata sic corrigenda.

FOLIO 6. versu 27. quem, lege quod. folio 8. versu 80. die, lege dio. Ibi.
 ver. 83. pluvia, lege pluma. fol. 18 ver. 47. ingente, lege in gente, folio, 27.
 post finem folij ad verbū (gentes) adde (nobis confuit: idque magno cum labore,
 nec illo tamen verisimili colore), fo. 35. ver. 11. similitudo, lege similitudo. Ibid.
 v. 21. lgerunt, le. legerunt. fo. 37. tulit. Tulit, dele primum tulit. fol. 80. ver. 85. 86.
 87. 88. transponuntur quædam literæ. fo. 185. ve. 43. quod, lege quid. fo. 189. v. 54
 reniterentur, le. reniterentur. fol. 191. ve. 60. discuteret, le. discuterent. fo. 199. ve.
 29. cohorti, le. coorti. fo. 208. post vltimum versum ad verbum (vita) adde (Regum
 & moribus occultiora vitia dissimulant, dubia mollius interpretarentur, mani-
 fella). fo. 211. ver. 14. exprobauit, le. exprobrauit. fo. 212. ver. 43. cubitum, le. lubi-
 tum. fo. 231. ver. 13. tenebantur, le. tenebatur. fo. 242. ver. 40. Hęc verba (Archie-
 piscopus quòd cædis Regiæ, & Proregis superioris manifesto teneretur, suspen-
 sio Sterlini vitam finiuit) hoc loco delēda sunt: interserēda autem sunt versu post
 (iudicata) in hanc formam. Itaque cū cædis Regiæ, & Proregis superioris ma-
 nifesto teneretur, suspensio Sterlini vitam finiuit. Ibid. ver. 62. iudicauit, lege
 iudicaret.

